

שבוע פרשת ויחי

(12 – 18 December 2021)

ח' – י"ד טבת תשפ"ב

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ת, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְכִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ, וְצִאֲצֵאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹא־מִדֵּי תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְאָמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:

יְבָרְכֶךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲגֹךְ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם:

וְשִׁמּוֹ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתָה אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכְכָל נַפְשְׁךָ וּכְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ דְּכָרֶיךָ הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָם, בְּשִׁכְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּבְתִבְתָּם עַל מְזוּזַת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמִעֵנוּ אֵל מִצְוֹתֵי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֲתָּכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, כָּכָל לְבָבְכֶם וּכְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנִתְּתִי מִטָּר אֶרְצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דָגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנִתְּתִי עֵשֶׂב בְּשֹׁרְךָ לְבִהְמֹתֶךָ, וְאִכְלָתָה וְשִׂבַּעְתָּ. הַשְּׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבָבְכֶם, וְסָרְתֶם וְעִבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה אִף יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשִׁמַּתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֵלֶּה עַל לְבָבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁכְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּבְתִבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לְאָמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנִתְּנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרֵאיתֶם אוֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבָבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהָיִיתֶם קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתָכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרִינִי מִקַּבֵּל עָלִי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָה לְרַעְךָ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֶנָּה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ. אֲךָ צְדִיקִים יִרְדּוּ לְשִׁמְךָ וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קמנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריד קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מתווריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־תיבות "לה"י)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה תהיה כולו ייחפץ ל"חדר ובית של צדקה".

קב.

ויכוח על אותן המדברים לשון הרע והיאך הורגת אף במקום רחוק יותר מכלי זין:

רְתָמִים: ה אֹיְהִי לִי כִי־גִרְתִּי מִשָּׁד שְׁכֻנָּתִי
עַם־אֶהְיֶה קָדְרִי: ו רַבַּת שְׁכֻנָּה־לָּהּ נִפְשִׁי עִם
שׁוֹנָא שָׁלוֹם: ז אֲנִי־שָׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הַמָּוֶה
לְמַלְחָמָה:

א שִׁיר הַמַּעֲלֹת אֶל־יְהוָה בְּצִרְתָּהּ לִי
קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי: ב יְהוָה הִצִּילָה נִפְשִׁי מִשָּׁפַת־
שָׁקֶר מִלְּשׁוֹן רְמִיָּה: ג מַה־יִּתֵּן לָךְ וּמַה־יִּסְיֶף לָךְ
לְשׁוֹן רְמִיָּה: ד חֲצִי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלִי

קבא.

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

יְהוָה צִלְךָ עַל־יָד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הִשְׁמַשׁ לֹא־
יָכַף וַיִּרַח בְּלִילָהּ: ז יְהוָה יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל־רָע
יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ: ח יְהוָה יִשְׁמַר־צִאֲתֶךָ וּבֹאֲךָ
מִמָּוֶה וְעַד־עוֹלָם:

א שִׁיר לַמַּעֲלֹת אֲשָׁא עֲנִי אֶל־הַהָרִים מֵאֵין
יָבֹא עֲזָרִי: ב עֲזָרִי מֵעַם יְהוָה עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:
ג אֶל־יִתֵּן לְמוֹט רִגְלֶךָ אֶל־יָנוֹם שְׁמֶרֶךָ: ד הִנֵּה
לֹא־יָנוֹם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְהוָה שְׁמֶרֶךָ

סוף זמן קידוש לבנה: מוצאי שבת־קודש פרשת ויחי, י"ד טבת

אגרות קודש

ב"ה, ה' טבת, תשי"ג
ברוקלין.

למרנן ורבנן הרבנים הגאונים יושבי על מדין
איש איש במחנו וקהלתו, עסקני הצבור בהרמת קרן התורה
והיהדות ברוח ישראל סבא, וכלל אחב"י חובבי תורה
ומצוה, די בכל אתר ואתר, ה' עליהם יחי

שלום רב וברכה!

בזה הנני ממלא את ידו של הרה"ג והרה"ח הו"ח אי"א נוי"מ עוסק בצרכי צבור באמונה ונאמן
בית מוהר"ר אלי' שי' סימפסאן, אשר יבקר את מושבות אחב"י יחיו, למסור להם פרישת ודרישת
שלום בשמי ולהביא מהם פ"ש, להודע על מצב היהדות ומעמד מוסדות התורה והחינוך במחנה ה'ט',
ולעורר על דבר הדורש תיקון וחיזוק מתאים לרוח ישראל סבא, וכן לבאר מצב מוסדותינו במדינה זו,
בארצינו הקדושה ת"ו, באירופא ואפריקא.

ונשען על הכתוב אני ישנה ולבי ער, ועל פי דרז"ל אשר אף בגלותא לב ישראל ער הוא לכל דבר
טוב, ואין טוב אלא תורה מצות ומעשים טובים, הנה בודאי יסייעו בידו למלאות דבר השליחות בפועל,
וכן בהנוגע לחיזוק מוסדותינו במקומות הנ"ל.

והשי"ת יזכה את כל אחד מאתנו כולנו, למלאות תפקידו בעלמא דין על ידי שיאיר את סביבתו
וחלקו בעולם באור ומאור אהבת השם אהבת התורה ואהבת ישראל.

בכבוד ובברכת טוב גשמי ורוחני.

מסכת מגילה עם ביאורים	ב	סדר הנחת תפילין	א
מדף ב עד דף ו	ג	מזמורי תהלים קכ, קכא	ב
קפח		מאמר ד"ה ויקרא יעקב אל בניו	ג
		שבת פרשת ויחי, י"ד טבת, ה'תשכ"ה	ה
מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:		שיחת ט' טבת, ה'תשי"א	ד
שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים	יא	שיחת שבת פרשת ויחי, י"ד טבת, ה'תשכ"ה .. יד	ה
אדמו"ר הזקן	רי	לקוטי-שיחות פרשת ויחי כרך טו, א	ו
שולחן ערוך הלכות שבת	כד	לקוטי-שיחות פרשת ויחי כרך טו, ב	ז
לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	רי	ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח	ח
לקוטי תורה להבין ענין הטעם	כה	המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	כח
אדמו"ר הזקן	ריג	ילקוט גאולה ומשיח – פרשת ויחי	ט
תורת חיים	כו	שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת ויחי	י
אדמו"ר האמצעי	רכ	שיעורי תהלים לשבוע פרשת ויחי	יא
מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך	כז	שיעורים בספר התניא (מוגה)	יב
אדמו"ר ה"צמח צדק"	רכ	לשבוע פרשת ויחי	יג
תורת שמואל תרל"ב	כח	לוח "היום יום" לשבוע פרשת ויחי	יד
אדמו"ר מוהר"ש	רכד	הלכה יומית לעיון ברמב"ם	יד
ספר המאמרים – המשך תער"ב	כט		
אדמו"ר מוהרש"ב	רכה		
ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)	ל	שיעורי רמב"ם	
אדמו"ר מוהרי"צ	רכו	טו – ג' פרקים ליום, לשבוע פרשת ויחי	טו
ספר השיחות ה'תש"ד-ה'תש"ה בלה"ק	לא	טז – פרק אחד ליום, לשבוע פרשת ויחי	טז
אדמו"ר מוהרי"צ	רל	יז – ספר המצוות, לשבוע פרשת ויחי	יז
ספר הזכרונות פרק פז	לב		
אגרות קודש	לג	נביאים וכתובים	
אדמו"ר מוהרי"צ	רלו	יחזקאל פרק יד-טו, נחמיה פרק ח-ט	יח
חומש לקריאה בציבור	לד	משניות – מסכת עוקצים	יט
קריאת התורה למנחת שבת-קודש	לה	ביאור קהתי	יט
לוח זמנים לשבוע פרשת ויחי	לו	עין יעקב מסכת יומא	כ
סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	לז	מסכת תענית עם ביאורים	כא
		מדף ל עד דף לא	קפב

ביאור בדרך אפשר

נאמר בפרשת השבוע, פרשת ויחי:

1 ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם את אשר
2 יקרא אתכם באחרית הימים¹, ופירשו רבותינו ז"ל², בקש
3 רצה יעקב לגלות לבניו קץ הימין מועד סוף הגלות והגאולה
4 השלימה, ונסתלקה ממנו
5 שכינה ולא גילה. וכן הוא
6 בפירוש רש"י [שנוסף על
7 מה שכתב בהתחלת הפרשה,
8 פרשת ויחי, למה פרשה זו
9 סתומה פרשת ויחי כתובה בספר
10 התורה מיד בסיים פרשת ויגש ללא
11 ריווח בין שתי הפרשות כו'] שבקש
12 לגלות את הקץ לבניו ונסתם
13 ממנו, שהובא כאן בתחילת
14 פרשת ויחי כב' דרף אגב,³
15 מוסיף רש"י ומבאר ענין זה
16 בפירוט יתר במקומו
17 העקרי, בפירוש הכתוב
18 "ואגידה לכם", בקש לגלות
19 את הקץ ונסתלקה ממנו
20 שכינה, והתחיל יעקב אומר
21 לבניו במקום את גילוי הקץ דברים
22 אחרים.³
23 ויש לומר, שענין זה (שבקש
24 לגלות את הקץ) מובן ממה
25 שכתוב כאן בדברי יעקב לבניו
26 להתאסף ולבוא אליו לשון הגדה
27 ("אגידה לכם") דוקא, כפי
28 שיוסבר להלן הקשר והשיכות של
29 גילוי הקץ לשון "הגדה".
30 (ב) ובהקדים המבאר באחד
31 הביכלאף כרכים של מאמרי
32 חסידות בכתביד שיצאו מן
33 השכינה אל החרות בדרך כלל
34 הכוונה לכתבי חסידות שהיו ברוסיה
35 והגיעו לידי הרבי (וכנראה שעל
36 זה על המאמר המדובר כאן מיוסד
37 המאמר דבור-המתחיל
38 "נחמו" של אדמו"ר
39 מהר"ש⁴), שבפנין הדבור

ביאור בדרך אפשר

1 יש ג' לשונות, דבור ואמירה והגדה⁵, ואמרו בזהר⁶ שזהו
2 'כלל' שכל מקום שנאמר לשון 'הגדה' - הוא מילין
3 דחקמתא⁷ דברי חכמה ו'להעיר, ש'הגדה' הוא גם מלשון
4 המשכה, כמו לשון הכתוב בספר דניאל נהר דינור דנגיד נהר של
5 אש שנמשך כו'⁸, שמורה על
6 המשכת ירדת והתגלות הענין
7 הנמשך משרשו ומקורו, וזהו
8 שלשון 'הגדה' הוא ביטוי
9 שמתייחס לדיבור של מילין
10 דחקמתא, שהוא ענין
11 המשכת ירדת והתגלות החכמה
12 משרשה ומקורה כו'. וזהו
13 גם מה שכתוב⁹ על הקדוש-ברוך
14 הוא המגיד מראשית מההתחלה
15 אחרית את הסוף, שהוא ענין
16 ההמשכה והגילוי ("מגיד")
17 מבחינת החכמה הראשונה מעשר
18 הספירות העליונות ("ראשית")
19 לבחינת המלכות האחרונה מעשר
20 הספירות ("אחרית")¹⁰,
21 והראיה לכך שכל 'הגדה' קשורה
22 לגילוי דברי חכמה היא מיעקב
23 שאמר לבניו "ואגידה לכם"
24 גו', ואמרו רבותינו ז"ל
25 שרצה לגלות להם הקץ,
26 ונאמר לשון 'הגדה', כי
27 לשון 'הגדה' הוא מילין
28 דחקמתא.

בס"ד. שבת פרשת ויחי, י"ד טבת, ה'תשכ"ה (הנחה בלתי מוגה)

1 ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה
2 לכם את אשר יקרא אתכם באחרית
3 הימים¹, ופירשו רבותינו ז"ל², בקש יעקב
4 לגלות לבניו קץ הימין, ונסתלקה ממנו שכינה.
5 וכן הוא בפירוש רש"י [שנוסף על מה שכתב
6 בהתחלת הפרשה, למה פרשה זו סתומה כו']
7 שבקש לגלות את הקץ לבניו ונסתם ממנו,
8 שהובא כאן כב' דרף אגב,³ מוסיף ומבאר
9 בפירוט יתר במקומו העקרי, בפירוש הכתוב
10 "ואגידה לכם", בקש לגלות את הקץ ונסתלקה
11 ממנו שכינה, והתחיל אומר דברים אחרים.³
12 ויש לומר, שענין זה (שבקש לגלות את הקץ)
13 מובן ממה שכתוב כאן לשון הגדה ("אגידה
14 לכם") דוקא.

15 (ב) ובהקדים המבאר באחד הביכלאף שיצאו
16 מן השכינה אל החרות (וכנראה

17 שעל זה מיוסד המאמר דבור-המתחיל "נחמו" של אדמו"ר מהר"ש⁴),
18 שבפנין הדבור יש ג' לשונות, דבור ואמירה והגדה⁵, ואמרו בזהר⁶ שזהו
19 'כלל' שכל מקום שנאמר לשון 'הגדה' - הוא מילין דחקמתא⁷ ו'להעיר,
20 ש'הגדה' הוא גם מלשון המשכה, כמו נהר דינור דנגיד כו'⁸, שמורה על
21 המשכת הענין משרשו ומקורו, וזהו שלשון 'הגדה' הוא מילין דחקמתא,
22 שהוא ענין המשכת החכמה משרשה ומקורה כו'. וזהו גם מה שכתוב⁹
23 המגיד מראשית אחרית, שהוא ענין ההמשכה ("מגיד") מבחינת החכמה
24 ("ראשית") לבחינת המלכות ("אחרית")¹⁰, והראיה לכך שכל 'הגדה' קשורה
25 "ואגידה לכם" גו', ואמרו רבותינו ז"ל שרצה לגלות להם הקץ, ונאמר לשון

(1) פרשתנו מט, א. וראה אוה"ת פרשתנו שנת, א ואילך. (2) פסחים נו, א. וראה ב"ר פצ"ח, ב. זח"א פרשתנו רלד, ב.
(3) פרטי השינויים בפירוש רש"י מלשון הש"ס - נתבארו בשיחות שבהתוועדות (לקו"ש ח"י ע' 167 ואילך). (4) דשנת תרכ"ו
(נדפס בסה"מ תרכ"ו ע' קצה ואילך). וראה גם ד"ה מהיכן זכו תרכ"ז (סה"מ תרכ"ז ע' שפג ואילך). המשך מצה זו תר"ם
(סה"מ תר"ם ח"א ע' רנה). (5) להעיר גם מלקוטי לוי"צ אג"ק ע' שמג. (6) פרשתנו רמט, א. ח"ג נ, ב. קסא, א. וראה אוה"ת
שם. שפג, א. (7) ראה אוה"ת שם שנת, א ואילך. (8) דניאל ז, י. (9) ישעי' מו, י. (10) אוה"ת שם.

ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם גו'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְאָמְרוּ בְּהִרָא¹¹ הַטַּעַם מִפְּנֵי מַה דְּוָקָא הִבִּיטוּ 'הַגְּדָה' מִתּוֹךְ
- 2 שְׁלוֹשֶׁת הַבִּיטוּיִם שֶׁל דִּבְרוּר (דִּבְרוּר, אִמְרָה וְהַגְדָּה) מוֹרָה עַל מִילִין
- 3 דְּחֻקְמָתָא, כִּי בְּתַבְתּ "וְאֶגִּידָה" יֵשׁ אוֹתִיּוֹת גִּימָ"ל דִּלְ"ת,
- 4 שֶׁהוּא רֹאשִׁי הַתִּיבּוֹת שֶׁל הַמִּילִים גּוּמָל דְּלִים¹², לְשׁוֹן הַשְּׁפָעָה,
- 5 וְלָכֵן גְּמִילוּת חֲסָדִים מִתְחִיל
- 6 בְּגִימָ"ל עַל שֵׁם שֶׁהוּא בְּחִינַת
- 7 הַשְּׁפָעָה נְתִינָה שֶׁל חֶסֶד, וְגַם
- 8 גְּאוּלָּה שֶׁהִיא גַם בֶּן בְּחִינַת
- 9 הַשְּׁפָעָה מִתְחִיל בְּגִימָ"ל,
- 10 וְכַתִּיב¹³ חֲסָדֵי ה' גּו' כַּעַל כָּל
- 11 אֲשֶׁר גָּמְלָנוּ גּו', שְׁגִימָ"ל
- 12 הוּא בְּחִינַת הַשְּׁפָעָה נְתִינָה.
- 13 וְדִלְ"ת הוּא בְּחִינַת מְקַבֵּל אֵת
- 14 הַנְּתִינָה וְהַהֲשָׁפָעָה, שְׁזָהוּ שְׁאָמְר
- 15 דְּוֹד עַל עֲצֻמו "דִּלּוּתִי וְלִי
- 16 יְהוֹשִׁיעַ"¹⁴, וְכִמּו שֶׁכְּתוּב¹⁵
- 17 כִּי עֲנִי וְאֶבְיוֹן אֲנִי, וְהַטַּעַם לִכֹּךְ
- 18 שְׁדוּר הַמֶּלֶךְ אִמֵּר עַל עֲצֻמו לְשׁוֹנוֹת
- 19 אֵלוֹ שֶׁל עֲנִיּוֹת, בְּחִינַת מְקַבֵּל, הוּא כִּי
- 20 סִיְהִירָא הִירָח (סְפִירַת הַמְּלָכוֹת,
- 21 מְדֻרְגֶּת דְּוֹד) לִית לָהּ מְגֻרְמָה
- 22 כְּלוּם¹⁶ אֵין לָהּ כְּלוּם מִשֵּׁל עֲצֻמָּה,
- 23 וּמִקְבֵּלָת אֵת כָּל הָאוּר שֶׁלָּה מִהַשְׁמַשׁ,
- 24 וְכִן סְפִירַת הַמְּלָכוֹת אֵין לָהּ תּוֹכֵן וְאוּר
- 25 מִשֵּׁל עֲצֻמָּה וְהִיא מְקַבֵּלָת אֵת אוּרָה
- 26 מִהַסְפִּירוֹת שֶׁלְמַעֲלָה מִמֶּנָּה. וְהִי"ד
- 27 שֶׁבְ"אֶגִּידָה" הוּא בְּחִינַת
- 28 יִסּוֹד הַמְּשֻׁפָּע כּו' כַּמְבֹאֵר
- 29 בְּקַבְלָהּ וְחִסְדוֹת שֶׁסְפִירַת הִיסּוֹד הִיא
- 30 עֲנִיִּין הַהֶתְקַשְׁרוֹת וְהַתְּחַבְּרוּת בֵּין
- 31 הַמְּשֻׁפָּע (הַסְפִּירוֹת שֶׁלְמַעֲלָה מִיִּסּוֹד
- 32 וּמִלְכוּת) וְהַמְקַבֵּל (סְפִירַת הַמְּלָכוֹת)
- 33 לְצוּרֵךְ הַהֲשָׁפָעָה. וְלָכֵן תַּבְת
- 34 "אֶגִּידָה" מוֹרָה עַל מִילִין
- 35 דְּחֻקְמָתָא הַמְשַׁכֵּת וְהַתְּגַלּוֹת
- 36 הַסְפִּירוֹת הַחֵל מִהַסְפִּירָה הָרִאשׁוֹנָה,
- 37 חֲכָמָה. וְזָהוּ שְׁאָמְר יַעֲקֹב לְבָנָיו
- 38 "וְאֶגִּידָה לָכֶם", שֶׁהוּא רְצוֹנוֹ
- 39 לְגַלּוֹת לָהֶם מִילִין דְּחֻקְמָתָא.
- 40 וּמִמְשִׁיף לְבָאֵר, כַּמְאֵמֵר הַחוּצָר,
- 41 שִׁישׁ דְּבָרֵי אֶגְדָּה שֶׁבְּתוֹרָה

(11) פרשתנו שם. (12) שבת קד, א. (13) ישעי' סג, ז. (14) תהלים קטז, ו. (15) שם קט, כב. (16) זח"א קפא, סע"א. וראה סהמ"צ להצ"צ מצות מינוי מלך פ"ב. (17) ספרי עקב יא, כב. הלי' תלמוד תורה לאדה"ז פ"ב ה"ב. רמב"ן במנין המצות סי' ז. ראה ג"כ חינוך פ' עקב סת"ד. אדר"נ ספכ"ט. שו"ע אדה"ז סי' קנו ס"ד. (18) ראה גם אוה"ת שם שפג, א. (19) בכל הבא לקמן - ראה לקר"ש שם ע' 168 ואילך (ממאמר זה). (20) פסחים קיג, ב. ב"מ מט, א. (21) הלי' גירושין ספ"ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אָנִי ולמרות שאמר זאת בכפיה גט כשר, לְפִי שִׁיִּצְרוּ אָנְסוּ (וְלֹכֵן)
 2 רֹצֶה וּמִתְאַוֶּה לְעִבְרָה) ואמירתו שינו רוצה היא דבר חיצוני בלבד,
 3 אָבֵל הָרָצוֹן הָאֲמִתִּי בְּפִנִּימִיּוֹת נִפְשׁוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד
 4 מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הוּא לַעֲשׂוֹת כְּפִי רָצוֹן הָעֲלִיּוֹן ואם לפי התורה
 5 הוא חייב לתת גט לאשתו, הדבר נעשה
 6 רצונו האמיתי והפנימי, וְעַל-יְדֵי זֶה
 7 שְׂכּוּפִין אוֹתוֹ, מִבְּטָלִים
 8 הָאֲנָסִי שיצרו הרע אנסו וּרְצוֹנוֹ
 9 הַנִּעֲשֶׂה עַל-יְדֵי-זֶה וגורם לו
 10 לסרב לעשות כהוראת התורה,
 11 וְעוֹשֶׂה בִסּוּפוֹ שֶׁל דָּבָר מָה
 12 שֶׁחָפֵץ בְּפִנִּימִיּוֹת נִפְשׁוֹ. וְהָרִי
 13 רֹאִים בְּמוֹחַשׁ שֶׁאֲמִירָתוֹ
 14 "אִינִי רֹצֶה" (לְפָנַי הַכְּפִיָּה),
 15 אִינִה בְּאוֹפֶן שֶׁל "אֶחָד בָּפֶה
 16 וְאֶחָד בִּלְבָב", אלא סירובו בפה אכן
 17 תואם את מחשבותיו וכוונות ליבו
 18 באותה שעה, כִּי גַם בִּלְבּוֹ לֹא
 19 רָצָה לַעֲשׂוֹת (וּבִלְשׁוֹן חֻקֵּימִינוּ
 20 וְ"לֹא" 22 הָעֵין רֹאֶה וְהֵלֵב
 21 חוֹמֵד הָרִי שִׁיתֵּכֵן רָצוֹן לַעֲשׂוֹת
 22 עֲבִירָה גַם בִּלְבָב), ולכאורה הרי זה
 23 קשור בפנימיות הנפש ועל כך מבואר
 24 כאן שבאמת אין זה מפנימיות הנפש
 25 אֶלָּא שֶׁאֲמִירָה זֹאת בָּאָה מִצֵּד
 26 חִיצוֹנִיּוֹת הֵלֵב בִּלְבָב עֲצוּמוֹ מְדוּבָר
 27 ברובד חיצוני שלא קשור לעומק
 28 ופנימיות הנפש, אָבֵל בְּפִנִּימִיּוֹת
 29 לְבֹ רֹצֶה כֹל יְהוּדֵי תָמִיד בְּכָל
 30 זְמַן לַעֲשׂוֹת רָצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ].
 31 מִה־שְּׂאִין-כֵּן 'הַגְּדָה', שְׁהִיא
 32 בְּנִגּוּד לְדִבְכּוֹ 'רִאמִּירָה' בָּאָה
 33 מִפְּנִימִיּוֹת הֵלֵב.
 34 וְזֶהוּ מִה שֶׁכָּתוּב בְּזֵהר וְהוּבָא
 35 לְעִיל שֶׁ'הַגְּדָה' הֵינּוּ מִלִּין
 36 דְּחֻקֵּימֵנוּ, כִּי עֲנִינָם שֶׁל מִלִּין
 37 דְּחֻקֵּימֵנוּ - פְּנִימִיּוֹת
 38 ('וְסִתִּים') דְּאוֹרֵימֵנוּ הַחֶלֶק
 39 הַנִּסְתָּר וְהַנֶּעֱלָם שֶׁל הַתּוֹרָה - שֶׁהֵן
 40 דְּבָרֵי הַחֻמָּה שְׁכִתוֹת הַסּוּר
 41 הַמְעוֹרְרוֹת וּמַגְלֹת אֶת
 42 הַפְּנִימִיּוֹת ('וְסִתִּים') הַחֶלֶק הַנִּסְתָּר
 43 וְהַנֶּעֱלָם שֶׁל הַנִּשְׁמָה 23.
- וְכֵן הוּא בְּעֵנֵן ה'הַגְּדָה' שֶׁל הַקֶּבֶץ"ה, כאשר הקדוש-ברוך-הוא
 מְשִׁיךְ וּמַגְלֵה אֹרֶךְ אֲלוּקֵי שְׁנִמְשָׁל לְדִבְכּוֹ בְּאוֹפֶן שֶׁל 'הַגְּדָה' שֶׁפִּירוּשָׁהּ
 הוּא הַמְשָׁכַת פְּנִימִיּוֹת אֹר־אִין-סוֹף בְּגִילּוֹי הַמְשַׁכָּת וְהִאֲרָת אֹר
 אֲלוּקֵי מִדְּרָגוֹת נְעֻלוֹת וּפְנִימִיּוֹת שְׁבִדּוֹךְ כָּל הֵן נִסְתָּרוֹת, וּכְמֵאֲמָר רַ"ל
 הַנִּ"ל שֶׁעַל-יְדֵי לִימוּד אַגְדָּה
 (מִלְשׁוֹן 'הַגְּדָה') הֵינּוּ פְּנִימִיּוֹת
 הַתּוֹרָה הַעוֹסֶקת בְּעֵינֵי אֲלוּקוֹת,
 אֶתָּה מְפִיר אֶת הַקֶּבֶץ"ה כו',
 כִּי בְּאַגְדָּה (פְּנִימִיּוֹת וְסוּדוֹת
 הַתּוֹרָה) מְאִיר וּמִתְגַּלֶּה
 מִפְּנִימִיּוֹת ('וְסִתִּים') אֹרֶךְ אֲלוּקֵי
 נִעְלָה וְנִעְלָם דְּקוּדְשָׁא-בְּרִיךְ-הוּא
 שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא.
 וּבְזֵה יִכֵּן שֶׁכָּתוּב בְּמִילָה
 "וְאַגִּידָה" גּוֹפֵא 24 עֲצֻמָּה
 מְרִמָּה שֶׁבְּקֵשׁ יַעֲקֹב לְהַגִּיד,
 לומר לבניו דברים שהם בגדר 'הַגְּדָה',
 הֵינּוּ לְגִלּוֹת לְבָנָיו עֲנִין פְּנִימִי
 בְּיֹתֵר, כְּמִבְּאוֹר לְעִיל שֶׁ'הַגְּדָה' הֵינּוּ
 גִלּוֹי דְּבָרִים מִפְּנִימִיּוֹת הַנֶּפֶשׁ, וְהַעֲנִין
 הַפְּנִימִי שֶׁבִּקֵּשׁ יַעֲקֹב לְהַגִּיד, הֵינּוּ
 לְהַמְשִׁיךְ וּלְגַלּוֹת הוּא, קֶזֶץ הַיָּמִין,
 שֶׁעֲנִינּוּ הוּא הַגִּילּוֹי שֶׁל
 תְּכֵלִית הַסֵּתוּם וְהַפְּנִימִי הַדָּבָר
 הַכִּי נִעְלָם וְהַכִּי פְּנִימִי - גִּילּוֹי
 'סִתִּים' דִּנְשֻׁמָּה 'וְסִתִּים'
 דְּקוּדְשָׁא-בְּרִיךְ-הוּא לְגִלּוֹת
 וְלַהֲמַשִּׁיךְ אֶת הַחֻלְקִים הַכִּי פְּנִימִים
 וְהַכִּי נִעְלָמִים שֶׁל הַנִּשְׁמָה וְשֶׁל הַקְּדוֹשׁ-
 בְּרוּךְ-הוּא עַל-יְדֵי גִילּוֹי וְהַמְשַׁכָּת
 'סִתִּים' דְּאוֹרֵימֵנוּ הַחֻלְקִים הַכִּי
 פְּנִימִים וְהַכִּי נִעְלָמִים שֶׁל הַתּוֹרָה.
 ג) אֵךְ כָּל זֶה הָרָצוֹן שֶׁל יַעֲקֹב
 לְגִלּוֹת אֶת הַדְּבָרִים הַפְּנִימִים וְהַנֶּעֱלָמִים
 הַלּוֹ הוּא כְּפִי רְאוּת עֵינָיו
 הַהִבָּה שֶׁל יַעֲקֹב, שֶׁבְּרָאוֹתוֹ
 אֶת בְּנָיו כְּפִי שֶׁעָמְדוּ בְּעוֹלָמוֹ
 כְּפִי שֶׁהֵם קִיָּיִם בְּעוֹלָם הַנֶּעֱלָה
 וְהַפְּנִימִי שֶׁל יַעֲקֹב עֲצוּמוֹ, חֲשָׁב יַעֲקֹב
 שֶׁהֵם בְּנֵי יַעֲקֹב רְאוּיִים (לְאַחֲרֵי
 הַכְּנָה מְסוּיָמָה) שֶׁיִּגְלֶה לָהֶם
 אֶת הַקֶּץ [וּבְמִכְלֵל-שָׁכֵן מְזָה
 שֶׁחֲשָׁב יַעֲקֹב אֶפְסִילוֹ בְּנוֹגֵעַ

(22) פִּרְשֵׁי שֶׁלַח טו, לט. אֲבִן-עֲזָרָה שֶׁ. וְרָאָה בְּמִדְבָּר פ"ב, ב. (23) לְקוֹת וִיקָרָה ה, ג. (24) וְעַפ"ז יוֹמֵתֵךְ בִּיּוֹתֵר שֶׁרֶשֶׁי מִפְּרֵשׁ עֲנִין זֶה עַל הַתִּיבּוֹת "וְאַגִּידָה לָכֶם".

ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם גו'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 לַעֲשׂוֹ שְׂשִׁיךְ לַצַּד שֶׁל הִיפֹךְ הַקְדוּשָׁה שֶׁכָּבֵד נִתְּבָר²⁵ וְנִפְרַד בּוֹ הַטּוֹב
2 מִהָרַע וְאִפְשָׁר לְהַעֲלוֹת אוֹתוֹ לְקְדוּשָׁה, וְלִכְן כָּבֵד יִכּוֹלָה לְהִיּוֹת
3 הַגְּאוּלָּה הַשְּׁלֵמָה, שֶׁלֹּכֵן כֹּאשֶׁר יַעֲקֹב נִפְגַּשׁ עִם עֵשׂוֹ לֵאחֹר שֶׁשָּׁב מִחָרָן
4 אָמַר יַעֲקֹב לַעֲשׂוֹ וַיְהִי לִי גֹי' וַחֲמֹר²⁶ - זֶה מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחִים²⁷
5 שֶׁעַל פִּי דְבָרֵי חֲכָמֵינוּ ז"ל עֲתִיד לְבוֹא
6 כִּשְׁהוּא רֹכֵב עַל חֲמֹר, וְאִם לִפִּי
7 הַהִבְנָה שֶׁל יַעֲקֹב, עֵשׂוֹ כִּבְר הַתְּכַבֵּר
8 וְהוּא מוֹכֵן לְגִאוּלָּה, כִּלְ-שֹׁכֵן שְׁבָנִי
9 יַעֲקֹב כִּבְר רֵאוּיִים שִׁיתְגַּלְגַּל לָהֶם הַקֶּץ],
10 וַיְהִי שֶׁאָמַר לָהֶם "הָאֶסְפוּ
11 וְאִגִּידָה לָכֶם", שֶׁפֶּאֶשֶׁר
12 תִּתְאַסְפוּ בִּיחָד (כּוֹלֵל גַּם הַמוֹשָׁג
13 'אִסְיָפָה' בַּהֲקֶשֶׁר זֶה כּוֹלֵל גַּם אֵת
14 הָעֲנִיָּן דְּאִסְיָפָה וּבִירוֹר
15 הַנִּיצוּצוֹת²⁸ שֶׁל הַקְדוּשָׁה שֶׁנִּפְּלוּ
16 לְמַטָּה וְהִיא מוֹטֵל עַל בְּנֵי יַעֲקֹב
17 'לְאִסּוּף' וְלִבְרֹר' אוֹתָם וְלִהְיוֹתָם
18 לְקְדוּשָׁה) וְתִתְאַחְדוּ כָל בְּנֵי יַעֲקֹב
19 בִּיחָד, אָזִי "אִגִּידָה (אֲגַלָּה)
20 לָכֶם" אֵת קֶץ הַיָּמִין
21 ("בְּאַחֲרִית הַיָּמִים"). אָבֵל
22 לְמַעֲשֵׂה בֹאוֹתָה שְׁעָה יַעֲקֹב לֹא הִיא
23 יִכּוֹל לְגַלוֹת אֵת הַקֶּץ לְבָנָיו כִּי אִמְנֹם
24 כִּפִּי שְׁבָנִי יַעֲקֹב הֵם בְּעוֹלָם שֶׁל יַעֲקֹב
25 וּמִנְקוּדַת חֲמִכֵּט שְׁלוֹ הֵם כִּבְר רֵאוּיִים
26 לְגִילוּיִים נְעִלִים אֱלֹהִים, אֲבָל מִצַּד
27 מַעֲמָדָם וּמִצַּדָּם שֶׁל בְּנֵי יַעֲקֹב
28 עֲצָמָם, עֲדִיין לֹא הָיוּ רֵאוּיִים
29 לָכֵן, לְהִיּוֹתָם כִּיוּן שְׁבָנִי יַעֲקֹב הָיוּ
30 בְּמִדְרָגָה תַּחְתּוֹנָה יוֹתֵר נִמּוּכָה
31 מִמִּדְרָגַת יַעֲקֹב עֲצָמוֹ, וְכַמּוֹכָן
32 מִהֶמְשָׁף מֵאֲמֵר רַ"ל הַנּוֹזֵר
33 לְעִילָא²⁹, שֶׁכְּשֶׁרָאָה יַעֲקֹב
34 שֶׁנִּסְתַּלְּקָה מִמֶּנּוּ שְׂכִינָה וְנִמְנַע
35 מִמֶּנּוּ לְגַלוֹת אֵת הַקֶּץ, אָמַר: שְׁמָא
36 חֲסִדְשָׁלוֹם יֵשׁ בְּמִשְׁתִּי בִּאֶחָד
37 מִיּוֹצְאֵי חֲלָצֵי פֶסוּל כּו'. אָמְרוּ
38 לוֹ בְּנָיו: שְׁמַע יִשְׂרָאֵל שְׁמַע
39 יַעֲקֹב אֲבִינוּ הַנּוֹקֵד 'יִשְׂרָאֵל' ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד. אָמְרוּ וּבִכְךָ הִתְכוּנוּ
- בְּנֵי יַעֲקֹב לֹמַר לוֹ: כָּשֶׁם שֶׁאֵין בְּלִבְךָ אֶלָּא אֶחָד וְאֵתָה בּוֹדָאִי מֵאִמִּין
בְּאִמּוֹנָה שְׁלִימָה בִּאֲחֻדוֹת ה', כֶּף אֵין בְּלִבְנוּ אֶלָּא אֶחָד וְגַם אֲנַחְנוּ
מֵאִמִּינִים בִּאֲחֻדוֹת ה' בְּאִמּוֹנָה שְׁלִימָה, שְׁמָזָה גּוֹפֵא עֲצָמוֹ שֶׁאָמְרוּ
כָּשֶׁם כּו', כֶּף, בְּכ"ף הַדְּמִיוֹן³⁰ הֵינּוּ שֶׁהָאִמּוֹנָה שֶׁלָּהֶם דּוֹמָה לְאִמּוֹנָה
שֶׁל יַעֲקֹב אֲבָל הִיא לֹא מִמֶּשׁ אוֹתוֹ
הַדְּבַר, מוֹכֵן שְׁהָיוּ בְּנֵי יַעֲקֹב
לְמַטָּה מִמִּדְרָגַת יַעֲקֹב וְלֹא כִפִּי
שִׁיעָקֵב חֲשַׁב שֶׁהֵם כִּבְר הִגִּיעוּ לְמִדְרָגָתוֹ
וְרֵאוּיִים לְגִילוֹי אוֹר אֱלֹקִי מִמְּקוֹר
פְּנִימִי וְנִעְלָם.
וְעַל-פִּי-זֶה יֵשׁ לְבָאֵר דִּיוֹק
לְשׁוֹן הַגְּמָרָא³¹ שֶׁכֹּאשֶׁר בִּיקֵּשׁ
יַעֲקֹב לְגַלוֹת לְבָנָיו אֵת הַקֶּץ, הַדְּבַר
נִמְנַע מִמֶּנּוּ כִּי "נִסְתַּלְּקָה מִמֶּנּוּ
שְׂכִינָה" (וְלֹא אִמְרוּ שֶׁהָקֶץ
עֲצָמוֹ נִתְפַּסֶּה נִתְעַלַּם מִמֶּנּוּ³² אוֹ
נִסְתַּם מִמֶּנּוּ³³), שֶׁהִלְשׁוֹן
'שְׂכִינָה' לְגַבִּי הַשְּׂרָאָה אֱלֹקוֹת,
עַל-שֵׁם שֶׁשׁוֹכְנָת נִמְצָאָה וְשׁוֹרָה
וּמִתְלַבֶּשֶׁת³⁴ בְּעוֹלָמוֹת תַּחְתּוֹנִים,
מוֹרָה עַל הַהִמְשָׁכָה הִירִידָה
וְהַתְּגַלּוּת שֶׁל הָאֱלֹקוֹת לְמַטָּה,
וַיְהִי שֶׁנִּסְתַּלְּקָה מִמֶּנּוּ מִיעָקֵב
(מֵהָ שֶׁהוּא בְּאוֹתָה שְׁעָה
מִבְּקֵשׁ לְגַלוֹת הַקֶּץ לְבָנָיו³⁵)
הִיכוֹלֵת לְהַשְׁפִּין לְהַשְׁרֹת אֵת
הַשְּׂכִינָה בְּעֵנֵין זֶה - גִּילוֹי הַקֶּץ
- לְמַטָּה. וְהֵינּוּ, שִׁיעָקֵב
עֲצָמוֹ, שֶׁרָתָה עָלָיו שְׂכִינָתוֹ
וְתַבְרָךְ (הַגִּילוֹי דְּאוֹר-אֵין-
סוֹף בְּרוּךְ-הוּא הָאוֹר הָאֱלֹקִי
הַבְּלִי-גָבוֹל) גַּם לְאַחֲרֵי-כֵן גַּם
לֵאחֹר שֶׁנִּסְתַּלְּקָה מִמֶּנּוּ שְׂכִינָה וְנִמְנַע
מִמֶּנּוּ לְגַלוֹת אֵת הַקֶּץ לְבָנָיו (שֶׁהָרִי
אָמַר לָהֶם תִּיכְף וּמִיד כִּמְפּוֹרֵט
בְּפִסּוּקִים הַבָּאִים בְּמָה וְכַמָּה
עֲנִינֵי נְבוּאָה עַל מַה שְׁעֲתִיד לְהִיּוֹת
אִתָּם בְּעֲתִיד, שֶׁבְּשִׁבְלִי זֶה
צְרִיכָה לְהִיּוֹת הַשְּׂרָאָה הַשְּׂכִינָה), וְגַם הַקֶּץ
צְרִיכָה לְהִיּוֹת הַשְּׂרָאָה הַשְּׂכִינָה, וְגַם הַקֶּץ עֲצָמוֹ לֹא

(25) תו"א ר"פ וישלח. (26) וישלח לב, ו. (27) ב"ר פעה"ה, ו. וראה לקו"ש ח"א ע' 70 ואילך. (28) ראה אוה"ת פרשתנו ס"ע שנה. ביאורי הזהר להצ"צ פרשתנו ס"ע קסה. (29) פסחים שם. וראה ב"ר פצ"ח, ג. (30) ראה תו"א תצוה פד, סע"ד, ויקהל פז, ג. סידור עם דא"ח קסה, א"ב. ד"ה מהיכן זכו ישראל הנ"ל (סה"מ תרכ"ז ע' שפד). (31) פסחים שם. (32) כהלשון בב"ר שם. (33) כלשון רש"י בהתחלת הפרשה, ששם הובא כבדרך אגב (כנ"ל ס"א), שלכן לא נחית לפרש פרטי הענין. (34) תניא פמ"א (נו, ב). (35) עד"ז פי' בתורה תמימה עה"פ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 נתכסה ממנו³⁶ מיעקב עצמו, אלא רק נסתלקה ממנו
 - 2 ה"שכינה" (ענין הגילוי למטה) של בחינת הקץ, שזהו
 - 3 הכח להשפין ולהמשיך גילוי הקץ למטה ולכן למעשה לא עלה
 - 4 בידו לגלות את הקץ לבניו. ואף-על-פי-כן מיתסים חכמינו ז"ל
 - 5 ענין זה של חוסר האפשרות לגלות
 - 6 ולהשפין את הקץ למטה ליעקב,
 - 7 באמרם נסתלקה ממנו שכינה
 - 8 (אף שלכאורה הרי זה ההסתרה
 - 9 וההתעלמות של הקץ ענין שנוגע
 - 10 רק לשבטים, והנה-ליה-
 - 11 למימר והיה להם (לחכמינו ז"ל)
 - 12 לומר שלא היו בניו זכאין
 - 13 לקץ³⁷ שיתגלה להם הקץ,
 - 14 וכיוצא-בזה או ביטוי דומה
 - 15 שמשמעו שההתעלמות וחוסר היכולת
 - 16 לגלות היתה בגללם), כי זה גופא
 - 17 דבר זה עצמו שאין בניו ראויים
 - 18 לגילוי הקץ, פעל ירידה
 - 19 מסוימת גם בו יחסית למצבו קודם
 - 20 לכן, כאשר ביקש לגלות את הקץ מתוך
 - 21 הנחה שבניו כן ראויים לגילוי הזה.
 - 22 ועל-דרך שמצינו במשה
 - 23 רבנו שאמר לו הקב"ה לאחר
 - 24 חטא העגל לך רד (מגדולתך),
 - 25 כלום נתתי לך למשה רבינו
 - 26 גדולה אלא בשביל
 - 27 ישראל³⁸, וכיון שבגני-ישראל
 - 28 אינם כדכעי, הרי זה גורם
 - 29 ירידה גם במשה וכך גם חסרון
 - 30 בבני יעקב גורם ירידה ביעקב.
 - 31 אמנם, ירידה זו האמורה לעיל,
 - 32 ביעקב אבינו עצמו, שנסתלקה
 - 33 ממנו שכינה, היתה רק
 - 34 לאחר שבקש לגלות להם
 - 35 לבניו את הקץ, אף שגם לפני-
 - 36 זה הם מצידם היו במעמד ומצב
 - 37 שלא היו ראויים לגילוי הקץ
 - 38 אבל מצבם לא פעל ירידה ביעקב
 - 39 עצמו.
 - 40 וטעם הדבר שהירידה ביעקב היתה
 - 41 רק כאשר ביקש להמשיך ולגלות לבניו
- עצמו לא נתכסה ממנו³⁶, אלא רק נסתלקה ממנו
- ה"שכינה" (ענין הגילוי למטה) של בחינת הקץ, שזהו הכח להשפין ולהמשיך גילוי הקץ למטה. ואף-על-פי-כן מיתסים חכמינו ז"ל ענין זה ליעקב, באמרם נסתלקה ממנו שכינה (אף שלכאורה הרי זה ענין שנוגע רק לשבטים, והנה-ליה-למימר והיה להם (לחכמינו ז"ל) לומר שלא היו בניו זכאין לקץ³⁷ שיתגלה להם הקץ, וכיוצא-בזה), כי זה גופא שאין בניו ראויים לגילוי הקץ, פעל ירידה גם בו. ועל-דרך שמצינו במשה רבנו שאמר לו הקב"ה לך רד (מגדולתך), כלום נתתי לך גדולה אלא בשביל ישראל³⁸, וכיון שבגני-ישראל אינם כדכעי, הרי זה גורם ירידה גם במשה. אמנם, ירידה זו שנסתלקה ממנו שכינה, היתה רק לאחר שבקש לגלות להם את הקץ, אף שגם לפני-זה היו במעמד ומצב שלא היו ראויים לגילוי הקץ. וטעם הדבר, כי בהיותו מופשט משיכות ומחשבה אודות מצבם, לא היה מצבם נוגע ופועל בו, ורק בשבקש לגלות להם את הקץ, שאז יש לו שיכות וקשר עמהם, פעל מצבם גם בו, שנסתלקה ממנו שכינה. ועל-דרך שמצינו במשה רבנו, שבבליטתו בזה, היה מופשט מכל הענינים דלמטה, ולא היה לו קשר עם העולם ועניניו, ולכן לא נגע מעשה העגל בו ובמדרגתו, אף שידע זאת על-ידי שמיעה³⁹ מהקב"ה, שהודיעו ש"עשו להם עגל מסכה" גו'⁴⁰. אף באשר ירד מן ההר, ולאחרי-זה גם ראה את העגל, אזי נגע בו הדבר, ועד שפברו ידיו⁴¹, ויחר⁴² אף משה וישלף מידיו את הלוחות⁴³.
- ד) אמנם למרות שלמעשה יעקב אבינו לא גילה לבניו את הקץ, ולא זו בלבד אלא שהענין גרם ליירדה ביעקב

(36) ומודגש זה ע"י השינוי מלשון הבר"ר: הקץ ונתכסה ממנו. (37) ע"ד סנהדרין יא, א. (38) ברכות לב, א. פירש"י תשא לב, ז. (39) דאפילו ראי' באספקלריא מלוכלכת אינה דומה כלל לזו שמצוחצחת (ויק"ר פ"א, יד), עאכ"כ שמיעה. וע"ד מעלת הנביא על החכם (ראה אגה"ק סי"ט. ובכ"מ). (40) תשא שם, ח. (41) ירושלמי תענית פ"ד ה"ה. (42) תשא שם, יט. (43) וי"ל שעד"ז הוא בנוגע "לך רד מגדולתך", שהירידה מגדולתו בפועל (שלכן כבדו ידיו וכו') היתה אחרי שירד מן

ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם גו'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אבינו עצמו, כמבואר לעיל, בכל זאת יש בכל העניין גם צד חיובי, כפי
2 שממשיך, **בְּיָוֶן שֶׁהָעֵנִין דִּה־הָאֶסְפוּ וְאָגִידָה לָכֶם גו' נִכְתָּב**
3 **בַּתּוֹרָה (שְׁנִתְּנָה לָכֶם בְּנִי־יִשְׂרָאֵל** בכל הדורות הבאים, ולכן מובן
4 שלא מדובר על מאורע שנוגע רק לבני יעקב במעמד ומצב מסויים), **מִזֶּכֶר,**
5 **שֶׁרָצוּנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב לְגָלוּת אֶת**
6 **הַקֶּץ פֶּעַל פְּעוּלָתוֹ** כמובן החיובי
7 **גַּם לְמִטָּה, וְעַד שֶׁזָּהוּ תּוֹרָה**
8 **(הוֹרָאָה) נִצָּחִית. וְכַמוֹכֵן גַּם**
9 **בְּלֹא־יָחִי לֵאלּוּ הַהוֹכָחָה הַזֹּאת,**
10 **שֶׁהָיָה בְּקִשְׁתָּם שֶׁל צָדִיקִים**
11 **אֵינָה חוֹזֶרֶת רִיקָם** 44 ובודאי
12 שאם יעקב ביקש, היתה לכך תוצאה
13 מסוימת, כפי שממשיך ומבאר.
14 **וְיִוָּכֵן מִמֶּה שֶׁמִּצִּינוּ בְּמִשָּׁה**
15 **רַבִּנוּ (וְהָיָה מִשָּׁה וְיַעֲקֹב**
16 **עֲנִיָּנָם אַחֲד, אֲלֵא שֶׁיַּעֲקֹב**
17 **מִלְכָּר וּמִשָּׁה מִלְגָּאוֹ** 45 כמבואר
18 בקבלה וחסידות שגם יעקב וגם משה
19 הם בחינת "ברית התיכון", והקו
20 האמצעי של הספירות שבו נמצאת
21 בחינת הדעת שהיא עניינו של משה
22 רבנו וגם בחינת התפארת שהיא מידתו
23 של יעקב, מידת האמת, והדעת היא
24 הפנימיות ("מלגאו") של חיצוניות
25 ("מלכר") המידות, **שֶׁעַל־יָדֵי**
26 **תַּפְּלוֹתָיו שֶׁל מִשָּׁה, וְאֶתְחַנֵּן גו'**
27 **אֶעֱבְרָה נָא וְאֶרְאֶה אֶת**
28 **הָאָרֶץ** 46, ובקשתו לראות את הארץ
29 נועדה **בְּכַדִּי לַפְּעוּל בְּבִנִי־**
30 **יִשְׂרָאֵל עֲנִין הָרְאִיָּה בְּאֶלְקוּת,**
31 **הִנֵּה אֵף שֶׁבְּעֲצָמוֹ לֹא נִכְנַס**
32 **לָאָרֶץ** ולפי פשוטו של מקרא בקשתו
33 לא נענתה, **מִכָּל־מְקוֹם פֶּעַל מִשָּׁה**
34 **רַבִּינוּ הַמְּשַׁכֵּת הָרְאִיָּה בְּבִנִי־**
35 **יִשְׂרָאֵל** לפחות במידה מסוימת,
36 **רַאֲיִה בְּדֶרֶךְ מִקִּיף** ללא התלבשות
37 פנימית, (וְהִינֵנוּ, שֶׁבְּפִנִּימִיּוֹת
- 1 **תְּהִיָּה בָּהֶם** הארה אלוותית **וְכָן בְּחִינַת הַשְּׁמִיעָה, כְּהַמְשֹׁךְ**
2 **הַכְּתוּב** 47 **וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שְׁמַע אֶל הַחֲקִים גו', אֲבָל בְּמִקִּיף**
3 **לפחות הַמְשִׁיךְ בָּהֶם גַּם בְּחִינַת הָרְאִיָּה** 48.
4 **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יֵשׁ לֹמֵר גַּם בְּיַעֲקֹב (סְמוּךְ לַהֲסַתְלֻקוֹתוֹ) 49,**
5 **שֶׁאֵף שֶׁנִּסְתַּלְקָה מִמֶּנּוּ שְׂכִינָה**
6 **ולמעשה לא גילה את הקץ, שֶׁלִּכְנֵן**
7 **אָמַר אַחֲרֵי־כֵן "הַקְּבָצוּ וְשִׁמְעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב" 50, עֲנִין**
8 **הַשְּׁמִיעָה בְּלִבּוֹ וְלֹא עֲנִין שֶׁל רַאֲיִה**
9 **מִכָּל־מְקוֹם עַל־יָדֵי אֲמִירָתוֹ**
10 **"הָאֶסְפוּ וְאָגִידָה" 51** והרי
11 "הגדה" היא התגלות של עניין פנימי
12 ביותר, **נָתַן יַעֲקֹב הַפֶּחַ לְבָנָיו**
13 **(וְלִבְנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם עַד**
14 **אַחֲרֵית הַיָּמִים** שהרי הדבר נכתב
15 בתורה שהיא הוראה לכל הדורות)
16 **שֶׁיִּגְיֵעוּ בַּעֲבוּדָתָם** בעבודת ה'
17 **שֶׁלֵּהם לְגִילּוֹי הַקֶּץ** לפחות בְּדֶרֶךְ
18 **מִקִּיף (עֲבוּדַת ה' בְּאֹפֶן שֶׁל**
19 **חַרּוּת** 52 **מֵאוֹמוֹת הָעוֹלָם**
20 **וּמִיִּצְרָיִם הָרַע** מעין המצב שיהיה
21 **לְעֵתִיד לְבֹא).** **וְיֵשׁ לֹמֵר שֶׁזָּהוּ**
22 **מִה שֶׁכָּתֹב רַשִׁי** בפירושו לפסוק
23 זה: **"וְהַתְּחִיל אוֹמֵר דְּבָרִים**
24 **אַחֲרִים", שֶׁעֲנִין זֶה בָּא**
25 **בְּהַמְשִׁיךְ לְמֶה שֶׁבִּקֵּשׁ לְגָלוּת**
26 **אֶת הַקֶּץ, וְהִינֵנוּ** 53 **שֶׁמֶה**
27 **שֶׁבִּקֵּשׁ לְגָלוּת** ונמנה ממנו, את זה
28 **עֲצֻמוֹ הַכְּנִיס בְּדְבָרִים אַחֲרִים,**
29 **בְּהַקְבָּצוֹ וְשִׁמְעוֹ גו', שֶׁעַל־**
30 **יָדֵי־זֶה** בעבודת ה' באופן של 'קץ'
31 **בְּדֶרֶךְ מִקִּיף** לפחות **יָבֹאוּ לְגִילּוֹי**
32 **הַקֶּץ** 54 **שֶׁל הַגְּאוּלָּה הַשְּׁלִימָה.**
- 1 **גו' נִכְתָּב בַּתּוֹרָה (שְׁנִתְּנָה לָכֶם בְּנִי־יִשְׂרָאֵל),**
2 **מִזֶּכֶר, שֶׁרָצוּנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב לְגָלוּת אֶת הַקֶּץ פֶּעַל**
3 **פְּעוּלָתוֹ גַּם לְמִטָּה, וְעַד שֶׁזָּהוּ תּוֹרָה (הוֹרָאָה)**
4 **נִצָּחִית. וְכַמוֹכֵן גַּם בְּלֹא־יָחִי, שֶׁהָיָה בְּקִשְׁתָּם**
5 **שֶׁל צָדִיקִים אֵינָה חוֹזֶרֶת רִיקָם** 44. **וְיִוָּכֵן מִמֶּה**
6 **שֶׁמִּצִּינוּ בְּמִשָּׁה רַבִּנוּ (וְהָיָה מִשָּׁה וְיַעֲקֹב עֲנִיָּנָם**
7 **אַחֲד, אֲלֵא שֶׁיַּעֲקֹב מִלְכָּר וּמִשָּׁה מִלְגָּאוֹ) 45,**
8 **שֶׁעַל־יָדֵי תַּפְּלוֹתָיו, וְאֶתְחַנֵּן גו' אֶעֱבְרָה נָא וְאֶרְאֶה**
9 **אֶת הָאָרֶץ** 46, **בְּכַדִּי לַפְּעוּל בְּבִנִי־יִשְׂרָאֵל עֲנִין**
10 **הָרְאִיָּה בְּאֶלְקוּת, הִנֵּה אֵף שֶׁבְּעֲצָמוֹ לֹא נִכְנַס**
11 **לָאָרֶץ, מִכָּל־מְקוֹם פֶּעַל הַמְּשַׁכֵּת הָרְאִיָּה בְּבִנִי־**
12 **יִשְׂרָאֵל בְּדֶרֶךְ מִקִּיף (וְהִינֵנוּ, שֶׁבְּפִנִּימִיּוֹת תְּהִיָּה**
13 **בָּהֶם וְכָן בְּחִינַת הַשְּׁמִיעָה, כְּהַמְשֹׁךְ הַכְּתוּב** 47
14 **וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שְׁמַע אֶל הַחֲקִים גו', אֲבָל**
15 **בְּמִקִּיף הַמְשִׁיךְ בָּהֶם גַּם בְּחִינַת הָרְאִיָּה) 48.**
16 **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יֵשׁ לֹמֵר גַּם בְּיַעֲקֹב (סְמוּךְ**
17 **לַהֲסַתְלֻקוֹתוֹ) 49,** **שֶׁאֵף שֶׁנִּסְתַּלְקָה מִמֶּנּוּ שְׂכִינָה,**
18 **שֶׁלִּכְנֵן אָמַר אַחֲרֵי־כֵן "הַקְּבָצוּ וְשִׁמְעוּ בְּנֵי**
19 **יַעֲקֹב" 50,** **מִכָּל־מְקוֹם עַל־יָדֵי אֲמִירָתוֹ "הָאֶסְפוּ**
20 **וְאָגִידָה" 51,** **נָתַן הַפֶּחַ לְבָנָיו (וְלִבְנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם**
21 **עַד אַחֲרֵית הַיָּמִים) שֶׁיִּגְיֵעוּ בַּעֲבוּדָתָם לְגִילּוֹי**
22 **הַקֶּץ בְּדֶרֶךְ מִקִּיף (עֲבוּדַת ה' בְּאֹפֶן שֶׁל חַרּוּת) 52**
23 **מֵאוֹמוֹת הָעוֹלָם וּמִיִּצְרָיִם הָרַע). וְיֵשׁ לֹמֵר שֶׁזָּהוּ**
24 **מִה שֶׁכָּתֹב רַשִׁי: "וְהַתְּחִיל אוֹמֵר דְּבָרִים**
25 **אַחֲרִים", שֶׁעֲנִין זֶה בָּא בְּהַמְשִׁיךְ לְמֶה שֶׁבִּקֵּשׁ**
26 **לְגָלוּת אֶת הַקֶּץ, וְהִינֵנוּ** 53 **שֶׁמֶה שֶׁבִּקֵּשׁ לְגָלוּת, הַכְּנִיס בְּדְבָרִים אַחֲרִים,**
27 **בְּהַקְבָּצוֹ וְשִׁמְעוֹ גו', שֶׁעַל־יָדֵי־זֶה יָבֹאוּ לְגִילּוֹי הַקֶּץ** 54.

ההר (ויומתק עפ"י יתור הלשון "לך" (רד) - שה"רד" יהי אחרי שילך מן (מעלת) ההר; וגם תומתק שייכות דרש זה לפי הפשוט שבכתוב, שהכוונה לירידה מן ההר). (44) ראה זח"א מג, סע"א. (45) ת"ז תי"ג (כט, א). נתבאר בלקו"ת פנחס ד"ה צו את בני (השני) פ"ד. (46) ר"פ ואתחנן. (47) שם, ד. (48) לקו"ת ר"פ ואתחנן. אוה"ת שם. וראה גם שעה"ת (לאדמו"ר האמצעי) ח"ב ד"ה להבין ההפרש שבין תפילה לתורה. (49) בדוגמת ההמשכה דמשה שהיתה סמוך להסתלקותו דוקא (ראה אוה"ת שם ע' עח). (50) פרשתנו שם, ב. (51) בכללות פעל זה ע"י בקשתו לגלות את הקץ (ואגידה לכם), אלא שמ"מ הוצרך גם ל"הקבצו ושמעו" (ובדוגמת משה, שנוסף ל"ואתחנן" הוצרך לראות את הארץ - עכ"פ מרחוק (לקו"ת שם ג, ד. שעה"ת שם ל, ב ואילך. אוה"ת שם)). (52) באופן אחר - עיין מכתב בת אדמו"ר הזקן (נדפס בספר חכמי ישראל בעש"ט ע' סא). (53) ראה גם זהר פרשתנו רלה, רע"א. (54) ועפ"י יש לבאר הטעם שפרשה זו היא פתוחה (אף שהתחלת הפרשה היא סתומה בגלל שביקש לגלות את הקץ ונסתם ממנו) - כי ע"י פרשה זו המשיך הקץ גם למטה (בדרך מקיף עכ"פ).

בס"ד. שיחת ט' טבת* ה'תשי"א.

— לאחר תפלת מנחה —

בלתי מוגה

- א. "סיום" — קשור עם ענין של שמחה, ובנדו"ד — ה"סיום" דאמירת קדיש במשך י"א חודש להסתלקות כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ¹.
- ויש לבאר תוכן הענין דסיום אמירת הקדיש — בהקדם הסיפור אודות כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע², שהוסיף יום אחד באמירת קדיש די"א חודש, ואח"כ הצטער והתחרט על זה, שמזה מובן גודל הדיוק בסיום אמירת הקדיש (שלא להוסיף אפילו יום אחד).
- ולכאורה דרוש ביאור והסבר:
- הטעם שמפסיקים לומר קדיש לאחר י"א חודש, הוא, לפי שאמירת הקדיש היא בשביל לסייע לנשמה בהדין ומשפט ולהקל העונש כו', וכיון ש"משפט רשע י"ב חודש", אומרים קדיש רק י"א חודש, "שלא יעשו אביהם ואמם רשעים"³, היינו, שאמירת קדיש י"ב חודש היא זלזול עבור הנפטר שמחשיבים אותו לרשע. אבל, "מי שיודע באביו ואמו שהיו רשעים מאותם שנידונים י"ב חודש, ראוי ומחוייב שיאמר קדיש י"ב חודש"⁴.
- ולכאורה, כיון ש"מדה טובה מרובה ממדת פורענות"⁵, הרי, כשם שיש שינוי בדין אמירת קדיש ב"מי שיודע . . שהיו רשעים כו'", הי' צ"ל שינוי בדין אמירת קדיש גם כשיודעים שהנפטר הוא צדיק, ולא שייך אצלו משפט עונש ח"ו — שלא יאמרו קדיש בכלל?
- וההסברה בזה — ע"פ המבואר בכתבי האריז"ל⁶ שאמירת הקדיש היא (לא רק בשביל להקל הדין ומשפט והעונש, אלא גם) בשביל עליית הנשמה מדרגא לדרגא בגן עדן גופא, ולכן אומרים קדיש גם בשבת, שאז לא שייך הטעם להקל הדין ומשפט והעונש כיון שבשבת אין דין ומשפט למעלה, ועכצ"ל שאמירת הקדיש בשבת היא בשביל העליות בגן עדן, ומזה מובן גם בנוגע לאמירת קדיש על הסתלקות של צדיק, שקשורה עם העליות מדרגא לדרגא בגן עדן גופא.
- ועפ"ז נשאלת השאלה לאידך גיסא: מהו הדיוק להפסיק באמירת הקדיש אחר י"א חודש, ולהקפיד שלא להוסיף אפילו יום אחד, ועד שכ"ק אדנ"ע הצטער על אמירת קדיש יום נוסף — למה יגרע אמירת קדיש לאחר י"א חודש מאמירת קדיש ביום השבת שעל ידו נעשית העליות בגן עדן?
- ב. ויש לומר הביאור בזה:
- יש חילוק בין העליות שבמשך י"א חודש לעליות שלאח"ז — שהעליות במשך י"א חודש הם בדרגא כזו שבה יכולים לפעול ע"י דיבור (אמירת הקדיש), משא"כ העליות שלאחרי י"א חודש הם בדרגא נעלית יותר שבה אי אפשר לפעול ע"י דיבור, כיון שהדיבור אינו בערך לדרגא זו.
- דוגמא לדבר — החילוק שבין תפילין של יד לתפילין של ראש, שאמירת הברכה היא על תפילין של יד, ואילו על תפילין של ראש אין מברכים ברכה מיוחדת, כיון שההמשכה ע"י תפילין של ראש היא מדרגא נעלית יותר שאי אפשר להמשיכה ע"י דיבור⁷.

(5) יומא עו, א. ויש"נ.

(6) שער הכוונות ענין הקדיש. פע"ח שער הקדשים ס"פ בהגהה. סידור האריז"ל קודם עלינו. הובא בשיורי ברכה יו"ד שם.

(7) ראה תו"א שמות נב, סע"ב. אגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ב ס"ע נה ואילך.

(1) יום סיום י"א חודש דאמירת הקדיש לאחר הסתלקות כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע.

(2) ראה גם שיחת ש"פ ויגש ס"ט ואילך (לעיל ע' 159 ואילך).

(3) ראה גם מכתב ט' טבת שנה זו (אגרות קודש ח"ד ע' קז) בהערות.

(4) רמ"א יו"ד סו"ס שעו.

(5) פתחי תשובה שם. וראה סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 175. ויש"נ.

- 1 ועפ"ז יש לבאר הטעם שכ"ק אדנ"ע הצטער על שהוסיף יום א' באמירת קדיש – כי, לגבי העלי'
2 לדרגא כזו שבה אין ערך לדיבור, נחשבת אמירת הקדיש (עלי' שנעשית ע"י דיבור) כזולזל!
- 3 ג. אמנם, ע"פ האמור שאין אומרים קדיש לאחר י"א חודש כיון שהעליות הם בדרגא שלמעלה
4 מהמשכה ע"י הדיבור – צריך להבין מהו הטעם דאמירת קדיש ביום היאָרצייט?
5 [ולהעיר, שיש דעה שלא לומר קדיש ביום היאָרצייט⁸, אבל, דעה זו לא נתקבלה בתפוצות ישראל,
6 שנוהגין לומר קדיש ביום היאָרצייט].
- 7 ויש לומר הביאור בזה:
- 8 ידוע⁹ החילוק שבין כל הימים טובים לפורים (וחנוכה) – שכל הימים טובים אסורים בעשיית מלאכה
9 מפני שהגילוי אלקות שנמשך בהם אינו יכול לבוא ולהתגלות בעובדין דחול, משא"כ בפורים (וחנוכה)
10 נמשך אור וגילוי נעלה ביותר שאינו מוגבל כלל, ולכן יכול לבוא בהמשכה וגילוי גם בעובדין דחול.
- 11 ועד"ז י"ל בנדוד"ד:
- 12 ביום היאָרצייט העלי' היא לדרגא נעלית עוד יותר (למעלה מהעליות שלאחרי י"א חודש) עד לתכלית
13 העילוי, כידוע שביום היאָרצייט חוזרים וניעורים כל הענינים דיום (ורגע) ההסתלקות, שאז מתעלים "כל
14 מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו" בתכלית העילוי¹⁰, וכמבואר בסידור שער הל"ג בעומר¹¹
15 שהעלי' היא "לתחילת וראש כל המדרגות שלו . . שרש שרשו ברום המעלות במדריגה היותר עליונה
16 למעלה מעלה".
- 17 ומצד גודל מעלת העלי' לדרגא הכי נעלית, ה"ז נמשך ומתגלה למטה - כמבואר בסידור שם ש"אור
18 היותר עליון לא יוכל לבוא בגילוי כ"א ביותר תחתון", שזהו"ע ל"ג בעומר, ש"הוא מדריגה היותר
19 תחתונה . . הוד שבהוד . . ובו דוקא נעוץ בחי' היותר תחילה כו".
- 20 ויש לומר, שענין זה מודגש ביותר אצל צדיק שכל ימי חייו עסק בהמשכת ענינים הכי נעלים גם
21 בדברים פשוטים ביותר.
- 22 ועפ"ז יש לבאר הטעם דאמירת הקדיש ביום היאָרצייט – כיון שהעלי' לדרגא הכי נעלית שנמשכת
23 ומתגלה למטה, נעשית גם ע"י פעולת המטה, שזהו"ע דאמירת הקדיש בדיבור.
- 24 ד. ונמצא, שהזמן שלאחרי י"א חודש ולפני היאָרצייט (חודש הי"ב) הוא זמן ממוצע:
25 עליות הנשמה בזמן זה הם למעלה מענין הדיבור (דלא כהעליות ד"א חודש דאמירת הקדיש שנעשים
26 ע"י הדיבור), אבל, עדיין אין זה למעלה מעלה ביותר עד כדי כך שתוכל להיות העלי' ע"י הדיבור למטה
27 (דלא כהעליות דהיאָרצייט שמצד גודל מעלתן נעשים ע"י הדיבור למטה).
- 28 ויש לומר, שענין זה הוא (לא רק בנוגע להפעולה דעליית הנשמה ע"י הדיבור למטה, אלא) גם בנוגע
29 להגילוי וההמשכה למטה – שבזמן זה (הממוצע) עיקר ההמשכה היא בנוגע לענינים רוחניים, אהבה
30 ויראה כו', ולא כ"כ בנוגע לענינים גשמיים.
- 31 אמנם, חילוקים הנ"ל בנוגע לפעולת הדיבור הם בנוגע להמשפיע, אבל בנוגע להמקבלים, הרי, גם
32 בזמן הממוצע שאינם יכולים לפעול ע"י הדיבור (אמירת הקדיש), צריכים הם לעשות "כלים" לקבל את
33 כל ההמשכות, הן ההמשכות שנמשכו במשך הי"א חודש, הן ההמשכות שלאחרי הי"א חודש עד
34 היאָרצייט, והן ההמשכות שבהיאָרצייט ובכל משך הזמן שלאח"ז.
- 35 ה. ישנם השואלים: מי הוא זה שיש בכחו להתלוות ו"לרוץ" אחר הרבי בעליותיו בעילוי אחר
36 עילוי?!

(10) ראה תניא אגה"ק סז"ך"וכ"ח.

(11) דש, סע"ב ואילך.

(8) ראה ס' כל בו (על אבילות) פ"ה ס"ד אות טו בהערות.

וש"נ.

(9) ראה תו"א מג"א צט, ד ואילך. ובכ"מ.

(12) ראה תניא אגה"ק ביאור לס' ד"ך.
(13) ראה יומא לט, רע"א. תניא ספכ"ד.
(14) ראה גם המשך תרס"ו ע' רסה.
(15) פרק יב.

לדעת מתי פסח, הדין הוא, שאף הכפרים אין קורין אותה אלא
בזמנה. שחוששים שאם יקדימו קריאתה יטעו ויעשו את חג הפסח
לפני זמנו, ונמצא שיאכלו חמץ בימים האחרונים של פסח. ולפי
רבי יוחנן קשה, רבי יהודה שאמר שיש חילוק בין זמן הבית לזמן
הזה, אלא דמאן – לדעת מי אמר זאת, אילימא אליבא דרבי
עקיבא, הלא לדעתו אפילו בזמן הזה אותה להאי תקנתא – ישנה
תקנה זו שכולים לקרוא ב"א וי"ב, שהרי רבי עקיבא היה אחר
החורבן, ואמר שהכפרים מקדימים ליום הכניסה, אלא לאו אמר
חילוק זה אליבא דרבנן שהיו קודם רבי עקיבא וחיו בזמן הבית,
ונמצא שלדעת חכמים ביטלו זמנים אלו רק כשישראל לא היו על
אדמתו, ובזמן שהשנים בתיקנן וישראל שרוין על אדמתו, מיהא
קרינן – בני הכפרים קוראים ב"א וי"ב וי"ג, ואם כן לכאורה
ברייתא זו היא תיובתא דרבי יוחנן שאמר שלחכמים לעולם קורין
אותה רק בזמנה. מסיקה הגמרא: אכן תיובתא לרבי יוחנן.
הגמרא מביאה לשון אחר: איבא דאמרי, אמר רבה בר רב הנה אמר
רבי יוחנן, משנתנו האומרת שמגילה נקראת ב"א וי"ב ב"ג, זו
דברי רבי עקיבא סתימתא, אבל חכמים אמרו, שבזמן הזה
שישראל נפוצים בחוץ לארץ, הואיל ומסתכלין בה – על קריאת
המגילה, ומונים מקריאתה שלשים יום לחג הפסח, אף בני
הכפרים אין קורין אותה אלא בזמנה. וללשון זה, בזמן הבית לדעת
כולם בני הכפרים מקדימים ליום הכניסה, ונחלקו רבי עקיבא
וחכמים רק לאחר החורבן, האם חוששים שמא יטעו בזמן חג
הפסח.
הגמרא מביאה ראייה ללשון זה: תניא נמי הכי, אמר רבי יהודה,
אימתי הכפרים מקדימים ליום הכניסה, בזמן שהשנים בתיקנן
וישראל שרוין על אדמתו, אבל בזמן הזה, הואיל ומסתכלין בה
ויכולים לבוא לידי טעות, אין קורין אותה אלא בזמנה. וכל זה
לחכמים, אבל לרבי עקיבא גם בזמן הזה יכולים הכפרים להקדים
את קריאתה.
רב אשי קשיא ליה דרבי יהודה אדרבי יהודה – הוקשה לו סתירה
בדברי רבי יהודה,

בס"ד. שיחת שבת פרשת ויחי, י"ד טבת, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

- א. הביאור בפירוש רש"י ריש פרשתנו (מדברי המדרש¹): "למה פרשה זו סתומה² וכו'" (ופרטי השינויים מדברי המדרש) - דכיון שהסתימה היא בהתחלת הפרשה (שאז היא ניכרת), מסתבר לומר שקשורה עם תוכן כללות הפרשה בקשר לפטירת יעקב, ולכן השמיט רש"י הטעם "שסתם ממנו כל צרות שבעולם", כיון שזהו תכלית החיות (בניגוד לענין הפטירה), והקדים הטעם "שנסתמו עיניהם ולבם.. מצרת השעבוד", ששייך לפטירת יעקב יותר מאשר הטעם ש"ביקש לגלות את הקץ לבניו ונסתם ממנו"; והטעם שפרשה זו נקראת "ויחי"³, לפי שאמיתית ענין החיים באופן נצחי, ניכר דוקא בסמיכות לפטירת יעקב, ביי"ז השנים שהיה במצרים (שגם בערות הארץ מטתו שלימה⁴), שהיו הוכחה על כל שנותיו, שבפנימיות היו באופן ד"ויחי יעקב"⁵, וכן דוקא לאחר פטירתו, על-ידי-זה ש"זרעו בחיים" (לא רק כש"סתם ממנו כל צרות שבעולם", אלא) גם במצב של קושי השעבוד וסתירת הקץ (שהרי אילו היה הקץ בגלוי, היה נחסר בתוקף הגלות⁶, ובמילא היה נחסר גם בשלימות הגאולה שבאה על-ידי הגלות) - הוגה על-ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקוטי-שיחות חלק ט"ו עמוד 422 ואילך. לקמן ע' יד ואילך.
- ב. וההוראה מזה - שהרי כל ענין בתורה, לשון הוראה⁷, מהוה הוראה בעבודת האדם: ישנם הטוענים⁸: מדוע ישנם ריבוי קשיים ונסיונות על קיום התורה ומצוות?! - מדוע מסבבים מלמעלה באופן כזה שמצד עיני בשר יוכל לדמות שמצד הנהגתו באופן של זהירות מהשגת גבול ואונאה וכו', והקפדה על תפלה בציבור ושיעור לימוד לאחר התפילה (שלכן פונה לעסקיו באיחור של מחצית השעה), משתכר לפרנסתו פחות מחבירו-שכנו שמתנהג בכל הנ"ל היפך ממנו?! - בגלל הנהגתו על-פי תורה - טוען הוא - היה הקב"ה צריך ליתן לו עשירות, ואז היה טוב יותר הן לו והן להקב"ה, כי כאשר חבירו-שכנו היה רואה שעל-ידי קיום התורה ומצוות זוכים לעשירות, היה גם הוא נעשה שומר תורה ומצוות.
- והמענה על זה:
- כשמדובר אודות לימוד זכות - הרי זו אמנם טענה צודקת,
- וכפי שטען⁹ הרב הצדיק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב להקב"ה: מהי טענתך על בני-ישראל, בה בשעה שהעמדת את תאוות עולם הזה באופן גלוי לעיני בשר, ואילו את הגן-עדן הכנסת בתוך ספר?! ...! -

"אורך הוי' כי אפת בי" (ישעי' יב, א).
וזהו גם הפירוש במארו"ל (ב"ר פס"ו, ד) "צדיקים.. תחלתן יסורין וסופן שלווה" - שאין הכוונה שיש אצלם שינויים, מיסורים לשלוה (שהרי אצל צדיקים מאיר ה"אמת", שהיא אחת ויחידה, ואינה משתנית - בניגוד לשקר (וכן פשרות, שהם שקר) שמתבטא באופנים שונים), אלא ש"סופן שלווה" היא ההתגלות הפנימית של "תחלתן יסורין", והיינו, שבפנימיות הרי גם זה "שלווה".
(6) וע"ד המבואר במ"א בנוגע למ"ש ביוסף "ויתנכר אליהם וידבר אתם קשות", ועד ש"ויאסוף אותם אל משמר שלשת ימים" (מקץ מב, זיז) - דלכאורה תמוה ביותר: היתכן שיוסף הצדיק התייחס אל אחיו באופן כזה - כיון שרצה לפעול שמנין רד"ו שנה שצריכים בני" להיות במצרים יתחיל מזמן ביאת אחיו למצרים, עיי"ז שיצטערו כו'.
(7) זח"ג נג, ב. גור"א ע"ה בתחלתו בשם הרד"ק. וראה רד"ק לתהלים יט, ח.
(8) ראה גם תורת מנחם - התועדויות חל"ה ריש ע' 157. וש"נ.
(9) ראה אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ו ע' תכ. וראה גם תורת מנחם שם ע' 176. וש"נ.

(1) וכיון שהביאו רש"י בפירוש פשוטו של מקרא, הרי זה נכלל בחלק הפשט שבתורה, ולא בחלק הדרוש שבתורה. ונפק"מ להלכה - בנוגע לדין שצריך לחלק הלימוד שבכל יום לג' חלקים, שלישי במקרא, שלישי במשנה ושלישי בתלמוד (קידושין ל, א. הל' ת"ת לאדה"ז רפ"ב), שגם מדרשי חז"ל שהובאו בפירוש רש"י שייכים ל"שליש במקרא", להיותם פירוש פשוטו של מקרא.
(2) סתומה לגמרי - אפילו לא כמו כל פרשה סתומה שיש בה הפסק ט' אותיות עכ"פ (רמב"ם הל' ס"ת רפ"ח. טוש"ע יו"ד סערה" ס"ב).
(3) ועד שגם סיום הפרשה - "ויישם בארון במצרים" - שייך לפרשת "ויחי", כי מזה שהמצריים לא קברו את יוסף, אלא שמוהו בארון והטילוהו לנילוס, מוכח, שהמצריים ידעו שבני" עומדים במעמד ומצב שהם מוכנים לגאולה בכל רגע, ולכן רצו למנוע את הגאולה ח"ו, עיי"ז שבנ"י לא יוכלו לקיים את הציווי של יוסף "והעליתם את עצמותי מזה" (ראה דב"ר פ"א, ז).
(4) פרש"י פרשתנו מז, לא.
(5) כלומר: ריבוי הטוב שהי' ביי"ז שנה אלו, הביא לידי הנחה, שבשביל זה הי' נדאי כל היגיעה והצער במשך כל השנים שלפנ"ז, ועד ששני הצער גופא הם טוב. וע"ד שלעת"ל יאמרו

1 אבל כשמדובר אודות תכלית העבודה, ואליבא דנפשיה - צריך לידע שיש להתייגע, ולא לחפז
2 ב"נהמא דכיסופא"¹⁰, ולכן נותנים מלמעלה נסיונות כו', כיון שדוקא על ידי-זה באים לטוב האמיתי.
3 וכשם שדוקא על-ידי גלות מצרים באופן ש"שנסתמו עיניהם ולבם . . מצרת השעבוד", ו"נסתם הקץ",
4 זכו להגילוי דמתן-תורה - כך גם עתה, בגלות זה האחרון, שהוא ארוך הרבה יותר מגלות מצרים, הנה
5 דוקא על-ידי עבודה מתוך מסירות נפש, ועמידה בתוקף מבלי להתפעל מקשיים ונסיונות, אף ש"לא
6 נתגלה קצם"¹¹, נזכה להגילוי דפנימיות התורה¹², טעמי תורה שיתגלו לעתיד לבוא, כמו שכתוב¹³ "ישקני
7 מנשיקות פיהו", בביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש.

* * *

8 ג. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם גו'.

* * *

9 ד. הביאור בפירוש רש"י על הפסוק¹⁴ "ואגידה לכם", "ביקש לגלות את הקץ ונסתלקה ממנו שכינה
10 והתחיל אומר דברים אחרים" - כיון שלא מצינו המשך ל"אגידה לכם", ולאחרי זה אמר יעקב מחדש
11 "הקבצו ושמעו"¹⁵; ביאור פרטי השינויים בפירוש רש"י מלשון הש"ס¹⁶; וההוראה, שגם בדורנו זה,
12 בחושך כפול ומכופל, ישנו הכח לגלות את הקץ - הוגה על-ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס
13 ב'לקוטי שיחות' חלק י' עמוד 167 ואילך.

* * *

14 ה. הביאור בפירוש רש"י בסוף פרשתנו, "על ברכי יוסף", "כתרגומו, גידלן בין ברכיו" - כי, בתרגום
15 יונתן מפרש "כד אתילידו גזירינון יוסף", שהיה הסנדק בברית מילה (כניסת נפש הקדושה, בדוגמת ענין
16 הלידה. וכיון שיוסף היה השליט על הארץ, מרא דאתרא, היה יכול להיות סנדק אצל "בני מכיר", לשון
17 רבים, כמו כהן גדול שיכול להקטיר תמיד), אבל רש"י שולל זאת, ומפרש שקאי על הגידול והחינוך
18 על-ידי לימוד התורה, גם בגיל שהם רק "בין ברכיו", ולא "על ברכיו". ומכאן, שיש חיוב ללמוד תורה
19 גם עם בן בן בנו, גם כשיש גדולים ממנו בחכמה - הוגה על-ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס
20 ב'לקוטי שיחות' חלק כ' עמוד 243 ואילך.

* * *

21 ו. כיון שכבר נתבאר פירוש רש"י בסיום פרשתנו, הרי כבר יכולים לכאורה לסיים את ההתוועדות...
22 אמנם, דובר כמה פעמים, שהדיוק בפירוש רש"י הוא גם בנוגע לענינים הדורשים ביאור שרש"י אינו
23 מפרשם. ובנדון דידן, הרי גם לאחר הפסוק "וירא יוסף גו' יולדו על ברכי יוסף", ישנם עוד פסוקים
24 הדורשים ביאור בפשוטו של מקרא (ואכן נתבאר בכמה ממפרשי התורה על דרך הפשט), ואילו רש"י
25 אינו מתעכב עליהם. ואין לומר שלדעת רש"י אין צורך לפרש זאת, כיון שהדבר מובן מאילו - שהרי
26 מצינו שבמקום אחר מפרש רש"י בעצמו אחד הפסוקים שבסיום פרשתנו.

27 ז. בפרשת שמות¹⁷ מפרש רש"י מה שכתוב "ושמעו לקולך": "מכיון שתאמר להם לשון זה, ישמעו
28 לקולך, שכבר סימן זה מסור בידם מיעקב ומיוסף שבלשון זה הם נגאלים. יעקב אמר להם ואלקים¹⁸
29 פקוד יפקוד אתכם, יוסף אמר להם פקוד¹⁹ יפקוד אלקים אתכם".

(10) ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. הובא בלקו"ת צו ז, רע"ד.
ובכ"מ.
(11) יומא ט, ב.
(12) ראה תו"א שמות מט, א. נד, א.
(13) שה"ש א, ב ובפרש"י.
(14) פרשתנו מט, א.
(15) שם, ב.
(16) פסחים נו, א.
(17) ג, יח.
(18) פרשתנו נ, כד.
(19) שם, כה.

והקשו מפרשים²⁰: הרי גם "ואלקים פקוד יפקוד אתכם" אמר יוסף, כמו שכתוב בתחלת הפסוק:
 "ויאמר יוסף אל אחיו", ומדוע כתב רש"י "יעקב אמר להם ואלקים פקוד יפקוד אתכם"? ותירוצם הוא,
 שכיון שענין זה נאמר ב' פעמים, "ואלקים פקוד יפקוד אתכם", ו"פקוד יפקוד אלקים אתכם", על כרחך
 צריך לומר, שפעם אחת אמר זאת יוסף בשם יעקב אביו, ופעם שניה אמר זאת מעצמו.
 [אך עדיין צריך להבין: כפל הענין מכריח רק לומר שפעם אחת אמר זאת יוסף (לא מעצמו, אלא)
 בשם יעקב אביו. אבל מהי ההוכחה ש"יעקב אמר להם ואלקים פקוד יפקוד אתכם, יוסף אמר להם פקוד
 יפקוד אלקים אתכם", ולא להיפך, שפעם הראשונה אמר מעצמו, ופעם השניה בשם אביו?
 וההסברה בזה - בשתיים:

(א) מצד כיבוד אב, מסתבר לומר, שלכל-לראש אמר זאת יוסף בשם יעקב אביו, ורק אחר-כך אמר
 זאת מעצמו.

(ב) לאחר "פקוד יפקוד אלקים אתכם" נאמר "והעליתם את עצמותי מזה". ולכן, מסתבר לומר
 ש"פקוד יפקוד אלקים אתכם" היתה הבשורה של יוסף מעצמו, שכן לאחר שיעשה להם טובה ובישר
 להם בשורת הגאולה (הבשורה שלו, ולא רק מסירת בשורת יעקב אביו), היה נקל לו יותר לבקש מהם
 טובה - "והעליתם את עצמותי מזה".

אבל עדיין אינו מובן: מדוע בפעם הראשונה, בבשורה בשם אביו, כתיב "ויאמר יוסף אל אחיו",
 ואילו בפעם השניה, בבשורת עצמו, נאמר "וישבע יוסף את בני ישראל" - דלכאורה איפכא מסתברא, כי:

(א) בבשורת עצמו מתאים יותר לומר "אחיו", כיון שהיחס של יוסף עם השבטים מתבטא בכך שהם
 אחיו, ואילו בבשורה בשם יעקב אביו מתאים יותר לומר "בני ישראל", כיון שהשייכות שלהם ליעקב
 היא להיותם בניו - "בני ישראל".

(ב) בני ישראל - קאי לא רק על השבטים, אלא על כל בני ישראל עד סוף כל הדורות, מה-שאינ-כן
 "אחיו" קאי רק על השבטים. ואם כן, בבשורת עצמו, שבהמשך אליה היתה גם הבקשה "והעליתם את
 עצמותי מזה" - יש מקום לומר "אחיו", כיון ש"והעליתם את עצמותי" קשור עם השבטים (ש"אף עצמות
 כל השבטים העלו", בגלל שבועתו של יוסף שאמר "אתכם"²¹); מה-שאינ-כן בבשורת יעקב, שבה מדובר
 רק אודות בשורת הגאולה - אין מקום לומר "אחיו", שהרי השבטים עצמם לא יצאו ממצרים, ואם כן,
 הוה-ליה-למימר "בני ישראל".

וכיון שמצינו שרש"י בעצמו משתדל לפרש מדוע נאמר "פקוד יפקוד" ב' פעמים - אינו מובן: מדוע
 אינו מפרש זאת על אתר, בסיום פרשתנו?

ח. ויש לומר הביאור בזה על דרך הרמז (הביאור בדברי רש"י - מוכרח להיות מובן על דרך הפשט,
 אבל ביאור הטעם שרש"י אינו מפרש ענין מסויים - יכול להיות גם על דרך הרמז):

בהתחלת הפרשה כתב רש"י "למה פרשה זו סתומה, לפי .. שביקש לגלות את הקץ לבניו ונסתם
 ממנו". ולכן, גם בסוף הפרשה לא מפרש (מגלה) רש"י טעם ההכפלה בלשון הגאולה "פקוד יפקוד";

ענין זה מפרש רש"י רק בספר שמות, ספר הגאולה²², שבו נתפרש בגילוי לא רק הגאולה מגלות
 מצרים, אלא גם הענין דמתן-תורה, שבו "פסקה זוהמתן"²³, והוא מעין הגאולה האמיתית והשלמה²⁴,
 שתהיה על-ידי משיח צדקנו, בקרוב ממש.

(23) שבת קמו, רע"א.

(24) תניא פל"ו.

(20) רמב"ן. רא"ם. ועוד.

(21) פרש"י בשלח יג, יט.

(22) רמב"ן ס"פ פקודי.

לקוטי שיחות פרשת ויחי כרך טו שיחה א

א.

"ויחי" - שנות חייו האחרונות השכיחו ליעקב

את הצרות

1 "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויהי ימי
2 יעקב..." – על- כך שואלים¹: מדוע כותבת התורה את
3 מספר השנים שחי יעקב במצרים? הרי בפרשה
4 הקודמת² נאמר שבהגיעו למצרים היו "ימי שני מגורי
5 שלושים ומאת שנה", וכאן בפסוק נאמר "ויהי ימי
6 יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה", ומכך
7 מובן שהוא חי במצרים שבע עשרה שנה, לשם מה יש
8 צורך לציין זאת במיוחד?

9 מצד שני, אם רצתה התורה לציין את מספר שנות
10 חייו במצרים, מסיבה כלשהי, הרי מיותר לציין את
11 הסכום הכללי של שנות חייו, כי הדברים מוזכרים
12 בהמשך לנאמר שהוא הגיע למצרים בן מאה ושלושים
13 שנה, והחשבון מובן מעצמו.
14 עונים על-כך מפרשים³, שהתורה מפרידה את
15 שנות חייו של יעקב במצרים, ומציינת עליהן "ויחי",
16 כי השנים שעד אז לא נחשבו שנות חיים, כי "רעים
17 היו ימי שני חייו", מלאים בעמל ואנחה⁴: בתחילה
18 בריחתו מעשו, שהותו אצל לבן – "ביום אכלני חורב
19 וקרח בלילה ותדד שנתי מעיני"⁵ – וכן הלאה, עד
20 מכירת יוסף. ורק בהגיעו למצרים הוא לא סבל מצרות.
21 להיפך, היו לו חיי שלום ומנוחה, הוא התגורר במיטב
22 הארץ, ראה את כל בניו שלמים, ואת יוסף כמשנה
23 למלך – רק אז אפשר לומר "ויחי יעקב".

24 עם זאת מציינת התורה את כלל חייו ביחד – קמ"ז
25 שנים – כדי לרמוז ששבע-עשרה השנים האחרונות
26 הטובות – שנות "ויחי"⁶ – השכיחו את הצער ועגמת-

הנפש של כל השנים הקודמות, עד אשר כולן נראו
כשנים טובות: "כולן שוין לטובה".

29 אך עדיין אין זה "חלק": אמנם, השנים האחרונות
30 היו "בטובה" והם היטיבו כל-כך ליעקב עד אשר הם
31 השכיחו ממנו את היסורים של כל השנים הקודמות,
32 אך כיצד אפשר להוסיף סיכום כללי שהוא ידוע רק
33 כדי להדגיש ש"כולן שוין", ויותר מכך "כולן שוין
34 לטובה"⁷, כאשר מאה ושלושים השנים הראשונות היו
35 "מעט ורעים" (היפך הטוב) ושבע-עשרה האחרונות
36 היו "ויחי" – שיא החיים והטוב?

ב.

השאלה על דברי המדרש "סתם... כל צרות"

37 הדברים יובנו על-ידי ביאור דברי המדרש⁸ ופירוש
38 רש"י בתחילת פרשתו. נאמר במדרש: למה פרשה זו
39 סתומה מכל הפרשיות של תורה, אלא כיון שנפטר
40 אבינו יעקב התחילה שעבוד מצרים על ישראל, דבר-
41 אחר למה היא סתומה מפני שבקש יעקב אבינו לגלות
42 את הקץ ונסתם ממנו, דבר-אחר למה היא סתומה מפני
43 שסתם ממנו כל צרות שבעולם.

44 בפשטות, כוונת השאלה "למה פרשה זו סתומה"
45 היא לכך שאין רווח לפני המילים "ויחי יעקב"⁹,
46 למרות שמתחילה פרשה חדשה, ומובן שצריך להיות
47 כאן, כמו בכל התחלות הפרשות שבתורה¹⁰, הפסק
48 לפני תחילת הפרשה "ויחי יעקב".

49 אך לפי האמור לעיל, צריך להבין:
50 ה"סתימה" לפני המילים "ויחי יעקב" היתה צריכה
51 לרמוז ראשית על סתימה לטובה שגרם "ויחי יעקב",
52 דהיינו ש"סתם ממנו כל צרות שבעולם"? והקושי

(7) משא"כ ברשה מתאים "כולן שוין לטובה" (רש"י ר"פ חיי שרה)
לפי שבת ק' ככת כ' לחטא וכת כ' ככת ד' ליופי (פרש"י שם מב"ר שם).
ובכ"ר: כשם שהן תמימים כך שנותן תמימים. וראה במפרשי המדרש
ופרש"י. ובגו"א שם דכל כלל וכלל הוא אחד שאינו מחולק.

(8) ב"ר ותנחומא (באבער) ריש הפרשה.

(9) רא"ם וגו"א בפרש"י, ופי' מהדו"ר במדרש.

(10) שגם בן חמש למקרא יודע זה, כמו שיועד ע"ד נז"ח הפוכה בס"פ
נח, ניקוד שבכמה חיבות וכו'. היינו שכן היו כתובים הספרי לימוד שלהם
(משא"כ – תגין. וי"ל שלכן לא נמצא בפרש"י עה"ת מענין התגין) –
ולכאורה, באם כן הוא, כדאי להחזיר עטרה ליושנה ולהדפיס כן
בחומשים שלנו (ע"ד שעושים בסמנויות שבפ' בהעלותך. ואם מפני שלא
להכנס למחלוקת – הרי גם בהעלותך – מחלוקת ישנה באופן הסמנויות
– ראה אור תורה (להר"מ די לונזאני) בהעלותך י, לה. מנחת שי שם).

(1) ראה אלשיך ואוה"ח כאן.

(2) ויגש מז, ט.

(3) וראה גם תנא דבי אליהו רבה (פ"ה). פס"ז. מדרש שכל טוב.
מדרש הגדול. לקו"ת להאריז"ל. בעה"ט (ד"ה האחרון). כלי יקר (וללשון
השלישי) – ריש פרשתו.

(4) ויגש שם ובדמב"ן. וראה רש"י וישלח לב, ה. וישב לו, ב.

(5) ויצא לא, מ. ולהעיר משו"ע אדה"ז הל' נזקי גוף קו"א סק"ב.

(6) כ"ה באלשיך. ובתדבא"ר: מיכאן אמרו כל שהשיגתו שנה אחת
טובה סמוך לזקנתו סימן יפה לו. יעקב אבינו ה' בטובה שבע עשרה
שנה שחי' במצרים והעלה עליו הקב"ה כאלו כל ימיו היו בטובה שנא'
ויחי יעקב ג'. ובפס"ז (ועד"ז במדרש שכל טוב (ס"פ ויגש) ובאוה"ח):
היינו דאמרי אינשי סופך טוב כולך טוב, אשריהן לצדיקים שהקב"ה
מייסרן ביסורין בתחילתן ובסוף מרחם עליהם.. וע"ז נאמר טוב אחרית
דבר מראשיתו.

הסיבות האחרות שבמדרש, שאותן מביא רש"י, צריך
היה, לכאורה, להציב בסדר הפוך¹²: לפי הסיבה
השניה קשורה ה"סתימה" לחיי יעקב (למרות שיעקב
רצה לגלות את הקץ בסמוך לפטירתו¹³, אך בכל זאת
היה זה בחייו), ואילו הסיבה הראשונה מדברת על
התקופה שלאחר פטירת יעקב (ובמיוחד, שגם הענין
השלילי שבסיבה זו חמור יותר מן הסיבה השניה)¹⁴.

ג.

ה"סתימה" – לגבי פרשת "ויחי" בכלל

הדברים יובנו בהתאם לתשובת המפרשים¹⁵ על
הקושי שעל שתי הסיבות: אם הטעם ל"סתימת"
הפרשה הוא "לפי שכיון שנפטר יעקב אבינו נסתמו..."
או "שבקש יעקב לגלות את הקץ לבניו ונסתמו..." –
היתה ה"סתימה" צריכה להיות מאוחר יותר, בפסוקים
המספרים על סתימת הקץ או על פטירת יעקב?
והתשובה לכך היא, ש"סתימה" באמצע פרשה אינה
ניכרת לעומת תחילת פרשה¹⁶.
כאשר ה"סתימה" היא בתחילת פרשה – כאשר
מתחיל¹⁷ ענין חדש¹⁸ – צריכה להיות הפסקה גדולה

מתחזק יותר: גם לפני "סתימה" זו, בסוף פרשת ויגש,
מסופר על מצבם הטוב של בני ישראל בארץ גושן –
ו"יפרו וירבו במאד", וכאשר מיד לאחר מכן, ללא
הפסקה, כתוב "ויחי יעקב בארץ מצרים...", סביר מאד
לומר, שב"סתימה" זו מדגישה התורה ש"ויחי יעקב..."
בא בהמשך ישיר לתוכנה הטוב של סוף הפרשה
הקודמת¹¹ – ומדוע, אפוא, מובאת במדרש הסיבה
ש"סתם ממנו כל צרות שבעולם" כאחרונה מבין
הסיבות, בעוד אשר הסיבות הראשונות והחשובות הם
ענינים שהפוכים מ"ויפרו..." ויחי יעקב בארץ מצרים?
יותר מזה קשה פירוש רש"י על התורה: דרכו של
רש"י היא לפרש את פשוטו של מקרא, ולכאורה, הוא
היה צריך לקבל כסיבה העיקרית ל"סתימה" שלפני
ל"ויחי יעקב", סיבה המבטאת ענין טוב הקשור
ל"ויפרו..." ולחיי יעקב, ולא ענין ההפוך מטוב שנגרם
עקב פטירתו – ההיפך מ"ויחי יעקב" –
ואם כך, לא מובן: (א) דוקא את הסיבה השלישית
שבמדרש "סתם ממנו כל צרות...", הקרובה ביותר
לפשוטו של מקרא, אין רש"י מביא. (ב) גם את שתי

(11) וכ"ה בזהר פרשתנו רטז, ב (דעת ר"ש). ובאלישיך כאן, ובחזקוני:
ד"א סתומה היא על שהענין מחובר למעלה שהתחיל למנות שנותיו של
יעקב ועדיין לא השלים החשבון עד עכשיו (וכ"ה בטור הארוך). ובכלי
יקר ביאר דכל ה' פירושים שבסתימת הפרשה למדין מזה שויחי יעקב
נסמך להפ' שלפנ'.

(12) אף שכ"ה במדרש, הרי המובא בפרש"י הוא פשט"מ. ובפרט
שכאן אינו מקדים כו' רבותינו דרשו. ולהעיר שבכמה דפוסים (וכ"ה
בדפוס ראשון ושני, וברש"י כת"י) אי' בסיום פ' רש"י עצמו "בב"ר",
וכן הובא ברא"ם וגו'". אבל בכמה דפוסים מוכח שהיא הוספת
המעתיקים (המדפיסים).

(13) כדלקמן מט, א. ובפרש"י.

(14) בפרש"י עוד שינויים במדרש: משמיט בהקושיא "מכל
הפרשיות של תורה" שאי' במדרש. מוסיף: (א) נסתמו עיניהם ולבם של
ישראל* (ב) מצרת השעבוד (ג) (לגלות את הקץ) לבניו.

והנה ההוספות מובנות – נוסף על העיקר – שרש"י צריך לפרש ככל
הדרוש לבן ה' למקרא:

(א) "נסתמו עיניהם כו'" כי עפ"י מודגשת השייכות לסתימת הפרשה.
(ב) "מצרת השעבוד", דהרי גם בהיותם בארץ פלשתים ונענעו היו
בשעבוד אבימלך וכו' ובאופן דגר כו' (ראה פרש"י וישלח לו, ז). וביותר
יוקשה מפרש"י הקודם דמפורש שנשתעבדו דד' שנה (מקץ מב, ב). ולכן
מוכרח רש"י להוסיף "מצרת". וראה ג"כ פרש"י וארא ו, טז ומפרשי
רש"י כאן (רא"ם, גו"א, דברי דוד, משכיל לדוד, ועוד).

(ג) "לכניו" – כמפורש בקרא: ויקרא יעקב אל בניו. ואגידה לכם.
אמנם מה שמשמיט "מכל הפרשיות של תורה" צ"ע, דהרי זהו היסוד
להקושיא, ואין לומר דרש"י ס"ל דגם פ' ויצא היא סתומה לגמרי
(כהרד"ק שהובא בקריית ספר (להמאירי) ר"פ ויצא. הגמ"י פ"ח מהל'
ס"ת (סק"ג). מנחת שי ר"פ ויצא) דא"כ הו"ל לומר זה ולבאר טעם
הסתימה גם בר"פ ויצא (וכמ"ש הגמ"י שם).

וי"ל (בפשטות: א) בפ' ויחי – עדיין אין הכרח שידע ע"ד כל
הפרשיות שבתורה, כיון שלמד רק חזומא אחד. (ב) אין הכרח להודיע
עד"ז, כיון שבפשטות מובן שבין סדרה לסדרה צ"ל הפסק יותר – מאשר
בין תיבה לתיבה. ועל אתר קשה למה פרשה זו סתומה.

(15) ראה רא"ם, גו"א, דבק טוב, ועוד.

(16) ברא"ם כ' זה בנוגע לטעם הב' – שביקש לגלות את הקץ "ושם
א"א לסתום (היינו בלי שום ריווח כלל) דלא מיכרח מילתא כמו בתחלת
הפ'". אבל בדבק טוב ובשי"ח הקשו גם לפי' הא' דהו"ל לסתום בפ' שבה
נכתבה מיתתו של יעקב (וכ"כ בפ' מהר"ז במדרש דלטעם הא' ה' יותר
נכון לעשות הסתימה אצל ויגוע).

(17) ואף שרק חלוקת הפרשיות (דפתוחות וסתומות) היא למשה
מסיני (ראה ברכות יב, ב: כל פרשה דפסקה משה כו'. וראה תו"כ ופרש"י
ר"פ ויקרא ומה היו ההפסקות משמשות כו'). משא"כ חלוקת הסדרות.
והרי יש מסיימים התורה לשלש – שלש וחצי שנה (מגילה כט, ב. רמב"ם
הל' תפלה רפ"ג. חילוף מנהגים בין בני א"י ובני בבל, אות מ"ח). הרי
חלוקת הסדרות ע"פ מה שמסיימים קריאת התורה בכל שנה י"ל דקיימת
היא גם להמסיימים בג"ש, אלא שהם מחלקים כל סדרה לג' וכו'. ועפ"ז
יתנוך שלכ"ע יש ג"ן סדרים דאורייתא (אף שכאור"א חלוקה לג', ל'י
קרואים וכו'). ובכל אופן פשוט שזה שחלקוהו לסדרות – אפילו את"ל
שאינו מדאורייתא כחלוקת פתוחות וסתומות – ה"ז מפני שהם ענינים
נפרדים. וראה רא"ם כאן "מפני שעורר ע"ה לא תיקן תחלת הפרשה הזאת
מן ויחי יעקב כו'" (וראה גו"א). ולהעיר דבקריית ספר להמאירי (מאמר
ה' ח"א) כ' שאף בזמן הנביאים היו משלימים כל התורה בכל שנה.
ובאור' הל' שבת סמ"ה "כי מימות משה רבינו נתקן לקרות התורה
בפרשיותי' ולהשלימה בכל שנה". וראה זהר ב"כ"מ (מהנ"ע וירא קד, ב.
ח"ב ר, ב. תקו"ז תי"ג (כט, רע"ב). ובהנמקן בנעוצי זהר בכנה"ל) הדיוק
דג"ן סדרים דאורייתא**.

(18) אמנם עפ"ז (וע"פ הערה שלפנ"ז) צ"ע, דהרי ב"ר היא אגרת

(* ועד"ו הוא בזהר שם דעת ר' יעקב "אסתימו עיניהם דישאל". אבל לא קאמר שוה מצרת השעבוד כ"א "בשעתא דמית יעקב" (דמשמע כבנצו"א: נסתמו
מישראל מעינות החכמה שר' מגלה יעקב). אבל בדברי ר' יהודה שם דסתימת הפ' "זכדין נחתי לגלותא ואשתעבדו בחו".
(** וראה תנחומא תשא ג: וכן משה למד תורה לישראל. ונתן להם סדרי תורה ופרשיות שקוראים בהם בכל שבת.

מקרא, שה"סתימה" של הפרשה המדברת על פטירת 24
יעקב תרמוזו לכך "שסתם ממנו כל צרות": הן בגלל 25
הזמן – "שסתם ממנו" היה מיד עם הגיע יעקב 26
למצרים, שבע-עשרה שנה לפני פטירתו, והן בגלל 27
המשמעות – הענין "שסתם ממנו כל צרות שבעולם", 28
שהוא שיא החיים, נוגד לענין של פטירת יעקב. לכן 29
משמיט רש"י לחלוטין את הטעם השלישי²⁰. מאותה 30
סיבה מובן, שאין שום קושי על-כך שרש"י מציב את 31
הטעם "שבקש לגלות" כטעם שני, כי בקשר לפטירת 32
יעקב, קרוב יותר לפשוטו של מקרא הטעם 33
"שנפטר..."²¹, שבו הפטירה עצמה היא הסיבה 34
ל"סתימה", שלא כמו בטעם "ביקש לגלות..."²¹. 35

ה.

מדוע התחלת הפרשה ושמה הוא "ויחי"

אך עדיין לא מובן, בפנימיות הענינים: מדוע, אכן, 36
מתחילה הפרשה ב"ויחי יעקב", כאשר כל הפרשה 37
מספרת אודות פטירת יעקב ובאירועים הקשורים לכך? 38
אמנם, הסיכום של שנות חיי יעקב קשור לפטירתו, 39
כאמור, אך בכך מובן רק הקשר של המחצית השניה 40
של הפסוק – "ויהי ימי יעקב..."²², אך כיצד קשור 41
לפטירת יעקב חלקו הראשון של הפסוק "ויחי יעקב 42
בארץ מצרים שבע עשרה שנה", שבו מסופר על 43
שנותיו הטובות ביותר של יעקב? לפי זה היתה 44
החלוקה בין הפרשות צריכה להיות כך: המילים "ויחי 45
יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה" היו צריכות 46
לסיים את פרשת ויגש שבה מסופר "ותחי רוח יעקב 47

יותר מהרגיל, וכאשר אין כלל רווח – הפרשה סתומה 1
– והענינים כתובים בשתי פרשות נפרדות, סביר לומר, 2
שה"סתימה" אינה מצביעה רק על סתימת הפסוקים או 3
המילים שבהם היא נמצאת, אלא על התוכן הכללי של 4
הפרשה, ולכן היא נרמזת כהקדמה לתוכן הפרשה, 5
כדלהלן. 6

וכיון שבפרשת "ויחי" מסופר בעיקר על מאורעות 7
שאין בקשר לחיי יעקב בארץ מצרים אשר עליהם 8
מסופר בפרשת ויגש (שיעקב ובניו ישבו במיטב הארץ 9
"ויפרו וירבו מאד"), אלא על מאורעות הקשורים 10
לפטירתו, ועל פטירתו ממש, מ"ויקברו ימי ישראל 11
למות" בתחילת הפרשה, ובהמשך אודות ברכות יעקב 12
אבינו ליוסף ובניו ובהמשך על הברכות לבניו – ענינים 13
הסמוכים לפטירתו. 14

ובמיוחד כאשר מיד בתחילת הפרשה¹⁹, בפסוק 15
הראשון, מובא הסיכום הכללי של כל שני חיי יעקב, 16
מובן מכך, שב"פרשה סתומה" מתכוונת התורה 17
לרמוז לתוכן הכללי של הפרשה – פטירת יעקב. 18

ד.

ההסבר לפירוש רש"י

בכך מתורצות שתי הקושיות דלעיל על פירוש 19
רש"י (לגבי השמטת הטעם השלישי, ולגבי הסדר שבין 20
שני הטעמים המובאים): 21

ה"סתימה" קשורה לפטירת יעקב ולאירועים 22
הקשורים אל הפטירה, ולכן אין מקום, לפי פשוטו של 23

ע"פ ראשי הסדרים שבא"י (ראה בהנסמן בתו"ש שבשו"ג)***, עכצ"ל
דהמדרש רבה כאן – קאי להשיטה דויחי היא התחלת פרשה כמפורש
בלשונו.

ולפרש"י – בכלל אינו נוגע כהנ"ל ובהערה שלפני – שהיה בן חמש
למקרא בזמן רש"י ואילך יודע רק מסיום התורה בכל שנה. ופשוט.

(19) עד"ז כ' ברא"ם: כיון שמנה כאן כל שנותיו זהו מקום מיתתו.
אבל אי"ז מספיק (בפרש"י עכ"פ. משא"כ במדרש – ראה בהערה הבאה)
דלפ"ז הו"ל להקדים תירוצי הב' כיון שכאן סו"ס מדובר עוד בחייו, וצ"ל
כבפנים דכאן היא התחלת כל הסדרה. וראה לקמן בפנים.

(20) משא"כ במדרש הוא, כשמו, ע"פ דרש – מתאים גם "שסתם
ממנו כל צרות כו'" (כתירוצי ג' עכ"פ) שבא מסיבת ויחי יעקב בארמ"צ.
כבפנים ס"ב.

(21) ומה שטעם הא' לבד אינו מספיק – י"ל: כיון שסו"ס הסתימה

א"י (פרש"י ויגש מזו, ב), ולבני מערבא דמסקי לאורייתא לג' שנים, הרי
חלוקה מפורטת יותר להם בתורה ולא ג"ן סדרים שלפנינו, ולפ"ז לכאור'
אינו מוכרח לומר ד"פרשה זו סתומה" הכוונה לכל הסדרה דויחי – אבל
גם עפ"ז מסתבר לומר כן, כיון שהמדובר בהתחלתה: וקברתני בקבורתם
ויאמר אנכי אעשה כדברך, סיומו בסיום הסדרה לאחר מיתת יעקב.
ויתירה מזו: גם לפי החלוקה לסדרים כפי שהוא במסורה – קנדה) (ראה
פתיחתא לאסת"ר ג) מג סדרים לבראשית כו' (נסמן בסוף כמה חומשים),
או קס' "סדרי הראשונים" שמנה בקרית ספר להמאירי שלדעת כמה זוהי
החלוקה דבני א"י* (ראה רד"ל במבוא לפסיקתא דר"כ הערה ב. אכן
ספיר ח"ב ע' רחא ואילך), אין ויחי גם ראש סדר** אלא בא באמצע
הסדר "ואת יהודה שלח" שבפ' ויגש (ראה קרית ספר סוף פ' ויגש וירש
פרשתנו ועד"ז פ' הרשב"ם גם לפי החלוקה שלנו, דהתחלת פ' זו היא
מושיב ישראל בארץ מצרים שבפ' ויגש), ולדעת כמה מסורד מדרש רבה

(*) או לבני א"י דגומרים לג' שנים ומחצה – חילוק מנהגים בין בני א"י ובני בבל אות מז (וראה שם אות מז – במהדרת לוי) ואז י"א שיש קנה סדרים. כבמס'
סופרים פט"ז ה"י: קנה פרשיות שכתוב בתורה. הלכך קבעו קנה סדרים בתורה בכל שבת כו'. ראה נחלת יעקב שם. וראה בכתב"ל (ע"ד הסדרים דבני א"י) – בהמובא
בהמקרא והמסורה להר"ר מרגליות פ"א, תר"ש חז"ט ע' שח ואילך.

(**) אבל בפ' ר"ח (מגילה שם) שבני מערבא פוסקין כל פרשה ג' פרשיות.

(***) אבל להעיר שכמה הוכיחו שהדעה "למה פרשה זו סתומה כו'" אינה מ"ד אלא נעוסק מהתחזומא לב"ד ובכמה כ"ז אינו (ראה באבער לתחזומא ריש הפרשה.
מנח"י (אלב"ק) ר"פ צה ומבא לב"ד פ"ט).

22 וזוהי כוונת הפסוק: "וה' אלקים אמת", כיון
23 שמהותו היא "אמת", שאינו נפסק או משתנה ח"ו
24 לעולם, לכן "הוא אלקים חיים", מציאות אמיתית של
25 חיים.

26 לעומת זאת, הנבראים אינם מציאות אמיתית – הם
27 הרי תהוו ויכולים להיפסק – לכן אין אצלם חיים
28 אמיתיים מצד עצמם, אלא אם הנברא קשור לאלקות.
29 מסיבה זו נקראים היהודים "חיים"³⁰, מפני דבקתם
30 באלקות, כנאמר³¹ "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים
31 כולכם היום", שגם הם חיים וקיימים לעד³².

32 אך כדי שה"חיים" האמיתיים – הדבקות באלקות
33 – של היהודים יהיו ניכרים בעולם הזה הגשמי
34 המסתיר את האלקות, הוא צריך לעבור נסיונות
35 והפרעות בדבקותו, ובכל זאת להישאר שלם ובלתי
36 פגום בקיום התורה והמצוות – אז תתגלה בכירור
37 החיות האמיתית, כי דבקותו באלקות אינה יכולה
38 להשתנות.

ז.

רק במצרים ניכר ש"ויחי יעקב"

39 לפי זה מובן הקשר של "ויחי יעקב" לכלל הפרשה,
40 שעיקרה פטירת יעקב, וגם הסיבה לשם הפרשה –
41 "ויחי":

42 בכל השנים הקודמות לא ראו בוודאות שאלה הם

1 אביהם²², "וישב ישראל... ויפרו וירבו מאד" והמילים
2 "ויחי ימי יעקב..." היו צריכות להתחיל את פרשת
3 "ויחי".

4 בנוסף לכך צריך להבין: כאמור פעמים מספר²³,
5 יש קשר בין שם הפרשה לבין תוכן הפרשה כולה.
6 כיצד, אפוא, נקראת הפרשה "ויחי", בעוד אשר תוכנה
7 היא פטירת יעקב – ההיפך מ"ויחי"²⁴?

ו.

חיי היהודי - דבקות בה'

8 ההסבר לכך הוא: חיים אמיתיים הם קיום נצחי
9 ללא שינויים²⁵. ולכן קיימת המציאות האמיתית של
10 חיים רק אצל הקדוש-ברוך-הוא – מקור החיים.
11 כנאמר²⁶ "והוי' אלקים אמת הוא אלקים חיים",
12 ו"אמת" היא דבר שאינו פוסק או משתנה. אבל אם יש
13 בו הפסק, נקרא הדבר "כוזב" (לכן נקראים נהרות
14 שמתייבשים אחת לשבע שנים בשם "נהרות המכזבין")
15 והם פסולים לקידוש מי חטאת, כי אין אלה "מים
16 חיים"²⁷.

17 לכן אומרים חז"ל²⁸ ש"חותמו של הקב"ה אמת",
18 כי "אמת" מורכבת משלוש אותיות: אל"ף – האות
19 הראשונה בא"ב, מ"ם – האות האמצעית, תי"ו –
20 האות האחרונה. זה מצביע על העדר שינויים. כנאמר²⁹
21 אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלקים.

התורה ר"פ בהר בטעם דאפקעתא דמלכא היא אחת לו' שנים), לכן
ההפסק "לשנים רבות יותר משבע" אינו נקרא "כוזב" בערך הקיום
שבהבריאה. [נודע³⁰ י"ל להפירוש (רע"ב, ר"ש ורא"ש במשנה שם)
שכשנפסקין אחת ביובל או מיקור מים חיים, שהרי יובל הוא "לעולם"
(וכדרכו³¹ ע"ה פ' ועבדו לעולם – משפטים כא, ו. קידושין טו, סע"א.
פרש"י עה"פ)].

(28) ירושלמי סנהדרין פ"א ה"א. דב"ר פ"א י. שהש"ר פ"א ט, א.

(29) ישע"י מד, ו.

(30) אבות דר"נ ספ"ד: עשרה נקראים חיים, הקב"ה תורה וישראל
כו'.

(31) ואתחנן (ד, ד), הובא באדר"ן שם.

(32) דאף שישנו ענין הנצחיות גם בנבראים שצבא השמים קיימים
באיש וצבא הארץ קיימים במין שהוא מצד כח הא"ס הפועל שהם עצמם
יהיו קיימים באופן נצחי, ועד שזה שלע"ל יופסדו הוא רק מצד רצון
הבורא (ראה בארוכה ס' החקירה להצ"צ בתחילתו. שם ע' קא ואילך.
ד"ה תקעו תש"ז. ועוד), הרי כח הא"ס שבנבראים "הוא מחוץ לה שאינו
מתייחד עמהם" (ד"ה צהר תעשה תרע"ג), וראה מו"ר ח"ב הקדמה יב,
ומצד עצמם הם נפסדים. ועד שגם עכשיו הם הווים ונפסדים בעצם
מחמתם, אלא שאינו ניכר והם נראים חזקים, וכשיעלה רצון הבורא, אז
תונר ההפסידות שהי' בהם כל משך קיומם (ד"ה אתה הוא הוי' לבדך
תשי'א בתחילתו) – ראה בכ"ז לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 99 הערה 19,
21.

ועפ"ז יובן מה שבד"ה וביים שמחתכם ופתח אלי' שם הובא לענין

היא אצל חבת "ויחי יעקב" ורוב פסוקי הסדרה (מספר ו) מדובר בזמן
חיי יעקב, מסתבר שהסתיימה (אף שהיא לפני פטירתו, אבל) היא בענין
השייך גם לחייו. ולכן פ' "שבקש לגלות את הקץ כו", שהי' בחייו
עדיין. אבל א' מכיון שענינה ותוכנה של הסדרה היא פטירה, כבפנים, ב'
לטעם הב' – הפ' ד"ויקרא יעקב אל בניו" (בו מבואר דבקש יעקב כו')
הי' צ"ל עכ"פ פ' סתומה (הפסק ט' אותיות) ולא פ' פתוחה לגמרי, ולכן
טעם העיקרי הוא תי' הא'. וראה מפרשים שבהערה 16.

(22) מה, כז.

(23) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 58 ואילך.

(24) ויתירה מזו אינו מובן בפ' חיי שרה, שתיכף בהתחלת הסדרה
מדובר ע"ד מיתת שרה, וכל המשך הסדרה מדובר בענינים אחרים.
ונתבאר בארוכה לעיל שיחה א' לפ' חיי שרה. ועוד.

(25) בכל הבא לקמן, ראה ד"ה וביים שמחתכם תרנ"ו. הגהות לד"ה
פתח אלי' תרנ"ח. קנ"ו ומעין מ"ב פ"ב. ד"ה ראשית גוים תר"פ. ד"ה כל
המרחם תש"ט פ"א (ושם הובא זה לענין דיעקב דוקא מדתו מדת האמת).
ועוד.

(26) ירמ' י, י.

(27) פרה פ"ח, מ"ט.

הטעם שכשנפסקין "לשנים רבות יותר משבע" אינם מים "מכזבים"
(רמב"ם ה' פרה פ"ו ה"ב. וראה תויו"ט במשנה שם) – י"ל:
מכיון שכל מציאות העולם הוא "כוזב" (שהרי קיומו רק שית אלפי
שנים), בהכרח לומר שכונת הכתוב ב"מים חיים" היא ל"חיים" שבערך
הבריאה גופא. ומכיון שכל שמטטה היא תקופה בפ"ע (ראה מפרשי

ח.

החיות האמיתיות - על-ידי בנים

בכך מובן מדוע נקראת הפרשה "ויחי", למרות
שאין מדובר בה רק על מאורעות יעקב בסמוך
לפטירתו, אלא אף על פטירתו ועל התקופה
שלאחריה: 31

נאמר בגמרא⁴¹ ש"יעקב אבינו לא מת, מה זרעו
בחיים אף הוא בחיים", ולפיכך אין כתוב אצלו הביטוי
מיתה⁴², ומשמעות הדברים היא⁴³: החיים האמיתיים
של יעקב הם כאשר "זרעו בחיים" – 35

כלומר, כיון שחיים אמיתיים הם חיי נצח וקיום
לעד²⁵ (בדומה למושג זה אצל הקדוש-ברוך-הוא, מקור
החיים, שאליו מחוברים ישראל⁴⁴), לפיכך ניכרים
החיים האמיתיים של יעקב דוקא כאשר רואים את
נצחיותם, לאחר שהנשמה יוצאת מן הגוף. כלומר,
החיות אינה נשאת נצחית רק בחיי הנשמה, אלא גם
למטה בעולם הזה⁴⁵ נשאת חיות אמיתית של יעקב –
אצל בניו, שהם חיים בחיים האמיתיים של יעקב אבינו. 43
לפי זה מוטעמת יותר הסיבה לשם הפרשה "ויחי":
בכך לא מודגש רק שלאחר פטירת יעקב עדיין אפשרי
לומר "ויחי יעקב", אלא יותר מכך: דוקא אז, לאחר
פטירתו, ניכרים האמת והנצחיות של "ויחי יעקב". 47

ט.

קיום תורה ומצוות בזמן "שסתם... צרות" אינו מראה על חיות

כבר נאמר קודם, שרש"י משמיט את הטעם 48

1 חיים אמיתיים, "ויחי", של "ואתם הדבקים בה'
2 אליכם חיים..."³³, ובמיוחד בדבקות שבהתאם לדרגת
3 "אבות הן הן המרכבה"³⁴ – כי הכלל "אל תאמין
4 בעצמך עד יום מותך"³⁵ נאמר גם בקשר לצדיקים³⁶,
5 ובמיוחד שיעקב אבינו חשש בפירוש "שמה יגרום
6 החטא"³⁷.

7 ולכן דרגת דבקותו בה' במשך כל השנים בארץ
8 ישראל, ובעברו צרות ויסורים רבים כל כך, עדיין לא
9 היוו הוכחה מספקת לאמיתיות של "ויחי". ואפילו לא
10 ראייתו שבניו ובני בניו הם צדיקים, כי הם נמצאים
11 בארץ ישראל, ואי-אפשר לדעת מה עלול להיות מצבם
12 בארץ חמרית –

13 אבל כאשר הגיע יעקב לתקופה שבסמוך לפטירתו,
14 ובמיוחד כאשר בינתיים הוא הגיע למצרים, והוכיח
15 שגם בהימצאו בערות הארץ הוא מקיים את התורה
16 והמצוות בשלימות נעלה ביותר עד לרגע האחרון
17 בחייו, ובמיוחד כשרואים ש"מטתו שלימה", שכל
18 בניו שלמים בצדקתם, ואף יוסף "עומד בצדקו"³⁸,
19 על-אף ש"מלך הוא" ו"נשבה בין הגויים" עד אשר גם
20 מנשה ואפרים שנולדו במצרים – ערות הארץ –
21 ראוים לברכה נעלית כל-כך, שבהם יתברכו יהודים
22 בכל הדורות: "ישימך אלקים כאפרים וכמנשה"³⁹,
23 דווקא אז התגלתה חיותו האמיתית של יעקב⁴⁰,
24 שגם כל שנותיו הקודמות היו שנים של "ויחי יעקב"
25 למרות שבחיצוניות הן היו רוויות יסורים ועגמת נפש.
26 לכן מהוות שבע-עשרה השנים האחרונות במצרים
27 הוכחה ברורה לכך ש"כולן שוין לטובה".

שהאור הוא קיים בקיום עצמי להיותו דבוק בהמאור, זה שע"י הוא
התהוות יש מאין, ויש בו כח העצמות דמציאותו מעצמותו, ובפתח אלי
שם הובא זה גם בנוגע לנשי" "מה הקב"ה בורא עולמות אף אביכם כו"
– כי נוסף ע"י שאמיתית ענין הקיום והנצחיות הוא דוקא מצד הענין
דמציאותו מעצמותו, כמבואר שם, וראה ד"ה תקעו שם. משא"כ בנבראים
שהוא רק מצד כח הא"ס, הרי ההוכחה שזהו מצד דביקותם ונעשה ענינם
הפנימי שהם עצמם קיימים בקיום נצחי הוא דוקא כאשר גם הם פועלים
ומהווים ואינו מספיק זה שנראה בהם בעצמם ענין הנצחיות. ואכ"מ.
(33) ראה זהר פרשתנו (רטז, א): ויחי יעקב... ועמך כולם צדיקים..
מ"ט בגין דמתדבקין בגופא דמלכא דכ' ואתם הדבקים גו' חיים (הובא
באוה"ת פרשתנו ע' שנד).

(34) ב"ר פמ"ז, ו. ו. פפ"ב, ו.

(35) אבות פ"ב מ"ד. ברכות כט, א.

(36) ראה ברכות שם. זח"ג רפה, א.

(37) ברכות ד, א. פרש"י וישלח לב, יא.

(38) ראה זהר פרשתנו שם סע"א ואילך.

(39) מח, כ ובפרש"י.

(40) להעיר שעד"ז הוא בשרה – ראה זח"א קכב, ב (הובא באוה"ת
שם): "שרה זכתה לחיין עלאין וכו'" דהיינו ע"י שירדה למצרים ו"נחתת
וסלקת ולא אתדבקת ב'".

(41) תענית ה, ב. זהר פרשתנו רלה, רע"ב. רמח, ב. ובכ"מ.

(42) זהר שם רמח, ב. פרש"י פרשתנו מט, לג. תוס' תענית שם ד"ה
יעקב.

(43) ראה רשב"א לתענית שם. ועוד.

(44) שזה מורה שהם חיים אמיתיים כנ"ל בפנים. והרי יעקב מדתו
הוא מדת האמת כמ"ש תתן אמת ליעקב. וזה שייך ליעקב לא מת – ראה
רשב"א שם, ובארוכה תורת לוי"צ ע' ו' ואילך (לקוטי לוי"צ לזהר ח"א
ע' קל. ח"ב ע' יא) ובתורת לוי"צ שם (ס"ע ז') "אמת ליעקב" הוא חיבות
"יעקב לא מת".

(45) להעיר מפרש"י תענית שם ד"ה וכי בכדי (חדא"ג שם), דלא מת
גם בגוף. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 240 ואילך. חכ"ו ע' 7.

כל צרות" אינו מוכיח על חיות ללא שינוי. "ויחי" 29
האמיתי מתגלה בעבודה מתוך צרת השעבוד ובתקופה 30
של סתימת הקץ. 31
ואז – כאשר "ויחי" של תורה ומצוות מתבצע בזמן 32
גלות ושעבוד, מתגלה התכלית הפנימית של הגלות, 33
שדוקא באמצעותה מגיעים לגילויים של הגאולה 34
בשלימות. 35

י.

הטעם לסתימת הקץ

בכך מובן הטעם הפנימי לכך שנסתם ממנו הקץ⁴⁸. 36
אילו נתגלה הקץ, היתה חסרה עוצמת הגלות, וממילא 37
היתה נפגמת שלימות הגאולה. 38
לפי זה, אפשר להסביר את דברי רש"י "שביקש 39
לגלות את הקץ לבניו ונסתם ממנו", שהרי, לכאורה, 40
רוצה רש"י להסביר מדוע "פרשה זו 'סתומה'", ודי היה 41
אילו אמר "שנסתם ממנו הקץ", לשם מה הוא מספר 42
ש"ביקש לגלות את הקץ"? 43
אלא בכך רמוז, שאדרבה, דוקא על-ידי "נסתם 44
ממנו" התמלאה בקשתו "לגלות את הקץ לבניו". 45
סתימת הקץ אינה לצורך העלמה ח"ו, אלא כדי 46
שבאמצעותה יבוא מאוחר יותר גילוי הקץ, כדלעיל. 47
וזוהי המשמעות של "ביקש לגלות את הקץ לבניו 48
ונסתם ממנו": כאשר רצה יעקב להמשיך ולגלות לבניו 49
את הגאולה, היתה סתימת הקץ, כדי שתהיה להם הכנה, 50
שבאמצעותה יוכלו בניו לקבל בשלימות את מה שיעקב 51
ביקש לגלות – את הגילויים של הגאולה העתידה⁴⁹. 52

(משיחת ש"פ ויחי תשכ"ה)

השלישי שבמדרש – "שסתם ממנו כל צרות שבעולם", 1
ומביא רק את שני הטעמים – "שנפטר יעקב..." 2
ו"שבקש לגלות את הקץ לבניו ונסתם ממנו" – 3
הקשורים לפטירת יעקב, מפני ש"סתימת" הפרשה 4
אינה קשורה למילים "ויחי יעקב" אלא לכל התוכן של 5
תחילת הפרשה – פטירת יעקב, והכרוך בכך. 6
לפי האמור לעיל מתאים הדבר בפנימיות הענין, גם 7
לכך שדוקא הפרשה על פטירת יעקב נקראת "ויחי", 8
כי דוקא על-ידי שני פירושים אלו ניכר שהחיים 9
האמיתיים נמשכו גם אצל בניו, שחייהם האמיתיים 10
בגלות היו קיום תורה ומצוות – דבקות באלקות. 11
קיום תורה ומצוות על-ידי ישראל בזמן שאין 12
שעבוד וגלות איננו חידוש גדול, ויותר מכך, גם כאשר 13
יהודים מקיימים תורה ומצוות בהיותם בגלות, אך מצב 14
הגלות הוא כזה שחשים ומשיגים ויודעים על ה"קץ" 15
והגאולה, ההשתחררות מהגלות – גם אז לא ניכרת 16
השלימות של "ויחי". רק כאשר השעבוד והצרות 17
גדולים כל-כך, עד אשר בשכל אנושי לא רואים מוצא 18
– "נסתם הקץ" – ובכל זאת מאמינים באמונה שלימה 19
שהגאולה תבוא, ואף "אחכה"⁴⁶ לו בכל יום שיבוא, 20
וגם אז לומדים תורה ומקיימים מצוות – אז מתגלה 21
שהחיות האמיתית של ישראל היא קיום תורה 22
ומצוות⁴⁷. 23
וכך מובן שחיי יעקב האמיתיים – "ויחי יעקב", 24
כדלעיל, "הוא בחיים" על-ידי ש"זרעו בחיים". 25
בכך מובן טוב יותר, שרש"י מביא רק את שני 26
הטעמים הראשונים, ולא את הטעם "שסתם ממנו כל 27
צרות שבעולם", כי קיום תורה ומצוות בזמן "שסתם..." 28

לייחדך שדבוקה תמיד בעצמות א"ס. ושם פ"א: ובכח זה עמדו ישראל נאמנים להו' בגלות מצרים.
(48) להעיר מכלי יקר כאן.
(49) ראה רבינו בחי' (וטור הארוך) כי כל עניני יעקב ומקרייו הם רמז לגלותינו הג'.

(46) ע"ד הפי' במאן דמחכין במילי דחוכמתא (זח"א קל, ב. ד"ה ואברהם זקן, תרס"ו).
(47) וע"ד הירדע (ד"ה אני ישנה תש"ט. וראה לקו"ש חט"ז ע' 36 ואילך) דדוקא בזמן הגלות מאיר בחי' יחידה שבנפש (שבו מתלבש ניצוץ קטן בורא (ע"ח ש"מ פ"א)) שעלי' אומרים חבוקה ודבוקה בך.. יחידה

לקוטי שיחות פרשת ויחי כרך טו שיחה ב

מתורגם ללשון הקודש

על ראשו" (של מנשה), לא נבעה מטעות שהיתה לו
ח"ו, ומחוסר ידיעתו ש"אחיו הקטן יגדל ממנו", אלא
מסברתו של יוסף שמעלתו של מנשה, שבגללה הוא
ז"ה הבכור" (כפי שנתבאר בסעיף א') מכריעה יותר
ממעלת אפרים.

מן הדברים דלעיל ברור, ששני הענינים גם יחד, הן
סברתו של יוסף שמנשה חשוב מאפרים, והן שיטת
יעקב שאפרים חשוב יותר, הם אמת: מנקודת מבטו
ועבודתו של יוסף – מנשה חשוב יותר, ומנקודת מבטו
ועבודתו של יעקב – אפרים נעלה יותר,

ולכן אנו רואים, שבקשר לעובדה ש"וליוסף יולד
שני בנים" נאמר ש"הבכור מנשה", ובידו של הבכור
כח רב יותר משאר הבנים⁸.

אך לא כן ביחסם ליעקב, שלגביו נאמר: "שני
בניך... לי הם... אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו
לך"⁹ – אפרים¹⁰ קודם למנשה, והוא כ"ראובן" – בכור
יעקב¹¹.

ג.

השמות "מנשה" ו"אפרים" מבטאים רגשות
הפוכים של יוסף במצרים

ההבדל בין מנשה לאפרים, וכן העובדה שלגבי
יוסף – מנשה חשוב יותר, ולגבי יעקב – אפרים הוא
החשוב, יובנו מן המשמעות הפנימית המסתתרת בשוני
שבין שמותיהם.

שני השמות – "מנשה" על שם "כי נשני אלקים
את כל עמלי ואת כל בית אבי"¹² ו"אפרים" על שם
"כי הפרני אלקים בארץ עניי"¹³ – מבטאים את
הרגשות שעוררה אצל יוסף ירידתו למצרים, אלא שהם
מבטאים קצוות מנוגדים בענין זה:

א.

מנשה - בכור יוסף, אך לגבי ברכת יעקב ישנה
חשיבות לאפרים

1 בפרשתנו¹ מסופר כיצד העמיד יוסף את שני בניו,
2 אפרים ומנשה, לפני יעקב כדי שיברכם, ויעקב הניח
3 יד ימינו על אפרים ויד שמאלו על מנשה. כאשר ראה
4 זאת יוסף, מסופר ש"וירע בעיניו... ויאמר יוסף אל
5 אביו לא כן אבי כי זה (מנשה) הבכור שים ימינך על
6 ראשו", ויעקב ענה "ידעתי בני ידעתי גם הוא... ואולם
7 אחיו הקטן יגדל ממנו... וישם את אפרים לפני מנשה".

8 וצריך להבין: בכור מקבל ברכה גדולה יותר משאר
9 הילדים מפני שהוא חשוב ונעלה על פני השאר². אם
10 כך, כיון שאפרים חשוב יותר ממנשה³ ("אחיו הקטן
11 יגדל ממנו"), מדוע, איפוא, נקבע מלמעלה שמנשה
12 יהיה בכור לגבי אפרים?

13 יוצא מכך, שיחד עם זאת ש"אחיו הקטן יגדל
14 ממנו", יש גם למנשה מעלה על-פני אפרים, שבזכותה
15 הוא בכור יוסף. אך בקשר לברכת יעקב חשוב יותר
16 הענין שבו נעלה אפרים על מנשה, ולפיכך "וישם את
17 אפרים לפני מנשה".

ב.

טענת יוסף ליעקב איננה נובעת מטעות

18 כבר דובר פעמים רבות על כך, שעל צדיקים,
19 ובמיוחד על האבות והשבטים, אין לומר שטעו ח"ו,
20 ובמיוחד בענינים הכתובים בתורת אמת, שהם בודאי
21 אמיתיים⁴ ונצחיים⁵, וכיוון ש"תורה" היא (מלשון)
22 הוראה⁶, מהווים הדברים גם הוראה נצחית לכל יהודי
23 בכל הדורות.

24 מזה מובן, שטענת יוסף "כי זה הבכור שים ימינך

(7) ועפ"ז יומתק שבברכת יעקב ליוסף "המלאך גו' יברך את הנערים
גו'" (מח, טר"ז) (בלשון רש"י שם. וראה משכיל לדוד שם) – מנשה
קודם לאפרים – אף שזה ה' לאחרי ש"שכל את ידי" (שם, יד).

(8) ראה שער המצות (להאריז"ל) פ' יתרו. ל"ת פ' וירא.
(9) פרשתנו מח, ה.

(10) להעיר מרש"י פרשתנו (מח, א), דאפרים ה' רגיל לפני יעקב
בחלמוד. וראה ויק"ר פ"ב, ג.

(11) ראה אלשיך עה"פ. מדרש הגדול. וראה ב"ר פ"ו, ד. פס"ר רפ"ג.

(12) מקץ מא, נא.

(13) שם, נב.

(1) פרשתנו מח, יג"ב.

(2) ראה פרשתנו מט, ג: ראובן בכורי אתה גו' יתר שאת ויתר עז.
ובדו"ל עה"פ.

(3) עד שיעקב לא ה' יכול לברך את מנשה שיגדל מאפרים, כי
בשורש, אפרים קודם למנשה (לקו"ת ראה יט, א. ד"ה כה תברכו הב'
תרכ"ו. ובכ"מ).

(4) וצ"ע מויצא (לא, לב) ובפרש"י שם.

(5) בלשון התניא (רפ"ז): והתורה היא נצחית. וראה לקו"ש
[המתורגם] ח"ה ע' 240 ואילך, וש"נ.

(6) זח"ג נג, ב.

33 יש תחילה לדאוג ולהבטיח את אי-השפעתו של חושך
34 הגלות, "סור מרע"¹⁷, ע"י זכירה תמידית והתקשרות עם
35 "בית אבי".
36 אך כיוון שהכוונה היא העליה, "אפרים", לכן
37 בברכת יעקב¹⁹, בברכה ונתנית כח מלמעלה²⁰ לעבודת
38 הגלות, חשוב יותר אפרים: "וישם את אפרים לפני
39 מנשה".

ה.

שלשה אופנים בהתעלות היהודי ע"י עבודתו בגלות

40 לעומקו של ענין:
41 בהתעלות היהודי על-ידי עבודתו (בחושך) הגלות
42 ישנם כמה ענינים:
43 (א) הירידה מוציאה לפועל את תוקף הנשמה, שלא
44 להיות מושפע מחושך הגלות, כמו שכל אויב ודבר
45 מנוגד מוציא לפועל את מידת הניצחון²¹. כפי שנאמר:
46 "צמאה לך נפשי... (דוקא מפני שהיא) בארץ ציה...
47 (והלואי יהי) כן בקודש חזיתך"²².
48 (ב) ביתר עומק: באמצעות ירידה גדולה מתגלה
49 כוחה העמוק יותר של הנשמה, שאין לו כל הגבלות.
50 ולכן בכוחו של היהודי, לא רק להישאר בשלימות, כך
51 שהגלות לא תגרום לו לירידה, אלא אדרבה, בכוחו
52 להשפיע על סביבתו ולהעלותה לדרגתו, עד להפיכת
53 חושך הגלות לאור.
54 בנוסף לשני הענינים הנ"ל, שהם יתרונות הנגרמים
55 לנשמה מצד עצמה, שכן הם יתרונות הקיימים כבר
56 בנשמה, ורק מתגלים ע"י העבודה בגלות, הרי בנוסף
57 לכך מתווסף לנשמה ע"י עבודתה בגלות ענין נעלה
58 יותר, והוא:
59 (ג) ע"י הפיכת חושך הגלות לאור מתהווה בנשמה
60 יתרון שאיננו נמצא בה מצד עצמה, כדוגמת בעל-
61 תשובה, שיש לו גם זכויות שנוצרו מזדונות, דבר
62 שאיננו קיים אצל הצדיק²³.

1 השם "מנשה" מזכיר ליוסף ש"נשני... בית אבי",
2 שהוא נמצא במקום ש"מזיז" אותו מלשכוח¹⁴ את
3 "בית אבי", ומבטא את תשוקתו¹⁵ של יוסף שלא
4 לשכוח, אלא להתקשר ל"בית אבי". לעומת זאת
5 "אפרים" – הפרני אלקים בארץ עניי – מהווה שבח
6 והודיה על היתרון וההתעלות ("הפרני") שנגרמו ליוסף
7 במצרים.
8 שני הענינים המבוטאים בשמות "מנשה ואפרים"
9 קשורים בשתי דרכים¹⁶ שונות הקיימות בעבודת בני-
10 ישראל ב"ארץ עניי" – בגלות:

11 דרך אחת היא: היותה מהשפעת הסביבה ע"י
12 שמירה על הקשר עם "בית אבי", (דהיינו, המצב שבו
13 נמצאו לפני הירידה לגלות). היהודי מזכיר לעצמו תמיד
14 שהוא נמצא במצב שמשכיח אותו את "בית אבי",
15 ועל-ידי-זה הוא אינו שוכח זאת.
16 דרך אחרת היא: הוא נמצא ופועל בתוך ארץ עניי,
17 בתוך חושך הגלות – עד למצב שהזכרון של "בית
18 אבי" אינו קיים אצלו כל-כך – ושם, בתוך הגלות, הוא
19 יגע ועובד להאיר את חושך הגלות באור הקדושה,
20 ועל-ידי-זה נגרמת התעלות גם לאדם העובד, עד כדי
21 כך ש"הפרני אלקים בארץ עניי" (דוקא שם).

ד.

מטרת הגלות: ירידה לצורך עליה - "אפרים"
22 זוהי הסיבה לכך ש"אפרים יגדל ממנו (ממנשה)",
23 כי תכליתה של הירידה למצרים, ותכליתה של גלות
24 בכלל, היא: ירידה צורך עליה, התעלות לדרגה
25 הגבוהה מן הדרגה שבה היו לפני הירידה, אין די בכך
26 שאין שוכחים את "בית אבי", אלא יש גם, ובעיקר,
27 להביא לתוספת ויתרון בתוך הגלות, כך שעל ידי
28 הירידה תיגרם התעלות: "הפרני אלקים בארץ עניי".
29 מצד שני, מנשה הוא הבכור, כיוון שב"לידה"¹⁷
30 ובהתגלות, כלומר בעבודה בגלוי ולמעשה, קודם מנשה
31 לאפרים. כדי שיהא אפשר לפעול ולעבוד ב"ארץ עניי",
32 כדי להגיע לדרגה של "הפרני אלקים", "עשה טוב"¹⁸,

(20) וכן מצד האדם. דאף שבהעבודה בפועל מנשה קודם (כנ"ל) –
הנה בהחנכה להעבודה אפרים קודם. כי קודם שיורד בגלות צ"ל הידיעה
שהירידה היא צורך עלי, ורק ע"י גם התחלת העבודה (סו"מ – שלא
ישכח "בית אבי") תהי' כדבעי.
(21) ראה תורת חיים שמות ד"ה צדקת פרונו (שכג, א ואילך). המשך
באתי לגני השי"ת פ"א.

(22) תהלים סג, ב. תורת הבעש"ט – כש"ט הוספות סי' נב. וש"נ.
(23) ודוגמתו בכל אדם: נרוצה ובכל מאדך שנעשה בנפח"א ע"י
נפח"ב (תו"א לט, ג"ד. וראה בארוכה ס' הערכים-חב"ד ע' אהבת ה' –
ההוספה שבה ע"י נה"ב, ושו"י).

(14) רש"י וישלח לב, לג. – עפ"י מתוך העדר פרש"י ב"נשני"
(משא"כ הראב"ע, הרשב"ם וכו'). וכן לא ב"הפרני" שמוכן מפרש"י
תולדות כו, כב.

(15) עפ"י מובן הטעם לנתינת שם "מנשה" – על שם שנשאו כל בית
אביו (בקדושת האלשיך עה"פ).

(16) להעיר מנוגע אלימלך פרשתנו מח, יג.

(17) להעיר מרש"י תולדות כה, כו.

(18) ראה במקומות שציינו בהערה 11, דאפרים הוא כראובן ומנשה
כשמעון, ובתו"א (ריש פרשתנו) דראובן – חסד, ושמעון – גבורה.

(19) היינו כמו שהוא ברש"י – ראה בהנסמן לעיל הערה 3.

ו.

שתי דרגות ב"יוסף ה' לי בן אחר"

1 לפי הנ"ל יובן ההבדל בין מנשה לאפרים:

2 שניהם, מנשה ואפרים, הם בניו של יוסף,
3 ומוציאים לפועל את ענינו ועבודתו: "יוסף" על שם
4 "יוסף ה' לי בן אחר"²⁴, כלומר, התוספת המתהווה
5 באמצעות העבודה בגלות. (הפיתו של ה"אחר" –
6 "סטרא אחרא", כוחות הטומאה – ל"בן"²⁵), ובענין זה
7 עצמו קיימות שתי דרגות²⁶:

8 "מנשה" – חיזוק הזכרון של "בית אבי", כפי
9 שהוסבר לעיל, התגלות תוקפה של הנשמה ע"י יוסף
10 באמצעות עבודתו במצרים. ולעומת זאת "אפרים"
11 המורה על יתרון האור הנוצר "מן החושך" עצמו –
12 "הפרני אלקים (דוקא) בארץ עניי".

13 וכיון שההתעלות הנשגבה ביותר היא התעלות זו
14 הנוצרת מן החושך עצמו, לפיכך נעלה אפרים ממנשה.

ז.

דוקא אפרים ומנשה מביעים את שלימותו של

יעקב

15 לפי ההסבר דלעיל קשה יותר להבין מדוע קשור
16 מנשה דוקא ליוסף ואפרים ליעקב, שהרי, לכאורה,
17 היה צריך להיות, לפי הסבר זה, ההיפך:

18 "מנשה", שמזכיר את "בית אבי" (כפי שנתבאר),
19 צריך להיות קשור יותר ליעקב, ואילו אפרים – הפרני
20 אלקים בארץ עניי" – צריך להיות קשור ליוסף,
21 לתוספת הנוצרת באמצעות העבודה של "יוסף ה' לי
22 בן אחר"²⁷?

23 כדי להבין את זה, עלינו להבין תחילה את פירושו
24 של הפסוק²⁸ "ועתה שני בניך הנולדים לך בארץ מצרים
25 עד בואי אליך מצרימה לי הם אפרים ומנשה כראובן
26 ושמעון יהיו לי" – וכאן אינו מובן²⁸:

27 בפסוק זה היה מספיק, לכאורה, לומר בקיצור
28 "ועתה שני בניך אפרים ומנשה לי הם כראובן ושמעון
29 יהיו לי". לשם מה הפירוט "הנולדים לך בארץ מצרים
30 עד בואי אליך מצרימה"?

31 יש לומר, כתשובה על כך, שפירוט זה איננו רק

32 סימן המציין אלו מבני יוסף ייכנסו למנין השבטים,
33 אלא הוא מהווה גם סיבה והסבר לכך שדוקא הם
34 שייכים ליעקב ("לי הם"): כיוון שהם נולדו ליוסף
35 "בארץ מצרים", ובנוסף לכך "עד בואי אליך מצרימה",
36 ולפיכך: "לי הם".

37 כלומר, ע"י העובדה שהם נולדו במצרים, וגודלו
38 בסביבה שבה לא נמצא יעקב, ולמרות זאת הם התנהגו
39 כנכדי יעקב, ע"י כך "לי הם" – דוקא בהם מתבטאת
40 שלימותו האמיתית של יעקב²⁹, (שעליו נאמר "מטתו
41 שלימה").

ח.

ענין זה מבטא אפרים יותר ממנשה

42 לפי זה נבין מדוע הקדים יעקב בענין זה את אפרים
43 למנשה (כפי שצויין בסעיף ב'):

44 מנשה רומז לכך שהקשר עם "בית אבי" לא נפסק,
45 כפי שהוסבר לעיל בהרחבה. לפיכך, בגלל אופן זה של
46 עבודה איננו קיים המצב האמיתי של "עד בואי אליך
47 מצרימה", שהרי תמיד קיים הזכרון של "בית אבי".

48 המצב האמיתי של "עד בואי אליך מצרימה"
49 מתבטא יותר באופן עבודתו של אפרים, המראה על
50 הימצאות ב"ארץ עניי", כלפי חוץ איננו נראה הקשר
51 עם יעקב ("בית אבי"), ולמרות כל זאת הוא עובד את
52 עבודתו, כך שניכר בו, שהוא נכדו של יעקב.

ט.

מידתו של יעקב - "מבריה מן הקצה אל

הקצה" - מתגלית ע"י יוסף

53 מוסבר בחסידות³⁰, שיעקב הוא מידת האמת,
54 ה"מבריה מן הקצה אל הקצה"³¹, מקשרת מן הקצה
55 העליון ביותר ועד לקצה התחתון ביותר. בפועל
56 מתקיימת מידה זו על-ידי יוסף, כי יעקב הוא בדרגת
57 עולם האצילות, הנעלה מכל העולמות, ויוסף מוריד
58 ומביא את דרגת יעקב – "אצילות" – אל תוך עולמות
59 ה"נמוכים" יותר, ועד לעולם הזה – הקצה התחתון
60 ביותר.

61 (זוהי הסיבה הפנימית לכך שירידתו של יעקב
62 למצרים – מיצרים וגבולות – המסמלים את העולמות
63 הנמוכים – נגרמה באמצעות יוסף).

(29) דיעקב (דוקא) מטתו שלימה (ויק"ר פל"ו, ה. פרש"י פרשתנו מח, לא. וראה פסחים נו, א. ועוד).

(30) ביאורה"ז (לאדהאמ"צ) כט, ג ואילך. להצ"צ ע' קסח ואילך. אוה"ת פרשתנו ד"ה בן פורת וביאורו (שפה, ב ואילך. כרך ו' – תתשמו, ב ואילך). שם (כרך ה') תתקצג, ב ואילך. (כרך ו') תתשכב, ב ואילך. (31) זח"ב קעה, ריש ע"ב. תניא ספ"ג.

(24) ויצא ל, כד.

(25) אוה"ת עה"פ. פרשתנו שפור, א"ב. ובכ"מ.

(26) להעיר מהמשך תרס"ו (ע' שפד) שביוסף יש ב' ענינים: כמו שהי' אצל יעקב כו', וכאשר נתרחק מאביו כו' שאז דוקא הצליח ביותר.

(27) וראה אוה"ת ירמ' ע' שעח"שפא.

(28) ראה גם אלשיך ועוד עה"פ. רמב"ן מח, טו.

על בני ישראל, כאילו עדיין לא ירדו למצרים, ורק
כאשר "מת יוסף" – אז "כאילו אותו היום נכנסו
למצרים"³⁷.

שלמותו של יעקב, ה"מברח מן הקצה (העליון
ביותר) אל הקצה (התחתון ביותר)"³⁸ מתהווה דוקא
באמצעות "שני בניך הנולדים לך בארץ מצרים עד
בואי אליך מצרימה" – על ידי העבודה במקום שבו
איננו נמצא יעקב, ודרגתו איננה מתגלית, דוקא בתוך
חשכה של מצרים, המסתיר את הקדושה ומתנגד לה.
יא.

יעקב, יוסף ובני יוסף - מתאימים לשלושת הענינים שביתרון העבודה בגלות

שלושת אופני העבודה המנויים לעיל: (א) עבודת
יעקב, הנעלה ממצרים לפי דרגתו העצמית. (ב) יוסף,
המאיר את מצרים באור השפעתו של יעקב (ג) בני
יוסף – היורדים אל תוך חושך מצרים כמות שהוא –
מתאימים, באופן כללי, לשלושת הענינים הנכללים
בהתעלות שנגרמת באמצעות הירידה לגלות, כפי
שנמנו בסעיף ה':

בענין הראשון, שמפני תוקף הנשמה איננה יכולה
הגלות לגרום לירידה בדרגתה של הנשמה, (אך חושך
הגלות עצמו איננו משתנה), יוצא, שנשארים כאילו
ברחוק מה, למעלה מן הגלות, כמו יעקב³⁹, הנעלה
מירידה למצרים⁴⁰.

הענין השני, שלתוקף הנשמה אין הגבלות
והתנגדויות, כך שבכוחה להפוך את חושך הגלות לאור,
דומה לעבודת יוסף⁴¹, המורידה ומביאה את דרגתו של
יעקב אל תוך מצרים, וגורמת, באמצעות גילוייה של
דרגת האצילות (דרגתו של יעקב)⁴² בתוך העולמות
שלמטה (מצרים) ל"אתהפכא חשוכא לנהורא".

1 וכך גם בקשר לקצה העליון: דוקא על-ידי
2 "אתהפכא חשוכא (של העולמות הנמוכים) לנהורא" –
3 "יוסף ה' לי בן אחר" – דוקא על-ידיזה נעשה יתרון
4 האור מן החושך נעלה יותר מאצילות (שהיא דרגתו
5 של יעקב)³².

6 לפי זה מוסבר³³ מדוע שבע עשרה השנים, שבהם
7 היה יעקב במצרים, היו הטובות ביותר בין שנות חייו,
8 כפי שנאמר "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה
9 שנה"³⁴. וזאת מפני שדוקא על-ידי הירידה למצרים
10 הגיע יעקב לשלימותו, "מברח מן הקצה (העליון
11 ביותר) אל הקצה (התחתון ביותר)".

י.

עבודת יעקב מתבצעת באופן מושלם יותר ע"י בני יוסף, אפרים ומנשה

12 כיוון שאפרים ומנשה באים במקומו של יוסף
13 במנין השבטים, ברור, שהם כמו יוסף, הם "מעין" של
14 "תולדות יעקב – יוסף"³⁵, כדי להוריד ולהביא את
15 השפעתו של יעקב אל תוך ארץ מצרים – בעבודה זו
16 יש להם יתרון על פני יוסף:

17 אצל יוסף, גם כאשר הוא יורד ל"מצרים" (עולמות
18 ב"ע) עדיין מאירה בגלוי מדרגתו של יעקב, האצילות,
19 הנעלית מ"מצרים" (ב"ע)³⁶, וכיוון שכך, אין מקום,
20 מלכתחילה, להשפעת ההעלם וההסתור של מצרים
21 עליו, ואדרבה – הוא שולט על מצרים.

22 יוצא, שעל-ידי עבודת יוסף עדיין לא התהוותה
23 הירידה האמיתית לחושך של מצרים ממש (הקצה
24 התחתון ביותר), שם מתנגד החושך לאור הקדושה.

25 [בדומה לכך אנו רואים גם בפשטותם של הענינים.
26 כל עוד היה יוסף בחיים, לא היתה אפשרות של גזירות

[34] לגבי יוסף, עיי"ש. ולהעיר ג"כ מפלג הרמון פרשתו (קכא, סע"א),
(גם) זה שהשבטים מאירים בבריאה הוא מצד שרשם מבחי' יעקב שבכחו
להברית מן הקצה אל הקצה כו'.

[39] ראה אוה"ת ביאור לד"ה בן פורת (שפת, ב ואילך. (כרך ו')
תתשנז, ב ואילך), שיעקב הוא ראשית הקו, למעלה מבירורים דבי"ע
(ראה שם תתשנח, א).

[40] ולכן (גם) בירידתו למצרים נשאר למעלה מן החושך דמצרים.
אלא שמ"מ יש בזה יתרון לגבי מדרגתו קודם שירד למצרים – כי
דוקא עיי"ז שגם במקום החושך נשאר האור בתקפו, ניכר בזה יתרון האור
(שביכולתו להאיר גם במקום החושך) – ראה בארוכה לקו"ש שם ע' 163.
[41] ראה אוה"ת שבעה עשר, 39, שיוסף הוא סיום הקו, שע"י הם
הבירורים דבי"ע (יוסף גו' בן אחר).

[42] כהחלוק דהפיכת החושך מצד אור והפיכת החושך מצד עצמו
(המשך תער"ב ח"ג ע' אישכח ואילך). וראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ט
ע' 64 ואילך).

(32) ראה בארוכה אוה"ת ד"ה בן פורת שם. ולהעיר ג"כ מאוה"ת שם
שנד, סע"א. כרך ו' תתשנז, סע"א.

[33] ביאור"ז שם. אוה"ת (כרך ה' וכרך ו') שם.

[34] ריש פרשתו. בעה"ט (ועוד) עה"פ. תורת אדה"ז (היום יום ע'
יב. נתי' בארוכה בלקו"ש ח"י ע' 160 ואילך). וראה גם זהר פרשתו רטז,
ב.

[35] וישב לו, ב. ראה בארוכה במקומות שצויינו בהערה 30. וראה
אוה"ת יומי' שם (סק"א) בנוגע לאפרים.

[36] ראה בארוכה בביאור"ז ואוה"ת שצויינו בהערה 30 (ועוד) –
שהבירור דיוסף הוא "להעלות מבריאה לאצילות להיות בבחי' אצילות
ממש".

[37] שמו"ר פ"א, ד. תנחומא שמות ג. וראה בארוכה בכ"ז – לקו"ש
[המתורגם] ח"ו ע' 33 ואילך.

[38] ראה ענד"ז לקו"ש ח"י ע' (ע' 164 הערה 32) – כמעלת השבטים
[שהם בב"ע, ועבודתם בירור מעולם תפוד כו' – ראה בהנסמן בהערה

- (משיחת ש"פ ויחי תש"ל)

1 ויתרון האור המתהווה מן החושך עצמו, מתהווה
2 (בעיקר⁴³) באמצעות עבודה בתוך חושך מצרים,
3 במקום שהשפעתו של יעקב³⁹ איננה נגלית – "בניך
4 הנולדים לך בארץ מצרים עד בואי אליך...".

מנשה קשור ליוסף, ואפרים ליעקב

- 5 לפי האמור לעיל יובן השייכות של מנשה ליוסף
6 (ולכן הוא בכור יוסף), ואפרים ליעקב⁴⁴;
7 כיוון שענינו של מנשה הוא לגלות את הזכרון של
8 "בית אבי", ובאמצעות זאת להפוך את חשכה של
9 מצרים, הריהו כעבודת יוסף⁴⁵, המורידה בגלוי את
10 עניני יעקב ואת השפעתו אל העולמות שלמטה, וכך
11 גורם ל"אתהפכא".
- 12 אך שלימותו של יעקב היא יתרון האור הבא מן
13 החושך עצמו, דבר המתבצע עלידי אפרים⁴⁶,
14 שעבודתו היא "הפני אלקים בארץ עניי".

כל יהודי צריך לעבוד בשני אופני העבודה
הללו

- 15 עם ישראל נקרא על שמו של יוסף – "נוהג כצאן"

43) גם כשהפיכת החושך היא מצד אור, נעשה יתרון בהאור מן החושך עצמו – אבל אמיתית יתרון זה (מצד אמיתית שורש החושך) הוא כאשר הפיכת החושך היא מצד עצמו, כמובן מהמבואר בהמשך תע"ב שם (בענין אין גבורות נמתקין אלא בשרשן דוקא, עיי"ש).

44) להענין "א"כ מנועם אליהם" (צויין לעיל פרק ט"ו).

45) אבל לא ממש, כי ביוסף האיר בחי' יעקב בגילוי, משא"כ במגשה שהי' רק זכרון כו' של "בית אבי" (כפשוטו הענינים, שנולד "עוד בואי אליך מצרימה").

46) ועצ"ק (וכן בהמבואר לעיל סעיף ח' ובהערה 38) מהאזה"ת ירמ' שם (ס"א, ח) – שאפרים הוא מאצילות כמו יוסף, למעלה מן השבטים (שהם כביע"ע).

47) תהלים פ. ב. רש"י ומצו"ד שם.

המשך ביאור למס' מגילה ליום שלישי עמ' ב

- 6 מקשה הגמרא: וְתִכְרַמְרָא שְׂעוּפִים תִּקְנוּם, וְהִקְתִּיב (ויקרא בול דוד) אֵלֶּה
7 הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי, וְדִרְשׁוּ
8 שֶׁאֵין נִגְיָא רִשְׁאִי לְחֹדֶשׁ דְּבַר מַעֲתָה – מִשְׁנֵיתָהּ הַתּוֹרָה, וְאִין
9 חִדְשׁוּ הַנְּבִיאִים אוֹתוֹתֶיהָ אֵלּוּ, וְעוֹד, הָאֲמַר רַב חֲסִדָּא, מִ"ם בְּתוֹמָה
10 וְיִסְדּוּ הַנְּבִיאִים כְּתוּבִים בְּלִחוּת,

- הגמרא מביאה מימרות נוספות מרבי ירמיה או רבי חייא: **וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, וְאֵיתִּימָא שְׁאִמַּר זֹאת רַבִּי חֵיאי אָבָא, הָאוּתִּית מִנְּפִיךְ שְׁחָן כְּפֻלּוֹת וְצוּרְתָן שׁוּנָה בֵּין אִמְצַע תִּיבָה לְסוֹף תִּיבָה, צוּפִים אֲמָרוּ – נְבִיאֵי הָדוֹרוֹת יִתְקַנּוּ, וְשׁוּנָה הִיא הָיְתָה צוּרְתָן**

**שמות א, מז - ויאמר מלך מצרים למילדת העברות
אשר שם האחת שפרה ושם השנית פועה**

ו
=

**ביאור כמה דיוקים בפסוק, שפרעה ומצרים יכולים לינק
רק מבחי "אחוריים" ולא מבחי "פנימיות" וכו'**

מ"ש ויאמר מלך מצרים למילדות העברות אשר

(1) י"ל דפ"י סימן זה, יבואר כמה שאלות בהפסוקים (שמוכא
במפרשים, אלשיך, כלי יקר, אור החיים ועוד), והם:

(א) שאלות המפרשים, בכל הפרשה כתוב בלשון רבים, "וישימו
עליו שרי מסים" (פסוק יא) "וכאשר יענו אותו" (פסוק יב) "ויעבדו
מצרים" (פסוק יג), "וימורו את חייהם" (פסוק יד), דהגזירות
והשיעבוד ה' ע"י פרעה ועמו, וכאן (בפסוק טו) כתוב "ויאמר מלך
מצרים למילדות העברות וגו'", מה טעם השינוי דכאן ה' רק ע"י
המלך עצמו?

(ב) שינוי הלשון, כאן (בפסוק טו) כתוב "ויאמר מלך מצרים",
והגזירה היא "אם בן הוא והמתן אותו ואם בת היא וחי", ולקמן
(פסוק כב) כתוב "ויצו פרעה לכל עמו לאמר כל הבן הילוד היארה
תשליכוהו וכל הבת תחיון", למה להמילדות כתוב "מלך מצרים",
משא"כ לכל עמו כתוב "פרעה"?

(ג) שאלת המפרשים, למה לא כתוב בפסוק "ויאמר מלך מצרים
למילדות" סתם בלי השמות "שפרה ופועה", למה נחית התורה לומר
"שם האחת שפרה ושם השנית פועה"?

(ד) בפסוק טו "ויאמר מלך מצרים למילדות", שאלת המפרשים, צריך
לדעת מה אמר מלך מצרים למילדות באמירה זו, דהרי בפסוק אח"ז
מתחיל עוד הפעם "ויאמר בלדכן את העברות וגו'", וא"כ מה אמר
להן בפסוק טו?

(ה) שאלת המפרשים, למה לא גזר פרעה על הכל והמתן, הן הזכרים
והן הנקבות?

(ו) שאלת המפרשים, בפסוק טז כתוב "אם בן הוא והמתן אותו",
וקשה אומרו תיבת "והמתן" בתוספות אות ו', מבלי איזה פעולה
מעשה קודם להמיתה, ומשמע דע"י שישמעו שפרה ופועה למלך
מצרים, עי"ז יהי "והמתן אותו", ומהו ענינו?

(ז) שאלת המפרשים, למה צריך מלך מצרים לומר "וכל הבת תחיון",
כיון שלא גזר אלא על הזכרים, הרי בדרך ממילא "הבת תחיון"?

(ח) בפסוק יז כתוב "ותראן המילדות ... ולא עשו ... ותחיון את
הילדים", מהו כפל הענין, (א) "ולא עשו", (ב) "ותחיון את הילדים",
מהו השני ענינים?

(ט) בפסוק יח כתוב "ויקרא מלך מצרים למילדות ויאמר להן מדוע
עשיתן הדבר הזה", שאלת המפרשים, כיון שהמילדות לא שמעו
לפרעה, ולא המיתו הילדים, א"כ שאלת פרעה להמילדות ה' צריך
להיות "למה לא עשו כצויו פרעה"?

(י) בפסוק יא כתוב "וישימו עליו שרי מסים", ובפרש"י מסים לשון
"מס", מהו ענין ה"מס"?

(יא) שאלת המפרשים, פרעה התחיל לומר "הבה נתחכמה לו", מהו
החכמה שנתחכמו פרעה "וישימו עליו שרי מסים"? (ראה חדא"ג
מהרש"א סוטה יא, א ד"ה הבה נתחכמה).

(יב) מהו הדיוק "שרי מסים", ובפרט דבסוף הפרשה נקרא בשם
"והנגשים" (שמות ה, יג)?

(יג) שאלת המפרשים (ראה חדא"ג מהרש"א סוטה יא, א ד"ה וישימו)
מהו הלשון "וישימו עליו שרי מסים", וז"ל: לשון שימה לא יפול בו

שם האחת שפרה ושם השנית פועה כו', והאמירה
היתה שהבן הילוד ימיתוהו ואם בת היא וחי'. והיינו²
המילדות העבריות שפרה ופועה הם בינה³ ותבונה
כמ"ש בלקוטי תורה⁴ להאריז"ל ע"פ זה ע"ש, וכינה
ותבונה הם המילדות הוא הפנים דכינה ותבונה.

וזהו שמהם לא היתה יניקה למצרים כי הרי לא עשו
את אשר דבר להם פרעה, ולא שמעו לו גם מה שתבען
לתשמיש⁵ כדרז"ל. כמו שיש יניקה מאחוריים דכינה

במינוי שרי מסים, והו"ל ויפקדו עליו שרי מסים ע"ש?

(יד) דיוק המפרשים בגמרא סוטה יא, ב "ותראן המילדות את האלקים
ולא עשו כאשר דיבר אליהן וגו', להן מיבעי ל' א"ר יוסי ב"ר חנינא
מלמד שתבען לדבר עבירה ולא נתבעו", דיוק הלשון "ולא נתבעו"
משמע, שלא רק שלא עשו מה שפרעה ביקש, אלא עוד יותר, שלא
בא ונכנס בלבם שום הרהור לזה שיהיו נתבעים, ומהו הדיוק בזה?

ויבואר בפנים.

(טו) כל דבר בתורה הוא בדיוק. למה נזכר "חמשים" פעמים יציאת
מצרים בתורה?

(2) פירושו: מבאר ד"שפרה ופועה" הם בחי' ה"פנים" (הפנימיות)
דבחי' בינה ותבונה, ומבחי' זו א"א לפרעה ומצרים (היינו קליפה)
לינק, רק מבחי' "אחוריים" דבחי' בינה ותבונה יכול קליפה לינק.
וראה הערות לקמן. וראה ביאור החילוק בין "פנימיות" בינה
ו"חיצוניות" בינה, בתורת מנחם - ספר המאמרים תשי"ז ע' ריד.
ועוד. ראה גם לעיל סי' ד, לקמן סי' יא.

(3) תבונה ובינה: החילוק בין תבונה ובינה הוא (ראה לקו"ש חל"ט
ע' 65) ד"בינה קאי על עצם הבנת הדבר שהאדם מושקע בהשכלת
העיון, ו"תבונה" קאי על מדריגת השכל כפי ששייכת להולדת המדות
וזהו ד"תבונה" הוא אותיות בן ובת (תניא פט"ז בהגה"ה), שהשכל
והמוחין הם אב ואם, דהחכמה ובינה מוליד מדות שהם הבן (ז"א)
והבת (מל') עיי"ש. וזהו שמבאר דבחי' בינה הוא ע"ד אות ס', ובחי'
תבונה הוא ע"ד אות מ'. ראה הערה 7.

(4) וז"ל: ויאמר מלך מצרים וגו'. דע כי המילדות העבריות הם בינה
ותבונה ולפי שלפעמים נכללים זו בזו לכן המילדת כתיב חסר, גם
שהם בחי' אם ובת כי תבונה סוד מל' דבינה לכן יוכבד ומרים אמא
וברתא, וכן יוכבד גי' מ"ב והוא סוד אַם עם הכולל שהוא סוד אם
עילאה, ומרים סוד תבונה ובה דינין מתערין, וז"ש בזהר ומיני' דינין
מתערין היינו מבחי' תבונה ולא כן בינה לכן היא הוי' בניקוד אלקים
כי היא גופא רחמים אך תבונה דינים לכן מרים גימ' פ"ר דינים וכו'.

ושם השנית פועה גימ' קס"א שבתבונה, כי ס"ג באמא וקס"א
במלכות דאמא דתבונה כנודע. ושם האחת שפרה היינו אמא עילאה
שופ"ר העליון כנודע, וכוננת פרעה לבטל הארת מוחין דז"א לכן
אם בן הוא והמיתן אותו אבל הבת דהיינו הנקבא תחיון כדי שיינקו
ממנו השפע ויקח הוא כל השפע. עיי"ש.

ראה הביאור, באור התורה שמות כרך ז' עמוד ב'תק ואילך.

(5) ראה סוטה יא, ב "ותיראן המילדות את האלקים ולא עשו כאשר
דיבר אליהן וגו', להן מיבעי ל' א"ר יוסי ב"ר חנינא מלמד שתבען
לדבר עבירה ולא נתבעו. ובפרש"י אליהן. משמע על עסקי ביאה
לשון ויבא אליה (בראשית כט, כג). עיי"ש.

וזהו שמבאר, דהמילדות - שפרה ופועה - לא נתבעו למלך מצרים,
דהנה ידוע דאב ואם הם בחי' חכמה ובינה, ועי" חכמה ובינה - היינו
התבוננות בה' עי"ז יולדו ("המילדת") מדות "אהבה" - הבן, שהם

שרי דוקא, ששרי רומז על בחי' אחוריים⁹ עיין בשער המלכים פ"ח¹⁰, נמצא מצרים יונקים מבחי' אחוריים דבינה ותבונה אותיות ס' מ'.

ובהפנים דבינה ותבונה אין שייך שרי בחי' אחוריים, ולכן האומר להמילדות ה' מלך מצרים ולא עם מצרים ולא שרי מצרים, ולא כתיב ג"כ פרעה שפרעה הוא אותיות הערף¹¹ שרומז על שיונק מהאחוריים דבינה ותבונה, רק כתיב מלך מצרים שמלך בערך שרים כמו

(לקוטי תורה פרשת ראה עמוד כב, ג שמבאר ענין "סס חיים" – שונה פרקו מאה וא' פעמים).
(* פירוש: זכר (בגימטריא 722), שחכ (823), והחילוק ביניהם 722 – 823 = 101, מספר ק"א.
(9) ראה הביאור בהערה 11.
(10) עץ חיים שער יא.

(11) פירוש: הנה מבואר בחסידות (ראה לקמן סימן כח), ד"פרעה" אותיות "הערף", והוא ה' מלך במצרים מלשון מיצר וגבול, ובעבודה קליפת "פרעה" הוא, דבשעה שיש לאדם השגה והתבוננות באלקות, זה מוליד מדות בלב אהבת ה' ויראת ה', אבל באמצע יש המיצר הגרון, וזהו "הערף" אותיות "פרעה" שאינו מניח שיהי' התפעלות אלקות והרגש המדות בלב. דהנה עיקר פנימיות החיות נמשך מן השכל – המוחין שבראש אל הלב, וע"כ עיקר הארת החיות ניכרת בפנים דוקא לפי ששם עיקר החיות, רק אל הערף נמשכו ג"כ ורידים וגידים עבים להיות כי נמשך להם בחי' חיצונית החיות וכו'. והנה מבואר בקבלה וחסידות ד"גרון" בגי' ג' פעמים אלקים (86 $\times 3 = 258$, ועם הכולל הוא בגימטריא 259, מספר) "גרון", ושם "הוי" הו"ע גילוי אלקות, ושם "אלקים" הוא בגימטריא "הטבע", דהו"ע כמו שאלקות הוא בחי' הסתר כידוע, ונק' ג"כ (ראה תורה אור נח, ב ואילך. ועוד) מוחין דגדלות, ומוחין דקטנות. וזהו הג' פעמים "אלקים" בגי' "גרון", שהם הג' שרי פרעה, שאינם מניחים שיהי' מדות אלקות בלב. ומבואר, דענין הנ"ל הוא לא רק מצד הגי' ג' פעמים "אלקים", אלא דיש בגשמיות ג' חלקים בגרון, שהם כנגד הג' שרי פרעה.

ראה לקוטי תורה מהאריז"ל פרשת וישב וז"ל: והנה אלו [הג' שרים] נעשים מן שלשה אלקים מוחין דקטנות, כיצד, ממוח החכמה דקטנות נעשה סוד הקנה והוא שר המשקים, ומהבינה דקטנות הוושט שהוא שר האופים, ומהוורידין שהוא מוח דעת נעשה שר הטבחים.

והנה מלך במצרים נקרא פרעה כי פרעה כללות כל האחוריים של הגרון ונקרא עורף כי פרעה גי' עורף גם פרעה אותיות הערף, ואמנם זה העורף כולל ג' בחינות תחתיו שהם קנה וושט וורידין ובאלו הג' מתלבשין הג' מוחין עילאין.

חכמה בקנה, והענין, כי הקנה עומד מצד ימין ולכן החכמה מתפשטת וכו' ומוח הבינה מתפשט תוך הוושט שהם סוד המאכלים, כי כל המזונות הם מצד הגבורה קו שמאל. ומוח דעת מתפשט בקו האמצעי שהם סוד הוורידין ומזרקין שהם יושבין בין הקנה וושט והם עיקר חיות האדם שהוא הד"ם הנקרא נפש האדם וכו'.

ואמנם כללות ג' שרים אלו הם ג' שמות אלקים ולכן המקום הסובלם כולם נקרא גרון גי' ג' אלקים פשוטים, גרון גי' חר"ן וז"ס (תהלים סט, ד) נחר גרוני כי הגרון נעשה נחר כי הוא בחינת אלקים היורדין שהוא בחי' דינים בחן שהוא סוד הדינין, ע"ש. ראה גם תורה אור קב, ג. ועוד.

ותבונה שזהו מה ששמו שרי מסים.

והוא מ"ש קודם וישימו עליו שרי מסים כו'. מסים⁶ דוקא היינו שמצרים שמו על ישראל שרי מסים, מ"ס⁷ הוא אחוריים דתבונה ובינה, מ' אחוריים דתבונה וס' אחוריים דבינה, שמהם הוא שכחה, כמ"ש שער הזיווגים פ"ו⁸, שיש יניקה למצרים. זהו שרי מסים

שורש מצות עשה, ו"יראה" שהוא שרש מצות ל"ת – הבת (ראה תניא פרק ג'), ופרעה תבע אותן לונות, היינו להפריד בין שפרה (האם בחי' בינה) ועמרם (האב והבעל בחי' חכמה), וכן להפריד בין פועה (האם בחי' תבונה) וכלב (האב והבעל בחי' חכמה).
ולא שמעו אל פרעה, היינו שנעשה מחוברים ביחד, הבחי' חכמה (האב) ובינה (האם), והיינו בחי' פנימיות בינה.
ואם היו שומעים ח"ו לפרעה, אז היו יונקים מפרעה, ואז היו שפרה ופועה מושפעים מבחי' "אחוריים" דבינה, ועי"ז ה' נשתלשל בחי' "אם בן הוא והמתן אותו וכל הבת תחיון" כדלקמן. ראה גם הערה 12.

(6) ראה לעיל שאלה י, יא.

(7) אותיות מ"ט: ראה תורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש"ס ע' קלח וז"ל: והנה יש ב' בחי' מקיף, א' מקיף הרחוק שאין בו שום אחיזה, ואין לו שייכות לאהר פנימי, שלא נמשך ממנו אור פנימי, והוא כמו אות ס' שהוא סתום לעולם ועגול מכל צד שאין בו שום אחיזה, והוא סתום לעולם, שאינו נפתח, שענין פתיחה מורה על המשכה בפנימיות, ב' מקיף הקרוב שיש בו קצת אחיזה ויש לו שייכות לאור פנימי שממנו נמשך אח"כ אור פנימי. והוא כמו אות מ' סתומה שאם שהוא סתום שמורה על בחי' מקיף שהוא בהעלם, אך הרי הוא מרובע שמורה שיש לו התיישבות ויש בו אחיזה קצת. וממנו יומשך אח"כ בחי' אור פנימי. והוא מה שמ' סתומה יכולה להפתח ויעשה ממנו מ' פתוחה, שפתוחה מורה על שנמשך המשכה פנימית. ואלו ה' בחי' ס' ומ' הם בחי' ס"מ דאפרסמון, שהם בחי' אימא עלאה ס' ותבונה מ'. ועיין בזה"ק פ' תרומה דקכ"ז ובמק"מ ורמ"ז שם, ובע"ח שער הזיווגים פ"ד. והם ג"כ בחי' לעתיד לבא ובחי' עולם הבא כמ"ש בע"ח שם פ"ה, והוא כי בחי' מקיפים הוא מבינה בכלל, כי בחי' או"פ הוא ז"א. מקיף הקרוב מ' סתומה הוא מתבונה דרביע על בנין עכ"פ, ומקיף הרחוק הוא מאימא עלאה אות ס', עי"ש. ראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי ע' ק, ב. ספר המאמרים תער"ב ח"א עמוד תטז ואילך, אור התורה פרשת כי תצא ע' תתקנז, ספר המאמרים ה'תש"כ ד"ה העושה סוכתו ע' 20, ילקוט לוי יצחק עה"ת ח"ג ע' 530 ואילך.

(8) ראה עץ חיים שער טו וז"ל: שר של שכחה נקרא מ"ס. . . וזהו סוד שארז"ל (חגיגה ט:): אינו דומה שונה פרקו ק' פעמים לשונה פרקו ק"א פעמים, לפי שעד ק' פעמים יש לו שליטה כמנין מ"ס ולא יותר ע"ש.

וראה אור התורה נ"ך עמוד תקלג-ד וז"ל: בכי"ק פרשת ואתחנן ע"פ פן תשכח את הדברים. . . כ', כשתסתכל במלת זכר ובמלת (שכח*) תמצא מספר ק"א ביניהם והרוצה לבטל השכחה יחזור על למודו ק"א פעמים כו' כי בכל פעם שיחזור הוא מחסר ומחליש כח א' מכחותיו (של מלאך הממונה על השכחה) וכשחזור ק"א פעמים החליש כל כחותיו היתירים ונכנס תחת יד המלאך הממונה על הזכרון כו' עכ"ל. ועמ"ש מענין שכחה וזכרון ע"פ ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו, ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ג' סימן מד. עי"ש.

וראה הביאור באור התורה פרשת עקב עמוד תריט בענין "סס חיים".

ושורש יניקתם הוא מהאחוריים דבינה ותבונה אותיות ס"מ מס"ד, שזהו ששמו שרי מסים.

וענין יציאת מצרים הוא מה שנמנע יניקתם מהמלכות ומשורש יניקתם מהאחוריים דבינה ותבונה, יען כי האיר הפנים דבינה ותבונה, שמהפנים דבינה ותבונה אין להם יניקה כלל, ואדרבה משם הוא מפלתם ואבודם, וישראל יצאו לחירות עולם שחירות הוא מצד הבינה דהיינו מצד הפנים דבינה ותבונה, וזהו שנזכר נ' פעמים יצי"מ¹⁵ בתורה הוא לנגד נ' שערי בינה דהיינו הפנים דבינה ותבונה.

לקוטי לוי יצחק אגרות קודש עמוד רכח

הפנים דבינה ותבונה אמר המלך דמצרים דוקא. (ועכ"ז לא עשו את דברו ולא שמעו¹² לו).

ומה היתה האמירה אם הולד יהי' בת¹³, שבת הוא בחי' גבורות יחיו אותה כי מהגבורות יהי' יניקה למצרים, אך אם בן הוא שכן הוא בחי' חסדים שמחסדים אין יניקה ללעו"ז ימיתו אותו.

המורם מהנ"ל הוא דיניקת מצרים הוא מהמלכות,

(12) י"ל דמבאר בזה דיוק לשון הגמ' (כנ"ל שאלה יד), דשפרה ופועה לא רק שלא עשו ח"ו, אלא גם "ולא נתבעו" דהיינו "שלא שמעו", שגם במחשבתם לא הרהרו, והיינו שגם בחי' בינה ותבונה שלהן ג"כ הי' טהור לגמרי. והן השפיעו "המילדת" על אחרים, וזהו "מדוע עשיתן" הדבר הזה (ומתורצת שאלת ח. ט) וד"ל.

(13) ראה בהחילוק בין בחי' בן ובת, בתורת חיים מאדמו"ר האמצעי שמות חלק א עמוד כו, א ואילך. אור התורה שמות כרך ז' ע' ב'תקט ואילך. כרך ח' ע' ב'תתמו. ספר המאמרים תרמ"ב ע' שעה. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ג ס' צד.

(14) ראה גם לקמן סימן יא.
(15) ראה תיקוני זהר תיקון לט. וזהר חלק ג' פ' ואתחנן דף רסב, א. סידור עם דא"ח ח, ג ואילך. ועוד.

המשך ביאור למס' מגילה ליום שבת קודש עמ' ב

1 הגמרא חוזרת לברר מי התנא של משנתנו: מני – מי הוא התנא
2 של משנתנו, שסובר שמקרא מגילה ומתנות לאביונים לא יוצאים
3 באדר ראשון, ואילו בקריאת הפרשיות יוצאים בדיעבד. אי נאמר
4 שהוא תנא קמא שבברייתא שמחלק בין מגילה לפרשיות, אם כן
5 קשיא שבמשנתנו מבואר שגם מתנות לאביונים לא יוצאים באדר
6 ראשון, ותנא קמא בברייתא סובר שבכל המצוות וחזן ממקרא
7 מגילה יוצאים באדר ראשון. ואי נאמר שהיא כרבי אליעזר ברבי
8 יוסי, שעושים לכתחילה את כל המצוות באדר ראשון, קשיא נמי
9 מקרא מגילה, שמבואר במשנתנו שלא יוצאים באדר ראשון הן
10 במתנות לאביונים והן במגילה, ורבי אליעזר סובר שאפשר
11 לעשותם לכתחילה באדר ראשון. ואי נאמר שהיא כרבי שמעון בן
12 גמליאל, שבכל המצוות לא יוצאים באדר ראשון, ואף מקרא
13 מגילה ומתנות לאביונים, קשיא סדר פרשיות, שלדעתו לא יוצאים
14 באדר ראשון, וממשנתנו דייק שרק מגילה ומתנות לאביונים לא
15 יוצאים בראשון, אבל ארבע פרשיות יוצאים.

16 מתרצת הגמרא: לעולם משנתנו כתנא קמא שבברייתא, שמגילה
17 נהוגת רק בשני, וארבע פרשיות בדיעבד נוהגות גם בראשון, ותנא
18 – ושנה תנא קמא 'מקרא מגילה', וכוונתו שהוא תדין מתנות
19 לאביונים, דהא תנא קמא – שמתנות לאביונים תלוי במגילה,
20 שעניי העניינים נשואות למקרא מגילה.

21 תירוצו נוסף: ואי בעית אמא, לעולם משנתנו כרבי שמעון בן
22 גמליאל היא, שגם ארבע פרשיות לא יוצאים באדר ראשון,
23 ומתניתין שחילקה בין אדר ראשון לשני רק לענין קריאת המגילה
24 ומתנות לאביונים, חסורי מיחפא ודקי קתני – חסרה היא ויש
25 להוסיף בה מילים, וכך יש לשנות בה, אין בין 'ארבעה עשר' שבאדר
26 הראשון ל'ארבעה עשר' שבאדר השני אלא מקרא מגילה ומתנות,
27 ויש לדייק, הא לענין איסור הקפד ותענית בפורים, זה וזה ו-אדר
28 ראשון ושני שני. ואילו לענין סדר פרשיות שאין מצוותם ביום
29 הפורים עצמם, לא מיידי כלל, וסבר התנא שמשנתנו כרבי שמעון

30 בן גמליאל שאין יוצאים בקריאת ארבע פרשיות באדר ראשון.
31 מסיקה הגמרא: אמר רבי חייה בר אבין אמר רבי יוחנן, הלכתא
32 כרבי שמעון בן גמליאל שאמר משום רבי יוסי, שגם מגילה וגם
33 ארבע פרשיות לא יוצאים באדר ראשון.
34 נחלקו לעיל האם עיקר פורים באדר ראשון או באדר שני. הגמרא
35 מבארת את טעמם: אמר רבי יוחנן, ושניהם מקרא אחד דרשו –
36 למדו דינם מאותו פסוק, שנאמר (אסתר ט כז) 'להיות עשים את שני
37 הימים האלה בכתבם וכןמנס ככל שנה ושנה', ומשמע שכל
38 השנים שוים, רבי אליעזר ברבי יוסי סבר, שדורשים בכל שנה
39 ושנה, מה כל שנה ושנה (שנים שאינם מעוברות) עושים פורים
40 באדר הקטן לשבט, אף כאן בשנה מעוברת עושים באדר הקטן
41 לשבט, דהיינו באדר ראשון. ורבי שמעון בן גמליאל סבר, שדורשים
42 בכל שנה ושנה, מה כל שנה ושנה עושים פורים באדר הקטן
43 לניסן, אף כאן עושים באדר הקטן לניסן.
44 מקשה הגמרא: בשלמא רבי אליעזר ברבי יוסי שדרש לעשות
45 באדר הסמוך לשבט, מכתב טעמא לדרוש כך, דקימא לן אין
46 מעבירין על המצות – מצוה שהגיע זמנה אין לאחרה אלא עושים
47 אותה מיד, ולכן יש להקדים לעשות פורים באדר ראשון, וזו כוונת
48 הפסוק 'בכל שנה ושנה', אלא רבי שמעון בן גמליאל שדרש את
49 הפסוק לאדר הסמוך לניסן, מאי טעמא לא דרש לעשות באדר
50 ראשון מטעם אין מעבירין על המצות.
51 מבארת הגמרא: אמר רבי מבי, טעמא דרבי שמעון בן גמליאל
52 משום דמקרא מגילה של פורים למגילה של פסח עדיף מלהקדים
53 לעשות את המצוה מיד.
54 טעם נוסף: רבי אליעזר אמר, טעמא דרבי שמעון בן גמליאל מהכא,
55 דכתיב 'לקיים את אגרת הפורים הזאת השנית', ותיבת 'השנית'
56 מיותרת, ללמד שבשנה מעוברת עושים פורים באדר שני שסמוך
57 לניסן.
58 הגמרא מבארת מדוע צריך את שני הלימודים: ואיצטרף למכתב

מט, כז – בנימין זאב יטרף בבוקר יאכל עד
ולערב יחלק שלל

ו. בנימין זאב יטרף וכמו שרז"ל דרשוהו בשאל דאתי מבנימין, וזהו זאב יטרף שחטף המלכות בחטיפה כי לא הי' ראוי לזה. וזהו הטעם בבוקר יאכל עד דדוקא בבוקר הוא שיזכה ואחר זה תחזור המלכות ליהודה.

פני דוד

נ, כא – ועתה אל תיראו אנכי אכלכל
אתכם ואת טפכם וינחם אותם וידבר על לבם

ז. ועתה אל תיראו אנכי אכלכל אתכם ואת טפכם. צ"ל לשון ועתה, ונ"ל הנה באמת בעו"ה כבר סבלנו צרות רבות בשביל מכירת יוסף כמבואר באגדות, אלא שיוסף אמר להם התחת אלקים אנכי לענוש על המחשבה ואתם חשבתם עלי רעה אלקים חשבה לטובה ולא עשיתם לי מאומה ואין לי מקום להעניש אתכם כל ימי חיי בשביל המחשבה, אבל ראה כי לעתיד יקבלו עונש מאת ה' על ככה דור אשר יקומו אחריהם, ולכן עתה כל זמן שאני ואתם חיים אל תיראו אנכי אכלכל אתכם אבל לעתיד ה' יגבה דילי מזרעכם אחריכם כנ"ל.

ובזה יש להבין מה דאיתא במדרש אם יוסף שדיבר על לבם דברים רכים כך ניהומם, כשיבוא הקב"ה ויאמר (ישעי' מ, ב) דברו על לב ירושלים על אחת כמה וכמה, ועפ"י הנ"ל יובן כי מה שיוסף נחם את אחיו לא הי' נחמה רק כי שלום יהי' ביניהם ואין זו נחמה שלמה רק כמו אך שלום יהי' בימי, אבל לעתיד שכבר סבלנו יסורים ועול הגלות וקבלו עונש מאת ה' כפלים ככל חטאתי' ולא יוסיף להגלות עוד תהי' נחמה כפולה על עתה ועל העתיד, והיינו דכתיב נחמו נחמו שיהי' נחמה להוה וגם על לעתיד, ואמרו דברו על לב ירושלים כי מלאה צבאה כי נרצה עונה כי לקחה וכו' וכבר סבלה כל הראוי' ואין לצפות עוד על הרעה רק על הטוב, וזהו כוונת המדרש אם יוסף שלא נחמם רק לשעה נחמו וקבלו תנחומים כשיבוא הקב"ה לעתיד לנחם אותנו שכבר יצאנו ידי חובותינו כי נרצה עונה קל וחומר שתהי' הנחמה בשלימות ותהי' עולמית בב"א.

כתב סופר

נ, כד – ויאמר יוסף אל אחיו אנכי מת
ואלקים פקוד יפקוד אתכם והעלה אתכם מן
הארץ הזאת אל הארץ אשר נשבע לאברהם
ליצחק וליעקב

ח. פקוד יפקוד. ביישרן בשתי פקודות, פקוד בימי משה, יפקוד בימי מלך המשיח.

מדרש הגדול

מח, ד – ויאמר אלי הנני מפרך והרבייתך
ונתתיך לקהל עמים ונתתי את הארץ הזאת
לזרעך אחריך אחזת עולם

א. לזרעך אחריך, בעולם הזה. אחוזת עולם, אלו ימות המשיח.

מדרש שוחר טוב – מובא בתו"ש

מט, א – ויקרא יעקב אל בניו ויאמר
האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם
באחרית הימים

ב. בשעה שבקש יעקב לגלות הקץ לבניו, אמר להם האספו ואראה אם אתם [ראויים] שאגלה לכם את הקץ, מיד עיין בשמותם ולא מצא בהם אותיות קץ, אמר ודאי לא אגלה להם את הקץ, אמרו לו אבינו בדוק אם הדבר תלוי בחטא, בדק ג"כ בשמותם ולא מצא בהם אותיות חטא, אמר כיון שאין בהם שום חטא אבדוק עוד בשמותם, בדק עוד ולא מצא שם הרי שלשה אותיות כפולות שעולות אֱלֹפִים, אמר אגלה להם את הקץ, כענין זה אמר להם העולם הוא אלפים תורה אלפים ימות המשיח (סנהדרין צז.).

מכתיבת רבינו אפרים ז"ל – מבעלי התוס'

ג. נודע כי כל הסתר קץ האחרון הוא יען כי הגלות ההוא הי' לסיבת שנאת חנם (יומא טז:) וגם לכן נעלם הקץ ההוא וללבי גליתי כי יום נקם בלבי כמו שגם אתם עוברים על לא תשנא אחיך בלבבך, וזה נרמז בר"ת "יקרא אתכם באחרית" הימים ר"ת איב"ה היא שנאת חנם אשר לסיבתה הי' גלות האחרון שעליו נאמר (דניאל ח, יב) ותשלך אמת ארצה יען כי איש ברעהו יהתלו, ואמנם לא ידברו מרוב השנאת חנם ולכן נרמזו אותיות אמ"ת בס"ת יקרא אתכם באחרית" ולא נרמז בר"ת בסוד ותשלך אמת ארצה.

וביאור התרופה למכה זו אשר היא התחברותם באהבה רבה וז"ש הקבצו, והטעם שתשמעו לקולי ותתקבצו הוא כי הרי כולכם בני יעקב בני איש אחד ולמה תהי' איבה ושנאה ביניכם אחר שכולכם בני איש אחד, והנה אם דברי אלה נאמרים מדעתי אינו כ"כ הכרח לשתשמעו, האמנם כל הדברים האלה הם נבואה מפי השכינה השורה עלינו עתה וראוי שתשמעו ותקבלו, וז"ש ושמעו אל ישראל אביכם ישראל סבא.

עץ הדעת טוב

ד. הנה רש"י פירש שביקש לגלות הקץ ונסתם ממנו. וי"ל הטעם דהנה אמרו חז"ל (סנהדרין צח.) על פסוק אני ה' בעתה אחישנה זכו אחישנה לא זכו בעתה. והנה מדת יעקב הוא אמת ואם הי' מגלה הקץ הי' מוכרח להיות כן כי תתן אמת ליעקב, והקב"ה רצה שאם יזכו ישראל יהי' הקץ קודם הזמן כי זכו אחישנה, ע"כ נסתם ממנו הקץ, לכן מרומז בס"ת יקר"א אתכם באחרית, אמת, לרמז שעיי"ז נסתם ממנו הקץ כנ"ל.

צמח צדיק

♦ יום ראשון ח' טבת ♦

כח ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרי
שנין והיו יומי יעקב שני חייהי מאה
וארבעין ושבע שנין:

מז (כח) ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה
ויחי ימי יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת
שנה:

מצרת השעבוד, שהתחילו לשעבדם. דבר אחר:
שבקש לגלות את הקץ לבניו ונסתם ממנו (בכ"ח).

כח"י ויחי יעקב • למה פרשה זו סתומה? לפי שפיון
שנפטר יעקב אבינו, נסתמו עיניהם ולבם של ישראל

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טו עמ' 423)

לדבר הקשור לתכן הפללי של הפרשה, שהוא - פטירתו
של יעקב והמאורעות הקשורים בה. ואלו פרוש זה קשור
לפסוקים הראשונים של הפרשה בלבד.

למה פרשה זו סתומה (רש"י מז, כח) במדרש מובא פרוש
נוסף: "שסתם ממנו כל צרות שבעולם" (היינו, שמעת
ביאתו למצרים לא סבל עוד צרות ויסורים). אבל רש"י
מאן בפרוש זה, שכן הדעת נותנת שפרשה סתומה רומזת

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות חלק כה, עמוד 450 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

לגלות את הטוב גם בערות הארץ

לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה, ואיתא במדרש
(תנחומא וילקוט שמעוני על הפסוק) "אמר רבי נחמיה, להתקין
לו בית תלמוד", שתהא שם תורה ושיהיו השבטים הוגים
בתורה. וכשלומודים תורה מתקורבים לה, ואז יכולים להיות
גם במצרים במעמד ומצב ד"וחי". עד כאן הספור.
ומזה הוראה לכל אחד בעבודתו לקונו, דגם כשנמצאים
במקום כזה שהוא "ערות הארץ", ולקאורה אין רואים שם
טוב וקדשה, הנה על ידי למוד התורה, יכולים לגלות את
ה"טוב" גם במקום ההוא.

ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה (מז, כח)
לא חי ימים טובים בלא צער אלא . . . "ז שנה במצרים
(בעל הטורים)
ספר כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע מליובאוויטש ('אגרות קודש'
חלק ה, עמוד שעג) שבהיות אדמו"ר בעל ה"צמח צדק" נ"ע
לד, שאל את זקנו אדמו"ר הזקן נ"ע, היתכן שיעקב אבינו,
בחיר האבות, יהיו מבחר שנות חייו, י"ז השנים שגר בארץ
מצרים - "ערות הארץ"?
וישנהו אדמו"ר הזקן: כתיב (ויגש מו, כח) "ואת יהודה שלח

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות חלק טו, עמוד 427 - מתוך 'לקראת שבת')

מתי יעקב חי באמת?

דהנבראים הנם "נפסדים", אלא שבני ישראל, מצד
דבקותם והתקשורתם לה, נקראים גם כן "חיים", כמו
שכתוב - "ואתם הדבקים בה" אלקיכם חיים כלכם".
אלא שאמרו חכמינו ז"ל "אל תאמין בעצמך עד יום
מותך", שאפילו יעקב אבינו, שעם כל הנסיונות והצער
שעבר, עדין דבק בה, ואפילו כשגר בארץ ישראל, עדין
אי אפשר לספם ולהחליט ש"ויחי יעקב", שהרי "עד יום
מותך" "אל תאמין". לכן הפסוק לא נכתב בפרשת ויגש -
בעצומם של חיי יעקב.

ויחי יעקב בארץ מצרים (מז, כח)
פרשת "ויחי" נקראת על שם תחלתה: "ויחי יעקב".
מאידך, הפרשה עוסקת בהפוכם של חיי יעקב: בפטירתו
ובהכנות לה. ואינו מובן: לכאורה היה מתאים יותר לצרף
את הפסוק "ויחי יעקב" לפרשת ויגש, שבה מתארים חיי
ופעלותיו של יעקב?
והבאור בזה:
אמתיות ענין החיים הם החיים שאינם משתנים. ובכללות
רק על הבורא ברוך הוא אפשר לומר ש"אינו משתנה",

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

מארץ כנען, כמו שאמרו (לעיל מז ד)
לגור בארץ באנו כי אין מקעה לצאן
אשר לעבדיך כי כבד הרעב בארץ
כנען. והנה לא עלו, אבל ארץ עליהם
הגלות, ומת שם ועלו עצמותיו, ונקני

עצמם סבבו רדתם שם במכירת יוסף
אחיהם, ויעקב ירד שם מפני הרעב,
וחשב להנצל עם בנו בבית אוהב לו,
כי פרעה אוהב את יוסף וכבד לו, והיו
סבורים לעלות משם ככלות הרעב

(כח) ויחי יעקב בארץ מצרים שבע
עשרה שנה. כבר הזכרתי (לעיל
מ"ג יח) כי רדת יעקב למצרים היא
גלותנו היום ביד החיה הרביעית (הנאכל
ד' רומי הרשעה, כי בני יעקב הם

וירק בפֿרשת ויחי (סמוך לפטירתו), הוכח שלמרות היותו בשעבוד מצרים, עם-כֿל־זה "מִשְׁתּוֹ שְׁלָמָה", כֵּאֵן יְכוּלִים לקבֿעַ "ויחי יעקב". התורה מסמֶּמֶת וקובעת "ויחי יעקב".

כט וקריבו יומי ישראל למֶּמֶת וקרא לברה ליוסף ואמר לה אם כֵּעֵן אֲשַׁכְּחִית רַחֲמִין בְּעֵינֶיךָ שׁוֹי כֵּעֵן יָדְךָ תַּחֲת יָרְכִי וְתַעֲבֹד עִמִּי טִיבוֹ וקִשׁוּט לֹא כֵּעֵן תִּקְבְּרֶנִּי בְּמִצְרַיִם:

(כט) וַיִּקְרְבוּ יְמֵי־יִשְׂרָאֵל לָמוּת וַיִּקְרָא לִבְנֵוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ אִם־נָא מִצָּאתִי חַן בְּעֵינֶיךָ שִׁים־נָא יָדְךָ תַּחַת יָרְכִי וְעָשִׂיתָ עִמָּדִי חֶסֶד וְאַמֶּת אֶל־נָא תִקְבְּרֶנִּי בְּמִצְרַיִם:

שְׁעוֹשִׁין עִם הַמֵּתִים הוּא חֶסֶד שֶׁל אֶמֶת, שְׂאִינוֹ מִצָּפָה לְתִשְׁלוּם גְּמוּלָה. אֶל־נָא תִקְבְּרֶנִּי בְּמִצְרַיִם. סוֹפָה לְהִיטֵעַ עֲפָרָה כְּנִים (וימרחשין תחת גופו). וְשֹׂאִין מִתִּי חוֹצָה לְאֶרֶץ חַיִּים, אֶלָּא בְּצַעַר גָּלוּל מַחֲלוּת. וְשֹׁלָא יַעֲשֹׂנִי מִצְרַיִם עֲבוֹדַת־אֱלִילִים (ב"ר).

כ"י וַיִּקְרְבוּ יְמֵי־יִשְׂרָאֵל לָמוּת. כֵּל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: 'קָרִיבָה לָמוּת', לֹא הִגִּיעַ לִימֵי אָבוֹתָיו. (יִצְחָק חֵי ק"פ וַעֲקֵב קמ"ו. בְּדוּד נֶאֱמַר: 'קָרִיבָה', אָבִיו חֵי ת' (ס"א פ') שְׁנִים וְהוּא חֵי ע'). וַיִּקְרָא לִבְנֵוֹ לְיוֹסֵף. לִמִּי שֶׁהָיָה יְכָלֵת בִּידּוֹ לַעֲשׂוֹת. שִׁים־נָא יָדְךָ. וְהִשְׁבַּע. חֶסֶד וְאַמֶּת. חֶסֶד

לוא־שָׁכּוּב עִם אָבִיהֶי וְתִטְלַנִּי מִמִּצְרַיִם וְתִקְבְּרֶנִּי בְּקִבְרֵתְהוֹן וְאֶמֶר אָנָּה אֶעֱבֹד כְּפִתְגָמָךְ:

(ל) וְשִׁכְבְּתִי עִם־אֲבֹתִי וְנִשְׁאֲתָנִי מִמִּצְרַיִם וְקִבְרָתִנִּי בְּקִבְרָתָם וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֶעֱשֶׂה כְּדִבְרְךָ:

וְקִבְרָתִנִּי בְּקִבְרָתָם. וְעוֹד, מִצִּינוֹ בְּכָל מָקוֹם לְשׁוֹן 'שִׁכְבָּה עִם אָבוֹתָיו', הִיא הַגְּוִיעָה וְלֹא הַקְּבוּרָה, כְּמוֹ: (מלכים א ב) "וַיִּשְׁכַּב בְּדוֹד עִם אָבוֹתָיו", וְאַחֲרֵי־כֵן: "וַיִּקְבֹּר בְּעֵיר דָּוִד".

כ"י וְשִׁכְבְּתִי עִם־אֲבֹתִי. וְי"ו זֶה מִחֲבֵר לְמַעַלָּה לְתַחֲלֵת הַמִּקְרָא: "שִׁים נָא יָדְךָ תַּחַת יָרְכִי" וְהִשְׁבַּע לִי, וְאִנִּי סוֹפֵי לְשַׁכַּב עִם אָבוֹתִי וְאַתָּה תִּשְׂאֵנִי מִמִּצְרַיִם. וְאִין לֹמַר: "וְשִׁכְבְּתִי עִם אֲבֹתִי", הַשִּׁכְבָּנִי עִם אָבוֹתִי בְּמַעַרָה, שֶׁהָיָה כְּתִיב אַחֲרָיו: "וְנִשְׁאֲתָנִי מִמִּצְרַיִם

לֹא וְאֶמֶר קִיָּם לִי וְקִיָּם לָהּ וְסָגִיד יִשְׂרָאֵל עַל רִישׁ עֲרֶסָה:

(לא) וַיֹּאמֶר הַשֹּׁבֵעַ לִי וַיִּשְׁבַּע לוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה יִשְׂרָאֵל עַל־רֹאשׁ הַמִּטָּה:

נדרים מ). דָּבָר אַחֵר: "עַל רֹאשׁ הַמִּטָּה", עַל שֶׁהִיָּתָה מִשְׁתּוֹ שְׁלָמָה וְלֹא הָיָה בָּהּ רִשְׁעָה, שֶׁהָיָה יוֹסֵף מֶלֶךְ הוּא, וְעוֹד שֶׁנִּשְׁבַּע לְבֵין הַגּוֹיִם, וְהָיָה הוּא עוֹמֵד בְּצִדְקוֹ.

כ"י וַיִּשְׁתַּחֲוֶה יִשְׂרָאֵל. תַּעֲלֵא בְּעֵידָנִיָּה סָגִיד לִיהָ. עַל־רֹאשׁ הַמִּטָּה. הַפֶּךְ עֲצָמוֹ לְצַד הַשִּׁכְנָה, מִכָּאֵן אֶמְרוּ שֶׁהַשִּׁכְנָה לְמַעַלָּה מִרְאשְׁתּוֹ שֶׁל חוּלָה (שבת י

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

הָיָה יַעֲקֹב חוֹשֵׁד בְּכֵן הַצִּדִּיק הָאֱהוֹב לוֹ שִׁימְרָה עַל מִצְוֹת אָבִיו וְעַל הַדָּבָר אֲשֶׁר הִבְטִיחוֹ וַאֲמַר אֲנֹכִי אֶעֱשֶׂה כְּדִבְרֶיךָ, אֲבָל עָשָׂה כֵּן לְחֹזֶק הָעֵינָן בְּעֵינֵי פְרַעֲה, אוֹלִי לֹא יִתֵּן לוֹ רִשׁוּת לְהַפְרֹד מִמֶּנּוּ וַיֹּאמֶר לוֹ שְׁלַח אֶת אַחִיךָ וְאֶת עֲבָדֶיךָ וַיַּעֲלֵהוּ שָׁם, אוֹ שִׁיחַפֵּץ פְּרַעֲה שִׁיחֶקֶר הַנְּבִיא בְּאֶרְצוֹ לְכָבוֹד לָהֶם וְלִזְכוּת, וְלָכֵן הִשְׁבִּיעוּ, כִּי לֹא יִהְיֶה נֶכּוֹן לְהַעֲבִירוֹ עַל שְׁבוּעָתוֹ, וְגַם יוֹסֵף יִצְטָרֵךְ יוֹתֵר לְהַשְׁתַּדֵּל בְּעֵינָן מִפְּנֵי הַשְׁבוּעָה, וְכֵן הָיָה הַדָּבָר כְּמוֹ שֶׁאֶמֶר (לחל"ג י) עֲלֶה וְקַבֵּר אֶת אָבִיךָ בְּאֶשֶׁר הִשְׁבִּיעְךָ: תורה לב

(כט) וַיִּקְרְבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל לָמוּת. פְּתִירוֹנוֹ, בְּאֶשֶׁר קָרְבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל לָמוּת קָרָא לִבְנֵוֹ לְיוֹסֵף, וְהוּא בְּשָׁנָה הָאֲחֵרוֹנָה לְיָמָיו. וְעֵנִינוּ, כִּי הָרָגִישׁ בְּעֲצָמוֹ אֶפְסִית הַזְּכוּת וְיִתְרוֹן הַחֲלָשָׁה, וְאִינוֹנוֹ חוּלָה, אֲבָל יָדַע כִּי לֹא יֵאָרִיךְ יָמָיו, וְלָכֵן קָרָא לִבְנֵוֹ לְיוֹסֵף. וְאַחֲרֵי שׁוֹב יוֹסֵף לְמִצְרַיִם חָלָה, וְהָגִיד לְיוֹסֵף, וְכֵאֵן לָפָנָיו עִם שְׁנֵי בָנָיו בְּדֵי שִׁיבְרָכָם. וְכֵן וַיִּקְרְבוּ יְמֵי דָוִד לָמוּת (מ"א ב' א'), וְשָׁם (שם פסוק ב') נֶאֱמַר אֲנֹכִי הִלַּךְ בְּדֶרֶךְ כָּל הָאֶרֶץ, כִּי יָדַע בְּנַפְשׁוֹ כֵּן: תורה ל

פְּרַעֲה וְשָׁרְיוֹ הִעֲלֵהוּ, וְעָשׂוֹ עִמּוֹ אֲבָל כְּבֹד: אֲנַחְנוּ עִם רוֹמִי וְאֶדּוּם. אֲחִינוּ הִסְבִּינוּ בִּיאֲתָנוּ בִּידָם, כִּי כָרְתוּ בְרִית עִם הָרֹמִיִּים. וְאַגְרִיפַס הַמֶּלֶךְ הָאֲחֵרוֹן לְבֵית שְׁנֵי בָרַח אֲלֵיהֶם לְעֵזְרָה, וּמִפְּנֵי הָרָעִב נִלְכְּדוּ אֲנָשֵׁי יִירוּשָׁלַיִם, וְהַגְּלוּת אָרְךָ עָלֵינוּ מְאֹד, לֹא נוֹדַע קֶצֶוּ בְּשָׂאֵר הַגְּלִיּוֹת. וְאַנְחָנוּ בּוֹ כְּמֵתִים אוֹמְרִים יִבְשׁוּ עֲצָמוֹתֵינוּ נְגוֹרָנוּ לָנוּ, וַיַּעֲלֵנוּ אוֹתָנוּ מִכָּל הָעַמִּים מִנְּחָה לָהּ, וְיִהְיֶה לָהֶם אֲבָל כְּבֹד בְּרִאוֹתָם כְּבוֹדָנוּ. וְאַנְחָנוּ נִרְאָה בְּנִקְמַת ה', וְקִיָּמָנוּ וְנִחְיֶה לְפָנָיו: תורה כט

(לא) הַשֹּׁבֵעַ לִי וַיִּשְׁבַּע לוֹ. לֹא

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ ויחי, י"א טבת, התשכ"ז)

שיוסף היה צריך למנוע את השתתחות אביו אליו. בשלמא בנוגע לבני חת שהניחו לאברהם להשתתחות להם - הרי היו רשעים, וכן עשו שהניח לעקב להשתתחות אליו - הרי היה רשע; אבל יוסף שהיה צדיק, כיצד הניח שיעקב אביו ישתתחו אליו?!

ועל זה מתרץ רש"י בהמשך פירושו על התיבות "על ראש המטה" - "הפך עצמו לצד השכינה":

יעקב ידע שיוסף לא יניח לו להשתתחות אליו, ולכן "הפך עצמו לצד השכינה", כדי שיוסף - וכל הנמצאים מסביבו - יוכל לחשוב שמשתתחו (לא ליוסף, אלא) לשכינה, ובמילא לא ימנע ממנו השתתחה זו; אבל לאמיתו של דבר השתתחו יעקב ליוסף, כי אם נתפנו להשתתחות לשכינה, היה צריך להשתתחות מיד בתחילה, וכיון שהשתתחו רק לאחר שיוסף נשבע שיקים בקשתו, על-כרחו צריך לומר, שהשתתחוה זו היתה ליוסף ("תעלא בעידינה סגיד ליה"), כדי להוסיף בחיזוק הענין על-ידי התעוררות מידת ההתנשאות של מלך (כנ"ל סעיף יג), ורק "הפך עצמו לצד השכינה".

אמנם, פירוש זה אינו מספיק, כי: כיון שכל ענין ההשתתחה ליוסף היא כדי להוסיף בחיזוקו שיוכל לעמוד בקיום הבקשה, הרי בשעה ש"הפך עצמו לצד שכינה", בטלה התועלת שבהשתתחה זו, כיון שיוסף היה יכול לחשוב שמשתתחו לשכינה, ולא אליו?!

ולכן מפרש רש"י פירוש נוסף - שהשתתחה זו היתה (לא ליוסף, אלא) להקב"ה, בתור שבח והודיה "על שהיתה מטתו שלמה.. שהרי יוסף.. עומד בצדקו", עד כדי כך שמוכן לקבל על עצמו לקיים בקשת אביו למרות כל הקשים שבדבר (אף שעוד מקודם לכן ידע אודות צדקותו של יוסף, שהרי בכה על בית המקדש, ושלח את בניו ללמוד תורה אצלם).

אבל אף-על-פי-כן, פירוש זה רחוק יותר מפשוטו של מקרא, כי העיקר חסר מן הספר, שהרי לא נאמר בפתיב שיעקב השתתחו להקב"ה. ואין לומר שגרמז במה שכתוב "על ראש המטה", "שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה", כמו בפירוש הא', כי משמעות התיבות "על ראש המטה" בפירוש הב' היא "על שהיתה מטתו שלמה", ובפשטות הכתובים אי-אפשר להשתמש באותן תיבות על ב' ענינים שונים.

הביאור בפירוש רש"י: על הפסוק "וישתחו ישראל", "תעלא בעידינה סגיד ליה", ועל הפסוק "וישתחו ישראל", "אמר: אף-על-פי שהוא בני, מלך הוא, אחלק לו כבוד, מכאן שחולקין כבוד למלכות",

- שהשתתחוה ליוסף בתור "תעלא בעידינה" היתה [לא מטעם כבוד מלכות (דאם-כן היה צריך לעשות זאת מיד כשבא יוסף לפניו), וגם לא כדי שיתרצה למלא בקשתו (ולכן לא הוצרך רש"י לפרש "תעלא בעידינה כו" בנוגע להשתתחות יעקב לעשו, או השתתחות אברהם לבני חת), אלא] בהמשך לשבועה למלא בקשתו (אף שבדאי היה יוסף מקיים ציווי אביו גם ללא שבועה), כיון שיוסף היה זקוק לתוקף מיוחד שיוכל להתגבר על רצונו של פרעה שיקבר במצרים. ולכן, כדי לחזקו עוד יותר, השתתחו אליו, כדי לעורר אצלו מידת ההתנשאות שירגיש עצמו כ"מלך" בענין זה, ששום דבר לא יוכל לעמוד כנגדו, וימלא בקשתו מתוך התחכמות יתירה כמו שועל ("תעלא") הפיקח שבחיות;

וממשיך רש"י: "על ראש המטה", "הפך עצמו לצד השכינה.. שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה" - שפירוש זה הוא בהמשך להפירוש ד"תעלא בעידינה סגיד ליה". היינו, שהשתתחו ליוסף, אלא ש"הפך עצמו לצד שכינה";

ומפרש רש"י פירוש נוסף - "דבר אחר, על ראש המטה, על שהיתה מטתו שלמה, ולא היה בה רשע, שהרי יוסף מלך היה. ועוד, שנשבה לבין הגוים, והרי הוא עומד בצדקו", היינו, שהשתתחוה זו היתה (לא ליוסף, אלא) להקב"ה, בתור שבח והודיה על שהיתה מטתו שלמה. וצריך להבין: מהו הקושי בפירוש הראשון שבגלל זה לא מסתפק רש"י בו, אלא צריך לפרש פירוש נוסף, ואף-על-פי-כן עיקר הפירוש בפשוטו של מקרא הוא הפירוש הראשון דוקא?

יגש לומר הביאור בזה:

רש"י בא לבאר שאלה שמתעוררת בפשוטו של מקרא: הן אמת שמצדו של יעקב יש סיבה להשתתחות ליוסף כיון ש"תעלא בעידינה סגיד ליה", אבל אף-על-פי-כן, השאלה היא על יוסף: כיצד הניח שיעקב אביו ישתתחו אליו?!

הבן חמש למקרא' אמנם לא ידע מהסיפור אודות מהר"ם מרוטנבורג, שלא רצה לדור ביחד עם אביו, כיון שלא רצה שאביו יכבד אותו, אבל אף-על-פי-כן מוזן בפשטות,

א והנה בחר פתגמיא האלין ואמר ליוסף
הא אבוןך שכיב מרע ודברך ית תרין בנותיה
עמה ית מנשה וית אפרים:

מח (א) ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף
הנה אביך חלה ויקח את-שני בניו עמו את-מנשה
ואת-אפרים:

שיעור יומי ליום ראשון ח' טבת ושנים מקרא ואחד תרגום - מח - פרשת ויחי

כ"י וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף • אֶחָד מִן הַמַּגִּידִים, וְהָרִי זֶה מִקְרָא קָצֵר. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים: אֲפָרִים הָיָה רָגִיל לִפְנֵי יַעֲקֹב בְּתַלְמוּד, וּבְשִׁחְלָה יַעֲקֹב בְּאַרְץ גִּשְׁשׁ, הִלָּךְ

(ב) וַיִּגַּד לְיַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּה בְנִי יוֹסֵף בָּא אֵלָיךְ וַיִּתְחַזֵּק יִשְׂרָאֵל וַיֵּשֶׁב עַל-הַמֶּטֶה:

כ"י וַיִּגַּד • הַמַּגִּיד לְיַעֲקֹב, וְלֹא פֶרֶשׁ מִי, וְהִרְבֵּה מִקְרָאוֹת קָצְרֵי לְשׁוֹן. וַיִּתְחַזֵּק יִשְׂרָאֵל • אָמַר: 'אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא בְּנִי, מָלָךְ הוּא, אֲחֻלֵּק לוֹ כְּבוֹד',

(ג) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-יוֹסֵף אֵל שְׂדֵי נְרָאָה-אֵלֵי בָלוּ בְּאַרְץ כְּנָעַן וַיְבַרֵךְ אֹתִי:

(ד) וַיֹּאמֶר אֵלֵי הִנְנִי מִפְּרִי וְהִרְבִּיתִיךָ וְנִתְתִּיךָ לְקָהֵל עַמִּים וְנִתְּתִי אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת לְזֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ אַחֲזֶתָ עוֹלָם:

כ"י וְנִתְתִּיךָ לְקָהֵל עַמִּים • בְּשָׁנֵי שְׁעִתִּידִים לְצֹאת מִמֶּנִּי עוֹד קָהֵל וְעַמִּים, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁאָמַר לִי: "גוֹי וְקָהֵל גּוֹיִם", אָמַר לִי עַל בְּנִימִין, "קָהֵל גּוֹיִם",

(ה) וְעַתָּה שְׁנֵי-בָנֶיךָ הַנּוֹלָדִים לָךְ בְּאַרְץ עַד-בָּאֵי אֵלֶיךָ מִצְרִימָה לִי-הֵם אֲפָרַיִם כְּרֹאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יְהוּדָה:

כ"י הַנּוֹלָדִים לָךְ וְגו' עַד-בָּאֵי אֵלֶיךָ • לִפְנֵי בּוֹאֵי אֵלֶיךָ, כְּלוּמַר שֶׁנּוֹלְדוּ מִשְׁפָּרְשֶׁת מִמֶּנִּי עַד שֶׁבֹאֵתִי

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי 'לקוטי שיחות' חט"ו עמ' 435 - מתוך 'לקראת שבת')

המעלה להולד במצרים

בפרשתנו אמר יעקב ליוסף "ועתה שני בנך הנולדים לך בארץ מצרים עד בואי אליך מצרימה לי הם, אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי" (מח, ה). והקשה הרמב"ן (פרשתנו מח, טו. וכן הקשה האלשיך כאן, ועוד) מדוע "הוצרך להאריך" באמרו "הנולדים לך בארץ מצרים עד בואי אליך מצרימה לי הם", מדוע לא אמר "ועתה שני בנך הנולדים לך אפרים ומנשה, כראובן ושמעון יהיו לי"? ויש לבאר בזה, שלא בא יעקב בדברים אלו "רק להגיד איזה מבני יוסף יהיו שכינים לו-לי" (כמו שתירץ הרמב"ן) אלא גם לבאר את הטעם לזה שזכו אפרים ומנשה להיות

(ו) וּמוֹלִדְתְּךָ אֲשֶׁר-הוֹלִדְתָּ אַחֲרֵיהֶם לָךְ יְהוּדָה שֵׁם אַחִיהֶם יִקְרָאוּ בְּנֵחֶלְתָם:

ובבניך די תוליד בתריהון דילך יהון על שום אחוהון יתקרון באחפנתהון:

כ"י וּמוֹלֶדֶתָּהּ וּגּוֹ' • אִם תּוֹלִיד עוֹד, לֹא יִהְיֶה בְּמִנְיָן בְּנֵי אֵלָא בְּתוֹךְ שְׁבֻטֵי אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה יִהְיֶה נִכְלָלִים, וְלֹא יִהְיֶה לָהֶם שֵׁם בְּשֻׁבֵּטִים לְעִנְיַן הַנַּחֲלָה, וְאַף-עַל-פִּי שֶׁנִּחְלַקְהָ הָאָרֶץ לְמִנְיָן גְּלִילוֹתָם, כְּדֻכְתִּיב: "לִרְב"

תִּרְבּוּ נַחֲלָתוֹ", וְכָל אִישׁ אִישׁ נָטַל בְּשׁוּהָ חוּץ מִן הַבְּכוֹרוֹת, מִכָּל-מָקוֹם לֹא נִקְרְאוּ שְׁבֻטִים אֵלָא אֵלּוּ (לְהַטִּיל גּוֹרֵל הָאָרֶץ לְמִנְיָן שְׁמוֹת הַשְּׁבֻטִים, וְנִשְׂאִי לְכָל שְׁבֻט וְשְׁבֻט, וְיִגְדְּלִים לְזֶה וְלָזֶה) •

(י) וַאֲנִי • בְּבֹאֵי מִפְּדֹן מִתָּהּ עָלִי רַחֵל בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּדֶרֶךְ בְּעוֹד כְּבֶרֶת-אֶרֶץ לְבָא אֶפְרַתָּה וְאַקְבָּרָהּ שֵׁם בְּדֶרֶךְ אֶפְרַת הִוא בֵּית לָחֶם:

וַאֲנִי בְּמִיתִי מִפְּדֹן מִיתָה עָלִי רַחֵל בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּאֶרֶץ בְּעוֹד כְּרֹבָא דְאֶרֶץ לְמִיעַל לְאֶפְרַת וְיִקְבְּרֶתָּהּ תַּמָּן בְּאֶרֶץ אֶפְרַת הִיא בֵּית לָחֶם:

תַּחֲסוּם שְׁבֻת, כְּדֻכְרֵי רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן. וְלֹא תֹאמַר שֶׁעֲכָבוּ עָלַי גִּשְׁמִים מִלְּהוֹלִיכָהּ וְלִקְבָרָהּ בְּחֶכְרוֹן. עַתָּה הַגִּידִי הֵיחָד, שֶׁהָאָרֶץ חִלּוּלָה וּמִנְקֻבָּת כְּכִבְרָה. וְאַקְבָּרָהּ שֵׁם • וְלֹא הוֹלְכֶתִיהָ אֶפְלוּ לְבֵית לָחֶם

כ"י וַאֲנִי בְּבֹאֵי מִפְּדֹן וּגּוֹ' • וְאַף-עַל-פִּי שֶׁאֲנִי מִטְרִיחַ עָלֶיךָ לְהוֹלִיכֵנִי לְהִקְבֹּר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְלֹא כֹךְ עֲשִׂיתִי לְאִמָּךְ, שֶׁהָיָה מִתָּה סְמוּךְ לְבֵית לָחֶם. כְּבֶרֶת-אֶרֶץ • מִדַּת אֶרֶץ, וְהֵם אֲלֻפִּים אִמָּה, כְּמִדַּת

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ו) וּמוֹלֶדֶתָּהּ אֲשֶׁר הוֹלֶדָּהּ אֶתְרִיָּהם. אִם תּוֹלִיד עוֹד בְּנִים לֹא יִהְיֶה בְּמִנְיָן בְּנֵי אֵלָא בְּתוֹךְ שְׁבֻטֵי אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה יִהְיֶה נִכְלָלִין, וְלֹא יִהְיֶה לָהֶם שֵׁם כְּשֶׁאֵר הַשְּׁבֻטִים לְעִנְיַן הַנַּחֲלָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּחְלַקְהָ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְמִנְיָן גּוֹלְגִלוֹתָם, כְּדֻכְתִּיב לְרַב תִּרְבּוּהָ נַחֲלָתוֹ (בַּמִּדְבָּר כ"ז ג'ד), וְכָל אִישׁ נָטַל בְּשׁוּהָ, חוּץ מִן הַבְּכוֹרוֹת, מִכָּל מָקוֹם לֹא נִקְרְאוּ שְׁבֻטִים אֵלָא אֵלּוּ, לְשׁוֹן רַש"י: וְזֶה אֵינְנוּ נֹכוֹן, שֶׁאִם כֵּן אֵין הַבְּכוֹרָה לְיוֹסֵף אֵלָא לְעִנְיַן הַכְּבוֹד בְּלִבְד שֶׁיִּקְרְאוּ בְּנֵי שְׁבֻטִים, וְהַכְּתוּב אוֹמֵר בְּנִחֲלָתָם. וּבִגְמָרָא אָמְרוּ לְנַחֲלָה הַקְּשָׁתִים לְרֹאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן וְלֹא לְדָבָר אַחֵר וְכו', כְּדֹאִיתָא בְּהַרְיוֹת (ו'). וְהַזְכִּירוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּכָל מָקוֹם (ב"ב קכ"ג) שֶׁהָיָה יוֹסֵף כְּבוֹד לְנַחֲלָה וְיִרְשׁ פִּי שְׁנַיִם כְּאָחִד כְּמִשְׁפֵּט כָּל כְּבוֹד, וְלֹא הָיְתָה בְּכוֹרָתוֹ לְהִקְרָא שְׁבֻטִים בְּלִבְד כְּדֻכְרֵי הָרֶב.

וּמִזָּה נִלְמַד עוֹד שֶׁלֹּא חִלְקוּ הָאָרֶץ לְכָל שְׁבֻטֵי הָאָרֶץ לְגִלְגִּלוֹתָם, שֶׁאִם כֵּן מִזֶּה הַבְּכוֹרָה הָזֹאת בִּירְשָׁה. וְאִם נֹאמַר שֶׁנִּתְּנוּ לְכָל אָחִד וְאָחִד מִבְּנֵי יוֹסֵף פִּי שְׁנַיִם כְּאָחִד מִכָּל אִישֵׁי שְׁאֵר הַשְּׁבֻטִים, לֹא הִזְכִּיר זֶה בְּכָתוּב כָּלָל, וְלֹא מִצִּינוּ בְּיַעֲקֹב שִׁיתָן כְּבוֹרָה לְיוֹסֵף אֵלָא שֶׁאֲמַר בְּכֹאן פְּרִאוּבוֹן וְשִׁמְעוֹן יִהְיֶה לִּי, וּמִזָּה אָמַר הַכְּתוּב (וּדְחִי"א ה' א') נִתְּנָה בְּכֶרֶתוֹ לְבְנֵי יוֹסֵף כֵּן יִשְׂרָאֵל, אִם כֵּן הָיָה לְגַמְרֵי כְּשֶׁנִּי שְׁבֻטִים וְהָיָה בְּכוֹרָתוֹ, וְכֹךְ הֵם דְּבָרֵי חֲכָמִים בְּכָל מָקוֹם (ב"ב קכ"ג):

אָבֵל הָעִנְיָן אֵינְנוּ כָּלָל כְּמוֹ שֶׁאָמַר הָרֶב, שֶׁאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְשְׁבֻטִים נִתְחַלְקָה, שְׁנַיִם עֶשֶׂר חֲלָקִים שׁוּיִם עֲשׂוּ מִמֶּנָּה, וְנָטַל שְׁבֻט שְׁמֵעוֹן הַמִּמַּעַט שְׁבֻתָּהּ כְּשֶׁבֻט יְהוּדָה שְׁמֵרָבָה בְּאֶבְלוֹסִין, וְנָטְלוּ אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כְּרֹאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן בְּשׁוּהָ. וְכֹךְ הָעֵלּוּ בְּגִמָּרָא פֶּרֶק י"ט נִוְחָלִין (ש"ס). וְכָתוּב (יחזקאל מ"ז י"א) תִּתְּנַחֲלוּ בְּאֶרֶץ לְשֹׁנֵי עֶשֶׂר שְׁבֻטֵי יִשְׂרָאֵל יוֹסֵף חֲלָלִים. וְכֹךְ אָמַר אֲנָקְלוֹס (לְהַלֵּן מ"ט כ"א) תִּרְיָן שְׁבֻטֵין יִפְקוֹן מִבְּנוּהִי יִקְבְּלוּן חוֹלְקָא וְאַחֲסִנְתָּא, שֶׁיִּהְיֶה שׁוּיִם בְּקִבְּלַת הַנַּחֲלָה, וְטַעַם חֲלָקָא, חֲלֵק כְּבוֹד, וְאַחֲסִנְתָּא, יִרְשֵׁת הַפְּשׁוּט:

וּמִזָּה שֶׁאָמַר הַכְּתוּב (בַּמִּדְבָּר כ"ז ג'ד) לְרַב תִּרְבּוּהָ נַחֲלָתוֹ וְלִמַּעַט תִּמַּעִיט, לְעִנְיַן בְּתֵי אָבוֹת הַנּוֹכְרִים בְּפִרְשָׁה דְּבַר הַכְּתוּב, שֶׁהַשְּׁבֻט מִחֲלֵק חֲלָקוֹ לְבֵתֵי אָבוֹת שֶׁל יוֹצְאֵי מִצְרַיִם, וּבֵית אָב מִרְבָּה נִוְחָנִין לוֹ חֲלֵק גְּדוֹל וּבֵית אָב מִמַּעַט נִוְחָנִין לוֹ חֲלֵק קָטָן, וּמִתִּים יוֹרְשִׁים הַחַיִּים כְּמִפְרָשׁ בְּסַפְרֵי (פְּנִיחַס קל"א), וְרַש"י הִזְכִּירוּ בְּפִרְשַׁת פְּנִיחַס (בַּמִּדְבָּר כ"ז ג'ד):

וְהַכָּלָל בְּעִנְיַן יוֹסֵף שֶׁהָיָה כְּבוֹד לְנַחֲלָה, וְאִם חֲלָקוֹ יִשְׂרָאֵל הָאָרֶץ לְשְׁבֻטִים כְּמִזְכֹּר בְּגִמָּרָא (ב"ב קכ"ג) נִתְּנוּ לוֹ כְּרֹאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן בְּשׁוּהָ. וְאִם אוֹלִי נֹאמַר שֶׁחֲלָקוֹדָה לְגִלְגִּלוֹתָם, בְּנִגְלָה מִן הַכְּתוּב, נִתְּנוּ לָהֶם כְּפָלִים בְּמִסְפָּרָם. חֲלֵק פְּשׁוּט כְּרִינ שְׁאֵר הָאֲנָשִׁים, וְחֲלֵק שְׁנֵי כְּבוֹרָה. וְיִהְיֶה טַעַם פְּרִאוּבוֹן וְשִׁמְעוֹן, כְּפָלִים בְּמִסְפָּרָם, אָבֵל שִׁיחִיָּה

יוֹסֵף כְּשֶׁאֵר הַשְּׁבֻטִים בְּנַחֲלָה, וְתִהְיֶה הַבְּכוֹרָה לְהִקְרָא שְׁנֵי שְׁבֻטִים, כְּמֹאמַר הָרֶב, זֶה דְּבַר שְׂאִי אֶפְשָׁר בְּשׁוּם פְּנִינִים: תוֹרָה ז

(י) וְאַקְבָּרָהּ שֵׁם. כְּתוּב בְּפִירוּשׁ רַש"י וְלֹא הוֹלְכֶתִיהָ אֶפְלוּ לְבֵית לָחֶם לְהַכְנִיסָהּ לְאֶרֶץ. וְלֹא יִדְעֵתִי מִהוּ, וְכִי בְּחִיצָה לְאֶרֶץ נִקְבְּרָה חֶסֶד וְשָׁלוֹם, שֶׁהָיָה בְּאֶרֶץ מִתָּה וְשֵׁם נִקְבְּרָה, כְּמוֹ שֶׁנֹּאמַר כֹּאן בְּפִרְשָׁה, מִתָּה עָלִי רַחֵל בְּאֶרֶץ כְּנָעַן, וְשֵׁם כְּתוּב עוֹד מִפְּרָשׁ (לְעֵיל ל"ה ו') וְיִבְא יַעֲקֹב לִוְיָהּ אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן הִיא בֵּית אֵל, וְכָתִיב (שָׁם פְּסוּק ט"ז) וַיִּסְעוּ מִבֵּית אֵל וַיְהִי עוֹד כְּבֶרֶת הָאָרֶץ לְבֹא אֶפְרַתָּה, וּמִתָּה בְּדֶרֶךְ בֵּין בֵּית אֵל וּבֵין בֵּית לָחֶם אֶפְרַתָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל:

וְאַקְבָּרָהּ שֵׁם. וְיִדְעֵתִי שֶׁיֵּשׁ בְּלִבְכֶּךָ עָלִי, אָבֵל דַּע לָךְ שֶׁעַל פִּי הַדְּבוּר קִבְּרִיתָהּ שֵׁם שֶׁתִּהְיֶה לְעוֹרָה לְבִנְיָה כְּשֶׁיִּגְלַם נְבוּזַרְאֲדָן וְהָיָה עוֹבְרִים דְּרָךְ שֵׁם יִצְחָק עַל קִבְרָהּ וּבִקְשָׁה רַחֲמִים עָלֶיהָ, שֶׁנֹּאמַר (יחזקאל ל"א י"ד-ט"ז) קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמַע רַחֵל מִבְּכָה עַל בְּנִיָּה, וְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְשִׁיבָה יֵשׁ שָׁכַר לְפָעֻלָּתָהּ וּגּוֹ' וְשָׁבוּ בְּנִים לְגִבּוֹלָם, לְשׁוֹן רַש"י:

וְאַרְיֵה עַל כָּל פְּנִינֵי שִׁיחִיָּה רְמוֹ בְּמִקְרָא לְטַעַם הַזֶּה שֶׁאָמַר בְּאַגְדָּה זוֹ. וְשִׁמָּא זֶהוּ מִזֶּה שֶׁאָמַר הַכְּתוּב מִתָּה עָלִי רַחֵל בְּדֶרֶךְ, וְאַקְבָּרָהּ שֵׁם בְּדֶרֶךְ, כְּלוּמַר בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר יַעֲבִרוּ בָּהּ בְּנִיָּה מִתָּה וְשֵׁם קִבְּרִיתָהּ לְטוֹבָתָם, כִּי הִיא לֹא מִתָּה בְּדֶרֶךְ רַק בְּרָמָה שֶׁהִיא עִיר בְּאֶרֶץ

ה' וגו' ושבנו בנים לגבולם". ואינן קלוס תרגום: 'כרוב ארעא', כדי שיעור חרישת יום (ספרים אחרים: ארץ), ואומר אני, שהיה להם קצב שהיו קורין אותו כדי מחרשה אחת, קוריאד"א בלע"ז, כדאמרין: 'כריב ותני' כפמה דמסיק תעלא מבי כרפא.

להכניסה לארץ, וידעתי שיש בלבך עלי, אבל דע לך שעל-פי הדבור קברתיה שם, שתהא לעזרה לבניה כשיגלה אותם גבוזראדן, והיו עובדים דרך שם, יצאת רחל על קברה ובוכה ומבקשת עליהם רחמים, שנאמר: (ירמיה לא) "קול ברמה נשמע וגו'", והקדוש-ברוך-הוא משיבה: "יש שכן לפעלתך נאם

~ נקודות משיחות קודש ~ (ענ"פ 'לקוטי שיחות' ח"ל עמ' 239 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

תכונת היותה של 'עקרת הבית'

הבית, ולכן פטורות מדברים אלו. ונמצא, שלנשים יש תכונה נפלאה של ויתור, שכדי שיוכלו לשמש בתפקידן כ"עקרת הבית", הרי הן מותרות על עבודת השם-יתברך שיש בה קדושה גלויה, כמו לימוד התורה וקיום מצוות-עשה, ובמקום זה עובדות את ה' על-ידי העיסוק בצרכי הבית. מה שאין-כן האנשים, עובדים את הקב"ה היא בעיקר בדברים שיש בהם קדושה גלויה.

ועל-פי-זה יש לבאר מה שרחל אמנו נקברה בדרך ולא יעקב אבינו, כי רק לרחל שהיא "עקרת הבית" יש מעלה זו, להיותה מותרת במשך מאות ואלפי שנים על הקבורה במקום של קדושה גלויה - מערת המכפלה, כדי ששפיהיו ישראל במעמד ומצב בלתי רצוי, עד כדי כך שיתחבבו גלות - "תהא עזרה לבניה"!

בתחילת פרשתנו הובאו דברי יעקב ליוסף "ואני בבואי מפדון מתה עלי רחל גו' ואקברה שם בדרך" (מח, ז). ופירש רש"י "על-פי הדבור קברתיה שם שתהא לעזרה לבניה, כשיגלה אותם גבוזראדן כו' יצאת רחל על קברה ובוכה ומבקשת עליהם רחמים כו', והקב"ה משיבה יש שכן לפעולתך".

יש לבאר מה שרחל נקברה בדרך ולא יעקב אבינו, דהנה על רחל אמנו, כותב רש"י (ויצא לא, ד ד"ה ויקרא) "היא היתה עקרת הבית". וכן איתא במדרש (בראשית רבה פ"א, ב) "רחל היתה עיקרו של בית".

והנה מצינו בננוגע לנשי ישראל, שפטורות ממצוות-עשה שהזמן גרמא (משנה קידושין כט, א), וכן פטורות מתלמוד תורה (קידושין שם, ב). ומבואר בראשונים (אבודרהם סדר תפלות של חול. כלבו ר"ס ע"ג) שהוא מפני שעל הנשים מטלים צרכי

(ח) וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת-בְּנֵי יוֹסֵף וַיֹּאמֶר מִי־אַלֶּה: ח וַיַּחַד יִשְׂרָאֵל ית בני יוסף ואמר מן אלין:

לצאת מאפרים, ויהוא ובניו ממנשה. ויאמר מי-אלה. מהיכן יצאו אלו שאינן ראויין לברכה? ונסתלקה שכניה ממנו, לפי שעתיד ירבעם ואחאב

(ט) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אֶבְיָו בְּנֵי הֵם אֲשֶׁר־נָתַן־לִי אֱלֹהִים בְּזֶה וַיֹּאמֶר קָח־סֵנָא אֵלַי וְאַבְרָכֶם:

ט ואמר יוסף לאביוהי בני אנני דיהב לי יי הקא ואמר קרבנין פען לזתי ואברכנין:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

למערה כדי שלא יקבר שם שתי אחיות, כי בוש מאבותיו, ולאה היא הנשאת לו ראשונה בהמר, ורחל באהבתו אותה בנדר אשר נדר לה לקחה: תורה ח

(ט) אֲשֶׁר נָתַן לִי אֱלֹהִים בְּזֶה. לא היה יוסף צריך להודיע לאביו כי במצרים נולדו לו, שהרי כשפרש ממנו לא היה לו אשה ובנים, והוא אמר לו כבר שני בנים הנולדים לך בארץ מצרים. ונראה לי כי פרוש בזה, בענין הזה שאמר, שנתנם לי השם קדם בואך אלי מצרימה, והם אשר אמרת

המכפלה, ואיה הרופאים והרפואות לחגט אותה. וזה טעם עלי. ואף על פי שמערת המכפלה אינה רחוקה משם רק כחצי יום, היה יעקב כבד מאד במקנה הגדול ובני בית ולא יגיעו שם רק בנמים רבים, וכן עשה בדרך ההוא ימים רבים עד בואו אל אביו. ושנו חכמים (מ"ק כ"ז) ולא של נשים לעולם מפני הקבוד:

ואני סבור שהיו אלו דברי התנצלות, וגם יוסף יודע שמתה בדרך ונקברה בארץ, וכבוד עשה לה במותה, אבל הכונה ליעקב שלא הוליד אותה

בנמין ושם נקברה, אבל בדרך של עתיד מתה, והכתוב לא יפרש בעתידות רק ירמוז בהם:

ועל דרך הפשט גם כן אמר לו כן כמתנצל, שלא יחר ליוסף בראות חפצו בקבורת המערה על שלא קבר אמו שם, וכאשר קבר שם את לאה, ולכך אמר לו כי מתה בארץ כנען ולא נקברה בחוצה לארץ כאשר תהיה קבורת מצרים ליעקב, ומתה בדרך בפתע פתאם ולא יכול לקברה שם, כי איך יעזב את בניו ואת מקנהו בדרך וילך מהרה עמה למערת

כ"י • בָּזָה • הָרָאָה לוֹ שָׁטֵר אַרוּסִין וּשְׁטֵר כְּתֻבָּה, וּבִקְשׁ יוֹסֵף רַחֲמִים עַל הַדָּבָר, וְנָחָה עָלָיו רוּחַ הַקֹּדֶשׁ. וַיֹּאמֶר קָחֶם-נָא אֵלַי וְאַבְרָכֶם • זֶהוּ שְׁאֵמֵר הַכְּתוּב (הושע יא):

”וְאֶנְכִי תִרְגַּלְתִּי לְאַפְרַיִם, קָחֶם עַל זְרוּעֹתַי”, אֲנֹכִי תִרְגַּלְתִּי רוּחִי בְּיַעֲקֹב בְּשָׂכִיל אֶפְרַיִם, עַד שֶׁלִּקְחֶם עַל זְרוּעוֹתָיו.

♦ יום שני ט' טבת ♦

(י) וַיַּעֲנֵי יִשְׂרָאֵל כְּבָדוּ מִזֶּקֶן לֹא יוּכַל לְרֹאאוֹת וַיַּגֵּשׁ אֹתָם אֵלָיו וַיִּשָּׁק לָהֶם וַיַּחֲבֹק לָהֶם:

יַעֲנֵי יִשְׂרָאֵל יִקְרָן מִסִּיכּוֹ לֹא יִכּוּל לְמַחְזִי וְקָרִיב יִתְהוֹן לְנֹתָה וְנָשִׁיק לְהוֹן וְגַפִּיף לְהוֹן:

(יא) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל-יוֹסֵף רְאֵה פָנֶיךָ לֹא פָלַלְתִּי וְהִנֵּה הִרְאָה אֹתִי אֱלֹהִים גַּם אֶת-זֶרְעֶךָ:

יֹאמֶר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף לְמַחְזִי אֶפִּיף לֹא סִבְרִית וְהֵא אֲחִזִּי יְחִי יִי אִף יֵת בְּנֶיךָ:

כ"י • לֹא פָלַלְתִּי • לֹא מְלֹאֲנִי לְבִי לַחֲשֹׁב מִחֲשָׁבָה שְׁאֵרָאָה פָנֶיךָ עוֹד. פָּלַלְתִּי • לְשׁוֹן מִחֲשָׁבָה, כְּמוֹ: (ישעיה טז)
”הִבֵּי־אֵי עֲצָה, עֲשֵׂי פִלְלָה”.

(יב) וַיּוֹצֵא יוֹסֵף אֹתָם מֵעַם בְּרָכָיו וַיִּשְׁתַּחֲוּ לְאֶפְרָיִם אֶרְצָה:

יִבְּרָכֶם יוֹסֵף יִתְהוֹן מִן קְדְמוּהִי וּסְגִיד עַל אֶפְרָיִם עַל אֶרְצָה:

כ"י • וַיּוֹצֵא יוֹסֵף אֹתָם • לְאַחֵר שְׁנֵשָׁקָם, הוֹצִיאָם יוֹסֵף מֵעַם בְּרָכָיו, כְּדִי לִישָׁבֶם זֶה לְיָמִין וְזֶה לְשְׂמָאל,

לְסִמְךָ יָדָיו עֲלֵיהֶם וּלְבָרְכָם. וַיִּשְׁתַּחֲוּ לְאֶפְרָיִם • כְּשֶׁחֲזַר לְאַחֲרָיו מִלְפָּנֵי אָבִיו.

(יג) וַיִּקַּח יוֹסֵף אֶת-שְׁנֵיהֶם אֶת-אֶפְרַיִם בְּיָמִינוֹ מִשְׂמָאל יִשְׂרָאֵל וְאֶת-מְנַשֶּׁה בְּשְׂמָאלוֹ מִיְּמִין יִשְׂרָאֵל וַיַּגֵּשׁ אֵלָיו:

יִגְדֹּבֶר יוֹסֵף יֵת תְּרוּיָהוֹן יֵת אֶפְרַיִם בְּיָמִינוֹ מִשְׂמָאל דְּיִשְׂרָאֵל וְיֵת מְנַשֶּׁה בְּשְׂמָאלָה מִיְּמִינָה דְּיִשְׂרָאֵל וְקָרִיב לְנֹתָה:

כ"י • אֶת-אֶפְרַיִם בְּיָמִינוֹ מִשְׂמָאל יִשְׂרָאֵל • הֵבֵא לְקִרְיַת חֲבֵרוֹ, יָמִינוֹ כְּנָגֵד שְׂמָאל חֲבֵרוֹ, וְכֹון שְׂיָהָא חֲבֵרוֹ, מִיָּמִין לְבִרְכָּה.

(יד) וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת-יָמִינוֹ וַיֵּשֶׁת עַל-רֹאשׁ אֶפְרַיִם וְהוּא הִצְעִיר וְאֶת-שְׂמָאלוֹ עַל-רֹאשׁ מְנַשֶּׁה שְׂכַל אֶת-יָדָיו כִּי מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר:

יִדְּאוּשִׁיט יִשְׂרָאֵל יֵת יָמִינוֹ וְשׁוּי עַל רִישָׁא דְּאֶפְרַיִם וְהוּא זְעִירָא וְיֵת סְמָאלָה עַל רִישָׁא דְּמְנַשֶּׁה אַחֲפִימְנוֹן לִידוּהִי אָרִי מְנַשֶּׁה בּוֹכְרָא:

כ"י • שְׂכַל אֶת-יָדָיו • כְּתִרְגוּמוֹ: 'אַחֲפִימְנוֹן', בְּהַשְׁכָּל וְחֻכְמָה, הַשְׁכִּיל אֶת יָדָיו לְכַף וּמַדְעַת, כִּי יוֹדֵעַ הָיָה כִּי מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר, וְאַף-עַל-פִּי-כֵן לֹא שָׁת יָמִינוֹ עָלָיו.

~ נְקוּדוֹת מִשְׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (על-פי לקוטר-שיחות חלק טו, עמוד 432 – מוֹתֵן 'לְקִרְיַת שְׁבַת')

מְנַשֶּׁה וְאַפְרַיִם – עֶבֶר וְהָיָה

וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת-יָמִינוֹ וַיֵּשֶׁת עַל-רֹאשׁ אֶפְרַיִם וְהוּא הִצְעִיר וְאֶת-שְׂמָאלוֹ עַל-רֹאשׁ מְנַשֶּׁה (מח, יד)

בְּפִרְשֵׁתָנוּ מִסְפֵּר שְׁיַעֲקֹב אָבִינוּ, בְּבָרְכוֹ אֶת בְּנֵי יוֹסֵף, שְׂכַל אֶת יָדָיו וְהָנִיחַ אֶת יָמִינוֹ עַל רֹאשׁ אֶפְרַיִם הִצְעִיר מְנַשֶּׁה.

רמב"ן על התורה – מהדורות בלום, אברמוביץ

עֲלֵיהֶם שָׁהָם לָךְ, וְכֵן וּבָזָה הַנְּעִרָה בָּאָה אֶל הַמֶּלֶךְ (אסתר ב' יג). וַאֲמַר נָתַן לִי אֱלֹהִים. שְׁעֵשָׂה לִי הַשֵּׁם נָסִים עַד שֶׁנָּתַן לִי הַמֶּלֶךְ הָאֲשֶׁר וְהָיוּ לִי הַבָּנִים הָאֵלֶּה מִמֶּנָּה: תוֹרָה י

ועל תמיית יוסף, השיב יעקב שאפרים "יגדל ממנו" (ממנושה).

דרוש באור: הטעם שהבכור מקבל ברכה גדולה יותר, הוא מצד שיש לו מעלה לגבי שאר אחיו, ומפנין שאפרים "יגדל ממנו", מדוע נקבע מלמעלה שמנושה יהיה הבכור, לכאורה היה צריך להיות שאפרים יהיה הבכור?

וההסברה בזה:

השמות שיוסף קרא לבניו מבטאים את אפן עבודתו בהיותו במצרים:

מנושה הוא מלשון "כי נשני אלקים את כל עמלי ואת כל בית אבי". מנושה הזכיר ליוסף את העבר שאבד פתוצאה מגלותו. כדי שלא ישכח חלילה את עברו ויחלש בעבודת ה', הוא קרא את שם בנו 'מנושה'.

ואלו אפרים הוא מלשון "כי הפרני אלקים בארץ עניי". זהו שבח והודאה על היתרון והעלוי שנפעל בו בעבודתו במצרים.

לכן קבע יעקב שאפרים "יגדל" ממנושה: כי דוקא על-ידי הפריה במצרים, שצאצאי יעקב מוסיפים באור גם במקום החשך, מתגלה שלמותו של יעקב, והיתרון שבידיה לגלות, ולכן העבודה הרצויה מצד יעקב היא "אפרים" הוספה באור גם במקום החשך.

ואלו בעבור יוסף "מנושה הבכור", כי בעבודתו האישית היה עליו לנקט תחלה בקו של "סור מרע" ושמירה מפניו על-ידי זכרון עברו – שלא שכח את בית אביו. ולכן, את בנו הבכור, שנולד וסמל את תחלת עבודתו, קרא מנושה. רק לאחר מכן היה יכול להתחיל ב"עשה טוב", פעלה בגלות – ולקרא לבנו השני 'אפרים'.

ולכן נקבע מלמעלה שמנושה יהיה הבכור; כי על אף המעלה בעבודת אפרים, כשמזכיר בלדה והתגלות, היינו, סדר העבודה בפעל, הדבר הראשון הוא "סור מרע" – "מנושה", ורק אחר-כך יכול להיות "ועשה טוב" – אפרים, מה שאין-כן מצד למעלה שאפרים יותר נעלה.

(טו) וַיִּבְרַךְ אֶת-יוֹסֵף וַיֹּאמֶר הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלְכוּ אֲבֹתִי לִפְנֵי אֲבֹתָם וַיִּצְחָק הָאֱלֹהִים הָרַעָה אֹתִי מֵעוֹדִי עַד-הַיּוֹם הַזֶּה:

טו ויברך ית יוסף ואמר יי די פלחו אבהתי קדמוהי אברהם ויצחק יי דון יתי מדאייתי עד יומא הדין:

טז מלאכא די פרק יתי מפל בישא יברך ית עולמא ויתקרי בהון שמי ושום אבהתי אברהם ויצחק וכינוי נמא יסגון בגו כני אנשא על ארעא:

(טז) הַמְּלָאךְ הַגָּאֵל אֹתִי מִפְּלִיַע יִבְרַךְ אֶת-הַנְּעָרִים וַיִּקְרָא בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתִי אֲבֹתָם וַיִּצְחָק וַיִּדְגּוּ לֵרֶב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

זה מבאר למשכיל: ואל יקשה עליו מעודי עד היום הזה, עם מה שכתבנו בפסוק ויזבח ויבחים לאלהי אביו יצחק (לעיל מז א), כי מעודו ינחהו בדרך אמת, אבל לא נתיחד לו המדה עד שובו לארץ אבותיו מפני היותו בחוצה לארץ, גם בעבור שהצריך להתנהג עם לכן בדרך פתלתל ואיננו דרך האמת: תורה טו

(טז) וטעם ויקרא בהם שמי. אמר רבי אברהם שנקראו ישראל על שם אפרים כפאשר הם נקראים ורע אברהם יצחק ויעקב. ואיננו נכון כי הכתוב אמר בהם והנה לא נקראו על שם מנושה. ואולי בעבור שנקראו בית יוסף. והנכון שיעמד ורעם ושמים ויהיה שם אברהם יצחק ויעקב נזכר בהם לעולם: תורה יו

לי ומולתך אשר תוליד לך יהיו". וזה טעם מה שאמר (לעיל מא נ) וליוסף ולד שני בנים בטרם תבוא שנת הרעב, כי אחרי הרעב נולדו לו עוד בנים אחרים, והכתוב לא זכיר אותם כי אין בהם צרך:

האלהים אשר התהלכו אבותי לפניו אברהם ויצחק. יקרא הנביא

אל אלהי אבותי אשר לו הגדלה והגבורה ועשה עמם את הגדלות ואת הנוראות, ויקרא לאלהי האמת אשר הוא רועה אותו מעודו. ויתכן שיהיה הרועה אותי, מגורת רעך ורע אביך אל תעזב (משלי כז י) כי במדה ההיא שלום ורעות, והמלאך הגואל הוא העונה אותו בעת צרתו, ושאמר לו אנכי האל בית אל (לעיל לא יא), והוא שצאמר עליו (שמות כג כא) כי שמי בקרבו. ולכך אמר בקרב הארץ, והרי

(טז) ויברך את יוסף ויאמר, הטעם, כי לברך את יוסף באהבתו אותו ברח את בניו. ויגיד כי לא היה ליוסף נרע אחר, והיתה כל פרשתו בברכת אלה הנערים. או שיקראו שאר בניו על שם אחיהם ומברכתם יברכו גם הם:

והוא הנכון בעיני, כי הנביא אומר ומולתך אשר הולדת אחיהם לך יהיו, ודברו לא יהיה לריק, אבל הוליד אחרי כן בנים פדעת אנקלוס שאמר ובניו דתוליד בתריהון, ויהיה אשר הולדת עבר במקום עתיד, כמו אשר לקחתי מיד האמורי (פסוק כ"א), ורבים מלכדו. כי על דרך הפשט נראה שכבר היו לו בנים שהוליד אחרי בואו אליו מצרימה ממה שהצריך להאריך, ולא אמר "ועתה שני בניו הנולדים לך אפרים ומנושה כראובן ושמעון יהיו

יִבְרַךְ אֶת־הַנְּעָרִים • מְנַשֶּׁה וְאַפְרַיִם • וַיִּדְגּוּ •
בְּדָגִים הַלָּלוּ שְׁפָרִים וְרָבִים, וְאֵין עֵין הָרַע שׁוֹלֵטת
בָּהֶם.

כִּי־יֵלֵךְ הַגָּאֵל אֹתִי • מִלֶּאֱךָ הָרְגִיל לְהַשְׁתַּלַּח
אֵלַי בְּצַרְתִּי, כְּעֵנֶן שְׁנֹאֲמַר: "וַיֹּאמֶר אֵלַי מִלֶּאֱךָ
הַגָּלְהִים בְּחִלּוֹם: יַעֲקֹב וְגו' אֲנֹכִי הָאֵל בֵּית אֵל".

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם לח עמ' 152)

הַמֵּאִירִים בְּ'עֵלְמָא דְאַתְפְּסִיא'. וְהוּא עֵנֶן הַמְּשַׁכֵּת 'יְחֻדָּא
עֵילָא' בְּ'יְחֻדָּא תַתָּא'.

וַיִּדְגּוּ לִרְבַּב הָאֲרָץ (מח, טז) אֲרָץ – הֵינֵנו 'עֵלְמָא
דְאַתְגְּלִיא' יֵם – הֵינֵנו 'עֵלְמָא דְאַתְפְּסִיא'. וּמִבְּאֵר בְּחִסְדּוֹת,
שֶׁהַבְּרָכָה הִיא שְׂגֻם בְּ'עֵלְמָא דְאַתְגְּלִיא' יִתְגַּלו אוֹתָם אוֹרוֹת

♦ יום שלישי י' טבת ♦

יִיְחָזָא יוֹסֵף אֲרִי שׁוּי אַבּוּהִי יֵד יְמִינָה עַל
רִישָׁא דְאַפְרַיִם וּבְאִישׁ בְּעֵינוּהִי וְסַעַד יֵדָא
דְאַבּוּהִי לְאַעֲדָאָה יְתָה מַעַל רִישָׁא דְאַפְרַיִם
לְאַנְחוּתָהּ עַל רִישָׁא דְמַנְשָׁה:

(י) וַיֵּרָא יוֹסֵף כִּי־יָשִׁית אָבִיו יְדֵימִינוּ עַל־רֹאשׁ
אֲפְרַיִם וַיֵּרַע בְּעֵינָיו וַיִּתְמַךְ יַד־אָבִיו לְהִסִּיר אֹתָהּ
מֵעַל רֹאשׁ־אֲפְרַיִם עַל־רֹאשׁ מְנַשֶּׁה:

כִּי־יֵלֵךְ יְדֵימִינוּ דְ־אָבִיו • הִרִימָה מַעַל רֹאשׁ כְּנֹו וְתַמְכָּה בְּיָדָו.

יח וַאֲמַר יוֹסֵף לְאַבּוּהִי לֹא כֵן אָבָא אֲרִי דִין
בּוֹכְרָא שׁוּ יְמִינָךְ עַל רִישָׁה:

(יח) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָבִיו לֹא־כֵן אָבִי כִי־זֶה הַבֶּכֶר
שֵׁים יְמִינֶךָ עַל־רֹאשׁוֹ:

יט וְסָרִיב אַבּוּהִי וַאֲמַר יִדְעָנָא כְּרִי יִדְעָנָא אִף
הוּא יֵהִי לְעֵמָא וְאַף הוּא יִסְגִי וּבְרַם אַחוּהִי
זַעֲרִיא יִסְגִי מִגָּה וּבְנוּהִי יִהוֹן שְׁלִיטִין
בְּעַמְמָא:

(יט) וַיִּמָּאֵן אָבִיו וַיֹּאמֶר יִדְעָתִי בְּנִי יִדְעָתִי גַם־הוּא
יִהְיֶה־לָּעַם וְגַם־הוּא יִגְדֵּל וְאוֹלָם אַחִיו הַקָּטָן יִגְדֵּל
מִמֶּנּוּ וְזָרְעוֹ יִהְיֶה מְלֹא־הַגּוֹיִם:

שִׁינְחִיל אֶת הָאֲרָץ וּלְמַד תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל. וַיִּזְרְעוּ
יִהְיֶה מְלֹא־הַגּוֹיִם • כָּל הָעוֹלָם יִתְמַלֵּא בְּצֹאת שְׁמֵעוּ
וְשִׁמּוֹ, כְּשִׁיעֲמִיד חֲמָה בְּגִבְעוֹן וְיָרֵחַ בְּעַמְקֵי אֵילָן.

כִּי־יִדְעָתִי בְּנִי יִדְעָתִי • שֶׁהוּא הַבֶּכֶר. גַּם־הוּא
יִהְיֶה־לָּעַם וְגו' • שְׁעֵתִיד גִּדְעוֹן לְצֹאת מִמֶּנּוּ,
שֶׁהַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא עוֹשֶׂה גַם עַל־יָדָו. וְאוֹלָם אַחִיו
הַקָּטָן יִגְדֵּל מִמֶּנּוּ • שְׁעֵתִיד יִהְיֶה לְצֹאת מִמֶּנּוּ,

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות י עמ' 38)

הֵינֵנו שְׁעֵנִינָה לְהַמְשִׁיךְ דְּבַר מִמְּקוֹרֵוֹ, וְלֹא לְחַדֵּשׁ דְּבַר שְׂאִינוּ
קִיָּם בְּמִקְוֹר. לְכֵן לֹא יִהְיֶה יְכוֹל יַעֲקֹב לְפַעַל בְּבִרְכָּתוֹ שְׁמַנְשָׁה
יִגְדֵּל מֵאַפְרַיִם, מִכֵּיּוֹן שֶׁלֹּא כֹף הוּא הַמַּצֵּב בְּמִקְוֹר.

וְאוֹלָם אַחִיו הַקָּטָן יִגְדֵּל מִמֶּנּוּ וְזָרְעוֹ יִהְיֶה מְלֹא הַגּוֹיִם
(מח, יט) יֵשׁ לְשֹׁאֵל: מִדּוּעַ לֹא בָרַךְ יַעֲקֹב אֶת מְנַשֶּׁה, הַבֶּכֶר,
בְּבִרְכָּה זוֹ עֲצָמָה – שֶׁיִּגְדֵּל מֵאַחִיו הַקָּטָן. וְהַעֲנֵן, דִּהְיָה
'בְּרָכָה' פְּרוּשָׁה 'הַמְּשַׁכָּה' (כְּמוֹ "הַמְּבַרֵּךְ אֶת הַגֶּפֶן בְּאֲרָץ"),

כּוּבְרִיכְנוֹן כִּיּוֹמָא הֵהוּא לְמִימַר כֹּף יִבְרַךְ
יִשְׂרָאֵל לְמִימַר וְשׁוֹינָךְ יֵי בְּאַפְרַיִם וּבְמַנְשָׁה
וְשׁוּי יְתָ אֲפְרַיִם קָדָם מְנַשָּׁה:

(כ) וַיְבָרְכֵם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר כֹּף יִבְרַךְ יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר יִשְׁמְךָ אֱלֹהִים בְּאַפְרַיִם וּבְמַנְשָׁה וַיִּשֶׁם
אֶת־אֲפְרַיִם לְפָנֵי מְנַשָּׁה:

רמב"ן על התורה – מהדורות בלום, אברמוביץ

(ב) וַיְבָרְכֵם בַּיּוֹם הַהוּא. טַעַם בַּיּוֹם
הַהוּא, בְּעֵבֹר שְׁיוֹסֵף יִפְצַר בּוֹ
לְשׁוֹם מְנַשָּׁה רֹאשׁוֹן, הַגִּיד כִּי לֹא רָצָה
לְהִסִּיר יֵד יְמִינוֹ מֵרֹאשׁ אֲפְרַיִם עַל רֹאשׁ

בְּכָלִי דַעַת לֹא תָבֹא בְּרַכְתּוֹ עֲלֵיהֶם כִּי
אֵינֶנָּה בְּרוּךְ הַקְּדֵשׁ כְּרֹאשִׁי, וְכֹאשֶׁר
אָמַר לוֹ יִדְעָתִי בְּנִי יִדְעָתִי (פסוק יט),
נִתְפַּיֵס: תּוֹרָה יח

(יז) וַיֵּרַע בְּעֵינָיו. אוֹלֵי יוֹסֵף הָיָה אוֹהֵב
אֶת מְנַשָּׁה יוֹתֵר בְּעֵבֹר הֵיטָו בְּכֹור
לְכֹן חֲרָה לוֹ. וְהַנִּבּוֹן בְּעֵינָיו כִּי חֹשֵׁב
שֶׁטַעֲדָה אָבִיו בָּהֶם, וְאֵם הֵיטָה בְּרַכְתּוֹ

כ"י. בך יברך ישראל. הפא לברך את בניו, יברכם בברכתם ויאמר איש לבנו: "ישימך אלהים באפריס ויכמנשה". וישם את אפריס. בברכתו, לפני מנשה, להקדימו בנגלים ובחננת הנשיאים.

(כא) ויאמר ישראל אל-יוסף הנה אנכי מת והיה אלהים עמכם והשיב אתכם אל-ארץ אבותיכם: כא ואמר ישראל ליוסף הנה אנכי מת והיה מימרא דיי בסעודתו ויחייב יתכן לארעא דאבהתכוון: דאבהתכוון:

(כב) ואני נתתי לך שכם אחד על-אחיד אשר לקחתני מיד האמרי בחרבי ובקשתי: כב ואנא ויהיבית לך חולק חד יתיר על אחיד די נסיבית מידא דאמוראה בצלותי ובבעותי:

דומים במקרא: (תהלים כא) "כי תשיתמו שכם", תשית שונאי לפני לחלקים. (שם ס) "אחלקה שכם", (הושע ו) "דרך ירצחו-שכם", איש חלקו, (צפניה ג) "לעבדו שכם אחד". אשר לקחתי מיד האמרי. מיד עשו, שעשה מעשה אמורי. דבר אחר: שהיה צד אביו באמרי פיו. בחרבי ובקשתי. היא חכמתי ותפלותי (ועין ברא"ם שכתב דא-אפשר לפרש על חרם של שמעון ולוי, דהא לא עשו מדעתו, שהרי קעם עליהם על זה. ולענין דעמי, בלאו הכי א-אפשר לפרש עליהם, דמה ותינת טעם יהיה על שנתנו ליוסף מפני שלקחוהו שמעון ולוי בחרם ובקשתי, ובלא אדברא, מזה הטעם ראוי שישמעון לשמעון ולוי, ולא ליוסף, ודוק).

כ"י. ואני נתתי לך. לפי שאפה טורח להתעסק בקבורתי, וגם אני נתתי לך נחלה שתקבר בה, ואי זו? זו שכם, שנאמר: (הושע כד) "ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם". שכם אחד על-אחיד. שכם ממש, היא תהיה לך חלק אחד יתרה על אחיד. בחרבי ובקשתי. כשהרגו שמעון ולוי את אנשי שכם, נתפנסו כל סביבותיהם להזדוג להם, וחגר יעקב כלי מלחמה כנגדן. דבר אחר: "שכם אחד", היא הבכורה, שישלו בניו שני חלקים, ו"שכם", לשון חלק הוא, בתרגומו, והרבה יש לו

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

תפכש להם רק בחרב ובקשת. ירמו למה שאמר הכתוב (הושע י"א י"ב) לא היתה עיר אשר השלימה אל בני ישראל בלתי החוי ישבי גבעון את הכל לקחו במלחמה כי מאת ה' היתה לחזק לבם לקראת המלחמה את ישראל למען החרימם: ויהם החרב והקשת אליו, כי זכותו היא העושה עמם מלחמה והיא הנלחם להם, לא הם עצמם, וכענין שאמר הכתוב (תהלים מ"ד ד) כי לא בחרבם ירשו ארץ וזרעם לא הושיעה למו כי ימינה וזרועה זאור פניו כי רציתם, וזהו בזכות האבות, כי על דרך האמת ימינה לאברהם, וזרועה ליצחק, זאור פניו ליעקב: וקרוי אלו עוד שעשה יעקב בדרך שעשו הנביאים. נטה ידו בחרב כנגד ארץ האמורי וזרק שם חצים להיוותה נכבשת לבניו, כענין שעשה אלישע וישם ידיו על ידי המלך ויאמר אלישע ירה ויור (מ"ב י"ג ט"ז), ואף על פי שלא ספר הכתוב בן, ירמנו בפסוק הזה. ויתכן שזה טעם אמרו לקחתני, כי מאז לקחה הארץ לבניו: תורה א

בחרב ובקשת ובמלחמה. והנה אמר לו, עשיתי עמך כל הטובה שזכרתי לעשות לך, לעת שהייתי יכול לעשותה, כי אין ברשות יעקב בארץ רק שכם אחד, שאין בידו לגזל מאחד מבניו את נחלתו, רק הבכורה היתה לו לתת אותה לטוב בעיניו, והנה נתן אותה אליו: וטעם מיד האמרי. כי ישראל לקחו הארץ תחלה מיד האמורי, כי סיחון ועוג שני מלכי האמורי היו, והמלחמה הראשונה והגדולה שהיתה להם כבדו הארץ היתה לבניו של יוסף עם האמורי, היא מלחמת הושע עמם, ובם נעשה הנס הגדול, כדכתיב (הושע י"ג א) אז ידבר יהושע לה' ביום תת ה' את האמרי לפני בני ישראל וגו', ומיד האמורי היה חלק ונחלה לבני יוסף, כמו שכתוב (במדבר ל"ב ל"ט) וילכו בני מכיר בן מנשה גלעד וילכדוהו ויורש את האמרי אשר בה. וגם בני אפרים נחלו בגבול האמורי, כמו שכתוב (שופטים א' ל"ה) ויאל האמרי לשבת בהר חרס באלון ובשעלבים ותכבד יד בית יוסף ויהיו למס: וטעם בחרבי ובקשתי. כי הארץ לא

מנשה, ולא עוד אלא שחזר ואמר בפרוש במעמד ההוא בפני יוסף בברכו אותם באפריס וכמנשה: וישם את אפריס לפני מנשה. בכל ברכותיו. וטעם בך יברך ישראל. אל יוסף ודבר, כי בורעך יברך עם ישראל ויאמר למתברך ישימך אלהים באפריס וכמנשה: תורה כא (כב) ואני נתתי לך שכם אחד על אחיד. אחיד שברך את בני יוסף ועשאים שני שבטים, חזר על יוסף ואמר לו (פסוק כ"א), הנה אנכי מת, והיה אלהים עמכם בגלות להציל אתכם מכל צרה, ותפרו ותרכו מאד, וישיב אתכם אל ארץ אבותיכם לנחל אותה, ואני כבר נתתי לך בארץ ההיא החלק האחד אשר בידך לתת, והוא חלק הבכורה, להיוותך בו יתיר על אחיד מיום שלקחתני אותו מיד האמורי בחרבי ובקשתי: וזה כלו פיוס ליוסף ואהבתו אותו, כי הודיעו שנתן לו הבכורה להיות בניו מעתה מתברכים להעשות שני שבטים גם בדגלי המדבר והנפת הנשיאים, וגם החלק אשר לו בנחלה נתן לו שיוקד בו כאשר יבשו הארץ

... ביום י"ז תמוז ותשעה־בבא יש לומדים (אף שמעטים הם ביותר – ולא נתפרסם כלל וכלל) בתורה (בנביאים) פרשת היום על־דבר "צום הרביעי" ו"צום החמישי" (על־דרך שבכל יום אומרים שירו של יום וכיוצא־בזה), ויתירה מזה – התורה היא נצחית גם לעתיד־לבוא, כולל חלקים אלו בנביאים המדברים על־דבר הצומות; אלא שבתורת אמת ותורה אור – מאיר בגלוי הטוב שבכל דבר, היינו הטוב שבצומות אלו, כפי שייהפכו לששון ולשמחה ולמועדים טובים לעתיד־לבוא, ואדרבה – על־ידי הלימוד בנוגע להירידה לפי שעה, הריזה מגדיל השמחה וה'יום טוב'.

(משיחת שבת פרשת פינחס ה'תשמ"ח – הערה 36)

עטרת מרים

ו דרשו יהוה בהמצאו בעוד הוא מצוי בכם קראהו בהיותו קרוב:
ו יעזב רשע דרכו במעשה ובפח און ואיש און מחשבתיו הרעות וישב וישוב אל־יהוה וירחמנו ואל־אלהינו ויש תקנה כִּי־ירבה לסלוח:
ח כִּי לא מחשבותי מחשבותיכם כי אני מרבה לסלוח ולא ישאר אצלי

מהענין דבר ולא דרכיכם דרכי ירד
בשרונם לענוש את המורד בו ואין
מועיל תשובה ופיוס, אבל דרכי לא כן
היא נאם יהוה: ט ואין כאן רק
הבדל בנחות ותר, אלא כִּי כמו
גבתו שמים מארץ כן גבתו
בהבדל רב דרכי מדרכיכם
ומחשבותי ממחשבותיכם כי ירד
בשרונם שלא ימחול כלל וכלל, ודרכי
למחול מכל וכל: י כִּי כאשר ירד
הגשם והשילג מן־השמים
ושמרה לא ישוב ריקם כי אם־
הרוה השביע את־הארץ
והולידה מוציא הצמח מהרעין
בעומק הארץ והצמיחה הצמח
מפעל לארץ ונתן זרע לזרע ולחם
לאכל: יא כן יהיה דברי אשר
יצא מפי לא־ישוב אלי ריקם כי
אם־עשה את־אשר חפצתי
והצליח אשר שלחתי שבוראי
תתקם בתקנתי: יב וזהו ההבטחה
כִּי־בשמחה תצאו מן הגלות
ובשלוש תוכלון תוכאו לארצכם,
החרים והנבעות יפצחו לפניכם
רנה דרך משל, וכל־עצי השדה
ימחאו־כף יפו בכפיתם לשמחה, גם
זה ענין מליצה: יג תחת במקום
הנעצוץ הרשעים יעלה ברזש
ימשלו צדיקים ותחת הספרד
ונעצוץ הם מני קוצים יעלה הדגם
והיה הדבר הזה ליהוה לשם

עטרת מרים

גבתו לאות עד עולם לא יפרת: א אמר לפני הגלות כה אמר יהוה
שמרו משפט בין אדם לחבירו ועשו צדקה בין אדם למקום, כִּי־קרובה
ישועתי לבוא על ידי זה וצדקתי להגלות ורק התשובה מעכבת ביאת
המשיח: ב אשרי אנוש יעשה־זאת את האמור למטה ובן־אדם יחזיק

הפטרה לתענית ציבור

בישעיה פרק נה

ו דרשו יהוה בהמצאו קראהו בהיותו קרוב:
ו יעזב רשע דרכו ואיש און מחשבתיו וישב
אל־יהוה וירחמנו ואל־אלהינו כִּי־ירבה
לסלוח: ח כִּי לא מחשבותי מחשבותיכם
ולא דרכיכם דרכי נאם יהוה: ט כִּי־גבתו
שמים מארץ כן גבתו דרכי מדרכיכם ומחשבותי ממחשבותיכם: י כִּי
כאשר ירד הגשם והשילג מן־השמים ושמרה לא ישוב כי אם־הרוה
את־הארץ והולידה והצמיחה ונתן זרע לזרע ולחם לאכל: יא כן יהיה
דברי אשר יצא מפי לא־ישוב אלי ריקם כי אם־עשה את־אשר חפצתי
והצליח אשר שלחתי: יב כִּי־בשמחה תצאו ובשלוש תוכלון תהרין
והנבעות יפצחו לפניכם רנה וכל־עצי השדה ימחאו־כף: יג תחת
הנעצוץ יעלה ברזש ותחת הספרד יעלה הדגם והיה ליהוה לשם לאות
עולם לא יפרת: א כה אמר יהוה שמרו משפט ועשו צדקה כִּי־קרובה
ישועתי לבוא וצדקתי להגלות: ב אשרי אנוש יעשה־זאת ובן־אדם
יחזיק כה שמר שבת מחללו ושמר ידו מעשות פל־רע: ג ואל־יאמר
כִּי־הנצר הגלוגה אל־יהוה לאמר הבדל יבדילני יהוה מעל עמו
ואל־יאמר הפרים הן אני עץ יבש: ד כִּי־כה א אמר יהוה לפריסים

עטרת מרים

בתורת: ז כְּשִׁבְאוֹ לַהֲצִי: וְהִבְיאוֹתִים אֶת הָעוֹשִׁים כָּל אֵלֶּה אֶל־תֶּרֶד
קִדְשִׁי אֶל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְשִׁמְחָתִים אֲשֶׁמְחֶם בְּבֵית תְּפִלָּתִי בְּבֵית הַמִּזְבֵּחַ
לַהֲתַפְלֵל שָׁם לִפְנֵי עוֹלָתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם וְהָיוּ מְקַבְּלִים לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי
כִּי בֵיתִי בֵּית־תְּפִלָּה יִקְרָא וְהָיָה מִזְבֵּחַ לְכָל־הָעַמִּים: ח נֹאם אֲדֹנִי
יְהוָה מְקַבֵּץ הַמְּקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל
עוֹד אֶקְבֹּץ גֵּרִים עֲלֵיו עַל יִשְׂרָאֵל
לְהוֹיֵת נֹסְפִים לְנִקְבְּצָיו מִיִּשְׂרָאֵל:

עטרת מרים

וּבָחֳרוּ בְּאִשֶּׁר חֲפָצָתִי וּמַחְזִיקִים אוֹחִים בְּבֵרִיתִי בְּתוֹרָתִי: ה וְנִתְּתִי
לָהֶם בְּבֵיתִי בְּחִיכָל וּבְחֻמּוֹתַי גְּמוּשֵׁב הַסֶּנְהֶדְרִין וְהַקָּנִים יָד מְקוֹם מַעֲלָה
וְשִׁבְחָה וְשֵׁם שְׁכִינּוֹ לְטוֹבָה, וְהָיָה דָּבָר טוֹב יוֹתֵר מִזְכָּרוֹן הַכָּא מִבְּנִים
וּמִבְּנוֹת שָׁם לְטוֹבָה עַד עוֹלָם אֲתִן־לָו אֲשֶׁר לֹא יִפְרֹת וְכִרְוֹן שְׂמוֹ:
ו וּבְנֵי הַנֶּכֶד וּבְנֵי הָעַמִּים הַנָּלוּים
עַל־יְהוָה אֵל ה' לְשִׁרְתּוֹ וְלֹאֲהַבָּה
אֶת־שֵׁם יְהוָה לְהוֹיֵת לוֹ
לְעַבְדִּים כָּל מִי בָהֶם אֲשֶׁר שָׁמַר
שֶׁבֶת מַחֲלָלוֹ וּמַחְזִיקִים בְּבֵרִיתִי

בְּבֵיתִי וּבְחֻמּוֹתַי יָד וְשֵׁם טוֹב מִבְּנִים וּמִבְּנוֹת שָׁם עוֹלָם אֲתִן־לָו אֲשֶׁר
לֹא יִפְרֹת: ו וּבְנֵי הַנֶּכֶד הַנָּלוּים עַל־יְהוָה לְשִׁרְתּוֹ וְלֹאֲהַבָּה אֶת־שֵׁם יְהוָה לְהוֹיֵת לוֹ לְעַבְדִּים
כָּל־שָׁמַר שֶׁבֶת מַחֲלָלוֹ וּמַחְזִיקִים בְּבֵרִיתִי: ז וְהִבְיאוֹתִים אֶל־תֶּרֶד קִדְשִׁי וְשִׁמְחָתִים בְּבֵית תְּפִלָּתִי
עוֹלָתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־תְּפִלָּה יִקְרָא לְכָל־הָעַמִּים: ח נֹאם אֲדֹנִי יְהוָה
מְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֶקְבֹּץ עֲלֵיו לְנִקְבְּצָיו:

זכריה פרק ח

א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה צְבָאוֹת לֵאמֹר: ב כֹּה אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת קִנְיָתִי לְצִיּוֹן קִנְיָה גְדוֹלָה וְחִמָּה
גְדוֹלָה קִנְיָתִי לָהּ: ג כֹּה אָמַר יְהוָה שְׁבִתִּי
אֶל־צִיּוֹן וְשִׁכְנִתִּי בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַם וְנִקְרָאָה
יְרוּשָׁלַם עִיר־הָאֱמֶת וְהָרִי־יְהוָה צְבָאוֹת הָרִי
הַקִּדְשׁ: ד כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עַד יֵשְׁבוּ
זִקְנִים וְזִקְנוֹת בְּרִחְבוֹת יְרוּשָׁלַם וְאִישׁ מִשְׁעֲנִתּוֹ
בְּיָדוֹ מִרְבַּע יָמִים: ה וּרְחֻבוֹת הָעִיר יִמְלָאוּ
יְלָדִים וְיִלְדוֹת מִשְׁחָקִים בְּרִחְבֹּתֶיהָ: ו כֹּה אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת כִּי יִפְלֹא בְּעֵינֵי שְׂאֵרֵי הָעָם הַזֶּה
בְּיָמִים הָהֵם גַּם־בְּעֵינֵי יִפְלֹא נֹאם יְהוָה צְבָאוֹת:
ז כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הַנִּנִּי מוֹשִׁיעַ אֶת־עַמִּי
מֵאֲרִץ מִזְרַח וּמֵאֲרִץ מְבֹאָה הַשָּׁמֶשׁ: ח וְהִבְאֵתִי
אֹתָם וְשִׁכְנּוּ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַם וְהָיוּ־לִי לְעָם וְאֲנִי
אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים בְּאֱמֶת וּבְצִדְקָה: ט כֹּה־
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת תַּחֲזֹקְנָה יְדֵיכֶם הַשְׁמַעִים

בְּיָמִים הָאֵלֶּה אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה מִפִּי
הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר בָּאוּ יִפְדוּ בֵּית־יְהוָה צְבָאוֹת
הַחִיכָל לַהֲבָנוֹת: י כִּי לִפְנֵי הַיָּמִים הָהֵם שָׁכַר
הָאָדָם לֹא נָתַח וּשְׁכַר הַבְּהֵמָה אֵינָנָה וְלִוְיָצָא
וּלְבָא אֵין־שָׁלוֹם מִן־הָצָר וְאֲשַׁלַּח אֶת־כָּל־
הָאָדָם אִישׁ בְּרַעְהוֹ: יא וְעָתָה לֹא כַיָּמִים
הָרִאשׁוֹנִים אֲנִי לְשְׂאֵרֵי הָעָם הַזֶּה נֹאם יְהוָה
צְבָאוֹת: יב כִּי־זָרַע הַשָּׁלוֹם הַגֶּפֶן תִּתֵּן פְּרִיָּהּ
וְהָאֲרִזַּן תִּתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וְהַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ טַלָּם
וְהַנֶּחֱלָתִי אֶת־שְׂאֵרֵי הָעָם הַזֶּה אֶת־כָּל־אֵלֶּה:
יג וְהָיָה בְּאִשֶּׁר חָיִיתֶם קָלָלָה בְּנוֹם בֵּית יְהוּדָה
וּבֵית יִשְׂרָאֵל בֶּן אוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם וְהָיִיתֶם בְּרִכָּה
אֶל־תִּירָאוּ תַחֲזֹקְנָה יְדֵיכֶם: יד כִּי כֹה אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת בְּאִשֶּׁר זְמַמְתִּי לְהַרְע לָכֶם
בְּתַקְצִיף אֲבִיתֶכֶם אֹתִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְלֹא
נִחַמְתִּי: טו כֵּן שָׁבִיתִי זְמַמְתִּי בְּיָמִים הָאֵלֶּה
לְהִיטִיב אֶת־יְרוּשָׁלַם וְאֶת־בֵּית יְהוּדָה אֶל־

תִּירָאוּ: מִן אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ דְבָרוֹ
אִמָּת אִישׁ אֶת־רַעְיוֹ אִמָּת וּמִשְׁפָּט שְׁלוֹם
שָׁפְטוּ בְּשַׁעֲרֵיכֶם: יוֹ וְאִישׁ אֶת־רַעַת רַעְהוּ
אֶל־תַּחֲשְׁבוּ בְּלִבְכֶּם וּשְׁבַעַת שָׁקֶר אֶל־תַּאֲהֲבוּ
כִּי אֶת־כָּל־אֱלֹהֵי אֲשֶׁר שָׁנֵאתִי נֹאֲמִי־יְהוָה:
יֵה וְיֵה דְבַר־יְהוָה צְבָאוֹת אֵלַי לֵאמֹר: יֵה כֹה־
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת צֹם הָרִבְעִי וְצֹם הַחֲמִישִׁי
וְצֹם הַשְּׁבִיעִי וְצֹם הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה לְבֵית־יְהוּדָה
לְשִׁשּׁוֹן וּלְשִׁמְחָה וּלְמַעֲרִים טוֹבִים וְהָאִמָּת
וְהַשְׁלוֹם אֲהַבּוּ: כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עַד

אֲשֶׁר יָבֹאוּ עִמָּי וְיִשְׁכְּבוּ עִרִים רַבּוֹת:
כֹּה וְהָלְכוּ יִשְׁכְּבוּ אַחַת אֶל־אַחַת לֵאמֹר גִּלְכָּה
הָלוֹךְ לְחַלּוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה וּלְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה
צְבָאוֹת אֲלֵכָה גַם־אֲנִי: כֹּה וְיָבֹאוּ עִמָּי רַבִּים
וְגוֹיִם עֲצוּמִים לְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה צְבָאוֹת
בִּירוּשָׁלַם וּלְחַלּוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה: כֹּה פֶה אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת בְּיָמִים הַהֵמָּה אֲשֶׁר יַחְזִיקוּ עֲשָׂרָה
אֲנָשִׁים מִכָּל לְשָׁנוֹת הַגּוֹיִם וְהַחֲזִיקוּ בַּכֶּנֶף אִישׁ
יְהוּדִי לֵאמֹר גִּלְכָּה עִמָּכֶם כִּי שָׁמַעְנוּ אֱלֹהִים
עִמָּכֶם:

♦ יום רביעי י"א טבת ♦

א ויקרא יעקב לבנוהי ואמר אתפנשו ואחיו
לכון ית די יערע יתכון בסוף יומיא:

מט (א) ויקרא יעקב אל־בניו ויאמר האספול ואגידה
לכם את אשר־יקרא אתכם באחרית הימים:

כ"י • ואגידה לכם • (כ"י) בקש לגלות את הקץ, ונסתלקה ממנו שכינה, והתחיל לומר דברים אחרים.

ב אתפנשו ושמעו בני יעקב וקבילו אולפן
מן ישראל אבוכון:

(ב) הקבצו ושמעו בני יעקב ושמעו אל־ישראל
אביכם:

ג ראובן בוכרי את חילי וריש תקפי לך הנה
חזי למסב תלתא חולקין בכיריתא כהנתא
ומלכותא:

(ג) ראובן בכרי אתה פחי וראשית אוני יתר שאת
ויתר עז:

שאת • ראוי היית להיות יתר על אחיך בכהנה, לשון
נשיאות כפים. ויתר עז • במלכות, כמו: (שמואל א ב)
"ויתן עז למלכו", ומי גרם לך להפסיד כל אלה?.

כ"י • וראשית אוני • היא טפה ראשונה שלו, שלא
ראה קרי מימיו (כ"י). אוני • פחי, כמו: "מציאתי
און לי", (ישעיה ט) "מרב אונים", "ולאין אונים". יתר

ד על דאזלתא לקבל אפיף הא כמא ברם
לא אהנתא חולק יתיר לא תסב ארי
סלקתא בית משפכי אבויך בכך אהלתא
לשוויי ברי סלקתא:

(ד) פחו פמים אל־תותר כי עליך משפכי אביך או
חללת יצועי עליה:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וענינו אתה בכור פחי וראשית אוני
בהיותי ביתרון שאת ומעלה, כלשון
הלא שאתו תבעת אתכם (איוב יג יא),
משאתו גורו אלים (שם מא יז), רוממות
וגדלה, ובהיותי יתרון עז למלחמה,

כי לדברי הכל אחרית הימים ימות
המשיח הם: תורה ב
(ג) ראובן בכרי אתה. שיעור הפסוק
הנה ראובן אתה בכורי וכחי
וראשית אוני יתר שאתי ויתר עזי.

(א) באחרית הימים. הם ימות המשיח,
כי יעקב ירמו אליו בדבריו, כמו
שאמר עד כי יבא שילה ולו יקהת עמים
(בפסוקי). ורבותינו אמרו (פסחים נ"ו) שבקש
לגלות את הקץ ונסתלקה ממנו שכינה,

על יצועי. פתח. שם דבר הוא, לפיכך טעמו למעלה וכלו נקוד פת"ח, ואלו היה לשון עבר, היה נקוד חציו קמ"ץ וחציו פת"ח וטעמו למטה. יצועי. לשון משקב, על שום שמציעים אותו על-ידי לבדין וסדינין, והרבה דומים לו: "אם-זכרתיך על-יצועי", (שם קלב) "אם-אעלה על-ערש יצועי".

נ"י פתח פתחים. הפתח וההנהלה אשר מהרה להראות פסוק, פתחים הללו הממהרים למרוצתם, לכה. אל-תותר. אל תרבה לטל כל היתרות הללו שהיו ראויות לה, ומהו הפתח אשר פתחת? כי עליה משכבי אביך אז חללת. אותו שם שעלה על יצועי, והיא השכינה, שהיה דרכה להיות עולה

(ה) שמעון ולוי אחים בלי חמם מכרתיהם:

נ"י שמעון ולוי אחים. בעצה אחת על שכם ועל יוסף: "ויאמרו איש אל אחיו וגו' ועתה לכו ונהרגהו", מי הם? אם תאמר: ראובן או יהודה, הרי לא הספימו בהריגתו. אם תאמר: בני השפחות, הרי לא היתה שנאתן שלמה, שנאמר: "והוא נער את-בני בלהה ואת-בני זלפה וגו'", יששכר וזבולון לא היו מדברים בפני אחיהם הגדולים מהם,

השמעון ולוי אחיו גברין גברין בארע תותבותהון עבדו גבורא:

על-כרחך שמעון ולוי הם, שקראם אביהם "אחים". בלי חמם. אמונות זו של רציתה, חמם הוא בידכם, מברפת עשו היא זו. אמונות שלו היא, ואתם חמסתם אותה הימנו. מכרתיהם. לשון בלי זין. סיף בלשון יוני מכי"ר (תנחומא). דבר אחר: "מכרתיהם" (ב"ר) בארץ מגורתם נהגו עצמן בכלי חמם, כמו: (יחזקאל טו) "מכרתיך ומלדתיך", וזה תרגום של אונקלוס.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

השם שיעשה הנביא חמם ושו. וזה טעם בסדרם אל תבא נפשי (בפסוק הבא), התנצלות שלא היה בסדרם בעונותם במרמה, ובקהלם לא נתיחד בשבאי על העיר והרגום. ולכן יקלל אפם ועברתם. וכן תרגם אנקלוס ברויזון: לא הות נפשי באתכנשיהון למהר וכו': ופרוש בלי חמם מכרתיהם. על דעת אנקלוס וכל המפרשים (הראב"ע, רש"י, והרד"ק) בלי חמם מגורותיהם, וכן מכרתיך ומלדתיך (יחזקאל ט"ז א), וכן על ארץ מכורתם (שם כ"ט י"ד), אמרו כי פרושו שעשו חמם בארץ מגורותיהם. ואם כן יהיה שעור הכתוב בלי חמם להם במגורותיהם. ויקרא אותה "ארץ מגורותיהם", שגרו בה אחרי כן: אבל לפי דעתי יאמר בלי חמם הם מגורותיהם, חמם, כלשון ימי מגורי (לעיל מ"ט ט), יאמר, כי בלי החמם עצמם הם מגוריהם, כי הם יחיו ויונו, ודומה לה ערבה לו לחם לנערים (א"ב כ"ד ה). ובגבור זה יחלקם ביעקב שלא יוסדו, ופיצם בישראל שלא יקהלו, ויהי להם כן, כי נחלת שמעון בתוך בני יהודה, בדרתוב (יהושע י"ט א) ויהי נחלתם בתוך נחלת בני יהודה, והיו עריהם מחלקות זו מזו בכל שבט יהודה, ונחלת לוי, ערי מקלט, מנפצות בכל ישראל: תורה ו

עצמו, כלשון אם אעלה על ערש יצועי (תהלים קל"ב ג). ויאמר, אז חללת אותי, רק דבר בנסתר דרך כבוד, וכן ובחללו יצועי אביו, כנוי, בחללו העולה על יצועי אביו: וכן הכתוב הזה כפי פשוטו נראה כמו שפרשתי בסדר וישלח (לעיל ל"ה כ"ב), כי ראובן נתפסן לפסל את בלהה מאביו כדי שלא תלד לו עוד בנים וימעיטו בכורתו, על כן אמר לו שהוא פחיות וקלות דעת שיחשב להרויח ולא יבא לו ממנו יתרון רק הפסד: תורה ה (ה) שמעון ולוי אחים. יאמר בעלי אהנה, כי יחם לבם על אחותם. למוד עליהם זכות כי בקנאתם על האהנה עשו מה שעשו, לומר שאין ראויים לענש גדול, ולא החטא ראוי למחל כי הוא חמם: והנבון בעיני שאמר כי שמעון ולוי אחים גמורים דומים ומתאחים זה לזה בעצתם ומעשיהם: ובכר פרשתי (לעיל ל"ד י"א) כי יעקב קצף על שמעון ולוי בהרגם אנשי העיר בעבור שעשו חמם, כי הם לא חטאו להם כלל ובאו בברית ונמלו, ואולי ישו בו אל ה' ויהיו כלם בכלל אנשי בית אברהם, ומן הנפש אשר עשו בחרן. ועוד חרה לו שלא יאמרו כי בעצתו נעשה הדבר ויהיה חלול

כמו ויתן עז למלכו (ש"א ב' י'), ועזו מלחמה (ישעיה מ"ב כ"ח): תורה ד (ד) פתח פתחים אל תותר. פתח שם דבר, מן אנשים ריקים ופחזים (שופטים ט"ד), ריקים ונמהרים, קלי הדעת, ורבותינו משתמשים בו תדיר (נדרים ט"ו) נסתכלתי בבבואה שלי ופתח יצרי עלי, כלומר קפץ יצרי עלי, ואמרו עוד (סנהדרין נ"ג) אפיחיהו הוא דקא מגלי, כלומר קלות דעתם. עמא פחיוא דאקדמיה פומיה לאודניה עדן בפחוזותיכו קנמיתו (שבת פ"ח), נמהרים קלי דעת. ויתכן שהוא הפוך מן חפזון: יאמר שטף הבא פתחים אל תותר בו, כי עליה משכבי אביך בפחוזותיך וקלות דעתך, אז חללת אותם כאשר יצועי עלה הפתח שלך שהוא פתחים העולים ושוטפים. וזה כלשון הכתוב פתחים, הנה ה' מעלה עליהם את מי הנחל העצומים והרבים ועלה על כל אפקיו והלה על כל גדותיו ויחלף ביהודה וישטף ועבר (ישעיה ח' ד' ח):

ורבותינו אמרו (עין שבת נ"ה) אז חללת יצועי עלה, שכינה שדרכה לעלות על יצועי, והכתוב אמר (יה"א א) ובחללו יצועי אביו, שהיוצא הוא המחלל, ואולי יכנה אותו שם. ואם בדרך כנוי יתכן שיהיה העולה יעקב

(ו) בְּסֶדֶם אֶל־תִּבְא נַפְשִׁי בְּקֶהֱלָם אֶל־תִּתַּחַר בְּבִדִּי
כִּי בְּאַפִּם הִרְגוּ אִישׁ וּבְרִצָּנָם עָקְרוּ־שׁוֹר:
 וּבְרִזְהוֹן לֹא הָיָה נַפְשִׁי בְּאַתְכַּנְשָׁהוֹן לְמַהֵךְ
 לֹא נִחַתִּית מִן יָקָרִי אֲרִי בְּרִזְהוֹן קָטְלוּ
 קָטוֹל וּבְרִעוּתָהוֹן תִּרְעוּ שׁוֹר סָנְאָה:

לְשׁוֹן זָכָר הוּא, וְעַל־כֵּן חָדָד אֶתָּה צָרִיךְ לִפְרֹשׁ כַּמְדָּבָר
 אֶל הַכְּבוֹד וְאוֹמֵר: אֶתָּה, כְּבוֹדִי, אֵל תִּתְחַד עִמָּהֶם,
 כְּמוֹ: (ישעיה יד) "לֹא־תִתַּחַד אִתָּם בְּקִבְרָה". **כִּי בְּאַפִּם**
הִרְגוּ אִישׁ • אֵלֹהִי חֲמוֹר וְאֲנָשִׁי שָׂכָם, וְאֵינָן חֲשׁוּבִין
 כָּלָם אֶלָּא כְּאִישׁ אֶחָד. וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּגִדְעוֹן: (שופטים
 ח) "וְהַפִּיתָ אֶת מִדְּיָן כְּאִישׁ אֶחָד", וְכֵן בְּמִצְרַיִם: "סוֹס
 וְרוֹכְבּוֹ רָמָה בָּיָם", וְזֶהוּ מִדְּרָשׁוֹ. וּפְשׁוּטוֹ: אֲנָשִׁים הִרְבָּה
 קוֹרָא אִישׁ, כָּל אֶחָד לְעִצְמוֹ, 'בְּאַפִּם הִרְגוּ' כָּל 'אִישׁ'
 שֶׁכָּעָסוּ עָלָיו, וְכֵן: (יחזקאל יט) "וַיִּלְמַד לְטָרֵף טָרֵף אֲדָם
 אֶכְלֵ". **וּבְרִצָּנָם עָקְרוּ־שׁוֹר** • רָצוּ לַעֲקֹר אֶת יוֹסֵף
 שְׁנֶקְרָא שׁוֹר, שְׁנֶקְרָא: "כְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ". "עָקְרוּ",
 אֲשֵׁרִיטוֹר בְּלַעֲזוֹ, לְשׁוֹן (יהושע יא) "אֶת סוֹסִיָּהֶם תַּעֲקֹר".

כִּי בְּאַפִּם אֶל־תִּבְא נַפְשִׁי • (כ"ה) זֶה מַעֲשֵׂה זְמָרִי,
 כְּשֶׁנִּתְקַבְּצוּ שְׂכָטוֹ שֶׁל שְׁמַעוֹן לְהִבְיֹא אֶת הַמִּדְיָנִית
 לִפְנֵי מֹשֶׁה, וְאָמְרוּ לוֹ: "זוֹ אֲסוּרָה אוֹ מִתְרָה? אִם
 תֹּאמַר אֲסוּרָה, בַּת יִתְרוֹ מִי הִתִּירָה לָךְ? אֵל יִזְכֹּר שְׁמִי
 בְּדָבָר, שְׁנֶקְרָא: "זְמָרִי בֶן־סִלּוֹא נָשִׂיא בֵּית־אָב
 לְשְׁמַעוֹנִי" וְלֹא פָתַח בֶּן יַעֲקֹב. **בְּקֶהֱלָם** • בְּשִׁיקְהִיל
 קֶרַח, שֶׁהוּא מִשְׁכָּטוֹ שֶׁל לוֹי, אֶת כָּל הַעֲדָה עַל מֹשֶׁה
 וְעַל אֶהֱרֹן. **אֶל־תִּתַּחַד בְּבִדִּי** • שֵׁם אֵל יִתְחַד עִמָּהֶם
 שְׁמִי, שְׁנֶקְרָא: "קֶרַח בֶּן־יִצְחָק בֶּן־קָהָת בֶּן־לוֹי", וְלֹא
 נֶאֱמַר: 'בֶּן יַעֲקֹב', אֲכַל בְּדָבָרֵי הַיָּמִים כְּשֶׁנִּתְחַסְּסוּ בְּנֵי
 קֶרַח עַל הַדּוֹכָן, נֶאֱמַר: (דברי הימים א ו) "בֶּן־קֶרַח, בֶּן־יִצְחָק,
 בֶּן־קָהָת בֶּן־לוֹי בֶּן־יִשְׂרָאֵל". **אֶל־תִּתַּחַד בְּבִדִּי** • כְּבוֹד

~ נקודות משיחות קודש ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק ה, עמוד 251 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

אלו חמור ואנשי שכם – אף לא שכם עצמו

הַרִיגָתָם "עֲכַרְתָּם אוֹתִי לְהַבְאִישְׁנִי בְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ גּוֹ" (וישלח
 לו, לה). אֵף זֶהוּ רַק עַל הַרִיגַת אֲנָשֵׁי שָׂכָם, מַה־שְּׂאִין־כֵּן
 הַרִיגַת שָׂכָם עֲצָמוֹ הִיָּתָה מִתְרַת וּמִחֻבָּת גַּם אֶצֶל הָאֲמוּת,
 שֶׁהֵרִי "הָאֲמוּת גִּדְרוּ עֲצָמָם מִן הָעֲרִיּוֹת כּוֹ" (רש"י וישלח שם,
 ז), וְאִם־כֵּן הָיָה עַל שָׂכָם חֵיּוֹב מִיָּתָה, גַּם עַל־פִּי דִּינֵי הָאֲמוּת.
 וּמִכֵּיּוֹן שֶׁבְּהַרִיגַת שָׂכָם עֲצָמוֹ לֹא הָיָה שׁוּם חֲסֹדוֹן, לֹא הָיָה
 זֶה גּוֹרֵם "לְהַבְאִישְׁנִי בְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ", וְעַל כֵּן לֹא הוֹכִיחַם
 יַעֲקֹב עַל זֶה.

כִּי בְּאַפִּם הִרְגוּ אִישׁ

אלו חמור ואנשי שכם (מט, ו. ובפירוש רש"י)
 יֵשׁ לַעֲיִן, דְּמֵאֲחֵר שֶׁפִּרְט רִש"י אֶת חֲמוֹר לְבִדּוֹ, אֵף שֶׁנִּכְלַל
 בְּכָר בְּ"אֲנָשֵׁי שָׂכָם", אִם־כֵּן מֵדוּעַ לֹא פִּרְט גַּם אֶת שָׂכָם,
 שֶׁהֵרִי הָיָה לוֹ חֵלֶק עָקְרִי בַּמַּעֲשֵׂה?
 וְנֵשׁ לוֹמַר, דָּהָא גּוֹפֵא מִשְׁמִיעֵנִי, שֶׁתּוֹכַחַת יַעֲקֹב הִיָּתָה רַק
 עַל הַרִיגַת חֲמוֹר וְאֲנָשֵׁי שָׂכָם, וְלֹא עַל הַרִיגַת שָׂכָם עֲצָמוֹ.
 דְּהֵנָּה הִתּוֹכַחָה עַל הַרִיגַת אֲנָשֵׁי שָׂכָם הִיָּתָה מִשּׁוּם שְׁעַל־יָדִי

(ז) אָרוּר אָפֶם כִּי עָז וְעִבְרָתָם כִּי קִשְׁתָּהּ אֶחָלָקָם
בִּיעָקֹב וְאַפִּיצָם בִּישְׂרָאֵל:
 זֵלִיט רְגִזְהוֹן אֲרִי תַקִּיף וְחַמְתָּהוֹן אֲרִי
 קִשְׂתָּהּ אֶפְלָגְנִין בִּיעָקֹב וְאַבְדְּרִינוֹן בִּישְׂרָאֵל:

דָּבָר אַחֵר: אֵין לָךְ עֲנִיִּים וְסוֹפְרִים וּמִלְמָדִי תִינוּקוֹת
 אֶלָּא מִשְׁמַעוֹן, כְּדִי שִׁיחִי נְפֻצִים, וְשְׂכָטוֹ שֶׁל לוֹי
 עֲשָׂאוֹ מְחִזֵּר עַל הַגִּרְנוֹת לְתַרּוּמוֹת וּלְמַעֲשָׂרוֹת, נִתֵּן
 לוֹ תְּפוּצָתוֹ דֶּרֶךְ כְּבוֹד.

כִּי אָרוּר אָפֶם כִּי עָז • אֶפְלוּ בְּשַׁעַת תּוֹכַחָה לֹא
 קָלַל אֶלָּא אֶת אָפֶם, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר בְּלַעֲם: "מָה אֶקוּב
 לֹא קִבָּה אֵל". **אֶחָלָקָם בִּיעָקֹב** • אֶפְרַיִם זֶה מְזֵה,
 שְׁלֹא יֵהָא לוֹי בְּמִנְיָן הַשְּׂכָטִים, וְהֵרִי הֵם חֲלוּקִים.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כִּי בְּאַפִּם הִרְגוּ כָּל אִישׁ אָפֶם, וּבְרִצָּנָם,
 אֲחֵרֵי שֶׁשִּׁכְּחָה חֲמַתָּם בְּהַרִיגַת הָאֲנָשִׁים
 עָקְרוּ כָּל שׁוֹר, רָמְזוּ לְמִקְנֵיהֶם וְקִנְיָנָם
 כָּל אֲשֶׁר בְּבֵית וְכָל אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה.
 וְהַזְכִּיר זֶה לוֹמַר כִּי בְּסוּדָם לֹא בָּאָה
 נִפְשׁוֹ בְּכָל אֶלָּה אֶפְלוּ לַעֲקֹר לָהֶם מִקְנֵה
 וְקִנְיָן וְלָבוֹ שְׁלָלָם כָּלָל. וְעָקְרָה מִן וְאֵת
 סוֹסִיָּהֶם תַּעֲקֹר (יהושע יא ו). אֵף הַכָּל
 לְשׁוֹן אֶחָד וְעִנְיָן אֶחָד: תּוֹרָה ז

וְהִיָּה עָקְרוֹ מִן וְעָקְרוֹן תַּעֲקֹר (צפניה ב'
 ד:)
וְאַחֲרֵיהֶם פִּרְשׁוּ (ר"ק בְּשֵׁם רִבְ"א) כִּי שׁוֹר
 גָּדוֹל בְּהֵמָוֹת רָמְזוּ לְחֲמוֹר
 וְשָׂכָם בְּנֵי נָשִׂיא הָאָרֶץ, כְּמוֹ כְּבוֹר שׁוֹר
 הָדָר לוֹ (דברים י"ג ז), פְּרוֹת הַבֶּשֶׂן אֲשֶׁר
 בְּהַר שְׁמֵרוֹן (עמוס ד' א). וְכֵן וְכֵנָה
 הַכְּתוּבִים הַשְּׂרִים הַגְּדוּלִּים בְּאִילִים
 וְעִתָּדִים:
וְהַנִּבֹּן בְּעִינֵי שֶׁהַכְּתוּב כְּמִשְׁמַעוֹ, אָמַר

(ו) וְטַעַם כִּי בְּאַפִּם הִרְגוּ אִישׁ וּבְרִצָּנָם
עָקְרוּ שׁוֹר. שֶׁעָשׂוּ הַחֲמִס בְּאַפִּם
 שֶׁכָּעָסוּ עַל שָׂכָם, וּבְרִצָּנָם, שֶׁהֵם
 חִפְצִים בּוֹ, לֹא פָּשַׁע הַמוֹמְתִים וְלֹא
 חֲסִאתָם. וְאָמַר אֲנָקְלוֹס כִּי טַעַם **שׁוֹר**
 כְּמוֹ שׁוֹר בְּשׁוֹרֵק, מִן בְּנוֹת צַעֲדָה עַל־י
 שׁוֹר (לחלק פסוק כ"ב). וְתָרַגְם בּוֹ עוֹד סָנְאָה,
 מִן וְתַבֵּט עֵינֵי בְּשׁוֹרֵי (תהלים צ"ב י"ב).
 וְהִטַּעַם, שֶׁעָקְרוּ עִיר מִקַּפַּת חוֹמָה, אֶת
 טַפָּם וְאֵת נְשֵׁיהֶם, אֲחֵרֵי הָרָגָם אֲנָשִׁיהָ.

(ח) יהודה אתה יודוך אחיך ידך בערף איבך ישתחוו לך בני אביך:

ח יהודה את אודיתא ולא בהיתתא בך יודוך אחיך ידך תתקף על בעלי דבבך ותבדיון סנאך זהו מסורין קבל קדמך ויהוון מקדמין למשאל בשלמך בני אבויך:

בימי דוד: (שמואל ב כב) "ואויבי, תתה לי ערף". בני אביך • על שם שהיו מנשים הרבה, לא אמר: 'בני אמך', כדרך שאמר יצחק.

כ"י יהודה אתה יודוך אחיך • לפי שהוכיח את הראשונים בקנטורים, התחיל יהודה לסוג לאחוריו (שלא יוכיחנו על מעשה תמר), וקראו יעקב בדברי רצוי: 'יהודה, לא אתה כמותם' (ב"ר). ידך בערף איבך •

(ט) גור אריה יהודה מטרף בני עליה פרע רבין באריה וכלביא מי יקימנו:

ט שלטון יהי בשרויא ובסופא ותרפא מלפא מדבית יהודה ארי מדין קטלא ברי נפשא סלקתא ינוח ישרי בתקוף באריא וכליתא ולית מלכו דתועזעגה:

יוסף, חיה רעה אכלתהו, וזהו יהודה שנמשל לאריה. בני עליה • סלקת את עצמך ואמרת: "מה-בצע וגו'", וכן בהריגת תמר, שהודה: "צדקה ממני", לפיכך. פרע רבין וגו' • בימי שלמה: (מלכים א ה) "איש תחת גפנו וגו'".

כ"י גור אריה • על דוד נתנבא: בתחלה, 'גור': (שמואל ב ה) "בהיות שאול מלך עלינו, אתה היית המוציא והמביא את ישראל", ולבסוף, 'אריה', כשהמליכוהו עליהם, וזהו שתרגם אונקלוס: 'שלטון יהי בשרויא, בתחלתו. מטרף • ממה שחשדתיך ב"טרף טרף

(י) לא יסור שבט מיהודה ומחקה מבין רגליו עד כייבא שילה ולו יקהת עמים:

י לא יצדי עבד שלטון מדבית יהודה וספרא מבני בנוהי עד עלמא עד דייתי משיחא דדילה היא מלכותא וזהו ישתמעון עממיא:

נו"ן של נוגף, ושל נושף, ואל"ף שב"אחותי באזניכם" (איוב יג). ושב"אבחת-חרב" (יחזקאל כא) (והוא לשון חרב ופרשו: 'אימת חרב', והוא לשון זין), (מלכים ב ד) "ואסוף שמן". אף זה, "יקהת עמים", אסיפת עמים, שנאמר: (ישעיה יא) "אליו גוים ידרשו", ודומה לו: (משלי ל) "עין תלעג לאב ותבז ליקהת אם", לקבוץ קמטים שבפניה מפני זקנתה, ובגמרא: 'דיתבי ומקוהו אקתתא בשוקי דנהרדעא [דפומבדיתא]', במסכת יבמות (דף קי). ויכל היה לומר: קהית עמים.

כ"י לא יסור שבט מיהודה • מדוד ואילך, אלו ראשי גליות שבבבל, שרודים את העם בשבט, שפמנים על-פי המלכות (סנהדרין ה). ומחקה מבין רגליו • תלמידים, אלו נשיאי ארץ ישראל. עד כייבא שילה • מלך המשיח, שהמלוכה שלו, וכן תרגם אונקלוס. ומדרש אגדה: "שילו", שי לו, שנאמר: (תהלים עו) "יובילו שי למורא". ולו יקהת עמים • אסיפת העמים, שהיו"ד עקר היא ביסוד, כמו: "יפעתך", ופעמים שנופלת ממנו, וכמה אותיות משמשות בלשון זה, והם נקראים עקר נופל, כגון

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כרצונו, וזהו המשיח, כי השבט ירמו לדוד שהוא המלך הראשון אשר לו שבט מלכות, ושילה הוא בנו אשר לו יקהת העמים:
ולא יתכן מאמר רבי אברהם שיהיה שילה דוד, כי לא היה ליהודה שבט קדם דוד, כי אף על פי ששבטו נכבד ונוסע בתחלה, אין שבט רק למלך ומושל, כדכתיב (תהלים מ"ה ז) שבט

אכל ענינו שלא יסור שבט מיהודה אל אחד מאחיו, כי מלכות ישראל המושל עליהם ממנו יהיה, ולא ימשל אחד מאחיו עליו, וכן לא יסור מחוקק מבין רגליו, שכל מחוקק בישראל אשר בידו טבעת המלך ממנו יהיה, כי הוא ימשל ויצוה בכל ישראל, ולו חותם המלכות, עד כי יבא שילה ולו יקהת כל העמים לעשות בבלם

(י) לא יסור שבט מיהודה. אין ענינו שלא יסור לעולם, כי כתוב (דברים כ"ח ל"ז) יולף ה' אתך ואת מלךך אשר תקים עליך אל גוי אשר לא ידעת אתה ואבותיך, והנה הם ומלכם בגולה, אין להם עוד מלך ושרים. ומינים רבים אין מלך בישראל. והנביא לא יבטיח את ישראל שלא ילכו בשבי בשום ענין בעבור שימלך עליהם יהודה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם (התשכ"א) כרך 2, עמ' 249-247)

(ומהם – בסיום המִשָּׁף וְכָה תִּלְרֹז), שְׁפִירוּשׁ הַכְּתוּב הוּא כְּפִשְׁטוּן], וְעַד שֶׁגַם בְּנֶחֱשׁ הַקְּדֻמוֹנִי – שֶׁהוּא הַשּׁוֹרֵשׁ שֶׁל כָּל עֲנִין הָרַע וְהַפִּירוּד – גַּם בּוֹ יִפְעַל הַמְּשִׁיחַ שְׁלוֹם.

וְהַכֹּחַ עַל־זֶה נִיתֵן בַּתּוֹרָה שְׁנִיתָנָה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב "ה' עוֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן ה' יִבְרָךְ אֶת עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם", וְ"אֵין עוֹז אֶלָּא תּוֹרָה", דְּהֵינּוּ שֶׁהַתּוֹרָה הִיא נְתִינַת כּוֹחַ עַל עֲנִין הַשְׁלוֹם, אֶלָּא שֶׁבַּתּוֹרָה כְּפִי שֶׁהִיא עֲתָה יִשְׁנוּ הָעֲנִין בְּלִבָּהּ, וְעַבְדֻתָם שֶׁל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הִיא לְהַמְשִׁיךְ עֲנִין זֶה בְּפוֹעַל.

וְנִמְצָא, שֶׁהַמְשַׁכֵּת עֲנִין הַשְׁלוֹם בְּעוֹלָם עַל־יְדֵי הַמְּשִׁיחַ אֵינָה עֲנִין חֲדָשׁ, אֶלָּא גִילוי עֲנִין שְׁנִימָצָא כְּכָר בַּתּוֹרָה; אֶלָּא שֶׁעֲתָה עֲנִין זֶה הוּא בְּהֶעֱלֵם, וְתַפְקִידָם שֶׁל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הוּא לְהַמְשִׁיךְ עֲנִין זֶה בְּגִילוי, וְגַמְר גִּילוי זֶה יִהְיֶה בְּבִיאת הַמְּשִׁיחַ.

וְעַל־פִּי־זֶה יוֹבֵן הַטַּעַם שֶׁמֹּשֶׁה וּמֹשִׁיחַ נִרְמְזוּ בְּתִיבַת "שִׁילָה" – כִּי עֲנִינָם אֶחָד, אֶלָּא שֶׁבְּמְשִׁיחַ נִתְּנוּסָף עֲנִין הַ"יבֵּא", שֶׁעֲנִין זֶה יָבוֹא מִהֶעֱלָם אֶל הַגִּילוי [...].

כ"ק מו"ח אֲדַמּו"ר דִּיבֵּר פַּעַם בְּשִׁיחַת אַחֲרוֹן שֶׁל פֶּסַח . . אֹדוֹת הַפֶּסַח "עַד כִּי יָבֹא שִׁילָה", וְאָמַר "שִׁילָה" – בְּגִימְטְרִיָּה מֹשֶׁה, "יבֵּא שִׁילָה" – בְּגִימְטְרִיָּה מְשִׁיחַ . . "יבֵּא" – בְּגִימְטְרִיָּה אֶחָד, כְּלוֹמַר שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה שִׁיְהִי עֲנִין הָאֶחָדוּת בְּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל . . יִמְשִׁיכוּ בְּרָצוֹן הַשֵּׁם־יִתְבָּרַךְ אֶת הַגְּאוּלָּה הַשְּׁלִימָה עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ גּוֹאֵל צִדֵּק בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן.

[...] כְּלָלוּת עֲנִין הַשְׁלוֹם יִשְׁנוּ כְּכָר בַּתּוֹרָה שְׁנִיתָנָה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, כְּמֵאֲמָר רז"ל "כָּל הַעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לְשִׁמָּה מְשִׁיחַ שְׁלוֹם בְּכַמְלָא שֶׁל מַעֲלָה וּבְכַמְלָא שֶׁל מַטָּה".

אֶלָּא, שֶׁעֲנִין הַשְׁלוֹם הַנִּפְעַל עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה הוּא בְּאֶדָם בְּלִבָּהּ, כְּמַבּוֹאֵר בְּלִקוּטֵי תּוֹרָה בְּפִירוּשׁ עֲנִין "כַּמְלָא שֶׁל מַטָּה", שֶׁעַל־יְדֵי הַתּוֹרָה נַעֲשֶׂה שְׁלוֹם בֵּין הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית לְנֶפֶשׁ הַבְּהִמִית, שֶׁכָּל זֶה הוּא בְּאֶדָם בְּלִבָּהּ;

וְאִילוּ הַמְּשִׁיחַ יִפְעַל שְׁלוֹם גַּם בְּעוֹלָם הַחַי – "וְגַר זָאֵב עִם כְּבֶשֶׂת" [שֶׁהַפִּירוּשׁ בָּזֶה אֵינוֹ כַּה'שׁ מְפָרְשִׁים שְׂאִינוֹ אֶלָּא בְּדֶרֶךְ מִשָּׁל, אֶלָּא כְּמַבּוֹאֵר בַּתּוֹרַת הַחֲסִידוֹת בְּכַמְּהָ מְקוֹמוֹת

רמב"ן על התורה – מהדורות בלום, אברמוביץ

צִוְּיָת הַזֶּקֶן וְנַעֲנְשׁוּ בָהֶם, וְכִמוֹ שֶׁאָמַר הַוִּשְׁעַ (ח ד') הֵם הַמְּלִיכִי וְלֹא מִמֶּנִּי:

וְזֶה הָיָה עֲנֵשׁ הַחֲשֻמוֹנָאִים שֶׁמְלָכוֹ בְּבֵית שְׁנֵי, כִּי הָיוּ חֲסִידֵי עֲלִיוֹן, וְאֶלְמָלָא הֵם נִשְׁתַּכְּחוּ הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת מִיִּשְׂרָאֵל, וְאָף עַל פִּי כֵן נַעֲנְשׁוּ עֲנֵשׁ גָּדוֹל, כִּי אַרְבַּעַת בְּנֵי חֲשֻמוֹנָאִי הַזֶּקֶן הַחֲסִידִים הַמּוֹלְכִים זֶה אַחֵר זֶה עִם כָּל גְּבוּרָתָם וְהַצְלָחָתָם נִפְּלוּ בְּיַד אוֹיְבֵיהֶם בַּחֲרָב. וְהִגִּיד הָעֲנֵשׁ בְּסוֹף לְמָה שֶׁאָמְרוּ רז"ל (בבב ג') כָּל מָאֵן דְּאָמַר מִבֵּית חֲשֻמוֹנָאִי קָאֲתִינָא עֲבָדָא הוּא, שֶׁנִּכְרְתוּ כָּלָם בְּעוֹן הַזֶּה. וְאָף עַל פִּי שֶׁהָיָה בְּזֶרַע שֶׁמִּעוֹן עֲנֵשׁ מִן הַצְדֻקִּים, אֲבָל כָּל זֶרַע מִתְּתִיָּה חֲשֻמוֹנָאִי הַצְדִּיק לֹא עָבְרוּ אֶלָּא בְּעִבּוּר זֶה שֶׁמְלָכוֹ וְלֹא הָיוּ מְזֻרַע יְהוּדָה וּמִבֵּית דָּוִד, וְהִסִּירוּ הַשֶּׁבֶט וְהַמְּחֻקֵּק לְגַמְרִי, וְהָיָה עֲנֵשׁ מִדָּה כִּגְגֵד מִדָּה, שֶׁהַמְּשִׁיל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עֲלֵיהֶם אֶת עֲבֻדֵיהֶם וְהֵם הַכְּרִיתוּם:

וְאִמְרָן גַּם כֵּן שֶׁהָיָה עֲלֵיהֶם חֲטָא בְּמַלְכוּתָם מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ כְּהֻנִּים וְנִצְטוּ (במדבר יח) תִּשְׁמְרוּ אֶת כְּהֻנַּתְכֶם לְכָל דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ וְלִמְבִּית לְפָרֶכֶת וְעַבְדֻתָם עַבְדֻת מִתְּנָה אֲתָן אֶת כְּהֻנַּתְכֶם, וְלֹא הָיָה לָהֶם לְמַלְךְ רֶק לְעַבֵּד אֶת עֲבוֹדַת ה':

וְרֵאִיתִי בִּירוּשָׁלַיִם בְּמִסְכַּת הוֹרִיּוֹת (פ'ג

וְהָיָה כָּל זֶה מִפְּנֵי שֶׁהָיָה שְׁמוּאֵל שׁוֹפֵט וְנָבִיא וְלֹחֶם מַלְחָמוֹתֵיהֶם עַל פִּי ה' וּמוֹשִׁיעַ אוֹתָם, וְלֹא הָיָה לָהֶם לְשֹׂאֵל מֶלֶךְ בְּיָמָיו, כְּמוֹ שֶׁאָמַר לָהֶם וְה' אֱלֹהֵיכֶם מִלְּכֶכֶם (ש"א יב י"ב), וְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אָמַר לוֹ לֹא אֶתָּה מְאֻסָּה כִּי אֲתִי מְאֻסָּה מִמֶּלֶךְ עֲלֵיהֶם (שם ח' ז'), וּלְפִיכָךְ לֹא נָתַן לָהֶם מַלְכוּת שֶׁל קִימָא: **וְכֵן** שֶׁאָמַר הַכְּתוּב (שם י"ג י"ג) נִסְכַּלְתָּ לֹא שֶׁמֶרַת אֶת מִצְוֹת ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר צִוְּךָ כִּי עֲתָה הִכִּין ה' אֶת מַמְלַכְתְּךָ אֶל יִשְׂרָאֵל עַד עוֹלָם, שֶׁאֵם לֹא חָטָא הָיָה לְזֻרְעוֹ מַלְכוּת בְּיִשְׂרָאֵל, לֹא עַל כָּלָם. וְזֶה טַעַם אֶל יִשְׂרָאֵל, אוֹלֵי הָיָה מוֹלֶךְ עַל שְׁבִטֵי אָמּוֹ, עַל בְּנֵימִין וְאַפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה, כִּי יְהוּדָה וְאַפְרַיִם כְּשֵׁנִי עֲמֻמִּים נִחְשָׁבִים בְּיִשְׂרָאֵל, אוֹ הָיָה מֶלֶךְ תַּחַת יַד מֶלֶךְ יְהוּדָה:

וְיָפִי דְּעִיתִי הָיוּ הַמְּלָכִים הַמּוֹלְכִים עַל יִשְׂרָאֵל מִשְׁאָר הַשְּׁבִטִים אַחֲרֵי דָוִד עוֹבְרִים עַל דַּעַת אֲבֵיהֶם וּמַעֲבִירִים נִחְלָה, וְהֵם הָיוּ סוֹמְכִים עַל דְּבַר אֲחֵיהֶם הַשִּׁילוֹנִי הַנְּבִיא שֶׁמִּשַּׁח לְיִרְבְּעֵם וְאָמַר וְאֶעֱנֶה אֶת זֶרַע דָּוִד לְמַעַן זֹאת אֵף לֹא כָּל הַיָּמִים (מ"א י"א ל"ט). וְכֵאֲשֶׁר הָאָרִיכוּ יִשְׂרָאֵל לְהַמְלִיךְ עֲלֵיהֶם מִשְׁאָר הַשְּׁבִטִים מֶלֶךְ אַחֵר מֶלֶךְ וְלֹא הָיוּ חוֹזְרִים אֶל מַלְכוּת יְהוּדָה עָבְרוּ עַל

מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁבֶט מַלְכוּתָךְ, שֶׁבֶט מְשָׁלִים (שְׁעִיָּה י"ד ה'), שֶׁבֶט לְמֹשֶׁה (יחזקאל י"ט י"ד): **וְהַכְּתוּב** הָיָה רְמֵזוֹ כִּי יַעֲקֹב הַמְּלִיךְ שֶׁבֶט יְהוּדָה עַל אֲחָיו וְהוֹרִישׁ לַיהוּדָה הַמְּמַשְׁלָה עַל יִשְׂרָאֵל. וְהוּא מִה שֶׁאָמַר דָּוִד וַיִּבְחַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בִּי מִכָּל בֵּית אָבִי לְהִיּוֹת לְמֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם כִּי בִיהוּדָה בָּחַר לְנָגִיד וּבְבֵית יְהוּדָה בֵּית אָבִי וּבְבֵנֵי אָבִי כִּי רָצָה לְהַמְלִיךְ עַל כָּל יִשְׂרָאֵל (דה"א כ"ח ד':

וְאָמַר לֹא יִסּוּר, לְרִמּוֹ כִּי יִמְלֹךְ שֶׁבֶט אַחֵר עַל יִשְׂרָאֵל, אֲבָל מַעַת שִׁיחַל לְהִיּוֹת לַיהוּדָה שֶׁבֶט מַלְכוּת לֹא יִסּוּר מִמֶּנּוּ אֶל שֶׁבֶט אַחֵר. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר (שם ב' י"ג ה') כִּי ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל נָתַן מִמְּלָכָה לְדָוִד עַל יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם לֹו וּלְבָנָיו:

וְעֲנִין שֶׁאֵין הָיָה, כִּי בְּעִבּוּר שֶׁדְּבַר שְׂאֵלַת הַמְּלָכוֹת בָּעֵת הַהִיא נִתְעַב אֶצֶל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, לֹא רָצָה לְהַמְלִיךְ עֲלֵיהֶם מִן הַשֶּׁבֶט אֲשֶׁר לוֹ הַמְּלָכוֹת שֶׁלֹּא יִסּוּר מִמֶּנּוּ לְעוֹלָמִים, וְנָתַן לָהֶם מַלְכוּת שְׁעָה. וְלִזְוֶה רְמֵזוֹ הַכְּתוּב שֶׁאָמַר אֲתָן לָךְ מֶלֶךְ בְּאַפִּי וְאֶקַּח בְּעִבְרָתִי (דחשע י"ג י"א), שֶׁנֶּתְּנָהּ לוֹ שֶׁלֹּא בְּרָצוֹנוֹ, וְלָכֵן לָקַחוּ בְּעִבְרָתוֹ, שֶׁנֶּהְיָה הוּא וּבְנָיו וְנִפְסָקָה מִמֶּנּוּ הַמְּלָכוֹת:

(יא) אִסְרֵי לִגְפָן עִירוֹ וְלִשְׂרָקָה בְּנֵי אֶתְנֹו בְּכֶם בִּיָּין לְבָשׁוּ וּבְדָם-עֲנָבִים סוּתוּ:

יא יסחר ישראל לקרתה עמא יבנון היכלה
יהון צדיקא סחור סחור לה ועבדי אורימא
באולפן עמה יהי ארגון טב לבושוהי
בסותה מילא מילא צבע זהורי וצבעונין:

נטעתיך שורק". בני אתננו • יבנון היכלה, לשון:
"שער האיתון" בספר יחזקאל (ט), ועוד תרגמו בפנים
אחרים: "גפן", אלו צדיקים. "בני אתננו", עבדי
אורימא באולפן, על שם: "רוכבי אתונות צהורות".
"כבס ביין", זהא ארגון טב לבושוהי, שצבעו דומה
ליין, וצבעונין הוא לשון סותה, שהאשה לובשת
ומסיתה בהן את הזכר ליתן עינו בה. ואף רבותינו
פרשו בגמרא, לשון הסתת שכרות במסכת נחבית
(דף קיא): 'ועל היין, שמא תאמר אינו מרה? תלמוד-
לומר: "סותה".'

ט"א אִסְרֵי לִגְפָן עִירוֹ • נתנבא על ארץ יהודה
שתהא מושכת יין כמעין, איש יהודה יאסר לגפן
עיר אחד, ויטענו מגפן אחת ומשורק אחד, בן אתון
אחד. שרקה • זמורה ארפה, קוריירא בלע"ז.
כבס ביין • כל זה לשון רבוי יין. סותה • לשון מין
בגד הוא, ואין לו דמיון במקרא. אסרי • כמו אוסר,
דגמתי: (תהלים קיג) "מקימי מעפר דל", (שם קכג) "היושבי
בשמים", וכן: "בני אתננו", כענין זה. ואונקלוס
תרגם במלך המשחים: "גפן", הם ישראל. "עירה",
זו ירושלים. "שרקה", אלו ישראל (ירמיה ב) "ואנכי

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

עד שיבוא בנו אשר לו חלשת העמים
ושבירתם שיחליש את כלם לפי חרב,
וכן אם קהה הפרול (קהלת י"י), שגחלש
ואינו יכול לחרת, בסבין שעמדה
בלשון חכמים (ביצה כ"ח), או שגשבר
קצת ונעשו בו פגומות:
וכן מצאתי עוד שם במדרש חזית
(שח"ש א' י"ז) הופיע להם הקדוש
ברוך הוא ריח טוב מבשמי גן עדן
והיתה נפשם קוהה לאכל, אמרו לו
רבנו משה תן לנו מה נאכל, אמר להם
כה אמר לי הקדוש ברוך הוא כל בן
נכר לא יאכל בו (שמות י"ב ט"ז), עמדו
והפרישו הנכרים מביניהם והיתה
נפשם קוהה לאכל וכו'. והענין, שהיתה
נפשם נחלשת ומשתכרת בגופם מרב
תאונתם לאכל מן הפסח שנדבק בו
הריח הטוב:

וכן לא תהא הלכה קוהה להם, נחלשת
ורופפת בידם, ומקוהו קהיאמא,
מקשים קשיות מחלישות הנפש מרב
הצער והעיון, או הוא לשון שמשברין
ומפרכין, כלשון פריך רב אהא (קדושין
ט"א). וכך אמרו (מכילתא בא י"ח) אף אתה
הקהה את שניו, שבר אותם, או
תחלישם בדבריה, כי הבסר מחליש
ואינו משבר, אלא שהחלישות
והשבירה ענין שנה, והקהיה תכלל את
שניהם: תורה יא

ויוכל לומר קהית עמים, לשון רש"י:
ואינו נראה לפרש ביקהת אם, אסיפת
אם, ולשון "מקוהו קהיאמא" אינו
אלא לשון פרכות וקשיות שהיו
מקשים ומפרכים בה קשיות הרבה, כי
המתקשה בדבר יקרא "קוהה" בלשון
חכמים, כמו שאמרו במדרש חזית
(שח"ש ג' ח) כלם אחזי חרב, שהיו כלם
שונים הלכה בחרב, שאם בא מעשה
אל ידיהם לא תהא הלכה קוהה להם.
וכן עוד שם רבים, וממנו אמרו בגמרא
(נדר ס"ה ר') יהושע קוהה וטהר, שהקשה
בו דברים רבים ושביר כל דברים
המטמאים עד שטהר בהכרח. וכן
מצינו בנסחאות ישנות בגמרא בבבא
מציעא (נ"ב) מאן דקהי איוני מיקרי נפש
רעה, שמדקדק בו ומתקשה לקבל אותו
מחברו:

יבעלי הדקדוק (הדר"ק י"ד י"ח בן ג'צאח)
אומרים ביקהת ששרשו יקה,
ופרשו בו לשון משמעות וקבול
המצוה, יקהת עמים, שישמעו אליו
ויעשו כל אשר יצוה עליהם, תבו
ליקהת אם לקבל מצותה:
והנכון בעיני שהוא מלשון האכל
הבסר תקהינה שניו (ירמיה י"א
כ"ט), ושרשו קהה, והיו"ד בו כיו"ד
יצהר, וענין כלם החלשה והשבירה,
יאמר שלא יסור שבט נוגש מיהודה

ה"ט אין מושחין מלכים כהנים, אמר
רבי יהודה עתוריא על שם לא יסור
שבט מיהודה, אמר רבי חייא בר אבא
למען יאריך ימים על ממלכתו הוא
ובניו בקרב ישראל (דברים י"ז כ), מה
בתיב בתריה לא יהיה לכהנים הלויים
(שם י"ח א). הנה שנו בכאן שאין מושחין
מלכים מן הכהנים בני אהרן, ופרש
תחלה שהוא לכבוד יהודה, שאין
השררה סרה מן השבט ההוא, ולפיכך
אף על פי שישראל מקימים עליהם
מלך משאר השבטים כפי צרך השעה
אין מושחין אותן שלא יהיה עליהם
הוד מלכות, אלא כמו שופטים
ושוטרים יהיו:

והזכירו הכהנים שאף על פי שהן
בעצמן ראויים למשיחה, אין
מושחין אותן לשם מלכות, וכל שכן
שאר השבטים, וכמו שאמרו בגמרא
(תהרות א') שאין מושחין אלא מלכי בית
דוד. ורבי חייא בר אבא פרש שהוא
מנוע מן התורה שלא יהיה לכהנים
הלויים כל שבט לוי חלק ונחלה
במלכות. והוא דבר ראוי והגון:
ולו יקהת עמים. אסיפת העמים,
שנאמר (ישעיה י"א י) אליו גוים
ידרשו, ודומה לו עין תלעג לאב ותבדו
ליקהת אם (משלי ל' י"ז), לקבוץ קמטים
שבפניה מפני וקנתה. ובתלמוד (יבמות
ק"ט) דמקוהו קהיאמא בשוקה דנהרדעא.

(יב) חֲכָלִילִי עֵינַיִם מִיָּין וּלְבֹן־שָׁנִים מַחְלָב:

יב יִסְמְקוֹן טוֹרוֹהִי בְּכַרְמוֹהִי וְטוֹפוֹן נַעֲוֹהִי
בְּחֶמֶר יַחֲרוֹן בְּקַעְתָּהּ בְּעִיבוֹר וּבְעֶדְרִי עָנָא:

תרגומו: עֵינַיִם, לְשׁוֹן הָרִים, שְׁמֶשֶׁם צוֹפִים לְמַרְחוֹק.
וְעוֹד תַּרְגָּמוֹ בְּפָנִים אַחֲרִים: לְשׁוֹן מַעֲנִנּוֹת וְקִלּוֹחַ
הַיָּקָבִים: נַעֲוֹהִי, יָקָבִים שָׁלוֹ, וְלְשׁוֹן אֲרָמִי הוּא
בְּמַסְכַּת עֲבוּדָה זָרָה (דף עד): 'נַעֲוָה אֲרַתְחוּ'. יַחֲרוֹן
בְּקַעְתָּהּ, תַּרְגָּם: "שָׁנִים", לְשׁוֹן: שְׁנֵי הַסְּלָעִים.

נ"י חֲכָלִילִי • לְשׁוֹן אָדָם, בְּתַרְגּוּמוֹ, וְכֵן: (משלי כג)
"לְמִי חֲכָלִילוֹת עֵינַיִם", שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ שׁוֹתֵי יַיִן, עֵינֵיהֶם
מֵאֲדִימִין. מַחְלָב • מֵרַב חֵלֶב, שֶׁיְהִי בְּאַרְצוֹ מֵרַעַה
טוֹב לְעֶדְרֵי צֹאן, וְכֵן פִּירוּשׁ הַמִּקְרָא: אָדָם עֵינַיִם
יְהִי מֵרַב יַיִן, "וּלְבֹן־שָׁנִים" יְהִי מֵרַב חֵלֶב. וּלְפִי

(יג) זְבוּלָן לְחוּף יָמִים יִשְׁכֵּן וְהוּא לְחוּף אֲנִית וִירְכָתוֹ
עַל־צִידוֹן:

יג זְבוּלָן עַל סֶפֶר יִמְמִיָּא יִשְׂרִי וְהוּא יִכְבֵּשׁ
מְחוּזֵין בְּסַפְיֵין וְטוֹב יִמָּא יִיכּוֹל וּתְחוּמָה
יְהִי מְטִי עַל צִידוֹן:

עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה. הוּא שְׂאֲמַר מֹשֶׁה: (דברים לג) "שָׁמַח
זְבוּלָן בְּצִאֲתוֹ וַיִּשְׁשָׁכֶר בְּאַהֲלֵיךְ", זְבוּלָן יוֹצֵא
בְּפֶרֶק מְטִיָּא, וַיִּשְׁשָׁכֶר עוֹסֵק בַּתּוֹרָה בְּאַהֲלִים. וִירְכָתוֹ
עַל־צִידוֹן • סוֹף גְּבוּלוֹ יִהְיֶה סְמוּךְ לְצִידוֹן. וִירְכָתוֹ •
סוֹפוֹ, כְּמוֹ: "וּלְיֶרְכַתִּי הַמִּשְׁכָּן".

נ"י זְבוּלָן לְחוּף יָמִים • עַל חוּף יָמִים תִּהְיֶה אֲרָצוֹ.
חוּף • בְּתַרְגּוּמוֹ: 'סֶפֶר', מֵרַק "א בְּלַע"ז, (יבמות מח) וְהוּא
יִהְיֶה מְצוּי תְּדִיר עַל חוּף אֲנִיּוֹת, בְּמָקוֹם הַנֶּמֶל שְׁאֲנִיּוֹת
מְבִיאֹת שָׁם פֶּרֶק מְטִיָּא, שֶׁהִיָּה זְבוּלָן עוֹסֵק
בְּפֶרֶק מְטִיָּא וּמִמָּצִיא מִזוֹן לְשִׁבְטֵי יִשְׂשָׁכָר, (תנחומא) וְהֵם

(יד) יִשְׁשָׁכֶר חֲמור גָּרָם רַבֵּן בֵּין הַמִּשְׁפָּתִים:

יד יִשְׁשָׁכֶר עֲתִיר בְּנִכְסִין וְאַחֲסִנְתָּה בֵּין
תְּחוּמֵיָּא:

וְאֵין לוֹ לִינָה בְּבִית, וְכִשְׁהוּא רוֹצֵה לְנוֹחַ, רוֹבֵץ
בֵּין הַתְּחוּמִין, בְּתַחוּמֵי הַעֲזֵרוֹת שֶׁהוֹלִיף שָׁם
פֶּרֶק מְטִיָּא.

נ"י יִשְׁשָׁכֶר חֲמור גָּרָם • חֲמור בַּעַל עֲצָמוֹת, סוֹבֵל
עַל תּוֹרָה בְּחֲמור חֶזֶק שְׁמִטְעִינִין אוֹתוֹ מִשָּׂא כְּבֹד.
רַבֵּן בֵּין הַמִּשְׁפָּתִים • בְּחֲמור הַמִּהְלֵךְ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה,

(טו) וַיֵּרָא מִנְחָה בִּי טוֹב וְאֶת־הָאָרֶץ כִּי נַעֲמָה וַיֵּט
שְׁכָמוֹ לִסְבָּל וַיְהִי לְמַס־עוֹבֵד:

טו וַיֵּרָא חוֹלְקָא אֲרִי טַב וְיֵת אֲרַעָא אֲרִי
מַעֲבָדָא פִּירִין וַיִּכְבֵּשׁ מְחוּזֵי עַמְמֵיָּא וַיִּשְׁיַצֵּי
יֵת דְּגִירֵיהוֹן וַדָּא שְׁתַּאֲרוֹן בְּהוֹן יְהוֹן לַה
פִּלְחִין וּמַסְקֵי מַסִּין:

סִנְהֶדְרָאוֹת הַעֲמִיד, וְכָל אַחֵיהֶם עַל־פִּיהֶם. וַיֵּט
שְׁכָמוֹ • הַשְׁפִּיל שְׁכָמוֹ, כְּמוֹ "וַיֵּט שְׁמִים", "הֵטוּ
אֲזָנָם". וְאוֹנֶקְלוֹס תַּרְגָּם בְּפָנִים אַחֲרִים: "וַיֵּט שְׁכָמוֹ
לִסְבָּל", מִלְחָמוֹת וְלִכְבֹּשׁ מְחוּזוֹת, שֶׁהֵם יוֹשְׁבִים עַל
הַסֶּפֶר וַיְהִיָּה הָאוֹיֵב כְּבוֹשׁ תַּחְתּוֹי לְמַס עוֹבֵד.

נ"י וַיֵּרָא מִנְחָה בִּי טוֹב • רָאָה לְחַלְקוֹ אֶרֶץ מְבֹרָכַת
וְטוֹבָה לְהוֹצִיא פְּרוֹת. וַיֵּט שְׁכָמוֹ לִסְבָּל • עַל תּוֹרָה.
וַיְהִי • לְכָל אַחֵיו יִשְׂרָאֵל. לְמַס עוֹבֵד • לְפֶסֶק לָהֶם
הוֹרָאוֹת שֶׁל תּוֹרָה וְסִדְרֵי עֲבוּרֵין, שְׁנֵאֲמַר: (דברי הימים
א יב) "וּמִבְּנֵי יִשְׁשָׁכָר יוֹדְעֵי בִינָה לַעֲתִים, לְדַעַת
מַה־יַּעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל, רָאשֵׁיהֶם מֵאֲתִים", מֵאֲתִים רָאשֵׁי

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

עֵינַיִם, שֶׁיִּצְטָרֵף לְכַחַל עֵינָיו תְּמִיד,
לְמֵאֲחֵרִים עַל הַיָּין, כִּי הַיָּין יִחְשִׁיף אֶת
עֵינֵיהֶם וַיּוֹרִידוּ דִמְעָה וְתַמְקָנָה
בְּחוּרֵיהֶן, וַיִּצְטָרֵף שִׁיהֵיו עֵינָיו בְּמִכְחוֹל
תְּדִיר. וְסֶפֶר הַכְּתוּב בִּגְנוֹת הַיָּין בְּרַעוֹת
הַבָּאוֹת לוֹ מִבְּחוּץ בְּמִדְּנִים וּבְפָצְעִים
וַיִּשְׁמַע בְּבִיתוֹ אוֹי וְאִבּוֹי, וַיִּזְכִּיר הַנֶּזֶק
הַהוּא הַהוּא לוֹ מִמּוֹנוֹ בְּגוֹפוֹ חֲשַׁבְתָּ
עֵינָיו וְתַחֲלָאִיקָהּ הַרְבִּים, וְזֶה פִּירוּשׁ
וְעֵנָן נְכוֹן: תורה יג

מִן הַיָּין, כִּי בְּאֶשֶׁר אַחֲרִים בּוֹחֲלִים
אוֹתָם בְּפוֹךְ שֶׁהוּא ה"אֵל כָּחַל", כֵּן
יִכְחַל אוֹתָם הוּא בֵּינָן, וְכִמוֹ שֶׁהָאֲחֵרִים
מִלִּבָּנִים שְׁנֵיהֶם בְּתַמְרוּקִים, כֵּן יִלְבֵּן
אוֹתָם בְּחֵלֶב, וְהַמֶּשֶׁל לְרַבּוֹי הַיָּין
וְהַחֵלֶב בְּאַרְצוֹ, בְּאֶשֶׁר הַזְכִּיר אֲנִקְלוֹס:
וְכֵן לְמִי חֲכָלִילוֹת עֵינַיִם (משלי כ"ג כ"ט),
כְּמוֹ בְּחִלְלִלוֹת, יֵאמַר שְׁעֵינֵי
בְּחִלּוֹת בֵּינָן וְלֹא יוֹכֵל לְהִסְתִּיר
שְׁכָרוֹתוֹ. אוֹ יֵאמַר, לְמִי חֲכָלִילוֹת

(יב) חֲכָלִילִי עֵינַיִם. אָמְרוּ הַמִּפְרָשִׁים
(רש"י, ראב"ע, וְהַרְדָּ"ק) שֶׁהוּא עֵנָן
אֲדִמִּימוֹת, שֶׁיִּתְאַדְמוּ עֵינָיו מֵרַב שְׁתִּית
יָיִן, וְכִמּוֹהוּ לְמִי חֲכָלִילוֹת עֵינַיִם (משלי
כ"ג כ"ט). וְהַנֶּרְצָה בְּעֵינֵי שֶׁהוּא הַפוֹךְ, מִן
בְּחִלָּת עֵינֵיךְ (יחזקאל כ"ג מ"ו), וְנִכְפָּלָה בּוֹ
הַלֵּמ"ד בְּמִנְהַג רַבִּים. וְהוּא בְּעֵנָן
מִכְחוֹל הָעֵינַיִם הַיּוֹדֵעַ וּמִקְרָגַל בְּדַבְּרֵי
רְבוּתֵיהֶן (פליס פ"ג מ"ב), וְכֵן שְׁמוֹ בְּעַרְבֵי
"אֵל כָּחַל". יֵאמַר שֶׁהוּא כָּחוֹל הָעֵינַיִם

(מז) דין ידיו עמו באחד שבטי ישראל:

טז מדבית דן יתבחר ויקום גברא בימוהי יתפרק עמה ובשנהי ינוחון פחדא שבטיא דישראל:

שמשון נבא נבואה זו. ועוד יש לפרש: "באחד שבטי ישראל", במיוחד שבשבטים, הוא דוד שבא מיהודה.

כ"א דין ידיו עמו. ינקם נקמת עמו מפלשתים, כמו: "כי ידיו ה' עמו". באחד שבטי ישראל. כל ישראל יהיו באחד עמו ואת כלם ידיו, ועל

(יח) יהידן נחש עלי דרך שפיפן עלי ארח הנשף עקביסוס ויפל רכבו אחור:

יז יהי גברא דיתבחר ויקום מדבית דן אימתה תתקמי על עממיא ומחתה תתקף בפלשתאי כחיוי חורמן ישרי על ארחא וכפתנא זכמון על שבילא זקטל גברי משרית פלשתאי פרשין עם רגלאין יעקר ססון ורתפין וימגר רוכביהון לאחורא:

את שני עמודי התורף וגו'. וישל הגג מתו'. ואונקלוס תרגם: 'כחיוי חורמן', שם מין נחש שאין רפואה לנשיכתו, והוא צפועוני, וקרוי חורמן על שם שעושה הכל חרם. 'וכפתנא', כמו פתן, 'זכמון', יארכ.

כ"א שפיפן. הוא נחש, ואמר אני שקרוי בן על שם שהוא נושף, כמו: (בראשית ג) "ואתה תשופנו עקב". הנשף עקביסוס. כך דרכו של נחש, ודמהו לנחש "הנושף עקביסוס". ויפל רכבו אחור. שלא נגע בו, ודגמתו מצינו בשמשון: "ויילפת וגו' (שופטים טז)

יח לפורקנה סברית יי:

(יח) לישועתך קויתי יהוה:

כ"א לישועתך קויתי ה'. נתנבא שינקרו פלשתים את עיניו, וסופו לומר: (שם) "זכרני נא וחסדני נא אף הפעם".

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

להולכי ארח: וטעם הנשף עקביסוס, רמז לשני העמודים אשר הבית נבון עליהם (שופטים טז ב), ושלשת אלפים אשר על הגג (שם פסוק כז), הם הרוכב הנופל אחור, כאשר ישף הנחש בעקבי הסוס וגביה הסוס ראשו ורגליו הראשונים ויפל רוכבו אחור: תורה יח (יח) לישועתך קויתי ה'. לא היה בכל שופטי ישראל מי שנפל ביד אויביו וולתי שמשון שהוא הנחש הזה, כדכתיב (שופטים ב יח) ויהי ה' עם השופט והושיעם מיד איביהם כל ימי השופט. והוא היה האחרון לשופטים, כי שמואל נביא היה ולא נלחם להם, ובימינו מלכו המלכים, וכאשר ראה הנביא תשועת שמשון כי נפסקה אמר לישועתך קויתי ה', לא לישועת נחש ושיפפון, כי כך אנוש לא בשופט, כי תשועתך תשועת עולמים: תורה יט

המית: והזכיר ידיו, כי היה הנוקם הזה שופט לא מלך. ואפשר שזה דעת אונקלוס שאמר בימוהי יתפרק עמיה: ויתבן שיהיה באחד שבטי ישראל, במיוחד שבשבטים, הוא יהודה שנאמר בו (לעיל פסוק ח) ידך בערף איבך, כי גם זה יגבר על אויביו וינצחם: תורה יז (יז) שפיפן. שם לנחש שישוף עקב ונכפלה בו העין. ואמר בירושלמי במסכת תרומות (פ"ח מ"ג) מין קטן הוא ושפיפון שמו ודומה לשערה ונתנה רשות לארץ לבקע מפניו. ודמה שמשון לנחש, בעבור שלא היה שמשון בא על אויביו במלחמה כאשר השופטים או המלכים, רק הוא לבדו יוצא עליהם, כמו צפועני היוצא ממאורתו על הולכי דרך, או המין הקטן שבנחשים שאינו נכר כלל

(מז) דין ידיו עמו. כמו כי ידיו ה' עמו (דברים ל"ב ל"א), ארי ידיו ה' דינא דעמיה, כלשון שפטני ה' וריבה ריבי מגוי לא חסיד (תהלים מג א), ריב אלמנה (ישעיה א יז). ואמר, כי דין ינקם נקמת עמו, כל שבטי ישראל באחד: והטעם כי פלשתים הרעו לכל ישראל כמה פעמים, כי בימי שמגר בן ענת החלו (שופטים ג ל"א), ובימי יפתח כתוב (שם י"ז) וימכרם ביד פלשתים, וגם אחרי עבדון בן הלל (שם י"ב ג'), ויתנם ה' ביד פלשתים ארבעים שנה (שם י"ג א), ולא היה בשופטים מי שהכניעם או שנצחם כלל. ואף על פי שכתוב בשמגר (שם ג ל"א) ויך את פלשתים שש מאות איש במלמד הקר, איננה נקמה כי איננה מכה רבה, על כן כתוב בשמשון (שם י"ג ה) והוא יחל להושיע את ישראל מיד פלשתים, ולקח נקמת ישראל מהם, כי הרג מהם עם רב, וכל סרגי פלשתים

♦ יום חמישי י"ב טבת ♦

(יט) גֵּד גְּדוּד יְגוּדָנוּ וְהוּא יֶגֶד עֶקֶב:

יט מדבית גֵּד מִשְׁרֵית מְזִינִין בַּד יַעֲבִירֻן יָת
יֶגֶדָּא קָדָם אֲחִיהוֹן לְקָרְבָּא וּבְנִכְסִין סְגִיאִין
יְתוּבִין לְאַרְעָהוֹן:

יעודד, (ישעיה מט) "לְשׁוֹבֵב יַעֲקֹב אֱלִיו", (שם נח) "מְשׁוֹבֵב
נְתִיבוֹת". אף "יְגוּדָנוּ" הָאָמֹר פֶּאן, אִינוּ לְשׁוֹן
שִׁפְעִילִיָּהוּ אַחֲרִים, אֶלָּא כְּמוֹ יְגוּד הֵימְנוֹ, כְּמוֹ: (ירמיה
י"ב) "בְּנֵי יִצְחָק", יִצְחָק מְמִי. "גֵּד גְּדוּד יְגוּדָנוּ",
גְּדוּדִים יְגוּדוֹ הֵימְנוֹ, שִׁיעֲבִירוּ הִירְדֵּן עִם אֲחֵיהֶם
לְמַלְחָמָה כָּל חֲלוּץ עַד שֶׁנִּכְבְּשָׁה הָאָרֶץ. וְהוּא יְגוּד
עֶקֶב. כָּל גְּדוּדָיו יֵשׁוּבוּ עַל עֶקֶבָם לְנַחֲלָתָם שְׁלֵקָחוּ
בְּעֵבֶר הִירְדֵּן, וְלֹא יִפְקֹד מֵהֶם אִישׁ. עֶקֶב. בְּדִרְכָם
וּבְמִסְלֹתָם שֶׁהָלְכוּ, יֵשׁוּבוּ, כְּמוֹ: (תהלים עו) "וְעֶקְבוֹתַיִךְ
לֹא נִדְעוּ", וְכֵן (שיר השירים א) "בְּעֶקְבֵי הַצֹּאן", בְּלִשׁוֹן
לַע"ז תַּרְצִיא"ס.

כ"י גֵּד גְּדוּד יְגוּדָנוּ. כָּלֵם לְשׁוֹן 'גְּדוּד' הֵם, וְכָף
חִבְרוּ מְנַחֵם. וְאֵם תֹּאמַר: אֵין 'גְּדוּד' בְּלֹא ב' דְּלִתִּין,
יֵשׁ לוֹמַר 'גְּדוּד', שֵׁם דָּבָר, צְרִיף שְׁנֵי דְלִתִּין, שֶׁכֵּן
דְּרָף תְּבַה בַת שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת לְהַכְפִּיל בְּסוּפָהּ, וְאֵין
יְסוּדָה אֶלָּא שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת. וְכֵן אָמַר: (משלי כו) "כַּצֶּפֶר
לְנוֹד", מְגִזְרַת: (איוב י) "וְשִׁבְעֵתִי גְדוּדִים". (שופטים ה)
"שֵׁם נָפַל שְׂדוּד", מְגִזְרַת: "יֵשׁוּד צְהָרִים". אף 'יְגוּד',
'יְגוּדָנוּ' ו'גְּדוּד', מְגִזְרָה אַחַת הֵם. וּכְשֶׁהוּא מְדַבֵּר
בְּלִשׁוֹן יַפְעֵל אִינוּ כְּפוּל, כְּמוֹ: יְגוּד, יְנוּד, יְרוּם,
יֵשׁוּד, יֵשׁוּב. וּכְשֶׁהוּא מְתַפַּעֵל, אוּ מַפְעִיל אַחֲרִים,
הוּא כְּפוּל, כְּמוֹ: יְתַגְדֹּד, יְתַנּוּד, יְתַרוּם, יְתַבּוּלֵל,
יְתַעוּד. וּבְלִשׁוֹן מַפְעִיל: (תהלים קמו) "יָתוּם וְאֶלְמָנָה

(כ) מֵאֲשֶׁר שְׁמִנָה לְחֵמוֹ וְהוּא יִתֵּן מַעֲדָנֵי מֶלֶךְ:

כ דאָשר טָבָא אַרְעָה וְהוּא מְרַבֵּא בְּתַפְנוּגֵי
מַלְכִין:

רנ"ו, כְּמוֹ שֶׁשְׁנִינוּ ב'מִנְחֹת' (דף פה): פַּעַם אַחַת
הַצֵּרְכוּ אֲנִשֵּׁי לִדְקָא לְשֶׁמֶן וְכו'.

כ"י מֵאֲשֶׁר שְׁמִנָה לְחֵמוֹ. מֵאֲכָל הַבָּא מִחֲלָקוֹ שֶׁל
אֲשֶׁר יְהֵא שֶׁמֶן, שִׁיחֵיו זִיתִּים מְרַבִּים בְּחֲלָקוֹ וְהוּא
מוֹשֵׁף שֶׁמֶן כְּמַעֲזֵן, וְכֵן בִּרְכוּ מֹשֶׁה: "וְטַבֵּל בְּשֶׁמֶן

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּשֵׁי שִׁיחוֹת כו עמ' 316)

שֶׁהָרִי הַשְּׂבִיעַ אוֹתָם יוֹסֵף עַל כֶּף. וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁאֵף
הַגָּאֵל הַעֲתִידָה תְּבוֹא עַל־יְדֵי בְּחִינַת 'אֲשֶׁר' (כִּימִי צִאֲתָךְ
מֵאָרֶץ מִצְרַיִם אֲרָאָנוּ נִפְלְאוֹת), הֵינִינוּ הַפְצַת מַעֲשֵׂי
פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה, ה'שֶׁמֶן' שֶׁבַתְּוֹרָה, שֶׁהוּא עֲנִינוֹ שֶׁל אֲשֶׁר.

מֵאֲשֶׁר שְׁמִנָה לְחֵמוֹ (מט, כ) מִבְּאֵר ב'לְקוּשֵׁי לוי יצחק',
שֶׁגִּאֲלַת מִצְרַיִם הִיחָה עַל־יְדֵי בְּחִינַת 'אֲשֶׁר', שֶׁהָרִי שָׂרָח בַּת
אֲשֶׁר הִרְאָתָה לְמֹשֶׁה הֵיכָן יוֹסֵף קְבוּרָה, וְאֵז לְקַח אֶת עֲצָמוֹת
יוֹסֵף, וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יִצְאוּ מִמִּצְרַיִם, וּבְלִי זֶה לֹא יִכְלוּ לַצֵּאתָ,

(כא) נִפְתָּלִי אֵילָה שְׁלַחָה הִנָּתַן אִמְרֵי־שֹׁפָר:

כא נִפְתָּלִי פֶאָרַע טָבָא יְתַרְמִי עֲדֵבָה
וְאַחַסְנָתָה תְּהִי מַעֲבָדָא פִּירִין יְהוֹן מוֹדֵן
וּמְבַרְכִין עֲלֵיהוֹן:

וְלָגִיס עֲלָיו וְהוּא יְגוּד עֲלֵיהֶם וַיָּבִיא
גְּדוּדָיו בְּאַרְצָם:
וְאֵילִי יִרְמֹז הַבָּבִיא עַל מַלְחָמָת יִפְתָּח
הַגִּלְעָדִי עִם בְּנֵי עַמּוֹן, כִּי בְנֵי גֵד
יִרְשׁוּ כָּל עַרְי הַגִּלְעָד וְחֲצִי אֶרֶץ בְּנֵי
עַמּוֹן, וְהָיוּ בְּנֵי עַמּוֹן תְּמִיד נִלְחָמִים
בְּאֲנָשֵׁי גִלְעָד, וְהוּא כְּמַעֲט עֶבֶר עֲלֵיהֶם
וְהָבָה אוֹתָן וְאֵת עַרְיָהֶן מִפָּה גְּדוּלָה
מֵאֵד (שופטים י"א ל"ג), וְהָיָה הָעָנָן הַהוּא
נֵס גְּדוּל, הַפִּירִי הַבָּבִיא כְּאֲשֶׁר הַפִּיר
דְּבִר שְׁמוֹשׁ: תוֹרָה כ
(כא) נִפְתָּלִי אֵילָה שְׁלַחָה. מְנַהֵג

~ רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ ~

וְזֶה כְּעֵנִין בְּרַבַּת מֹשֶׁה רַבְּנוּ בְּהֶם דְּבָרִים
לִג"כ בְּרוּף מְרַחֵב גֵּד כְּלָבִיא שְׂכָן,
בְּעֵבֶר שִׁירָשׁ אֶרֶץ רַחֲבַת יָדִים וְגְדוּלָה
מֵאֵד וְהִיא בְּעֵבֶר הִירְדֵּן, הֵיכָן בָּאִים
עֲלֵיהֶם תְּמִיד גְּדוּדֵי עַמּוֹן וּמוֹאָב שְׂכֵנָיו
הָרַעִים הַתּוֹבְעִים בְּנִחְלָה וּפּוֹשְׁטִים
עֲלֵיהֶם, וְהוּא כְּלָבִיא שְׂכָן עַל טְרָפוֹ,
מִקּוֹלָם לֹא יִירָא וּמִהֶמוֹנָם לֹא יִיחַת.
וְזֶה פְּרוּשׁ נֶאֱדָה לְמַדְתּוֹ מִן הִירֹשְׁלָמִי
שֶׁאִמְרוּ בְּמִסְכַּת סוּטָה (פ"ה ה"י) גֵּד גְּדוּד
יְגוּדָנוּ, גִּיסָא אֲתִי מְגִיסָתָא וְהוּא מְגִיס
לָהּ, לוֹמַר כִּי הֵגִיס יְבוֹא לְאַסֵּף חֵיל

(יט) גֵּד גְּדוּד יְגוּדָנוּ. פֶּרֶשׁ רַש"י עַל
דְּרָף אֲנָקְלוּס, יְתַנַּבֵּא כִּי גְדוּד
יְגוּד מְמַנּוּ וְאוֹתוֹ הַגְּדוּד יְגוּד עֶקֶב עַל
עֶקֶבוֹ, שִׁיחֹר לְדְרָף אֲשֶׁר בָּא לוֹ לְשָׁלוֹם
אֶל אֶרְצוֹ. וְהַנֶּכֶן שִׁיחָה כְּמוֹ לַעֲלוֹת
לָעֵם יְגוּדָנוּ (הַבְּסוּק ג' ט"ז). יֹאמַר, כִּי גְדוּד
יְגוּדָנוּ תְּמִיד, שִׁיחֵיו לוֹ מַלְחָמוֹת רַבּוֹת
וּפִשְׁט גְּדוּד עֲלָיו בְּאַרְצוֹ, וְהוּא יְגוּד
אוֹתוֹ עַל עֶקֶבוֹ, שִׁיחֵגְבֵר עֲלָיו וְיִרְדֹּף
אוֹתוֹ וְהֵם יֵשׁוּבוּ עַל עֶקֶב בְּשֶׁתָם. שֶׁבַח
אוֹתָם בְּגִבּוּרָה וְנִצְחוּת כָּל הַבָּאִים עֲלֵיהֶם
לְמַלְחָמָה:

כ"ו אֵילָה שְׁלָחָה • זו בקעת גינוסר, שהיא קלה לבשל פרותיה, כאילה זו שהיא קלה לרוץ, "אילה שלחה", אילה משלחת לרוץ. הנתן אמרי-שפר • בתרגומו. דבר אחר: על מלחמת סיסרא נתנבא: (שופטים ד) "ולקחת עמך עשרת אלפים איש מבני נפתלי וגו'" והלכו שם בזריזות, וכן נאמר שם לשון שלוח

"בעמק שלח ברגליו". הנתן אמרי-שפר • על-ידם שרו דבורה וברק - שירה. ורבותינו דרשוהו על יום קבורת יעקב: כשעצער עשו על המערה, במסכת סוטה (דף י"א), ותרגומו: "יתרמי עדביה", ופל חבלו והוא יודה על חלקו אמרים נאים ושבת.

(כב) בן פרת יוסף בן פרת עלי-עין בנות עלי-שור:

כב ברי דיסגי יוסף ברי דיתברך כגפן דנציב על עינא דמיא תרין שבטין יפקון מבנוהי יקבלון חולקא ואחסנתא:

מנשה, בנות צלפחד, שנטלו חלק בשני עברי הירדן. 'ברי דיסגי יוסף', "פרת", לשון פריה ורביה. ויש מדרשי אגדה בו המתישבים על הלשון: בשעה שבא עשו לקראת יעקב, בכלן קדמו האמהות ללכת לפני בניהם להשתחוות, וברחל כתיב: "נגש יוסף ורחל וישתחווי". אמר יוסף: 'ישע זה, עינו רמה, שמא יתן עיניו באמי', יצא לפניו ושרבב קומתו לכסותה, והוא שברכו אביו: "בן פרת", הגדלת עצמך, יוסף, "עלי-עין" של עשו, לפיכך זכית לגדלה. בנות צעדה עלי-שור • להסתכל בך בצאתך על מצרים. ועוד דרשוהו לענין שלא ישלט בזרעו עין הרע, ואף כשברך מנשה ואפרים, ברכם כדגים, שאין עין הרע שולטת בהם.

כ"ו בן פרת • בן חן, והוא לשון ארמי: אפרן נמטיה לרבי שמעון, בסוף 'בבא מציעא' (דף ק"ח). בן פרת עלי-עין • חנו נטוי על העין הרוצה אותו. בנות צעדה עלי-שור • בנות מצרים היו צועדות על החומה להסתכל בפיו, ו'בנות הרבה', "צעדה" כל אחת ואחת במקום שתוכל לראותו משם (דבר אחר, בן צריך לומר, כי לפרוש ראשון הוא שור, חומה וקל-להבין). "עלי-שור", על ראיתו, כמו: (במדבר כד) "אשונונו ולא קרוב", ומדרשי אגדה יש רבים, וזה נוטה לישיב המקרא. פרת • תי"ו שבו הוא תקון הלשון, כמו: (קהלת א) "על-דברת בני האדם". שור • כמו לשור, דבר אחר: "עלי-שור", בשביל לשור. ותרגום של אונקלוס: "בנות צעדה עלי-שור", 'תרין שבטין יפקון מבנוהי וכו', וכתב "בנות" על שם בנות

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

מלשון פוריה וענפה, או כדברי בעלי הדקדוק (עין ספר השקשים שרש בנה) שעשו פרת מלשון ותארכנה פארתו (יחזקאל לא א ה), והם אמרו כי בן כמו נטע, והביאו לו דומה (תהלים פ' ט"ו) וכנה אשר נטעה ימין ועל בן אמצתה לו. והענין כאלו אמר נטע שבו פירות רבות יוסף ועל דעתו בן כמשמעו, יאמר כי יוסף הוא בן שהוא כמו פירות אילן שתול על המעין אשר לא יכזבו מימיו, ועשתה בנות, צעדה אותן על החומות הגבוהות בשמים. וכנה הבדים אשר תצאנה מן פארה בבנות, כי הן בנות לפארות הגדולות, והוא דרך צחות לבן פרת. ולא נסמך בן אל פרת, אכל הוא כמו אשור ארז בלבנון (יחזקאל לא ג), נפתלי אילה שלוחה (לעיל פסוק כ"א), בגימין זאב (להלן פסוק כ"ו). ולפיכך נקוד בצרי, כי אלו היה פרושו נטע שיש לו פירות משפטו כסגול. ואמר בן, דרך חבוב, כמו משרף בני עליה (לעיל פסוק ט).

בפרות גנוסר (תחומא ויחי י"ז) תורה כב (כב) בן פרת יוסף. בן חן, והוא לשון ארמי (ב"מ ק"ט) אפריון נמטיה לרבי שמעון. בן פרת עלי עין, חנו נטוי על העין הרוצה אותו, לשון רש"י. ורחוק הוא מאד לסמכו אל הלשון ההוא, שלשונות כאילה בתלמוד יוני או פרסי ושאר לשונות, אין להם חקר בלשון הקדש. ועוד, כי לפי הנמצא ממנו איננו רק לשון ברכה ושבת. והענין בו שרש, וכן בבראשית רבה (ס' א') ויברכו את רבקה, דוין ושפופין ולא היו מפרנין אלא בפה. ודומה לי שהוא ממה שאמרו (כתובות ג"ד) פרנא ליתמי, שפרושו השבח שהשבחוהו הוא ליתומים, וקראו עוד הכתבה פורנא, אשה גובה פורנא מהם (שם ס"א), הכתבה שהיא שבת בית אביה, וכמו שאמרו (ב"ר פ' ז') מהר, פראנון: אבל בן פרת, או כדעת אונקלוס

במושלי ארץ לשלח זה לזה האלים, וכן הענין, כי האילות שנוטרו בארץ מלך הצפון וגדלו אותן בהיכלי מלך הנגב ויקשרו כתב הבשורה בקרניה והיא תרוץ מהר ותשוב למעונה ויתבשרו בהן, וזה טעם אמרי שפר, כלומר אילה שלוחה מבשר בשורות טובות: והענין הזה ידוע, והוא מזכר בירושלמי במסכת שביעית (פ"ט ה"ב), אמרו אין אזלין לון חורין, ואי בעית למבדקיה איתו טבין וישלחון לארע רחיקא בסוף אינו חורין, עבר בן ואיתי טבין וחפי קרניהון בכסף ושלחון לאפריקי ובסוף תלת עשרה שנין חורון לאתריהון. שהתירו לאחר י"ג שנה, ומיד חורין: והמשל, כי נפתלי שבע רצון (דברים ל"ג ב') ומלא כל טוב וממנו תבא בשורה לכל ישראל כי עשתה ארצו פרות לשבעה, כמו שהזכירו רבותינו

(כג) וַיִּמְרְרוּהוּ וַרְבוּ וַיִּשְׁטְמֵמוּהוּ בְּעָלֵי חֲצִים:

כג וַיִּמְרְרוּהוּ וַרְבוּ וַיִּשְׁטְמֵמוּהוּ וַאֲעִיקוּ לֹה גְבִרִין
גְּבִרִין בְּעָלֵי פִלְגוּתָא:

"רמו מעט", שהוא לשון הורמו, אלא שלשון הורמו והושמו, על-ידי אחרים. ולשון שמו, רמו, רבו, מאליהם הוא, הם משוממים את עצמם, נתרוממו מעצמם, נעשו אנשי ריב. וכן: "דמו יושבי אי", כמו נדמו, וכן תרגם אונקלוס: 'ונקמוהי'. **בעלי חצים** • שלשונם פחץ, ותרגומו: 'מרי פלגותא', לשון: 'ותהי המתצה', אותן שהיו ראויים לחלק עמו נחלה.

נ"י • וַיִּמְרְרוּהוּ וַרְבוּ • וַיִּמְרְרוּהוּ אָחִיו, וַיִּמְרְרוּהוּ פוּטִיפֶר וְאִשְׁתּוֹ לְאֶסְרוֹ, לְשׁוֹן: 'וַיִּמְרְרוּ אֶת חֵייהֶם'. וַרְבוּ • נַעֲשׂוּ לוֹ אָחִיו אֲנָשֵׁי רִיב, וְאִין הִלְשׁוֹן הַזֶּה לְשׁוֹן פְּעִלוֹ, שָׁאם-כֵּן הָיָה לוֹ לִינְקָד: וַרְבוּ, כְּמוֹ: "הִמָּה מִי מְרִיבָה אֲשֶׁר רְבוּ וְגו'", וְאָף אִם לְשׁוֹן רְבִית חֲצִים הוּא, כֵּן הָיָה לוֹ לִינְקָד. וְאִינוּ אֵלָּא לְשׁוֹן פְּעִלוֹ, כְּמוֹ: (ויח' ב) "שמו שמים", שהוא לשון הושמו, וכן

(כד) וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קִשְׁתּוֹ וַיַּפְּזוּ זְרַעִי יָדָיו מִיַּדִּי אֲבִיר
יַעֲקֹב מִשָּׁם רָעָה אֲבֹן יִשְׂרָאֵל:

כד וַתֵּשֶׁב בְּהוֹן נְבִיאוּתָהּ עַל דָּקִים אוֹרִיתָא
בְּסִתְרָא וְשׁוֹי בְּתִיקָפָא רוֹחֲצָנָה כְּכֵן יִתְרָמָא
דְּהַב עַל דְּרַעוּהִי וְאַחֲסִין מְלֻכּוּתָא וְתִקְיָה
דָּא הָוֵת לֹה מִן קָדָם אֵל תִּיקָפָא דִּיעֲקֹב דִּי
בְּמִימְרָה זֶן אֲבָהֶן וּבְנִין זֶרְעָא דִּישְׂרָאֵל:

ולא מלשון עברי שבמקרא, 'שוי בתקפא רוחצנה', תרגום של 'באיתן קשתו', וכן לשון התרגום על העברי: ותשב נבואתו בשביל שאיתנו של הקדוש-ברוך-הוא היתה לו לקשת ולמבטח. 'ככן יתרמא דהב על דרעוהי', לכה: 'ויפזו זרעי ידיו', לשון פז. **אבן ישראל** • לשון נוטריקון: אב וכן, 'אבנה ובנין': 'יעקב ובניו'.

נ"י • וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קִשְׁתּוֹ • נְתִישְׁבָה בְּחִזָּק. קִשְׁתּוֹ חִזָּקוֹ. וַיַּפְּזוּ זְרַעִי יָדָיו • זוּ הִיא נְתִינַת טַבַּעַת עַל יָדוֹ, לְשׁוֹן: "זָהָב מוּפָז". זֹאת הִיְתָה לוֹ מִיַּד הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שֶׁהוּא "אֲבִיר יַעֲקֹב", וּמִשָּׁם עָלָה לְהִיּוֹת "רָעָה אֲבֹן יִשְׂרָאֵל", עַקְרָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, לְשׁוֹן אֲבֹן הָרֵאשִׁי, לְשׁוֹן מְלֻכּוּת. וְאִינוּקְלוֹס, אָף הוּא כֵּן תִּרְגְּמוֹ: וַתֵּשֶׁב, 'וַתֵּבַת בְּהוֹן נְבִיאוּתָהּ' הַחֲלוּמוֹת אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם 'עַל דָּקִים אוֹרִיתָא בְּסִתְרָא', תּוֹסֶפֶת הוּא,

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

משלים הכל. וענין **רועה**, כי העו בגבורה מתעלה בימינו של הקדוש ברוך הוא, כדכתיב (תהלים י"ד) קרנים מידו לו ושם חביון עזה, כלומר ושם בימינו חביון העו. וחביון הוא הכח המתעלה הנחבא במקום אצילותו, וזהו שצאמר (תהלים פ' ט"ו) וכנה אשר נטעה ימינך, **מאל אביר**, האלהים הרועה אותי מעודי, ואת שדי ויברכה. ודעת הברכה כי **מידי אביר יעקב** מחסד **שרועה אבן ישראל** ומאלהי אביו יפיק רצון ויבא עזרו, ועם שדי תהיה ברכתו. והנה הוא מברך בשמים ובארץ. ונה טעם ברכות **אביר גברי על ברכות הורי** (פסוק כ"ז), כי הבנין שלם בו. כה העליתי הענין הזה ממדרשו של רבי נחוניא בן הקנה (עין ספר הקדור קצ"א קמ"ח). והמשכיל יבין: תורה כה

הקדוש ברוך הוא היה לבך בשלא שמעת לדברי אדונתך והוא יברכה, גם זה לשונו. ורבי אברהם אמר כי מ"ם **מאל אביר** נמשך לו את שדי והוא יברכה: **ועל** דרך האמת הברכה הזאת דומה לברכה אשר ברח למעלה את הנערים, כי **אביר יעקב** הוא אלהי אמת, ולא בא בפתוב אביר אברהם או יצחק וזולתם, רק אביר יעקב או אביר ישראל (ישעיה א' כ"ד), הוא יעקב. והנה **מידי אביר יעקב**, הגדלה והגבורה. משם **מידי אביר יעקב, רועה אבן ישראל**, היא האבן הראשה שהיתה לראש פינה (תהלים קי"ח כ"ב) מאת ה', ונקרא **אבן ישראל** כמו שאמר חכמים בנסת ישראל, היא האבן הראשה. וטעם **אבן**, שהוא בנין

ועל הכלל ראוי שפירש בברכת יוסף שיהיה בה זכר לשני השבטים היוצאים ממנו, והוא לשון פרת ובנות, אבל מפני שהזכיר לוי ושבטי ישראל אינם אלא שנים עשר, לא יעשה ממנו כן בברכתו שנים שבטים חלוקים אבל ירמו להם. וכן במשה רבנו בברכתו דמה אותו לשור ולרעם (דברים י"ג י"ז), והזכיר בו הקרנים, כי כל אחד מהם גוף אחד שממנו יתחלקו קרנים. ובעבור ששם לא הזכיר שמעון, אמר בפרוש והם רבבות אפרים והם אלפי מנשה (שם): תורה כג

(כד) **מידי אביר יעקב**. זאת היתה לו מאת הקדוש ברוך הוא שהוא **אביר יעקב** ומשם זכה להיות **רועה אבן ישראל**, עקרון של ישראל, לשון האבן הראשה, לשון רש"י. **מאל אביר** היתה זאת לה והוא יעורר, ועם

(כה) **מֵאֵל אָבִיךָ וַיַּעֲזֹרְךָ וְאֵת שְׂדֵי וַיַּבְרִיכְךָ בְּרִכַּת שְׁמַיִם מֵעַל בְּרִכַּת תְּהוֹם רַבְּצַת תַּחַת בְּרִכַּת שָׁדִים וָרַחֵם:**

כה מימר אלהא דאבויך יהי בסעדה וית שדי ויברכנה ברבן דנחתן מטלא דשמיא מלעלא ברבן דנגדן ממעמקי ארעא מלרע ברבנתא דאבויך ודאמך:

הראויה להריון, והנכבות לא ישפלו את רחם שלהן, להפיל עברה. **שדים** • "ירה יירה" מתרגמין: 'אישתדאי ישתדי', אף "שדים" כאן, על שם שהזרע יורה כחץ.

כז"ל מאל אביך • היתה לך זאת, והוא יעזור. ואת שדי • ועם הקדוש-ברוך-הוא היה לך, כשלא שמעת לדברי אדונתך, והוא יברכך. **ברכת שדים ורחם** • ברבנתא דאבא ודאמא, כלומר יתברכו המולידים והיולדות, שיהיו הזכרים מזריעים טפה

(כו) **בְּרִכַּת אָבִיךָ גָּבְרוּ עַל-בְּרִכַּת הוֹרֵי עַד-תְּאֻנֹּת גִּבְעַת עוֹלָם תִּהְיֶינָה לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקֶדֶד גִּזִּיר אַחִיו:**

כו ברבנתא דאבויך יתוספן על ברבנתא דילי פריכו אבהתי דתמידו להן ברבנא דמן עלמא יהונן כל אלן לרישא יוסף ולגברא פרישא דאחיה:

הריון, שהורוני במעי אמי, כמו (איוב ג) "הרה גבר". **עד-תאנות** • עד קצות, כמו: (במדבר לד) "והתאניתם לכם לגבול קדמה", (שם ח) "תתאו לבא חמת". **תהיין** • כלם לראש יוסף. **גזיר אחיו** • פרישא דאחיה, שנבדל מאחיו, כמו: "וינזרו מקדשי בני ישראל", "נזרו אחור". ורבותינו דרשו: "ותשב באיתן קשתו", על כבישת יצרו באשת אדוניו, וקוראו 'קשת', על שם שהזרע יורה כחץ. **ויפזו זרועי ידיו** • כמו: ויפזו, שיצא הזרע מבין אצבעות ידיו. **מידי אביר יעקב** • שנראתה לו דמות דיוקנו של אביו וכו', כדאיתא ב'סוטה' (דף לז). ואונקלוס תרגם "תאנות עולם", לשון תאנה וקמדה, ו"גבעות", לשון: "מצקי ארץ", והם הברכות שחמדתן אמו והזיקתו לקבלם.

כז"ל **ברכת אביך גברו וגו'** • הברכות שברכני הקדוש-ברוך-הוא, גברו והלכו על הברכות שברך את הורי. **עד-תאנות גבעת עולם** • לפי שהברכות שלי גברו עד סוף גבולי גבעות עולם, שנתן לי ברכה פרוצה בלי מצרים, מגעת עד ארבע קצות העולם, שנאמר: "ויפרצת ימה וקדמה וגו'" מה שלא אמר לאברהם אבינו וליצחק. לאברהם אמר לו: "שא נא עניך וראה וגו' כי את כל הארץ אשר-אתה ראה לך אתגננה", ולא הראהו אלא ארץ ישראל בלבד. ליצחק אמר לו: "כי-לך ולזרעך אתן את-כל-הארצות האל והקימתי את-השבועה וגו'", זהו שאמר ישעיה: (ישעיה נח) "והאכלתיך נחלת יעקב אביך", ולא אמר: 'נחלת אברהם'. **תאנות** • אשמואל"ץ, כך חפרו מנחם בן סרוק. הורי • לשון

♦ יום שישי י"ג טבת ♦

(כז) **בְּנִימִין זָאב יִטְרֹף בִּבְקָר יֹאכֵל עֵד וְלַעֲרֹב יַחְלֹק שָׁלָל:**

כז בנימין בארעה תשרי שכנתא ובאחסנתה יתבני מקדשא בצפרא ובפניא יהון מקרבין כהנא קרבנא ובעדן רמשא יהון מפלגין מותר חולקהון משאר קדשיא:

שאול הוא אומר, שעמד בתחלת בקרן (ספרים אחרים: פריסתן) וזריחתן של ישראל. **ולערב יחלק שלל** • אף משתשקע שמשן של ישראל על-ידי נבוכדנאצר, שיגלם לבבל. **יחלק שלל** • מרדכי ואסתר שהם מבנימין יחלקו את שלל המן, שנאמר: "הנה בית המן נתתי לאסתר", ואונקלוס תרגם על שלל הפהנים בקדשי המקדש.

כז"ל **בנימין זאב יטרף** • זאב הוא אשר יטרף, נבא על שיהיו צתידין להיות חטפנין: (שופטים כא) "והטפתם לכם איש אשתו", בפילגש בגבעה. ונבא על שאול שיהיה נוצח באויביו סביב, שנאמר: (שמואל א יד) "ושאול לכד המלוכה וילחם במואב, ובאדום וגו', ובכל אשר יפנה ירשיע". **בבקר יאכל עד** • לשון בנה ושלל, המתרגם 'עדאה', ועוד יש לו דומה בלשון עברית: (ישעיה לג) "אז חלק עד-שלל", ועל

(כח) כֹּל-אֱלֹהִים שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנִים עָשָׂר וְזֹאת
אֲשֶׁר-דָּבַר לָהֶם אֲבִיהֶם וַיְבָרֶךְ אוֹתָם אִישׁ אִישׁ
בְּבִרְכָתוֹ בֵּרֶךְ אֹתָם:

וְזֹאת אֲשֶׁר-דָּבַר לָהֶם אֲבִיהֶם וַיְבָרֶךְ אוֹתָם.
וְהָלֹא יֵשׁ מֵהֶם שְׁלֹא בִרְכָם, אֲלֵא קִנְטְרָן? אֲלֵא כִּן
פְּרוּשׁוֹ: "וְזֹאת אֲשֶׁר-דָּבַר לָהֶם אֲבִיהֶם", מִה שֶׁנֶּאֱמַר
בְּעִנְיָן. יָכֹל שְׁלֹא בֵרֶךְ לְרֹאוּכָן, שְׁמַעוֹן וְלֹוִי?
תִּלְמוּד-לוֹמַר: "וַיְבָרֶךְ אוֹתָם", כֹּלָם בְּמִשְׁמַע. אִישׁ
אֲשֶׁר בְּבִרְכָתוֹ. בִּרְכָה הַצְתִּידָה לְבֹא עַל כָּל אֶחָד

וְאַחֵד. בֵּרֶךְ אֹתָם. לֹא הָיָה לוֹ לוֹמַר, אֲלֵא "אִישׁ
אֲשֶׁר בְּבִרְכָתוֹ בֵּרֶךְ אוֹתוֹ". מִה תִּלְמוּד-לוֹמַר: "בֵּרֶךְ
אֹתָם"? לְפִי שְׁנֵתָן לַיהוּדָה גְבוּרַת אָרִי, וְלִבְנֵימִין
חֲטִיפָתוֹ שֶׁל זָאֵב, וְלִנְפֹתָלִי קְלוּתוֹ שֶׁל אֵילָה, כֹּל
שְׁלֹא כָלָלָן כֹּלָם בְּכָל הַבִּרְכוֹת? תִּלְמוּד-לוֹמַר: "בֵּרֶךְ
אֹתָם".

(כט) וַיֵּצֵא אוֹתָם וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲנִי נֹאסֶף אֶל-עַמִּי
קִבְּרוּ אוֹתִי אֶל-אֲבֹתִי אֶל-הַמַּעֲרָה אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה
עֶפְרוֹן הַחֲתִי:

נֹאסֶף אֶל-עַמִּי. עַל שֵׁם שְׁמִכְנִיסִין הַנִּפְשׁוֹת
אֶל מְקוֹם גְּנִיזָתָן, שֵׁי"ש 'אֶסִּיפָה' בְּלִשׁוֹן עִבְרִי שֶׁהִיא
לִשׁוֹן הַכְּנָסָה, כְּגוֹן: (שׁוּפְטִים יט) "וַאֲנִי אִישׁ מֵאֶסֶף אוֹתָם
הַבִּיתָה", (דְּבָרִים כב) "וַאֲסַפְתּוֹ אֶל תּוֹךְ בֵּיתְךָ", (ויקרא כג)

"בְּאֶסְפָּכֶם אֶת תְּבוּאַת הָאָרֶץ", הַכְּנָסְתֶּם לְבֵית מִכְנִי
הַגִּשְׁמִים. בְּאֶסְפָּכֶם אֶת-מַעֲשֵׂיכֶם. וְכָל 'אֶסִּיפָה'
הַמְּמוּרָה בְּמִיתָה, אֵף הִיא לִשׁוֹן הַכְּנָסָה. אֶל-אֲבֹתִי.
עִם אֲבֹתִי.

(ל) בַּמַּעֲרָה אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה הַמְּכַפְּלָה אֲשֶׁר-עַל-פְּנֵי
מִמְרָא בְּאֶרֶץ פְּנֵעַן אֲשֶׁר קִנָּה אֲבִרְהָם אֶת-הַשָּׂדֶה
מֵאֵת עֶפְרוֹן הַחֲתִי לְאַחֲזֹת-קֶבֶר:

(לא) שָׁמָּה קִבְּרוּ אֶת-אֲבִרְהָם וְאֶת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ שָׁמָּה
קִבְּרוּ אֶת-יִצְחָק וְאֶת רִבְקָה אִשְׁתּוֹ וְשָׁמָּה קִבְּרֵתִי
אֶת-לֵאָה:

רמב"ן על התורה – מהדורות בלוס, אברמוביץ

(כט) קִבְּרוּ אוֹתִי אֶל אֲבֹתִי. עִם אֲבֹתִי,
לִשׁוֹן רִשְׁי. וְלֹא פִרַשׁ אֶל
הַמַּעֲרָה, וַאֲיֵנָּה עִם. וַיִּתְּכֵן שִׁיחָהּ לִשׁוֹן
הַמִּקְרָא הַזֶּה קֶצֶר, קִבְּרוּ אוֹתִי וְשִׁאוֹנִי
אֶל אֲבֹתִי אֶל הַמַּעֲרָה, כִּי כֵן אָמַר וְלַעֲל
מִי"ז (ו) וְנִשְׁאַתְנִי מִמַּצְרַיִם, וַיִּשְׁאֲזוּ אוֹתוֹ
כְּנִיז (וְהִלֵּן נִי י"א). וַיִּתְּכֵן שִׁישְׁמִשׁ "אֶל"
בְּפָנִים רַבִּים, קִבְּרוּ אוֹתִי עִם אֲבֹתִי,
כְּמוֹ וְאִשָּׁה אֶל אֲחֻתָּה לֹא תִקַּח וַיִּקְרָא
י"ח י"ח, עִם אֲחֻתָּה. אֶל הַמַּעֲרָה,
בַּמַּעֲרָה, כְּמוֹ וְאֶל הָאָרֶץ תִּתֵּן אֶת הָעֵדֻת
(שְׁמוֹת כ"ה כ"א), הִנֵּה הוּא נִחְבָּא אֶל הַכִּלִּים
(שְׁמִי י' כ"ב), וְכֵן (לַעֲל כ"ג י"ט) וַאֲחֵרִי כֵן קִבְּר
אֲבִרְהָם וְגו' אֶל מַעֲרָה:

וַאֲמַר רַבִּי אֲבִרְהָם כִּי טַעַם קִבְּרוּ אוֹתִי
אֶל אֲבֹתִי שֶׁיִּלְכּוּ עִם יוֹסֵף, וְלֹא
הָיָה יַעֲקֹב צָרִיד לָכָּה, אֲבָל צָוָה לְכֹלָם
עֲתָה שֶׁיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ אֶל הַמַּעֲרָה כְּאֲשֶׁר
הַשְׁבִּיעַ לְיוֹסֵף, כִּי פָחַד אוֹלִי לֹא יִתֵּן
פְּרַעְזָה רְשׁוּת לְיוֹסֵף לְצִאֵת מִן הָאָרֶץ
שֶׁלֹא יִתְעַכֵּב בְּאֶרֶצוֹ. וְהָלֹא תִרְאֶה
שֶׁהַצֶּרֶךְ יוֹסֵף לְחַלּוֹת פְּנֵי בֵית פְּרַעְזָה
שֶׁיִּבְקֶשׁוּ עָלָיו מִפְּרַעְזָה שִׁלְךָ, וְהוּא עֲנֶה
כְּאֲשֶׁר הַשְׁבִּיעַךָ (וְהִלֵּן נִי י"א) כִּי בְּעֵבוֹר
הַשְּׁבוּעָה יִתְרַצֶּה בְּזֶה: תוֹרָה ל
(לא) וְטַעַם שָׁמָּה קִבְּרוּ אֶת יִצְחָק. שֶׁלֹא
אָמַר קִבְּרֵתִי, בְּעֵבוֹר הַיּוֹת עֲשׂו
עִמוֹ בְּקִבּוּרָת אֲבִיהֶם וְלֹא יִרְצָה עֲתָה

לְהוֹפִירָו. וְעוֹד, שֶׁלֹא יִצְטָרֵךְ עֲתָה
לְהַאֲרִיד לֵאמֹר שָׁמָּה קִבְּרֵנוּ אֶת יִצְחָק
וְשָׁמָּה קִבְּרוּ אֶת רִבְקָה אִשְׁתּוֹ, כִּי לֹא
הָיָה הוּא בְּקִבּוּרָת אָמוֹ. וְהוֹפִיר לָהֶם
בְּצִוְּאוֹתוֹ הַמַּעֲרָה וְהַנְּקָבִים בֹּה, לְגַדֵּל
הַמְּקוֹם, כְּדִי שִׁיזְדְּרוּ לְקַבְּרוֹ שָׁם:
וַאֲמַר אֲשֶׁר קִנָּה אֲבִרְהָם אֶת הַשָּׂדֶה
לְאַחֲזֹת קֶבֶר, לְהוֹדִיעַ כִּי
אֲבִרְהָם צָוָה שִׁיחָהּ הַמְּקוֹם הַהוּא בֵּית
הַקְּבֻרוֹת לָהֶם לְאַחֲזֹת עוֹלָם. אֲבָל
לְמִטָּה (נִי י"א) כְּשֶׁאָמַר וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ
בַּמַּעֲרָת שָׁדָה הַמְּכַפְּלָה אֲשֶׁר קִנָּה
אֲבִרְהָם לְאַחֲזֹת קֶבֶר, נִתְּכֵן הַכְּתוּב
לְרַמּוֹ כִּי בְּיַעֲקֹב נִשְׁלַמָּה כְּנִת הַצִּדִּיק,

(לד) **מִקְנֵה הַשָּׂדֶה וְהַמְעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ מֵאֵת בְּנֵי־חֵת:** לב וביני חקלא ומערתא די בה מן בני חתא:

(לה) **וַיָּכַל יַעֲקֹב לַצֹּחַת אֶת־בָּנָיו וַיֹּאסֶף רְגֵלְיוֹ אֶל־הַמָּטָה וַיָּגֹעַ וַיֹּאסֶף אֶל־עַמּוּיוֹ:** לג ושיצי יעקב לפקדא ית בנוהי וכנש רגלוהי לערסא ואתנגיד ואתפניש לעמה:

י"ט וַיֹּאסֶף רְגֵלְיוֹ • הַכְּנִיס רְגֵלְיוֹ • וַיָּגֹעַ וַיֹּאסֶף • ומיתה לא נאמרה בו, ואמרו רבותינו זכרונם לברכה: יעקב אבינו לא מת (תענית ה) •

נ (א) **וַיִּפֹּל יוֹסֵף עַל־פְּנֵי אָבִיו וַיִּבְכֶּה עָלָיו וַיִּשְׁקֻלוּ:** א ונפל יוסף על אפי אבוי ויבכא עלוהי ונשק ליה:

(ב) **וַיֵּצֵא יוֹסֵף אֶת־עַבְדָּיו אֶת־הַרְפָּאִים לַחֲנֹט אֶת־אָבִיו וַיַּחֲנֹטוּ הַרְפָּאִים אֶת־יִשְׂרָאֵל:** ב ופקיד יוסף ית עבדוהי ית אסותא למחנט ית אבוי ויחנטו אסותא ית ישראל:

י"ט לַחֲנֹט אֶת־אָבִיו • ענין מרקחת בשמים הוא.

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

יוסף את בני ישראל, כי בראותו שאחיו זקנים השביע כל בניהם וכל בית אביו שיצו גם את בני בנייהם לעת הגאולה, כי כלם יודעים הגלות: תורה לב
(לג) **וַיָּגֹעַ וַיֹּאסֶף.** ומיתה לא נאמרה בו, ואמרו רבותינו (תענית ה) יעקב אבינו לא מת, לשון רש"י. ולדעת רבותינו, הרי יעקב הנפיר מיתה בעצמו (לעיל מ"ח ב"א) הנה אנכי מת והיה אלהים עמכם. ואולי לא ידע הוא בנפשו, או שלא רצה לתת פבור לשמו. וכן (להלן) י"ט **וַיִּרְאוּ אֲחֵי יוֹסֵף כִּי מֵת אֲבִיהֶם,** כי להם מת הוא, או שלא ידעוהם בזה כלל: **וַיַּעֲנִן** המדרש הנה כי נפשות הצדיקים צרורות בצרור החיים, וזו תחופה עליו כל היום, לוכשת לבושה השני שלא יפשטנה ערומה, כיעקב, או תתלבש לעתים מזמנות. ויוון הענין הנה במסכת שבת (קכ"ב) ובמסכת פתבות (ק"ג): תורה א

וַיִּשְׁלֹם סֹפֶר בְּרֵאשִׁית בִּסְפוּר דְּבָרֵי הָאֲבוֹת, לְהַגִּיד רֵאשׁוֹנוֹת וְחֻדְשׁוֹת, בְּטָרִם תַּצְמִיחָה בְּלִבָּבוֹת. וַיִּלְוִיצַר כָּל רֵאשִׁית רֹכֵב עֲרֻבוֹת, נַחֲלוֹת רְבוֹת, וְחֻדְאוֹת לְרִבְבוֹת, וְלוֹ תַּחֲנֵנוּ עֲלִילוֹת וְסֻבוֹת, מִגִּלְגָּל עֲמָקוֹת וְדַעוֹת נִשְׁגָּבוֹת, וּמוֹצִיא לְאוֹר הַמַּחֲשָׁבוֹת, הַמוֹלִיק אוֹתִי בְּדֶרֶךְ צִדְקָה בְּתוֹךְ נְתִיבוֹת, הַגּוֹמֵל לַחַיִּים טוֹבוֹת: תַּם וְנִשְׁלַם שִׁבְחָ לְבוֹרָא עוֹלָם

וזהו מספרי הקדמוניות, כי בא צפון אליו בן עשו וצוה עמהם קטטה על זה עד שערכו מלחמה ותגבר יד יוסף ותפשו עם מבחר גדודיו והביאום למצרים ועמד שם בתפיסה כל ימי יוסף, וברח משם במותו והלך לארץ כנען ומלך על פתים ברומא, ובסוף המלך על כל ארץ אשליא, והוא אשר מלך ראשון על רומה, והוא אשר בנה ההיכל הראשון והגדול מאשר נבנו ברומא. וגם רבותינו (סוטה י"ג) הזכירו מזה הענין מקטטת עשו במערה:

וְהַכְּתוּב שאמר בראן (להלן נ"ד) **וַיָּשָׁב יוֹסֵף מִצִּרְיָהוּ הוּא וְאָחָיו וְכָל הָעֲלִים אֲתוּ לְקַבֵּר אֶת אָבִיו אַחֲרֵי קִבְרוֹ אֶת אָבִיו,** בא לרמז שלא מת אחד מכלם במלחמה ולא בדרך, שעמד להם זכות הנביא וזכות יוסף שעלו עמו: **וְלֹא צָוָה יוֹסֵף כְּאֲשֶׁר צָוָה אָבִיו לֵשֶׁאת אוֹתוֹ לְקַבְּרוֹ בְּאֶרֶץ עֵתָה,** כי לא יניחוהו בית פרעה כי לכבוד הוא להם. ועוד, שאם ילכו עמו אחיו ובית אביו יגלו ויגברו אנשי הארץ את כל אשר להם, ואיננו דרך פבור שילכוהו שם אחרים:

וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אָחָיו אֲנֹכִי מֵת (שם פסוק כ"ד), כי אחיו חיים היו, כי האריכו ימים יותר ממנו, כאשר אתה ראה בלוי. ואמר (שם פסוק כ"ה) **וַיִּשְׁבַּע**

כי לשלשתם קנאה ולא יקברו בה עוד איש. ועל כן לא צוה יוסף שיקברו אותו במערה עם אבותיו: **וְרֵאשִׁית** במקילתא לרבי שמעון בן יוחאי (פסלה י"ט) שאמר להם יוסף וכשאתם מעלין אותי קברו אותי בכל מקום שתצו, מקבל אני שאיני נכנס לקבורת אבתי, שאין נכנס לקבר אבות אלא שלשה אבות ושלש אמהות, שנאמר **שְׁמָה קִבְּרוּ אֶת אֲבִיהֶם וְגו'**, ואומר (להלן נ"ה) בקברי אשר בריתי לי, כי הוא פוסק: **וַיִּתְּכֵן** שרמו להם באמרו **וְשְׁמָה קִבְּרֵנִי אֶת לֵאָה,** שפבר החזיק הוא במערה, ואמר זה כנגד עשו שלא יערער הוא ובניו בקבורתו לטען שהמערה שלו כי הוא הבכור, והוא הראוי להקבר עם אבותיו, ואף על פי שהלך אל ארץ אחרת, יהיו נושאים אותו משם כאשר ישאו בני את יעקב, כי ירצה להקבר עם אבותיו הקדושים וליחד אתם בקבורה, ואם יקבר שם עשו לא יקבר שם יעקב, כי אין לשתי משפחות בית קבורה אחד. וזהו גם כן מה שאמר **בְּקַבְּרִי אֲשֶׁר בְּרִיתִי לִי,** שפבר כרה לו הקבר להחזיק בו:

וְזֶה טַעַם וַיַּעַל עִמּוֹ גַּם רַכָּב גַּם פָּרָשִׁים (להלן נ"ט), כי ידע ודון עשו ובניו. וכן היה מעשה, כי מצינו בספר דברי הימים ליוסף בן גוריון (והוא ספר יספון)

(ג) וַיִּמְלֹאוּ-לוֹ אַרְבָּעִים יוֹם כִּי כֵן יִמְלֹאוּ יְמֵי הַחַגִּטִּים
וַיִּכְּפוּ אֹתוֹ מִצָּרִים שְׁבָעִים יוֹם:

רש"י • וַיִּמְלֵאוּ-לוֹ • הִשְׁלִימוּ לוֹ יְמֵי חַנִּיטָתוֹ, עַד שֶׁמֶלְאוּ לוֹ אַרְבַּעַם יוֹם. וַיִּכְפוּ אוֹתוֹ וּגְו' • אַרְבַּעַם

(ד) וַיַּעֲבְרוּ יָמָי בְּבֵיתוֹ וַיְדַבֵּר יוֹסֵף אֶל־בְּרִית פְּרָעָה לֵאמֹר אִם־נָא מָצְאתִי חֵן בְּעֵינֶיכֶם דַּבְּרוּ־נָא בְּאָזְנֵי פְרָעָה לֵאמֹר:

(ה) אָבִי הִשְׁפִּיעֵנִי לֵאמֹר הִנֵּה אֲנִי מֵת בְּקִבְרִי אֲשֶׁר פָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנָעַן שָׁמָּה תִּקְבְּרֵנִי וְעַתָּה אֵעֲלֶה-נָּא וְאֶקְבְּרָה אֶת-אָבִי וְאֶשׁוּבָה:

הַיְיטָא אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי • כְּפִשׁוּטוֹ, כְּמוֹ: (שְׁמוֹת כ"א)
 "כִּי-יָבֹרָה אִישׁ". וּמִדְרָשׁוֹ עוֹד מְתִישָׁב עַל הַלְשׁוֹן,
 כְּמוֹ: "אֲשֶׁר כָּנִיתִי", (ר"ה כ"ו) אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא:
 בְּשֶׁהֲלַכְתִּי לְכַרְכֵּי הַיָּם, הָיוּ קוֹרִין לְמַכִּירָה, פִּירָה.

(ו) וַיֹּאמֶר פֶּרְעֹה עֲלֵה וְקַבֵּר אֶת־אֲבִיךָ פֶּאֶשֶׁר הִשְׁבִּיעְךָ:

וַיֹּאמֶר הַשְּׂבִיעִי • וְאִם לֹא בִשְׁבִיל הַשְּׂבִיעִי,
לֹא הָיִיתִי מְיֻחָד, אֲבָל יָרָא לִדְמוּת: 'עֲבֹר עַל
הַשְּׂבִיעִי'! שְׂלֵא יֹאמַר: אִם כֵּן, אֲעֹבֵר עַל הַשְּׂבִיעִי

(י) וַיַּעַל יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת־אָבִיו וַיַּעַל אֹתוֹ כָּל־עַבְדֵי
פַּרְעֹה וְקָנִי בֵיתוֹ וְכָל זִמְנֵי אֶרֶץ־מִצְרָיִם:

(ח) וְכָל־בֵּית יוֹסֵף וְאֶחָיו וּבֵית אָבִיו רָק טַפָּם וְצֶאֱנָם
וּבְקֶרֶם עֲזָבוּ בְּאֶרֶץ גִּשּׁוֹ:

(ט) וַיַּעַל עֲמֹן גַּם־רָכָב גַּם־פְּרִשִׁים וַיְהִי הַמַּחֲנֶה כָּבֵד
מְאֹד:

(י) וַיָּבֹאוּ עַד-גֵּרֶן הָאָמֶד אֲשֶׁל בַּעֲבֵר הַיַּרְדֵּן וַיִּסְפְּדוּ
 יָשָׁם מִסֵּפֶד גָּדוֹל וַכְּבֹד מְאֹד וַיַּעַשׂ לְאֲבִיו אֲבֵל
 שִׁבְעַת יָמִים:

כ"ט • גִּרְוֹן הָאֶטֶד • מִקֵּץ אֶטְדִּין הָיָה. וְרַבּוּתֵינוּ דָּרָשׁוּ:
(סוּטָה יג) עַל שֵׁם הַמָּאֲרַע, שֶׁבָּאוּ כָּל מַלְכֵי כְּנָעַן וּנְשֵׂאֵי
יִשְׁמֻעֵאל לְמַלְחָמָה, וְכִיּוֹן שָׂרְאוּ כְּתוּרָה שֶׁל יוֹסֵף תְּלוּי

(יא) וַיֵּרָא יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַפְּנִיעִי אֶת־הָאֵל אֲבֹל־כְּבֹד זֶה לְמִצְרַיִם עַל־פֶּן קָרָא שְׁמָהּ אֵל מִצְרַיִם אֲשֶׁר בָּעֲבֹר הִירְדֵן:

יא וַיֵּרָא יתב ארעא כנענאה ית אבֵּל־כְּבִית אֲדָרִי דְאֶסְדַּר וְאֶמְרוּ אֵבֶל תְּקִיף דִּין לְמִצְרָאִי עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ אֵבֶל מִצְרַיִם דִּי בָעֲבָרָא דִּירְדְנָא:

(יב) וַיַּעֲשׂוּ בָנָיו לוֹ כֵּן כַּאֲשֶׁר צִוָּם:

יב וַיַּעֲבְדוּ בְנוֹהֵי לֵה כֵּן כְּמָא דִּי פְקַדְנִין:

כ"י - כַּאֲשֶׁר צִוָּם • מהו אֲשֶׁר צִוָּם?.

(יג) וַיֵּשְׂאוּ אֹתוֹ בָּנָיו אֶרֶצָה כְּנָעַן וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בְּמַעַרַת שְׂדֵה הַמְּכַפְלָה אֲשֶׁר קָנָה אֲבֹרָהם אֶת־הַשְּׂדֵה לְאַחֲזַת־קֶבֶר מֵאֵת עֶפְרָן הַחֲתִי עַל־פְּנֵי מִמְרָא:

יג וַיִּנְטְלוּ יתה בְנוֹהֵי לְאֶרְעָא דְכְנַעַן וַיִּקְבְּרוּ יתה בְּמַעַרַת חֶקֶל כְּפֻלְתָּא דִּי זְבִן אֲבֹרָהם ית חֶקֶל־לָא חֲסִנַת קְבוּרָא מִן עֶפְרָן חֲתָאָה עַל אִפִּי מִמְרָא:

כ"י - וַיֵּשְׂאוּ אֹתוֹ בָּנָיו • ולא בְּנֵי בָנָיו, שָׁפָךְ צָוָם: 'אֵל יֵשָׁא מְטָתִי לֹא אִישׁ מִצְרִי וְלֹא אֶחָד מִבְּנֵיכֶם, שֶׁהֵם מִבְּנוֹת כְּנַעַן, אֲלֵא אֲתֶם', (כ"י) וְקָבַע לָהֶם מְקוֹם: שְׁלֹשָׁה לְמִזְרַח וְכֵן לְאַרְבַּע רוּחוֹת, וְכִסְדָּרֵן לְמַסַּע

מַחְנֶה שֶׁל דְּגָלִים נִקְבְּעוּ כָּאֵן. לֹא לֹא יֵשָׁא, שֶׁהוּא עֲתִיד לְשֹׂאת אֶת הָאָרוֹן, וְיוֹסֵף לֹא יֵשָׁא, שֶׁהוּא מְלָךְ, מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם יִהְיוּ תַּחְתִּיהֶם. וְזֶהוּ: "אִישׁ עַל־דְּגָלוֹ בְּאֵתֹת", בָּאוֹת שְׁמֵסֵר לָהֶם אֲבִיהֶם לִישָׁא מְטָתוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ 'לקוטי שיחות' חט"ו עמ' 193 - מתוך 'לקראת שבת')

איך יתכן שראש עֶשׂו מונח ליד יצחק?

על הפסוק בְּנוֹגַע לְקְבוּרַת יַעֲקֹב "וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ בְּמַעַרַת שְׂדֵה הַמְּכַפְלָה" (ג, יג), אֵימָתָא בְּתַרְגּוּם יוֹנָתָן בֶּן עֻזִּיָּאל "וַיִּשְׂמִיעַ פִּתְגָמָא לְעֶשְׂו רִשְׁיָעָא כּו' וְלֹא הָוָה שְׂבִיק לְיוֹסֵף לְמִיקְבּוּר יֵת אָבִיו כּו' וְנָטַל [חֻשִׁים] סִיפָא וְקָטַע רִישִׁיָּה דְעֶשְׂו רִשְׁיָעָא, וְהָוָה רִישָׁא דְעֶשְׂו מִתְגַּלְגַּל כּו' וְאַתְנַח בְּגוּ עֵיטְפִיָּה דִּיצְחָק אָבִיו".

שָׁרְשׁוֹ שֶׁל עֶשׂו - בִּיצְחָק הוּא. וּפְשׁוּט, שְׂבִיצְחָק הַצַּדִּיק לֹא הָיָה שׁוֹם רַע וְרִשְׁעוּת. וְזֶה שֶׁהָיָה עֶשׂו רִשָּׁע, הָיָה רַק כַּאֲשֶׁר הִבְדִּיל אֶת עֲצָמוֹ מִשְׁרֵשׁוֹ - יִצְחָק - וְהִתְעַסֵּק בְּעֵנִינִים גּוֹפְנִיִּים וְחוֹמְרִיִּים.

וְנִמְצָא, שֶׁרַק "גּוֹפּוֹ" וְחִמְרִיּוּתוֹ שֶׁל עֶשׂו הָיָה רַע גָּמוּר, אֲךָ "רֹאשׁוֹ" שֶׁהוּא הַמְּקוֹר וְשִׁרְשׁ שֶׁל כָּפִי שֶׁהוּא בִיצְחָק, הָיָה רַק טוֹב.

וְעַל כֵּן, כַּאֲשֶׁר הִפְרִידוּ וְנִיתְקוּ אֶת "גּוֹפּוֹ" שֶׁל עֶשׂו, וְנִשְׁאָר רַק "רִישִׁיָּה", אֲזִי אֵין בּוֹ רַע, כִּי־אֵם טוֹב גָּמוּר. וְלִכֵּן שִׁיר שֶׁהָיָה מוֹנַח "בְּגוּ עֵיטְפִיָּה דִּיצְחָק".

וַיֵּשׁ לְבָאָר זֶה בְּדֶרֶךְ הַפְּנִימִיּוּת:

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ 'לקוטי שיחות' חלק כ, עמוד 235 - מתוך 'לקראת שבת')

שְׁעָבוֹד מִצְרַיִם בְּמִיתַת יַעֲקֹב

כּוֹתֵב בְּתַחֲלַת הַפָּרָשָׁה "שְׁכִינּוֹן שֶׁנִּפְטָר יַעֲקֹב אָבִינוּ, נִסְתָּמוּ עֵינֵיהֶם וְלָבָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִצְרַת הַשְּׁעָבוֹד שֶׁהִתְחִילוּ לְשַׁעֲבָדָם". וּמִזֶּה מוֹכֵן שֶׁהוֹצֵאתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב מִמִּצְרַיִם לְקְבוּרָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּרָמָה שְׁיִיכָל לְהִיּוֹת גְּלוּת וְשַׁעֲבוֹד מִצְרַיִם.

וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ בָּנָיו אֶרֶצָה כְּנָעַן וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ (ג, יג)

וּמִטַּעַם זֶה לֹא נִשָּׂא לֹא אֶת הָאָרוֹן, שֶׁכֵּן לֹא הָיָה לְמַעַלָּה מִהַשְּׁעָבוֹד, וְכִמּוֹ שֶׁקָּבַע רִשָּׁי "לָמָּה נִמְנוּ שְׁנוֹתָיו שֶׁל לֹא אֶלָּא לְהוֹדִיעַ כְּמָה יָמֵי הַשְּׁעָבוֹד, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁאֶחָד מִן הַשְּׁבָטִים קָיָם לֹא הָיָה שְׁעָבוֹד . . . וְלֹא הָאֲרִירִי יָמִים עַל כָּלָם". וְיִתִּירָה מִזֶּה: אֶפִּילוֹ בְּנוֹגַע לְשִׁבְט לֹא "מִלְאָכַת שְׁעָבוֹד מִצְרַיִם לֹא הָיְתָה עַל שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי".

עַל הַפְּסוּק "וַיֵּשְׂאוּ אוֹתוֹ בָּנָיו" מִפְּרָשׁ רִשָּׁי הַסֵּדֶר בְּנִשְׂיָאָת אָרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, וּמִסִּים "לֹא לֹא יֵשָׁא שֶׁהוּא עֲתִיד לְשֹׂאת אֶת הָאָרוֹן, וְיוֹסֵף לֹא יֵשָׁא שֶׁהוּא מְלָךְ, מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם יִהְיוּ תַּחְתִּיהֶם".

וְצִרִיךְ בְּאוֹר הַטַּעַם שֶׁלּוֹי לֹא יֵשָׁא, הֲרִי נִשְׂיָאָת הָאָרוֹן הוּא עֲנֵן שֶׁבְּעֲתִיד הַרְחוּק, וּבְזֶה גּוֹפָא לֹא עַל־יְדוֹ אֶלָּא עַל־יְדֵי בָנָיו, וּמִדּוּעַ יִקְחוּ מִמֶּנּוּ בְּגִלָּל זֶה אֶת הַמִּצְוָה דְּנִשְׂיָאָת אָרוֹנוֹ שֶׁל אָבִיו?

הַהִסְבָּרָה בְּזֶה:

בְּמִיתַתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב הִתְחִיל הַשְּׁעָבוֹד בְּמִצְרַיִם, כָּפִי שִׁרְשָׁי

וענין זה קשור עם זה שעתיד לשאת את הארון, שכן
"שבתו של לוי". לא רצו לעשות עבודה לפי שידעו
שעתידין לשאת את הארון, ומתוך כך היו בני חורין
(תוספות (הדר זקנים) שמות א, יג).

**(יד) וַיֵּשֶׁב יוֹסֵף מִצְרֵימָה הוּא וְאָחִיו וְכָל־הָעֲלִים
אֹתוֹ לְקַבֵּר אֶת־אָבִיו אַחֲרֵי קָבְרוֹ אֶת־אָבִיו:**

כ"י - הוא ואחיו וכל העלים אתו. בחזרתו כאן,
הקדים אחיו למצרים העולים אתו, ובחליפתו הקדים
מצרים לאחיו, שנאמר: "ויעלו אתו כל עבדי פרעה
וגו'" ואחר-כך: "כל בית יוסף ואחיו", אלא לפי
שראו הכבוד שעשו מלכי כנען, שמתו בתריהם
בארנו של יעקב, נהגו בהם כבוד.

**(טו) וַיֵּרְאוּ אַחֲרֵי־יוֹסֵף כִּי־מֵת אָבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ
יִשְׁטַמְנוּ יוֹסֵף וְהַשֵּׁב יָשִׁיב לָנוּ אֶת כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר
גָּמַלְנוּ אֹתוֹ:**

כ"י - ויראו אחרי-יוסף כי-מת אביהם. מהו
"ויראו"? הכירו במיתתו אצל יוסף, שהיו רגילים
לסעד על שלחנו של יוסף והיה מקרין בשביל כבוד
אביו, ומשמת יעקב לא קרין (כ"י). לו ישטמנו.
שמה ישטמנו, 'לו' מתחלק לענינים הרבה: יש 'לו'
משמש בלשון בקשה ולשון 'הלא', כגון: "לו יהי
כדברך", "לו שמעני", "לו הואלנו", "לו מתנו".
ויש 'לו' משמש בלשון 'אם' ו'אולי', כגון: "לו
חכמו", "לו הקשבת למצותי", "לו אנכי שקל
על-כפי". ויש 'לו' משמש בלשון 'שמה': "לו
ישטמנו", ואין לו עוד דומה במקרא, והוא לשון
'אולי', כמו: "אלי לא תלך האשה אחרי", לשון
'שמה' הוא. ויש 'אולי' לשון בקשה, כגון: "אולי
יראה ה' בעיני", "אולי ישיב ה' אותי", הרי הוא
כמו: "לו יהי כדברך". ויש 'אולי' לשון 'אם': "אולי
יש חמשים צדיקים".

**(טז) וַיֵּצְאוּ אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר אֲבִיךָ צָוָה לִפְנֵי מוֹתוֹ
לֵאמֹר:**

כ"י - ויצאו אל-יוסף. כמו "ויצאו אל-בני ישראל",
צוה למשה ולאחרון להיות שלוחים אל בני ישראל,
אף זה: "ויצאו" אל שלוחם, להיות שליח אל יוסף
לומר לו כן. ואת מי צוה? את בני בלחה, שהיו

**(יז) כֹּה־תֹאמְרוּ לְיוֹסֵף אֲנֵנָּה שָׂא נָא פֶשַׁע אֲחִיךָ
וְחַטָּאתָם כִּי־רָעָה גָּמְלוּךָ וְעַתָּה שָׂא נָא לִפְשַׁע
עַבְדֵי אֱלֹהֵי אֲבִיךָ וַיִּבֶךְ יוֹסֵף בְּדַבְרָם אֵלָיו:**

כ"י - ש'א נ'א לפשע עבדי אלהי אביך. אם אביך מת, אלהיו קנים והם עבדי.

**(יח) וַיֵּלְכוּ גַם־אָחִיו וַיִּפְּלוּ לִפְנֵי וַיֹּאמְרוּ הִנֵּנוּ לְךָ
לְעֹבָדִים:**

כ"י - וילכו גם-אחיו. מוסף על השליחות.

**(יט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יוֹסֵף אֶל־תִּירָאוּ כִּי הִתַּחַת אֱלֹהִים
אָנִי:**

יט ואמר להו' יוסף לא תדחלון ארי דחלא
דיי אנא:

יט ואמר להו' יוסף לא תדחלון ארי דחלא
דיי אנא:

וְהָיָה כִּי תִתַּח אֱלֹהִים אֹנִי • שָׁמָּה בְּמָקוֹמוֹ אֲנִי? בְּתַמְהִיחָה, אִם הָיִיתִי רוֹצֶה לְהִרְעֵ לָכֶם, כָּלֹּם אֲנִי יָכוֹל?

וְהָיָה אַתֶּם בְּלָכֶם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה, וְהִקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא חֲשַׁבָה לְטוֹבָה, וְהִיאָף אֲנִי לְבָדִי יָכֹל לְהִרְעֵ לָכֶם?.

(כ) וְאַתֶּם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה אֱלֹהִים חֲשַׁבָה לְטוֹבָה לְמַעַן עֲשֶׂה בַּיּוֹם הַזֶּה לְהַחֲיֹת עַם-רַב:

כֹּאֲתוֹן חֲשַׁבְתוֹן עָלַי בִּישָׁא מִן קָדָם יי אַתְחַשְׁבֶּת לְטָבָא בְּדִיל לְמַעַבְדַּ בְּיוֹמָא הַדִּין לְקַיָּמָא עִם סָגִי:

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי 'לקוטי שיחות' כרך ה' עמ' 247 הערה 48 - מותוך 'לקראת שבת')

גם היזק גורם לדברים טובים

וְשָׁלוֹם, הִנֵּה לְבַסּוֹף נִתְבָּרְרָה הָאֻמַּת שֶׁפְּעוּלָתָם גָּרְמָה לְדָבָר טוֹב. וּמִכֵּיּוֹן שֶׁהֵם אֵלּוּ שֶׁגָּרְמוּ לְטוֹבָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף, לָכֵן שִׁילַם לָהֶם יוֹסֵף עַל מַעֲשֵׂיהֶם, וְגַמַּל לָהֶם טוֹבוֹת.

וּמִזֶּה יֵשׁ לְלִמּוּד בְּנִדּוֹן-דִּידוֹ, כִּי הֵן הֵן הַדְּבָרִים, וְכַמְבּוֹאֵר בְּסִפְרֵי הַתִּנְיָא (אגרת הקודש סימן כה) דְּכ"שׁ בְּשִׁנְיָן אָדָם שֶׁהוּא בַּעַל בְּחִירָה מְקַלְלֹ אוֹ מַכְהוֹ אוֹ מַזִּיק מְמוֹנָה, עַל הָאָדָם לְדַעַת שֶׁ"עַל הַיִּזְק כָּבֵד נִגְזַר מִן הַשָּׁמַיִם וְהַרְבֵּה שְׁלוּחִים לְמָקוֹם" ו"מֵאֵת ה' הִיָּתָה זֹאת לוֹ".

וּמִעֲתָה, מִכֵּיּוֹן שֶׁ"כָּל מָה דְּעֵבִיד רַחֲמָנָא לְטַב עֲבִיד" (ברכות ס, ב), וְ"אִין דְּבָר רַע יוֹרֵד מִלְּמַעְלָה" (בראשית רבה פנ"א, ג. וראה תניא - אגרת הקודש סימן יא), אִם-כֵּן, אָף אִם נִרְאָה שֶׁחֲבִירוֹ הִזִּיק לוֹ, מְקַלְמָקוֹם מִכֵּיּוֹן שֶׁ"מֵאֵת ה' הִיָּתָה זֹאת לוֹ", בְּרוּר שֶׁבְּמַעֲשָׂיו אֵלּוּ גָרַם לוֹ חֲבִירוֹ דְּבָר טוֹב וּמוֹעִיל. וְעַל הַטּוֹבָה הַזֹּאת שֶׁגָּרַם לוֹ חֲבִירוֹ בְּמַעֲשָׂיו בְּשִׁלְחָתוֹ שֶׁל מָקוֹם, יֵשׁ לְגַמּוֹל בְּ"טוֹבוֹת".

[וְזֶה שֶׁחֲבִירוֹ נִקְרָא 'חֲבִיב' - מְבֹאֵר זֶה בְּאַגְרַת הַקֹּדֶשׁ שֶׁם בְּאַרְבָּעָה, שֶׁהוּא מַצֵּד רוֹעַ בְּחִירָתוֹ. וְאִין-קָאן-מְקוֹמוֹ].

אֵיתָא בְּסִפְרֵי הַתִּנְיָא (פ"ב): דְּכֹאֲשֶׁר "עוֹלָה לוֹ מִהֵלֶב לְמוֹחַ אִיזוֹ טִינָא וְשִׁנְאָה חֲסִין-שְׁלוֹם אוֹ אִיזוֹ קִנְיָא אוֹ פֶּסַע אוֹ קַפִּידָא וְדוֹמִיָּהוּ" עַל חֲבִירוֹ, עַל הָאָדָם לְהַסִּיר מִמּוּחוֹ, וְעַלֵּיו "לְעֲשׂוֹת הַהֶפֶךְ מִקֵּשׁ, לְהַתְנַהֵג עִם חֲבִירוֹ בְּמִדַּת חֶסֶד" ו"לְסַבּוֹל מִמּוֹנוֹ עַד קֶצֶה הָאֲחֵרוֹן וְלֹא לְכַעוֹס חֲסִין-שְׁלוֹם, וְגַם שְׁלֹא לְשַׁלֵּם לוֹ כְּפָעֻלוֹ חֲסִין-שְׁלוֹם, אֲלֹא אֲדַרְבָּה לְגַמּוֹל לְחַיִּיבִים טוֹבוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּזֶהֱרָה לְלִמּוּד מִיוֹסֵף עִם אֲחָיו".

וְלִכְאוּרָה תְּמוּנָה הַדְּבָר, דָּאָף שֶׁאֲפֹשֶׁר לְהַבִּין שֶׁעַל הָאָדָם לְהַעֲבִיר עַל מְדוּתָיו וְלֹא לְשַׁלֵּם לְחֲבִירוֹ כְּפָעֻלוֹ רַחֲמָנָא-לִיעֲלֹן, אָף מְדוּעָה עָלָיו "לְגַמּוֹל לְחַיִּיבִים טוֹבוֹת", הֲרִי הַשְּׁנִי הַחֲבִיב עֲשֶׂה לוֹ רָעָה, וּמְדוּעָה עָלָיו לְשַׁלֵּם לוֹ עַל כֵּן בְּטוֹבָה? וְיֵשׁ לְבֹאֵר הַדְּבָרִים עַל-פִּי מָה שֶׁכָּתַב שֶׁם, שֶׁדְּבָר זֶה יֵשׁ "לְלִמּוּד מִיוֹסֵף עִם אֲחָיו".

דִּהְנֶה אֲצֵל יוֹסֵף הַצַּדִּיק, אָף שֶׁהָאֲחִים "חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה", מְקַלְמָקוֹם רְאוּ כוֹלָם שֶׁ"אֱלֹקִים חֲשַׁבָה לְטוֹבָה לְמַעַן עֲשֶׂה בַּיּוֹם הַזֶּה, לְהַחֲיֹת עַם רַב" (לשון הכתוב ויחי ג, כ). וְנִמְצָא, דִּהְנֶם שֶׁמִּתְחִילָה הָיָה נִרְאָה שֶׁהָאֲחִים הִזִּיקוּ לְיוֹסֵף חֲסִין-

♦ שבת קודש י"ד טבת ♦

(כא) וְעַתָּה אֶל-תִּירָאוּ אֹנִכִּי אֲכַלְכֶּל אֶתְכֶם וְאַתֶּם טַפְכֶּם וַיִּנַּחֵם אוֹתָם וַיְדַבֵּר עַל-לָבָם:

כֹּא וַיִּקְעֵן לֹא תִדְחֲלוּן אֲנָא אֲזִין יִתְכוּן וְיָת טַפְלָכוֹן וַנַּחֵם יִתְהוֹן וַיִּמְלֵל תַּנְחוּמִין עַל לְבָהוֹן:

יֵשׁ לָנוּ וַיְדַבֵּר עַל-לָבָם • דְּבָרִים הַמְתַּקְּפִּים עַל הַלֵּב: עַד שֶׁלֹּא יִרְדָּתָם לְכָאן, הָיוּ מְרַנְּנִים עָלַי שְׁאֲנִי עֶבֶד, וְעַל-יְדֵיכֶם נֹדַע שְׁאֲנִי בֶן חוֹרִין, וְאֲנִי הוֹרֵג אֶתְכֶם? מָה הַבְּרִיּוֹת אוֹמְרוֹת? כֵּת שֶׁל בְּחוֹרִים רָאָה וְנִשְׁתַּבַּח

בְּהֵן, וְאָמַר אֲחִי הֵם, וְלְבַסּוֹף הִרְגוּ אוֹתָם, יֵשׁ לָנוּ אֵחַ שֶׁהוֹרֵג אֶת אֲחָיו? דְּבָר אַחֵר: עֲשֶׂה נִרְוֹת לֹא יָכֹלוּ לְכַבּוֹת גֵּר אֶחָד וְכו'.

(כב) וַיֵּשֶׁב יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם הוּא וּבֵית אָבִיו וַיַּחֲיוּ יוֹסֵף מֵאָה וָעֶשְׂרֵ שָׁנִים:

כב וַיִּתֵּיב יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם הוּא וּבֵית אָבוּהִי וַיַּחֲיוּ יוֹסֵף מֵאָה וָעֶסֶר שָׁנִין:

(כג) וַיֵּרָא יוֹסֵף לְאַפְרַיִם בְּנֵי שְׁלֹשִׁים גַּם בְּנֵי מְכִיר בֶּן-מְנַשֶּׁה יָלְדוּ עַל-בְּרַכֵּי יוֹסֵף:

כג וַיִּרְאָה יוֹסֵף לְאַפְרַיִם בְּנֵי תְלִיתַיִן אָף בְּנֵי מְכִיר בֶּן מְנַשֶּׁה אֲתִילִידוֹ וְרַבֵּי יוֹסֵף:

יֵשׁ לָנוּ עַל-בְּרַכֵּי יוֹסֵף • כְּתַרְגוּמוֹ, גִּדְלָן בֵּין בְּרַכְיֹו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כ עמ' 247)

בָּהּ" (וימא כו, א). וַיֵּשׁ לְתַרְצָן עַל־פִּי חֲדוּשׁוֹ שֶׁל ה' חֲתָם סוּפֶר', שֶׁמֶרָא דְאַתְרָא' יָכוֹל לְשַׁמֵּשׁ כְּסִנְדֵּק עֲבוּר יוֹתֵר מֵאַח אֶחָד, כָּשֶׁם שֶׁהִכְהֵן הַגְדוֹל יָכוֹל לְהַקְטִיר קִטְרֶת כְּרִצָּנוֹ. וְאַף כָּאן: יוֹסֵף הָיָה הַשְּׁלִיט עַל הָאָרֶץ, מֶרָא דְאַתְרָא', וְלָכֵן הִתֵּר לוֹ לִהְיוֹת סִנְדֵּק לִשְׁנֵי אַחִים.

גַּם בְּנֵי מִכִּיר . . יָלְדוּ עַל בְּרִפִּי יוֹסֵף (ג, כג) כִּד אֶתְיָלִידוּ גְזִירֵינוּ יוֹסֵף (תרגום יונתן בן ציאל) הֵינּוּ שְׂיֹסֵף הָיָה הַסִּנְדֵּק שֶׁל בְּנֵי מִכִּיר, שֶׁנִּמְלָו עַל בְּרִפִּי (פְּרוּשׁ יוֹנָתָן). וְהִקְשׁוּ עַל כֵּן, הֲרֵי מִנְהֵג יִשְׂרָאֵל הוּא שְׂלֵא לְכַבֵּד אָדָם אֶחָד בְּסִנְדֵּק־אֻת שֶׁל שְׁנֵי אַחִים, בְּדוּמָה לְקִטְרֶת, שֶׁ"מֵעוֹלָם לֹא שָׁנָה אָדָם

כִּד וַיֹּאמֶר יוֹסֵף לְאַחֵיהִי אָנָּה מֵאִית וַיִּי מִדְּבַר דְּכִיר יִתְכּוֹן וַיִּסַּק יִתְכּוֹן מִן אֲרָעָא הָדָא לְאַרְעָא דִּי קִים לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב:

(כד) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו אֲנֹכִי מֵת וַאלֹהִים פָּקֹד יִפְקֹד אֶתְכֶם וְהֵעֲלָה אֶתְכֶם מִן־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב:

כה ואומי יוסף ית בני ישראל למימר מדבר דכיר יי יתכון ותסקון ית גרמי מקא:

(כה) וַיִּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהֵעֲלִיתֶם אֶת־עַצְמוֹתַי מִזֶּה:

כו ומית יוסף בר מאה ועשר שניין וחנטו יתה ושמויהי בארונא במצרים: חזק

(כו) וַיָּמָת יוֹסֵף בֶּן־מֵאָה וָעֶשֶׂר שָׁנִים וַיַּחֲנֹטוּ אוֹתוֹ וַיִּישֵׂם בְּאֲרוֹן בְּמִצְרַיִם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פי לקוטי שיחות כרך כה, עמוד 474 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הכח שלא להתפעל מחשף הגלות

שְׂיֹסֵף הַצְדִּיק נִמְצָא אֶתָּם בְּצִרַת גְּלוּתָם, נִתְעוֹדְדוּ מִזֶּה שְׂלֵא לְהִתְפַּעֵל מֵהִסְבִּיבָה, וְלִהְיוֹת חֲזָקִים בְּדַבְּקוּתָם לְהַקְבֵּ"ה.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶּׁעַל אֵף גָּדֹל הַמַּעֲלָה שֶׁל קְבוּרָה בְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, מִכָּל־מָקוֹם נִטְמָנוּ כְּמָה וְכְמָה מְרוּעֵי יִשְׂרָאֵל דִּנְקָא בְּחוּץ לְאָרֶץ, כִּי עַל־יְדִי־זֶה שֶׁנִּשְׁאַרוּ בְּגִלוּת יַחַד עִם צֶאֱן מְרַעִיתָם, הִנֵּה מִזֶּה שׁוֹאֲבִים עֲדִיד וְחִזּוּק בְּעִבּוּדַת ה'. וְזֶהוּ שְׁסִיּוֹם סִפֵּר בְּרֵאשִׁית הוּא בְּפִסּוּק "וַיִּישֵׂם בְּאֲרוֹן בְּמִצְרַיִם", וְתַכְף מְכַרִּיזִים "חֲזָק חֲזָק וְנִתְחַזַּק", שֶׁהוּא הַחֲזָק שֶׁמְקַבְּלִים מְרוּעֵי יִשְׂרָאֵל, בְּהִיּוֹתָנוּ בְּמִצַּר הַגְּלוּת, עַד אֲשֶׁר יָבוֹא הַגּוֹאֵל בְּמִהְרָה בְּיָמֵינוּ.

וַיִּישֵׂם בְּאֲרוֹן בְּמִצְרַיִם: (סיום פרשתנו)

יְדוּעַ הַכָּלָל ד' "מִסִּימִין בְּטוֹב" (עיין תוספות סוף נדה, ועוד), וְאִם־כֵּן תִּמְוָה, מִדּוּעַ סִיּוֹם סִפֵּר בְּרֵאשִׁית הוּא בְּזֶה שְׂיֹסֵף נִקְבַּר בְּמִצְרַיִם, הֲרֵי לְכַאֲוָרָה זֶהוּ הַכֹּף הַשְּׁבִיחַ, שְׂלֵא זָכָה יוֹסֵף לִיקְבַּר מִיַּד בְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל וְנִשְׁאַר בְּמִצְרַיִם? וַיֵּשׁ לוֹמַר בְּזֶה עַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתֵב בְּשִׁ"ף עַל הַתּוֹרָה (פרשתנו מז, כט), שֶׁהִטַּעַם לָזֶה שֶׁנִּקְבַּר יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם וְלֹא בְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל הוּא, כִּי יַעֲקֹב אָמַר לְיוֹסֵף "אַתָּה צָרִיף שְׁתַּגֵּן עֲלֵיהֶם כּו' וְאַתָּה צָרִיף לְמִשְׁפַּחָהּ חֵן וְחֶסֶד כָּל זְמַן שֶׁהֵם בְּגִלוּת, וְלָלַכַת עִמָּהֶם וּלְמִשְׁכֵּם בְּמִדְבָּר".

וְנִמְצָא, שֶׁאֲדַרְבֵּה, מְקַבְּלוֹת יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם שֶׁאֲבֹו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲדִיד וְחִזּוּק, דְּאֵף שֶׁהָיוּ בְּתוֹף גְּלוּת קִשָּׁה, הִנֵּה בְּיָדָם

חֲזָק חֲזָק וְנִתְחַזַּק

פ"ה פסוקים פ"ה אל פה סימן חסלת פרשת ויחי

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רמג - רמד

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ח' טבת מפרק מד עד סוף פרק מח	יום רביעי - י"א טבת מפרק ס עד סוף פרק סה
יום שני - ט' טבת מפרק מט עד סוף פרק נד	יום חמישי - י"ב טבת מפרק סו עד סוף פרק סח
יום שלישי - י' טבת מפרק נה עד סוף פרק נט	יום שישי - י"ג טבת מפרק סט עד סוף פרק עא
שבת קודש - י"ד טבת פרק כ מפרק עב עד סוף פרק עו	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ח' טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' יא, פרק ז אך נפש... עד עמ' 22, וברחי רבנן.

ליקוטי אמרים

פרק ז אך נפש החיונית הבהמית שבישראל
שמצד הקליפה המלוכשת בדם

האדם כנ"ל ונפשות בהמות וחיות ועופות ודגים טהורים ומותרים באכילה וקיום וחיות כל הדומם וכל הצומח המותר באכילה וכן קיום וחיות כל המעשה דבור ומחשבה בענייני עוה"ז שאין בהם צד איסור לא שרש ולא ענף משם"ה מצות לא תעשה וענפיהן דאורייתא ודרבנן רק שאינן לשם שמים אלא רצון הגוף וחפצו ותאוותו ואפי' הוא צורך הגוף וקיומו וחיותו ממש אלא שכוונתו אינה לשם שמים כדי לעבוד את ה' בגופו לא עדיפי מעשה דבור ומחשבות אלו מנפש החיונית הבהמית בעצמה והכל כאשר לכל נשפע ונמשך ממדרגה השנית שבקליפות וסטרא אחרא שהיא קליפה רביעית הנקראת קליפת נוגה שבעולם הזה הנקרא עולם העשיה רובו ככולו רע רק מעט טוב מעורב בתוכה [שממנה באות מדות טובות שבנפש הבהמית שבישראל כמו"ש לעיל] והיא בחי' ממוצעת בין שלש קליפות הטמאות לגמרי ובין בחי' ומדרגת הקדושה ולכן פעמים שהיא נכללת בשלש קליפות הטמאות [כמ"ש בע"ה שער מ"ט ריש פ"ד בשם הזהר] ופעמים שהיא נכללת ועולה בבחי' ומדרגת הקדושה דהיינו

1 פרק ז. אך נפש החיונית הבהמית שבישראל שמצד
2 הקליפה, המלוכשת בדם האדם – להחיות אותו בחיים
3 גופניים, כגון ללעיל, ונפשות בהמות וחיות ועופות ודגים
4 טהורים ומותרים באכילה, – על-פי דין תורה, וקיום וחיות
5 כל הדומם וכל הצומח
6 המותר באכילה, וכן
7 קיום וחיות כל המעשה
8 דבור ומחשבה בענייני
9 עולם הזה שאין בהם
10 צד איסור, – שיהיה אסור
11 לעשותם, לדבר או
12 להרהר בהם, לא שרש
13 ולא ענף משם"ה מצות
14 לא תעשה וענפיהן
15 דאורייתא ודרבנן, –
16 כשבמחשבות, בדיבורים
17 ובמעשים, אין צד של
18 איסור כלל, רק שאינן
19 לשם שמים – הרי, כל
20 מעשיו, דיבוריו
21 ומחשבותיו של יהודי,
22 צריכים להיות לשמו של
23 הקב"ה. למשל: כשיהודי
24 אוכל, צריכה אכילתו
25 להיות כדי שיהיה לו כוח
26 ללמוד תורה, להתפלל
27 ולקיים מצוה; מסחרו
28 צריך להיות בכוונה
29 שיהיה בידו לפרנס את

30 משפחתו, לגדל את ילדיו לתורה ולמצוות, לתת צדקה, גמילות
31 חסדים וכדומה. ברם, כשמטרה זו נעדרת מן המעשים,
32 הדיבורים והמחשבות שלו, אלא – מטרתם היא, רצון הגוף
33 והפצו ותאוותו, ואפילו הוא צריך הגוף וקיומו וחיותו
34 ממש, – בלעדיהם אין הגוף יכול לחיות ולהתקיים, כמו: אכילה
35 – שהגוף דורש לאכול, ובלעדי האכילה אין הוא יכול באמת
36 לחיות. מן ההכרח, אמנם, שיעשה זאת, אלא – מה שחסר כאן,
37 הוא: שכוונתו אינה לשם שמים כדי לעבוד את ה' בגופו –
38 ובהתאם למה שאמרנו, הרי צריכה להיות כוונתו של יהודי
39 בשעת אכילה, שיוכל לעבוד את השי"ת בכוח האכילה ההיא.
40 ברם, כשכוונה זו חסרה, לא עדיפי – אינם עדיפים, מעשה
41 דבור ומחשבות אלו מנפש החיונית הבהמית בעצמה,
42 והכל כאשר לכל – הנפש ומעשיה, דיבורה ומחשבתה, נשפע
43 ונמשך ממדרגה השנית שבקליפות וסטרא אחרא, שהיא
44 – בסדר הקליפות, קליפה רביעית הנקראת "קליפת נוגה", –

45 משום שמאיר בה עדיין אור הקדושה, שבעולם הזה, הנקרא
46 "עולם העשיה", רבו ככלו רע, רק מעט טוב מערב בתוכה
47 – שכן, קליפת "נוגה" המעורבת טוב ורע, קיימת גם בעולמות
48 עליונים יותר, אלא שיש הבדל בין עולם לעולם: בעולם אחד
49 מהווה ה"טוב" – הרוב,
50 וה"רע" – המיעוט, כן
51 מובדל שם הרע מהטוב.
52 בעולם אחר, הטוב והרע,
53 של קליפת "נוגה", הוא
54 מחצה על מחצה, מחצית
55 טוב ומחצית רע. וישנו
56 עוד עולם בו קליפת
57 "נוגה" היא ברובה רע ורק
58 מיעוט טוב. ואילו בעולם
59 הזה, כמעט כל כולה של
60 קליפת "נוגה" היא רע
61 וחלק קטנטן הוא טוב. זאת
62 ועוד, חלק קטנטן זה של
63 טוב – מעורב ברע,
64 [שממנה – ממעט הטוב
65 שבקליפת "נוגה", באות
66 מדות טובות שבנפש
67 הבהמית שבישראל,
68 כמו שנתבאר לעיל]. –
69 בפרק ראשון, שהמדות
70 הטובות הטבעיות בבני
71 ישראל, כרחמנות
72 וגמילות חסדים, באות
73 מהנפש הבהמית. שכן,

74 למרות שהנפש הבהמית היא מן הקליפה ומן הרע – כיצד,
75 איפוא, באות ממנה מדות טובות? – אלא, מכיון שהיא באה
76 מקליפת "נוגה", שיש בה גם טוב, הרי מאותו טוב שבנפש
77 הבהמית, נובעות המדות הטובות הטבעיות שבטבע בני ישראל.
78 ומכיון שבקליפת "נוגה" מעורב הטוב עם הרע – יש ביכולת
79 האדם, להשתמש במעשים, בדיבורים ובמחשבות הנמשכים
80 ממנה, גם לטוב וגם לרע, כפי שיוסבר להלן, שאותו דבר עצמו
81 אם הוא נעשה לשם שמים – הוא מעשה של קדושה, ולהיפך –
82 הוא מעשה של רע, וכך גם בדיבור או במחשבה. והיא – קליפת
83 "נוגה", בחינה ממוצעת בין שלש קליפות הטמאות לגמרי
84 ובין בחינת ומדרגת הקדושה. ולכן, פעמים שהיא נכללת
85 בשלש קליפות הטמאות [כמו שכתוב ב'עין חיים' שער מט
86 ריש פרק ד בשם הזהר], ופעמים שהיא נכללת ועולה
87 בבחינת ומדרגת הקדושה, דהיינו – מתי היא נכללת בקדושה?
88 – כשהטוב המעורב בה נתקבר – ונבדל, מהרע וגובר ועולה

1 וְנִכְלָל בְּקִדְשָׁהּ. - להסברת הענין, משתמש עתה רבנו הזקן,
2 בדוגמא של מעשה או דיבור, שבהם החיות של המעשה או
3 הדיבור, היא מקליפת "נוגה", כלומר, ישנה כאן האפשרות
4 לנצל אותה גם לטוב וגם לרע, ובשעה שהוא עושה את המעשה
5 בכוונה של קדושה, היא
6 נכללת בקדושה, ואילו
7 בשעה שהוא עושה את
8 המעשה לשם תענוג גופו
9 - הוא מוריד את החיות
10 לרע גמור שמשלוש
11 הקליפות הטמאות לגמרי.
12 גִּזְוִן דְּרִדְּ-מִשְׁלֵי: הַאִיכֵל
13 בְּשָׂרָא שְׂמֵנָא דְתוֹרָא -
14 כשאדם אוכל בשר שור
15 שמן, וְשׁוֹתָהּ יַיִן מְבִשֵּׁם -
16 אלא, אין הוא עושה זאת
17 לשם תאוה, כִּי־אֵם

ליקוטי אמרים

27 מִצֻּת עֲנֵנִי שֶׁבֶת וַיֹּסֶם-טוֹב - שכן מצוה לענג שבת ויום טוב
28 באכילת בשר ובשתית יין, הרי, אם האכילה והשתיה הן לשם
29 אחת מהכוונות האמורות, אֲזִי נִתְבָּרֵר חַיּוֹת הַבֶּשֶׂר וְחַיִּין שְׁהִיָּה
30 נִשְׁפָּע מִקְלִיפַת נִגְהָ, וְעוֹלָה לָהּ בְּעוֹלָה וּבְקִרְבָּן; - כמו
31 "עולה" וקרבן, שאז החיות
32 של המעשה שעשה מכוח
33 האכילה והשתיה -
34 נכללת בקדושה. וְכֵן - כך
35 גם בדיבור שאדם מדבר:
36 אם הם בכוונה של
37 קדושה, עולה אז החיות
38 שבדיבורים אלה לקדושה,
39 כמו: הַאִמְרָא מִלְתָּא
40 דְּבִדְיָחוּתָא - המשמיע
41 בדיחה, בכוונה לְפָקֵחַ
42 דַּעְתּוֹ וּלְשַׂמֵּחַ לְבֹו לָהּ
43 וּלְתוֹרָתוֹ וְעִבְדוּתוֹ, - כדי

44 לעבוד את השי"ת, שְׁצַרִּיכִים לְחַיּוֹת בְּשִׁמְחָה, - לימוד תורה
45 ועבודת ה' צריכים להיות מתוך שמחה, ולכן הוא משמיע
46 בדיחה, כדי להגביר את השמחה, וְכֵמוֹ שֶׁעָשָׂה רַבָּא
47 לְתַלְמִידָיו: שְׁאֵמֵר לְפָנֵיהֶם מִלְתָּא דְּבִדְיָחוּתָא תַּחֲלָה - לפני
48 שישב ללמוד עם תלמידיו, היה רבא אומר לפנייהם בדיחה
49 וּבְדִחָי רַבָּנָן. - ודעתם של תלמידיו נעשתה ברוחה עליהם, כדי
50 שיוכלו טוב יותר להבין את לימודם. כשבדיחה נאמרת במטרה
51 כזו, הרי החיות שבמלים אלו הבאה מקליפת "נוגה", נפרדת
52 מהרע ונכללת בקדושה.

18 בכוונה, לְהַרְחִיב דַּעְתּוֹ לָהּ וּלְתוֹרָתוֹ, - כדי שיוכל טוב יותר
19 לעבוד את השי"ת ולהבין טוב יותר תורה, בְּרַבָּאֵר רַבָּא:
20 "תַּמְרָא וְרִיחָא כו'", - כמו שאמר רבא², יין וריח טוב מרחיבים
21 דעתו של אדם, שיוכל להבין טוב יותר, ולכן הוא מחפש אחרי
22 בשר טוב ויין טוב, כדי שתהיה לו הרחבת הדעת להבין טוב יותר
23 בתורה, זאת אומרת, שאכילתו ושתיתו הן בכוונה של קדושה,
24 אִי - לא רק שהאכילה היא אמצעי, בכוונה לשם קדושה או
25 לשם מצוה, אלא שהאכילה עצמה היא מצוה, הוא אוכל בשר
26 שמן ושותה יין טוב כדי לקיים את המצוה, בְּשִׁבְלִי בְּרִי לְקִיָּם

יום שני ט' טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 22, אך מי שהוא... עד עמ' יב, שיבולע המות לנצח.

69 תאוה, נַעֲשֶׂה לָהֶן - לקליפות, לְבֹוֹשׁ וּמִרְכָּבָה - כמו מרכבה
70 שהיא בטלה לגמרי לרוכב עליה, כך גם כאן, נעשה גופו של
71 האדם, בשעת מעשה, כלבוש לקליפה, וכמרכבה - בטל
72 לקליפה, אבל זהו רק לְפִי שְׁעָה. עַד אֲשֶׁר יָשׁוּב הָאָדָם וַיַּחֲזֹר
73 לְעִבְדוּת ה' וּלְתוֹרָתוֹ, -

74 שכן, כשאדם עושה
75 תשובה וחוזר לתורה
76 ולעבודת ה', נפרדת
77 החיות מהקליפות וחוזרת
78 ועולה לקדושה, כִּי לְפִי
79 שְׁהִיָּה בְּשֶׁר הָתֵר וַיִּין
80 בְּשֶׁר, - והאדם בתאוותו
81 הורידם לשלש הקליפות
82 הטמאות לגמרי, לְכַךְ
83 יְבֻלִּים לְחֹזֵר וּלְעֹלֹת
84 עִמּוֹ - יחד עם אותו אדם ושתה אותם, בְּשׁוּבוֹ לְעִבְדוּת

53 אֲךָ מִי שֶׁהוּא בּוֹלְלִי בְּשֶׁר וְסוֹכְבָּי יַיִן, - הוא זולל בשר
54 וסובא יין, כדי לְמַלֵּאת תַּאוֹת גּוּפוֹ וּנְפִשׁוֹ הִבְהֵמִית, שֶׁהוּא
55 - התאוה, בְּחִינַת יְסוֹד הַמִּים מֵאַרְבַּע יְסוֹדוֹת הָרַעִים שֶׁבָּה
56 - שבנפש הבהמית, שְׂמִמְנוֹ מִדַּת הַתַּאֲוָה - כמו שהוסבר
57 בפרק הראשון,
58 שמארבעה היסודות
59 הרעים של הנפש
60 הבהמית, באות כל
61 המדות הרעות, ותאוה
62 באה מיסוד המים, הַנֶּה
63 עַל־יְדִידָהּ יוֹרֵד חַיּוֹת
64 הַבֶּשֶׂר וְחַיִּין שֶׁבְּקִרְבּוֹ, -
65 שאכל ושתה, וְנִכְלָל לְפִי
66 שְׁעָה בְּרַע גְּמֹור שֶׁבְּשִׁלֵּשׁ
67 קְלִיפֹת הַטִּמְאָוֹת, -
68 שאין בהן טוב כלל, וְגִיפּוֹ - של האדם שאכל ושתה לשם

ליקוטי אמרים

אך מי שהוא בוללי

בשר וסובאי יין ללמלאת תאות גופו ונפשו הבהמית
שהוא בחי' יסוד המים מארבע יסודות הרעים שבה
שממנו מדת התאוה הנה ע"ז זה יורד חיות הבשר והיין
שבקרבו ונכלל לפי שעה ברע גמור שבשלוש קליפות
הטמאות וגופו נעשה להן לבוש ומרכבה לפי שעה עד
אשר ישוב האדם ויחזור לעבודת ה' ולתורתו כי לפי
שהיה בשר היתר ויין כשר לכך יכולים לחזור ולעלות

48 **אֲעִבִּיר מִן הָאָרֶץ**; – כשהקליפות תיבטלנה, יעלו מהן ממילא
49 ניצוצות הקדושה, **אִי** – אפשר הדבר, שגם עתה תצא החיות
50 של הדברים האסורים מהטומאה ותעלה לקדושה, **עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה**
51 **תְּשׁוּבָה גְּדוּלָּה כָּל כֶּךָ שְׂדוּנוֹת נַעֲשׂוּ לוֹ כִּזְכוּיֹת מִמֶּשֶׁה**,
52 **שֶׁהִיא תְּשׁוּבָה מֵאֲהָבָה**
53 **מֵעֲמָקָא דְּלִבָּא** –
54 כשהתשובה היא מעומק
55 הלב, **כְּאֲהָבָה רַבָּה**
56 **וְחִשְׁקָה** – מתוך חשק,
57 **וְנִפְשׁ שׁוֹקֵקָה לְדַבְּקָה בּוֹ**
58 **יִתְבַּרְךָ, וְצִמְמָה נִפְשׁוֹ**
59 **לֵה' בְּאָרֶץ עֵיפָה וְצִיָּה**,
60 – הצמאה למים, כך גם
61 נפשו צמאה להש"ת,
62 **לְחַיֹּת כִּי עַד הֵנָּה** – עד
63 שעשה תשובה, **הָיְתָה**
64 **נִפְשׁוֹ בְּאָרֶץ צִיָּה**
65 **וְצִלְמוֹת, הִיא הַסְטֵרָא**
66 **אֲחֵרָא, וְרַחוּקָה מֵאוֹר**
67 **פְּנֵי ה' בְּתַכְלִית, – נִפְשׁוֹ**
68 רחוקה בתכלית מהאור
69 האלקי הפנימי, **וְלֹאֲתָה** –
70 ולכן, בשעה שעושה
71 תשובה מתוך אהבה רבה,
72 **צִמְמָה נִפְשׁוֹ** – להש"ת,
73 **בְּיָתֵר עָז** – חזק יותר,
74 **מִצִּמְמָאֵן נִפְשׁוֹת הַצִּדִּיקִים**, – שלא חטאו אף פעם. שכן,
75 צדיקים קרובים תמיד אל הקב"ה, והם דומים למי שנמצא תמיד
76 במקום של מים, שם צמאנו אינו חזק כל כך, ואילו מי שנמצא
77 במדבר שממה, מקום שאין בו מים – צמאנו למים הוא חזק
78 בהרבה. כך גם צמאנו של ה"בעל תשובה" לאלקות חזק
79 בהרבה מכפי שהדבר הוא ב"צדיק", **כְּמִצְמָאֵם ז'ל**: – כמו
80 שאומרים חכמינו ז"ל: **"כְּמִקּוֹם שֶׁפָּעַלִי תְּשׁוּבָה עֹמְדִים בּוֹ"**.
81 – במדרגה בה עומדים בעלי-תשובה, אין ביכולת צדיקים
82 גמורים לעמוד שם. שכן, כאמור חסר בצדיקים אותו צמאון
83 לאלקות, כפי שהוא בבעלי-תשובה, שהיו לפניו זה רחוקים מאד.
84 **וְעַל תְּשׁוּבָה מֵאֲהָבָה רַבָּה זֶה אִמְרוּ** – חכמינו ז"ל: **"שְׂדוּנוֹת**
85 **נַעֲשׂוּ לוֹ כִּזְכוּיֹת"**, – חטאיו נהפכים למצוות, וכל כך למה? –
86 **הוֹאִיל וְעַל־יְדִירוֹהָ בָּא לְאֲהָבָה רַבָּה זֶה**. – עלידי אותו
87 עבירות שהרחיקו אותו מהקב"ה, הוא הגיע, כשעשה תשובה,
88 לאהבה גדולה זו. העבירות פעלו בו אותה פעולה כמו מצוות,
89 הן הביאו אותו לאהבה גדולה יותר להקב"ה. על-כל-פנים
90 מהאמור מובן, שגם בעת, לפני היעלמות הקליפות וביטול הרע,
91 ישנה דרך להעלות לקדושה את החיות שבדברים האסורים,
92 וזאת עלידי תשובה הבאה מאהבה רבה להקב"ה. **אֲכַל**
93 **תְּשׁוּבָה שְׁלֵא מֵאֲהָבָה זֶה, אֵף שֶׁהִיא תְּשׁוּבָה נְכוֹנָה, וְה'**
94 **יִסְלַח לוֹ**, – על העבירות שעבר, מִכָּל-מִקּוֹם **לֹא נַעֲשׂוּ לוֹ** –

1 ה', – שהרי, הוא מנצל אז את הכוח שניתוסף לו מהאכילה
2 ומההשתייה, ובאמצעותו הוא לומד תורה ועובד את הש"ת.
3 **שְׂדוּנוֹ לְשׁוֹן הַיָּתֵר וְ"מִתֵּר"**, – דבר שמותר לאכלו או לעשותו
4 נקרא "היתר" או "מותר", שמשמעותם המילולית – התרת קשר,
5 **כְּלוּמֵר שְׂאִינוֹ קָשׁוּר**
6 **וְאִסּוּר בִּידֵי הַחִיצוֹנִים** –
7 שאינו קשור בידי
8 הקליפות, הנקראות
9 "חיצונים", מפני שהן
10 מחוץ לרשות הקדושה.
11 דבר של היתר אינו נמצא
12 ברשות הקליפות
13 "חיצונים" ואינו קשור
14 בידיהן עד כדי כך – **שְׁלֵא**
15 **יִכָּל לְהוֹר וְלַעֲלוֹת לָהּ**.
16 – דבר של "היתר", אם כי
17 הוא נובע מ"קליפה", יכול
18 לחזור ולהתעלות
19 בקדושה. רק – ברם, גם
20 כשהחיות חוזרת לקדושה,
21 על-ידי שהאדם חוזר
22 בתשובה, **שֶׁהִרְשִׁימוּ**
23 **מִמֶּנּוּ נִשְׁאָר בְּנִיָּה**, –
24 כשאדם אכל דבר המותר
25 לשם תאוה, ובשעת
26 מעשה נעשה הדבר רע
27 גמור, הרי באותה שעה זה נעשה חלק מגופו – ולכן גם כשאותו
28 אדם חוזר לתורה ולעבודת השם, ומעלה אתו גם את החיות –
29 נשאר עדיין "רושם" מהרע בגופו, **וְעַל כֵּן צָרִיךְ הַגּוֹף לְהִבּוֹט**
30 **הַקֶּבֶר**, – אחרי מותו, **כְּמוֹ שִׁיתְבַּרָּא לְקִמּוֹן**. – שחיבוט הקבר
31 הוא כמו כל העונשים שלמעלה הבאים כדי לזכך את הנשמה,
32 וחיבוט הקבר מכון במיוחד לזכך את האדם מאותו "רושם"
33 שנשאר בגופו מהתענוגים הגופניים שלא לשם שמים. כאמור,
34 החיות שבאכילה ושתיה לשם תאוה, נכללת, לפי שעה, ברע
35 גמור של שלש הקליפות הטמאות לגמרי, עד שהאדם יעשה
36 תשובה, **וְכֵן הַחַיֹּת שֶׁבְּטָפוֹת דָּרַע שֶׁיֵּצְאוּ מִמֶּנּוּ בְּתַאֲוָה**
37 **בְּהִמָּת, שְׁלֵא קָדַשׁ עֲצָמוֹ בְּשַׁעַת תְּשֻׁמִּישׁ עִם אִשְׁתּוֹ**
38 **מִהֲרֹרָה**. – שגם אז נכללת החיות, לפי שעה, ברע גמור של
39 שלש הקליפות הטמאות לגמרי, עד שהאדם יחזור בתשובה.
40 ברם, כל האמור הוא בשעה שהדבר עצמו מותר בעשיה, אלא
41 שהוא עושה זאת לשם תאוה ולא לשם שמים, **מִהֲשִׁאֵין-כֵּן**
42 **בְּמִאֲכָלוֹת אִסּוּרוֹת וּבִיאֲוֹת אִסּוּרוֹת, שֶׁהֵן** – בהיותם
43 **עֲצָמָם דְּבָרִים אִסּוּרִים, מְשַׁלֵּשׁ קְלִפּוֹת הַטָּמְאוֹת לְגִמְרֵי – הֵם**
44 **אִסּוּרִים וְקָשׁוּרִים בִּידֵי הַחִיצוֹנִים** – בידי הקליפות שמחוץ
45 לרשות הקדושה. **לְעוֹלָם, וְאִין** – החיות שבדברים אלה, עוֹלָם
46 **מִשָּׁם** – מהקליפות, **עַד כִּי יָבֹא יוֹמָם** – שהקליפות תיעלמנה,
47 **וְיִבָּלַע הַמּוֹת לְנֶצַח, כְּמוֹ שֶׁתּוֹבֵב:** **"וְיָאֵת רוּחַ הַטָּמְאָה**

ליקוטי אמרים

מתוך אהבה רבה, או
כשהקליפות תתבטלנה
ותיעלמנה לגמרי. להלן
בא רבנו הזקן לומר שקיים
איסור אחד שהחיות שלו
יכולה לעלות לקדושה גם

שלא על-ידי תשובה הנובעת מאהבה רבה, אלא כשעושה
תשובה נכונה מתוך כוונה רבה בקריאת שמע שעל המטה:

יום שלישי י' טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' יב, אך החיות שבטפות... עד עמ' 24, בגוף בשר ודם:

רגילה, (הגהה - ב"הגהה" הבאה, מסביר רבנו הזקן, מדוע
בביאות אסורות אי אפשר להעלות את החיות מהקליפות, רק
על-ידי תשובה הנובעת מאהבה רבה, ואילו בזרע לבטלה
אפשר לעשות זאת גם על-ידי "תשובה נכונה": מפני שנקלטה
ביסוד דנקבא דקלפה

- שכן, בביאות אסורות,

נקלטה החיות ב"יסוד"

ה"נקבה" של הקליפה,

המקבלת וקולטת

החיות מהקדשה, - שכן,

כשם שהדבר בצד הגשמי

של עבירה זו, כך גם

ברוחניות, נקלטת החיות

ב"נקבה" של הקליפה,

מהשאינון בזרע

לבטלה, - שונה הדבר

בזרע לבטלה, שאין שם

בחינת נוקבא דקלפה,

- לא קיימת כלל, במובן

הגשמי של העבירה,

בחינת "נקבה" של קליפה,

רק שבתותיה וחילותיה

- של הקליפה, מלבישים

- ומקיפים, לחיות

שבטפות, בידוע לידועי

הן - לידועי חכמת

הקבלה): אלא-אם-כן

יעשה תשובה מאהבה רבה כל כך, עד שידונות נעשו לו

בזכות. - ומשום כך לא נזכר בתורה, חטא זה, של זרע

לבטלה, בכלל ביאות אסורות. שכן, בהוצאת זרע לבטלה

אפשר לאדם להעלות את החיות לקדושה על-ידי "תשובה

נכונה". רגילה אך כנה, ו"כוונה" בקריאת שמע שעל המטה, גם

בלי תשובה הנובעת מאהבה רבה. ובה יובן מאמר ר"ל: -

על יסוד מה שאמרנו שבביאות אסורות, אפשר להציל את

1 העבירות, בזכות, -
2 כמצוות, ואין עולים
3 מהקלפה לגמרי עד עת
4 קץ, - הגלות, שיכלע
5 המות - הקליפות לנצח.
6 הנקראות מות, לנצח. -

7 הרי, למדנו, שהחיות שבמאכלים אסורים וביאות אסורות, אינה
8 יכולה להינתק לגמרי מהקליפות, אלא על-ידי תשובה הנובעת

ליקוטי אמרים

17 אך החיות שבטפות זרע שיצאו ממנו לבטלה, אף שירדה
18 ונקללה בשלש קליפות הטמאות - הרי זו עולה משם
19 בתשובה נכונה, - "רגילה" אך כנה, ובכונה עצומה
20 בקריאת שמע שעל המטה, כנודע מהאר"י ז"ל, - ש"כוונה"
21 בקריאת שמע שעל המטה

22 מסוגלת לתקן חטא זה,

23 ומרמז בנקרא': -

24 האומרת: "כל הקורא

25 קריאת שמע על מפתו

26 באלו אוזו חרב של

27 שתי פיות בו", - ושתי

28 פיות אלו הן כדי, להרג

29 גופות החיצונים - של

30 הקליפות, שנעשו לבוש

31 לחיות שבטפות, -

32 הריגת גופות הקליפות

33 נעשה על-ידי אחת הפיות

34 מהחרב של קריאת שמע

35 שעל המטה, ועולה

36 החיות מהם, - על ידי

37 הפה השני של החרב,

38 בידוע לידועי הן, -

39 (חכמה נסתרה), חכמת

40 הקבלה. ולכן לא הזכיר

41 עון זרע לבטלה בתורה

42 בכלל ביאות אסורות,

43 אף שחמור מהן, - אף

44 שבפרט מסיים חמור עון זרע לבטלה מביאות אסורות, וגדול

45 עינו, בבחינת הגדלות ורבוי הטמאות והקליפות שמוליד

46 ומרבה - את הקליפות, במאד מאד בהוצאת זרע לבטלה,

47 יותר מביאות אסורות. - כלומר בכמות הוא יוצר על-ידי

48 עבירה זו הרבה יותר קליפות מאשר על-ידי ביאות אסורות, רק

49 שבביאות אסורות מוסיף בן וחיות בקלפה טמאה ביותר,

50 עד שאינו יכול להעלות משם החיות בתשובה, - בתשובה

14 שגוף הברשודם - יתבטל. כפי שידוע¹¹ הסיפור בגאון
15 החסיד רבי יוסף מבישנקוביץ שרבנו הזקן ציוה עליו
16 להיעשות ל"בעל עגלה": כשהתאכסן רבי יוסף, באחת
17 מנסיעותיו, באכסניה מסוימת, ערך "תיקון חצות" והתפלל
18 מתוך כבי רב - נבח שם
19 באותה שעה יהודי אחד,
20 שסטה מן הדרך הישרה,
21 התחתן עם גויה ונולד
22 להם ילד. בביתו של
23 רבי יוסף חדרו כל כך
24 ללבו ונפשו של אותו יהודי, עד שהחליט מעומק לבו לחזור
25 לדרך היהדות. תשובתו של אותו יהודי היתה גדולה כל
26 כך, שהביאה לידי כך שהממזר שנולד לו - טבע.

ליקוטי אמרים

כל כך אי אפשר לו להעלות החיות לקדושה
מאחר שכבר ירדה לעולם הזה ונתלבשה בגוף
בשר ודם:

1 החיות מהקליפות עלידי תשובה מאהבה רבה, יובן מאמר
2 רבותינו ז"ל: "איהו מעות שלא יוכל לתקן¹⁰ - זה שבא על
3 הערוה והוליד ממזר", שאין - כשכבר הוליד ממזר, גם אם
4 יעשה תשובה גדולה כל כך - כגון תשובה מאהבה רבה, אי
5 אפשר לו להעלות
6 החיות לקדושה, מאחר
7 שכבר ירדה לעולם הזה
8 ונתלבשה בגוף בשר
9 ודם: - של הממזר
10 שנולד. זאת אין גם בכוח
11 תשובה מאהבה רבה לבטל, ולכן זוהי עבירה שאי אפשר לתקן.
12 למרות זאת, מוסבר במקום אחר, שכשהתשובה היא חזקה
13 באופן מיוחד, בכוחה להביא לידי כך שהממזר ימות, כלומר

יום רביעי י"א טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 24, פרק ח ועוד זאת... עד עמ' 26, שעסקו בהן:

56 בו לשם שמים, מבלי שידע שהדבר אסור. ולכן, גם היצר הרע
57 וכן המתאווה לדברים האסורים, הוא שר משריו נכראין,
58 - שר של גוי, שהוא יצר הרע של אמות העולם,
59 שנפשותיהם משלש קליפות הטמאות. - ולכן מתאווים הם,
60 והיצר הרע שלהם,
61 לדברים אסורים,
62 המקבלים חיותם משלש
63 הקליפות הטמאות והערת
64 כ"ק רבינו: "שבהם מדובר
65 בוח"ג רנג ועוד". מה
66 שאין בן היצר הרע וכן
67 המתאווה לדברים
68 המתרים למלאה
69 תאוות, - למרות שהוא
70 עושה זאת כדי למלא
71 תאות נפשו, וכפי שכבר
72 הוסבר, "יורד" עלידי זה
73 גם הדבר המותר, אל הרע
74 שמשלש הקליפות
75 הטמאות לגמרי, ברם,

ליקוטי אמרים

פרק ח ועוד זאת במאכלות אסורות שלכן
נקראים בשם איסור מפני שאין
מי שאכל מאכל איסור בלא הודע לשם שמים לעבוד
ה' בכח אכילה ההיא וגם פעל ועשה כן וקרא והתפלל
בכח אכילה ההיא אין החיות שבה עולה ומתלבשת
בתיבות התורה והתפלה כמו ההיתר מפני איסורה
39 שמים, וגם פעל ועשה
40 כן, וקרא והתפלל בכח
41 אכילה ההיא - שבאם
42 היה המדובר ביחס
43 לאכילת דבר המותר,¹⁴
44 ובכוח אותה אכילה הוא
45 לומד ומתפלל - היתה
46 החיות של המאכל עולה

27 פרק ח. ועוד זאת במאכלות אסורות, שלכן נקראים בשם
28 "איסור", - כלומר קשור, מפני שאין מי שאכל
29 מאכל אסור בלא הודע - מבלי לדעת, וכונת האכילה היתה,
30 לשם שמים, לעבוד ה' בכח אכילה ההיא, - לו היה זה מאכל
31 של היתר, היתה האכילה
32 עצמה מפרידה את הטוב
33 מהרע; כפי שכבר הוסבר,
34 שעלידי אכילה לשם
35 שמים נפרד הטוב מן הרע
36 שבחיות המאכל. ברם,
37 כאן מדובר על אכילת
38 מאכל של איסור לשם
39 שמים, וגם פעל ועשה
40 כן, וקרא והתפלל בכח
41 אכילה ההיא - שבאם
42 היה המדובר ביחס
43 לאכילת דבר המותר,¹⁴
44 ובכוח אותה אכילה הוא
45 לומד ומתפלל - היתה
46 החיות של המאכל עולה

למרות זאת הוא שר משריו יהודאין, - יצר הרע יהודי,
לפי שיכול לחזר לקדושה בדלעיל. - שגם כשאכל כדי
למלא תאות נפשו, אך, מכיון, שמדובר במאכל של היתר,
מתעלה החיות לקדושה, כשהאדם חוזר ללמוד תורה ולעבוד
את השי"ת; ואילו היצר הרע לדבר של איסור, אינו יצר הרע
יהודי כלל, אלא יצר הרע זר. יצר הרע זה מקבל האדם, בגלל
השתקעותו בתאוות "מותרות", על ידן הוא מתגשם, ונוצר בו
רצון לדבר של איסור, דבר שאינו טבעי ליהודי. אך מקל
מקום, - גם במאכלים של היתר, כשאכל אותם כדי למלא

למרות זאת הוא שר משריו יהודאין, - יצר הרע יהודי,
לפי שיכול לחזר לקדושה בדלעיל. - שגם כשאכל כדי
למלא תאות נפשו, אך, מכיון, שמדובר במאכל של היתר,
מתעלה החיות לקדושה, כשהאדם חוזר ללמוד תורה ולעבוד
את השי"ת; ואילו היצר הרע לדבר של איסור, אינו יצר הרע
יהודי כלל, אלא יצר הרע זר. יצר הרע זה מקבל האדם, בגלל
השתקעותו בתאוות "מותרות", על ידן הוא מתגשם, ונוצר בו
רצון לדבר של איסור, דבר שאינו טבעי ליהודי. אך מקל
מקום, - גם במאכלים של היתר, כשאכל אותם כדי למלא

9. חגיגה ט, א. 10. קהלת א, טו. 11. הקדמת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע לספר "פוקח עורים". 1. משנה סנהדרין פ"ח, ב. במדבר
רבה יד, יב. 2. זהר חלק ג, רנג, א. רעז, א. 3. פרק ז.

1 תאות נפשו, שקיימת עדיין האפשרות להחזירו לקדושה, אבל
2 קדם שחזר לקדושה, - לפני חזרת האדם בתשובה, הוא סמך
3 אחרת וקליפה. וגם אחר-כך, - אף לאחר שהאדם חזר
4 בתשובה והחזיר את חיות המאכל לקדושה, ה'רשימו ממנו -

5 הרושם מכך, נשאר דבוק
6 בגוף, - האדם, להיות כי

7 מכל מאכל ומשקה -
8 שאדם אוכל ושותה,
9 נעשה תכף דם ונשאר
10 מבשרו. - ומכיון שבשעה
11 שאכל לשם תאוה -
12 כשהדבר היה רע -
13 ניתוסף בגופו דם ובשר -
14 נשאר בו "רושם" מכך, גם
15 לאחר שחזר בתשובה
16 והחזיר את חיות המאכל
17 לקדושה. ולכן צריך
18 הגוף לחבוט תכף, -
19 שהוא עונש מיוחד לגוף,
20 לנקותו ולטהרו
21 מטמאתו שקבל - הגוף,
22 בהנאת עולם הזה
23 ותענוגיו מטמאת קליפת
24 נגה ושריון יהודאין. -
25 היצר הרע היהודי המגרה
26 את האדם לתענוגים
27 מותרים. אלא אם כן מי

28 שלא נהנה מעולם הזה כל ימיו - או שאכן לא נהנה באמת,
29 או שהנאתו לא היתה מהעולם הזה, משום שכל מה שעשה
30 היה רק לשם מצוה וקדושה, ב'רבנו הקדוש'. - רבי יהודה
31 הנשיא שאמר⁵ בשעת הסתלקותו, שלא נהנה מהעולם הזה אף
32 לא באצבע קטנה. הרי, מי שלא נהנה מהעולם הזה בכל משך
33 ימי חייו, הוא אינו זקוק לעונש זה של חיבוט הקבר כדי לנקות
34 את גופו, ואילו מי שאינו בדרגה כזו - זקוק גופו לעונש "חיבוט
35 הקבר", כדי לנקותו מהטומאה שנדבקה בו, על-ידי הנאות
36 העולם הזה ותענוגיו. להלן, מסביר רבנו הזקן ענין לבוש
37 הדיבור, כשמדברים דיבורים מותרים שלא לשם שמים: ועל
38 דברים במלים ב'התר', - כשאין איסור בדיבורם, בגין עם
39 הארץ שאינו יכול ללמוד - שכן, מי שיכול ללמוד, מוטלת
40 עליו תמיד חובת מצות העשה של "ודברת בם ולא בדברים
41 בטלים"⁶, הוא חייב תמיד לדבר רק דברי תורה ולא דברים
42 בטלים, ולגביו יש משום איסור לדבר דברים בטלים. ואילו, עם

ליקוטי אמרים

אך מ"מ קודם שחזר לקדושה הוא ס"א וקליפה וגם
אח"כ הרשימו ממנו נשאר דבוק בגוף להיות כי מכל
מאכל ומשקה נעשה תיכף דם ובשר מבשרו ולכן
צריך הגוף לחיבוט הקבר לנקותו ולטהרו מטומאתו
שקיבל בהנאת עולם הזה ותענוגיו מטומאת קליפת
נגה ושריון יהודאין אא"כ מי שלא נהנה מעוה"ז כל
ימיו כרבינו הקדוש. ועל דברים בטלים בהיתר כגון
ע"ה שאינו יכול ללמוד צריך לטהר נפשו מטומאה
זו דקליפה זו ע"י גלגולה בכף הקלע כמ"ש בזהר פ'
בשלח דף נ"ט. אבל לדיבורים אסורים כמו ליצנות
ולשון הרע וכיוצא בהם שהן משלש קליפות הטמאות
לגמרי אין כף הקלע [לבדו] מועיל לטהר ולהעביר
טומאתו מהנפש רק צריכה לירד לגיהנם. וכן מי
שאפשר לו לעסוק בתורה ועוסק בדברים בטלים אין
כף הקלע לבדו מועיל לנפשו למרקה ולזככה רק
עונשים חמורים שמענישים על ביטול תורה בפרטות
מלבד עונש הכללי לכל ביטול מ"ע מחמת עצלות
בגיהנם של שלג כמבואר במ"א וכן העוסק בחכמות
אומות עובדי גלולים בכלל דברים בטלים יחשב לענין עון
ביטול תורה כמ"ש בהלכות תלמוד תורה ועוד זאת יתרה

לירד לגיהנם. - שהוא עונש חמור יותר, ומשום כך הוא
משפיע יותר לנקות את הנפש. וכן מי שאפשר לו לעסוק
בתורה ועוסק בדברים בטלים - אין כף הקלע לבדו מועיל
לנפשו למרקה ולזככה, רק - היא זקוקה לענישים חמורים
שמענישים על ביטול תורה בפרטות, מלבד עונש הכללי
לכל ביטול מצות עשה מחמת עצלות בגיהנם של שלג,
במבאר במקום אחר⁹. - אדם נענש על עבירותיו "מדה כנגד
מדה", חומרת העונש כחומרת החטא, ולכן: על עבירה
שנעשתה מתוך חוס וחמימות - מענישים ב"גיהנם של אש",
ועל קרירות בקיום מצוה - ב"גיהנם של שלג"¹⁰. הרי, נוסף על
העונש שמענישים על ביטול מצות תלמוד תורה, כעונש
שמענישים על ביטול כל מצות עשה - קיים עונש מיוחד על
"ביטול תורה". וכן העוסק בחכמות אמות העולם - בכלל
דברים בטלים יחשב לענין עון ביטול תורה, - שגם בלימוד
חכמות כלליות עוברים על חטא ביטול תורה, כמו שכתוב

4. ראה זוהר חלק ב. קנא, א. ובמיוחד רבי חיים וויטאל בסוף ספר הגלגולים, וספר הכוונות נה, ב. 5. כתובות קד, א. 6. יומא יט, ב. 7. ראה שבת קנב, ב. 8. כדאי להוסיף כאן, מה שאמר כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע באחת משיחותיו הקדושות, שאמירת דברי תורה בעל-פה, למשל: לומר בעל-פה מלות החומש, תהלים, משניות או תניא - נוסף שבכך מקיימים מצות תלמוד תורה ומטהרים את האויר - זה עוזר לאדם להיפטר מעונש כף הקלע. 9. לקוטי תורה להאריז"ל בתחילת פרשת שמות. ראה גם זוהר חלק א. סב, ב; רלו, ב; חלק ב. קנ, א-ב. 10. יש שרוצים ללמוד כאן, שבגיהנם של שלג יש משום רפואה לקרירות הנפש, כמו שעל-ידי שפשוף שלג על אבר קפוא, עוזר להחזרת הילוך הדם הרגיל. ברם, הרבי מפקפק בנכונות פירוש זה, ואומר שבלקוטי תורה להאריז"ל לא משמע כך. הוא

33 (חכמת הקבלה), שבה מתבאר התהליך האמור ואופן הנפילה.
 34 ובכן, כשלומדים חכמות כלליות, מטמאים את השכל של הנפש
 35 האלקית, וזה גרוע מדברים בטלים, על-ידם הוא מטמא רק את
 36 המדות ולא את השכל. אלא-אם-כן עושה אותן – את
 37 החכמות, קרדום לחתוך
 38 בָּהֶן, דְּהִינוּ בָּרִי
 39 לְהַתְּפִינֵם מִתֵּן בְּרוּחַ
 40 לְעַבְדֵּי ה', או שְׂיֹדֵעַ
 41 לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן לְעִבּוּד
 42 ה' או לְתוֹרָתוֹ, – לַמִּשְׁלָּה:
 43 הוא לומד חכמת החשבון,
 44 כדי להבין היטב את דיני
 45 קידוש החדוש, וכדומה.
 46 וְהוּא מַעֲמֹד שֶׁל הַרְמָב"ם
 47 וְרַמְבַּ"ן וְל' וְסִיעֵתָן
 48 שְׁעִסְקוּ בָּהֶן: – בחכמות
 49 אומות העולם, שכן, הם
 50 ידעו לנצל חכמות אלו
 51 בעבודת השם ובתורה.
 52 בהקשר להאמור בפרק
 53 זה, שדבר של איסור, גם
 54 אם איסורו הוא מדרבנן בלבד, קשור בשלש הקליפות הטמאות
 55 לגמרי, ואי אפשר להעלותו לקדושה, גם אם הוא אוכל אותו
 56 מבלי שידע שהדבר הוא של איסור, ואף כשזה נאכל לשם
 57 שמים, ובכוח אותה אכילה הוא לומד ומתפלל – כדאי להביא
 58 כאן את הסיפור הבא: חסיד אחד התאונן פעם בפני רבנו הזקן,
 59 שלחטנו נופלות מחשבות ופקפוקים בעיני אמונה. אמר לו רבנו
 60 הזקן: חתך נכשל בשתיית חלב עכו"ם, שיהודי לא היה נוכח
 61 בשעת החליבה. ואף שהוא חשב שזהו חלב יהודי, ונוסף על כך
 62 חלב עכו"ם הוא איסור מדרבנן בלבד – הזיק לו הדבר
 63 ברוחניות, ומכאן ספיקותיו באמונה. רבנו הזקן נתן לו "תיקון",
 64 שעזר לו להירפא ממחלתו הרוחנית.

1 בְּהִלְכוֹת תַּלְמוּד תוֹרָה¹¹. וְעוֹד זֹאת יִתְּרָה מִמָּאֲתָה שֶׁל
 2 חֻכְמַת הָאֱמוּנוֹת עַל מִמָּאֵת דְּבָרִים בְּטָלִים, שְׁאִינוּ מְלִבִּישׁ
 3 וּמִמָּא – עַל-יְדֵי דְבָרִים בְּטָלִים, רַק הַמִּדּוֹת, – שֶׁהֵן מִיסוּד
 4 הָרוּחַ הַקָּדוֹשׁ שֶׁבִּנְפִשׁוֹ הָאֱלֹהִית, – שֶׁכֵּן, גַּם הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֵקִית
 5 מוֹרַכֶּבֶת מֵאַרְבַּעַה יְסוּדוֹת
 6 רוּחָנִיִּים: אֵשׁ, רוּחַ, מִיָּם,
 7 עֶפֶר. הַמִּדּוֹת, כִּאֲבֵהָ,
 8 פַּחַד וְכִדּוּמָה, בָּאוֹת מִיסוּד
 9 הָרוּחַ – וְעַל יְדֵי דְבָרִים
 10 בְּטָלִים הוּא מִשְׁקִיעַ בָּהֶם
 11 אֶת שֶׁבַע הַמִּדּוֹת שֶׁל
 12 הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֵקִית, הַנוֹבְעוֹת
 13 מִיסוּד הָרוּחַ שֶׁבָּהָ, וְ
 14 וּמִלְכָּךְ אוֹתוֹן, בְּמִמָּאֵת
 15 קָלִפֹּת נִגְהָ שֶׁבְּדָבָרִים
 16 בְּטָלִים, הַבָּאִים מִיסוּד
 17 הָרוּחַ הַקָּדוֹשׁ שֶׁבְּקָלִפָּה זוֹ
 18 בִּנְפִשׁוֹ הַבְּהִמִית
 19 בְּדִלְעִיל, – כִּמוֹ שְׁהוֹסֵב
 20 בְּפֶרֶק הָרִאשׁוֹן. וְלֹא
 21 בְּחִינַת חֻכְמַת-בִּינַת-דִּדְעָה
 22 שֶׁבִּנְפִשׁוֹ, – דְּבָרִים בְּטָלִים אֵינֶם מִטְמָאִים אֶת הַשִּׁכּוֹל שֶׁבִּנְשִׁמָּה,
 23 מֵאַחֵר שֶׁהֵם דְּבָרֵי שְׁמוֹת וְכוּרֹת, שֶׁגַּם הַשּׁוֹמֵם וְעַמִּי הָאֶרֶץ
 24 יִכְלֹם לְדַבֵּר בָּן. – אֵין הוּא מִשְׁקִיעַ אֶת שִׁכְלוֹ בְּדָבָרִים בְּטָלִים,
 25 וּמִמִּילָא אֵינוֹ מִטְמֵא אֶת הַשִּׁכּוֹל שֶׁל נִפְשׁוֹ הָאֱלֵקִית. מֵה־שְׁאִין
 26 בֵּין בְּחֻכְמַת הָאֱמוּנוֹת, – שׁוֹנָה הַדָּבָר בִּיחַס לַחֲכָמוֹת אוֹמוֹת
 27 הָעוֹלָם, שֶׁבַּהֲתַעֲסָקוֹתוֹ בָּהֶן הוּא מְלִבִּישׁ וּמִמָּא בְּחִינַת
 28 חֻכְמַת-בִּינַת-דִּדְעָה – הַשִּׁכּוֹל, שֶׁבִּנְפִשׁוֹ הָאֱלֹהִית בְּמִמָּאֵת
 29 קָלִפֹּת נִגְהָ שֶׁבְּחֻכְמַת אֱלֹהִים, שֶׁנִּפְּלוּ שָׁמָּה – אוֹתוֹן חֲכָמוֹת
 30 "נִפְלוּ" לְתוֹךְ קְלִיפַת נִגְהָ, בְּשִׁבְרֵת הַבָּלִים – בַּתְּהִלָּךְ שֶׁל
 31 "שִׁבְרֵת הַבָּלִים" בְּרִאשִׁית הַבְּרִיאָה, מִבְּחִינַת אַחֲזִירִים שֶׁל
 32 חֻכְמַת דְּקָדְשָׁה, בְּיָדֵעַ לְיֹדְעֵי חָן. – לְיֹדְעֵי חֲכָמָה נִסְתַּרָּה

ליקוטי אמרים

טומאתה של חכמת האומות עובדי גלולים על טומאת
 דברים בטלים שאינו מלביש ומטמא רק המדות מיסוד
 הרוח הקדוש שבנפשו האלהית בטומאת קליפת נוגה
 שבדברים בטלים הבאים מיסוד הרוח הרע שבקליפה
 זו בנפשו הבהמית כדלעיל ולא בחי' חב"ד שבנפשו מאחר
 שהם דברי שטות וכוורות שגם השוטים וע"ה יכולים לדבר
 כן. משא"כ בחכמת האומות עובדי גלולים הוא מלביש
 ומטמא בחי' חב"ד שבנפשו האלהית בטומאת קליפת
 נוגה שבחכמות אלו שנפלו שמה בשבירת הכלי מבחי'
 אחוריים של חכמה דקדושה כידוע ליודעי חן אלא א"כ
 עושה אותן קרדום לחתוך בהן דהיינו כדי להתפרנס
 מהן בריוח לעבוד ה' או שיודע להשתמש בהן לעבודת
 ה' או לתורתו וזהו טעמו של הרמב"ם ורמב"ן ז"ל
 וסיעתן שעסקו בהן:

22 שֶׁבִּנְפִשׁוֹ, – דְּבָרִים בְּטָלִים אֵינֶם מִטְמָאִים אֶת הַשִּׁכּוֹל שֶׁבִּנְשִׁמָּה,
 23 מֵאַחֵר שֶׁהֵם דְּבָרֵי שְׁמוֹת וְכוּרֹת, שֶׁגַּם הַשּׁוֹמֵם וְעַמִּי הָאֶרֶץ
 24 יִכְלֹם לְדַבֵּר בָּן. – אֵין הוּא מִשְׁקִיעַ אֶת שִׁכְלוֹ בְּדָבָרִים בְּטָלִים,
 25 וּמִמִּילָא אֵינוֹ מִטְמֵא אֶת הַשִּׁכּוֹל שֶׁל נִפְשׁוֹ הָאֱלֵקִית. מֵה־שְׁאִין
 26 בֵּין בְּחֻכְמַת הָאֱמוּנוֹת, – שׁוֹנָה הַדָּבָר בִּיחַס לַחֲכָמוֹת אוֹמוֹת
 27 הָעוֹלָם, שֶׁבַּהֲתַעֲסָקוֹתוֹ בָּהֶן הוּא מְלִבִּישׁ וּמִמָּא בְּחִינַת
 28 חֻכְמַת-בִּינַת-דִּדְעָה – הַשִּׁכּוֹל, שֶׁבִּנְפִשׁוֹ הָאֱלֹהִית בְּמִמָּאֵת
 29 קָלִפֹּת נִגְהָ שֶׁבְּחֻכְמַת אֱלֹהִים, שֶׁנִּפְּלוּ שָׁמָּה – אוֹתוֹן חֲכָמוֹת
 30 "נִפְלוּ" לְתוֹךְ קְלִיפַת נִגְהָ, בְּשִׁבְרֵת הַבָּלִים – בַּתְּהִלָּךְ שֶׁל
 31 "שִׁבְרֵת הַבָּלִים" בְּרִאשִׁית הַבְּרִיאָה, מִבְּחִינַת אַחֲזִירִים שֶׁל
 32 חֻכְמַת דְּקָדְשָׁה, בְּיָדֵעַ לְיֹדְעֵי חָן. – לְיֹדְעֵי חֲכָמָה נִסְתַּרָּה

יום חמישי י"ב טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 26, פרק ט והנה מקום... עד עמ' 26, מחב"ד שבמוחין.

74 בְּכָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל הוּא בָּלָב, – שֵׁם, בַּלָּב, מִתְגַּלָּה הַנֶּפֶשׁ
 75 הַבְּהִמִית, לַהֲשִׁפִּיעַ עַל הַגּוּף. שֶׁכֵּן, כִּפִּי שֶׁהוֹזַכַּר בְּפָרְקִים
 76 הַקּוֹדְמִים, מוֹרַכֶּבֶת הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית בַּעֲיָקָר מִ"מִּדּוֹת" – כִּכְעַס,
 77 תַּאוּה, הַתְּפָאֲרוֹת וְכִדּוּמָה,
 78 וּמִקּוֹמָן שֶׁל מִדּוֹת אֱלֹהִים,
 79 הוּא בַּלָּב, בְּחֻלָּל שְׁמָאֵלִי
 80 – שֶׁבַלָּב, שֶׁהוּא מֵלֵא
 81 דָּם, וּבְתִיבֵי: "כִּי הָדָם
 82 הוּא הַנֶּפֶשׁ". – שֶׁמֶכָּאן

65 פֶּרֶק ט בְּפָרְקִים הַקּוֹדְמִים הַסְבִּיר רַבְּנוּ הַזֶּקֶן אֶת פְּרִטֵּי הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֵקִית
 66 שֶׁבַּכֵּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, עַל עֲשֵׂרֶת כּוּחוֹתֶיהָ וְשִׁלְשָׁה לְבוּשֶׁיהָ. אֶת פְּרִטֵּי
 67 הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית, הַנֶּפֶשׁ שֶׁמְהַקְלִיפָהּ, שֶׁבַּכֵּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, עַל עֲשֵׂרֶת
 68 כּוּחוֹתֶיהָ וְשִׁלְשָׁה לְבוּשֶׁיהָ.
 69 בְּפָרֶק הַתְּשִׁיעִי, יִסְבִּיר אֶת
 70 הַמְּלַחְמָה הַמִּתְחַלֶּלֶת בֵּאֵד
 71 בֵּין שְׁתֵּי נִפְשׁוֹת אֱלֹהִים
 72 וְהֵנָּה, מִקּוֹם מִשְׁכַּן נֶפֶשׁ
 73 הַבְּהִמִית שֶׁמְקַלֶּפֶת נִגְהָ

ליקוטי אמרים

פרק ט והנה מקום משכן נפש הבהמית שמקליפת
 נוגה בכל איש ישראל הוא בלב בחלל
 שמאלי שהוא מלא דם וכתוב כי הדם הוא הנפש ולכן

1 - בלב? - על-ידי אהבת ה' כרשפי שלחבת מתלהבת בלב
2 משכילים - המשתמשים בכוח חכמתם, המכנים ומתבוננים
3 - ומשתמשים גם ב"כוח הבינה", להבין כל דבר לפרטיו,
4 בדעתם אשר במהם - הם משתמשים גם "בכוח הדעת",
5 להעמק ולהרגיש את
6 מה שהם מבינים; כלומר,
7 הם משתמשים לשם כך
8 בכל שלשת הכוחות:
9 חכמה, בינה ודעת,
10 בדברים המעוררים את
11 האהבה. - בגדולת
12 השי"ת, כפי שהוסבר
13 בפרק השלישי,
14 שהתבוננות בגדולת
15 השי"ת, מעוררת אהבה
16 אליו. הרי, אהבה זו בלב
17 היא התפשטות הנפש
18 האלקית מהמדות:
19 ההתבוננות במוח מביאה
20 את האהבה בלב. וכן -
21 משל פנימי יותר, לרגש

22 הלב הנובע מהמוח שבראש, שמחת לבב בתפארת ה' והדר
23 נאמן, - גם שמחת-לב זו, שהיא רגש פנימי יותר מאשר
24 אהבה, בא מהמוח אל הלב, כאשר עיני החכם - הנפש
25 האלקית, אשר בראשו, במח חכמתו ובינתו, מסתכלים -
26 במבט פנימי, ביקרא דמלכא - בכבודו של המלך, הקב"ה,
27 ותפארת גדולתו - שהיא, עד אין חקר - אי אפשר לחקור
28 עד לשרשו, ואין סוף ותכלית, - הוא אינסופי ובלתי מוגבל,
29 כמבאר במקום אחר. - הוא מתבונן בגדולת הקב"ה בעיני
30 שכלו. כלומר: לא רק שהוא מבין בשכלו את גדולתו של
31 הקב"ה, כ"א, הבנתו היא בצורה של ראייה - כאילו הוא
32 רואה בעיניו - הרי, ראייה שכלית זו, מעוררת שמחה בלב. וגם
33 שמחה זו נובעת מהמדות. וכן שאר מדות קדושות שכלל, -
34 כמו יראת ה' וכדומה, הן מחכמות-בינה-דעת ששמוחין. -
35 שבת.

1 מובן, שהנפש נמצאת בחלל השמאלי שבלב, המלא דם, ולכן,
2 - בגלל מיקומה של הנפש הבהמית בלב, כל התאוות
3 והתפארות וכעס ודומיהן - וכל שאר המדות, הן בלב,
4 ומחלב הן מתפשטות בכל הגוף. וגם עולה למח
5 שבראש, לחשב
6 ולהרהר בהן ולהתחכם
7 בהן, - אחרי שמתעוררת
8 תאוה בלב, היא עולה
9 אל מוחו, לחשוב
10 ולהתחכם איך להגיע
11 למימוש תאוות זו, כמו
12 שהדם מקורו בלב,
13 ומחלב מתפשט לכל
14 האברים, וגם עולה
15 להמח שבראש. - כשם
16 שהדם מקורו בלב, ומשם
17 הוא מתפשט לכל שאר
18 חלקי הגוף, כך גם נפש זו
19 - המלוכשת בדם האדם
20 - מקורה בלב, ומחלב
21 היא מתפשטת לכל שאר
22 חלקי הגוף. אך מקום משכן נפש האלהית הוא במחין
23 שבראש, - מיקומה של הנפש האלקית הוא במוח שבראש,
24 כפי שהוזכר בפרקים הקודמים, שעיקר מהותה של הנפש
25 האלקית הוא ה"שכל", ומקום ה"שכל" הוא בראש, ומשם -
26 מהמוח שבראש, מתפשטת לכל האברים, וגם בלב -
27 שוכנת ומתגלה הנפש האלקית בחלל הימני - שבלב, שאין
28 בו דם, וכמו שכתוב: "לב חכם לימינו". - "חכם" רומז
29 לנפש האלקית, בניגוד לנפש הבהמית (היצר הרע), הנקראת
30 "בסיל". "לימינו" - החלל הימני שבלב. כאן, כמו בנפש
31 הבהמית, הוא מבדיל בין הלב לשאר האברים: לאחר שהיא
32 מציין, שהנפש האלקית מתפשטת בכל האברים, הוא מוסיף
33 במיוחד "וגם בלב" - שכן, הנפש האלקית לא רק שהיא
34 מתפשטת בלב כמו בשאר האברים, אלא היא גם מתגלה בלב,
35 כלומר: במדות. והיא - כיצד מתגלה הנפש האלקית משהמוח

יום שישי י"ג טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 26, אך הנה כתיב ולאום... עד עמ' יד, אהבה עזה כרשפי אש.

76 ואין לו עסק והתענינות
77 בפעולות הלב, כ"א לאום
78 מלאום יאמן כו"ל - פסוק
79 זה נאמר על יעקב ועשו,
80 שברוחניותם של בני

ליקוטי אמרים

אך הנה כתיב

ולאום מלאום יאמן כי הגוף נקרא עיר קטנה וכמו

71 אך הנה כתיב: "ולאום

72 מלאום יאמן", - וב"ק

73 רבינו מעיר כאן: "אך כו"ל

74 - פי' דב' הנפשות אין

75 ענינם שכל א' עוסק בשלו

2. הוא משתמש בביטוי "עולה למוח שבראש" - כי יש בכך משום עליה למדות, כשמהן נובעת המחשבה והשכל - אם כי, שה"שכל" בא כאן רק לשם כיצוען של המדות - שהרי, עצם מהות השכל, הוא למעלה ממהות המדות. כך להלן בקשר ל"ידם", הוא אומר שהדם עולה למוח, שכן, גם לדם יש בכך משום עליה, שהדם המזוקק ביותר עולה למוח. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמוכך - הטעם על הדגשת המוח בפ"ע - הוא ע"ד שפי' לקמן בנה"א". 4. קהלת י, ב. 5. בראשית כה, כג.

בְּתוֹכָם – באברים, חֲסִי־שְׁלוֹם, – עד כאן דובר בצורה כללית, 46
שרצונה של הנפש האלקית הוא שכל הגוף יהיה מלא רק ממנה. 47
להלן, יבואו הדברים בפירוט יותר: דְּהִינּוּ, תֵּלֶת מַחֲזֵי שְׁבָרָאשׁ 48
– שלשת המוחין שבראש, חכמה, בינה, דעת, וְהִיוּ מְמַלְאִים 49
מִחֲכָמָה־בִּינָה־דַעַת 50

שְׁבִנְפֶּשׁ הָאֱלֹהִית, שְׁהִיא 51
חֲכָמָת ה' וּבִינָתוֹ, – 52
להתחכם ולהבין גדולתו 53
של הקב"ה, לְהַתְּבוֹנֵן 54
בְּגִדְלָתוֹ אֲשֶׁר עַד אֵין 55
חֶקֶר וְאֵין סוֹף, – 56
לגדולתו, ואי אפשר 57
לחקרו לתכליתו, וְהָוִילִיד 58
מֶחֶן, – מהחכמה ובינה, 59
עַל־יְדֵי הַדַּעַת, – על ידי 60
התעמקות בכוח הדעת, 61
עד להרגשת השכל, 62
שעל־יְדֵי־זוּז מוֹלִידִים, 63
הַיִּרְאָה – מהקב"ה, בְּמֶחֶן 64
וּפְחָד ה' בְּלִבּוֹ, – כפי 65
שהוזכר בפרק השלישי, 66
שעל־יְדֵי הַתְּבוֹנוֹת 67
וההתעמקות בגדולתו של 68
הקב"ה, נולדת יראה במוח 69
– הביטוי "יראה" נאמר, 70

כשהדבר ממנו יראים נמצא מרחוק, הוא רק מבין אותו בשכלו 71
– ופחד בלב – הביטוי "פחד" נאמר, כשהדבר ממנו מפחדים 72
נמצא קרוב אליו, רואים אותו ומתמלאים ממנו פחד בלב. כך גם 73
כאן: מההתבוננות וההתעמקות בגדולתו של הקב"ה, מתעוררת 74
תחלה יראה במוח, ולאחר מכן פחד בלב, וְאִתְּהָת ה' כְּאֵשׁ 75
בּוֹעֶרָה בְּלִבּוֹ – כן נולדת, על־יְדֵי הַתְּבוֹנוֹת וההתעמקות 76
בגדולתו של הקב"ה, אהבה בוערת בלב, כְּרִשְׁפִי שְׁלֹהֶבֶת, 77
לְהִיּוֹת נִכְסְפָה וְגַם בְּלִתָּה נִפְשׁוֹ בְּחִשְׁקָה וְחִפְצָה – כדי, 78
לְדַבְּקָה בּוֹ בְּאֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא בְּכָל לֵב וְנִפְשׁ וּמֶאֶד – 79
בשלשת הבחינות: בכל לבבך, בכל נפשך ובכל מאדך, כמו 80
שנאמר בפסוק, "בכל לבבך" – שהלב יהיה ממולא באהבה 81
להקב"ה, "בכל נפשך" – שאהבה זו תעבור את גדות הלב 82
ותתפשט בכל שאר האברים, שכולם יתנהגו בהתאם לדרישות 83
אותה אהבה. כגון: כשהאהבה להקב"ה מגיעה גם ברגלי האדם 84
– רצות או הרגלים במהירות לקיים מצוה, ו"בכל מאדך" – עד 85
למסירות נפש, בגלל אהבתו אל הקב"ה הוא מוכן למסור את 86
נפשו, מִעֲמֻקָּא דְלֵבָא – מעומק הלב, שְׁבַחֲלֵל הִימְנִי, – שם 87
משכן הנפש האלקית, וצורת האהבה להקב"ה שהנפש האלקית 88
רוצה בה, היא: שְׂיִתְּהָ תוֹכּוֹ רְצוֹן אֶהְיָה – תחלה האהבה 89
היא עדיין רק על ה"סף" ואינה ממלאה את כל החלל, מְלֵא – 90

1 ישראל רומז יעקב – על הנפש האלקית, ועשו – על הנפש
2 הבהמית, והם עומדים במלחמה תמידית, כשאחד מהם מתחזק
3 ומתאמץ להתגבר על השני. כִּי הַגּוֹף נִקְרָא "עֵיר קְטָנָה",
4 וְכִמּוֹ שְׁנֵי מַלְכִים נִלְחָמִים עַל עֵיר אַחַת, שְׂכָל אֶחָד רוֹצֵה
5 לְכַבְּשָׁה – גם נגד רצונה,
6 וְלִמְלֶךְ עָלֶיהָ, – ולהגיע
7 למלוכה עליה, שהיא
8 ברצון, כלומר בהסכמת
9 וברצון תושבי העיר.
10 דְּהִינּוּ לְהַנְהִיג יוֹשְׁבֶיהָ
11 בְּרָצוֹנוֹ וְשִׂיחֵי סָרִים
12 לְמַשְׁמַעְתּוֹ בְּכָל אֲשֶׁר
13 יִגְדֹר עֲלֵיהֶם, – כשם
14 שהדבר הוא במלחמה בין
15 שני מלכים על כיבושה
16 של עיר אחת, כֶּךָ שְׁתֵּי
17 הָאֱלֹהִית
18 וְהַחַיּוֹנִית הַבְּהִמִית
19 שְׂמַחֲקִלְפָה, – הנפש
20 הבהמית שמהקליפה
21 המחזיקה את הגוף שהיא
22 הצד המנוגד לאלקות
23 וקדושה, נִלְחָמִים זֶה עַם
24 זֶה עַל הַגּוֹף וְכָל אֲבָרָיו, 17
25 – הגוף הוא ה"עיר

26 הקטנה" והאברים – ה"תושבים", שְׁהָאֱלֹהִית – הנפש האלקית,
27 חֲפִצָה וְרָצוֹנָה שֶׁתְּהֵא הִיא לְבָדָה הַמוֹשְׁלֵת עָלָיו – על הגוף,
28 וּמִנְהִיגָתוֹ, וְכָל הָאֲבָרִים יְהִיוּ סָרִים לְמַשְׁמַעְתָּה – כלומר,
29 שהאברים יתנהגו בפועל לפי הוראות הנפש האלקית, וּבְטָלִים
30 אֲצִלָּה לְגִמְרִי, – לא רק שהאברים יתנהגו בפועל כדרישת
31 הנפש האלקית, אלא שימסרו את רצונם לנפש האלקית. ויותר
32 מכך רוצה הנפש האלקית: וּמִרְכָּבָה אֱלִיָּה, – שהאברים יהיו
33 בטלים אליה כמו "מרכבה" לגבי הרוכב עליה, שאין לה רצון
34 עצמי כלל. כלומר, לא כמו בהתבטלות סתם, שיש לה רצון
35 עצמי, אלא שהיא מבטלת אותו, כִּי־אם שלאברים לא יהיה
36 רצון עצמי כלל, וכל רצונם יהיה אך ורק רצונה של הנפש
37 האלקית, וְהִיּוֹ לְבוֹשׁ לְעֵשֶׂר בְּחִינוֹתֶיהָ – של הנפש האלקית,
38 וְגַ' לְבוֹשֶׁיהָ – מחשבה, דיבור ומעשה, הַנּוֹצְרִים לְעִילָה,
39 שִׂיתְּלַבְּשׁוּ כָלָם – כוחותיה ולבושיה של הנפש האלקית
40 יתלבשו, בְּאֲבָרֵי הַגּוֹף, וְהִיּוֹת הַגּוֹף כְּלוֹ מְלֵא מֶחֶם לְבָדָם,
41 – שכן, יתכן, שהאברים אכן יתלבשו בכוחות ולבושי הנפש
42 האלקית, אבל לַעֲמִים יתלבשו גם בכוחות ולבושי הנפש
43 הבהמית, לכן הוא אומר: שהגוף כולו יהיה מלא אך ורק בכוחות
44 ולבושי הנפש האלקית, ולא ישאר מקום כלל לכוחות ולבושי
45 הנפש הבהמית, וְלֹא יַעֲבֹר זֶר – הנפש הבהמית נקראת "זר",

18 שבמקום שעד עתה התאוותה הנפש הבהמית לתענוגים גשמיים
19 שמהעולם הזה – תתאוה ותאהב מעתה אלקות וקדושה. **כְּמוֹ**
20 **שֶׁתּוֹב:** "כָּל לִבְךָ" – וחכמינו ז"ל דורשים¹⁰, ממה שלא
21 נאמר בכל לבך אלא לבבך, בשתי "בית"ים, "בְּשֵׁנִי וּבְיָדֶיךָ". –
22 ביצירה הטוב וביצירה הרע,
23 שלא רק היצירה הטוב
24 יאהב את הקב"ה, אלא גם
25 היצירה הרע. וזאת רוצה
26 הנפש האלקית לבצע
27 בגוף, שאהבתו להקב"ה
28 תהיה במדרגה כזו,
29 שתפעל גם על הנפש
30 הבהמית, להפוך אותה,
31 שבמקום לתענוגי העולם הזה, תהיה לה אהבה להקב"ה: **וְהִנֵּנוּ,**
32 **שִׁיעֵלָה וְיִבֵּא וְיִנָּע לְמִדְרַגַּת אֱהָבָה רַבָּה** – דרגה גדולה מאד
33 באהבה, וְחָכְהָ יִתְּרָה מִמִּדְרַגַּת אֱהָבָה עֹזָה כְּרִשְׁפִּי אֵשׁ, –
34 שזוכר לעיל.

ליקוטי אמרים

מלא וגדוש עד שתתפשט גם לחלל השמאלי לאכפאי
לס"א יסוד המים הרעים שבה שהיא התאוה שמקליפת
נוגה לשנותה ולהפכה מתענוגי עולם הזה לאהבת ה'
כמ"ש בכל לבבך בשני יצריך והיינו שיעלה ויבא
ויגיע למדרגת אהבה רבה וחובה יתרה ממדרגת
אהבה עזה כרשפי אש

1 שיהיה גם מלא כולו, ככלי כשהוא ממולא במים, הרי כל חלל
2 הכלי מלא במים, כך יהיה כל חלל הלב ממולא באהבת ה',
3 וְגִדּוּשׁ – לא רק שיהיה מלא, אלא גם גדוש ועובר על גדותיו,
4 לא רק בחלל הימני שבלב, אלא, עַד שֶׁתִּתְפַּשֵּׁט גַּם לְחִלְלֵי
5 הַשְּׂמָאֲלִי – שבלב,
6 מקומה של הנפש
7 הבהמית ושל היצירה הרע,
8 וזאת כדי לְאִכְפִּיא
9 לְסִמְרָא־אֲחֵרָא יסוד
10 הַמִּים הָרָעִים שָׁבָה, –
11 לכפות את ה"סטרא
12 אחרא", הצד האחר שלא
13 מן הקדושה, שהיא יסוד
14 ה"מים הרעים" שבנפש הבהמית, שֶׁהִיא הַתְּאֻוָּה שֶׁמִּקְלֶפֶת
15 נִגְהָ, – כמוסבר בפרק הראשון, שמיסוד המים שבנפש הבהמית,
16 באה מדת התאוה לתענוגים גופניים, שהם מקליפת "נוגה",
17 לְשִׁנוּתָהּ וּלְהַפְכָהּ מִתְּעֵנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה לְאֱהָבַת ה', –

יום שבת קודש י"ד טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' יד, והיא הנקראת בכתוב... עד עמ' 28, כמשל הזונה שבזוה"ק:

59 המתאוה", כוח חזק של תאוה, שאפשר להטותו לאיזה צד
60 שהוא. אלא, בהיות הנפש הבהמית מלובשת בגוף, נוטה כוח זה
61 ומתאוה לתענוגות העולם הזה. ותאוות העולם הזה, בהן הוא
62 משוקע, נעשות "לבושים" לכוח המתאוה. ועלידי פעולת הנפש

האלקית על הנפש
הבהמית, להפוך את
תענוגי העולם הזה
לאהבת ה' – מתפשט כוח
המתאוה של הנפש
הבהמית, מלבושיו
המלוכלכים, ומתלבש
בלבושים טובים, לרצות,
ובחזקה, דברים של
קדושה ואלקות. הנפש
האלקית רוצה, איפוא,
שהאדם, עלידי שכלו,
יוליד יראה מהקב"ה
ואהבה אליו, שתהייה
במדה כזו, שגם הנפש

הבהמית, תיהפך לאהבת ה'. וְכֵן – כמו כן רוצה הנפש האלקית,
שגם שְׂאֵר כָּל הַמַּדּוּת שֶׁכָּלָה, שֶׁהֵן עֲנֵפֵי הַיִּרְאָה וְהָאֱהָבָה,
יִהְיוּ לַה' לְבָדּוּ. – כל האמור, מדובר שהמוח והלב יהיו
ממולאים מהנפש האלקית. זאת ועוד, רוצה הנפש האלקית:
וְכָל בֶּחַ הַדְּבָרִים שֶׁבָּהָ, וְהַמְחַשְׁבָּה שֶׁבָּהָ, יִהְיוּ מְמֻלָּאִים מִן

35 וְהִיא – אהבה רבה זו, הַנִּקְרָאת בְּכַתּוּב¹¹: "אֱהָבָה
36 בְּתַעֲנוּגִים", לְהַתְּעֵנַנּוּ עַל ה' מַעֲיֵן עוֹלָם הָבָא; – העולם הבא
37 הרי מבוסס על תענוג באלקות, וְהַתְּעֵנַנּוּ הוּא בְּמַחֲ – של חֲכֻמָּה
38 וְשִׂכָּל, הַתְּעֵנַנּוּ בְּהַשְׁכָּלַת ה' וידיעתו, כְּפִי הַשְּׁנֵת שִׂכָּלוֹ
39 וְהַכְמָתוֹ; – כפי גודל
40 ההשגה, כך גודל התענוג.

41 וְהוּא – האהבה
42 בתענוגים, בְּחִינַת הַמִּים
43 וְזֶרַע אֹרֶז וְזֶרַע שֶׁבְּקִדְשָׁת
44 נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית, הַמְהַפֵּכֶת
45 לְטוֹב אֶת בְּחִינַת הַמִּים
46 שֶׁבְּנִפְשׁ הַבְּהֵמִית,
47 שֶׁמֶחֶם – מבחינת ה"מים"
48 שבנפש הבהמית, בְּאִוִּי
49 תְּאֻוֹת תְּעֵנוּגֵי עוֹלָם
50 הַזֶּה מִתְּחִלָּה; – לפני
51 שהנפש הבהמית נהפכה
52 לאהוב את ה'. וְכִמּוֹ
53 שֶׁתּוֹב בְּעֵינֵי חַיִּים שֶׁר

54 נ פֶּרֶק ג בְּשֵׁם הַיִּתְרָה, שֶׁהָרַע נִהְפָּךְ לְהִיּוֹת טוֹב גְּמוּר כְּמוֹ
55 יִצְרָק טוֹב מִמֶּשׁ, – וכיצד אפשרי הדבר? – בְּחִסְרֵי הַתְּפִלָּה
56 הַצּוּאִים מִמֶּנּוּ, – עלידי הסרת הבגדים הצואים של רוח
57 התענוג של הנפש הבהמית, שֶׁהֵם תְּעֵנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה שֶׁהוּא
58 מְלֻבָּשׁ בָּהֶם. – הנפש הבהמית כשלעצמה היא רק "כוח

1 לְבוּשֵׁי הַמַּחֲשָׁבָה וְהַדְּבֹר שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית לְבָדָה, שֶׁהֵן –
 2 לְבוּשֵׁי הַמַּחֲשָׁבָה, דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה, שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, מְחַשְׁבֶּת
 3 ה' וְתוֹרָתוֹ, – כְּלוּמָר, לַחֲשׁוֹב בְּגִדּוּלַת ה' וּבְתוֹרָתוֹ – "לְבוּשׁ
 4 הַמַּחֲשָׁבָה", לְהִיּוֹת שִׁיחָתוֹ כָּל הַיּוֹם, לֹא פָסִיק פּוֹמִיָּה
 5 מְגִרָסָא. – שְׁפִיז לֹא יִחְדַּל
 6 מְלִימוּד תּוֹרָה – "לְבוּשׁ
 7 הַדִּבּוּר", וְכֵן הַמַּעֲשִׂי
 8 שְׁפִירָיו וְשָׂאֵר רַמ"ח
 9 אֲפָרָיו – שֶׁל הַגּוֹף, יִהְיֶה
 10 בְּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת לְבָדָה, –
 11 כְּלוּמָר, שֶׁכָּל כּוֹחַ הַמַּעֲשֶׂה,
 12 בִּידָיו וּבִשְׂאֵר אֲבָרָיו, יִנּוּצַּל
 13 לְקִיּוֹם מִצְוֹת בְּלִבָּד,
 14 שֶׁהוּא – כּוֹחַ הַמַּעֲשֶׂה,
 15 לְבוּשׁ הַשְּׁלִישִׁי שֶׁל נֶפֶשׁ
 16 הָאֱלֹהִית. – זֹאת אוֹמֶרֶת, שֶׁהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית תִּמְשׁוּל בְּגוֹף כּוֹלוּ.
 17 שֶׁהַגּוֹף עִם כָּל אֲבָרָיו, יִהְיוּ מִמּוֹלָאִים אֵךְ וְרַק בְּשֶׁכָּל וּבִמְדוּת שֶׁל
 18 הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, וּבְלְבוּשֵׁי הַמַּחֲשָׁבָה, דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁלָּהּ. אִךְ
 19 נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁמְחַקֶּלֶפָהּ, רְצוּנָהּ לְהַפְּךָ מַמְשָׁה, – הִיא רּוֹצָה
 20 אֶת הַדִּיפֵךְ מִן הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית – שֶׁהִיא תִּמְשׁוּל בְּגוֹף וְשֶׁהַגּוֹף יִהְיֶה
 21 מִמּוֹלָא רַק מִמֶּנָּה. בְּרֵם רְצוּנָהּ זֶה שֶׁל הַקְּלִיפָה, הוּא: לְמִזְבֵּת
 22 הָאָדָם שֶׁיִּתְגַּבֵּר עָלֶיהָ וְיִנְצֶחָהּ, – אֶת הַקְּלִיפָה. כְּלוּמָר:
 23 הַקְּלִיפָה אֵינָנָה רּוֹצָה כָּלֵל שֶׁהָאָדָם יִתְפַּתֵּה מִמֶּנָּה, לְהִיפֵךְ הִיא
 24 רּוֹצָה שֶׁהָאָדָם יִתְגַּבֵּר עָלֶיהָ וְיִנְצֵחַ אוֹתָהּ, כְּמִשְׁלַל הַזִּינָה שֶׁבְּזִינָה
 25 הַקְּרִיזִי¹²: – כְּמִשְׁלַל הַמּוֹבָא ב' וְזוֹהֵר' בְּמִלֵּךְ שֶׁשָּׂכַר זֹנָה שֶׁתִּנְסֶה
 26 לְפָתוֹת אֶת בְּנוֹ לְדַבֵּר עֲבִירָה. כּוּוֹנָתוֹ הָאֱמִיתִית שֶׁל הַמֶּלֶךְ הִיא,
 27 שֶׁבָּנוּ יוֹכִיחַ אֶת חֲכָמָתוֹ וּגְבוּרָתוֹ וְלֹא יִתְפַּתֵּה מִזִּהוּנָהּ. וּמוֹכֵן, הִרִי,
 28 שֶׁגַם הַזֹּנוּת עֲצָמָה רּוֹצָה שֶׁרְצוּנוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ יִתְבַצֵּעַ, וְשֶׁהֵבֵן יִגְלֶה
 29 אֶת חֲכָמָתוֹ וּגְבוּרָתוֹ וְלֹא יִתְפַּתֵּה מִמֶּנָּה. אֲלֵא, מֵאַחֵר שֶׁתִּפְקִידָה
 30 לְפָתוֹת אֶת בֶּן הַמֶּלֶךְ – הִרִי שֶׁעֲלִיהָ לַעֲשׂוֹת עֲבוֹדָתָהּ בְּאִמּוּנָה. כִּךְ

ליקוטי אמרים

וְהַדְּבֹר שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית לְבָדָה שֶׁהֵן מַחֲשַׁבֶּת ה'
 וְתוֹרָתוֹ לְהִיּוֹת שִׁיחָתוֹ כָּל הַיּוֹם לֹא פָסִיק פּוֹמִיָּה מְגִרָסָא
 וְכֵן הַמַּעֲשִׂי שֶׁבִּידָיו וְשָׂאֵר רַמ"ח אֲבָרָיו יִהְיֶה בְּמַעֲשֵׂה
 הַמִּצְוֹת לְבָדָה שֶׁהוּא לְבוּשׁ הַשְּׁלִישִׁי שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית
 אֵךְ נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁמְחַקֶּלֶפָה רְצוּנָהּ לְהַפְּךָ מַמְשָׁה
 לְטוֹבַת הָאָדָם שִׁתְּגַבֵּר עָלֶיהָ וְיִנְצֵחָהּ כְּמִשְׁלַל הַזִּינָה
 שְׁבִזָּה"ק:

גַּם הַקְּלִיפָה עֲצָמָה רּוֹצָה שֶׁהָאָדָם יִתְגַּבֵּר עָלֶיהָ וְלֹא יִרְשָׁה שֶׁהִיא
 תִּמְשׁוּל בּוֹ, וְכָל הַנִּסְיָן הַזֶּה שֶׁל פִּתּוּי הָאָדָם – הוּא רַק לְטוֹבָתוֹ.
 לַהֲבַנֵּת הַדְּבָרִים הַמּוֹבָאִים בְּפֶרֶק זֶה, עַל הַפִּיכָת הָרַע שֶׁבִּנְפֶשׁ
 הַבְּהֵמִית, לְטוֹב וּלְקְדוּשָׁה – כְּדֹאִי לְהוֹסִיף דְּבָרִי כ"ק אֲדַמּוּר
 מוֹהֲרֵי צ' מְלִיבֵאוֹוִיטֶשׁ
 נִשְׁמָתוֹ עֵדָן, ב"מֵאֲמָר
 הַחֲסִתְלָקוֹת, שׁוֹזֵהוּ הַסֵּבֶר
 הַדְּבָר שֶׁהַמִּשְׁכָּן הוֹקֵם
 מִקְרָשִׁים שֶׁל עֲצֵי שִׁטִּים.
 "שִׁטִּים" – מִלְשׁוֹן "שִׁטוֹת",
 שֶׁלֹּא עַל-פִּי שֶׁכָּל. יִשְׁנָה
 "שִׁטוֹת" שֶׁל "לַעֲזוּמָת זֶה",
 שֶׁכִּנְגַד הַקְּדוּשָׁה, וְהֵינּוּ –
 מֵה שֶׁאָדָם שָׁקוּעַ בְּתַאוּת
 שֶׁהֵן לְמַטָּה מִן הַהִגִּיין,
 כְּמוֹ שֶׁהַגִּמְרָא אוֹמֶרֶת¹³ "אֵין אָדָם עוֹבֵר עֲבִירָה אֲלֵא-אִסְכָּן
 נִכְנָס בּוֹ רוּחַ שִׁטוֹת". וְיִשְׁנָה "שִׁטוֹת" שֶׁל קְדוּשָׁה – הַהֲתַמְסְרוֹת
 לַעֲנִינֵי קְדוּשָׁה לְמַעֲלָה מִכְּפִי שֶׁהַשֶּׁכֶּל מִכְּתִיב, כְּמוֹ שֶׁהַגִּמְרָא
 אוֹמֶרֶת¹⁴ "אֵהֵי לִי שִׁטוֹתִי לְסַבָּא" (= "שִׁטוֹתוֹ" שֶׁל הַסַּבָּא
 הוֹעִילָה לוֹ). זֹהֵי עֲבוֹדַת הַמִּשְׁכָּן שֶׁעַל כָּל יְהוּדֵי לְכוֹנֵן בִּקְרָבוֹ,
 כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב¹⁵ "וְשִׁכְנִתִּי בְּתוֹכְכֶם", וְכְּמוֹ שֶׁכ"ק רִבִּינוּ הַתְּבִטָּא
 בְּמֵאֲמָר יו"ד שֶׁבֶט, שֶׁעַל-יְדֵי הַמִּשְׁכָּן שֶׁכָּל יְהוּדֵי מְקִים בִּקְרָבוֹ –
 הוֹלֵךְ וּמוֹקֵם הַמִּשְׁכָּן וְהַמִּקְדָּשׁ הַכִּלְלִי וְהַשְּׂרָאֵת הַשְּׂכִינָה בְּכָל
 הָעוֹלָם. כִּיצַד נַעֲשֶׂה הַדְּבָר? – עַל-יְדֵי הַפִּיכָת הַ"שִׁטוֹת" שֶׁל
 הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית ל"שִׁטוֹת" שֶׁל קְדוּשָׁה, לְהַתְּמַסֵּר לַעֲנִינֵי קְדוּשָׁה,
 לְמַעֲלָה מִהֲבִנַת הַשֶּׁכֶּל.
 בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת מוֹסְבֵּר מֵאֲמָר חֲכָמֵינוּ ז"ל¹⁶ "טוֹב זֶה יֵצֵר טוֹב,
 מֵאֵד זֶה יֵצֵר הָרַע" – כְּשֶׁהוֹפְכִים אֶת הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית וְהֵיִצֵּר
 הָרַע ל"טוֹב" – הִרִי זֶה "טוֹב מֵאֵד", טוֹב זֶה הוּא לְמַעֲלָה מִהֲטוֹב
 שֶׁל הֵיִצֵּר-טוֹב.

12. זהר חלק ב' קסג, א. 13. סוטה ג, א. 14. כתובות יז, ב. 15. שמות כה, ח. 16. בראשית רבה ט, ט. קהלת רבה ג, טו.

אגרות קודש

[א' טבת תשי"ג]

...והשניית ימלא ימי הריון זוגתו תחיי כשורה ובקל ותלד זחור"ק בעתה ובזמנה כשורה ובקל.

ומהנכון הי' שבלי בליטות ישתדל בפתיחת הארון בימי הקריאה בס"ת, עד לאחר הלילה
 בשעה טובה ומוצלחת, וזוגתו תחיי תוסיף על מה שמנדבת לצדקה קודם הדלקת נרות - ג"כ ביום ב'
 וה' בבקר.

יום ראשון	יום רביעי	ח טבת	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: ויגש, רביעי עם פירש"י. תהלים: מד"מח. תנאי: פרק ז. אך נפש . . . 22 ובדחי רבנן. ה"צמח צדק" צוה את כל המלמדים שלמדו עם נכדיו הקטנים, אשר מלבד למודים הרגילים, ילמדו עמם פרוש המלות (פרוש הפשוט) של סדר התפלה. ופעם בחדש היו באים אל ה"צמח צדק" להבחן בזה.			

יום שני	יום חמישי	ט טבת	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: ויגש, חמישי עם פירש"י. תהלים: מט"נד. תנאי: אך מי . . . יב לנצח. נוהגין בנסח "עלינו" לומר: "שהם משתחוים להכל ולריק" – וגם בתפלת מוסף דראש השנה אומרים כן – ומדיקים שלא לומר "ומתפללים כו'". הרקיקה היא אחר האמירה. טעם הרקיקה, פי מדבור מתנהג רק, ואין רוצים להנות מרק זה.			

יום שלישי	יום ששי	י טבת	ה'תש"ג
תענית, סליחות, אבינו מלכנו. שיעורים. חומש: ויגש, ששי עם פירש"י. תהלים: נה"נט. תנאי: אך החיות . . . בשר ודם. מענה הצ"ע על יחידות: כתיב יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו גו', און הוא מלשון און בחולם, שפירושו כח ועוז. וכשם דיעזוב רשע דרכו זהו דבר המוכרח, אשר בלא תשובה אי אפשר לגשת אל הקדש, הנה כמו כן צריך האיש און, כלומר איש החזק בדעת עצמו, לעזוב מחשבותיו; ולא יאמר איך זאג אזוי, איך האלט אזוי, – כי כל "איך" ומציאות הוא מקור הרע וגורם פירוד לבבות.			

מענה ה"צמח צדק" על יחידות: כתיב "יעזב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו גו'". און הוא מלשון און בחולם, שפירושו כח ועוז. וכשם ד"יעזב רשע דרכו" זהו דבר המכרח, אשר בלא תשובה אי אפשר לגשת אל הקדש, הנה כמו כן צריך האיש און, כלומר איש החזק בדעת עצמו, לעזב מחשבותיו; ולא יאמר "אני אומר כך", "אני סובר כך", כי כל "אני" ומציאות הוא מקור הרע וגורם פירוד לבבות.

יום רביעי	שבת	יא טבת	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: ויגש, שביעי עם פירש"י. תהלים: ס"סה. תנאי: פרק ח. ועוד זאת . . . שעסקו בהן.			

דעם מענשענס לעבען איז תלוי אין דעם אויר וואו ער געפינט זיך. אהן אויר קען מען ניט לעבען, און אין וואס פאר א אויר מען לעבט, אזא לעבען איז דאס. ווען

מען לעבט אין א תורה ומצות אויר, איז דער לעבען א געזונטער. ווען מען לעבט אין כפירה-אויר, איז דאס א קראנקער לעבען, און מען איז כסדר אין געפאהר קראנק צו ווערען מיט אַנשטעקענדע מחלות. די ערשטע אלגעמיינע רפואה איז צו מאכען ריין די לופט. די ארבעט פון טהרת האויר ליגט אויף די יודעי ספר און יודעי תורה. טהרת האויר איז דורך אותיות התורה. ווען מ'שטעהט אין סטאַר, אָדער ווען מען געהט אין גאַס, אָדער ווען מ'פאָהרט אין סאַבוויי און מען זאָגט אותיות שבתורה, מאַכט מען מיט דעם ריין דעם אויר. יעדער איינער פון די יודעי ספר און יודעי תורה מוז האַבען עפעס אויסגעלערנט בעל פה: חומש, תהלים, משניות, תניא, אזוי, אַז צו יעדער צייט און אין יעדען אָרט, זאָל ער קענען טראַכטען און זאָגען די הייליגע אותיות שבתורה.

חיי האדם תלויים באויר שפּסיכו. בלי אויר אי אפּשער לחיות, ולפי האויר בו נמצאים - כף הם החיים. כאַשער חיים באויר של תורה ומצות, החיים בריאים; כאַשער חיים באויר של כפירה - הרי אלו חיים חולניים עם סכנה תמידית לחלות במחלות מדבקות. התרופה הכללית הראשונית היא לטהר את האויר. פּעלת טהור האויר מטלת על יודעי ספר ויודעי תורה. טהרת האויר היא על ידי אותיות התורה. כשנמצאים בחנות, או כאַשער הולכים ברחוב, או כאַשער נוסעים ברכבת התחתית ואומרים אותיות של תורה, מטהרים בכך את האויר. כל אחד מיידיע ספר ויודעי תורה חייב שיהיה לו משהו שלמד בעל פה: חומש, תהלים, משניות, תניא, כף שפּכל זמן ובכל מקום, יוכל לחשב ולומר את האותיות הקדושות שבתורה.

יום חמישי

יום ראשון

יב טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: סוֹסֶחַ.

תניא: פרק ט. והנה מקום . . . 26 שבמוחין.

בשנת תרמ"ח נבחר אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] לגבאי דחברה קדישא. וכפי המנהג, הובילו אותו בשמחת תורה בליל עם רב לבית הכנסת. אמר אז המאמר "אין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא", וסיום דבריו: "גם האנשים בעלי מוחין הנמצאים עתה, צריכים להניח שכלם ולא לילך אחרי הטעם ודעת, כי יכולים להטות על פי שכלם כו' עד כי חס-ושלום מרה תהיה באחרונה כו', וזהו העקר בזמן הזה בעקבות דמשיחא, שלא לילך אחר השכל וטעם ודעת, כי אם לקיים התורה והמצוות בתמימות ואמונה פשוטה באלקי ישראל".

יום שישי

יום שני

יג טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, שני עם פירש"י.

תהלים: סט־עא.

תניא: אך הנה . . . יד כרשפי אש.

כשמעמידים פנס - מתקבצים החפצים באור, כי אור ממשיך - ליכטיגקייט ציהט צו.

כשמעמידים פנס - מתקבצים החפצים באור, כי אור ממשיך - אור מושך אליו.

שבת
קודש

יום שלישי

יד טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, שלישי עם פירש"י.

תהלים: עב"עו.

תנאי: והיא הנקראת . . . שבזה"ק.

הסבא משפאלע - דער שפאלער זיידע - הי' איש נלהב מאד, ביתר שאת ויתר עז על שאר חבריו תלמידי המגיד. בביקורו בליאדי אצל רבינו הזקן - שנת תקס"ט או תק"ע - סיפר, אשר בהיותו בן שלש שנים ראה את הבעש"ט "און ער האט מיר ארויפגעלייגט די הייליגע האנט אויפ'ן הארצען און פון יעמאלט אן איז מיר ווארעם". תנועת צדיק, ומכל שכן רא' או שמיעת קול, צריך לפעול שלא ישכח לעד.

הסבא משפאלע - דער שפאלער זיידע - היה איש נלהב מאד, ביתר שאת ויתר עז על שאר חבריו תלמידי המגיד. בבקורו בליאדי אצל רבינו הזקן - שנת תקס"ט או תק"ע - סיפר, אשר בהיותו בן שלש שנים ראה את הבעל-שם-טוב "והוא הניח את ידו הקדושה על לבי, ומאז חם לי".

תנועת צדיק, ומכל שכן ראיה או שמיעת קול, צריך לפעול שלא ישכח לעד.

המשך ביאור למס' מגילה ליום חמישי עמ' ב

הגמרא מבארת מדוע אין קוראים מגילה בשבת: אף שנחלקו
התנאים לעיל כשחל פורים בשבת מתי קוראים את המגילה, מכל
מקום דבול' עלקא מיהא מגילה בשבת לא קרינן - כולם סוברים
שאין קוראים את המגילה בשבת. מבררת הגמרא: מאי טעמא אין
קוראים בשבת. אמר רבא, מאחר והכל חייבין בקריאת מגילה,
ובהוליס לצאת ידי חובתם (ובתקיעת שופר), ואין הכל בקיין
במקרא מגילה, אסרו חכמים לקרותה בשבת, משום נזירה שפא
ומלגה (את המגילה) פירו' וילך אצל פקי' ללמוד ממנו כיצד
לקרוא, וישכח ששבת היום, ויעבירה ארבע אמות ברשות הרבים,
שהוא איסור דאורייתא.
מוסיף רבה: וכן היינו טעמא שאמרו חכמים (ר"ה כט) דתקיעת שופר
אינה דוחה שבת, כיון שאין הכל בקיאים דיני תקיעת שופר, ויש
חשש שימחמת שהוא בהול לקיים המצוה ילך לחכם ללמוד,
ויעבירו ארבע אמות ברשות הרבים. וכן היינו טעמא שאמרו
חכמים (סוכה מב) דלולב אינו ניטל בשבת שבתוך המועד, שמה
יטול את הלולב וילך ללמוד אצל בקי דיני נענוע הלולב או
ברכתו, ויעבירו ארבע אמות ברשות הרבים.
רב יוסף אמר, הטעם שאין קוראים מגילה בשבת, מפני שעניניהן
של עניים נשואות במקרא מגילה - העניים מצפים ליום קריאת
המגילה כדי לקבל מתנות לאביזנים, וכיון שאי אפשר לתת להם
מתנות לאביזנים בשבת, תיקנו שיקרא לפני שבת, ויתנו להם את
המתנות לאביזנים ביום הקריאה.
הגמרא מביאה ראייה לסברת 'עניניהן של עניים נשואות במקרא
מגילה: תנא נמי רבי, אף על פי שאמרו חכמים שהפסוקים מקדימין
את קריאת המגילה ליום הקניסה, מכל מקום גובין מתנות
לאביזנים בו פיום - ביום הכניסה, ומחלקין אותן בו פיום. מקשה
הגמרא: מדוע נוקטת הברייתא לשון 'אף על פי שאמרו', שמשמע
שמצד הסברא נראה שלא לחלק את המתנות ביום הקריאה,
אדרבה, הלא משום דאמרו הוא, שהקדמת הקריאה היא הסיבה
להקדמת המתנות. ומבארת הגמרא: אלא יש לגרוס בברייתא,
'הואיל ואמרו' חכמים שפסוקים מקדימין ליום הקניסה, משום כך
גובין גם את המתנות לאביזנים בו פיום ומחלקין אותם לעניים בו
פיום, מפני שעניניהם של עניים נשואות במקרא מגילה. מוסיפה
הברייתא: ואף שמקדימים את המתנות ליום קריאת המגילה, אצל

שנה ושנה זמנו של זה לא זמנו של זה, אף כאן זמנו של זה לא זמנו
של זה, ויקדימו המוקפים ל"ג.
מתרצת הגמרא: שאני הכא דלא אפשר לקיים זמנו של זה לא
כזמנו של זה ושיקראו המוקפים ב"ג, שאם כן יקדמו המוקפים
לעירות, ועדיף שלא יהיו מוקפים קודמים לעירות, אף שיהיה
זמנם שוה.
שנינו בברייתא לעיל ששיטת רבי שאם חל י"ד ביום שישי, עירות
ומוקפים קוראים ב"ד, ואין העירות מקדימות ליום הכניסה.
מקשה הגמרא: וכי כבר רבי שעירות לא דחינן (אין אנו דוחים
אותן) מזמנן הקבוע ליום הקניסה, והתנא, קל להיות י"ד בשבת,
בפסוקים מקדימין ליום הקניסה, כמו שתיקנו להם, ועירות גדולות
שאינם יכולים לקרוא בשבת, מקדימים וקורין בערב שבת שהוא
י"ג, ומוקפות חומה קוראים למחר בט"ו, שהוא זמנם הקבוע. רבי
אומר, אומר אני, הואיל ונדרחו עירות ממקומן שאינם קוראים ב"ד,
ידחו ויקדימו ליום חמישי שהוא יום הקניסה, ויקראו יחד עם
הכפרים. הרי שרבי סובר שדוחים את העירות מזמנן הקבוע, אף
שבכל שנה אין עירות נדחות ממקומן.
דוחה הגמרא: הכי השתא - וכי כך נראה בעיניך עתה, שאפשר
לדמות שני ענינים אלו, הן כשחל י"ד בשבת שאמר רבי
שיקדימו עירות ליום הכניסה, הוא משום שזמנם (י"ד) שבת היא,
והואיל דנדרחו מזמנן, כיון שאסור לקרוא בשבת, ממילא ידחו ליום
הכניסה ויקראו עם הכפרים. ואילו הכא כשחל י"ד בערב שבת
שאמר רבי שעירות לא ידחו ממקומן, הוא משום שזמנם בערב
שבת, ומאחר ואין צריך לדחותם, לא ידחו כלל.
מבררת הגמרא: כמאן אולא - כשיטת מי נשנית הא דאמר רבי
חלבו אמר רב הונא, פורים (י"ד) שחל להיות בשבת, הכל נדחין
ליום הקניסה. לפני שמבארת הגמרא כשיטת מי נשנית מימרא זו,
תמחה הגמרא: וכי הכל נדחין לקרא דעתך - וכי אפשר לומר
שכולם נדחים, והא איבא מוקפין דעבדי למחר - שקוראים אחר
השבת, בט"ו. מבארת הגמרא: אלא הכוונה שכל הנדרה זמנו
הקבוע, דהיינו בני העירות ובני הכפרים, וידחו ליום הקניסה. אבל
בני הכריכים אינם נדחים כלל. ועתה מבארת הגמרא: כמאן - כמי
נאמרו דבריו של רב הונא, כרבי, הסובר שעירות שנדחו נדחים
ליום הכניסה.

מתי אין לוקים על 'לאו הניתק לעשה'?

יום ראשון ח' טבת ה'תשפ"ב

ב'עשה' המתקיים מאליו, ללא כל מעשה, כדוגמת ה'עשה' של תמורה ("וזהו הוא ותמורתו יהיה קדש") שהתמורה מתקדשת מאליה, ולכן אין בכוחה לנתק את הלאו, אבל 'עשה' המתקיים על ידי מעשה, כמו שריפת הנותר, אף שאינו שווה בכל, הרי הוא מנתק את ה'לאו' שהרי לא יתכן לומר לאדם 'קום ועשה' ושרוף את הנותר וגם להלקותו, ובהכרח שאינו לוקה.

והצל"ח (שם) כתב:

במצות שריפת הנותר מבשר הפסח, גם נשים חייבות, אף שהיא מצות-עשה שהזמן גרמא, כי בכל מצוות הפסח הושוו נשים לאנשים (לעיל פ"א ה"א) ואם כן, גם ה'עשה' של שריפת הנותר שווה בכל ומנתק את ה'לאו'.

וה'תורת חסד' (אור"ח סי' מב, סק"ח. ועד"ז ב'שאלת אריה' סי' פב בבאור

ב) מבאר:

אף שנשים פטורות ממצוות-עשה שהזמן גרמא, בלאו הניתק לעשה, כיון שה'עשה' בא לתקן את ה'לאו', הרי הוא נגרר אחרי ה'לאו', וכשם שהוזהרו הנשים על ה'לאו', כך נצטוו לתקנו על ידי ה'עשה', כדי שלא תישאר עבירת ה'לאו'. ולכן ה'עשה' של שריפת נותר הפסח, ה'שווה' בכל, מנתק את הלאו של 'לא תותירו'...

הלכות קרבן פסח פרק י', הלכה י"א: צריך אדם להשתדל שלא ישאיר מבשר הפסח עד בקר, שנאמר: "ולא תותירו ממנו עד בקר"... ואינו לוקה על לאו זה – שהרי נתק לעשה, שנאמר: "והנותר ממנו... באש תשרפו".

והקשו אחרונים (צל"ח, פסחים פד, א. אור חדש שם. ועוד):

לדעת הרמב"ם, אין לוקים על 'לאו הניתק לעשה' רק אם ה'לאו' וה'עשה' שווים, אבל אם הלאו שווה בכל' (היינו שכולם מוזהרים עליו) ואילו העשה אינו שווה בכל' (שאין כולם מצווים עליו), אין הלאו ניתק. ולכן, הממיר בהמת קרבן לבהמת חולין לוקה אף שה'לאו' (לא יחליפנו ולא ימיר אותנו) ניתק ל'עשה' (וזהו הוא ותמורתו יהיה קדש) כי הלאו אינו שווה לעשה, שכן על ה'לאו' כולם מוזהרים ואילו ה'עשה' אינו קיים אצל כולם, כי בהמת ציבור ושל שותפין "אין עושין תמורה אם המירו" (הל' תמורה פ"א ה"א).

וצריך להבין: מדוע אין לוקים על הלאו של 'נותר' אף שהוא ניתק לעשה והרי ה'לאו' שווה בכל וגם נשים מוזהרות עליו, ואילו ה'עשה' אינו שווה בכל כי שריפת קדשים היא מצות-עשה שהזמן גרמא (קדשים אינם נשרפים בלילה ובשבת ויו"ט – הל' פסוה"מ פ"ט ה"ה) ונשים אינן מצוות עליה?

ומחדש ה'תומים' (סי' צוק"ט):

עשה שאינו שווה בכל' אינו מנתק 'לאו השוה בכל' רק

יום שני ט' טבת ה'תשפ"ב

מצות 'הקהל' בביאת המשיח

ומלשון רש"י בפירושו על התורה נראה שקיימת תלות בין שתי המצוות, כי על הפסוק 'מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה' (ויקרא לא, י), פירש: 'ולמה קורא אותה שנת השמיטה (והרי מדובר בשנה השמינית שלאחר השמיטה) – שנדיין שביעית נוהגת בה, בקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית'. ומכאן שמצות הקהל אכן תלויה בקיום דיני שנת השמיטה (לקוטי שיחות כד, ע' 201).

ולפי זה עולה לכאורה שאם יבוא משיח בתחילת השנה השמינית, עדיין לא תתקיים מצות הקהל באותה שנה מהתורה שהרי מצות השמיטה לא נהגה בשנה הקודמת מהתורה (ראה 'ימות המשיח בהלכה' ב, סי' מח).

אך יתכן שאף אם מצות הקהל תלויה בשמיטה, מכל מקום היא נוהגת מהתורה גם כאשר השמיטה נוהגת רק מדרבנן, כי מאחר ולמעשה שובתים מעבודת האדמה על פי ציווי חכמים, הרי זו נחשבת שמיטה גם ביחס לדיני תורה ובשנה שלאחריה חלה מצות הקהל (לקוטי שיחות שם)

הלכות חגיגה פרק ג', הלכה א': מצות עשה להקהיל את כל ישראל... בקל מוצאי שמיטה... שנאמר: "מקץ שבע שנים, במעד שנת השמיטה – פחג הסבירה... תקהל את העם. אם יבוא משיח בתחילת השנה שאחרי השמיטה, האם יקיימו את מצות הקהל מיד?

והנה, בתורה נאמר שזמנה של מצות הקהל הוא 'במוצאי שנת השמיטה', היינו בשנה שלאחר השמיטה. ויש לדון האם הכוונה שמצות הקהל תלויה במצות השמיטה ואם אין השמיטה נוהגת אף הקהל אינה נוהגת או ששנת השמיטה משמשת רק כסימן לזמנה של מצות הקהל אך מצות הקהל נוהגת גם בהעדר מצות השמיטה.

ונחלקו אחרונים בדבר. יש שנקטו כאופן הראשון ולדעתם כבר בזמן בית המקדש השני לא נהגה מצות הקהל מהתורה שכן השמיטה לא נהגה אז כי לא היו רוב ישראל בארץ (זכר למקדש האדרת – קונטרס 'הקהל' ע' כד), אך יש שכתבו שהשמיטה משמשת כסימן בלבד ומצות הקהל נהגה מהתורה בזמן בית שני אף שהשמיטה לא נהגה (ראה שם ע' עב).

יום שלישי י' טבת ה'תשפ"ב

אופן התשלום לשוחט והבודק

גדול, וידעו בו חכמים שאין כמותו, ופסקו לו שְׂכָר על הראיה והפקוד, בין שנמצא בעל מום בין שנמצא תמים.

הלכות בכורות פרק ג', הלכה ז': הנוטל שְׂכָר לְהִיזֵת רוֹאֵה בְּכוֹרוֹת – אֵין שׁוֹחֲטִין עַל פִּי, אֶלָּא אִם בֵּן הָיָה מִמֶּחָה

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ עט

וכתב הט"ז (י"ד סי' יח, סי"ד) כי מאחר וערכם של בני המעיים מועט, אין לחשוך שיבוא להאכיל טריפות בשביל רווח מועט כזה.

והש"ך (שם סק"א) ביאר, כאשר הבדק מקבל את בני המעיים מתוך הבהמה שמורה עליה להיתר כדי לאוכלם בעצמו אין מקום לחשוך, כי אף שיש מקום לחשוך שיכשיל אחרים באכילת איסור משום רווח ממון, אין לחשוך בו שיאכל טריפות בעצמו, בשונה מנטילת תשלום בעבור ההוראה שבזה יש חשך שיתיר לאחרים את האיסור מאחר ואינו אוכל אותו בעצמו.

אולם יש חולקים ולדעתם אין להתיר מחמת סברות אלו (ראה ש"ך שם ושו"ע אדה"ז שם סק"ח, תורת השחיטה עמ' תקלו), אך כתב אדמו"ר הזקן (שם) שאם נוטלים את המעיים גם מן הכשרות, מותר אע"פ שהכשרות שוות יותר מהטריפות, ויש שהחמירו אפילו בזה מחשש שיבוא להכשיר כדי להרוויח יותר (הגהות רע"א שם).

וטעם הדין הוא, כי אם יקבל שכר רק אם הבכור נמצא בעל מום (ויש בכך תועלת לבעלים שיכולים להשתמש בו) יבואו לחשוך בו שיפסוק גם על בהמה תמימה שהיא בעלת מום כדי להרוויח את השכר, ולכן השכר צריך להינתן על עצם הראייה, בין אם תימצא הבהמה תמימה ובין אם בעלת מום. ולפי זה כתב הרמב"ם בפירושו המשניות (בכורות פ"ד מ"ה), שגם לשוחטים יש לשלם על כל שחיטה, בין אם נמצאה הבהמה כשרה ובין אם נמצאה טריפה, כי אם השכר יינתן רק בעבור הבהמות שנמצאו כשרות, יחשדו בהם שמכשירים את הטריפות כדי ליטול שכר. וכן נפסק ב'שלחן ערוך' (י"ד סי' יס"ח) שהשוטט צריך לקבל את שכרו בעבור הטריפות והכשרות כאחד.

אולם היו שנהגו לתת לבודקים את כשרות הבהמות, את בני המעיים של הבהמות הכשרות בשכרם, ויש שלמדו מדברי ה'טור' (תו"מ סי' שו) שהדבר מותר. ויש להבין: מדוע בזה לא חששו לחשוך שמכשיר את הטריפות כדי להרוויח?

המוכר מעשר בהמה – מדוע אינו לוקה? יום רביעי י"א טבת ה'תשפ"ב

והקשה על זה מדברי ה'מגיד משנה' (הל' גזילה פ"א ה"ט) שגם בהלכה זו פסק הרמב"ם כרבא, והרי לדעתו המוכר מעשר בהמה לוקה אף שלא הועילו מעשיו?

וביארנו אחרונים (נודע ביהודה תנינא אהע"ז סי' קט. שפת אמת תמורה שם, ד"ה והשתא):

הרמב"ם אכן פסק כרבא, ואף שלדעתו גם אם לא הועילו מעשיו לוקה – המוכר מעשר בהמה אינו לוקה משום שנחשב כעובר על 'לאו שאין בו מעשה' שאין לוקים עליו (הל' סנהדרין פ"ח ה"א) כי המכירה היא כדיבור (וקבלת הכסף אינה קנין בלי הדיבור) ולדעת הרמב"ם עקימת שפתיים אינה נחשבת מעשה אלא רק אם נעשה מעשה על ידו (כגון חוסם בהמה בקול שלוקה משום 'לא תחסום...' כי על ידי דיבורו הבהמה דשה בלא אכילה. ראה מ"מ הל' שכירות פ"ג ב"ב). ואמנם, אם המכירה היתה חלה, הדיבור היה נחשב כמעשה, אך כיון שהמכירה לא חלה, לא נעשה כל מעשה, ולכן אף שעבר על ציווי התורה – הרי זה 'לאו שאין בו מעשה' ואינו לוקה.

הלכות בכורות פרק ו, הלכה ה: מַעֲשֵׂר בְּהֵמָה – אִסּוּר לְמַכּוּר אוֹתוֹ... שֶׁנֶּאֱמָר: "לֹא יִגָּאֵל" – אִם אִסּוּר מְכִירָהּ בְּכָלָהּ... וְרָאָה לִי, שֶׁהַמוֹכֵר מַעֲשֵׂר לֹא עָשָׂה כְּלוּם, וְלֹא קָנָה לוֹקָה; וּלְפִיכָךְ אֵינוֹ לוֹקָה.

בגמרא (תמורה ד, ב) נחלקו אמוראים. לדעת אביי – "כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד, אי עבד מהני, דאי סלקא דעתך לא מהני – אמאי לקי". כלומר, מעשה שנעשה באיסור מועיל, והתוצאה ההלכתית חלה, כי אם אינה חלה, מדוע לוקה על עשייתו? ולדעת רבא – אינו מועיל והתוצאה ההלכתית אינה חלה, ואף על פי כן לוקה משום שעבר על מצוות התורה.

וכתב ה'הלם משנה':

אף שבכל מחלוקת בין אביי ורבא הלכה כרבא (ב"מ כב, ב) – בענין זה פסק הרמב"ם כאביי שהמוכר מעשר בהמה, כיון שמעשיו לא הועילו והלוקה לא קנה – אינו לוקה, כי לפי דעת רבא הרי לוקה גם אם עשייתו לא הועילה (וכן כתבו התוס', תמורה ו, א ד"ה והשתא שלדעת רבא לוקה משום "דעבר אמירא דרחמנא").

בין בעל אוב לידעוני יום חמישי י"ב טבת ה'תשפ"ב

האוב, עומד ומקטיר קטורת ידועה ואוחז שריבט של הדס בידו ומניפו והוא מדבר בלאט...".

ואופן פעולת הידעוני מבוואר בגמרא (סנהדרין סה, ב): "זה המניח עצם ידוע (שם חיה) בפיו והוא מדבר מאליו". ונחלקו הדעות האם פעולה זו נחשבת כאיסור על ידי מעשה. לדעת רש"י (שם, א ד"ה ר"ל אמר), מאחר והדיבור אינו בא בעת הכנסת העצם לפה אלא לאחר מכן, נמצא שבשעת האיסור אין כאן מעשה, ולשיטתו איסור 'ידעוני' הוא תמיד בגדר לאו שאין בו מעשה.

הלכות שנגזת פרק א, הלכה ד: נִמְצָאוּ כָּל בְּרִיתוֹת שְׂבָעֵי רִיט, שֶׁשָּׁה וְעִשְׂרִים. וּבִשְׁאָר הַעֲבֻרוֹת, שֶׁבָּעָה עֶשְׂרִי; וְאֵלּוּ הֵן: ... פֶּעַל אוֹב, פֶּעַל יִדְעוֹנִי בְּמַעֲשֵׂה.

לגבי 'ידעוני' הרמב"ם מדיגש שחייב רק אם עושה מעשה, כפי שכתב בתחילת הפרק: "כל העובר בשגגה על אחת ממצוות לא-תעשה שיש בה מעשה שחייבין עליה כרת...". ואילו לגבי 'בעל אוב' לא ציין שמדובר כשעושה מעשה, משום שדרכו הרגילה של אוב היא על ידי מעשה, כפי שביאר בהל' עבודה זרה (פ"ה ה"א): "כיצד הוא מעשה

שאיסור הנעשה כתוצאה ממעשה קודם, נחשב כלאו שיש בו מעשה.

ולדעת רש"י יש לחלק בין הנושאים, כי הנחת מאכל על האש גורמת בהכרח את הבישול (אם לא תיעשה פעולה של הסרת המאכל מהאש) ולכן הבישול מתייחס ישירות למעשה, אולם הנחת העצם בפיו של ה'ידעוני' אינה גורמת את הדיבור מאליה אלא על ידי מחשבות כישוף, ולכן אין הדיבור מתייחס באופן ישיר לפעולת הנחת העצם ונחשב כלאו שאין בו מעשה (כתר ישועה כריתות ג, ב ד"ה ור"ל).

אך הרמב"ם כותב ש'ידעוני' העושה מעשה חייב ומפרש ה'לחם משנה' (הל' ע"ז שם) כי לדעת הרמב"ם יש שני סוגים של 'ידעוני': יש שמדובר בלא עצם בפיו וזה נחשב לאו שאין בו מעשה. ואילו ה'ידעוני' המדבר על ידי הנחת העצם בפיו, הוא בגדר לאו שיש בו מעשה אע"פ שאין המעשה נעשה בזמן האיסור, מאחר ובלעדיו לא היה נעשה האיסור. וראיה לכך מהמבשל בשבת שמתחייב למרות שברגע הבישול אינו עושה מעשה אלא התבשל מתבשל מאליו כתוצאה מההנחה על האש, והרי זו הוכחה לדברי הרמב"ם

יום שישי י"ג טבת ה'תשפ"ב

קרבן אחד על כמה עבירות

החוטא אלא לריצוי המלך שאינו מוחל עד שביא קרבן, בדוגמת ריצוי המלך על ידי פרקליט. ובזה חלוקות שתי הגרסאות:

לפי הגרסא "אם הביא כיפר", שהקרבן שהפריש על חלב שאכל אתמול יכול לכפר גם על אכילת החלב היום, הבאת הקרבן היא לריצוי המלך, כי הבאת הקרבן מבטאת חרטה וקבלה מלאה של האדם שלא יחטא עוד ואזי הקב"ה מכפר לו ומוחל על עונשו. ולכן, כאשר מדובר באותו סוג חטא הרי קבלה אחת שלא ישוב ויחטא מועילה על כל הפעמים שחטא בחטא זה וגם ריצוי הקרבן מועיל על כל הפעמים.

אך לפי הגירסא "אם הביא לא כיפר" כפרת הקרבן שייכת לטהרת הרע שעל ידי מעשה החטא, ומאחר שבכל מעשה חטא נכנס עוד רע בנפשו, צריך פעולה מיוחדת להסירו, והקרבן שהפריש על חטא אחד אינו יכול לכפר על חטא נוסף.

(לקוטי שיחות לב עמ' 7 ואילך)

הלכות שגגות פרק ג, הלכה ג: יתר על זה אמרו: הפריש חטאתו על חלב שאכל אמש – לא יביאנה על חלב שאכל היום; ואם הביא, [לא] כפר.

יש גורסים בהלכה זו "ואם הביא כיפר", ויש גורסים "ואם הביא לא כיפר", היינו שהחטאת שהופרשה על אכילת חלב של אתמול אינה יכולה לכפר על אכילת חלב של היום אפילו בדיעבד.

ויש לבאר הטעם לשתי הגרסאות:

את הצורך בהבאת קרבן על עבירה בשוגג, מלבד החזרה בתשובה, ניתן לפרש בשני אופנים:

א. בשביל לטהר את הנפש מהרע שדבק בה מחמת העבירה.

ב. בשביל מחילת העונש, כשם שאמרו בגמרא (ובחים ז, ב) בטעם הדבר שחטאת באה לפני עולה, משום שהיא כ"פרקליט שנכנס" ופירש רש"י: "כאדם שסרח במלך וריצהו על ידי פרקליטין". וענין זה אינו שייך להעברת הרע מנפש

שבת קודש י"ד טבת ה'תשפ"ב

'אשם תלו' על חילול שבת

בבין השמשות קרוב למוצאי שבת – דאיכבע איסורא כל היום". אך כתבו המפרשים (תו"ט לכריתות שם, לח"מ על הרמב"ם כאן) שמדברי הרמב"ם משמע שאינו סובר כן, שהרי "סתם רבינו ז"ל ואמר שבת וחול סתם... דאם כדברי התוס' דאיירי שעשה מלאכה קרוב למוצאי שבת, היה לו לפרש". ולדעת הרמב"ם מדובר גם כשעשה מלאכה בבין השמשות של ערב שבת, ומבאר ה'לחם משנה' שגם אז "איכבע איסורא מקרי – כיון דהוא בהכנסת שבת".

ובדעת הרמב"ם נקט גם אדמו"ר הזקן (בסדר הכנסת שבת) מהדורא קמא – גרסא בשו"ע אדה"ז ח"ב בסופו), שכתב שאין לעשות מלאכה בערב שבת לאחר השקיעה, "כי מיד בשקיעת החמה מתחיל בין השמשות שהוא ספק לילה.. ויש בו ספק סקילה וכתר ח"ו וחיוב אשם תלו' לכשיבנה בית המקדש במהרה בימינו אמנ".

הלכות שגגות פרק ח, הלכה ב: אינו חיב באשם תלו', עד שיחיה שם אסור קבוע... שבת ויום חל, ועשה מלאכה באחר מהן ואין ידוע באיזה מהן עשה... הרי זה מכיא אשם תלו'.

בגמרא (כריתות יז, א) מבואר כי חיוב קרבן 'אשם תלו' הוא כאשר הספק הוא באופן 'דאיכבע איסורא'. כלומר, אם היתה לפניו חתיכה אחת שהיא "ספק של חלב ספק של שומן", אינו חייב בקרבן מפני שאין האיסור קבוע ומוחלט בחתיכה זו, אבל אם "היו לפניו שתי חתיכות, אחת של חלב ואחת של שומן", והאיסור קבוע באחת מן החתיכות אלא שספק איזו חתיכה אכל, חייב קרבן. וכך פסק הרמב"ם כאן: "אינו חייב באשם תלו' עד שיהיה שם איסור קבוע".

ובדין של "שבת וחול, ועשה מלאכות באחד מהם ואין ידוע באיזה יום עשה", כיצד ייתכן "איסור קבוע"? וכתבו התוספות (שם ד"ה מדיספא) שמדובר "שעשה מלאכה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - ח' י"ד טבת ה'תשפ"ב

יום ראשון ח' טבת ה'תשפ"ב

הלכות קרבן פסח

פרק תשיעי

(1) יבאר שהפסח אינו נאכל אלא בחבורה, ואם מוציאין מחבורה לחבורה.

- 1 א. כל האוכל מן הפסח אינו אוכל אלא בחבורה
- 2 אחת. ואין מוציאין ממנו מן החבורה³ שיאכל
- 3 בה. והמוציא ממנו פזית⁴ בשר מחבורה לחבורה
- 4 בליל חמשה עשר⁵ - לוקה; שנאמר: לא תוציא
- 5 מן הבית מן הבשר חוצה. והוא שניחמו בחוץ;
- 6 שהוצאה כתובה בו בשבת, לפיכך צריך עקירה
- 7 והנחה כהוצאת שבת. ואין מוציא אחר מוציא
- 8 בפסח⁷, שפיון שהוציאו הראשון נפסל. מן האגף⁸
- 9 ולפנים - בלפנים⁹; מן האגף ולחוץ - בלחוץ¹⁰;
- 10 והאגף עצמו, שהוא עבי הפתח - בלחוץ¹¹.
- 11 החלונות¹² ועבי הפתלים - בלפנים. הגגים
- 12 והעליות - אינן בכלל הבית¹³.

(2) בפסחים פו. "תניא על הבתים אשר יאכלו אותו בהם (שמות יב, ז) מלמד שהפסח נאכל בשתי חבורות (שני בני אדם אוכלים פסח אחד בשני בתים, שנאמר: "יאכלו" - שניים. "אותו" - פסח אחד. "בתים" - שניים - רש"י שם). יכול יהא האוכל אוכל בשתי מקומות (אדם אחד אוכל בשני מקומות כגון בשני חדרים או בשתי חבורות ההופכות את פניהם, רש"י שם) תלמוד לומר בבית אחד יאכל (שמות שם, מו) וכו' דברי ר' יהודה (ר' יהודה סובר: יש אם למסורת - "יאכל" כתיב, משמע אדם אחד אוכל בבית אחד ולא בשני בתים, אבל גבי אוכלים הרבה כתיב בתים הרבה - רש"י). ר' שמעון אומר על הבתים אשר יאכלו אותו בהם בלבד, שהאוכל אוכל בשתי מקומות (ר' שמעון סובר: יאכלו כל אחד ואחד מהאוכלים ולא כר' יהודה ש"יאכלו" - שניים - על פי רש"י). יכול יהא נאכל בשתי חבורות תלמוד לומר בבית אחד יאכל" (סבר ר' שמעון יש אם למקרא וקרינן יאכל, היינו הפסח). וכתב המאירי (שם): "לעניין פסח הלכה כדברי שניהם להחמיר ואין הפסח נחלק ליאכל בשתי חבורות אלא בחבורה אחת לבד, וכן אותה חבורה משהסבו אין רשאים לשנות מקומם". (3) בפסחים פה: "תניא לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה, אין לי אלא מבית לבית, מחבורה לחבורה מנין? תלמוד לומר חוצה, חוץ לאכילתו". (4) כן הוא במכילתא דרשב"י שם (שמות יב, מו): "יאכל, לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה, בשעת אכילה חייב ואינו חייב שלא בשעת אכילה". (5) כן הוא בתוספתא שם ושם, בירושלמי שם ובבבלי שם פה. ובמכילתא דרשב"י שם: "יאכל, לא תוציא מן הבית חוצה על כרי אכילה הוא חייב ואינו חייב על פחות מכזית". (6) בשעת אכילה.

(7) כלומר, לאחר שהוציאוהו חזרו והכניסוהו ושוב הוציאוהו. (8) משנה בפסחים שם. ופירשה רבינו במוציא בשר הפסח מן הבית. ו"אגף הוא מקום הדלתות כשסוגרין אותן הדלתות נבדל החיצון (של המזוזה) מן הפנימי". (9) של הבית ואם הניח שם כזית מן הפסח אינו נקרא מוציא את הפסח לחוץ. (10) ואם הניח שם את הפסח עובר על לאו, ונפסל. (11) כן אמרו בגמרא שם לעניין הוצאה מירושלים. (12) של הבית. (13) והמוציא כזית מבשר הפסח לשם - לוקה ונפסל. וראה בפרק ו מהלכות בית הבחירה הלכה ז שגגים ועליות לא נתקדשו. ואין אוכלים שם קרבן פסח (פסחים פה: פו).

- 13 ב. בשר הפסח שיצא חוץ לחבורתו, בין בזדון בין בשוגגה - נאסר באכילה, והרי הוא כבשר קדשי קדשים שיצא חוץ לעזרה או בשר קדשים קלים שיצא חוץ לחומות ירושלים, שהכל בטריפה¹⁴ ולוקין על אכילתו¹⁵, כמו שבארנו במעשה הקרבנות¹⁶. אבר שיצא מקצתו - חותך הבשר¹⁷ ויורד עד שמגיע לעצם, וקולף את הבשר¹⁸; כל שבפנים - יאכל, וכל שבחוץ - ישרף. כשהוא מגיע לעצם - חותך בקופיץ¹⁹, אם היה שאר קדשים; ואם היה פסח, שאסור לשבור בו עצם²⁰ - קולף²¹ עד הפרק²², ומפרק האבר שיצא מקצתו מן הפרק ומשליכו לחוץ²³.

(14) "והשם אמר ובשר בשדה טריפה (שמות כב) וקבלנו (חולין סח:): כי עניין זה הכתוב שכל בשר שיצא חוץ למחיצתו שהיא בשדה והיא טרפה וכאילו אמר ובשר שיצא לשדה, טרפה היא, ולפיכך כשיציא אדם מבשר קדשי הקדשים חוץ לעזרה או כלום מבשר קדשים קלים חוץ לירושלים או כלום מבשר הפסח חוץ לבית, נאסר אותו הבשר שיצא והוא אסור באכילה". (15) במכות יח. "ולילקי נמי משום ובשר בשדה טרפה לא תאכלו", והיינו אם אכל ממנו כזית. (16) שם. וכתב שם שאף על פי שחזר הבשר למקומו אסור לאוכלו. (17) עד מקום שיצא. (18) במשנה שם לא הוזכר "קולף את הבשר" אלא בפסח, שאסור לשבור בו עצם, אבל בשאר קדשים שאפשר לחתוך בקופיץ, אין צורך בקליפה אלא כדי להבדיל בין הבשר הטעון שריפה לבין העצמות שאינם טעונים שריפה. (19) "סכין גדול". (20) שנאמר (שמות יב, מו) "ועצם לא תשברו בו". (21) את הבשר. (22) מקום שמתחברים העצמות. (23) שעצמות אינם טעונים שריפה, אלא משליכם (פסחים פג:).

- 25 ג. שתי חבורות²⁴ שהיו אוכלות בבית אחד - צריכה
- 26 כל חבורה מהן לעשות לה הקף; שנאמר: מן
- 27 הבשר חוצה. מפי השמועה למדו, שצריך לתן לו
- 28 חוצה למקום אכילתו²⁵. ואלו הופכין את פניהן

פסחיהן ולא באו שָׁאָר בְּנֵי חֲבוּרָה³⁷, אִם נִכְנְסוּ
בְּשַׁעַר שְׁדֵרֶךְ בְּנֵי אָדָם לֵאכֹל הַפֶּסַחִים³⁸, וְחִזְרָה
הַמַּעֲוָרִים עַל הַשְּׂאֵרִים³⁹ וְלֹא בָאוּ - הָרִי אֵלָיו
שֶׁנִּכְנְסוּ אוֹכְלִין עַד שֶׁיִּשְׁבְּעוּ וְאֵין מִמֵּתִינִים לְשָׂאָר.
וְאִפְלוּ בָאוּ הַמֵּתֵאֱחָרִין אַחֲרֵי כֵן וּמֵצְאוּ אֵלָיו הַשְּׂלִשָּׁה
שְׂאֵכְלוֹ הַכֹּל - אֵין מְשַׁלְּמִים לָהֶן כֶּדִּי חֶלְקָם⁴⁰. אֲכָל
אִם נִכְנְסוּ שְׁנַיִם בְּלֶבֶד - הָרִי אֵלָיו מִמֵּתִינִים⁴¹. בְּמָה
דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשַׁעַת פְּנִיטָתָן לֵאכֹל; אֲכָל בַּעַת
שֶׁנִּפְטְרִין⁴² - אֵין אָדָם צָרִיךְ לְהִמָּתֵן לְחִבְרוֹ. אִפְלוּ
גַּמַּר אֶחָד בְּלֶבֶד מִלֵּאכֹל - יֵצֵא וְאֵינוֹ צָרִיךְ
לְהִמָּתֵן⁴³.

(37) בפסחים שם: "אמר רב הונא: בני חבורה נכנסין בשלושה ויוצאין אפילו באחד. (38) שם: "והוא דעייל בעידינא דרגילי למיעיל". (39) השמש של החבורה הלך אצל השאר לזון שיבואו, ומשמע בדברי רבינו חננאל שם, שבמקום "והוא דרגש בהו דילא" גרס "והוא דשגרו בהו דילא", כלומר ששלחו השמש לעורר לבוא לאכול. (40) "אלא שמכל מקום נראה לי וכו' שצריכים על כל פנים להשאיר להם כזית לכל אחד". (41) עד שיבוא השלישי. (42) יוצאין. (43) כתב הראב"ד, שמה שכתב רבינו בסוף דבריו אין בו טעם. ואמנם דברים אלו דחוקים, שמהיכא תיתי יצטרך אחד להמתין ביציאתו על חבריו, וייתכן כי היה מקום לסברא שכיוון שנשתתפו ונתחברו, צריך הוא להמתין עד הסוף לצוותא בעלמא שלא יישאר יחידי.

ז. הַמֵּאֲכִיל פְּזִיזָה מִן הַפֶּסַח, בֵּין מִפְּסַח רִאשׁוֹן בֵּין מִפְּסַח שְׁנִי⁴⁴, לְמוֹמָר לַעֲבוּדָה זָרָה⁴⁵ אוֹ לְגֵר תּוֹשֵׁב⁴⁶ אוֹ לְשִׁכְרִי⁴⁷ - הָרִי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. וְאֵינוֹ לּוֹקְהָ⁴⁸, אֲכָל מִפִּין אוֹתוֹ מִפֶּת מְרֻדוֹת. וְכֵן נִכְרְ הָאֲמֹר בַּתּוֹרָה - זֶה הַעוֹבֵד אֶל נִכְרִי⁴⁹. וְאֵין מֵאֲכִילִין מִמֶּנּוּ לְנִכְרִי, אִפְלוּ גֵר תּוֹשֵׁב אוֹ שִׁכְרִי; שְׂנֵאָמַר: תּוֹשֵׁב וְשִׁכְרִי לֹא יֵאכֹל בּוֹ⁵⁰.

(44) משום שנאמר בו (במדבר ט, יב) "ככל חוקת הפסח יעשו אותו", וכל המצוות שבגופו, נוהגות בו כפסח ראשון (פסחים צו). ולהלן פרק י הלכה טו. (45) כן כתב בספר המצוות (לא-תעשה קכח) "שהוזהרנו מלהאכיל את הפסח לישראל שנשתמד". (46) גוי שקבל עליו שבע מצוות, שנצטוו בני נח ואינו עובד עבודה זרה. (47) "זה הגוי". (48) שהרי הפסוק "תושב ושכיר לא יאכל בו" וודאי נאמר לישראל שלא יאכל לגוי, וגם הפסוק "כל בן נכר לא יאכל בו" המדבר בין בישראל מומר ובין בגוי (מכילתא שם) - גם הוא נאמר, על כרחך, לישראל, שעל גוי לא ציוותה התורה, ומכיוון שלא הוזהרה בלשון "לא תאכילום" אינו לוקה (כסף משנה). והמאירי ביבמות ע: כתב "שאינו לוקה, אחר שלא עשה הוא מעשה" וכן כתב החינוך מצוה יג ומצוה יד (וראה במנחת חינוך מצוה יג אות ב). וראה בפרק י מהלכות נדרים הלכה יג, שהמדיד אשתו מהנאה ומהנה אותה לוקה, וזה סותר למה שכתב כאן (הגאון ר') עקיבא איגור), ועיין עוד בפרק י מהלכות כלאיים הלכה לא,

אֵילָף²⁶ וְאוֹכְלִין, וְאֵלּוֹ הוֹפְכִין אֶת פְּנִיָּהֶן אֵילָף
וְאוֹכְלִין, כֶּדִּי שְׂלֹא יֵרָאוּ מֵעֲרָבִים²⁷.

(24) משנה שם פו. והעמידה בגמרא שם כר' יהודה שאמר: הפסח נאכל בשתי חבורות. ולפי ההלכה שאין הפסח נאכל בשתי חבורות (להלן הלכה ה), צריך לפרש משנה זו בשתי חבורות האוכלות כל אחת את פסחה. (25) "לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה, אין לי אלא מבית לבית, מחבורה לחבורה מנין? תלמוד לומר חוצה, תן חוצה לאכילתו". (26) שם פו. במשנה. ופירש רש"י שם שהם רשאים לעשות כן. ואף על פי שנראים כשתי חבורות - לא איכפת לן. (27) כחבורה אחת. שצריך שיפרסמו שאינן מעורבות זו בזו, שלא יהא נראה זו כאוכלת משל חברתה, אלא אלו הופכין פניהם למזרח ואלו למערב או אלו לצפון ואלו לדרום.

ד. הָיוּ הַמֵּיִם שֶׁמּוֹזְגִים בּוֹ יַיִנָּם בְּאֲמֻצֵּעַ הַבַּיִת²⁸ בֵּין שְׁתֵּי הַחֲבוּרוֹת - כְּשֶׁהַשֶּׁמֶשׁ עוֹמֵד לְמִזְגֵּי²⁹, קוֹפֵץ אֶת פְּנִיּוֹ³⁰ וּמַחְזִיר אֶת פְּנִיּוֹ³¹ עַד שֶׁמִּגִּיעַ אֶצֶל חֲבִירוֹתוֹ וְאַחֲרֵי כֵן אוֹכֵל מֵה שֶׁבִּפְּנֵי; שְׂאִסּוֹר לְאוֹכֵל לֵאכֹל בְּשְׁתֵּי חֲבוּרוֹת. וּמִתָּר לְכַלֵּה לְהַחֲזִיר פְּנִיָּה מִבְּנֵי חֲבוּרָתָהּ וְאוֹכְלָתָהּ³², מִפְּנֵי שֶׁהִיא בּוֹשָׁה לֵאכֹל בְּפְנִיָּהּ.

(28) משנה שם פו. "והמיחם באמצע כשהשמש עומד וכו'". ומפרש רש"י "שמחממין בו חמין שמוזגין בו היין". "והיו רגילים, כשהיו הרבה חבורות בבית אחד להיות מצמצמים להספיק לכולם במדורה אחת ובשמש אחד". (29) לבני החבורה האחרת. (30) סוגר את פיו ואינו אוכל. (31) מחבורתו לכיוון החבורה האחרת, כלומר, כיון שקופץ פיו מותר לו להחזיר פניו לצד החבורה האחרת. (32) כלומר, אף על פי שאינה קופצת פיה.

ה. שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת³³ שֶׁנִּפְרָצָה מְחִיצָה מִבִּינֵיהֶן - אֵינָן אוֹכְלִין³⁴. וְכֵן אִם הָיְתָה חֲבוּרָה אַחַת וְנַעֲשִׂית מְחִיצָה בִּינֵיהֶן - אֵינָן אוֹכְלִין עַד שֶׁתִּסְתַּלַּק. שְׂאִין הַפֶּסַח נֵאֱכָל בְּשְׁתֵּי חֲבוּרוֹת³⁵, וְאֵינָן נִצְעָקִין מִחֲבִירוֹהֶן לְחֲבִירוֹהֶן³⁶.

(33) מאחר שפסק רבינו להלן שאין הפסח נאכל בשתי חבורות, צריך לפרש כאן ששתי החבורות אוכלו כל אחת ואחת פסח שלה. (34) בפסחים פו: "היו יושבין ונסתלקה מחיצה מביניהם לדברי האומר (ר') שמעון) האוכל אוכל בשני מקומות - אוכלין, לדברי האומר (ר') יהודה) אין האוכל אוכל בשני מקומות - אין אוכלין". ופסק רבינו כר' יהודה. (35) בגמרא שם: "היו יושבין ונפרסה מחיצה ביניהם לדברי האומר (ר') יהודה) פסח נאכל בשתי חבורות - אוכלין, לדברי האומר (ר') שמעון) אין הפסח נאכל בשתי חבורות, אין אוכלין". ופסק רבינו כר' שמעון. וזה מוסב על הדין השני של "וכן אם הייתה חבורה אחת ונעשית מחיצה ביניהן". (36) כלומר, אין האוכל אוכל בשתי חבורות, וכו' יהודה שם. וזה מוסב על הדין הראשון של "שתי חבורות שנפרצה מחיצה מביניהם".

ו. בְּנֵי חֲבוּרָה שֶׁנִּכְנְסוּ שְׂלִשָּׁה מֵהֶן אוֹ יֵתֵר לֵאכֹל

דן: נאמר כאן "אז" ונאמר להלן (אצל זכריו) "אז" מה להלן מילת זכרים (מעכבת מלהקריב את הפסח) אף כאן מילת זכרים (מעכבת לאכול את הפסח).⁵⁸ באיזה אופן ישנה אפשרות שבשעת אכילה מעכבים בניו ועבדיו, שלא נימולו, מלאכול את הפסח, ובשעת השחיטה לא עכבוהו. (59) שהיה לחינוך חום ונחלץ ממנו. (60) ולפי זה ייתכן שבשעת השחיטה לא מלאו לו עוד שבעה ימים מעת לעת ולא הגיע הזמן למולו, ורק אחר ששחטו מלאו לו שבעה ימים מעת לעת, ואז מעכב הוא את אביו לאכול את הפסח. (61) יבמות שם, שמפני זה לא יכלו למולו בשעת השחיטה. ואין צורך לחכות שבעה ימים אלא במקרה של חום, ראה שבת (קלז).

פרק עשירי

(1) יבאר השובר עצם בפסח טהור, ועל איזה עצם חייב, ושלא ישאיר מהבשר עד הבוקר.

א. השובר עצם בפסח טהור - הרי זה לוקה;² 16
שנאמר: וְעֵצָם לֹא תִשְׁבְּרוּ³ בו. וְכֵן נֹאמַר בַּפֶּסַח⁴ 17
שְׁנִי: וְעֵצָם לֹא יִשְׁבְּרוּ בו. אֲכַל פֶּסַח שָׂבָא בְּטִמְאָה⁵, 18
אם שָׁבַר בו עֵצָם - אֵינוֹ לֹקֵה. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדוּ: 19
לֹא תִשְׁבְּרוּ בו - בְּטָהוֹר וְלֹא בְּטִמְאָה⁶. אֶחָד הַשּׁוֹבֵר 20
אֶת הָעֵצָם בְּלִילֵי חֲמִשָּׁה עָשָׂר⁷, או שֶׁשָּׁבַר בו עֵצָם 21
מִבְּעוֹד יוֹם⁸, או שֶׁשָּׁבַר אַחֵר כְּמָה יָמִים⁸ - הֲרִי זֶה 22
לֹקֵה. 23

(2) משנה פסחים פד. (3) צ"ל: "לא ישברו" וטעות סופר כזו נפלה גם בגמרא פסחים פה. בכתבייד ובדפוסים ישנים (ראה בדקדוקי סופרים שם עמ' קכט הערה ט) ותוקנה בדפוסים חדשים]. (4) כגון שהיו רוב הקהל טמאי מת, שמקריבים כולם הפסח בטומאה, ראה למעלה פ"ז הלכה א, אבל היה הפסח טהור ונטמא אחר-כך - חייבים עליו משום שבירת עצם, ראה להלן הלכה ו. (5) בפסחים שם בבביתא: "ת"ר ועצם לא תשברו בו, בכשר ולא בפסול". ופירש"י שם: "האי פסול הוא שנעשה בפסול, דטומאה דחיה היא בציבור [ולא הותרה]". וכלשון רבינו כן הוא במכילתא דרשב"י (שמות יב, מו), ולפי זה אין צורך לדברי רש"י. ואף בפסח שני למדו כן שם צו. "לא ישברו בו בכשר, ולא בפסול". (6) של ניסן, שהוא פסח ראשון, ושל אייר שהוא פסח שני. (7) שם פד: "ת"ר ועצם לא תשברו בו (שמות יב), בכשר ולא בפסול. ר' אומר, בבית אחד יאכל (שמות שם) ועצם לא תשברו בו, כל הראוי לאכילה יש בו משום שבירת עצם, ושאין ראוי לאכילה אין בו משום שבירת עצם, מאי בינייהו וכו' אביי אמר כו' אלא שבירת העצם מבעוד יום, איכא בינייהו. למ"ד כשר, הא כשר הוא. למ"ד ראוי לאכילה, השתא לאו ראוי לאכילה וכו'. רב פפא אמר, כל כי האי גוונא, כ"ע יש בו משום שבירת העצם, מאי טעמא, לאורתא (=לערב) מיחזי לאכילה". (8) ראה להלן הלכה ו, שפסח שהיתה לו שעת הכושר ונפסל - יש בו משום שבירת עצם.

ב. לפיכך⁹ שורפין¹⁰ עצמות הפסח בכלל הנותר²⁴ 24
מבשרו¹¹, פדי שלא יבואו בהן לידי תקלה¹². 25

שהמלביש חבירו כלאיים, והיה הלוש שוגג - המלביש לוקה. והצל"ח (פסחים עג.) כתב שכל האיסור כאן הוא משום "לפני עיוור לא תיתן מכשול" שאין לוקין עליו, ראה בחינוך מצוה רלב. (49) כלומר, משומד לעבודה זרה. והמקור בתרגום אונקלוס שם: "כל בר ישראל דישתמד" וכן במכילתא דרשב"י שם: "כל בן נכר זה ישראל משומד שעבד עבודה זרה". ובמכילתא דר"י: "אחד ישראל מומר ואחד נכרי במשמע". (50) כן הוא במכילתא שם: "תושב זה גר תושב, שכיר זה הגוי". והמדובר בערבי מהול וגבעוני מהול (מכילתא שם), שאם לא כן הרי הוא בכלל ערל לא יאכל בו, ראה כסף משנה. והראב"ד פירש פסוק זה בתושב ושכיר ישראל, כלומר עבדים עבריים הקנויים קניין עולם או קניין שנים, שאינם ממונים עם הבעלים על פסחם שלא מדעתם.

ח. ערל⁵¹ שאכל פזית מבשר הפסח⁵² - לוקה; 1
שנאמר: כֹּל עֶרְל לֹא יֹאכַל בו. בו הוא שאֵינוֹ אוֹכֵל, 2
אֲכַל אוֹכֵל הוּא מִצָּה וּמְרֹר⁵³. וְכֵן מִתֵּר לְהֹאכִיל 3
מִצָּה וּמְרֹר לִגְר תּוֹשֵׁב וּלְשֹׁכֵר⁵⁴. 4

(51) ישראל שלא נימול משום שמתו אחיו מחמת מילה (רש"י פסחים כח:). (52) כי פחות מכזית אינה נחשבת "אכילה". (53) פסחים כב. "דתניא כל ערל לא יאכל בו, בו אינו אוכל אבל אוכל במצה ומרור", וכתב המאירי (יבמות ע' מותר הוא במצה ובמרור. ויש מפרשים שחייב בהן - וגדולי המחברים (הוא רבינו) ז"ל כתבו שמותר להאכיל מצה ומרור לגר תושב". (54) מכילתא דרשב"י שמות יב, מה: "תושב ושכיר לא יאכל בו, בו אינו אוכל, אוכל הוא במצה ומרור". ובתוספות פסחים כח: דיבור המתחיל כל, העירו: האם מצה קדושה יש בה?

ט. פֶּשֶׁם שְׁמִילַת בָּנָיו וְעַבְדָּיו מְעַכְבָּתוֹ מִלְשַׁחַט 5
הַפֶּסַח⁵⁵, כִּף מְעַכְבָּתוֹ מִלְאָכָל; שְׁנֹאמַר⁵⁶: וּמִלְתָּה 6
אֹתוֹ אֲזִי יֹאכַל בו⁵⁷. פִּיעֵד⁵⁸? קָנָה עֶבֶד אַחֵר שְׁנִשְׁחַט 7
הַפֶּסַח, או שְׁהָיָה לוֹ בֶּן שְׁלֹא הִגִּיעַ זְמַנוֹ לְהַמּוֹל אֶלָּא 8
אַחֵר שְׁחִיטַת הַפֶּסַח - הֲרִי זֶה אֲסוּר לְאָכַל עַד 9
שְׁיִמּוֹל אוֹתוֹ. וְכִיעֵד יִהְיֶה הַבֶּן רָאוּי לְמִילָה אַחֵר 10
שְׁחִיטַת הַפֶּסַח וְלֹא יִהְיֶה רָאוּי קֹדֶם שְׁחִיטָה? כְּגוֹן 11
שֶׁחֲלָצְתוֹ חֲמֵה⁵⁹, שְׁצָרֶיךָ שְׂבַעַת יָמִים מֵעַתָּה לַעַת 12
מִיּוֹם הַבְּרִיאָתוֹ⁶⁰; וְכְגוֹן שֶׁפָּאָבָה עֵינָיו וְנִרְפְּאָת אַחֵר 13
שְׁחִיטָה⁶¹; או שְׁהָיָה טְמֵטוֹם וְנִקְרַע אַחֵר שְׁחִיטַת 14
הַפֶּסַח וְנִמְצָא זָכָר. 15

(55) ראה למעלה פרק ה הלכה ה: "מילת בניו הקטנים ומילת כל עבדיו וכו' מעכבים אותו, שנאמר (שמות יב, לט, אצל בניו) המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו". ובמכילתא (בא) וביבמות עא. למדו שגם עבדיו שלא מלו מעכבים אותו מלעשותו, כלומר, מלהקריבו, מגזירה שווה "אז אז": כתב בבבוי "ואז יקרב לעשותו" וכתב בעבדיו (שם, מד) "וכל עבד איש מקנת כסף ומלתה אותו אז יאכל בו". (56) אצל עבדיו. (57) במכילתא בא: "אין לי אלא מילת עבדיו (שמעכבת את האכילה), מילת זכריו מניין? הרי אתה

12 **אָמְרוּ: מָה הָיְתָה לּוֹ שַׁעַת הַפֶּשֶׁר וְנִפְסְלָהּ? אָכַל**
 13 **אִם לֹא הָיְתָה לּוֹ שַׁעַת הַפֶּשֶׁר, כִּגּוֹן שְׁנֵת־פִּגְלָא אוֹ**
 14 **נִעְשָׂה בְּמַחְשַׁבֶּת זִמָּן²⁶ אוֹ מִחֲשַׁבֶּת שְׁנוֵי הַשָּׁם²⁷ -**
 15 **אֵין בּוֹ מְשֻׁם שְׁבִירַת הָעֶצֶם.**

19) שנצלה מעט ואינו ראוי לאכילת אדם עדיין (למעלה פ"ח הלכה ו'), ואסור לאכול משום שנאמר "אל תאכלו ממנו נא" (שם הלכה ד). והוא בפסחים (שם) רנב"י אמר, כל כי האי גוונא (שבירת העצם בנא) יש בו משום שבירת העצם, מאי טעמא דהא חזי לאכילה דמטוי לי ואכל לי. 20) שאסור לאכול, משום "אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים" (למעלה שם הלכה ד). 21) בנא הוא חייב, מפני שהוא ראוי לאכילה אחר שיצלה יפה (שם מדברי רב נחמן בר יצחק). ומבושל שאינו ראוי לעולם, שהרי גם "בשלו ואחר צלהו" חייב עליו (למעלה שם הלכה ח) - כיון שהיתה לו שעת הכושר, שנעשו עבודותיו בהכשר, חייבים עליו, כרב יוסף אליבא דתנא-קמא של רבי (שם). 22) לאחר זריקת הדם. 23) חוץ לחבורתו, ראה למעלה פ"ט הלכה ב. 24) שם כדברי רב יוסף וכתנא-קמא, ראה למעלה בהלכה זו. 25) [שחשב לאכול חוץ למקומו, שזה נקרא פיגול (זבחים כט.) ועיין למעלה פ"ג מהלכות פסולי המוקדשין הלכה א, וראה להלן]. 26) כגון שחשב בשעת השחיטה, או בשעת קבלת הדם במזרק, או בשעת הולכת הדם למזבח, או בשעת זריקה, שיאכל ממנו חוץ לזמן המותר לאכילה, שיקריב ממנו חוץ לזמן המותר בהקרבה (פ"ג מהלכות פסולי המוקדשין הלכה א). ובהגהות "בן אריה" מציע להגיה "מחשבת מקום". ולפי"ז "שנתפגל" שכתב מקודם היינו מחשבת חוץ לזמנו. 27) ששינה שמו לשם זבח אחר או לשם בעליו (שם פט"ו הלכה יא).

16 **ז. שֶׁבֶר עֶצֶם הָאֱלִיָּה²⁸ - אֵינוֹ לֹקֶה, שֶׁהָרִי אֵינוֹ רָאוּי**
 17 **לְאִכְיִלָּה²⁹.**

28) זנב הכבש. 29) פסחים שם: "רב אשי אמר, כל כי האי גוונא (=שבירת עצם האליה) ודאי אין בו משום שבירת העצם (גם לרבי וגם לתנא-קמא) דהא ודאי אינו ראוי לאכילה כלל", שהרי היא עומדת להקטרה על גבי המזבח (שם). וראה בהשגת הראב"ד ובכס"מ.

18 **ח. הַסְּחוּסִים, שֶׁהֵם כְּמוֹ עֲצָמִים רַפִּים³⁰ - הָרִי אֵלּוֹ**
 19 **מִתְרִין לְאִכְיִלָּה³¹.**

30) שם פד. והם "אותן שכראש הכתף" (פיה"מ שם). 31) ואין בהם משום שובר עצם. וראה להלן הלכה ט.

20 **ט. הִיָּה גִדִּי³² קָטָן וְרַף שֶׁעֲצָמוֹתָיו רַפִּים - לֹא יֵאָכַל**
 21 **אוֹתוֹ, שֶׁהָיָה שׁוֹבֵר עֲצָם³³. וְאִם אָכַל - לֹקֶה³⁴; שֶׁאֶחָד**
 22 **הַשׁוֹבֵר עֲצָם קָשָׁה אוֹ עֲצָם רַךְ³⁵. זֶה הַכָּל: כָּל שֶׁנֶּאֱכַל**
 23 **בְּשׁוֹר הַגָּדוֹל אַחֵר שֶׁיִּתְבַּשֵּׁל³⁶ - הוּא שֶׁמֶתֶר לְאִכְל**
 24 **כִּנְגִידוֹ מִן הַגָּדִי הָרֶף אַחֵר צִלְתּוֹ³⁷, כִּגּוֹן רִאשֵׁי כְּנָפָיִם³⁸**
 25 **וְהַסְּחוּסִים³⁹.**

32) משנה וגמרא שם. 33) שאכילת העצם הרך הוא שבירה. 34) משום "ועצם לא תשברו בו". 35) הוא

9) לפי שאסור לשבור את העצם גם לאחר כמה ימים. 10) פסחים פג. בברייתא: "כל עצמות הקדשים אין טעונין שריפה חוץ מעצמות הפסח, מפני התקלה". 11) כנראה שהמדובר כשאין בעצמות לא בשר ולא מוח, וכן מפורש בפ"ט מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ט: "כל עצמות הקדשים שאין בהן מוח, אינן טעונין שריפה, חוץ מעצמות הפסח" (ועיין בראב"ד שם) וראה להלן. 12) כלומר, שמה יבואו לידי איסור שבירה, כן מפורש רבינו דברי הברייתא בפסחים פג. (הובאה למעלה). וסבור רבינו, שכשם שיש איסור שבירה בפסול שהיה לו שעת הכושר (להלן הלכה ו'), כן יש איסור בעצם שהיה עליו כזית בשר וניטל ממנו. וכן נראה בגמרא שם שהקשו על הברייתא הנ"ל, "הני עצמות היכי דמי, אילימא דלית בהו מוח, עצמות קדשים למה להו שריפה" (כן הנוסחא בדפוס וויניציאה ובסיליאה, ולפנינו "למה להו שריפה". ובכ"י ב: "עצמות הפסח למה להו שריפה"). כלומר: פשיטא שעצמות קדשים אינם צריכים שריפה, ואילו על עצמות הפסח לא קשה לו למה צריכים שריפה, הרי שאף עצמות שאין בהם מוח צריכים שריפה בפסח, שמה יבוא לידי תקלה של שבירת עצם, כנ"ל (אור שמח).

1 **ג. אֵין חֵיבִין אֲלָא עַל שְׁבִירַת עֶצֶם שֶׁיֵּשׁ עָלָיו כְּזִית**
 2 **בְּשָׂר¹³ אוֹ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֶחָ¹⁴; אָכַל עֶצֶם שֶׁאֵין בּוֹ מֶחָ**
 3 **וְשֶׁאֵין גִּעְלִי כְּזִית בְּשָׂר - אֵינוֹ חֵיב עַל שְׁבִירָתוֹ. הִיָּה**
 4 **עָלָיו כְּזִית בְּשָׂר וְשֶׁבֶר הָעֶצֶם שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם הַבְּשָׂר -**
 5 **חֵיב, אֶף עַל פִּי שֶׁהִמְקוֹם שֶׁשֹּׁבֵר פָּנָיו מִבְּשָׂרוֹ¹⁵.**

13) פסחים פד: "רבינא אמר, כל כי האי גוונא (באבר שאין עליו כזית בשר) לית ביה משום שבירת עצם, דבעינן שיעור אכילה", משום שנאמר: "בבית אחד יאכל ועצם לא תשברו בו" (שמות יב, מו) - יש בו שיעור אכילה יש בו משום שבירת עצם, אין בו שיעור אכילה אין בו משום שבירת עצם (שם). 14) היינו כזית מוח, כמפורש שם פה. "ויש עליו כזית בשר מבפנים", והיינו כזית מוח. וכן מפורש בר"ח שם, וכן פירש"י. 15) מחלוקת שם בין ר' יוחנן ור"ש בן לקיש, ופסק כר' יוחנן.

6 **ד. הַשׁוֹבֵר אַחֵר הַשׁוֹבֵר¹⁶ בְּעֶצֶם אֶחָד - לֹקֶה.**

16) כלומר, אחרי שהראשון שבר עצם, בא שני ושובר גם הוא אותו עצם, או שאדם אחד שבר עצם והתרו בו, ושוב שבר. וכן הוא בירושלמי פסחים פ"ז הי"א: "אבל בשתי התריות, שכן אפילו עצם אחד ושוברו, וחזר ושוברו חייב שתיים". ולהלן שם בהלכה יג "ווידא אמר, דא יש שובר אחר שובר". וראה למעלה פ"ט הלכה א והערה ח.

7 **ה. הַשׁוֹרֵף עֲצָמוֹת וְהַמְחַתֵּף גִּידִים¹⁷ - אֵינוֹ חֵיב**
 8 **מְשֻׁם שְׁבִירַת עֲצָם¹⁸.**

17) של הפסח. 18) פסחים שם בברייתא: "השורף עצמות והמחתך גידים - אין בו משום שבירת העצם".

9 **ו. פֶּסַח שֶׁהוּא נָא¹⁹ אוֹ מִבְּשָׁל²⁰ וְשֹׁבֵר בּוֹ אֶת הָעֶצֶם**
 10 **- לֹקֶה²¹. אֶפְלוּ נִפְסַל בְּטִמְאָה²² וְיִצְיָאָה²³ וְכִיּוּצָא**
 11 **בָּהֶם - יֵשׁ בּוֹ אִסּוּר שְׁבִירַת הָעֶצֶם. בְּמָה דְּכָרִים**

18 וְאִינוּ לֹקֶה עַל לֹא זֶה, שֶׁהָרִי נִתְקַן לַעֲשֹׂה⁵⁶,
19 שְׁנֵאמַר: וְהִנֵּתָּר מִמֶּנּוּ בְּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ.

48) ואין זו שבירת עצם, ראה למעלה פ"ט הלכה ב.
49) שהרי צולחו שלם בעוד הגיד בו, כדלהלן. ואף שהגיד
אסור בהנאה, צולחו ביחד עם הבשר, משום שאין בגידין
בנותן טעם (פס"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה יז).
ולשומן הגיד שאינו אסור אלא משום מנהג (חולין צב:),
לא חששו כאן, שהרי אין מחתכין אותו, כדלהלן (כסף
משנה). וראה בהשגת הראב"ד. 50) שאינם אסורים.
51) כלומר, שבני האדם אין רגילים לאוכלם. 52) אלא רק
מהדברים האסורים מן התורה ושיש בהם בנותן טעם
(כסף-משנה). 53) לחתיכות. 54) כמו שכתוב (שמות
יב, ט) "כי אם צלי אש ראשו על כרעיו ועל קרבו", והוא
בתוספתא פסחים פ"ה "הפסח צולין אותו שלם, ואין צולין
אותו חתיכות". 55) תוספתא שם: "רצה מנתחו, ומטילו
אבר אבר על גבי גחלים". 56) כלומר, שהעובר בלאו זה
מתחייב בעשה. ולאו הניתק לעשה אין לוקין עליו, ראה
בפי"ח מהלכות סנהדרין הלכה ב. ומקור הדבר בפסחים פד.
בדברי רבי יהודה. וכן כתב בפי"ח מהלכות פסולי
המוקדשין הלכה ט. ולמעלה פ"א הלכה ז גבי אימורים
כתב, שאם הניחם ונפסלו בלינה ועבר על "לא ילין חלב
חגי עד בוקר" - "אינו לוקה לפי שאין בו מעשה". כדעת
רבי יעקב שם, וראה בכסף-משנה כאן ובמשנה-למלך
בהלכות פסולי המוקדשין שם.

20 יב. כְּשֶׁמְקַרְבִּין אֶת הַפֶּסַח בְּרֵאשׁוֹן⁵⁷ - מְקַרְבִּין
21 עִמּוֹ⁵⁸ שְׁלָמִים⁵⁹ בְּיוֹם אֲרֻבָּעָה עָשָׂר מִן הַבֶּקָר אוֹ מִן
22 הַצֹּאן⁶⁰, גְּדוּלִים אוֹ קִטְנִים⁶¹, זָכָרִים אוֹ נְקִבּוֹת⁶²,
23 כָּל זִבְחֵי הַשְּׁלָמִים⁶³. וְזוֹ הִיא הַנִּקְרָאת חֲגִיגַת
24 אֲרֻבָּעָה עָשָׂר⁶⁴, וְעַל זֶה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְזִבַּחְתָּ פֶסַח
25 לַה' אֱלֹהֶיךָ צֹאן וּבָקָר⁶⁵. אֵימָתִי מְבִיאִין עִמּוֹ חֲגִיגָה
26 זוֹ⁶⁶? בְּזֶמֶן שֶׁהוּא⁶⁷ בָּא בְּחֹל⁶⁸ וּבִטְהָרָה⁶⁹ וּבְמוֹעֵט⁷⁰;
27 אָבֵל אִם חָל יוֹם אֲרֻבָּעָה עָשָׂר לַהּיוֹת בְּשַׁבָּת, אוֹ
28 שָׂבָא הַפֶּסַח בְּטִמְאָה⁷¹, אוֹ שֶׁהָיוּ הַפִּסְחִים מְרֻבִּים⁷²
29 - אֵין מְבִיאִין עִמּוֹ חֲגִיגָה, וְאֵין מְקַרְבִּין אֶלָּא
30 הַפִּסְחִים בְּלֶבֶד.

57) כלומר בפסח ראשון, אבל לא בפסח שני, ראה להלן
הלכה טו. 58) כן הוא במשנה פסחים סט: ומקריבים
אותה לפני תמיד של בין הערבים (משנה-למלך פ"ו
מהלכות כלי המקדש הלכה ט). 59) קרבן שלמים.
60) משנה שם. 61) פירוש החגיגה אינה כפסח שבא בן
שנה, אלא באה בת שנה וגם בת שנים ויותר, וכן הוא
בתוספתא פסחים פ"ה: "ובאה בת שנתה בת שנים".
62) משנה שם. 63) ראה פ"א מהלכות מעשה הקרבנות
הלכה יא. 64) ואינו יוצא בה משום חובת חגיגת חמשה
עשר (פ"א מהלכות חגיגה הלכה י). 65) "והלא אין
הפסח בא אלא מן הכבשים ומן העזים, אם כן למה נאמר
צאן ובקר? צאן לפסח ובקר לחגיגה" (ספרי פ' ראה ופסחים
ע:). אבל צריך עיון, שברייטא זו היא אליבא דמאן-דאמר
שחגיגה זו היא חובה ודוחה את השבת. אבל לדידן, פסוק

בכלל האיסור של "ועצם לא תשברו בו". 36) פירוש, שור
הגדול שנתקשו עצמותיו, אלא שאחרי בישול רב, הם
ראויים לאכילה. 37) אף כי בשור הגדול אין אפשרות
לאוכלם ע"י בישול בינוני, וכ"ש על ידי צלייה.
38) "פירושו בבאן קצוות. כלומר, ראשי העצמות שיש
בהרבה מהן קליפה דקה של עצם, ואדם נוטלה בשיניו
ולועסה" (מאירי פסחים פד.). 39) ראה למעלה הלכה ח.
וזהו פירושו של רבינו לדברי המשנה פסחים פד. "כל
הנאכל בשור הגדול, יאכל בגדי הרך וראשי כנפיים
והסחוסים", ובגמרא, "רבה רמי. תנן, כל הנאכל בשור
הגדול יאכל בגדי הרך, ושאינו נאכל לא. אימא סיפא, ראשי
כנפיים והסחוסים, והא הני לא מיתאכלי בשור הגדול וכו'.
רבא אמר, מה הן קתני, והכי קתני כל הנאכל בשור הגדול
בשלקא (בישול רב) יאכל בגדי הרך בצלי, ומה הן ראשי
כנפיים והסחוסים, ותניא כוותי' דרבא וכו'". ומפרש רש"י
שהמדובר הוא לענין מינוי, שאין מותר להתמנות אלא
בדבר שבשור הגדול יוכלו לאכול אחרי שנתבשל (וכן נראה
מדברי רבינו בפירוש המשנה) והראב"ד בהשגות מפרשה
לענין נותר, שמה שאפשר לאכול ע"י בישול רב בשור
הגדול, יש חיוב לאכלו. ואם אינו אוכלו, עובר על לא
תותירו ממנו עד בוקר. ורבינו מפרשה לענין איסור שבירת
עצם.

1 י. גִּידִין⁴⁰ הֶרְבֵּין שְׁסוּפִין לְהַקְשׁוֹת⁴¹, אָף עַל פִּי שֶׁהָן
2 רְאוּיִין לְאֲכִילָה עִתָּה⁴² וְנֹאכְלִין⁴³ בְּפֶסַח - אֵין נִמְנִין
3 עֲלֵיהֶן. וְנִמְנִין עַל מַח שֶׁבְּרֵאשׁ⁴⁴, מִפְּנֵי שֶׁיְכוֹל
4 לְהוֹצִיא⁴⁵ בְּלֹא שְׁבִירַת עֶצֶם; וְאֵין נִמְנִין עַל מַח
5 שֶׁבְּקוֹלִית⁴⁶, וְהוּא הָעֶצֶם הַסֵּתוּם מִשְׁנֵי רִאשֵׁי, שֶׁהָרִי
6 אֵינוֹ יְכוֹל לְהוֹצִיא אֶלָּא בְּשְׁבִירַת עֶצֶם⁴⁷.

40) פסחים שם. כריש לקיש, ואף ר' יוחנן הודה לו.
41) להיות קשים ולא יהיו ראויים אז לאכילה, וכגון "גיד
הצוואר, ובגדי ובטלה הם רכים, אבל אם היה מזקין סופם
להיות קשים" (רש"י שם). 42) בעוד הגדי רך וקטן.
43) שמותרין באכילה. 44) שם פד: "רבי אומר, נמנין על
מוח שבראש וכו'". 45) "לגוררו בקיסם דרך האף" (רש"י
שם). 46) שם: "רבי אומר וכו' ואין נמנין על מוח
שבקולית". 47) והשובר את העצם לוקה (למעלה הלכה
א).

7 יא. כְּשֶׁאֲדָם אוֹכַל אֶת הַפֶּסַח - חוֹתֵף הַבֶּשֶׂר וְאוֹכַל,
8 וְחוֹתֵף הָעֶצְמוֹת מִן הַפֶּרֶק וּמִפְּרָקָן אִם רָצָה⁴⁸.
9 וּכְשֶׁיִּגְזֵעַ לְגִיד הַנֶּשֶׁה⁴⁹ - מוֹצִיא וּמְנִיחוֹ עִם שְׂאֵר
10 הַגִּידִים וְהָעֶצְמוֹת וְהַקְרוֹמוֹת⁵⁰ שִׁיּוּצָאִין בְּשַׁעַת
11 אֲכִילָה⁵¹. שְׂאִין מְנַקִּין אוֹתוֹ כְּשֶׁאֵר הַבֶּשֶׂר⁵² וְאֵין
12 מְחַתְּכִין אוֹתוֹ⁵³, אֶלָּא צוֹלִין אוֹתוֹ שְׁלֵם⁵⁴. וְאִם חָתְכוּ
13 חֲתִיכוֹת חֲתִיכוֹת - בִּשְׂרָה⁵⁵. וְהוּא שְׂלֵא יִחָסֵר אֶבֶר.
14 צָרִיף אָדָם לְהַשְׁתַּדֵּל שְׂלֵא יִשְׁאִיר מִבֶּשֶׂר הַפֶּסַח עַד
15 בֶּקָר, שְׁנֵאמַר: לֹא תוֹתִירוֹ מִמֶּנּוּ עַד בֶּקָר. וְכֵן בְּשֵׁנִי,
16 שְׁנֵאמַר: לֹא יִשְׁאִירוֹ מִמֶּנּוּ עַד בֶּקָר. וְאִם הִשְׁאִיר
17 מִמֶּנּוּ, בֵּין בְּרֵאשׁוֹן בֵּין בְּשֵׁנִי - עֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְאֶפְשָׁר שְׂיָבֹא בְטָמְאָה, אִם נִטְמָא רַב הִקְהֵל טָמְאָת 18
מֵת, כְּמוֹ שְׂבִאֲרֵנוּ⁹³. אָבֵל פֶּסַח שְׁנִי - חֲמִיץ וּמִצֵּה 19
עִמּוֹ בְּפִית⁹⁴, וְאִינוּ טְעוּן הִלֵּל בְּאִכְלֵתוֹ⁹⁵, וּמוֹצִיאִין 20
אוֹתוֹ חוּץ לַחֲבוּרָתוֹ⁹⁶, וְאִין מְבִיאִין עִמּוֹ חֲגִיגָה⁹⁷,
וְאִינוּ פֹא בְטָמְאָה⁹⁸. וְשְׁנֵיהֶם דּוֹחִין אֶת הַשְּׁבִית⁹⁹, 22
וְטְעוּנִין הִלֵּל בְּעִשְׂתֵּיהֶן¹⁰⁰, וְנֶאֱכָלִין צִלְיָה¹⁰¹ בְּבֵית 23
אֶחָד¹⁰² עַל מִצֵּה וּמְרוֹר¹⁰³, וְאִין מוֹתִירִין מִקֵּהן¹⁰⁴, 24
וְאִין שׁוֹבְרִין בֵּהֶן אֶת הַעֲצִים¹⁰⁵. וְלִמָּה לֹא יִשּׁוּה 25
הַשְּׁנִי לְרֵאשׁוֹן לְכָל הַדְּבָרִים, מֵאַחַר שְׁנֶאֱמַר¹⁰⁶: כָּכֵל 26
חֲקַת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ? לְפִי שְׁפָרֵשׁ בּוֹ מִקְצַת חֲקַת 27
הַפֶּסַח¹⁰⁷, לְלַמֵּד שְׂאִינוּ שׁוּה לְרֵאשׁוֹן אֲלָא בְּדְבָרִים 28
שְׁנֵיתֵיהֶן¹⁰⁸, וְהֵן הַמִּצְוֹת שְׂבִיבוּ¹⁰⁹, וְהֵם 'חֲקַת 29
הַפֶּסַח'¹¹⁰ שְׁפָלָל זֶה¹¹¹ שְׁנֶאֱמַר בְּמִצְוֹת¹¹² שְׂיִלְקַח 30
הַפֶּסַח מִבְּעִשּׂוֹר¹¹³, וְשִׁהוּא טְעוּן הַנֶּעֱתֵד דָּם בְּאֶגְדַּת 31
אֲזוּב¹¹⁴ לְמִשְׁקוֹף וְלִשְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת¹¹⁵, וְשִׂיאָכֵל 32
בְּחִפּוּז¹¹⁶ - אִין אוֹתָן הַדְּבָרִים נוֹהֲגִים לְדוּרוֹת¹¹⁷, 33
וְלֹא נַעֲשׂוּ אֲלָא בְּפֶסַח מִצְוֹתִים בְּלִבְד¹¹⁸. 34

זה מדבר במותר הפסח, וראה בצל"ח לפסחים ע: 66 משנה פסחים שם. (67 הפסח. 68) שי"ד בניסן חל ביום חול. (69) שהפסח קרב בטהרה. (70) שהרבה נמנו על הפסח, ולא מספיק להם כדי שיאכלו כולם ממנו על השובע (ראה למעלה פ"ח הלכה ג, שמצוה מן המובחר לאכול בשר הפסח אכילת שובע). (71) שרק הפסח דוחה שבת (למעלה פ"א הלכה יח) וטומאה (למעלה פ"ז הלכה א), אבל לא חגיגה שאינה חובה (פסחים ע.). (72) ויש בהם כדי אכילת שובע לכולם.

1 יג. חגיגת ארבעה עשר - רשות ואינה חובה⁷³.
2 ונאכלת לשני ימים ולילה אחד⁷⁴, ככל זבחי
3 שלמים⁷⁵. ואסור להניח⁷⁶ מבשר חגיגת ארבעה
4 עשר ליום השלישי⁷⁷, שנאמר: ולא ילין מן הבשר
5 אשר תזבח בערב ביום הראשון לבקר. מפי
6 השמועה למדו⁷⁸, שזה אזהרה למניח בשר חגיגת
7 ארבעה עשר ליום ששה עשר; שנאמר: לבקר⁷⁹ -
8 עד בקר של יום השני⁸⁰. והמתיר⁸¹ - אינו לוקה;
9 אלא ישרף הנותר ממנה, כשאר הנותרים⁸².

(73) שם סט: "א"ר אשי, שמע מינה, חגיגת ארבעה עשר לאו חובה היא. דאי סלקא דעתך חובה, תיתי בשבת ותיתי במרובה ותיתי בטומאה". (74) ואינה כפסח שאינו נאכל אלא עד חצות (משנה שם, ודלא כב"ח-תימא שאמר שדינה כפסח). (75) פ"י מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ו. (76) להשאיר. (77) מיום הקרבנות, שהוא יום ששה עשר בניסן. (78) שם עא. עא: (79) כלומר: אילו היו כתוב "בוקר" בלא "למד" היינו מפרשים בוקר הראשון, ומזה שנאמר "לבוקר" דרשו לבוקר שני (שם עא:). (80) שהוא יום ששה עשר בניסן. (81) מחגיגת י"ד ליום ששה עשר בניסן. (82) ראה למעלה הלכה יא.

10 יד. בשר חגיגה שעלה עם הפסח על השלחן וכל
11 התבשילין העולים עמו על השלחן מתבשרין עמו⁸³,
12 ואינו נאכלים אלא עד חצות⁸⁴ בפסח עצמו⁸⁵. גזירה
13 מפני התערבות⁸⁶.

(83) תוספתא פסחים פ"ה, וירושלמי שם פ"ו הלכה ד. (84) אף כי כל בשר החגיגה נאכל לשני ימים ולילה אחד (למעלה הלכה יג) - זה שעלה על שלחן אחד עם הפסח, אינו נאכל אלא עד חצות. (85) למעלה פ"ח הלכה טו. (86) כלומר, שמה נתערב בהם מן הפסח. [ואף-על-פי שהאסור בפסח עצמו אינו מן התורה אלא כדי להרחיק מן העבירה (למעלה בפ"ח שם). אין זו "גזירה לגזירה" שלא גזרו כן (שבת יא: ועוד), כי כמה פעמים מצאנו שגזרו גזירה לגזירה, ואמרו חכמים כי "חדא גזירה היא", כלומר כשגזרו גזירה ראשונה גזרו גם על השנייה, כי אילולא הא - לא קיימא הא, ראה ביצה ג. וחולין קד:].

14 טו. מה בין פסח ראשון לפסח שני⁸⁷? הֲרֵאשׁוֹן
15 אֶסוּר בְּחִמְץ בָּבֵל יִרְאֶה וּבֵל יִמְצֵא⁸⁸, וְאִינוּ נִשְׁחַט
16 עַל חֲמִיץ⁸⁹, וְאִין מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ חוּץ לַחֲבוּרָה⁹⁰,
17 וְטְעוּן הִלֵּל בְּאִכְלֵתוֹ⁹¹, וּמְבִיאִין עִמּוֹ חֲגִיגָה⁹²,

(87) משנה בפסחים צה. (88) [ראה בפ"ג מהלכות חמץ ומצה הלכה ח הערה מג, שלדעת רבינו עובר על "בל יראה ובל ימצא" משש שעות ולמעלה ב"ה. וכן משמע הלשון: "הראשון" - "השני" שמדובר על קרבן הפסח ולא על חג הפסח]. (89) ראה למעלה פ"א הלכה ה, שהשוחט את הפסח בזמנו והיה לו כזית חמץ ברשותו לוקה, שנאמר לא תזבח על חמץ דם זבחי. (90) ראה למעלה פ"ט הלכה א, שהמוציא כזית מבשר הפסח מחבורה לחבורה בליל חמשה עשר לוקה, שנאמר לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה. (91) משנה שם, ולמעלה פ"ח הלכה טו. (92) למעלה הלכה יב. (93) למעלה פ"ז הלכה א. (94) משנה שם. וגם נשחט על החמץ (שם צה:). (95) משנה שם, שאין אומרים הלל בלילה, אלא-אם-כן הוא מקודש לחג, שנאמר (ישעיה ל, כט) "השיר יהיה לכם כליל התקדש חג" (שם צה:). (96) הכסף-משנה תמה על דברי רבינו, ממה שמפורש בפסחים צה. "בכללילה דלא ישאירו ממנו עד בוקר, מאי קא מרבה לא תוציא ממנו". הרי שגם בפסח שני אסור להוציא חוץ לחבורתו. אבל ראה במאירי פסחים כאן על דברי המשנה, שכתב וז"ל: "והשני מוציאין חוץ לחבורה כמו שיתבאר בגמרא". נראה מדבריו כי היתה כאן בגמרא גירסא אחרת. (97) תוספתא פסחים פרק ח. (98) תוספתא שם. (99) שאם חל יום י"ד ניסן או י"ד באייר ביום השבת שוחטין בו את הפסחים, והוא במשנה שם ובתוספתא שם. וראה למעלה פ"ה הלכה א. (100) בשעת הקרבת פסח ראשון ופסח שני, צריך לומר הלל (משנה שם) - שרק בלילה (בשעת אכילה) אין אומרים הלל בפסח שני שאין לילו מקודש לחג, ראה למעלה. אבל ביום אין צריך קדושת חג (גמרא שם צה:). (101) משנה שם צה. וראה למעלה פ"ח הלכה ד. (102) כלומר בחבורה אחת ובמקום אחד, ראה למעלה פ"ט הלכה ה, שרבינו פוסק להחמיר כשניהם, כר' יהודה וכו' שמעון (פסחים פו.). וכנראה שלרבינו היתה הגירסא בגמרא פסחים צה. באופן שגם בפסח שני הדין

לְהִרְאוֹת¹⁵. וְהִדְבֵּר יָדוּעַ, שְׁאֵין הַשְּׁלָמִים בָּאִים אֶלָּא
מִן הַבְּהֵמָה¹⁶. וְשְׁתֵּי מִצְוֹת אֵלוּ, שֶׁהֵן הָרֹאִיָּה
וְהַחֲגִיגָה, אֵין הַנָּשִׁים חַיִּבוֹת בָּהֶן¹⁷. וְהַשְּׁמִיחָה
הָאֲמוּרָה בְּרִגְלִים הִיא: שְׁיִקְרִיב שְׁלָמִים יָתֵר עַל
שְׁלָמֵי חֲגִיגָה¹⁸, וְאֵלוּ הֵם הַנִּקְרָאִים שְׁלָמֵי שְׁמִיחָה
חֲגִיגָה; שְׁנֶאֱמַר: וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְאָכַלְתָּ שֶׁם וְשְׁמִיחָה
לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ¹⁹. וְנָשִׁים חַיִּבוֹת בְּמִצְוָה זוֹ²⁰.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שלוש מצוות עשה נצטוו ישראל בכל רגל משלש רגלים
ואלו הן: הראיה והחגיגה והשמחה. הראי'... יביא עמה קרבן
עולה. החגיגה... יקריב שלמים ביום טוב ושתי מצוות אלו...
אין הנשים חייבות בהן והשמחה האמורה... ונשים חייבות
במצוה זו".

והשיג עליו הראב"ד שהרי אין הנשים חייבות בקרבן
שמחה אלא "בשמחה שתשמח עם בעלה שתעלה עמו
והוא ישמח אותה". ומקורו במסכת קידושין "אמר אביי
אשה בעלה משמחה".

והכס"מ הביא דעת רש"י ש"אין חובת השמחה תלויה בה
אלא על בעלה שישמחנה במאכל ומשתה וכלי פשתן",
ודעת התוס' "אשה בעלה משמחה בשלמי שמחה שלו",
ומסיים "ואין תפיסה על הרמב"ם למה לא האריך לבאר
זה".

ותירוצו צריך עיון, שהרי הקושיא על הרמב"ם היא לא על
שלא האריך לבאר ענין זה אלא שפסק היפך דברי הגמרא
ש"אשה בעלה משמחה" ופסק ש"נשים חייבות במצוה
זו".

(על פי יין מלכות ספר קרבנות סימן ג')

(2) חגיגה ו, ב: "דתניא, רבי יוסי הגלילי אומר: שלש מצוות
נצטוו ישראל בעלותם לרגל". (3) פסח, שבועות וסוכות.
(4) שם נאמר: "שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך אל פני
האדון ה'". (5) ב'ספר המצוות' (מצוות עשה נב) כתב:
"והוא אמרו יתעלה (שמות כג, יד), שלש רגלים תחוג לי
בשנה". (6) פסוק זה נאמר בחג הסוכות. ובחג השבועות
נאמר (דברים טז, יא): "ושמחת לפני ה' אלוךך", וב'ספרי'
(שם, יב) אמרו: "וזכרת כי עבד היית בארץ וכו' מלמד שכל
שנוהגים בעצרת, נוהגים בפסח וכו'". (7) אבל שאר
הימים, אינם אלא תשלומין של ראשון (להלן ה"ד).
(8) אבל אם בא לעזרה בשאר ימים (אחרי שקיים כבר חובת
הראיה ביום הראשון של החג) – אינו חייב להביא קרבן
עולה, וכרבי יוחנן (חגיגה ז). (9) בברייתא שם ז, א: "ולא
יראה פני ריקם, בזבחים. אתה אומר בזבחים או אינו אלא
בעופות ובמנחות, ודין הוא וכו' אף ראה האמורה לגבוה
- זבחים (ולא עופות ומנחות)". הרי מפורש שעולת ראה
אינה אלא מן הבהמה ולא מן העוף, אבל במכילתא (פ'
משפטים) במקום "או אינו אלא בעופות ובמנחות" נאמר:
"או אינו אלא בכספים", ולפי זה אינו ממעט עופות, שגם
הם בכלל הזבחים (ראה 'מאירי' חגיגה ז. ובכסף-משנה כאן
בשם מהר"י קורקוס). (10) צריך לומר "ולא". (11) וכל

שנאכל בבית אחד, ראה למעלה הערה צה. (103) משנה
פסחים שם. (104) ראה למעלה הלכה יא. (105) ראה
למעלה הלכה א. (106) בפסח שני. (107) משום
שבבמדבר שם, אחרי שכתב ככל חוקת הפסח, מפרט שם
המקרא כמה פרטי דינים של פסח שני, כמו "ועצם לא
תשברו", "ולא ישאירו ממנו עד בוקר", וכן "על מצות
ומרורים יאכלוהו". (108) כלומר, דברים שפירט אותם
הכתוב. (109) כמו "לא ישאירו ממנו עד בוקר", "ועצם
לא תשברו", וכן שאר מצוות שבגוף הקרבן, כמו צלי. אבל
דברים שאינן בגוף הקרבן, לא שוה השני לראשון. ומצה
ומרור שאינן בגוף הקרבן, מפרש המקרא באופן מיוחד,
שגם פסח שני נאכל על מצה ומרור, ראה הסוגיא בפסחים
צה. (110) השני. (111) אולי צ"ל "וכלל" זה [ובכ"י
תימן: חוקת הפסח שכלל]. ואחר-כך מתחילה הלכה
חדשה: "זה שנאמר וכו'". (112) בפסח שנעשה במצרים.
(113) בעשור לחודש ניסן, כמו שנאמר (שמות יב, ג):
"בעשור לחודש הזה, ויקחו להם איש שה וכו'".
(114) (שם, כב). והוא: ג' קלחין של מין ירוק שיש לו
גבעולים (רש"י שם). (115) כמו שנאמר (שם) "ולקחתם
אגודת אזוב וטבלתם בדם אשר בסף, והגעתם אל המשקוף
ואל שתי המזוזות". (116) כמו שכתוב (שם, יא) "ואכלתם
אותו בחפזון". (117) בפסחים של כל הדורות.
(118) משנה בפסחים צו.

סליקו להו הלכות קרבן פסח בסיעתא דשמיא

הלכות חגיגה

- 1 יֵשׁ בְּכֻלָּן שֵׁשׁ מִצְוֹת. אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּים
- 2 מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פֶרֶטֶן: (א) לְהִרְאוֹת פְּנֵי
- 3 ה'. (ב) לַחַג בְּשֵׁלֶשׁ רִגְלִים. (ג) לְשִׁמְחַת בְּרִגְלִים. (ד)
- 4 שְׁלֹא יֵרָאֶה רִיקָם. (ה) שְׁלֹא יַעֲזֹב לִי מִלְשִׁמְחוֹ וְלִתֵּן
- 5 לוֹ מִתְּנוּתָיו בְּרִגְלִים. (ו) לְהִקְהִיל אֶת הָעָם בְּחַג
- 6 הַסִּפּוֹת בְּמוֹצָאֵי שְׁמֵטָה.
- 7 וּבִאֹר מִצְוֹת אֵלוּ בְּפָרָקִים אֵלוּ:

פרק ראשון

(1) יבאר ששלש מצוות נצטוו ישראל בכל רגל משלש
רגלים, ומה הן, ואם הנשים חייבות בהן.

- 8 א. שְׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה נִצְטְווּ יִשְׂרָאֵל בְּכָל רִגְלָהֶם²
- 9 מִשְׁלֵשׁ רִגְלִים³, וְאֵלוּ הֵן: הָרֹאִיָּה, שְׁנֶאֱמַר: יֵרָאֶה כָּל
- 10 זְכוּרְךָ⁴; וְהַחֲגִיגָה, שְׁנֶאֱמַר: תַּחֲגֵּל לִה' אֱלֹהֶיךָ⁵;
- 11 וְהַשְּׁמִיחָה, שְׁנֶאֱמַר: וְשְׁמִיחָתָה בְּחֶגְדָּךָ⁶. הָרֹאִיָּה הָאֲמוּרָה
- 12 בַּתּוֹרָה הִיא: שְׁנִירָה פְּנֵי בַּעֲזָרָה בְּיוֹם טוֹב הָרֹאשׁוֹן⁷
- 13 שֶׁל חַג, וְיָבִיא עִמּוֹ קֶרֶפֶן עוֹלָה⁸, בֵּין מִן הָעוֹף בֵּין
- 14 מִן הַבְּהֵמָה⁹. וּמִי שֶׁבָּא לַעֲזָרָה בְּיוֹם רֹאשׁוֹן וְלֹא
- 15 הָבִיא עוֹלָה - לֹא דִין שְׁלֹא עֲשֵׂה מִצְוַת עֲשֵׂה, אֶלָּא
- 16 עוֹבֵר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֶאֱמַר: לֹא¹⁰ יֵרָאוּ פְּנֵי
- 17 רִיקָם¹¹. וְאֵינוֹ לֹקֵה עַל לֹא זֶה, שֶׁהָרִי לֹא עֲשֵׂה
- 18 מַעֲשֶׂה¹². הַחֲגִיגָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה הִיא: שְׁיִקְרִיב
- 19 שְׁלָמִים¹³ בְּיוֹם טוֹב הָרֹאשׁוֹן שֶׁל חַג¹⁴ בְּבֹאוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

יחנן (חגיגה שם, הובא למעלה). (25) משקלו שש עשרה שעורות כסף. ראה מה שכתב רבינו בפירוש המשניות, בתחילת מס' חגיגה. (26) שתי מעות כסף, שלושים ושתיים שעורות (פירוש המשניות, שם). ופסק כבית הלל (משנה, חגיגה ב.). ולא כבית שמאי הסוברים ההיפך מזה: שהחגיגה היא מעה כסף והראיה שתי כסף. (27) שהשיעור של מעה כסף ושתי כסף זהו רק "לפחות", אבל למי שידו משגת – מצוה עליו להביא כפי השגתו. (28) משנה, חגיגה ח, ב.

ג. שלמי שמחה לא נתנו בהן חכמים שיעור²⁹. בעת שיעלה אדם לירושלים לחג, אם היו בידו קרבנות הראיה – וביאם, או יעלה עמו כסף³⁰ לקנות בו הקרבן. ואם אין בידו כסף – לא יביא שוה כסף³¹. אפלו היה בידו שוה כסף זהובים – אסור³² לו לעלות ריקם בלא כסף ולא קרבן. ולמה אסור שיעלה בידו שוה כסף? גזירה שמה לא ימצא למכר, או שמה ימצאו המעות סיגים³³.

(29) שהרי במשנה (חגיגה ב.) לא הוזכר שיעור אלא לענין חגיגה וראיה, אבל לא לענין שמחה. ומשום כך ודאי שאין לשלמי שמחה שום שיעור (לחס-משנה). "ומצוה להביא שלמי שמחה כפי עשורו" (מאירי' חגיגה, על המשנה). (30) מטבע של כסף. (31) בכורות מט, ב – במשנה: "וכלן וכו' בכסף ובשוה כסף חוץ משקלים", ובגמרא (שם נא): "תנא, חוץ מן השקלים ומעשר והראיון (= עולת ראיה)". (32) מדרבנן. (33) בכורות, שם: "והראיון, תני רב יוסף שלא יביא סיגה לעזרה", ומפרשה רבינו כפירוש ה'תוספות' (שם ד"ה והראיון), שזוהי נתינת טעם על זה שלא יביא שוה כסף, שמה ימצאו סיגים בחתיכת הכסף ולא תשווה שתי מעות. ומה שכתב רבינו "שמה לא ימצא למכור" לא נזכר שם בגמרא. (ומה שכתב "המעות" צריך לומר, שכונתו לשווה המעות).

ד. מי שלא הקריב ביום טוב הראשון³⁴ עולת ראיתו ושלמי חגיגתו³⁵ – הרי זה מקריבן בשאר ימות הרגל; שנאמר: שבעת ימים תחג לה' אלהיך – מלמד שכל ראיון לחגיגה³⁶. וכלן תשלומי ראשון הם³⁷.

(34) של חג הפסח, וראה להלן ה"ז לענין חג הסוכות וחג השבועות. (35) ושלמי שמחה לא כתב כי בכל ימי החג הוא חייב בשמחה, ואין זה מטעם תשלומין (תוספות יום-טוב' חגיגה פ"א מ"ו). (וזוהי כוונת התוספתא פ"א שם (עמוד 22, 232) "שמחה נוהגת וכו' כל שבעה, מה-שאינ-כן בשתייהם". ועי' 'תוספות' שם ז: ד"ה יש בשמחה). (36) מכילתא, פרשת בא: "רבי יוסי הגלילי אומר, שבעת ימים תחוג לה' אלוהיך (דברים טז) להביא שבעת ימי הפסח שיטענו חגיגה, או אינו אלא בחג (=הסוכות), כשהוא אומר וחגותם אותו חג לה' (ויקרא כז) הרי חג אמור, ומה אני מקיים שבעת ימים תחוג לה', להביא שבעת ימי הפסח שיטענו חגיגה". וכן בחגיגה ט, א. ואע"פ שפסוק זה נאמר בחגיגה ולא בראיה – למדו ראיה מחגיגה לענין זה

זה אינו אלא אם לא השלים בשאר הימים, אבל אם והשלים והביא קרבן בשאר הימים, הרי הם תשלומין של הראשון ואינו עובר על ה'לאו' ועל ה'עשה' (קריית ספר). (12) ולא שאין בו מעשה אין לוקין עליו (פי"ח מהל' סנהדרין ה"ב). (13) תוספתא חגיגה פ"א (הוצאת צוקרמנדל עמ' 22, 232) "איזו היא חגיגה, שלמים הבאים לחגיגה". וכ"ה במדרש הגדול (שמות כג, יד) "תחוג לי, שיקריב שלמי חגיגה". (14) חגיגה ט, א: "דתניא, וחגותם אותו חג לה' שבעת ימים (ויקרא כג, מא) יכול יהא חוגג והולך כל שבעה, ת"ל אותו, אותו אתה חוגג ואי אתה חוגג כל שבעה, א"כ למה נאמר שבעה – לתשלומין". (15) שם ו, ב: "רבי יוסי הגלילי אומר: שלש מצוות נצטוו ישראל בעלותם לרגל: ראיה וחגיגה ושמחה". (16) ולא מן העוף, ראה פ"א מהל' מעשה הקרבנות ה"א: "השלמים באים מן הכבשים ומן העזים ומן הבקר וכו' ואין העוף בא לשלמים". (17) שם ו, ב: "דתניא, רבי יוסי הגלילי וכו' יש בשמחה מה שאין בשתייה, שהשמחה נוהגת באנשים ובנשים, מה שאין בשתייה". שהן מצוות-עשה שהזמן גרמא, והכתוב לא ריבה אותן במיוחד כמו שריבה אצל שמחה (רש"י). ושם ד, א – אמרו "זכור, להוציא את הנשים". (18) כלומר, נוסף לשלמי חגיגה, מקריב גם שלמי שמחה. (19) פסוק זה לא נאמר בשמחת החג אלא בהר עיבל, הרי שנראה מכאן שהשמחה היא בזביחת קרבן שלמים, כמו כן אצלנו שמחת החג היא ע"ז זביחת שלמים, שכן למדנו ב'ספרי' (דברים טז, יא) "נאמר כאן שמחה, ונאמרה להלן (בהר עיבל) שמחה. מה שמחה האמורה להלן – שלמים, אף שמחה האמורה כאן – שלמים". (20) של שמחה (חגיגה ו: "דתניא, רבי יוסי הגלילי וכו' יש בשמחה מה שאין בשתייה (בחגיגה וראי') שהשמחה נוהגת באנשים ובנשים", שנאמר (דברים יד, כו) "ושמחת אתה וביתך" (רש"י שם). וכרבי זירא (ראש השנה ז: "שהחיוב עליה. ולא כאבי שאמר (שם) "אשה בעלה משמחה", שאין החובה עליה אלא על בעלה (לחס-משנה פי"ד מהל' מעשה הקרבנות ה"ד. וראה בראב"ד וספ-משנה כאן).

ב. הראיה²¹ והחגיגה²² אין להן שיעור מן התורה, שנאמר: איש כמתנת ידו²³ וגומר. אבל מדברי סופרים²⁴, שלא קרבן עולת ראיה פחות משוה מעה כסף²⁵, ולא שלמי חגיגה פחות משוה שתי כסף²⁶. ומצוה להביא כפי עשורו²⁷, שנאמר: כמתנת ידו²⁸.

(21) פאה פ"א מ"א: "ואלו דברים שאין להם שיעור כו' הראיון וכו'". (22) בחגיגה ז, א – על דברי המשנה, פאה שם: "אמר רבי יוחנן, כסבורין אנו לומר הראיון אין לו שיעור למעלה, אבל יש לו שיעור למטה, עד שבא רבי הושעיא ברבי, ולימד אין לו שיעור לא למעלה ולא למטה. אבל חכמים אומרים, הראי' מעה כסף וחגיגה שתי כסף", הרי שגם החגיגה אין לה שיעור מן התורה, וראה להלן. (23) "מפשטות הפסוק נראה שאין כאן שיעור אלא כפי מה שירצה, והפסק הזה מוסב על הפסוקים הקודמים של מצות קרבן ראיה וקרבן חגיגה" (קריית ספר). (24) דברי רבי

(47) משנה, חגיגה שם. ולענין חג הפסח, ראה למעלה ה"ד.
(48) שמיני עצרת. (49) אף-על-פי שלענין פז"ר קש"ב הוא כרגל בפני עצמו (סוכה מז.), לענין תשלומין הרי הוא תשלומין של ראשון, ולמדו כן מפסוק מפורש בגמרא שם.
(50) בחגיגה יז, א: "א"ר אלעזר וכו' מנין לעצרת שיש לה תשלומין כל שבעה, שנאמר (דברים טז) בחג המצות ובחג השבועות וכו' מקיש חג השבועות לחג המצות. מה חג המצות יש לה תשלומין כל שבעה, אף חג השבועות יש לה תשלומין כל שבעה".

ח. עולת ראיה ושלמי חגיגה אינן דוחין לא את השבת⁵¹ ולא את הטמאה⁵², לפי שאין להן זמן קבוע בקרבנות הצבור; שאם אינו חוגג היום - חוגג למחר⁵³, כמו שבארנו⁵⁴. אבל דוחין את יום טוב⁵⁵. ואף על פי שאין מקריבין ביום טוב נדרים ונדבות⁵⁶ - מקריבין עולת ראיה ושלמי חגיגה ושלמי שמחה; שאין אלו נדרים ונדבות, אלא חובות.

(51) שלעולם אין מקריבין אותם בשבת שבחג. (52) אם נטמאו הבעלים או הכהנים או כלי השרת, אין מקריבין אותם. (53) שכל קרבן שקבוע לו זמן דוחה את הטומאה ואת השבת, ואלו אין קבוע להם זמן, שהרי יש להם תשלומין כל שבעה, "וכיון דאית להו תשלומין כל שבעה, לא דחו את השבת. ומכיון שלא דחו שבת, לא דחו טומאה" (פסחים עו:). והוא-הדין לעולת ראיה, שאף היא יש לה תשלומין (כסף-משנה). (54) למעלה ה"ד וה"ז. (55) כדעת בית הלל (חגיגה יז). ואף כי אין קבוע להם זמן ואפשר להשלים בשאר ימי הרגל - יש לחוש שמא יפגע או יאנס בשאר ימי המועד ולא יביא (ביצה כ: ורש"י שם). (56) מחלוקת (שם יט: כ:). ופסק לחומרא. כיון שאין קבוע להם זמן, ואפשר להקריבן אחר החג (שם).

ט. כשקריב המקריב עולת ראיתו ושלמי חגיגתו ושמחתו ביום טוב - סומך עליהן⁵⁷ בכל פחו⁵⁸, כדרך שעושה בשאר הימים. אף על פי שסמיכה אינה מעכבת⁵⁹, כמו שבארנו במעשה הקרבנות⁶⁰, לא גזרו עליה משום שבות⁶¹.

(57) בעולת נדבה נאמר (ויקרא א, ד) "וסמך את ידו", ובעולת חובה נאמר (שם ט, טז) "ויקרב את העולה ויעשה במשפט". ואמרו בברייתא (ביצה כ:). "כמשפט עולת נדבה, למד על עולת חובה שטעונה סמיכה", וגם אצל שלמי נדבה כתוב (שם ג, אב) "ואם זבח שלמים קרבנו - וסמך ידו", ולמדו בית הלל (ביצה שם) משלמי נדבה ועולת חובה, - ששלמי חובה אף הם טעונים סמיכה. (58) חגיגה טז, ב. (59) שאם לא סמך, גם-כן נתכפר (מנחות צג. במשנה ובברייתא שם צג:). (60) פ"ג הי"ב. (61) שגזרו חכמים, שלא לעלות באילן ולא לרכוב על גבי בהמה בשבת וביום טוב (ביצה לו:), וכשסומך בכל כחו הרי הוא משתמש בבעלי חיים, ואף-על-פי-כן לא גזרו בה משום שבות, וראה בחגיגה טז, ב.

(תוספות' שם ב. ד"ה תשלומין). וראה ב'קרי' ספר' כאן. (37) עיקר המצוה להקריב ביום ראשון של החג (ראה למעלה ה"א, ולהלן ה"ה), ורק אם לא הקריב בראשון חייב להשלימן באחד מימות הרגל, כדעת רבי יוחנן במס' חגיגה שם, ודלא כרבי אושעיא.

ה. ומצוה להקדים ולהקריב בראשון³⁸. לא הקריב בראשון, בין שוגג בין מזיד³⁹ - יקריב בשני⁴⁰. וכל המאחר - הרי זה מגנה⁴¹, ועליו נאמר: נוגי ממועד אספת⁴².

(38) אף כי אפשר להשלים במשך שאר ימי החג, מצוה להקדים ולהקריב בראשון שהוא עיקר החיוב, ראה למעלה ה"א. (39) (במשנה (חגיגה שם): "מי שלא חג ביו"ט הראשון של חג, חוגג את כל הרגל". ולשון "מי שלא חג", שנאמרה סתם, משמעה בין בשוגג בין במזיד. וכן לענין פסח שני, שאף הוא תשלומין לפסח ראשון אליבא דרבי נתן, גם מזיד מביא פסח שני (כן נראה בפסחים צג. שהביריתא אמרה שגם מזיד מביא פסח שני, והגמרא שם אינה מחלקת בין רבי לרבי נתן). ומה שאמרו בברכות כו, א - שאם ביטל תפילת שחרית במזיד אינו משלים במנחה, היינו משום שעבר זמנה של שחרית, אבל כאן כל הרגל זמנו הוא. (40) ולא יאחר בשלישי וכו' וכו'. (41) ובחגיגה ז, ב - נקרא פושע (הגהות יד איתן' על הרמב"ם, והגהות הרש"ש מגילה ח.). (42) ברכות כח, א: "כדמתרגם רב יוסף, תברא אתי על שונאיהון דבית ישראל על דאחרו זמני מועדיא דבירושלים", פירוש: שבר יבוא על שונאיהם של ישראל (בלשון גסי נהור) על אשר איחרו את זמני המועדים בירושלים. ומפרש רבינו, שזמני המועדים הם קרבנות הרגלים שאיחרו ולא הקריבו בזמן, ביום ראשון, ולא כדברי ה'תוספות' שם ד"ה כדמתרגם (הגהות יד איתן', וחדושים ומקורים להרש"ש על הרמב"ם).

ו. עבר הרגל⁴³ ולא חג⁴⁴ - אינו חיב באחריות⁴⁵. ועל זה וכיצא בו⁴⁶ נאמר: מעות לא יוכל לתקן.

(43) משנה, חגיגה ט, א. (44) לא הביא קרבנות החג. (45) כיון שעבר הרגל אינו מחויב להקריבם. אבל מביאם בתור נדבה, ואם אבדו או מתו אינו חייב באחריותם, כדין קרבנות נדבה (ראה 'טורי אבן' חגיגה שם). (46) הוא מה שאמר רבי שמעון בן מנסיא במשנה, שם: "איזהו מעוות שאינו יכול להתקן, זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר", וראה ב'מאירי' חגיגה שם שכתב, שרבי שמעון בן מנסיא לא בא אלא להוסיף: שכל העובר עבירה שאי-אפשר לו להשיבה, הוא בכלל מעוות לא יוכל לתקן.

ז. מי שלא חג ביום טוב הראשון של חג הספות⁴⁷ - חוגג את כל הרגל וביום טוב האחרון שהוא שמיני⁴⁸. ואף השמיני תשלומי ראשון הוא⁴⁹. וכן מי שלא חג ביום חג השבועות - חוגג כל שבועה, ויש לו תשלומין כל ששת ימים שלאחר חג השבועות. ודבר זה מפי השמועה נאמר, שחג השבועות כחג המצות לתשלומין⁵⁰.

ומניין שכל אלו פטורין מן הראיה? הרי הוא
אומר: יראה כל זכור¹² - להוציא את הנשים.
ומצות עשה שאין הנשים חייבות בה - אין
העבדים חייבים בה¹³. ועוד, הרי נאמר: בבוא כל
ישראל - להוציא העבדים. ונאמר: בבוא כל
ישראל לראות - כשם שהן באין לראות לפני
ה', כך הם באים לראות הדר קדשו ובית
שכינתו. להוציא סומא, שאינו רואה¹⁵. אפילו
נסמית עינו אחת, שהרי אין ראיתו שלמה¹⁶. ושם
נאמר: למען ישמעו - להוציא מי שאין לו
שמיעה גמורה¹⁷. ולמען ילמדו - להוציא מי
שאינו מדבר¹⁸; שכל המצוה ללמד - מצוה
ללמד¹⁹. ונאמר: בעלתך לראות את פני ה' - מי
שיכול לעלות ברגליו, להוציא חגר וחולה וזקן
וענג²⁰. וכבר בארנו בהלכות ביאת המקדש, שאין
הטמא ראוי לביאה²¹, וכן הערל מאוס בטמא²².

~ נקודות משיחות קודש ~

"הסומא בעינו אחת.. פטור. ומניין שכל אלו פטורין מן
הראי... נאמר בבוא כל ישראל לראות, כשם שהם באים
לראות לפני ה', כך הם באים לראות הדר קדשו ובית
שכינתו, להוציא סומא שאינו רואה, אפילו נסמית עינו אחת,
שהרי אין ראיתו שלימה גמורה".

מבואר ב'אור התורה' על מסכת חגיגה, מה הוא רואה
אותך בשתי עיניו, אף אתה כו' וענין שתי עיניו של אדם
הוא ממכ"ע וסוכ"ע. ומעתה מבוארים שני הלשונות: "הדר
קדשו" - סוכ"ע, "ובית שכינתו" - ממכ"ע.

(על"פ י"ן מלכות' ספר קרבנות סימן ד)

(2) שוטה הוא "מי שנטרפה דעתו ונמצאת דעתו משובשת
תמיד בדבר מן הדברים" (פרק ט מהלכות עדות הלכה ט)
וכדעת ר' יוחנן (חגיגה ג:), שאפילו שוטה באחד מן
הדברים הרי הוא שוטה. וקטן הוא זה, שאינו יכול לאחוז
בידו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית, אבל אם הוא
יכול לאחוז בידו של אביו, חייב אביו להעלותו כדי לחנכו
במצוות. (3) שאינו יכול לעלות ברגליו. (4) מפונק,
שאינו הולך ברגליו אלא ברכיבה. ובמשנה שם: "ומי שאינו
יכול לעלות ברגליו" וכן בברייתא (ד). ופירשו בגמרא שם,
שהכוונה גם לאנשים מפונקים. (5) מכיוון שאינו שומע
פטור מהראייה (חגיגה ב:). (6) שם ג. דברי ר' תנחום,
ולמד כן ממה שנאמר (דברים לא, יא) "באזניהם", שחרש
באזנו אחת פטור מן הראייה. (7) שאין לו לא אבר זכרות
ולא אבר נקבות, אלא הוא אטום. (8) "שיש לו אבר זכרות
ואבר נקבות וספק הוא אם הוא זכר אם נקבה". (9) ואשה
פטורה מן הראייה. ומטעם ספק ערל זכר (ראה ביבמות עב.
ופק' מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ט שאסור בתרומה
מטעם זה) אינו אסור, שהרי כל פטורו של ערל אינו אלא
משום שהוא מאוס (להלן בסוף ההלכה, עיין שם), וטומטום
שהוא אטום ואי אפשר למולו, אינו מאוס, כמו שכתבו
התוספות ביבמות עב: דיבור המתחיל התם. וראה במשנה
למלך. ובגמרא (חגיגה ד.) פירשו שפטור טומטום הוא

י. המפריש עולת ראיתו ומת - היו רשין חייבין
להביאה⁶². מתר להקריב בחלו של מועד נדרים
ונדרות⁶³; שנאמר: אלה תעשו לה' במועדיכם לבד
מנדריכם ונדחתים⁶⁴, מפלל שקרבין ברגל⁶⁵.
לעלתיכם - כמו עולת מצרע ועולת יולדת⁶⁶.
ולמנחתים - להביא מנחת חוטא ומנחת קנאות⁶⁷.
ושלמיתכם - לרבות שלמי נזיר⁶⁸. הפל קרבין
במועד⁶⁹, ואין קרבין ביום טוב.

(62) בכורות נא, ב. וראה גם ב'ירושלמי' חגיגה פ"א ה"א.
(63) תמורה יד, ב. ביצה יט, ב. חגיגה ז, א. (64) וגו'
לעולותיכם ולמנחותיכם ולנסכים ולשלמים. (65) תמורה,
שם. (66) תמורה, שם. שהמצורע והיולדת מביאים קרבן
עולה בעת טהרתם (ויקרא יב, ו לענין יולדות, ושם יד, כ
לענין מצורע). (67) תמורה, שם. מנחת חוטא, היא המנחה
שמקריב העני כשיתחייב חטאת ולא הגיעה ידו (שם ה, יא),
ומנחת קנאות היא מנחת סוטה, כשמשקין את הסוטה מביא
בעלה מנחה (במדבר ה, טו). (68) תמורה, שם. שביום
מלאות לו ימי נזירותו מביא איל לשלמים (במדבר ו, יד).
(69) כלומר, בחולו של מועד.

9 יא. ומי שהיה לו אוכלים מרבים⁷⁰ ונקסים מועטין
10 - מביא שלמי חגיגה מרבין ועולות ראיה מועטין⁷¹.
11 היו לו אוכלין מועטין⁷² ונקסים מרבין - מביא
12 עולות ראיה מרבות ושלמי חגיגה מועטות⁷³. היו
13 זה מועט - על זה אמרו⁷⁴: לא יפחת ממעה
14 לעולה ושתי כסף לשלמים. זה וזה מרבה - על זה
15 נאמר: בכרפת ה' אלהיך אשר נתן לך.

(70) כלומר, בני ביתו מרובים. (71) משנה, חגיגה ח, ב.
(72) שם במשנה. (73) הואיל והאוכלים מועטין, שמא
ישאירו ויבוא לבית הפסול ('מאירי'). (74) ראה למעלה
ה"ב.

יום שני ט' טבת ה'תשפ"ב

פרק שני

(1) יבאר אם כל האנשים חייבים בראיה, ושהחייב בראיה
חייב בחגיגה.

16 א. נשים ועבדים פטורין מן הראיה. וכל האנשים
17 חייבים בראיה, חוץ מחרש ואלם, ושוטה וקטן,
18 וסומא וחגר², וטמא וערל, וכן הזקן והחולה והרף³
19 והענג מאד⁴ שאינם יכולים לעלות על רגליהן. כל
20 אלו האחד עשר פטורין, ושאר כל האנשים חייבין
21 בראיה. החרש, אף על פי שהוא מדבר⁵, אפילו חרש
22 באזנו אחת⁶ - פטור מן הראיה. וכן הסומא בעינו
23 אחת או חגר ברגלו אחת - פטור. האלם, אף על
24 פי שהוא שומע - פטור. טמטום⁷ ואנדרוגינוס⁸ -
25 פטורין, מפני שהן ספק אשה⁹. מי שחציו עבד
26 וחציו בן חורין¹⁰ - פטור מפני צד עבדות שבו¹¹.

(23) "ראיתי ששורין בהן הבגדים לפני כיבוסן יום או יומיים", וראה רש"י בבא בתרא יז. דיבור המתחיל נברכת הכובסין. (24) כלומר כורה נחושת ממקום מוצאו מן הארץ, וכרבה בר בר חנה בכתובות שם. (25) מעבדי עורות. (26) בחגיגה ד. ז: "אחרים אומרים המקמץ והמצרף נחושת והבורסי פטורין מן הראיה, שנאמר (שמות כג) "כל זכורך" מי שיכול לעלות עם כל זכורך יצאו אלו שאינן ראויין לעלות עם כל זכורך (שיריון רע)". וראה במאירי (שם) שכתב שאין הלכה כאחרים ואדרבה "כל לרבות הוא ולא למעט, ויטהרו גופם ומלבושם ויעלו". והכסף-משנה כתב שם בשם הר"י קורקוס ש"אחרים" אינם ממעטים אלא בעודם במאיסותם, אבל כשיטהרו הרי הם כשאר כל אדם.

ג. כל קטן שיכול לאחז בידו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית²⁷ - אביו חייב להעלותו ולהראות בו, כדי לחנכו במצות; שנאמר: יראה כל זכורך²⁸. ואם היה הקטן חגר או סומא או חרש, אפילו באחת - אינו חייב לחנכו, אף על פי שהוא ראוי לרפואה²⁹; שאילו היה גדול והוא כפוף³⁰ - היה פטור, כמו שפארנו.

(27) כבית הלל במשנה חגיגה ב. ולא כבית שמאי, שמחייבים גם אם יכול לרכוב על כתיפו של אביו, שהוא קטן ביותר. (28) ברייתא שם ובגמרא אמרו, שחינוך הקטן אינו אלא מדרבנן והפסוק "כל זכורך" אינו אלא אסמכתא בעלמא. ורבינו נמשך אחר לשון הברייתא (לחם משנה). (29) וכשיתרפא יהיה חייב, בכל זאת אין חייב על אביו לחנכו עכשיו. (30) לפיכך לא חייבו את אביו לחנכו.

ד. כל החיב בראיה - חייב בחגיגה, וכל הפטור מן הראיה - פטור מן החגיגה. וכלן חייבין בשמחה, חוץ מחרש שוטה וקטן³¹ וערל וטמא. חרש שוטה וקטן - מפני שאינן בני חייב הרי הן פטורין מקל מצות האמורות בתורה; וערל וטמא - מפני שאינן אוכלים בקדשים ואינן ראויין לביאה, כמו שפארנו בהלכות ביאת המקדש³² ובהלכות מעשה הקרבנות.

(31) שם בדף ב: וחרש הוא שאינו שומע ואינו מדבר, אבל מדבר ואינו שומע או שומע ואינו מדבר חייב בשמחה (שם). (32) בפרק ג לענין טמא. ובפרק ב הלכה יב לענין ערל (שמשלח קרבנותיו, אבל הוא עצמו אינו בא לעזרה).

ה. מי שהיה חגר או סומא ביום ראשון ונתרפא בשני - פטור מן הראיה ומן החגיגה, שבימים חובתו היה פטור; שפול ימות החג³³ תשלומי ראשון הן³⁴, כמו שפארנו. וכן אם נטמא בליל יום טוב הראשון, אף על פי ששהה למחר³⁵ - פטור³⁶. אבל אם נטמא ביום ראשון³⁷ - הרי זה חייב להביא חגיגתו וראיתו בתוך ימי הרגל כשיטהר.

(33) כלומר שאר ימי החג. (34) כר' יוחנן שם. וכיוון

אפילו כשביציו בחוץ וניכר שהוא זכר ובכל זאת מיעטו הכתוב מן הראיה, ומדברי רבינו לא נראה כן. (10) "אם היה עבד של שני שותפין ושחררו אחד מהן, או אם היה לו אדון אחד וקבל ממנו (מהעבד) קצת דמיו ושחרר מקצתו באלו הדמים, נחשב לחצי עבד וחצי בן חורין, אבל אם שחרר אותו האדון חציו על ידי שטר, הרי זה אינו כלום לפי שעיקר אצלנו המשחרר חצי עבדו לא קנה וזהו בשטר". (11) שנאמר (שמות כג, יז) "יראה כל זכורך אל פני האדון ה'", ודרשו (בחגיגה ד.) "מי שאין לו אלא אדון אחד, יצא זה (עבד) שיש לו אדון אחר". ולא נצרכה דרשה זו אלא למי שחציו עבד וחציו בן חורין, אבל עבד שלם יש היקש של "לה" "לה" מאשה שהוא פטור (חגיגה שם). (12) חגיגה ד. ואף כי מצות עשה שהזמן גרמא היא ונשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא - יש צורך במיעוט זה של כל זכורך כדי שלא נלמד בגזירה שווה את הלימוד של "ראיה ראיה" ממצוות הקהל שנשים חייבות בה. (13) לפי שבשפחה נאמר: "או חופשה לא ניתן לה" (ויקרא יט, כ) ובאשה נאמר: "וכתב לה ספר כריתות" (דברים כד, א) ולמדו עבד ושפחה בגזירה שווה "לה" "לה" מאשה, שכל מצוה שהאשה חייבת בה אין העבד חייב בה (חגיגה ד.). (14) כלומר, כמו שהקב"ה רואה אותם. (15) בגמרא שם ממעטים סומא ממצות ראיה מן הפסוק "שלוש רגלים" (שמות שם יד) "רגלים פרט לחיגר ולחולה ולסומא וכו'". (16) ואין הוא בא לראות כשם שהוא בא להיראות, שהקב"ה רואהו בשתי עיניו והוא אינו רואה אלא בעין אחת (חגיגה ב.). אבל בגמרא (שם) למדו כן ממה שנאמר (שמות שם, יז) "יראה", ולומדים יראה יראה מה לראות בשתי עיניו אף ליראות בשתי עיניו. (17) בחגיגה ג. למדו מפסוק זה למדבר ואינו שומע. ואילו חרש באזנו אחת למדו ממה שנאמר (דברים לא, יא) "באזניהם" ולא חרש באזנו אחת. וראה בלחם משנה. (18) אף אם הוא שומע ויכול ללמוד לעצמו. (19) וזה שאינו מדבר איננו יכול ללמד לאחרים. ושם בגמרא אמרו: "קרי ביה למען ולמדו". (20) בגמרא שם ד. למדו דברים אלו ממה שנאמר (שמות כג, יד) "רגלים" - פרט לחיגר ולחולה ולסומא ולזקן שאינו יכול לעלות ברגליו". (21) שאסור לטמא להיכנס למקדש. ושם ד: למדו שטמא פטור מן הראיה ממה שנאמר (דברים יב, ה') "ובאת שמה והבאתם שמה" - "כל שישנו בביאה (בכניסה למקדש) ישנו בהבאה (הבאת קרבן) וכל שאינו בביאה אינו בהבאה". (22) בחגיגה שם: "רבי עקיבא אומר איש איש (ויקרא כב, ד) לרבות את הערל (כטמא)". אבל ביבמות עב: פירשה רב יוסף משום דמאיס, כלומר לא מריבוי הכתוב אלא מפני שהוא מאוס, וללמדנו שלא השווהו לטמא מכל וכל, אלא דווקא לענין גבוה כגון בראייה וביאת מקדש ועבודת קרבנות. אבל למי חטאת, כשר ערל לקדש ולהזות.

ב. המקמץ, והוא שמלאכתו לקבץ צואת כלבים וכיוצא בהן לעבד העורות²³ או לרפואה, וכן המצרף נחשת במחצב שלו²⁴ והעבדנין²⁵, אף על פי שהן מאוסין מפני מלאכתן - הרי אלו מטהרין גופן ומלבושן ועולין בכלל ישראל לראות²⁶.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17 ראשונה מן החליין⁵¹. מפני ששלמי חגיגה חובה,
18 וכל שהוא חובה אינו בא אלא מן החליין⁵².

(47) כלומר, אין קונים אותה אלא במעות חולין ולא במעות הקדש (משנה חגיגה ז: וגמרא שם). (48) שכל דבר של חובה צריך להביאו ממעות של חולין. ולמדו זאת ממה שנאמר (דברים טז, י) "ועשית חג שבועות לה' אלוך מסת נדבת ידך אשר תיתן" - "מסת, מלמד שאדם מביא חובתו מן החולין", - "מסת" הוא חולין, כמו שנאמר (אסתר י, א) "וישם המלך אחשוורוש מס על הארץ" (חגיגה ח.). (49) כבית הלל (חגיגה ח.) ולמדו זאת ממה שנאמר (דברים שם) "כאשר יברכך ה' אלוך", ובזה ריבתה התורה גם תערוכת (שם). (50) כר' יוחנן החולק על חזקיה, שם, שסובר טופלין (מחברין) מעות למעות ואין טופלין בהמה לבהמה ולא כחזקיה הסובר להיפך, ועיין כסף משנה. וכל זה אינו אלא בחגיגה שמצינו בה ריבוי בתורה (ראה למעלה). אבל עולת ראה אינה באה אלא מן החולין בלבד. (51) צריך שיהיה במעות של החגיגה מעות של חולין בשיעור של אכילה הראשונה. כן הוא בחגיגה שם וברייתא של חזקיה וסובר רבינו שהוא הדין לר' יוחנן (כסף משנה). (52) לפיכך צריך שיהיה שיעור אכילה ראשונה מן החולין.

19 ט. ויוצא אדם ידי חובת שלמי חגיגה במעשר
20 בהמה⁵³. ואין מביאין אותו ביום טוב, גזירה שמה
21 יעשר ביום טוב⁵⁴.

(53) חגיגה ח. "תניא כוותיה דחזקיה (שסובר טופלין בהמה לבהמה ואין טופלין מעות למעות) "מסת" (דברים טז) מלמד שאדם מביא חובתו מן החולין. בית שמאי אומרים יום ראשון מן החולין, מכאן ואילך מן המעשר. ובית הלל אומרים אכילה ראשונה מן החולין, מכאן ואילך מן המעשר ושאר כל ימות הפסח אדם יוצא ידי חובתו במעשר בהמה", ומפרש רש"י שהמדובר בשאר ימות הפסח הוא לעניין שמחה, אבל רבינו מפרש שהמדובר הוא לעניין שלמי חגיגה שיוצאין ידי חובת שלמי חגיגה במעשר בהמה. (54) "ואי אפשר לעשר ביום טוב משום סקרתא" (חגיגה שם). כלומר משום הצבע האדום שצובע את המעשר. ולולא זה מותר להקריב, ואין זה כנדרים ונדבות שאינם קרבים ביום טוב (למעלה פרק א הלכה ח), לפי שמקריבו לשם חגיגה, ולולא זה מותר להקדישו ביום טוב אף על פי שאין מקדישים ביום טוב, לפי שחייב מן התורה להקדישו.

22 י. ויוצאין ישראל ידי חובת שלמי שמהה בנדרים
23 ונדבות⁵⁵ ובמעשר בהמה⁵⁶, והפנהים⁵⁷ - בחטאת⁵⁸
24 ובאשם⁵⁹ ובבכור⁶⁰ ובחזה ושוך⁶¹; שמהה זולת⁶² היא
25 לשמה באכילת בשר לפני ה',⁶³ והרי אכלו⁶⁴. אבל
26 אין יוצאין ידי חובתן לא בעופות ולא במנחות,
27 שאינן בשר המשמה⁶⁵. כבר בארנו בפסחים,
28 שחגיגת ארבעה עשר⁶⁶ רשות. לפיכך⁶⁷ אין אדם
29 יוצא בה ידי חובת חגיגה⁶⁸, אלא יוצא בה חובת
30 שמהה⁶⁹.

(55) שנדר (=שאמר הרי עלי שלמים) או שנדר (=שאמר

שביום הראשון לא היה בר חיוב, אין עליו חיוב להשלים בשאר הימים. (35) ביום שני של חג. (36) שהרי טמא פטור מן הראיה והחגיגה, ראה למעלה הלכה א, וכיוון שנפטור ביום הראשון לא היה לו אף רגע של חיוב ביום, שהרי נטמא בלילה, - שוב אינו חייב להשלים בשאר הימים. וכדעת חזקיה (שם) שהוא רבו של ר' יוחנן (מאירי שם ולחם משנה). (37) שהיה לו רגע של חיוב ביום לפני שנטמא, שוב יש עליו חיוב תשלומין בשאר הימים.

1 ו. מי שפא לעזרה בתוך ימי החג³⁸ - אינו חייב
2 להביא עולה בידו בכל עת שיפגס³⁹. שזה שנאמר:
3 ולא יראו פני ריקם - אינו אלא בעקר הרגל בלבד,
4 שהוא יום ראשון או תשלומי ראשון⁴⁰. ואם הביא
5 בכל עת שביא - מקבלין ממנו ומקריבין אותה
6 לשם עולת ראה, שהראיה אין לה שיעור.

(38) כל הלכה זו היא כדעת רבי יוחנן החולק על ריש לקיש, ולפי הלשון הראשון שבגמרא חגיגה ז. הסובר שאין למצות ראה שיעור, בין לראיית פנים ובין לעניין הבאת קרבן, וראה במאירי שם הטעם שאנו פוסקין כלשון ראשון אף כי בכל התלמוד אנו פוסקין כלשון אחרון. (39) כיוון שכבר הקריב פעם אחת. (40) אם לא חג ביום הראשון שחייב בתשלומין בשאר הימים.

7 ז. הפריש⁴¹ עשר בהמות לחגיגתו והקריב מהן
8 מקצתן בראשון ופסק⁴² - שוב אינו חוזר ומקריב
9 השאר⁴³, שהרי שיר אותם⁴⁴. ואם לא פסק, אלא
10 דחקו היום ולא יכול להקריב היום⁴⁵ - מקריב
11 השאר למחר⁴⁶.

(41) סתם ולא פירש שמפריש ליום ראשון. (42) הפסיק ולא הקריב את השאר, והיה לו עוד שהות להקריב ביום, וכמו כן היו לו אוכלין. (43) בחגיגה ח: "אמר ריש לקיש הפריש עשר בהמות לחגיגתו והקריב חמש ביום טוב ראשון חוזר ומקריב חמש ביום טוב שני, ר' יוחנן אמר כיוון שפסק שוב אינו מקריב, אמר ר' אבא ולא פליגי (ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש) כאן (ר' יוחנן, מיירי) בסתם (הפריש את הבהמות סתם) וכאן (רבי שמעון בן לקיש מיירי) במפרש (שאמר מפורש שהוא מפריש את כולן ליום ראשון, חוזר ומקריב שאינו אלא תשלומי ראשון - רש"י שם). (44) ומגלה על ידי כך, שאין רצונו שיהיו ליום ראשון. (45) פירוש, שהזמן היה דחוק ולא הספיק להקריב את הכל, וכמו כן אם לא היו לו אוכלין במדה מספקת (גמרא שם). (46) שהרי אין כאן שום גילוי שאין רצונו שיהיו ליום ראשון, והרי זה כמפרש ליום ראשון, שבוודאי מקריב אחר כך, שאין זה אלא תשלומין לראשון.

12 ח. עולת ראה אינה באה אלא מן החליין⁴⁷,
13 פשאר הקרבנות שאדם חייב בהן⁴⁸. אבל שלמי
14 חגיגה באות ממעות מעשר שני המערכות עם
15 מעות חליין⁴⁹, לוקח מן התעריכת בהמה ומקריבה
16 שלמי חגיגה⁵⁰. והוא שיהיה שיעור אכילה

וְאִם הִבִּיאָה⁷⁶ - יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבֶת שְׁמִחָה⁷⁷, כְּמוֹ
שֶׁבְּאַרְנוֹ⁷⁸.

72 קרבן הודאה על הנס שנעשה לו. (73 בניסן.
74) שעל קרבן תודה מקריב לחם חמץ (ויקרא ז, יג).
75) לשריפה. משום שאינו יכול לאכול חמץ בערב פסח
אלא עד ארבע שעות ומתוך כך חמץ שבה בא לידי נותר
(ביצה יט: וברש"י שם). 76) כלומר בארבעה עשר, כנ"ל.
77) כלומר, בליל הפסח (שאילו למחר, היא נפסלת בלינה.
וראה בכסף משנה ולחם משנה) ואף על פי שאמרו (פסחים
עא.) שאין חובת שמחה אלא בליל יום טוב אחרון של חג,
שיש שמחה לפניו, ולא בליל יום טוב ראשון של חג, שאין
שמחה לפניו - זה אינו אלא בשאר ימים טובים, אבל בליל
יום טוב ראשון של פסח, שיש בו בעצמו שמחה, שהרי
אוכלים בו הפסח ויוצאים בו ידי חובת שמחה, כמו
שיוצאים בככור ובמעשר בהמה, יש בו גם חובת שמחה.
78) למעלה בהלכה י, שיוצאין ידי חובת שלמי שמחה
בנדרים ונדבות, ובהלכה יב שאינו צריך לשחוט שלמי
שמחה בשעת שמחה.

י. הָאוֹמֵר: הָרִי עָלֵי תוֹדָה שֶׁאֵצָא בָּהּ יְדֵי חוֹבֶת לְשֵׁם
חֲגִיגָה⁷⁹ - חֵיב לְהִבִּיאַ תוֹדָה⁸⁰, וְאִינוּ יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי
חֲגִיגָה; שְׁאִין חֲגִיגָה בָּאָה אֶלָּא מִן הַחֲלִין⁸¹. כְּשִׁיזָבַח
אָדָם שְׁלָמִי חֲגִיגָה וְשְׁלָמִי שְׁמִחָה - לֹא יִהְיֶה אוֹכֵל הוּא
וּבְכֹוֹ וְאֶשְׁתּוֹ בְּלֶבֶד וּיְדִימָה שִׁיעֲשֶׂה מִצֹּה גְמוּרָה, אֶלָּא
חֵיב לְשַׁמֵּחַ הָעֲנִיִּים וְהָאֲמָלִלִּים, שְׁנֵאמַר⁸²: וְהָלֹוִי
וְהַגֵּר וְהִיתוּם וְהָאֲלֻמָּנָה⁸³. מֵאֲכִיל הַכֹּל וּמִשְׁקָן כָּפִי
עָשְׂרוֹ. וּמִי שֶׁאֵכָל זָבָחוֹ וְלֹא שִׁמַּח אִלּוּ עַמּוֹ - עָלָיו
נֶאֱמַר: וְזָבַחְהֶם כָּלֶחֶם אוֹנִים לָהֶם, כָּל אֲכָלִיו יִטְמָאוּ,
כִּי לַחֲמֶם לְנַפְשָׁם. וּמִצֹּה בְּלֹוֹ יוֹתֵר מִן הַפֶּלֶא⁸⁴, לְפִי
שֶׁאִין לוֹ לֹא חֶלֶק וְלֹא נִחְלָה⁸⁵, וְאִין לוֹ מִתְּנוֹת בְּבִשָּׁר.
לְפִיכָךְ צָרִיךְ לְזַמֵּן לוֹיִים עַל שְׁלַחְנוֹ וּלְשַׁמְחָם, אוֹ יִתֵּן
לָהֶם מִתְּנוֹת בִּשָּׂר עִם מַעֲשֵׂר שְׁלָהֶם⁸⁶, כְּדִי שִׁימְצָאוּ בוֹ
צָרִיכֵיהֶם. וְכָל הָעוֹזֵב אֶת הָלֹוִי מִלְשַׁמְחוֹ וּשְׁוִיָּה מִמֶּנּוּ
מַעֲשְׂרוֹתָיו בְּרָגְלִים⁸⁷ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאמַר:
הַשֹּׁמֵר לֹךְ פֶּן תַּעֲזֹב אֶת הָלֹוִי⁸⁸.

79) כלומר, מפריש קרבן תודה ומתנה שהוא מפריש אותו
לשם תודה בתנאי, שיוכל לצאת בו ידי חובת החגיגה.
80) נתחייב מיד בהבאת תודה. 81) שמיד שאמר הרי עלי
תודה נתחייב להביאה, וכשמתנה אחר כך על מנת לצאת
בו ידי חובת החגיגה, אין זה כלום, כיוון שכבר נתחייב
בתודה, ואין החגיגה באה אלא מן החולין. 82) בעניין
שמחת החג. 83) "כדדרש רב יהודה בר' סימן בפסיקתא,
אתה יש לך ד' בני בית, בנך, בתך, עבדך ואמתך, אף אני
יש לי ד', הלוי, הגר, היתום והאלמנה, וחייב אתה לשמח
את כולם. 84) שהרי הקדימו הכתוב לכולם. וכן הוא
בספרי (פרשת ראה לדברים טז, יד) "אתה ובנך ובתך עבדך
ואמתך והלוי והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך", -
"חביב חביב קודם". 85) כמו שנאמר: "והלוי אשר
בשעריך לא תעזבנו כי אין לו חלק ונחלה עמך".

הרי זה שלמים) כל השנה, ושלמים נאכלים לבעלים והביאן
כשעלה לרגל, ושלמי נדרים ונדבות קריבין ביום טוב לשם
שלמי שמחה. 56) נראה שגם בשלמי שמחה אין מביאין
אותו ביום טוב, גזירה שמה יעשר, כמו שכתב לעניין שלמי
חגיגה (למעלה הלכה ט). 57) יוצאין ידי חובתן.
58) שבשרה נאכל לזכרי כהונה בעזרה, ראה בפרק ז'
מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א. 59) שבשרו נאכל
לזכרי כהונה בעזרה כחטאת. 60) שבשרו נאכל לכהנים
(שם הלכה כה). 61) שהורמו משלמי העולים לרגל, והם
נאכלים לכהנים. 62) של שמחה. 63) ואין שמחה אלא
בבשר (פסחים ק ט). ודרשין בחגיגה ח. מהכתוב "ושמחת
בחגך" (דברים ז, יד) "לרבות כל מיני שמחות לשמחה".
64) ואין צורך להקריב באופן מיוחד שלמי שמחה, שלא
ההקדשה היא המצוה, אלא אכילת בשר הקרבנות, והרי
אכלו. 65) בגמרא שם ח: "רב אשי אמר מ"ושמחת"
נפקא, יצאו אלו שאין בהן שמחה". 66) בחודש ניסן.
67) כלומר, משום שהיא רשות, יוצא בה ידי חובת שמחה,
שאם הייתה חובה, לא היו יוצאין בה משום שמחה, כיוון
שגם היא מצוה לפסח, וכמו שאינו יוצא בחגיגה חובת
שלמי שמחה, שהרי שלוש מצוות נצטוו לחג, כן אם הייתה
חגיגת י"ד חובה לא היה יוצא בה ידי חובת שמחה (אור
שמח). 68) כלומר, חגיגת חמשה עשר. כמבואר למעלה
(הלכה ח) שאינה באה אלא מן החולין. 69) פסחים ע.
בריתא של בן תימא. וסובר רבינו שחכמים אינם חולקים
עליו, אלא במה שאמר שאינה נאכלת אלא ליום ולילה, אבל
במה שאמר "יוצא בה ידי חובת שמחה ואינו יוצא בה ידי
חובת חגיגה" - אינם חולקים עליו.

י. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁלָמִי נָדָר אוֹ נִדְבָה⁷⁰ וְשִׁחַטָן מַעֲרָב
יוֹם טוֹב⁷¹, אָף עַל פִּי שֶׁאֵכָלָן בְּיוֹם טוֹב - אִינוּ יוֹצֵא
בָּהּ יְדֵי חוֹבֶת חֲגִיגָה, שֶׁאִינָה בָּאָה אֶלָּא מִן הַחֲלִין,
אֲכָל יָצָא בָּהּ יְדֵי חוֹבֶת שְׁמִחָה.

70) בפסחים עא. "כי אתא רבין אמר רבי אלעזר שלמים
ששחטן מערב יום טוב יוצא בהן משום שמחה ואין יוצא
בה משום חגיגה". ובתוספות (שם ע:): דיבור המתחיל
שלמים, כתבו שאפילו אם הקדישן מתחילה לשם חגיגה
אינו יוצא בה ידי חגיגה, כיוון ששחטן מערב יום טוב, אבל
מדברי רבינו שכתב "מי שהיו לו שלמי נדר או נדבה", נראה
שאם הקדישם לשם חגיגה, יוצא בה ידי חגיגה, ואין צריך
לשחוט דווקא ביום טוב. 71) כן הוא בגמרא שם. ונאמר
כן משום הסיפא, להשמיענו שאף על פי ששחטם מערב יום
טוב יוצא בהם משום שלמי שמחה. אבל לעניין חגיגה אינו
יוצא בהם, אף אם שחטן ביום טוב.

יב. אָף עַל פִּי שֶׁשִּׁחַטָן קֹדֶם הָרָגַל, הוֹאִיל וְאוֹכֵל
מִהֶן בְּרָגְלִי - יָצָא יְדֵי חוֹבֶת; שֶׁאִינוּ צָרִיךְ לְשַׁחֵט
שְׁלָמִי שְׁמִחָה בְּשַׁעַת שְׁמִחָה.

יג. לֹא יָבִיא אָדָם תוֹדָה⁷² בְּיוֹם אֲרִבְעָה עָשָׂר⁷³, מִפְּנֵי
הַחֲמִץ שֶׁבָּהּ⁷⁴, שֶׁאִין מְבִיאִין קֹדְשִׁים לְבֵית הַפֶּסֶח⁷⁵.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות עשה להקהיל בו..." ומצוה זו אינה אלא בזמן
שישראל על אדמתו, משא"כ לאחר שחרב ביהמ"ק וגלו
ישראל... בטלה מצות הקהל".

וצריך עיון בטעם הדבר, מדוע אין עושים בזמן הזה זכר
ל'הקהל' שהיה בזמן הבית, והלא מצינו כמה וכמה עניינים
שעושים זכר למקדש כתקנת ריב"ז "שיהא לולב ניטל
במדינה שבעה זכר למקדש", וכן עליה לרגל ש"אף לאחר
החורבן היו מתאספים ג"כ מכל הסביבות בירושלים לרגל,
כמו שעושים גם היום", ועל-דרך-זה בעוד עניינים.

יש שכתבו שהסיבה היא מכיון שקיום מעמד של 'הקהל'
בגלות יכול להתפרש בעיני אומות העולם כמרידה
במלכות, ויש בזה משום חשש פקו"נ דרבים מישראל.
אלא שמצינו שגם בזמן הגלות היו תקופות שונות שבהם
קיבלו ישראל רשיון ממלכות המדינה לקיים שלטון
והנהגה משלהם, ולדוגמא נשיאותו של רבי וריש גלותא
שבבבל שנמשכה כמה וכמה שנים וביניהם גם מוצאי
שמיטה, ואעפ"כ לא מצינו שהקהילו את העם זכר
למקדש.

ויש לומר הביאור בזה: פירוש המנהג לעשות "זכר" הוא
כשהדבר עצמו אינו קיים, ועל-ידי הפעולה המסוימת
עושים "זכר" לאותו עניין שאינו. דוגמא לדבר מצינו
ב"כורח" שעשה הלל זכר למקדש, והרי "כורח" זה אינו
דומה כלל, שהרי אין בו אכילת בשר שהוא עניין עיקרי
בחיוב קרבן הפסח.

עפ"ז מובן מדוע אין עושים זכר למעמד "הקהל" שהיה
במקדש, כי הפעולה של הקהלת העם לזרזם ולחזק ידיהם
בדת האמת אינה "זכר" בלבד, אלא זהו עצם העניין של
"הקהל את העם כו'", ואילו בהעדר העניין העיקרי של
"הקהל את העם" לא נשאר אפילו "זכר" בלבד. ולכן
במשך כל הדורות לא מצינו מעמד של "הקהל" במוצאי
שמיטה, כי לעניין זה אין לעשות "זכר" בלבד אלא רק את
עצם העניין שאין לעשותו בזמן הזה ללא ביהמ"ק ומלך,
כדי שלא יהיה זלזול ח"ו בקדושת המעמד הנעלה והנשגב
– "הקהל" – בבית המקדש.

(על"פ י"ן מלכות' ספר עבודה סימן ו)

(2) הסמ"ג (הלכות חגיגה) כתב, שהמצוה מוטלת על כל
אחד ואחד מישראל לבוא ולשמוע אל המלך כשקורא את
פרשיות התורה. ומדברי רבינו נראה, שחז"ל מזה יש גם
מצוה להקהיל את העם, והחייב הוא על ב"ד הגדול
שבירושלים או על המלך (הגאון אדר"ת בקונטרס "זכר
למקדש"). (3) במוצאי השנה השביעית, וראה להלן הלכה
ג. (4) ראה להלן הלכה ג, איזו פרשיות. (5) "למען
ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלקיכם ושמרו לעשות
את כל דברי התורה הזאת" (שם לא, יג).

(86) מעשר ראשון שצריך לתת ללוי (פרק א מהלכות
מעשרות הלכה א). (87) כלומר, שעזב אותו מלשמחו
בשלמי שמחה וחגיגה, או שמשעה מעשרותיו ברגלים.
(88) שכל מקום שנאמר השמר, פן ואל, אינו אלא לא
תעשה.

פרק שלישי

(1) יבאר שמצות-עשה להקהיל כל ישראל בכל מוצאי
שמיטה בעלותם לרגל.

1 א. מְצוֹת עֲשֵׂה לְהַקְהִיל² כָּל יִשְׂרָאֵל, אָנָּשִׁים וְנָשִׁים
2 וְטָף, בְּכָל מוֹצָאֵי שְׁמִטָּה³ בְּעֻלּוֹתָם לְרִגְלֵי וְלִקְרוֹת
3 בְּאֲזִינֵיהֶם מִן הַתּוֹרָה פְּרָשִׁיּוֹת⁴ שֶׁהֵן מְזֻרְזוֹת אוֹתָן
4 בְּמִצְוֹת וּמַחְזֻקוֹת יְדֵיהֶם בְּדַת הָאֱמֶת. שְׁנֶאֱמַר: מִקֵּץ
5 שָׁבַע שָׁנִים בְּמַעַד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה פָּחַג הַסְּפֹת. כְּבֹא
6 כָּל יִשְׂרָאֵל לְרֵאוֹת וְגוֹמֵר. הַקְהֵל אֶת הָעָם הָאֲנָשִׁים
7 וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף וְהַגֵּר אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ וְגוֹמֵר⁵.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות עשה להקהיל כל ישראל אנשים ונשים וטף כו'
ולקרות באזניהם מן התורה פרשיות שהן מזרזות אותן
המצוות ומחזקות ידיהם בדת האמת כו'".

וצריך להבין, מדוע שינה כאן הרמב"ם מהרגלו להקדים
בתחילת ההלכות הדנות במצוה, רק את תוכן המצוה
בתכלית הקיצור, והקדים להאריך בביאור פרטי ההלכה,
ובפירוט תוכן של הפרשיות ומטרת קריאתן, ולא כתב
בקיצור "לקרות באזניהם פרשיות מן התורה".

גם להלן בהלכה ו' צריך להבין, מדוע האריך בטעם מצוה
זו "שלא קבעה הכתוב אלא לחזק דת האמת, ויראה עצמו
כאילו עתה נצטווה בה ומפי הגבורה שומעה, שהמלך
שליח הוא להשמיע דברי הא"ל, שהסברת טעם המצוה
באופן ובאורך כזה, אינו דבר רגיל בספרו "הלכות הלכות".
ויש לומר שלשיטת הרמב"ם ענינה של המצוה "לחזק דת
האמת" אינה רק טעם של המצוה או תוצאה של קיומה,
אלא שזהו תוכן המצוה, ולכן נקט הרמב"ם כל הפרטים
"לקרות באזניהם מן התורה פרשיות שהן מזרזות אותם
במצוות ומחזקות ידיהם בדת האמת", כי עניין זה
שבמצוות 'הקהל' הוא מגוף ועצם המצוה.

על-פי-זה יובן גם מה שכתב בהלכה ו' "שלא קבעה הכתוב
אלא לחזק דת האמת", בתור ביאור להתחלת ההלכה
"וגרים שאינם מכירין חייבין להכין לבם ולהקשיב אזנם
לשמוע באימה ויראה וגילה ברעדה כיום שניתנה בו
בסיני... אפילו חכמים גדולים... חייבין לשמוע בכוונה
גדולה יתירה כו'". כי "חיזוק דת האמת" אינו רק עניין הבא
כתוצאה ממצוה זו, אלא שהוא עצם המצוה, ומשום כך
פשיטא שחייב ה"כוונה", מוטל על כל אחד ואחד.

(על"פ י"ן מלכות' ספר קרבנות סימן ה)

הפרשה (שם, כא). (19) שם יד, כב. (20) במשנה שם: "עשר תעשר, כי תכלה לעשר, ופרשת המלך וברכות וקללות עד שגומר כל הפרשה", ופירש רש"י מדלג לעשר תעשר, ומשם מדלג וקורא וכי תכלה לעשר, וברכות וקללות, ומשם חוזר למפרע וקורא אשימה עלי מלך (שם יז, יד) ואעפ"י שפרשת המלך מפסקת בין "עשר תעשר" ל"כי תכלה", קורא את אלה (עשר תעשר וכי תכלה) יחד שלא להפסיק במעשרות, ואח"כ קורא את פרשת המלך. ורבינו שכותב ש"עשר תעשר" הוא קורא על הסדר עד סוף הברכות, ולא כתב שמדלג וקורא "כי תכלה לעשר", וכמו כן לא כתב שקורא "פרשת המלך" - גורס במשנה: "עשר תעשר וברכות וקללות עד שגומר כל הפרשה" (לחם-משנה). (21) שם כח, סט. וראה ספרי שופטים על הפסוק "וכתב לו את משנה התורה הזאת" (שם יז, יח): "אין קורין ביום הקהל אלא משנה תורה". וברש"י (סוטה שם) מפרש הטעם למה קורין פרשיות הללו, משום ש"אלה הדברים" עד "שמע" יש בהן קבלת עול מלכות שמים, "והיה אם שמוע" יש בהן קבלת עול מצוות, וברכות וקללות יש בהן קבלת בריתות של תורה, "עשר תעשר" משום שהוא זמן אסיף ומתנת עניים והפרשת תרומות ומעשרות.

ד. כיצד הוא קורא? תוקעין בחצוצרות בכל ירושלים, כדי להקהיל את העם. ומביאין בימה גדולה, ושל עץ היתה²², ומעמידין אותה באמצע עזרת נשים²⁴, והמלך עולה ויושב עליה²⁵, כדי שישמעו קריאתו, וכל ישראל העולים לחג מתקבצין סביביו. וזמן הפנסות²⁶ נוטל ספר תורה ונותנו לראש הפנסות²⁷, וראש הפנסות נותנו לסגן²⁸, וסגן לכהן גדול, וכהן גדול למלך, כדי להדירו ברכ בגי אדם²⁹. והמלך מקבלו פשהו עומד³⁰. ואם רצה - ישוב³¹. ופוחת ורואה³² ומברך בדרך שמברך כל קורא בתורה בבית הפנסות³³, וקורא הפרשיות שאמרנו³⁴ עד שהוא גומר, וגולל ומברך לאחריה בדרך שמברכין בבתי פנסיות³⁵. ומזיף שבע ברכות³⁶, ואלו הן: רצה³⁷ ה' אלהינו בעמך ישראל וכו'. מודים³⁸ אנחנו לך וכו'. אתה בחרתנו מכל העמים וכו'. עד מקדש ישראל והזמנים³⁹, בדרך שמברכין בתפלה⁴⁰. הרי שלש ברכות קמטבעין⁴¹. רביעית מתפלל על המקדש שיעמד⁴², וחזתם בה: ברוך אתה יי השוכן בציון. חמישית מתפלל על ישראל שתעמד מלכותם, וחזתם בה: הבהור בישראל⁴³. ששית מתפלל על הפהנים שירצה האל עבודתם, וחזתם בה: ברוך אתה יי מקדש הפהנים. שביעית מתחנן ומתפלל בה פסי מה שהוא יכול⁴⁴, וחזתם בה: הושע יי את עמך ישראל, שעמך צריכין להושע. ברוך אתה יי, שומע תפלה.

(22) בתוספתא סוטה פ"ז: אותו היום עמדו הכהנים בגדירות ובפרצות, וחצוצרות של זהב בידם ותוקעין ומריעין"

ב. כל הפטור מן הראיה - פטור ממצות הקהל⁶, חוץ מן הנשים והטף⁷ והערל⁸. אבל הטמא פטור ממצות הקהל; שנאמר: בבוא כל ישראל, וזה אינו ראוי לביאה. והדבר ברור שהטמאים והאנדרוניס חייבין, שהרי הנשים חייבות⁹.

(6) בחגיגה ג. למדו מצות ראיה בגזירה-שוה "ראיה ראיה" מהקהל, שכתוב בה: "הקהל את העם וכו' בבוא כל ישראל ליראות". ו"כשם שלמדנו בסוגיא זו ראיה מהקהל, כך נראה ללמוד הקהל מראיה, וכל הפטור מראיה פטור מהקהל, חוץ וכו' וכן כתובה גדולי המחברים" (מאירי שם). (7) שמפורשין בפסוק הקהל וכו' והנשים והטף. ובחגיגה שם אמרין אנשים באים ללמוד, נשים באות לשמוע, טף למה הם באים? כדי ליתן שכר למביאיהם. ועבדים פטורים, שאינן בכלל "כל ישראל", ראה למעלה פ"ב הלכה א ובלחם-משנה כאן. (8) אף כי ערל הוא כטמא לענין פטור ראיה (ראה למעלה פ"ב הלכה א), אינו כטמא לענין הקהל. שגם בראיה אינו כטמא אלא מדרבנן, מטעם שהוא מאוס, אבל מן התורה הוא ראוי לביאה, ולפיכך חייב הוא בהקהל, שהרי ראוי הוא ליראות מן התורה (ראה מה שכתב הרב בצ"י רבינובין בקובץ "הקהל"). (9) וכל פטורם של טומטום ואנדרוניס ממצות ראיה אינו אלא משום שהם ספק אשה (ראה למעלה פ"ב הלכה א).

ג. אימת¹⁰ היו קורין? במוצאי יום טוב הראשון של חג הסוכות, שהוא תחלת ימי חלו של מועד¹¹ של שנה שמינית. והמלך הוא שיקרא באזניהם¹². ובעזרת הנשים היו קורין¹³. וקורא פשהו יושב¹⁴. ואם קרא מעמד - הרי זה משבח¹⁵. מהיכן הוא קורא? מתחלת חמש אלה הדברים¹⁶ עד סוף פרשת שמע¹⁷, ומדלג ליהיה אם שמע¹⁸, וגומר, ומדלג לעשר תעשר¹⁹, וקורא מעשר תעשר על הסדר עד סוף ברכות וקללות²⁰, עד מלבד הברית אשר פרת אתם בחרב²¹, ופוסק.

(10) משנה בסוטה מא. (11) בגמרא שם "ואי כתב רחמנא בחג הסוכות, הוה-אמינא אפילו יו"ט אחרון, כתב רחמנא בבוא כל ישראל מאתחלתא דמועד". (12) במשנה שם. [ואם אין מלך בישראל, קורא הכהן הגדול. ראה בספרי "זמנים" עמודים פא ועז והערה 3]. (13) בגמרא שם מא: (14) במשנה שם. (15) שם במשנה "אגריפס המלך עמד וקבל וקרא עומד ושבוהו חכמים". [ואעפ"י ש"המלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול" - כיון שעשה כן מחמת המצוה אין זה בזיון (גמרא שם). ואין זה דומה למה שאמרו (סנהדרין יח). שהמלך אינו חולץ, אעפ"י שיש מצוה לחלוץ (עייין שם יט: וראה בפ"ב מהלכות מלכים הלכה ג) - שבחליצה זו המצוה היא לבזות את היבם, שאינו רוצה להקים לאחיו שם, כמו שכתב בהגהות מיימוני, פ"ד מהלכות יבום הלכה ח ("זמנים" עמוד פב). ואמנם במצות יבום, שאינה לשם בזיון, כתב רבינו בהלכות מלכים שם טעם אחר, עייין שם]. (16) שם במשנה. (17) דברים ו, ט. (18) ומתחיל פרשת והיה אם שמוע (דברים יא, יג) עד סוף

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כה"ג לאשמועין שאף הברכות יהיו בלה"ק, ומעתה תו ליכא למיטעי בפרשת המלך, ולפיכך לא חש התנא ולא נקט ברכות המלך אלא פרשת המלך". (46) לימוד זה מן הפסוק הזה אינו גמרא בסוטה, ואולי לקחו רבינו ממקור אחר. (47) הם המדברים בשפה זרה, ואינם מבינים בלשון הקודש. ובקונטרס "זכר למקדש" להאדרת זצ"ל כתב: "פשוט הדבר שתיבות אלו "אע"פ שיש שם לועזות" שייכת להלכה ו' שלאחריה, וצ"ל: אע"פ שיש שם לועזות, וגרים שאינם מכירין וכו' (קובץ "הקהל" עמוד קיח). ויותר מסתבר כי המלים "וגרים שאינן מכירין" שייכות למעלה הלכה ה, ומהמלים "חייבים להכין" מתחילה הלכה ו'.

- ו. וגרים שאינן מכירין⁴⁸ חייבין⁴⁹ להכין לפם⁵⁰ ולהקשיב אונם לשמע באימה ויראה וגילה ברעדה פיום שנתנה בו בסיני. אפלו חכמים גדולים, שיודעים כל התורה פלה, חייבין לשמע בכונה גדולה יתרה⁵¹. ומי שאינו יכול לשמע⁵² - מכבין לבו לקריאה זו; שלא קבעה הכתוב אלא לחזק דת האמת⁵³. ויראה עצמו כאלו עתה נצטוו בה ומפי הגבורה שומעה, שהמלך שליח הוא להשמיע דברי האל.

(48) בלשון הקודש. והם חייבים בהקהל, כמפורש למעלה בהלכה א. (49) [כאן מתחילה הלכה ו, כמבואר למעלה]. (50) "ונראה שלמד כן ממה שנאמר בענין "ואל כל זקני ישראל" (שם לא, ט) ואח"כ נאמר "באזניהם" (שם לא, יא) שאף הם בכלל" (הרב בצ" רבינובין בקובץ "הקהל" (שם). [או ממה שנאמר (שם שם, יב) "ולמען ילמדו", ואמרו בחגיגה ג. קרי ביה: "למען ילמדו", הרי שמדובר בחכמים המלומדים לאחרים]. (51) שנמצא במרחק רב מן הקורא, אבל חרש שאינו שומע, שפטור מן הראיה (למעלה פ"ב הלכה א), פטור גם מ"הקהל", כמבואר למעלה הלכה ב. וראה לחם-משנה. (52) ראה למעלה הלכה א.

- ז. יום הקהל שחל להיות בשבת - מאחרין אותו לאחר השבת⁵⁴, מפני תקיעת החצוצרות⁵⁵ והתחנות⁵⁶ שאינן דוחין את השבת.

(53) משנה במגילה ה. "אבל זמן עצי כהנים ותשעה באב חגיגה והקהל, מאחרין ולא מקדימין". (54) ראה למעלה הלכה ד. בירושלמי מגילה פ"א הלכה ו: "באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין וכו' ר' בא בריה דרבי חייה בר בא אמר, מפני התקיעה. ר' יצחק בר' ר' חייה אמר, מפני הבימה. ויעשו אותה מאתמול, שלא לדחוק את העזרה. א"ר מתניה, על שם לא תטע לך אשרה כל עץ". [ופסק רבינו כר' בא, כי הרי הביאורה לעזרת נשים (למעלה הלכה ד) ושם אין איסור של "לא תטע לך אשרה", ראה בכסף-משנה לפ"א מהלכות בית הבחירה הלכה ט]. (55) ראה למעלה הלכה ד שהברכה השביעית, שבירך המלך אחרי קריאת התורה, היה "מתחנן ומתפלל בה כפי מה שהוא יכול", וראה בפ"א מהלכות תעניות הלכה ו ש"אין תוקעין בהן (בשבתות ובימים טובים) לא בשופר ולא בחצוצרות, ולא זועקים ומתחננים בהם בתפילה".

סליקו להו הלכות חגיגה פסיקתא דשמיא

(23) במשנה סוטה מא. "עושין לו בימה של עץ בעזרה". (24) שם מא: (25) שם במשנה: "והוא יושב עליה". (26) שמש הכנסת. (27) כן הוא במשנה שם. וראש הכנסת הוא זה שעל פיו נחתכין דברי הכנסת, מי יפטיר בנביא, מי יפרוס על שמע, מי יירד לפני התיבה (רש"י שם מ:). (28) סגנו של כהן גדול המשמש במקומו כשאיננו לו טומאה (שם מב.). (29) וכן כתב בפירוש המשניות שם: "ואמנם היו נותנין הס"ת מיד ליד לכבוד ולתפארת". וכן כתב שם מ: "ונתינת הספר איש לאיש משום כבוד, שנאמר ברוב עם הדרת מלך". ולכאורה נראה מדבריו, שהכוונה להדר ולכבד את ספר התורה, אבל בגמרא (שם מא:): "אמר אביי, כולה משום כבודו של מלך". הרי שהמדובר לכבד את המלך, וראה במאירי סוטה שם, שכתב כלשון רבינו בפירוש המשניות. ונראה מדבריו שהמדובר הוא לכבוד המלך. (30) שם במשנה. (31) כלומר, אם רצה מקבל את ספר התורה כשהוא בישיבה. וראה בקונטרס "זכר למקדש" זצ"ל שכתב שרבינו למד כן ממה שאמרו במשנה (סוטה שם): "אגריפס המלך עמד וקבל וקרא עומד", שמיותר מה שמוזכר שעמד וקבל, וע"כ הכוונה שגם לקבל את ספר התורה מותר בישיבה. (32) כר' יהודה, במגילה לב. (33) בפ"ב מהלכות תפילה הלכה ה: "כל אחד ואחד מן הקורין פותח ספר תורה ומביט למקום שהוא קורא, ואח"כ אומר ברכו וכו' וכל העם עונין וכו' וחוזר ומברך בא"ה אשר בחר בנו וכו'". (34) למעלה בהלכה ג. (35) ברכת בא"ה וכו' אשר נתן לנו את תורתו וכו', ראה בהלכות תפילה שם. (36) במשנה שם: "ברכות שכהן גדול מברך אותן, המלך מברך אותן, אלא שנותן של רגלים תחת מחילת העון". ושם מ: במשנה "ומברך עליה שמונה ברכות, על התורה (ברכת התורה שלאחריה), ועל העבודה ועל ההודייה ועל מחילת העון ועל המקדש ועל ישראל ועל הכהנים (ועל ירושלים) והשאר תפילה". (37) היא ברכת העבודה, שכתוב בה "והשב את העבודה". (38) היא ברכת ההודייה. (39) שם במשנה: "אלא שנותן של רגלים תחת מחילת העון" (שבברכת כהן גדול, ראה בפ"ג מהלכות עבודת יוהכ"פ הלכה יא). (40) של שלש רגלים. (41) כלומר, תפילות אלו הן קבועות לכל ואינן מיוחדות לכהן, כמו שאר התפילות שלהלן. (42) מתפלל ברכה בפני עצמה, שענינה הוא שיעמוד המקדש. (43) כלומר: ברוך אתה ה' הבוחר בישראל. ראה בהלכות עבודת יוהכ"פ שם. (44) כפי מה שהוא רגיל להתחנן ולהתפלל, ראה הלכות עבודת יוהכ"פ שם.

- ה. הקריאה והברכות - בלשון הקדש⁴⁵; שנאמר: תקרא את התורה הזאת - בלשונה⁴⁶. אף על פי שיש נשם לועזות⁴⁷.

(45) הקריאה שהיא בלשון הקודש, מפורש במשנה סוטה לב. "ואלו נאמרין בלשון הקודש וכו' ופרשת המלך". ועל הברכות שהוא בלה"ק כתב ב"מים חיים" (הובאו דבריו בקובץ "הקהל" במאמרו של הרב בצ" רבינובין) "אפשר שלמד רבינו מברכות כה"ג שהיו בלה"ק, כדתנן בפ' ואלו נאמרין (סוטה שם) דמה טעם יש לחלק בין ברכות לברכות, אבל במתניתין הזכיר מקודם ברכות כה"ג, ולא נקט פרשת

הלכות בכורות

יֵשׁ בְּכָלֶלֶן חֲמֵשׁ מִצּוֹת. שְׁתֵּי מִצּוֹת עֲשֵׂה, וְשְׁלֹשׁ
מִצּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פֶרֶטְוֶן: (א) לְהַפְרִישׁ
בְּכוֹרוֹת. (ב) שְׁלֹא יֵאָכֵל בְּכוֹר תְּמִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם.
(ג) שְׁלֹא יִפְדֶּה הַבְּכוֹר. (ד) לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר בְּהֶמָּה.
(ה) שְׁלֹא יִגָּאֵל מַעֲשֵׂר בְּהֶמָּה.
וְכָל־לִתִּי הַמַּעֲשֵׂר עִם הַבְּכוֹר, לְפִי שִׁמְעֶשֶׂה שְׁנֵיהֶם
אֶחָד, וְהַפְתּוֹב כָּלָלוּ עִמּוֹ, שְׁנֵאֲמַר: וְאַתָּה דָמָם תִּזְרַק.
מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדוּ², שֶׁזֶה דָם מַעֲשֵׂר וְדָם בְּכוֹר³.
וַיֵּבְאוּ מִצּוֹת אֵלָיו בְּפָרְקִים אֵלָיו:

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכללתי המעשר עם הבכור, לפי שמעשה שניהם אחד והכתוב כללו עמו כו".

וצריך להבין מדוע באמת כלל הכתוב את מעשר ובכור יחד, והלא הם שני דברים הפכיים במהותם, שהרי מעשר עניינו סוף וחותרם של ספירת קבוצה, ואילו בכור הוא ראשון לאלה הנולדים אחריו, ומדוע כללם הכתוב יחד. ויש לומר ש"היא הנותנת", ומכיון שבכור עניינו תחילה, ומעשר עניינו סוף, כללם הכתוב יחד על-פי הכלל הידוע ש"נעוץ תחילתו בסופן וסופן בתחילתו", היינו שהתחלה והסוף קשורים זה בזה. כלומר: לא רק שאין בזה סתירה אלא ששייכותו של הראשון לאחרון גדולה יותר משייכותו לשני או לשלישי.

(על-פי יצ"ן מלכות' ספר קרבנות סימן ז)

(1 צ"ל: את. (2 פסחים סד, ב. (3 שם נאמר שהכוונה גם לפסח (וראה פ"ה מהל' מעשה הקרבנות הי"ז). (ויתכן שלכך הסמיך רבינו הל' בכורות להל' קרבן פסח).

פרק ראשון

(4 יבאר שמצות-עשה להפריש כל פטר רחם הזכרים, באדם ובבהמה טהורה ובחמור.

11 א. מִצּוֹת עֲשֵׂה לְהַפְרִישׁ⁵ כָּל פֶּטֶר רָחֵם⁶ הַזָּכָרִים,
12 בֵּין בָּאָדָם בֵּין בְּבִהֶמָּה טְהוֹרָה בֵּין מִמִּין הַחֲמוֹר⁸,
13 בֵּין שְׁהִי שְׁלָמִים בֵּין שְׁהִי טְרֵפוֹת⁹. שְׁנֵאֲמַר: קִדָּשׁ
14 לִי כָל בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רָחֵם בְּכִנִּי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם
15 וּבְבִהֶמָּה. וְכָלֶן לַבְּהֵנִים¹⁰.

(5) "ולהבדיל למה שראוי שיעשה בהם" (ספר המצוות מצות-עשה עט). (6) פירוש, נפתח הרחם בו תחילה, והוא בכור מן האם. (7) שהרי נאמר (שמות יג, יב – טו) "והעברת כל פטר רחם, וכו', אשר יהי' לך הזכרים לה' וכו' וכל בכור אדם בבניך תפדה וגו' כל פטר רחם הזכרים וכל בכור בני אפדה". הרי כי רק הזכרים קדושים בבכורה (סמ"ג עשין קמד). (8) כמו שנאמר (שם, יג) "וכל פטר חמור תפדה בשה", "ופטר חמור תפדה בשה" (שם לר, כ). ודרשו בבכורות ה, ב, ז, א: "פטר חמור, פטר חמור, שני פעמים, פטרי חמורים אמרתי לך, ולא פטרי סוסים וגמלים".

(9) כך נלמד ממה שכתב להלן פ"ג ה". (וכן מפורש בחולין קלר, ב: "בכור, אפילו טריפה"). אבל אין זה אלא בבהמה ולא באדם, וכן מפורש בפ"א מהל' ביכורים הי"ז. שטריפה אינו חייב בחמש סלעים (הגהות 'מים חיים' על הרמב"ם). וראה בהל' שחיטה מפ"ה עד סוף פ"ט כל מיני הטריפות. (10) כמו שנאמר (במדבר יח, טו) "כל פטר רחם וכו' באדם ובבהמה יהיה לך" (= לאהרן הכהן, שבו התחיל הפסוק שם, ה).

16 ב. בְּכוֹר אָדָם וּבְכוֹר חֲמוֹר נִפְדִּים¹¹ וּפְדִיוָנָם¹²
17 לַבְּהֵנִים¹³, וּבְכוֹר בְּהֶמָּה טְהוֹרָה נִשְׁחַט בַּעֲזָרָה כְּשֶׁאֵר
18 קִדָּשִׁים קָלִים¹⁴; וְזִרְקִין דָּמָו וּמִקְטִיר אֲמוּרָיו, כְּמוֹ
19 שִׁבְאַרְנוּ בְּמַעֲשֵׂה הַקְּרִבָּנוֹת¹⁵, וְשֶׁאֵר הַבְּשָׂר נֶאֱכָל
20 לַבְּהֵנִים¹⁶. שְׁנֵאֲמַר: אֵךְ פְּדָה תִּפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם,
21 וְאַתָּה בְּכוֹר הַבְּהֶמָּה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה. אֵךְ בְּכוֹר שׁוֹר לֹא
22 תִּפְדֶּה קִדָּשׁ הֵם. וּבִשְׂרָם יִהְיֶה לָךְ.

(11) כמו שנאמר (שמות יג, ג) "וכל פטר חמור תפדה בשה וכו' וכל בכור אדם בבניך תפדה". (12) פדיון הבן שהוא חמש סלעים, ופדיון פטר חמור שהוא השה. (13) חלה פ"ד מ"ט: "ואלו ניתנין לכל כהן וכו' ופדיון הבן ופדיון פטר חמור". ונלמד ממה שנאמר (במדבר יח, טו) "אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה", והדברים הנ"ל נמשכים למה שנאמר למעלה שם: "וידבר ה' אל אהרן ואני הנה נתתי לך וגו' כל פטר רחם וגו' יהיה לך, אך פדה תפדה", כלומר שתקבל פדיון מבכור אדם ומבכור בהמה טמאה (ראה 'קריית ספר' כאן). (14) זבחים נו, א - במשנה, אבל אין פדיון אותו. ראה להלן הי"ז. (15) פ"ה הי"ז, ופ"ט הכ"ה. (16) פ"ט מהל' מעשה הקרבנות, שם.

23 ג. בְּכוֹר בְּהֶמָּה טְהוֹרָה שֶׁהוּא בָּעַל מוֹם, בֵּין שְׁנוּלָד
24 בְּמוֹמוֹ בֵּין שֶׁנֶּפֶל בּוֹ מוֹם¹⁷ אַחֵר שֶׁהָיָה תְּמִים - הָרִי
25 הוּא לִפְנֵהוּ. אִם רָצָה, אֹכְלוֹ בְּכָל מְקוֹם¹⁸ אוֹ מוֹכְרוֹ
26 אוֹ מֵאֲכִילוֹ לְמִי שִׁירָצָה, אֶפְלוֹ לְנִכְרִי¹⁹, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
27 חָלִיץ²⁰. שְׁנֵאֲמַר: וְכִי יִהְיֶה בּוֹ מוֹם פֶּסֶחַ אוֹ עוֹר
28 וְגוֹמֵר, הַטְּמֵא וְהַטְּהוֹר יִחַדּוּ יֹאכְלֵנָּה²¹ כְּצִבִּי וְכֵאֱלִיל²².
29 וְהָרִי הוּא נִכְסִי כֹהֵן²³.

(17) ב'ספרי' פ' ראה (לדברים טז, כא) "אין לי אלא שנולד תמים ונעשה בעל מום, נולד בעל מום ממעי אמו מנין, תלמוד-לומר כל מום רע". (18) שעד כאן לא למדנו בס"פ איזהו מקומן (זבחים נו:) שהבכור נאכל בכל מקום (כסף-משנה). בתם, אבל בעל מום נאכל בכל מקום (כסף-משנה). (19) כבית-הלל במשנה, בכורות לב, ב. (20) אבל אסור בגיזה ועבודה (פ"א מהל' מעילה ה"ט). (21) בכת"י תימן ליתא. וכן הוא בפסוק. (22) "ואכהן קאי, שלכהן הוא אומר לעיל מזה בפסוק כ "לפני ה' אלקיך תאכלנו שנה בשנה" ('קריית ספר' כאן), וראה בכורות כח, א - שהגמרא לומדת שבכור בעל מום ניתן לכהן, מן הפסוק (במדבר יח, יח) "ובשרם יהי' לך" – "לימד על בכור בעל מום שנותנו לכהן שלא מצינו לו בכל התורה כולה", ומפרש רש"י שלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בכור. (32) כלומר, בין בזמן שבית-המקדש קיים ובין בזמן הזה (שקלים פ"ח מ"ח). (33) שהוקשו זה לזה, למעלה בהלכה זו. וכן כתב ב'ספר המצוות' שם. (34) כלומר, מצות בכורה אינה נוהגת בבהמות של הקדש, כך מדויקת הגמרא בכורות יד, א - מדברי המשנה, שם. (35) אבל אם נפדו הבהמות, יש הבדל בין קדשי מזבח (= בהמה שהוקדשה כשהיא תמימה בלי מום ליקרב על המזבח) לבין קדשי בדק הבית (= בהמה שהוקדשה כשהיא בעלת מום שאינה קריבה על המזבח אלא נמכרת והמעות לבדק הבית), שקדשי מזבח אף אם נפדו אינם חייבים בבכורה, וקדשי בדק הבית אם נפדו חייבים בבכורה, ראה להלן פ"ה ה"ח.

ז. הפל חִיבִין בְּכֹר בְּהֶמָּה טְהוֹרָה: פְּהִינִים לְוִיִּים³⁶ וְיִשְׂרָאֵלִים. וְאִם עַל פִּי שֶׁהַבְּכֹר לִכְהֵן, אִם נִוְלַד לוֹ בְּכֹר - מְקַרֵּיב דָּמוֹ וְאִמּוֹרֵיו כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ³⁷, וְאוֹכֵל שֶׁאֵר הַבֶּשֶׂר בְּתוֹרַת בְּכֹר. שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל הַבְּכֹר אֲשֶׁר יוֹלַד בְּבִקְרָךְ וּבִצְאֹנָךְ וּגְזִמָּר³⁸. אֲבָל בְּכֹר אָדָם וּבְכֹר בְּהֶמָּה טְמֵאָה - פְּהִינִים וְלְוִיִּים פְּטוּרִין³⁹, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת מִתְּנוֹת כְּהֵנָּה⁴⁰.

(36) משנה, בכורות יג, א. (37) למעלה ה"ב. (38) וזה מכוון גם לכהן, וכתוב שם (טו, כ) "לפני ה' אלהיך תאכלנו". (39) משנה, שם: "כהנים ולויים פטורים מפדיון הבן ומפטר חמור". (40) הל' ביכורים (עם שאר מתנות כהונה) פי"א ה"ט, ופי"ב שם ה"ד.

ח. הַבְּכֹר נֹאכֵל בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ⁴¹ בֵּין תְּמִימִים⁴² בֵּין בַּעַל מוֹם⁴³. שֶׁנֶּאֱמַר: לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ שְׁנָה בְּשָׁנָה. וְכִי יִהְיֶה בּוֹ מוֹם, בְּשַׁעֲרֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ. וּמֵאִמָּתִי מוֹנֶה לוֹ⁴⁴? אִם תָּם הוּא - מוֹנֶה לוֹ מִיּוֹם שְׁמִינִי, שֶׁהוּא רָאוּי לְהִקְרָבָה⁴⁵; וְאִם נִוְלַד בַּעַל מוֹם⁴⁶ - מוֹנֶה לוֹ מִיּוֹם שֶׁנִּוְלַד. וְהוּא שֶׁפָּלוּ לוֹ חֲדָשִׁיו⁴⁷, שֶׁהֵרִי נִרְאָה⁴⁸ לְאֹכִילָה בְּיוֹם לְדָתוֹ⁴⁹; אֲבָל אִם לֹא יָדַע בְּדָאִי שֶׁפָּלוּ לוֹ חֲדָשָׁיו - מוֹנֶה לוֹ מִיּוֹם שְׁמִינִי⁵⁰.

(41) כלומר, מצוה לאכול בתוך שנתו ולא לאחרו יותר (משנה שם כו:). ואם איחרו לאחר שנתו עובר ב'לא תעשה', אבל אינו נפסל בכך (להלן ה"ג). (42) בזמן שבית המקדש היה קיים, שמקריבו והכהן אוכלו. (43) גם בזמן הזה. (44) התחלת שנתו (ר"ה ו:). (45) שנאמר (ויקרא כב, כז). "ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן". (46) אבל אם נולד תם ונעשה בעל מום - מונין לו מיום השמיני ('תוספות' ר"ה ז. ד"ה הא). (47) פירוש, שילדה אחרי שכלו לה חדשי הירונה: בבהמה גסה תשעה חדשים, ובבהמה דקה חמשה חדשים. (48) שראוי. (49) ר"ה ז, א. (50) שמא לא מלאו חדשי הירונה, והוולד הוא נפל ואסור באכילה, עד שיעברו שמונה ימים ויצא מספק נפל.

ט. נִוְלַד לוֹ מוֹם בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ - רִשְׁאֵי לְקִיּוֹם כָּל שָׁנִים עֶשְׂרֵי חֲדָשִׁים⁵¹. נִוְלַד לוֹ מוֹם בְּסוֹף שְׁנָתוֹ - מִתָּר לְקִיּוֹם שְׁלֹשִׁים יוֹם מִיּוֹם שֶׁנִּפְּל בּוֹ הַמוֹם, וְאִם עַל פִּי שֶׁהוּא

מצינו בכל התורה כולה שניתנו לכהן, אבל רבינו מפרש כפירוש ה'תוספות' שלא מצינו בכל התורה כיוצא בזה שבעל מום יתנו לכהן, שהרי חטאות ואשמות שמקריבין אותן - הבשר לכהן, וכשהם בעלי מום, כשם שהמזבח מפסיד כך גם הכהן מפסיד, אבל בכור אפילו כשהוא בעל מום נותנו לכהן, ולכן יש צורך לחזור עליו בתורה "יהי לך", אבל בלי זה, ממשמעות הפסוק הוא שזהו לכהן ('קרי' ספר' שם). (23) שהרי מקדשים בו את האשה, כמפורש במס' מעשר שני פ"א מ"ב ('הר המורה').

ד. מִצְוָה לְהַקְדִּישׁ בְּכֹר בְּהֶמָּה טְהוֹרָה, וְלֵאמֹר: הֲרִי זֶה קֹדֶשׁ. שֶׁנֶּאֱמַר²⁴: תַּקְדִּישׁ לַה' אֱלֹהֶיךָ²⁵. וְאִם לֹא הַקְדִּישׁוּ - הֲרִי זֶה מִתְּקַדֵּשׁ מֵאֵלָיו, וְקִדְשָׁתוֹ מִרְחֹם הָיָא²⁶.

(24) שם נאמר: "כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך הזכר, תקדיש לד' אלקיך". (25) ערכין כט, א: "לכדתנאי, מנין לנולד בכור בעדרו, שמצוה להקדישו, שנאמר "הזכר תקדיש". (26) ערכין, שם.

ה. מִצְוֹת בְּכֹר בְּהֶמָּה טְהוֹרָה נִוְהַגְתָּ בְּאֶרֶץ וּבְחוּצָהּ לְאֶרֶץ²⁷. וְאִין מִבְּיֹאֵין בְּכוֹרוֹת מְחוּצָה לְאֶרֶץ לְאֶרֶץ. שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶכְלָתָ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ מֵעֶשֶׂר דִּגְנֶךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֶת בְּקֶרֶךְ וּצְאֹנֶךָ; מִמָּקוֹם שֶׁאַתָּה מִבְּיֹא מֵעֶשֶׂר דִּגְנֶךָ²⁸ - אַתָּה מִבְּיֹא בְּכֹר בְּקֶרֶךְ וּצְאֹן, וּמִמָּקוֹם שֶׁאִין אַתָּה מִבְּיֹא מֵעֶשֶׂר דִּגְנֶךָ - אִי אַתָּה מִבְּיֹא בְּכֹר בְּקֶרֶךְ וּצְאֹן, אֲלֹא הֲרִי הוּא פְּחִלִּין וְיֹאכֵל בְּמוֹמוֹ²⁹. וְאִם הִבִּיא - אִין מִקְבִּלִין מִמֶּנּוּ³⁰, וְלֹא יִקְרַב אֲלָא יֹאכֵל בְּמוֹמוֹ. וּמִצְוָה זוֹ³¹ נִוְהַגְתָּ בֵּין בְּפִנֵּי הַבַּיִת בֵּין שְׁלֹא בְּפִנֵּי הַבַּיִת³², כְּמוֹ מֵעֶשֶׂר דִּגְנֶךָ³³. וְאִינָּה נִוְהַגְתָּ בְּמִקְדָּשֶׁיךָ כְּשֶׁהָיָה בְּקִדְשָׁתוֹ³⁴ קֹדֶם שֶׁיִּפְדּוּ, בֵּין קֹדֶשִׁי מִזְבֵּחַ בֵּין קֹדֶשִׁי בְּדֶק הַבַּיִת³⁵.

(27) כן היא הגירסה האמיתית. וכן נראה בכמה מקומות בתלמוד, שקדושת בכור נוהגת גם בחוצה לארץ (כסף-משנה). וכן כתב בספר 'מעשה רוקח' וז"ל: "ובספר כתיבת-יד מצאתי כתוב, מצות בכור בהמה טהורה נוהגת בארץ ובחוצה לארץ", וכן ראיתי בספרי כתב-יד הנמצאים פה מצרים וכו' שמצא כתוב בנוסח מוגה בחתימת רבינו (= הרמב"ם). ובכמה מספרי רבינו היה כתוב "מצות בכור בהמה טהורה אינה נוהגת אלא בארץ". וכן היתה הנוסחה לפני הראב"ד, הרמב"ן, הרשב"א והר"ן, וכולם תמחו עליו (כסף-משנה). וראה ב'ספר המצוות' מצוה-עשה עט ובהערה שם. ועי' להלן פ"ג ה"ב. (28) ומעשר דגן אינו מביא אלא מן הארץ, שהיא מצוה שתלויה בארץ ונוהגת רק בארץ (ראה קידושין לו:). (29) הראב"ד משיג עליו (על מה שכתב הרי הוא כחולין). שהרי אף רבי עקיבא לא אמר אלא לענין הקרבה שאין מקריבין בכור שהביאו מחוצה לארץ, אבל קדושת בכור יש בו ואינו נגזז ונעבד ואינו נאכל אלא במומו. אבל בכסף-משנה הביא: "אלא יאכל במומו", וכן הוא בכת"י תימן ובדפוס רומי. (30) כסתם משנה, בסוף מסכת חלה. וכרבי עקיבא בתמורה כא, ב. (31) של קדושת

גלית אדעתך דשנת עיבור את רוצה לחשוב, הילכך לא נגמרה (שנתה) (שנתך) עד ט"ו באדר" (רבינו גרשום' שם).
 יג. עבר ואחר הפכור⁶⁷ לאחר שנתו, אף על פי שהיה עובר בלא תעשה⁶⁸, אם היה תם - הרי זה לא נפסל, אלא מקריבו; ואם היה בעל מום - שוחטו בכל מקום. שנאמר: מעשר דגנך תירשך ויצהרך ובכרת בקרך וצאנך - מקיש בכור למעשר: מה מעשר אינו נפסל משנה לחברתה⁶⁹, אף בכור אינו נפסל משנה לחברתה.
 28

(67) ר"ה ה, ב. (68) של "לא תאחר לשלמו" (דברים כג, כב), וראה 'מנחת חינוך' מצוה יח אות ו. (69) כלומר, אם השהה מעשר שני משנה אחת לשניה, אין המעשר שני נפסל בכך, שהרי נאמר (שם יד, כח) "מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך וגו'" (רש"י ר"ה ה: ד"ה מה מעשר).

יד. אין נותנין את הפכור לפנה פשוט⁷⁰, שאין זו גדלה לפנה⁷¹; אלא נפסל בו בעליו עד שיגדיל מעט ויתננו לפנה. ועד כמה ישראל חייבין להטפל בפכור? בהמה דקה⁷² - שלשים יום, ובגסה⁷³ - חמשים יום. ואם אמר לו הפנה: תנהו לי בתוך זמן זה ואני אטפל לעצמי - אינו רשאי לתנו לו⁷⁴; שזה כמו מסייע על מתנותיו⁷⁵, וכבר בארנו בתרומות⁷⁶, שהפנהים המסייעין בבית הגרנות⁷⁷ ובבית המטבחים⁷⁸ ובתוך הרועים⁷⁹ - אין נותנין להם מתנותיהן בשכרן⁸⁰.
 38

(70) מיד אחרי היולדו. משנה, בכורות כו, ב. (71) שהרי אמרה תורה (שמות כט, כט) "למשחה", והיינו "לגדולה". והבכור מיד עם היולדו יש לבעליו טורח ועמל בטיפול בו (פירוש המשניות, שם). (72) איל ותיש. (73) שור. (74) משנה, בכורות שם. (75) כלומר, מסייע לבעל הבכור כדי שיתנהו לו ולא לכהן אחר. (76) פי"ב מהל' תרומות ה"כ. (77) כדי לקבל שם תרומה תמורת סיועם. (78) כדי לקבל שם זרוע, לחיים וקייבה. (79) לשמור או להאכיל את הבקר כדי לקבל עבור זה את הבכורות. (80) אלא א"כ נתן להם שכר סיועם תחילה (רבינו, שם).

טו. היה הפכור בעל מום⁸¹ ואמר לו בתוך זמן זה: תנהו לי שאוכלנו עתה, או שהיה תמים⁸² ואמר לו: תנהו לי בתוך זמן זה שאקריבנו עתה - הרי זה נותנו לו⁸³. ויראה, שהפכור נותן לכל פנה שירצה⁸⁴.
 43

(81) שם במשנה. (82) בזמן המקדש. שם. (83) שהרי אינו מטפל בהם כלל, ואין זה נחשב כנותן לו הבכור בשכר טיפולו. (84) בין לחבר בין לעם-הארץ (חלה פ"ד מ"ט) ואינו ניתן לאנשי משמר ככל הקרבנות (מהרי"ט אלגאזי פרק ד' אות מג, ו'מנחת חינוך' מצוה יח, אות יח. וכן כתב רש"י בזבחים קב: ד"ה את דמם).

טז. פנה שאכל פזית⁸⁵ מפכור תמים חוץ לירושלים

1 מתאחר לאחר שנתו⁵². ביצד? כגון שפסל בו מום
 2 בחמשה עשר יום לפני גמר שנתו⁵³ - משלימין לו
 3 חמשה עשר אחר שנתו⁵⁴. נולד לו מום אחר שנתו
 4 - אינו רשאי לקימו אלא עד שלשים יום⁵⁵ ויאכל.

(51) משנה, בכורות שם, ובגמרא שם כח, א - אמרו: שנים עשר חודש ולא יותר. (52) וכל זה משום השבת אבידה לבעלים, כלומר לכהן שהוא הבעלים, שאם לא ימצא הישראל כהן כדי לתת לו, ויצטרך לשחטו מיד, יסריח הבשר, ויפסיד הכהן. ולכן אמרו שרשאי לקיימו שלשים יום (בכורות כח. וברש"י שם). (53) ברייתא, שם. (54) מדובר כאן בזמן הזה, שהדין הוא (ראה להלן ה"י) שמקיים את הבכור אפילו כמה שנים עד שיפול בו מום (רע"ב, בכורות פ"ד מ"ב). (55) שם במשנה.

5 י. הפכור בזמן הזה⁵⁶ - מניחו עד שפסל בו מום
 6 ויאכל⁵⁷.

(56) שאי אפשר להקריבו ולאוכלו בתוך שנתו. (57) שם.

7 יא. ועד שלא נראה להראותו לחכם⁵⁸ רשאי לקימו
 8 שתים ושלש שנים⁵⁹. ומשנראה להראותו לחכם⁶⁰:
 9 אם נולד בו מום בתוך שנתו - רשאי לקימו כל
 10 שנים עשר חדש⁶¹; נולד אחר שנתו - מקימו
 11 שלשים יום⁶².

(58) כלומר, שעדיין לא נפל בו מום שיצטרך להראותו לחכם מומחה, שיתיר לו לשחטו, ראה להלן פ"ג ה"א. (59) ברייתא, שם. (60) כלומר, נפל בו מום ויש צורך להראותו לחכם שיתיר לשחטו. (61) ולא יותר. (62) משום השבת אבידה לבעלים (שם). וראה למעלה מה שהבאנו מדברי רש"י.

12 יב. שנה של פכור היא שנת לבנה תמימה, שנים
 13 עשר חדש מיום ליום. ואם היתה שנה מעפרת -
 14 נמכרה לו, ומונה לו שלשה עשר חדש⁶³. נולדו
 15 לו שני טלאים⁶⁴, אחד בחמשה עשר של אדר
 16 הראשון ואחד בראש חדש אדר שני: זה שנולד
 17 בראש חדש אדר שני - פיון שהגיע יום ראשון
 18 באדר של שנה הבאה⁶⁵ עלתה לו שנה, וזה שנולד
 19 בחצי אדר ראשון - לא עלתה לו שנה עד חצי
 20 אדר של שנה הבאה. הואיל ונולד בחדש העפור,
 21 מונין אותו לו⁶⁶.

(63) כחכמים (ר"ה ו: ערכין לא:): בניגוד לדעת רבי, הסובר כי שנה תמימה היא שלש מאות וששים וחמשה ימים, כמנין ימות החמה, ואין הבדל בין שנה פשוטה לשנה מעוברת. (64) משתי בהמות שלא ביכרו, שיש על הטלאים קדושת בכור (ערכין, שם). (65) והשנה הבאה היא שנה פשוטה ולא מעוברת. (66) כן הוא בערכין שם: "דאמר ליה את נחית לעיבורא", "שקנית בחודש העיבור בט"ו באדר הראשון (ראה ראש השנה יט: ברש"י ד"ה כמה, וב'תוספות' ד"ה אדר, שאדר ראשון הוא חודש העיבור)

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

הוא להקדש, התירו לזולל בקדשים. אבל בבכור שהרווח לבעלים, שהוא הכהן, לא התירו לזולל בו ולמכרו באטליו. (101) פ"א הי"ב. (102) פשוט הוא. וכן נראה בפרק קמא דתמורה שם (כסף-משנה). (103) "וביון קדשים הוא, שאין הדרך לעשות סחורה בדבר שקרב ממנו למזבח" (רש"י שם). (104) כלומר, שהם שותפים בו. (105) משנה, בכורות לא, ב: "ושוקלין מנה כנגד מנה בבכור", ומפרשה רבינו בבכור תם, והיינו, "שיחלקו אותה לששה או לשבעה חלקים ונותנים חלק בכך זה וחלק בכך זה. ר"ל כפות מאזנים וכו'" (רבינו בפי"ה שם).

יט. המפשיט¹⁰⁶ בכור בעל מום¹⁰⁷ - הרי זה מתר¹⁰⁸ להפשיטו באי זה דרך שירצה. אם רצה להרגיל - מרגיל¹⁰⁸. וכן שאר פסולי המקדש¹⁰⁹, אם רצה להפשיט מן הרגל - מפשיט.

(106) את העור. (107) אבל בבכור תם לא התירו, ראה להלן. (108) כלומר, אם רוצה להפשיט דרך הרגלים, מפשיט, ואע"פ שזה נראה כבזיון, שפושטן בשביל הנפחים, או כדי לשים בו דבש בעודו על הבכור, אין בזה איסור, לפי שבבכור בעל-מום אינו קדוש. ורק לדעת בית שמאי ולדעת רבי אלעזר ברבי שמעון אסור לעשות כן כמפורש בתמורה כד, א. אבל לדעת בית הלל וחכמים החולקים על רבי אלעזר ברבי שמעון, לא אסרו לעשות כן (כסף-משנה). וכל זה בבכור בעל מום, אבל בתם חששו לבזיון קדשים כנ"ל. (109) בברייתא שם אסרו לעשות כן, ואף בזה סובר רבינו שכל זה לדעת בית שמאי ורבי אלעזר ברבי שמעון, אבל לחכמים גם זה מותר.

יום שלישי י' טבת ה'תשפ"ב

פרק שני

(1) יבאר המום שהבכור נשחט עליו או שירעה, ושצריך פטר רחם.

א. כל המומים הקבועים² הפוסלין את הקדשים³ ונפדים עליהן⁴, אם נפל אחד מהן בבכור - הרי זה נשחט עליו בכל מקום⁵. וכבר בארנו אותן המומין בהלכות אסורי מזבח, שהראוי מהן להיות בזכר⁶ ששים ושבעה⁷.

(2) כלומר, קבועים לעולם ואינם עוברים. כגון חתיכת אבר וכדומה. (3) להקריבם למזבח. (4) שמצוה לפדות פסולי המקדשין. (5) כלומר, שוחטו ואוכלו בכל מקום כחולין. (6) שמספר המומין הראויים להיות בבכור שהוא זכר, הוא יותר מאשר אצל נקבה ביי"ב מומין שבאברי הזרע (לחם משנה). (7) בפרק ב מהלכות אסורי מזבח הלכה ו כתב שיש שלושה ושבעים מומים. אבל זה אינו אלא בזכרים ובנקבות בגדי ובטלה וטומטום ואנדרוגינוס. אבל בבכור שור זכר חסרים ששה מומים.

ב. וכל הדברים שמנינו שם שאין הקרפן מן המבחר⁸, ואין הקדשים קרביין בהן ולא נפדין

1 - לוקה מן התורה⁸⁶, שנאמר: לא תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך ותרשך וציהרך ובכרת בקרך וצאנך. וכן זר שאכל קזית מבכור, בין לפני זריקה⁸⁷ בין לאחר זריקה - לוקה. מפני השמועה למד⁸⁸, שזו אזהרה אף לזר שאכל בכור בין לפני זריקה בין לאחר זריקה.

(85) סתם אכילה בזית. (86) משנה, מכות יז, א. וראה בפ"א מהל' מעשה הקרבנות ה"ה. (87) זריקת הדם. (88) במס' מכות שם, וב'ספרי' (דברים יב, יז).

7 יז. הבכור⁸⁹ אין פודין אותו⁹⁰, שנאמר: אף בכור שור או בכור פֶּשֶׁב או בכור עז לא תפדה. וכן אין מוכרין אותו פֶּשֶׁהוּא תם⁹¹, שפיון שהוא עומד לקרפן אין לכהן בו זכות כדי למכרו⁹². ובזמן הזה, שאין בית⁹³, הואיל והוא עומד לאכילה⁹⁴ - הרי הוא מתר למכרו ואף על פי שהוא תמים⁹⁵, בין לכהן בין לישראל⁹⁶.

(89) בכור בהמה טהורה. אבל בכור אדם ובכור חמור – נפדים, ראה למעלה ה"ב. (90) לעשותו חולין. (91) תמורה ז, ב. ואפילו כשהוא חי וכל-שכן כשהוא שחוט, שאין בשר קודש נמכר, ראה להלן הי"ח. (92) משום שעומד להקריבה. ואף שהתורה זיכתה אותו לכהן – לא זיכתה אותו עד כדי כך שיוכל למכרו ('מעשה רוקח', וראה לחם-משנה). (93) בית המקדש, ואין מקריבין את הבכור אלא מניחו עד שיפול בו מום, ראה למעלה ה"י. (94) אחר שיפול בו מום, יש לכהן בו זכות בכלו ומיד. (95) תמורה, שם. שבבכור לא אסרה תורה אלא לפדותו, אבל לא אסרה למכרו. וראה להלן פ"ו ה"ה בדין מעשר בהמה. (96) כן מסקנת הגמרא שם ח, ב. ואין כאן חשש שמא מוזיל לו בכדי שכל פעם שיהא לו בכור יתנונו לו, ונמצא שהוא ככהן המסייע בבית הגרנות (למעלה הי"ד) – אין חוששים לכך שבוודאי לא יוזיל לו עכשיו מחמת סיכוי קלוש שבעתיד (שם).

14 יח. בכור בעל מום - יש לכהן למכרו⁹⁷ בכל זמן, בין לפני הפית בין שלא לפני הפית⁹⁸, בין חי בין שחוט⁹⁹. ובשהוא מוכר בשור בכור בעל מום - מוכרו בפית¹⁰⁰ אבל לא בשוק, כמו שבארנו בהלכות אסורי מזבח¹⁰¹. אבל בשור בכור תמים אינו נמכר¹⁰², מפני שהוא פֶּשֶׁר קִדְשִׁי¹⁰³. וכהנים שגמנו על הבכור¹⁰⁴ - מתרין לשקול מנה פנגד מנה¹⁰⁵.

(97) ראה למעלה ה"ג. (98) כלומר, בין בזמן שבית המקדש היה קיים ובין בזמן הזה (שם ז:). (99) שם. (100) משום זלזול בקדשים. משנה, בכורות לא, א: "כל פסולי המקדשין נמכרין באטליו וכו' חוץ מן הבכור והמעשר שהנייתן לבעלים, פסולי המקדשין הנייתן להקדש". כלומר: כשנמכרין באטליו יש הרבה קונים והבשר נמכר ביוקר, וכשהבשר נמכר בבית אין הרבה קונים ונמכר בזול, לכן בפסולי המקדשין שהרווח ממכירת הבשר

ואינה קדושה, ולא במדינה שמא זכר הוא וצריך להקריבו על המזבח. (30) וכשנפל בו מום שוחטו בכל מקום ובעליו אוכלים אותו ואינו חייב לתיתו לכהן משום שמא נקבה היא ואינה קדושה והמוציא מחבירו עליו הראיה. (31) מי רגלים. וכל זה הוא לענין טומטום ולא לאנדרוגינס שהוא אינו קדוש כלל (כסף משנה). (32) ואף על פי שבבכורות מב: מפורש שאם משתין ממקום זכרות, לדברי הכל הוא זכר - פסק רבינו כהסוגיא שם נז. שלעולם ספק הוא (לחם משנה).

- ו. רחל³³ שילדה כמין עז או עז שילדה כמין רחל
- פטור מן הפכורה³⁴; שפאמר: אף בכור שור³⁵ -
עד שיהיה הוא שור ובכורו שור³⁶. ואם היה בו
מקצת סימני אמו - הרי זה בכור³⁷. והוא בעל מום
קבוע³⁸, שאין לה מום גדול משנוי בריתו. אפלו
פרה שילדה כמין חמור³⁹ ויש בו מקצת סימני פרה
- הרי זה בכור לפה, הואיל ומין החמור יש בו דין
בכור⁴⁰. אבל אם ילדה מין סוס⁴¹ או גמל, אף על
פי שיש בו מקצת סימני פרה⁴² - הרי הוא ספק
בכור. לפיכך יאכל לבעלים⁴³, ואם תפסו פה - אין
מוציאין מידו⁴⁴.

(33) כבשה. (34) ואף על פי שכל אחד משני המינים האלו חייב בבכורה. (35) וגומר: "או בכור כשב או בכור עז". (36) וכמו כן עד שיהא הוא כשב ובכורו כשב, שיהא הוא עז ובכורו עז. (37) וחייב לתנו לכהן. (38) ונשחט בחוץ ופסול ליקרב למזבח. (39) אף שהפרה היא ממין טהור והחמור הוא ממין הטמא. (40) בעיא בגמרא (שם ו.) ואמרו שם: "ואם תמצא לומר כיון דאידי ואידי מיקדש בבכורה - קדוש" ולדעת רבינו זוהי פשיטות לבעיא (כסף משנה). (41) הפרה ילדה מין סוס, אבל חמור שילדה מין סוס ויש בו מקצת סימני חמור חייב בבכורה. (42) שהיה מקום לומר שמקצת הסימנים יחייבו אותו בבכורה כמו בזה שלמעלה. (43) שהמוציא מחבירו עליו הראיה, ועל הכהן להוכיח שיש עליו דין בכור, ואוכלו מיד שהרי שינוי ברייתו הוא מום כנ"ל. ואינו אסור באכילה מפני שהוא כסוס וגמל, שהנולד מן הטהור - טהור. (44) כרב המנונא בבבא מציעא ו: ולא כרבה שם הסובר שמוציאין מידו.

- ז. המטיל מום בפכור⁴⁵, הואיל ועשה עברה⁴⁶ -
קונסין אותו ואינו נשחט על מום זה, עד שיפלו בו
מום אחר מאליהו⁴⁷. ואם מת זה החוטא - מתר לבנו
לשחטו על מום שעשה אביו; שלא קנסו בנו
אחריו.

(45) אף ישראל, ראה בפירוש המשנה לרבינו לבכורות לד. על המשנה הצורם אוזן בכור, נראה שגם אם הישראל הטיל מום קנסו חכמים, אבל רש"י שם פירשה בכהן. (46) שאסור להטיל מום בקדשים, והמטיל מום בקדשים לוקה, שהרי נאמר (ויקרא כב, כא) "כל מום לא יהיה בו" ודרשו בו (שם לג:): שלא יטיל בו מום. (47) [ואף על פי שמטיל מום בקדשים אסור לאכלם משום "לא תאכל כל

- עליהן⁹, פה אין הפכור נשחט עליהן ולא קרב¹⁰,
אלא יהיה עומד עד שילד לו מום קבוע. וכן אם
נולד בפכור מום עובר - הרי זה אינו נשחט בכל
מקום ולא קרב, אלא יהיה רועה עד שיפלו בו מום
קבוע וישחט עליו.

(8) כלומר, שחסר בו משהו, אבל אינו מום. (9) "ואלו הן מי שבלובן עינו יבלת שאין בו שער אם נגממו קרניו וכו' אם נפגמו חיטיו הפנימיות וכו' לא קרבין ולא נפדין". (10) והטעם הוא, משום שהוא חסר ואין להקריב במקדש אלא שלם בתכלית השלימות וכן לא ישחט עליהן במדינה (=בכל מקום) לפי שאינם מומין קבועין.

- ג. וכן אם נעברה בו עברה¹¹, או שהרג¹² בעד
אחד¹³ או על פי הבעלים¹⁴, או שהקצה¹⁵ או נעבד¹⁶
- ירעה עד שיפלו בו מום, כמו שפארנו בהלכות
אסורי מזבח.

(11) שנרבע. (12) אדם. (13) כלומר, נעברה בו עבירה בפני עד אחד או שהרג אדם בפני עד אחד. שאילו היו אלה בפני שני עדים - הורגין אותו. (14) שלעולם אינו נהרג אלא על פי שני עדים. (15) שהוזמן לעבודה זרה ולא נעבד עוד. (16) שעבדו לו בעבודה זרה.

- ד. יוצא דפן¹⁷ והבא אחריו¹⁸ - שניהן אינן בכור¹⁹.
הראשון - מפני שאינו פטר רחם²⁰, והאחרון - מפני
שקדמו אחריו²¹. אפלו יצאה נקבה דרך דפן וזכר
דרך רחם²² - אינו בכור²³.

(17) "והוא שישוסע חלצי האשה, אם תקשה עליה הלידה, ויצא העובר משם". כלומר, שלא יצא הוולד דרך הרחם אלא דרך הדופן. (18) דרך הרחם. (19) כרבי עקיבא שאינו בכור עד שיהא בכור לרחם ובכור ללידה. (20) וראה למעלה פרק א הלכה א שבכור הוא פטר-רחם. (21) ואינו ראשון ללידה, אף על פי שהוא ראשון לרחם. (22) שהוא ראשון לזכרים וגם ראשון לרחם. (23) שאינו ראשון לנולדים, ובכור לדבר אחד אינו בכור, שבכור צריך להיות ראשון לנולדים, ראשון לזכרים וראשון לרחם.

- ה. בכור שהוא אנדרוגינס²⁴ - אין בו קדשה כלל,
והרי הוא כנקבה שאין בו לפה²⁵, ועובדים
בזבחים²⁶ וגוזזים אותו²⁷ כשאר החלין. נולד טמטום²⁸ -
הרי זה ספק בכור²⁹, ויאכל במומו לבעליו³⁰. בין
שהטיל מים³¹ ממקום זכרות³² בין שהטיל ממקום
נקבות.

(24) שיש לו גם אבר זכרות וגם אבר נקבות. (25) שאינו קדוש כלל, מפני שהוא ברייה בפני עצמה ואינו זכר. (26) כל מיני עבודות. (27) את שערו. ואילו הבכור, בין שהוא תם ובין שהוא בעל מום אסור לגזוז שערו ואסור לעבוד בו. (28) שאין לו לא אבר זכרות ולא אבר נקבות אלא הוא אטום. והוא ספק זכר ספק נקבה. (29) ואין שוחטין אותו כשהוא תם לא במקדש, שמא נקבה היא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תועבה" - בכור אינו בכלל פסולי המוקדשין, ואינו אסור אלא משום קנס].
 ח. הרגיל⁴⁸ לבכור שיפיל בו מום, כגון שנתן דבילה⁴⁹ על אָזנו עד שפא פֿלֵב ונטלה וחתך אָזנו, או שהלך⁵⁰ בין ברזל ועששיות של זכוכית⁵¹ כדי שתקטע ידו ונקטעה⁵², או שאמר לנכרי להטיל בו מום - הרי זה לא ישחוט עליו. זה הפלל: כל מום שנעשה לדעתו⁵³ - אסור לו לשחוט עליו, ואם נעשה שלא לדעתו - הרי זה שוחט עליו.

יד. מתר להטיל מום בבכור קדם שיצא לאויר העולם⁶⁹, וישחט עליו⁷⁰. במה דברים אמורים? בזמן הזה, שאין שם בית⁷¹, מפני שסופו להאכל במומו⁷²; אבל בזמן שבית המקדש קיים⁷³ - אסור⁷⁴.

טו. עד שהעיד מפי עד אחר שמום זה נפל שלא לדעת⁷⁵ - נאמן⁷⁶. אפלו אשה⁷⁷ נאמנת לומר: בפני נפל מום זה מאלי, וישחט עליו.

ז. לא לדעתו של הכהן. אבל הכהן לעצמו אינו נאמן, כי הכהנים נחשדו על הבכורות. (76) שאף על פי שבכל העדויות אין עד מפי עד נאמן - בבכור הוא נאמן. (77) שהיא פסולה לעדות בכל מקום.

טז. כל המומין הראויין לבא בידי אדם⁷⁸ - נאמן הרועה עליהן לומר מאליהן נפלו ולא נעשו בכונה, וישחט עליהן. במה דברים אמורים? פשהיה הרועה ישראל והבכור ביד הפה⁷⁹; אבל אם היה הרועה כהן והבכור עדין הוא ביד בעליו הישראלי⁸⁰ - הרי זה אינו נאמן, וחושדין אותו שמא הוא הטיל בו מום כדי שיתננו לו.

ז. לא לדעתו של הכהן. אבל הכהן לעצמו אינו נאמן, כי הכהנים נחשדו על הבכורות. (76) שאף על פי שבכל העדויות אין עד מפי עד נאמן - בבכור הוא נאמן. (77) שהיא פסולה לעדות בכל מקום.

ז. לא לדעתו של הכהן. אבל הכהן לעצמו אינו נאמן, כי הכהנים נחשדו על הבכורות. (76) שאף על פי שבכל העדויות אין עד מפי עד נאמן - בבכור הוא נאמן. (77) שהיא פסולה לעדות בכל מקום.

ז. לא לדעתו של הכהן. אבל הכהן לעצמו אינו נאמן, כי הכהנים נחשדו על הבכורות. (76) שאף על פי שבכל העדויות אין עד מפי עד נאמן - בבכור הוא נאמן. (77) שהיא פסולה לעדות בכל מקום.

ז. לא לדעתו של הכהן. אבל הכהן לעצמו אינו נאמן, כי הכהנים נחשדו על הבכורות. (76) שאף על פי שבכל העדויות אין עד מפי עד נאמן - בבכור הוא נאמן. (77) שהיא פסולה לעדות בכל מקום.

תועבה" - בכור אינו בכלל פסולי המוקדשין, ואינו אסור אלא משום קנס].

ח. הרגיל⁴⁸ לבכור שיפיל בו מום, כגון שנתן דבילה⁴⁹ על אָזנו עד שפא פֿלֵב ונטלה וחתך אָזנו, או שהלך⁵⁰ בין ברזל ועששיות של זכוכית⁵¹ כדי שתקטע ידו ונקטעה⁵², או שאמר לנכרי להטיל בו מום - הרי זה לא ישחוט עליו. זה הפלל: כל מום שנעשה לדעתו⁵³ - אסור לו לשחוט עליו, ואם נעשה שלא לדעתו - הרי זה שוחט עליו.

ט. אָמר: אלו נפל בבכור זה מום הייתי שוחטו, ושמע הנכרי ונעשה בו מום - הרי זה שוחט עליו, שהרי לא נעשה בדעתו⁵⁴.

ט. אָמר: אלו נפל בבכור זה מום הייתי שוחטו, ושמע הנכרי ונעשה בו מום - הרי זה שוחט עליו, שהרי לא נעשה בדעתו⁵⁴.

(54) שהנכרי עשה את המום שלא בידעית בעליו.

י. ראיונה⁵⁵ שעשה מעשה המרגיל להטיל בו מום, ונפל בו מום, ואין אנו יודעין אם נתפון למום זה או לא נתפון - הרי זה לא ישחוט עליו⁵⁶. כיצד? כגון שנתן לו שעורים במקום דחוק מסרג בקוצים⁵⁷, וכיון שאכל נחלק שפתו⁵⁸, אפלו היה חביר⁵⁹ - הרי זה לא ישחוט עליו⁶⁰. וכן כל פיוצא בזה.

(55) לכהן. שנחשדו הכהנים להטיל מום בבכור. (57) כלומר, דפנות המקום הדחוק הזה היו קלועים בקוצים. (58) לשניים, שזהו מום. (59) תלמיד חכם. (60) כרבן גמליאל שם, שלא חילקו בין כהן עם הארץ לבין כהן תלמיד חכם לענין חשד זה של הטלת מום בבכור.

יא. היה בכור רודף את האדם ובעטו כדי לטרדו⁶¹, ואפלו בעט בו מפני שרדפו מקדמו⁶², ונעשה בו מום בבקיטה זו - הרי זה ישחט עליו.

(61) לבלבלו שלא ירדף אחריו שוודאי לא נתכוון להטיל בו מום. (62) כלומר, בעט בו לאחר רדיפה, שאפשר היה לחשוב שנתכוון להטיל בו מום, שהרי אינו רודפו עתה, ובכל זאת אומרים אנו שעודנו תחת הרושם והצער של הרדיפה, וכוונתו לטרדו ולא להטיל בו מום.

יב. קטנים שהטילו מום בבכור דרך שחוק, וכן הנכרי שעשה לדעתו⁶³ - הרי זה ישחוט עליו⁶⁴. ואם עשו כדי להתירו - לא ישחוט עליו.

(63) של הגוי. (64) כיוון שלא נתכוון להתירו.

יג. בכור שאחזו דם⁶⁵ - יקזי⁶⁶, ובכלב שלא יתפון לעשות בו מום⁶⁷. ואם נעשה בו מום בהקזה זו - הרי זה נשחט עליו⁶⁸.

אבל הוא עצמו אין לו להתיר, שמה יתיר ב"דדמי" (=באומדנא ולא בוודאות), הואיל וקשה לו לטפל בבכור תם (תפארת ישראל שם, בועז אות ט. וראה בהגהות מצפה איתן לבכורות לו.).

ב. אם אין שם ממחה והיה המום מן המומין הגלויין המבזהקין⁷, כגון שנסמית עינו או נקטעה ידו או נשברה רגלו - הרי זה ישחט על פי שלשה בני הכנסת⁸. וכן בכור שיצא לחוצה לארץ ונפל בו מום מבזהק¹⁰ - הרי זה יתר על פי שלשה בני הכנסת.

(7) משנה וגמרא, בבכורות שם. (8) כלומר, הדיוטות שאינם מומחים (ר"ש ורא"ש פ"ג דזבים משנה ב.). ובטור ו"שולחן ערוך" יורה דעה סימן שט: "החכמים קצת ואינם בקיאים". (9) בבכורות לו: "התרת בכור בחוצה לארץ על-פי שלשה בני הכנסת". [כלומר: כשם שבארץ ישראל מתירין שלשה בני הכנסת במקום שאין מומחה, כן מתירים בחוצה לארץ לעולם, אפילו במקום שיש מומחה, שהרי כל כחו של מומחה הוא בזה שנטל רשות מהנשיא שבארץ ישראל, ואילו לחוצה לארץ שלא מועילה רשותו של הנשיא (סנהדרין ה. ופ"ד מהלכות סנהדרין הלכה יד) - דינה תמיד כאילו אין שם מומחה (וראה בלחם-משנה). ויתכן כי דעת רבינו שרק בכור שנולד בארץ ישראל, שחל עליו דין מומחה, צריך שלשה בני הכנסת במקום המומחה (כשאין מומחה, או בחוצה לארץ שלעולם אין שם דין מומחה כנ"ל), אבל בכור שנולד בחוצה לארץ שלא חל עליו דין מומחה - אין צורך לשלשה בני הכנסת, ואם הוא מום גלוי ומובהק הרי זה מותר בלי התרה. ומה שמצאנו בדברי חז"ל שנוקקו להתרת מום בחוצה לארץ, זה הוא במום שאינו גלוי ומובהק, אבל במום גלוי ומובהק, אין צריך התרה. ודלא כדברי התוספות בבכורות שם ד"ה פסק. ועיין בכסף-משנה]. ורי"ט אלגזי מביא בשם מהר"י קורקוס, שהלשון "שיצא לחוצה לארץ" הוא לפי הנוסחא למעלה פ"א הלכה ה: "מצות בכור בהמה טהורה אינה נוהגת אלא בארץ", אבל לפי הנוסחא האמיתית שם ש"נוהגת בין בארץ ובין בחוץ לארץ", צריך להיות כאן: "שנולד בחוצה לארץ". (10) אבל אם המום אינו מובהק, אין להתיר על ידי שלשה בני הכנסת. שם בגמרא: "אמר רבא, ובמומין מובהקין וכו'. אי ממתניתין הוה-אמינא בחו"ל אפילו מומין שאין מובהקין וכו' קמ"ל".

ג. אין רואין¹¹ את הבכור לישראל עד שיהיה כהן עמו; שמה יאמר לו הממחה: מום הוא ומתר לשחט עליו, וילך וישחטנו לעצמו ולא יתנונו לכהן¹². שאף על פי שאינו חשוד לאכל קדשים בחוץ¹³, חשוד הוא לגזל מתנות כהונה¹⁴. לפיכך, אם היה חכם וידוע שהוא מדיקדק על עצמו - רואין לו¹⁵. היה המום גלוי לכל, כגון שנקטעה ידו או רגלו, הואיל והביאו לחכם הממחה - הרי זה בחזקת מדיקדק על עצמו¹⁶, לפיכך רואין לו אף על פי שאין עמו כהן¹⁷.

חוששין. (83) ומסתימת דברי רבינו נראה שגם בזמן המקדש נחשדו הכהנים, והיינו משום שאינם רוצים לשוחטו במקדש בגלל הקרבת האימורין או מפני שגר בריחוק מקום מירושלים וטורח עליו להביאו למקדש, ורוצה לשחטו מחוץ למקדש ולכך הוא חשוד להטיל בו מום שאינו אלא איסור לאו, כדי להינצל מאיסור שחיטת קדשים בחוץ שהוא בכרת. ובמהרי"ט אלגזי (הלכות בכורות פרק חמישי אות מז) הוכיח מדברי רש"י שהחשד הוא רק בזמן הזה.

יח. בכור שהיה ביד כהן ונפל בו מום, והעיד עליו עד אחד שזה המום מאליו נפל⁸⁴, ואין אנו יודעים אם מום זה שוחטין עליו את הבכור או אין שוחטין עליו, ובא הפהן שהוא בידו ואמר: הראיתי מום זה לממחה⁸⁵ והתירו לשחיטה - הרי זה נאמן. ואין חוששין שמה לא הראהו ושמה בכור תם הוא, שלא נחשדו לשחט קדשים בחוץ, מפני שהוא עון כרת⁸⁶, כמו שבארנו.

(84) שהוא נאמן. (85) ואין צריך לנקוב בשם המומחה, וראה בלחם משנה. (86) אף על פי שנחשדו להטיל מום בבכור שאינו בכרת אלא בלאו.

יט. וכן נאמן הפהן לומר על בכור בעל מום: בכור זה נתנו לי ישראל במומו⁸⁷ ולא נפל ברשותי, כדי לחוש לו שמה הוא הטילו⁸⁸; שהדבר עשוי להגלות, והוא מתירא שמה ישאלו בעליו ויאמרו: תמים היה בעת שנתנוהו לו.

(87) ואף כאן אין צורך לומר "נתנו לי ישראל פלוני". (88) כלומר, משום כך בא לומר שזה לא נפל ברשותו, שלא יבואו לחשוד בו שהוא הטיל בו את המום.

פרק שלישי

(1) יבאר שאין שוחטין הבכור אלא על פי מומחה, ושאין רואין בכור לישראל בלא כהן.

א. אין שוחטין את הבכור² אלא על פי ממחה שנתן לו הנשיא שבארץ ישראל רשות ואמר לו: התר בכורות במומין³. אפלו היה מום גדול וגלוי לכל - לא יתירו אלא ממחה שנטל רשות⁴. וכל הבכורות אדם רואה⁵, חוץ מבכורי עצמו⁶.

(2) כלומר, אין שוחטין בכור בעל מום חוץ למקדש. (3) בסנהדרין ה. "כי הוה נחית רבה בר חנה לבבל, אמר ליה רבי חייא לרבי, בן אחי יורד לבבל, יורה? - יורה! ידין? - ידין! יתיר בכורות? - יתיר!" "ורבי, נשיא שבארץ ישראל היה ודבר זה הניחו להם לנשיאים להתגדר בו, כמו שאמרו בפרק אחרון של מסכת יומא (עח.) - "קריט ספר. (4) כן הוא בבכורות לו: שאפילו נסמית עינו ונקטעה ידו ויש שם מומחה, אינו נותר אלא במומחה. ואם אין מומחה במקום הזה, ראה להלן הלכה ב. (5) כלומר, רואה המומחה להתירם. (6) נגעים פ"ב משנה ה. ואף-על-פי שלא נחשדו כהנים לשחוט קדשים בחוץ, שזהו איסור כרת (למעלה פ"א הלכה י"ח), - זה אינו אלא לומר שמומחה אחר התירו לו,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רביע לדקה ומחצה לגסה²⁷. ומפני מה לא ישלם
כל דמיו?²⁸ מפני שקנסו את בעל בהמה, כדי שלא
ישנה²⁹ ולא יגדל³⁰ בהמה דקה בארץ ישראל³¹.

(25) היינו שקבע שהבכור הוא בעל מום, ומותר לשחטו בכל מקום. (26) כלומר, ישלם משלו, משנה בכורות כח. (27) שם כח: בגמרא. (28) בין בדקה ובין בגסה. (29) זהו טעם למה אינו משלם בגסה כל דמיו אלא מחצה בלבד - שקנס הוא על שהשהה בכור תם ולא הקריבו (רי"ט אלגאזי פ"ד סוף אות ל). (30) זהו טעם למה אינו משלם בדקה אלא רביע - שחון ממה שקנסוהו על שהשהה אותו ולא הקריבו, ומטעם זה אינו משלם כל דמיו, הנה בדקה יש קנס נוסף: על שגידל בהמה דקה בארץ ישראל. וזהו כלשון שני ברש"י שם. (31) והרי חכמים אסרו לעשות כן (בבא קמא עט: במשנה, ופ"ה מהלכות נזקי ממון הלכה ב).

ז. הנוטל שקרו להיות רואה בכורות - אין שוחטין על פיו³²; אלא אם כן היה ממחה גדול וידעו בו חכמים שאין פטוהו ופסקו לו שקר על הראיה והבקור³³ בין שנמצא בו מום בין שנמצא תמים³⁴. ולא יטל שקר על בהמה זו חוץ מפעם אחת, ורואה אותה לעולם כל זמן שמביאין אותה, כדי שלא יבוא לידי חשד³⁵.

(32) משנה שם כח: וכתב הרמב"ן (הלכות בכורות שם) שהטעם הוא כמו במשנה הסמוכה (שם כט). שאסור ליטול שכו הוראה, מפני שנאמר (דברים ד, ה) "ראה למדתי אתכם" - "מה אני בחנם, אף אתם בחנם". (33) שם במשנה: "אלא אם כן היה מומחה כאילא ביבנה, שהתירו לו חכמים להיות נוטל וכו'". וברמב"ן שם: "שכולם היו מביאים לו בכורותיהם לראות, וכל שעה ושעה היה צריך לראות והוא בטל ממלאכתו לגמרי, משום כך תקנו לו רבנן שכו וכו'". (34) כן הוא במשנה שם. והוצרכו לתקן כן, שלא יחשדוהו שבגלל השכר אמר שהוא בעל מום, ולכן פסקו לו שכר גם אם נמצא תם (גמרא שם). (35) שאמר על בהמה זו שהיא תם, בכדי שיביאו אותה עוד הפעם ויקבל שכר שנית, לכן תיקנו שלא יטול שכר אלא פעם אחת בלבד (גמרא שם).

ח. החשוד על הפכורות³⁶ למכרן לשם חלין³⁷ - אין לוקחין ממנו אפילו בשר צבאים³⁸, מפני שהוא דומה לבשר עגל³⁹. ואין לוקחים ממנו עורות שאינן עבודים⁴⁰, אפילו של נקבה⁴¹; שפא יחתך זכרותו ויאמר: עור נקבה הוא. ואין לוקחין ממנו צמר⁴², אפילו מלבן⁴³, ואין צריך לומר צוא⁴⁴. אבל לוקחין ממנו⁴⁵ טווי⁴⁶ ולבדין⁴⁷ ועורות עבודים; שאינו מעבד עור בכור תמים⁴⁸, מפני שהוא מפחד לשחותו אצלו⁴⁹, שפא ישמעו הדיינים⁵⁰ ויקנסוהו כפי רשעו⁵¹.

(36) תמימים (ראה ברי"ט אלגאזי בכורות כט: סעיף לא, ומה שמביא בשם המהר"י קורקוס). (37) משנה שם כט:

(11) כלומר, אפילו המומחה אינו רואה. (12) וראה למעלה פ"א הלכה ג, שאע"פ שבכור בעל מום הרי הוא כחולין ואינו קדוש - מחוייב הוא ליתנו לכהן. (13) שהרי בא לשאול למומחה אם הוא בעל מום ומותר לשוחטו או שהוא תם ואסור לשוחטו. (14) בכורות לו: וראה ברש"י שם ששחיתת קדשים בחוץ הוא איסור כרת, וגזילת כהנים הוא רק לאו בעלמא. (15) בקרית-ספר כתב שלא מצא דין זה בגמרא, והכסף-משנה כתב שהוציא רבינו דין זה מדין שבסמוך: "היה המום גלוי לכל וכו'". (16) שלא לעבור אפילו על איסור קל. (17) בכורות שם.

ד. השוחט את הבכור ואחר כך הראה את מומו, אף על פי שהוא מום גלוי שאינו משתנה בשחיטה, כגון שנתקנה ידו או רגלו, הואיל ונשחט שלא על פי ממחה - הרי זה אסור¹⁸, ויקבר בבכור שמת¹⁹.

(18) משנה שם כח. וכרבי מאיר שגזין מומין שאינם משתנים לאחר שחיטה, משום "דוקין שבטין" שמשנתין לאחר שחיטה, ויש שם חשש שמא לפני השחיטה היה מום עובר ושוב נשתנה אחר השחיטה. (19) שבין קדשי מזבח ובין קדשי בדק הבית - אם מתו, יקברו (תמורה לב. ופי"ט מהלכות פסולי המוקדשין הלכה יא).

ה. בכור שהיתה לו ביצה אחת ושני כיסים²⁰, ובדקו הממחה והושיבוהו על הרגל²¹ ומעכו²² ולא יצאת ביצה שניה, והתירו הממחה ונשחט ונמצאת השניה דבוקה בפסלים²³ - הרי זה מתר, הואיל ומעכו. אבל אם לא נמצא, אף על פי שנשחט על פי ממחה - הרי זה יקבר²⁴.

(20) שהוא אחד מן המומין, ראה בפ"ז הלכות ביאת המקדש הלכה ח. (21) "הוא סוף חוליות השדרה, ויש מי שקורא עכוזו" (רבנו בפי"ה מ בכורות מ. וכן הנוסחא במשניות שלפנינו שם). (22) לחץ כדי שהביצה השניה תכנס לתוך הכיס. (23) במעיים. (24) מחלוקת במשנה ובגמרא בכורות מ. "אין לו שתי ביצים בשני כיסין אלא בכיס אחד. אי נמי, שני כיסין וביצה אחת הרי זה מום. ר' ישמעאל אומר, יש לו שני כיסין בידוע שיש לו שתי ביצים. אין לו אלא כיס אחד, כמי שאין לו אלא ביצה אחת דמי. ואתא ר"ע למימר בידוע לא אמרין, אלא מושיבו על עכוזו וממעך, אם יש ביצה סופו לצאת". וסובר רבינו שתנא-קמא האומר "שני כיסים וביצה אחת הרי זה מום" אינו חולק על ר' עקיבא האומר "מושיבו על עכוזו וממעך", אלא ר' עקיבא בא לפרש דברי תנא-קמא שאף הוא לא נתכוון אלא אחרי המיעוץ. וכל זה אינו אלא אם נמצאה הביצה בכסלים, אבל אם לא נמצאת הביצה, הרי זה מום, אף אם לא מיעכו (מהר"ט אלגאזי פ"ו אות נה בשם מהר"י קורקוס). וכן נראה בדברי רבינו למעלה (פ"ז מהלכות ביאת המקדש הלכה ח) שסתם וכתב, שמי שיש לו שני כיסים וביצה אחת - הרי זה מום.

ו. מי שאינו ממחה וראה את הבכור²⁵ ונשחט על פיו - הרי זה יקבר, וישלם מביתו²⁶. וכמה משלם?

סגן הכהנים, מימי לא ראיתי עור שיוצא לבית השריפה (משהופשט, הכי מפרש לה בגמרא - רש"י). אמר רבי עקיבא, מדבריו למדנו שהמפשיט את הבכור ונמצא טריפה, שיאותו הכהנים בעורו (ואע"פ שפסול זה הי' בו קודם הפשט, הואיל ולא ניכר עד לאחר הפשט, יאותו הכהנים בעורו - רש"י). וחכמים אומרים, אין לא ראינו ראייה, אלא יצא לבית השריפה (הואיל וקודם הפשט היה בו פסול - רש"י). ובגמרא שם קד. אמרו שר"ע עוסק בבעל מום ששוחטין אותו בכל ארץ ישראל, שאם נמצא טריפה הבשר יקבר והעור לכהנים, ור' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן שהלכה כר"ע. והלכתא כדברי חכמים, שהבשר בבכורה והעור בשריפה. ומפרש רש"י (וכמו כן רבינו בפי"ה"מ) שההלכה כר"ע בבעל מום, וחכמים בתם. ור"ע וחכמים אינם חולקים, אלא שר"ע מדבר בבעל מום, וחכמים - בתם. וכן פסק רבינו. (62) ונמצא טריפה לאחר שהופשט. (63) כדין בכור שמת, שאפילו הוא בעל מום יקבר. (64) מפני שלא היה ניכר טריפתו עד לאחר שהופשט, וכרבי עקיבא, כנ"ל. (65) בגמרא שם אמרו, שאף ר"ע לא אמר אלא כשהתירו מומחה. אבל לא התירו מומחה, גם העור יקבר עם הבשר אף לאחר שהופשט.

- 11 יא. הבכור שנאכל בשרו בהלכה, בין תמים בין
- 12 בעל מום⁶⁶ - כשם שמותר להנות בעורו, כך נהנין
- 13 בגזיתו⁶⁷. אבל כל צמר שנגזז ממנו כשהוא חי,
- 14 אפלו נשר⁶⁸ - הרי הוא אסור בהנאה⁶⁹, ואפלו נשר
- 15 ממנו אחר שנפל בו מום⁷⁰. ואפלו אחר שחיתתו⁷¹,
- 16 ואין צריך לומר אחר מיתתו⁷²; שהרי⁷³ אותו הצמר
- 17 שנשר ממנו מחיים באסורו עומד. וכן במעשר
- 18 בהמה⁷⁴. וקבר בארנו בהלכות מעילה⁷⁵, שלא גזרו
- 19 גזירה⁷⁶ אלא על הבכור ועל המעשר בלבד, מפני
- 20 שאין באין לכפרה, שמה ישם אצלו⁷⁷ כדי לקח
- 21 כל הצמר שנישר מהם. וקבר בארנו⁷⁸, שמעוזה
- 22 לאכלו תוך שנתו, בין תמים בין בעל מום⁷⁹.

(66) כלומר, תם שנשחט ולא נמצא בו פסול, ובעל מום שהותר על ידי מומחה. (67) בצמר שנגזז לאחר שחיתו, כך נשמע מהמשנה בבכורות כח: (ראה להלן הלכה יב). (68) נתלש מעצמו, ראה שם כו: שאין הבדל בין תלש לבין נתלש מעצמו. (69) משום גזירה, ראה להלן בהלכה זו. אע"פ שעצם פעולת הגזירה אסורה מן התורה (פ"א מהלכות מעילה הלכה ט). (70) שם כו. (71) כלומר, צמר זה שנשר ממנו בחייו, נשאר באיסורו אף לאחר שחיתו. וחכמים במשנה (שם כה). ולא כעקביא מן מהללאל שמתיר לאחר שחיתה את הגזיה שנשר לפני השחיטה, וכדעת ר' יהודה במשנה שם בפירוש פלוגתתם, שכן פסק רב נחמן (שם כו). כמותו. (72) שהרי לפי דברי ר' יהודה, מחלוקת חכמים ועקביא בן מהללאל אינה אלא אם שחטו. אבל אם מת, גם עקביא בן מהללאל אוסר את הצמר שנשר לפני המיתה. (73) כך בכ"י תימן ובדפוס רומי, וכן נכון. (74) אסרו חכמים בהנאה את הגזיה, ואע"פ שנתלשה מעצמה, והאיסור הוא בעינו אף לאחר שחיתה או לאחר מיתה. וכן הוא בבכורות כו. "דבכור ומעשר נמי, דכיון

"החשוד על הבכורות אין לוקחין ממנו וכו'" ומפרשה רבינו שהוא חשוד למכור בשר בכור תם שהוא קודש, בתור בשר חולין. ואע"פ שבדרך כלל לא נחשדו על כך, ראה למעלה פ"ב הלכה יח. אבל רש"י פירש שהוא חשוד להטיל מום בבכור. (38) בשר צבי, שלא שייכת בו קדושת בכורה. (39) ויש חשש שימכור בשר עגל בכור תם, ויאמר שזה בשר צבי. (40) שאינם מעובדים. ושמה זה עור של בכור תם (משנה שם). (41) שלא שייכת בה קדושת בכור. ופסק כתנא קמא, ולא כרבי אליעזר במשנה שם. (42) שם במשנה. (43) שאין בליבנו טורח רב, ויש חשש שמא הוא צמר בכור, וראה להלן. (44) צמר שלא הוציאו מתוכו הלכלוך, ולא היתה לו בזה שום טרחה, שבוודאי יש חשש שמא הוא צמר בכור. (45) שם במשנה. (46) חוטי צמר. והטויה היא טרחה גדולה, ודרוש לה זמן מרובה. (47) יריעות צמר שלא נארגו מחוטי צמר אלא מצמר טרוף (רבינו בפי"ה"מ כלאים פ"ט משנה ט). (48) וכמו כן אינו טווה צמר או עושה מהצמר לבדים. (49) בזמן העיבוד. (50) ששחט בכור תם בחוץ. (51) לקבור את הבכור, ראה למעלה הלכה ד. ואם מכר - להחזיר להם המעות, ראה להלן הלכה ט. כן הוא שם בגמרא "אם איתא דבכור הוה, לא הוה טרח ביה. סבר, אי שמעו ביה רבנן, מפסדו ליה מינאי", ופירש"י "אי שמעי רבנן דבכור תם הוא וטעון קבורה ומפסדי ליה מינאי ומקפיד על טרחו ואינו מעבדן". משמע שהוא מקפיד על טורח העיבוד. ומדברי רבינו לא משמע הכי, אלא שמפרש שאינו רוצה להשהותו בידו שמה מתוך כך ישמעו הדיינים ויקנסוהו, וכשיצא מתחת ידו ישכח הדבר (לחם-משנה).

- 1 ט. השוחט את הבכור ומכרו ונדע⁵² שלא הראהו
- 2 לממחה: מה שאכלו - אכלו, ויחזיר להם את
- 3 הדמים⁵³; ומה שלא נאכל - יקבר, ויחזיר את
- 4 הדמים⁵⁴. וכן הדין במאכל את הטרפה⁵⁵, כמו
- 5 שיתבאר בהלכות מקח וממכר⁵⁶.

(52) לבית-דין. (53) של הבשר שאכלו. (54) משנה שם לו. (55) כלומר, ששוחט את הפרה ומכרה, ונדע שהיא טרפה - מה שאכלו אכלו ויחזיר את הדמים, ומה שלא אכלו יחזירו לו את הבשר והוא יחזיר להם את הדמים (משנה שם). (56) פט"ז מהלכות מכירה הלכה יב.

- 6 י. בכור שנמצא טרפה: אם תמים הוא⁵⁷ ונמצא
- 7 טרפה⁵⁸ אחר שהפשט⁵⁹ - העור ישרף, כמו שבארנו
- 8 בהלכות פסולי המקדשים⁶⁰, והבשר יקבר⁶¹; ואם
- 9 במומו נשחט⁶² - הבשר יקבר⁶³, ויהנו הפהנים
- 10 בעורו⁶⁴. והוא שנשחט על פי ממהה⁶⁵.

(57) ונשחט בעזרה כדי ליקרב על המזבח. (58) כלומר, התברר שהיה טריפה קודם לכן. (59) אבל אם נמצא טריפה לפני שהופשט - נחשב העור כמו הבשר, ואף הוא בקבורה (כסף-משנה). (60) פ"ט הלכה ט. (61) משנה בזבחים קג: "כל הקדשים שאירע בהן פסול קודם להפשיטן, אין עורותיהן לכהנים (אלא נשרפין עם עורן - רש"י). לאחר הפשיטן, עורותיהן לכהנים. אמר רבי חנינא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

א. בְּהֵמַת הַשְּׁתֵּפִין חֵיבָתָּ בַּבְּכוּרָה². לֹא נֹאמַר בְּקֶרֶךְ¹⁰
וְצִאנָה³ אֲלֵא לְמַעַט שְׁתֵּפֹת הַנְּכָרִי⁴, שְׁאֵם הִיא שְׁתֵּף¹¹
בַּפֶּרָה אוֹ בַּעֲבָר, אֲפִלוּ הִיא לְנֶכְרִי אֶחָד מֵאֵלֶּף בָּאֵם¹²
אוֹ בְּנֶלֶד⁵ - הִרִי זֶה פְּטוּר מִן הַבְּכוּרָה. הִנֵּה לוֹ¹³
בְּאֶחָד מִשְׁנֵיהֶם אֶבֶר אֶחָד⁷, כְּגוֹן יָד אוֹ רִגְלָה⁸ -
רואִין: כֹּל שְׂאֵלוֹ יִחְתָּךְ וְהִנֵּה בַּעַל מוֹם - הִרִי זֶה¹⁵
פְּטוּר⁹; וְאֵם אֶפְשָׁר שְׂיִחְתָּךְ אֶבֶר הַנְּכָרִי וְלֹא יִפְסֹל¹⁰
17 - הִרִי זֶה חֵיב בַּבְּכוּרָה.

(2) מחלוקת תנאים בחולין קלו, א. ופסק רבינו כחנא-קמא.
(3) שמשמע מזה: בקר וצאנך שלך יחיד, ולא של שותפים.
(4) אבל בשותפות של ישראל, יש ריבוי מהכתוב (דברים יב, 1) "והבאתם שמה עולותיכם וכו' ובכורות בקרכם וצאנכם", שהמשמעות היא בכור של שנים (שם קלה:). (5) פסק כחכמים, במס' בכורות ב, ב - שכל "שיד גוי באמצע פטורה מן הבכורה". ובגמרא שם ג, א - נלמד מהפסוק "כל בכור וגוי בבני ישראל" (שמות יג, א), "כל" עד שיהי' כל הבכור של ישראל, ומהפסוק "כל פטר רחם לי וכל מקנך תזכר" (שם לד, יט) משמע שרק אם כל המקנה שלו (כלומר, אם האם כולה של ישראל) - תזכר, תקדיש את הזכר שלה, ואם יש לגוי אפילו אחד מאלף - אין זה "כל בכור", בבני ישראל ולא "כל מקנך". (6) לנכרי. (7) כלומר: "היה לו שותפות באבר, אע"פ שאין כל האבר שלו (לחם-משנה). (8) כלומר: ביד או ברגל, והכוונה לאצבע שברגל או שביד, שאם היתה לו אצבע מיותרת בלי עצם, אם חתכה אינו נעשה בעל מום (ראה בכסף-משנה), אבל באופו אחר, לא יתכן שיחתוך ולא יהיה בעל מום. (9) שם, כדברי רבי יוחנן. (10) כגון שהיתה אצבע יתירה בידו או ברגלו ואין בו עצם, כנ"ל.

ב. הַלּוֹקֵחַ עֶבֶר פָּרְתוֹ שֶׁל נֶכְרִי¹¹, או הַמוֹכֵר עֶבֶר פָּרְתוֹ לְנֶכְרִי¹², אֵף עַל פִּי שְׂאֵינוֹ וְשִׂאֵינוֹ¹³ - הִרִי זֶה¹⁹
פְּטוּר מִן הַבְּכוּרָה¹⁴, וְאֵין קוֹנְסִין אוֹתוֹ עַל דְּבָר זֶה¹⁵.

(11) שקונה מן הגוי את העובר ולא את אמו. (12) ישראל המוכר לגוי את העובר ולא את הפרה עצמה. (13) למכור לגוי בהמה גסה, שהיא מיוחדת לעשות בה מלאכה, כיון שהגוי עובד בה בשבת, וגזירת חכמים היא שמא ישאל אותה או ישכיר אותה לגוי, ונמצא עובר על שביעת בהמתו (ע"ז יד: וטו. ופ"כ מהל' שבת ה"ג). (14) משנה, בכורות יג, א. (15) שעבר על האיסור למכור לנכרי, שיהיה חייב לפדות את העובר מן הגוי וליתנו לכהן, ראה שם ב, א.

ג. הַמְּקַבֵּל¹⁶ בְּהֵמָה מִן הַנְּכָרִי לְהִיּוֹת מְטַפֵּל בָּהּ וְהַיֹּדֵדוֹת בֵּינֵיהֶם¹⁷, או נֶכְרִי שֶׁקֶבֶל מִיִּשְׂרָאֵל כָּזָה¹⁸ - הִרִי אֵלוֹ פְּטוּרִים מִן הַבְּכוּרָה¹⁹; שְׁנֵאֲמַר²⁰: פְּטוּר כֹּל רֶחֶם בְּבִי יִשְׂרָאֵל - עַד שֶׁיְהִיָּה הַפֶּל מִיִּשְׂרָאֵל.

(16) ישראל. (17) לשניהם. שבעד טרחתו בטיפול בבהמה מתחלקים הוולדות בשווה לגוי ולישראל. (18) שהגוי מטפל בבהמה, ובעד טרחתו יהיה לו חלק שזה בוולדות עם הישראל. (19) משנה, שם ב, א. וכן ברייתא שם ב, ב - מחלוקת חכמים ורבי יהודה, ופסק כחכמים. (20) ולפני

דלאו לכפרה אתו, משהו להו". (75) פ"א ה"י. (76) כלומר, איסור הנאה מן הגיזה. (77) בכורות שם. (78) למעלה פ"א הלכה ח. (79) ורש"י שם פירש, שחששו שמא יבוא לירי "גיזה ועבודה", כלומר לעבור על לאו של "לא תגזו" ו"לא תעבוד".

יב. בְּכוֹר שֶׁהִנֵּה בּוֹ צֶמֶר מְדַבֵּל⁸⁰ וְשִׁחְטוּ: אֵת שֶׁהוּא נִרְאָה עִמּוֹ מִן הַגִּזָּה⁸¹ - מִתֵּר בְּהִנָּא⁸²; וְאֵת שְׂאֵינוֹ נִרְאָה עִמּוֹ⁸³, וְהוּא הַצֶּמֶר שֶׁעָקְרוּ הַפּוֹךְ כְּלָפִי רִאשׁוֹ⁸⁴ - אֶסּוּר⁸⁵, שֶׁזֶה כְּמוֹ שֶׁנֶּשֶׁר מִחֵיִם⁸⁶.

(80) צמר שנתלש מן העור בעוד הבכור חי, אבל נשאר מסובך עם שאר הצמר שלא נתלש. (81) פירוש, כשיגזז את שאר הצמר לאחר שחיטה, יהיה בצמר המדובלל שזה לשאר הצמר, ולא יהיה נראה כמודלל מהם. (82) משנה שם כה: שכיון שלא ניכר שהצמר נתלש מחיים, לא גזרו חכמים לאסור, כמו שגזרו בצמר שנשר. (83) כלומר, שמורגש כי צמר זה מובדל משאר הצמר. (84) שכפול באמצעותו, ושני ראשין נראין בחוץ (רש"י שם כו:). ונחלקו האמוראים שם במובן זה של "אינו נראה עם הגיזה" שבמשנה שם, ופסק רבינו כריש לקיש, וראה בכסף-משנה. (85) משנה שם כה: (86) שגזרו חכמים לאסור בהנאה אפילו שחטו לבכור אחר-כך. ראה למעלה הלכה יא.

יג. גִּזַּת בְּכוֹר⁸⁷, אֲפִלוּ בַּעַל מוֹם⁸⁸, שֶׁנִּתְעַרְבָה בְּגִזֵּי חֲלִין, אֲפִלוּ אַחַת⁸⁹ בְּכֵמָה אֲלָפִים - הַפֶּל אֶסּוּרִים. הִרִי הוּא דְּבָר חֲשׁוֹב וּמִקְדָּשׁ בְּכָל שֶׁהוּא⁹⁰. הָאֵרוּג מִלֹּא הִסִּיט⁹¹ מִצֶּמֶר הַבְּכוֹר בְּכָדָה⁹² - יִדְּלֶק⁹³; מִצֶּמֶר הַמִּקְדָּשִׁין - מִקְדָּשׁ בְּכָל שֶׁהוּא⁹⁴.

(87) גיזה שלימה של בכור שלם שעשוה בחבילה, והוא דבר חשוב כדלהלן, ועיין בראב"ד וכסף-משנה]. וראה למעלה הלכה יא, שצמר שתלשו או שנתלש מבכור חי אסור בהנאה, בין תם בין בעל מום. (88) בכורות כה: "בעלי מומין אוסרין בכל שהן - בגיזת בכור בעל מום עסקינן". ואף כי במסקנא פירושה בבכור עצמו ולא בגיזה - סובר רבינו שהדין הנ"ל לא נדחה (כסף-משנה). (89) גיזה שלימה של בכור שלם, כנ"ל. (90) וכן כתב בפט"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה ט "שכל דבר שהוא חשוב אצל בני מקום מן המקומות - אוסר בכל שהוא לפי חשיבותו". (91) הוא שתות הזרת (רבינו בפיה"מ ערלה פ"ג מ"ב, ובשבת לדף קה:) והוא רוחב שתי אצבעות (פ"ט מהלכות שבת הלכה יח). (92) ערלה פ"ג משנה ג. [ואע"פ שגיזה אינה דבר חשוב אלא אם כן היתה גיזה שלימה של בכור (ראה למעלה) - צמר ארוג שיש בו מלא הסיט, הוא דבר חשוב. ועיין כסף-משנה]. (93) משנה שם, שמוקדשין ראויים לפדיון - בניגוד לבכור שאינו ראוי לפדיון - והוא בכלל דבר שיש לו מתירין שאינו בטל אפילו באלף (פט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה י. וראה בראב"ד, בכסף-משנה ובלחם-משנה).

פֶּרֶק רִבְעִיעִי

(1) יבאר דין בהמת השותפין, ואם יש לגוי חלק בה.

מן הבכורה, ואם ילדה אחר שנתגייר, חייבת בבכורה. (35) בחולין קלד, א: "תני רבי חייא, שמונה ספיקות נאמרו בגר, ד' לפטור וד' לחיוב וכו' ובכור בהמה טהורה". ודינו של בכור ספק הוא: שאינו קרב על המזבח ואינו נשחט בחוץ כשהוא תם, אלא ירעה עד שיפול בו מום ואז מותר לשחטו בחוץ ולאכלו. ואינו מחויב לתת לכהן, שהמוציא מחבירו עליו הראיה. עי' במשנה, שם. וראה להלן ה"ז, ופ"ה ה"ג, ובפ"ט מהל' ביכורים ה"ג.

ז. הלוקח בהמה מן הנכרי³⁷, ואין ידוע אם בכרה או לא בכרה³⁸, וילדה אצלו - הרי זה ספק בכור. ויאכל במומו³⁹ לפעלים, ואינו לפה, שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

(36) ישראל הקונה. (37) ואם לקח ישראל בהמה מישראל, ראה להלן ה"ט. (38) כלומר: לא ידוע לישראל אם ילדה כבר פעם או לא. (39) בכורות יט, ב - במשנה, וכרבי עקיבא.

ח. לקח בהמה מניקה⁴⁰ מן הנכרי - אינו חושש שפא בנה של אחרת היא מניקה⁴¹, אלא הרי זו בחזקת שילדה⁴². ואפלו היה זה שמניקה כמו מין אחר, ואפלו ממין חזיר⁴³ - הרי זו פטורה מן הבכורה⁴⁴. וכן בהמה שהיא חולבת⁴⁵ - פטורה מן הבכורה, שרוב הבהמות אינן חולבות אלא אם כן כבר ילדו⁴⁶.

(40) משנה, שם כג, ב - כדברי רשב"ג. ובגמרא (שם כד.) נפסקה הלכה כמותו. (41) מדובר שראינה חולבת אע"פ שלא ילדה, והוא מן המיעוט שחולבות בלי לידה ('טור' י"ד סי' שטז). והנולד עכשיו הרי הוא בכור. (42) לפי שאינה מרחמת על הוולד אלא-אם-כן ילדה (גמרא, שם). ואם כן זה שנולד עכשיו אינו בכור. (43) שוודאי אין הבהמה מרחמת על מין אחר, ואם כן זו שריחמה היא מן המיעוט, ויתכן שריחמה אע"פ שלא ילדה כלל. (44) חזקה שילדה אותו ולד, שאם לא כן לא היתה מרחמת עליו (ועי' ש"ך סי' שטז סק"ו). (45) ואין אנו יודעים אם ילדה או לא. ומדובר כשאינה מניקה. (46) בכורות כ, ב - כרבי יהושע.

ט. הלוקח בהמה מישראל - הרי זו בחזקת שבכרה⁴⁷, עד שיודיעו המוכר שעדיין לא ילדה; שאין הישראל שותק וגורם לו לאכל קדשים בחוץ⁴⁸, ונדאי שבכרה⁴⁹ ולפיכך מכרה סתם.

(47) מחלוקת בין רב, שמואל ורבי יוחנן, בבכורות כא, ב. ופסק רבינו כרבי יוחנן. (48) כלומר, כל הכרוך בזה: איסור שחיטה (פי"ט מהל' מעשה הקרבנות ה"ט"ו) ואיסור אכילה (קידושין נז:). וכן צריך לפרש בדברי רבינו גרשום בבכורות שם, שכתב: "דאיכא איסורא, אי אכיל ישראל לבכור". וכ"ה לשון הבריתא שם יט, א: "שאתה מאכיל את ישראל קדשים בחוץ". (49) כלומר, ילדה בכור מכבר.

י. בהמה דקה שהפילה עפר שעדיין לא נתבאר

זה, כתוב "קדש לי כל בכור וכו'". ובריש בכורות (ג.) אמרין דטעמא דרבנן משום דבכור, מקצת בכור משמע, ואתא "כל" לומר עד דאיתיה כולי, ולשון רבינו ז"ל מגומגם שלא הזכיר רא"י זו על כל בכור, כמ"ש אותה בגמרא (לחם-משנה). ובמשנה (ב.): "והמקבל הימנו והנותן לו בקבלה פטור מן הבכורה, שנאמר "בישראל" אבל לא באחרים". ופירש רש"י "שנאמר (במדבר ג, יג) הקדשתי לי כל בכור בישראל". ועי' שיטה מקובצת שם. וראה ברי"ט אלגזי פ"א אות קטן א' (דפוס ווילנא, ב ע"א, ד"ה והנה צריך להבין).

ד. המקבל צאן מן הנכרי²¹ במקומו קצוב²², ופסק עמו²³ שיהיה השכר ביניהם²⁴ ואם פחתו - פחתו לישראל, אף על פי שברשות ישראל הם והרי הם בקנינו, הואיל ואם לא ימצא הנכרי אצלו קומונו אחר לגבות ממנו - יגבה מן הבהמות האלו וימלדותיהן, נעשה כמו שיש לו אתריות עליהן ועל ולדותיהן, והרי יד הנכרי באמצע²⁵, ופטורין מן הבכורה²⁶ הם וולדותיהן²⁷. אכל ולדי ולדות²⁸ - חיבין²⁹, שהרי של ישראל הם, ואין לנכרי רשות עליהן.

(21) משנה, בכורות טז, א. (22) כלומר, הנכרי מוסר את הבהמה לישראל בסכום מסוים של כסף שיתן לו הישראל אחר תקופה מסוימת, ראה רש"י במשנה שם. (23) התנה עמו. (24) שאם בגמר התקופה של עשר שנים יהיה שוויה של הבהמה יותר, יהיה ריווח זה לשניהם (ראה ב"טור' י"ד סי' שכ). אבל רש"י מפרש (שם) שהתנאי היה שהולדות יהיו לשניהם. (25) כדברי רבא, שם טז, ב. (26) שם, במשנה. (27) כלומר, הבכורות הנולדים מהן (מן הצאן) וכן הבכורות הנולדים מוולדותיהן שהם דור שלישי לצאן - פטורים מן הבכורה. (28) כלומר, אלו הנולדים מן הוולדות של הוולדות של הצאן, שהם דור רביעי לצאן. (29) שם, במשנה.

ה. ישראל שנתן מעות לנכרי וקנה לו בהמה מנכרי³⁰ בדיניהן³¹, אף על פי שלא משה - קנה, וחיבת בכורה³². וכן אם קנה הנכרי מישראל בדיניהם ונתן מעות, אף על פי שלא משה - קנה, ופטורה מבכורה³³.

(30) מימרא של ריש לקיש, בבכורות יג, א. (31) בגמ' שם: "בדיניהם שפסקה להם תורה" שגוי קונה בהם. לפי דעת רבינו, הוא קונה בין בכסף ובין במשיכה (פ"א מהל' זכיה ומתנה ה"ד), ומקורו מהגמרא בע"ז עא, א. ודלא כסוגיית הגמרא בבכורות שם, שגוי קונה רק במשיכה (מגיד-משנה שם). (32) שכבר קנה ישראל את הבהמה, ואין לגוי בה שום חלק. (33) לפי שהיא של גוי (שם).

ו. גר שנתגייר, ואין ידוע אם עד שלא נתגייר ילדה פרתו או אחר שנתגייר³⁴ - הרי זה בכור מספק³⁵.

(34) שאם ילדה לפני שנתגייר, הרי היתה בהמת גוי ופטורה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

להשליכו לכלבים כמו שליא, ראה למעלה שם.
(75) בכורות כב, א. אבל בשליא אין צריך פרסום, שהכל יודעים שאין שליא בלא ולד ('תוספות' נדה כז: ד"ה כדי ו' שיטה מקובצת' בבכורות שם).

יב. פֶּכֶר בְּאֲרָנוּ בַּעֲנִין נִדְּהָ⁷⁶, שֶׁהוּלָד בְּאֶדָם נִגְמָר
לְאַרְבָּעִים יוֹם⁷⁷, וְהַמְּפֹלֶת לְפָחוֹת מֵאַרְבָּעִים - אֵינוֹ
וֹלָד⁷⁸. אֲבָל וֹלָד בְּהֵמָה - לֹא עֲמָדוֹ חֲמֵכִים עַל מִנִּין
הַיָּמִים שֶׁיִּגְמָר בּוֹ⁷⁹; אֲבָל אֲמָרוּ⁸⁰, שֶׁהַמְּפֹלֶת טְנוּף⁸¹
- אֵינָה מִתְעַבֶּרֶת אַחֲרָיו⁸² וְלֹא מִקְבֵּלֶת וֹלָד אַחֲרֶיהָ⁸³
לְפָחוֹת מִשְׁלָשִׁים יוֹם.

(76) פ"י מהל' איסורי ביאה ה"א-ב. (77) בכורות כא, ב.
(78) ואינה צריכה לישב ימי טומאה כילולת (הל' איסורי
ביאה, שם). (79) בעיא של רב חסדא שם, ולא נפתרה.
(80) דברי זעירי, שם. (81) ראה למעלה ה"י. (82) ואם
הפילה בתוך שלשים יום, בוודאי אינו ולד. ואף בקדשים
אינו טעון קבורה. (83) כפל לשון הוא מהקודם, וברש"י
וב'רבינו גרשום' שם: "משהתחילה לטנוף אינה מקבלת זכר
עד שלשים יום". ואולי יש לפרש כן גם בדברי רבינו.

יג. בְּהֵמָה שֶׁיִּצְאָה מִלְּאָה⁸⁴ וּבָאָה רִיקָנִית⁸⁵ - הִנָּהּ
אַחֵר בֵּין⁸⁶ פֶּכֶר מִסְּפֵק⁸⁷, שֶׁמָּא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ פּוֹטֵר
בַּבְּכוּרָה הַפִּילָה⁸⁸. וְאֵין לְנִפְלִי בְּהֵמָה פְּטִירַת רַחֵם⁸⁹
עַד שֶׁיַּעֲגִילוּ רֹאשׁ כְּפָקָה שֶׁל עֶרְבִי⁹⁰.

(84) בהמה מעוברת שיצאה לרעות בשדה. (85) וחזרה בו
ביום ריקה. (86) פירוש, אם נתעברה לאחר זמן, שנית,
וילדה זכר. (87) דין ספק, ראה למעלה ה"ו, ובהערה שם.
(88) כגון שראשו לא היה עגול כפיקה של ערב, ואע"פ
שרוב הבהמות יולדות ולד הפוטר מן הבכורה, כיון שרוב
היולדות מטנפות יום קודם לכן וזו לא טנפה (וכגון שלא
שהתה ביום הקודם בחוץ - 'תוספות' נדה כט. ד"ה וזו)
הרי זה סותר בכך את הכלל של רוב בהמות יולדות ולד
הפוטר מן הבכורה (נדה שם). (89) אין הנפלים פוטרים
מבכורה את הנולד לאחר מכן. (90) ככדור שבראש הפלך
שטוות בו הנשים, חוט של "ערב" שהוא עבה יותר מהחוט
של "שתי", אבל פחות מזה אינו פוטר מן הבכורה, כן הוא
באהלות פ"ז מ"ד: "אין לנפלים פתיחת הקבר עד שיעגילו
ראש כפיקה", ובבכורות כב, א: "כי אתא רבין, פירשה
משמ' דרבי יוחנן, של אשה כשל "שתי", ושל בהמה כשל
"ערב", ומפרשה רבינו לענין פטירת רחם, שאינו פוטר מן
הבכורה עד שיהיה הראש גדול כפיקה של ערב, אבל אם
הוא פחות מזה אינו פוטר מן הבכורה (ורש"י שם פירשה
לענין טומאה כמו באשה). ועי' בהשגות הראב"ד ובלחם-
משנה כאן. וראה בפכ"ה מהל' טומאת מת ה"ח וה"ט,
וב'תוספות יום טוב' אהלות פ"ז מ"ד.

יד. מִבְּכֶרֶת⁹¹ הַמְקֻשָּׁה לִילָד - מִחֲתָף אֶבֶר אֶבֶר
וּמִשְׁלִיף לְפִלְבָּשִׁים⁹², וְהָבֵא אַחֲרָיו בְּכוֹר⁹³. יִצְאָ רֶבִי⁹⁴
- הָרִי זֶה יִקְבְּרָה⁹⁵, וְנִפְטָרָה מִן הַבְּכוּרָה⁹⁶. וְאִם חֲתָף
אֶבֶר וְהִנִּיחוֹ⁹⁷, אֶבֶר וְהִנִּיחוֹ, עַד שֶׁהִשְׁלִים רֶבִי - הָרִי
כָּל הָאֵיבָרִים צָרִיכִין קְבִירָה, וְנִפְטָרָה מִן הַבְּכוּרָה⁹⁸;

1 צוּרְתוֹ הִרְבֵּה וְנִפְרָת לְפִל⁵⁰, וְזֶהוּ הַנִּקְרָא טְנוּף⁵¹, אִם
2 אֲמָרוּ הָרוּעִים: עֶבֶר הוּא אֵלָּא שֶׁנִּפְסְדָה צוּרְתוֹ - הָרִי
3 זֶה פְטוּרָה מִן הַבְּכוּרָה⁵². וְצָרִיף לְהִרְאֹתוֹ לְרוּעָה
4 חֲכָם⁵³. לְפִיכָף, הַלּוֹמֵחַ בְּהֵמָה מִן הַנִּכְרִי, אִפְלוּ הִיתָה
5 קִטְנָה וְיִלְדָה אֶצְלוֹ בְּתוֹךְ שְׁנֵתָה⁵⁴ - הָרִי זֶה סָפֵק
6 בְּכוֹר, שֶׁמָּא טְנוּף הַפִּילָה בְּרִשּׁוֹת הַנִּכְרִי⁵⁵. וְכֵן בְּהֵמָה
7 גִּסָּה שֶׁהַפִּילָה שְׁלִיא⁵⁶ - הָרִי זֶה סִימָן וֹלָד⁵⁷, שֶׁאֵין
8 שְׁלִיא בְּלֹא וֹלָד⁵⁸, וְנִפְטָרָה מִן הַבְּכוּרָה. וּמִתָּר
9 לְהִשְׁלִיף אוֹתָהּ הַשְׁלִיא לְפִלְבָּשִׁים⁵⁹. שֶׁאֵין מִתְקַדֵּשׁ
10 בַּבְּכוּרָה⁶⁰ אֵלָּא זָכָר⁶¹, וְחִזְקַת הַנּוֹלָדִים מַחֲצָה זָכָרִים
11 וּמַחֲצָה נְקִיבוֹת, וְכִכָּר בְּאֲרָנוֹ⁶² שֶׁהַזָּכָר שֶׁאֵין בּוֹ מִקְצַת
12 סִימָנֵי אִמּוֹ⁶³ אֵינוֹ מִתְקַדֵּשׁ בַּבְּכוּרָה, וְנִמְצָא מַעוֹט
13 הַנּוֹלָדִים הֵן מִתְקַדְּשִׁין בַּבְּכוּרָה⁶⁴, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין
14 לְמַעוֹט⁶⁵. אֲבָל בְּהֵמַת קֳדָשִׁים שֶׁהַפִּילָה שְׁלִיא -
15 תִּקְבְּרָה⁶⁶, [שֶׁהַנְּקִיבוֹת בָּהּ בְּזָכָרִים]⁶⁷.

(50) כלומר, אינה ניכרת לכל, אלא לרועים בלבד.
(51) במשנה, שם: "סמין הוולד בבהמה דקה - סינוף". כן
הוא בגמרא שם כא, ב - לדעת רבא. (52) אם תלד לאחר
מכן זכר, אינו בכור. (53) גמרא, שם. (54) אף-על-פי
שאינ דרכה לילד תוך שנה ראשונה לחייה. (55) שאפשר
שטינפה תוך שנתה, וחזרה וילדה בתוך שנתה, כרבי עקיבא
(במשנה, שם) וכרבי יהושע (בבבביתא שם כ, א).
(56) קרום שהעובר מונח בתוכו, ובהמה זו הפילה שליא
ריקה. (57) במשנה שם, ובחולין עז, א. (58) משנה, נדה
כו, א. (59) משנה, חולין שם. וראה להלן סוף ה"א.
(60) שם בגמרא עז, ב. (61) ראה למעלה פ"א ה"א.
(62) למעלה פ"ב ה"ו. (63) כמו כבש שילדה כמין עז או
עז שילדה כמין כבש. וזה קורה רק לעתים רחוקות.
(64) שהרי מחצית הנולדים הם נקבות שפטורות מבכורה,
ומהמחצית השניה של הנולדים זכרים, יש מיעוט (אף כי
הוא קטן) של נולדים שאין בהם מקצת סימני אמה שגם הם
פטורין מן הבכורה, ואם כן רוב הנולדים אינם מתקדשים
בבכורה. (65) ומותר להשליך השליא לכלבים.
(66) משנה שם, ותמורה לג, ב. (67) כלומר, שגם נקבה
שנולדה מבהמת קדשים - יש בה קדושה (בגמרא שם עז:).

16 יֹא. בְּהֵמָה גִּסָּה שֶׁהַפִּילָה חֲרִירַת דָּם⁶⁸ - הָרִי זֶה
17 נִפְטָרָה מִן הַבְּכוּרָה⁶⁹; שֶׁחֲזָקָתָה שֶׁהוּלָד בְּתוֹכָהּ,
18 וְרִבָּה עָלָיו הַדָּם⁷⁰ וְהִפְסִידוֹ וּבָטְלוֹ. וְקוֹבְרִין חֲרִירָה
19 וְזוֹי⁷¹ כְּמוֹ גִּפְלִי מִבְּכֶרֶת⁷², אֵף עַל פִּי שֶׁאֵין חֲרִירָה זֶה
20 קְדוּשָׁה⁷³. וְלָמָּה קוֹבְרִין אוֹתָהּ⁷⁴? כִּדִּי לְפָרֶסֶם הַדָּבָר
21 שֶׁנִּפְטָרָה מִן הַבְּכוּרָה⁷⁵.

(68) חתיכת דם. (69) כשתלד עוד, אין הוולד קדוש, כדברי
רבי אליעזר בן יעקב במשנה, בכורות כא, ב. (70) כרבי
יוחנן, בבכורות כב, א. וראה 'תוספות יום טוב' נדה פ"ג
מ"ד, ובלחם-משנה כאן. (71) משנה, בכורות, שם.
(72) שקוברים אותו ככל קדשים שהפילו (תמורה לג:), אם
הוא זכר. (73) שהרי רוב הנולדים אינם מתקדשים
בבכורה, ראה למעלה ה"י בבין שליא. (74) ולא הותר

לרוב, ונתקדש בבכורה, או לא. ואף כאן מדובר כשחתך היוצא, והחלק שבפנים יצא אחר-כך דרך הדופן (ש"ך, שם).

יז. בכור¹¹⁰ שפרכו¹¹¹ בסיב¹¹² והוציאו ולא נגע ברחם, או שפרכו בשלית בהמה¹¹³ אחרת, או שנקרחה עליו אחותו ויצא¹¹⁴, הואיל ולא נגע ברחם מפל מקום - הרי זה ספק בכור¹¹⁵.

(110) כל הלכה זו היא בעיא שלא נפשטה בגמרא שם. (111) כשיצא חלק ממנו, לפני שיצא רובו. (112) קרום דק הגדל והנכרך סביב הדקל (רש"י שם). (113) כלומר, בסיב שאינו מין בשר, אלא אפילו בשליא שהיא מין בשר, מסתפקים אנו שמא היא הציצה (אע"פ שכלל הוא בדינו "מין במינו אינו חוצץ", כמו שכתב רבינו בפ"ז מהל' לולב ה"ב). ובשלייתו לא הסתפקו, שכן הוא דרך הלידה, ואינה חוצצת (גמרא, שם). (114) כלומר, שעם הזכר נולדה גם נקבה, והיא נכרחה עליו באופן שהזכר לא נגע ברחם, כן הוא בגמרא שם: "כרכתו ואחותו והציאתו, מהו". וכגירסת רבינו חננאל' (מובא ב'תוספות' שם ד"ה כרכתו, "אחותו" במקום "ואחותו"). (115) בכל אלו הסתפקו שם, אם זה נחשב לחציצה ואינו קדוש או שאין זה חציצה (ראה רש"י שם), ולא נפשטה הבעיא, ולכן פסק רבינו שהוא ספק בכור.

יח. הדביק שני רחמים זה לזה¹¹⁶ ויצא מזה ונכנס לזה¹¹⁷ - הרי זה ספק אם נפטר מן הבכורה בהמה שנכנס בה בכור, שהרי פטר רחם¹¹⁸; או לא נפטר עד שיפטר רחמה ולדה¹¹⁹.

(116) כשאחת מהן כורעת לילד (שם). (117) כשילדה יצא הוולד מן הרחם של זו ונכנס לרחם של השניה. (118) על-ידיה ששכנס לתוך רחמה ויצא ממנה. (119) כלומר, עד שוולד שלה יפטור רחמה, ולא שוולדה של אחת יפטור רחמה.

יט. נפתחו¹²⁰ כתלי בית הרחם ויצא¹²¹ - הרי זה ספק אם נגיעת רחם מקדשת או איננה¹²².

(120) כלומר, נתרבו. (121) ובגלל שנתרחב הרחם, לא נגע הוולד בכותלי הרחם בעת שיצא. (122) שם, בעיא של רב אחא.

כ. נעקרו כתלי בית הרחם [ונתלו] בצוארו¹²³ - הרי זה ספק אם במקומו מקדש או מקדש אף חוץ למקומו¹²⁴.

(123) פירוש, שהרחם נעקר ממקום חיבורו ונתלה בצואר הוולד באופן שנסחב עם הוולד ביציאתו לאויר העולם (רבינו גרשום' שם). (124) שם. בעיא של מר רב אשי.

כא. נגממו כתלי בית הרחם¹²⁵ - אינו קדוש¹²⁶. נפרץ מקצתו¹²⁷ ועומד מרבה על הפרוץ¹²⁸ ויצא דרך הפרוץ¹²⁹, או שהיה הפרוץ מרבה על העומד ויצא דרך העומד¹³⁰ - הרי זה ספק בכור¹³¹.

(125) "פירוש, נתעכלו שפתי בית הרחם" ('ערוך' ערך גם).

1 פיון שציצא רבו, בין שלם בין מחתך, והרי הוא לפנינו - נתקדש למפרע.

(91) העומדת לילד בפעם הראשונה. (92) כשיצא אבר שהוא מיעוט של הוולד, מחתכו ומשליכו לכלבים וכן כל אבר ואבר, והוא במשנה חולין סט, ב. לפי שכל זמן שלא יצא רוב הוולד, אינו קדוש בקדושת בכורה (רש"י שם). (93) במשנה, שם: "ונפטרה מן הבכורה". ומפרשה רבינו רק על מה שנאמר שם בסוף המשנה "יצא רובו הרי זה יקבר". ולא על תחילת המשנה, כשיצא חתוך אבר אבר והשליכם לכלבים, שכיון שאינו חשוב כיוולד אינו פטר רחם, והבא אחריו בכור (ע"י ש"ך יו"ד סי' שיט ס"ג). ודעת רש"י שם אינה כן. (94) וחתכו. (95) שביציאת הרוב חלה עליו קדושת בכור, ואנו קוראים עליו (דברים טו, יט) "אשר יוולד" (רש"י שם), ויקבר כדין בכור שמת, ראה למעלה פ"ג ה"ד. (96) במשנה, שם. (97) פירוש, שלא השליכו לכלבים. (98) כדברי רב הונא, בגמרא שם ע, א.

3 טו. יצא שלישי⁹⁹ ומכרו לנכרי, וחזר ויצא שלישי אחר - נתקדש למפרע¹⁰⁰ ונפטרה מן הבכורה¹⁰¹.
4 יצא שלישי דרך דפן¹⁰² ושני שלישים דרך רחם -
5 אינו קדוש¹⁰³; שהרי הראשון¹⁰⁴ לא יצא דרך רחם, ולמפרע הוא מתקדש¹⁰⁵.

(99) שעדיין לא קדש בבכורה עד שיצא רובו. (100) מתחילת הלידה, ונתגלה כי מכירתו לגוי לא היתה מכירה כלל, שהרי אינו שלו, וכבר הונא ולא כרבה (חולין סט:). (101) שלש שנים אלו אין להן מקום כאן, כי אע"פ שלא נתקדשה למפרע - נפטרה מן הבכורה, והבא אחריו אינו בכור ('כתר המלך'), והן שייכות להלן בסוף ההלכה אחרי המילים "ולמפרע הוא מתקדש" ('אור שמח', וראה להלן הערה קד). (102) שלא דרך הרחם, ראה למעלה פ"ב ה"ד. (103) גם זה מחלוקת בין רב הונא ורבה, ופסק כרב הונא. ראה למעלה בסמוך. (104) כלומר, השליש השני ביחד עם השליש הראשון. (105) כאן שייכות המילים "ונפטרה מן הבכורה" שנכתבו למעלה, שהרי גם יצא כולו דרך דופן - הבא אחריו אינו בכור, כמו שכתב רבינו למעלה פ"ב ה"ד ('אור שמח').

8 טז. יצא מעוט אבר גדול, והרי זה היוצא רבו של עבר¹⁰⁶ - נפטרה מן הבכורה¹⁰⁷, ויקבר היוצא¹⁰⁸.
9 יצא חצי העבר והוא רבו של אבר היוצא¹⁰⁹ - הרי זה ספק אם נפטרה מן הבכורה או לא נפטרה.
12 לפיכך הבא אחריו ספק בכור.

(106) מדובר כשחתכו, ומיעוט העובר שנשאר בפנים ולא יצא דרך הרחם אלא דרך הדופן (ש"ך סי' שיט ס"ק יב). (107) אם ילדה לאחר מכן, שאין מיעוט זה של האבר שיצא, נגזר אחרי רוב אותו האבר שבפנים (חולין ע.). (108) כיון שחתכו. וראה למעלה ה"ד. (109) כלומר, בתוך החצי הזה שיצא, נכלל רוב של אבר שמיעוטו נשאר בפנים, ונסתפקו (שם) אם המיעוט הזה שבפנים מצטרף לרוב האבר, ועל-ידיה הוא מרבה את החצי שיצא ועושה אותו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אלא טנפה, ולא יהיה לכהן אלא בכור אחד. (9) ואין אומרים שאחת ילדה את שניהם והשנייה רק טנפה והזכר הוא ספק והמוציא מחבירו עליו הראיה, אלא אנו אומרים שכל אחת מהן ילדה: זו את הזכר וזו את הנקבה. ואם כן, הזכר הוא בכור וודאי. (10) ונמצא שאחת ילדה תאומים והשנייה רק אחד - ויש כאן ספק אם שני הזכרים בכורות, או שרק אחד מהם בכור, בין אם הנקבה היא מהתאומים ולא ידוע איזה מן הזכרים הוא מהתאומים ואיזה הוא שנולד יחיד ובין אם הנקבה נולדה יחידה והזכרים תאומים ולא ידוע איזה יצא ראשון או אפילו באופן שיצאו שניהם כאחת שהדין הוא שאי אפשר לצמצם ואחד מהן קדם את חבירו במשהו ורק אחד מן הזכרים הוא בוודאי בכור והשני ספק. (11) שהישראל אומר לו הבא לי ראיה שהיפה הוא הבכור. (12) וירעה עד שיפול בו מום ויאכלוהו הבעלים. (13) שאולי רק אחד מהן הוא בכור ואפשר שזהו שמת. (14) וספק הוא אם יש כאן בכור: שמא נולד הזכר בתאומים עם הנקבה, והיא יצאה תחילה. (15) יש לו שתי בהמות, אחת הייתה כבר מעוברת פעם אחת וכשילדת עכשיו זכר אינו בכור, ואחת שזו לה העיבור הראשון. (16) ולא ידוע איזה מהן נולד מן הבהמה שלא ביכרה. (17) ושניהם ירעו עד שיפול בהם מום. (18) כרבי עקיבא במשנה שם, שהמוציא מחבירו עליו הראיה שהיפה הוא הבכור. (19) האחת שביכרה והאחת שלא ביכרה ילדו זכר ונקבה ואין ידוע איזה מהן ילדה את הזכר. (20) ספק נולד מן הבהמה שביכרה כבר, או מזו שלא ביכרה כבר, או מזו שלא ביכרה עוד.

ג. כל בכור שהוא ספק - דינו שירעה עד שיפול בו מום ויאכל לבעליו. ואם תפשו הפנה - אין מוציאין אותו מידו, ואוכל אותו²¹ במומו. אבל אינו מקריבו; שאין מקריב לעולם אלא בכור ודאי, שמה שישחוט חלין בעזרה²².

(21) הכהן שתפס. (22) פשוט הוא (כסף משנה).

ד. מי שהיה בעדרו מבכרות ושאינן מבכרות, וילדו²³ ואין שם אדם²⁴, ונכנס וקמצא את המבכרות מניקות נקבות ואת שאינן מבכרות מניקות זכרים - אינו חושש שמה בנה של זו בא לו אצל זו ובנה של זו בא לו אצל זו, אלא הרי הדבר בחזקתו שפול אחת מניקה בנה²⁵.

(23) נקבות וזכרים. (24) שיראה מי מהן ילדו את הזכרים ומי מהן ילדו הנקבות. (25) ומכיוון שהזכרים יונקים מבהמות שאינן מבכרות, הרי הם בוודאי פשוטים, ולא בכורות.

ה. שנים שהפקידו שני זכרים אצל הרועה²⁶, האחד בכור והשני פשוט, ומת אחד מהן²⁷ - מניח הרועה השני ביניהן ומסתלק, והרי הוא ספק בכור, ושניהן חולקין אותו, שאין אחד מהן מכיר את שלו.

(26) בבבא מציעא לו: "אמרו שהניחו שלא מדעתו של הרועה ולכך הרועה פטור, שאם לא כן חייב הרועה משום

שם, אבעיא של רבי ירמיה מרבי זירא, ונפשטה בגמרא. (127) של הרחם. (128) החלק שנשאר בשלימות, מרובה על החלק הנפרץ. (129) שיש מקום לומר שכיון שהחלק השלם רב יותר מהנפרץ, הרי הוא כאילו כולו שלם. או שכיון שיצא דרך הפרץ אין זו לידה (ראה רש"י, שם). (130) שיש מקום לומר כיון שהנפרץ הוא יותר מן החלק השלם, הרי הוא כאילו כולו נפרץ וכמו שיצא דרך הפרץ, או אפשר שכיון שיצא דרך העומד, הרי זו לידה. (131) אבעיא של רבי זירא שם, ולא נפשטה.

יום רביעי י"א טבת ה'תשפ"ב

פרק חמישי

(1) יבאר דין רחל שלא בכרה וילדה שני זכרים, ואין ידוע איזה מהם יצא ראשון.

א. רחל שלא בכרה² וילדה שני זכרים³, אפלו יצאו שני ראשיהן כאחד - אי אפשר שלא קדם אחד. הואיל ואין ידוע אי זה מהם יצא ראשון - הפנה נוטל את הפחוש⁴, והשני ספק בכור⁵. מת אחד מהן - אין לפנה פלום; שזה החי ספק הוא⁶, והמוציא מחבירו עליו הראיה. וכן אם ילדה זכר ונקבה - הרי הזכר ספק, שמה הנקבה יצאת תחילה. לפיכך אין לפנה פלום, שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

(2) כלומר, לא נתעברה לפני זה, והעיבור הנוכחי הוא הראשון אצלה. (3) בבת אחת. (4) כחכמים במשנה (בכורות יז). הסוברים שאי אפשר לצמצם שיצאו שניהם כאחת ושהיה שניהם בכורים, אלא האחד הקדים את השני במשהו, ולנו לא ידוע אי זהו שקדם. (5) כרבי עקיבא במשנה שם, שעל היפה אומר הישראל לכהן הבא ראיה שהוא הבכור ואתנו לך (שם יח. בגמרא). (6) וירעה עד שיפול בו מום, ויאכל לבעליו. (7) שמא המת יצא תחילה והחי איננו בכור כלל.

ב. שתי רחלות שלא בכרו וילדו שני זכרים - שניהן לפנה⁸. זכר ונקבה - הזכר לפנה⁹. שני זכרים ונקבה¹⁰ - הפנה נוטל את הפחוש¹¹, והשני ספק בכור¹². ואם מת אחד מהן - אין לפנה פלום; שזה הזכר החי ספק בכור הוא¹³, והמוציא מחבירו עליו הראיה. ילדו שתי נקבות וזכר או שני זכרים ושתי נקבות¹⁴ - הרי הזכרים ספק בכור, שאני אומר: שמה הנקבה נולדה תחילה ואחר כך הזכר. לפיכך אין פאן לפנה פלום, שהמוציא מחבירו עליו הראיה. אחת בכרה ואחת שלא בכרה¹⁵ וילדו שני זכרים¹⁶ - אחד לו ואחד לפנה¹⁷, וכל אחד מהן ספק בכור, והפנה נוטל את הפחוש¹⁸. מת אחד מהן - אין פאן לפנה פלום, שזה החי ספק הוא. וכן אם ילדו זכר ונקבה¹⁹ - אין פאן לפנה פלום, שזה הזכר ספק בכור הוא²⁰.

(8) משנה שם יח: ואף כי לא ראינו את הלידות, אין אנו חוששים שמא אחת ילדה את שני הזכרים והשנייה לא ילדה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי י"א טבת - ספר קרבנות - הלכות בכורות קיא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהיה לו לדייק. (27) ולא ידוע אם הבכור הוא שמת, או הפשוט מת.

1 ו. הַפֶּקִיד בְּכוֹר אֶצֶל בַּעַל הַבֵּית, וְהֵנִיחוּ בַּעַל הַבֵּית
2 עִם פֶּשׁוּט שְׁלוֹ²⁸, וּמַת אֶחָד מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ אִיזוֹהוּ -
3 הַמוֹצִיא מִחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרֹאֶה²⁹, וְהָרִי הוּא סֶפֶק
4 בְּכוֹר. וְאֶפְלוּ רוּעָה כִּהֵן שֶׁהֵנִיחַ בְּכוֹרוֹ בַּחֲצֵר בַּעַל
5 הַבֵּית עִם פֶּשׁוּט שֶׁל בַּעַל הַבֵּית³⁰, וּמַת אֶחָד מֵהֶן -
6 הַמוֹצִיא מִחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרֹאֶה, וְאֵין מוֹצִיאִין מִחֲצֵר
7 בַּעַל הַבֵּית אֶלָּא בְּרֹאֶה; שֶׁהָרִי מַדְעַת בַּעַל הַבְּכוֹר
8 הֵנִיחוּ עִמּוֹ הַפֶּשׁוּט שֶׁל בַּעַל הַבֵּית³¹.

(28) בדיעת המפקיד. (29) כלומר על המפקיד להביא ראיה שהחי הוא הבכור שלו (בכורות שם). (30) אין אנו אומרים שבעל הבית מקנה לו מקום לכהן בחצירו, והרי הוא עומד ברשות שניהם ויחלוקו (כדעת רבי טרפון שם). אלא כרבי עקיבא שבעל הבית הוא המוחזק והרועה הוא המוציא, ועליו להביא ראיה. (31) שמדעת המפקיד הניח בעל הבית את הפשוט שלו על יד הבכור, אבל אילו הניחו שלא בדיעתו של המפקיד, וודאי חייב בעל הבית - שהוא עירבם.

9 ז. לֹא נִחְשְׁדוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַבְּכוֹרוֹת³². לְפִיכֵן נֶאֱמַן
10 הַיִּשְׂרָאֵל לֹאמַר: זֶה סֶפֶק בְּכוֹר הוּא³³, וְרוֹאֵין לוֹ
11 מוֹמִי³⁴ וְאוֹכֵל אוֹתוֹ בְּמוֹמוֹ.

(32) להטיל מום בבכורות בניגוד לכהנים החשודים על כך. (33) והמדובר כשיש לו בכור וודאי ובכור ספק ונתערבו ונאמן הוא לומר זהו הספק, שאילו בכור וודאי ביד ישראל - אין רואין מומו, וגם חוששים שמא הוטל בו המום בידים, עד שיעיד עליו הישראל שנפל בו המום מעצמו. אבל בספק בכור, אין צריך עדות שנפל המום מאיליו, שכל איסור בכור שהטילו בו מום אינו אלא מדרבנן משום קנס - בספק אין איסור, שספק דרבנן להקל, אבל מפני שיש כאן בתערובות וודאי בכור, הרי זה כהקובע האיסור ואין אומרים בו ספק דרבנן לקולא ולפיכך צריכים אנו לעדותו של הישראל שזהו ספק בכור, אבל אינו צריך להעיד שהמום נפל מאיליו, מפני שספק דרבנן לקולא. ואילו הכהנים החשודים להטיל מום בבכור, אינם נאמנים גם בזה, שמא בכור וודאי הוא והטיל בו מום, ומכיון שידוע הוא שלא יקבלו עדותו, משקר ואומר שהוא ספק בכור, בכדי שיתירוהו מחמת ספק. (34) כנ"ל שבוודאי בכור אין רואין לו מומו.

12 ח. כָּל הַקָּדָשִׁים שֶׁקָּדְשׁ לָהֶם מִדֵּי קָבוֹעַ לְהַקְדִּישׁ³⁵
13 וְנִפְדּוּ - חִיבִין בְּבִכּוּרָה³⁶. וְאֵם קָדֵם מוֹם עוֹבֵר
14 לְהַקְדִּישׁ³⁷ אוֹ שֶׁהַקְדִּישׁן תְּמִימִים וְאַחֵר כִּן נוֹלָד
15 לָהֶם מִדֵּי קָבוֹעַ וְנִפְדּוּ - פְּטוּרִין מִן הַבְּכוּרָה; שֶׁהָרִי
16 לֹא יֵצֵאוּ לְחֵלִין לְכָל דָּבָר, מִפְּנֵי שֶׁהֵן אֲסוּרִין בְּגִזְהָ
17 וְעוֹבְדָה³⁸, כִּמּוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ בְּהִלְכוֹת מַעֲלָה.

(35) אם היה להם מום קבוע, כגון שנחתך להם אחד מהאיברים ונפרש מן הגוף, ואחר כך הקדיש אותם קדושת דמים, למכרם ולהביא מדמיהם קרבן למזבח. (36) שבשעה שהוקדשו לא חלה עליהם קדושה חמורה,

כשפודים אותם יוצאים לגמרי לחולין, ובהמת חולין חייבת בבכורה, ודווקא אם ילדו אחר שנפדו, אף על פי שנתעברו קודם פדיונם, אבל אם ילדו קודם פדיונם, קדושת דמים שבהם פוטרם מבכורה. (37) "כגון החזוית והגרב והשטמת הפרק והשבורה שאפשר להירפא". וזה כמו שאיננו כלל וכשהקדישו למזבח חלה עליו קדושה חמורה. (38) כמו שנאמר (דברים יב, טו) "רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר וכו'" יאכלנו כצבי וכאיל", ואמרו בבכורות טו. שזה מדובר בקדשים שנפל בהם מום ודרשו שם "תזבח, ולא גיזה, בשר, ולא חלב", ולמדו שם פסולי המוקדשין מצבי, מה צבי פטור מן הבכורה שהרי כתוב אצל בכור (דברים יב, יז) "בכורות בקר וצאנך", ולא מן הצבי, אף פסולי המוקדשין שהוקדשו ואחרי כן נפל בהם מום, שעדיין יש להם קדושה שאסור ליגזז ולעבוד בהן, שפטורים מן הבכורה.

18 ט. הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה מִמַּעֲשֵׂר שְׁנֵי בִירוּשָׁלַיִם -
19 חִיבֵת בְּבִכּוּרָה³⁹. אֲבָל הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה מִפְּרוֹת
20 שְׁבִיעִית⁴⁰ - הָרִי זֶה פְּטוּרָה מִן הַבְּכוּרָה⁴¹. לְפִי שֶׁאֵינוֹ
21 רִשְׁאִי לַעֲשׂוֹת סְחוּרָה בְּפְרוֹת שְׁבִיעִית, שֶׁהָרִי נֶאֱמַר
22 בָּהּ: לְאֶכְלָהּ, לְאֶכְלָהּ - וְלֹא לְסְחוּרָה; וְאֵם תִּהְיֶה
23 חִיבֵת בְּבִכּוּרָה - הָרִי זֶה מְשַׁתְּפֵר בְּבִכּוֹר, שֶׁהָרִי יֵצֵא
24 מִתּוֹרַת פְּרוֹת שְׁבִיעִית⁴². וְכָכָר בְּאַרְנוֹ בְּהִלְכוֹת
25 מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת, שֶׁאֲסוּר לַעֲשׂוֹת סְחוּרָה בְּדָבָרִים
26 הָאֲסוּרִים בְּאֶכְלָהּ. וְכֵן בְּאַרְנוֹ בְּתַרּוּמוֹת, שֶׁאֲסוּר
27 לַעֲשׂוֹת סְחוּרָה בְּתַרּוּמוֹת. וְכֵן אֲסוּר לַעֲשׂוֹת סְחוּרָה
28 בְּבִכּוֹרוֹת⁴³, אֵף עַל פִּי שֶׁמֶתֶר לְמִכְרָן⁴⁴ עַל דֶּרֶךְ
29 שֶׁבְּאַרְנוֹ⁴⁵.

(39) ואף על פי שמעשר שני ממון גבוה, ובכור אינו נוהג במוקדשין כמו שאמרנו למעלה - כיוון שהוא לקוח בירושלים לצורך אכילה הרי הוא כחולין לעניין בכורה, וכן כתב הכסף-משנה בפרק ו מהלכות ביכורים הלכה ד, שבירושלים הוא ממון הדיוט. (40) שמותר ליקח בעד פירות שביעית בהמה טהורה שהרי בהמה היא לאכילה ואין זה חשוב סחורה. (41) אם ילדה. (42) ומרוויח שלא יצטרך לבערו בזמן הביעור (שעל בכור בוודאי לא חלו דיני שביעית), ונתנו לכהן ויש לו מזה טובת הנאה. "ונראה שדעת הרמב"ם דפירות שביעית שהם הפקר לא נתנה התורה בהם זכות אלא לאכילה ולא לדבר אחר, ואם לוקח בהמה מדמי שביעית והרי הוא משתכר בבכור ועובר על "לאכלה ולא לסחורה" - הדמים הם הפקר וכן הבהמה, לפיכך היא פטורה מן הבכורה כמפורש בתוספתא פרק ב דבכורות - בהמת המדבר (של הפקר) כו' ובהמת הגר שמת ואין לו יורשים פטורה מן הבכורה". (43) כלומר, כדי להרוויח. "שאין עושין סחורה בפירות שביעית ולא בבכורות" וכו'. (44) בלא ריווח. (45) למעלה בפרק א הלכות יז"ח: תם בזמן הזה ובעל מום בין בזמן הזה ובין בזמן הבית.

30 י. לָקַח⁴⁶ בְּכוֹר⁴⁷ לְמִשְׁתָּה בָּנוּ אוֹ לְרִגְלָהּ⁴⁸ וְלֹא צָרִיף
31 לוֹ - מִתֵּר לְמִכְרָו⁴⁹.

נראה שדעתו דלא כר"ע (תוי"ט שם פרק ט משנה א).
 (6) שם במשנה. (7) שם: "אי הכי, האידנא נמי וכו' אלא
 אמר רבה משום תקלה". (8) ראה בפ"א מהלכות שגגות
 ה"ד, ובהערות שם. (9) "כן מוכח בירושלמי שקלים (פ"ח
 הלכה ד), ובבבלי בסוף בכורות (סא), וכמו שכתבו שם
 התוס' ד"ה במעשר בזה"ז (יד איתן). ועיין עוד בפ"ח
 מהלכות ערכין וחרמין הלכה ח. (10) אף שבסוף מסכת
 בכורות שם אמרו שמעשר בהמה בזמן הזה ימות - סמך
 רבינו על מה שנאמר בתוספתא בכורות פרק ז: "בהמה
 שנתערב בה ספק מעשר בזה"ז, ירעו כולן עד שיסתאבו"
 (אור שמח, וראה ב"נודע ביהודה" מהדורה תנינא חלק
 יורה-דעה סימן קפט).

16 ג. הפל חייבין במעשר בהמה: פהנים¹¹ לויים
 17 וישראלים.

(11) שהרי רבי אלעזר בן עזריה היה כהן (מעשר שני פ"ה
 משנה ט), ועשירי לעזרא (ברכות כז:). ועישר בהמותיו
 (ביצה כג). ועיין שם בתוספות סוף ד"ה תלסר). וכן בסוף
 פרק הגזול עצים (בבא קמא קי:). נסתפקו אם נפל לו לכהן
 עשר בהמות בגזל הגר, אם מחוייב להפריש מהן מעשר
 (ראה להלן הי"ג). הרי מבוואר שכהנים חייבים במעשר
 בהמה (רבינו בתשובתו, הוצאת פריימן סימן קלה). וכן כתב
 רבינו בפירוש המשנה לבכורות פ"ה (לו:). ראה להלן פ"ו
 הלכה ט. אבל רבינו חננאל גרס בחולין קלו: "מסתברא
 ממעשר הוה ליה למילף, שכן זכרים טמאים [כהנים] וכו'"
 ופירש שכהנים פטורים ממעשר בהמה (הובאו דבריו
 ברמב"ן ורשב"א שם, וכן הוא בערוך ערך זכר ב). וראה
 במנחת חינוך מצוה שס, שיישב דברי ר"ח שלא תקשה
 עליהם מהא דביצה כג. ובבא קמא קי:

18 ד. ודין מעשר בהמה שיהיה נשחט בעזרה¹²,
 19 וזורקין את דמו זריקה אחת¹³ כנגד היסוד¹⁴,
 20 ומקטירין אמורי¹⁵, ושאר הבשר נאכל לבעלים
 21 בירושלים כשאר קדשים קלים¹⁶. ואין לפהנים בו
 22 כלום, אלא פלו לבעלים כפסח¹⁷. ואם היה בעל
 23 מום, בין שנפל בו מום בין שהפרישו בתחלה
 24 במומו¹⁸ - הרי זה נאכל בכל מקום¹⁹.

(12) משנה בזבחים נו: (13) כלומר שפיכה אחת. ראה פ"ה
 מהלכות מעה"ק הי"ז. (14) שם במשנה. "ובמסכת מדות
 (פ"ג מ"א ומ"ב) יתבאר לך שפינות המזבח יש מהן שיש
 להן יסוד, ויש מהן שאין להן יסוד" (רבינו בפיה"מ בזבחים
 שם). (15) על המזבח. בזבחים שם: "תניא ר' יוסי הגלילי
 אומר, חלבו לא נאמר (במדבר יח, יז, לענין בכור) אלא
 חלבם, דמו לא נאמר אלא דמם, לימד על בכור ומעשר
 ופסח שטעונין מתן דמים ואימורין לגבי מזבח".
 (16) זבחים שם במשנה "הבכור נאכל לכהנים, והמעשר לכל
 אדם, ונאכלין בכל העיר". (17) כלומר, אפילו חזה ושוק
 אינו מחוייב לתת לכהן, וכן כתב רש"י בבכורות סא.
 (18) שחלה קדושה גם על בעל מום, שהרי נאמר (ויקרא כז,
 לג) "לא יבקר בין טוב לרע ולא ימירנו", ודרשו בגמרא
 (בכורות נו). שבעל מום לא פסול לענין מעשר בהמה, וראה

(46) קנה. (47) בעל מום אבל תם הרי אסור לאכלו עד
 שיפול בו מום. (48) לאכול בחג. (49) ואף על פי שנראה
 שהוא סוחר בזה. ובתוספתא קתני ר' אומר, אומר אני לא
 ימכרנו אלא לדמיו, כלומר בדמים שקנאו שלא ירוויח
 בהן". אבל לקנות על מנת למכור, אף אם לא ירוויח -
 אסור, שזוהי עשיית סחורה.

1 יא. אין שמיין⁵⁰ בכורות תמימים לישראל⁵¹, אכל
 2 שמיין להן בכורות בעלי מומין. ושמיין בכורות
 3 תמימים לכהנים בזמן הזה⁵², שהן עומדין להאכל
 4 במומן; ואין צריך לומר ששמיין להן בעלי מומים.

(50) שומא היא שמוכר את הבהמה בסכום קצוב בתנאי
 שהקונה יטפל במזונותיה עד זמן ידוע ואחרי כן ימכרו
 הבהמה ומה שירוויחו יותר מן הסכום הקצוב יתחלק
 ביניהם. (51) משום שזוהי כמו מכירה, ואסור למכור תם
 חי לישראל. (52) בתוספתא שם: "שמיין בכורות תמימין
 לכהנים ואין צריך לומר בעלי מומין". וסובר רבינו
 שהמדובר בזמן הזה, שאילו בזמן שבית המקדש קיים אין
 לכהן בו זכות למכור והוא הדין שאינו שם אותו. וגם בזמן
 הזה לא הותר אלא לכהנים שיידעו להיזהר בו עד שיפול
 בו מום אבל לא לישראל שלא יידע להיזהר בו.

פרק ששי

(1) יבאר מעשר בהמה כמה נוהג ומי חייב בו ואנה נשחט
 ושאסור למכרו.

5 א. מצות עשה להפריש אחד מעשרה מכל בהמות
 6 טהורות שיוולדו לאדם בכל שנה ושנה². ואין מצוה
 7 זו נהגת אלא בבקר וצאן בלבד, שנאמר: וכל
 8 מעשר בקר וצאן וגומר³.

(2) "ואין מעשרים מן הנולדים בשנה זו על הנולדים בשנה
 אחרת" (ראה להלן פ"ז הלכה ה). (3) "כל אשר יעבור
 תחת השבט, העשירי יהיה קודש לה".

9 ב. מעשר בהמה נוהג בחלין, אכל לא במקדשין⁴.
 10 ונוהג בארץ ובחוצה לארץ⁵, בפני הפית ושלל בפני
 11 הפית⁶. אכל חכמים אסרו לעשר בהמה בזמן הזה,
 12 ותקנו שאין מעשרין אלא בפני הפית. גזרה שמה
 13 יאכלהו תמים⁷ ונמצא בא לידי אסור פרת, שהוא
 14 שחיטת קדשים בחוץ⁸. ואם עבר ועשה בזמן הזה
 15 - הרי זה מעשר⁹ ונאכל במומו¹⁰.

(4) משנה בבכורות נג. "ואפילו היו קדשים קלים, ואפילו על
 דעת האומרים (ר' יוסי הגלילי שם: קדשים קלים ממון
 בעלים" (רבינו בפיה"מ שם), מפני שנאמר (שם) "העשירי
 יהיה קודש לה" - "יהיה קודש אמר רחמנא, ולא שכבר
 קדוש" (גמרא שם). (5) במשנה שם. "ובגמרא שם אמרו,
 שמשנה זו אינה אליבא דרבי עקיבא הסובר שמעשר בהמה
 אינו נוהג בחוצה לארץ אלא לענין חלות הקדושה, אבל
 אסור להקריבו על גבי המזבח (וראה למעלה פ"א הלכה ה
 לענין בכור בחוצה לארץ), ורבינו שהעתיק המשנה כלשונה,

להלן הלכה יד. (19) בתורת מעשר, ואסור להגזז ולהעבד (רש"י בפירוש החומש שם).
 ה. מעשר בהמה אסור למכרו בשהוא תמים²⁰,
 שנאמר בו: לא יגאל. מפי השמועה למדו²¹, שזה
 שנאמר 'לא יגאל' - אף אסור מכירה במשעמ,
 שאין נגאל ואינו נמכר כלל. ויראה לי, שהמוכר
 מעשר - לא עשה כלום ולא קנה לוקח²², ולפיכך
 אינו לוקח²³. כמוכר חרמי כהנים שלא קנה לוקח²⁴,
 וכמוכר יפת תאר²⁵, כמו שיתבאר במקומו²⁶.

ז. ומעשר בהמה של יתומים שנשחט במומו³² -
 מתר למכרו³³ פדרפו³⁴. מפני השבת אבדה ליתומים
 לא גזרו עליו³⁵.

אבל נשחט בתמימותו, אסור. ראה למעלה הלכה ה.
 (33) ברייתא שם: (34) אף בלא שיבליע את דמי הבשר
 בדמי העור, החלב והגידין, ראה להלן הלכה ח ובבכורות
 לא: (35) שם, כתירוצו של רב ששת. ופירש"י השבת
 אבדה שאין יכולין לאוכלו כולו ויסריח. ויש להבין
 שבגמרא שם אמרו, שמה שאמרו במשנה "הבכור והמעשר
 אין נמכרין באטליז" שמשמע מזה שמעשר בהמה נמכר
 בבית - המדובר בהמת יתומים, אם כן לא התירו למכור
 בהמת יתומים אלא בבית ולא באטליז. ורבינו כאן לא
 מזכיר כלל מזה, ואדרבה מסתימת דבריו משמע שמותר
 למכרו אפילו באטליז.

ח. מעשר בהמה שנשחט במומו³⁶ - מתר למכר
 חלבו וגידיו ועורו ועצמותיו, ולא אסרו למכר אלא
 בשרו בלבד³⁷. ואם הבליע דמי הבשר בדמי העור
 והחלב והגידין ומכר הפל בהבלעה - מתר³⁸. ואם
 היו דמי העצמות יקרים, והבליע דמי הבשר בדמי
 העצמות - מתר³⁹.

אבל תם שנשחט אסור במכירה, ראה למעלה.
 (37) כלומר, לא גזרו חכמים אלא בדבר הנישום מחיים, כגון
 הבשר שכל חשיבות הבהמה היא בבשר, אבל לא בדבר
 שאינו נישום מחיים, כגון העור והגידין, שאין חשיבות
 בהמה חיה, בשעת שומא, בהן (שם לא: לב.). (38) פירוש,
 אם דמי העור והגידין וכו' היו עשרים זוז, ודמי הבשר
 עשרים זוז, ואמר המוכר ללוקח שמוכר לו את העור
 והגידים במחיר של ארבעים זוז, ואת הבשר הוא נותן לו
 במתנה - מותר (ברייטא שם לא:). (39) בעיא שם לב. אם
 מותר להבליע בעצמות, ופשוטה שם שבמקום שעושין מהם
 כלים, מבליעין בהן את הבשר שהרי הם יקרים, אבל במקום
 שאין עושים מהם כלים ומחירים מוזל מאד, ולכן במקום זה
 אין מבליעים בהם את הבשר, שלא שייך הבלעה אלא
 כשנבלע בדבר שהוא חשוב יותר או לכל הפחות דומה
 בחשיבותו, אבל בדבר שהוא פחות חשוב אין הדבר החשוב
 יכול להיבלע בו.

ט. הפל נאמנים על מומי מעשר לומר: מום זה
 מאליה בלא⁴⁰ ולא נעשה לדעת⁴¹. ואפלו אלו שאינן
 נאמנים על הבכור⁴² - נאמנים על המעשר. ויראה

(20) מעשר שני פ"א משנה ב "מעשר בהמה אין מוכרין
 אותו תמים חי", ובבכורות לא: מפורש שאינו נמכר לא חי
 ולא שחוט. אלא שיש אומרים שלאחר שחיטה לא נאסרה
 מכירתו מן התורה אלא מדרבנן (כסף-משנה). וראה במנחת
 חינוך מצוה שסא. וכן נראה להלן בהלכה ז שכתב "ומעשר
 בהמה של יתומים שנשחט במומו מותר למכרו", הרי שרק
 נשחט במומו מותר, אבל בתם אסור. (21) בבכורות לב.
 "אמר רב דימי אמר ר' יוחנן, נאמר לא יגאל במעשר, ונאמר
 ולא יגאל בחרמים. מה להלן מכירה עמו (שהרי שם נאמר
 ויקרא כז, כח) "לא ימכר ולא יגאל", אף כאן מכירה
 עמו". (22) כן מוכח מתוספתא קידושין (פ"ד) שהמקדש
 בבשר מעשר אינה מקודשת. ורבנן הפקיעו הקידושין לאחר
 שחיטה, כמו דהוי מן התורה מחיים, ומוכר שלא קנה
 לוקח. וכן משמע בבכורות (לב): ולכתוב רחמנא לא ימכר
 וכו' הוה-אמינא איזדבני הוא דלא מזדבן, אבל כו' קמ"ל
 לא יגאל, דלא איזדבני מזדבן ולא איפרוקי מפרק - הרי
 שגם בדיעבד לא מועילה המכירה (אור שמח).
 (23) כלומר, כיון שהלוקח לא קנה, נמצא שלא עשה כלום
 ולכן אינו לוקח. אלא שצריך עיון, הרי לרבא שאמר
 (תמורה ד:): כל מה שאמרה התורה לא תעביד, אי עביד לא
 מהני, ובכל זאת הוא חייב מלקות משום שעבר על צו
 התורה, וראה לחם-משנה. (24) פירוש, אם אמר אדם על
 דבר השייך לו, שיהיה חרם, צריך ליתנו לכהן ואין לו פדיון
 לעולם, ראה בפ"ו מהלכות ערכין וחרמין הלכות א-ד. ומה
 שאמרו בזבחים ט. "למילקא עליה בלא יגאל" (עיין תוספות
 שם ד"ה למאי), הרי שלוקין על לאו זה - לפי נוסחת
 הספרים שלנו אינו כן. וראה בהערת הגר"ח הליר לספר
 המצוות ל"ת רסג. (25) שהתירה התורה לחלוצי הצבא
 לקחת אתם לאשה מבנות הנכר שראו בשביה (דברים כא,
 יב). ואסור למכרה לאחר, ואם מכרה אין זו מכירה. ומכאן
 כי הנוסחא הנכונה בספר המצוות שם היא כאותם הספרים
 שלא העתיקו שם "ואם מכרה לוקח". ועיין משנה-למלך.
 (26) בפ"ח מהלכות מלכים הלכה ו.

ו. מדברי סופרים שאסור למכרו בעל מום ואפלו
 שחוט, גזרה שפא ימכרנו חי²⁷. לפיכך²⁸ אין
 שוקלין מנה כנגד מנה²⁹ במעשר פדרף ששוקלין
 בככור³⁰, מפני שהוא נראה כמוכר³¹.

(27) בבכורות שם לא: ולב. גם לרבא וגם לרשב"י מותר
 למכור בעל מום שחוט מן התורה, ורק חכמים גזרו עליו
 שלא למכרו, גזירה שמא ימכרנו גם לפני שחיטה. אבל יש

1 אדם מומי מעשר שלו ומתירו, אם היה ממכה.⁴³
2 שאם ירצה, יטיל מום בכל עדרו ואחר כך יעשר.⁴⁴
3 ונמצא המעשר פעל מום מתחלתו.⁴⁵

(40) משנה שם לו: (41) שאסור להטיל מום בקדשים, משום שנאמר (ויקרא כב, כא) "כל מום לא יהיה בו", ולמדו מזה (שם לג:): שאסור להטיל מום בקדשים. וכשם שהמטיל מום בבכור קנסו אותו (למעלה פ"ב הלכה ז), כמו כן המטיל מום במעשר בהמה בכוננה - קנסוהו. (42) כגון בעליו כהן (פירוש המשניות לרבינו שם), ראה למעלה פ"ב הלכה יז, שבבכור אינו נאמן. ומכאן שכהן חייב במעשר בהמה, ראה למעלה הלכה ג. (43) ואין חשד שיאמרו שהוא התיר אף-על-פי שלא היה מום קבוע (שם לא), אע"פ שבבכור אין הדין כן (למעלה פ"ג הלכה א). (44) גמרא שם ושם. שכל זמן שלא עישר, אין איסור להטיל בו מום, שהרי עדיין לא נתקדש. וזהו טעם לשני הדינים הנ"ל. (45) מתחילת עישורו. ראה להלן הלכה יד שגם בבעל מום, מצוה להפריש מעשר.

4 י. הלוקח טלאים שנוולו בשנה זו⁴⁶ או שנתנו לו
5 במתנה - הרי הם פטורים מן המעשר⁴⁷, עד שיוולדו
6 ברשותו.⁴⁸ לפיכך⁴⁹, השתפין שנסתתפו בהמהות,
7 והביא זה מאה טלאים וזה מאה טלאים וערכום⁵⁰
8 ונסתתפו בהן - הרי המאמנים פטורים מן המעשר⁵¹,
9 שכל טלה מהן פמכור⁵². וכן האחים שירשו טלאים
10 מאביהם⁵³ - הרי הן פטורין מן המעשר⁵⁴. אבל
11 הנולדים להם בשתפות לאחר מקאן מאלו הבהמות,
12 בין לשתפין בין לאחים - חייבין במעשר⁵⁵. וכן אם היו
13 שתפין במעות וקנו בהמות ממעות השתפות, והאחים
14 שקנו בהמות ממעות הירשה - הרי הנולדים מהם
15 לאחר מקאן חייבין במעשר. שהרי ברשותן נולדו,
16 והרי הן פאיש אחד. חלקו האחים והשתפין אחר
17 שנוולו להן הבהמות ברשותן וחזרו ונסתתפו - הרי
18 אלו פטורין מן המעשר⁵⁶. שבשעה שחלקו נעשו הכל
19 לקוחין והלקוח פטור, וכשחזרו ונסתתפו - הרי
20 נסתתפו בהמהות, ועדיין לא יולדו להן ברשותן אחר
21 שתוף זה השני. ואף על פי שחלקו גדיים כנגד גדיים
22 וטלאים כנגד טלאים⁵⁷ ועשרה כנגד עשרה⁵⁸ - הכל
23 פטורין מן המעשר והרי הן פלקוחין.

(46) כלומר, לאחר שהם ראויים להתעשר, ולא שלוקח טלאים בשבעת הימים הראשונים ללידתם, ראה להלן הלכה טו. (47) משנה שם נה: "הלוקח או שנותן לו במתנה, פטור ממעשר בהמה". (48) שהרי נאמר (שמות כב, כח-כט) "בכור בניך תתן לי, כן תעשה לשורך לצאנך". ודרשו בגמרא (שם נו:): "מה בניך אין בלקוח ומתנה, אף צאנך ובקרך אינו בלקוח ומתנה (אלא עד שיולדו ברשותו)" ואף-על-פי שפסוק זה נאמר בבכור - קיבלו חז"ל (שם) שהוא לענין מעשר בהמה. (49) לפי שלקוח פטור מן המעשר. (50) [ראה בפ"ד מהלכות שלוחין ושותפין הלכה א, ובהוספה להערה י שם]. (51) במשנה שם:

"האחים והשותפין שחייבים בקלבון, פטורים ממעשר בהמה", אבל רש"י גורס "האחים השותפין" וכו'. (52) לשותף השני, ומה שנלמד בגמרא שם מהפסוק (במדבר יח, טו) "יהיה לך ולא של שותפות", הכוונה שהפסוק מלמדנו שגם שותפות הוא בגדר של לקוח (קריית ספר). (53) במשנה שם. (54) שכל טלה הוא כמכור לכל אחד מהאחים, כיון שיש לכולם חלק בו (קריית ספר). (55) שם במשנה "קנו מתפיסת הבית חייבים, ואם לאו פטורים" ומפרש רבינו בפי"מ "תפיסת הבית, היינו הממון המשותף בין האחים, קודם שחלקו ירושת אביהם", ודברי המשנה מתבארים כך, שאם השתתפו בבהמות או שירשו את הבהמות, וכמו כן אם נשתתפו או ירשו מעות (וטרם חלקו) וקנו במעות אלו בהמות, הרי הבהמות פטורים מן המעשר. רק באם ילדו בהמות אלו, הנולדים חייבים במעשר, שהרי הנולדים אינם לקוחים, אבל ראה בפירוש"י שמפרש אחרת לגמרי את דברי המשנה, וראה בקריית-ספר כאן. (56) שם במשנה "האחים והשותפין שחייבים בקלבון, פטורים מן המעשר". וראה בפי"מ שמפרש את המשנה גם באופן זה, שחייבים בקלבון ופטורים מן המעשר, כשחילקו ביניהם השותפין בבהמות שנוולו ברשותם ושוב נשתתפו. (57) אין אומרים שבחלוקה זו הוברר שזהו המגיע לכל שותף ושותף או לכל אח ואח עוד משעה ראשונה (כבר ענן שם), אלא שגם זה נחשב ללקוח ופטורים מן המעשר (כדברי רב נחמן שם). (58) אין אומרים שהוברר שזה חלק של כל אחד ואחד מהשותפים ומהאחין המגיע להם משעה ראשונה (רבי אלעזר שם), אלא שגם זה נחשב ללקוח ופטורים מן המעשר (דברי ר' יוחנן שם).

24 יא. האחין והשתפין שחלקו בפספים ולא חלקו
25 בפיהמה - חייבין במעשר, שעדיין לא נעשו הבהמות
26 לקוחין. אבל אם חלקו הבהמות, אף על פי שעדיין
27 לא חלקו הפספים - הרי אלו פטורין⁵⁹.

(59) דברי ר' ירמיה שם נו: אבל יש להבין לשם מה הביא רבינו דין זה, מהיכא תיתי לומר אחרת. הרי גם בגמרא שם מקשה על ר' ירמיה - פשיטא! ומתרת הגמרא כי ר' ירמיה אמר דין זה רק משום קלבון, והוא כשחלקו בבהמות ולא חלקו בכספים שפטורים מקלבון, ולא אומרים כיון שחלקו בבהמות עומדים הם ליחלק גם בכספים, ויהיה חייב בקלבון עי"ש, הרי שלענין מעשר בהמה אין שום סברא לומר שאם חלקו בבהמות ולא חלקו בכספים שיהיו חייבים במעשר בהמה, ודבר ברור שהם פטורים, ולשם מה הביא רבינו דין זה?

28 יב. הלוקח עשרה עפרים במעי אמן - פלן ונכסין
29 לדידו להתעשר⁶⁰, שהרי ברשותו נולדו⁶¹.

(60) מימרא של ר' יוחנן שם נו. (61) ומה שהלקוח פטור מן המעשר (ראה למעלה הלכה י) אינו אלא כשלקח לאחר שנולדו, אבל אם לקח כשהם עדיין עוברים ונולדו ברשותו, חייב לעשר, שכן כתוב (שמות כב, כט) "כן תעשה לשורך לצאנך", לא הקפידה התורה שלקוח פטור ממעשר אלא כשלקח בשעת עשייה (כלומר, בעת שראויין להתעשר),

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי י"א טבת - ספר קרבנות - הלכות בכורות קטו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המזבח. ונלמד בגזירה-שוה כנ"ל שמחוסר זמן אינו מתעשר. [ואמרו בזבחים יב. שבליל שמיני הוא נכנס לדיר להתעשר, ורבינו השמיט דבר זה, מפני שלא אמרו כן אלא למי שסובר "לילה אינו מחוסר זמן" (שם), ואילו רבינו פסק ש"לילה מחוסר זמן", להלן פ"ג מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ד. וראה בכסף-משנה כאן.]. (75) כלומר, שלא היתה שעה אחת עם אמו אחר הלידה. (76) במשנה שם: "והיתום, ואיזהו יתום, כל שמתה אמה או שנשחטה ואחר-כך ילדה, ר' יהושע אומר אפילו שנשחטה אמה וכו'", "ואין הלכה כר' יהושע" (רבינו בפי"ה"מ). ובגמרא שם למדו זאת ממה שכתוב בכל הקדשים "תחת אמו" - פרט ליתום שאינו נקרב, ונלמד גז"ש כנ"ל שיתום אינו מתעשר. (77) כלומר, אינם מפורשים בתורה, אלא קבלום חכמים ולמדום מגזירה-שוה.

שהוא אחר הלידה. אבל במעי אמה, אי-אפשר עדיין להתעשר (בגמרא שם).

1 יג. כהן⁶² שֶׁנִּפְּלוּ לוֹ עֶשְׂרֵי בְּהֵמוֹת בְּגִזְלֵי הָגֵר -
2 פְּטוּרִים מִן הַמַּעֲשֶׂר; שְׁמֵתָנוֹת כְּהֵנָּה מִתְּנוֹת הֵם,⁶⁴
3 וְכִבְרֵי בְּאֶרְנֵי⁶⁵ שְׁהֵנוֹתָן מִתְּנֵה פְּטוּר⁶⁶ מִן הַמַּעֲשֶׂר.

(62) ראה למעלה הלכה ג, שכהנים חייבים לעשר את בהמותיהם. (63) הגזול את הגר ונשבע הגזולן לשקר שלא גזל, ומת הגר והתוודה הגזולן, משלם קרן וחומש לכהנים וכו' (בבא קמא קי.). (64) ולא ירושה. ובעיא היא בגמרא שם, אם הכהנים לענין גזל הגר נחשבים כיורשים וחייבים, או כמקבלי מתנות ופטורין, ופשטותה שם שהם כמקבלי מתנות ולא כיורשים. (65) למעלה הלכה י. (66) המקבל.

4 יד. הַכֹּל נִכְנָסִין לְדִיר⁶⁷ לְהִתְעַשֵּׂר⁶⁸: בֵּין תְּמִימִים בֵּין
5 בַּעֲלֵי מוּמִין⁶⁹, וְכָל אֲסוּרֵי מִזְבֵּחַ⁷⁰; חוּץ מִן
6 הַכֹּלָאִים⁷¹ וְהַטְּרֵפָה⁷² וְיוֹצֵא דִפְן⁷³ וּמַחֲסֵר זֶמֶן⁷⁴,
7 שֶׁכָּל אֵלוֹ פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשֶׂר. וְכֵן הֵיתוֹם שְׁמֵתָה
8 אִמּוֹ אוֹ נִשְׁחָטָה עִם לְדָתוֹ⁷⁵ - אִינוֹ מִתְעַשֵּׂר⁷⁶.
9 וְדִבְרֵיהֶם אֵלּוֹ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה הֵם⁷⁷.

(67) "הוא מקום המוקף שמכניסים בו הצאן והבקר בשעת מעשר, ולפעמים יהא מוקף בנין או קנים וכיוצא בזה" (רבינו בפי"ה"מ). וראה להלן פ"ז הלכה א סדר הפרשת מעשר בהמה. (68) משנה בכורות נו. (69) בגמרא שם למדו כן מהפסוק (ויקרא כז, לג) "לא יבקר בין טוב לרע ולא ימינו" - מכאן שבעל מום חייב במעשר. (70) כמו הרובע והנרבע, המוקצה לעבודה-זרה ושנעבד בו עבודה-זרה, ואתנן ומחיר כלב, ולפי שכל אלו אינם אסורים אלא בדבר שבעל מום אסור בו, כמו שנאמר (שם כב, כה) "כי משחתם בהם מום מום בס, לא ירצו לכם" ואין השחתה אלא עבודה-זרה וערוה וכו', ומעשר בהמה הואיל ואין חוששין בו למום, אין חוששין לכל אלו (שם). (71) במשנה שם, ונלמד בברייתא שם גבי שאר כל הקדשים מן הפסוק (ויקרא כב, כז) "שור או כשב" פרט לכלאים שאינו נקרב על המזבח, ונלמד בגזירה-שוה: נאמר לענין קדשים "תחת אמו", ונאמר לענין מעשר בהמה "תחת השבט" שכלאים אינו מתעשר, וכלאים זהו מי שאביו מין אחר ואמו מין אחר, וכמו תייש הבא על הרחל שהולד כלאים. (72) כגון שנחתכה רגלה מן הארכובה ולמעלה, ושאר מיני הטריפות המובאות בהלכות שחיטה בפרקים ה"ג. ונלמד שם בגמרא, שהטריפה אינה נכנסת להתעשר, משום שנאמר (שם כז, לב): "כל אשר יעבור תחת השבט" - פרט לטריפה שאינה עוברת, "לפי שהיא חולה" (רבינו בפי"ה"מ). (73) שנוולד לא דרך הרחם, אלא חתכו את בטן אמו והוציאו. וראה בדברינו למעלה פ"ב הלכה ד. ונלמד בגמרא שם ממה שכתוב לענין שאר כל הקדשים (שם, כז) "שור או כשב או עז כי יולד" - פרט ליוצא דופן, שאינו קרב למזבח, ובגזירה-שוה הנ"ל למדו שיוצא דופן אינו מתעשר. (74) פירוש, בתוך שבעת ימי היוולדו, ונלמד שם בגמרא ממה שכתוב (שם) לענין שאר כל הקדשים "והיה שבעת ימים תחת אמו" - פרט למחוסר זמן, שאינו נקרב על

10 טו. אין הלוקח פטור⁷⁸ אלא אם כן נלקח אחר
11 שְׁנֵאֵרָה לְהִתְעַשֵּׂר⁷⁹. לְפִיכָּה, הַלּוֹקֵחַ טָלָאִים בְּתוֹךְ
12 שְׁבַעַת יָמֵי הַלֵּדָה - כְּשִׁנְיָעֵי זִמְנָם⁸⁰ חֵיב לְעֶשְׂרֵן;
13 שֶׁכֵּיּוֹן שְׁאִין מַחֲסֵר זֶמֶן רְאוּי לְהִתְעַשֵּׂר, הֲרִי זֶה כְּמִי
14 שֶׁלָּקַח עֲבָרִים וְנוֹלְדוּ בְּרִשְׁוֹתָם⁸¹.

(78) לעשר את הבהמות שלקח, ראה למעלה הלכה י. (79) בכורות נו. "אמר רבא, אמר קרא (שמות כב, כט) תעשה" ("בכור בניך תתן לי, כן תעשה לשורך לצאנך", שממנו למדו פטור לוקח, ראה למעלה הלכה י), בשעת עשיה מיעט הכתוב. ופירש"י "בשעה שהן ראויין להתעשר, מיעט הכתוב שלא יהו לקוחין". וברייתא שנאמר בה שגם לקוח לפני זמנו פטור מלעשר, אינה אלא דעת יחיד. (80) כלומר, ביום השמיני. (81) ראה למעלה הלכה יב.

15 טז. כָּל בְּהֵמָה שֶׁהִיא סֵפֶק אִם בַּת מַעֲשֶׂר הִיא אוֹ
16 אֵינָה בַּת מַעֲשֶׂר - הֲרִי הִיא פְּטוּרָה מִן הַמַּעֲשֶׂר⁸².
17 לְפִיכָּה, טָלָאִים שֶׁנִּתְעַרְבּ בָּהֶן יְתוֹם אוֹ לָקוּחַ וְכִיּוֹצֵא
18 בָּהֶן - הֲרִי כֻּלָּן פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשֶׂר⁸³, שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן
19 סֵפֶק הוּא.

(82) שנאמר (ויקרא כז, לב) "העשירי יהיה קודש", ודרשו (בבא מציעא ז.) "עשירי ודאי אמר רחמנא, ולא עשירי ספק". כלומר, "הצריך הכתוב לעשר את הודאי, ולא הצריך לעשר את הספק" (רש"י שם). (83) תוספתא בכורות פ"ז: "נתערב בהן יתום או לקוח - הרי כולן פטורין". וראה להלן פ"ח הלכה יד.

פרק שביעי

1 יבאר כיצד מפרישין מעשר בהמה, ואם היו לו חמשה טלאים בירושלים וחמשה בעכו אם מצטרפין.

20 א. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ עֶשְׂרֵה טָלָאִים וְהִפְרִישׁ אֶחָד מֵעֶשְׂרָה²,
21 הָיוּ לוֹ מֵאָה וְהִפְרִישׁ עֶשְׂרֵה לְמַעֲשֶׂר - אֵין אֵלּוֹ
22 מַעֲשֶׂר³. אֵלָּא פִּיגְדַּ עוֹשֶׂה? כּוּנֵס כָּל הַטָּלָאִים⁴ אוֹ כָּל
23 הָעֲגָלִים⁵ לְדִיר⁶, וְעוֹשֶׂה לוֹ פֶּתַח קָטָן כִּדִּי שְׁלֹא יֵצְאוּ
24 שְׁנַיִם כְּאֶחָד⁷. וְאִמּוֹתֵיהֶן מַעֲמִיד מִבְּחוּץ⁸ וְהֵן גּוֹעֹת,
25 שִׁישְׁמֵעוּ הַטָּלָאִים קוֹלָן וְיֵצְאוּ מִן הַדִּיר לְקִרְאָתָן;

החיצוניים, שהרי המרחק מן האמצעי לכל אחד מהחיצוניים אינו יותר מששה עשר מיל, וכן הוא במשנה שם. כרב, שם בגמרא, שצריך שיהא בעדר האמצעי בידו עם כל אחד ואחד מהחיצוניים שיעור מעשר. ודלא כשמואל שאמר אפילו חמש מכאן וחמש מכאן ואחד באמצע - מצטרפים.

ד. אין מעשרין מן הצאן על הבקר ולא מן הבקר על הצאן.²⁷ אבל מעשרין מן הכבשים על העזים ומן העזים על הכבשים;²⁸ וכן מעשר בקר וצאן - משמע כל צאן אחד,²⁹ ששניהם נקראים שם והרי הם כמין אחד.

(27) משנה, שם נג, א. ובגמרא שם נד, ב - למד זאת אביי ממה שנאמר (ויקרא כז, לב) "וכל מעשר בקר וצאן וגו' העשירי יהיה קודש לה'", תן עשירי לזה ותן עשירי לזה. כלומר, שסמך "כל מעשר" ל"בקר" ו"עשירי" ל"צאן", באופן שכתוב מעשר אצל כל אחד ואחד, להודיע שאין מעשרין מבקר על צאן ולא מצאן על בקר, ורבה למד זאת (שם) ממה שנאמר (דברים יד, כב) "עשר תעשר", בשתי מעשרות הכתוב מדבר, אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן, ומקיש מעשר בהמה למעשר דגן, מה מעשר דגן אין מעשרים ממין על שאינו מינו, אף מעשר בהמה כן. (28) משנה, שם. (29) שם.

ה. אין מעשרים מן הנולדים בשנה זו על הנולדים בשנה אחרת,³⁰ כלשם שאין מעשרין בזרע הארץ מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש;³¹ וכן מעשר: הוצא השדה שנה שנה,³² ויראה לי, שאם עשר בהמה משנה על שנה - הרי זה מעשר, מפני חמרת הקדשים, שהרי לא הקפידה תורה על מעשר בהמה בפירוש שיהיה שנה שנה.³³

(30) שם. וראה להלן (ה"ו) שהשנה החדשה לענין מעשר בהמה מתחילה באחד בתשרי. (31) מסכת תרומות פ"א מ"ה, ופ"ה מהל' תרומות ה"א. (32) ומוזה למדו (שם נג): שאין מעשרין מעשר דגן מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש. ומעשר בהמה נלמד בהיקש ממעשר דגן (שם). (33) כשם שהקפידה בפירוש בזרע הארץ, ואמרה "היוצא השדה שנה שנה", שלפיכך אם עישר משנה לשנה אינו מעשר, כמפורש בהל' תרומות שם - ואילו במעשר בהמה לא נאמר כן בפירוש אלא בהיקש למדו כן ממעשר דגן, ולפיכך אם עישר הרי זה מעשר. ובלחם-משנה הקשה מכמה דברים שלא נלמדו אלא בהיקש, ואעפ"כ לא כתב בהם רבינו שאם עישר הרי זה מעשר.

ו. כל הנולדים באחד בתשרי עד עשרים ותשעה באיילול - מצטרפין ומעשרין מאלו על אלו.³⁴ נולדו חמשה טלאים בעשרים ותשעה באיילול וחמשה באחד בתשרי - אין מצטרפין.³⁵ ילדו תולדות בתוך שנתן³⁶ - הרי היא ובתה נכנסים לדיר להתעשר.³⁷

(34) משנה, שם נז, ב. וזהו לפי דעת רבי אלעזר ורבי שמעון

שנאמר: כל אשר יעבר תחת השבט - שיעבר מעצמו, ולא שיוציאו בידו.⁹ וכשיצאו מן הדיר זה אחר זה, מתחיל ומונה אותן בשבט:¹⁰ א' ב' ג' ד' ה' ו' ז' ח' ט'; והיוצא עשירי - בין זכר בין נקבה,¹¹ בין תמים בין בעל מום.¹² סוקרו בסקרא¹³ ואמר: הרי זה מעשר.¹⁴ לא סקרו בסקרא ולא מנאן בשבט, או שמנאן רבצים¹⁵ או עומדים¹⁶ - הרי אלו מעשר;¹⁷ הואיל ומנאם עשרה עשרה וקדש עשירי - הרי זה מעשר.¹⁸

(2) כלומר, לא מנה אותם אחד שנים וכו' אלא נטל אחד מהם בלי למנותם. (3) משנה, בכורות נח, ב - כדברי חכמים, ולא כרבי יוסי ברבי יהודה שם, שאמר שכשם שתורמה ניטלת באומד ובמחשבה, כמו כן מעשר בהמה. (4) שולד בשנה זו. (5) כבהערה הקודמת. (6) מקום מוקף אבנים או קנים וכיוצא בזה. (7) ואם יצאו כן, ראה להלן פ"ח ה"ד. (8) ברייתא, שם. (9) גמרא, שם. (10) ברייתא, שם: "מצוה למנותן בשבט". שבת הוא המקל שביד הרועה. (11) תוספתא שם פ"ז, וכן הוא בחולין קלו, א. שבמצות מעשר בהמה לא הבדילה התורה בין זכר לנקבה, כמו שהבדילה בבכור. (12) ראה למעלה פ"ו ה"ד. (13) צובעו בצבע אדום, שיהיה ניכר. (14) שם, במשנה. (15) שוכבים. (16) כלומר, ולא כשיצאו מן הדיר. (17) שם, במשנה ובברייתא. (18) שם, בברייתא: "תלמוד-לומר העשירי קדש, מכל-מקום".

ב. אין צריך לצרף כל בהמה שנולדה ברשותו לדיר אחד, אלא מצרף כל עדר ועדר לבדו.¹⁹ היו לו חמשה טלאים בפירושלים וחמשה טלאים בעכו - אין מצטרפין,²¹ וכלן פטורין מן המעשר.²² וכמה יהיה בין אלו לאלו ויצטרפו? ששה עשר מיל.²³

(19) אם הן רחוקות זו מזו יותר מששה עשר מיל, כדלהלן. (20) ושיעור המרחק ביניהם שיהיה עדר, מבואר להלן: ששה עשר מיל, ולא יותר. (21) בתוספתא שם פ"ז (הובאה בגמרא שם נה): "היו לו חמש בכפר חנניא, וחמש בכפר עותני - אין מצטרפות". ורבינו נקט "ירושלים ועכו להשיענו שאף מארץ ישראל ומחוצה לארץ (שהרי עכו חוצה לארץ היא - פ"א מהל' תרומות ה"ט) מצטרפים, אם הם קרובים ששה עשר מיל, ודלא כרבי מאיר (במשנה שם נד): שאמר: "הירדן מפסיק למעשר בהמה" (וגם התוספתא שם סברה כוותיה). וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם, שאין הלכה כרבי מאיר. (22) שבכל עדר ועדר אין עשרה שיתחייבו במעשר. (23) משנה, שם.

ג. היו שלשה עדרים, בין כל אחד ואחד ששה עשר מיל²⁴ - הרי שלשתן מצטרפין.²⁵ יציד? היה תשעה מפאן ותשעה מפאן ואחד באמצע²⁶ - הרי שלשתן נכנסין לדיר להתעשר.²⁸

(24) באופן שהמרחק בין שני החיצונים הוא שלשים ושנים מיל. (25) שהעדר האמצעי מצרף אליו את שני העדרים

וּלְקַדֵּשׁ עֲשִׂירֵי עַד שְׁנֵשָׁאָרוֹ בְּתוֹךְ הַדִּיר פָּחוֹת 20
מֵעֶשְׂרָה - הֲרִי זֶה מִנִּיחוֹ לַגֵּרָן אַחֲרָיִךְ⁴⁹, וְהֵן מִצְטָרְפִין 21
לְאֵלוֹ שְׁיֻלְדוֹ, וְיִתְעַשְׂרוּ הַכֹּל בַּגֵּרָן אַחֲדָיִךְ⁵⁰. וְאִם עַל 22
פִּי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שְׂאֵלוֹ יִשְׁאָרוֹ בְּמִנְיָן - חֵיב לְהַכְנִיס 23
הַכֹּל לַדִּיר, וְהַנִּשְׁאָר יִשְׁאָר⁵¹. 24

(49) שבשנה זו, אבל לא לגורן שבשנה הבאה. שהרי אין מעשרים משנה לשנה, ראה למעלה ה"ה. (ומה שאמרו בתוספתא פ"ז (הוצאת צוקרמנדל, עמ' 30, 542) "והשאר יתעשרו לשנה הבאה", צ"ל "לעונה הבאה" וראה ב"הר המוריה"). (50) ברייתא, ודברי רבא, שם נט, ב. (51) שם.

יום חמישי י"ב טבת ה'תשפ"ב

פָּרֶק שְׁמִינִי

(1) יבאר המונה וטעה במנין, אם נתקדש, והעושה שליה וטעה.

א. הַמְכַנֵּס צֵאן לַדִּיר² וְהַתְחִילוּ לַצֵּאת אַחַת אַחַת 25
וְהוּא מוֹנֶה כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ, וְטָעָה בְּמִנְיָן וְקָרָא לְשְׁמִינִי 26
אוֹ לְשִׁלְמִטָּה מִמֶּנּוּ³ עֲשִׂירִי, אוֹ שֶׁקָּרָא לְשָׁנִים עֶשֶׂר 27
אוֹ לְשִׁלְמִעֵלָה מִמֶּנּוּ⁴ עֲשִׂירִי - לֹא נִתְקַדֵּשׁ⁵. אָבָל אִם 28
קָרָא לְתִשְׁעֵי אוֹ לְאַחַד עֶשֶׂר⁶ עֲשִׂירִי - נִתְקַדֵּשׁ⁷. 29
וְדָבָר זֶה הֵלֵכָה מִפִּי הַקְּבֵלָה נִשְׁמָע⁷, שֶׁהִטְעוֹת 30
מִתְקַדְּשוֹת לְמַעַשְׂרֵי שִׁלְמִעֵלָה מִמֶּנּוּ וְלְשִׁלְמִטָּה מִמֶּנּוּ, 31
אָבָל לֹא לְשִׁלְפִינֵיהֶם וְלִשְׁלֹאֲחֵרֵיהֶם. אֲפִלּוּ קָרָא לְתִשְׁעֵי 32
עֲשִׂירִי וְלַעֲשִׂירֵי תִשְׁעֵי וְלְאַחַד עֶשֶׂר עֲשִׂירִי⁸, בֵּין 33
בְּטַעוֹת בֵּין בְּכוּנָה - שֶׁלֹּשְׁתָּן מְקַדְּשִׁים. 34

(2) כדי להפריש מעשר בהמה. (3) כלומר, השביעי והשישי וכו'. (4) כלומר, השלושה-עשר והארבעה-עשר וכו'. (5) בקדושת מעשר בהמה. (6) שהם סמוכים לעשירי. וראה להלן הלכה ג שלפעמים אם קרא לי"א עשירי - שאינו קדוש. (7) בבכורות ס: "תנו רבנן מנין שאם קרא לתשיעי עשירי ולעשירי תשיעי ולאחד-עשר עשירי ששלשתן מקודשים? תלמוד לומר (ויקרא כז, לב) וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט, העשירי יהיה קודש לה' (משמע בין שקראו הוא עשירי, בין שהיה עשירי למנין ולא קראו עשירי - רש"י), יכול שאני מרבה אף שמיני וי"ב שקראם עשירי, אמרת הואיל והוא קדוש וטעותו מתקדשת מה הוא אינו מקודש אלא בסמוך לו (כלומר, הוא עצמו, שאין לך סמוך יותר מגופו), אף טעות אינה מתקדשת אלא בסמוך (כגון תשיעי ואחד עשר שהם סמוכים לעשירי, מלפניו ומלאחריה). (8) כלומר, לא רק אם קרא "עשירי" לתשיעי לבדו, שהוא קדוש, אלא אפילו אם קרא גם לאחד עשר "עשירי" - כיוון שקרא לעשירי "תשיעי", ולא עשירי - קדושים גם התשיעי וגם האחד-עשר, מפני שקראם עשירי, והעשירי מאיליו קדוש, אף שקראו תשיעי.

ב. וְהִיאָךְ דִּינָם? הַתְּשִׁיעִי אֵינוֹ קָרֵב, אֲלֵא נֶאֱכַל 35
בְּמוֹמוֹ, וְהָעֲשִׂירִי מֵעֶשֶׂר⁹, וְהָאֶחָד עֶשֶׂר יִקָּרֵב 36
שְׁלָמִים¹⁰. וְטָעוֹן נִסְכִּים בְּשִׁלְמִים¹¹, וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה 37

החולקים על רבי מאיר, וסוברים שא' בתשרי הוא ראש השנה גם למעשר בהמה. ולמדו כן בהיקש (בר"ה ח). "עשר תעשר" - בשתי מעשרות הכתוב מדבר: מעשר דגן ומעשר בהמה, מה מעשר דגן ר"ה שלו א' תשרי, כן גם מעשר בהמה ר"ה שלו א' תשרי. (35) בבכורות שם, ומשום שאלו שנולדו בכ"ט אלול שייכים לשנה החולפת, והחמישה שנולדו למחר בא' בתשרי שייכים לשנה החדשה, ואין מעשרין מן הנולדים בשנה זו על הנולדים בשנה אחרת, ראה למעלה ה"ה. (36) כלומר, אלה שנולדו בתוך שנה זו נתעברו וילדו גם הם. (37) כן הוא בתוספתא בכורות פ"ז (הובאה בבכורות כ:), גדייה שילדה שלש בנות ובנות שלש שלש נכנסות לדיר להתעשר" (כסף-משנה). וכן מפורש בחולין קיד, א - שהאם נכנסת להתעשר עם הבת (יד איתן').

ז. אֵין הַטְּלָאִים הַנּוֹלְדִים כְּמוֹ הַטְּבֵל³⁸ שְׂאֵסוֹר לְאָכֹל 1
מִמֶּנּוּ עַד שְׁיַעֲשֹׂר, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ בְּמִקְוֵמוֹ³⁹, אֲלֵא 2
מִתֵּר לְמַכּוֹר⁴⁰ וְלִשְׁחֹט כֹּל מִה שִׁירְצָה⁴¹ עַד שְׁיַעֲשֹׂר, 3
וְיִהְיֶה הַמַּעֲשֵׂר קֹדֶשׁ⁴² וְיֶאֱכַל בְּהִלְכָתוֹ⁴³, כְּמוֹ 4
שֶׁבְּאַרְנוֹ⁴⁴. 5

(38) "כל אוכל שחייב להפריש ממנו תרומה ומעשרות, קודם שיפריש ממנו נקרא טבל" (פ"י מהל' מאכלות אסורות ה"ט). (39) בהל' מאכלות אסורות, שם. (40) ואילו טבל אסור למכרו (פ"י מהל' מעשר ה"ו). (41) משנה, בכורות נז, ב. וחכמים קבעו זמנים לעשר, וכשהגיע הזמן אסור למכור ולשחוט עד שיעשר (להלן ה"ח, מהמשנה שם). וקודם שהגיע הזמן - גם מדרבנן מותר למכור ולשחוט. (42) כלומר, ואז אסור למכרו (למעלה פ"ו ה"ה). (43) כלומר, אוכלו בירושלים כשאר קדשים קלים. (44) למעלה שם ה"ד.

ח. קָבְעוּ חֻקִּים שְׁלֹשָׁה זְמָנִים בְּשָׁנָה לְמַעַשְׂרֵי 6
בְּהֵמָה, וּמִשְׁנִיעֵי זֶמֶן מִהֵן אֶסוֹר לוֹ לְמַכּוֹר אוֹ לִשְׁחֹט 7
עַד שְׁיַעֲשֹׂר. וְאִם שָׁחַט - הֲרִי זֶה מִתֵּר⁴⁵. וְאֵלּוּ הֵן 8
הַשְּׁלֹשָׁה זְמָנִים: בְּיוֹם חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר קֹדֶם הַפֶּסַח, 9
וּבְיוֹם חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר קֹדֶם עֲצֵרָת, וּבְיוֹם חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר 10
קֹדֶם הַחֹג⁴⁶. וְכָל זֶמֶן מֵאֵלּוּ נִקְרָא גֵרָן מֵעֶשֶׂר 11
בְּהֵמָה⁴⁷. נִמְצְאָת אוֹמֵר, שֶׁהַגֵּרָנוֹת שֶׁל מֵעֶשֶׂר בְּהֵמָה 12
בְּיוֹם אַחֲרוֹן מִחֹדֶשׁ אֶדֶר וּבְיוֹם שְׁלֹשִׁים וְחֲמִשָּׁה 13
מִסְפִּירֵת הָעֶמֶר וּבְיוֹם אַחֲרוֹן מִחֹדֶשׁ אֶלּוּל. וְלָמָּה 14
קָבְעוּ הַגֵּרָנוֹת בְּיָמִים אֵלּוּ? כִּדִּי שֶׁתְּהִיֵּינָהּ הַבְּהֵמָה 15
מְצוּיֹת לְעוֹלֵי רִגְלִים. שְׂאֵף עַל פִּי שֶׁמִּתֵּר לְמַכּוֹר 16
קֹדֶם שְׁיַעֲשֹׂר, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ, הִיוּ נִמְנָעִים לְמַכּוֹר עַד 17
שְׁיַעֲשֹׂרוֹ וְיַעֲשֹׂה הַמַּעֲוָה⁴⁸. 18

(45) משנה, שם. (46) כרבי עקיבא, שם. (47) "ואמאי קרי ליה גורן? דטבלה כגורן" (בגמרא שם נח.). שהרי מדרבנן הרי הוא כטבל, ואסור למכור ולשחוט עד שיעשר (רש"י שם). וכן כתב רבינו בפירוש המשנה, שם. (48) דברי רבי נתנחם בריה דרב חיאי איש כפר עכו (שם).

ט. הַכְּנִיס כֹּל הַצֵּאן אוֹ הַבֶּקֶר לַדִּיר וְהַתְחִיל לַמְּנוֹת 19

ושניהם קדושים שהרי קרא לשניהם עשירי, וראה למעלה הלכה א שאם קרא לתשיעי: "עשירי" - הוא קדוש. בגמרא שם: "אמר רבא - קראן תשיעי, עשירי וחולין מעורבין זה בזה - קראן עשירי, עשירי ותשיעי מעורבים זה בזה". ואם כן מה שכתב רבינו "שניהם מוקדשין", וזה מוסב על שתי הבבות הנ"ל, - על כרחנו שאין הכל שווה, שהרי קראם עשירי שניהם מוקדשים וודאי (העשירי מעשר והתשיעי קודש ואינו קרב), אבל קראם תשיעי אינם קדושים אלא מספק, שהרי התשיעי שלא קראו עשירי, לא נתקדש כלל. (20) שהרי התשיעי גם אם הוא קדוש (כשקראו עשירי), אינו קרב אלא נאכל במומו (למעלה הלכה ב), ומשום שלא ידוע איזהו התשיעי לכן שניהם אינם קרבים, ונאכלים במומם. (21) ושניהם קדושים בוודאי והגוזז והעובד אף באחד משניהם לוקה ארבעים (רש"י שם). (22) שהרי האחד-עשר (שקראו עשירי) קרב שלמים. (23) וצריך פדיון, כדין פסולי המוקדשין. ואינם קרבים, אף כי גם העשירי וגם האחד-עשר ראויים להקרבה כשלא נתעברו - אם נתעברו אסור להקריבם, שהרי מעשר בהמה אינו טעון הרמת חזה ושוק וכולו נאכל לבעלים, אבל שלמים טעונים הרמת חזה ושוק ואינם נאכלים אלא לכהנים ומכיוון שהכהנים מועטים הן שמה לא יהיו כהנים מצויים ויבוא לידי נותר, וקיימא לן אין מביאים קדשים לבית הפסול. (24) לעשירי ולאחד-עשר שיצאו כאחד. (25) שהרי העשירי קדוש מאיליו והאחד עשר הוא חולין גמור שהרי לא קראו עשירי. (26) וכאן אין צריך פדיון, כדין מעשר בהמה שנפל בו מום, ולפיכך לא כלל רבינו שתי ההלכות האחרונות ביחד, כשם שכלל את שתי ההלכות הראשונות - "שאלה האחרונות אינן שוות" לעניין פדיון.

ה. התחיל למנות ויצאו תחלה שנים שהן ראשון ושני - הרי זה מונה הכל זוג זוג ומקדש זוג עשירי²⁷. וכן אם מנאן שלשה שלשה בכל פעם ופעם או חמשה חמשה - מקדש הפת העשירית²⁸.

(27) ושניהם מעשר. משנה שם ס. "יצאו שניים כאחת מונה אותם שניים שניים", וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. אבל יש גורסים שם מונה אותם "שניים" ולא "שניים שניים", ולפי זה פירושו להיפך, שאינו מונה זוג זה כיחידה אחת אלא כשניים. (28) כלומר, הכת העשירית של שלושה או של חמישה וכו'.

ו. יצאו בתחלה שנים ומנאן אחד²⁹, וקרא השלישי שיצא אחריהן שני, ומנה פדרפו אחד אחד - הרי התשיעי והעשירי מקדשין, ונאכלו במומן³⁰. התשיעי - מפני שהוא העשירי הודאי, שהרי שנים יצאו בתחלה; וזה שקראו עשירי הוא אחד עשר, והקורא לאחד עשר עשירי - נתקדש³¹, כמו שבארנו³².

(29) כלומר, מנה אותם בתור יחידה אחת. (30) שם במשנה "מנאן אחד, תשיעי ועשירי מקולקלין" ומפרש רבינו (וכן פירש בפירוש המשניות) מקולקלין שאינם קריבים ואינם

תמורה¹², מפני שהוא עצמו בתמורה¹³. במה דברים אמורים? בשניה המונה הוא בעל הבמות; אבל העושה שליח לעשר לו וטעה, בין בתשיעי בין באחד עשר, אין מקדש אלא העשירי הודאי בלבד; שלא עשהו שליח לטעות ולהפסיד¹⁴, אלא לקדש בראוי¹⁵.

(9) ראה למעלה פרק שישי הלכה ד, מה דינו של מעשר. (10) למדו כן ממה שנאמר (ויקרא ג, א) "ואם זבח שלמים קרבנו אם מן הבקר הוא וגו'" - "לרבות אחד עשר לשלמים". וכן הוא בתורת כהנים (ויקרא פרק טז הלכה ד). ושם: "מן הבקר להוציא את התשיעי" (שאינו קרב שלמים אלא יאכל במומו). (11) נלמד ממה שנאמר (במדבר טו, ה) "ויין לנסך רביעית ההין תעשה על העולה או לזבח לכבש האחד", ו"האחד" זה אחד עשר של מעשר שקרב שלמים. (12) כלומר, אם אמר על בהמה אחרת שתהא תמורת זו - אינו כלום. (13) ואין תמורה עושה תמורה. (14) בהאחד-עשר, שמקריב שלמים, מפסיד הוא את החזה והשוק, שצריך ליתנם לכהן, ובתשיעי הוא מפסיד בזה שצריך להמתין עד שיפול בו מום, ועוד שאסור לגזוז ולעבוד בו כפירוש רש"י שם. (15) את העשירי. כן הוא בגמרא שם סא. "לתיקוני שדרתיך ולא לעוותיך" (=לתקן שלחתיך ולא לקלקל).

ג. זה שאמרנו, שאם קרא לאחד עשר עשירי נתקדש - בשקרא לעשירי תשיעי; אבל אם קרא לעשירי עשירי וקרא אחריו לאחד עשר עשירי - לא נתקדש אחד עשר, שהרי העשירי הודאי לא עקר שם עשירי מעליו¹⁶. ונאכלו יצא העשירי ולא קראוהו לא עשירי ולא אחד עשר אלא שתק, ואחר כך יצא אחד עשר וקראוהו עשירי - לא נתקדש, שהעשירי מעצמו נתקדש; ואף על פי שלא קראוהו עשירי, הואיל ולא עקר שם עשירי מעליו - אין אחד עשר מקדש¹⁷.

(16) משנה שם "זה הכלל כל שלא נעקר שם עשירי ממנו, אין אחד עשר מקודש". (17) בגמרא (שם ס:) "זה הכלל (=הנאמר במשנה: "זה הכלל כל שלא נעקר שם עשירי ממנו אין אחד עשר מקודש") לאתויי מאי, לאתויי יצא עשירי ולא דיבר, ויצא י"א ואמר עשירי, אין י"א מקודש".

ד. יצאו תשיעי ועשירי כאחד, בין שקרא שניהם עשירי¹⁸ בין שקראם תשיעי - שניהם מקדשין¹⁹, ונאכלו במומן ואינן קריבין²⁰. וכן אם יצא עשירי ואחד עשר כאחד: אם קראן עשירי - הרי עשירי ואחד עשר מערבים זה בזה²¹, והם כמו מעשר שנתערב בשלמים²² שיאכלו במומן²³, כמו שבארנו בהלכות פסולי המוקדשין; ואם קראן אחד עשר - הרי העשירי והחולין מערבים זה בזה²⁵, ונאכלו במומן²⁶.

(18) דברי רבא שם ס: שתשיעי ועשירי מעורבים זה בזה

יֵצְאוּ אֲרֻבָּעָה מִפֶּתַח זֶה וְאַרְבָּעָה מִפֶּתַח שְׁנֵי וְנִשְׁאַרוּ
שָׁם שְׁשָׁה: אִם יֵצְאוּ הַשְּׁשָׁה מֵאֶחָד מִשְׁנֵי הַפִּתְחוֹת
- נֹטֵל מֵהֶן אֶחָד מֵעֶשֶׂר וְכֹלן פְּטוּרִין⁴⁷; וְאִם יֵצְאוּ
הַשְּׁשָׁה בְּשְׁנֵי הַפִּתְחוֹת⁴⁸ - הָרִי הַשְּׁשָׁה מִצְטָרְפִין
לְגֵרֶן אַחֵר, וְהַשְּׁמוֹנֶה שֶׁיֵּצְאוּ תִּחְלָה מִכָּאן וּמִכָּאן
פְּטוּרִין; שְׁפָל אֲרֻבָּעָה מֵהֶן נִמְנוּ מִנֵּן הָרְאוּי
לְהִשְׁלִים עָלָיו עֶשְׂרָה וְלַעֲשֹׂר, שְׁהָרִי שְׁשָׁה הָיוּ שָׁם
נִשְׁאַרִים בְּתוֹךְ הַדִּיר.

(37) כלומר, אלה שטרם יצאו מהדיר להימנות. (38) שיצאו
במניין. (39) שעדיין לא יצאו. (40) שעדיין לא נפטרו מן
המעשר ויהיו ביחד עשרה. (41) בראשונה. (42) בשנייה,
אבל אם יצאו השישה בראשונה ואחריהם הארבעה בפתח
השני, ונשארו ארבעה בדיר, אם יצאו אלו שנשארו דרך
הפתח שיצאו בהם השישה, הם והשישה פטורים, והארבעה
הראשונים מצטרפים לגורן אחר, אבל אם נשארו בדיר או
יצאו דרך פתח אחר, הרי השישה פטורים והארבעה
הראשונים וכן הארבעה האחרונים מצטרפים לגורן אחר.
(43) למעשר. (44) כל הארבעה-עשר. (45) שהרי אחר
שיצאו הארבעה הראשונים נשארו בדיר מספר מספיק
למניין, ושאר הארבעה וכן השישה הרי הם יצאו בפתח
אחד והם מניין כדן. (46) שלא היו שם עשרה, שהרי
השישה יצאו לפני זה מפתח שני. (47) שהרי מהעשרה
שבפתח אחד הופרש אחד למעשר, והארבעה שיצאו
מהפתח השני פטורין משום מניין הראוי, שבעת שיצאו
נשארו עוד בדיר מספר מספיק כדי שיוכל לעשר מהן.
(48) שנחלקו השישה לשניים ויצאו שני הראשונים מהששה,
בבת אחת זה מפתח אחד והשני מפתח השני.

יא. הִיוּ לוֹ תִשְׁעָה עֶשֶׂר טָלָאִים בְּתוֹךְ הַדִּיר, וְיֵצְאוּ
תִשְׁעָה בְּפֶתַח זֶה וְתִשְׁעָה בְּפֶתַח שְׁנֵי - נֹטֵל הָאֲחֵרוֹן
לְשֵׁם מֵעֶשֶׂר⁴⁹ וְכֹלן פְּטוּרִין; שְׁאוֹתֵן הַתִּשְׁעָה⁵⁰ נִמְנוּ
מִנֵּן הָרְאוּי⁵¹.

(49) כלומר, מוציאו מאיזה פתח שהוא, והוא מעשר.
(50) כלומר, אותן שהעשירי לא יצא מפתחם.
(51) שכשיצאו התשעה נשארו בדיר לצרף לעשרה.

יב. הִיָּה מוֹנֶה וְהוֹצִיא הַטָּלָה רֹאשׁוֹ וְרַבּוֹ מִן הַדִּיר
וְחֹזֵר - הָרִי הוּא פְּמֻנִי לְכָל דָּבָר.

יג. הִיָּה מוֹנֶה וְהִפְסִיק הַמִּנֵּן מִפְּנֵי חֲבֵרוֹ שְׁדִּפֵּר עִמּוֹ
אוֹ שִׁחְשְׁקָה לֵיל שַׁבָּת⁵² - הָרִי זֶה חוֹזֵר וּמִשְׁלִים
מִנֵּנוֹ אַחֵר כֶּף.

(52) שאסור לעשר מעשר בהמה בשבת ויום טוב משום
הסקרא (=הצבע) שסוקרין אותו בעת המניין.

יד. הִיָּה מוֹנֶה הַיּוֹצֵאִין אֶחָד וּמִקְדָּשׁ עֲשִׂירִי,
וְקָפִץ אֶחָד מִן הַמִּנֵּנוֹיִן⁵³ לְתוֹךְ הַדִּיר, לְתוֹךְ אֵלּוּ
שֶׁעֲדִין לֹא נִמְנוּ וְלֹא נִתְעַשְּׂרוּ - נִפְטְרוּ הַכָּל; שְׁפָל
אֶחָד מֵהֶן סָפַק אִם הוּא הַמִּנֵּנוֹי שֶׁקָּפִץ⁵⁴ אוֹ אַחֵר,
וְכִבֵּר בְּאֲרָנוֹ שְׁפָל הַמִּנֵּנוֹיִן פְּטוּרִין.

נאכלים אלא עומדים עד שיפול בהם מום ויאכלו במומן
לבעלים. (31) באופן שקרא לעשירי תשיעי, ועקר על ידי
כך שם עשירי ממנו. (32) למעלה הלכות ב"ג, ואף על פי
שאם קרא לעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי, העשירי קרב
מעשר והאחד עשר קרב שלמים - אין זה אלא אם שינה
מתשיעי ואילך, אבל בדין שלנו שינה את כל המניין
מהתחלה ועד הסוף, שניהם אינם קרבים, אלא נאכלים
במומם.

ז. מִנָּאן לְמִפְרַע, כְּגוֹן שֶׁיֵּצֵא רֹאשׁוֹן וְאָמַר עֲשִׂירִי,
וְיֵצֵא שְׁנֵי וְאָמַר תְּשִׁיעִי, עַד שֶׁיֵּצֵא הָעֲשִׂירִי וּמִנָּה
אֶחָת - הָרִי זֶה קָדֵשׁ, שֶׁהָעֲשִׂירִי מֵאֵלָיו נִתְקַדֵּשׁ.

ח. קָרָא לְתִשְׁעִי עֲשִׂירִי וְנִשְׁאַר הָעֲשִׂירִי בְּדִיר -
הַתְּשִׁיעִי יֵאָכֵל בְּמוֹמּוֹ³³, וְזֶה שֶׁנִּשְׁאַר בְּדִיר מֵעֶשֶׂר,
אֵף עַל פִּי שְׁלֹא יֵצֵא וְלֹא כִּרְרוּ³⁴, שֶׁהָעֲשִׂירִי מֵאֵלָיו
נִתְקַדֵּשׁ. מֵת הָעֲשִׂירִי בְּדִיר - הַתְּשִׁיעִי יֵאָכֵל בְּמוֹמוֹ,
וְכָל הַשְּׁמוֹנֶה שֶׁיֵּצְאוּ וְנִמְנוּ פְּטוּרִין, וְאֵף עַל פִּי שְׁלֹא
נִתְקַדֵּשׁ עֲשִׂירִי שֶׁלֹּהֶן לְקָרֵב אֶלָּא מֵת קֹדֶם שֶׁיֵּצֵא,
שֶׁהַמִּנֵּן הָרְאוּי פּוֹטֵר.

(33) שהתשיעי נתקדש בטעות. אף אם לא נעקר שם עשירי
מהבהמה העשירית. ומשום כך ייאכל במומו. (34) פירוש
לא יצא עם המניין וגם לא קבעו בעליו לעשירי.

ט. הַכִּנִּים עֶשְׂרָה טָלָאִים לְדִיר וְהִיָּה מוֹנֶה וְהוֹלֵךְ,
מֵת אֶחָד מִן הַמִּנֵּנוֹיִן³⁵ - מוֹנֶה וּמִשְׁלִים בְּדִירָכּוֹ
וּמִקְדָּשׁ עֲשִׂירִי, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם עֵתָה חַיִּים אֶלָּא
תִּשְׁעָה³⁶.

(35) כלומר, אלה שיצאו מן הדיר להימנות. (36) כיוון
שמקודם היו בתוך הדיר עשרה חיים.

י. מֵת אֶחָד מֵאֵלּוּ שֶׁבְּתוֹךְ הַדִּיר³⁷ - אֵלּוּ שֶׁנִּמְנוּ³⁸
פְּטוּרִין, מִפְּנֵי שֶׁהַמִּנֵּן הָרְאוּי לְמַעֲשֹׂר פּוֹטֵר אֵף עַל
פִּי שְׁלֹא הִפְרִישׁ עֲלֵיהֶן, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוֹ, וְאֵלּוּ שֶׁבְּתוֹךְ
הַדִּיר³⁹ מִנִּיחֵן לְגֵרֶן אַחֵר עַד שֶׁיִּצְטָרְפוּ לְאַחֲרִים⁴⁰.
וְכֵן מִי שֶׁהָיוּ לוֹ אֲרֻבָּעָה עֶשֶׂר טָלָאִים וְהַכִּנִּים לְדִיר,
וְיֵצְאוּ אֲרֻבָּעָה⁴¹ וּמִנָּאן בְּפֶתַח זֶה, וְיֵצְאוּ שְׁשָׁה⁴²
וּמִנָּאן בְּפֶתַח אַחֵר, וְנִשְׁאַרוּ שָׁם אֲרֻבָּעָה בְּתוֹךְ הַדִּיר:
אִם יֵצְאוּ הָאֲרֻבָּעָה הַנִּשְׁאַרִים מִן הַפֶּתַח שֶׁיֵּצְאוּ בוֹ
הַשְּׁשָׁה - נֹטֵל מֵהֶן אֶחָד⁴³ וְכֹלן פְּטוּרִין⁴⁴; שְׁאוֹתֵן
הָאֲרֻבָּעָה שֶׁיֵּצְאוּ תִּחְלָה מִפֶּתַח רֹאשׁוֹן מִנֵּן הָרְאוּי
פְּטוּרִין⁴⁵. וְאִם יֵצְאוּ אֵלּוּ הָאֲרֻבָּעָה הַנִּשְׁאַרִים מִן
הַפֶּתַח שֶׁיֵּצְאוּ בוֹ הָאֲרֻבָּעָה תִּחְלָה - הָרִי אוֹתָם
הָאֲרֻבָּעָה שֶׁיֵּצְאוּ בְּתִחְלָה וְאוֹתֵן הַשְּׁשָׁה שֶׁיֵּצְאוּ
אֲחֵרֵיהֶן בְּפֶתַח שְׁנֵי פְטוּרִין, שְׁפָל אֶחָד מֵהֶן נִמְנָה
מִנֵּן הָרְאוּי לְמַעֲשֹׂר, שֶׁהָרִי נִשְׁאַר שָׁם בְּדִיר אֲחֵרִים
לְהִשְׁלִים הַמִּנֵּן וְלַעֲשֹׂר; אֲכָל אֵלּוּ הָאֲרֻבָּעָה
שֶׁנִּשְׁאַרוּ, אֵף עַל פִּי שֶׁיֵּצְאוּ וְנִמְנוּ מִפֶּתַח הָרֹאשׁוֹן -
אֵינוֹ מִנֵּן הָרְאוּי⁴⁶, לְפִיכֶךָ מִצְטָרְפִין לְגֵרֶן אַחֵר.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עליה בעדים והתראה - כשעבר עליה שלא בעדים והתראה, שאז חייבים עליה כרת. (6) שנאמר (ויקרא ד, כז-כח): "ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ בעשותה אחת ממצות ה' אשר לא תעשינה ואשם וגו' והביא קרבנו שעירת עזים תמימה נקבה על חטאתו אשר חטא", ונאמר (במדבר טו, כט): "תורה אחת יהי לכם לעושה בשגגה", הרי שאינו חייב חטאת אלא אם עבר בשגגה על לאו שיש בו מעשה (כריתות ב. במשנה, וראה להלן בהלכה ב). ובספרא (ויקרא תחילת דבורא דחובה הלכה ז) "אשר לא תעשינה, יכול דברים שזדונן כרת ודברים שאין זדונן כרת, ת"ל תורת אחת יהיה לכם לעושה בשגגה, הרי כל העושה בשגגה בעבודה-זרה: מה עבודה-זרה מיוחדת מעשה שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת, אף כל מעשה שחייבים על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת". (7) לא מובן מה נתחדש כאן, הרי כבר כתב: "חייב להביא קרבן חטאת".

- ב. וְכָל עֲבֵרָה שֶׁחִיבִין עָלֶיהָ זְדוּנָה כָּרֶת - תִּיבִין עַל שִׁגְגָתָהּ חֲטָאָה⁸, חוץ מְשֻׁלֵּשׁ עֲבֵרוֹת: מְגִדָּה⁹ וּמִבְטֵל מִלֵּה¹⁰ וְקֶרֶן פֶּסַח¹¹. הַפֶּסַח וְהַמִּלֵּה¹² - מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְחֲטָאֵת אֵין מְבִיאִין אֵלָּא עַל שִׁגְגָתָהּ לֹא תַעֲשֶׂה¹³, שְׁנֵאמַר: אַחַת מִכָּל מִצְוֹת¹⁴ יִי אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ¹⁵; וְהַמְגִדָּה - מִפְּנֵי שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה¹⁶, וְנֵאמַר: לַעֲשֹׂה בְּשִׁגְגָה¹⁷ - יֵצֵא מִגְדָּף שְׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה¹⁸. לְפִיכָךְ, הַמִּקְבֵּל עֲבוּדָה זָרָה בְּאֵלוֹהִי, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא חֵיב כָּרֶת, וְאֵם הִיא מְזִיד - נִסְקָל¹⁹, אֵם קָבֵל בְּשִׁגְגָה - פֶּטוּר מִן הַקֶּרֶן²⁰, לְפִי שֶׁלֹּא עָשָׂה מַעֲשֶׂה, וְנֵאמַר: בַּעֲשֵׂתָהּ אַחַת²¹.

(8) משנה בכריתות שם, וספרא שם. (9) הוא מברך את השם, ראה בפ"ב מהלכות עבודה זרה הלכה ז. (10) תינוק שלא נימול, מוטל עליו חיוב למול את עצמו לכשיגדל, ואם לא מל עצמו במזיד - ביטל מצות-עשה, שחייב כרת, כמו שנאמר (בראשית יז, יד) "וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה הנפש ההיא מעמיה", ואף-על-פי-כן אינו חייב חטאת, אם לא מל עצמו בשגגה (כגון שלא ידע שיש עליו חיוב למול עצמו). (11) שביטל מצות הקרבת קרבן פסח. ואף-על-פי שחייב כרת אם ביטל במזיד, כמו שנאמר (במדבר ט, יג) "והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה, וחדל לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההיא מעמיה", - אינו חייב חטאת אם ביטלה בשוגג, כשלא ידע שהוא מחויב להקריב קרבן פסח או שלא ידע שערב פסח היום. (12) אף אם בטלו את המצוה ע"י מעשה, וכגון שטמא את עצמו בערב פסח בשגגה (ראה אור-שמח כאן). (13) כריתות ג. וספרא פ' ויקרא (תחילת דיבורא דחובה הלכה ה). (14) כן נכון, וכ"כ בדפוס רומי ובכ"י תימן. והוא בויקרא שם לענין נפש כי חטאת, ובדפוסים חדשים "אחת מכל מצות" והיא טעות סופר. (15) ספרא שם. (16) כחכמים במשנה. כריתות ב., ולא כר' עקיבא (שם ז. וראה בלחם-משנה). (17) שיעבור על הלאו על-ידי מעשה. (18) שם במשנה, ובספרא שם פרק א הלכה ג. (19) כן צריך להיות. והיינו אם התרו בו. ולמדו כן (סנהדרין שם) ממה שנאמר (שמות לב, ח) "וישתחו לו ויזבחו לו ויאמרו אלה אלהיך וכו'".

(53) משנה שם נח: "קפץ אחד מן המנויין לתוכן הרי אלו פטורים". ומפרש רבינו שהמדובר הוא שמנה כבר עשרה וקידש העשירי ואחר כך קפץ אחד מן התשעה לתוך הדיר. אבל ברש"י שלפנינו מפורש שהמדובר גם כשקפץ אחד מן המנויין לפני שקדש עשירי שנפטרו במניין הראוי. (54) שכבר נפטר במניין הקודם ונמצא מפרש מן הפטור על החיוב. ואפילו אם יקרה שהעשירי יהיה אחד מן החייבים - שמא זה המנוי הוא בין התשעה, והעשירי אינו עשירי ומכיוון שיש ספק בדבר לא חייבתו התורה, שהרי נאמר (ויקרא כז, לב) "העשירי יהיה קודש" - "עשירי וודאי ולא עשירי ספק".

- 1 טו. קִפֵּץ אֶחָד מִן הָעֲשִׂירִים⁵⁵ לְתוֹךְ הַדִּיר - פֶּלֶן
2 יִרְעוּ עַד שִׁפְלַת בֶּהֶן מוֹם⁵⁶ וַיֵּאָבְלוּ בְּמוֹמָן⁵⁷.

(55) אחד מאלו שנתקדשו בקדושת מעשר בהמה. (56) שעל כל אחד ואחד יש ספק שמא הוא המעשר. (57) לבעלים כדין מעשר בהמה שאין להן בו כלום.

סְלִיקוּ לָהּ הַלְכוֹת כְּבוֹרוֹת בְּסִיעֶתָא דְשִׁמְיָא

הִלְכוֹת שִׁגְגוֹת

- 3 יֵשׁ בְּכָלֶלן חֲמֵשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְזֶה הוּא פֶּרֶטֶן: (א)
4 שִׁיקְרִיב הַיְחִיד קֶרֶן חֲטָאֵת קְבוּעָה עַל שִׁגְגָתוֹ. (ב)
5 שִׁיקְרִיב אֶשֶׁם מִי שְׁלֹא נֹדַע לוֹ אֵם חֲטָא אֵם לֹא
6 חֲטָא, עַד שִׁיָּדַע לוֹ וַיְבִיא חֲטָאָתוֹ. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא
7 אֶשֶׁם תְּלוּי. (ג) שִׁיקְרִיב הַחוּטָא אֶשֶׁם עַל עֲבֵרוֹת
8 יְדוּעוֹת. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא אֶשֶׁם וְדָאִי. (ד) שִׁיקְרִיב
9 הַחוּטָא קֶרֶן עַל עֲבֵרוֹת יְדוּעוֹת. אֵם הִיא עֲשִׂיר -
10 בְּהֵמָה, וְאֵם הִיא עֶגְי - עוֹף אוֹ עֲשִׂירִית הָאִיפָה.
11 וְזֶהוּ הַנִּקְרָא קֶרֶן עוֹלָה וַיּוֹרֵד. (ה) שִׁיקְרִיבוּ
12 הַסְּנֵהֲדִין קֶרֶן אֵם טַעוּ וְהוֹרִי שְׁלֹא פִּהֲלָכָה בְּאַחַת
13 מִן הַחֲמוּרוֹת.
14 וּבְאִוָּר מִצְוֹת אֵלוֹ בְּפִרְקִים אֵלוֹ:

פֶּרֶק רֵאשׁוֹן

(1) יבאר העובר בשגגה על מצוה שחייבין עליה כרת, ומה היא חטאת קבועה וקרבן עולה ויורד.

- 16 א. כָּל הָעוֹבֵר בְּשִׁגְגָה² עַל אַחַת מִמִּצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה³
17 שִׁישׁ בָּהּ מַעֲשֶׂה⁴ שֶׁחִיבִין עָלֶיהָ כָּרֶת⁵ - הִרִי זֶה חֵיב
18 לְהִקְרִיב קֶרֶן חֲטָאָה⁶. וּמִצְוֹת עֲשֵׂה שִׁיקְרִיב חֲטָאָתוֹ
19 עַל שִׁגְגָתוֹ⁷.

(2) שנעלם ממנו שדבר זה אסור לו, וזה אפשר בשני אופנים: (א) שחשב על איסור מן האיסורים המפורטים להלן בהלכה ד - שהוא מותר, או שידע שהוא אסור אבל לא ידע שחייבים עליו כרת (להלן פ"ב הלכה ב). (ב) שלא נודע לו שזוהי עבירה, כגון: הבא על אשה ולא ידע שהיא אמו או אחותו, וכן העושה מלאכה ולא ידע שהיום שבת. (3) למעט מצוות-עשה שיש בהן כרת, ראה להלן. (4) למעט מגדף (להלן הלכה ב). (5) אם עבר עליה בזדון. ובמצות לא-תעשה שחייבין עליה מיתת בית-דין, אם עבר

עם בהמה⁵⁶. (כו) האשה שמביאה עליה את
הבהמה⁵⁷. נמצאו כל פרתות שבעריות עשרים
ושלש⁵⁸.

(29) ראה להלן בסוף ההלכה, שמפרט איזו בהמה מביא בעבודה-זרה, ואיזו בשאר חייבי כריתות. וכן ההבדל בין הדיט למלך וכהן משוח, לענין שאר חייבי כריתות. (30) ולא מן העוף ולא מן הסולת כקרבן עולה ויורד. (31) שתי תורים, או שני בני יונה. (32) סולת, כשאין ידו משגת גם לעוף. (33) להלן פ"י הלכה ד. (34) במשנה (שם) אמרו: "שלישים ושש כריתות", משום שהמשנה מונה "אשה ובתה" לאחת, ואילו רבינו מפרט בכלל "אשה ובתה": חמותו, אם חמותו, אם חמיו, בת אשתו, בת בתה, בת בנה (לחם-משנה). (35) במשנה שם. ובין אם היתה נשואת אביו (שחייב שתיים: משום אמו ומשום אשת אב, ראה הלכות איסורי ביאה פ"ב ה"ב) ובין אם היתה אנוסת אביו, שאינו חייב אלא אחת, משום בא על אמו, שנאמר (ויקרא יח, ז) "וערות אמן לא תגלה אמן היא", וחייב כרת אם היה במזיד בלא עדים והתראה, שנאמר בסוף פרשת העריות (שם יח, כט): "כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העושות מקרב עמם", ובשוגג - חייב חטאת קבועה, שכל שבמזיד חייב כרת, בשוגג חייב חטאת קבועה (למעלה הלכה ב). (36) חמותו, במשנה שם "הבא על אשה ובתה", וכתוב (ויקרא יח, יז) "ערות אשה ובתה לא תגלה", וחייב כרת במזיד בלא התראה ככל העריות (שם, כט), וחטאת בשגגה ככל חייבי הכריתות. (37) של אשתו, שנאמר (שם, יז): "ערות אשה ובתה לא תגלה וגו' ואת בת בתה לא תקח לגלות ערותה" וגו' ואין הבדל בין אם נשא אותה קודם שבא על בת בתה, לבין אם נשא בת בתה ואח"כ בא עליה, אבל אם אמו היא שני מדברי סופרים, ראה בפ"א מהלכות אישות הלכה ו. (38) שנאמר (שם): "אשה ובתה לא תגלה, את בת בנה וגו' לא תקח לגלות ערותה" וגו' ואין נפק"מ מי קדם למי. (39) בין שהיא בתו מנשואתו (=מאשתו) שהיא גם בכלל "אשה ובתה" וחייב שתיים, ובין שהיא מאנוסתו (ואינה אשתו מן הנישואין, שאינה בכלל אשה ובתה), אף שאין זה מפורש בתורה - אסורה היא עליו מן התורה בקל-והומר: אם בת הבת אסורה, בתו לא כל-שכן (פ"ב מה' איסורי ביאה הלכה ו, עיין שם). ובגמרא (יבמות ג. וכריתות ה. ועוד) למדו אותה גם מגזירה-שוה. (40) ובתו ובנו שנולדו לו, בין מנשואתו (וחייב שתיים, גם משום בת בתה ובת בנה, ראה להלן) בין מאנוסתו, שנאמר (שם, י): "ערות בת בנך או בת בתך לא תגלה ערותך", וחייב כרת במזיד כמפורש (שם, כט), ואם שגג חייב חטאת קבועה, כנ"ל. (41) אף אם היא אינה בתו, שנאמר (שם, יז): "ערות אשה ובתה לא תגלה", ואם היא בתו חייב שתיים, אחת משום בתו ואחת משום אשה ובתה (הלכות איסורי ביאה שם). וחייב כרת במזיד וחטאת בשוגג כנ"ל. (42) של אשתו. אף אם הבת והבן אינם שלו, שנאמר (שם): ערות אשה ובתה לא תגלה, את בת בנה ואת בת בתה לא תקח לגלות ערותה" וגו', ואם היא גם בתו חייב שתיים: אחת משום בת בתה, ואחת משום בת בתו. (43) בין אחותו מאביו ובין אחותו מאמו. וכמו

הוקשה אמירה להשתחוואה. (20) סנהדרין סג. לפי דעת חכמים, ולא כר' עקיבא. (21) למעלה כתב רבינו "לעשות בשגגה", ושני כתובים למה? (הגהות עמק המלך).

ג. כל פרתות²² שפתורה חוץ משלש פרתות שפארנו²³, אם עבר היחיד על אחת מהן בשגגה - מביא חטאת קבועה²⁴. חוץ מטמא שאכל קדש²⁵ וטמא שנכנס למקדש²⁶, ששניהם אין מביאין חטאת קבועה אלא קרבן עולה ויורד²⁷, כמו שיתבאר²⁸.

(22) איסורים שחייבים עליהם כרת. (23) למעלה הלכה ב: מגדף, מבטל מילה ומבטל קרבן פסח. (24) ראה להלן הלכה ד, מה היא חטאת קבועה. (25) אכל בשר קדשים וחשב שהוא בשר חולין, ואילו אכל במזיד - חייב כרת, שנאמר (ויקרא ז, כ): "והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטומאתו עליו ונכרתה הנפש ההיא מעמיה" (מכות יד: וראה להלן פ"י הלכה ה). ורש"י במשנה כריתות ב. מביא ממה שנאמר (ויקרא כב, ג) "אמור אליהם לדורותיכם כל איש אשר יקרב וגו' אל הקדשים וגו' וטומאתו עליו ונכרתה הנפש ההיא". וראה בשבועות ז. (26) היינו מפתח עזרת ישראל ולפנים, שאילו עשה כן במזיד - חייב כרת (פ"ג מהלכות ביאת מקדש הלכה יב), כמו שכתוב (במדבר יט, כ) "ואיש אשר יטמא ולא יתחטא ונכרתה הנפש ההיא מתוך הקהל, כי את מקדש ה' טמא (להלן פ"י הלכה ה), וכתוב עוד (שם יט, יג) "כל הנוגע במת בנפש האדם וגו' ולא יתחטא את משכן ה' טמא ונכרתה הנפש ההיא מישראל" (מכות שם, וברש"י במשנה כריתות ב). (27) משנה בכריתות שם. וראה להלן הלכה ד, מה הוא קרבן עולה ויורד. (28) להלן פ"י הלכה ה. שמה שכתוב (ויקרא ה, ב"ג, רז, יא) שאם נטמא ונעלמה ממנו טומאתו שחייב קרבן עולה ויורד - המדובר כשטמא זה נכנס למקדש או אכל קדשים ולא ידע, וראה שבועות ו:

ד. חטאת קבועה היא הבאה מן הבהמה²⁹ בלבד³⁰, וקרבן עולה ויורד הוא קרבן שאינו קבוע, אלא אם היה עשיר - מביא חטאת בהמה, ואם היה עני - מביא עוף³¹ או עשירית האפה³², כמו שיתבאר³³. נמצאת למד, שכל העברות שהיחיד מביא על שגגתן חטאת קבועה ארבעים ושלש³⁴. ואלו הן: (א) הבא על אמו³⁵. (ב) הבא על אם אשתו³⁶. (ג) הבא על אם אמה³⁷. (ד) הבא על אם אביה³⁸. (ה) הבא על בתו³⁹. (ו) הבא על בת בתו. (ז) הבא על בת בנו⁴⁰. (ח) הבא על בת אשתו⁴¹. (ט) הבא על בת בתה. (י) הבא על בת בנה⁴². (יא) הבא על אחותו⁴³. (יב) הבא על אחותו שהיא בת אשת אביו⁴⁴. (יג) הבא על אחות אביו. (יד) הבא על אחות אמו⁴⁵. (טו) הבא על אחות אשתו⁴⁶. (טז) הבא על אשת אביו⁴⁷. (יז) הבא על אשת אחי אביו⁴⁸. (יח) הבא על אשת בנו⁴⁹. (יט) הבא על אשת אחיו⁵⁰. (כ) הבא על אשת איש⁵¹. (כא) הבא על הנדה⁵². (כב) השוכב עם זכר⁵³. (כג) הבא על אביו⁵⁴. (כד) הבא על אחי אביו⁵⁵. (כה) השוכב

1 כן בין מן הנישואין, שהיא נולדה לאביו או לאמו בדרך הנישואין, ובין מזנות שזנתה אמו או אביו עם אחרים והיתה לו אחות מזנות הרי זו עורה עליו, כמו שנאמר (שם, ט): "ערות אחותך בת אביך או בת אמך, מולדת בית או מולדת חוץ, לא תגלה ערותך". וכשנולדה לאביו בדרך הנישואין הוא חייב שתיים, גם משום ערות אחותו בת אשת אביו שבסמוך. וראה בהלכות איסורי ביאה שם הלכות ב"ד. (44) כלומר, בת אשת נשואת אביו, שנאמר (שם, יא): "ערות בת אשת אביך מולדת אביך אחותך היא, לא תגלה ערותה", וחייב גם משום ערות אחותו שלמעלה (ראה בהלכות איסורי ביאה שם). אבל על אחותו מאנסת אביו, אינו חייב אלא משום ערות אחותו, ולא משום ערות אחותו בת אשת אביו, שאנסתו אינה כאשתו. (45) כריתות ב. במשנה. ובין שהיא אחותה מן הנישואין, בין מזנות, הרי זו עורה עליו (הלכות איסורי ביאה שם הלכה ה), שנאמר (שם, יב-יג): "ערות אחות אביך לא תגלה, שאר אביך היא. ערות אחות אמך לא תגלה, כי שאר אמך היא". (46) במשנה שם. והיינו דווקא בחיי אשתו. ובין כשהיא אחותה מאמה בין אחותה מאביה, בין מן הנישואין ובין מזנות, אבל לאחר מות אשתו מותר באחותה (הלכות איסורי ביאה שם הלכה ט), שנאמר (שם, יח): "ואשה אל אחותה לא תקח, לצרור לגלות ערותה עליה בחייה". (47) אפילו אינה אמו, בין בחיי אביו (שהוא חייב שתיים, גם משום אשת אביו, וגם משום אשת איש), בין לאחר מותו, בין מן האירוסין בין מן הנישואין, בין שנתגרשו בין שלא נתגרשו (הלכות איסורי ביאה שם הלכה א), שנאמר (שם, ח): "ערות אשת אביך לא תגלה, ערות אביך היא". ואם אשת אביו זו, היתה גם אמו, חייב גם משום בא על אמו. (48) משנה שם, שנאמר (שם, יד): "ערות אחי אביך לא תגלה, אל אשתו לא תקרב דודתך היא". ודוקא אשת אחי אביו, מן האב, אבל אשת אחי אביו מן האם בלבד, וכמו כן אשת אחי אמו, בין שהוא אח אמו מהאב, ובין שהוא אח אמו מן האם, אינן אסורות כ"א מדרבנן, ראה בפ"א מהלכות אישות הלכה ו. (49) שם, שנאמר (שם, טו): "ערות כלתך לא תגלה אשת בנך היא לא תגלה ערותה". (50) שם, שנאמר (שם, טז) אשת אחיך לא תגלה, ערות אחיך היא", וכגון שמת אחיו והניח אחריו בנים, או כגון שגרשה שאין כאן מצות יבום. וכל אלו: אשת אחיו, אשת בנו ואשת אחי אביו, הם עליו עורה בין מן האירוסין בין מן הנישואין, בין שנתגרשו בין שלא נתגרשו, בין בחיי בעליהן בין לאחר מותן (חוץ מאשת אחיו שלא הניח בן), ואם בא על אחת מהן בחיי בעלה, חייב שתיים. גם משום שאר בשר, וגם משום אשת איש, ראה בהלכות איסורי ביאה שם הלכה א. (51) שם, שנאמר (שם, כ): "ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך לזרע לטמאה בה". (52) שם, שנאמר (שם, יט) "ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב לגלות ערותה". (53) שם, שנאמר (שם, כב) "ואת זכר לא תשכב משכבי אשה תועבה היא". ואחד הבא על הזכר, ואחד המביא זכר עליו (פ"א מהלכות איסורי ביאה הלכה יד). וחייב כרת במזיד בלא התראה ככל העריות (שם, כט). ואם היה שוגג, מביא חטאת קבועה ככל חייבי כריתות. (54) מלבד מה שעבר על הלאו של "ואת זכר לא תשכב משכבי אשה" (שלמעלה), חייב גם משום

"ערות אביך וגו' לא תגלה" (שם, ז), ובסנהדרין נד. מבואר שהכוונה לאביו ממש, לחייבו שתי חטאות אם עבר בשוגג, ראה גם להלן פ"ד הלכה א. (55) גם זה, מלבד מה שעבר על הלאו של "ואת זכר לא תשכב משכבי אשה", חייב גם משום "ערות אחי אביך לא תגלה" (שם, יד). ואם שגג חייב שתי חטאות, שם, וראה גם להלן פ"ד שם. (56) כריתות שם. ובין שבא על הבהמה (בין זכר ובין נקבה), ובין שהביא את הבהמה עליו, שנאמר (שם, כג): "ובכל בהמה לא תתן שכבתך לטמאה בה". ואחד בהמה ואחד חיה ועוף (פ"א מה' איסורי ביאה הלכה טז). וחייב כרת במזיד בלא עדים והתראה, ככל חייבי העריות (שם, כט). ובשוגג חייב חטאת ככל חייבי הכריתות. (57) כריתות שם, שנאמר (שם, כג): "ואשה לא תעמוד לפני בהמה לרבעה תבל הוא". והיא חייבת כרת במזיד בלא עדים והתראה ככל העריות (שם, כט), וחטאת בשוגגת ככל חייבי הכריתות. ולולא שאסרה תורה מפורש באשה, לא היתה האשה נאסרת מהפסוק של הזכרים שלמעלה (=ובכל בהמה לא תתן שכבתך וגו'). ראה בספר המצוות ל"ת שמט. (58) בכ"י תימן: "ששה ועשרים", וכ"ה בדפוס רומי ובמגדל עז. ואמנם כן אתה מוצא בפרטן, ולפי הגירסא שלנו נתמעטו שלשה שחייב בהם כרת גם מצד אחר, והם: הבא על אביו ועל אחי אביו, שיש בהם כרת משום השוכב עם הזכר. והבא על אחותו, שהיא בת אשת אביו, שיש בו כרת משום הבא על אחותו. ובאותם הדברים לא באה אזהרה מיוחדת כ"א לחייבם שתי חטאות בשגגה, נמצא שלחשבוך החטאות הם עשרים וששה, ולמנין הכריתות אינם אלא עשרים ושלוש (משנה למלך).

ובשאר העבירות שבע עשרה, ואלו הן: א) העובד עבודה זרה⁵⁹ במעשה⁶⁰. ב) הנותן מזרעו למלך⁶¹. ג) פעל אוב⁶². ד) פעל ידעוני במעשה⁶³. ה) המחיל את השפתי⁶⁴. ו) העושה מלאכה ביום הכפורים⁶⁵. ז) האוכל ושותה ביום הכפורים⁶⁶. ח) האוכל נותר⁶⁷. ט) האוכל חמץ בפסח⁶⁸. י) האוכל חלב⁶⁹. יא) האוכל דם⁷⁰. יב) האוכל פגול⁷¹. יג) השוחט קדשים חוץ לעזרה⁷². יד) המעלה קרבן חוץ לעזרה⁷³. טו) המפסם את שמן המשחה⁷⁴. טז) המפסם את הקטרת⁷⁵. יז) הסף בשמן המשחה⁷⁶.

(59) כריתות שם. שכתוב (שמות כ, ה): "לא תשתחוה להם ולא תעבדם" (ראה בספר המצוות ל"ת ה"ו). וחייב כרת במזיד בלא עדים והתראה, שנאמר (במדבר טו, לא): "כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר, הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה". ובסנהדרין צט. אמרו שפסוק זה מדבר לענין עבודה זרה, דתנא דבי ר' ישמעאל "כי דבר ה' בזה", זה המבזה דיבור שנאמר לו למשה מסיני "אנכי ה' אלהיך, לא יהי לך אלהים אחרים" (שמות כ, ג), ואם עבד עבודה זרה בשגגה, כגון שחשב שהתורה אסרה רק זיכור וקישור לעז, אבל לא אסרה השתחוואה וניסוך (רש"י כריתות ב). מביא חטאת קבועה, כמו שנאמר (במדבר טו, כב): "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות האלה", ואמרו בהוריות ח. "איזו היא מצוה שהיא שקולה ככל המצוות, הוי אומר זו עבודת כוכבים",

ונאמר (שם כז): "ואם נפש אחת תחטא בשגגה והקריבה עז בת שנתה לחטאת". (60) וכגון שהשתחוה, או הקריב או ניסך או הקטיר לע"ז, אפילו אין דרך עבודת עבודה-זרה זו בכך, וכן אם עבד ע"ז במעשה בכל אופן שהוא דרך שעובדים ע"ז זו (ראה פ"ג מהלכות ע"ז, הלכות ב"ג), אבל המקבל בשוגג את הע"ז לאלוה, אע"פ שהוא חייב כרת במזיד, אינו מביא קרבן, לפי שלא עשה מעשה, ונאמר שם (טו, כט): "תורה אחת יהי לכם לעושה בשגגה", ראה למעלה הלכה ב. (61) כריתות שם. ובהלכות ע"ז פ"ו הלכה ג, כתב רבינו: "כיצד היו עושים, מדליק אש גדולה ולוקח מקצת זרעו ומוסרו לכהניהם עובדי האש, ואותן הכהנים נותנים הבן לאביו, אחר שנמסר בידם, להעבירו באש ברשותו, ואבי הבן הוא שמעבירו בנו על האש ברשות הכהנים ומעבירו ברגליו מצד זה לצד אחר בתוך השלחבת, לא שורפו למולך כדרך ששורפין בניהם ובנותיהם לעבודה-זרה אחרת, אלא בהעברה בלבד היתה עבודה זו". ואסרה התורה דבר זה, שכתוב (ויקרא יח, כ): "ומזרעך לא תתן להעביר למולך; לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש" (דברים יח, י), וחייב סקילה בעדים ובהתראה. ואם לא נסקל או שלא התרו בו, דינו בכרת, שכתוב (ויקרא כ, ב"ג): "ואל בני ישראל תאמר, איש איש מבני ישראל וכו' אשר יתן מזרעו למולך מות יומת, עם הארץ ירגמוהו באבן, ואני אתן את פני באיש ההוא והכרתי אותו מקרב עמו כי מזרעו נתן למולך", ואם העביר את בנו למולך בשגגה, שחשב שהתורה לא אסרה זאת, חייב להביא קרבן חטאת קבועה, שהרי כל חייבי כריתות לְמַדִּים מע"ז (שבת סט). שהשוגג חייב חטאת. (62) כריתות שם. "כיצד הוא מעשה האוב? זה שהוא עומד ומקטיר קטורת ידועה, ואוחז שרביט של הדס בידו ומניפו, והוא מדבר בלאט בדברים ידועים אצלם, עד שישמע השואל כאילו אחד מדבר עמו ומשיבו על מה שהוא שואל, בדברים מתחת הארץ, בקול נמוך עד מאד, וכאילו אינו ניכר לאוזן אלא במחשבה מרגיש בו, וכן הלוקח גולגולת המת ומקטיר לה ומנחש בה עד ששמע כאילו קול יוצא מתחת שחיו, שפל עד מאד, ומשיבו" (הלכות ע"ז הלכה א). וכתוב (ויקרא יט, לא): "אל תפנו אל האובות ואל הידעונים", וחייב כרת במזיד בלא עדים והתראה, שכתוב שם (כ, ו): "והנפש אשר תפנה אל האובות ואל הידעונים לזנות אחריהם ונתתי את פני בנפש ההיא והכרתי אותו מקרב עמו", ואם היה בשוגג חייב חטאת קבועה. ולא כתב רבינו כאן "בעל אוב במעשה", כמו שכתב להלן בבעל ידעוני, לפי שסתמו של אוב הוא במעשה, ואין סתמו של ידעוני במעשה, ראה להלן. (63) מניח עצם עוף ששמו: "ידוע" בפיו, ומקטיר ועושה מעשים אחרים עד שיפול כנכפה (=חולי נפל) וידבר בפיו דברים שעתידיים להיות" (הלכות ע"ז שם ה"ב) והזהר על זה בתורה, וחייב כרת במזיד כמו שנאמר (שם): "והנפש אשר תפנה אל האובות ואל הידעונים וגו' והכרתי אותו מקרב עמו". וחייב חטאת בשוגג ככל יתר חייבי הכריתות. ומה שכתב רבינו בעל ידעוני במעשה, שפסק כריש לקיש (כריתות ג' וסנהדרין סה.), שלפיו נאמר במשנה (כריתות ב.) "בעל אוב" ולא "בעל ידעוני", משום שבעל ידעוני אין בו מעשה. שמשים עצם בפיו ואינו מדבר בשעת שימת

העצם אלא לאחר כך (כפירש"י סנהדרין שם). ואינו מקטיר ועושה מעשים (מרכבת-המשנה הלכות עבודה-זרה שם ה"א) ואינו חייב קרבן בלא מעשה. לפיכך כתב רבינו "בעל ידעוני במעשה", אבל בעל אוב סתמו יש בו מעשה (לחם-משנה כאן, ומשנה-למלך להלן פ"ד הלכה א). (64) משנה כריתות שם, ובגמ' ג. שעבר ועשה אחת מל"ט המלאכות או תולדותיהן (ראה פ"ז מהלכות שבת הלכה א), נאמר (שמות כ, י): "ויום השביעי שבת לה' וגו' לא תעשה כל מלאכה", וחייב כרת במעשה במזיד בלא עדים והתראה, כמו שנאמר (שם לא, יד): "ושמרתם את השבת וגו' כי כל העושה בה מלאכה ונכרתה הנפש ההיא מקרב עמיה", ואם עבר ושגג חייב קרבן חטאת ככל חייבי הכריתות. (65) במשנה שם. וכגון שעבר ועשה אחת מל"ט המלאכות או תולדותיהן שחייבין עליהן בשבת (ראה פ"א מה' שביתת עשור הלכה ב), "שאין בין שבת ליוהכ"פ אלא שזה (=שבת) זדונו בידי אדם (=מיתת ב"ד, אם היה בעדים והתראה), וזה (=יוהכ"פ) זדונו כרת" (משנה מגילה ז); ונאמר (ויקרא כג, כח): "וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה, כי יום כיפורים הוא לכפר עליכם" וגו' וחייב כרת במזיד כמו שנאמר (שם, ל): "וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה והאבדתי את הנפש ההיא מקרב עמה", ובשוגג חייב חטאת. (66) כריתות שם. וחייב כרת אם אכל או שתה במזיד, כמו שנאמר (שם, כט): "כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה ונכרתה מעמיה", ועינוי זה הוא אכילה ושתייה של מְלִידִים גזירה-שוה "עינוי עינוי", שכתוב כאן עינוי, וכתוב (דברים ח, יג) "ויענך וירעִיבך". מה שם עינוי רעבון, אף כאן עינוי רעבון (יומא עד:), והאוכל ושותה בשגגה חייב חטאת, כיתר חייבי הכריתות, כנ"ל (וראה בספר המצוות ל"ת קצו). ושיעור אכילה בשתייה, הוא כמלוא לוגמיו של כל אחד ואחד, והוא כדי שיסלקם לצד אחד בפיו ויראה מלא לוגמיו (ראה פ"ב מה' שביתת עשור הלכה א). (67) כריתות שם. והוא מה שנשאר מבשר קדשים אחרי הזמן שקבעה התורה לאכילתם, שעליו נאמר (שמות כט, לד): "ושרפת את הנותר באש, לא יאכל כי קודש הוא", והאוכלו במזיד חייב כרת, כמו שנאמר (ויקרא יט, ח): "ואוכליו עונו ישא, כי את קודש ה' חלל ונכרתה הנפש ההיא מעמיה", ואם אכל בשוגג חייב חטאת קבועה, ככל חייבי הכריתות (וראה בספר המצוות ל"ת קלא). (68) שם, והיינו כזית חמץ (פ"א מהלכות חמץ ומצה הלכה ז). שנאמר (שמות יג, ג): "ולא יאכל חמץ", והאוכלו במזיד חייב כרת, שנאמר (שם יב, טו): "כי כל אוכל חמץ ונכרתה הנפש ההיא מישראל", והאוכלו בשוגג חייב חטאת קבועה ככל חייבי הכריתות (ראה בהלכות חמץ ומצה שם הלכה א, ובספר המצוות ל"ת קצו). (69) במשנה שם. וכגון שאכל כזית (פ"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה א) חלב שעל הקרב ושעל שתי הכליות ושעל הכסלים (שם הלכה ה) של שור או כשב או עז (שם הלכה א), שנאמר (ויקרא ז, כג): "כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו", והאוכלו במזיד חייב כרת, שנאמר (שם ז, כה): "כי כל אוכל חלב מן הבהמה אשר יקריב ממנה אשה לה', ונכרתה הנפש האוכלת מעמיה, ובשוגג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

משה, על זר שאינו כהן ולא מלך ממלכי בית דוד (ראה פ"א מהלכות כלי המקדש הלכה ה"ז), חייב כרת במזיד, שנאמר (שם, לב-לג): "ואשר יתן ממנו על זר ונכרת מעמיו", והסך בשוגג חייב חטאת קבועה.

הרי אלו ארבעים ושלש⁷⁷ עבירות שמביאין על שגגתן חטאת קבועה. ומה הוא הקרבן שמביא השוגג באחת מאלו? אם שגג בעבודה זרה - מביא עז בת שנתה לחטאת, והיא האמורה בפירשת שלח לך⁷⁸. בין שהיה החוטא הדיוט⁷⁹ או מלך או כהן גדול או משוח מלחמה⁸⁰ - הכל שוין בשגגת עבודה זרה⁸¹. אבל אם שגג באחת משאר ארבעים ושתים: אם היה הדיוט - מביא שעירת עזים או נקבה מן הכבשים⁸², וזו היא חטאת של אחד מעם הארץ האמורה בפירשת ויקרא⁸³; ואם המלך הוא ששגג באחת מהן - מביא שעירת עזים⁸⁴ לחטאת; ואם כהן משוח הוא⁸⁵ - מביא פר בן בקר לחטאת⁸⁶, והוא נשרף⁸⁷, כמו שנתפרש שם⁸⁸.

(77) ראה למעלה הערה נז. (78) במדבר טו, כז: "ואם נפש אחת תחטא בשגגה, והקריבה עז בת שנתה לחטאת". (79) שאינו לא מלך ולא כהן גדול. (80) בעת מלחמה היו ממנין כהן לדבר אל העם, ומושחין אותו בשמן המשחה (פ"ז מהלכות מלכים הלכה א). ובכת"י תימן: "או מלך או כהן משיח". וכן נכון, שהרי לפי גירסתנו נשמע שרק בעבודה-זרה אין הבדל בין הדיוט לבין משוח מלחמה, ואילו בברייתא (הוריות יב:) מפורש שאף בשאר חייבי חטאות אין הבדל ביניהם. (81) משנה הוריות ט. שנאמר (שם): "ואם נפש אחת תחטא", אחד יחיד ואחד נשיא ואחד משיח - כולן בכלל "נפש אחת" הן (שם ח.). (82) משנה בהוריות ט. (83) ד, כז-כח, לב: "ואם נפש אחת תחטא מעם הארץ וגו' והביא קרבנו שעירת עזים תמימה וגו' ואם נפש אחת תחטא מעם הארץ וגו' והביא קרבנו שעירת עזים תמימה יביאנה". (84) כן צריך להיות, וכן הוא בכ"י תימן, שנאמר (שם, כב-כג): "אשר נשיא יחטא ועשה אחת מכל מצות ה' וגו' בשגגה וגו' והביא את קרבנו שעיר עזים זכר תמים", בהוריות י: "איזהו נשיא, זה מלך" וכו'. (85) כהן גדול שנמשח בשמן המשחה. אבל מימות יאשיהו ואילך שנגזר שמן המשחה (שם יב.), והיו ממנים כהן גדול בלבית שמונה בגדים בלבד, אינו מביא פר בן בקר (פ"ד מהלכות כלי המקדש הלכה יד). (86) במשנה שם. שנאמר (שם ג): "אם הכהן המשיח יחטא וגו' והקריב פר בן בקר לחטאת". (87) ראה בפ"א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה טו, ובפ"ז שם, שיש חטאות הנאכלות ויש חטאות הנשרפות. (88) שם, יב: "והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה וגו' ושרף אותו על עצים באש".

חייב קרבן חטאת קבועה. (70) "היוצא בשעת שחיטה ונחירה או בשעת התזת הראש, כל זמן שיש בו אדמומית, וכן דם הכנוס בתוך הלב וכו'" (פ"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה ג) ושיהיה כזית, מבמהמה חיה ועוף (שם הלכה א). ונאמר (שם, כז): "כל נפש אשר תאכל כל דם, ונכרתה הנפש ההיא מעמיה", ובשוגג חייב חטאת קבועה. (71) הם קדשים שחשב בעת שעשה אחד מד' עבודות (שחיטה, קבלה, הולכה וזריקת הדם) על-מנת לאכול (הבשר) או להקריב (האימורים) לאחר הזמן הראוי לכך (פ"ח מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ו), והאוכלו במזיד חייב כרת, שנאמר (שם, יח) "ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי וגו' לא יחשב לו פיגול יהי' והנפש האוכלת ממנה עונה תשא", ואמר רבי אליעזר (זבחים כט.) שהכתוב הנ"ל מדבר במחשב על זבחו לאכלו ביום השלישי, ולמדו (בכריתות ה.) בגזירה-שורה "עון עון" מנותר: נאמר כאן "והנפש האוכלת ממנו עונה תשא", ונאמר בנותר (שם יט, ח) "ואוכליו עונו ישא כי את קודש ה' חלל ונכרתה הנפש ההיא מעמיה", כשם שנותר חייב עליו כרת, אף פיגול חייב עליו כרת. והאוכלו בשוגג חייב חטאת קבועה. (72) כריתות שם. שנאמר (שם יז, ג"ד): "איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור או כבש וגו' מחוץ למחנה, ואל פתח אהל מועד לא הביאו להקריב קרבן לה' לפני משכן ה' וגו' ונכרת האיש ההוא מקרב עמו", והשוחטם בשוגג חייב חטאת קבועה. (73) כריתות שם. כלומר הקטירו על האש מחוץ לעזרה. שנאמר (דברים יב, יג): "השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה", והמעלהו במזיד חייב כרת, שנאמר (ויקרא שם, ח"ט): "ואליהם תאמר, איש איש וגו' אשר יעלה עולה או זבח, ואל פתח אהל מועד לא יביאנו לעשות אותו לה' ונכרת האיש ההוא מעמיו", והמעלה בשוגג חייב חטאת קבועה. (74) כריתות שם. פירוש שעשה שמן המשחה, וכגון שלקח שמן זית, הין, ויערב בתוך השמן מר דרור וקנמון, וקנה בשם וקדה באותו משקל ומדה כמו שעשה משה למשוח את הכהנים וכלי המקדש (ראה שמות ל, כג-ל), ונאסר לעשותו כמו שנאמר (שם, לב): "ובמתכונתו לא תעשו כמוהו", והעושהו במזיד חייב כרת, שנאמר (שם, לג): "איש אשר ירקח כמוהו וגו' ונכרת מעמיו" (ודוקא אם עשה כדי להמשח בו, אבל אם עשהו להתלמד או ליתנו לאחרים פטור, פ"א מהלכות כלי המקדש הלכה ד) והעושה בשגגה חייב חטאת קבועה כיתר חייבי הכריתות כנ"ל. ו"המפטם" היינו "המשמין", כלומר שמשמין את השמן עם ריח טוב, על-ידי-זה שהוא מערב בו סממנים (תפארת ישראל כריתות פ"א משנה א). (75) שם. ראה בפ"ב מה' כלי המקדש, מעשה הקטורת. ואם עשה קטורת במזיד, כדי להריח בה, אע"פ שלא הריח בה - חייב כרת על עשייתה (הלכות כלי המקדש שם הלכה ט), אבל עשה כדי להתלמד בה או למסרה לציבור - פטור (שם). שנאמר (שמות ל, לז-לח): "והקטורת אשר תעשה במתכונתה לא תעשו לכם, קודש תהי' לך לה', איש אשר יעשה כמוה להריח בה ונכרת מעמיו", והעושה כן בשוגג חייב חטאת קבועה. (76) כריתות שם. כלומר סך כזית משמן המשחה שעשה

- ה. אחד יחיד ששגג באחת מאלו או מרבין⁸⁹,
- שנאמר: תורה אחת תהיה⁹⁰ לכם לעשה בשגגה.
- פיצד? אנשי מדינה ששגגו ודמו שהיום חל והרי
- הוא יום הפורים, וכלן אכלו ועשו מלאכה - כל
- אחד מהן מביא שתי חטאות⁹¹, כפשות או שעירות.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי י"ב טבת - ספר קרבנות - הלכות שגגות קבה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אינו יודע אם חייבין עליה קרבן, נחשב זה לשגגה וחייב חטאת (פ"ג מהל' שבועות ה"ז), וכרב נחמן בשבועות כה, ב - ולא כאב"י (שבת, שם) שאמר שאף בשבועה אין שגגת קרבן שמה שגגה (לחם-משנה).

ג. מי שלא נודע לו עצמו של חטא שחטא, אף על פי שידע בודאי שיעבר¹¹ על לא תעשה ויש בו פרת - הרי זה פטור מקרבן חטאת¹²; שנאמר: אשר חטא בה¹³ - עד שידע החטא שחטא בו¹⁴. פיצד? חלב ונותר¹⁵ לפניו, ואכל את אחד מהם¹⁶ ואין ידוע אי זה אכל; אשתו נדה¹⁷ ואחותו¹⁸ בבית¹⁹, וישגג ובא על אחת מהן²⁰ ואין ידוע אי זו מהן בעל; שבת ויום הכפורים לפניו, ועשה מלאכה באחד מהן ואין ידוע באי זה מהן עשה - הרי זה פטור מקרבן חטאת²¹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מי שלא נודע לו עצמו של חטא שחטא, אע"פ שידע בודאי שיעבר על לא-תעשה ויש בו כרת, הרי זה פטור מקרבן".

וממשיך "חטא ונודעה לו חטאתו וחזר ושכחו, הרי זה מביא חטאת לשם מה שהוא, ותאכל כשאר חטאות הנאכלות". ומקורו בתוספתא "חטא ונודעה לו חטאתו ושכח באיזה חטא חטא, הרי זה מביא חטאת ותישחט לשם מה שהוא ותאכל". והקשה בראב"ד על הסיפא של התוספתא "וחזרו ומביא חטאת על הידיעה ותישחט לשם מה שהיא ותאכל", ומשמע שאף שכבר הביא חטאת חזר ומביא חטאת אחרת. וקשה, כיון שכבר הביא החטאת, היאך יביא שוב חטאת, והלא הוא מביא חולין בעזרה.

ותירץ ה'כסף משנה' שהחטאת הראשונה שהביא מכפרת קצת, ולכשיוודע לו חטאו ויביא חטאת אחרת תיגמר הכפרה", אבל לרמב"ם לא היתה גירסת התוספתא הזו, ולכן לא פסק הדין ד"יביא חטאת אחרת" כלל.

והנה בדין זה מודגשת מעלתו של יהודי, שהגם שמדובר ביהודי שעבר עבירה שחייב על זדונה "כרת", ש"נכרת ונפסק חבל ההמשכה משם הוי' ב"ה", מכל-מקום הידיעה שלו נוגעת לחיוב הקרבן ואם לא ידע אינו חייב.

יתירה מכך, ידיעתו של יהודי חשובה כל-כך להצריכו קרבן, גם אם כבר הביא חטאת לשם מה שחטא ונודע לו מה שחטא, שידיעתו זו חשובה עד כדי כך שגורמת להבאת קרבן נוסף.

(על-פי י"ן מלכות' ספר קרבנות סימן ח)

(11) בשוגג. (12) כרבי יהושע במשנה, כריתות יט, א. (13) "או הודע אליו חטאתו אשר חטא בה והביא את קרבנו". (14) בגמרא שם, לפי דברי רבי יהושע. (15) במשנה, שם. וראה למעלה (פ"א ה"ד) כי האוכל חלב או נותר במזיד חייב כרת, ובשוגג חייב חטאת. (16) בשוגג. (17) וראה למעלה (שם) כי הבא על הנדה במזיד חייב כרת, ובשוגג חייב חטאת. (18) וראה למעלה

1 וכן אם שגגו פלג והקטירו לעבודה זרה - כל אחד ואחד מן העובדים מביא עז בת שנתה לחטאת².

(89) ברייתא ביבמות ט. ואינם כציבור להביא פר (שם, יד). אלא הרי הם כחידים, משום שלא עשו על פי הוראת בית-דין. (90) לפנינו (שם): "יהיה". (91) אחת על עשיית מלאכה ביום הכיפורים, ואחת על אכילה באותו יום. (92) אבל אם שגגו הציבור על-פי הוראת טעות של בית-דין, אם שגגו בעבודה-זרה - מביא כל שבת ושבת פר לעולה ושעיר לחטאת, ובשאר חייבי כריתות מביא כל שבת ושבת פר חטאת (להלן פ"ב הלכה א).

פרק טניו

(1) יבאר שאין אדם חייב חטאת עד שיהא שוגג מתחילה ועד סוף, ומי שלא נודע לו עצמו של חטא שחטא בו ואם נודע לו וחזר ושכחו.

3 א. אין אדם חייב חטאת על שגגתו עד שיהיה שוגג מתחלה ועד סוף; ואכל אם שגג בתחלה והזיד בסוף או הזיד בתחלה ושגג בסוף - פטור מקרבן חטאת². 4 5 6 פיצד? כגון שהוציא חפץ מרשות לרשות בשבת³, עקר בידון והניח בשגגה⁴ או שעקר בשגגה והניח בידון⁵ - פטור, עד שיעקר בשגגה ויניח בשגגה. 7 8 9 וכן כל פיצא בזה⁷.

(2) משנה, שבת קב, א. וראה גם פ"א מהל' שבת הי"ט. (3) מרשות היחיד לרשות הרבים או להיפך, ראה פ"ב שם הי"ט. (4) וראה שם הי"ח, כי הוצאה מרשות לרשות היא אחת מל"ט מלאכות שנאסרו בשבת. (5) עקר את החפץ והוציאו מרשות אחת בידון והניחו ברשות השניה בשוגג, שחשב בלבו שכל האיסור הוא רק העקירה, ולא ההנחה. וראה בהל' שבת שם הי"ט. כי איסור ההוצאה בשבת הוא שיעקור מרשות זו ויניח ברשות האחרת, אבל אם עקר ולא הניח ברשות אחרת או הניח ולא עקר מרשות אחרת - אינו חייב. (6) שחשב בלבו שכל האיסור של הוצאה בשבת היא ההנחה ברשות האחרת, ולא העקירה. (7) בכל חיובי החטאות.

10 ב. עבר עברה וידע שהיא בלא תעשה ואכל אינו יודע שחייבין עליה פרת - הרי זו שגגה ומביא חטאת⁸. 11 12 13 14 15 אכל אם ידע שהיא בפרת ושגג בקרבן ולא ידע אם חייבין עליה קרבן אם לאו - הרי זה מזיד; ששגגת קרבן אינה שגגה⁹ בעברות אלו שחייבין עליהן פרת¹⁰.

(8) כרבי יוחנן, אליבא דרבנן של מונבו (שבת סט). ולא כריש לקיש שם שאינו חייב אלא אם שגג גם בלא-תעשה. (9) כרבנן, ולא כמונבו - הסובר ששגגת קרבן הרי היא שגגה לחייבו קרבן חטאת (שבת, שם). (10) אבל בעבירה שאין חייבין עליה כרת במזיד, ובשוגג חייבים עליה חטאת, כמו שבועת ביטוי לשעבר (= שנשבע שלא אכל ואכל, שחייבין על שבועה זו בשוגג קרבן חטאת) ובאופן שנשבע שלא אכל והוא יודע שאכל ויודע גם כי שבועה זו אסורה, אבל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְעִשָּׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת וְאָכַל חֶלֶב וְדָם וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, 17
בְּשִׁירָדָע לֹא שֶׁהוּא יִשְׂרָאֵל וּמִצְוָה עַל כָּל אֱלוֹ - חֵיב 18
לְהֵבִיא חֲטָאת עַל כָּל עֲבָרָה וְעֲבָרָה³⁶. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא 19
בְּזָה³⁷. 20

(35) כרב ושמואל, ולא כרבי יוחנן וריש לקיש (שבת סח:)
האומרים שפטור הוא מקרבן, מאחר שלא ידע מעולם, והרי
הוא כאנוס. ואף-על-פי שכלל בידינו, הלכה כרבי יוחנן
במקום רב ושמואל - פסק רבינו כאן כרב ושמואל לפי
שדבריהם כדברי חכמים, ואילו דברי רבי יוחנן וריש לקיש
כמונבד, והלכה כרבים נגד יחיד, ראה כסף-משנה, לחם-
משנה ומעשה-ירוקה. (36) ברייתא שם, כרבנן ולא כמונבד,
כלומר: מביא חטאת אחת על כל חילולי השבת שחילל
במשך הזמן, וכן על כל אכילות חלב ודם שאכל במשך
הזמן. (37) חטאת אחת על כל איסור, אף כי עבר עליו
כמה וכמה פעמים.

ז. הַשּׁוֹגֵג בְּלֹא פְּנוּהָ³⁸ בְּעֲרִיּוֹת אוֹ בְּמֵאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת 21
- חֵיב חֲטָאת³⁹; בְּשַׁבָּת⁴⁰ - פְּטוּר מִחֲטָאת⁴¹. בְּיָצֵד? 22
הִיא מִתְעַסֵּק עִם אִשָּׁה וּבְעִלָּה בְּלֹא פְּנוּהָ לְבְעִילָהָ⁴², 23
וְהָרִי הִיא עֲרוּהָ עָלָיו; דְּמָה שָׁזָה שֶׁבִּפְיוֹ רֶק הוּא 24
וּבִלְעוּ בְּלֹא פְּנוּהָ לְשֵׁם אֲכִילָה בְּעוֹלָם, וְהָרִי הוּא 25
חֶלֶב - הָרִי זֶה חֵיב חֲטָאת. נִתְּבֵן לְהַגְבִּיהָ אֶת 26
הַתְּלוּשׁ וְחִתָּךְ אֶת הַמְּחַבֵּר בְּלֹא פְּנוּהָ לְחִתְּכִתּוֹ⁴³ - 27
פְּטוּר; מְלֹאכֶת מִחֲשֶׁבֶת אֲסֻרָה תּוֹרָה⁴⁴, כִּמּוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ 28
בְּמִקְוָמוֹ⁴⁵. 29

(38) זהו "מתעסק" שבתלמוד. ואינו דומה לשוגג סתם, כי
שוגג סתם, הוא שמכוון לעשות את הדבר שעשה, אלא
ששגג וחשב כי הוא מותר. אבל מתעסק, הוא שלא חשב
כלל לעשות דבר זה שעשה, וראה רש"י כריתות יט, ב.
(39) משום שנהנה מן האיסור (דברי רב נחמן, בכריתות
שם). (40) ששגג בלא כוונה לעשות מלאכה זו, כנ"ל.
(41) המשיך דברי רב נחמן, שם. (42) רבינו גרשום' פירש
שם, שנפל מן הגג ונתקע בתוך האשה, ורש"י פירש, שהיו
אשתו ואחותו בבית ונתכוון לבוא על אשתו, ונשמטה אשתו
ולא ידע ובא על אחותו. (43) שהתכוון להגביה דבר-
מאכל תלוש מן הקרקע, וחתך את המאכל המחובר לקרקע,
והרי לא התכוון כלל לחתוך. והזכיר כאן רבינו אופן זה
משום שהוא לדברי הכל (שבת עב:), אבל הוא-הדין אם
מתכוון לחתוך את התלוש, וחתך את המחובר - שהוא
פטור, שאף כי מתכוון לעצם החיתוך, הרי לא התכוון אלא
לחיתוך של היתר ולא לחיתוך של איסור, ואין זה מלאכת
מחשבת, וכדעת רבא (שבת, שם). וכן כתב רבינו להלן פ"ז
הי"א (כסף-משנה). (44) בשבת, כלומר, שיעשה את
המלאכה במחשבה תחילה לכך. וטעם זה הוא לפי דברי
רבי יהושע (כריתות, שם) הלומד ממה שכתוב (ויקרא ד,
כג) "אשר חטא בה" עד שיוודע לו במה חטא (ראה למעלה
ה"ג), לכן דורש כמו רב נחמן שמתעסק בשבת פטור, משום
שמלאכת מחשבת אסרה תורה, אבל רבי אליעזר לומד (שם)
דין מתעסק בשבת שפטור, מהפסוק "אשר חטא בה". וראה

(שם) כי הבא עליה במזיד חייב כרת, ובשוגג חייב חטאת.
(19) במשנה, שם. (20) בשוגג. וראה למעלה (שם), כי
העושה מלאכה בשבת או ביוה"כ במזיד חייב כרת,
ובשוגג חייב חטאת. (21) שם. וראה להלן פ"ח ה"ה שגם
אשם תלוי אינו מביא, שאין אשם תלוי בא בספק חטא,
וכאן הרי יודע בוודאי שחטא.

ד. חֲטָא²² וְנוֹדַע לֹא חֲטָאתוֹ וְחָזַר וְשִׁכְחוּ²³ - הָרִי זֶה 1
מְבִיא חֲטָאת לְשֵׁם מָה שֶׁהוּא²⁴, וְתֹאכַל בְּשִׁאֲרָ 2
חֲטָאוֹת הַנֶּאֱכָלוֹת²⁵. 3

(22) בשוגג. (23) כלומר, שכח איזה חטא עשה.
(24) "כלומר, ישחטנה ויאמר הרי זה לשם חטאת שאני חייב,
אע"פ שאני זוכר מה הוא. יהיה לשם מה שאני חייב"
(כסף-משנה). וזה בתוספתא כריתות פ"ב (הוצאת
צוקרמנדל עמ' 25, 565). והלכה זו היא אפילו לרבי יהושע
(השגות הראב"ד כאן) הסובר שצריך שידע עצמו של החטא
(ורבינו פוסק כמותו למעלה ה"ג, ולהלן פ"ח ה"ה) שהרי
נודע לו עצמו של החטא, אלא ששכחו אחר-כך. (25) שם
בתוספתא.

ה. שִׁגְג בְּשֵׁם אֶחָד וְהֵם שְׁנֵי גוֹפִין - חֵיב. בְּיָצֵד? 4
שְׁתֵּי נִדּוֹת²⁶ וְשִׁגְג בְּאַחַת מֵהֶן²⁷ וְאֵין יָדוּעַ אִי זֶה 5
הִיא²⁸, שְׁתֵּי אֲחִיּוֹת וְשִׁגְג בְּאַחַת מֵהֶן²⁹ וְאֵין יָדוּעַ אִי 6
זֶה הִיא³⁰ - חֵיב חֲטָאת³¹, שֶׁהָרִי יָדַע עֲצָמוֹ שֶׁל חֲטָא. 7
לְמָה זֶה דּוּמָה³²? לְשְׁתֵּי גִירוֹת דּוֹלָקוֹת שֶׁכִּפְּהָ אֶחָת 8
מֵהֶן³³ וְאֵין יָדוּעַ אִי זֶה נִרְיָה, אוֹ לְשְׁנֵי תַּמְחוּיִין³⁴ 9
שֶׁל חֶלֶב שֶׁאֵכַל מֵאֶחָד מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ מֵאִי זֶה 10
תַּמְחוּי מֵהֶן אֵכַל - שֶׁהוּא חֵיב. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה. 11

(26) שתי נשים נדות שהיו עמו בבית. (27) בא על אחת
מהן בשגגה, כגון שחשב שהן טהורות. (28) שנודע לו
אחר-כך שהיו טמאות נדה, ולא נודע לו אי זו מהן בעל.
(29) כלומר, לא ידע שהן אחיותיו. (30) שנודע לו אחר-כך
שהן אחיותיו, ולא נודע לו אי זו מהן בעל. (31) במשנה,
כריתות יט, א: "ר"ש ור"ש בן שזורי אומרים לא נחלקו
(רבי יהושע ורבי אליעזר) על דבר שהוא משם אחד (=)
מלאו אחד) שהוא חייב". (32) (בשתי נדות אין הדבר
פשוט כל כך, שהרי אם בא על שתיהן, חייב על כל אחת
ואחת, הואיל והן גופים מוחלקים (להלן פ"ה ה"ג) והיה
מקום לומר, שידיעת ספק על אחת משתיהן, אינה ידיעה
לחייבו קרבן, אבל בשתי נרות שגם אם כיבה שתיהן, ובשני
תמחויין של חלב אם אכל שתיהן, שהגופים אינם מוחלקים,
ואינו חייב אלא אחת (להלן פ"ו ה"א-ב), פשוט הדבר,
שידיעת ספק על אחת משתיהן היא ידיעה לחייבו קרבן).
(33) בשבת. וראה פ"ב מהל' שבת ה"ב, כי המכבה בשוגג
- חייב חטאת. (34) שתי קערות.

ו. כָּל הַמְּחַבֵּר חֲטָאת קְבוּעָה עַל שִׁגְגָתוֹ וְעִשָּׂה 12
בְּשִׁגְגָה וְנוֹדַע לֹא אַחַר שֶׁחֲטָא, אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִיָּתָה 13
לֹא יָדִיעָה בְּתַחֲלָה שֶׁזֶה חֲטָא הוּא - הָרִי זֶה חֵיב 14
חֲטָאת³⁵. בְּיָצֵד? תִּינוּק שֶׁנִּשְׁפָּה לִּבֵּין הַעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים 15
וְגִדְל וְהוּא אֵינוֹ יוֹדַע מָה הֵם יִשְׂרָאֵל וְלֹא דָתָם, 16

את של שבת. (58) והוא עשה מצוה בשל שבת, ולא עשה מצוה בשל אחד בשבת. (59) כלומר, הוא טרוד וממהר לקיים המצוה. (60) ומל גם את של האחד בשבת, ולפיכך הוא פטור. (61) שלא ניתנה שבת להידחות אצלו כלל. (62) שהרי הוא טועה בדבר מצוה ולא עשה מצוה, גם רבי יהושע מודה בזה שחייב.

ט. אִמְן⁶³ שָׁבָא לְמוֹל לַפְנוֹת הַיּוֹם בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת⁶⁴, וְאָמְרוּ לוֹ: לֹא נִשְׁאָר פְּנָא בַּיּוֹם כְּדִי שְׁתַּמּוּל, וְאִם תִּתְחַל לְמוֹל - לֹא תִשְׁלִים עַד יֵצֵאת הַשַּׁבָּת, וְנִמְצְאת חוֹבֵל בַּשַּׁבָּת וְלֹא עוֹשֶׂה מִצְוָה⁶⁵, וְאָמַר: רְגִיל בָּהּ אֲנִי וְזָרִיו וּבִמְהֵרָה אָמוּל, אִם לֹא הִשְׁלִים אֲלָא עַד יֵצֵאת הַשַּׁבָּת - הָרִי זֶה חֵיב חֲטָאת⁶⁶, שֶׁהָרִי הִתְרוּ בַּיּוֹם⁶⁷.

(63) מוהל מומחה. (64) לתינוק בן שמונה ימים, שזמנו למול בשבת. (65) ואין השבת נדחית. והחובל בשבת, שלא במקום מצוה, חייב חטאת (פ"ח מהל' שבת ה"ו), ואע"פ שלא גמר המצוה אין זה מקלקל, שהרי המעשה שעשה מצטרף עם מה שיעשה אח"כ, לעשותו מהול, ועי' 'מאירי' שם. (66) בשבת קלג, ב - אמרו שהוא חייב כרת, וצריך עיון. וראה בהגהות הגרע"א. (67) כלומר, משום כך אינו אנוס וחייב חטאת, ואינו כמזיד, כיון שלא נתכיון לעבור (כסף-משנה).

י. הַמּוֹצִיא⁶⁸ אֶת הַלּוֹלֵב⁶⁹ בַּיּוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חָג שָׁחַל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת⁷⁰ כְּדִי לֵצֵאת בַּיּוֹם⁷¹ וְהַעֲבִירוּ⁷² אַרְבַּע אַמּוֹת בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים בְּשׁוּגָג⁷³ - פְּטוּר⁷⁴, שֶׁהָרִי בְּרִשּׁוֹת הַמּוֹצִיא⁷⁵, וְכֵן הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפֶּסֶח בַּיּוֹם אַרְבַּעַה עָשָׂר שָׁחַל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת⁷⁶, וְנוֹדַע לוֹ אַחֵר בֵּן שְׁמֹנֶשְׁכוּ הַבְּעָלִים אֶת יְדֵיהֶם⁷⁷ אוֹ שְׁמָתוֹ אוֹ נִטְמָאוֹ⁷⁸ קִדְּם שְׁחִיטָה, אוֹ שֶׁנִּמְצָא⁷⁹ טְרֵפָה בַּסֶּתֶר⁸⁰, כִּגּוֹן נְקוֹב מַעִים אוֹ רָאָה⁸¹ - הָרִי זֶה פְּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁשָּׁחַט בְּרִשּׁוֹת⁸². אֲבָל נִמְצָא בְּעַל מוֹם אוֹ שֶׁהִתָּה טְרֵפָה גְּלוּיָה⁸³ - הָרִי זֶה חֵיב חֲטָאת, מִפְּנֵי שֶׁהָרִי לוֹ לְבָדִק וְאַחֵר כֶּךָ יִשְׁחוּט⁸⁴. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(68) סוכה מא, ב - במשנה. (69) מביתו לרשות הרבים. (70) שבזמן שבית המקדש קיים, היה לולב ניטל ביום הראשון שחל להיות בשבת (פ"ז מהל' לולב ה"ו), ורק לאחר שחרב בית המקדש, אמרו חכמים ליטול את הלולב בשבת (שם ה"ז). (71) ידי חובת מצות נטילת לולב. ועתה בהוצאתו זו לא קיים המצוה, כגון שנטלו שלא כדרך גדילתו (סוכה מב. ופ"ז מהל' לולב ה"ט). ולפי דעת הסוברים "מצוות צריכות כוונה", לא יצא משום שלא כיוון לצאת. וראה בפ"ב מהל' שופר ה"ד ('הר המוריה'). (72) כלומר: או העבירו. וכן פירש ה'מאירי' (פסחים עב:). מה שאמרו במשנה (סוכה, שם) "יום-טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת, ושכח והוציא את הלולב לרשות הרבים", דהיינו: או שהוציא ארבע אמות ברשות הרבים. (73) ששכח כי שבת היום. (74) מקרבן חטאת. (75) דברי רבי יוסי,

'קרית ספר' כאן. (45) פ"א מהל' שבת ה"ח, ולהלן פ"ז ה"א.

ח. כָּל הַעוֹשֶׂה מִצְוָה מִן הַמִּצְוֹת וּבִכְלָל עֲשִׂיתָהּ¹ נִעֲשִׂיתָ עִבְרָה שְׁחִיבִין עָלֶיהָ כֶּרֶת⁴⁶ בְּשִׁגְגָה⁴⁷ - הָרִי זֶה פְּטוּר מִחֲטָאת, מִפְּנֵי שֶׁעָשָׂה בְּרִשּׁוֹת⁴⁸. בִּיצֵד? הֵבֵא עַל יְבִמְתּוֹ⁴⁹ וְהָרִי הִיא נָדָה וְהוּא לֹא יָדַע - הָרִי זֶה פְּטוּר מִחֲטָאת, שֶׁהָרִי עָשָׂה בְּרִשּׁוֹת⁵⁰. אֲבָל אִם בָּא עַל אִשְׁתּוֹ⁵¹ וְהָרִי הִיא נָדָה - חֵיב חֲטָאת⁵², מִפְּנֵי שֶׁלֹּא שָׂאֲלָהּ⁵³ וְאַחֵר כֶּךָ יִבְעַל. אֲבָל יְבִמְתּוֹ - אִינוֹ רְגִיל בָּהּ כְּדִי שְׁיִשְׂאֵל לָהּ⁵⁴. וְכֵן מִי שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי תִינוּקוֹת, אֶחָד לְמוֹל בַּשַּׁבָּת וְאֶחָד לְמוֹל בְּעֶרֶב שַׁבָּת אוֹ בְּאַחַד בַּשַּׁבָּת, וְשִׁכַּח⁵⁵ וּמָל שְׁנֵיהֶן בַּשַּׁבָּת⁵⁶ - פְּטוּר מִחֲטָאת; שֶׁהָרִי יֵשׁ לוֹ רִשּׁוֹת לְמוֹל אֶחָד מֵהֶן בַּשַּׁבָּת, וְשַׁבָּת דְּחוּיָהּ הִיא אֲצִלוֹ, וּמִצְוָה עָשָׂה⁵⁷; אִף עַל פִּי שְׁהֵם שְׁנֵי גּוֹפִינָם⁵⁸, הוּאִיל וּזְמַנּוֹ בְּהוֹל⁵⁹ אִינוֹ מְדֻקְדָּק⁶⁰. אֲבָל אִם לֹא הָיָה אֶחָד מֵהֶן רְאוּי לְמוֹל בַּשַּׁבָּת⁶¹, וְשִׁכַּח וּמָל בַּשַּׁבָּת מִי שְׁאִינוֹ רְאוּי לְמוֹל בַּשַּׁבָּת - חֵיב חֲטָאת⁶².

(46) אם היה עושה אותה במזיד, וכל שחייבים עליה כרת במזיד, חייבים עליה קרבן חטאת בשוגג (למעלה פ"א, ה"א). (47) כלומר, זה לא עשה במזיד כי-אם בשגגה, וכגון שעשה גם את המצוה וגם את העבירה, ופסק כרבי יהושע לפי דעת רבי שמעון בן אלעזר, שבת קלז, א - שטעה בדבר מצוה ועשה מצוה - פטור מחטאת (לחם-משנה). (48) כי הרי היה צריך לעשות המצוה. (49) כדי לקיים מצות ייבום, להקים שם לאחיו שמת בלא זרע (דברים כה, ה' ז). (50) דברי רבי יוחנן, פסחים עב, ב: "יבמתו נדה בעל פטור". (51) אפילו בשעת עונתה, שמקיים מצות עונה. (52) אף כי טעה בדבר מצוה ועשה מצוה (כי גם בהיותה נדה, אם בא עליה שוגג יש לו מצות שמחת עונה יחד עם איסור נדה, ולא כדעת ה'תוספות' - לחם-משנה) - אינו פטור אף לרבי יהושע (דברי רבי יוחנן, בפסחים שם). (53) שאדם רגיל באשתו ואינו מתבייש ממנה לשאול אותה אם היא טהורה (שם). וסובר, שלפי טעם זה, אף אם קיים מצוה בביאה זו, וכגון שבא עליה בשעת עונתה - חייב חטאת (כסף-משנה). (54) כי הוא מתבייש ממנה (פסחים, שם). (55) שאחד מהם אינו עומד למול בשבת, אלא חשב שזמנם של שניהם למול בשבת. (56) זה מוסב על האופן השני, שהיה לו למול אחד בשבת, ואחד באחד בשבת, לכן כתב "ומל שניהם בשבת", שאם לא מל אלא התינוק של אחד בשבת, חייב חטאת, שהרי לא עשה מצוה. אבל באופן הראשון שהיה לו למול אחד בשבת ואחד בערב שבת, אף אם טעה והחליף ומל את של שבת בערב שבת, ובשבת מל רק את של ערב שבת, אף כי מילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת, כיון שסוף סוף עשה מצוה - פטור מחטאת (לחם-משנה). (57) כלומר, כיון שצריך למול את של שבת, שהיא מילה בזמנה ודוחה שבת ועושה ברשות, הוא פטור גם על מה ששגג ומל את של האחד בשבת, שהוא טועה בדבר מצוה, וגם עשה מצוה בזה שמל

94) כגון שהיה זכר בן שנה (ראה פ"א מהל' קרבן פסח ה"א). וזה גרס לו לטעות שזהו קרבן הפסח. 95) אף שאסור להקריב זבחים אחרים בשבת, פטור מקרבן חטאת, כפי שיתבאר להלן. 96) שהרי יש עליו מצוה לשחוט פסח, והוא חשב שזהו הפסח, ואף כי אינו עולה לו לשם פסח, וצריך להביא פסח אחר – כיון שטעה בדבר מצוה ועשה מצוה, שהרי הקריב קרבן, פטור מן החטאת, כרבי יהושע במשנה, פסחים ע"א. ב. וסובר רבי יהושע (שם סב:) כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים, ואף הנשחט לשם הפסח (רש"י שם). וראה בפט"ו מהל' פסולי המוקדשין הי"ב, וב'מאירי' פסחים שם. 97) וחשב שמותר לשחוט אחרים לשם פסח בשבת, או שנתעלמה ממנו שהיום שבת (רש"י ו'מאירי' שם). 98) ואין זה טועה בדבר מצוה, שהרי כולם יודעים שאין הפסח בא מאלו, ואין זה נחשב לשוחט ברשות (רש"י שם). 99) כגון שכל המנויים על פסח זה היו חולים או זקנים, שאין כל אחד ואחד מהם יכול לאכול כזית מן הפסח (ראב פ"א מהל' קרבן פסח ה"ה) שאם נשחט להם, הקרבן פסול, ולא ניתנה שבת להידחות לקרבן זה. 100) ששחט את הפסח לשם חבורה אחרת, ולא לשם חבורת האנשים שנמנו על קרבן זה, שהקרבן פסול (שם). 101) שכל המנויים על פסח זה היו ישראלים שלא נימולו, שגם זה אם נשחט פסול (שם). 102) שכל המנויים על פסח זה נטמאו, וראה בהל' קרבן פסח שם, שאם נשחט הוא פסול. וזה שגג וחשב שהקרבן כשר ומותר לשוחטו בשבת, או שנעלם ממנו כי שבת היום. 103) משנה, פסחים ע"א. ב. משום שלא עשה מצוה, שהפסח הוא פסול. 104) שחלק מהאנשים שלשמש שחט את הפסח היו חולים או זקנים, וחלק מהם היו בריאים שיכולים לאכול כזית ממנו, שהקרבן כשר בדיעבד, ראה להלן. 105) ששחט גם לשם אנשי החבורה שנמנו על פסח זה, וגם על אנשי חבורה אחרת שנמנו על פסח אחר, שהקרבן כשר בדיעבד, ראה להלן. 106) שנמנו על פסח זה גם ישראלים שנימולו וגם ישראלים שלא נימולו, שאף הוא כשר, ראה להלן. 107) שחלק מן המנויים היו טהורים וחלק טמאים, שגם זה כשר, ראה להלן. 108) מקרבן חטאת, במשנה שם. 109) בכל אלו שמנה רבינו למעלה, ראה בהל' קרבן פסח שם, ואם כן הרי הוא טעה בדבר מצוה ועשה מצוה.

15 יג. השוחט בשבת קרבן צבור¹¹⁰ שלא לשמו¹¹¹ -
16 הרי זה חייב חטאת¹¹², ויקטיר אמורים לערב¹¹³. וכן
17 אם שחט יתר על חובת היום¹¹⁴ - חייב חטאת על
18 התוספת¹¹⁵.

110) כגון התמיד או המוסף של שבת, שצריך להקריב בשבת לשמם. 111) לשם קרבן אחר, שלא עלה לציבור לשם חובה (פט"ו מהל' פסולי המוקדשין ה"א). ואינו אלא כנדבה שאינה דוחה את השבת. 112) שחילל את השבת, והוא בתוספתא פסחים פ"ה: "השוחט את התמיד בשבת שלא לשמו - חייב". 113) במוצאי שבת. אם עבר וזרק את הדם בשבת, ראה להלן הי"ד. 114) ששחט שלשה תמידים ומוספים במקום שנים. 115) במשנה, פסחים ע"א, ב. נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע על רבי מאיר, כששחט זבחים אחרים לשם תמידין ומוספין בשבת, אם חייב חטאת

במשנה שם. כלומר: היה טרוד במצוה ומחשב ועסוק וממהר לעשותה, ומתוך כך טעה ושחט שהוא שבת, וטעה בדבר מצוה ושגג בדבר כרת פטור מקרבן, כיון שסוף סוף עשה מצוה, שנטל הלולב בהוצאה זו (רש"י שם, ושם מב. וראה למעלה ה"ח). 76) שהרי אם "חל י"ד להיות בשבת - כמעשהו בחול, כך מעשהו בשבת" (פ"א מהל' קרבן פסח ה"ז). 77) כלומר, אלו שנמנו על פסח התחרטו ונמנו על פסח אחר לפני שחיתתו של זה, ופסח זה שנשחט בלי מנויים פסול הוא (פ"ד מהל' קרבן פסח ה"ג) ואינו דוחה את השבת. 78) המנויים, שלא ניתנה השבת להידחות בשחיתת כבש זה. 79) הכבש, אחר שחיתתו. 80) במקום מוסתר בגוף שאין לראותו לפני הפשטתו. 81) ראה פ"י מהל' שחיטה ה"ח. והוברר שלא עשה מצוה בשחיטה זו ששחט בשבת. 82) משנה, פסחים ע"א. ב. ואע"פ שהוא טועה בדבר מצוה ולא עשה מצוה - פטור משום שהוא אנוס, ע"י ברע"ב שם, ב'לחם משנה' וב'הר המוריה'. 83) ראה בהל' שחיטת שם, פירוש כל הטריפות הנסותרות והגלויות. 84) משנה, פסחים שם.

1 יא. שחט את הפסח בשבת⁸⁵ שלא לשמו⁸⁶ בטעות⁸⁷
2 - פטור⁸⁸, מפני שהזבח כשר⁸⁹; שעקירת שמו
3 בטעות - אינה עקירה⁹⁰, כמו שבארנו בהלכות
4 פסולי המוקדשין⁹¹.

85) כשחל יום י"ד בניסן להיות בשבת. 86) אלא לשם זבח אחר. 87) שחשב על הפסח כי הוא שלמים. 88) מקרבן חטאת. 89) ועלו לבעלים לשם חובת הפסח (פט"ו מהל' פסולי המוקדשין ה"א) ולא חילל שבת. 90) אבל אם שחט את הפסח שלא לשמו בזדון (וכגון שחשב כשם שמותר לשוחטו לשם פסח בשבת, כן מותר לשחוט את הפסח בשבת לשם זבח אחר. רש"י פסחים ע"א:) חייב חטאת שעקר שם פסח מהקרבן, ואינו מותר לשחוט כ"א לשם פסח ולא לשם קרבן אחר, וזה ששחט לשם קרבן אחר חילל את השבת וחייב חטאת, שלא שחט ברשות ולא עשה מצוה, שהרי הוא פסול (הל' פסולי המוקדשין שם), והוא במשנה, פסחים שם: "הפסח ששחטו שלא לשמו בשבת, חייב עליו חטאת". ואמרו בגמרא (שם עב.) כי כוונת המשנה לעוקר שם הפסח בזדון, אבל אם עקר בטעות, אינו חייב חטאת, שעקירה בטעות אינה עקירה, ולא חילל את השבת. 91) שם.

5 יב. שחט זבחים אחרים⁹² לשם פסח בטעות⁹³: אם
6 ראויין הם לקרבן פסח⁹⁴ - פטור מקרבן חטאת⁹⁵,
7 מפני ששחט ברשות⁹⁶; אם אינן ראויין, כגון
8 שהיתה נקבה או בן שנים⁹⁷ - חייב חטאת, שהרי
9 אינו ראוי לקרבן פסח⁹⁸. וכן אם שגג ושחטו בשבת
10 שלא לאוכליו⁹⁹ או שלא למנוייו¹⁰⁰ או לערלים¹⁰¹
11 או לטמאים¹⁰² - חייב חטאת¹⁰³. שחטו לאוכליו
12 ושלא לאוכליו¹⁰⁴, למנוייו ושלא למנוייו¹⁰⁵,
13 למולים ולערלים¹⁰⁶, לטמאים ולטהורים¹⁰⁷ -
14 פטור¹⁰⁸, שהרי הפסח כשר¹⁰⁹. וכן כל פיוצא בזה.

92) כגון שלמים. 93) שחשב שהקדישו לשם פסח.

8 פְּחוּשָׁה וְאַחַת שְׁמֵנָה, וְהִיתָה חֹבֶת הַיּוֹם בְּאַחַת, בֵּין
9 חֲטָאת ¹²⁵ בֵּין עוֹלָה ¹²⁶, וְשִׁגְגָה שְׁשֹׁט הַשְּׁתִּים ¹²⁷: אִם
10 שְׁשֹׁט פְּחוּשָׁה בְּתַחֲלָה וְאַחֵר כִּף שְׁשֹׁט הַשְּׁמֵנָה -
11 פְּטוּר מִקָּרְבַּן חֲטָאת ¹²⁸. וְלֹא עוֹד, אֲלֵא שְׁאוּמִיִּים
12 לוֹ ¹²⁹: הִבָּא שְׁמֵנָה וְשֹׁשׁוֹט לְכַתְּחִלָּה ¹³⁰. אֲבָל אִם
13 שְׁשֹׁט הַשְּׁמֵנָה תַּחֲלָה ¹³¹ וְאַחֵר כִּף הַפְּחוּשָׁה - חֵיב
14 חֲטָאת עַל הַתּוֹסַפֶּת ¹³². נִמְצְאָת הָרִאשׁוֹנָה הַשְּׁמֵנָה
15 טְרֵפָה בְּבִנְיָ מַעִים, אֶף עַל פִּי שְׁלֹא יָדַע שֶׁהִיא טְרֵפָה
16 בָּעֵת שֶׁשְׁשֹׁט הַפְּחוּשָׁה ¹³³ וְלֹא לִזְה נִתְּנָה, הוֹאִיל
17 וְנִשְׁחַטָּה הָאֲחֵרוֹנָה כְּמִצְוָתָה ¹³⁴ - הֲרִי זֶה פְּטוּר
18 מִחֲטָאת ¹³⁵. וְכֵן הַפְּטוּר מִצִּדָּה לְהַעֲלוֹת דָּגִים מִן
19 הַיָּם ¹³⁶ בְּשִׁגְגָה ¹³⁷, וְהַעֲלָה תִּינוֹק ¹³⁸ עִם הַדָּגִים, בֵּין
20 שְׁשֹׁמֶעַ שְׁטִבֵּעַ תִּינוֹק בֵּין שְׁלֹא שְׁמַע ¹³⁹, הוֹאִיל
21 וְהַעֲלָה תִּינוֹק - הֲרִי זֶה פְּטוּר מִחֲטָאת, אֶף עַל פִּי
22 שְׁלֹא הִיתָה בְּנִתּוֹ אֲלֵא לְצוּרָה ¹⁴⁰, מִפְּנֵי שֶׁהִיא
23 שׁוֹגְגָה ¹⁴¹. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(124) דברי רבה, מנחות סד, א. ומדובר כאן בשבת. (125) כגון ר"ח שחל בשבת או שבת חוה"מ, שמקריבין שעיר לחטאת. (126) שמקריבין בשבת כמה עולות תמידין ומוספין (ראה ב'תוספות' שם ד"ה שחט). וכגון שגמר להקריב את העולות חוץ מאחת שלא הקריב עדיין. (127) שחשב שמותר לשחוט את הקרבן השני, אף-על-פי שאחרי ששחט את קרבן הציבור, אין הקרבן השני ראוי לציבור. (128) שכתוב (מלאכי א, ח) "הקריבנו נא לפחתך, הירצך? או הישא פניך? אמר ה' צבאות". הרי שצריך להקריב לה' מן המובחר, והמקריב מן הפחות במקום שיש לו מובחר, הקרבן פסול, ראה רש"י מנחות שם. (129) אחר ששחט את הכחוש. (130) שם, דברי רבה, ומטעם הנ"ל, שלא הקריב בראשונה מן המובחר ולא יצא די חובתו, והותרה שבת אצל עבודה, אפילו למצוה מן המובחר ('אור שמח'). (131) שיצאו ידי חובתם. (132) שם, דברי רבה. וראה למעלה הי"ג. (133) ולפי רצונו התכוון בעת ששחט את הכחוש, לשחטה אסורה. (134) כיון שהתברר שהקרבן הראשון פסול. (135) במנחות שם: "א"ל רבינא לרב אשי, נמצאת הראשונה כחושה בבני מעיים מהו, בתר מחשבתו אזלינן וגברא לאיסורא קא מכוון, או דילמא בתר מעשיו אזלינן. א"ל לאו היינו דרבה ורבא כו', ואיכא דאמרי א"ל היינו פלוגתייהו דרבה ורבא וכו' רבה אמר פטור, זיל בתר מעשיו". ומפרש רבינו "נמצאת הראשונה כחושה" – שהיתה טריפה (ולא כפירוש רש"י שם). ופסק כרבה, לפי הלשון השני שבגמרא (וראה כסף-משנה, לחם-משנה ו'קריית ספר' כאן). (136) ראה פ"ז מהל' שבת ה"א, שצידה היא אחת משלשים ותשע אבות מלאכות. (137) שחשב שמותר לצוד בשבת, או שנעלם ממנו ששבת היום. (138) שטבע בים, ומצד הצלת התינוק מותר לפרוס מצודה. (139) שלא היתה כוונתו אלא לצוד דגים. (140) שהולכים אחר מעשיו, ונתברר שמעשיו נעשו בהיתר שהרי הציל את התינוק. שם, מחלוקת רבה ורבא, ופסק כרבה לפי הלשון השני שבגמרא. (141) כלומר, לא

או לא, וסובר רבי יהושע (שרבינו פוסק כמותו) שמכיון שקרבנות הציבור האמורים בשבת יש להם קצבה (= מספר מוגבל, שהם שני תמידין ושני מוספין). אף-על-פי שעשה מצוה, שהרי כל הובחים שנזבחו שלא לשמן כשרים, אין זה טועה בדבר מצוה, שהרי אינו רואה הרבה אחרים עסוקים בשחיתות, וכיון שנשחטו התמידים או המוספים, יודע הוא שאין צורך לשחוט יותר, אלא נחשב לשוגג (שחשב שאף שאין צורך יותר, מותר לשחוט עוד) וחייב חטאת (רש"י, שם). ואין הבדל בין אם הקרבנות שמוספין נקבעו לשם זבח אחר או שנקבעו לכתחילה לשם תמידין ומוספין, ורק שחטן אחר שקיים כבר חובת היום. ובתוספתא פסחים פ"ה מפורש "השוחט שתי חטאות לציבור, ואין צריכין אלא אחת - חייב על האחרונה, שתי עולות לציבור ואין צריכין אלא אחת - חייב על האחרונה". ומסתבר כי הדברים אמורים בשוחט בשבת.

1 יד. שְׁשֹׁט קָרְבָּנוֹת יָחִיד ¹¹⁶ שְׁאֵין דּוּחִים אֶת הַשִּׁבְתָּה ¹¹⁷
2 בְּשִׁבְתָּ בְּשִׁגְגָה - חֵיב חֲטָאת ¹¹⁸, וְהַבֶּשֶׁר מִתֵּר
3 בְּהִנָּא ¹¹⁹, וְאֵין זִוְרָקִין אֶת הַדֶּם ¹²⁰. וְאִם עֶבֶר וְזֶרֶק
4 דָּמָם לְשִׁמְן ¹²¹, בֵּין בְּשִׁגְגָה בֵּין בְּמִזִּיד - עַל לִבְעָלִים
5 לְשֵׁם חֹבֶה, וְזִקְטִיר אֲמֹרִין לְעֶבֶר, וְהַבֶּשֶׁר יֵאָכֵל ¹²²,
6 וְיִבְיֵא הַשּׁוֹחֵט חֲטָאת עַל שִׁגְגָתוֹ ¹²³.

(116) כגון נדרים ונדבות, וגם עולת ראה ושלמי שמחה ושלמי חגיגה. ראה פ"א מהל' תגיגה ה"ח. (117) כלומר, קרבנות יחיד אינם דוחים השבת, לפי שאין להם זמן קבוע בקרבנות ציבור, ואפשר להקריבם אחר השבת, ראה הל' חגיגה שם. (118) תוספתא שם "חטאת יחיד ועולת יחיד ששחטן בשבת לשמן, וזרק דמן (שלא) לשמן, הרי זה חייב והורצו הבעלים". וכ"ה בתוספתא מנחות פ"ה. (119) תוספתא, מנחות שם. שאף-על-פי שאינו נאכל, שהרי לא נזרק הדם (ר"י קורקוס מובא בכסף-משנה) – מותר ליהנות ממנו אחר שתעובר צורתו ויוצא לבית השריפה, שאין דין אלו, כדין קדשים שמתו שנקברים ואסורים (ראה פ"ט מהל' פסולי המוקדשין הי"א). כי בקדשים קלים אין מועלין לפני זריקת הדם ('מרכבת המשנה'). (120) אף שאין זו מלאכה, אסור חכמים לזרוק הדם, שהרי הוא מתיר הבשר באכילה (ראה פ"א מהל' מעשה הקרבנות ה"ד, כי אסור לאכול הבשר לפני הזריקה) לצורך מוצאי שבת, שהרי בשבת אסור לבשל ולצלוח. ראה ביצה כ, ב - שרבא חולק על רבה בר רב הונא, וסובר שאם עבר ושחט נדרים ונדבות ביום-טוב, זורק את הדם רק ע"מ להתיר בשר באכילה (שמותר לצלות ולבשל ביו"ט) ולא התיר את האימורין להקטיר בערב, שאם נטמא או נאבד הבשר לא יזרוק, וגם ראה ברייתא שם כי כבשי עצרת ששחטן שלא לשמן בשבת, לא יזרוק הדם. (121) בתוספתא שם לפנינו: וזרק דמן "שלא" לשמן, וצ"ל: "וזרק דמן לשמן" ('חסדי דוד'). וכעין זה בתוספתא מנחות פ"ה. (122) תוספתא, שם: "בשבת לא יזרוק ומותר בהנאה, ואם זרק את הדם בין בשוגג בין במזיד, הבשר יאכל ויקטיר אימורים למוצאי שבת". (123) אף-על-פי שעלו לבעלים לשם חובה (תוספתא, שם).

7 טו. הִיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת שֶׁל צִבּוּר ¹²⁴, אֶחָת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19 מביא חטאת. ואם התרו בו¹² - לוקה עליו¹³, אף על
20 פי שעקר העדות בעד אחר¹⁴.

(7) כלומר, לא חלק על העדים = לא הכחישם. (8) בין עד אחד בין שני עדים. (9) ואף שנשים פסולות לעדות נתרבו כאן נשים, בתורת כהנים (פרק ז) ממה שנאמר (ויקרא ד, כח): "או הודע אליו חטאתו" - אפילו אמרה לו אשה אפילו אמרה לו שפחה. (10) שם בגמרא: "עד אומר אכל והוא אומר לא אכלתי פטור - טעמא דמכחיש ליה, אבל שתיק מיחייב". (11) שאם מכחישו אין העד נאמן. (12) בשני עדים. (13) כדין אוכל חלב בהתראה, שחייב מלקות, נוסף על עונש כרת. (14) כן הוא בירושלמי (סוטה פרק ו הלכה ב וזינר פרק ח הלכה א): "אמר לו עד אחד: חלב הוא, והתרו בו שניים - לוקה. ועיקר עדותו לא בעד אחד?" (משנה למלך). ואף על פי שעד אחד אינו נאמן אלא להתיר ולא לאסור - זה אינו אלא בדבר שיש לו חזקת היתר, אבל חתיכה זו מעולם לא הייתה בחזקת היתר, ולכן נאמן הוא להעיד עליה שהיא חלב.

21 ג. כבר בארנו בהלכות פסולי המקדשין, שהמפריש
22 חטאתו על החלב שאכל - לא יביאנה על השבת
23 שחלל או על הדם שאכל; שנאמר: והביא קרבנו
24 שעירת עזים וגומר על חטאתו אשר חטא - עד
25 שיהיה קרבנו לשם חטאו, לא שיקריבנה מחטא על
26 חטא. ואם הקריב - פסלה¹⁵. יתר על זה אמרו:
27 הפריש חטאתו על חלב שאכל אמש - לא יביאנה
28 על חלב שאכל היום; ואם הביא - כפר. ואין צריך
29 לומר, שאם הפרישה אביו ונת, והיה הבן מחיב
30 באותו החטא¹⁶ - שלא יביאנה הבן על חטאו¹⁷, כמו
31 שנתבאר שם¹⁸.

(15) כן הוא בכריתות כז: "הפריש בהמה על החלב והביאה על הדם, על הדם והביאה על החלב הרי לא מעל ולא כיפר וכו' קרבנו על חטאתו עד שיהא קרבנו לשם חטאו". ובזבחים ט: אמרו: "רב אחא בריה דרבא מתני כולהו (=חטאת חלב ששחטה לשם חטאת דם, לשם חטאת עבודה זרה, לשם חטאת נזיר) לפסולא, מאי טעמא (ויקרא ד, לב) ושחט אותה לחטאת, לשם אותה חטאת". (16) לפי נוסחה אחת בדברי רבינו אם הפריש חטאת על חלב שאכל אמש והביאה על חלב שאכל היום - אם הביא כיפר, ולפי זה משמיענו כאן שחטאת של אב אינה מכפרת על הבן אפילו באותו החטא (לחם משנה שם). [ולפי הנוסחה השנייה שם ש"אם הביא לא כיפר", צריך לומר, שבחטאת של אב היה מקום לטעות, כי הבן עומד במקום האב, ומשמיענו כי אין הדבר כן]. (17) דקדק לכתוב על חטאו (=על חטאו שלו) שעל חטאו של אביו בודאי שאין להביא, שהרי חטאת שמתו בעליה תמות. ונלמד בכרייתא שם ממה שנאמר (ויקרא ד, כח) "קרבנו" - בקרבנו הוא יוצא ואינו יוצא בקרבן אביו". (18) [פרק ד הלכה א, שחטאת שמתו בעליה - תמות. הרי שאין היורשים מקריבים אותה לעצמם].

ד. המביא חטאת¹⁹ על שני חטאים²⁰ - תרעה עד

נתכוין להציל את התינוק, אלא עשה כן מחמת שוגג שלא ידע ששבת היום או שאין איסור בצידה.

1 טז. מי שהיה לפניו בלילי הפסח צלי של פסח¹⁴²
2 ונותר מן הקדשים¹⁴³, ונתפון לאכל צלי שהוא
3 מצוה¹⁴⁴ ושגג ואכל הותר - הרי זה חייב חטאת¹⁴⁵,
4 שהרי לא עשה מצוה באכילה זו. וכן כל פיוצא
5 בזה.

(142) בפסחים עב, ב: "נתחלף לו שפוד של נותר בשפוד של צלי ואכלו - חייב". ושם לפי לשון אחד אין בזה שום פלוגתא (כסף-משנה). ואע"פ ששם לא מפורש שמדובר בפסח, סובר רבינו שכיון שאמרו "שפוד של צלי", בוודאי בפסח איירי, שדרכו בכך, כמפורש במשנה שם עד. (צל"ח, שם). (143) והאוכל נותר בשוגג חייב חטאת (למעלה פ"א ה"ד). (144) שנאמר (שמות ב, ח) "ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש וגו'". (145) (ואין זה דומה לאוכל תרומת חמץ בערב הפסח, שפטור מלשלם מפני שזמנה בהול (פ"י מהל' תרומות ה"ב) - שחמץ בערב הפסח אינו מותר אלא עד ארבע שעות, אבל אכילת פסח היא עד חצות הלילה (וראה צל"ח שם, ותוספת הגרע"א בתרומות פ"ח מ"א).

יום שישי י"ג טבת ה'תשפ"ב

פרק שלישי

(1) יבאר מי שהעידו עליו עדים שחטא חטא שחייבין עליו חטאת קבועה ולא התרו בו.

6 א. מי שהעידו עליו עדים² שחטא³ חטא שחייבין
7 עליו חטאת קבועה, ולא התרו בו⁴ אלא אמרו:
8 ראינוהו שעשית מלאכה בשבת או שאכלת חלב,
9 והוא אומר: אני יודע בודאי שלא עשיתי דבר זה
10 - אינו חייב חטאת. הואיל ואם יאמר מזיד הייתי -
11 יפטר מן הקרבן, כשאמר להן לא אכלתי ולא
12 עשיתי - נעשה כאומר לא אכלתי בשגגה אלא
13 בזדון⁵, שהוא פטור מן הקרבן, ולא הכחיש את
14 העדים⁶.

(2) שני עדים או יותר. (3) בשוגג. (4) שאילו התרו בו הרי הוא מזיד, ואינו מביא חטאת. (5) במשנה שם: "אמרו לו [חכמים לרבי מאיר]: מה אם ירצה לומר מזיד הייתי פטור", ופירשו בגמרא שם יב. שהוא נאמן משום "מיגו", ופירשו בתוספות (דיבור המתחיל או) שהכוונה בזה, שמתוך דיבורו, שמה שאמר לא אכלתי, היינו לא אכלתי שוגג אלא מזיד, שאם לא כן הרי הוא "מיגו במקום עדים" ואינו נאמן וכן דברי רבינו. (6) אבל אם מכחיש את העדים ואומר לא אכלתי לא שוגג ולא מזיד אינו נאמן, וחייב חטאת.

15 ב. שתק ולא הפליג את העדים⁸, (אלא) אפלו
16 אמרה לו אשה: אכלת חלב או עשית מלאכה
17 בשבת, ושתק - חייב להביא חטאת¹⁰. אמר לו עד
18 אחד: חלב הוא זה, ושתק¹¹, וחרור ואכלו בשגגה -

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי י"ג טבת - ספר קרבנות - הלכות שגגות קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המומר (גמרא חולין שם). (28) עבירה אחת לעבור עליה בזדון. (29) "והוא מפורסם וידוע לעשותה והורגל בה". (30) שם ה: "רבי שמעון בן יוסי אומר משום רבי שמעון, אשר לא תעשינה בשגגה ואשם (ויקרא ד, כב), השב מידיעתו מביא קרבן על שגגתו, אינו שב מידיעתו, אינו מביא קרבן על שגגתו" (=כלומר שוגג כזה, שאם היה יודע שדבר זה אסור היה נזהר ונבדל מלעבור - מקבלים ממנו קרבן על שגגתו. אבל שוגג כזה, שאם היה יודע כי דבר זה אסור גם כן היה עובר, אין מביא קרבן על שגגתו) ודווקא על אותו החטא אינו מביא קרבן, אבל על חטא אחר מביא. (31) מה שכתב רבינו "עד שיחזור בתשובה", היינו שאחרי שיחזור בתשובה וייכשל בשוגג יביא אז חטאת, אבל על חטאים שחטא בהיותו מומר אינו מביא קרבן, שהרי אינו שב מידיעתו. (32) לא מצד שהוא רוצה לעבור על האיסור בזדון, כדי להכעיס, אלא בגלל שהוא מתאוה לאכול בשר, וכיוון שאין לו בשר של היתר - אוכל של איסור.

ח. מי ששגג³³ והפריש חטאתו ואחר כך³⁴ נעשה מומר³⁵ וחזר בתשובה, או נשתטה³⁶ וחזר ונשתפה³⁷, אף על פי שנדחה הקרבן פינתים³⁸ - הרי זה חזר ונראה³⁹; שאין בעלי חיים נדחין⁴⁰, כמו שבארנו בהלכות פסולי המקדשין. לפיכך יקריבה עצמה. וכשם שאם נולד בו מום עובר⁴¹ ונתרפא - יחזר לכשרותו⁴², כך אם נדחו הפעלים וחזרו ונראו - יקרב.

(33) ועשה אחד מן הדברים האסורים ועונשם בשוגג חטאת. (34) אחר שהפריש ולפני שהקריב. (35) לכל התורה, או לעבודה זרה וחילול שבת בפרהסיא, שאין מקריבין קרבנו. (36) אחר שהפריש את החטאת ואז אין מקריבין קרבנו, מפני שצריך שיהיה בשעת הכפרה בדעה צלולה. (37) נתרפא וחזר לאיתנו. (38) שאין להקריב את הקרבן לא בשעת היותו מומר, ולא בשעה שהיה שוטה. (39) הקרבן חוזר להיות ראוי להקרבה אחרי חזרו בתשובה, ואחרי שנשתפה. (40) כלומר, אין אומרים שמכיוון שנדחה פעם מהקרבה, שוב לא יוכלו להקריבו לעולם - אלא מיד שמסתלקת הסיבה לדיחוי שוב ראוי הוא להקרבה, וכרב ביומא סד. הסובר שבעלי חיים אינם נדחים, ולא כר' יוחנן שאמר (בזבחים שם) שאם אכל חלב והפריש קרבן והמיר את דתו וחזר בתשובה, או נשתטה וחזר ונשתפה, שאין הקרבן חוזר ונראה. (41) כלומר, מום העובר במשך הזמן, אבל כל זמן שלא עבר - אין להקריבו. (42) שנאמר (ויקרא כב, כה): "כי משחתם בהם מום בם לא יירצו לכם", ולמדו מזה: "מום בם הוא דלא יירצו" (=כל זמן שמום בהם לא יירצו) הא עבר מומן יירצו.

ט. חייבי חטאות⁴³ ואשמות ודאים שעבר עליהן יום הפגורים - חייבין להביא לאחר יום הפגורים⁴⁴, וחייבי אשמות תלוין - פטורים⁴⁵. שנאמר: מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו. כך למדו מפי השמועה⁴⁶, שכל חטא שאין מכיר בו אלא ה' נתפטר לו. לפיכך⁴⁷, מי שבא על ידו ספק עברה⁴⁸

1 שיפיל בה מום ותמכר²¹, ויביא בדמי חציה לחטא
2 זה ובדמי חציה לחטא השני. וכן שנים שהביאו
3 חטאת אחת על שני חטאיהם²² - תרעה עד שיפיל
4 בה מום ותמכר, ויביא זה חטאתו בדמי חציה ויביא
5 זה חטאתו בדמי חציה.

(19) כלומר, הפריש חטאת אחת. (20) וכיוון שפירש כי חטאת זו על שני החטאים הללו, אי אפשר להקריבה, שהרי נאמר "קרבנו על חטאתו" ולא קרבנו על שני חטאים, ולהקריבו על חטא אחד גם כן אי אפשר, שהרי הפריש אותו על שני חטאים ואין זה קרבנו על חטאתו. (21) שהרי אסור לפדות קדשים הראויים למזבח עד שיפול בם מום. (22) שאי אפשר להקריבו בשותפות על שני חטאיהם, שהרי כתוב "קרבנו על חטאתו" ואם אחד אינו יכול להביא קרבן אחד על שני חטאי - כל שכן שני אנשים על שני חטאיהם, ולהקריבו לשם אחד בלבד גם כן אי אפשר, שהרי גם השני הפרישו לחטאת שלו ואין אדם יוצא בקרבנו של חברו.

6 ה. הביא שתי חטאות על חטא אחד - יקריב אי זו
7 שירצה, והשניה תרעה עד שיפיל בה מום, ויפלו
8 דמיה לנדבה²³.

(23) והרי זה כמפריש שתי חטאות לאחריות (שאם תאבד האחת יביא את השנייה), שמתכפר באיזו שירצה, והשנייה תרעה עד שיפול בה מום, ויפלו דמיה לנדבה (=שנותן המעות בתיבה מיוחדת שהייתה לשם כך במקדש, ובית דין מקריבים באותם המעות שבתיבה עולות נדבה).

9 ו. הביא שתי חטאות על שני חטאים²⁴ - זו תשחט
10 לשם חטא האחד, והשניה לשם החטא השני.

(24) הפריש סתם ולא פירש איזו מהן על חטא זה ואיזו מהן על חטא זה.

11 ז. פבר בארנו בהלכות מעשה הקרבנות, שהמומר
12 לעבודה זרה²⁵ או לחלל שבתות בפרהסיא²⁶ - אין
13 מקבלין ממנו קרבן כלל²⁷, והמומר לעברה²⁸ משאר
14 עברות²⁹ - אין מקבלין ממנו חטאת על אותו
15 החטא³⁰. פיצד? מומר לאכל חלב שאכל חלב
16 בשגגה והביא חטאתו - אין מקבלין ממנו עד
17 שיחזר בתשובה³¹. אפלו היה מומר לאכל חלב
18 לתאבון³², ונתחלף לו חלב בשמן ואכלו, והביא
19 קרבן - אין מקבלין ממנו. שמשאכל בזדון, בין
20 להכעיס בין לתאבון, הרי הוא מומר. היה מומר
21 לאכל חלב ושגג ואכל דם - מקבלין ממנו, כמו
22 שבארנו.

(25) שכל המודה בה הרי הוא ככופר בכל התורה כולה. (26) שהוא ככופר במעשיו של הקדוש-ברוך-הוא ומעיד עדות שקר, שח"ו לא ברא את עולמו ולא שבת במעשה בראשית. (27) אף על עבירה אחרת. ודינו כמומר לכל התורה כולה, שנתמעט מן הקרבן ממה שנאמר (ויקרא א, ב) "אדם כי יקריב מכם קרבן", מכס, ולא כולכם, להוציא

אשם אם נטמא, ואין האשם הזה מעכב את כפרתו, אלא מיד לאחר שמביא את חטאתו מתחיל למנות ימי נזירות חדשים (שהאשם הזה אינו אלא לדורות בלבד), ולמדו כן (נזיר יט). ממה שנאמר (במדבר ו, יב): "וזהיר לה' את ימי נזרו והביא כבש בן שנתו לאשם", הרי הקדים הפסוק "וזהיר" ל"והביא האשם" ללמד שאף על פי שלא הביא אשמו נתכפר. (57) כריתות כו. כלומר, שמסתפק אם נטמא אם לא (רש"י שם). (58) כגון זב, זבה, יולדת ומצורע. זב שנסתפק אם ראה שתי ראיות או שלוש ראיות, שמביא חטאת העוף הבאה על הספק; וזבה שנסתפקה אם היא זבה גדולה או זבה קטנה, שמביאה חטאת העוף הבאה על הספק, ואף ספק יולדת חייבת חטאת העוף מספק. (59) כלומר, סתם סוטה, שקינא לה בעלה ונסתרה, וספק אם נטמאה אם לא נטמאה, שחייבת להביא מנחת קנאות. (60) כריתות כו. אף שיום הכיפורים מכפר על חטא שאין מכיר בו אלא ה' - אלו צריכים להביא קרבנותיהם אפילו אחר שעבר יום הכיפורים, משום שנאמר ביום הכיפורים (ויקרא טז, טז) "וזהיר וכו' לכל חטאתם", ודרש ר' אושעיא (שם) "לכל חטאתם ולא לכל טומאתם". וכל אלו (=ספק נזיר, ספק מחוסרי כפרה וספק סוטה) אין קרבנותיהם אלא לטהרה, או להתירם באכילת קדשים, ולא לכפר על החטא (גמרא שם).

יב. מי שהיה מחייב חטאת או אשם והרי הוא יוצא מבית דין להרג: ⁶¹ אם היה זבחו זבוחי - משהין אותו עד שיזרק הדם ואחר כך יתקן; ואם צדין לא נשחט הזבח - אין משהין אותו עד שיקריבו עליו ⁶².

(61) שחזן ממה שעבר עבירה בשוגג, עשה גם אחד מהדברים שחייבים עליהם מיתת בית דין. והמדובר בכל עבירות שבתורה חוץ מעבודה זרה וחילול שבת בפרהסיא, שאף אם עבר עבודה זרה וחילול שבת פעם אחת נעשה מומר ואין מקבלין ממנו קרבן. (62) כלומר, שנגמר דינו אחר שנשחט קרבנו. (63) ברייתא בערכין ז. ומפרש ר' יוסף (שם) שלכן אין משהין אותו עד שישחטו ויזרק הדם - משום שאסור לענות את הדין, אלא משנגמר דינו הורגין אותו מיד, אבל אם זבחו זבוח כבד, שהשהיה היא קצרה, משהין אותו עד שייזרק הדם כדי שיתכפר על החטא.

פרק רביעי

(1) יבאר דין העושה עבירות הרבה בהעלם אחד, ואם עשה מעשה שחייב עליו משום שמות הרבה אם חייב על כל שם.

א. העושה עבירות ² הרבה בהעלם אחת ³ - חייב חטאת על כל אחת ואחת. ⁴ אפלו עשה הארבעים ושלש אלו שמיני ⁵ בהעלם אחת - חייב ארבעים ושלש חטאות. ⁶ וכן אם עשה מעשה אחד שהוא חייב עליו משום שמות הרבה ⁷ - חייב על כל שם ושם. ⁸ והוא שהיו האסורין כלן באין באחת ⁹ או אסור מוסף ¹⁰ או אסור פולל ¹¹. ¹² כיצד? השוחט בהמת קדשים חוץ לעזרה בשפת לעבודה זרה - חייב שלש חטאות ¹²: משום שוחט קדשים בחוץ,

ביום הכיפורים, אפלו עם השקה ⁴⁹ - פטור מאשם תלוי, שכל היום מכפר ⁵⁰. נמצאת למד, שאין מביאין על לא הודע של יום הכיפורים אשם תלוי, אלא אם לא כפר לו יום הכיפורים כמו שיתבאר.

(43) שעברו בשוגג על דבר שחייבין על זדונו כרת. (44) ואף על פי שכתב רבינו בהלכות תשובה, כי יום הכיפורים מכפר לשבים על כל העבירות (שם פרק א, הלכה ג) - אם נתחייב קרבן או מלקות, אין יום הכיפורים מכפר אלא אם מביא קרבנו, או ילקה. (45) להביא אשם תלוי אחר שעבר עליהם יום הכיפורים וגם זה במשנה שם. ואם נודע לו אחר יום הכיפורים, שבוודאי חטא בשוגג, חייב להביא חטאת. (46) שם כה: בשם ר' אלעזר. ורב תחליפא משמו של רבא למד מדקדוק פסוק זה על חייבי קרבנות שמכירים בהם, כגון חטאות ואשמות וודאים - שחייבים. (47) כיוון שחייבי אשמות תלויין, שעבר עליהם יום הכיפורים, פטורים מקרבן. (48) שנסתפק אם עבר בשוגג על אחת מחייבי כריתות. (49) קודם שתחשך (ראה שבת לד. ופרק ה מהלכות שבת הלכה ג). כשאחר מעשה העבירה יש עוד שהות מן היום. אבל אם חטא סמוך לשקיעת החמה שאין עוד שהות מן היום, אין יום הכיפורים מכפר (שבועות יג:). (50) ואין צריך ליום שלם, אלא כל שעה ושעה שלו מכפרת.

י. אין יום הכיפורים ולא החטאת ולא האשם מכפרין אלא על השבים ⁵¹ המאמינים בכפרתן; אבל המבט בזה - אינן מכפרין בו. כיצד? היה מבט והביא חטאתו או אשמו והוא אומר או מחשב בלבו שאין אלו מכפרין, אף על פי שקרבנו כמצותן - לא נתכפר לו, וכשיחזור בתשובה מבטיחו צריך להביא חטאתו ואשמו ⁵². וכן המבט ביום הכיפורים ⁵³ - אין יום הכיפורים מכפר עליו. לפיכך, אם נתחייב באשם תלוי ועבר עליו יום הכיפורים והוא מבט בו - הרי זה לא נתכפר לו, וכשיחזור בתשובה אחר יום הכיפורים חייב להביא כל אשם תלוי שהיה חייב בו ⁵⁴.

(51) שגמרו לשוב אל ה' מדרכם הרעה. [וראה שם הלכה ב שעל מצוות קלות, כגון לא תעשה ועשה שאין בהן כרת, שעיר המשתלח מכפר בלי תשובה]. (52) שהרי לא נתכפר בקרבן שבעט בו. (53) שאמר או חשב בליבו, שאין יום הכיפורים, מכפר. (54) כיוון שיום הכיפורים לא כיפר עליו.

יא. כל אשמות שבתורה מעבדין את הכפרה ⁵⁵, חוץ מאשם נזיר ⁵⁶. ספק נזיר ⁵⁷ וספק מחסרי כפרה ⁵⁸ וספק סוטה ⁵⁹ - כלם מביאין קרבנותיהן אחר יום הכיפורים ⁶⁰.

(55) כלומר, כל חייבי אשמות שבתורה אינם מתכפרים עד שיביאו את קרבנם [וברייתא היא בנזיר יח: "לפי שמצינו שכל אשמות שבתורה שהן מעכבין"]. (56) הנזיר מביא

משום מקראות רבים = אזהרות הרבה. (8) משנה בכריתות יג: וראה בפ"ג מהלכות איסורי ביאה הלכה יב. (9) שאם לא כן "אין איסור חל איסור" (פי"ו מהלכות איסורי ביאה הלכה ח). (10) כשבא על אשת אחיו הקיים, כשהיא נדה, כמבואר להלן. וראה בהלכות איסורי ביאה שם. (11) כאן לא נתן לנו רבינו דוגמא מ"איסור כולל". אבל כבר פירשה בפרק יד מהלכות מאכלות אסורות הלכות יח"ט, והדגימה באחד שאכל חלב ביום הכיפורים, שכיון שאיסור יוכ"פ חל גם על דברים המותרים, חל הוא גם על חלב, ובניגוד ל"איסור מוסיף" שלמעלה, שחל איסור נוסף על האיסור גופו, ואנו אומרים: מתוך שהגרושה אסורה לכהן הדיט, אסורה היא גם לכהן גדול, אע"פ שבלא זה היא אסורה עליו - כאן ב"איסור כולל" לא נוסף איסור על האיסור גופו, אלא אנו אומרים: מתוך שאסור הוא לאכול ביום הכיפורים דברים המותרים, נאסר הוא גם בחלב. (12) ברייתא בחולין מ. (13) שהרי כל האיסורים הללו אינם על ה"חפצא", אלא על ה"גברא" ומוזהר על כולם כאחד - בשעת שחיטה. (14) שהוא חייב שלש חטאות. (15) לעבודה-זרה, גמרא שם: (16) שיעבוד אותה בגמר זביחה, אלא עובד אותה מיד עם התחלת השחיטה. (17) דברי עולא שם. כי במעשה כל שהוא בבהמה לשם ע"ז נאסרה הבהמה (פ"ח מהלכות ע"ז הלכה א). ואף-על-פי שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו (ראה שם), וקדשים שלו אף הם ממון גבוה - כיון שהוא מתכפר בהם הם נחשבים שלו והוא יכול לאוסרם (גמרא שם, וראה גם רש"י - לח"מ). ולפי מה שכתב רבינו בפ"ג מהלכות שחיטה הלכה כא, שמה שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו הוא משום שאין כוונתו אלא לצערו, אין צריך לטעם הנ"ל, לאסור את הקדשים, שהרי בקדשים לא שייך לומר שהוא מתכוון לצערו (מרכבת המשנה בהלכות ע"ז שם). (18) שני הסימנים = הקנה והוושט. (19) רוב שני הסימנים. ראה משנה חולין כז. "שחט רוב שנים בבהמה, שחיטתו כשרה". וראה שם מ. שאינו חייב משום שחוט חוץ אם לא שחט אלא סימן אחד. (20) דברי הגמרא שם, שהוא כמתחך בעפר. (21) בפ"ח מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ו ואילך, שאינו חייב על שחיטת קדשים בחוץ אלא על הראויים ליקרב על המזבח. (22) זו ששחט בחוץ, בשבת לע"ז. (23) שהעוף מותר בשחיטת רוב סימן אחד (חולין כז). ואף-על-פי שהכשירו בפנים (=בעזרה) במליקה - לענין "שחוט חוץ", אינו חייב אלא אם שחטו (זבחים קיא: במשנה). (24) חתוך. (25) שחט אותה. (26) וע"י הכל-שהו נגמרת השחיטה בעוף, ואם היה העוף חולין, מותר הוא באכילה (פ"א מהלכות שחיטה הלכה יא). (27) חולין מ: (28) שבשחיטת הכל-שהו עובר הוא על שחוט חוץ, על שחיטה לע"ז והוא מחלל את השבת. (29) בשוגג. (30) גם משום שבת וגם משום יוהכ"פ. והיא מחלוקת בברייתא חולין קא: ודין זה הביא רבינו גם להלן פ"ו הלכה ו. (31) בברייתא שם למדו ממה שנאמר (ויקרא כג, גי'ז) "שבת היא", "יום הכיפורים הוא", לחייב על שניהם. אבל לפי מה שפסק רבינו, שאיסור חל על איסור בבת אחת, אין צורך ללימוד זה, ועיין רש"י שם ד"ה שלח. (32) החי, ואם כן היא גם אשת אח וגם אשת איש. (33) משנה

1 ומשום מחלל שבת, ומשום עובד עבודה זרה;
2 שהרי שלשת האסורין באין כאחת¹³. במה דברים
3 אמורים?¹⁴ באומר בגמר זביחה הוא עובד אותה¹⁵;
4 אבל אם לא היתה כוונתו לכך¹⁶ - משישחט בה מעט
5 לשם עבודה זרה תאסר¹⁷, ואינו חייב משום שחוט
6 חוץ עד שישחוט שנים¹⁸ או רב שנים¹⁹, ונמצא
7 כשגמר השחיטה שחט בהמה האסורה לקרבן,
8 שאינו חייב עליה משום שחט בחוץ²⁰, כמו
9 שבארנו²¹. היתה²² חטאת העוף²³, והיה חצי קנה
10 שלה פגום²⁴, והוסיף בו²⁵ כל שהוא²⁶ בשבת לשם
11 עבודה זרה - חייב שלש חטאות²⁷, שהרי שלשת
12 האסורין באים כאחת²⁸. וכן העושה מלאכה ביום
13 הכיפורים שחל להיות בשבת - חייב שתי חטאות³⁰,
14 מפני ששני האסורין באין כאחת³¹. הפא על אשת
15 אחיו הקנים³² כשהיא נדה - מביא שלש חטאות³³:
16 משום אשת איש, ומשום אשת אח, והן שני אסורין
17 הבאין כאחת, ומשום נדה, שהוא אסור מוסיף³⁴;
18 שמתוך שנתוסף בה אסור זה לבעלה - נוסף
19 ליבמה³⁵. וכן פוצא בזה. הפא על אביו - חייב
20 שתיים³⁶: אחת משום ערות אביו לא תגלה, ומשום
21 ואת זכר לא תשפכ. וכן הפא על אחי אביו - חייב
22 שתיים³⁷, שנאמר: ערות אחי אביו לא תגלה³⁸. הפא
23 על הזכור והביא זכור עליו³⁹ בהעלם אחת, אף על
24 פי שהן שני גופין⁴⁰ - אינו חייב אלא חטאת אחת⁴¹;
25 שנאמר: ואת זכר לא תשפכ - השוכב והנשקב שם
26 אחד⁴² הוא. וכן הפא על הבהמה והביא בהמה
27 עליו⁴³ בהעלם אחת - אינו חייב אלא חטאת אחת⁴⁴.
28 עשו השוכב והנשקב בהמה וזכור כבעילה אחת.

(2) שהעושה אותן בשוגג, חייב עליהן חטאת. (3) כן בכתב-יד תימן. ובדפוס רומי כאן ולהלן בסמוך, ובדפוסים חדשים, בטעות: "אחת". ורוצה לומר, אפילו בהעלם אחד (וכל-שכן אם עשה בכמה העלמות). והיינו, שנעלמו ממנו כל האיסורים האלו, וחשב שהם מותרים, ורק אחר שעשה כל אותן העבירות, נודע לו שהם אסורים. (4) דברי ר' יוחנן בכריתות ב: ולמד זאת ממה שכתבה התורה בבא על אחותו חיוב כרת באופן מיוחד בפרשת קדושים (ויקרא כ, יז), אף כי אחותו נכללה בין שאר עריות החייבים כרת (שם יח, כט), וזה בא ללמד, שכשם שאחותו חייב עליה אפילו אם עשאה ביחד עם עבירות אחרות, כמו כן כל יתר העריות כולן - חייב הוא על כל אחת ואחת מהן. ורבי יצחק וכן רבנן (כריתות שם) למדו זאת ממה שנאמר (שם יט): "ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב לגלות ערותה", ולא נאמר "ואל נדה בטומאתה לא תקרב" - ללמדך שהוא חייב על כל אשה ואשה, אפילו בהעלם אחד. (5) למעלה פ"א הלכה ד. (6) ארבעים ושלש לאו דוקא, שהרי באשה לא שייך "השוכב עם זכר", ו"הבא על אביו", ו"הבא על אחי אביו" ו"שוכב עם בהמה". ובגביר לא שייך "האשה שמביאה עליה את הבהמה" (לחם-משנה). (7) כלומר,

ביבמות לג: (34) שהרי היא נאסרת גם על בעלה בזמן נדתה. (35) לאחיו של בעלה, זה שבא עליה באיסור. (36) סנהדרין נד. (37) שם. (38) וגם משום "ואת זכר לא תשכב". (39) כלומר, אותו הזכור שלפני זה בא הוא עליו, אבל אם הביא עליו זכר אחר חייב שתים, ראה להלן פ"ה הלכה ג. (40) ראה להלן שם, כי גופין מחלקין לחייבו שתים. (41) מחלוקת בין ר' ישמעאל ור"ע בכריתות ג., ופסק כר"ע (כסף-משנה). (42) שר"ע דורש שם "לא תשכב", קרי ביה גם "לא תשכב", ונחשב כאילו בא הוא פעמיים על הזכר הזה בהעלם אחד. (43) אותה הבהמה שבא עליו לפני זה. ראה להלן פ"ה שם. (44) כריתות שם. ולדברי אב"י, גם ר' ישמעאל שמחייב שתים אצל הבא על הזכור והביא זכר עליו, מחייב רק אחת אצל הבא על הבהמה והביא בהמה עליו, וראה להלן שם.

ב. יֵשׁ בּוֹעֵל⁴⁵ בְּעִילָה אֶחָת⁴⁶ וְחֵיב עָלֶיהָ שְׁמוֹנֶה חֲטָאוֹת⁴⁷. מִיֵּצֵד? יַעֲקֹב⁴⁸ שֶׁהֵיחָה לוֹ בֵּת מִזְלָפָה⁴⁹ וְשָׁמָּה תִּמְנָע, נִשָּׂא לְבֶן⁵⁰ תִּמְנָעוּ⁵¹ וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּת וְשָׁמָּה סָרַח, וְאֵין לְלֶכֶן בֵּת⁵² אֶלָּא רָחֵל לְבָדָה⁵³, נִמְצָאת סָרַח בֵּת בֵּת יַעֲקֹב⁵⁴ וְאַחוֹת אִשְׁתּוֹ⁵⁵ מֵאֲבִיהָ⁵⁶ הֵן שְׁנֵי אֶסְרִין הֶבְאִין כְּאֶחָת⁵⁷. נִשָּׂאת סָרַח לְרֵאוּבֵן⁵⁸ וְנִאֲסְרָה⁵⁹ עַל שָׂאָר בְּנֵי יַעֲקֹב⁶⁰, נֹסֵף בָּהּ⁶¹ אֶסְרֹר לְיַעֲקֹב וְהָרִי הָיָה כִּלְתּוֹ⁶². מֵת רֵאוּבֵן אוֹ גֵרֶשׁ וְנִשָּׂאת סָרַח זֹו לְאַחֵי יַעֲקֹב מֵאֲמֹי⁶³ - מֵתוֹף שְׁנִאֲסְרָה עַל שָׂאָר אֶחָי יַעֲקֹב⁶⁴, נֹסֵף לְיַעֲקֹב בָּהּ⁶⁵ אֶסְרֹר אֶשֶׁת אֶחָיו⁶⁶. מֵת אוֹ גֵרֶשׁ⁶⁷ וְנִשָּׂאת סָרַח זֹו לְיִשְׁמָעֵאל⁶⁸ - מֵתוֹף שְׁנִאֲסְרָה עַל שָׂאָר אֶחָי יִשְׁמָעֵאל⁶⁹, נֹסֵף לְיַעֲקֹב בָּהּ⁷⁰ אֶסְרֹר אֶשֶׁת אֶחָי אֶבְיֹו. מֵת יִשְׁמָעֵאל וְנִפְלָה לִיבּוֹם לְפָנֵי יַעֲקֹב⁷¹, וְעָבַר יַצְחָק וּיְבָמָה אָף עַל פִּי שֶׁהָיָה שְׁנִיָּה לֹו⁷² - מֵתוֹף שְׁנִאֲסְרָה עַל שָׂאָר אֶחָיו⁷³, נֹסֵף בָּהּ אֶסְרֹר לְיַעֲקֹב מִשּׁוּם אֶשֶׁת אֶבְיֹו וּמִשּׁוּם אֶשֶׁת אִישׁ, שְׁשָׁנֵי הָאֶסְרִין כְּאֵין כְּאֶחָת⁷⁴. אִם שָׁגַג יַעֲקֹב וּבָא עַל סָרַח זֹו כְּשֶׁהָיָה נִדָּה⁷⁵ בְּחַי יַצְחָק בְּעִלָּה⁷⁶ וּבְחַי רָחֵל אֶשֶׁת יַעֲקֹב⁷⁷ - הָרִי זֶה חֵיב עָלֶיהָ שְׁמוֹנֶה חֲטָאוֹת: מִשּׁוּם בֵּת בְּתוֹ⁷⁸, וּמִשּׁוּם אֶחוֹת אִשְׁתּוֹ⁷⁹, וּמִשּׁוּם כִּלְתּוֹ⁸⁰, וּמִשּׁוּם אֶשֶׁת אֶבְיֹו, וּמִשּׁוּם אֶשֶׁת אִישׁ, וּמִשּׁוּם נִדָּה. וְכֵן כָּל מִיּוֹצֵא בְּזֶה.

שני האיסורים כאחד (מרכבת המשנה, וראה לחם-משנה). (54) נכדתו, שהיא בת תמנע, שהיא בתו של יעקב. (55) רחל. (56) לבן. ולא מאמה. (57) שמיד עם לידתה של סרח, חלים על יעקב שני האיסורים כאחד, וכבר אמרנו למעלה, שבבת אחת חל איסור על איסור. (58) בן יעקב, שהיא בת אחותו, ומותרת לו. (59) בנישואין אלו. (60) משום "אשת אחיו". (61) בנישואין אלו. (62) שמתוך שנאסרה על בני יעקב, נאסרה גם על יעקב עצמו, שהרי באיסור מוסיף - חל איסור על איסור, כנ"ל. (63) נקט אחי יעקב מאמו, משום דלהלן, שנשאת לישמעאל ונפלה לייבום לפני יצחק, שאם היתה נשואה לפני זה לאחי יעקב מאביו, הרי היא כלתו של יצחק, ואינה נופלת לפני לייבום, כמפורש בפ"ו מהלכות יבום וחליצה שערוה פטורה מן החליצה ומן היבום (כסף-משנה), ואפילו אם עבר ויבמה אינה "אשת אב", שהרי אין קידושין תופסין בכלתו. ועוד, שהרי היא אסורה עליהם משום אשת אח, ולא חל עליהם שום איסור אחר. לכן כתב שנישאה לאחי יעקב מאמו, ואם כן אינה אסורה לא על יצחק ולא על אחי יעקב מאביו. (64) משום אשת אח. (65) בנישואין אלו, על האיסורים הקודמים. (66) שאיסור חל על איסור באיסור מוסיף. (67) בעלה, שהוא אח של יעקב. (68) דוד יעקב, שהוא אחי יצחק אביו. (69) באיסור אשת אח. (70) בנישואין אלו. (71) שהוא אביו של יעקב. שמן התורה יש חיוב על יצחק לייבמה, ורק מדרבנן אסרו לייבם בת נכדתו, משום איסור שניות, ראה יבמות כא. כי בת נכדתו היא איסור שניות מדרבנן (פ"א מהלכות אישות הלכה ו, אות יא). ובמשנה שם כ. "איסור מצוה = שניות מדברי סופרים, חולצת ולא מתייבמת". (72) ותופסין קידושין באיסור דרבנן. (73) של יעקב מאביו, משום אשת אב. (74) וחלים שניהם בבת אחת על האיסורים הקודמים, ששניהם מוסיפים עליהם, ובאיסור מוסיף אמרינן איסור חל על איסור. (75) ומתוך שנאסרה על בעלה יצחק, נאסרה גם על יעקב, כמבואר למעלה הלכה א. (76) אבל לאחר מיתתו, אינו חייב משום אשת איש. (77) שהיא אחות סרח, אבל לאחר מותה של רחל אינו חייב משום איסור אחות אשתו, שאיסור אחות אשתו אינו אלא בחיי אשתו (ויקרא יח, יח). (78) סרח בת תמנע בת יעקב. (79) שהיא בתו של לבן, והיא אחות רחל אשת יעקב. (80) אשת בנו ראובן, שאסורה עליו גם לאחר מות בנו או לאחר שגירשה (פ"ב מהלכות איסורי ביאה הלכה א). (81) שהרי נישאה לאחיו מאמו, ועיין שם הלכה ב. (82) שהרי נישאה לישמעאל.

ג. כָּל אֵלוֹ שֶׁתֵּאֲסַר זֹו הָעֲרֹוה עָלֶיהֶן בְּאֶסְרֹר מוֹסִיף, צָרִיךְ שֶׁהָיוּ הָאֲנָשִׁים הָאֲחֵרִים מְצוּיִין בְּעוֹלָם⁸³ כְּדֵי שֶׁתֵּאֲסַר עָלֵיהֶן, וּמֵתוֹף שֶׁתֵּאֲסַר עָלֵיהֶן יִתּוֹסֵף אֶסְרֹר אַחֵר לָזֶה; אֲבָל אִם אֵינֶן מְצוּיִין - אֵין אוֹמְרִין: הוֹאִיל וְאֵלוֹ הָיָה לָזֶה בָּנִים אוֹ אֲחִים הֵיחָה נִאֲסְרָת עָלֵיהֶן - יִתּוֹסֵף אֶסְרֹר לְזִקְנָן⁸⁴, שֶׁהָרִי אֵין שָׁם עֲתָה לֹא בֶן וְלֹא אָח. וְכֵן כָּל מִיּוֹצֵא בְּזֶה.

(45) בשוגג. ומקור הלכה זו בכריתות יד: במשנה ובגמרא. (46) אסורה. (47) משום שמונה שמות. משנה שם. (48) שהוא בעלה של רחל, בתו של לבן. (49) שהיא אשתו השנייה, ואינה בתו של לבן. (50) שהוא חותנו של יעקב. (51) שהיא מותרת לו, שהרי זלפה אינה קרובתו. (52) אחרת חוץ מסרח. (53) שעדיין אין על יעקב שום איסור "אחות אשתו", וכשנולדה סרח חלים על יעקב שני האיסורים: "בת בתו" ו"אחות אשתו" בבת אחת, ואילו היתה ללבן עוד בת, לא היתה סרח נאסרת משום בת בתו, כיון שיעקב כבר נאסר באיסור "אחות אשתו" באחותה של רחל, אין איסור "בת בתו" חל עליו, אף כי לגבי סרח באים

(83) כך נלמד מהגמרא בכריתות שם, שאמרו "מודה ר' יוסי באיסור מוסיף, מאי איסור מוסיף איכא הכא? דאיכא ברא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי י"ג טבת - ספר קרבנות - הלכות שגגות קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

22. הרי הפל שנגגה אחת ואינו חייב אלא חטאת אחת.⁸
23. אבל אם שנגג בה ואחר כך נודע לו, וחזר ושנגג בה
24. עצמה ובעלה ואחר כך נודע לו, וחזר ושנגג בה
25. עצמה ובעלה - חייב על כל בעילה ובעילה;⁹
26. שהידיעות מחלקות השגגות.¹⁰

(2) אחת הנשים האסורות עליו באיסור עריות המנויות
בפרשת אחרי מות, ופורטו למעלה (פ"א ה"ד). (3) בא
עליה וחזר ובא עליה על אותה הערה עצמה כמה פעמים.
(4) כן הוא "אחד", בכת"י תימן ובדפוס רומי (וכן צריך
להיות להלן בכל הפרק). והיינו שנעלם ממנו כל הזמן כי
אשה זו אסורה עליו. (5) להלן פ"ז ה"ב לענין שבת (אם
ידע עיקר דין שבת, ושכח בכמה שבתות, שהם שבת
בהעלם אחת) ולהלן ה"ה לענין נדה (אם שגג ובא על נדה
אחת כמה פעמים בזמנים שונים של נדות, כגון שבא עליה
וטהרה מנדתה וטבלה, וחזרה וראתה ובא עליה פעם שניה
באותה שגגה עצמה, בהעלם אחד) כתב רבינו כי ימים
מחלקים את השגגה האחת לחייבו כמה חטאות. והיינו מפני
שיש ימי היתר בין פעולה אחת של איסור לבין פעולה
שניה, אבל כאן שאין ימי היתר מפסיקים בין ביאה לביאה
- הכל שגגה אחת, וראה להלן פ"ו ה"א, ובכריתות יז, א.
(6) בין ביאה אחת לשניה, וכל הבעילות האסורות נעשו
בהעלם אחד. (7) וראה להלן ה"ג, כי גופים מחלקים את
ההעלמה האחת לחייבו בכמה חטאות. (8) כריתות טו, א.
מחלוקת רבי אליעזר וחכמים, ופסק רבינו כחכמים.
(9) קרבן חטאת. (10) כלומר, הידיעות שבין בעילה אחת
לשניה מחלקות השגגות, שלא יחשבו כשגגה אחת, וחייב
על כל ידיעה וידיעה. ראה להלן פ"ו ה"א וה"ט, ומקור דבר
זה בשבת ע"א, ב - ובכריתות יז, ב - במשנה: "אם אכל חלב
וחלב וכו' אם היתה ידיעה בינתיים וכו' מביא חטאת על
כל אחת ואחת וכו'".

27. ב. הבא על הערה ביאות הרבה בהעלם אחת, וזו
28. הנבעלת היתה לה ידיעה בין כל ביאה וביאה,¹¹
29. שנמצאו הביאות אצלה בהעלמות הרבה - הוא
30. מביא חטאת אחת, והיא מביאה חטאת על כל ביאה
31. וביאה.¹² הוא היו לו ידיעות בינתיים,¹³ והיא בהעלם
32. אחת - הוא מביא חטאות הרבה,¹⁴ והיא מביאה
33. חטאת אחת.¹⁵

(11) כגון שבשעת ביאה נעלם ממנה שזה אסור, ואחר
הביאה נודע לה, ושוב שכחה, ושוב נודע לה, וחזר הדבר
כמה וכמה פעמים, ולו לא נודע עד לאחר כל הביאות.
(12) תוספתא, כריתות פ"א (הובאה בכריתות, שם).
(13) שנודע לו בין ביאה לביאה כי בעל באיסור, ובשעת
הביאות שכח שדבר זה אסור. (14) על כל ביאה וביאה.
(15) תוספתא, שם.

34. ג. הבא על עריות הרבה בהעלם אחת,¹⁷ אף על פי
35. שפלג משם אחד,¹⁸ הואיל והן גופים מחלקים¹⁹ - חייב
36. על כל אחת ואחת.²⁰ פיעד? הרי שבעל חמש נשיו
37. נדות או שפא על חמש אחיותיו או על חמש בנותיו

לסבא, מיגו דאיתוסף איסורא לגבי בריה, איתוסף איסורא
לגבי דידיה". הרי שדווקא אם יש לו לאביו בן, הרי זה
איסור מוסיף (כסף-משנה). (84) לזה שהיא אסורה עליו
מקודם באיסור אחר.

1. ד. מי שהיה נשוי שלש נשים, ובא על אמה של
2. אחת מהן, שהיא אם אמה של שניה, שהיא אם
3. אביה של שלישית,⁸⁵ אף על פי שזקנה זו היא
4. חמותו ואם חמותו ואם חמיו ושלשה שמות הן⁸⁶
5. ואסור בת אחת היא⁸⁷ - אינו חייב אלא חטאת
6. אחת.⁸⁸ לפי שנאמר באשה ובתה: ובת בנה ובת
7. בתה שארה הנה זמה היא - הכתוב עשה שלשה
8. גופין כגוף אחד,⁸⁹ לפיכך יחשבו השלשה שמות
9. בשם אחד.⁹⁰

(85) כגון שנשא את לאה ונשא גם את בתה של רחל אחותה
של לאה, וגם את בת בנו של לכן, שהוא אחיהן של לאה
ורחל, ושגג ובא על אשת לכן (אחר מותו) שהיא אמם של
לאה ורחל אחיהן. (86) ג' איסורים הם. (87) כגון שקידש
את שלשתן בבת אחת על-ידי שליח. (88) משנה בכריתות
יד: "ר' יוחנן בן נורי אומר, הבא על חמותו, חייב עליה
משום חמותו ואם חמותו ואם חמיו. אמרו לו, שלשתן שם
אחד הן". (89) כלומר, התחיל בשלש נשים, וסיים בלשון
יחיד "זימה היא", להורות כי לפעמים אינו חייב על שלש
אלו אלא חטאת אחת, כגון שבא על אשה אחת שישנם
עליה שלשה לאווין אלו (שם טו. דברי ר' אבהו בשם ר'
יוחנן). (90) וזהו מה שאמרו (שם) במשנה "אמרו לו,
שלשתן שם אחד הן".

10. ה. אבל הבא על אחותו, שהיא אחות אביו והיא
11. אחות אמו - חייב שלש חטאות;⁹¹ שנאמר: ערות
12. אחותו גלה - חייב על אחותו בפני עצמה ואף על פי
13. שהיא אחות אמו ואחות אביו.⁹² והיאך תהיה זאת?
14. כגון שפא על אמו והוליד ממנה שתי בנות, ובעל
15. אחת מבנותיו והוליד ממנה בן; כשיבוא הממזר
16. הזה על הבת השנית, שהיא אחות אמו הממזרת,
17. שהיא אחותו מאביו, שהיא אחות אביו מאמו - חייב
18. שלש חטאות. וכן כל פיוצא כזה.⁹³

(91) משנה וגמרא שם טו. (92) שהענין הזה של "ערות
אחותו גילה" נכפל בפסוק (שם) כדי להורות שהוא חייב
על כל שם ושם. (93) אם עשה מעשה אחד שחייב עליו
משום שמות הרבה, שחייב על כל שם ושם, ראה למעלה
הלכה א.

פרק חמישי

(1) יבאר דין הבא על ערוה אחת בביאות הרבה בהעלם אחד
או על עריות הרבה.

19. א. הבא על ערוה ביאות הרבה בהעלם אחת,⁴ אף
20. על פי שהיה בין בעילה ובעילה ימים הרבה,⁵
21. הואיל ולא נודע לו בינתיים⁶ והרי היא גוף אחד⁷ -

19 **שֶׁהָכֵל בְּשָׁגָה**³⁹ **אַחַת. הָבָא עַל הַנִּדָּה בְּשָׁגָה,**
20 **וְהָיָה מִנְדָּתָה וְטָבְלָה, וְחִזְרָה וְרָאֵתָה נִדָּה, וְכָא**
21 **עָלֶיהָ פַּעַם שְׁנִיָּה בְּאוֹתָהּ שָׁגָה עֲצֻמָּה**⁴⁰ **- חֵיב עַל**
22 **כָּל פַּעַם וּפַעַם**⁴¹, **אָף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּהֶעֱלֵם אַחַת**⁴²
23 **וְהוּא גוֹף אֶחָד**⁴³; **וְשִׁזְמַן נִדּוֹת זֶה חוּץ מִזְמַן נִדּוֹת**
24 **הַשְּׁנִיָּה**⁴⁴, **וְהָיָה הֵן כְּשֶׁפָּתִי נָשִׁים נִדּוֹת**⁴⁵.

(32) מעד אחד, או מעבד ושפחה וגוי המסיח לפי תומו, ואע"פ שאין דבר שבעררה פחות משנים - הקילו רבנן בדבר זה להאמין לכל אלו, משום שדבר העשוי להתגלות הוא ואינם חשודים לשקר בו, ועוד שלא תשאנה בנות ישראל עגונות (פי"ב מהל' גירושין ה"ו, ופי"ג הכ"ט). (33) זה מוסב על "באו עדים שמת ונישאת", שאפשר לה להנשא אפילו בלא הוראת בית-דין (ראה רש"י יבמות פז: ד"ה ניסת שלא ברשות ב"ד). (34) זה מוסב על "שמעה שמת", וכגון שהעיד לפניהם עד אחד או עבד ושפחה וגוי המסיח לפי תומו, שכל ההיתר הוא על-פי בית-דין. (35) משנה, יבמות פז, ב: "האשה שהלך בעלה למדינת הים, ובאו ואמרו לה מת בעלך וכו', ניסת שלא ע"פ ב"ד, תצא וחיבת בקרבן". ומה שאמרו שם במשנה: "ניסת על-פי בית-דין תצא ופטורה מן הקרבן" - נדחה מן ההלכה, שכן אמרו זעירי ורבא (שם צב.) שאין זו הוראה כלל, אלא טעות היא, וראה להלן פי"ד ה"ג, ובמה שכתבנו שם. (36) מחלוקת רבי אליעזר וחכמים (שם צב.) לענין הורוה בית-דין להנשא והלכה וקלקלה, כגון אלמנה לכהן גדול וכו', והוא-הדין, לפי ההלכה, בנישאת על-פי בית-דין שחיבת בקרבן) ופסק כחכמים, שחיבת קרבן אחד על כל הביאות שבה עליה בעלה השני, הואיל ולא נודע לה ביתניים שבעלה הראשון חי, וראה רש"י שם. (37) שם: "מודים חכמים לרבי אליעזר, שאם נשאת לחמשה בני אדם שחיבת קרבן על כל איש ואיש, הואיל והם גופים מוחלקים". (38) משנה, שם פז, ב: "הורוה ב"ד לנישא, והלכה וקלקלה - חיבת בקרבן", ובגמרא שם צב, א - "מאי קלקלה, ר"א אומר זינתה (= כלומר בלי קידושין), ורבי יוחנן אומר אלמנה לכ"ג, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט", אבל זינתה פטורה מן הקרבן, שטוענת לב"ד: אתם עשיתם אותי לפנויה. וכל זה אינו לפי דעת המשנה שנישאת על-פי ב"ד פטורה מן הקרבן, אבל לפי ההלכה שגם נישאת חיבת קרבן, כל-שכן שזינתה, חיבת בקרבן (ועי' 'מאירי' שם פז:). (39) כגון שחשב שהיא טהורה, או ששכח שהנדה אסורה. (40) בהעלם אחד, שלא נודע לו כל הזמן שהיא נדה, וכגון שהיא לא סיפרה לו כל הדבר שהיא נדה וטבלה ושוב פרסה נדה, או שלא נודע לו כל הזמן שהנדה אסורה. (41) חטאת אחת על כל עת נדתה (דברי רבא, כריתות יז.). (42) כלומר, שהוא בעל את הנדה בכל הפעמים בהעלם אחד. (43) כלומר, האיסור הוא גוף אחד, שהרי בעל אותה אשה כמה פעמים ולא בעל כמה נדות, ובהעלם אחד וגוף אחד, היה מן הדין שלא לחייב אלא חטאת אחת בלבד. (44) כלומר, שעת נדתה הראשונה אינו בעת נדתה השנייה. וזה כאילו שכח בכמה שבתות שהן שבת ועשה בהן מלאכה בהעלם אחד, שהימים שבו שתי השבתות מחלקים לחייבו

1 **בְּהֶעֱלֵם אַחַת - חֵיב עַל כָּל גּוֹף וְגוֹף. מִכָּאן**²¹ **אַתָּה**
2 **לִמָּד, שֶׁזֶה שֶׁאִמְרוּ חֲכָמִים**²²: **הָבָא עַל הַזְכוּר וְהִבִּיא**
3 **זָכוּר עָלָיו בְּהֶעֱלֵם אַחַת - חֵיב חֲטָאת אַחַת**²³, **בְּמָה**
4 **דְּבָרִים אֲמֹרִים? כְּשֶׁהָיָה אוֹתוֹ הַזְכוּר עֲצֻמָּה**²⁴; **אָבָל**
5 **אִם הָיָה זָכוּר אַחֵר, בֵּין שָׂבָא עַל שְׁנֵיהֶם**²⁵ **בֵּין שָׂבָא עַל**
6 **זֶה וְהִבִּיא זֶה עָלָיו**²⁷ **- חֵיב עַל כָּל גּוֹף וְגוֹף**²⁸. **וְהוּא**
7 **הַדִּין כָּכָא עַל הַבְּהֵמָה וְהִבִּיא בְּהֵמָה עָלָיו**²⁹.

(16) בא בשוגג על כמה נשים האסורות עליו. (17) שנעלם ממנו שדבר זה אסור במשך כל זמן הביאות האלו, ולא נודע לו בין ביאה לביאה. (18) כלומר, משום איסור אחד. (19) מכיון שהביאות הללו לא היו בגוף אחד אלא בכמה גופים. (20) על כל גוף וגוף חייב קרבן חטאת מיוחד, משנה כריתות טו, א: "הבא על חמש נשיו נדות בהעלם אחת, שהוא חייב על כל אחת ואחת", ובגמרא שם, נאמר הטעם: "הואיל והן גופים מוחלקים". וכ"ש אם היו הנשים הללו אסורות כל אחת משום איסור אחר, שהרי אפילו במעשה אחד אם יש בו כמה שמות, חייב כמה חטאות על כל שם ושם, ראה למעלה פ"ד ה"א. (21) שאנו מחלקים באיסור אחד בין כמה גופים, שחייב כמה חטאות, לבין גוף אחד שחייב חטאת אחת על כמה ביאות, ראה למעלה ה"א. (22) כריתות ג, א. וסנהדרין נד, ב. דברי רבי עקיבא. (23) ראה למעלה פ"ד ה"א. (24) כלומר, הזכר שבא עליו מקודם, אותו הזכר עצמו הביא אחר-כך עליו. (25) שני זכרים. (26) על זכר אחד. (27) זכר אחר. (28) כן הוא ב'ירושלמי' סנהדרין פ"ז ה"ט, ובבבלי כריתות שם, אבל מהבבלי סנהדרין שם נשמע לכאורה לרבי ישמעאל כי אף בשני גופים חייב אחת, וראה ב'אור שמח' כאן, וב'מעשה רוקח' פ"ד ה"א, מה שכתבו בזה. (29) שמה שאנו אומרים כי הבא על בהמה והביא בהמה עליו בהעלם אחד שאינו חייב אלא חטאת אחת (ראה למעלה פ"ד שם), שאין זה אלא אותה הבהמה שבא עליה לפני זה, אותה הבהמה עצמה הביא עליו לאחר מכן, אבל בבהמה אחרת - חייב שתי חטאות, משום שהם שני גופים.

8 **ד. הָאִשָּׁה שֶׁהִבִּיאָה עָלֶיהָ בְּהֵמָה הִרְבָּה בְּהֶעֱלֵם**
9 **אַחַת - חֵיבַת חֲטָאת עַל כָּל בְּהֵמָה וּבְהֵמָה**³⁰, **שֶׁהָיָה**
10 **גּוֹפִין מִחֻלְקִין; וְהָיָה זֶה כִּי שֶׁנִּבְעֲלָה לְאֻנָּשִׁים הִרְבָּה**
11 **בְּהֶעֱלֵם אֶחָד, שֶׁהִיא חֵיבַת חֲטָאת עַל כָּל אִישׁ**
12 **וְאִישׁ**³¹.

(30) נלמד ממה שכתב קודם ה"ג (כסף-משנה), ואף אם הביאה את הבהמה הזאת עליה כמה פעמים, אינה חייב על בהמה אחת כ"אם חטאת אחת, ועל עוד אחרת חטאת שניה. (31) ראה להלן ה"ה.

13 **ה. הָאִשָּׁה שֶׁהָלַךְ בַּעֲלָהּ לְמַדִּינַת הַיָּם, וְשִׁמְעָה**³²
14 **שְׁמַת אוֹ שָׂבָאוּ עֲדִים שְׁמַת, וְנִשְׂאָת, בֵּין עַל פִּי**
15 **עֲצֻמָּה**³³ **בֵּין עַל פִּי בֵּית דִּין**³⁴, **וְנִדְעָ שֶׁבַּעֲלָה קָיָם -**
16 **חֵיבַת קֶרְבָּן**³⁵ **אֶחָד**³⁶. **וְאִם נִשְׂאָת לְאֻנָּשִׁים הִרְבָּה**³⁷ **או**
17 **שִׁזְזָתָה עִם אֻנָּשִׁים הִרְבָּה**³⁸ **- חֵיבַת חֲטָאת עַל כָּל**
18 **אִישׁ וְאִישׁ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן גּוֹפִים מִחֻלְקִין, וְאָף עַל פִּי**

בוודאי ממנה הוא שראתה בשעת תשמיש. ועי' רש"י שם. (61) הדם. (62) כלום, אלא קינחה עצמה מיד סמוך לפרישתו. (63) משנה, שם: "נמצא על שלה אותיום (=תיכף) טמאין וחיבין קרבן", שגם כאן ברור הדבר שראתה דם בשעת התשמיש. (64) מזמן פרישתו של הבעל, ועד שקינחה את עצמה. (65) טומאת שבעה. שיתכן כי הדם בא לאחר התשמיש, ברייתא שם, ב. ומפרש רב חסדא (שם) כי גם במשנה הביאור כך. (66) מן החטאת (שם). ומשום שאין חטאת בהמה באה על הספק (ראה פ"ז מהל' פסולי המוקדשין ה"י), אבל הם חייבים בקרבן אשם תלוי (גמרא, שם טו.). (67) "כוונת פניה, הוא לשון נקיה" (רבינו בפי"ה"מ, נדה שם). כלומר, פניה של מטה, אותו המקום (ראה רש"י, שם). (68) כלומר, ששהתה זמן שאפשר בו לרדת מן המיטה וכן לקנח את עצמה. ורק לאחר משך זמן זה קינחה עצמה. (69) על המטלית שקינחה בה. (70) שאנו תולין כי הדם הזה בא לאחר גמר התשמיש, ואילו בשעת התשמיש לא היתה נדה כלל (משנה, נדה שם, מחלוקת רבי עקיבא וחכמים, ופסק כחכמים).

ז. מי שעבר ובעל סמוך לנסת⁷¹ על דעת שתקדם ביאתו לראית הדם, והרגישה האשה שנטמאת בשעת תשמיש ואמרה לו נטמאתי - הרי זה לא יפרש פשהוא מתקשה⁷², כמו שבארנו בהלכות אסורי ביאה⁷³. ואם לא ידע שאסור לפרש מיד ופרש פשהוא מתקשה - חיב שתי חטאות⁷⁴: אחת על פניסתו, שהרי בעל נדה⁷⁵, ואחת על יציאתו⁷⁶, שיציאתו הנאה לו פביאתו. במה דברים אמורים?⁷⁷ פשידע שאסור לבעל בשעת הוסת ודמה שתקדם בעילתו לראיתו, ולא ידע שאסור לפרש מיד, שנמצאו לו שתי העלמות⁷⁸ בשתי הבעילות⁷⁹; אבל אם לא ידע שאסור לבעל בשעת הוסת⁸⁰, ולא ידע שאסור לפרש מן הטמאה מיד, אף על פי שפרש מיד והוא מתקשה - אינו חיב אלא חטאת אחת⁸¹; מפני שפניסתו ויציאתו, שהן בשתי בעילות, בשגגה אחת הן, ובהעלם אחת עשה הכל⁸². והוא הדין בפשאר העריות⁸³, שאם שגג וקא על הערוה על דעת שהיא מתרת, ונודע לו שהיא ערוה והוא בתוך התשמיש - לא יפרש מיד, שיציאתו הנאה לו פביאתו. ואם לא ידע שאסור לפרש מיד ופרש והוא מתקשה - אינו חיב אלא חטאת אחת⁸⁴, שהפל שגגה אחת היא.

(71) נקט כן כדי לחייבו גם על הכניסה כדלהלן, ואילו שלא בשעת וסתה פטור על הכניסה (למעלה ה"ו). (72) כשהאבר עדיין חי. (73) פ"ד הי"א. (74) משנה, שבועות יד, ב: "היה משמש עם הטהורה, ואמרה לו נטמאתי ופירש מיד - חיב, מפני שיציאתו הנאה לו כביאתו", ובגמרא שם יז, ב: "איתמר, אביי וכו' חיב שתיים". (75) בשוגג. (76) שפירש באבר חי, ופרישה זו נחשבת לו כביאה בפני עצמה. (77) שם יח, א - בגמרא.

בכמה חטאות (ראה להלן פ"ז ה"ב) - כמו כן גם הטבילות שבין עת נדתה האחת לבין עת נדתה השניה, נחשבות כמו הימים שבין השבתות. (45) שהבא עליהן בהעלם אחד, חיבב שתי חטאות, ראה למעלה ה"ג וה"א.

ו. הבא על אשתו שלא בשעת וסתה⁴⁶ וראתה דם בשעת התשמיש⁴⁷ - הרי אלו⁴⁸ פטורין מקרבן חטאת, מפני שזה באנוס הוא ולא שוגג⁴⁹. ששה שוגג⁵⁰ היה לו לבדק ולדקדק, ואלו בדיק יפה ודקדק בשאלות - לא היה בא לידי שגגה, ולפי שלא טרח בדרישה ובחקירה ואחר כך יעשה צריך בפרה; אבל זה - מה לו לעשות? הרי טהורה היתה ושללא בשעת וסתה בעל. אין זה אלא אנס. ולפיכך⁵¹, בין שנמצא דם על עד שלה⁵² בין שנמצא על עד שלה⁵³ - פטורין⁵⁴. אבל אם עבר ובא עליה סמוך לנסת⁵⁵, ודמה שבעל ופרש קדם שתראה דם, וראתה בשעת התשמיש - חיבין בקרבן, שזו היא שגגה⁵⁶. לפיכך⁵⁷, אם נמצא דם על עד שלה⁵⁸ - שניהם טמאים⁵⁹ וחיבין בקרבן⁶⁰. נמצא⁶¹ על עד שלה: אם קנחה עצמה מיד כשפרש הבעל ולא שהתה⁶² - שניהם טמאים וחיבין בקרבן⁶³; ואם שהתה⁶⁴ כדי שתושיט ידה לתחת הפר או לתחת הכסות ותטל עד לבדק בו ואחר כך קנחה עצמה - שניהן טמאים בספק⁶⁵ ופטורין מקרבן⁶⁶; ואם שהתה כדי שתדק מן המטה ותדיח את פניה⁶⁷ ואחר כך קנחה עצמה⁶⁸ ונמצא דם⁶⁹ - בעלה טהור⁷⁰.

(46) קביעותה לראות דם. (47) והרי נכשל ובא על נדה. (48) שניהם הבעל ואשתו. (49) שבועות יח, א. (50) שמחויב קרבן. וכגון שבא על אשתו נדה וחשבה שהיא טהורה, ראה למעלה פ"ב ה"ח. (51) כלומר, כיון שזה אונס. (52) המטלית שהיא מקנחת עצמה אחר התשמיש. (53) המטלית שהוא מקנח עצמו אחר התשמיש. כי דרך איש ואשה לבדוק עצמם אחר התשמיש: הוא קינח עצמו במטלית שלו, והיא במטלית שלה (פ"ד מהל' איסורי ביאה ה"ד-טו.). וראה להלן בהמשך ההלכה, לענין בא עליה סמוך לוסת, שלפעמים יש הבדל בין אם נמצא הדם על שלה, לבין אם נמצא הדם על שלו. (54) אף כי ודאי בעל נדה, פטורים מטעם הנ"ל שזה אונס גמור, ואין חיוב חטאת אלא על השוגג. (55) שאסור לבוא עליה בעונה הסמוכה לוסתה, שמא תראה דם בשעת תשמיש (הל' איסורי ביאה שם הי"ב, ועיי"ש כמה הוא זמן עונה). (56) כלומר, אין זה מזיד, שהרי לא התכוון לבעול בעת שהיא נדה. וגם אין זה אונס, כי לא היה לו לבעול סמוך לוסת, אלא שוגג הוא, וראה למעלה פ"ב ה"ט בדין אומן. (57) כיון שזהו שוגג, וחיבים חטאת. (58) שהוא קינח בו אחר התשמיש. (59) שבעת ימים, היא משום טומאת נדתה, והוא משום שהבועל נדה כנדה, כמו שנאמר (ויקרא טו, כד) "ותהי משנה נדה יד, א. לפי מה שיבארו בשבועות יח, א - שמשנה זו עוסקת בבא עליה סמוך לוסתה. ואף-על-פי שקינח זמן רב אחרי התשמיש - כיון שנמצא על שלו,

הידיעות מחלוקות וכל זמן שלא נודע לו ביניהם אינו חייב אלא אחת. (6) כלומר, למחר של המחר, שהוא יומיים אחרי האכילה הראשונה. (7) נתבשרו בשלוש קערות, בשינוי מלאכת בישולם. וראה להלן פרק ט הלכה ט כי התמחוין מחלקים במעילה, אבל לעניין חיוב כריתות פסק כרבי עקיבא (כריתות טו): כי אין התמחוין מחלקים את ההעלם בין להקל ובין להחמיר, שאינו חייב חטאת על כל תמחוי ותמחוי, אף כי רבי יהושע שהוא רבו של רבי עקיבא סובר כי התמחוין מחלקין, פסק כרבי עקיבא שהשיב לרבי יהושע במשנה (שם), ובגמרא נסתפקו אם קיבל רבי יהושע תשובה רבי עקיבא או לא קיבל, וכיון שרבי עקיבא הוא וודאי ורבי יהושע הוא ספק – אין ספק מוציא מידי וודאי. (8) במשנה: "אם אכל חלב וחלב וכו' אם הייתה ידיעה בינתיים וכו' מביא חטאת על כל אחת ואחת". (9) כי שיעור אכילת חלב לעניין כרת ומלקות במזיד, וחטאת בשוגג – הוא בכזית. (10) בשתי קערות ושנתבשר חצי זית זה בשינוי מלאכת הבישול מאשר חצי הזית השני – אין אומרים התמחוין מחלקים, אלא שני החצאי זיתים מצטרפים. (11) שאכלם בנפרד ובהפסקה ביניהם. (12) בין להקל ובין להחמיר וכרבי עקיבא. (13) אין הכוונה שלא ישהה מסוף אכילת חצי זית ראשון להתחלת אכילת חצי זית שני, אלא מתחילת אכילת החצי זית הראשון עד סוף אכילת החצי זית השני. וכן מצאנו בגמרא ברכות יב: "כל השנה כולה אדם מתפלל וכו' חוץ מעשרה ימים שבין ראש השנה ויום הכיפורים", הרי ש"בין", הוא מתחילת ראש השנה עד סוף יום הכיפורים, שהרי בלעדי ראש השנה ויום הכיפורים אין עשרה ימים. (14) כחכמים במשנה כריתות יב: האומרים עד שישנה מתחילה ועד סוף כדי אכילת פרס ופסק גם כר' יוחנן בן ברוקא עירובין פג. כי שיעור אכילת פרס הוא כדי אכילת שלוש בצים. (15) לכזית שלם. (16) לא מבורר למה פשוט לו לרבינו שמצטרף למלקות יותר ממה שמצטרף לקרבן.

- ב. אכל נותר¹⁷ מחמשה זבחים, פזית¹⁸ מפל זבח, 17
בהעלם אחת, אף על פי שאכלן בחמשה תמחוין¹⁹ 18
- אינו חייב אלא חטאת אחת; שפלו שם אחד הן²⁰, 19
והתמחוין אינן מחלקין²¹. וגופי הזבחים אינן 20
מחלקין²², שאחד האוכל בשר מזבחים רבים או 21
מזבח אחד²³. וכן השוחט חמשה זבחים בחוץ²⁴ 22
בהעלם אחת - אינו חייב אלא חטאת אחת²⁵. הא 23
למה זה דומה? למשתתף לחמש צורות²⁶ בהעלם 24
אחת²⁷. 25

(17) בשר זבח שנותר לאחר זמן אכילתו, שאם אכלו במזיד חייב כרת ובשוגג מביא חטאת. (18) כי שיעור אכילת נותר להתחייב בה, הוא כזית. (19) נתבשרו כל זבח וזבח בקערה אחרת. (20) כלומר, אינם אלא איסור אחד והוא איסור נותר. (21) את השגגות שיתחייב בהן כמה חטאות. (22) לחייבו כמה חטאות ואף על פי שבעריות אמרנו למעלה (פרק ה הלכה ג) שגופים מחלקים - שם בעריות אי אפשר לבעול כולן בבת אחת, ולפיכך הגופים מחלקים, אבל אכילת נותר יכולה להיות מכל הזבחים בבת אחת, ולכן אין

(78) לפי שענין שגגת הכניסה אינו מענין שגגת הפרישה. שהרי שגגת הכניסה, לאו במותר ואסור היתה השגגה, כמו שהיתה שגגת הפרישה, אלא ביכול לבעול לפני זיבת הדם ובאינו יכול, ולעולם יודע הוא שהוא מזהר שלא לבעול סמוך לוסתה, וכיון שענין שגגת הכניסה אינו מענין שגגת הפרישה, אינו שייך לדין של אכל שני זיתי חלב בהעלם אחד שהוא חייב חטאת אחת (ר"י מיגש, שבועות שם). ורש"י פירש שם, שהן שתי העלמות לפי שיטתו ידיעה באמצע. (79) בכניסה וביציאה, שהן כשתי בעילות נפרדות. (80) ואמרה לו באמצע התשמישי: נטמאתי. (81) (שבועות, שם). (82) ששתי השגגות בענין אחד הם, שהוא במותר ואסור שבבעילת הנדה (ר"י מיגש, שם), ולפירוש רש"י שם הטעם, משום שאין כאן ידיעת החטא, כי הוא סבור שהוא אנוס ולא עשה חטא, מכיון שאינו יודע שאסור לבעול סמוך לוסתה, ונחשב הכל להעלמה אחת. (83) פשוט הוא (כסף-משנה). (84) בהיתר ואיסור הביאה, ואע"פ שיש כאן ידיעה בינתיים, בין הכניסה לבין היציאה (וראה למעלה ה"א, כי הידיעות מחלוקות השגגות) וצריך להתחייב שתי חטאות, גם על הכניסה וגם על היציאה – מכיון ששגגת הכניסה גרמה לשגגת היציאה, אין הידיעה מחלקת ואינו חייב אלא חטאת אחת ('אור שמח'). וראה ב'הר המוריה' ובהגהות הגרע"א בשם סדרי טהרה).

יום ש"ק י"ד טבת ה'תשפ"ב

פרק טשי

(1) יבאר שדין שגגת המאכלות כדין שגגת הבעילות, ואם האיסורין מצטרפין לקרבן.

- 1 א. דין שגגת המאכלות² כדין שגגת הבעילות³.
- 2 לפיכך, אם אכל אכילות הרבה משם אחד בהעלם
- 3 אחת⁴, אף על פי שיש ביניהן ימים רבים - אינו חייב
- 4 אלא חטאת אחת⁵. כיצד? אכל חלב היום ואכל חלב
- 5 למחר וחלב למחר⁶ בהעלם אחת, אף על פי שהן
- 6 בשלושה תמחוין⁷ - אינו חייב אלא אחת. אכל אם
- 7 אכל פזית חלב ונודע לו, וחזר ואכל פזית חלב
- 8 ונודע לו - חייב על כל אכילה ואכילה; שהידיעות
- 9 מחלקות השגגות⁸. אכל פחצי זית חלב⁹ וחזר ואכל
- 10 פחצי זית חלב בהעלם אחת, אף על פי שהן שני
- 11 תמחוין¹⁰ ואף על פי שהפסיק ביניהן¹¹ - הרי אלו
- 12 מצטרפין ומביא חטאת; שאין התמחוין מחלקין¹².
- 13 והוא שלא לשהה ביניהן¹³ יותר מפדי אכילת שלש
- 14 ביצים¹⁴, כמו שבארנו בהלכות מאכלות אסורות.
- 15 שפשם שמצטרף השעור¹⁵ למזיד למלקות, כך
- 16 מצטרף השעור לשוגג לקרבן¹⁶.

(2) האסורים. (3) ברור הוא, מדברי המשנה כריתות יא: (4) כלומר, אם אכל דבר איסור כמה פעמים, ונעלם ממנו במשך כל הזמן (מהתחלת האכילה הראשונה עד סוף האכילה האחרונה) כי דבר זה אסור באכילה. (5) על כל האכילות, כי לענין האכילות אין הימים מחלקים, כי אם

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק י"ד טבת - ספר קרבנות - הלכות שגגות קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הגופים מחלקים. (23) שווים הם, שאינו חייב אלא חטאת אחת, שאין הדין משתנה על ידי היותם כמה גופין, וכרבי עקיבא במשנה שם. (24) בחוץ לעזרה. (25) במשנה שם: שאל ר' עקיבא לר' יהושע על השוחט ה' זבחים בחוץ בהעלם אחד, אם חייב חמש חטאות או חטאת אחת, ואמר ר' יהושע שהוא חייב חמש בקל וחומר ממעילה, ודחה ר' שמעון דבריו, עיין שם, וכשם שאין גופים מחלקים לגבי אכילת נותר, כך אין מחלקים לענין שחיטת קדשים בחוץ, שאפשר לשחוט את כולם בבת אחת. (26) של עבודה זרה. (27) בהשתחוואה פשוט הדבר בהעלם אחד, שהרי בהשתחוואה אחת יכול לעבוד לחמש צורות, ואילו באכילה ושחיטה - לכל אחד אכילה מיוחדת ושחיטה מיוחדת.

הזאת, לפי שקודם שהייתה הבהמה קודש היה אסור לאכול חלבה ומותר ליהנות בו ולפי שהקדש נאסר בהנאה, מיגו דאיתוסף ביה איסור הנאה איתוסף נמי איסור לענין אכילה דחייב על אכילתו אשם מעילה וזהו איסור מוסיף, וגם כן החלב הזה שאכל קודם שיחא נותר היה מותר לגבוה ואסור להדיוט וכשיהיה נותר נאסר לגבוה, איתוסף נמי בה איסור לענין אכילה, ולפיכך חייב על אכילתו משום נותר, ואם אכלו ביום הכיפורים איתוסף עליו איסורי אכילת היום שהוא איסור כולל כל האוכלים וכל המשקים והואיל ואסור ביום הזה לאכול דבר המותר הרי הוא גם כן מוסיף איסור בדבר האסור באכילתו, לפי שהוא כולל החלב הזה בכלל מה שאסור לאכול. (41) ששיעור אכילה שחייבים עליה ביום הכיפורים הוא ככונבת הגסה (=תמרה גדולה). (42) כי המועל בהקדש בשוגג משלם מה שנהנה בתוספת חומש ומביא איל לאשם.

1 ג. הקינו דם²⁸ לבהמת²⁹ וקבלו³⁰ בשני פוסות ושתאן
2 בהעלם אחת - אינו מביא אלא חטאת אחת³¹.

18 ה. האוכל ושותה ביום הכיפורים בהעלם אחת -
19 אינו חייב אלא חטאת אחת. אכילה ושתיה אחת
20 היא⁴³.

(43) כלומר, שתייה בכלל אכילה היא, ושתייה נלמדו מפסוק אחד. וראה למעלה הלכה א כי האוכל אכילות הרבה משם אחד בהעלם אחד אינו חייב אלא חטאת אחת.

21 ו. העושה מלאכה ביום הכיפורים שחל להיות
22 בשבת - חייב שתי חטאות, מפני שהן שני אסורין
23 הבאין באחד⁴⁴.

(44) דין זה מובא גם למעלה פרק ד הלכה א (ופורש שם) וחזר רבינו ושנאו כאן לחלק בינו לבין אוכל ושותה שקדם (כסף משנה).

24 ז. אכל פחצי זית חלב וכחצי זית דם בהעלם אחת
25 - אינו חייב קרבן. כשם שאין האסורין מצטרפין
26 למלקות⁴⁵, כמו שפארנו בהלכות מאכלות
27 אסורות⁴⁶, כך אין מצטרפין לקרבן.

(45) ראה בפרק יט מהלכות סנהדרין הלכה א כי האוכל כזית חלב או כזית דם וכו' במזיד - חייב מלקות, נוסף לחיוב הכרת. (46) פרק ד הלכה יז ופרק יד הלכה ה, שאם אכל כחצי זית מאיסור אחד ועוד חצי זית מאיסור אחר אין מצטרפין לכזית שלם לחייב מלקות.

28 ח. אכל פחצי זית⁴⁷ ונדע לו⁴⁸ וחזר ושכח⁴⁹, ואכל
29 פחצי זית אחר⁵⁰ בהעלם שני - פטור⁵¹; שהרי נדע
30 לו בינתים, ויש ידיעה לחצי שעור⁵². וכן אם כתב
31 אות אחת [בשבת]⁵³ בשגגה ונדע לו וחזר ושכח,
32 וכתב אות שניה סמוכה לה⁵⁴ בהעלם שני - פטור
33 מקרבן חטאת⁵⁵. וכן כל פיוצא בזה. וכן אם הוציא
34 שתי אמות בשוגג⁵⁶ ושתי אמות במזיד ושתי אמות
35 בשוגג⁵⁷: אם בזריקה⁵⁸ - חייב. לא מפני שאין ידיעה
36 לחצי שעור, אלא מפני שאין פירו להחזירה⁵⁹,
37 לפיכך לא הועילה לו הידיעה שבינתים⁶⁰. ואם

(28) חיבל בבהמה והוציא דם שהנפש יוצאה עימו, והוא דם הקילוח (=היוצא בזרם חזק), שהשוותה דם זה במזיד - חייב כרת, ובשוגג מביא חטאת. (29) בהמתו לאו דווקא אלא הוא הדין לחיה ועוף, ולא בא אלא למעט דם דגים, חגבים, שקצים, רמשים, ודם האדם. (30) לדם. (31) ומפרש רבינו שהמדובר בהעלם אחד, אבל בשתי העלמות הכל מודים שחייב שתיים.

3 ד. האוכל מאכלות הרבה משמות הרבה בהעלם
4 אחת - חייב על כל שם ושם³². כיצד? כגון שאכל
5 חלב ודם ונותר ופגול³³, כזית מכל אחד ואחד,
6 בהעלם אחת - מביא ארבע חטאות. וכן כל פיוצא
7 באלו. וכל האוכל כזית אחד שנתקבצו בו שמות
8 הרבה³⁴ בהעלם אחת³⁵, אם נתקבצו באסור מוסיף
9 או באסור כולל או באסור פת אחת³⁶ - חייב על
10 כל שם ושם³⁷. לפיכך, הטמא שאכל כזית חלב³⁸
11 ונותר³⁹ ביום הכיפורים - מביא ארבע חטאות
12 ואשם⁴⁰: חטאת אחת משום טמא שאכל קדש,
13 ואחת משום אוכל חלב, ואחת משום אוכל נותר,
14 ואחת משום יום הכיפורים. והוא שייצטרף אכל
15 אחר עם כזית זה עד שישלימו לכפותכת⁴¹. ומביא
16 אשם ודאי למעילה, שהרי נהנה מן ההקדש
17 בשגגה⁴².

(32) חטאת מיוחדת. (33) שעל כל אלו חייב חטאת בשוגג. (34) כלומר, שחלו על כזית זה כמה איסורים. (35) שנעלמו ממנו כל האיסורים האלו. (36) אבל חוץ מהאופנים הנ"ל - אין איסור חל על איסור. (37) משנה בכריתות יג: "יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ד' חטאות ואשם", ובגמרא יד. אמרו כי באיסור מוסיף ובאיסור כולל לא אמרו "אין איסור חל על איסור". (38) מבהמת קדשים. (39) שנותר לאחר זמן הקרבנות, שאסור גם משום נותר. (40) "אמר שואמת הדין הזה הוא שיהא האוכל נטמא קודם שיביא שתי שערות בשנים המסוימות, לכשיגיע לפרקו נאסר עליו אכילת חלב ואכילת קדשים בטומאה בשעה אחת, הרי אלו שני איסורין באים כאחת וחייב גם כן במעילה על האכילה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 **בְּהֶעֱבְרָהּ⁶¹ - פָּטוּר; שִׁישׁ יָדִיעָה לְחֻצֵי שְׁעוֹר⁶², כְּמוֹ**
2 **שְׂבָאֲרָנִי.**

- 11 **אֵינוֹ חַיֵּב אֲלָא חֲטָאת אַחַת⁶⁹; שְׂאִין חֻצֵי זֵית**
12 **הָאֲחֵרוֹן מִצִּטְרָף לְרֹאשׁוֹן, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא**
13 **בְּהֶעֱלָמוֹ, שֶׁהָיָה נֹדֵעַ לוֹ עַל מִקְצֵת הָעֲלָמָה**
14 **רֹאשׁוֹנָה⁷⁰.**

(66) חלב. (67) ועל מחצית הכזית לא נודע לו.
(68) כלומר, בהעלם אחד עם מחצית הכזית הקודמת, שעדיין לא נודע לו עליה עד שגמר לאכול גם המחצית השנייה.
(69) על אכילת הכזית הראשון. (70) והרי זה כאילו נודע לו על כל ההעלמה, וגם על מחצית הכזית, שהרי אם היה מביא קרבן על הכזית הראשון והיה מתכפר גם על מחצית הכזית הראשון שלא נודע לו, אף על פי שכזית שלם אינו מתכפר אלא אם כן נודע לו, ואף ר' יוחנן האומר: ידיעות מחלקות גם לאחר אכילה - בכזית, מודה בחצי זית.

- 15 **יֵא. אָכַל שְׁנֵי זֵיתֵי חֶלֶב בְּהֶעֱלֵם אַחַת⁷¹ וְנֹדַע לוֹ עַל**
16 **אֶחָד מֵהֶן, וְחָזַר וְאָכַל פְּזִית אַחֵר בְּהֶעֱלָמוֹ שֶׁל שְׁנֵי,**
17 **וְהִבִּיא חֲטָאת עַל הָרֹאשׁוֹן⁷² - רֹאשׁוֹן וְשְׁנֵי**
18 **מִתְּפָרִין⁷³, אָכַל שְׁלִישִׁי לֹא נִתְּכַפֵּר⁷⁴; אֲלָא כְּשִׁינֵדַע**
19 **לוֹ עָלָיו - יָבִיא חֲטָאת אַחֶרֶת. הִבִּיא חֲטָאת עַל**
20 **הַשְּׁלִישִׁי⁷⁵ - שְׁלִישִׁי וְשְׁנֵי מִתְּפָרִין, שֶׁשְׁנֵיהֶם**
21 **בְּהֶעֱלֵם אַחַת, וְרֹאשׁוֹן לֹא נִתְּכַפֵּר בְּחֲטָאת זֹו. הִבִּיא**
22 **חֲטָאת עַל הָאֲמֻצָּעִי⁷⁶ - שְׁלֹשָׁתָן מִתְּפָרִין, מִפְּנֵי**
23 **שֶׁהָרֹאשׁוֹן וְהַשְּׁלִישִׁי בְּהֶעֱלָמוֹ שֶׁל אֲמֻצָּעִי; וְכִשְׁיִנֵדַע**
24 **לוֹ עַל הָרֹאשׁוֹן וְעַל הַשְּׁלִישִׁי - אֵין צְרִיךְ לְהִבִּיא**
25 **חֲטָאת אַחֶרֶת.**

(71) שאינו חייב אלא חטאת אחת. (72) ועל השני והשלישי לא נודע לו עוד. (73) ששניהם בהעלם אחד, ואף על פי שידיעות מחלקות (למעלה הלכה ט) - אין זה אלא אם נודע לו על השני לפני שהקריב החטאת, אבל אם הקריב החטאת לפני שנודע לו על השני, כיוון שעדיין לא נתחייב עליה קרבן, כל זמן שלא נודע לו, נגזרת היא אחרי הראשונה ומתכפרת איתה. (74) אף על פי שבגמרא שם אמרו שרבה חזר בו ופסק שהשלישי נגזר אחרי השני ומתכפר איתו - אין זה אלא לריש לקיש שסובר ידיעות אינן מחלקות (שם עא:); והשני מתכפר ביחד עם הראשון (בלי גרירה) ולפיכך גזר הוא את השלישי, אבל לדעת רבינו שידיעות מחלקות והשני אינו מתכפר אלא משום שנגזר אחרי הראשון, מאחר שלא נודע עליו בעת הקרבת הקרבן כנ"ל, אינו יכול לגזור את השלישי, כי הכל מודים שאין גרירה אחר גרירה. (75) כלומר, נודע לו עליו ועדיין לא נודע לו לא על השני ולא על הראשון, והביא קרבן על השלישי. (76) וכגון שנודע לו על זה, ועל הראשון ועל השלישי לא נודע לו לפני ההקדשה, שאם נודע לו חייב חטאת על כל אחד ואחד שהרי ידיעות מחלקות.

- 26 **יב. מִי שְׂאָכַל חֲתִיקָה מִשְׁתֵּי חֲתִיכוֹת⁷⁷ וְנִסְתַּפֵּק לוֹ**
27 **אִם אָכַל חֶלֶב אוֹ שֶׁמֶן, וְאָכַל חֲתִיקָה אַחֶרֶת מִשְׁתֵּי**
28 **חֲתִיכוֹת⁷⁸ וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם אָכַל חֶלֶב אוֹ שֶׁמֶן, וְאַחֵר**
29 **כֶּף נֹדַע לוֹ בְּדֹאֵי שֶׁחֶלֶב אָכַל בְּרֹאשׁוֹנָה וּבִשְׁנֵינָה -**
30 **אֵינוֹ חַיֵּב אֲלָא חֲטָאת אַחַת⁷⁹; שְׂיִדִיעַת סֶפֶק שֶׁהִיתָה**

(47) מדבר איסור, בשוגג. (48) שאכל דבר איסור. (49) כי דבר זה אסור באכילה. (50) מאותו איסור. (51) מחיוב חטאת, אף כי אכל כזית שלם בפחות מכדי אכילת שלוש ביצים. (52) כלומר, הידיעה בין אכילת החצי שיעור הראשון לאכילת החצי השני מועילה לחלק בין שני חצאי השיעורים שלא יצטרפו זה עם זה להוות ביחד שיעור שלם לחיבו. (53) ראה בפרק יא מהלכות שבת הלכה ט כי אין חייבים על כתיבה בשבת אלא אם כתב שתי אותיות לפחות. (54) לאות הראשונה. ראה שם הלכה יא כי אין חייב על כתיבת שתי אותיות בשבת אלא אם נהגות (=נקראות) זו עם זו. (55) שיש ידיעה לחצי שיעור. (56) כלומר, הוציא ברשות הרבים בשבת, כי המעביר ארבע אמות ברשות הרבים בשבת בשוגג חייב חטאת. (57) שיש לו בזה ידיעה, בין שתי האמות הראשונות שהעביר, לבין שתי האמות האחרונות. (58) כלומר, אם הוצאה זו הייתה דרך זריקה שזרק חפץ ובשעה שהחפץ עבר את שתי האמות הראשונות היה שוגג, ובשתי האמות האמצעיות נודע לו, ושוב שכח בשעה שהחפץ עבר את שתי האמות האחרונות. (59) כרבה בשבת קב. שאף לחכמים הסוברים יש ידיעה לחצי שיעור, בזריקה מצטרפות, כיוון שאין בידו להחזירה. (60) והרי זה כאילו לא הייתה לו ידיעה כלל. (61) שהעבירו ברגליו. (62) בשבת שם אמר רבה שאפילו לרבן גמליאל האומר "אין ידיעה לחצי שיעור", אין זה אלא באופן ששיעור המלאכה נגמר כשהוא שוגג, אבל כאן ששיעור ארבע אמות (עם כלות שתי האמות השניות) נגמר בהיותו מזיד, מודה רבן גמליאל שהוא פטור. [ולפי מה שרבינו פוסק כרבנן, שיש ידיעה לחצי שיעור - אפילו אם לא היה מזיד אלא באמצע ולא במשך שתי אמות שניות, באופן ששיעור המלאכה נגמר בהיותו שוגג, גם כן פטור].

- 3 **ט. הָאוֹכֵל פְּזִית חֶלֶב וְכִזִּית חֶלֶב בְּהֶעֱלֵם אַחַת,**
4 **וְנֹדַע לוֹ עַל הָרֹאשׁוֹן וְחָזַר וְנֹדַע לוֹ עַל הַשְּׁנֵי -**
5 **מִבִּיא שְׁתֵּי חֲטָאוֹת; שֶׁהִידִיעַת מַחְלָקוֹת⁶³ וְאָף עַל**
6 **פִּי שְׁעָדִין לֹא הִפְרִישׁ הִקְרָבָן⁶⁴. אָכַל אִם נֹדַע לוֹ עַל**
7 **שְׁנֵיהֶן בְּאַחַת - מִבִּיא חֲטָאת אַחַת. וְכֵן יֵרָאֶה לִּי,**
8 **שֶׁהוּא הִדִּין בְּפַעֲלִילוֹת⁶⁵.**

(63) בין הכזית הראשון לשני, להתחייב שתי חטאות, אף אם הידיעה לא הייתה בין אכילה לאכילה. (64) על הכזית הראשון שנודע לו לראשונה. כן אמר רב אשי (שם) שדברי רבי יוחנן הם בין לפני שהפריש הקרבן ובין לאחר שהפריש הקרבן. (65) שאף על פי שלענין "גופים מחלקים" יש הבדל בין אכילת איסור שאין הגופים מתחלקים, לבין ביאות אסורות שהגופים מחלקים לפי שאי אפשר לבעול כולן בבת אחת, - כאן לענין "ידיעות מחלקות" אין הבדל בין אכילות אסורות לבין ביאות אסורות שבשתייהן אמרו ידיעות מחלקות.

- 9 **י. אָכַל פְּזִית וּמִחֻצָּה⁶⁶ בְּהֶעֱלֵם אַחַת, וְנֹדַע לוֹ עַל**
10 **פְּזִית⁶⁷, וְחָזַר וְאָכַל חֻצֵי זֵית בְּהֶעֱלָמוֹ שֶׁל שְׁנֵי⁶⁸ -**

1 לו בִּינְתִים, אָף עַל פִּי שְׁמַחְלֶקֶת לְאַשְׁמוֹת⁸⁰, אֵינָה
2 מְחַלֶּקֶת לְחֻטָּאוֹת⁸¹.

77) ואחת מהחתיכות הייתה חלב ואחת הייתה שומן.
78) שגם בהן אחת של שומן ואחת של חלב. (79) שהייתה
כאן ידיעה אחת וודאית על שניהם בסופה. וראה למעלה
הלכה ט שאם נודע לו על שניהם כאחת מביא חטאת אחת.
80) לחייבו שני אשם תלוי על כל אחת ואחת. (81) פשוט
הוא לדברי כולם בכריתות יח:

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

1) יבאר העושה ארבע עבודות לעבודה-זרה בהעלם אחד,
וכל השוכח עיקר שבת.

3 א. הַמְשַׁתְּחִיזָה² לַעֲבוֹדָה זָרָה³ וְנִסְךְ⁴ וְקִטְר⁵ וְזִנְיָחָה⁶
4 בְּהֶעֱלֵם אֶחָד⁷ - חֵיב אֶרְבַּע חֻטָּאוֹת⁸. וְכֵן אִם פָּעַר
5 עֲצָמוֹ לַפְּעוֹר⁹ וְזָרַק אֶבֶן¹⁰ לְמִרְקוּלִים¹¹ בְּהֶעֱלֵם אֶחָד
6 - חֵיב שְׁתֵּים¹². וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה¹³ יֵהָא חֵיב עַל
7 כָּל עֲבוֹדָה וְעֲבוֹדָה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁהְיִיד
8 בְּעֲבוֹדָה זָרָה וְשִׁגְגָה בְּעֲבוֹדוֹת אֱלֹהִים; אֲבָל אִם הִזִּיד
9 בְּעֲבוֹדוֹת אֱלֹהִים וְשִׁגְגָה בְּעֲבוֹדָה זָרָה - אֵינוֹ חֵיב אֶלָּא
10 חֻטָּאת אֶחָד¹⁴. בְּיַעַד? יָדַע שְׂזָז עֲבוֹדָה זָרָה וְשִׁאֲסוּר
11 לַעֲבֹדָה, אֲבָל לֹא יָדַע שֶׁהִשְׁתַּחֲוִיָּה וְהִנָּסוּף עֲבֵרָה,
12 וְהִשְׁתַּחֲוִיָּה וְנִסְךְ - חֵיב שְׁתֵּים. יָדַע שְׂאֵלִי עֲבוֹדוֹת הֵן
13 וְאִסוּר לַעֲבֹד בָּהֶן לֹאל אַחֵר, וְלֹא יָדַע שְׂזָז עֲבוֹדָה
14 זָרָה, לְפִי שְׂאֵל הֵיטָה שֶׁל כֶּסֶף וְזָהָב¹⁵, וְעָלָה עַל
15 דַּעְתּוֹ שְׂאִין קְרוֹיִין עֲבוֹדָה זָרָה אֶלָּא שֶׁל כֶּסֶף וְזָהָב,
16 וְעֲבָדָה בְּכָל הָעֲבוֹדוֹת - אֵינוֹ חֵיב אֶלָּא חֻטָּאת אֶחָד.

2) השתחוואה היא אחת מארבע עבודות (פ"ג מהלכות
עבודה זרה הלכה ג). אחד השתחויה בפישוט ידים ורגלים
או בלא פישוט ידים ורגלים, משעה שיכבש פניו בקרקע -
נסקל (פ"ו שם הלכה ח). (3) ואפילו אין דרך עבודתה בד'
עבודות הללו (סנהדרין ס: ושם פ"ג הלכה ג). (4) יין,
ככתוב (דברים לב, לח) "יין נסיתם". או דם שכתוב (תהלים
טז, ד) "כל אסיר נסיתם מדם" (סנהדרין שם). (5) הקטיר
החלבים, כמו שנאמר (דברים שם) "אשר חלב זבחימו",
וראה בסנהדרין שם: "ולחקטיר חלבה". ובתפארת ישראל
פ"ז מסנהדרין משנה ו, פירש: "המקטיר בשר או קטורת
מבשמים". (6) שנאמר (שמות כב, יט) "זובח לאלהים
יחרם". (7) שנעלם ממנו כי הדברים האלה אסורים.
(8) על כל דבר ודבר, גמ' סנהדרין סב. "תני רבי זכאי קמיה
דר' יוחנן, זיבח וקטיר וניסך והשתחוה בהעלם אחד אינו
חייב אלא אחת, שנאמר (שם כ, ה) "לא תעבדם", הכתוב
עשאן כולן עבודה אחת - (שם סג). אמר ליה, פוק תני
לברא [דטעות הוא - רש"י]. ובדף סג. "אמר אביי, שלש
השתחוואות בעבודה-זרה (=לא תשתחוה להם) - שמות
שם, "כי לא תשתחוה לאל אחר - שם לד, יד, "לא תשתחוה
לאלהיהם" - שם כג, כד) למה? - אחת לדרכה, אחת לשלא
כדרכה, ואחת לחלק". כלומר, לחלק, שחייב על כל עבודה
ועבודה, ופסק רבינו כר' יוחנן ואביי. (9) עושה צרכיו לפני
עבודה-זרה שנקראת פעור, וזו היא דרך עבודתה. (10) או

מסלק אבן (רבינו בפי"מ סנהדרין שם, וכן כתב הרע"ב
שם). (11) שדרך עבודתה בזריקת אבן (או בסילוק אבן).
ומרקוליס פירושו: חילוף שבת, "מר" מלשון חילוף,
"קילוס" מלשון שבת (רע"ב שם) [שאפ"י שבמקרא הוא
לשון גנאי - בתלמוד הוא לשון שבת, וראה ב"ערוגת
הבושם" חלק א עמוד 150 והערה 18]. וכל זה דוקא בפעור
ובמרקוליס, אבל בעבודה-זרה אחרת, שאין דרך עבודתה
בכך - פטור (שם סא). (12) כמבואר למעלה שהשתחוואה
יצאה לחלק, לחייב על כל עבודה ועבודה. (13) כלומר,
בשאר עבודות שדרכם בכך. (14) על כל העבירות, שם סב.
ובכריתות ג. אמרו על מה שנאמר (ויקרא ד, ב) "ועשה אחת
מהנה" - פעמים שחייב אחת על כולן, ופעמים שחייב על
כל אחת ואחת, וכו'. אחת שהיא הנח: זדון עבודה-זרה
ושגגת עבודות. הנה שהיא אחת: שגגת עבודה-זרה וזדון
עבודות. (15) בסנהדרין ובכריתות שם, משום שנאמר
(שמות כ, כ) "לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב", טעה
וסבר שרק עבודה-זרה של כסף וזהב אסור.

17 ב. כָּלִל גְּדוֹל אָמְרוּ בְּשִׁבְתָּ¹⁶: כָּל הַשּׁוֹכֵחַ עֵקֶר שִׁבְתָּ
18 וְשִׁכַח שְׁנַצְטוּ וְיִשְׂרָאֵל¹⁷ עַל הַשִּׁבְתָּ, או שְׁנַצְטָה
19 וְהוּא קָטָן לְבִין הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים¹⁸, או נִתְגַּיֵּר קָטָן
20 וְהוּא בֵּין הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים¹⁹, אָף עַל פִּי שְׁעָשָׂה
21 מְלָאכּוֹת הָרַבָּה בְּשִׁבְתּוֹת הָרַבָּה - אֵינוֹ חֵיב אֶלָּא
22 חֻטָּאת אֶחָד²⁰, שֶׁהִפֵּל שְׁגָגָה אֶחָד הִיא²¹. וְכֵן חֵיב
23 חֻטָּאת אֶחָד עַל כָּל חֵלֶב שְׂאֵכָל²², וְחֻטָּאת אֶחָד עַל
24 דָּם²³ שְׂאֵכָל, וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה בְּעֲבוֹדוֹת²⁴ אֱלֹהִים²⁵.
25 וְכָל הַיּוֹדֵעַ עֵקֶר שִׁבְתָּ אֲבָל שִׁכַח שְׁהִיּוֹם שִׁבְתָּ וְדָמָה
26 שֶׁהוּא חֵל, אָף עַל פִּי שְׁעָשָׂה בּוֹ מְלָאכּוֹת הָרַבָּה -
27 חֵיב חֻטָּאת אֶחָד עַל הַיּוֹם כָּלּוּ, וְכֵן חֻטָּאת עַל כָּל
28 שִׁבְתָּ וְשִׁבְתָּ שְׁשִׁגָה בּוֹ²⁶.

16) כן לשון המשנה שבת סז: ובגמרא שם סח. ביארו למה
נקט התנא לשון "גדול". וראה בפירוש המשניות לרבינו
שם, ודבריו מתאימים למה שכתב בפירושו לתלמוד
ב"מספרות הגאונים" להר"ש אסף, ירושלים תרצ"ג עמוד
192. וראה מש"כ אאמור"ר שליט"א ב"סיני" כרך כו עמוד
סו. (17) במשנה (שם סז): "כל השוכח עיקר שבת ועשה
מלאכות הרבה בשבתות הרבה, אינו חייב אלא חטאת
אחת". ואמרו בגמרא (שם סח): "ששוכח עיקר השבת" הוא
בין אם הכיר ולבסוף שכח, ובין אם לא ידע מעולם, כגון
תינוק שנשבה בין הגוים או גר שנתגייר בין הגוים (וראה
להלן). וכתב רבינו בפירוש המשניות שם: "ואמרם כל
השוכח עיקר שבת, רצוננו לומר ואפילו היתה לו ידיעה
קודם לכן, ומלת שוכח תורה על זה, והוא שישכח כי השם
יתעלה צוה לבני ישראל באיסור מלאכה בשבת". ונראה
שכן כוונת רבינו כאן במה שכתב "ישכח שנצטוו ישראל",
שזהו פירוש למה שכתב קודם "השוכח עיקר שבת".
(18) ולא ידע מעולם כי יש שבת בישראל. כרב ושמואל (שם
סח): וראה למעלה פ"ב הלכה ו. (19) שלא ידע מעולם
כי ה' צוה על השבת (ועיין למעלה שם). והזכיר רבינו
נתיגיר קטן", שאם היה גר גדול, הרי ודאי הודיעהו
ממצות שבת (והוא בכלל שכתב למעלה "השוכח עיקר

(33) ראה פ"ז מהלכות שבת, מהו אב מלאכה ומהי תולדה. (34) משנה שם סח. "העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת, אינו חייב אלא חטאת אחת", ומפרש רבינו בפיה"מ "מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת, שיעשה בשגגה אב מאבות מלאכות עם תולדותיו וכו' אינו חייב אלא חטאת אחת", וכ"ה בבבא קמא ב. לדעת רבנן ולא כר' אליעזר. וראה בפ"ז מהלכות שבת הלכות ז-ח. (35) בכריתות טז. "שאל רבי עקיבא את רבי אליעזר, בעושה מלאכות הרבה וכו' מעין מלאכה אחת בהעלם אחד וכו'"/ ומפרש רבינו בפיה"מ שם "כגון שיהיה ד' וה' מלאכות כולן תולדות אב אחד", ופסק כר' עקיבא שאינו חייב אלא חטאת אחת.

13 ו. עֲשֶׂה תוֹלְדָה שֶׁל אֶב זֶה וְתוֹלְדָה שֶׁל אֶב זֶה
14 בְּהֶעֱלֵם אֶחָת - יִרְאֶה לִי, שֶׁהוּא חֵיב שְׁתֵּי חֲטָאוֹת³⁶.

(36) כן מפורש בבבא קמא שם: "ומה יש בין תולדה לאב? - שאם עשה שתי אבות ביחד או שתי תולדות ביחד, חייב על כל אחד ואחד". ונראה שרבינו לא גרס שם "או שתי תולדות ביחד" (כסף-משנה בשם ר"י קורקוס, ועיין שם מה שכתב בשם הר"א בן רבינו) [וכן נראה מדברי רבינו בפ"ז מהלכות שבת הלכה ז, שלא גרס בגמרא שם אלא: "אילו עביד שתי אבות בהדי הדדי", עיין שם].

15 ז. עֲשֶׂה מְלָאכֹת הָרַבָּה מֵעֵין מְלָאכָה אֶחָת³⁷, כְּגוֹן
16 שְׁזָרַע³⁸ וְהִבְרִיף³⁹ וְהִרְפִּיב⁴⁰ בְּהֶעֱלֵם אֶחָת - אֵינוֹ חֵיב
17 אֶלָּא חֲטָאֵת אֶחָת⁴¹. וְכִכָּר נִתְפָּאֵר בְּהִלְכּוֹת שִׁבְת⁴²
18 הָאֲבוֹת⁴³ וְהַתּוֹלְדוֹת⁴⁴ וְהַמְלָאכֹת שֶׁהֵן מֵעֵין אֲבוֹת⁴⁵.

(37) שעשה כמה מלאכות הדומות זו לזו, וכולם אבות מלאכות של אב אחד, ראה פ"ז מהלכות שבת הלכה ג. (38) זרעים. (39) כפף ענף עץ בקרקע וכסהו בעפר למען יקלט ויהיה לעץ בפני עצמו. (40) שם ענף רך בעץ אחר, ו"כל אלו אב אחד הן מאבות מלאכות וענין אחד, שכל אחת מהן לצמח דבר הוא מתכוון" (רבינו בהלכות שבת שם). (41) ברייתא שבת עג: "תנא, הזורע והזומר והנוטע והמבריק והמרכיב, כולן מלאכה אחת הן", ובגמרא שם: "מאי קמ"ל, העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת, אינו חייב אלא אחת". וכן כתב רבינו, שם הלכה ט. ושם העתיק כל המלאכות המפורשות בברייתא הנ"ל: "הרי שזרע ונטע והבריק והרכיב וזמר בהעלם אחד". (42) פ"ז. (43) שם בהלכה א. (44) שם בהלכות ה"ו. (45) שם בהלכות ב"ג-ד.

19 ח. עֲשֶׂה מְלָאכֹת הָרַבָּה מֵעֵין מְלָאכָה אֶחָת בְּשִׁבְתּוֹת
20 הָרַבָּה⁴⁶, בֵּין בְּזִדּוֹן שִׁבְת⁴⁷ וּשְׁגָגָת מְלָאכֹת בֵּין בְּשִׁגְגָת
21 שִׁבְת⁴⁸ וּזְדוֹן מְלָאכֹת - חֵיב עַל כָּל מְלָאכָה
22 וּמְלָאכָה⁴⁷. בִּיֻצָּד? יָדַע שֶׁהַיּוֹם שִׁבְת⁴⁸ וְזָרַע בּוֹ מִפְּנֵי
23 שֶׁלֹּא יָדַע שֶׁהַיּוֹמָה מְלָאכָה, וְכֵן בְּשִׁבְת⁴⁹ שֶׁנִּזְהָר יָדַע
24 שֶׁהוּא שִׁבְת⁵⁰ וְנִטַּע בָּהּ מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יָדַע שֶׁהַיּוֹמָה
25 אֲסוּרָה מִשּׁוֹם מְלָאכָה, וְכֵן בְּשִׁבְת⁵¹ שְׁלִישִׁית הִבְרִיף
26 מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יָדַע שֶׁהַיּוֹמָה מְלָאכָה - חֵיב עַל כָּל
27 אֶחָת וְאֶחָת, אֵף עַל פִּי שֶׁהָיָה מֵעֵין מְלָאכָה אֶחָת,
28 מִפְּנֵי שֶׁהַשִּׁבְתּוֹת כְּגוֹפִינן מִחֻלְקִין⁴⁸.

שבת"), אבל קטן שמטבילין אותו על דעת בית-דין אין צורך להודיעו (כסף-משנה). (20) על כל המלאכות שעשה בכל השבתות - משנה שם. (21) בעיקר השבת. ובגמרא (שם סט:) למדו זאת ממה שנאמר (ויקרא יט, ל) "את שבתותי תשמורו" - "שמירה אחת לשבתות הרבה". כלומר, אינו חייב אלא חטאת אחת לשגגות הרבה שבתות, אם שכח עיקר השבת. (22) כרבנן (שם סח:) ולא כמונבו הפוסטור לגמרי מקרבן, וראה למעלה שם. והוא-הדין אם ידע שדבר זה אסור ושכח, שאינו חייב אלא חטאת אחת על אכילות הרבה, וכתבה רבינו למעלה פ"ו הלכה א. (23) בכ"י תימן: "על כל דם". וכן הגיה מעשה רוקח. (24) צ"ל "בעבירות", וכן בכ"י תימן. (25) כלומר, בכל עבירות שחייבים עליהן חטאת (ראה למעלה פ"א הלכה ד), ולא ידע מעולם שדבר זה אסור, ואעפ"כ הוא חייב חטאת, ולא כמונבו החולק על רבנן וסובר שהוא פטור לגמרי. (26) במשנה שם סז: "היודע עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה, חייב על כל שבת ושבת". ובכריתות טז: נאמר ע"ז משום שלענין שבת אמרינן שימים שבינתיים מחלקים לחייבו על כל שבת ושבת. ולמדו זאת (שבת סט:) ממה שנאמר (שמות לא, טז) "ושמרו בני ישראל את השבת" - "שמירה אחת לכל שבת ושבת".

1 ג. וְכָל הַיּוֹדֵעַ שֶׁהַיּוֹם שִׁבְת⁵² וְשָׁגַג בְּמְלָאכֹת וְלֹא יָדַע
2 שֶׁמְלָאכֹת אֵלּוֹ אֲסוּרוֹת⁵³ או שִׁידַע שֶׁהֵן אֲסוּרוֹת וְלֹא
3 יָדַע שֶׁחֵיבִין עֲלֵיהֶן כִּרְת⁵⁴, וְעֲשֶׂה מְלָאכֹת הָרַבָּה -
4 חֵיב חֲטָאֵת עַל כָּל אֶב מְלָאכָה וּמְלָאכָה. אֶפְלוּ עֲשֶׂה
5 הָאֲרֻבָּעִים חֶסֶר אֶחָת⁵⁵ בְּהֶעֱלֵם אֶחָת⁵⁶ - מִבִּיא
6 שְׁלִשִׁים וְתֵשַׁע חֲטָאוֹת⁵⁷.

(27) במשנה שבת שם: "היודע שהוא שבת ועשה מלאכות הרבה וכו' חייב על כל אב מלאכה ומלאכה". (28) כר' יוחנן שם סט. וראה למעלה פ"ב הלכה ב. (29) ל"ט אבות המלאכות שבשבת, ראה משנה שבת עג. (30) כלומר, לא ידע שחייבים עליהן כרת, אבל ידע שהן אסורות. וזה מוסב רק על הסיפא, ולא על הרישא כ"שלא ידע שמלאכות אלו אסורות", שאם לא ידע כל הארבעים חסר אחת, במה ידע שהיום שבת? (לחם-משנה, ועיין כסף-משנה). (31) דברי ר' יוחנן כריתות ב: ושבת שם, וראה למעלה פ"ד ה"א.

7 ד. שִׁכַּח שֶׁהַיּוֹם שִׁבְת⁵⁸ וְשָׁגַג אֵף בְּמְלָאכֹת וְלֹא יָדַע
8 שֶׁמְלָאכֹת אֵלּוֹ אֲסוּרוֹת - אֵינוֹ חֵיב אֶלָּא חֲטָאֵת
9 אֶחָת⁵⁹.

(32) זו היא בעיית רבא מרב נחמן (שבת ע:): "העלם זה וזה בידו, מהו?". כלומר, שכח שהיום שבת, וכן שכח שמלאכות אלו שעשה, אסורות בשבת, אם הולכים אחר שכחת השבת לחייבו אחת בלבד, או אחר שגגות מלאכות לחייבו על כל מלאכה ומלאכה. ואמרו במסקנא שם: "לא שנא", ופירש רש"י: "ואינו חייב אלא אחת".

10 ה. הָעוֹשֶׂה אֶב וְתוֹלְדוֹתָיו⁶⁰ בְּהֶעֱלֵם אֶחָת - אֵינוֹ חֵיב
11 אֶלָּא חֲטָאֵת אֶחָת⁶¹. וְאֵין צָרִיף לֹאֵמַר הָעוֹשֶׂה תוֹלְדוֹת
12 הָרַבָּה שֶׁל אֶב אֶחָד, שֶׁאֵינוֹ חֵיב אֶלָּא חֲטָאֵת אֶחָת⁶².

מְלֹאכּוֹת - הָרִי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין. קְצִירָה גּוֹרֶרֶת
קְצִירָה⁶⁶. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה בְּשָׂר מְלֹאכּוֹת.

(51) שבת ע: מימרא של רבא. (52) כלומר, קצר כגורגרת וטחן כגורגרת (רש"י שם). (53) למעלה הלכה ב. (54) אף כאן: קצר כגורגרת וטחן כגורגרת כנ"ל. (55) כלומר, נודע לו ששבת היום, אבל לא נזכר שלפני כן קצר וטחן בשגגת שבת. (56) למעלה הלכה ג. (57) ואילו על "זדון שבת ושגגת מלאכות" לא נודע לו. (58) של "שגגת שבת וזדון מלאכות". (59) של "זדון שבת ושגגת מלאכות" אעפ"י שאינה אתה בהעלם אחד. (60) של "שגגת שבת וזדון מלאכות". (61) של "זדון שבת ושגגת מלאכות". (62) ואף-על-פי שידיעות שלאחר החטא אף הן מחלקות (למעלה פ"ו הלכה ט) כיון שלא נודע לו על "זדון שבת ושגגת מלאכות" אלא לאחר הקרבת הקרבן, נתכפר לו על זה. וכן כתב רבינו בפירושו לתלמוד מסכת שבת ("מספרות הגאונים" לר"ש אסף ירושלים תרצ"ג עמוד 195, ועיין עליו ב"סיני" כרך כו עמוד 10 מאמר של אאמור"ר הגרמ"ל זק"ש שליט"א): "קצר וטחן כגורגרת וכו' נודע לו על הקצירה של שגגת שבת וזדון מלאכות וכו' והקריב קרבן הקצירה, קצירה של שגגת שבת וגו' (=וגומר) שחיוב שתייהן אחת גוררת קצירה של זדון שבת ושגגת מלאכות וכו'". (63) כלומר, הקצירה והטחינה של "שגגת שבת וזדון מלאכות". (64) ואין אומרים תגורר טחינה של "שגגת שבת וזדון מלאכות" לטחינה של "זדון שבת ושגגת מלאכות" - שאין גרייה אחר גרייה (שם עא). (65) שם. (66) כלומר, כשם שקצירה של שגגת שבת וכו' גוררת קצירה של זדון שבת וכו', כמו כן הן מצטרפות לכשיעור.

יא. הַמִּתְפָּנִין לַחֲתָן⁶⁷ אֶת הַתָּלוּשׁ⁶⁸ וְחֲתָן אֶת הַמִּתְפָּנִין⁶⁹, אֵף עַל פִּי שְׁנֵתִיכָה⁷⁰, הוֹאִיל וְלֹא עָשָׂה מִחֲשָׁבְתּוֹ⁷¹ - פֶּטוּר מִן הַחֲטָאת⁷²; וְשָׂה⁷³ כְּמַתְעַסֵּק⁷⁴, וְלֹא אָסְרָה תוֹרָה אֶלֶּא מְלֹאכָה⁷⁵ מִחֲשָׁבְתּוֹ⁷⁶, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּפָה פְּעָמִים⁷⁷.

(67) בשבת. (68) תלוש מן הקרקע. (69) מחובר לקרקע. שהעוקרו בשבת חייב משום קוצר (פ"ח מהלכות שבת הלכה ג). (70) למעשה החיתוך. (71) כלומר, לא חתך את המחובר במחשבה. (72) כרבא, ולא כאב"י, שם עב: (73) שלא חשב כלל לעשות דבר זה שעשה. ואינו דומה לשוגג, שהשוגג מתכוון לעשות דבר שעשה אלא שחשב שמוותר לעשותו. ראה רש"י בכריתות יט: (74) ולמדו כן ממה שנאמר במלאכת המשכן סמוך לאיסור מלאכה בשבת (שמות לה, לג) "לעשות בכל מלאכת מחשבת", שכשם שבמשכן היו המלאכות מכוונות לפי חישוב מתחילה, כמו כן במלאכות שבת (כריתות יט: דברי רב נחמן). (75) ראה עוד למעלה פ"ב הלכה ז, ובפ"א מהלכות שבת הלכות ח-ט.

יב. הַחוֹתָה גְּחִלִים⁷⁸ בְּשֶׁבֶת, וְשֶׁהוּא מְכַבֵּה אֶת הָעֲלִיּוֹנוֹת וּמְדַלֵּק אֶת הַתַּחֲתוֹנוֹת⁷⁹, אִם נִתְפָּנִין לְכַבּוֹת וְלִהְבֵּעֵיר - חֵיב שְׁתֵּים⁸⁰. חֲתָה גְּחִלִים לְהַתְחַמֵּם מֵהֶם וְהִבְעִירוּ מֵאֲלֵיהֶן⁸¹ - חֵיב שְׁתֵּים⁸²; מִפְּנֵי שֶׁמְלֹאכָה⁸³ שְׂאִינָה צְרִיכָה לְגוֹפָה - חֵיב עֲלִיָּה⁸⁴, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ

(46) כלומר, בכל שבת עשה מלאכה אחרת. (47) משנה בכריתות טז. "אמר רבי עקיבא, שאלתי את רבי אליעזר בעושה מלאכות הרבה בשבתות הרבה מעין מלאכה אחת בהעלם אחת מהו, חייב אחת על כולן או חייב על כל אחת ואחת. אמר לי, חייב על כל אחת ואחת". ובגמרא שם: אמר רב חסדא, זדון שבת ושגגת מלאכות, אפילו רבי עקיבא סבר שהן כגופים מחולקים, והוא שאל רק שגגת שבת וזדון מלאכות, אם הימים שבינתיים הם כידיעה לחלק או לא, ופשוט לו ר"א ימים שבינתיים הוי ידיעה לחלק, וקיבל ממנו ר"ע דין זה. ופסק רבינו כרב חסדא. ולפ"ז לאו דוקא במלאכות הרבה מעין מלאכה אחת, חייב על כל מלאכה ומלאכה, אלא אפילו עשה מלאכה אחת בשבתות הרבה - חייב על כל שבת ושבת (קריית ספר, וראה בלח"מ). (48) כאילו בא על כמה עריות בהעלם אחד (ראה למעלה פ"ה הלכה ג), שחייב על כל אחת ואחת אף שהבעילה מעשה אחד, שאין בין בעילה לבעילה ולא כלום (רבינו בפיה"מ שם).

ט. שֶׁגַּג שְׁהִיּוֹם שֶׁבֶת וְזָרַע בּוֹ וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁהִזְרִיעָה מְלֹאכָה, וְכֵן בְּשֶׁבֶת שְׁנִיָּה שִׁכַּח שֶׁהוּא שֶׁבֶת וְנִטְעַב בּוֹ וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁהִנְטִיעָה מְלֹאכָה, וְכֵן בְּשִׁלִּישִׁית שִׁכַּח שֶׁהוּא שֶׁבֶת וְהִבְרִיף אָף עַל פִּי שִׁיּוּדֵעַ שֶׁהִבְרִיכָה מְלֹאכָה - הָרִי זֶה חֵיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת; שְׁהִיּוֹמִים שְׁבִין שֶׁבֶת לְשֶׁבֶת הָרִי הֵן פִּיּוּצָה אַחַת⁴⁹ לְחִלְקָם⁵⁰.

(49) כלומר, ששת הימים שבין שבת לשבת, הרי הם כידיעה המחלקת. ולשון "אחת" אינה מובנת. (50) וראה למעלה הלכה ב בדברינו, כי דין זה, שהימים שבין שבת לשבת מחלקים לחיבו על כל שבת ושבת, נלמד בשבת סט: ממה שנאמר (שמות לא, טז) "ושמרו בני ישראל את השבת" - שמירה אחת לכל שבת ושבת.

י. מִי⁵¹ שֶׁקָּצַר וְטָחַן כְּגוֹרֶגֶרֶת⁵² בְּשֶׁגֶגַת שֶׁבֶת וְזָדוֹן מְלֹאכּוֹת, שְׂאִינּוּ חֵיב אֶלֶּא חֲטָאת אַחַת⁵³, וְחָזַר וְקָצַר וְטָחַן כְּגוֹרֶגֶרֶת⁵⁴ בְּזָדוֹן שֶׁבֶת⁵⁵ וּשְׁגִגַת מְלֹאכּוֹת, שֶׁהוּא חֵיב עַל כָּל מְלֹאכָה וּמְלֹאכָה⁵⁶, וְנוֹדַע לוֹ עַל קְצִירָה שֶׁל שְׁגִגַת שֶׁבֶת וְזָדוֹן מְלֹאכּוֹת⁵⁷ - קְצִירָה⁵⁸ גּוֹרֶרֶת קְצִירָה⁵⁹ וּטְחִינָה⁶⁰ גּוֹרֶרֶת טְחִינָה⁶¹, וְכֵאלּוּ עָשָׂה אֲרֻבָּעֵת בְּשֶׁגֶגַת שֶׁבֶת וְזָדוֹן מְלֹאכּוֹת, שְׂאִינּוּ חֵיב אֶלֶּא חֲטָאת אַחַת; וְכִיּוֹן שֶׁהִקְרִיב חֲטָאת זו נִתְכַּפֵּר לוֹ עַל הַכֹּל, וּבְשִׁיּוּדֵעַ אַחַר כֵּן - אִינּוּ צְרִיךְ לְהִבְיֵא חֲטָאת אַחֶרֶת⁶². אֲבָל אִם נִודַע לוֹ תַּחֲלָה עַל קְצִירָה שֶׁל זָדוֹן שֶׁבֶת וּשְׁגִגַת מְלֹאכּוֹת וְהִקְרִיב חֲטָאת - נִתְכַּפֵּר לוֹ עַל זוֹ הַקְצִירָה שֶׁנִּודַע לוֹ עָלֶיהָ וְעַל הַקְצִירָה וְהַטְחִינָה שֶׁל שְׁגִגַת שֶׁבֶת וְזָדוֹן מְלֹאכּוֹת; מִפְּנֵי שֶׁשְׁנֵיהֶן כְּמִלְאכָה אַחַת⁶³, וְנִגְרְרָה קְצִירָה וּטְחִינָה עִם הַקְצִירָה, וְתִשָּׂא הַטְחִינָה שֶׁל זָדוֹן שֶׁבֶת עַד שִׁיּוּדֵעַ לוֹ עָלֶיהָ וְיִבֵּא חֲטָאת שְׁנִיָּה⁶⁴. קָצַר כְּחִצִּי גּוֹרֶגֶרֶת בְּשֶׁגֶגַת שֶׁבֶת וְזָדוֹן מְלֹאכּוֹת, וְחָזַר וְקָצַר כְּחִצִּי גּוֹרֶגֶרֶת⁶⁵ בְּזָדוֹן שֶׁבֶת וּשְׁגִגַת

- 1 בְּהִלְכוֹת שִׁבְתָּהּ⁸², וְכִשְׁם שְׁחִיבִין עַל יְדוֹנָה פֶּרֶת, כֶּף
2 חֵיב עַל שְׁגָגָתָה קָרְבֵּן חֲטָאת.

(2) כשנודע לו חטאתו. (3) ראה למעלה פ"א ה"א-ב, שהוא חטא שחייבין על זדונו כרת. ואם חייבים על שגגתו אשם, אין חייבים על לא הודע שלו, אשם תלוי (כריתות כב. במשנה, כחכמים ולא כרבי עקיבא. וראה להלן פ"ט ה"א). (4) אבל חטא שחייבים על שגגתו עולה ויורד, אין חייבים אשם תלוי על לא הודע שלו (שם ב. במשנה. וברש"י שם נראה שכן גרס במשנה שם כה. - 'הר המוריה'). וכן הוא בהוריות ח, ב - במשנה. וכן כתב רבינו להלן פ"א ה"ה. (5) משנה, שם כה, א: "וחכ"א אין מביא אשם תלוי אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת". (6) כלומר, הקרבן הזה מכפר עליו כפרה שאינה גמורה. (7) כריתות כו, ב. ולמדו שם ממה שנאמר בחטאת (ויקרא ד, כח) "או הודע אליו - מכל-מקום", כלומר, בכל אופן חייב חטאת כשנודע לו חטאו, ואפילו כבר הקריב אשם תלוי. וכן הוא שם כה, ב: "תנו רבנן, חמשה אשמות מכפרין, אשם תלוי אין מכפר", "אמר רב יוסף, ה"ק חמשה אשמות מכפרין כפרה גמורה, ואשם תלוי אין מכפר כפרה גמורה". ופירש רש"י שם "דלכי מתיידע לו מביא חטאת".

ב. אִינוּ חֵיב בְּאֶשֶׁם תְּלוּי עַד שִׁיְהִיָּה שֵׁם אִסּוּר קְבוּעָה⁸. פִּינֵד? אֶכֶּל חֶלֶב⁹, וְסִפֵּק אִם הִיָּה¹⁰ פְּזוּת אוֹ פְּחוּת מִפְּזוּת¹¹; אוֹ שִׁיְהִיָּה לְפָנָיו חֲתִיכַת חֶלֶב וְחֲתִיכַת שֶׁמֶן¹², וְאֶכֶּל אַחַת מֵהֶן וְאִין יָדוּעַ אִי זֶה מֵהֶן אֶכֶּל; אֲשֶׁתוֹ וְאַחֲתוֹ עִמּוֹ בְּפִית¹³, בְּעַל אַחַת מֵהֶן וְאִין יָדוּעַ אִי זֶה מֵהֶן בְּעַל; שִׁבְתָּ וְחָלָה¹⁴, וְעָשָׂה מְלֹאכֹת בְּאֶחָד מֵהֶם וְאִין יָדוּעַ בְּאִי זֶה יוֹם עָשָׂה; אוֹ שֶׁעָשָׂה מְלֹאכָה¹⁵ בְּשִׁבְתָּ וְלֹא יָדַע מַעֲיֵן אִי זֶה מְלֹאכָה¹⁶ עָשָׂה - הֲרִי זֶה מְבִיא אֶשֶׁם תְּלוּי. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה. אֶכֶּל אִם הִיָּה לְפָנָיו חֲתִיכָה אַחַת, סִפֵּק שֶׁהִיא חֶלֶב סִפֵּק שֶׁהִיא שֶׁמֶן, וְאֶכֶּלָּה - פֶּטוּר, שֶׁהֲרִי אִין כָּאֵן אִסּוּר קְבוּעָה¹⁷. וְכֵן הָאֹכֵל חֶלֶב הַפּוֹי¹⁸ - פֶּטוּר מֵאֶשֶׁם תְּלוּי¹⁹, שֶׁהֲרִי אִין כָּאֵן אִסּוּר קְבוּעָה. וְכֵן הִבָּא עַל אִשָּׁה שֶׁהִיא סִפֵּק נִדְּהָ²⁰ אוֹ סִפֵּק עֲרוּהָ שֶׁל קְרוֹב בְּשׂוּר²¹ - פֶּטוּר מֵאֶשֶׁם תְּלוּי. לְפִיכֶן, הָאִשָּׁה שֶׁנִּמְצָא דָם עַל עַד שְׁלֵהָ²² לְאַחַר זִמְנָה²³, וְהִנּוּשָׁא יְבֻמְתָּהּ בְּתוֹךְ שְׁלֵשָׁה חֳדָשִׁים²⁴ וְיָלְדָה וְאִין יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה לְרֵאשׁוֹן²⁵ אוֹ בֶן שְׁבַע לְאַחֲרוֹן²⁶ - הֲרִי אֵלּוּ פֶּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן²⁷. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּאֵלּוּ, שֶׁהֲרִי אִין שֵׁם אִסּוּר קְבוּעָה.

(8) כרב נחמן (שם יח.). (9) היתה חתיכה גדולה שיש בה כמה כזיתים ('הר המוריה' ו'תפארת ישראל' שם, וראה להלן). (10) באכילתו, ראה להלן. (11) משנה, כריתות יז, א: "אכל, ספק יש בו כשיעור וספק אין בו", ופירשו 'התוספות' (שם יז: ד"ה מדסיפא) כי מדובר בשתי חתיכות. אבל רבינו שפסק כרב נחמן (ראה למעלה) סובר, שכיון שיש בחתיכה כמה כזיתים, הרי זה "איסור קבוע". (12) במשנה, שם יז, ב. (13) במשנה שם, וכגון שאשתו

(76) לוקח גחלים ממקום ריכוזם ומכניסם לתוך כלי. ראה רש"י כריתות כ. (77) כלומר, הגחלים שהיו במקום הריכוז למעלה לוחשות (=בוערות), הם עכשיו בתוך הכלי עוממות (=כבויות) על-ידי כובד המשא של הגחלים שעליהם, והגחלים שהיו קודם למטה עוממות מחמת העליונות, נמצאות עכשיו למעלה בתוך הכלי לוחשות. (78) [אבל אם לא נתכוון אלא לכבות ולא להבעיר, והובערו מאלוהין אינו חייב אלא אחת בלבד, אף שהדבר ידוע שאי-אפשר לחתות לשם כיבוי מבלי שיובערו - והרי זהו כ"פסיק רישיה ולא ימות" (ראה בפ"א מהלכות שבת הלכה ו) - סובר רבינו כדעת הערוך שכיון שפעולת ההבערה אינה נעשית בידים אלא מאלוה, והוא לא ניחא לו שיבעור, אין כאן איסור (ראה שם הערה כז) ולא כדעת התוספות בשבת קג. ש"פסיק רישיה דלא ניחא ליה" הוא כמו "מלאכה שאינה צריכה לגופה". וכן מפרש רבינו מה שאמרו בכריתות שם "תנו רבנן, החותה גחלים בשבת חייב חטאת. רשב"א אומר משום ר"א ברבי צדוק חייב שתיים, מפני שהוא מכבה את העליונות ומבעיר את התחתונות. רב אשי אמר, כגון שנתכוון לכבות והובערו מאלוהין, תנא-קמא סבר כרבי שמעון דאמר דבר שאינו מתכוון מותר (ולפיכך אינו מחויב על ההבערה). ורבי אליעזר ברבי צדוק סבר כרבי יהודה דאמר דבר שאינו מתכוון חייב" - שזוהי פלוגתא חדשה בין ר' שמעון לבין ר' יהודה, שלר' שמעון: דבר שאינו מתכוון ופסיק רישא דלא ניחא לו, הרי הוא כדבר שאינו מתכוון ומותר. ולר' יהודה הרי זה כמלאכה שאינה צריכה לגופה וחייב (ועיין שם בתוספות) ופסק רבינו בזה כר' שמעון, אף-על-פי שלענין מלאכה שאינה צריכה לגופה - פסק כרבי יהודה]. (79) בניגוד לדין הראשון, ששם לא היתה פעולתו בהבערה אלא בכיבוי - כאן הובערו אותם גחלים שחתה אותם ברצון לכבותם ולא להבעירם. (80) בכריתות שם: ת"ר החותה גחלים בשבת להתחמם בהם והובערו מאלוהין, תני חדא חייב (=על ההבערה), ותני אידך פטור. הדתניא חייב, קסבר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה. והא דתנא פטור, קסבר מלאכה שאצל"ג פטור, ופסק רבינו כברייתא המחייבת, כשיטתו שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב (פ"א מהלכות שבת הלכה ז). (81) כדעת רבי יהודה ולא כרבי שמעון. (82) שם.

פֶּרֶק שְׁמִינִי

(1) יבאר מי שנסתפק לו אם שגג בדבר זה אם לאו שיביא אשם תלוי.

- 3 א. כָּל חֲטָא שְׁחִיבִין עַל שְׁגָגָתוֹ² חֲטָאתוֹ³ קְבוּעָה⁴ -
4 חִיבִין עַל לֹא הוֹדַע שְׁלֹו אֶשֶׁם תְּלוּי⁵. וְמָהוּ לֹא
5 נִדְּעָה? אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם שְׁגָג בְּדָבָר זֶה אוֹ לֹא שְׁגָג
6 - הֲרִי זֶה מְצוּה לְהִקְרִיב אֶשֶׁם, שְׁנֵאמַר: וְלֹא יָדַע
7 וְאֶשֶׁם וְנִשָּׂא עֹנֹו, וְהִבִּיא אֵיל תָּמִים מִן הַצֹּאן
8 בְּעֶרְכָּהּ לְאֶשֶׁם. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא אֶשֶׁם תְּלוּי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא

היתה טהורה, אבל אם היתה אשתו נדה, פטור מאשם תלוי, שהרי יודע בוודאי שחטא. ראה להלן ה"ה. (14) במשנה, שם. (15) בכת"י תימן: "שעשה מעשה". (16) כלומר, יודע שעשה מעשה ואינו יודע אם היתה מלאכה האסורה בשבת או מעשה המותר בשבת, כגון שחתך ואינו יודע אם חתך המחובר או חתך התלוש, אבל אם ברור לו שעשה מלאכה האסורה בשבת, אלא שלא נודע לו איזו מלאכה עשה - אינו חייב אשם תלוי, שהרי יודע בוודאי שחטא, ראה להלן ה"ה. וראה 'כסף משנה' ו'לחם משנה'. ומה שאמרו במשנה (שם יט.): "העושה ואינו יודע מעין איזו מלאכה עשה וכו', ורבי יהושע פטר וכו' אף מאשם תלוי" – הכוונה שוודאי עשה מלאכה אסורה שאינו יודע איזו היא (לחם-משנה). (ויש לציין, כי רבינו השמיט הבבא הנ"ל ולא כתבה למעלה פ"ב ה"ג, ולהלן ה"ה, וצריך עיון). (17) כדעת חייא בר רב, ורב יהודה אמר רב (כריתות יז:). וכמה טעמים נאמרו שם בדבר זה, ורבינו כתב טעמו של רב נחמן שם יח, א. ואף-על-פי שרבא, שהוא בתרא, חולק עליו – פסק רבינו כרב נחמן שהובאו דבריו לאחרונה, אחר דברי רבא, ומזה נראה שהגמרא סוברת כמותו ('תוספות יום-טוב' כריתות פ"ד מ"א). (18) כיו הוא ספק חיה וחלבו מותר, כמפורש בחולין קיז, א - במשנה, ספק בהמה וחלבו אסור, וראה פ"ב מהל' נזירות ה"י. (19) ובכריתות שם אמרו: "רבי אליעזר אומר, כיו חייבין עליו אשם תלוי", כי הוא סובר שאין צורך שיהיה איסור קבוע, אבל רבינו שפוסק שצריך שיהיה איסור קבוע – פוטרו מאשם תלוי. (20) ביארו רבינו להלן. (21) כלומר, ערוה של שאר בשר (= קרובות), בניגוד לערוה של אשת איש, שיבואר להלן ה"ג. ומהו ספק ערוה של שאר בשר, ביארו רבינו להלן בהמשך הדברים. (22) מטלית שמקנחת בה אחר תשמיש, ראה פ"ד מהל' איסורי ביאה ה"ד. (23) ששהתה אחר שפירש הבעל "כדי שתושיט ידה לתחת הכר או לתחת הכסת, ותטול עד לבדוק בו, ואחר קינחה עצמה", ששניהם טמאים בספק, ראה למעלה פ"ה ה"ו. (24) למות אחיו – בעלה. (25) והיא אסורה עליו משום אשת אח שלא במקום מצוה, שהרי יש לו בן, ראה למעלה פ"א ה"ד. (26) ונמצא שאחיו מת בלא בנים, ואשתו מותרת לשני, ומצות ליבמה. (27) כריתות שם, דלא כרבי אליעזר שאינו מצריך איסור קבוע באשם תלוי, וראה למעלה.

1 ג. האוכל חתיכה, ועד אחד אומר לו: זה שאכלת
2 חלב היה, ועד אחד אומר: לא אכלת חלב²⁸, אשה
3 אומרת²⁹ אכל, ואשה אומרת לא אכל, הואיל ונקבע
4 האסור³⁰ והוא אינו יודע³¹ אם חטא או לא חטא -
5 הרי זה מביא אשם תלוי. וכן כל הבא על אשת איש
6 שעד אחד אומר מת בעלה ועד אחד אומר לא מת
7 - חיב באשם תלוי³². והוא הדין לספק מגרשת³³,
8 שהרי נקבע האסור³⁴. אכל ספק מקדשת - לא נקבע
9 האסור.

(28) משנה, כריתות יא, ב. וכתבו שם ה'תוספות' (ד"ה אמרו לו) כי מדובר כשהעידו שני העדים בבת אחת, שאם העידו בזה אחר זה – כיון שנתקבל עדות הראשון שוב לא

מתחשבים בעדות השני, שכיון שהאמינה תורה עד אחד, הרי כאן שנים. (29) במשנה, שם. ואף כי נשים פסולות לעדות אחרת – נתברר כאן ממה שנאמר (ויקרא ד, כח) "או הודע אליו חטאתו" – אפילו אמרה אשה ('סיפרא' ויקרא, דיבורא דחובה פ"ז ה"א). (30) לפי דעת הראב"ד, לא יתכן שנקבע האיסור אלא אם היו שתי חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן, ואחד אומר חלב אכלת ואחד אומר שומן אכלת, אבל בחתיכה אחת, אין זה נקבע האיסור. ויתכן כי כן גם כוונת רבינו (כסף-משנה). (31) ה'תוספות' (שם) כתבו כי אינו חייב אלא אם שתק, אבל אם אמר "איני יודע" פטור הוא מקרבן, שנאמר (שם) "או הודע אליו חטאתו" – "ולא שידועוהו אחרים" (גמרא שם, לענין חטאת, והוא-הדין לענין אשם תלוי). אבל לדעת רבינו אין ללמוד מפסוק זה אלא לגבי חטאת ולא לגבי אשם תלוי, ועי' 'לחם משנה' ו'ערוך לנר' כריתות שם. (32) ביבמות קיז, ב - אמרו: "עד אומר מת ועד אומר לא מת וכו' לא תנשא", ובפ"ב מהל' גירושין ה"ט כתב רבינו שאם נשאת תצא, וכיון שתצא, הבא עליה חייב אשם תלוי, כמו שאמרו גבי תרי ותרי (שם פח: ובכתובות כב:), שהבא עליה חייב באשם תלוי, כיון שנקבע האיסור, שהיתה אשת איש ('קריית ספר'). (33) כגון שנים אומרים נתגרשה, ושנים אומרים לא נתגרשה, שלא תנשא ואם נשאת תצא (כתובות שם, והל' גירושין שם ה"ו), וכיון שתצא – חייב עליה אשם תלוי, שהרי נקבע האיסור שהיא בחזקת אשת איש כנ"ל. (34) שהרי היא בחזקת פנויה, ולפיכך אין הבא עליה חייב אשם תלוי.

ד. מי שהיו לפניו שתי חתיכות, אחת של חלב
ואחת של שמן, ואכל אחת מהן וקא עובד כוכבים
או פלג ואכל את השנייה³⁵, או שאכל עובד כוכבים
או פלג את הראשונה וקא ישראל ואכל השנייה³⁶,
או שאכל ראשונה בזדון³⁷ ושנייה בשגגה³⁸, או
שאכל ראשונה בשגגה ושנייה בזדון³⁹ - הרי זה חיב
באשם תלוי, הואיל והיה שמה אסור קבוע. אכל
שתייהן בזדון - פטור מקרבן⁴⁰. אכל שתייהן בשגגה
- מביא חטאת⁴¹. אכל את הראשונה בשגגה וקא
אחר ואכל את השנייה בשגגה - שניהן חיבין באשם
תלוי⁴². וכן כל פיוצא בזה.

(35) ברייתא, כריתות יח, א. (36) שם, מחלוקת רבי ורבנן. ופסק כרבי שהוא מחייב אשם תלוי, ואף שבשעה שאכל הישראל לא היתה אלא חתיכה אחת, ספק איסור ספק היתר, כיון שלפני כן היו שתי חתיכות ואחת מהן היתה ודאי של איסור, הרי זה נקבע האיסור, ופסק כרבי לגבי רבנן, משום שרב נחמן סובר כמותו. וראה למעלה ה"ב הערה טז. (37) כלומר, היה יודע שיש כאן חתיכה אחת של חלב, ואף-על-פי-כן אכל (רש"י, שם). (38) שם בבביתא, וכרבי. ואף כי עכשיו בשעה שאכל את השניה בשוגג, לא היתה כ"אם חתיכה אחת ועל אכילת הראשונה אין לחייבו שהרי נאכלה במזיד, מ"מ כיון שלפני כן היו שתי חתיכות, ואחת מהן היתה ודאי של איסור, הרי זה נקבע האיסור. וכגון שחזר בתשובה, ראה למעלה פ"ג ה"ז. (39) חייב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

מתוספתא פ"ה דכריתות: חתיכה של חלב פיגול וחתיכה של חולין לפניו, אכל אחת מהן ואין ידוע איזו מהן – מביא שני אשמות תלוין" (הגהות הרש"ש על הרמב"ם).

ז. האוכל חתיכה משתי חתיכות ונסתפק לו אם של חלב אכל או של שמן אכל, ואחר שנולד לו הספק אכל חתיכה משתי חתיכות אחרות ונסתפק לו אם של חלב אכל או של שמן – הרי זה מביא שני אשמות תלוין⁵⁴.

54) פסק כרבי, בברייתא שם יח, ב. ואף-על-פי שרבים חולקים עליו, פסק כמותו, משום שהאמוראים מפרשים דבריו (כסף-משנה), ועוד סתם משנה שם יז, ב – כמותו, שאמרו שם: "אם היתה ידיעה בינתיים (ידיעת ספק – רש"י)", כשם שהוא מביא חטאת על כל אחת ואחת, כך מביא אשם תלוי על כל אחת ואחת" (הגהות הרש"ש על הרמב"ם).

ח. כשם שידיעת ודאי בינתיים⁵⁵ מחלקת לחטאות⁵⁶, כך ידיעת ספק בינתיים מחלקת לאשמות⁵⁷. לפיכך, אם אכל חמשה זיתי חלב בהעלם אחת, ונודע לו ידיעת ספק על אחת מהם, וחזר ונודע לו ידיעת ספק אחרת על השני, וכן על כל אחת ואחת – חייב אשם תלוי על כל אחת ואחת.

55) כלומר, שאכל כזית חלב וכזית חלב בהעלם אחד, ואחר שאכלם נודע לו על הראשון וחזר ונודע לו על השני. 56) שמביא שתי חטאות, ראה למעלה פ"ו ה"ט. 57) שכשם שבידיעה שבין אכילה לאכילה למעלה לא חילקו בין ספק לוודאי (ראה למעלה ה"ז), כמו כן בידיעה שלאחר האכילות – אין להבדיל בין ידיעת ספק לידיעת ודאי.

ט. חתיכה של שמן וחתיכה של חלב, אכל אחת מהן ואין ידוע אי זו היא, והביא אשם תלוי, וחזר ואכל את השנייה – מביא חטאת⁵⁸. וכן אם אכל אחר את השנייה – מביא האחר אשם תלוי⁵⁹, כמו שבארנו⁶⁰.

58) משנה, שם כג, א: "חתיכת חלב וחתיכת חולין (= שומן של היתר) אכל אחת מהן ואינו יודע איזו מהן אכל, מביא אשם תלוי. אכל את השנייה, מביא חטאת". 59) כרבי עקיבא, שם במשנה: "אכל אחד את הראשונה, ובא אחר ואכל את השנייה, זה מביא אשם תלוי וזה מביא אשם תלוי, דברי ר"ע. וסובר רבינו, כי אף אם אכל את השני אחר שהראשון הביא אשם תלוי, מביא הוא אשם תלוי. 60) למעלה ה"ד, כי זהו בכלל "נקבע האיסור".

י. חתיכה של חלב וחתיכה של חלב נותר, אכל את אחת מהן ואין ידוע אי זו היא – מביא חטאת על החלב⁶² ואשם תלוי משום נותר⁶³. אכל את השנייה בהעלם שנייה⁶⁴ – מביא שלש חטאות⁶⁵. ואם היה בה שוה פרוטה⁶⁶ – מביא אשם ודאי משום מעילה⁶⁷. אכל אחד את אחת משתיהן, ובא אחר ואכל את השנייה – זה מביא חטאת ואשם תלוי, וזה מביא חטאת ואשם תלוי⁶⁸. וכן כל פיוצא בזה.

אשם תלוי. שם בברייתא. ואף כי בוודאי אכל את האיסור, ואשם תלוי אינו בא אלא על הספק – כיון שאכל את השניה בזדון, ועליה אינו חייב קרבן, חייב אשם תלוי על הראשונה, כי ספק הוא אם זה איסור או היתר. וראה להלן באכל שתייה בשגגה. 40) שם בברייתא. כלומר, פטור מאשם תלוי, כי אין כאן ספק שוודאי אכל חלב בזדון, ופטור מחטאת, שהרי אכל בזדון, ראה למעלה פ"א ה"א, כי אין חטאת באה אלא על עבירה בשוגג. והוא-הדין לאשם תלוי (למעלה ה"א). 41) שם בברייתא. שהרי ברור שאכל חלב. 42) מחלוקת תנאים במשנה, כריתות כג, א. ופסק כת"ק. ומשום שכל אחד ואחד מהם אכל חתיכה שהיא ספק חלב ספק שומן.

ה. חלב ונותר לפניו, אכל אחת מהן⁴³ ואין ידוע אי זו מהן אכל; אשתו נדה ואחותו עמו בבית, ושגג באחת מהן⁴⁴ ואין ידוע אי זו מהן בעל; שבת ויום הכפורים, ועשה מלאכה בין השמשות שביניהן⁴⁵ – הרי זה פטור מקרבן. ואינו מביא חטאת⁴⁶, שהרי אינו יודע עצמו של חטאת⁴⁷, כמו שבארנו⁴⁸; ואינו מביא אשם תלוי⁴⁹, שהרי יודע בודאי שחטא⁵⁰.

43) בשוגג, שחשב כי הם שומן של היתר. 44) שחשב כי היא אשתו והיא טהורה. 45) למעלה פ"ב ה"ג, לענין פטור מקרבן חטאת, כתב רבינו "שבת ויום הכיפורים לפניו, ועשה מלאכה באחד מהן" ואינו מזכיר שעשה בין השמשות, וראה משנה כריתות יט, א – שאמרו שבין השמשות לדברי הכל פטור ואין כאן מחלוקת, לפי שאפשר שמקצת מלאכה נעשתה בשבת ומקצתה נעשתה ביום הכיפורים. ועי' בערוך לנ"י שם. 46) כרבי יהושע במשנה, כריתות שם. 47) ונאמר (ויקרא ד, כג) "אשר חטא בה" – עד שיודע לו במה חטא" (שם לדברי רבי יהושע). 48) למעלה פ"ב שם. 49) במשנה, שם: "א"י יהודא, פוטרו היה רבי יהושע אף מאשם תלוי". 50) כן הוא בברייתא (שם): בטעמו של רבי יהושע, שנאמר (שם ה, יז) "כי תחטא – ולא ידע" – "פרט לזה שידע שחטא".

ו. פל דבר שחייבין על ודאו חטאת קבועה⁵¹ אחת – חייבין על לא הודע שלו אשם תלוי אחד, וכל דבר שחייבין על ודאו חטאות הרבה – חייבין על לא הודע שלו אשמות תלוין הרבה כמנין החטאות⁵². פיצד? כשם שאם אכל חלב ודם ונותר ופיגול בהעלם אחת – חייב ארבע חטאות, כך אם נסתפק לו אם אכל או לא אכל אלא חתיכות של היתר שהיו עמהם – מביא ארבעה אשמות תלוין. וכן אם נסתפק לו אם האשה שבא עליה אשתו או פלונית העירוה שהיתה עמה שחייב עליה שמונה חטאות⁵³ – הרי זה מביא שמונה אשמות תלוין.

51) ראה למעלה ה"א, ולהלן פ"א ה"ה. 52) משנה, שם יז, ב. 53) ראה למעלה פ"ד ה"ב. ודבר זה, שהוא חייב על מעשה אחד כמה אשמות תלוין, "נראה שלמד זאת

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ראשון ח' טבת – ספר עבודה – הל' פסולי המוקדשין קמז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

אכילת החלב כִּי־אם קרבן אחד, ראה למעלה פ"ו ה"א וה"ט. (65) אחת על אכילת החלב של החתיכה האחת, ואחת על החלב של החתיכה האחרת, ואחת על אכילת הנותר של אחת מהחתיכות (שם, במשנה). (66) כלומר, כל חתיכה וחתיכה היתה שוה פרוטה, הרי חוץ ממה שעבר על איסור אכילת חלב ואכילת נותר – נהנה גם שוה פרוטה מן ההקדש. (67) כן אמרו בגמרא שם, כי מה שאמרו במשנה שם שחייב שלש חטאות, מדובר שלא היה בכל חתיכה שוה פרוטה, אבל אם היו שוות פרוטה כל אחת, חייב גם אשם ודאי. (68) כתנא־קמא במשנה, שם. שהרי כל אחד מהם בוודאי אכל חלב שחייב עליו קרבן חטאת, וספק אם אכל נותר, שחייב עליו אשם תלוי. ועל ספק מעילה אינו חייב כלום, כמבואר למעלה, ולהלן פ"ט ה"א.

(61) ראה למעלה פ"ו ה"ד כי האוכל חלב שהוא גם נותר, חייב שתי חטאות, אחת על אכילת חלב ואחת על אכילת נותר, ואשם ודאי על מעילה בהקדש, שאיסור חלב על איסור באיסור מוסיף, באיסור כולל ובאיסורים הבאים בבית אחת. (62) כי הרי ודאי אכל חלב. (63) כי ספק הוא אם החתיכה שאכל היתה נותר (שם, במשנה). אבל על ספק מעילה בהקדש, אינו מביא קרבן, ראה להלן פ"ט ה"א. (64) כלומר, שלפני שאכל את החתיכה השני' נודע לו שהחתיכה הראשונה שאכל היא של חלב, או אפילו נודע לו אחר שאכל את השניה, אבל הידיעות על שתי החתיכות לא היו ביחד כִּי־אם ידיעה אחר ידיעה, אבל אם לא נודע לו שהראשונה היא חלב אלא לאחר שאכל את השניה, והידיעה היתה לשתי החתיכות כאחת – אינו חייב על

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ח' י"ד טבת ה'תשפ"ב

(6) בספרי שם, למדו זאת מגזירה־שוה, ורבינו מגדיר כל גזירה־שוה "מפי השמועה", מפני שאין אדם דן גזירה־שוה אלא אם למדה מפי רבו. (7) רבינו מדגיש, שכתוב זה אינו כולל איסורים אחרים אלא פסולי המוקדשים בלבד, כדי שלא יוקשה לך הלא אין לוקין על לאו שבכללות (הל' סנהדרין שם). וכל פסולי המוקדשים ענין אחד הם, ולכן אין זה לאו שבכללות. ראה החינוך הוצאת מוסד הרב קוק, מצוה תעח.

- ה. וכן קדשים שהוטל בהם מום⁸, האוכל מהם¹⁴
פזית - לוקה⁹. הרי הם בכלל פל תועבה¹⁰, עד
שיולד להם מום אחר ויאכלו במומן¹¹, כמו¹⁶
שבארנו¹². וכל שפסולו מספק - אין לוקין עליו.¹⁷

(8) בידי אדם מישראל. (9) אם אכל לפני פדיונם (ראה לקמן בהערה הבאה). (10) בספרי שם שנינו: "ר' אליעזר אומר, מנין לצורם אוזן בכור ואוכל ממנו, שעובר בלא־תעשה? ת"ל (דברים יד, ג): לא תאכל כל תועבה. אחרים אומרים: בפסולי המוקדשים הכתוב מדבר, נאמר כאן תועבה, ונאמר להלן (שם יז, א) לא תזבח... אשר יהיה בו מום כי תועבת וגו', מה תועבה האמורה להלן בפסולי המוקדשים הכתוב מדבר, אף תועבה האמורה כאן בפסולי המוקדשים הכתוב מדבר". וסובר רבינו, שלדעת "אחרים" נכלל בלאו זה מטיל מום בקדשים אחרים, אבל אינו כולל צורם אוזן בכור, ואינו אסור באכילה מן התורה אלא משום קנס מדרבנן. וקיבל רבינו דעת "אחרים" בדין בכור, מפני שכל הסוגיא בבכורות לד: עומדת בשיטה זו, ולפיכך פסק בפרק ב מהלכות בכורות הלכה ז, שהמטיל מום בבכור אסור לאוכלו על מום זה משום קנס, כלומר מדרבנן, ובפסולי המוקדשים פסק כאן – לוקה. ומה בין בכור לפסולי המוקדשים? בכור בעל מום אינו צריך פדיון ופקעה קדושתו, והרי בחולין אין המום תועבה, ולפיכך מותר מן התורה וחכמים קנסוהו, אבל קדשים אחרים שהוממו לא

יום ראשון ח' טבת ה'תשפ"ב

הלכות פסולי המוקדשין

פרק שמונה עשר

(1) יבאר המחשב מחשבה שאינה נכונה בקדשים, האוכל מקרבן שנאמר עליו שהוא פסול או פיגול או קדשים שהוטל בהם מום.

- א. כל המחשב מחשבה שאינה נכונה בקדשים -
הרי זה עובר בלא תעשה, שהרי הוא אומר: לא
יחשב².

(2) כרבי ינאי, זבחים כט:

- ב. מפי השמועה למדו, שבכלל דין זה שלא יפסיד
הקדשים במחשבה, שהרי זה דומה למטיל מום
בקדשים. ואף על פי כן אינו לוקה³, שאין
המחשבה מעשה⁴.

(3) אע"פ שהמטיל מום בקדשים – לוקה (פרק א מהלכות איסורי מזבח הלכה ז). (4) וכל לאו שאין בו מעשה, אין לוקין עליו (פי"ח מה' סנהדרין ה"ב).

- ג. כל קרבן שנאמר שהוא פסול, בין שנפסל
במחשבה בין במעשה בין שארע בו דבר שפסלו,
כל האוכל ממנו פזית במזיד - לוקה. שנאמר: לא
תאכל כל תועבה⁵;

(5) כדעת אחרים בספרי פרשת ראה פסקה צט. ראה בהערות בהלכות דה.

- ד. מפי השמועה למדו⁶, שאין הפתוב מזהיר אלא⁷
על פסולי המוקדשין.

הנשקפות²⁰ ומנחות הנשקפות - אינן מתפגלין לעולם.²⁵

(16) משנה זכאים מב: ומג. (17) על-ידי עבודה בגוף אחר. (18) שלא הותר ע"י מתיר אחר, ולפיכך אימורים יש בהם משום פיגול (ראה שם לה:), אע"פ שהם מתירים את הבשר לאכילה, מפני שיש לדם מתיר, שהם מתיר את האימורים להקטרה, כמו שכתב רבינו כאן (ראה תוספות שם ד"ה והלבונה, שכתבו, שאימורים אינם חשובים כמתיר, מפני שאם אבדו או נטמאו הבשר מותר באכילה, אבל מלשון של רבינו כאן לא משמע כדבריהם, ראה רש"י שם מב: ד"ה הקומץ). (19) ולפיכך הלחם מתפגל, אבל גם הכבשים מתפגלים, כמו שכתב למעלה בפרק יז הלכה טז, שהרי דמו מתיר אימוריהם להקטרה, ואימורים מתירים בשרם לאכילה. (20) מבואר בהלכה ח.

ח. ואלו דברים שאין חבינן עליהן משום פגול לעולם: הקמץ והלבונה והקטרת והדם והזין, בין זין הבא עם הנסכים²¹ בין זין הבא בפני עצמו²². ומנחות הנשקפות פלן, שהרי אין להם קמץ להתיין, כגון מנחת פהנים ומנחת נסכים. ובשר חטאות הנשקפות. ולג שמן של מצרע. ואם תאמר: והלא דם האשם מתיר? אינו תלוי בו, שהרי אדם מביא אשמו היום ולג אחר פמה ימים, כמו שיתבאר במקומו²³.

(21) עם הקרבן ומנחתו שנקראת מנחת נסכים, כחכמים במשנה שם. ואע"פ שהקרבן מתירו אינו מתפגל. מפני שיכול להביא את הנסכים לאחר זמן, אינם תלויים בקרבן. (22) מתנדבים יין, משנה מנחות קד: (23) פרק ד מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ב. והרי זה דומה למנחת נסכים.

ט. אסור להותיר מבשר הקדשים לאחר זמן אכילתו, שנאמר בקרבן תודה: לא תותירו ממנו עד בקר, והוא הדין לשאר הקדשים פלם²⁴. והמתיר אינו לוקה, שהרי נתקן הפתוב לעשה²⁵, שנאמר: והנותר ממנו עד בקר באש תשרפו.

(24) בתורת כהנים פרשת צו פ"ב מרבה כל הקרבנות, אמנם בתו"כ שם מדובר על פיגול, אבל גם להותיר למדים מכאן, שהרי איסורו נכתב באותה פרשה. (25) פסחים פד. טעמו של ר' יהודה שם הוסבר שלוקין על לאו שאין בו מעשה. ותמוה למה הוצרך רבינו לנימוק זה, הלא לדעתו אין לוקין על לאו שאין בו מעשה (כסף-משנה).

י. האוכל פזית מבשר קדשים שנותר: במזיד - חביב פרת, בשוגג - מביא חטאת קבועה; שנאמר: ואכליו עונו ישא פי את קדש ה' חלל ונקרתה. ומאימתי יתחייב פרת על אכילת הנותר? אם קדשי קדשים הם²⁶ - חביב עליהן מאחר שיעלה עמוד השחר²⁷; ואם קדשים קלים הם²⁸ - חביב עליהן משקיעת החמה של יום שני²⁹, שהוא תחלת הלילה

פקעה קדושתם לגמרי וצריכים פדיון, ולפיכך גם אחרי הטלת המום ממשיכים להיות תועבה עד שיפדו, ויצאו לחולין. ולאחר פדיונם מותרים מן התורה, ומובן מאליו שגם בפסולי המוקדשים קנסוהו רבנן, כמו בצורם ארון בכור, שלא יפדו ביום זה עד שיוממו מאליהם שנית, כמו שמסיים רבינו כאן (ודברי רבינו אלה מוכיחים נכונות ההסבר שלנו, שאם לא כן למה מותרים באכילה אחרי שנפל בהם מום אחר, וכי איסור "לא תאכל כל תועבה" להיכן הלך?). ראה רש"י על התורה פסוק זה, ור' אליהו מזרחי שם, ומשנה-למלך פ"ד מהלכות בכורות ה"א ד"ה ודע, וד"ה הכלל. וראה זית רענן על ילקוט שמעוני סימן תתצא שכתב בדעת אחרים שהמדובר לפני פדיונם. ונראה שהתכוון למטיל מום בקדשים, כדעת רבינו כאן וכפי שביארנו. (11) בכור כדיונו בלי פדיון, ושאר הקדשים כדיונם אחר שיפדו. מן התורה מותר לפדותם אפילו על המום שהטיל, אבל משום קנס אסור. ומפני שכאן מדבר על היתר אכילה, מצריך מום אחר. וכולל כאן בכור ושאר קדשים, שבזה דינם שווה. (12) בהלכות בכורות פרק ב הלכה ז (יש להניח, שרבינו כתב הלכה זו אחרי כתבו הלכות בכורות).

- 1 ו. כל קרבן שנתפגל במחשבת הזמן כמו שפארנו,
- 2 כל האוכל ממנו פזית במזיד - חביב פרת¹³; שנאמר:
- 3 והנפש האוכלת ממנו עונה תשא¹⁴. ואם אכל ממנו
- 4 בשוגג - מביא חטאת קבועה¹⁵.

(13) משנה כריתות ב. (14) בתורת כהנים פרשת צו פרק יג, למדו גזירה-שוה מנותר, שנאמר בו (ויקרא י, ח): "ואוכליו עונו ישא", ונאמר בו "ונקרתה הנפש ההיא". (15) בין עני ובין עשיר מביא קרבן בהמה.

- 5 ז. אין חבינן¹⁶ פרת אלא על אכילת דברים
- 6 שהתירו¹⁷, בין לאדם בין למזבח; אבל אם אכל מן
- 7 המתיר עצמו¹⁸ - אינו חביב פרת, אלא לוקה באוכל
- 8 פסולי המקדשין שאין בהם פגול. פיצד? מנחה
- 9 שנתפגלה, האוכל פזית משיריה במזיד - חביב פרת;
- 10 אבל אם אכל מן הקמץ שלה או מן הלבונה - אינו
- 11 חביב פרת, לפי שהן הן המתירים את השירים לאדם.
- 12 וכן זבח שנתפגל, האוכל פזית מבשרו או מאמוריו
- 13 או מבשר העולה - חביב פרת; אבל אם אכל פזית
- 14 מן הדם - אינו חביב עליו משום פגול. שהדם מתיר
- 15 את האמורין לקרב למזבח, והאמורין מתירין את
- 16 הבשר לאדם. ודם העולה מתיר בשרה למזבח. ודם
- 17 חטאת העוף מתיר בשרה לפהנים. ודם עולת העוף
- 18 מתיר בשרה למזבח. ודם חטאות הנשקפות מתיר
- 19 אמוריהם למזבח, לפיכך חבינן על אמוריהן משום
- 20 פגול. הקמץ והלבונה מתירין השירים לפהנים. שני
- 21 כבשי עצרת מתירין שתי הלחם¹⁹ לפהנים. וכן שני
- 22 בזיכי לבונה מתירין לחם הפנים לפהנים. אבל
- 23 דברים שאין להם מתירין, כגון בשר חטאות

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון ח' טבת - ספר עבודה - הל' פסולי המוקדשין קמט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אחד עשר אבות. והנוגע באב הטומאה, בין אדם וכלים ובין אוכלין, נעשה וולד הטומאה או ראשון לטומאה, ואוכל הנוגע בראשון נעשה שני. (39) כעובר על איסורי דרבנן אחרים. (40) כר' יוחנן שם לר'. ולמדו דין זה מגזירה-שוה. (41) הוסיף רבינו ארבע מלים אלו, להשמיענו שעל איסור קודש טמא אינו לוקה, אבל לוקה משום אוכל קודש לפני זריקה, כמו שכתב בפ"א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ד, שהאוכל בשר קדשים לפני זריקה לוקה, משום שנאמר לא תוכל לאכול בשעריך (משנה-למלך כאן).

יג. פל אדם שנטמא טמאה שחיבין עליה פרת על ביאת המקדש⁴² ואכל פזית מן הקדשים, בין בקדש טהור בין בקדש טמא⁴³; במזיד - הרי זה נתחייב פרת, שנאמר: והנפש אשר תאכל מזבח השלמים אשר ליי וטמאתו עליו ונכרתה; ואם אכל בשגגה - מביא קרבן עולה ויורד⁴⁴. ומניין שאינו מדרבנן אלא בטמאת הגוף? ⁴⁵ שנאמר: ונפש כי תגע בכל טמא בטמאת אדם או בבחמה טמאה או בכל שקץ טמא ואכל מפשר זבח השלמים אשר ליי ונכרתה. והוא הדין לשאר קדשי מזבח. והיכן הזהיר על עון זה? ביולדת. שהרי נאמר בה: בכל קדש לא תגע⁴⁶.

(42) שם לג: למדו אזהרה לאוכל קודש בטומאה בגזירה-שוה מביאת מקדש, ולפיכך תלה רבינו הדין שלפנינו בדין ביאת מקדש (כסף-משנה). (43) משנה שם קו. ופסק כנא-קמא. (44) דין מפורש בתורה (ויקרא ה), עשיר מביא בהמה, עני - שני תורים או שני בני יונה, ועני מדוכא - סולת. (45) שגוף האדם נטמא ולא בטומאת בשר הקודש, שהרי אפשר לפרש שהמלה "עליו" נמשכת אל "מזבח". (46) המשך הלימוד בתחילת ההלכה הבאה. רבינו מקבל כאן לימודו של ריש לקיש שם לג: נגד דעתו של ר' יוחנן שלמד זה בגזירה-שוה. והטעם, מפני ששנינו בבביתא כריש לקיש.

יד. מפי השמועה למדו, שזו אזהרה לטמא שלא יאכל קדש קדם שישטבל. והאוכל קדש אחר שישטבל קדם שיעריב שמשו⁴⁷ קדם שייביא פפרתו⁴⁸ - לוקה ואינו חייב פרת⁴⁹; שנאמר: וטמאתו עליו - עד שתהיה כל טמאתו עליו.

(47) שתשקע החמה לגמרי, כלומר, אחרי צאת הכוכבים. טמא שטבל נקרא "טבול יום" עד צאת הכוכבים, ואסור להכנס למקדש ולאכול תרומה וקדשים. (48) זב וזבה, יולדת ומצורע חייבים להביא קרבנות, ולפני הקרבת קרבנותיהם נקראים מחוסרי כיפורים, ואע"פ שטבלו הם מזהרים על כניסה למקדש ואכילת קודש. (49) ולמעלה בפרק ג מהלכות ביאת מקדש הלכה ט, פסק רבינו שגם על ביאת מקדש אין מחוסר כיפורים חייב כרת, ונראה שגם ב"טבול יום" דעתו כך. ותמהו עליו מבריתא מפורשת במנחות כז: "מחוסרי כפרה שנכנסו לעזרה, בשוגג חייב חטאת, במזיד ענוש כרת". והדרשה "כל טומאתו עליו" לא נמצא מקורה, ראה כסף-משנה שם ביישוב דברי רבינו אלה.

1 של יום שלישי. והיכן הזהיר הכתוב על הפגול ועל
2 הנותר? במלואים³⁰. שהרי נאמר שם: לא יאכל כי
3 קדש הם³¹ - להזהיר על כל שפסולו בקדש³² שהוא
4 בלא תעשה על אכילתו.

(26) שנאכלים ליום ולילה. (27) אע"פ שנאכלים רק עד חצות הלילה, אינם נעשים נותר עד שיעלה עמוד השחר, תוספתא זבחים פרק ו הלכה ז. (28) הנאכלים לשני ימים ולילה שביניהם, חוץ מתורה ואיל נזיר שנאכלים ליום ולילה, ודינם לענין זה כקדשי קדשים. (29) תוספתא שם ור' יוחנן זבחים נו: (30) קרבנות שקרבו כשנכנסו אהרן ובניו לעבודה במשכן. (31) כנראה הכוונה לפתוב השני "לא יאכל כי קודש הוא". "הם" נאמר בור, ולא בפסולי קודש. (32) פסחים כד.

5 יא. והפגול והנותר מצטרפין³³ זה עם זה לכזית.
6 וכל הפגולים והנותרין מצטרפין³⁴.

(33) במשנה מעילה יז: שנינו הפיגול והנותר אין מצטרפים מפני שהן שני שמות. ובגמרא שם אמר שמואל שהמשנה מדברת בטומאת ידים, אבל לאיסור אכילה מצטרפים. פירוש, אם אכל כחצי זית מזה וכחצי זית מזה בשוגג חייב חטאת, ובמזיד והתרו בו חייב מלקות. (34) משנה שם טו: ושם הגירסא: "כל הפיגולים וכל הנותרים מצטרפים זה עם זה", ואפשר לפרש שפיגולים בפני עצמם ונותרות בפני עצמם, כגון פיגול מזבח ומנחה או מעולה ושלמים, וכן נותרות משני מינים. אבל פיגול נותר שהם משני מינים אין מצטרפים, מפני שהם חלוקים גם במין וגם בשם האיסור. ולכן דייק רבינו וכתב: "וכל הפיגולים והנותרים מצטרפים" והשמיט ה"וכל" השני, להשמיע שגם אלה מצטרפים (ראה הר המוריה, כנראה לא הרגיש בשינוי לשון זה).

7 יב. אסור לטמא את הקדשים או לסבב להם טמאה,
8 שהרי פוסלן. והמטמא את הקדשים - אינו לוקה³⁵.
9 אכל אדם טהור שאכל פזית מקדשים שנטמאו -
10 לוקה; שנאמר: והבשר אשר יגע בכל טמא לא
11 יאכל. והוא הדין לשאר הקרבנות, שאם אכל פזית
12 מלבנות המנחה שנטמאה אחר שנתקדשה בכלי -
13 לוקה³⁶. אחד קדשים שנטמאו לפני פפרה³⁷ או
14 לאחר פפרה. בין שנטמאו באב הטמאה³⁸ או בולד
15 הטמאה של דברי תורה. אבל אם נטמאו בטמאות
16 של דבריהם - אינו לוקה על אכילתן, אבל מביא
17 אותו מפת מדרות³⁹. ואינו לוקה אלא האוכל אחר
18 זריקת דמים; אבל אם אכל קדם זריקה - אינו
19 לוקה⁴⁰ משום אוכל קדש טמא⁴¹, אבל מביא אותו
20 מפת מדרות.

(35) כר' יוחנן זבחים לג: (36) שם לר'. (37) לפני זריקה, וזרקו את הדם ואחר-כך אכל הטהור את הבשר. גמרא במנחות כה: בשר שנטמא לפני זריקת דמים ואכלו לאחר זריקת דמים, מפני מה חייבים עליו? מפני שהציץ מרצה. (38) כגון אדם שנגע במת. בהקדמתו לטהרות, מונה רבינו

1 יט. אָכַל⁶¹ פֶּסַח שְׁלֹא נִצְּלָה, וְלִחְמֵי תוֹדָה שְׁלֹא
2 הוֹרְמָה חֲלָתָן⁶² - הָרִי זֶה חֵיב כֶּרֶת מִשּׁוּם טֻמְאָת
3 הַגּוֹף, אֵף עַל פִּי שְׂאִינָן רְאוּיִין לְמָה שֶׁהֵן⁶³. אִי
4 אֶפְשָׁר שְׂיִתְחַיֵּב אָדָם עַל אֲכִילָה אַחַת מִשּׁוּם פֶּגוּל
5 וּמִשּׁוּם נִתְּרָה⁶⁴; שֶׁהַפֶּגוּל הוּא הַקֶּרֶן שֶׁנִּפְסַל
6 בְּמַחֲשַׁבַת הַזֵּמָן, וְאִינוּ עוֹלָה לְשֵׁם קֶרֶן וְלֹא נִרְצָה
7 כָּלָל, וְהַנּוֹתֵר הוּא הַנֶּשְׂאָר מִקֶּרֶן שֶׁקָּרַב בְּמַצֹּתוֹ
8 לְאַחַר זֵמַן אֲכִילָתוֹ.
9

10 (61) אדם טמא (מדברי הכסף-משנה כאן יש ללמוד שגם
11 "אבל", ומתוך כך טרח לפרש פירוש דחוק. וגירסתנו
12 נכונה). (62) המקריב תודה מביא עמה ארבעה מיני לחם,
13 עשר מכל מין. ומרים חלה אחת מכל מין ונותנה לכהן,
14 והשאר נאכלים לבעלים. ולפני ההרמה כולם אסורים
15 באכילה. (63) מכיון שקרבו המתירין, ורק מעשה צדדי
16 אחר מעכב על היתר אכילה, רב דימי בר חנינא ורבא שם.
17 ראה כסף-משנה. (64) "פיגול ונותר, בחדא בהמה לא
18 משכחת לה" (כריתות יד.) ובמסקנה שם אמרו, שרק בכזית
19 אחד אי-אפשר הדבר, אבל בשני כזיתים ישנה אפשרות,
20 ולכן כותב רבינו כאן: "על אכילה אחת".

21 כ. הפגול והנותר והטמא שפוללן זה בזה ואכלן -
22 חיב. אף על פי שרבה מין על חבירו - אינו מבטלו,
23 ששני האסורין מבטלין זה את זה⁶⁵.
24

25 (65) כר' אלעזר (זבחים עט.) נגד דעת ריש לקיש, מפני שר'
26 יוחנן (ירושלמי חלה פרק א הלכה א) סובר כר' אלעזר -
27 באיסורין.

28 כא. ופגול או נותר או טמא שהעלן לראש המזבח
29 - משמשלה האור פרין פקע אסורין מהן⁶⁶.
30 והאמורין מצטרפין עם הבשר לבזית, בין בעולה
31 בין בשאר קדשים⁶⁷, לחיב עליו משום פגול או
32 נותר או טמא.
33

34 (66) ר' יוחנן שם מג: (67) שם קט. ראה למעלה הלכה יא
35 בהערות.

36 כב. זבח שנתפגל⁶⁸ או שנותר לאחר זמנו, ואכל
37 ממנו מן העור או מן הפרק או מן התבלין או מן
38 האלל⁶⁹ או מן המרא⁷⁰, מן הגידים ומן הקרניים
39 ומן הטלפים, מן הצפרנים מן התרטום ומן הנוצה
40 ומביצי העוף - אינו חיב כרת. וכן טמא הגוף
41 שאכל דברים אלו מקרבן פשר - אינו חיב כרת.
42 אכל מפין אותו מפת מדרות.
43

44 (68) משנה שם לה. (69) ראה למעלה פי"ד ה"ז.
45 (70) שלא כר' אלעזר שם בגמרא, אבל בשליל ושליל פסק
46 כמותו בהלכה הסמוכה.

47 כג. אכל מן השליל או מן השליא⁷¹ - חיב⁷² משום
48 פגול ונותר וטמא, כאוכל משאר בשר הזבח.

(71) ראה למעלה שם. (72) כלומר, אם פיגל בבשר נתפגל

1 טו. הִיָּה טָמֵא בְּטֻמְאוֹת שֶׁל דְּבָרֵיהֶם⁵⁰ - אִינוּ לֹקָה,
2 וְאִין צָרִיךְ לִזְמַר שְׂאִינוּ חֵיב כֶּרֶת, אֲבָל מִפִּין אוֹתוֹ
3 מִפֶּת מִדְּרוֹת⁵¹.

4 (50) כמו בטומאת בשר, למעלה בהלכה יב. (51) זה נמשך
5 אל הבבא הראשונה של הלכה הקודמת, המדברת בטמא
6 שאכל קודש לפני טבילה. אבל אחרי שטבל, שנינו במסכת
7 פרה פי"א, משנה ה' "כל הטעון ביאת מים (כלומר, טבילה)
8 מדברי סופרים וכו' לאחר ביאתו מותר בכלום", ראה פירוש
9 רבינו שם (וראה בפרק ט מהלכות אבות הטומאות הלכה א
10 שמחלק בין טומאות שעיקרן מדברי סופרים, ובין טומאות
11 שעיקרן מן התורה).

12 טז. אִינוּ חֵיב⁵² כֶּרֶת עַל קֹדֶשׁ שֵׁשׁ לוֹ מִתִּירִין עַד
13 שְׂיֵאכַל מִמֶּנּוּ אַחֵר שֶׁקָּרְבוּ מִתִּירִי; אֲבָל אִם אָכַל
14 אֶת הַבָּשָׂר קֹדֶם זְרִיקַת הַדָּם - אִינוּ לֹקָה⁵³ מִשּׁוּם
15 טָמֵא שְׂאֲכַל אֶת הַקֹּדֶשׁ. זֶה הַפֶּלֶל⁵⁴: כֹּל שֵׁשׁ לוֹ
16 מִתִּירִין - אִין חֵיבִין עָלָיו מִשּׁוּם פֶּגוּל אוֹ מִשּׁוּם נִתְּרָה
17 אוֹ מִשּׁוּם טָמֵא עַד שֶׁיִּקָּרְבוּ מִתִּירֵיוֹ בְּהִלָּכָתָן; וְכֹל
18 שְׂאִין לוֹ מִתִּירִין - בִּינָן שֶׁקֹּדֶשׁ בְּכָלִי חֵיבִין עָלָיו
19 מִשּׁוּם טָמְאָה. אֲפֹלֵי נִטְמָא הַבָּשָׂר קֹדֶם שִׂישְׁמָא
20 הָאוֹכֵל⁵⁵, הוֹאִיל וְקָרְבוּ הַמִּתִּירִין וְאַחֵר כֶּף אָכַל -
21 חֵיב כֶּרֶת. וְכֵן אִם אָכַל מִבָּשָׂר טָמֵא הַנִּשְׂרָפוֹת⁵⁶
22 וְהוּא טָמֵא אַחֵר שֶׁנִּזְרַק דָּמָם - הָרִי זֶה חֵיב כֶּרֶת.

23 (52) משנה מעילה י. (53) כר' יוחנן זבחים לד. (ראה
24 למעלה הי"ב). (54) משנה מעילה י. (55) למעלה בהלכה
25 יג למדנו, שטמא שאכל בשר קודש טמא חייב כרת, וכאן
26 משמיענו רבינו שאפילו נטמא בשר תחילה ואחר-כך נטמא
27 האדם חייב כרת, ואע"פ שאין איסור חל על איסור, כאן
28 איסור טומאת הגוף חל על איסור טומאת בשר, מפני
29 שאיסור טומאת הגוף כולל דברים שלא נאמרו לפני כן על
30 אדם זה, זבחים קח. (56) משנה מעילה ט.

31 יז. כָּכָר נִתְּבָאָר לָךְ⁵⁷, שְׂאֵף דְּבָרִים שְׂאִין חֵיבִין
32 עָלֵיהֶן מִשּׁוּם פֶּגוּל - חֵיבִין עָלֵיהֶן מִשּׁוּם נִתְּרָה
33 וְטָמֵא. בִּיעֵצָה? דְּבָרִים שְׂאִין לָהֶם מִתִּירִין - אִין חֵיבִין
34 עָלֵיהֶן מִשּׁוּם פֶּגוּל, וְחֵיבִין עָלֵיהֶם מִשּׁוּם נִתְּרָה
35 וְטָמֵא. וְכֵן הַמִּתִּירִין עֲצָמָן, אֵף עַל פִּי שְׂאִין חֵיבִין
36 עָלֵיהֶם מִשּׁוּם פֶּגוּל, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ - חֵיבִין עָלֵיהֶן
37 מִשּׁוּם נִתְּרָה⁵⁸ וְטָמֵא. חוּץ מִן הַדָּם⁵⁹, שְׂאִין חֵיבִין
38 עָלָיו לְעוֹלָם אֲלֹא מִשּׁוּם דָּבָר אֶחָד בְּלָבָד.

39 (57) למעלה בהלכה ז כתב רבינו, שאין חייבים על פיגול
40 אלא על דבר שיש לו מתירין, ובהלכה הקודמת כתב: "וכל
41 שאין לו מתירין, כיון שקדש בכלי חייבים עליו משום
42 טומאה". והוא-הדין לנותר, כמו שמסיים כאן רבינו.
43 (58) הכוונה לדברים הנאכלים, אבל שאינם נאכלים - פסק
44 בסוף הפרק שפטורים. (59) במשנה שם מה:

23 יח. טָמֵא שְׂאֲכַל אֲמֹרִין - חֵיב כֶּרֶת⁶⁰.

(60) ברייתא שם לו:

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שני ט' טבת – ספר עבודה – הל' פסולי המוקדשין קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

בדם או בבעלים – תעובר צורתו ויצא לבית השריפה, פסחים לד, ב. 4) מדובר בפסול שבגוף הקרבן. אבל אם הפסול הוא בבעלים, אפילו פסול ודאי, טעון עיבוד צורה. 5) ילינו אותו, כדי שייפסל פסול ודאי. 6) בשלושה מקומות, קדשים נשרפים: בעזרה, בהר הבית, בבית הדשן שמחוץ לירושלים (פ"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"גיד), לפיכך דייק רבינו וכתב "במקדש" היינו בעזרה.

ג. פרים ושיעורים הנשרפים⁷ - י"ש בהם ספק, אם הלילה והציאה קדם שגזע זמנם לצאת⁸ פוסלת בשרם פאמוריה⁹, או אינה פוסלת בשרן. לפיכך פוסלין אותן להחמיר¹⁰ וישורפו בעזרה. וכן אם יצא חצי הבהמה¹¹ ברב האבר¹² - אם מחזיקין אותן כיוצא, הואיל ויצא רב האבר; או עדין אינן יוצאין, שהרי לא יצא רב הבהמה. לפיכך נפסלו מספק וישורפו בעזרה. וכן אם נשאו חמשה¹³ להוציאן, ויצאו שלשה ונשארו שנים, והוציאו השלשה חצי הבהמה - הרי אלו נפסלו מספק וישורפו בעזרה. ויראה לי, שאין אלו צריכין להמתין עד שתעבר צורתן¹⁴, הואיל והן עומדין לשרפה¹⁵ לעולם אפלו לא נפסלו.

7) שאימוריהם נקטרים, והבשר מצוותו בשריפה בבית הדשן מחוץ לירושלים, ואם נפל בו פסול לפני שהוציאוהו מחוץ לעזרה שורפים אותו בעזרה. 8) לפני זריקת הדם. 9) אין כל ספק בדבר שהאימורים נפסלים ביוצא ובלילה כאימורי קרבנות אחרים, אבל בבשרם שאל רבי ירמיה (זבחים קד): אם הוא נפסל, ודינו כפסולי המוקדשים ונשרף בעזרה (שם, תני לוי) או ישרף בבית הדשן חוץ לירושלים כמצוות הכשרים. והאיבעיא לא נפשטה. 10) (בגמרא שם, משמע שהאיבעיא היא לפי דעת ריש לקיש (שם פט): בלבד, הפוסל בשר קדשים קלים שיצא חוץ לעזרה לפני זריקת הדם, אבל לרבי יוחנן שמכשיר מפני שסופו של הבשר לצאת (בשר קדשים קלים נאכל בכל ירושלים אחר זריקת הדם) – ברור שגם בשר קרבנות הנשרפים אינו נפסל, שהרי סופו לצאת ולפיכך תמהו הר"י קורקוס וה"כסף משנה' על רבינו, שפסק (למעלה פ"א הל"ב) כרבי יוחנן, ולמה פסק כאן להחמיר מספק? (ראה כסף-משנה כאן, ולחם-משנה פ"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ג). ותיירץ הר"י קורקוס, שגם בקדשים קלים הבשר אסור באכילה (ראה הערות למעלה פ"א הל"ב)). 11) בעיא שלא נפשטה, שם. 12) בחצי הבהמה שיצא נמצא רוב מאבר אחד, ואם תצרף לו את מיעוטו שנשאר בפנים יהיה רובה של הבהמה בחוץ. 13) כהנים, גם זו בעיא שלא נפשטה, שם קה, א. 14) כשאר ספק פסול. 15) וכל הבעיה נוגעת רק למקום שריפתה, לפיכך אין בזה משום ביוזי קדשים, מה-שאינן בספק פסולי קדשים אחרים, שהספק הוא אם הם טעונים שריפה.

ד. בשר הנמצא בעזרה¹⁶: איברים¹⁷ - עולות, וחתיתות - חטאות¹⁸. והנמצא בירושלים - שלמים. והפל תעבר צורתן ויצאו לבית השרפה, שםא נותר הוא. אם בן, מה הועיל שתהיה חזקתו עולה או

גם השליל. אבל אם פיגל בשליל עצמו, פסק רבינו (למעלה שם) שלא נתפגל. ראה ראב"ד כאן.

1 כד. קדשי עובדי פוכבים - אין חיבין עליהם משום פגול ונותר וטמא⁷³. וכן דם הקדשים, כמו שבארנו. 2 וכן הלבונה והקטרת והעצים - אין חיבין עליהן 3 כרת לא משום פגול ולא משום נותר⁷⁴ ולא משום טמאת הגוף⁷⁵.

73) שנינו (שם מה). קדשי גויים אין חייבים עליהם משום פיגול נותר וטמא, והשוחטם בחוץ – פטור, דברי ר' שמעון, ור' יוסי מחייב. ורבינו מחלק את המשנה לשתי בבות: א. פיגול נותר וטמא, סתם רבי כר' שמעון שאין חייבים עליהם. ב. השוחטם בחוץ, כאן מביא רבי מחלוקת ר' יוסי ור' שמעון. ופסק רבינו כאן כסתם משנה, אע"פ שבכל מקום הלכה כר' יוסי נגד ר' שמעון, ובתוספתא זבחים פ"ה חולק ר' יוסי על ר' שמעון גם בפיגול נותר וטמא, מפני שסתם משנה כשיטתו (כסף-משנה), ובשחטם בחוץ פסק (בהלכות מעשה הקרבנות פרק יט הלכה טז) כר' יוסי (ראה 'תוספות יום טוב' שם. וראה רבינו בפירושו על המשנה שכתב "והלכה כר' יוסי". ואולי התכוון לשחטם בחוץ בלבד, או שחזר בו כאן). 74) כר' שמעון בתוספתא שם, ה"ב. לא נתבאר למה פסק כר' שמעון ולא כחכמים. 75) במשנה שם מה: נחלקו ר' שמעון וחכמים בטמא. ר"ש אומר פטור וחכמים מחייבים. ובגמרא שם נאמרו שלוש שיטות באותה המחלוקת: א. מחלוקת בטמאת עצמם, אבל בטמאת הגוף דברי הכל אינו לוקה. ב. מחלוקת בטמאת הגוף, אבל בטמאת עצמם דברי הכל לוקה. ג. בשתיקה מחלוקת. ופסק רבינו בטמאת הגוף אינו לוקה, מפני שלשיטה זו זה דברי הכל, וגם לפי שיטה ב' וג' דעת ר' שמעון כן. ובטמאת עצמם פסק שלוקה (ראה למעלה ה"ב), מפני שלכל שלוש השיטות כן היא דעת חכמים (ראה כסף-משנה, ואולי התכוון לביאורנו זה).

יום שני ט' טבת ה'תשפ"ב

פרק תשעה עשר

1) יבאר שמצות-עשה לשרוף קדשים שנטמאו והנותר וכל שפיסולו מספק.

א. מצות עשה לשרוף פל הקדשים שנטמאו, שנאמר: והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל באש ישרף. וכן הנותר - מצות עשה לשרפו, שנאמר: והנותר מבשר הזבח ביום השלישי באש ישרף. ובכלל הנותר הפגול וכל פסולי המקדשין, הפל נשרפים².

2) תוספתא תמורה פ"ד ה"ד, גמרא פסחים כד, א.

ב. קרבן שנתפגל או נפסל - ישרף במקדש מיד³. וכל שפסולו מספק⁴ - תעבר צורתו⁵ ואחר כך ישרף במקדש⁶.

3) תוספתא פסחים פ"ו ה"ו: אירע פסול בגופו ישרף מיד,

הטומאה הוא שני ולא שלישי, ואם יגע בבשר שנטמא באב הטומאה שהוא ראשון לא תתווסף לו טומאה. ולפיכך תיקן ה'כסף משנה' וגורס "בולד ולד" (בכמה הוצאות נפלה טעות ב'כסף משנה', וצ"ל כמו שכתבנו). (31) במשנה שם, ב - הוסיף רבי עקיבא. (32) טמא שטבל וטרם החשיך היום. ביבמות עה, א - למדו שטבול יום פוסל את התרומה והקודש בנגיעתו מן התורה. אוכל שנטמא ומטמא אחרים נקרא טמא, אולם אוכל שהוא עצמו נטמא בשלב הנמוך ביותר ואינו מטמא בנגיעתו אפילו אוכלין ומשקין - נקרא פסול. (33) בפסחים יד, ב - דרשו מהכתוב (במדבר יט, טז) "בחלל חרב" שחרב הוא בחלל עצמו, פירוש מקבלת דרגת טומאה של הרבר שנגעה בו, ולא דוקא חרב אלא כל כלי מתכת דינו כך. (34) ויש כאן תוספת שתי דרגות, מה שאין-כן בבבא ראשונה המדברת בתוספת דרגה אחת.

ז. נותר של קדשים קלים³⁵ - שורפין אותו בעליו³⁵ בכמהין³⁶.

(35) שנאכלים בכל ירושלים. (36) משנה, שם פא, ב.

ח. מי שיצא מירושלים ונזכר שיש בידו בשר קדש³⁷: אם עבר הצופין³⁸ - שורפו במקומו³⁹; ואם לאו - אם יש בו פניתי⁴⁰ או יתר, חזר ושורפו בירושלים. ואם הוא אורח שאין לו בית⁴¹ - שורפו לפני הפירה⁴² מעצי הפערכה⁴³.

(37) משנה, שם מט, א. (38) שם מקום, שממנו אפשר לראות עוד את בית המקדש, וממנו והלאה אין רואים אותו. (39) לא הטריחוהו לחזור. (40) כרבנן, שם. (41) בירושלים. (42) בית המקדש כולו כולל הר הבית נקרא "בירה". (43) עצים המוכנים להבעירם על המזבח, מפני שקשה לו לאורח להביא עצים משלו אל הבירה, לא חייבוהו חכמים, ובית-דין מתנה על כך בשעת הקדשת העצים, שמותר יהיה לשרוף בהם בשר קודש שנפסל (ראה 'תוספות' שם פא: ד"ה נטמא).

ט. כל עצמות הקדשים⁴⁴ שאין בהן מח⁴⁵ - אינן טעונין שרפה⁴⁶, חוץ מעצמות הפסח⁴⁷. כבר בארנו⁴⁸, שהקרבן שנפסל אחר שהפשט - העור לפניהם⁴⁹, או לבעליו בקדשים קלים⁵⁰; אבל אם נפסל קדם הפשט - הרי העור בפשר וישרף הפל⁵¹. וכן זבח שהפשט ונמצא טרפה, או שנפסל במחשבת הזמן או במחשבת המקום, הואיל ולא נרצה הזבח - ישרף העור⁵². בין בקדשי קדשים בין בקדשים קלים. אבל אם נעשה במחשבת שנוי השם⁵³, אף על פי שלא עלה לבעלים, הואיל ונרצה - הרי העור לפניהם או לבעליו, כמו שבארנו⁵⁴. וזבח שהפשט קדם זריקה⁵⁵ - אינו פוסל⁵⁶.

(44) ברייתא, שם פג, א. (45) פירוש, שהיה בהן מוח ושברו את העצמות וחילצו את המוח, שאם לא היה בהן מוח מעולם גם עצמות הפסח אינן טעונות שריפה (גמרא, שם). (46) ואע"פ שעצמות ששימשו את הנותר טעונות

1 חטאת או שלמים? למי שעבר ואכל¹⁹. אין שורפין
2 את הנותר אלא ביום, שנאמר: ביום השלישי באש
3 ישרף.

(16) משנה, שקלים פ"ז. (17) שלמים (ל' צרייה). (18) אין לחשוש שמא הן עולות, ואע"פ שמותר לחתוך איברי עולת יחיד (ראה הל' מעשה הקרבנות פ"ו הי"ט) לא נהגו הכהנים לחתכם, מפני שכולם כליל (רבינו בפירוש המשנה, שם). (19) אם עולה היא - חייב קרבן מעילה, אבל האוכל בשר חטאת אינו מביא קרבן מעילה מפני שהוא מותר באכילה לכהנים (הל' מעילה פ"א ה"ה).

4 ה. אף על פי שהשלמים אסורין באכילה מתחלת
5 ליל שלישי - אין שורפין אותן אלא ביום²⁰. בין
6 בזמנו²¹ בין שלא בזמנו²². וכן הפגול אינו נשרף
7 אלא ביום²³. ואין שרפת טמא ונותר ופגול דוחה
8 את יום טוב²⁴, ואין צריף לומר את השפּת. ומתיר
9 לשרף טמא ונותר ופגול באחד²⁵.

(20) זבחים נו, ב. (21) ביום השלישי בבוקר. (22) אם לא שרפו בזמנו (במכילתא פ' בא פ"ו אנו שונים, שפסח נשרף אור ליום ששה עשר - היינו במוצאי יום-טוב - ואם חל בשבת נשרף אור לשבעה עשר, אבל בגמרא שלנו שבת כד, ב - תני דבי חזקיה "והנותר ממנו עד בוקר באש תשרופו..." ליתן לו בוקר שני לשריפתו. פירוש, אין שורפים אותו כליל ששה עשר אלא ביומו). (23) "באש ישרף, בנה אב לכל הנשרפים שלא יהיו נשרפים אלא ביום", 'תורת כהנים' פ' צו פ"ב. (24) שבת כג, ב. (25) פסחים טו, ב - כבית הלל, ואף-על-פי שאסור לטמא קדשים בידיים, והטעם, מפני שנותר ופיגול יש בהם טומאת עצמים ומטמאים את הידים מדרבנן.

10 ו. בשר קדשי קדשים שנטמא בפנים - שורפין אותו
11 בפנים, ואם נטמא בחוץ - שורפין אותו בחוץ. בין
12 שנטמא באב הטמאה²⁶ בין שנטמא בולד הטמאה²⁷.
13 ומימיהם של פניהם²⁸ לא נמנעו מלשרף את הבשר
14 שנטמא באב הטמאה, שהרי הוא ראשון לטמאה,
15 עם הבשר שנטמא בולד הטמאה²⁹, שהרי הוא
16 שלישי³⁰, אף על פי שמוסיפין לו טמאה על
17 טמאתו, שהשלישי שנגע בראשון - יחזר שני, כמו
18 שיתבאר במקומו. ולא עוד³¹, אלא אפלו שמן
19 שנפסל בטבול יום³², שהוא שלישי - מתיר להדליקו
20 בגר של מתכת שנגע בה טמא מת, שהגר אב
21 הטמאה³³. אף על פי שזה השמן נעשה ראשון³⁴
22 בשיגעו בגר, הואיל ויש שם שום טמאה - אין
23 מקפידין על תוספתה. ואין נזהרין אלא מן הטהור
24 שלא יפסל.

(26) ראה למעלה פ"ח הי"ב. (27) במס' שקלים פ"ח מ"ז, נאמרו ארבע דעות בזה, ורבינו פוסק כרבי עקיבא. (28) משנה, פסחים יד, א. (29) לשון המשנה, ובגמרא שם אמרו שמדובר בולד ולד. (30) בשר שנטמא בולד

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שני ט' טבת – ספר עבודה – הל' פסולי המוקדשין קנג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

הנזירות, ולא ציוותה התורה לשרוף את השער. (70) בכור חמור שלא נפדה בשה ונערף.

יב. האורג⁷¹ מלא⁷² הסיט⁷³ משער נזיר ומפטר חמור⁷⁴ בשק - ידלק⁷⁵.

(71) משנה, ערלה פ"ג. (72) בפירושו על המשנה שם, וכן בשבת פ"ג כותב רבינו, שהסיט הוא חצי הזרת (זרת = חצי אמה), אולם בפ"ט מהל' שבת ה"ז כתב, שהסיט הוא המרחק שבין אגודל לאצבע כשני שלישי הזרת, וכן פירש רש"י בתמורה לד, א. ובשבת קה, ב - כותב רש"י ששיעורו כמרחק אצבע מאמה, וצ"ע. (73) ואע"פ שפטר חמור ייקבר (ראה ה"א), היינו השיער כמו שהוא, אבל ארגו בשק אין לקברו, שמא ימצא אותו אדם ולא ידע שהוא אסור בהנאה וישתמש בו. כך פירשו בגמרא שם. ראה 'כסף משנה' פ"ג מהל' בכורות ה"א.

יג. כל הנקברין⁷⁴ - אפרם אסור. וכל הנשרפין⁷⁵ של הקדש - אפרן מפר, חוץ מדשן המזבח⁷⁶ החיצון והפנימי ודשן המזורה.

(74) שם לד, א. (75) בגמרא, שם. (76) שם דרשו את הכתוב (ויקרא כה, ג): "ושמו אצל המזבח", ושמו - בנחת, ושמו - כולו, ושמו - שלא יפזר, משמע שאסור בהנאה. פסוק זה נאמר במזבח החיצון, וממנו לומדים דישון מזבח הפנימי והמזורה (כסף-משנה). ונראה שרבינו התכוון לתרומת הדשן, היינו מה שמרים הכהן בכל בוקר במחתה של כסף ונותן על רצפת העזרה, אבל שאר הדשן אינו אסור בהנאה, שהרי "ושמו" כתוב בתרומת הדשן, וכן דעת הראב"ד כאן. ולא בא לחלוק על רבינו אלא לפרש דבריו.

יד. כל הנשרפין⁷⁷ לא יקברו⁷⁸, וכן כל הנקברים לא ישפרו; שאף על פי שהוא מחמיר בשרפתן - הרי הקל באפרן, שאפר הנקברים אסור.

(77) משנה, שם. (78) שמצוותם בשריפה.

טו. היה מקריב⁷⁹ עמו בזבחים ואמר לו: נתפגלו⁸⁰, עושה עמו בטהרות ואמר לו: נטמאו - נאמן⁸¹. לא נחשדו ישראל על כך⁸². אבל אם אמר לו: זבחים שהקרבתי לך באותו היום⁸³ נתפגלו, ואותן הטהרות נטמאו, אם הנה נאמן לו - סומך על דבריו; ואם לאו - שורת הדין שאינו נאמן⁸⁴, והרוצה להחמיר על עצמו - הרי זה משבח⁸⁵.

~ נקודות משיחות קודש ~

"היה מקריב עמו בזבחים ונתפגלו, עושה עמו בטהרות בו, אבל אם אמר לו זבחים שהקרבתי לך באותו היום נתפגלו, ואותן הטהרות נטמאו... סומך על דבריו... והרוצה להחמיר על עצמו הרי זה משבח".

ולכאורה מהי החומרא בזה שמאמינו על התפגלות הזבחים, הרי בזה גורם לשריפת קדשים, ולכאורה אין זו קולא אלא חומרא.

ויש לומר שזהו שמדייק הרמב"ם "הרוצה להחמיר על

שריפה, כאן אנו אומרים, שהבעלים שברו את העצמות וחילצו את המוח, לפני שנעשה נותר. (47) שנאמר בתורה (שמות יב, מז) "ועצם לא תשברו בו", אין להניח שעברו על איסור תורה ושברו את העצמות לפני שהמוח נעשה נותר, אלא ודאי אחרי שנפסל נשברו, כרבי שמעון שם שדורש: ועצם לא תשברו בו - בכשר ולא בפסול (כלומר, בפסול מותר לשבור), ולפיכך העצמות טעונות שריפה שהרי שימשו נותר. כך מפרש שם רב נחמן בר יצחק את הברייתא (ראה ב'משנה למלך' קושיא חמורה על רבינו, שהרי פסק בפ"י מהל' קרבן פסח ה"ו שאסור לשבור עצמות פסח פסול. ותירץ שאנו מניחים, שהפסח נפסל לפני זריקת הדם, ובוה סובר רבינו שם כרבי יעקב שמתור לשבור את העצמות). (48) בהל' מעשה הקרבנות פ"ה ה"ה. (49) בקדשי קדשים. (50) כמו עורות קרבנות כשרים (שם, ה"ט). (51) משנה, זבחים קג, ב - כחכמים (ראה כסף-משנה ולחם-משנה בהל' בכורות פ"ג ה"י). (52) משנה, שם: "כל שלא זכה המזבח בבשרה, לא זכו כהנים בעזרה" וכל אלה - טריפה, מחשבת הזמן ומחשבת המקום - אין מקטירים אימוריהם על המזבח. (53) במשנה, שם. (54) למעלה בהלכה זו. (55) ואחר-כך נפסל הזבח. (56) את העור, ואם נזרק הדם הותר העור לכהנים או לבעלים, כרבי שם קד, א. ואע"פ שאין מפשיטין לפני זריקת הדם (הל' מעשה הקרבנות פ"ה ה"ח), מדובר כאן כשעבר והפשיט.

1 י. אלו הן הנשרפים: בשר קדש שנטמא⁵⁷ או נותר
2 או נפסל, וכן המנחה שנטמאת⁵⁸ או נפסלה או
3 נותרה. ואשם תלויו⁵⁹ שנודע לו שלא חטא קדם
4 שזורק דמו⁶⁰. וחטאת העוף הבאה על הספק⁶¹.
5 ושער נזיר⁶² טהור⁶³. והערלה וכלאי הקרם. ודבר
6 שאין דרכו להשרף, כגון משקין של ערלה ושל
7 כלאי הקרם - הרי אלו יקברו⁶⁴.

(57) משנה, תמורה לג, ב. (58) משנה, סוטה כב, ב - במנחת סוטה, והוא הדין בשאר המנחות. (59) הבא על ספק חטא, שם. (60) עיקר הכפרה היא בזריקת הדם, ואם נודע לו לפני הזריקה שלא חטא, הרי אינו צריך כפרה כלל, ולכן נפסל האשם, אבל אם נזרק הדם לפני שנודע לו, הרי כיפר על הספק כמצוותו. (61) שם, אסור לאכלה וטעונה שריפה. (62) דיני נזיר מפורשים בספר הפלאה, הל' נזירות. (63) אחרי מלאת ימי נזרו מגלח בבית המקדש בעזרת נשים, ואת השער נותנים על האש שבה מתבשל איל השלמים שלו (במדבר ו, יח). (64) שם.

8 יא. ואלו הם הנקברים: קדשים שמתו⁶⁵, בין קדשי
9 מזבח בין קדשי פדק הבית⁶⁶. וקדשים שהפילו
10 נפל⁶⁷. הפילו שליא⁶⁸ - תקבר. ושור הנסקל. ועגלה
11 ערופה. וצפרי מצרע. ושער נזיר טמא⁶⁹. ופטר
12 חמור⁷⁰. ובשר בחלב. וחלין שנשחטו בעזרה.

(65) משנה, שם לב, א. (66) בעלי חיים שהוקדשו לצרכי בית המקדש, אבל לא להקרבה על המזבח. (67) שם לג, ב. (68) שם. (69) נזיר שנטמא במת בתוך תקופת נזירותו, מביא קרבנות ומגלח ומתחיל למנות מחדש את ימי

קנד שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שלישי י' טבת – ספר עבודה – הלכות עבודת יוה"כ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

הָעֵם. וְעוֹד מְבִיאִין מִשָּׁל צִבּוֹר שְׁנֵי שְׁעִירֵי עִזִּים: 17
אֶחָד קָרֵב חֲטָאתָ, וְהוּא נִשְׂרָף, וְהַשְּׁנִי שְׁעִיר 18
הַמִּשְׁתַּלֵּחַ. נִמְצְאוּ כָּל הַבְּהֵמוֹת הַקָּרֵבִים בַּיּוֹם זֶה 19
חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה: שְׁנֵי תַמִּידִין, וּפָר, וּשְׁנֵי אֵילִים, 20
וְשִׁבְעָה כִבָּשִׁים - כָּלֵם עוֹלוֹת; וּשְׁנֵי שְׁעִירִים חֲטָאתָ: 21
אֶחָד נַעֲשֶׂה בַחוּץ וְנֶאֱכָל לְעֵרֵב, וְהַשְּׁנִי נַעֲשֶׂה בְּפָנִים 22
וְנִשְׂרָף; וּפָר כֹּהֵן גָּדוֹל לְחֲטָאתָ, וְהוּא נִשְׂרָף. 23

~ נקודות משיחות קודש ~

"הלכות עבודת יום הכיפורים".

צריך להבין מדוע בכותרת להלכות אלו, כתב הרמב"ם שהם "הלכות עבודת יום הכיפורים", אבל כשמתחיל לבאר את ההלכות, נקט הלשון "יום הצום".

ויש לומר על-פי מה שכתב בהקדמתו ש'היד החזקה' הוא ספר הלכות הלכות, וממילא כאשר מתחיל לבאר את פרטי ההלכות של יום זה, מעדיף לנקוט בלשון שיש בו גם עניין של הלכה, ולכן כותב "יום הצום" שמדגיש את החיוב ההלכתי של יום הכיפורים – הצום. משא"כ יום הכיפורים שנקט בכותרת, הוא על שם הכפרה אבל אין בו ענין הלכתי.

(על-פי "זין מלכות" 199 עבודה סימן ט)

(2) כל הקרבנות האמורים כאן, מפורשים בתורה (ויקרא טז: במדבר כט, ח). (3) דמו נזרק על המזבח שבעזרה, ושעיר חטאת שני מזים דמו בקודש הקדשים ובהיכל - ונשרף. (4) במדבר שם. ספר במדבר נקרא חומש הפקודים, מפני שתחילתו מפקד בני ישראל. (5) אחד של ציבור ואחד של כהן גדול.

ב. עֲבוֹדַת כָּל חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה בְּהֵמוֹת אֵלֵי הַקָּרֵבִים בַּיּוֹם 24
זֶה אֵינָה אֶלָּא בִכְהֵן גָּדוֹל בְּלִבָּד, אֶחָד כֹּהֵן הַמְּשִׁיחַ 25
בְּשִׁמְן הַמִּשְׁחָה אוֹ הַמִּרְבָּה בְּבָגְדֵים. וְאִם הָיְתָה 26
שֶׁבֶת - אֵף מוֹסֵף שֶׁבֶת אֵין מְקַרֵּב אוֹתוֹ אֶלָּא כֹּהֵן 27
גָּדוֹל. וְכֵן שְׁאָר הָעֲבוֹדוֹת שֶׁל יוֹם זֶה, כִּגְזוֹן הַקְּטָנָה 28
הַקְּטָנָה שֶׁל כָּל יוֹם וְהַטְּבַת הַגִּירוֹת - הַכֹּל עָשׂוּי בִכְהֵן 29
גָּדוֹל נָשׁוּי. שְׁנַאֲמַר: וְכִפָּר בַּעֲדוֹ וּבַעֲדָה בֵּיתוֹ; 'בֵּיתוֹ' 30
- זֶה אֲשֶׁתּוֹ. 31

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכן שאר העבודות של יום זה, כגון הקטרת הקטורת של כל יום בו' הכל בכהן גדול נשוי".

מדבריו נראית שיטתו בבירור שהחיוב של כהן הגדול להיות נשוי ביוה"כ הוא דין בכהן ולא ביום הכיפורים, שא"כ היו יכולות שאר עבודות שנעשות גם בכל יום, להיעשות על-ידי כהן גדול שאינו נשוי.

כשנסביר כך את דין כהן גדול שצ"ל נשוי ביוה"כ, המובא במשנה הראשונה של מסכת יומא, ונקשר אותו לסיומה, תתוורץ שאלה קשה בסוף המסכת, במאמרו של רבי עקיבא "אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר

עצמו", אף שהיה מספיק לכתוב "הרוצה להחמיר", כי בנוגע לקדשים עצמם אין זו חומרא כיון שנפסלים וטעונים שריפה, והחומרא היא "על עצמו" דווקא.

ויש להוסיף ולבאר הלימוד וההוראה בעבודת האדם, ש"הרוצה להחמיר" יעשה זאת בעיקר "על עצמו". ובפרטיות יותר, שלא ינהג ב"מדת חסידות" כלפי העולם שמסביבו, ובנוגע לעצמו ינהג לפי הדין, היינו ילמד תורה רק על-פי המתחייב בשו"ע למעמדו ומצבו, ויתן צדקה רק כאשר הכנסותיו יאפשרו זאת. זוהי ההוראה מדברי הרמב"ם "הרוצה להחמיר על עצמו" שההחמרה תהיה בנוגע לצרכים שלו, ובנוגע למותרות באכילה ושתייה שלו וכו', ודווקא על-ידי-זה נעשה "הרי זה משובח", כי הנהגה זו עושה אותו "משובח" ומכובד גם בעיני אומות העולם.

(על-פי "זין מלכות" 199 עבודה סימן ט)

(79) גיטין נד, ב. (80) ועודם בידו. וכן "נטמאו" מדובר בעודן בידו. (81) רישא של הברייתא, שם. (82) שישקר ויגרום לשריפת קדשים ולתקלות אחרות. (83) ביום מסוים שכבר עבר ואינם עכשיו בידו. (84) כאביי שם נגד דעת רבא, מפני שרבי אמי שם סובר כאביי (בכסף-משנה מעיר, שבפי"ג מהל' מטמאי משכב ומושב ה"ח פסק רבינו כרבא. ותיקן בדוחק, עיי"ש). (85) זה יוצא מלשוננו של רבי אמי, שאמר: "שורת הדין אינו נאמן", משמע שרצוי לעשות לפנינו משורת הדין.

1 סְלִיקוּ לְהוֹ הַלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמְּקַדְשִׁין בְּסִיעָתָא
2 דְּשִׁמְיָא

יום שלישי י' טבת ה'תשפ"ב

הלכות עבודת יום הכיפורים

3 מִצְוַת עֲשֶׂה אַחַת. וְהִיא: שְׁעֵשֶׂה מַעֲשֶׂה יוֹם
4 הַכִּיפּוּרִים כָּלוּ עַל הַסֵּדֶר כְּמוֹ שֶׁכּוֹתֵב בַּפָּרָשָׁה אַחֲרֵי
5 מוֹת: הַקָּרְבָּנוֹת, וְהַיְדוּיִין, וְשְׁלוֹחַ הַשְּׁעִיר, וְשְׁאָר
6 הָעֲבוֹדוֹת.

7 וּבְאֹר מִצְוָה זֹאת בַּפָּרָקִים אֵלֵּינוּ:

פָּרָק רִאשׁוֹן

8 (1) יבאר סדר הקרבנות שמקריבים ביום הצום ושאינן עבודתן אלא בכהן גדול.

9 א. בַּיּוֹם הַצֹּמִים מְקַרִּיבִין² תַּמִּיד בַּשַּׁחַר וְתַמִּיד בֵּין
10 הָעֶרְבִים, כְּסֵדֶר כָּל יוֹם וְיוֹם. וּמְקַרִּיבִין מוֹסֵף הַיּוֹם
11 פֶּר וְאֵיל וְשִׁבְעָה כִבָּשִׁים, כָּלֵם עוֹלוֹת, וּשְׁעִיר חֲטָאתָ
12 נַעֲשֶׂה בַחוּץ³, וְהוּא נֶאֱכָל לְעֵרֵב. וְעוֹד מְקַרִּיבִין יָתֵר
13 עַל מוֹסֵף זֶה פֶּר בֶּן בָּקָר לְחֲטָאתָ, וְהוּא נִשְׂרָף, וְאֵיל
14 לְעוֹלָה. וּשְׁנֵיהֶם מִשָּׁל כֹּהֵן גָּדוֹל. וְאֵיל הַבָּא מִשָּׁל
15 צִבּוֹר הָאֱמֹר בַּפָּרָשָׁה אַחֲרֵי מוֹת, וְהוּא הָאֵיל הָאֱמֹר
16 בַּחוּמֵשׁ הַפְּקוּדִים⁴ בְּכָלֵל הַמוֹסֵף, וְהוּא הַנִּקְרָא אֵיל

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שלישי י' טבת – ספר עבודה – הלכות עבודת יוה"כ קנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

"ומתקנין לו כהן גדול אחר, שאם יארע בזה פסול בו".
בהרבה גירסאות נכתב "פיסול" במקום פסול, והוא תמוה.
ובדפוס רומי נכתב "פסול" בלי יו"ד.

(עלפי לקו"ש ח"ב עמוד 188 הערה 1)

~ נקודות משיחות קודש ~

"בין שאירע בו אחר שהקריב קרבנות..."
ולפי הגירסא "אחר שהקריב קרבנו", יש לתמוה מהו החילוק בין קרבנו לשאר קרבנות, ומדוע הכהן השני א"צ חינוך רק אם הראשון הקריב את קרבנו, אבל לא אם הקריב שאר קרבנות.
לכן י"ל הגירסא "אחר שהקריב קרבנות", וא"כ ליתא להאי קושיא. אלא שעדיין צ"ע מדוע לא כתב בפשטות "אחר שהקריב" ותו לא, שאז זה מדבר על קרבן התמיד שהזכיר קודם.

ויש לומר: שב"אחר שהקריב קרבנות" קא"מ שמעלן שאפילו אם הקריב כל הקרבנות ונשאר לעשות רק דבר שאינו הקרבת קרבן כלל – נקרא זה עבודה שמחנכת, וכגון הוצאת הכף והמחתה מקודש־הקדשים שיש מקום לספק אם מחנכת.

(עלפי לקו"ש ח"ב עמוד 188)

8) לפני שהתחיל לעבוד. 9) מחלוקת בין אמוראים שם יב. אם כהן גדול חדש מחוייב להתחנך בתפקידו ככהן גדול לפני שהוא ניגש לעבודת היום. אם אירע פסול בכהן גדול לפני הקרבת תמיד של שחר ברור שהוא מתחנך בעבודת התמיד, שהוא עושה אותה בבגדי כהן גדול (רש"י שם), בעיית החינוך מתעוררת איפוא רק אם אירע הפסול אחרי העבודות היום־יומיות. 10) אף על פי שהיא נעשית בארבעה בגדים ככהן הדיוט. פסק כרב פפא שם: 11) מפסיק פעולותיו בבית המקדש ונקרא "כהן גדול שעבר" (ראה משנה מגילה ט:). ויש גורסים "עובד", ראה כסף משנה ולחם משנה. 12) כל המצוות שהכהן הגדול חייב בהן מוטלות גם על זה שעבר, כגון איסור פריעה ופרימה על מת, אסור באלמנה וכדומה (שם עג.). 13) בשמונה בגדים. 14) כי מן התורה דינו ככהן גדול וחכמים גזרו שלא יעבוד ככהן גדול, כדי שלא תתעורר איבה בין שני הכהנים הגדולים. ואם עבד בארבעה בגדים ככהן הדיוט - עבודתו פסולה (רש"י שם).

ד. בַּשְּׂבָעַת יָמִים אֵלּוּ מִזֵּין עָלָיו מֵאֲפֶר הַפָּרָה¹⁵
בַּשְּׁלִישִׁי לְהַפְרָשָׁתוֹ וּבַשְּׁבִיעִי¹⁶ שֶׁהוּא עֶרֶב יוֹם
הַכִּפּוּרִים, שָׁמָּה נִטְמָא בְּמַת וְלֹא יָדַע. וְאִם חָל יוֹם
שַׁבָּת בַּשְּׁלִישִׁי אוֹ בַּשְּׁבִיעִי שֶׁלֹּ - דּוֹחִין אֶת הַהֲזָהָה¹⁶.

15) ואף על פי שהתורה כתבה (במדבר יט, יט) "וזהה ... ביום השלישי וביום השביעי", ואם כן יש לחוש שמא נטמא שני ימים או יום אחד לפני הפרשתו ונצריכו הזאה כל שבעת

אתכם אביכם שבשמים, שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים כו' ואומר מקווה ישראל ה". שלכאורה, מדוע הביא פסוקים מהנביא כמענה על שאלותיו "לפני מי אתם מטהרים כו' ומי מטהר אתכם כו'", והרי תשובות יותר מפורשות מצינו בפסוק מהתורה שהובא זה־עתה במשנה לפני דברי ר"ע: "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתכם, לפני ה' תטהרו".

אלא, שכשם שבתחילת המסכת, דין כהן־גדול שצ"ל נשוי, הוא דין בגברא ולא מצד יוהכ"פ, כך מחפש ר"ע פסוקים מהם משמע שהקב"ה מטהר את ישראל מצד מעלתם ולא מצד היום הקדוש, ולכן הביא את הפסוק "וזרקתי עליכם מים טהורים כו'" שאינו מדבר ביום הכיפורים. אבל מכיון שמכל־מקום פסוק זה מדבר על זמן הגאולה, לכן הביא פסוק נוסף "מקווה ישראל ה'", שממנו משמע שהקב"ה מטהר את ישראל מצד מעלתם גם שלא בזמן הגאולה.

(עלפי לקו"ש ח"ב עמוד 173)

6) מלשוננו של רבינו כאן משמע, שאין כל הבדל בין קרבנות שהם עבודת היום ממש ובין עבודות של כל יום, כגון תמידים, קטורת על מזבח הזהב וכדומה, וכולן מן התורה זקוקות לכהן גדול. אולם הריטב"א (מביאו הכסף משנה כאן) כותב בשם רבינו, שמן התורה רק עבודות המיוחדות ליום הכיפורים חובתן בכהן גדול, אבל לא עבודות של כל יום. ראה בעל המאור ורמב"ן בתחילת מסכת יומא, וראה לקמן פרק ד הלכה א. ובסדר העבודה ליום כיפור, המיוחס להגאונים כתוב, שהיו פייסות (הגרלות) מי יזכה בעבודות שונות. מזה מוכח שכשרות בכהן הדיוט. 7) שלובש שמונה בגדי כהונה, המפורשים בהלכות כלי המקדש פרק ח הלכה א, אבל לא נמשח בשמן המשחה. בכל תקופת בית שני וכן בזמן בית ראשון מימי יאשיהו המלך ואילך לא היה שמן המשחה (הוריות יב.).

1 ג. שְׂבָעַת יָמִים קֹדֶם לַיּוֹם הַכִּפּוּרִים מִפְּרִישֵׁין כֹּהֵן
2 גָּדוֹל מִבֵּיתוֹ לְלִשְׁפָתוֹ שְׂפָמָקְדָּשׁ. וְדָבָר זֶה קִבְּלָה
3 מִמֶּשֶׁה רַבֵּנוֹ. וּמִפְּרִישֵׁין אוֹתוֹ מֵאֲשֶׁתוֹ כֹּל שְׂבָעַת
4 יָמִים אֵלּוּ, שָׁמָּה תִּמְצָא אֲשֶׁתוֹ נָדָה, וְנִמְצָא טָמֵא
5 שְׂבָעַת יָמִים וְאִינוּ יָכוֹל לַעֲבֹד. וּמִתְקַנְיִן לוֹ כֹּהֵן
6 גָּדוֹל אַחֵר, שָׁאֵם יֵאָרַע בְּזֶה פֶּסוּל - יַעֲבֹד הָאַחֵר
7 תַּחְתָּיו. בֵּין שְׂאֲרַע בּוֹ פֶּסוּל קֹדֶם תְּמִיד שֶׁל שַׁחֲרֵי בֵּין
8 שְׂאֲרַע בּוֹ פֶּסוּל אַחֵר שֶׁהֶקְרִיב קֶרְבָּנוֹ - זֶה שֶׁנִּכְנַס
9 תַּחְתָּיו אִינוּ צָרִיךְ חֲנוּכָּה⁹, אֲלָא עֲבוּדָתוֹ מְחַנֵּכְתָּהּ¹⁰,
10 וּמִתְחִיל מַעֲבֹדָה שְׂפָסֵק בָּהּ הָרָאשׁוֹן. עֶבֶר יוֹם
11 הַכִּפּוּרִים - הָרִי הָרָאשׁוֹן חוּזֵר לַעֲבוּדָתוֹ, וְהַשְּׁנִי
12 עוֹבֵר¹¹. וְכָל מִצְוֹת כֹּהֵנָה גְּדוּלָּה עָלֵינוּ¹², אֲלָא שְׂאִינוּ
13 עוֹבֵד כִּכְהֵן גָּדוֹל. וְאִם עֶבֶד¹³ - עֲבוּדָתוֹ פְּשֻׁרָּה¹⁴.
14 וְאִם מֵת הָרָאשׁוֹן - זֶה הַשְּׁנִי מִתְּמַנָּה תַּחְתָּיו.

"...אִישִׁי כֹהֵן גָּדוֹל ... מִשְׁבִּיעֵנִי אֲנַחְנוּ עֲלֶיךָ... שְׁלֵא תִשְׁנֶה דְּבַר... וְהוּא פּוֹרֵשׁ וּבּוֹכָה עַל שְׁחֻדָּהּ בְּמִינוֹת, וְהֵן פּוֹרֵשִׁין וּבּוֹכִין לִפְנֵי שְׁחֻדָּהּ בְּמִי שְׁמַעְשֵׁי סְתוּמִין, שְׁמָא אֵין בִּלְבוּ כְּלוּם."

ולכאורה תמוה, מה מקום להנהגה זו, וממה נפשך אם אין זה ראוי להשביעו שלא ישיבועוהו מבלי לבדוק, ואם זהו דין תורה שצריך להשביעו בכל אופן, מדוע יש לבכות הרי קיימו ציווי ה'. וכמו"כ יש להבין מדוע בוכה הכהן הגדול, הרי אין זו אשמתו שחושדים בו.

וההסבר הוא על-פי מאמר הגמרא "אין אדם נחשד בדבר אלא-אם-כן עשאו, ואם לא עשה.. כו' הרהר בלבו כו'", והיינו שעצם העובדה שחושדים בו מוכיחה שיש אצלו איזושהי שייכות לעניין, שאם-לא-כן לא היו חושדים בו. ואע"פ שהסיבה היא דין תורה, מכלי-מקום התורה על הרוב תדבר, ולכן יש מקום לחשש זה.

ומה ש"הן פורשין ובוכין כו" הוא מפני שעבודת הקטורת ביום הכיפורים לפני ולפנים היא עניין נעלה ביותר הנוגע לכלל ישראל ולכל השנה כולה, והיא עבודה אחת ויחידה הקשורה עם אחדות של ישראל והקב"ה, ומפני זה היה צורך להבטיח שעבודה זו תיעשה בתכלית השלימות וההידור, גם אם לשם כך צריך לחשוד ביהודי.

ואעפ"כ מצד הרגש של אהבת ישראל, נגע ללבם העובדה שחשדו ביהודי, עד כדי כך שהדבר הביאם לידי בכיה בדמעות ממש.

ומכאן הוראה לגודל ההפלאה של אהבת ישראל, שהרי מדובר על ערב יום הכיפורים, שעת ההכנה הגדולה ליום הקדוש, ובזמן שזקני בית-דין עושים את ההכנות האחרונות לוודא שעבודת הקטורת תהיה כדבעי, ובזמן זה מצאו את הפנאי הדרוש לבכות בדמעות על שחשדו ביהודי!

(על-פי "יון מלכות" ספר עבודה סימן טג)

(18) צמחה. (19) נימוקם של הצדוקים. (20) אדוני. (21) כלומר, אנו משביעים אותך על דעתנו ועל דעת בית דין (פירוש, לא לפי הכוונה שבדעתך להכניס לנוסח השבועה, אלא לפי כוונתנו וכוונת בית הדין), אבל לא נתכוונו לומר שהוא שליח בית דין לעבודה, שהרי רבינו פוסק בהלכות נדרים פרק ו הלכה ה והלכה ח שכהנים שלוחי הקדוש-ברוך הוא הם.

ח. כָּל יְלִילֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים כֹּהֵן גָּדוֹל יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ, אִם הָיָה חָכֵם, וְאִם הָיָה תַלְמִיד - דּוֹרְשִׁים לְפָנָיו. אִם הָיָה רָגִיל לְקָרָא - קוֹרֵא, וְאִם לֹא - קוֹרֵין לְפָנָיו, כְּדִי שְׁלֵא יִישָׁן. וּבִמְהֵרָה קוֹרֵין לְפָנָיו? בְּכַתְּבֵי הַקֹּדֶשׁ.²² כְּקֵשׁ לְהַתְנַמֵּם - פָּרַחִי לוֹיֵה²³ מִפֶּן לְפָנָיו בְּאַצְפֵּי צֶרְדָּה²⁴, וְאוֹמְרִים לוֹ: אִישִׁי כֹהֵן גָּדוֹל, עֲמַד וְהִצְטַנֵּן²⁵ מְעַט עַל הַרְצָפָה, כְּדִי שְׁלֵא תִישָׁן.

הימים, סובר ר' יוסי שהתורה הקפידה רק שלא יקדים הזאה ראשונה לפני יום השלישי ושתהיה הפסקה של ארבעה ימים בין הזאה להזאה, אבל מותר לדחות את ההזאה הראשונה לזמן מרובה. (16) ואף על פי שהזייה בשבת היא שבות (=גזירת חכמים) וכלל בדינו "אין שבות במקדש", לא התירו כאן, מפני שלשכת פלהדרין שבה נמצא הכהן הגדול באותם שבעת הימים, לא נתקדשה בקדושת עזרה, אלא בקדושת הר הבית, ובה לא התירו איסורי דרבנן (ראה שער המלך כאן). ובהלכות פרה אדומה פרק ב הלכה ד כתב רבינו, שמזים שבעת ימים על הכהן השורף ומשמע שגם בשבת מזים, והטעם, מפני שבפרה אדומה עשו מעלות יתרות.

ה. כָּל שְׁבַעַת הַיָּמִים מְרַגְלִין אוֹתוֹ בְּעִבּוּדוֹת. זוֹרֵק אֶת הַדָּם, וּמִקְטִיר אֶת הַקְטֹרֶת, וּמַטִּיב אֶת הַנִּירוֹת¹⁷, וּמִקְטִיר אֵיבָרֵי תָמִיד עַל הַמִּזְבֵּחַ, כְּדִי שִׁהְיֶה רָגִיל בְּעִבּוּדָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וּמוֹסְרִין לוֹ זָקָנִים מְזֻקְנֵי בֵּית דִּין, וְקוֹרְאִים לְפָנָיו וּמַלְמְדִין אוֹתוֹ עֲבוּדַת הַיּוֹם וְסִדּוּרָהּ. וְאוֹמְרִין לוֹ: אִישִׁי כֹהֵן גָּדוֹל, קָרָא אִמָּה בְּפִיךָ, שְׁמָא שְׂכַחְתָּ אוֹ שְׁמָא לֹא לְמַדְתָּ דְּבַר זֶה. וְעָרַב יוֹם הַכִּפּוּרִים בְּשַׁחֲרִית הָיָה מְעַמְּדִין אוֹתוֹ בְּשַׁעְרֵי הַמִּזְרֵחַ וּמַעֲבִירִין לְפָנָיו פָּרִים וְאַיִלִּים וּכְבָשִׁים, כְּדִי שִׁהְיֶה מְכִיר וְרָגִיל בְּעִבּוּדָה.

(17) מסיר את הפתילות שכבו, מנקה את המנורה ונותן פתילות חדשות ומדליקן.

ו. כָּל שְׁבַעַת הַיָּמִים לֹא הָיוּ מוֹנְעִין מִמֶּנּוּ מֵאֲכָל וּמִשְׁקָה. עָרַב יוֹם הַכִּפּוּרִים עִם חֲשֻׁכָה לֹא הָיוּ מְנִיחִין אוֹתוֹ לֵאכֹל הַרְבֵּה, שֶׁהַמֶּאֱכָל מְבִיא אֶת הַשֶּׁנֶה, וְלֹא הָיוּ מְנִיחִין אוֹתוֹ לִישָׁן, שְׁמָא יִרְאֶה קָרִי. וְלֹא הָיוּ מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ דְּבָרִים הַמְרַגְלִין לְשִׁכְכַת זֶרַע, כְּגוֹן בִּיצִים וְחֵלֶב חֵם וּכְיוֹצֵא כֶּהֱן.

ז. בַּיָּמִי בֵּית שְׁנֵי צִצִּי¹⁸ הַמִּינוֹת בְּיִשְׂרָאֵל, וְיָצְאוּ הַצִּדּוּקִין, מִהֲרַה יֹאבְדוּ, שְׂאִינָן מֵאֲמִינָן בַּתּוֹרָה שְׁבַעַל פֶּה, וְהָיוּ אוֹמְרִין, שֶׁקְטֹרֶת שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים מְנִיחִין אוֹתָהּ עַל הָאֵשׁ בְּהִיכָל חוּץ לַפֶּרֶת, וְכִשְׁעִלָּה עֲשֵׂנָה מְכַנֵּס אוֹתָהּ לְפָנִים לְקֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים. הַטַּעַם¹⁹: זֶה שְׁפָתוֹב בַּתּוֹרָה: כִּי בַעֲנָן אֶרְאֶה עַל הַכִּפְּרִת, אָמְרוּ כִּי הוּא עָנָן הַקְטֹרֶת. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדוּ חֲכָמִים, שְׂאִין נוֹתֵן הַקְטֹרֶת אֲלֵא בְּקֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים לְפָנֵי הָאֱרוֹן, שְׁנֹאֹמֵר: וְנָתַן הַקְטֹרֶת עַל הָאֵשׁ לְפָנֵי ה'. וּלְפִי שֶׁהָיוּ חוֹשְׁשִׁין בְּבֵית שְׁנֵי שְׁמָא כֹהֵן גָּדוֹל זֶה נוֹטֵה לְצַד מִינוֹת, הָיוּ מְשַׁבִּיעִין אוֹתוֹ עָרַב יוֹם הַכִּפּוּרִים וְאוֹמְרִים לוֹ: אִישִׁי²⁰ כֹהֵן גָּדוֹל, אָנוּ שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין, וְאַתָּה שְׁלוּחֵנוּ וְשְׁלִיחַ בֵּית דִּין²¹. מְשַׁבִּיעִין אָנוּ עֲלֶיךָ בְּמִי שֶׁשָּׂפָן אֶת שְׁמוֹ בְּבֵית הַזֶּה שְׁלֵא תִשְׁנֶה דְּבַר שְׂאֵמָרְנוּ לָךְ. וְהוּא פּוֹרֵשׁ וּבּוֹכָה, עַל שְׁחֻדָּהּ בְּמִינוֹת; וְהֵן פּוֹרֵשִׁין וּבּוֹכִין, לְפִי שְׁחֻדָּהּ לְמִי שְׁמַעְשֵׁי סְתוּמִין, שְׁמָא אֵין בִּלְבוּ כְּלוּם.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום רביעי י"א טבת – ספר עבודה – הלכות עבודת יוה"כ קנז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

1 ומתעסקין עמו²⁶ עד שמיגיע זמן שחיטה. ולא היו
2 שוחטין עד שמיכירין שעלה עמוד השחר בודאי²⁷,
3 שמא ישחטו בליזה.
(22) במשנה שם אמרו: באיוב, דניאל, עזרא ודברי הימים.
ובירושלמי מוסיף, תהלים ומשלי. (23) לויים צעירים.
במשנה שלפנינו הגירסה "פרחי כהונה". (24) בגמרא
מפרש אגודל. מקריבים אגודל לאצבע ושומטים אותה בכוח
וזה משמע קול. בירושלמי שם משמע שקול זה שימש ליווי
לומר שבעל פה. (25) הרצפה צוננת והעומד עליה רגליו
מצטננות וזה מפיג את התרדמה. (26) במשנה "ומעסיקים
אותו" ופירושו בגמרא, שהיו מזמרים לפניו. (27) ונזהרו
בזה מאוד, מפני שפעם אחת טעו, ראו אור הלבנה וחשבו
שזה עמוד השחר ושחטו את התמיד ונפסל.

יום רביעי י"א טבת ה'תשפ"ב

פרק שני

(1) יבאר סדר הבגדים שהיה משמש ביום זה, וכמה טבילות
היה טובל.

4 א. כל מעשה²⁸ התמידין והמוספין של יום זה כהן
5 גדול עושה אותן והוא לבוש בבגדי זהב, ועבודות
6 המיוחדות ליום זה - בבגדי לבן. ועבודה המיוחדת
7 ליום זה היא מעשה הפר של כהן גדול, ושני
8 השעירים שאחד מהן שער המשתלח³, והקטרת
9 הקטרת בקדש הקדשים⁴. כל אלו בבגדי לבן הם
10 נעשים.

(2) יומא לא: לב. ולד. (3) אבל שער החטאת השני
מעשהו בבגדי זהב. (4) אבל הקטרת הקטורת בהיכל
נעשית בבגדי זהב.

11 ב. כל עת שישנה הבגדים⁵ ויפשט בגדים ולבוש
12 בגדים אחרים טעון טבילה⁶, שנאמר: ופשט את
13 בגדי הכהן ורחץ את בשרו במים במקום קדוש ולבוש
14 את בגדיו. ותמש טבילות⁷ ועשרה קדושין⁸ טובל
15 כהן גדול ומקדש בו ביום. כיצד? בתחלה פושט
16 בגדי חל שעליו, וטובל ועולה ומסתפג, ולבוש
17 בגדי זהב, ומקדש ידיו ורגליו. ושוחט את התמיד,
18 ומקטיר קטרת של שחר של כל יום, ומטיב את
19 הנרות, ומקטיר איברי התמיד עם התבתי⁹
20 והנסכים, ומקריב הפר ויבדע בנשים של מוסף
21 היום. ואחר כך מקדש ידיו ורגליו, ופושט בגדי
22 הזהב, וטובל ועולה ומסתפג¹⁰, ולבוש בגדי לבן,
23 ומקדש ידיו ורגליו. ועובד עבודת היום: כל
24 הוודוים עם ההגלה¹¹, וזריקת הדמים בפנים¹²,
25 והקטרת הקטרת בקדש הקדשים, ומוסר השעיר
26 למשלו לזאזל, ומוציא אמורי הפר והשעיר
27 הנשרפים ומוסר שארן לשופה. ואחר כך מקדש
28 ידיו ורגליו, ופושט בגדי לבן, וטובל ועולה

(5) מבגדי זהב לבגדי לבן או להיפך. (6) במקוה שיש בה
ארבעים סאה מים. לא נתברר בדיוק שיעור הסאה. על סמך
הנתונים שבידינו, יש להניח שהסאה מכיל 10 עד 12 ליטר.
(7) משנה שם ל. (8) רחיצת ידים ורגלים מן הכיור או
מקיתון של זהב (ראה לקמן הלכה ה). (9) מנחה שהכהן
גדול מקריב בכל יום (ראה פרק יג מהלכות מעשה קרבנות
הלכה ב). (10) מתנגב. (11) הטלת הגורל, איזה משני
השעירים יקרב חטאת ואיזה ישתלח לעזאזל (ראה לקמן
פרק ג). (12) כאן לא הקפיד רבינו על הסדר המדויק,
והקדים הזאת הדם לפני הקטורת. אבל לקמן בפרק ד הלכה
א הקדים הקטורת, לפי הסדר הקבוע במשנה שם מז. ונג:
(13) רש"י שם סז: ד"ה ה"ג כתב, שהוצאת כף ומחתה
קודמת להקרכת תמיד של בין הערבים, וכדבריו משמע
ב'תורת כהנים' פרשת אחרי פרק ו. אולם רבינו מסתמך על
דעת ר' יוחנן בירושלמי יומא פרק ז הלכה ב: "הכל מודים
בהוצאת כף ומחתה, שהוא לאחר תמיד של בין הערבים"
(ראה רמב"ן על התורה פרשת אחרי).

42 ג. כל הטבילות¹⁴ האלו והקדושין - כלן במקדש,
43 שנאמר: ורחץ את בשרו במים במקום קדוש. חוץ
44 מטבילה ראשונה, שהוא ראשי לטבל אותה בחל,
45 שאינה אלא להוסיף פונתיו¹⁵; שאם יזכר טמאה
46 ישנה שפידו - יפרש ממנה בטבילה זו לשמה. וכל
47 כהן שלא טבל בין בגדים לבגדים או שלא קדש
48 בין בגד לבגד ובין עבודה לעבודה ועבד - עבודתו
49 פשרה¹⁶.

(14) משנה שם ל. (15) שישתדל להזכר, כר' יהודה
בתוספתא שם פ"א. (16) גמרא שם ל:

50 ד. היה כהן גדול זקן או חולה¹⁷ - מלפניו¹⁸
51 עששיות¹⁹ של פרזל באש מפערב, ולמחר קטילין
52 אותן במים²⁰ כדי להפיג צנתן; שאין שבות
53 במקדש²¹. או מערבין מים חמין במי המקוה עד
54 שתפיג צנתן.

(17) וקשה לו לטבול במים קרים. (18) ר' יהודה בברייתא

שם מד: מפרשים, שהמחתה היומיומית דפנותיה עבים, ושל היום דקים. (32) כדי שתתמוך את זרועו של כהן גדול. (33) במשנה שם מג: נחלקו ר' מאיר ור' יוסי ור' יהודה במנין המערכות, ופסק כר' יוסי "שהלכה כמותו מחבריו" (עירובין מו.). (34) שלוש מערכות שבכל יום הן: א. מערכה גדולה שעליה מקטירים את הקרבנות: ב. מערכה שניה של קטורת, שממנה לוקחים את הגחלים להקטרת הקטורת בהיכל: ג. לקיים האש, אם לא הספיקה אש המערכה הגדולה להתגבר על רוב הבשר מוסיפים עליה אש ממערכה זו. (35) וממערכה זו נוטלים גחלים להקטיר הקטורת שמכניסים לקודש הקדשים.

שם לד: (19) גושים. (20) שם אמרו שאיסור הטלת ברזל מלובן למים קרים הוא משום "מצרף" (מחזק ומקשה), וצירוף אינו איסור תורה אלא גזירת חכמים ("שבות" בלשון התלמוד). (21) חכמים לא גזרו בעבודות שבמקדש. ננימוק זה אמרו בגמרא שם. וכל מפרשי הרמב"ם שואלים, הלא רבינו עצמו אומר בהלכות שבת פי"ב הלכה ב: "המכבה גחלת של מתכת פטור, ואם נתכוון לצרף – חייב". משמע שמצרף הוא איסור תורה. ובמגיד-משנה שם מבאר בשם הרמב"ן, שצירוף ממש הוא איסור תורה, אבל צירוף של עששיות שהטילו למקווה כדי לחמם את המים, אינו צירוף ממש, מפני שהמים שמתחממים מחזקים את הברזל. ראה בלחם-משנה שם תירוצו נפלא ביישוב סתירה זו].

ו. זה שנאמר בתורה: וְכִפֵּר בַעֲדוֹ וּבַעֲדֵי בֵיתוֹ וּבַעֲדֵי כָל קְהַל יִשְׂרָאֵל - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה³⁶ לְמֹדוֹ, שֶׁזֶה וְדוֹי דְּבָרִים³⁷. נִמְצְאָתָ לְמֹד, שֶׁהוּא מִתְּוֹדָה בְּיוֹם זֶה שְׁלֹשָׁה וְדוֹיִים: אֶחָד - עַל יְדֵי עֲצֻמוֹ תַחֲלָה. וְדוֹי שֵׁנִי - עַל יְדֵי עֲצֻמוֹ עִם שְׁאָר הַפְּהָנִים³⁸. וְשִׁנִּיָּהֶם עַל פֶּר הַחֲטָאֹת אֲשֶׁר לוֹ. וְהַדְּוִי שְׁלִישִׁי - עַל יְדֵי כָּל יִשְׂרָאֵל עַל שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח. וּמִזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם בְּכָל וְדוֹי מִהֵן שְׁלֹשׁ פְּעָמִים. כִּי־צִדְדִי³⁹ הוּא אֹמֵר? אֲנֵי הַשֵּׁם, חֲטָאֵתִי עֲוִיתִי וּפְשָׁעִתִי לִפְנֵיךָ. אֲנֵי הַשֵּׁם, כִּפֹּר נָא לְחַטָּאִים וּלְעֹוֹנוֹת וּלְפִשְׁעִים שִׁחַטָּאִתִּי וְשְׁעוֹתִי וּשְׁפָשַׁעִתִּי וכו'. שֶׁנֶּאֱמָר: כִּי בְיוֹם הַזֶּה יִכְפֹּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם, מִכָּל חַטָּאוֹתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ. הֲרֵי שְׁלֹשׁ פְּעָמִים הִזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם. וְכֵן בְּכָל וְדוֹי מִהֵן. וּכְשֶׁהוּא נוֹתֵן אֶת הַגּוֹדֵל עַל שְׁעִיר הַחֲטָאֹת, אֹמֵר: לְהַשֵּׁם חֲטָאֹת. נִמְצָא מִזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם בְּיוֹם זֶה עֶשְׂרֵי פְּעָמִים⁴⁰. וּבְכָלֵם הוּא מִזְכִּיר כִּכְתוּב⁴¹, שֶׁהוּא הַשֵּׁם הַמְּפָרֵשׁ. בְּרֹאשׁוֹנָה הִזָּה מְגִבִּיהָ אֶת קוּלוֹ בַּשֵּׁם⁴². כִּי־נָּא שָׁרְבוּ פְּרוּצִין⁴³ - חֲזָרוּ לְאֶמְרוֹ בְּקוֹל נְמוּף. וּמְבַלִּיעוּ בְּנִעִימוֹת⁴⁴, עַד שֶׁלֹא יִפְּרוּ בּוֹ אֶפְלוּ חֲבָרֵי הַפְּהָנִים.

(36) הלכה למשה מסיני. (37) סומך ידיו על הקרבן, ומתודה על עבירות המתכפרים, שם לא: מא: (38) משנה שם מא: ובגמרא שם מג: "יבוא זכאי ויכפר על החייב, ואל יבוא חייב ויכפר על החייב". (39) כל הנוסחאות הן על פי המשניות שם. רבינו גורס "אנא השם חטאתי וכו' אנא השם כפר", וכן הגירסא במשנה שלפנינו. ורבינו חננאל (שם לה:) מביא דעת ר' חגי בירושלמי (פרק ג הלכה ז) "בראשונה היה אומר אנא השם, ובשניה אנא בשם", ודחה דבריו מפני נוסחת המשנה. אולם בסדר העבודה "אתה כוננת" הנקרא "נוסח ספרד" כתוב כדעת ר' חגי, וכן הוא בתוספתא. (40) שם לט: (41) ולא כמו שקוראים בכינוי "אֲדִי-נִי". בראש יומא פרק ח סימן יט מביא בשם רב האי גאון, שהיה מזכיר שם בן מ"ב אותיות. (42) כשהזכיר את השם. (43) שהתחילו לקרוא את השם ככתבו, כמו כהן גדול. (44) בזמרה. היה מאריך ומסלסל בזמרה ומבליע את השם. בגמרא קידושין עא. אמרו: "מבליעים אותו בנעימת

ה. בְּכָל יוֹם כֹּהֵן גָּדוֹל מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו מִן הַכִּיּוֹר כְּשֶׁאָר הַפְּהָנִים, וְהַיּוֹם מְקַדֵּשׁ מְקִיתוֹן שֶׁל זֶה־בֶּטֶן²², מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ. בְּכָל יוֹם הַפְּהָנִים עוֹלִים בְּמִזְבְּחוֹ שֶׁל כֶּבֶשׂ²³ וְיֹוִרְדִין בְּמַעֲרֹכָה²⁴, וְהַיּוֹם עוֹלִים בְּאֶמְצָע²⁵ וְיֹוִרְדִין בְּאֶמְצָע לִפְנֵי כֹהֵן גָּדוֹל, כְּדִי לְהַדְרֹו²⁶. בְּכָל יוֹם מִי שֶׁזָּכָה בְּמַחֲתָה²⁷ חוֹתָה בְּמַחֲתָה שֶׁל כֶּסֶף²⁸ וּמַעֲרָה²⁹ הָאֵשׁ לְמַחֲתָה שֶׁל זֶה־בֶּטֶן³⁰, וְהַיּוֹם חוֹתָה כֹהֵן גָּדוֹל בְּמַחֲתָה שֶׁל זֶה־בֶּטֶן וְכֵן נִכְנָס לְהִיכָל, שֶׁלֹא יִגְעוּ בְּתוֹסַפֶּת עֲבוּדָה. וְכֵן מַחֲתָה שֶׁל כָּל יוֹם מְחֻזָּקֶת אַרְבָּעָה קַבִּין, וְשֶׁל הַיּוֹם שְׁלֹשָׁה קַבִּין; וּבְכָל יוֹם הֵיחָה כְּבֹדָה, וְהַיּוֹם קִלְחָה³¹; וּבְכָל יוֹם יָדָה קֶצֶרָה, וְהַיּוֹם אַרְבָּעָה³²; כְּדִי לְהַקֵּל עַל כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁלֹא יִיגַע. בְּכָל יוֹם וְיוֹם הָיָה עַל הַמִּזְבֵּחַ שְׁלֹשׁ מַעֲרֹכוֹת³³ שֶׁל אֵשׁ, וְהַיּוֹם הָיָה שֵׁם אַרְבָּעָה³⁴. מוֹסִיפִין מַעֲרָכָה, כְּדִי לְהַדְרֵם הַמִּזְבֵּחַ וּלְעִטְרוֹ³⁵.

(22) משנה שם מג: כתנא-קמא. בירושלמי יומא פרק ד הלכה ה, חולקים ר' יונה ור' יוסה אם קידוש ראשון גם כן היה מקיתון של זהב. רבינו כתב סתם: והיום בקיתון של זהב, ומשמע שגם קידוש ראשון כך. (23) קרש רחב שש עשרה אמה, מונח בצד דרום של המזבח ובו הכהנים עולים. בכל יום היו עולים בשפת המזרח מפני שעליהם לפנות לימין, שהרי אמרו: "כל פינות (פניות) שאתה פונה לא יהיו אלא לימין" ולפיכך עולים בשפת מזרח, כדי לקצר את הדרך, כי אם יעלו בשפתו המערבית יצטרכו לעבור את כל רחבו של הכבש (משנה שם וגמרא מ.). (24) אחרי שהקיפו את כל המזבח, מגיעים לשפתו המערבית של הכבש ושם יורדים. (25) במשנה שלפנינו הגירסא: "כהן גדול עולה באמצע ויורד באמצע, ר' יהודה אומר לעולם כהן גדול עולה באמצע ויורד באמצע", וגירסת רבינו כמו שכתב כאן. ובגמרא שם מה. משמע כגירסת רבינו, ראה לחם-משנה. (26) לכבד את הכהן הגדול שילך ברוב עם מלווים אותו. (27) לחתות בה גחלים מהמערכה שעל המזבח, כדי להקטיר עליה את הקטורת. (28) "התורה חסה על ממונם של ישראל" (שם), כי המחתה מתקלקלת קצת כשחותים בה תדיר באש. (29) שופך את הגחלים. (30) ובה היה מקטיר, משום כבוד המקדש. (31) בגמרא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי י"ב טבת - ספר עבודה - הלכות עבודת יוה"כ קנט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(9) משנה, שם לז, א. (10) כלומר, צפונית מזרחית למזבח, ולא מול קיר המזרח של המזבח. רבינו עומד בשיטתו שבפ"ה מהל' בית הבחירה הט"ו-טז, שאע"פ שהמזבח משוך שבע אמות למחיצתה הצפונית של העזרה, לא נקרא צפון אלא המקום שהוא צפוני מקיר המזבח, היינו ששים אמות וחצי ברוחב לכל אורך העזרה מכותל האולם עד כותל המזרחי של העזרה, היינו שבעים ושש אמות. ראה כסף-משנה ולחם-משנה כאן, ו'תוספות יום-טוב' יומא פ"ג מ"ט. (11) הכהנים חולקו ל-24 משמרות, וכל משמר עבד שבוע אחד, וראש כל משמר מחלק את משמרו לבתי אבות, בית אב ליום, ראה למעלה פ"ד מהל' כלי המקדש ה"ג והי"א.

אחיהם הכהנים". והמדובר שם בשם בן שתי עשרה אותיות שנמסר רק לכהנים צנועים, והם הזכירוהו בנשיאת כפים בהבלעה.

1 ז. פל הפהנים⁴⁵ והעם העומדים בעזרה, פשהם
2 שומעים את השם המפרש יוצא מפי פהן גדול
3 בקדשה ובטהרה, היו כורעים ומשתחוים ונופלים
4 על פניהם ואומרים: ברוך שם כבוד מלכותו
5 לעולם ועד. שנאמר: כי שם ה' אקרא, הבו גדל
6 לאלהינו. ובשלושת הודוים היה מתפונן לגמר את
7 השם⁴⁶ פנגד המברכין, ואומר להן תטהרו. וכל
8 היום פשר לודוי יום הפפורים⁴⁷ ולודוי הפרים
9 הנשפרים⁴⁸.

(45) משנה יומא סו. והמרדכי יומא פרק ח גורס רק "והם עונים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", וכן גם גרסת הגר"א שם. (46) לא נמצא בתלמוד אלא בפייטם. (47) משנה מגילה כ: (48) פר העלם דבר של ציבור ופר כהן משיח. ראה הלכות שגגות פ"ב ה"א, ופט"ו ה"א.

יום חמישי י"ב טבת ה'תשפ"ב

פרק שלישי

(1) יבאר הגורלות שמגדיל, אם צריך שיהיו שוין וממה היו והיכן מגדיל וכיצד.

10 א. שני הגורלות² - אחד כתוב עליו להשם, ואחד
11 כתוב עליו לעזאזל. והם פשרים מפל דבר: בין מן
12 העץ, בין מן האבן, בין מן המתכת. אבל לא יהיה
13 אחד גדול ואחד קטן, אחד כסף ואחד זהב, אלא
14 שניהם שוין⁴. ושל עץ היו. ובבית שני עשו אותם
15 של זהב⁵. ומניחין שני הגורלות בכלי אחד המחזיק
16 שתי הדדים⁶, כדי שיכניס שתי ידיו ולא יתפונ⁷.
17 וכלי זה הל⁸ הוא, ושל עץ היה, וקלפי שמו.

(2) כתוב בתורה (ויקרא טז, ח): ונתן אהרן על שני השעירים גורלות, גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל. פרטי דיניהם של שני השעירים הללו מבוארים בהלכות הבאות. (3) ברייתא, יומא לז, א. (4) שם. (5) משנה, שם: "של אשכורע (מין עץ) היו, ועשאו בן גמלא של זהב", פירוש, מכספו נרב כשנתמנה כהן גדול. (6) כלומר, רק שתי ידיים ולא יותר. (7) שלא יוכל למשמש בידיו ולהכיר איזה גורל הוא לה' ויציאו בידו הימנית (סימן טוב היה כשיצא גורל זה בימין). רבא שם לט, א. וראה רש"י שם. (8) לא קידשוהו בקדושת כלי שרת מפני שהיה של עץ, ואין עושים כלי שרת של עץ (שם).

18 ב. היכן מגדיל?⁹ במזרח העזרה בצפון המזבח¹⁰.
19 מניחין שם הקלפי, ומעמידין שני השעירים פניהן
20 למערב ואחוריהם למזרח. וכהן גדול בא לשם,
21 והסגן מימינו וראש בית אב¹¹ משמאלו. ושני
22 השעירים לפניו, אחד לימינו ואחד לשמאלו.

ג. טרף¹² בקלפי והעלה שני הגורלות בשתי ידיו¹³
לשם שני השעירים ופוחתן ידיו. אם של שם עלה
24 בימינו - הסגן אומר: אישי פהן גדול¹⁴, הגבה
25 מיניך. ואם בשמאל עלה - ראש בית אב אומר לו:
26 אישי פהן גדול, הגבה שמאלך. ונותן שני הגורלות
27 על שניהם: של ימין על ימין, ושל שמאל על של
28 שמאל. ואם לא נתן - לא עכב¹⁵, אלא שחסר
29 מצוה; שההנחה מצוה שאינה מעכבת. וההגדלה
30 מעכבת, אף על פי שאינה עבודה¹⁶. לפיכך, ההנחה
31 פשרה בזה, והעלאת הגורלות מן הקלפי פסולה
32 בזה¹⁷.

(12) חטף, לקיחה פתאומית, כדי שלא יוכל למשמש בגורלות ולבחור איזה לקחת בימין ואיזה בשמאל (ראה למעלה הערה 1). משנה, שם לט, א. (13) אחד בימין ואחד בשמאל. (14) משנה, שם. (15) לכתחילה צריך להניח את הגורלות על השעירים. ובדיעבד, אם לא הניח ושחט את שער החטאת - כשר, שם מ, ב - מסקנות הגמרא שהגדלה מעכבת והנחה אינה מעכבת. (16) שם לט, ב - שהרי כשרה גם בסגן (רש"י שם). (17) ואע"פ שרבינו פסק בפ"א מהל' פסולי המוקדשין ה"ב, ששחיטת פרו של כהן גדול בזר כשרה, והרי שחיטה מעכבת אלא שאינה עבודה (ראה יומא מב.) אין לדמות הגדלה לשחיטה, כי שחיטה אינה מצוה מיוחדת לקרבנות, מה שאין כן הגדלה (לחם-משנה).

ד. וקושר לשון¹⁸ של זהורית¹⁹ משקל שתי סלעים²⁰
בראש שעיר המשתלח ומעמידו כנגד בית שלוחו²¹,
ולנשחט כנגד בית שחיטתו²². ושוחט את פר
החטאת אשר לו ואת השעיר²³ שעלה עליו הגורל
לשם.

(18) משנה, שם מב, ב. (19) צמר צבוע אדום. רגילים היו לקפל את חוטי הצמר בתבנית לשון. (20) כרבי אבין בשם רבי יונתן, שם מג, א. (21) מול השער שדרכו יוציאוהו. (22) לשון המשנה, שם. ובגמרא שאלו אם הכוונה לקשירת זהורית בצוארו או הכוונה שמעמידים את השעיר כנגד בית שחיטתו, והמסקנה שמדובר בקשירה. ורבינו סתם כלשון המשנה. ובפיוט סדר העבודה "אתה כוננת", כתוב: "אף

א: "נגד עוביה של כפורת". והדם לא נפל על הכפורת אלא על הקרקע סמוך לארון (אפשר גם לפרש כוונת רבינו שיהיה במקום לא רחוק יותר מטפח מן הכפורת). (28) "לפני" משמע לא על הכפורת ממש. (29) משנה, שם נג, ב. ובברייתא שם נח, א פירשו: "כשהוא מזה למעלה מצדד ידו למטה, וכשהוא מזה למטה מצדד ידו למעלה". פירש 'רבינו חננאל' שם "מצדד ידו למטה" הכוונה כף ידו למטה ואצבעותיו למעלה, וכן "מצדד ידו למעלה" הכוונה כף ידו למעלה ואצבעותיו למטה. וכן פירש רש"י שם ('רבינו-תם' בספר הישר, בחידושי לוימא, כתב בפירוש, שברייתא זו מפרשת את המשנה, ושכן נוטים דברי 'רבינו חננאל'. ומוסיף ואומר, שכל ההזיות נעשו במקום אחד, והוספה זו מנוגדת לשיטת רש"י שם). ורבינו הולך לשיטתו של 'רבינו חננאל', ראה להלן הערה לד. (30) תורה שבעל-פה. (31) וביחד הן שמונה. (32) כרבי אלעזר שם, ראה 'לחם משנה'. (33) המסך המבדיל בין קודש הקדשים להיכל. (34) בדם הפך כתוב (ויקרא טז, יד): "על פני הכפורת קדמה ולפני הכפורת", מפסוק זה למדו (שם נח). אחת למעלה ושבע למטה בקודש הקדשים. ולמטה (שם טז) כתוב: "וכן יעשה לאוהל מועד", ופירשו חכמים (שם נו): שגם בהיכל יזה כך. (35) לשון המשנה. ורבינו בפירושו שם אומר: כמלקה בשוט, ונראה שכוונתו לפרש שהכהן לא עשה תנועה בידו כלפי מעלה ולא כלפי מטה אלא תנועה אופקית כמלקה בשוט, ורק את היד היה מצדד למטה או למעלה כמו שביארנו למעלה ע"פ דעת 'רבינו חננאל' (רש"י פירש "כמכה ברצועה שמתחיל בין הכתפים ומכה והולך למטה", ברור שהכוונה למלקות בבית-דין). (36) משנה, שם נח, ב. (37) ראה לקמן פ"ד ה"ב הערה כז. (38) פירוש, על גג המזבח, בריחוק מקום מן הקרנות.

ו. וכל אלו הארבעים ושלש הזיות טובל אצבעו בדם טבילה על כל הזיה³⁹, לא שיהיה שתי הזיות מטבילה אחת. ושני הדם שופך על יסוד מערכי של מזבח החיצון.

(39) תוספתא יומא פ"ג, ה"ב: על כל הזיה טבילה.

ז. ואחר כך⁴⁰ משלח את השעיר החי ביד איש המוכן⁴¹ להוליכו למדבר. והכל קשרים להוליכו⁴², אלא שעשו כהנים גדולים קבע ולא היו מניחים את ישראל להוליכו. וספות⁴³ היו עושין מירושלים עד תחלת המדבר, ושבות איש אחד או אנשים הרבה בכל ספה וספה מהן. כדי שיהיו מליצין אותו מספה לספה. על כל ספה וספה אומרים לו: הרי מזון והרי מים. אם פשל פחו וצריך לאכל - אוכל. ומעולם לא הצריך אדם לכה. ואנשי הספה האחרונה עומדין בסוף התחום⁴⁴ ורואין את מעשיו מרחוק. כיצד היה עושה? חולק לשון של זהרית שבקרניו⁴⁵, חציו קושר בסלע וחציו קושר בין שתי קרניו. ודוחפו לאחוריו והוא מתגלגל ויורד. לא היה מגיע לחצי ההר עד שהוא נעשה איברים איברים. וכא ויושב

שעיר של שם יעמידנו נגד בית שחיתו". ותמה הרא"ש בהל' סדר עבודת יום הכיפורים על הפייטן - מהגמרא שהבאנו, עיי"ש. (23) רבינו אינו מקפיד כאן על רציפות הסדר, שהרי בין שחיתת הפר לשחיתת השעיר, הקטיר קטורת והזה דם הפר בפנים, ומפני שרצה להשמיענו דיני ההזיות בפר ובשעיר, הסמיך כאן שחיתת השעיר לשחיתת הפר, וסמך על הסדר המבואר בפרק הבא.

ה. ומכניס דמן להיכל²⁴, ומזה מדם שניהן ביום הזה ארבעים ושלש הזיות²⁵. ואלו הן: מזה תחלה מדם הפר שמונה הזיות בקדש הקדשים בין בדי הארון קרוב לכפרת²⁶ בטפח²⁷, שגאמר: ולפני הכפרת²⁸ יזה וגומר. ומזה שם אחת למעלה ושבע למטה²⁹. מפי השמועה³⁰ למדו, שזה שגאמר: שבע פעמים - יזה יתר על הזיה ראשונה³¹. וכך היה מונה: אחת. אחת ואחת. אחת ושתיים. אחת ושלש. אחת וארבע. אחת וחמש. אחת ושלש. אחת ושלש ושלש. מונה כמה? שגאמר וישפח³² וימנה הזיה ראשונה מקלל השבע. ואחר כך מזה מדם השעיר בין בדי הארון שמונה, אחת למעלה ושבע למטה, ומונה כדרך שמונה בדם הפר. וחוזר ומזה בהיכל על הפרכת³³ מדם הפר שמונה, אחת למעלה ושבע למטה, שגאמר בדם הפר: על הכפרת ולפני הכפרת³⁴, ומונה כדרך שמונה בפנים. וחוזר ומזה מדם השעיר פן על הפרכת שמונה הזיות, אחת למעלה ושבע למטה, שגאמר בדם השעיר: ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר, ומונה כדרך שמונה בפנים. וכל אלו ההזיות אינו מתפזר בהן להזיות לא למעלה ולא למטה, אלא כמצליח³⁵. ואחר כך מערב שני הדמים, דם הפר ודם השעיר, ומזה משניהם ארבע הזיות³⁶ על ארבע קרנות³⁷ מזבח הזהב שבהיכל, ושבע הזיות על אמצעו³⁸ של מזבח זה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ומזה משניהם ארבע הזיות על ארבע קרנות מזבח הזהב שבהיכל כו".

ובסדר העבודה ליוה"כ נכתב "ומזה מדם התערובת", כי כאן רוצה להדגיש שכיון שבמספר שמונה מרומזים ענייני יום הכיפורים, שהרי תשובה-עילאה היא בספירת הבינה שהיא השמינית, עניינה של ספירת הבינה "אם הבנים שמחה" הוא עניין השמחה, וספירת הבינה היא "רחובות הנהר", הרחבה בתורה ובכל ענייני האדם, כך גם הלשון ארבע הזיות משניהם - הם שמונה.

(נע"פ לקו"ש חכ"ש עמוד 315)

(24) כל סדר ההזיות הוא ע"פ המשנה, שם נג, ב. (25) ברייתא, זבחים מב, א. (26) הכפורת היתה מונחת על הארון שבו מונחים שני לוחות הברית ועוביה טפח. (27) מזה באויר מול הטפח של עובי הכפרת. בגמרא שם נח,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי י"ב טבת - ספר עבודה - הלכות עבודת יוה"כ קסא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד"ה בגדי. (59) פ"ח מהל' כלי המקדש הי"א. שם מגביל רבינו את ההיתר ואומר, שרק ביום שהוא עובד מותר ללבוש גם שלא בשעת עבודה.
י. כיצד הוא קורא? ⁶⁰ יושב ⁶¹ בעזרת הנשים, וכל העם עומדין לפניו. ויחזן ⁶² הפנסת ⁶³ נוטל ספר תורה ונותנו לראש הפנסת ⁶⁴, וראש הפנסת נותנו לסגן, והסגן נותנו לכהן גדול, וכהן גדול עומד ומקבל. עומד וקורא אחרי מות ואף בעשור שפברשת מועדות ⁶⁵ עד סוף הענין ⁶⁶, וגולל את התורה ומניחה בחיקו ואומר: יותר ממה שקראתי לפניכם כתוב כאן. ובעשור שפברשת הפקודים ⁶⁷ עד סוף הענין קורא אותו על פה. ולמה קורא על פה? לפי שאין גוללין ספר תורה בצבור ⁶⁸. ולמה לא יקרא בספר אחר? לפי שאין אחד קורא בשני ספרים, משום פגם ראשון ⁶⁹.

(60) משנה, שם. (61) בגמרא למדו זה, ממה שנאמר למטה במשנה: "וכהן גדול עומד ומקבל", משמע שלפני כן ישב. שם סט, א. (62) בזמן המשנה, קראו לשמש - חזן, כך פירש רש"י כאן, אולם בפירושו על המשנה שבת (יא.) "החזן רואה היכן תינוקות קוראים", כותב רבינו "מלמד תינוקות". ורש"י פירש שם, המקרא בתורה לשבעת הקרואים. ונראה ששני התפקידים היו מוטלים על אדם אחד. (63) בבית המקדש היה מקום מיוחד לתפילה ולקריאה בתורה, ונקרא כנסת או בית-כנסת. בתוספתא חגיגה פ"ב ה"ד כתוב: "ובשבתות וימים טובים כנסים לבית המדרש שבהר הבית", נראה שכאן היה גם מקום התפילה בבית שני. (64) הממונה על עניני הכנסת, וכל צרכיה נחתכים על פיו (רש"י שם). (65) פירש אמור (ויקרא כג, כו). (66) עד תשבתו שבתכם. (67) בפירוש פירש (במדבר כט, זיא), ספר במדבר נקרא חומש הפקודים, מפני שמתחיל במפקד בני ישראל. ראה למעלה פ"א ה"א. (68) שלא להטריח את הציבור לחכות עד שיגללו. (69) שלא יאמרו נמצא פגם (פסול) בספר שקרא בו תחילה.

יא. בעת שקורא ⁷⁰ מברך לפניו ולאחריה בדרך שמברכין בבית הפנסת, ומוסיף לאחריה שבע ⁷¹ ברכות, ואלו הן: רצה ה' אלהינו וכו'. מוידים אנחנו לך וכו'. סלח לנו אבינו פי חטאנו וכו', וחותרם בה: ברוך אתה יי, מוחל עונות עמו ישראל ברחמים. הרי שלש ברכות פתקנו ⁷². ומברך על המקדש ברכה בפני עצמה. יהיה ענינה, שיעמוד המקדש ושכינה בתוכו. וחותרם בה: ברוך אתה יי, שוכן בציון. ומברך על ישראל ברכה בפני עצמה. ענינה, שיושיע ה' את ישראל ולא יסור מהן מלך. וחותרם בה: ברוך אתה יי, הבורח בישראל. ומברך על הפהנים ברכה בפני עצמה. ענינה, שירצה המקום מעשיהם ועבודתם ויברכם. וחותרם בה: ברוך אתה יי, מקדש הפהנים. ואחר כך אומר תפלה

לו תחת ספה האחרונה ⁴⁶ עד שתחישך. ודרבנן ⁴⁷ היו עושין, ומניפין בסודרין, כדי שידעו שהגיע שיעיר למדבר. ואחר שמשלח את השעיר ⁴⁸ ביד מוליכו, חוזר אצל הפר והשעיר שהיה דמן לפניו, וקורען ומוציא את אמוריהן ונותנם בפלי ומקטירן על גבי המזבח. ומחתך שאר בשרן חתיכות גדולות מערות זו בזו ⁴⁹ כמין קליעה, ואינו מפרק אותן, ומשלחן ביד אחרים להוציאן לבית השרפה ⁵⁰, ומנחתין אותן שם בעזרן, כמו שבארנו ⁵¹.

(40) משנה, שם סו, א. (41) קובעים ערב יום הכיפורים מילין את השעיר, שנאמר בתורה (ויקרא טז, כא): "ושלח ביד איש עתי". (42) שנאמר (שם) "איש" ולא נאמר "כהן". (43) משנה, שם סו, ב. מפירושו על המשנה, משמע שדעתו כרבי מאיר במשנה שם, שעשר סוכות היו ובין סוכה וסוכה מיל (מרחק שמונה ללכת בשבת), ובין הסוכה האחרונה למקום דחיפת השעיר - שני מילין. (44) בסוף המיל הראשון, שהוא גבול היתר ההליכה בשבת ויום הכיפורים. פסק כרבי מאיר נגד רבי יהודה ורבי יוסי בברייתא, מפני שסתם רבי כמותו במשנה, שם. (45) אותה לשון של זהורית שנוכרה למעלה ה". במשנה כאן לא נאמר "בקרניו", וגם למעלה במשנה מא, ב - נאמר "קורש" לשון של זהורית בראש שעיר המשתלח" ולא נזכרו קרניים. (46) התירו לו ללכת יותר מתחום שבת, כדי שלא יישאר לבדו במדבר עד הלילה. (47) אנשים שעומדים על כל הדרך במרחק מסוים זה מזה, וכשהגיע השעיר למדבר מניף האחרון הקרוב למדבר סודרים, וזה שלפניו רואה ומניף גם הוא סודרים, והשלישי רואה ומניף וכן השאר עד שראו בירושלים את הסימן. (48) משנה, שם סו, ב. כל האמור כאן מותר לעשות לפני שהגיע השעיר למדבר, אבל הקריאה בתורה מצוותה אחר שהגיע השעיר למדבר ונגמרה מצוותו. ראה שם סח, ב - סוף פרק ששי. (49) ברייתא, שם סו, ב. (50) חוץ לירושלים ונקרא בית הדשן (ראה פ"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ד). (51) פ"ה מהל' מעשה הקרבנות הי"ח.

ח. כיון שהגיע ⁵² שיעיר למדבר יצא כהן גדול לעזרת הנשים ⁵³ לקרות בתורה. וכזמן קריאתו ⁵⁴ שורפין הפר והשעיר בבית הדשן. לפיכך, הוזהר כהן גדול פשהו קורא - אינו רואה פר ושעיר הנשרפין. ושורפין פשרה בזר ⁵⁵, כמו שבארנו ⁵⁶.

(52) משנה, שם סח, ב. (53) שם סט, ב. מימרא של רב חסדא. (54) שם סח, ב במשנה. (55) "ירושלמי" יומא פ"ו סוף ה"ו (ראה "שירי קרבן" שם). (56) פ"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ה.

ט. קריאה זו ⁵⁷ אינה עבודה. לפיכך, אם רצה לקרות בבגדי חל לבנים משלו - קורא. ואם רצה לקרות בבגדי לבן - קורא; שבגדי כהנה נתנו להנות בהן ⁵⁸ שלא בשעת עבודה, כמו שבארנו ⁵⁹.

(57) משנה, שם סח, ב. (58) ראה 'תוספות' יומא סט, א -

על ראשו ומתודה ודוי שני. וכך הוא אומר: אָנָּא
הַשֵּׁם, חֲטָאתִי עֲוִיתִי פִּשְׁעֵתִי לִפְנֵיךָ אֲנִי וּבֵיתִי וּבְנֵי
אֶהְרֹן עִם קְדוֹשֶׁיךָ. אָנָּא הַשֵּׁם, כִּפֹּר נָא לְחַטָּאִים
וְלַעֲוֹנוֹת וּלְפִשְׁעִים שְׁחָטָאתִי וְשַׁעֲוִיתִי וְשִׁפְשַׁעֲתִי
לִפְנֵיךָ אֲנִי וּבֵיתִי וּבְנֵי אֶהְרֹן עִם קְדוֹשֶׁיךָ. כִּפֹּתוֹב
בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עֲבָדְךָ: כִּי בַיּוֹם הַזֶּה וְגוֹמַר. וְאַחֲרֵי כֵן
שׁוֹחֵט אֶת הַפָּר וּמִקְבֵּל אֶת דָּמּוֹ, וְנוֹתְנוֹ לְמִי שֶׁהוּא
מְנַדְּדוֹ שְׁלֹא יִקְרָשׁ⁵, [וּמִנִּיחָה] עַל הַרְבֵּד⁶ הַרְבִּיעִי
שֶׁל הַיֵּכָל מִבְּחוּץ⁷. וְנוֹטֵל אֶת הַמַּחְתָּה וְחוֹתְהָ בָּהּ
אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ מִן הַסִּמּוּךְ לְמַעַרְב, שְׁנֹאֲמַר: מֵעַל
הַמִּזְבֵּחַ מִלִּפְנֵי ה', וְיֵוֹרֵד וּמִנִּיחָה עַל הַרְבֵּד שֶׁבַעזָרָה.
וּמִצִּיאִין לוֹ אֶת הַפָּר וּכְלֵי מְלֹא קְטֹרֶת דִּקְהָ מִן
הַדִּקְהָ⁸, וְחוֹפֵן מִמֶּנָּה מְלֹא חֲפָנָיו, לֹא מַחוּקוֹת⁹ וְלֹא
גְדוּשׁוֹת¹⁰, אֲלָא טְפוּפוֹת¹¹, הַגְּדוּל לְפִי גְדוּל וְהַקָּטָן
לְפִי קָטָנוֹ, וְנוֹתֵן לְתוֹךְ הַפָּר. כִּכָּר בְּאַרְנוֹ, שֶׁהוֹלֵכָה
בְּשֹׂמָל פּוֹסֶלֶת בְּדָם הַקָּדָשִׁים וּבִשְׂאֵר הָעֲבוֹדוֹת,
וּלְפִיכָף הִיא מִן הַדִּין שִׁיּוּלִיךְ הַמַּחְתָּה בְּשֹׂמָלוֹ וְכֵף
הַקְטָרֶת בִּימִינוֹ; אֲבָל מִפְּנֵי כִכָּר הַמַּחְתָּה, וְעוֹד
שֶׁהִיא חֲמָה, אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלֵּלָהּ בְּשֹׂמָלוֹ עַד הָאָרוֹן,
לְפִיכָף נוֹטֵל הַמַּחְתָּה בִּימִינוֹ וְכֵף הַקְטָרֶת בְּשֹׂמָלוֹ¹²,
וּמֵהֵלֶךְ בְּהֵיכָל עַד שֶׁהוּא מָגִיעַ לְקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים.
מִצָּא הַפֶּרֶכֶת פְּרוּפָה¹³. נִכְנָס לְקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים עַד
שֶׁהוּא מָגִיעַ לְאָרוֹן. הַגִּיעַ לְאָרוֹן, נוֹתֵן הַמַּחְתָּה בֵּין
שְׁנֵי הַבַּדִּים. וּבֵבִית שְׁנִי, שְׁלֹא הִיא אָרוֹן, הִיא
מִנִּיחָה עַל אֲבֹן הַשְּׂתֵיחַ¹⁴. וְאַחֲזִי שֹׁפֶת הַפָּר בְּרָאשֵׁי
אֲצָבָעוֹתָיו אוֹ בְּשִׁנָּיו, וּמַעֲרָה הַקְטָרֶת בְּגוֹדְלוֹ לְתוֹךְ
חֲפָנָיו עַד שֶׁמַּחֲזִירָה לְמִלּוֹא חֲפָנָיו כִּשְׁהִיָּתָה. וְזוֹ
הִיא עֲבוֹדָה קָשָׁה שֶׁבִּמְקַדָּשׁ. וְצוּרָה¹⁵ אֶת הַקְטָרֶת עַל
גְּפֵי הַגִּחְלִים בִּידּוֹ לְפָנִים בַּמַּחְתָּה, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה
הַקְטָרֶת קְרוּבָה לְאָרוֹן וְרוּחָהּ מִפְּנֵי, שְׁלֹא יִכּוּהָ.
וּמִמֵּתִין שֵׁם עַד שֶׁיִּתְמַלֵּא הַבֵּית עֶשֶׂן וְיוֹצֵא. וְהוּא
מֵהֵלֶךְ אַחֲרֵינִית מְעֹט מְעֹט, פָּנָיו לְקֹדֶשׁ וְאַחֲרָיו
לְהֵיכָל, עַד שֶׁיֵּצֵא מִן הַפֶּרֶכֶת. וּמֵתְפַלֵּל שֵׁם בְּהֵיכָל
אֲחֵר שֶׁיֵּצֵא תַּפְלָה קְצָרָה, שְׁלֹא לְהַבְעִית אֶת הָעֵם,
שֶׁמָּא יֵאמְרוּ מֵת בְּהֵיכָל. וְכֵן הִיא מֵתְפַלֵּל: יְהִי רָצוֹן
מִלִּפְנֵיךָ ה', אֱלֹהֵינוּ, שֶׁאֵם תִּהְיֶה שָׁנָה זֹאת שְׁחוּנָה
תִּהְיֶה גְשׁוּמָה. וְלֹא יִסּוּר שֶׁבֶט מִבֵּית יְהוּדָה. וְלֹא
יִהְיֶה עִמָּךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל צָרִיכִין לְפָרֶסָה. וְאַל תִּכְנָס
לִפְנֵיךָ תַּפְלַת עוֹבְרֵי דְרָכִים.

~ נקודות משיחות קודש ~

"סדר כל המעשים שבים זה כך הוא... כשיגיעו לשחוט את התמיד פורסין סדין של בוץ כו".

וצריך להבין, מה נשתנו עבודות תרומת הדשן סידור המערכה ודישון המזבח שאינן צריכות להיעשות על-ידי הכהן הגדול אלא "מפסין כדרך שעושין בכל יום".

1 וְתִתְּנָה וְרָנָה וּבִקְשָׁה כְּפִי מָה שֶׁהוּא רָגִיל, וְחוֹתֵם:
2 הוֹשַׁע ה' עִמָּךְ יִשְׂרָאֵל, שְׁעִמָּךְ יִשְׂרָאֵל צָרִיכִין
3 לְהוֹשִׁיעַ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה⁷³.

(70) משנה, שם סח, ב. וגמרא ע, א. (71) במשנה כתוב "שמונה", אבל שם אמרו: "ומברך עליה" וגם הברכה שלפני הקריאה בכלל, ורבינו כאן כותב ומוסיף "לאחריה", ולפיכך כתב "שבע". ושתי הברכות שכל אדם מברך נמנות כברכה אחת, שאם לא כן הרי תשע ברכות. (בפירושו על המשנה, סוטה מ, ב - כותב רבינו סדר ברכות אחר. ראה 'תוספות יום-טוב' ו'תפארת ישראל' כאן). (72) כפי שהן סדורות בתפילת שמונה-עשרה. (73) רבינו מונה "שומע תפלה" במנין שבע הברכות, ורש"י במשנה אינו מכניסה לחשבון שמונה הברכות (רבו השיטות והגירסאות במנין הברכות, ופירושו כאן הוא לפי הגירסה שלפנינו בהלכה זו).

יום שישי י"ג טבת ה'תשפ"ב

פרק רביעי

(1) יבאר סדר כל המעשים שביום הכיפורים איך היו.

4 א. סדר כל המעשים שביום זה כך הוא: פְּחָצוֹת
5 הַלֵּילָה מִפִּסְיִן² לְתֵרוּמַת הַדָּשָׁן. וּמִסְדִּירִין אֶת
6 הַמַּעֲרָכָה, וּמִדְּשִׁינִין אֶת הַמִּזְבֵּחַ, כְּדֶרֶךְ שְׁעוֹשִׁין בְּכָל
7 יוֹם עַל הַסֵּדֶר שֶׁבְּאַרְנוֹ, עַד שֶׁיִּגְּמִיעוּ לְשִׁחִיטַת הַתָּמִיד.
8 כְּשִׁיגְּמִיעוּ לְשַׁחֵט אֶת הַתָּמִיד, פּוֹרְסִין סִדִּין שֶׁל בּוּץ⁴
9 בֵּין כְּהֵן גָּדוֹל וּבֵין הָעָם. וְלָמָּה שֶׁל בּוּץ? כְּדֵי שִׁפְכִיר
10 שְׁעֲבוֹדַת הַיּוֹם בְּבִגְדֵי בּוּץ. וּפּוֹשֵׁט בְּגָדֵי חָל, וְטוֹבֵל,
11 וְלוֹבֵשׁ בְּגָדֵי זָהָב, וּמִקְדָּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו. וְשׁוֹחֵט
12 בַּתָּמִיד רֹב שָׁנִים, וּמִנִּיחַ אֲחֵר לְגִמְרַת הַשְּׁחִיטָה,
13 וּמִקְבֵּל הַדָּם וְזוֹרְקוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ כְּמִצְוָתוֹ. וְאַחֲרֵי כֵן
14 נִכְנָס לְהֵיכָל וּמִקְטִיר קְטֹרֶת שֶׁל שַׁחַר וּמַטִּיב אֶת
15 הַנְּרוֹת. וּמִקְטִיר אֵיבָרֵי הַתָּמִיד וְהַחֲבֵתִין וְהַנֶּסֶכִּים,
16 כִּכָּל סֵדֶר הַתָּמִיד שֶׁל כָּל יוֹם שֶׁבְּאַרְנוֹ. וְאַחֲרֵי הַתָּמִיד
17 מִקְרִיב הַפָּר וְשׁוֹבְעַת הַכֶּבֶדִּים שֶׁל מוֹסַף הַיּוֹם. וְאַחֲרֵי
18 כֵן מִקְדָּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו, וּפּוֹשֵׁט בְּגָדֵי זָהָב, וְטוֹבֵל,
19 וְלוֹבֵשׁ בְּגָדֵי לָבָן, וּמִקְדָּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו. וְכֹא לֹא אֲצֹל
20 פָּרוֹ. וּפָרוֹ הִיא עוֹמֵד בֵּין הָאוֹלָם לְמִזְבֵּחַ, רֹאשׁוֹ
21 לְדִירוֹם וּפָנָיו לְמַעַרְב, וְהִפָּהּ עוֹמֵד בְּמִזְרָח וּפָנָיו
22 לְמַעַרְב. וְסוּמָךְ שְׁתֵּי יָדָיו עַל רֹאשׁ הַפָּר וּמִתְוֹדָה.
23 וְכֵן הִיא אוֹמֵר: אָנָּא הַשֵּׁם, חֲטָאתִי עֲוִיתִי פִּשְׁעֵתִי
24 לִפְנֵיךָ אֲנִי וּבֵיתִי. אָנָּא הַשֵּׁם, כִּפֹּר נָא לְחַטָּאִים
25 וְלַעֲוֹנוֹת וּלְפִשְׁעִים שְׁחָטָאתִי וְשַׁעֲוִיתִי וְשִׁפְשַׁעֲתִי
26 לִפְנֵיךָ אֲנִי וּבֵיתִי. כִּפֹּתוֹב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עֲבָדְךָ לֵאמֹר:
27 כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יִכְפֹּר עֲלֵיכֶם לְטָהָר אֶתְכֶם, מִכָּל
28 חֲטָאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ. וְאַחֲרֵי כֵן מְגָרִיל עַל שְׁנֵי
29 הַשְּׁעִירִים, וְקוֹשֵׁר לְשׁוֹן שֶׁל זֵהוּרִית בְּרֹאשׁ הַמִּשְׁתַּלַּח
30 וּמַעֲמִידוֹ כְּנֶגֶד בֵּית שְׁלֹחֹו, וְלֹנֶשֶׁחֻט כְּנֶגֶד בֵּית
31 שְׁחִיטָתוֹ. וְכֹא לֹא אֲצֹל פָּרוֹ שְׁנֵיָה, וְסוּמָךְ שְׁתֵּי יָדָיו

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שישי י"ג טבת – ספר עבודה – הלכות עבודת יוה"כ קסג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ואין לומר שעבודות אלו אינן חשובות כליכך שיצטרכו להיעשות על-ידי כהן גדול, הלא דברים קל-יחומר: "שחיתת קדשים כשרה בזרים, אפילו קדשי-קדשים", ולא עוד אלא שאפילו "פר כהן-גדול של יום הכיפורים אע"פ שנאמר בו ושחט אהרן, אם שחטו זר כשר". ולעומת זאת, הרמת הדשן צריכה כהן, וכן זר שסידר את המערכה "סידורה פסול". ועל-פי-זה אם שחיתת התמיד ביוה"כ פ צריכה כהן, תרומת הדשן וסידור המערכה על-אחת-כמה- וכמה!

ולאידך, אם עבודות אלו אינן מוכרחות כה"ג דווקא, מדוע תצטרך שחיתת התמיד להיעשות בידי כהן-גדול?

(על-פי "זין מלכות" ספר עבודה סימן טג)

(2) מטילים גורל. (3) אחר חצות הלילה מוריד כהן קצת מן הדשן שעל המזבח ומניחו לא רחוק מן המזבח וזה נקרא תרומת הדשן. מדברי רבינו יוצא, שתרומת הדשן ביום הכיפורים כשרה בכהן הדיוט (=לא כהן גדול) ומה שכתב למעלה בפרק א הלכה ב "הכל עשוי בכהן גדול" זה בעבודת היום בלבד, אבל לא בתרומת הדשן הנעשית בלילה (רמב"ן במלחמות בתחילת מסכת יומא ראה בעל המאור שם). (4) של פשתן, משנה שם. "ולמה של בוך? כדי שיכיר, שעבודת היום בבגדי בוך" (גמרא שם לא:). (5) בזמן שהוא מקטיר את הקטורת בקודש הקדשים, שהרי הקטרה זו מקומה בין שחיתת הפר ובין הזיית דמו. (6) שורת מרצפות (בלטות). (7) בזמן שכהן גדול מקטיר הקטורת אסור לכל אדם להכנס להיכל. (8) בערב יום הכיפורים כותשים שנית את הקטורת הדקה העומדת להקטרה למחרת (כריתות ו:). (9) ראשי אצבעות היד נוגעות בכף היד. (10) בין האצבעות וכף היד מפסיקה כמות ניכרת של קטרת. (11) האצבעות מרוחקות קצת מכף היד, כאילו צפות, (רש"י שם מח:), בערוך פירש: מידה נכונה ומדויקת. וכדבריו משמע במנחות ז. שאמרו "בביסה טפופה" ושם קשה לפרש כרש"י. (12) ואף על פי שהולכת דם בשמאל פוסלת מן התורה (שהרי רק בהולכת איברים לכבש אמר אביי בזבחים כד: ששמאל אינה פוסלת מן התורה), הולכת הקטורת בשמאל פסולה רק מדרבנן וביום הכיפורים לא גזור, מפני חולשתו של כהן גדול (כסף משנה). (13) מקופלת קצת מן הצד והקיפולים מחוברים בקרסים, משנה שם נב: ותנא קמא אמר שהיו שתי פרוכות, וכן כתב רבינו בפרק ד מהלכות בית הבחירה הלכה ב. אולם שם המדובר בבית שני, אבל בבית ראשון הבדילה בין היכל לקודש הקדשים חומה שעובייה אמה, ונגד הפתח הייתה פרוכת אחת (שם נד:). ורבינו בבית ראשון מדבר, שהרי מסיים "עד שהוא מגיע לארון" ובבית שני לא היה ארון. (14) שנינו (שם נג:): "אבן הייתה שם (בקדש הקדשים) מימות נביאים ראשונים ושתיה הייתה נקראת". (15) פירוש, אינו מפזר את הקטורת, אלא צובר שכבה עבה (ברייתא שם יט:). היינו קרובה יותר לארון.

1 ב. בשעת הקטרת הקטרת¹⁶ בקדש הקדשים כל העם

2 פורשים מן ההיכל בלבד, ואינן פורשים מבין

האולם ולמזבח¹⁷; שאין פורשים מבין האולם ולמזבח אלא בשעת הקטרה בהיכל בכל יום ובשעת מתן דמים בהיכל, כמו שבארנו בהלכות תמידין. ואחר כך נוטל דם הפר מזה שהוא מנדנדו, ונכנס בו לקדש הקדשים, ומזה ממנו שם שמונה הזיות בין בדי הארון, ויוצא ומניחו בהיכל על פ¹⁸ הזהב שהיה שם. ואחר כך יוצא מן ההיכל, ושוחט את השעיר ומקבל את דמו, ונכנס בו לקדש הקדשים, ומזה ממנו שם שמונה הזיות בין בדי הארון, ויוצא ומניחו על פן הזהב שני שבהיכל. ואחר כך נוטל דם הפר מעל הפן ומזה ממנו על הפרכת כנגד הארון שמונה הזיות. ומניח דם הפר, ונוטל דם השעיר ומזה ממנו על הפרכת כנגד הארון שמונה הזיות. ואחר כך מערה דם הפר לתוך דם השעיר, ומחזיר הכל למזרק שהיה בו דם הפר, כדי שיתערבו יפה יפה. ועומד לפניו ממזבח הזהב בין המזבח והמנורה, ומתחיל להזות¹⁹ מדם התערובת על קרנות מזבח הזהב, והוא מסבב והולך ומזה על הקרנות מבחוץ. ומתחיל מקרן מזרחית צפונית, לצפונית מערבית, למערבית דרומית, לדרומית מזרחית. ועל פלך הוא נותן מלמשן למעלה²⁰, חוץ מן האחרונה שהיתה לפניו שהוא נותן מלמעלה למשן, כדי שלא יתלכלכו כליו²¹. וחזתה הגחלים והאפר שבמזבח הזהב הילך והילך עד שממלה זהבו, ומזה מדם התערובת על טהרו של מזבח שבע פעמים בצד הדרום, במקום ששולמו מתנות קרנותיו. ויוצא ושופך שני דם על יסוד מערבי של מזבח החיצון. ואחר כך בא אצל שעיר המשתלח וסומך שתי ידיו על ראשו ומתודה. וכך הוא אומר: אָנָּה הָשֵׁם, חָטָאוּ עוֹו וּפָשְׁעוּ לְפָנֶיךָ עַמֶּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל. אָנָּה הָשֵׁם, כָּפַר נָא לַחֲטָאִים וּלְעֲוֹנוֹת וּלְפָשְׁעִים שֶׁחָטָאוּ וּשְׁעוּ וּשְׁפָשְׁעוּ לְפָנֶיךָ עַמֶּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל. בְּפָתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עֲבָדֶךָ: כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יִכַּפֵּר עֲלֵיכֶם וְגוֹמֵר. ואחר כך משלח את השעיר למדבר. ומוציא אמורי פר ושעיר שהכניס דמן לפניו ונותן בפלי, ומשלח השאר לבית הדשן לשרפה. ויוצא לעזרת הנשים וקורא שם אחר שניגוע השעיר למדבר. ואחר כך מקדש, ופושט בגדי לבן, וטובל, ולובש בגדי זהב, ומקדש ידיו ורגליו. ועושה השעיר הנעשה בחוץ, שהוא מקלל קרבנות מוסף היום, ומקריב אילו ואיל העם; שְׁנֵאמֵר: וַיֵּצֵא וַעֲשֶׂה אֶת עֲלָתוֹ וְאֶת עֲלֵת הָעֵם. ומקטיר האמורין של פר ושעיר הנשָׂרֶפִין. ומקריב תמיד של בין הערבים. ואחר כך מקדש ידיו ורגליו, ופושט בגדי זהב, וטובל, ולובש בגדי לבן, ומקדש. ונכנס לקדש הקדשים ומוציא את הכף ואת

יום ש"ק י"ד טבת ה'תשפ"ב

פרק חמישי

(1) יבאר אם הקדים מעשה לחבירו בבגד לבן בפנים, ודין הקדים דם השעיר לדם הפר.

- א. **כָּל עֲבוֹדוֹת² שְׁעוֹבָד בְּבִגְדֵי לָבָן בְּפָנִים בְּהִיכָל³**
צִרְיָה לַעֲשׂוֹתָן עַל הַסֹּדֶר שֶׁבְּאַרְנוּ, וְאִם הַקֳּדָשִׁים בְּהֵן⁴
מַעֲשֶׂה לַחֲבֵרוֹ - לֹא עָשָׂה כָּלֹאם.

(2) משנה יומא ס. וכפירושו של ר' יהודה בברייתא שם.
 (3) בברייתא שם נאמר: "בדברים הנעשים בבגדי לבן מבפנים". ופירש רש"י, שהכוונה לקודש הקדשים, אבל בדברים הנעשים בהיכל אין שינוי סדר פוסל. אולם מדברי רבינו כאן יוצא שהוא מפרש "מבפנים" היינו היכל. ובלחם-משנה הקשה, הרי בזבחים מ. אמרו שלר' יהודה סדר הזאות אינו מעכב, והרי אין הזאות בעזרה? (וביומא מ. אמרו, שלר' יהודה אם הקדים דם הפר במזבח לדם השעיר בהיכל – כשר). ולא מצא יישוב לקושיא זו, ואומר שטעות סופר בדברי רבינו, וצ"ל "לפנים מן ההיכל", כלומר, בקודש הקדשים. (4) אבל עבודות שמחוץ להיכל, או לקודש הקדשים, כגון הגרלה, וידוי ושפיכת שירי הדם, אע"פ שהם נעשים בבגדי לבן (בארבעה בגדים) אין הסדר מעכב.

- ב. **קִטְרֵת שֶׁחֲפָנָה⁵ קָדָם שְׁחִיטַת הַפָּר - לֹא עָשָׂה**
כָּלֹאם. אִף עַל פִּי שֶׁחֲפִינָה בַּעֲזָרָה, צִרְיָה פָּנִים
בַּעֲבוֹדַת פָּנִים⁶ הִיא. וְכֵן שְׁעִיר שֶׁשְּׁחָטוּ⁷ קָדָם מִתֵּן
דָּמּוֹ שָׁל פָּר - לֹא עָשָׂה כָּלֹאם⁸. אִף עַל פִּי
שֶׁשְּׁחִיטָה בַּעֲזָרָה, הָרִי דָּמּוֹ נִכְנָס לְפָנִים⁹.

(5) מימרא של רב חנינא שם. (6) נימוק זה אמרו שם לפי דעת ר' יהודה, שרבינו פוסק כמותו. מכאן שדעת רבינו שהתורה הקפידה לא רק שלא יאחר עבודות פנים אלא גם שלא יקדימן, שאם לא כן היה עליו לנמק שהשחיטה היא צורך פנים. אבל בתוספות ישנים שם ס. ד"ה אבל, כתבו, שאם הקדימן – כשר. ולפי שיטתם, הפסול כאן הוא מפני שהשחיטה היא צורך פנים. (7) מימרא של עולא, שם סא. (8) כלומר, יזה דם הפר וישחוט שעיר אחר. (9) כלומר, ולפיכך השחיטה היא צורך פנים. בגמרא שם לא נמצא נימוק זה ואין אנו צריכים לו כאן, שהרי אפילו אם השחיטה דינה כעבודת חוץ לא עשה כלום, מפני שאיחר מתן דם הפר בקודש הקדשים, כמו שאמרו ביומא, שאם הקדים מתנות דם הפר שבהיכל למתנות דם השעיר בקודש הקדשים – פסול, ואע"פ שמתנות הפר הם דברים הנעשים מחוץ (ראה למעלה הערה ב גירסת הלחם-משנה, וראה תוספות ישנים שם מ. ד"ה נהי).

- ג. **אֵיל וְשְׁעִיר הַמִּסְפִּין שֶׁעָשָׂה אוֹתָן קָדָם עֲבוֹדַת**
הַיּוֹם¹⁰ - אֵינָן כָּלֹאם¹¹.

(10) פירוש, לפני הזאת דם הפר והשעיר, וזמנם אחר ההזאה ולפני הקטרת אימוריהם (ראה למעלה סוף פ"ד).
 (11) יעשה עבודות היום, וישחוט איל ושעיר מוסף אחרים.

1 המִּחְתָּה. וְאַחֵר כֶּף מְקַדֵּשׁ, וּפּוֹשֵׁט בְּגָדֵי לָבָן, וְטוֹבֵל,
 2 וְלֹבֵשׁ בְּגָדֵי זָהָב, וּמְקַדֵּשׁ. וּמְקַטֵּיר קִטְרֵת שָׁל בֵּין
 3 הָעֲרֻפִּים, וּמְטִיב אֶת הַנְּרוֹת שָׁל בֵּין הָעֲרֻפִּים, כְּשֶׁאֵר
 4 הַיָּמִים. וְאַחֵר כֶּף מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו, וּפּוֹשֵׁט בְּגָדֵי
 5 זָהָב וְלֹבֵשׁ בְּגָדֵי עֲצָמוֹ, וְיוֹצֵא לְבִיתוֹ. וְכָל הָעֵם
 6 מְלוֹוִין אוֹתוֹ עַד בֵּיתוֹ. וְיוֹם טוֹב הִיא עוֹשָׂה עַל שְׂעִי
 7 בְּשָׁלוֹם מִן הַקֹּדֶשׁ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ויו"ט היה עושה על שיצא בשלום.."

מקורו במשנה יומא (פ"ז מ"ד), וכתבו המפרשים שסיבת הגירסא "על שיצא" ולא כגירסא אחרת במשנה "בשעה שיצא", היא - שאין יכול לעשות יו"ט בשעה שיוצא שהיא עדיין יוהכ"פ, אלא רק למחרת. אבל כבר הקשו על כך, שאפשר שהיה נמשך עד הערב אחר הטבת הנרות כו' באופן שכשהגיע לביתו היה לילה, וא"כ אפשר לגרוס "בשעה שיצא".

ונראה לומר, ששתי הגירסאות תלויות בשני הטעמים בסיבת היו"ט שהיה עושה הכהן הגדול. האם הוא בתור הודאה על שיצא ממקום סכנה, על-דרך "ארבעה שצריכים להודות כו'", שהרי אם לא היה ראוי לא היה יוצא בחיים, ולכן לא האריך בתפילתו כדי שלא להבעית את ישראל, או שהוא מצד שנתרצו מעשיו לפני ה' ברוך-הוא ויצא בשלום.

ובהתאם לזה, הן שתי הגירסאות "על שיצא" או "בשעה שיצא". הגורסים "בשעה שיצא" הוא כטעם על שנתרצתה עבודתו, והיו"ט הוא בהמשך ליוהכ"פ שמכפר עוונותיהם של ישראל. אבל הגורסים "על שיצא", סוברים שטעם היו"ט הוא על שלא אירע מוות לכה"ג.

(16) כתוב בתורה (ויקרא טז, יז): "וכל אדם לא יהיה באוהל מועד בבואו לכפר בקודש עד צאתו", פירוש, שלא יהיה שם אדם בשעה שהכהן הגדול נמצא בקדשי הקדשים, והיכל בבית המקדש הוא כאוהל מועד שבמשכן. (17) בין האולם למזבח עשרים ושתיים אמות. והאולם עצמו, שהוא כעין פרוזדור להיכל, רחבו מן המזבח למערב אחת עשרה אמה. ומשמיענו רבינו שמה ששינו במסכת כלים פרק א משנה ט "פורשים מבין האולם למזבח בשעת הקטרה" הכוונה בשעת הקטרת הקטורת בכל יום בהיכל, אבל בהקטרה בקודש הקדשים פורשים רק מן ההיכל בלבד, ולא מבין האולם למזבח. (18) בסיס. (19) רצונו לומר לתת הדם באצבע ולא הזאה ממש מרחוק. וכן יש לפרש "ימזה" לקמן. (20) מתחיל להזות למטה וממשיך ועולה למעלה. (21) מכיוון שהקין היא לפניו ממש אינו יכול לצדד אצבעותיו כלפי מטה כמו בהזיות המרוחקות ואוחזן כלפי מעלה ואם ימשוך את ההזאה מלמעלה למטה במצב זה, יזוב הדם לשרוול כתנתו.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ש"ק י"ד טבת – ספר עבודה – הלכות עבודת יוה"כ קסה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

כבר המתנות בקודש הקדשים ועל הפרוכת, ולא נתן כל המתנות על מזבח הזהב. (24) הכסף-משנה מגיה "אחר", שהרי למעלה בהלכה ב כתב: קטורת שחפנה קודם שחית הפר לא עשה כלום. (25) לפי הסדר של הפר הראשון, שהקטורת קודמת להזאות. ובהלכות ה, ו, ז המדובר בדם השעיר.

ט. ואין²⁶ מטמא בגדים²⁷ ואין נשורף בבית הדשן²⁸ אלא הפר הזה האחרון שבו נגמרה הפפירה.²⁴

(26) שם סא: מחלוקת ר' שמעון ורבנן, ופסק כרבנן. (27) כתוב בתורה: "והשורף אותם יכבס בגדיו ורחץ את בשרו במים" (ויקרא טז, כח). (28) ראה למעלה פ, ג ה"ז הערה מת. והפר שדמו נשפך נשורף בעזרה (ראה פ"ז מהלכות מעשה הקרבנות ה"ד).

י. נתערב²⁹ דם הפר בדם השעיר קדם שגמר ההזיות - נותן אחת למעלה ושבע למטה לשם פירוש³⁰, וחוזר ונותן אחת למעלה ושבע למטה לשם שעיר. נתערבו במתנה אחרונה³¹ - נותן אחת למטה³² לשם פירוש, וחוזר ונותן אחת למעלה ושבע למטה לשם שעיר.

(29) מימרא של ר' ירמיה, שם נז. (30) המדובר כשנתערבו אחר שנתן דם הפר בקודש הקדשים. ומה שאמר אחת למעלה ושבע למטה, הכוונה להזאות שעל הפרוכת. אבל כשנתערבו לפני כן, הרי שחט את השעיר לפני מתן דם הפר בקודש הקדשים ופסול (ראה למעלה הלכה ב), ולפיכך דייק רבינו, וכתב: "קודם שיגמור ההזאות" (כסף-משנה בשם הר"י קורקוס). ורש"י שם פירש: קודם שנתן בפנים כלום. ובתוספות שם תמהו על פירושו זה. (31) פירוש, שנתן על הפרוכת מדם הפר, אחת למעלה ושש למטה (רש"י גורס "במתנות האחרונות", ופירש שנתן מדם הפר אחת למעלה ונתערבו הדמים). (32) כך היא גירסתו בגמרא שם נז: (ורש"י גורס: שבע למטה).

יא. נתחלפו³³ הכוסות ולא ידע אי זה הוא כוס דם הפר ואי זה הוא כוס דם השעיר - נותן מאחד מהן אחת למעלה ושבע למטה, ונותן מן השני אחת למעלה ושבע למטה, (וחוזר ונותן מן הראשון³⁴ אחת למעלה ושבע למטה). נמצא מפל מקום שנתן מדם הפר ואחריו מדם השעיר.

(33) שם. (34) שמא הכוס הראשונה היא מדם השעיר, והזה אותו לפני דם הפר, ולכן חוזר ומזוה ממנו עוד פעם אחר הזאת דם הפר, ראה למעלה ה"ד (למחוק את הסוגריים הסובבים בבא זו בטעות. לעיני בעל כסף-משנה היתה גירסא עם תוספת מוטעית: "וחוזר ונותן מן השני, אחת למעלה ושבע למטה". ועל תוספת זו אמר: וצריך למוחק, אבל הבבא "וחוזר ונותן מן הראשון" נשארת. ומי שרשם את הסוגריים, טעה בדברי הכסף-משנה).

יב. קבל דם הפר בשתי כוסות, וקבל דם השעיר בשתי כוסות, ונתערבו³⁵ מקצת הכוסות³⁶ ולא נודע

ואע"פ שהם דברים הנעשים בחוץ, נפסלו מפני שהזאת דם הפר והשעיר דברים הנעשים בפנים הם (ראה ההערה הקודמת). לפלא, שרבינו השמיט כאן את אילו של כהן גדול, והרי בסוף פ"ד פסק שזמנו אחר עבודת היום. וצ"ע.

ד. הקדים דם השעיר¹² לדם הפר בקדש הקדשים קדם שגמר¹³ עבודתו - יזה מדם הפר פמצות¹⁴, ואחר כך יביא שעיר אחר וישחט אותו ויזה מדמו בקדש הקדשים פמצות, ויפסל הראשון. הקדים דם השעיר לדם הפר במתנות שבהיכל על הפרכת - יחזור ויזה מדם השעיר פעם שניה לאחר דם הפר¹⁵.

(12) משנה שם ס. (13) כלומר, אע"פ שהתחיל להזות דם הפר אלא שלא גמר את כל ההזאות, והפסיק והזה דם השעיר - פסול. (14) תיבה זו הוסיף רבינו מדעתו, ואינה במשנה. והתכוון לומר שאינו מתחיל ממקום שפסק אלא נותן כל ההזאות כאילו לא נתן כלום. פסק כסתם משנה, ולא כר' אלעזר ור' שמעון בברייתא שם סא. וסובר שדין הקדים כדין נשפך (ראה לקמן בהלכה הסמוכה). (15) ואע"פ ששינוי הסדר אינו פסול בהיכל (ראה למעלה הערה ב), צריך להזות לכתחילה, ורק בדיעבד אם לא חזר והזה - כשר (לחם-משנה בהלכה א). ולמה אינו כך בדין הקודם? מפני ששם הקדים שחיתת השעיר לפני מתן דם הפר בקודש הקדשים, וזה אי אפשר לתקן, ולפיכך נפסל השעיר הראשון ומביאים אחר במקומו.

ה. נשפך הדם¹⁶ עד שלא גמר מתנות שבהיכל הקדשים - יביא דם אחר¹⁷ ויחזור ויזה בתחלה בקדש הקדשים.

(16) משנה שם ס. (17) פירוש, ישחוט בהמה אחרת.

ו. גמר¹⁸ מתנות שבהיכל הקדשים והתחיל במתנות שבהיכל ונשפך הדם עד שלא גמר - יביא דם אחר וינתחיל מתחלת הזיות שבהיכל¹⁹.

(18) שם. (19) אבל אינו צריך לחזור ולהזות בקודש הקדשים, מפני שהן כפרה בפני עצמה ונעשתה כמצותה (ראה בהלכה הסמוכה).

ז. גמר²⁰ מתנות שבהיכל והתחיל לתן על מזבח הזהב ונשפך הדם עד שלא גמר - יביא דם אחר ומתחיל מתחלת מתנות המזבח. שפילן כפרה בפני עצמן הן²¹.

(20) שם. (21) ולפיכך אין אחר מעכב את השני.

ח. גמר מתנות המזבח ואחר כך נשפך הדם - אינו צריך להביא דם אחר; ששפיכת השירים על מזבח החיצון אינה מעכבת²². ואם דם הפר הוא שנשפך קדם שגמר כל המתנות²³ - הרי זה מביא פר אחר, ויחפן קטרת פעם שניה קדם²⁴ שחיתת הפר, ויקטיר הקטרת, ואחר כך יביא דמו ויזה ממנו²⁵.

(22) שם סא. ברייתא ומשנה זבחים מז. (23) אפילו אם נתן

מהם קרב ואיזה רעה. רב אומר: השני שבזוג ראשון יקרב, והשני שבזוג שני ירעה. ור' יוחנן אומר להיפך, ופסק רבינו כרב בניגוד למקובל, רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן (ביצה ד.). וכן פסק בפ"ג מהלכות פסולי המוקדשים הלכה כג, ראה הערה שם (ראה לחם-משנה). (49) ראה שם פרק ד הלכה א, והערה שם.

טז. פ' וְשַׁעֲרֵי⁵⁰ שֶׁל יוֹם הַכַּפּוּרִים שָׂאֲבָדוּ, וְהַפְּרִישׁ²⁷ אַחֲרֵים תַּחֲתֵיהֶן וְקָרְבוּ, וְנִמְצְאוּ הָרָאשׁוֹנִים - יָרְעוּ²⁸ עַד שִׁסְתַּאֲבּוּ, וְיִמְכְּרוּ וְיִפְּלוּ דְמִיהֶן לְנִדְבָה. וְכֵן אִם²⁹ נִמְצְאוּ הָרָאשׁוֹנִים קֹדֶם שִׁיִּקְרְבוּ אֵלָיו - יִקְרְבוּ³⁰ הָרָאשׁוֹנִים⁵¹, וְיָרְעוּ הַשְּׂנִיִּים עַד שִׁיִּפֹּל בֵּהֶן מוֹם, וְיִפְּלוּ דְמִיהֶן לְנִדְבָה. שְׂאִין חֲטָאת הַצִּבּוֹר מֵתָה.³²

(50) ברייתא שם נ: כר' אליעזר ור' שמעון, נגד דעת ר' יהודה האומר: ימותו. (51) כרב, ראה הלכה טו, והערה מז.

יז. הַמוֹם פּוֹסֵל⁵² בְּשַׁעֲרֵי הַמִּשְׁתַּלַּח, אֲפֹלוּ מוֹם³³ עוֹבֵר⁵³. וְכֵן אִם נַעֲשֶׂה מַחֲסֵר זִמָּן⁵⁴ - נִפְסֵל⁵⁵. פְּגוֹן³⁴ שֶׁנִּשְׁחָטָה אָמוּ לַחֲלוּלָה בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים. שְׂדֵחֲתָיו³⁵ לַעֲזָאזֵל הִיא שְׂחִיטָתוֹ⁵⁶.³⁶

(52) שם סג: (53) שיתרפא אחר זמן. (54) עכשיו אינו ראוי, וכשיעבור זמן מסויים יהיה ראוי. (55) שם. (56) והתורה אמרה (ויקרא כא, כח): "אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד", ולפיכך הוא מחוסר זמן, דברי רבא שם סד. [והמדובר כשנשחטה אמו אחרי ההגדלה, כי אם נשחטה לפני כן אין אנו צריכים לריבוי מיוחד לשעיר המשתלח מהכתוב קרבן לה', שהרי הוא פסול מפני ששני השעירים צריכים להיות ראויים לה', היינו לקרבן חטאת, ראה שם בגמרא סג:].

יח. הִיָּה טְרֵפָה - פָּסוּל; שְׂנֵאֲמַר: יַעֲמֵד חַיִּי⁵⁷.³⁷

(57) וטריפה אינה חיה. דין זה מקורו בחולין יא: ושם נימקו: מפני שאין הגורל קובע לעזאזל אלא את הראוי לה', וטריפה פסולה לקרבן. ורבינו הוסיף נימוקו, מפני שהטעם שאמרו בגמרא, כוחו יפה בנטרף לפני ההגדלה בלבד, ומן הכתוב אנו לומדים שאפילו אם נטרף אחרי ההגדלה - נפסל. (משנה-למלך). מפרשי הרמב"ם לא מצאו מקור לדרשה זו, ונראה שמדעת עצמו למד זאת מהכתוב המובא.

יט. חֲלָה⁵⁸ הַשַּׁעֲרֵי וְאֵין יָכוֹל לְהֵלֵךְ - מְרִיבּוֹ עַל³⁸ כְּתָפוֹ, וְאֲפֹלוּ בְּשִׁפְתָּה.³⁹

(58) שם סו:

כ. חֲלָה הַמִּשְׁלַח⁵⁹ - הָרִי זֶה מְשַׁלְחוֹ בֵּיד אַחֵר⁶⁰.⁴⁰

(59) שם. (60) אע"פ שלא הוזמן לכך מאתמול. ראה פ"ג הלכה ז.

כא. נִטְמָא⁶¹ הַמִּשְׁלַח - הָרִי זֶה נִכְנָס לְמִקְדָּשׁ⁶² וְנוֹטְלוֹ וְיוֹצֵא; שְׂנֵאֲמַר: בֵּיד אִישׁ עֲתִי הַמְּדַבֵּרָה - בֵּיד זֶה שֶׁהוֹכֵן, אֲפֹלוּ נִטְמָא.⁴³

1 כּוֹס דָּם הַפָּר מְפֹסֵס דָּם הַשַּׁעֲרֵי - הָרִי זֶה מֵזֶה כָּל
2 הַהֲזִיזוֹת כְּמִצְוַת מִן הַכּוֹסוֹת שֶׁלֹּא נִתְעַרְבוּ, וְשׁוֹפֵךְ
3 שְׂרִירֵי אֵלָיו שֶׁהִזָּה מִקֵּץ עַל הַיִּסּוּד כְּמִצְוָה, וְאוֹתָן
4 הַכּוֹסוֹת שֶׁנִּתְעַרְבוּ יִשְׁפְּכוּ לְאַמָּה³⁷.

(35) שם. (36) כלומר, שתי כוסות הוא מכיר איזו דם הפר ואיזו דם השעיר, ושתיים האחרות נתחלפו לו, ואינו יודע איזוהי דם הפר ואיזוהי דם השעיר (ורש"י פירש שהדמים מעצמם נתערבו, ולשון הגמרא מוכיחה כפירוש, שאמרו: "מקצת דמים" נתערבו, ולא אמרו "מקצת כוסות". וכנראה גירסא אחרת היתה לפני רבינו). (37) כעין מרוב היה באמצע רצפת העזרה, שלתוכה שופכים את הדמים שנפסלו, והם יוצאים לחוץ דרך חור שבכותל העזרה. כרב פפא, שהכוסות שנתערבו אין עליהם דין שיריים הנשפכים על היסוד, מפני שאינן ראויות למזבח.

5 יג. פ'ר³⁸ יוֹם הַכַּפּוּרִים, אָף עַל פִּי שִׁפְהֶן גְּדוֹל קוֹנָה
6 מְשֻׁלוֹ, שְׂנֵאֲמַר: פֶּר הַחֲטָאת אֲשֶׁר לוֹ - הַמִּקּוֹם
7 הַפָּקִיר מְמוֹנוּ בּוֹ לְכָל אֲחִיו הַכֹּהֲנִים; שְׂאֵלּוֹ לֹא הִיָּה
8 לָהֶן בּוֹ שְׂתַפּוֹת - לֹא הָיוּ מִתְפַּרְרִין בּוֹ. לְפִיכָּךְ, אִם
9 מֵת כָּהֵן גְּדוֹל קֹדֶם שִׁלְשַׁח הַפָּר - הַכֹּהֵן שְׁעוֹמֵד
10 תַּחֲתָיו אֵינוֹ מְבִיא פֶּר אַחֵר, אֲלֹא שׁוֹחֵט אֶת שֶׁל
11 רֵאשׁוֹן. וְאֵינוֹ חֲטָאת שְׁמָתוֹ בְּעֻלְיָה שְׁתַּמּוּת³⁹, שְׂאִין
12 חֲטָאת הָרִבִּים מֵתָה. שָׁחַט אֶת הַפָּר וּמֵת קֹדֶם שִׁיִּכְפֹּר
13 בְּדָמוֹ - הַכֹּהֵן הָאֲחֵר נִכְנָס בְּדָם זֶה וּמִכְפֹּר בּוֹ⁴⁰.

(38) שם נא: (39) ראה פרק ד מהלכות פסולי המוקדשים הלכה א. (40) שם מט: נחלקו ר' חנינא וריש לקיש בדין זה, ופסק רבינו כריש לקיש, מפני שרב אשי (שם נ.) סובר כמותו.

14 יד. שְׁנֵי שַׁעֲרֵי יוֹם הַכַּפּוּרִים⁴¹ מִצְוַתָּן שִׁיְהִיו שְׁוִין
15 בְּמִרְאֶה⁴² וּבְקוֹמָה⁴³ וּבְדָמִים⁴⁴, וְלִקְרִיתָתָן כְּאַחַת. אָף
16 עַל פִּי שְׂאִינָן שְׁוִין - כְּשִׁרְיוֹנָם⁴⁵. לָקַח אֶחָד מִקֵּץ הַיּוֹם
17 וְאֶחָד לְמַחֵר - כְּשִׁרִּים.

(41) משנה שם סב. (42) שלא יהיה אחד שחור והשני לבן. (43) שלא יהיה אחד גבוה מהשני. (44) שיהיה מחירים שוה. בגמרא שם: דרשו דין זה מהכתוב. (45) שם.

18 טו. מֵת אֶחָד מִקֵּץ⁴⁶: אִם עַד שֶׁלֹּא הִגְדִּיל מֵת - יִקַּח
19 זוּג לְשָׁנִי; וְאִם מִשְׁהִגְדִּיל מֵת - יָבִיא שְׁנַיִם וְיִגְדִּיל
20 עֲלֵיהֶן בַּתַּחֲלָה⁴⁷. וְרוּאָה אִי זֶהוּ שְׁמָת: אִם הִיָּה שֶׁל
21 שָׁם - אוֹמֵר: זֶה שְׁעֵלָה עָלָיו הַגּוֹרֵל לְשָׁם יִתְקַים
22 תַּחֲתָיו; וְאִם הִיָּה הַמֵּת שֶׁל עֲזָאזֵל - יֹאמֵר: זֶה
23 שְׁעֵלָה עָלָיו הַגּוֹרֵל לַעֲזָאזֵל - יִתְקַים תַּחֲתָיו. וְהַשְּׂנִי
24 מִן הַשְּׂנַיִם שֶׁהִגְדִּיל עֲלֵיהֶן בְּסוּף⁴⁸ - יָרְעָה עַד שִׁיִּפֹּל
25 בּוֹ מוֹם, וְיִמְכְּר וְיִפְּלוּ דָמָיו לְנִדְבָה⁴⁹; שְׂאִין חֲטָאת
26 הַצִּבּוֹר מֵתָה.

(46) משנה שם. (47) כמו בהגדלה ראשונה. (48) במשנה כתוב: "והשני ירעה", ורבינו הוסיף: "מן השנים שהגדיל עליהם בסוף". בגמרא שם, נחלקו רב ור' יוחנן בדבר איזה

72) שלא ידע שאסור להכנס לקודש הקדשים בלי מצוה.
73) ידע שאסור להקטיר קטורת חסרה. 74) וא"כ ביאתו
היתה עם מצוה, אבל עבר והקטיר קטורת חסירה.

14 כו. הקטיר מן הקטרת של קדש הקדשים כזית
15 בהיכל – חייב מיתה⁷⁵.

75) בזבחים קט: משמע שלדעת חכמים החולקים על ר'
אליעזר במשנה שם, חייב על הקטרת כזית, ואע"פ ששיעור
הקטרה בקודש הקדשים הוא מלא חפניו. והטעם מפני
שבהיכל כזית הקטרה היא.

16 כז. חפנית הקטרת⁷⁶ – עבודה, והמחשבה⁷⁷ פוסלת
17 בה. וכן חתית הגחלים⁷⁸ לקטרת נפסלת במחשבה,
18 שמשכשכרי קרפן בקרפן.

76) בעיא שנפשטה ביומא מח. 77) בהלכות פסולי
המוקדשים פי"ג ה"א מבואר מה הן המחשבות הפסולות.
78) בעיא שנשארה בתיקו. שם מח: ופסק לחומרא. ופלא
הדבר, למה לא כתב שזה ספק, כמו שכתב בדינים שבהלכה
כח (כסף-משנה).

19 כח. חפן בראשי אצבעותיו, או מן הצדדין, או
20 ממטה למעלה⁷⁹, או שחפן בידו זו ובידו זו וקרב
21 זו לזו⁸⁰, או שנתפזרה קטרת מידו על הארץ
22 ואספה⁸¹, או שחפן חבירו ונתן לחפניו⁸², או שחפן
23 ימית ונכנס שני במה שחפן ראשו⁸³ – כל אלו ספק,
24 ולא יקטיר, ואם הקטיר – הרצה.

79) החפינה הנכונה היא כשגב יד הכהן על הקטורת,
ומוליכה בלחיצה כשאצבעותיו פשוקות, והקטורת נכנסת
לכף ידו. ואם תחב אצבעותיו לתוך הקטורת והעלה לכף
ידו – פסולה. 80) שלשה דינים אלה הן בעיות שלא
נפשטו (שם מז:). 81) בעיא שלא נפשטה – שם מח.
82) שם מט. 83) שם. בגמרא אמרו שהבעיא היא רק
לדעת הסוברים שהכהן הגדול אינו חופן שנית את הקטורת
בקודש הקדשים, ומכיון שרבינו פסק (למעלה פ"ד ה"א)
שחזור וחופן אין שם בעיא כלל, אלא מחלוקת רב פפא ורב
הונא בריה דרב יהושע. ורבינו לא הכריע כאן הלכה כמי,
ולכן אמר שהוא ספק. ראה לחם-משנה.
סליקו להו הלכות עבודת יום הכפורים בסיעתא
דשמיא

61) שם. 62) ואע"פ שטמא הנכנס למקדש חייב כרת, אין
שולחים את השעיר בידי אחר טהור. שם דרשו דין זה
מהכתוב.

1 כב. דחפו ונפל השעיר ולא מת – ירד אחריו
2 וימיתנו⁶³ בכל דבר שממיתו. ואיברי שעיר זה
3 מתרין בהניה⁶⁴.

63) שם. 64) שם סז. מחלוקת בין רב ושמואל, ורבא
מכריע (שם סז:): שמותרים "שלא אמרה תורה שלח
לתקלה", פירוש שאם תאמר שהם אסורים בהנאה, אפשר
שייכשלו בהם בני אדם שימצאום ולא ידעו שאיברי שעיר
המשתלח הם וייהנו מהם.

4 כג. נפתחה תקרה של היכל – לא הנה מזה;
5 שנאמר: באהל מועד⁶⁵.

65) ואין אוהל בלי הכיסוי שלמעלה. זבחים מ.

6 כד. מזבח⁶⁶ שלא נתחנך בקטרת – לא יזה עליו;
7 שנאמר: מזבח קטרת הסמים.

66) משנה מנחות מט. שאין מחנכים את המזבח אלא
בקטורת הסמים. ובגמרא נ. משמע שגרסו במשנה "של בין
הרבים", ובברייתא שם נאמר: בקטורת של שחר. ורבינו
כאן סתם והסתמך על מה שכתב למעלה בפ"ג מה' תמידין
ומוספין ה"א "בקטורת של בין הערבים", כהכרעתו של
אביי.

8 כה. חסר⁶⁷ מן הקטרת אחד מסמניה⁶⁸ או מעלה
9 עשן⁶⁹ – חייב מיתה עליה; שנאמר⁷⁰: ולא ימות כי
10 בענן ארצה על הפפרת. וכן חייב מיתה על ביאתו
11 בלא מצורה⁷¹. לפיכך, אם שגג בביאה⁷² והזיד
12 בקטרת⁷³, או שגכנס בקטרת שלמה עם החסרה⁷⁴ –
13 חייב מיתה.

67) בברייתא שם נג. 68) אחד עשר מיני סמנים היו
בקטורת (פ"ב מהלכות כלי המקדש ה"ב). בגמרא כריתות
ו: אמר רב הונא שדבר זה הלכה למשה מסיני, והסמיכו את
ההלכה על הכתוב (שמות ל): קח לך סמים. 69) מין צמח
שמעלה עשן רב כשמבעירים אותו, ואינו במנין אחד עשר
הסמנים. שם למדו מן הכתובים שמוסיפים גם מעלה עשן,
שאינו ממיני צמחי בושם. 70) נימוק למעלה עשן. בגמרא
שם מובא גם הפסוק וכסה ענן הקטורת, ואמר רב אשי: חד
למצוה וחד לעכב. ויש לתמוה למה הביא רבינו רק את
הכתוב הראשון בלבד. 71) שהרי לא קיים מצוות הקטרה.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ח' י"ד טבת ה'תשפ"ב

28 מִבְּשֵׁר הַפֶּסַח לַמִּחְרָת הַיּוֹם, כְּלוּמֵר לַיּוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר,
29 וְהוּא אָמְרוּ: "וְלֹא-תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד-בֹּקֶר" (ויקרא יב, י).
30 וּבִכְבֶּר בְּאַנְנוּ (מצות עשה צא) שֶׁלֹּא זֶה הוּא לֹא שְׁנִית
31 לַעֲשֶׂה (מתבטל על-ידי קיום העשה), לִפִּי שְׁאֵמֵר: "וְהִנֵּחַר

יום ראשון ח' טבת ה'תשפ"ב

25 מצות לא תעשה קיז. קיט. קית.

26 מצות עשה נג. נב.

27 הַמִּצְוָה הַקִּי"ז — הַזֹּהֲרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּהוֹתִיר דָּבָר

יום שני ט' טבת ה'תשפ"ב

מצות עשה נד. מצות לא תעשה קנו. רכט.

מצות עשה טז. עט.

המצוה הנ"ד — הצווי שנגצטינו בשמחה ברגלים, והוא אמרו יתעלה: "ושמחת בחגך" (דברים טז, יד), והיא המצוה השלישית משלש מצות הנהגות ברגל. והענין הראשון שאלי נקמו במצוה זו — הוא: שיקריבו קרבן שלמים על-כל-פנים, ושלמים אלו נוספים על שלמי חגיגה, והם נקראים בתלמוד (חגיגה ז): שלמי שמחה. ועל הקרבת שלמים אלו, אומרים: "נשים חייבות בשמחה". וכבר אמר הפתוח: "וובחפת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה'" (שם כז, ז). וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו ב[מסכת] חגיגה. ובכלל אמרו "ושמחת בחגך" מה-שאמרו עוד, והוא אמרם (שם ח): "שמח בכל-מיני שמחה", מזה: אכילת הבשר בחגים, ושתית היין, ולבישת בגדים חדשים, וחלוק פרות ומיני מתקה לקטנים ולנשים, והשחוק בכלי זמר וברקוד במקדש לבד (דקא שם, כדי שלא יבואו לידי קלות ראש), והיא שמחת בית-השואבה — וכל-זה נכנס בכלל אמרו "ושמחת בחגך". והחמור שבהם — הוא חייב שתית היין דוקא, ביין שהוא מיחד לשמחה. ולשון גמרא פסחים (קט): "חייב אדם לשמח בנני ובני ביתו ברגל. במה משמח? ביין". ושם אמרו: "תניא רבי יהודה בן בתיא אומר: בזמן שביית המקדש קנים אין שמחה אלא בבשר, שנגמרו: וובחפת שלמים ואכלת שם ושמחת. עכשו אין שמחה אלא ביין, שנגמרו: וינין שמח לבב-אנוש" (תהלים קד, טו). ואמרו עוד: "אנשים בראוי להם (בדבר המשמח במיוחד) ונשים בראוי להם". ולשון התורה הוא, שנתחייב לכלל בשמחה זו העצנים והחלושים והגרים, אמר יתעלה: "והגר והיתום והאלמנה" (דברים טז, יד).

המצוה הקנ"ו — האזהרה שהזהרנו מלעלות לרגל בלי שיהא עמנו קרבן להקריבו שם, והוא אמרו יתעלה: "ולא-יבאו פני ריגם" (שמות כג, טו), אלא על-כל-פנים יהיו עמו עולה ושלמים. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת חגיגה, ולאו זה אין הנשים חייבות בו.

המצוה הרכ"ט — האזהרה שהזהרנו מלעזוב את-הלויים ולהתעלם מהם מלכת מתנותיהם בשלמות ומלשמחם ברגל, והוא אמרו: "השמר לך פן-תעזוב את-הלוי כל-ימיו" (דברים יב, יט). ולשון ספרי (פרשת ראה שם): "השמר — בלא-תעשה, פן-תעזוב — בלא-תעשה".

ממנו עד-בקר באש תשרפו" (שם). ובמכלתא אמרו: "והנותר ממנו" — בא הפתוח לתן עשה על לא-תעשה, לומר: שאין לוקין עליו.

המצוה הקי"ט — האזהרה שהזהרנו גם בן מלהשאיר דבר מבשר פסח שני (הנקרב ביד באייר על-ידי מי שהיה אנוס בפסח ראשון) עד בקר, והוא אמרו עליו: "לא-ישאירו ממנו עד-בקר" (במדבר ט, יב). וגם זה נתק לעשה כראשון.

המצוה הקי"ח — האזהרה שהזהרנו מלהשאיר מבשר החגיגה הקרבה ביום ארבעה עשר, כמו שנתבאר בפרק ו' מפסחים (עא), ליום השלישי (להקרב), אלא תאכל במשך שני הימים. והוא אמרו: "ולא-יילין מן-הבשר אשר תזבח בערב ביום הראשון לבקר" (דברים טז, ד). ובא הפרוש המקבל בפסוק זה כך: "לא-יילין מן-הבשר וגו'" — בחגיגה הבאה עם הפסח הפתוח מדבר שתאכל לשני ימים. יכול ליום אחד? כשהוא אומר: "לבקר" — לבקרו של שני. ועליה אומר יתעלה: "וובחפת פסח לה' אלהיך צאן ובקר" (שם ב). והנותר מחגיגה זו של ארבעה עשר ליום השלישי — ישגר באש לפי שהוא בכלל נותר — ולפיכך אין לוקין עליו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו, כלומר: חגיגת י"ד בלבד, בכמה מקומות מפסחת פסחים (עא). ומסכת חגיגה (דח).

המצוה הנ"ג — הצווי שנגצטינו על הראיה, והוא אמרו יתעלה: "שלוש פעמים בשנה יראה כל-זכורך את-פני ה' אלהיך" (דברים טז, טו). וענין מצוה זו, שיעלה האדם עם כל-בן זכר שיש לו, שאפשר לו להלך לבדו — יעלהו למקדש ויקריב קרבן עולה כשיעלה. והקרבן הזה שמקריב בעלותו — הוא הנקרא עלת ראיה. וכבר הקדמנו והזכרנו אמרם (חגיגה ו): "שלוש מצות נצטוו ישראל ברגל: חגיגה, ראיה ושמחה". וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו. כלומר, מצות ראיה, במסכת חגיגה (ד). וגם זו אין הנשים חייבות בה.

המצוה הנ"ב — הצווי שנגצטינו לעלות לרגל למקדש שלוש פעמים בשנה, והוא אמרו יתעלה: "שלוש רגלים תחג לי בשנה" (שמות כג, יד). וכבר נתבאר בפתוח, שהעליה הזאת היא שיעלה עם קרבן להקריבו. וכבר נכפל צווי זה כמה פעמים. ולשון ספרי (דברים טז, יא): "שלוש מצות נהגות ברגל, ואלו הן: חגיגה וראיה ושמחה". וכן גם אמרו בגמרא חגיגה (ו): "שלוש מצות נצטוו ישראל ברגל: חגיגה, ראיה ושמחה". וענין חגיגה זו — שיקריב קרבן שלמים, ואין הנשים חייבות בה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת חגיגה.

לפני זריקת דמים, שעובר בלא-תעשה. הנה נתבאר לך
שלאו זה כולל שני ענינים: אזהרה לזר שלא יאכל בכור
תמים וגם אזהרה לכהן על אכילתו חוץ לירושלים.
ובשני הענינים הדין תלוי בבכור תמים; והעובר על לאו
זה — לוקה.

המצוה הק"ח — האזהרה שהזרנו מלפדות בכור
בהמה טהורה, והוא אמרו יתעלה: "אף בכור-שור או
בכור פֶּשֶׁב אוֹ-בְּכוֹר עֵז לא תפדה קֹדֶשׁ הֵם" (במדבר יח,
יז). אכל מתר למכרו כמו שנתבאר במסכת בכורות
(לא-לב). ולשון ספרא (סוף פרשת בחוקותי): "בבכור הוא
אומר "לא תפדה" — אכל נמכר הוא".

יום רביעי י"א טבת ה'תשפ"ב

מצות עשה עח.

המצוה הע"ח — הצווי שנוצטוינו להפריש מעשר
מפל-שילד לנו בכל-שנה מן-הבהמה הטהורה, שנקריב
חלבה ודמה (של בהמת המעשר) ונאכל אנחנו שאריתה
בירושלים. והוא אמרו יתעלה: "וכל-מעשר בקר וצאן
כל אשר-יעבר תחת השבט העשירי יהיה-קֹדֶשׁ לַה'" (ויקרא כז, לב) — וזהו מעשר בהמה. וכבר נתבאר דיני
מצוה זו בפרק אחרון מבכורות (כג). ושם נתבאר,
שמצוה זו נוהגת גם בחוצה לארץ ושלא בפני הבית —
וזהו דין תורה. אכל בגזרה דרבנן, (שכיוון שכדי לאכלו
בזמן הזה על האדם להמתין שיפול בו מום חששו חז"ל) שָׁמָּה
(מתוך שלא יוכל אדם להמתין כל-כך) יֵאָכֵל שְׁלֵא בְּמוֹם —
שהרי אין לנו מקדש (שבמקדש אפשר להתיר אכילתו גם
שלא במום על-ידי הקרבתו) — אמרו: "אינו נוהג אלא
בפני הבית"; וכשיהיה המקדש בנוי — נוהג בארץ
ובחוצה לארץ.

יום חמישי י"ב טבת ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה קט.

מצות עשה סט.

המצוה הק"ט — האזהרה שהזרנו מלמכור מעשר
בהמה באיזה אפן שיהיה, והוא אמרו יתעלה במעשר
בהמה: "לא יגאל" (ויקרא כז, לג). ולשון ספרא (שם):
"במעשר הוא אומר: "לא יגאל" — ואינו נמכר לא חי
ולא שחוט, לא תמים ולא בעל מום". וכבר נתבאר דיני
מצוה זו עם שלפניה במסכת בכורות (לא); ובגריס מסכת
מעשר שני (פרק א משנה ב).

המצוה הס"ט — הצווי שנוצטוינו שנקריב כל-מי
ששגג בחטא מן-החטאים הגדולים הידועים קרבן חטאת
אמרו יתעלה: "ואם-נפש אחת תחטא בשגגה מעם
הארץ" (שם ד, כז). וזו היא חטאת קבועה, כלומר שהיא

המצוה הט"ז — הצווי שנוצטוינו להקהיל את העם
כלו בשני של סכות של כל-מוצאי שמיטה ושיקראו במה
פסוקים ממשנה תורה לפניהם, והוא אמרו יתעלה:
"הקהל את-העם האנשים והנשים והטף וגו'" (שם לא, יב)
— וזו היא מצוה הקהל. ובתחלת קדושין (כד). כשאמרו:
"כל-מצוה עשה שהזמן גרמה (שתלויים בתנאי הזמן) נשים
פטורות", הקשו בתלמוד ואמרו: "והרי 'הקהל' דמצוה
עשה שהזמן גרמה, ונשים חייבות?!" והסק בסוף הענין:
"אין למדין מן-הפלוט" (כי בכל כלל יש גם יוצא מן הכלל
ומצות הקהל יצאה מהכלל של כל מצות .. שהזמן כו"). וכבר
נתבאר דיני מצוה זו, רצוני לומר איך יקרא, ומי יקרא,
וימה-יקרא — בפרק ז' ממסכת סוטה (מא).

המצוה הע"ט — הצווי שנוצטוינו בקדוש בכורות,
כלומר להפרישם ולהבדילם למה-שחובה לעשות בהם,
והוא אמרו יתעלה: "קדש-לי כל-בכור פֶּטֶר פֶּלִי-רְחֵם
בבני ישראל באדם ובבהמה" (שמות יג, ב). ולשון התורה
הוא שבהמה זו היא בקר וצאן ומין החמור בלבד. צווי
זה נכפל בבכור בהמה טהורה, והיא המצוה שאנחנו
מדברים בה עתה. אמר יתעלה: "כל-הבכור אשר יולד
בבקרך ובצאנך הזכר תקדיש לה' אלהיך" (דברים טו, טז).
ודין בכור זה של בהמה טהורה הוא: שישנתן לפניהם,
מקריבים חלבו ודמו ואוכלים שאר בשרו. וכבר נתבאר
דיני מצוה זו בשלמות במסכת בכורות. ונתבאר בסוף
מסכת חלה (פרק ד משנה א), שאין מצוה זו נוהגת אלא
בארץ. ולשון ספרי (פרשת ראה, דברים יד, כג): "יכול יהא
אדם מעלה בכורות מחוצה לארץ לארץ — תלמוד
לומר: ואכלתם לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך
ויצהרך ובכרת בקרך וצאנך (שם יד, כג) — ממקום
שאתה מביא מעשר דגן (ארץ ישראל בלבד), אתה מביא
בכורות; מחוצה לארץ שאין אתה מביא מעשר דגן, אי
אתה מביא בכורות". הנה נתבאר לך, שמצוה זו אינה
נוהגת אלא בארץ; אכל בכור חוצה לארץ אינו קרב, אף
קדוש הוא (שאסור לאכלו כל-זמן שראוי להקרבה, וימתין
שיפול בו מום, כי עליו) להאכל במומו (ודינים אלו, הן בארץ
ישראל והן בחוצה לארץ, הרי הם) בין שבית המקדש בנוי
ובין שהוא כמו בזמננו זה, כמו מעשר דגן. ואין תלויים
חייבים במצוה זו.

יום שלישי י' טבת ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה קמד. קח.

המצוה הקמ"ד — האזהרה שהזרנו מלאכול
את-הבכור חוץ לירושלים אם הוא תמים, והוא אמרו:
"לא תוכל לאכל בשעריך וכו' ובכרת בקרך" (דברים יב,
יז). ולשון ספרי (פרשת ראה שם): "ובכרת" — זה
הבכור, לא בא הכתוב ללמד אלא לזר שאכל בכור בין

והוא לא-ידע" (ויקרא ה, יז-יח) — כלומר: על מה שלא
ידע אם שגג או לא שגג. וענין זה קוראים לו חכמים' לא
הודע', וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת פרות (ז).

יום ש"ק י"ד טבת ה'תשפ"ב

מצות עשה ע.

המצוה המשלימה שבועים — הוא הצווי
שנצטוונו להקריב קרבן מסים אם יארע לנו ספק באחת
מאותן העברות הגדולות שחייבים על זדון פרת ועל
שגגתן חטאת קבועה — וקרבן זה נקרא 'אשם תלוי'
ואפן הספק הזה אשר אם יארע חייבים עליו אשם תלוי,
הוא: כגון שיש לפניו שתי חתיכות חלב, אחת מהן חלב
הכליות (שהוא אסור) והאחרת חלב הלב (שהוא מותר),
ואכל אחת מהן ואכל אחר את-השניה או שאבדה,
ונסתפק ונתעורר אצלו חשש אם החתיכה שאכל היתה
המתרת או האסורה — זהו שמקריב קרבן על הספק
המתעורר הזה כדי להתכפר בו, וזה נקרא 'אשם תלוי'
(שדינו עדיין תלוי ועומד עד שהספק יתברר). אם נתברר
אחר-כך, שמה-שאכל הוא חלב הכליות — הרי נתאמת
שזו שגגה וקריב חטאת קבועה. והפתיב האמור בקרבן
זה הוא אמרו בפרשת ויקרא: "ואם-נפש כי תחטא
ועשתה אחת מכל-מצות ה' אשר לא תעשינה ולא-ידע
ואשם ונשא עונו והביא איל תמים מן-הצאן בערקה
לאשם אל-הכהן וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג
והוא לא-ידע" (ויקרא ה, יז-יח) — כלומר: על מה שלא
ידע אם שגג או לא שגג. וענין זה קוראים לו חכמים' לא
הודע', וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת פרות (ז).

לעולם חטאת בהמה. וכבר בארנו, שהעברות שחייבים על
שגגתן חטאת זו, הן שחייבים על זדון פרת, בתנאי
שתהיה מצות לא-תעשה ויהיה בה מעשה (פעולה פיזית),
כמו שנתבאר בתחלת פרות. הלכות מצוה זו פלה כבר
נתבאר במסכת הוריות (ח). וכתות (ט). ובכמה מקומות
בשבת (סט. קב). ושבוועות (כד). וזבחים.

יום שישי י"ג טבת ה'תשפ"ב

מצות עשה ע.

המצוה המשלימה שבועים — הוא הצווי
שנצטוונו להקריב קרבן מסים אם יארע לנו ספק באחת
מאותן העברות הגדולות שחייבים על זדון פרת ועל
שגגתן חטאת קבועה — וקרבן זה נקרא 'אשם תלוי'
ואפן הספק הזה אשר אם יארע חייבים עליו אשם תלוי,
הוא: כגון שיש לפניו שתי חתיכות חלב, אחת מהן חלב
הכליות (שהוא אסור) והאחרת חלב הלב (שהוא מותר),
ואכל אחת מהן ואכל אחר את-השניה או שאבדה,
ונסתפק ונתעורר אצלו חשש אם החתיכה שאכל היתה
המתרת או האסורה — זהו שמקריב קרבן על הספק
המתעורר הזה כדי להתכפר בו, וזה נקרא 'אשם תלוי'
(שדינו עדיין תלוי ועומד עד שהספק יתברר). אם נתברר
אחר-כך, שמה-שאכל הוא חלב הכליות — הרי נתאמת
שזו שגגה וקריב חטאת קבועה. והפתיב האמור בקרבן
זה הוא אמרו בפרשת ויקרא: "ואם-נפש כי תחטא
ועשתה אחת מכל-מצות ה' אשר לא תעשינה ולא-ידע
ואשם ונשא עונו והביא איל תמים מן-הצאן בערקה
לאשם אל-הכהן וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג

אגרות קודש

בי"ה, כ"ט כסלו, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

הפ"נ שלו בקשר עם יום הבשורה חג הגאולה י"ט כסלו העבר נתקבל, ויה"ר מהשי"ת שימלא
משאלות לבבו לטובה בגשמיות וברוחניות, ותקוים בו - כלשון כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבגי"מ
זי"ע אשר - לשנה טובה בלימוד ודרכי החסידות תכתבו ותחתמו.

ידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר, טובה פעולה אחת מאלף אנחות, ותמורת זה להתאנח על
מצבו, הנה יתמיד ויוסיף בשקידה בלימוד תורת הנגלה ותורת החסידות - מובן אשר ע"פ הוראת
הבעש"ט צריך לשמור את בריאות הגוף, ואין בזה סתירה כלל, ואדרבה עוד מביא סיוע - וכפסק רז"ל
אשר יגעת ומצאת תאמין במילא יצליח בזה.

בברכה לת"ת ביר"ש ובהצלחה.

יחזקאל פרק יד יז-כג

יז או חרב אביא עליהארץ והיא ואמרת חרב תעבר בארץ והכרתי ממנה אדם ובהמה: יח ושלשתי האנשים האלה בתוכה חיראני נאם אדני יהיה לא יצילו בנים ובנות פי הם לבדם ינצלו: יט או דבר אשלח אליהארץ והיא ושפכתי חמתי עליה בדם להכרית ממנה אדם ובהמה: כ ונת (דנאל) דניאל ואיוב בתוכה חיראני נאם אדני יהיה אם-בן אם-בת יצילו תמה בצדקתם יצילו נפשם: (פ) כא פי כה אמר אדני יהיה אף פיראפעת שפטי | הרעים חרב ורעב וחרה רעה ודבר שלחתי אל-ירושלם להכרית ממנה אדם ובהמה: כב והנה נותרה-בה פליטה המוצאים בנים ובנות הנם יוצאים אליכם וראיתם את-דרכם ואת-עלילותם ונחמתם על-הרעה אשר הבאתי על-ירושלם את פלא אשר הבאתי עליה: כג ונחמו אתכם פיתראו את-דרכם ואת-עלילותם וידעתם פי לא חנם עשיתי את פלא אשר-עשיתי בזה נאם אדני יהיה: (פ)

יחזקאל פרק טו א-ג

א ויהי דבר יהוה אלי לאמר: ב בן-אדם מה-יהיה עץ-הגפן מפל-עץ הזמורה אשר היה בעצי היער: ג היוקח ממנו עץ לעשות למלאכה אם-יקחו ממנו יתד לתלות עליו פלפלי:

רש"י

(יז) חרב. גייסות למלחמה: (כא) שפטי. מישגושטיש"ש בלע"ז: אף כי. לשון קל וחומר וכ"ש הוא וכן בכל המקרא כגון הנה אנחנו פה ביהודה יראים (שמואל א כג) ואף כי נלך קעילה וכן בפרשה זו (יחזקאל ט"ו) הנה בהיותו תמים לא יעשה למלאכה אף כי אש אכלתהו וכו': (כב) נותרה. איירטרמאי"ש בלע"ז:

מצודת דוד

(יז) או חרב. אם גמול העון יהיה אשר אביא על הארץ אחוזי חרב: ואמרת וגו'. כפל הדבר לחזק: (יח) לא יצילו. ר"ל אין שורת הדין מחייבת להציל בזכותם בנים ובנות: (יט) או דבר. אם גמול העון יהיה אשר אשלח דבר על הארץ: בדם. להפסיד אותו כי מהות הדבר הוא שנפסד הדם מהאוויר המופסד: (כ) אם בן וגו'. ר"ל אם שורת הדין מחייבת להציל בזכותם בין בן בין בת: (כא) כי כה אמר אד'. אשר כן אמר ה' אשר כל שכן הדבר שהנה אשלח על ירושלים בגמול עוונם את ארבעת שפטי הרעים להכריתם שכ"ש הוא שאין שורת

הדין מחייבת שיהיה מי מהם ניצל בזכות הצדיקים: (כב) והנה נותרה בה. ר"ל עכ"ז בחסדי תשאר בה פליטה והם הבנים והבנות המוצאים מירושלים ללכת בגולה: הנם יוצאים אליכם. אל מול בני הגולה יאמר הנה הם יוצאים מירושלים לבוא אליכם בבבל: את דרכם. אשר לא טובים: ונחמתם. יהיה לכם תנחומין על מה שהתאבלתם על הרעה אשר הבאתי על ירושלים כי בהבאים תראו שהיו ראויים לאבדון: את כל. ר"ל על כל מיני הרעות שהבאתי עליהם על כולם יהיה לכם תנחומין: (כג) ונחמו אתכם. הבאים הנה ינחמו אתכם על הרעה כי תראו את דרכם הרעים וכפל הדבר לתוספת ביאור: וידעתם. אז תדעו אשר לא בחנם עשיתי את כל הרעה שעשיתי בה כ"א בגמול העון:

מצודת ציון

(כא) אף כי. ענינו כמו כל שכן וק"ו וכן אף כי הבית הזה (פ"א ח): (כב) פליטה. שארית כמו פליט ושריד (איכה ב): בנים ובנות. ר"ל קטנים וקטנות וכן או בן יגח או בת יגח (שמות כא) ור"ל עם שאינם מורגלים בעבירה כגדולים: עלילותם. מעשיהם כמו ועולל למו (איכה א): (ב) הזמורה. כן יקרא ענף מעץ הגפן וכן ויכרתו משם זמורה (במדבר יג): (ג) יתד. הוא כעין מסמר: לתלות. מל' תליה: כל כלי. שום כלי וכן כל חלב וכל דם לא תאכלו (ויקרא ד):

(ב) מה יהיה וכו'. ר"ל מה הוא הגרעון של עץ הגפן מכל שאר העצים: הזמורה וגו'. ר"ל לא על גפן הכרמים בעלת פרי אני אומר אלא על הזמורה הגדילה ביער שהוא עץ גפן מדברי שאינו עושה פירות: (ג) היוקח. וכי יוקח ממנו עץ לעשות למלאכה וכי יקחו ממנה עץ לעשות יתד לתלות עליו שום כלי בתמיה וזהו על כי העץ הזה הוא חלוש ורך ואינו ראוי לכולם:

נחמיה פרק ח יא-יח

יא והלויים מחשים לכל־העם לאמר הֲסוּ כִּי הַיּוֹם קָדַשׁ וְאַל־תַּעֲצֹבוּ: יב וַיִּלְכוּ כָּל־הָעָם לֶאֱכֹל וּלְשִׁתּוֹת וּלְשַׁלַּח מְנוֹת וּלְעֲשׂוֹת שְׂמֵחָה גְדוֹלָה כִּי הִבִּינוּ בְּדִבְרֵים אֲשֶׁר הוֹדִיעוּ לָהֶם: (ס) יג וּבַיּוֹם הַשְּׁנִי נֶאֱסָפוּ רָאשֵׁי הָאֲבוֹת לְכָל־הָעָם הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם אֶל־עֲזָרָא הַסֹּפֵר וּלְהַשְׁכִּיל אֶל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה: יד וַיִּמְצְאוּ כְּתוּב בַּתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה אֲשֶׁר יֵשְׁבוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּסִּפּוֹת בְּחָג בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי: טו וְאֲשֶׁר יִשְׁמָעוּ וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בְּכָל־עִרְיָתָם וּבִירוּשָׁלַם לֵאמֹר צָאוּ הָהָר וְהִבִּיאוּ עֲלֵינוּ עֲלִיּוֹת וְעַל־יַעֲזָר שָׁמֶן וְעַל־יְהוֹשֻׁעַ וְעַל־תַּמָּרִים וְעַל־עֵץ עֹבֶת לַעֲשׂוֹת סֶפֶת כְּפָתוֹב: (פ) טז וַיֵּצְאוּ הָעָם וַיָּבִיאוּ וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם סִפּוֹת אִישׁ עַל־גֻּגְלוֹ וּבִחְצֹרֹתֵיהֶם וּבִחְצֹרוֹת בֵּית הָאֱלֹהִים וּבִרְחוֹב שַׁעַר הַמַּיִם וּבִרְחוֹב שַׁעַר אֶפְרַיִם: ז וַיַּעֲשׂוּ כָל־הַקָּהָל הַשֹּׁבִים מִן־הַשָּׁבִי 1 סִפּוֹת וַיֵּשְׁבוּ בַּסִּפּוֹת כִּי לֹא־עָשׂוּ מִימֵי יֵשׁוּעַ בִּן־נֹון כֵּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד הַיּוֹם הַהוּא וַתְּהִי שְׂמֵחָה גְדוֹלָה מְאֹד: יח וַיִּקְרָא בַּסֹּפֵר תּוֹרַת הָאֱלֹהִים יוֹם 1 בַּיּוֹם מִן־הַיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד הַיּוֹם הָאַחֲרֹן וַיַּעֲשִׂיחֻג שִׁבְעַת יָמִים וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֵרַת כַּמִּשְׁפָּט: (פ)

נחמיה פרק ט א-ד

א וּבַיּוֹם עֲשָׂרִים וָאַרְבָּעָה לַחֹדֶשׁ הַזֶּה נֶאֱסָפוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּצוֹם וּבְשִׁקִּים וְאָדָמָה עֲלֵיהֶם: ב וַיִּבְדְּלוּ זֶרַע יִשְׂרָאֵל מִכָּל בְּנֵי נֹכַךְ וַיַּעֲמֵדוּ וַיִּתְּנוּ עַל־חַטָּאתֵיהֶם וְעֹנוֹת אֲבֹתֵיהֶם: ג וַיִּקְוֹמוּ עַל־עַמּוּדָם וַיִּקְרָאוּ בַּסֹּפֵר תּוֹרַת יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם רַבְעִית הַיּוֹם וּרְבִיעִית מִתּוֹדִים וּמִשְׁתַּחֲוִיִּים לַיהוָה אֱלֹהֵיהֶם: (פ) ד וַיִּקָּם עַל־מַעֲלַת הַלְוִיִּם יֵשׁוּעַ וּבָנָי קְדַמְיָאֵל שִׁבְנִיָּה בְּנֵי שְׂרָבְיָה בְּנֵי כִנָּנִי וַיַּעֲקוּ בְּקוֹל גָּדוֹל אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם:

רש"י

(יא) מחשים. היו מזהירין לכל העם לחשות שלא יכבו עוד: הסו. ל' שתיקה כמו ויהס כלב (מדבר י"ג): (יג) וביום השני. של ראש השנה: (טו) ואשר ישמיעו. וצו אשר ישמיעו קול לחוג את חג הסוכות וכן נוהג המקרא לדבר כענין הזה כמו אמור לנער ויעבור לפנינו (שמואל א' ט'): ועלי הדס. מפורש במסכת סוכה זה הדס שוטח שאינו ראוי ללולב כִּי־אם לעשות סוכה:

מצודת דוד

מצודת ציון

(יא) מחשים. היו משתקים את כל העם ואמרו להם שתקו מן הבכי: (יב) ולשלח מנות. לאין נכון לו: כי הבינו. השכילו וידעו בדברי התורה אשר הודיעו להם ושמחו בזה: (יג) וביום השני. של ר"ה כי בימי עזרא עברוהו לאלול ועשו שני ימים טובים של ר"ה כן ארז"ל: לכל העם. של כל העם: ולהשכיל. לקרות בה בכונת הלב לדעת מצות ה' אשר תעשינה: (טו) ואשר ישמיעו. הוא מקרא קצר וכאילו נאמר וצו אשר ישמיעו וכו': עלי זית. ענפים כשהם עם העלים: עץ שמן. הוא מין אילן סרק: ועלי הדס. ארז"ל שהוא הדס שוטח שאין כשר ללולב וצו להביאו לסכך בהם את הסוכה עם עלי זית ועלי עץ שמן: ועלי תמרים. זה לולב: עץ עבות. זה ההדס אשר עליו קלועים זה בזה הכשר ללולב וה"ה שצו להביא האתרוג וערבי נחל ולא זכרם לקצר בדבר המובן: לעשות סוכות. לסכך בהם את הסוכות ומוסב על עלי זית ועלי עץ שמן ועלי הדס: (יז) וישבו בסוכות. ר"ל ישבו בהם בקביעות רב כמו שראוי להיות: כי לא עשו. ר"ל עשו המצוה מן המובחר אשר לא עשו כן מימי ישוע בן נון והוא הפוך כמו כי לא עשו בני ישראל כן מימי וכו': עד היום ההוא: ותהי שמחה. על אשר קיימו המצוה בתיקון רב: (יח) ויקרא. עזרא קרא לפני העם בכל יום מן יום הראשון מימי החג עד וכו': ויעשו חג. הקריבו קרבנות החג: עצרת. עשו עצרת והקריבו בו הקרבנות הראוים כמשפט התורה: (א) נאספו. לירושלים לשוב לה' על מעלם: ובשקים. ובליבשת שקים והוא מענין תשובה והכנעה: ואדמה. ועפר על ראשם וגם זה מענין תשובה: (ב) מכל בני נכר. מנשים של העובדי כוכבים ובניהן וכמ"ש בעזרא: (ג) על עמדם. על מעמדם ולא זזו ממקומם: (ד) ויקם. על ישוע לבד חוזר וכאומר ויקם וכו' ישוע וכן בני וכו': על מעלה הלויים. על המעלה שהיו הלויים עומדים עליה לדבר בשיר: בקול גדול. לעורר את הכוונה:

ג אלו מטמאין, ומטמאין, ולא מצטרפין: שרשי השום והקפלוטות בזמן שהם יבשים, והעמוד שאינו מכון פנגד האכל, ויד הפרכיל טפח מכאן וטפח מכאן, יד האשכול כל שהוא, וזנב של אשכול שרקנו, ויד המכבד של תמרה ארבעה טפחים, וקנה של שבלת שלשה טפחים, ויד כל הנקצרים שלשה, ושאין דרך לקצר, וידהם ושרשיהם כל שהן, ומלעין של שבלת – הרי אלו מטמאים, ומטמאין, ולא מצטרפין.

ד אלו לא מטמאין, ולא מצטרפין, ולא מצטרפין: שרשי קלסי הכרוב, וחלפות תרדים, וחלפת, את שדרכם לגזו ונעקרו. רבי יוסי מטמא בכלל, ומטהר בשרשי קלסי הכרוב וחלפת.

ה כל ידות האכלין שבססן בגנן – טהורים; רבי יוסי מטמא. פסיגה של אשכול שרקנה – טהורה; שיר בה גרגיר אחד – טמאה. שרביט של תמרה שרקנו – טהור; שיר בו תמרה אחת – טמא. וכן בקטניות, שרביט

פירוש ברטנורא

ג מיטמאים ומטמאים ולא מצטרפים. לפי שהן ידות בלבד, ואין משמרין את האוכל: ויד הפרכיל. כשהענבים כרוכים עם הזמורה, נקראים פרכיל. לשון פרכיל ענבים: טפח מכאן וטפח מכאן. הזמורה שנקצצה והאשכולות תלוין בה, טפח מן הזמורה מימין לאשכול וטפח משמאל, חשוב יד, מפי לא: יד האשכול. עוקץ האשכול שתלוי בזמורה, הוא יד האשכול: כל שהוא. אפילו ארוך הרבה: זנב האשכול. סופו של אשכול: שריקנו. שהושרו ממנו גרעיני הענבים, אף הוא יד לענבים שבראשו, שאחיהם אותו בונבו. ואף הוא שיעורו בכל שהוא, ואפילו ארוך הרבה: והמכבד של תמרה. מכבדות של תמרים ובתן תמרים, שיעור ארוך הוד שלהן להביא את הזמנאה, ארבעה טפחים, אבל מפי לא: ומלעין של שבלים. וכן העליון של שבלת שיצא בראשו כמין שער של זקן:

ד אלו לא מטמאין. שאין חשובים לא שומר ולא יד: קולפי כרוב. רמב"ם פירש, ראשי הכרוב שיוצאים מהם גידים שסובבים (מסובבים צ"ל), ודרך מוכרי הכרוב שכורחים אותן ומשליכין אותן: וחליפות התרדים. שרשי התרדים שמשאירים בקרקע כשהותכים התרדים כדי שיחליפו ועליו אחרים תחתם: את שדרכן לגזו. הדברים שדרכם לגזו לא לעקור עם שרשיהם, אם עקרו אין השרשים מטמאין, לפי שאין לא יד ולא שומר: ר' יוסי מטמא בבבול, דכולם חשובים יד לאוכל, חוץ מקולפי כרוב וחלפת שאותן גידין הסובבים (המסובבים) אינן חשובים לא יד ולא שומר. ואין הלכה כר' יוסי:

ה שבססן. שרש אותן ברגלי הבהמה או במקלות עם התבואה. ובססן, לשון כוססו מקדשך (שעה ס"ג). ורבי יוסי מטמא. הואיל וראויים להפכן בעתר עם התבואה. ואין הלכה כרבי יוסי: פסיגה של אשכול. דרך האשכול לצאת מן השרדה שלה כמה אשכולות קטנים, ואותן אשכולות נקראים פסיגי ענבים: שריקנה. שנתרוקנה מן הפסיגים שבה, כלומר שהסירו ממנה הפסיגים הקטנים ונשארה ריקנית: שיר בה גרגיר אחד טמאה. שנעשית כולה יד לאותו

משניות מבוארות – קהתי

ארבעה טפחים, אבל פחות מכאן אינו יד; וכן השיעורים שלהלן באים למעט את הפחות מכשיעור (ורא"ש הרמב"ם: עיין תוספות חדשים ונימוקי הגרי"ב. ועיין "תפארת ישראל").

י ו ס ר א ש ו ן

באור משנה ג

משנתנו באה לפרט דוגמות לגבי הכלל ששינו במשנה א: "כל שהוא יד ולא שומר, מיטמא ומטמא ולא מצטרף".

אלו מטמאין, ומטמאין, ולא מצטרפין – לפי שהם יד ולא שומר: שרשי השום והקפלוטות בזמן שהם יבשים – שמשנתייבשו השרשים שוב אינם שומרים וטיבות הירקות, אלא שנוח לאחוז בהם את הירקות, והעמוד שאינו מכון פנגד האכל – כמו שבארנו במשנה הקודמת, ויד הפרכיל – הזמורה שתלויים בה אשכולות ענבים. טפח מכאן וטפח מכאן – טפח מן הזמורה מימין לאשכולות וטפח משמאל הם בכלל יד הפרכיל, אבל יתיר מכאן לא: יד האשכול – עוקץ האשכול התלוי בזמורה, כל שהוא – אפילו ארוך מאד, וזנב של אשכול – סוף השרביט האמצעי של האשכול, שרקנו – מן הענבים, והרי אוחזים בזנב את האשכול, ודינו כיד האשכול, ששיעורו בכל שהוא, ויד המכבד של תמרה – ענף עץ התומר שבו מחוברים שרביטי התמרים, ארבעה טפחים – אבל יתיר מכאן לא, וקנה של שבלת – הגבעול שבראשו השבולת עם הגרעינים, שלשה טפחים – ולא יתיר מכאן, ויד כל הנקצרים – שקוצרים אותם במגל, שלשה – טפחים, ושאין דרך לקצר – אלא להיעקר ולהיתלש, וידהם ושרשיהם כל שהן – אפילו ארוכים משלושה טפחים, ומלעין של שבלת – השער שבראש השבולת, הרי אלו מטמאים, ומטמאין, ולא מצטרפין – מפני שהם "יד" לפרי, אבל אינם "שומר" לו.

בארנו משנתנו לפי הר"ש, שכל השיעורים – "יד הפרכיל טפח מכאן וטפח מכאן... ויד המכבד של תמרה ארבעה טפחים" וכו' – באים למעט את היותר מכשיעור, אבל לא את הפחות מכשיעור: ומה ששינו: "יד האשכול כל שהוא" – היינו אפילו ארוך מאד, וזנב של אשכול שריקנו" – דינו כיד האשכול.

אבל יש מבארים: יד הפרכיל טפח מכאן וטפח מכאן – אבל פחות מטפח לא נחשב יד, יד האשכול כל שהוא – אפילו פחות מטפח, וזנב של אשכול שריקנו. ויד המכבד של תמרה ארבעה טפחים – כלומר ששני אלה דינם שווה, ששיעורם

באור משנה ד

אלו לא מטמאין, ולא מצטרפין, ולא מצטרפין – שאינם לא שומר ולא יד: שרשי קלסי הכרוב – השרשים של קלחי הכרוב, וחלפות תרדים – ושרשי חולפות התרדים; וחלפות התרדים היינו הצמחים (הצלעות) של הסלק החזורים ומחליפים בשנה השנייה (ורח"א), וחלפת – ושרשי הלפת, את שדרכם לגזו – וכן כל הירקות שהדרך לגזום ולהניח שרשיהם בארץ, ונעקרו – עם שרשיהם, אין השרשים מיטמאים ולא מטמאים ולא מצטרפים, לפי שאינם לא שומר ולא יד. רבי יוסי מטמא בכלל – שלדעתו כל השרשים הללו חשובים יד לאוכל, ומטהר בשרשי קלסי הכרוב וחלפת – שאלו אינם חשובים יד.

י ו ס ש נ י

באור משנה ה

כל ידות האכלין שבססן בגנן – ידות השיבולים שדש אותן בגורן ברגלי הבהמה או במקלות, טהורים – לפי שאין ראיות עוד לשמש כידות; רבי יוסי מטמא – אותן כידות, הואיל והן ראיות להפך על דין את ראשי השיבולים בעתה, היינו בקלשון (גמרא סוכה יד, א). יש מבארים, שמדובר כאן בכגון שאחר הבסיסה נשארה בשיבולים קצת תבואה, ואף על פי שכל ידשה היא לפרק את התבואה, מכל מקום אי אפשר שלא יישאר מעט תבואה בשיבולים, וסובר רבי יוסי, שהואיל ומעט התבואה שנשארה חשוב לעניים, לפיכך היותר מיטמאות ומטמאות, משום שראיות להפך על דין את התבואה בעתה. אבל תנא קמא סובר, שהואיל ולרוב העולם לא חשוב מעט התבואה שנשארה, לפיכך בטל מהן דין ידות (משנה אחרונה; עיין "תפארת ישראל"). ואין הלכה כרבי יוסי. פסיגה של אשכול – אשכול ענבים קטן היוצא משרדת האשכול הגדול, ובו כמה גרגרי ענבים, שרקנה

שָׂרְקָנוּ – מְהוּרָה; שֵׁיר בּוּ גִּגְרִיר אֶחָד – טָמֵא. רַבִּי אֱלֵעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה מְטַהֵר בְּשֵׁל פֹּל, וּמְטַמֵּא בְּשֵׁל קִמְנוּת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רוֹצֵה בְּמִשְׁמֹשׁוֹן.

וְעֻקְצֵי תַּאֲנִים וְגִרְוֹגְרוֹת וְהַכְּלוּסִים וְהַחֲרוּבִים – הֵרִי אֵלּוּ מִטְּמֵאִין, וּמִטְּמֵאִין, וּמִצְטָרְפִין. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: אִף עֻקֵּץ דִּלְעַת. עֻקְצֵי הָאֲגָסִין וְהַקֶּרְסְטוּמִּלִּין וְהַפְּרִישִׁין וְהַעֲזֻרְדִּין, עֻקֵּץ דִּלְעַת טַפַּח, עֻקֵּץ קוֹנֶרֶס טַפַּח, רַבִּי אֱלֵעָזָר בְּרַבִּי צְדוֹק אוֹמֵר: טַפְּחִים – הֵרִי אֵלּוּ מִטְּמֵאִין, וּמִטְּמֵאִין, וְשָׂאֵר כָּל הָעֻקְצִים – לֹא מִטְּמֵאִין, וְלֹא מִצְטָרְפִין.

פ ר ק ש נ י

א זִיתִּים שֶׁכִּבְּשָׁן בְּטַרְפֵּיהֶן – מְהוּרִים, לְפִי שֶׁלֹּא כִּבְשָׁן אֶלָּא לְמַרְאֶה. בְּשׂוֹת שֶׁל קִשּׁוֹת וְהִנֵּץ שְׁלֵה – מְהוּרָה; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל זֶמֶן שֶׁהָיָה לִפְנֵי הַתֵּגֶר – טָמֵאָה.

פירוש ברטנורה

גגרי: שרביט של תמרה שריקנו. שהסיר התמרים ונשאר השרביט ריקן: ור' אלעזר בן עזריה מטהר בשל פול. מפני שהפולין גסים הן ואין צריקן לשריט, שאפילו מתערכים בפסולת נוה לנקרן: ומטמא של קטניות. דשומר הוא, מפני שהן דקין ואין יכול לנקרן כשמתערכים בפסולת, וניחא ליה שיהו באותן שרביטן כדי שיוכל למשמשן ולטלטלן באותו שרביט. ואין הלכה כרבי אלעזר בן עזריה:

והכלוסין. מין קטניות: ומצטרפים. דפעמים שהן נאכלין עם הפרי: ר' יוסי אומר אף עוקץ הדלעת. מפני שהוא נשלק עמה. ואין הלכה כר' יוסי: אנשים. בערבי אגס, ובלע"ז פירא"ש: קרסטמלן. תפוחים קטנים שדומים לעצים. הקרויים מיל"ין: פרישין. כערי ספרג"ל, ובלע"ז קודניו"ש: עזרדין. בערבי זעורה, ובלע"ז סורבא"ש: טפח. אעוקץ דלעת יונת דוקא קא, ולא אחרני השניים במשנה, דעוקציהן קטנים: קונרס. יקות מרים, ומתקנים אותן על ידי האור ברותחים. ואין הלכה כרבי אלעזר בן צדוק: לא מיטמאין ולא מטמאין. ואין צריך לוטר שאין מצטרפין:

ב א זיתים שכבשן. בין או בחומץ או בשאר משקין: בטרפיהן. עם העלים שלהם. עלה זית, מתרגמין טרף וזית: טהורים. אם נגע שרץ בעלין, טהורים הוותים והעלים, ולא חשיבי העלים לא יד ולא שומר: לפי שלא כבשן. בטרפיהן: אלא למראה. כדי שיהיו נראים יפין יותר כשהעלים עמה, דנראים כאילו מחדש נתלשו: בשות של קישות. כשהקשואים קטנים יש להן כמין שער קטן, ונקרא בשות: והניץ שלה. בפי הקשואים יש כמו נץ ארך עמט: טהורים. ולא חשיבי לא יד ולא שומר: לפני התגר טמאה. דניחא ליה להגר בשער ובנין, שמתוך כך נראים הקשואים יפים וכאילו מחדש נתלשו, וכיון שרוצה בקיומם, חשיבי שומר לפרי. אי נמו, לפי שהקשואים רכים ויד הכל ממשמשים בהן לקנותן הן מתקלקלים אם לא מפני שאותו שער שומרן מכל לכלוך וטינוף:

משניות מבוארות – קהתי

עֻקֵּץ דִּלְעַת – מיטמא ומטמא ומצטרף, מפני שהוא נשלק עמה (תוספתא). ואין הלכה כרבי יוסי. עֻקְצֵי הָאֲגָסִין וְהַקֶּרְסְטוּמִּלִּין – מִין אֲגָסִי בִּר קִטְנִים, וְהַפְּרִישִׁין – ועוקצי הפרישים, היינו החבושים (דמב"ט). מִין תְּפוּחִים, וְהַעֲזֻרְדִּין – ועוקצי העזרדים, ויש גורסים: והעזרדים, והם הנקראים בימינו "זעורדים", מִין תְּפוּחִים קִטְנִים, עֻקֵּץ דִּלְעַת טַפַּח – עוקץ הדלעת כשיעור טפח, עֻקֵּץ קוֹנֶרֶס – ויש גורסים: קונרס. והוא מין ירק הידוע בשמו הלועזי ארטיושוק. טַפַּח – כשיעור טפח. רַבִּי אֱלֵעָזָר בְּרַבִּי צְדוֹק אוֹמֵר: טַפְּחִים – עוקץ קונרס כשיעור שני טפחים, ואין הלכה כרבי אלעזר בן צדוק. הֵרִי אֵלּוּ מִטְּמֵאִין, וּמִטְּמֵאִין, וְלֹא מִצְטָרְפִים – שדינם כידות. וְשָׂאֵר כָּל הָעֻקְצִים, לֹא מִטְּמֵאִין, וְלֹא מִצְטָרְפִין – וכל שכן שאינם מצטרפים.

י ו ט ש ל י ש י

באור משנה א

זִיתִּים שֶׁכִּבְּשָׁן – בחומץ או ביין וכיוצא בהם, בְּטַרְפֵּיהֶן – עם העלים שלהם, טְהוּרִים – כלומר שאין העלים לא יד ולא שומר לזיתים, ואם נגעה בהם טמאה, טהורים הזיתים, ואם נטמאו הזיתים, העלים טהורים, לְפִי שֶׁלֹּא כִּבְשָׁן – את הזיתים עם העלים, כדי לאכול אף את העלים, או כדי לשמור את הזיתים שלא יתקלקלו, או כדי שיהיו יד לזיתים, אֶלָּא לְמַרְאֶה – כדי שיהיו הזיתים נראים יפה. בְּשׂוֹת שֶׁל קִשּׁוֹת – השיער הדק שגדל על הקישואים, וְהִנֵּץ שְׁלֵה – והפרח שבראשה, טְהוּרָה – שאינה לא יד ולא שומר; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל זֶמֶן שֶׁהָיָה לִפְנֵי הַתֵּגֶר – שהקישות לפני התגר, הרוצה למכרה, טְמֵאָה – אם נטמאה הקישות טמאה אף הקשות והניץ שלה, וכן להיפך, שהואיל והתגר רוצה בקיום הקשות והניץ, כדי שהקישות תהא נראית טרייה ויפה (הרמב"ט: ברטנורה), או כדי שלא תתקלקל על ידי משמוש ידי הקונים בה (הור"ט: ברטנורה), לפיכך דינה כשומר הפרי.

– מגררי הענבים, טְהוּרָה – שאין הפסיגה יד לאשכול הגדול ("תפארת ישראל"); שֵׁיר בָּה – בפסיגה, גִּגְרִיר אֶחָד – אפילו גרגיר אחד בלבד, טְמֵאָה – שחשוכה כדי לאותו גרגיר. שְׂרָבִיט שֶׁל תְּמָרָה שְׂרָקָנוּ – מן התמרים, טְהוּר – שאינו חשוב יד למכבר, היינו לענף שמחוברים בו השרביטים (עיין באורנו במשנה ג): שֵׁיר בּוּ תְּמָרָה אֶחָת – בשרביט, טָמֵא – שנחשב יד לאותה תמרה. וְכֵן בְּקִטְנוּת – שאף דרך גידולן כך, שבענף אחד מחוברים כמה שרביטים, היינו תרמילים, ובכל שרביט כמה גרגרי קטניות, שְׂרָבִיט שְׂרָקָנוּ – תרמיל שריקנו מגררי הקטניות, טְהוּר – שאין השרביט הריק נחשב כדי לשאר השרביטים שבענף; שֵׁיר בּוּ גִּגְרִיר אֶחָד – בשרביט, טָמֵא – שהשרביט חשוב יד לאותו גרגיר. רַבִּי אֱלֵעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה מְטַהֵר בְּשֵׁל פֹּל – בשרביט של פול שיש בו גרגרים, לפי שהפולים גסים, ואין צורך בהם לשרביט, וּמִטְּמֵא בְּשֵׁל קִמְנוּת – אם נשאר גרגיר אחד בשרביט, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רוֹצֵה בְּמִשְׁמֹשׁוֹן – ויש גורסים: בשימושן ("מלאכת שלמה"), שישמש השרביט כדי, כדי לאחוז בו כשירצה לנקות הקטניות מאבק ומפסולת ("תפארת ישראל"). ויש מפרשים, שלדעת רבי אלעזר בן עזריה השרביט של קטניות הוא שומר, מפני שהקטניות דקות וקשה לנקותן כשמתערכות בפסולת, ולכן רוצה האדם שיהיו בתוך השרביטים, כדי שלא תתערב בהן פסולת, ויוכל להשתמש בקטניות על ידי השרביטים (הר"ט: ברטנורה; עיין "תוספות יום טוב"; "מלאכת שלמה"). ואין הלכה כרבי אלעזר בן עזריה.

באור משנה ו

עֻקְצֵי תַּאֲנִים – שמחוברות בהם התאנים לאילן, וְגִרְוֹגְרוֹת – ועוקצי גרוגרות, תאנים יבשות, וְהַכְּלוּסִים – ועוקצי הכלוסים, מין פרי מתוק; ויש מפרשים, שהם פירות של מין תאנה (דמב"ט), וְהַחֲרוּבִים – ועוקצי החרובים, הֵרִי אֵלּוּ מִטְּמֵאִין, וּמִצְטָרְפִין – לפי שהם "שומר" לפרי, הואיל ואם ניטל העוקץ, הפרי ממחר להתייבש; או הטעם הוא, משום שעוקצי הפירות הללו נאכלים לפעמים עם הפרי (רא"ט: ברטנורה). רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: אִף

ב כל הגלעינים – מטמאות, ומטמאות, ולא מצטרפות. גלעינה של רטב, אף על פי יוצאה – מצטרפת, של יבשה – אינה מצטרפת; לפיכך חותל של יבשה – מצטרף, ושל רטב – אינו מצטרף. גלעינה שמקצתה יוצאה – שפנגד האכל מצטרף. עצם שיש עליו בשר – שפנגד האכל מצטרף. היה עליו מצד אחד – רפי ישמעאל אומר: ראין אותו פאלו הוא מקיפו בטבעת; וחכמים אומרים: שפנגד האכל מצטרף, כגון הסיאה, והאזוב, והקרנית.

ג הרמון והאבטיח שנמוק מקצתו – אינו מצטרף. שלם מכאן ומכאן, ונמוק מן האמצע – אינו מצטרף. הפטמא

פירוש ברטנורה

ב הגלעינים. כמו גרעינים: ולא מצטרפות. עם האוכל להשלימו לכביצה, דיד חשיבי ולא שומר: גלעינה של רוטב. גרעין של תמרה לחה וראויה למוץ: אע"פ יוצאה. כלומר אע"פ שיוצאה מן האוכל מצטרפת עם האוכל, לפי שהיא נאכלת, שמוציא אותה מחמת רטובות: לפיכך חותם של יבישה. גרניו של ענבים ותמרים יש להם חותם, שחותם נקב הפרי, ובראש החותם עוקץ, כך פירשו רבותי. וקשה לפירושם, מאי לפיכך. ובמשניות דקונות מצאתי, לפיכך חותל של יבישה, וכן גורם רמב"ם, ומפרש טעמא דגרעינה של תמרה לחה, מצטרפת, לפי שהיא שומר לפרי, שאם לא הגרעין היה הפרי נפסד. ושל יבישה אינה מצטרפת, דשוב אין הגרעין שומר לפרי, שכבר כלתה הליחה שבתמרה ואין הגרעין שומרה שלא תפסד. לפיכך חותל של יבישה והוא הקרום המלופף ודבוק על הגרעין של תמרה, מצטרף עם התמרה כשהיא יבישה, מפני שהקרום הוא שומר, לא הגרעין: ושל רוטב. דחינו תמרה לחה, אין הקרום מצטרף. שהגרעין הוא שומר ולא הקרום. ונקרא אותו הקרום חותל, לפי שהוא מלופף ודבוק לגרעין. לשון ותחתל לא חותלת (יחזקאל י"ז): גלעינה שמקצתה יוצאה. כגון גרעינה של תמרה לחה שנאכלת חצייה וחצייה נשארת עם הגרעין: מה שפנגד האוכל. חשוב שומר ומצטרף, אבל אידך לא. וכן עצם שיש עליו כותב בשר: היה עליו. היה על העצם בשר כצד אחד שאינו מקיף את העצם, אמר רבי שמעון רואין אם יש בבשר שעור שיוכל להקיף ממנו עוב כחות של ערב כטבעת סביב העצם מצטרף. ואין הלכה כר' שמעון: כגון הסיאה והאזוב והקרנית. שגם אלו כך דינם, מה שפנגד האוכל מצטרף, ומה שאינו כנגד האוכל אין מצטרף. וסיאה וקרנית מין אוזב הם. סיאה תלוי"ז בלע"ז, וקרנית שדר"א בלע"ז:

ג שנימוק מקצתו אין מצטרף. דמה שנימוק אינו חשוב אוכל, כיון שנתמסמם ואינו ראוי לאכילה: הפטמא של רימון. כמין דר יוצא בראש הרמון, והוא הנקרא פטמא. וסביב הפטמא כמין פרח ירוק שיש בו חומים דקים, והן קריין נץ. וסביבות אותן החומים כעין כוס וראשו עשוי לתלפיות, והוא קרוי מסרק,

משניות מבוארות – קהתי

וְחַכְמִים אֹמְרִים: שֶׁפִּנְגֵּד הָאֶכָּל מִצְטָרֵף – אינו מצטרף לבשר אלא מה שפנגד הבשר בלבד, אבל לא כל היקפו של העצם, כגון הסיאה, והאזוב, והקרנית – שלושה סוגי אוזב הם, שהקנה שלהם דק, ואין עליו אוכל אלא מצד אחד, ולכן דינם, שמה שפנגד האוכל מצטרף, והשאר אינו מצטרף (ורח"א). ובתוספתא מבואר: איזוהו כנגד האוכל (כלומר עד היכן נחשב כנגד האוכל)? אם יש חזל, עד החזל (כלומר שבעצם שיש בו חזל מצטרף כל מה שפנגד הבשר עד חזלו), ואם אין שם חזל, אין טמא אלא חיתוס העליון בלבד (כלומר השכבה החיצונה של העצם).

הרמב"ם מפרש, שפסקת הסיום של משנתנו – "כגון הסיאה והאזוב והקרנית" – מוסבה על מה ששנינו בתוספתא, שאם אין שם חזל, אין מצטרף אלא חיתוסו העליון, וזהו שבאה המשנה ללמדנו, שאם לא היה לעצם חזל, רואים אותו כאילו נחתך העצם מתחת לבשר ונשאר ממנו כעובי האיזוב בלבד מודבק לבשר, וחלק דק זה מצטרף לבשר, והשאר אינו מצטרף, שכן עצם דק דיו לשמור על הבשר (הרמב"ם בפירושו למשנתנו: הל' סומאת אוכלין ה' טז). בדניי הגרעין של תמרה בארנו הטעמים לפי הרמב"ם. אבל יש מפרשים: "גלעינה של רוטב... מצטרפת" לפי שראויה למצוץ אותה, ולכן דינה כאוכל; אבל "של יבשה אינה מצטרפת". שאינה כאוכל. לפיכך חותם (כך גורסים המפרשים הללו, ולא "חותל"), כלומר העוקץ החותם את נקב התמרה, שכן כל הפירות יש להם עוקץ בלא חותם, וגרירי של ענבים והתמרים יש להם חותם, ובראש החותם עוקץ (הערוך). של יבשה מצטרף, ושל רוטב אינו מצטרף – כאן מתקשים המפרשים למצוא טעם ההבדל בין חותם של תמרה יבשה לחותם של רטובה. כן קשה לפירושם לשון "לפיכך" (בין הר"ש והרא"ש מבר"ם מובא ב"תוספות יום טוב"). ברם, יש כותבים, שאין גורסים תיבת "לפיכך" ("אליהו רבא").

יו ם ר ב י ע י

באור משנה ג

הַרְמוֹן וְהָאֲבִטִּיחַ שֶׁנִּמוּק מִקְצָתוֹ – שחלק מהפרי נמס, נרקב, אינו מצטרף – החלק שנימוק עם השאר שלא נימוק, כלומר שאינו חיבור לו (ותוספתא: רמב"ם) לפי שהנימוק אינו ראוי לאכילה, ואף אין לו לא דין יד ולא דין שומר. **שֶׁלֶם מִכָּאן וּמִכָּאן, וְנִמוּק מִן הָאֲמֻצָּע** – היה הרימון או האבטיח שלם משני הצדדים, ורקוב באמצעו, אינו מצטרף – אפילו הצדדים השלמים אינם חיבור זה לזה, הואיל והנימוק מפסיק ביניהם (ותוספתא: רמב"ם; "אליהו רבא").

באור משנה ב

משנתנו דנה בגרעיני הפירות.

כָּל הַגִּלְעִינִין – הגרעינים, **מִטְמָאוֹת** – שאם נטמא הפרי נטמאו אף גרעיניו, **וּמִטְמָאוֹת** – שאם נגעיה טומאה בגרעין, היא מטמאה את אף הפרי, **וְלֹא מִצְטָרְפוֹת** – עם הפרי לכשיעור ביצה, שהגרעינים דינם כיד ולא כשומר (שאף על פי שהגרעין טמון בתוך הפרי, מכל מקום כל זמן שהגרעין בתוכו, נוד הפרי להאזו, ואינו מתמטך בין האצבעות, הלכך חשוב כיד). – **תּפֻּאֲתָא יִשְׂרָאֵל**. גלעינה של רטב – גרעין של תמרה לחה, אף על פי יוצאה – כלומר אף על פי שהגרעין יוצא מן התמרה, שאינו מחובר לה יפה (משנה אחרונה). **מִצְטָרְפָּת** – מצטרף הגרעין עם הפרי לכשיעור ביצה, לפי שהוא שומר לפרי, שאילו היו מוציאים את הגרעין מתוכה, היתה התמרה מתקלקלת. **שֶׁל יִבֶּשֶׁה** – גרעין של תמרה יבשה, **אֵינָהּ מִצְטָרְפָּת** – עם הפרי לכשיעור ביצה, לפי שאין הגרעין עוד שומר לפרי, מאחר שהתמרה יבשה, הלכך דינו כשאר הגרעינים: **לְפִיכָךְ חוֹתֵל** – היינו קרום דק המקיף את גרעין התמרה (חותל משמעו ליפוף, מלשון "והחותל לא תחתך" – יחזקאל טז, ד). **שֶׁל יִבֶּשֶׁה** – של תמרה יבשה, **מִצְטָרֵף** – עם הפרי לכשיעור ביצה, לפי שהקרום דבוק בבשר התמרה, והוא השומר, לא הגרעין; **וְשֶׁל רֶטֶב** – וחותל של תמרה רטובה, **אֵינוֹ מִצְטָרֵף** – עם הפרי לכשיעור ביצה, לפי שהגרעין הוא השומר ולא הקרום (רמב"ם בפירושו למשנתנו). **גִּלְעִינָה שֶׁמִּקְצָתָהּ יוֹצֵאָה** – גרעין שמקצתו בולט ויוצא מתוך התמרה הלחה, כגון שנאכלה מחצית התמרה ומחציתה נשארה עם הגרעין, **שֶׁפִּנְגֵּד הָאֶכָּל מִצְטָרֵף** – מה שיש מן הגרעין כנגד האוכל, חשוב שומר, ומצטרף עם האוכל לכשיעור ביצה, אבל שאר הגרעין לא. **וְכֵן עֵצָם שֵׁישׁ עָלָיו בָּשָׂר, שֶׁפִּנְגֵּד הָאֶכָּל מִצְטָרֵף** – כל מה שיש מהעצם כנגד הבשר מצטרף עם הבשר כדון שומר, אבל מה שיוצא אין דינו אלא כיד. **הִיָּה עָלָיו מִצֵּד אֶחָד** – היה בשר על העצם מצד אחד בלבד, שאין הבשר מקיף את העצם מכל צדדיו, **רָבִי יִשְׁמַעְאֵל אֹמֵר: רואין אותו** – את הבשר שעל העצם, **פָּאֵלוּ הוּא מְקִיפוֹ בְּטַבַּעַת** – שאם הבשר ייחתך לחוטים יאה בו כדי להקיף את העצם כטבעת, שעוביה כעובי של חוט הערב באריג (שהיה ידוע בימיהם). הרי מצטרף העצם שכנגד הבשר בכל היקפו, אפילו הצד השני שאינו תחת הבשר;

שֶׁל רִמּוֹן – מִצְטַרְפָּת; וְהֵנֵץ שֶׁלּוֹ – אֵינוֹ מִצְטַרְפָּה. רַבִּי אֱלֶעָזָר אָמַר: אֵף הַמִּסְרָק טְהוֹר.
 ד כָּל הַקְּלָפִין מִטְּמָאוֹת, וּמִטְּמָאוֹת, וּמִצְטַרְפּוֹת. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: שְׁלֹשׁ קְלָפִין בִּבְצֹל: הַפְּנִימִית, בֵּין שְׁלֹמָה בֵּין
 קְדוּרָה – מִצְטַרְפָּת; הָאֶמְצָעִית, שְׁלֹמָה – מִצְטַרְפָּת, וְקְדוּרָה – אֵינָה מִצְטַרְפָּת; וְהַחִיצוֹנָה, בֵּין כָּף וּבֵין כָּף – טְהוֹרָה.
 ה הַמַּחְתֵּךְ לְבִשָּׁל, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא מֵרָק – אֵינוֹ חָבוֹר. לְכַבּוֹשׁ, וְלִשְׁלֹק, וְלַהֲנִיחַ עַל הַשֵּׁלֶחָן – חָבוֹר. הַתְּחִיל
 לִפְרֹק, אֲכָל שֶׁהִתְחִיל בּוֹ – אֵינוֹ חָבוֹר. הָאֲגוּזִים שְׂאֵמָנָן, הַבְּצָלִים שְׂחָמָרָן – הָרִי אֵלָיו חָבוֹר. הַתְּחִיל לִפְרֹק בְּאֲגוּזִים,
 וּלְפָקֵל בְּבָצִילִים – אֵינוֹ חָבוֹר. הָאֲגוּזִים וְהַשְּׂקָדִים – חָבוֹר, עַד שִׁירָסָם.

פירוש ברטנורה

מפני שיש לו שנים כמסרק: אף המסרק טהור. שאם יחתך מן הפרי אין מתגלים הגלענים בכך, הלכך לא הוי שומר. אבל הפטמא, אם יחתכוה עד שרשה יתגלו הגלענים ויפסד הפרי. ואין הלכה כרבי אלעזר:

ד כל הקליפין. כגון קליפי אגוזים ושקדים ורמונים וקליפי ביצים, חשיבו שומר לאוכל, ומצטרפין עם האוכל להשלימו לכשיעור לקבל טומאה. ומיהו קליפה לכה העליונה שעל האגוזים בשעת לקיטתן, אינה מצטרפת, דלא חשיבא שומר, שאין שומר על גבי שומר: קדורה. נקובה. לשון מקדדים בהרים כרתנן בעירובין. וקדורה אינה מצטרפת, לפי שאינה שומרת כשהיא נקובה וחתוכה: וחציצונה. היא הקליפה הדקה הנופלת מאליה כשמשמשין בבצל. ואין הלכה כרבי יהודה:

ה המחתך לבשל. כגון מחתך דלועים או בצלים או בשר כדי לבשל בקדירה: שלא מירק, שלא גמר החתיכה. כמו ומירק אחר שחיתוה על ידו במסכת יומא (דף לא:): אֵינוֹ חָבוֹר. אע"פ שעדיין החתיכות מעורות במקצת: לכבוש. שכבושים ביין ובחומץ כדי להתקיים: ולשלוש. שלוקה טפי מבישול, ובהני ניהא ליה בחיבורן, הלכך כל זמן שלא מירק הוי חיבור. אבל לבשל לא הוי חיבור, דיועך הוא שהבשול יפרידם ויחלקם זו מזו: תחיל לפרק ולהפריד לגמרי אחד מהן, לא אמרינן כיון דגלי דעתיה באחד שרוצה להפרידן, כולוהו נמי כאילו מפורדים זו מזו ולא הוי חיבור, אלא אוכל שפירק בלבד לא הוי חיבור, ומה שלא פירק הוי חיבור: האגוזים שאמנן. שגדלן וחיברן זו בזו. לשון ויהי אומן את הדסה (אסתר ב:): שחמרן. לשון ויצברו אותם חמרים חמרים (שמות ח:). מדרך הרוצים לאצור אגוזים או בצלים, שחותרין אותן וקושרים אותן בחבל או במשיחה ומחברין אותן זו עם זו ותולין אותן כדי שיתקיימו: לפקל. כמו לקלף. ודוגמתו שגנו פרק ד' דמעשרות משנה ו', הבצלים משיפקל: האגוזים וחשקדים. השתא מיירי במפצע האגוזים והשקדים. שהקליפה של אגוזים ושל שקדים חשיבא שומר, ואע"פ שפצען, כל זמן שהיא מחוברת באוכל חשיבא שומר: עד שירסם. לשון והכה את הבית הגדול רססים (עמוס ו'). כלומר עד שחתיה הקליפה רצוצה ופתוחה לחלקים דקים:

משניות מבוארות – קהתי

י ו ס ח מ י ש י

באור משנה ה

המחתך – אוכל, כגון בצלים או בשר, לְבִשָּׁל – כדי לבשול, אֵף
 עַל פִּי שְׁלֹא מֵרָק – שלא גמר החיתוך, ועדיין החתיכות מחוברות
 במקצת, אֵינוֹ חָבוֹר – ואם נגעה טומאה באחת מן החתיכות, לא
 נטמאו האחרות. הטעם מבואר במפרשים, לפי שיועך המחתך,
 שהחתיכות תתחלקנה ותתפרדנה בבישול, והרי שאינו מעוניין כלל
 בחיבורן, הלכך נחשבות הן מתחילה כמפורדות. לְכַבּוֹשׁ – אבל
 המחתך כדי לכבוש את האוכל ביין או בחומץ, וְלִשְׁלֹק – או כדי
 לשלקו; רוב המפרשים מבארים כאן, ששליקה היינו כישול מרובה.
 ויש מבארים, ששליקה פחותה מבישול (עיין "חזון נחום"; ועיינו באורנו
 למשנה נדרים ו, א), וְלַהֲנִיחַ עַל הַשֵּׁלֶחָן – או המחתך אוכל כדי
 להניחו על השולחן, שיטלו המסוכים ממנו חתיכות, חָבוֹר – הרי
 זה חיבור, לפי שהוא רוצה שישאר האוכל מחובר בשעת הכבישה
 או השליקה או עד שיטלו המסוכים ממנו. הַתְּחִיל לִפְרֹק – להפריד
 לגמרי אחד מן האוכלים שחתך, אֲכָל שֶׁהִתְחִיל בּוֹ – לפרק, אֵינוֹ
 חָבוֹר – ואפילו חלקיו שעדיין לא פירק (תפארת ישראל:), אבל שאר
 האוכלים שלא התחיל לפרק, חשובים חיבור, כגון מי שחיתך פירות
 לשלוק או להניח על השולחן, והתחיל להפריד את החתיכות באחד
 מן הפירות, הרי אותו פרי שהתחיל לפרק אינו חיבור, ואפילו החתיכות
 שנשארו בו מחוברות במקצת אינן חיבור, אבל החתיכות של שאר
 הפירות הן חיבור, ואין אומרים, הואיל וגילה דעתו באחד מהפירות
 שרוצה להפרידו כולו, אף השאר נחשבים כאילו הם מפורדים, אלא
 אותו פרי שפירק בלבד אינו חיבור, ומה שלא פירק הרי זה חיבור.
 הָאֲגוּזִים שְׂאֵמָנָן – שקשרם בעוקציהם בחוט זה על יד זה, כמו
 במחרוזות, וכן הַבְּצָלִים שְׂחָמָרָן – שקיבצם וקשרם יחד בחוט, הָרִי
 אֵלָיו חָבוֹר – לענין טומאה, הואיל וחיברם על מנת לקיים יחד
 זמן רב (עיין "חזון נחום"). הַתְּחִיל לִפְרֹק בְּאֲגוּזִים – לקלף מן
 האגוזים המקושרים את קליפתם החיצונה, וּלְפָקֵל בְּבָצִילִים – או
 לקלף מן הבצלים המחוברים את הקליפות הרעות, אֵינוֹ חָבוֹר –
 כל האגודה של האגוזים או של הבצלים אינה חיבור, ואם נגעה

הַפְּטָמָא שֶׁל רִמּוֹן – הבליטה שבראש הרימון, במקום שנשרה
 ניצתו (כמו הפיטום של האתרוג). מִצְטַרְפָּת – לרימון להשלימו לכשיעור
 ביצה, לפי שדינה כשומר, שאם היא ניטלת, הפרי נרקב; וְהֵנֵץ שֶׁלּוֹ
 – הפרח שסביב לפיטמא, כמין שיער, אֵינוֹ מִצְטַרְפָּה – לפרי, שאין
 דינו כשומר, אבל על כל פנים דינו כיד (תפארת ישראל:). רַבִּי אֱלֶעָזָר
 אָמַר: אֵף הַמִּסְרָק טְהוֹר – שסביב הנץ יש כמין כוס ושפתה
 עשויה שיניים כמסרק, וסובר רבי אלעזר, שהנץ ואף המסרק טהורים
 לגמרי, ואפילו דין יד אין להם. ברם, לדעת תנא קמא, המסרק חשוב
 על כל פנים כיד, שהרי אינו גרוע מהנץ, שדינו כיד לתנא קמא
 ("מלאכת שלמה"). ויש מפרשים, שלדעת תנא קמא, המסרק כגוף
 הרימון הוא ומצטרף לו (תפארת ישראל: עיין "תוספות יום טוב").
 ואין הלכה כרבי אלעזר.

באור משנה ד

משנתנו דנה בקליפות של האוכלים.

כָּל הַקְּלָפִין – כגון קליפות הפירות וקליפות הביצים, מִטְּמָאוֹת –
 שאם נטמא האוכל נטמאה גם הקליפה, וּמִצְטַרְפּוֹת – שאם נטמאה
 הקליפה נטמא אף האוכל, וּמִצְטַרְפּוֹת – עם האוכל להשלימו
 לכשיעור ביצה, שהקליפות הן שומר לאוכל. ברם, הקליפה העליונה
 שיש לאגוזים בשעת לקיטתם אינה מצטרפת, לפי שאין שומר על גבי
 שומר. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: שְׁלֹשׁ קְלָפִין בִּבְצֹל: הַפְּנִימִית –
 הקליפה הפנימית, בֵּין שְׁלֹמָה בֵּין קְדוּרָה – נקובה, מִצְטַרְפָּת –
 מפני שהיא עצמה אוכל; הָאֶמְצָעִית – הקליפה האמצעית, שְׁלֹמָה,
 מִצְטַרְפָּת – כשהיא שלמה הרי היא מצטרפת מדין שומר, וְקְדוּרָה
 – אבל כשהיא נקובה, אֵינָה מִצְטַרְפָּת – לפי שאינה שומרת על
 הבצל, והרי היא בטלה מדין שומר; וְהַחִיצוֹנָה – והקליפה החיצונה,
 שהיא הדקה ביותר, בֵּין כָּף וּבֵין כָּף – בין שהיא שלמה ובין
 קדורה, טְהוֹרָה – אינה מצטרפת, לפי שאין שומר על גבי שומר
 (רש"י חולין קט"ז, ב). ויש מפרשים: טהורה לגמרי, שאף דין יד אין לה,
 הואיל והיא נקלפת ונופלת מאליה (תפארת ישראל: "משנה אחרונה").

הרמב"ם בפירושו למשנתנו כותב, שאין הלכה כרבי יהודה, אבל בחיבורו
 הוא פוסק כרבי יהודה (הל' טומאות אוכלין ה, יא; עיין "כסף משנה" שם).

ו ביצה מגולגלת – עד שיגס. ושלוקה – עד שירפס. עצם שיש בו מוח – חבור עד שירפס. הרמון שפדרו – חבור, עד שיקיש עליו בקנה. ביצא בו, שלל הכובסין, והפגד שהוא תפור בכלאים – חבור, עד שיתחיל להתיר. ז עלי ירקות, ורקים – מצטרפין; ולבנים – אינן מצטרפין. רבי אלעזר בר צדוק אומר: הלבנים מצטרפין בפרוב, מפני שהן אכל; ובחורים, מפני שהן משמרין את האכל.

ח עלי בצלים, ובני בצלים, אם יש בהן ריר – משתערין בכמות שהן; אם יש בהן חלל – ממעך את חללן. פת ספוגנית – משתערת בכמות שהיא; אם יש בה חלל – ממעך את חללה. בשר העגל שנתפה, ובשר זקנה

פירוש ברטנורא

ו ביצה מגולגלת. צליה קצת, עד שהיא מעורבת וראויה לנמק: עד שיגוה. הקליפה חשיבא שומר ומצטרפת, עד שיחתוך ממנו מעט, ואז לא חשיבא יותר שומר, שהביצה שותתת ויורדת דרך אותו שבר וחתך: ושלוקה. אבל אם נשלקה הביצה, שהיא קשה ועומדת בתוך הקליפה ואפילו שנשברה, לעולם חשיבא הקליפה שומר, עד שתהא מרוצצת: וכן עצם שיש בו מוח. חשיב העצם שומר למוח, ואע"פ שנשבר העצם, עד שיהיה מרוצץ: הרמון שפדרו. שחתך הרמון לשנים ועדיין הגרגרים מחוברין בקליפה, היא קליפה חיבור, עד שיקיש בקנה ויתנענעו הגרגרים שבו: שלל הכובסין. דרך הכובסין לשלול הבגדים הקטן עם הגדול כדי שלא יאבד, וסופו להפרידן: והבגד שהוא תפור בכלאים. שתי חתיכות של בגד צמר שתפרן בחוטין של פשתן, דודאי סופו להפרידן זו מזו, משום איסור כלאים: חיבור לטומאה. ואם נטמא האחד נטמא חברו, עד שיתחיל להתיר, ואע"פ שלא גמר להתיר, דמעשה מוציא מיד מעשה:

ז ירוקים מצטרפין. דהוו לאכילה: לבנים אין מצטרפין. דתו לא חזו: ובחורים. בחזרת, אע"ג דלבנים לא חזו לאכילה, מכל מקום הוו שומר. ואין הלכה כר' אלעזר בר צדוק:

ח בני בצלים. עמוד האמצעי שהוא כמו לב (ירוק) וממנו צומחים הבצלים, להאזן קרי בני בצלים: אם יש בהן ריר. שהם מלאים ליחה ואין בהן חלל: משתערין כמו שהן. כשבאים לשער אם יש בהן אוכל כביצה שיעור טומאה, משערין אותן עם הריר ואין למעך את חללן. ואם יש בהן חלל, ממעך את חללן ואח"כ משער לכביצה: ספוגנית. עשויה רכה כמין ספוג. ואינה דרוסה ובעטה: משתערת כמות שהיא. בלא מעוך: בשר העגל שנתפה. דרך

משניות מבוארות – קהתי

חברו (עיין פרה יב טו). עד שיתחיל להתיר – את החוט, שמשתההתיל להתיר, אף על פי שלא גמר, שוב אינו חיבור, שמעשה מוציא מיד מעשה (הר"ש).

יו ט ש

באור משנה ז

עלי ירקות – העלים שבירקות, ורקים – כשהם ירוקים, מצטרפין לירקות להשלימים לכשיעור ביצה, לפי שהם ראויים לאכילה; ולבנים – אבל משנעשו העלים לבנים, אינן מצטרפין – ששוב אינם ראויים לאכילה. רבי אלעזר בר צדוק אומר: הלבנים – אף העלים הלבנים – מצטרפין בפרוב – להשלימו לכשיעור ביצה, מפני שהן אכל – שאפילו כשהם לבנים הם נאכלים; ובחורים – ובחזרת, העלים הלבנים מצטרפים, מפני שהן משמרין את האכל – שאף על פי שאינם ראויים לאכילה, מכל מקום דינם כשומר, ששומרים הם על החזרת שלא תכמוש. ואין הלכה כרבי אלעזר בר צדוק.

בעל "משנה אחרונה" מבאר: מפני שהן משמרין את האוכל – כמו שלמדנו (עבודה זרה ג, ח), שהחזירין – הצל יפה להם לעולם, והעלים הם לצל עליהם ומשמרים אותם מפני החמה. ותנא קמא סובר, שצל העלים הוא מעט, ורוב העולם אין סומכים על צל זה אלא נוטעים אותם תחת אילן או קורה, שצילם מרובה, ואף על פי שיש לך אדם שמקפיד אף בצל העלים, אינם שומר, שהולכים אחר רוב העולם. ורבי אלעזר בר צדוק סובר, שהולכים אחר דעת הבעלים.

באור משנה ח

עלי בצלים, ובני בצלים – בצלים קטנים הצומחים מבצלים גדולים תלושים (רח"א: וא"ש): אם יש בהן ריר – הוא הליחה שבתוך קני הבצלים, משתערין בכמות שהן – כשבאים לשער לענין טומאה אם יש בהם כשיעור ביצה, משערים אותם כמו שהם עם הריר, ואין ממעכים את חללם. אם יש בהן חלל – כשיש אין בו ריר, ממעך את חללן – ואחר כך משערים את השיעור כביצה. פת ספוגנית – העשויה כספוג, משתערת בכמות שהיא – משערים אותה לענין טומאה כשיעור ביצה כמו שהיא, ואין ממעכים אותה. אם יש בה חלל – מקום ריק, ממעך את חללה – ואחר כך משערים את השיעור כביצה. בשר העגל שנתפה – בבישול,

טומאה באגוז או בבצל אחד, לא נטמאו האחרים (עיין רמב"ם הל' טומאת אוכלין ו, יא). האגוזים והשקדים, חבור – במפרשים מבואר, שפיסקה זו באה ללמד בקליפת האגוזים והשקדים, שאפילו נפצעה (נסדקה). כל זמן שהיא מחוברת לאוכל, הרי היא חיבור לאגוז או לשקד, מדין שומר, עד שירפס – שישבר את הקליפה לרסיסים. אבל משריססה, אפילו לא קלפה, אינה חיבור (עיין "מלאכת שלמה", שמואל שם פירוש אחר).

באור משנה ו

ביצה מגולגלת – שהיא מבושלת קצת, עד שיקיש – ויש גורסים: עד שיגוס. כלומר הקליפה חיבור לביצה מדין שומר, עד שיחתוך קצת ממנה, כדי שיוכל לגמעה משם, שאז אין שאר קליפתה חיבור, מאחר שאינה שומרת עוד על האוכל שבתוכה, שהרי הביצה יוצאת דרך הנקב שבקליפה (רמב"ם): ויש מפרשים: עד שיגוס – מלשון "מגיסה בקדירה" (מכשירין ה, יא), כלומר שלאחר שפותחה הוא מפריד בקיסם את הביצה מן הקליפה, ומערב בה מלח, כדי לגמעה, בכגון זה שוב אין הקליפה חיבור; ואף על פי שהביצה עדיין בתוך הקליפה, הרי זה כאוכל הנתון בתוך כלי, שאין לכלי לא תורת יד ולא תורת שומר (הרא"ש): ושלוקה – וביצה שלוקה היא קשה, קליפתה חיבור, עד שירפס – שישבר את הקליפה לרסיסים, שכל זמן שלא ריססה, אף על פי שנשברה, עדיין חשובה הקליפה שומר לביצה. אבל משריססה, אף על פי שלא נקלפה, אינה חיבור, ששוב אינה לא שומר ולא יד. וכן עצם שיש בו מוח – לשד, שומן שבתוך העצמות, חבור – העצם למוח, שחשוב העצם שומר למוח, ואפילו נשבר, עד שירפס – שישבר את העצם לרסיסים, שמשריססו שוב אינו חיבור. הרמון שפדרו – שחתכו, ועדיין הגרגרים מחוברים בקליפה, חבור – הקליפה חיבור לגרגרים, עד שיקיש עליו בקנה – וייתקו על ידי כך הגרגרים מהקליפה; שמשחקש עליו בקנה, אף על פי שהגרגרים עדיין בתוך הקליפה, אין הקליפה חיבור להם, שאינם אלא כמנונים בתוך כלי (תפארת ישראל). ביצא בו, שלל הכובסין – התפירות המעטות שבהן מחברים הכובסין את הבגדים לחבילה אחת, כדי שלא יאבדו הבגדים הקטנים בכביסה, או כדי שלא להחליפם בבגדים של אחרים, והפגד שהוא תפור בכלאים – כגון שתי חתיכות של בגד צמר שתפרן בחוט של פשתן, ועומד להפרידן משום איסור כלאים, חבור – לענין טומאה, מדין יד, שאם נטמא האחד נטמא

שְׁנִתְּעָרִין בְּכִמּוֹת שָׁהֵן.

מִן קִשּׁוֹת שְׁנִתְּעָרִין בְּעֶצֶיךָ וְהַגְדִּילָהּ, וְיִצְאָה חוּץ לְעֶצֶיךָ – טְהוּרָה. אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן: מַה טִּיבָה לְפִתְחָהּ? אֵלָּא הַטָּמֵא בְּמִטְאָתוֹ, וְהַטְּהוֹר יֵאָכֵל.

י כְּלֵי גִלְלִים וְכָלִי אֲדָמָה, שֶׁהַשְּׂרָשִׁים יִכְלֹין לְצֵאת בָּהֶן – אֵינֶם מְכַשְׂרִים אֶת הַזְּרָעִים. עֶצֶיךָ נָקוּב – אֵינּוּ מְכַשְׂרִין אֶת הַזְּרָעִים; וְשֵׁאִינוּ נָקוּב – מְכַשְׂרִין אֶת הַזְּרָעִים. בְּמָה הוּא שְׁעוּרוֹ שֶׁל נָקֵב? כִּדִּי שֵׁצֵא בּוֹ שְׂרָשׁ קָטָן. מִלֹּאֲהוּ עֵפֶר עַד שִׁפְתּוֹ – הָרִי הוּא בְּמִבְלָא שְׁאִין לָהּ לִזְבּוֹ.

פירוש ברטנורה

בשר העגל שהוא נתפח ומתרבה כשהוא מתבשל, ובשר השור הזקן מתמעט: בכמות שחן. אם בשר שור מבושל הוא שנתמעט ועמד על פחות מכביצה, אין אומרים כשהיה חי היה בו כביצה או יותר, ויטמא אע"פ שעכשו אין בו כשיעור. וכן אם היה בשר עגל שנתפח ונתרבה ויש בו כדי לטמא, אין אומרים הואיל וכשהיה חי לא היה בו כדי לטמא אף עכשו לא יטמא:

ט קישות שנתעצה בעצצין שאינו נקוב, והוכשרה שם לקבל טומאה ונטמאה, דכתיב: וְהַגְדִּילָהּ וְיִצְאָה חוּץ לְעֶצֶיךָ. ונחשבת כמחובר, לפי שיונקת ושואבת מן הקרקע שחוץ לעצצין: טהורה. שפרחה לה טומאה משיצאה חוץ לעצצין: מה טיבה ליתרה. דכשקבלה טומאה היתה כחלושה, הלכך מה שבתוך העצצין נשאר בטומאתו ומה שהוסיף אחרי כן יוצא חוץ לעצצין, טהור. ואין הלכה כר' שמעון:

י כלי גללים. כלי העשוין מגללי הבקר: שהשרשים יכולין לצאת בהן. אע"פ שאין נקובים, השרש יוצא מעצמו ונקוב את הגלל ואת האדמה של אותו כלי. ולכך לא נקט כלי אבנים, לפי שקשים הן ואין השרש נקוב אותן: עצצין נקוב אינו מכשיר את הזרעים שבתוכו. דלא מקבלי הכשר משום דחשיבי כמחובר, ואין הזרעים נכשרים לקבל טומאה אלא כשבא עליהן מים לאחר שנתלשו. ואפילו פירות תלושים אין נכשרים במים שבתוכו, לפי שאין המים מכשירין כשהן כמחובר, דבעינן שיהו המים תלושין, והני מים דמנחי בעצצין נקוב, כמנחא בארעא דמו: ושאינו נקוב מכשיר את הזרעים. דבין מים שבתוכו ובין זרעים תרויהו חשיבי כחלושים: מלאהו. לעצצין שאינו נקוב: עפר עד שפתו. הואיל ורואה את האויר מארבע רוחות, הוי כעצצין נקוב, וחשיבי כמחובר, בין המים ובין הזרעים שבו: כטבלא שאין לה לזביו. שאין לה שפה מכאן ומכאן אלא פשוטה וחלקה, דמים שבה אינן מכשירין את הזרעים וחשיבי כמחובר, הואיל ורואין את האויר מארבע רוחות:

משניות מבוארות – קהתי

טמא, אבל כאן, שדופן העצצין הוא סימן בין הטמא שבתוכו לבין מה שיצא מתוכו שהוא טהור, וכיון שאיסור האכילה של מה שגדל אחר כך אינו אלא מעלה בלבד (גמרא פסחים ד.א). לפיכך כשיש סימן לא גזור ("תפארת ישראל": עיין "משנה אחרונה").

באור משנה י

כבר למדנו (במסכת מנשרין). שאין המים מכשירים את הזרעים לקבל טומאה אלא אם כן הזרעים הם תלושים, שאינם מחוברים לקרקע, ואף המים הם תלושים מן הקרקע (ולא כשהמים הם בבורות שיחים ומעורות). – משנתנו באה ללמד, שיש כלים שדינם כמחוברים לקרקע, ואין המים שבהם מכשירים אוכלים לקבל טומאה, וכן אין הזרעים שבהם מקבלים הכשר לטומאה.

כְּלֵי גִלְלִים – כלים העשויים מצואת בקר, וכלי אדמה – וכלים העשויים מאדמה, שלא נצרפו בכבשן, שֶׁהַשְּׂרָשִׁים יִכְלֹין לְצֵאת בָּהֶן – שאם נוטעים בהם צמח, שרשיו נוקבים את שוליהם ויוצאים לחוץ, והרי שאפילו אינם נקובים דינם כנקובים, אֵינֶם מְכַשְׂרִים אֶת הַזְּרָעִים – אם גדלו בהם זרעים, אינם מקבלים הכשר לטומאה, לפי שדינם כמחוברים לקרקע; וכן מי הגשמים שנפלו לתוך הכלים הללו אינם מכשירים את האוכלים שניתנו לתוכם לקבל טומאה, לפי שהמים שבתוכם חשוכים כמחוברים לקרקע. עֶצֶיךָ נָקוּב, אֵינּוּ מְכַשְׂרִין אֶת הַזְּרָעִים – כמו שבארנו לעיל בכלי גללים ובכלי אדמה, שהזרעים הגדלים בכלי נקוב חשוכים כמחוברים לקרקע, ואין זרעים מקבלים הכשר לטומאה אלא כשהם תלושים; ואף פירות תלושים אינם מקבלים בו הכשר מהמים שבתוכו, שאין המים מכשירים אלא כשהם תלושים, ואילו המים שבעצצין נקוב דינם כמחוברים לקרקע; וְשֵׁאִינוּ נָקוּב – אבל עצצין שאינו נקוב, מְכַשְׂרִין אֶת הַזְּרָעִים – שביין הזרעים הגדלים בו ובין המים שבתוכו חשוכים כחלושים. בְּמָה הוּא שְׁעוּרוֹ שֶׁל נָקֵב – בעצצין, שייקרא עצצין נקוב? כִּדִּי שֵׁצֵא בּוֹ שְׂרָשׁ קָטָן – שאם יש בעצצין נקב כל שהוא שיכול לצאת בו שורש קטן, הרי זה עצצין נקוב. מִלֹּאֲהוּ – את העצצין שאינו נקוב, עֵפֶר עַד שִׁפְתּוֹ – והרי שעל ידי כך ביטלו מתורת כלי, הָרִי הוּא בְּמִבְלָא שְׁאִין לָהּ לִזְבּוֹ – כלוח של חרס שאין לו מסגרת, שאינו מקבל טומאה, משום שאין לו "תוך" (עיין כלים ב.א). ואף עצצין זה המלא עפר, הואיל ואין לו תוך, המים שבו, כגון מי הגשמים שירדו עליו, חשוכים כמחוברים לקרקע ואינם מכשירים את הזרעים שבו לקבל טומאה ("תפארת ישראל").

וּבִשְׂרֵי זֶקֶנָה – בהמה זקנה, שְׁנִתְּעָרִין – שנתמעט – שנתמעט בבישול; שכן דרך בשר העגל שהוא תופח ומתרבה בבישול, ודרך בשר הבהמה הזקנה שהוא מצטמק ומתמעט: מִשְׁתַּעֲרִין בְּכִמּוֹת שָׁהֵן – אם יש בהם לאחר הבישול כשיעור ביצה, הרי הם מטמאים, ואם לאו, אינם מטמאים (עיין טהרות ג.ד).

ש ב ת ק ו ד ט

באור משנה ט

קִשּׁוֹת שְׁנִתְּעָרִין בְּעֶצֶיךָ – שאינו נקוב, והרי היא כחלושה, ומקבלת טומאה כשאר אוכלים, וכגון שהוכשרה הקישות לקבל טומאה ונטמאה, וְהַגְדִּילָהּ – הקישות בעצצין, וְיִצְאָה חוּץ לְעֶצֶיךָ – ונוטה על הקרקע, טְהוּרָה – הקישות כולה, שמה שיצא חוץ לעצצין יונק מריח הקרקע שתחתיו, ודינו כמחובר לקרקע, שאינו מקבל טומאה, ואף מה שבתוך העצצין נמשך אחריו, שהרי הוא חוזר ויונק מן הנוטה לחוץ, הלכך הקישות כולה חשובה כמחוברת לקרקע, ונטהרה מטומאתה, כדין שתילים טמאים שנתלסו, שנטהרו מטומאתם (תרומוֹת ט.א). אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן: מַה טִּיבָה לְפִתְחָהּ – מה עניינה של הקישות שבתוך העצצין להיטהר מטומאתה? אֵלָּא הַטָּמֵא בְּמִטְאָתוֹ – מה שבתוך העצצין נשאר בטומאתו כמו שהיה, וְהַטְּהוֹר יֵאָכֵל – ומה שהוסיף אחרי כן יוצא חוץ לעצצין, טהור הוא ויֵאָכֵל. ואין הלכה כרבי שמעון.

בארנו משנתנו, לפי רוב המפרשים, בעצצין שאינו נקוב, אבל מדברי הרמב"ם משמע, שמפרש את משנתנו בעצצין נקוב, כלומר שבאה המשנה ללמדנו, הואיל ונטע את הקישות בעצצין נקוב, והרי דינה כמחובר לקרקע, שאינה מקבלת טומאה, לפיכך אף מה שיצא חוץ לעצצין נמשך אחר מה שבתוך העצצין, והקישות כולה טהורה. ורבי שמעון סובר, שמה שבתוך העצצין אמנם טהור, אבל מה שיצא חוץ לעצצין דינו כחלוש וטמא (עיין רמב"ם הל' טומאת אוכלין ב.ט. ועיין השגת הראב"ד ט.ט. ועיין "משנה אחרונה" רחוק נחום" כאן). יש תמיהה על שינוי הלשון בדברי רבי שמעון, שלא נקט "והטהור בטהרתו", אלא "והטהור יאכל" ("תוספות יום טוב").

ויש מבארים הטעם, שהואיל ושנינו (תרומוֹת ט.א): "שתילי תרומה שנטמאו שחל – טהור מלטמא ואסורים מלאכול עד שיגמם את האוכל" (שיחתוך מהצמח מה שראוי לאכילה, ומה שיגדל לאחר מכן מותר באכילה), לפיכך בא רבי שמעון להשמיענו כאן, שלא זו בלבד שהיוצא מן העצצין טהור, אלא אף באכילה מותר; שדווקא בשתילים שגדלו, כיון שאין שם סימן בין הטמא לבין מה שגדל אחר כך, לפיכך כל שלא גמם את הטמא קודם גידולו הכל

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

אבוי מסדר מערכה משמיה דגמרא — מנה סדר עבודות של כל יום ויום. **משמיה דגמרא** — דכוליה ישיבה דרבנן דבי מדרשא. **ואליבא דאבא שאול** — דאמר בפרק קמא: הטבת כל הנרות קודמות (לכל) לקטורת. **מערכה גדולה** — שעליה יקטירו כל הקטורות. **קודמת** — לסדר לפני המערכה שניה שעושין בקרן מערבית דרומית, משוך מן הקרן ארבע אמות לצד צפון, כדתנן במסכת תמיד (כט,א). **של קטורת** — שממנה חותין גחלים להכניס למזבח פנימי שחרית וערבית, להקטיר עליה קטורת תמיד, פרס שחרית ופרס בין הערבים. **לסידור שני גזירין** — שמסדרין על מערכה גדולה. וכולהו טעמי מפרש לקמיה. **לדם התמיד** — לשחיטה ולזריקה. **קטורת** — של מזבח הפנימי קודמת לאברים, להקטיר אברי התמיד על מזבח החיצון. **למנחה** — מנחת נסכו של תמיד ונסכיהן, דכתיב (במדבר כח) "ועשירית האיפה סולת למנחה" וגו'. **לנסכין** — לנסך יינו של תמיד. **ונסכין למוספין** — אם שבת הוא. **שנאמר והקטיר עליה חלבי השלמים** — ודרש ליה לשון השלמה; עליה על העולה, תמיד של שחר האמורה בראש המקרא, שנאמר "וערך עליה העולה" והקטיר והוסיף והשלים אחריה כל

דף כו ע"א: הגמרא מביאה מימרא בענין סדר העבודות בבית המקדש בכל ימות השנה: **אבוי היה מסדר סדר המערכה** - העבודות הנוהגות כל יום במקדש, **משמיה דגמרא** - על פי מה שמקובל אצל כל בני הישיבה שקיבלו מרבותיהם, **והסדר הוא אליבא דאבא שאול**. וכך סדרם, עריכת **המערכה גדולה** של עצים שעל מזבח החיצון, שעליה מקריבים את כל הקרבנות, **קודמת לעריכת עצי מערכה שניה של קטורת**, שממנה נוטלים גחלים למזבח הפנימי להקטיר את הקטורת. ועריכת **מערכה שניה של קטורת קודמת לסידור שני גזירי עצים** שמוסיפים על המערכה הגדולה להרבות האש. **וסידור שני גזירי עצים קודם לרישון** [-סילוק האפר והפחם מן] **מזבח הפנימי** [-מזבח הזהב], שדישנו את האפר שעליו קודם שהקטירו עליו את הקטורת. **וירישון מזבח הפנימי קודם להטבת חמש נרות** - הוצאת השמן והפתילות שכבו מהחמשה בזיכים שמתוך שבעת בזיכי המנורה. **והטבת חמש נרות קודם לעבודות הנעשות בדם התמיד**, דהיינו שחיטת התמיד וזריקת דמו. **ודם התמיד קודם להטבת שתי הנרות הנותרות**. **והטבת שתי נרות קודם להקטרת הקטורת על המזבח הפנימי**. **והקטרת הקטורת קודם להקטרת האברים של התמיד על המזבח החיצון**. **ואברים של התמיד קודמים למנחה של נסכים**, שהיא עשירית האיפה שבאה עם התמיד. **ומנחה קודמת למנחת חביתין**, שהיא מנחת כהן גדול שהיה מביא בכל יום. **וחביתין קודמים לנסכין** - ניסוך רביעית ההין יין הבא עם התמיד. **ונסכין קודמים למוספין** בימים שמביאים קרבן מוסף. **ומוספין קודמים בשבת להקטרת בזיכין של לבונה** שסידרו בשבוע שעבר עם לחם הפנים. **ובזיכין קודמים לתמיד של בין הערבים**, שנאמר בתמיד של שחר (ויקרא ו ה) **והקטיר עליה חלבי השלמים**, ודרשו מתיבת **עליה**, שעל תמיד של שחר **השלם** את הקרבת **כל הקרבנות בולן**, ואל תשלימם על תמיד של בין הערבים, דהיינו שאחר תמיד של בין הערבים אין להביא שום קרבן, ודורשים את תיבת 'שלמים' שנאמר בפסוק, מלשון השלם.

הקרבנות, ולא על שבין הערבים. למד על תמיד של בין הערבים שהוא אחרון לכל הקרבנות.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח כסלו, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

... מ"ש במכתבו שאולי יהי אפשר לעשות מקוה במקומו במשך הזמן בענין דנתן סאה ונטל סאה, הנה בודאי ידוע לו אשר בשנים האחרונות התחילו להחמיר בזה ביותר ואפילו בארצות"ב, אבל תקותי שכשיהי' יותר קרוב להפעל בודאי ימצא אופנים איך לעשות מקוה ולצאת י"ח כל הדיעות מבלי ההיתר דנתן סאה ונטל סאה...

ב"ה, אדר"ח טבת, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ח הווי"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ וכו'
מוהרנ"ץ שי

שלום וברכה!

אף שכבר אישרתי בכללות קבלת מכתביו, הנני לפרט עוד הפעם, אשר בשעתם נתקבלו ג"כ מכתביו שעליהם שואל, והם: כ"ב אלול עם הרשימות. ל' תשרי. ט' מ"ח.

ר"ח כסלו. ג' וי"ג כסלו עם המצורפים אליהם. והרשימות והפ"נ נקראו בעתם על ציון כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, ובטח הגיעו המברק ע"ד חלוקת דמי חנוכה כדאשקד.

ב) נהניתי ממכתבו המפורט ע"ד התלמידים, מצבם בלימודיהם וביראת שמים וכן בענין ידיעת תניא בע"פ וחזרת דא"ח, ולמותר להאריך ע"ד הנחיצות שיחזרו הת' דא"ח ברבים, ובמאמרים כאלו שהשומעים יבינום בשכלם הם, אשר נוסף על כל שאר הענינים הרי זהו ג"כ דרך להרבות מספר השומעים, כיון דחברא חברא אית לי, ואפשר כדאי שהת' הקשישים שבהם יספרו ג"כ איזה ענין מחיי נשיאנו וכו' כדי שיוכל השומע לספר אח"כ בביתו לבניו ובנותיו, והוא ע"ד מ"ש כ"ק מו"ח אדמו"ר בתועלת השיחות וכו'.

ג) מה שכותב ע"ד לימוד יורה דעה בהשיבה, הנה כנראה ממכתבו נכנס זה בתור לימוד חיובי לכל הנכנסים בהכנת הגדולה והם לומדים - כלשון מכתבו - בעיקר יו"ד, רק שתי שעות בגפ"ת,

והנה אם כולם מועמדים להיות רבנים, וכבר יש להם ידיעה יסודית בגפ"ת, אולי נכון סדר זה, אבל אם אחד משני התנאים חסר, אפשר כדאי להגדיל מספר שעות לימוד בגפ"ת, אלא שבש"ס גופא יכולים לבחור באלו המסכתות שיש להם יותר קישור עם הלכה למעשה, אף שמוכן שנחוצה ידיעה בהמסכ' הנלמדות בשאר הישיבות...

ח) ברשימת ידיעת תניא בע"פ, הנה כותב על אחדים שידעו ושכחו, ובטח יש למצוא אותיות המתאימות לעוררם על חיפוש עצות להחזיר תלמודם, ואף שקשה עתיקא מחדתא, הנה בענין זה מבואר בכ"מ חומר הדבר דהשוכח דבר אחד כו' אף שאין המשנה שבלשון זה מדברת אודותם, כי בודאי אצלם הוא ע"ד המבואר בהלכות תלמוד תורה לרבינו הזקן פרק ב' סעיף ז' ואילך.

ט) לרשימת אלו החוזרים דא"ח, כדאי הי' עכ"פ מכאן ולהבא, לציין ג"כ המאמר או חלק מהמאמר שחזרו, וכנ"ל הנה לדעתי צריך להיות מאמרים כאלו שיהיו מובנים להשומעים...

יא) בנוגע לסדר הבחינות שכותב במכתבו, אפשר הי' כדאי שעכ"פ פעם או פעמיים בשנה, יסדרו בחינות בהשתתפות גם אלו שמבחוץ - היינו לא מהר"מ והר"י דהשיבה - אם מרבני העיר או מרבני הפליטים וכו' (וכמובן שצ"ל דורכגעהאלטען פאליטיש ולכן יתייעץ בזה עם הרה"ג והרה"ח נוי"נ אי"א עוסק בצ"צ וכו' מוהרב"א שי' גרדצקי) והתועלת בזה הוא לענין פרסום הישיבה, ובטח גם לענין אוסף כספים, הפרסום במדינות אחרות וכו'...

יג) בנוגע לשאלתו בענין לימוד החסידות דהכנת ד'פאר זיך, הנה קשה לאמר דבר ברור בזה בריחוק מקום, וזה על ההנהלה על אתר להחליט בהתאם לכחות רוב תלמידי הכתה, אחרי השערותם. איך יפעול זה עליהם חלוקת הענינים בנגלה ודא"ח באופן זה או זה, ויה"ר מהשי"ת שיחליטו להצלחה.

יד) בשאלתו בענין חזרת תניא בע"פ, הנה אינו כותב הסיבה שנעשה חלישות בזה, שאם הוא מצד עצלות שכך נקל יותר, הרי פשיטא שצריך להלחם בזה, וכידוע גרעון ענין העצלות בכלל ובפרט עצלות בלימוד דא"ח, ואם הסיבה שלוקחים מזמן החזרה על לימוד בפנים אם בדא"ח או בנגלה, הרי

בטח לא כולם שוים בזה, כי יש כאלו שרק זוהי הסיבה ואולי ישנם כאלה שגם חלישות דיר"ש גורם, ובהתאם להסיבה הנה יש לדבר עם כל אחד לפי אופנו.

טו) בשאלתו בענין לימוד שו"ע יו"ד, הנה כבר כתבתי בכללות לעיל, ויש להוסיף בזה אשר לקבלת סמיכה צריך שתהי' ג"כ ידיעה עכ"פ באיזה סוגיות בש"ס נוסף על ידיעה למיגרס בכמה ענינים שבש"ס, ובענין לימוד שו"ע יו"ד גופא, הנה בטח ידוע לו שמפני קוצר הזמן דלימוד התלמידים בערך הזמן שהיו לומדים לפנים, הנה אין מקדישים כ"כ זמן לדיוקים בפרי מגדים וכיו"ב...

יט) בנוגע... וכן להבחורים שבאו ממרוקו, הנה ידוע מרז"ל אשר תינוק וכו' (ובמילא גם תינוק בידיעת התורה בכלל ותורת דא"ח בפרט) תהא שמאל דוחה וימין מקרבת, ובפרט בהנ"ל יש להוסיף בהימין מקרבת ולמעט בהשמאל דוחה, כיון שהיותם בהישיבה תכשיר את הדרך אשר יתוספו עוד כאלו הן בהישיבה גופא או שבמקומות אחרים כיו"ב יתוספו, אשר במקומות ובזמנים אלו זהו ג"כ הצלה ממש מהחשך אשר בעולם אשר מביאים שם את המאור שבתורה זוהי פנימיות התורה וכמו שנתאחדה עם שכל האדם שחב"ד שבראש יהי' ממולאים בהם וגופא בתר רישא אזיל, ובמילא יש עכ"פ בזמן הראשון, נאכגעבען זיי בענין הזמן דלימוד נגלה וחסידות, ולעוררם בשעת התועדות, כמובן באופן כללי ולא בדבור לפרטים, על דבר גודל נחיצות לימוד החסידות פנימיות התורה הנקראת נשמתא דאורייתא ואשר זה ממשיך ג"כ חיות בלימוד נגלה דתורה הנק' גופא דאורייתא, וקרוב לודאי שעומדים הם התי' ממרוקו בקישור מכתבים עם חברי' במקומות אחרים, והשביעות רצון שלהם תשפיע ג"כ על חבריהם הנמצאים מרחוק.

כ) בנוגע להתי' ממרוקו, הנה ידוע עד כמה שפועל עליהם ומתרגשים מסיפורי צדיקים אשר זהו הדרך לפעול עליהם גם בשאר הענינים.

כא) כבר כתבתי ואכתוב בזה עוד הפעם, שאם מתעכב מענתי על מכתבים, הנה ע"פ הרוב הרי הסיבה היא רק רוב הטרדות, ומדאורייתא אזלינן בתר רובא, ובמילא אין ללמוד בזה כל פשטים אחרים עד שלא בא הענין מפורש ממני.

ב"ה, א' טבת, תשי"ג

ברוקלין.

הו"ח אי"א עוסק בצ"צ מו"ה יוסף שי' בן מימון

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכתבו מיום ה' כסלו העבר, וכיון שאין מזכירי יכול לכתוב בשפה השפנית, הנני מוכרח לכתוב לו בלשון הקדש אשר בטח יבין תוכן מכתבי, והוא:

כאשר הי' פה זה לא כבר, בא-כחי הרה"ג הרה"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ וכו' מוהר"ר בנימין אלי' שי' גאראדעצקי דברתי אתו עוד הפעם בהנוגע למצב בית האכל של הסטודענטען במאדריד, וזה כעשרה ימים שחזר הרב גאראדעצקי לפאריז, ובטח יעשה שמה מה שתלוי בו לתקן המצב, ואם בינתיים נתחדשו איזה פרטים בזה, מטובו להודיע אודות זה ישר להרב גאראדעצקי, למען למהר את הדבר. ולשלוח העתקה לכאן.

אקווה אשר במשך ימי החנוכה נתקבצו הוא וחביריו יחד ונדברו אודות הנס של חנוכה, בימים ההם, ואשר גם עתה מוכרח הדבר שבני ובנות ישראל יעמדו חזק נגד כל אלו שרוצים להשכיח את תורת השם יתברך ולהעבירם מחוקי רצונו יתברך, וסוף סוף מצליח השם יתברך ועושה תשועה ופורקן גדול לכל אלו ההולכים בדרכיו.

בברכת הצלחה ודרישת שלום כל חביריו שי'.

מהרגלו, וממעת כבשך וכו'. כיצד ממעט בהן, אם היה רגיל לאכול
 בסעודה לישראל בשר, יאכל חצי לישראל, ואם היה רגיל לשנות לז
 יין ושנה חצי לז יין, ואם אינו רגיל לאכול בשר ולשנות יין כל
 עיקר, אסור לעשות כן כלל בסעודה המפסקת. רבן שמעון בן
 גמליאל אומר, אם היה רגיל לאכול צנון או מליח ודג או בשר
 ששהה במלח שלשה ימים) אחר סעודתו, הרישית בידו לאכלם גם
 בסעודה זו, מפני שאין בהם טעם כך.
 תנאי איך – בברייתא נוספת, כל סעודה שהוא אוכל משום תשעה
 באב, בסעודה המפסקת שאוכלים אותה מפני התענית
 הממששת ובאה, אסור לאכול בה בשר ואסור לשנות יין, ואסור
 לרחוץ בזמן סעודה זו והלאה. וכל סעודה שאינו אוכל משום
 תשעה באב, בסעודה המפסקת של תענית אחרת או שאינה
 סעודה המפסקת, מותר לאכול בה בשר ולשנות יין, (ואסור)
 [ומותר] לרחוץ בזמנה. רבי ישמעאל פרקי יוסי אומר משום אביי,
 כל שעה שמוותר לאכול (בשר) מותר לרחוץ, ואף בסעודה
 המפסקת.
 עוד ברייתא בענין זה: תנו רבנן, כל מצות הנהגות באב על המת,
 נהגות בתשעה באב שמתאבלים בו על חורבן הבית, ואסור
 באכילה ובשתיה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה, ואסור
 לקרות בתורה, בנביאים ובכתובים, ולשנות במשנה בתלמוד
 ובמדרש ובהלכות ובאגדות. אבל קורא הוא במקום שאינו רגיל
 לקרות, ושונה במקום שאינו רגיל לשנות, שיש לו צער בלימוד ענין
 שאינו רגיל בו, וקורא בקניות ומגילת איכה) באיוב ובדברים
 הרעים שבדמיה, ותינוקות של בית רבן במלון בו, וטעם איסור
 הלימוד משום שנאמר על התורה (תהלים יט ט) 'פקודי ה' ישרים
 משמחי לב', ואסור לשמוח בתשעה באב. רבי יהודה אומר, אף אינו
 קורא במקום שאינו רגיל לקרות ואינו שונה במקום שאינו רגיל
 לשנות, שכל דבר תורה מביא שמחה לאדם, אבל קורא הוא באיוב
 ובקניות ובדברים הרעים שבדמיה שמביאים עצבות, ותינוקות של
 בית רבן במלון בו, וטעם האיסור משום שנאמר 'פקודי ה' ישרים
 משמחי לב'.
 שנינו במשנה: לא יאכל בשר ולא ישתה יין.
 ברייתא המביאה הגבלה לדין זה: תנא בברייתא, אבל אוכל הוא
 בשר מליח וששהה במלח שלשה ימים כדלהלן, שאין עליו שם
 'בשר', ושיתה יין שהוא מנת סמוך לדריכת הענבים, שהוא חדש
 ומתוק ואינו טוב כישן, ואף משלשל ומזיק.
 מבררת הגמרא: בשר מליח זה, עד כמה ישרה במלח ויהא דינו
 כבשר גמור שאסור לאכול. משיבה הגמרא: אמר רב חיננא בר
 כהנא משמיה ובשמו) דשמואל, כל זמן שאינו [שהוא] בשלמים –
 ששהה במלחו לכל היותר שני ימים ולילה אחד כזמן אכילת
 השלמים, שבשעור זה מצינו שנקרא עדיין 'בשר' סתם, שנאמר
 (ויקרא יז יח) 'ואם האכל יאכל מבשר זבח שלקמיו ביום השלישי לא
 ירצה', אך לאחר מכן אינו נקרא 'בשר' סתם אלא 'בשר מליח'
 שנפסל טעמו, ואף בסעודה המפסקת אינו נאסר.
 עוד מבררת הגמרא: יין מנתו שהותר בסעודה המפסקת, עד כמה
 נקרא כך. משיבה הגמרא: כל זמן שהוא תוסם. ומביאה הגמרא
 ברייתא המבארת כמה זמן תסיסת היין: תנא, יין תוסם אין בו משום
 גילוי – יין מגולה שסכנה לשותוה שמה שמה ממנו נחש והטיל בו
 את ארסו, שכאשר הוא תוסס הנחש בורח מרתחתו, ואין חשש
 ששתה ממנו נחש. וכמה תסיסתו לאחר דריכת הענבים, שלשה
 ימים.
 הגמרא מביאה את הנהגת רבי יהודה ברבי אילעאי בסעודת ערב
 תשעה באב: אמר רב יהודה אמר רב, כך היה מנהגו של רבי יהודה
 ברי אילעאי, בערב תשעה באב היו מביאים לו פת חריכה שטובלה
 במלח, ויושב

דרש מ'תה' שהכוונה לראש חודש הנקרא 'חג', שממנו עד
 התענית השמחה מושבתת ונוהגים באבילות. ומאן דאמר שכל
 ההדרש פולו אסור שהוא רבי יהודה, דרש מ'הדרשה' שמשביתים
 השמחה כל החודש. ומאן דאמר שכל השבת בזה אסור שהוא רבן
 שמעון בן גמליאל, דרש מ'שבתה' שבכל אותו שבוע יש להשבות
 השמחה.
 הגמרא מבארת את ההלכה בזה: אמר רבא, הלכה ברבן שמעון בן
 גמליאל שנוהגים באבילות אותו שבוע בלבד. ואמר רבא, הלכה
 ברבי מאיר שנוהגים רק קודם התענית ולא לאחריו. מוסיפה
 הגמרא: ותרתייהו – ושני הדינים אמרם רבא לקולא. ומבארת
 הגמרא: וצריכא – הוצרך לומר שני פסקים אלו להבנת ההלכה,
 דאי אשמועינן – שאם היה משמיענו רק שהלכה ברבי מאיר, היה
 אמינא היינו אומרים שאפילו מראש חש נאסר ככל דברי רבי
 מאיר, קא משמע לן – לכן השמיענו רבא שהלכה ברבן שמעון בן
 גמליאל בכך שאין צריך לנהוג באבילות קודם אותו שבוע שחל בו
 תשעה באב. ואי אשמועינן רק שהלכה ברבן שמעון בן גמליאל, היה
 אמינא שבאותו שבוע אפילו לאחרי של תשעה באב אסור, קא
 משמע לן שהלכה ברבי מאיר בכך שאין צריך לנהוג אבילות לאחר
 התענית.
 שנינו במשנה: ערב תשעה באב לא יאכל אדם שני תבשילין כו' לא
 יאכל בשר ולא ישתה יין.
 שתי הגבלות לדין זה: אמר רב יהודה, לא שנו שאסור לאכול אז
 דברים אלו אלא משש שעות ביום ולמעלה וואילך, אבל משש
 שעות ולמטה כלפי הבוקר מותר. ואמר רב יהודה, לא שנו איסור
 זה אלא בסעודה האחרונה באותו היום המפסיק בה קודם התענית,
 אבל בסעודה שאינו מפסיק בה מותר. מוסיפה הגמרא: ותרתייהו –
 שני דינים אלו אמרם רב יהודה לקולא. ומבארת הגמרא: וצריכא
 – הוצרך לומר את שניהם להבנת ההלכה, דאי אשמועינן – שאם
 היה משמיענו זאת רק בסעודה המפסיק בה, הוה אמינא – היינו
 אומרים דהיינו אפילו אם יקדים לאכול משש שעות ולמטה, שלא
 יאכל עוד סעודה קודם התענית, קא משמע לן – לכן השמיענו רב
 יהודה שרק משש שעות ולמעלה אסור, אך קודם לכן אינו אסור
 אף אם זו סעודתו האחרונה באותו יום. ואי אשמועינן זאת רק משש
 שעות ולמעלה, הוה אמינא דהיינו אפילו בסעודה שאינו מפסיק בה,
 אלא בכל סעודה שאוכל משש שעות ולמעלה, קא משמע לן שגם
 אז אסור רק בסעודה המפסיק בה.
 ראיות מברייתות לדברי רב יהודה בשני הדינים: תנא בברייתא
 בלישנא קמא – כלשון ראשון בדברי רב יהודה שאסור רק משש
 שעות ולמעלה, ותנא בברייתא בלישנא בתרא – לשון אחרון
 בדבריו שאסור רק בסעודה המפסקת.
 מפרטת הגמרא: תנא בלישנא בתרא, הסועד בערב תשעה באב, אם
 עתיד למעור קעורה אחרת לאחר סעודה זו, מותר לאכול בסעודה
 זו בשר ולשנות יין, שאסור בהם רק בסעודה המפסקת, וסעודה זו
 אינה מפסקת אלא עתיד לסעוד שוב, ואם לאו, זו סעודה המפסקת
 ואסור לאכול בה בשר ולשנות יין. ותנא בלישנא קמא, בערב
 תשעה באב לא יאכל אדם שני תבשילין, ולא יאכל בשר ולא ישתה
 יין. רבן שמעון בן גמליאל אומר, יאכל שני תבשילים אך ישנה
 מהרגלו. אמר רבי יהודה, כיצד משנה מהרגלו, אם היה רגיל לאכול
 שני תבשילין בסעודה, יאכל מין (תבשיל) אחר, ואם היה רגיל
 למעור בעשרה בני אדם שסועדים עמו לכבודו, ממעט מכבודו
 וסועד בעשרה. היה רגיל לשנות עשרה פוסות, שותה חמשה
 פוסות. כמה דברים אומרים שמשנה, משש שעות ולמעלה, אבל
 משש שעות ולמטה מותר.
 ברייתות נוספות בענין זה: תנא איך – בברייתא אחרת, בערב
 תשעה באב לא יאכל אדם שני תבשילין, ולא יאכל בשר ולא ישתה
 יין, דבר רבי מאיר. וקתים אומרים, יאכל שני תבשילים אך ישנה

תענית. פרק רביעי – בשלושה פרקים דף ל עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קפג

ותרוייהו לקולא – כלומר, תרוייהו כדריב מאיר דאמר מראש חדש ועד התענית, וכן
שמעון בן גמליאל דאמר אינו אסור אלא אותה שבת בלבד, הלכה בתרוייהו
לקולא. כלומר, דאינו אסור אלא אותה שבת בלבד כרבי שמעון בן גמליאל, ודוקא (עד)
התענית, אבל לאחר התענית – מותר, והלכה כרבי מאיר דאמר דאינו אסור אלא עד
התענית. ואף על גב דשלחו משמיה דר' יוחנן
דכלי פשות מותר לכבס במועד – מכל מקום
החמיר לרבי מורינן רש"י לתת סדינין שלטו לכבוס
אותה שבוע שהיה בה תשעה באב קודם התענית.
אבל היכא דחל תשעה באב בחמישי בשבת –
מותר לכבס ולספר מחצות ואילך מפני כבוד
השבת, דאין להתחיל עד ערב שבת מפני טורח
השבת.

ערב תשעה באב לא יאכל אדם שני תבשילין –
פירוש שני תבשילין; רוצה לומר בשתי
קדירות, כגון שקרין העולם אבלנו שני מינים,
שקרין מיישרין. אבל אין לאסור לאכול תבשיל
שעושין מבצלים ומגבינה ומביצים, דאף על גב
דאין רגילין העולם לאכול בצלים חיין, כדאמר
בעירובין (כטא): אבל כצל והשכים ומת וכו',
שקשין לכל גופו של אדם כחברות – אף על פי
כן, מאחר שאין עושין מזה תבשיל בעצמו אם
לא ישימו או שומן או שום דבר שנתון בהם טעם
– אינו קרוי תבשיל כדי לאסור הביצים שמשמין
עמהם. אבל מן גבינה המבושלת בקדירה אין
חששא לאכול, דכל דבר שהוא נאכל כמו שהוא
חי, כמו חלב, כמו גבינה, כמו תפוחים – אין בהם
תורת בשול כלל וכלל. **ואם** היה רגיל לסעד
בעשר יסעד בחמשה – צריך למעט בכבודו.
ואף על גב דקאמר התלמוד דבשר מליח
מותר כל זמן שאינו כשלמים, כלומר שעבר יותר
משני ימים משחיטתו – אפילו הכי לדידן דאסור
לאכול בשר, אפילו מליח, ממנו מרובה, כיון דאנו
רגילים לאכול בשר מליח, וכן צריך למעט
בשתייתו, שאם היה רגיל לשתות עשרה כוסות
משכר או ממשקה אחר – לא ישתה כי אם
תמישה. וצריך לשנות מקומו שהוא רגיל לאכול
בו, כמו שהיה מנהגו של רבי יהודה בר' אילעאי,
שישב ואכל ערב תשעה באב בין תנור לכריים,
מקום שהיה מנוול.

כל

מתנה – כלומר, יליף טעמא מן "חגה", דהיינו ראש חדש שנקרא חג, כדאמרין לעיל
(כטא) "קרא עלי מועד", הלכה כרבי מאיר – דלפניו אסור ולאחריו מותר. הלכה כרבי
שמעון בן גמליאל – דאין אסור נוהג אלא באותה שבת. תרוייהו לקולא – כדמפרש
ואזיל, דבלפניו מוקי הלכה כרבי מאיר – דלפניו ולא לאחריו, ובאותה שבת – אבל
קודם אותה שבת אפילו לפניו מותר. משש

מ"חגה". ומאן דאמר פולא אסור מ"חגה". ומאן
דאמר כל תשעת פולא אסור מ"שבתה". אמר רבא:
הלכה כרבי שמעון בן גמליאל. ואמר רבא: הלכה
כרבי מאיר. ותרוייהו לקולא, וצריכא. דאי אשמועינן
הלכה כרבי מאיר, הוה אמינא: אפילו מראש חדש.
קמישמע לן: הלכה כרבי שמעון בן גמליאל. ואי
אשמועינן הלכה כרבי שמעון בן גמליאל, הוה אמינא:
אפילו לאחריו. קמישמע לן: הלכה כרבי מאיר. "ערב
תשעה באב, לא יאכל אדם שני תבשילין, כו'".
אמר רב יהודה: לא שנו אלא משש שעות ולמעלה,
אבל משש שעות ולמטה מותר. ואמר רב יהודה:
לא שנו אלא בפעודה המפסיק בה, אבל בפעודה
שאינו מפסיק בה, מותר. ותרוייהו לקולא, וצריכא.
דאי אשמועינן בפעודה המפסיק בה, הוה אמינא:
אפילו משש שעות ולמטה. קמישמע לן: משש שעות
ולמעלה. ואי אשמועינן משש שעות ולמעלה, הוה
אמינא: אפילו בפעודה שאינו מפסיק בה. קמישמע
לן בפעודה המפסיק בה. תניא פלישנא קמא, תניא
פלישנא בתרא. תניא פלישנא בתרא: "הפועד ערב
תשעה באב, אם עתיד לסעוד סעודה אחרת, מותר
לאכול בשר ולשתות יין. ואם לאו, אסור לאכול
בשר ולשתות יין". תניא פלישנא קמא: "ערב תשעה
באב, לא יאכל אדם שני תבשילין. לא יאכל בשר
ולא ישתה יין. רבן שמעון בן גמליאל אומר: ישתה.
אמר רבי יהודה: כיצד משנה? אם היה רגיל לאכול
שני תבשילין, יאכל מין אחר, ואם היה רגיל לסעוד
בעשרה בני אדם, סועד בחמישה. היה רגיל לשתות
עשרה כוסות, שותה חמישה כוסות. במה דברים

בין

אמורים? משש שעות ולמעלה, אבל משש שעות ולמטה מותר". תניא אידך: "ערב תשעה באב, לא יאכל אדם שני תבשילין. לא
יאכל בשר ולא ישתה יין. דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: ישתה, וממעט בבשר ובין. כיצד ממעט? אם היה רגיל לאכול ליטרא
בשר, יאכל חצי ליטרא. היה רגיל לשתות לוג יין, ישתה חצי לוג יין. ואם אינו רגיל כל עיקר, אסור. רבן שמעון בן גמליאל אומר:
אם היה רגיל לאכול צנן או מליח אחר סעודתו, הרשות בידו". תניא אידך: "כל שהוא משום תשעה באב, אסור לאכול בשר
ואסור לשתות יין, ואסור לרחוץ. כל שאינו משום תשעה באב, מותר לאכול בשר ולשתות יין, ואסור לרחוץ. רבי ישמעאל ברי
יוסי אומר משום אביו: כל שעה שמותר לאכול בשר מותר לרחוץ". תנו רבנן: "כל מצות הנהגות באבל נהגות בתשעה באב:
אסור באכילה ובשתיה, ובסביכה, ובנעילת הסנדל, ובתשמיש המטה. ואסור לקרות בתורה, בנביאים, ובכתובים, ולשתות במי שנה,
בתלמוד, ובמדרש, ובהלכות ובאגדות. אבל קורא הוא במקום שאינו רגיל לקרות, ושונה במקום שאינו רגיל לשתות. וקורא בקניות,
באיוב, ובדברים הרעים שבירמיה. ותינוקות של בית רבן בטליון, משום שנאמר: 'פקודי ה' ישרים, משמחי לב'. רבי יהודה אומר:
אף אינו קורא במקום שאינו רגיל לקרות, ואינו שונה במקום שאינו רגיל לשתות. אבל קורא הוא באיוב, ובקניות, ובדברים הרעים
שבירמיה. ותינוקות של בית רבן בטלים בו, משום שנאמר: 'פקודי ה' ישרים, משמחי לב'. "לא יאכל בשר ולא ישתה יין".
תנא: "אבל אוכל הוא בשר מליח ושותה יין מוגת". בשר מליח עד כמה? אמר רב חיננא בר קהנא משמיה דשמואל: כל זמן
שהוא כשלמים. ויין מוגת עד כמה? כל זמן שהוא תוסס. תנא: "יין תוסס אין בו משום גילוי. וכמה תוססת? שלשה ימים".
אמר רב יהודה אומר רב: כך היה מנהגו של רבי יהודה ברי אילעאי: ערב תשעה באב מביאין לו פת חרקה במלח, ויושב

כל העושה מלאכה בתשעה באב אינו רואה סימן ברכה לעולם – כלומר באותה מלאכה שרגיל לעשות בתשעה באב אינו רואה סימן ברכה לעולם. וחיוב אדם לצער ולמעט בכבודו ובתאוותיו, שאם היה רגיל לשכב על שני כרים – לא ישכב כי אם על אחד. אבל עוברות ומניקות אינן חייבות בולי דאי, שאינם יכולות להצטער בעצמן, ואוכלין סעודה

המפסקת מבעוד יום, וכן (נמי) ביום הכפורים (נמי) צריך לסעוד מבעוד יום, דתוספת יום הכפורים מן התורה דכתיב (ויקרא כג) "מערב ועד ערב" וכתיב ("בעצם היום הזה" (שם). אבל מכל מקום אין לאסור לשנות משאכל סעודה מפסקת ועדיין הוי היום גדול, ברמזשע בירושלמי דר' יוסי איקלע לבצרה, אבל סעודה מפסקת אתא לגבי דריש כנישתא והוה סעיד. אמר ליה ההוא ריש כנישתא: סעד אצלי, אמר ליה: אבליית ואפסקית, אמר לו: אשנח עלי, דלא לימרוךן הדין גברא לא אשנח עליה – אכל מכל עיגול פתית, ואכל מכל תבשיל ותבשיל חד פת, ושנה מכל חבית חד כסא. ודכי הלכתא: אם עדין היום גדול לאחר שאכל סעודה המפסקת מותר לשנות אפילו ערב יום הכפורים, וכל שכן ערב תשעה באב.

אמר רבא הלכה כתנא דידן ולא הודו לו חכמים – פירוש: שאין צריך לכפות המטה. והאידיא דהיישנין לכשפים – לא עבדין כפית המטה. ואפילו באבל.

יום שחורו חשבים לבא זה בזה – פירוש: שחורו חשבים לבא זה בזה – פירוש: דהיינו יום טוב.

יום שבו כלו מתי מדבר – כדאמרין (במדרש איכה): כל תשעה באב היו עושין בקריתן ושוכבין בתוכן, ולמחר הכרו יוצא: הדבולו החיים. ואותה השנה שכלתה הגזרה – קמו כולם, והיו סבורים שזמא טעו בחודש, עד שראו ההלכה מלאה – ואז ידעו שכלתה הגזרה, ועשו יום טוב. ופירש רבנו שמואל בן מאיר (בבבא בתרא קכא.א): כל הארבעים שנים לא היו מתים אלא בתשעה באב, ובכל תשעה באב היו מתים עשרים ואחד אלף ופרוטוט, ומפרש דהם דאותו פרוטוט עולה לארבעים שנים חמשה עשר אלף. ויש מפרשים: שהיו מתים בכל יום, אך רוב המתים היו לעולם בתשעה באב. ובחמשה עשר באב פסקה הגזרה ולא מתו כלל, ועשו יום טוב. תיקנו

בין תגור לביריים, ואוכל, ושוחה עליה קיתון של מים, ודומה כמי שמתו מוטל לפניו. תנן התם: "מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב, עושין מקום שנהגו שלא לעשות, אין עושין. ובכל מקום תלמידי חכמים במילים. רבן שמעון בן גמליאל אומר: לעולם יעשה כל אדם עצמו כחלמיר חכם, תניא נמי הכי: "רבן שמעון בן גמליאל אומר: לעולם יעשה אדם עצמו כחלמיר חכם, כד' שיתענה". תניא אידך: "רבן שמעון בן גמליאל אומר: כל האוכל ושוחה בתשעה באב פאילו אוכל ושוחה ביום הכיפורים. רבי עקיבא אומר: כל העושה מלאכה בתשעה באב אינו רואה סימן ברכה לעולם. וחכמים אומרים: כל העושה מלאכה בתשעה באב ואינו מתאבל על ירושלים אינו רואה בשמחתה, שנאמר: "שמחו את ירושלים, וגילו בה, כל אהביה: שישו אתה מושש, כל המתאבלים עליה". מפאן אומר: כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה, ושאינו מתאבל על ירושלים אינו רואה בשמחתה". תניא נמי הכי: "כל האוכל בשר ושוחה יין בתשעה באב, עליו הכתוב אומר: 'ותהי עונותם על עצמתם'". רבי יהודה מחייב בכפית המטה, ולא הודו לו חכמים". תניא: "אמרו לו לרבי יהודה: לרבך, עופרות ומניקות מה תהא עליהן? אומר להם: אף אני לא אמתתי אלא ביכול". תניא נמי הכי: "מודה רבי יהודה לחכמים בשאינו יכול. ומודים חכמים לרבי יהודה ביכול". מאי בינייהו? איכא בינייהו שאר מפות, כדתניא: "כשאימרו לכפות המטה, לא מותר בלבד הוא בופה, אלא כל המפות פולין הוא בופה". אמר רבא: הלכתא פתנא דידן, ולא הודו לו חכמים כל עיקר. "אמר רבן שמעון בן

גמליאל: לא היו ימים טובים לישראל בחמשה עשר באב וכיום הכפורים". בשלמא יום הכפורים, משום דאית ביה סליחה ומחילה, יום שניתנו בו לחות האחרונות. אלא חמשה עשר באב מאי היא? אמר רב יהודה אמר שמואל: יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה. מאי דרש? "זה הדבר אשר צוה ה' לבנות צלפחד, וגו'". דבר זה לא יהא נהג אלא בדור זה. אמר רב יוסף אמר רב נחמן: יום שהותר שבט בנימין לבוא בקהל, שנאמר: "ואיש ישראל נשבע במצפה, לאמר: איש מגנו לא יתן פתו לבנימין לאשה". מאי דרש? אמר רב: "מגנו", ולא מבנינו. אמר רבא פר בר חנה אמר רבי יוחנן: יום שכלו בו מתי מדבר. דאמר מר: עד שלא פלו מתי מדבר, לא היה דבור עם משה, שנאמר: "ויהי, כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות, וידבר ה' אלי". אלי היה הדבור. עולא אמר: יום שביטל ה'שע בן אלה פרוכדיות שהשיב ירבעם בן נבט על הדרכים, שלא יעלו ישראל לרגל, ואמר:

לאזה

לאמר" – אלי נתיחד הדיבור. ואף על גב דמקמי הכי כתיבי קראי בדו "וידבר", איכא דאמר: לא היה פה אל פה, אלא בחזקין לילה. נגמנו.

לאזה

התורה מושרשת בעצמותו יתברך, ולכן כשם שעצמותו יתברך הוא למעלה מכל הקצוות ד"מעלה ומטה", על דרך זה הוא התורה, שגם בהמשכתה למטה, בכל המדריגות שלה – גם כש"נסעה וירדה כי" עד שנתלבשה בדברים גשמיים וענייני עולם הזה" – הרי היא בבחינת בלי גבול.

לקוטי שיחות ויחי כרך י

תענית דף ל עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום ראשון) קפה

44 שאמר ולא הודו לו חכמים, והיינו שלא הודו לרבי יהודה כל עיקר,
45 ואין חיוב לכפות המיטה אף במיטתו, ואף כשיכול לישון על
46 הקרקע.
47 שנינו במשנה: אמר רבן שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים
48 לישראל בחמשה עשר באב וימים חפזים.
49 מבררת הגמרא: בשלמא – אמנם מובן שיום חפזים נחשב ליום
50 טוב משום דאית ביה – שיש בו סליחה ומחילה לעונותיהם של
51 ישראל, שנאמר (ויקרא טו כט ל) 'בחדש השביעי בעשור לחדש וגו',
52 כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם, והוא גם
53 יום שניתנו בו לוחות האחרונות לאחר שסלח להם ה' על חטא
54 העגל, שמתעם זה נקבע יום הסליחה והכפרה באותו יום. אלא
55 חמשה עשר באב מאי היא – מה היה בו שנקבע ליום טוב.
56 משיבה הגמרא: אמר רב יהודה אמר שמואל, הוא יום שהותירו בו
57 שכימים לבוא זה בזה – להנשא בן שבת זה עם בת שבת אחר.
58 שמתחילה כל אשה הראויה לרשת את נחלת אביה כגון שאין לה
59 אחים, היתה אסורה להנשא לבן שבת אחר, כדי שלא תסוב נחלת
60 אביה לשבת השני על ידי שירשדה בעלה או בניה (במדבר לו חט),
61 ובחמשה עשר באב התירו חכמים איסור זה, ולכן קבעוהו ליום
62 טוב. מבררת הגמרא: מאי דרש – מה דרשו חכמים שהתירו איסור
63 זה. משיבה הגמרא: דרשו מה שנאמר בו (שם לו ה) 'זה הדבר אשר
64 צוה ה' לבנות צלפחד' וגו', וזה הדבר' הוא מיעוט, שדבר זה
65 אסור להנשא לשבת אחר לא יתא נהוג אלא בדור זה של בנות
66 צלפחד ובאי הארץ, אך לאחריו אין איסור בדבר.
67 דבר נוסף שאירע ביום זה: אמר רב יוסף אמר רב נחמן, יום זה הוא
68 יום שהותיר שבת בגבעה (שופטים יט), שנאמר (שם כא א) 'ואיש
69 ישראל נשבע במצפה לאמר איש ממנו לא יתן בתו לבנימין לאשה'.
70 מבררת הגמרא: מאי דרש – מה דרשו חכמים להתיר איסור זה.
71 משיבה הגמרא: אמר רב, דרשו מתיבתא 'ממנו' שיש לדייק ולא
72 מבינינו, שנשבעו רק שהם לא ישיאו בנותיהם לבני שבת בנימין,
73 ולא נשבעו שבניהם לא יתנו מבנותיהם.
74 דבר נוסף אירע בט"ו באב: (אמר) רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן,
75 יום זה הוא יום שכלו בו למות מתי מדבר שמתו בעון המרגלים,
76 והיה זה בשנת הארבעים בחמשה עשר באב, וקבעוהו ליום טוב
77 משום דאמר מר – אחד החכמים, עד שלא כלו מתי מדבר לא היה
78 דבור השכינה עם משה ביחוד וחיבה, שנאמר (דברים ב טו) 'ויהי
79 כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות, וגו' וידבר ה' אלי, כלומר
80 שרק אז אלי היה הדבור ביחוד וחיבה, ולא קודם לכן.
81 דבר נוסף: עולא אמר, יום זה הוא יום שביטל הושע בן אלה מלך
82 ישראל את הפרוסדיות (שומרים) שהושיב ירבעם בן נבט על
83 הדרבים לשמור שלא יעלו ישראל לרגל, ואמר,
84
85

1 בין תגור לבדדים שהוא המקום המנוול ביותר בבית, ואוכל את
2 הפת ושותה עליה קיתון של מים, ודומה ברוב צערו ואבלו על
3 חורבן הבית כמי שמתו מושל לפניו.
4 הגמרא ממשיכה בביאור דיני תשעה באב, ומביאה משנה בענין
5 מלאכה ביום זה: תנן היום חפזים (נדא) מקום שנהגו לעשות
6 מלאכה בתשעה באב, עושין – מותרים לעשות מלאכה, ומקום
7 שנהגו שלא לעשות, אין עושין. וככל מקום אף שעושים מלאכה
8 תלמיד חכמים במנהג כדי להתאבל. רבן שמעון בן גמליאל
9 אומר, לעולם יעשה כל אדם עצמו בתלמיד חכם בענין זה. תניא
10 בברייתא נמי הכי לענין תעניות על מיעוט גשמים, רבן שמעון בן
11 גמליאל אומר, לעולם יעשה אדם עצמו בתלמיד חכם, כדי שיתענה
12 בתעניות הראשונות, שרק תלמיד חכם מתענה בהם (לעיל ג).
13 ברייתא נוספת בענין האבילות בתשעה באב באכילה ושתיה
14 ובמלאכה: תניא אידך – בברייתא אחרת, רבן שמעון בן גמליאל
15 אומר, כל האוכל ושותה בתשעה באב, חמור עונו. ואילו אוכל
16 ושותה ביום חפזים שאסור מן התורה. רבי עקיבא אומר, כל
17 העושה מלאכה בתשעה באב, אינו רואה סימן ברכה לעולם מאותה
18 מלאכה שרגיל לעשות בתשעה באב. וחכמים אומרים, כל העושה
19 מלאכה בתשעה באב ואינו מתאבל על ירושלים, אינו רואה
20 בשמחתה לעתיד לבוא. שנאמר (ישעיה סו י) 'שמחו את ירושלם וגילו
21 בה כל אוהביה, שישו אותה מיוש כל המתאבלים עליה, מכאן
22 אמרו, כל המתאבל על ירושלים וזהו רואה בשמחתה, ושאינו
23 מתאבל על ירושלים אינו רואה בשמחתה. תניא נמי הכי – שנינו גם
24 בברייתא אחרת, שחמור עונו של מי שאינו מתאבל על ירושלים,
25 כל האוכל בשר ושותה יין בתשעה באב, כלומר בסעודה המפסקת
26 שלפניו, עליו הכתוב אומר 'ותהי עונתם על עצמותם', שעונותיו
27 חקוקים על עצמותיו.
28 שנינו במשנה: רבי יהודה מחייב בכפיית המטה ולא הודו לו חכמים.
29 ברייתא המביאה דין ודברים בין רבי יהודה לחכמים בענין זה:
30 תניא, אמרו לו חכמים לרבי יהודה, לדרבך שחייבים לכפות את
31 המיטות, עופרות ומניקות שאינו יכולות לישון על הקרקע מה תהא
32 עליהן – מה יעשו. אמר להם, אף אני לא אמרתי חיוב זה אלא ביכול
33 ולא במי שאינו יכול.
34 ברייתא המחודשת שגם דעת חכמים כך: תניא נמי הכי – שנינו כך
35 גם בברייתא אחרת, מודה רבי יהודה לחכמים בשאינו יכול לישון
36 על הקרקע שפטור, ומודים חכמים לרבי יהודה ביכול שחייב.
37 שואלת הגמרא: אם כן מאי בינייהו – מה ההבדל בין רבי יהודה
38 לחכמים. משיבה הגמרא: איכא בינייהו – ההבדל ביניהם הוא בדין
39 שאיר מוטות שבבית שאינו שוכב עליהן, שרבי יהודה מחייב כפייתן,
40 וחכמים פוטרים. ובדתינא בברייתא לענין אבל, בשאמרו שעל
41 האבל לכפות המטה, לא מוטות בלבד הוא בופה, אלא כל המטות
42 בולין הוא בופה, וסבר רבי יהודה שדין תשעה באב כדן אבל.
43 ההלכה בענין זה: אמר רבא, חלקתא בתנא דידן – של משנתנו,

אגרות קודש

בי"ה, כ' כסלו, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מר"ח כסלו, בו כתב אשר רופא מייעצו לעשות נתוח לעינו...

בטח למותר להעירו להזהר בקידוש ובהבדלה שזה נוגע למאור עיניו של אדם וכן בתוספת אומץ בענינים של כבוד התורה ולומדי' והוא ע"פ מ"ש כי נר מצוה ותורה אור, ומדתו של הקב"ה מדה כנגד מדה לחזק ולהוסיף במאור עיניו. ויקבע שיעורים בתורת הנגלה ובתורת החסידות הסוד מתוך הרחבה ובריאות הנכונה.

בברכת רפי קרובה.

לְאִיזָה מִן הַדְּבָרִים שֶׁיֵּצֵא יַעֲלֶה, כְּלוּמָר או יַעֲלֶה לְרַגֵּל לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, או ח' לַעֲבֹד אֶת עַגְלֵי הַזֹּהֵב שֶׁהַעֲמִיד יִרְבֵּעֵם. וְכִיּוֹן שְׁבוּ נִתַּן לָהֶם לַעֲלוֹת לְרַגֵּל קִבְעוּתוֹ לְיוֹם טוֹב.

דָּבָר נֹסֵף שְׁאִירָע בְּיוֹם זֶה: רַב מִתְּנָה אָמַר, הוּא יוֹם שֶׁנִּתְּנָה הַרְוֵי הַעֵיר בֵּיתָר לְקִבְיָה, לְאַחַר שְׁנֵהֲגָה עַל יְדֵי הָרומָאִים, כְּעוֹשֶׁה עַל שֶׁחָבֹה אֶת מִשְׁרָתִי בֵּת הַקִּיסָר, עַל שֶׁנִּטְלוּ מֵהֶם עֵץ אֲרֻז שֶׁהִיָּה נִטוּעַ לְמוֹזֵל טוֹב כְּדִי לְתַקֵּן אֶת מִרְכַּבְתָּהּ (גִּיטין נג), וְזִמְן רַב לֹא נִיתַנו לְקִבְיָה (ירושלמי פ"ד ה"ה), וּבִט"ו בָּאֵב נִיתַנו לְקִבְיָה, וְלָכֵן קִבְעוּתוֹ לְיוֹם טוֹב.

דָּבָר שֶׁנִּתְּנָה לְהוֹדָאָה עַל כֶּךָ: וְאָמַר רַב מִתְּנָה, אוֹתוֹ יוֹם שֶׁנִּתְּנָה הַרְוֵי בֵּיתָר לְקִבְיָה, תִּקְּנוּ חֲכָמִים בִּינְיָנָה אֶת בְּרַכַּת הַטֹּיֵב וְהַמְּטִיב שֶׁבְּבִרְכַּת הַמִּזוֹן, וְהִיא שֶׁבַח לַה' הַטוֹב וְהַמְּטִיב, וּמִשְׁבָּחִים בְּלִשׁוֹן הַטֹּיֵב עַל שֶׁלֹּא הִסְרִיחוּ, וְהַמְּטִיב עַל שֶׁנִּתְּנָה לְקִבְיָה.

דָּבָר נֹסֵף שְׁאִירָע בָּאוֹתוֹ יוֹם: רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאָמְרִי תְּרִיבִיָּהוּ – אִמְרוּ שְׁנֵיהֶם, הוּא יוֹם שֶׁפָּסְקוּ מִלְּבִדּוֹת עֲצִים לְמַעַרְכָּה שֶׁעַל הַמִּזְבֵּחַ, (תְּנִינָא) בְּבִרְיָתָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִגְדֹּל אוֹמֵר, מִתְּמַשֵּׁה עֶשֶׂר בָּאֵב וְאֵילָף תִּשְׁשׁ בִּתְּנָה שֶׁל חֶמֶת, וּמֵאוֹתוֹ יוֹם לֹא הָיוּ בּוֹרְתִין עֲצִים לְמַעַרְכָּה, לְפִי שֶׁאֵינָן יוֹשְׁבִין מִן הַלַּחְלוּחִית שֶׁבָּהֶם עַל יְדֵי הַחֲמָה, שְׁאֵין בָּהּ כַּח לִיבָשֶׁם, וְדָרָךְ עֲצִים לְחִים לְגַדֵּל תּוֹלָעִים, וְעַץ שִׁישׁ בּוֹ תּוֹלַעַת פִּסּוֹל לְמַעַרְכָּה (מִידוֹת פ"ב מ"ה), וְשִׁמְחוּ שׁוֹכְבֵי הַשְּׁלִים מִצֻּה גְּדוּלָּה זֶה, וְלָכֵן קִבְעוּתוֹ לְיוֹם טוֹב.

כַּמָּה דְּבָרִים שְׁנִמְרִי עַל יוֹם זֶה: אָמַר רַב מְנַשֵּׁיָא, וְקָרוּ לִיה – הִיוּ קוֹרְאִים אוֹתוֹ יוֹם יוֹם תְּכָר מְגַל' (וְשִׁבְרִית הַגְּרוּן), שְׁאֵין בּוֹ צוֹרָךְ לַחֲטוֹב עֲצִים, כְּדִי לְזַכּוֹר אֶת הַשְּׁמִחָה שֶׁכָּבוּ לְהַשְׁלִים אֶת הַמִּצְוָה. וּמִיּוֹם ט"ו בָּאֵב וְאֵילָף שֶׁהִלּוּת מִתְאַרְכִּים, דְּמוֹסִיף לַעֲסוֹק בְּתוֹרָה גַּם בְּלִילוֹת, יוֹסִיף חַיִּים עַל חַיּוֹ. וְדָלָא מוֹסִיף (וְאַסְפָּה). מִבְּרַת הַגְּמָרָא: (תְּנִי רַב יוֹסֵף) מָא' – מִזֶּה הַפִּירוּשׁ יִאָּסֵף. מִשִּׁיבָה הַגְּמָרָא: אָמַר רַב יוֹסֵף, תְּקַבְּרִיהָ אִמִּיהָ – תְּקַבְּרֵנוּ אִמּוֹ, כְּלוּמָר יָמוֹת קוֹדֵם זְמַנּוֹ.

שְׁנֵינוּ בִּמְשֻׁנָּה: שֶׁבָּהֶם גְּנוֹת יְרוּשָׁלַם בּוֹ יוֹצְאוֹת בְּכָלִי לָכֵן שְׁאוּלִין שְׁלֹא לְבִישׁ אֶת שֵׁי שְׁאֵין לוֹ.

בְּרִיָּתָא הַמְבָאֵרֶת אֶת דְּבָרֵי הַמְשֻׁנָּה: תְּנִי רַבָּנָן, אֵף הַנְּשִׁים

הַחֲשׁוּבוֹת הָיוּ שׁוֹאֲלוֹת בְּגָדֵי לָבֵן כָּל אַחַת מִזּוֹ שְׁלֻמָּה הִימְנָה, בֵּת מִלְּךְ שׁוֹאֲלָת מִבֵּת בֵּתָן גְּדוֹל, וְכֵת בֵּתָן גְּדוֹל שׁוֹאֲלָת מִבֵּת סָנָן כֹּהֵן גְּדוֹל, וְכֵת סָנָן כֹּהֵן גְּדוֹל שׁוֹאֲלָת מִבֵּת כֹּהֵן מְשֻׁנָּה מִלְּחָמָה, וְכֵת כֹּהֵן מְשֻׁנָּה מִלְּחָמָה שׁוֹאֲלָת מִבֵּת בֵּתָן הָרִיזוּ, וְכָל בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל שׁוֹאֲלִין זֶה מִזֶּה אֵף מִי שִׁישׁ לָהּ בְּגָדֵי לָבֵן מִשְׁלָה, כְּדִי שֶׁלֹּא (יְתִיבִישׁ) [לְכַיֵּשׁ] אֶת מִי שֶׁאֵין לוֹ, שֶׁמִּתוֹךְ שֶׁכּוֹלֵן שׁוֹאֲלוֹת לֹא יִכָּר מִי שׁוֹאֲלָת מִפְּנֵי שְׁאֵין לָהּ וּמִי מִפְּנֵי הַתְּקֵנָה.

שְׁנֵינוּ בִּמְשֻׁנָּה: כָּל הַכֹּהֲלִים מְעִינִין מִבִּילָה. מִבְּאֵרֶת הַגְּמָרָא: אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, לֹא רַק הַבְּגִדִים הַשְּׁאוּלִים טְעוּנִים טְבִילָה, אֲלָא אֲפִילוּ הַמְּקוֹפְלִין וּמוֹנְחִין בְּקוֹפֶסֶט טְעוּנִים טְבִילָה, שְׁלֹא לְבִישׁ אֶת אֵלּוֹ שֶׁבְּגִדֵיהֶן אֲכָן טְעוּנִים טְבִילָה. שְׁנֵינוּ בִּמְשֻׁנָּה: גְּנוֹת יִשְׂרָאֵל יוֹצְאוֹת וְחוֹלוֹת בְּכַרְמִים. מוֹסִיפָה הַבְּרִיָּיתָא: תְּנָא בְּבִרְיָתָא מִי שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה הִיא נִפְגָּה לְשֵׁם כְּדִי לְמַצוֹא זִיווּגָא.

שְׁנֵינוּ בִּמְשֻׁנָּה: מִיּוֹחֲסוֹת שֶׁבָּהֶם הָיוּ אוֹמְרוֹת בְּחוּרָא וְכו'. בְּרִיָּיתָא הַמוֹסִיפָה עַל דְּבָרֵי הַמְשֻׁנָּה: תְּנִי רַבָּנָן, יְפִיפִיּוֹת שֶׁבָּהֶם מָה הָיוּ אוֹמְרוֹת כֹּאשֶׁר הָיוּ חוֹלוֹת בְּכַרְמִים, תְּנִי עֵינֵיכֶם לְיוֹסִי, שֶׁאֵין הָאִשָּׁה נִישֵׁאת אֶלָּא לְיוֹסִי. וּמִיּוֹחֲסוֹת שֶׁבָּהֶם מָה הָיוּ אוֹמְרוֹת, תְּנִי עֵינֵיכֶם לְמַשְׁפָּחָה, לְפִי שֶׁאֵין הָאִשָּׁה נִישֵׁאת אֶלָּא לְהוֹלִיד בְּנִים, וְאִם בְּנִיכֶם יִהְיוּ מִיּוֹחֲסִים הַכֹּל יִרְצוּ לְהִינָשֵׂא לָהֶם, בִּין אִם יִהְיוּ בָנִים וּבִין בָּנוֹת. וּמִכּוֹשְׁרוֹת שֶׁבָּהֶם מָה הָיוּ אוֹמְרוֹת, קָחוּ מִתְּחִלָּה שְׁהוּא הָאִשָּׁה שְׁאֵתָם נוֹשָׂאִים לְשׁוֹם שְׁמִים – לְשׁוֹם מִצְוָה וְלֹא לְיוֹסִי אוֹ לְיָחוּס, וְכִלְכֵּר שֶׁתְּעַפְּרוּנוּ בְּחוֹבִים (וְתַכְשִׁיטִים) לְאַחַר הַנִּישׁוּאִין.

אֲגַב הַזִּכְרוֹת הַמַּחְלוֹת בְּעֵינֵי ט"ו בָּאֵב, מִבִּיָּאָה הַגְּמָרָא מֵאִמֵּר שֶׁמִּזְכֵּר בּוֹ הַמַּחְלוֹ: אָמַר עוֹלָא בִּירְדָּה, אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, עֲתִיד הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת בְּגָאוּלָה הַעֲתִידָה מַחֹל (מַעֲגֵל) לְצַדִּיקִים וְהוּא יוֹשֵׁב בִּינֵיהֶם, וַיַּעֲשֶׂה דָּבָר זֶה בְּגֵן עֵדֶן, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵרָאָה בְּאַצְבָּעוֹ עַל ה', וְאוֹמֵר 'זֶה ה' קוֹיָנוּ לוֹ וַיּוֹשִׁיעֵנו, זֶה ה' קוֹיָנוּ לוֹ נִגִּילָה וְנִשְׁמַחָה בִּישׁוּעָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כה ט) 'וְאָמַר בְּיוֹם הַהוּא הִנֵּה אֵלֵהֶינוּ זֶה קוֹיָנוּ לוֹ וַיּוֹשִׁיעֵנו זֶה ה' קוֹיָנוּ לוֹ נִגִּילָה וְנִשְׁמַחָה בִּישׁוּעָתוֹ'.

הַדְּרָן עוֹלָךְ בְּשִׁלְשָׁה פָּרָקִים וּסְלִיקָא לָהּ מִסַּבַּת תַּעֲנִית

אגרות קודש

ב"ה, כ"ב כסלו, תשי"ג

ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח אי"א נוי"ג עוסק בצ"צ

מוה"ר אפרים אליעזר שי' הכהן

שלום וברכה!

בהמשך למכתבי הקודם [ו]למה שאמרתי לכת"ר שי' בע"פ בנוגע להסיפור מהמגיד מוהר"י מקאזניץ זצ"ל, שמסופר שם ששאל על שם מלאך הממונה על ההריון ונמצא עד"ז בספר ישן של קבלה.

הנה בנוסח זה צע"ג, כי מפורש הוא בש"ס (גדה טז, ב) ובזהר ח"א (צא, ב) אשר לילה שמו והוא מהפסוק המובא ג"כ בהסיפור ולילה אמר הורה גבר, ועתה נראה לי אשר אגב שיגרא דלישנא דש"ס בא נוסח הנ"ל וצ"ל שם המסוגל או השייך להריון, כי תכ"ה הוא שם השמיני [מ]שמות הידועים היוצאים [ם] משלשת הכתובים ויסע ויבא ויט (בשלח יד, יט-כא) ונרמז ג"כ בכמה פסוקים וכמובא בספרי הקבלה ונקבצו בקהלת יעקב מערכת כה"ת ומערכת תכ"ה, אשר ע"פ נוסח זה הרי אף שנשאר עדיין בצ"ע מענה בנו של בעל קצוה"ת שאמר ששייך להכתוב ולילה אמר הורה גבר, אבל מובן עכ"פ מה שאמר המגיד מקאזניץ זצ"ל שהוא ס"ת מהכתוב הנך הרה ויולדת, וכדאי בספר רגל ישרה אשר השם תכ"ה מסוגל לפקידת עקרות להריון ונרמז בכתוב הנך הרה ויולדת.

ברבחה.

תענית. פרק רביעי – בשלושה פרקים דף לא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קפז רש"י תוספות

1 לאיזה שירצה יעלו – הושע בן אלה רשע היה, דכתיב (מלכים ב' ז') "ויעש הרע בעיני
2 ה' רק לא כמלכי ישראל, והיינו דקאמר "רק" – שבטל את הפרוסדאות, ואמר: לאיזה
3 שירצו יעלו. הרוני ביתר – בפרק "הניזקין" (גיטין נזא), מלכרות – לפי שהן לחין,
4 ומאותו הזמן אין כח בחמה לייבשן, ודושינן מפני התולעת, לפי שעץ שיש בו תולעת
5 פסול למערכה, כדאמרין (מדות פרק ב') משנה
6 (ה'). יום תבר מגל – שבירת הגרון, שפסק
7 ההוטב מלחשוב עצים, מכאן ואילך – מחמשה
8 עשר באב ואילך, דמוסיף לילות על הימים
9 לעסוק בתורה – יוסיף חיים על חייו, דלא יוסיף
10 – לעסוק בתורה בלילות, תקבריה אימיה –
11 כלומר: ימות בלא עתו, בת מלך – אף על פי
12 שהיה לה – שואלת מכת כהן גדול כו', שלא
13 לבייש את השואלת מתוך שאין לה. מכת כהן
14 גדול – שהוא קרוב וסמוך למלכות, סגן – כהן
15 חשוב, ממונה תחת כהן גדול להיות תחתיו ביום
16 הכפורים, אם יארע פסול בכהן גדול ביום
17 הכפורים – ישמש זה הסגן תחתיו, פשוט
18 מלחמה – הוא הכהן המכריז במלחמה "מי
19 האיש הירא ורך הלבב" וגו' (דברים ט), אפילו
20 מקופלין ומונחין בקופסא = "אישקוריין", צריבין
21 מבילה – כולן, שלא לבייש את שצריכה
22 טבילה, שאין אשה אלא לבנים – אם בניך יהיו
23 מיוחסין הכל קופצין עליהם, בין זכרים בין
24 נקבות, על מנת שתעפרונו בזהובים – שאחרי
25 הנישואין תתנו לנו כתישטין, ומילתא בעלמא
26 הוא דאמרי, כלומר: ובלבד שתתנו לנו
27 מלבושים נאים, מחול – סביב, לשון "מחול
28 הברם" (כלאים פרק רביעי משנה א'), מראה
29 באצבעו – ואומר: זה ה' קיינו לו ודושינן, זה
30 ה' קיינו לו נגילה ונשמחה בישועתו.

הדרן עלך בשלשה פרקים
וסליקא לה מסכת תענית

1 תינקנו ביכנה הטוב והמטיב – פירוש: בברכת המזון, ומשום הכי תקנו יותר על היין הטוב
2 והמטיב: טפי מבשאר דברים, לפי שהיו (כמו) גדר בכם, ולא נסרחו.
3 יום חבר מגל – פירוש: שמונעין מלכרות עצים למערכה, פירוש: משום שחלש כוח של
4 חמה, ומגדלין התולעים באילנות, ועצים מתולעים פסולים למערכה, כדאמר (במדות)
5 (פרק ב' משנה ה') שהכהנים בעלי מומין הם
6 מנקרים העצים ומסיירין העצים מתולעים,
7 שפסולות למערכה.
8 דלא מוסיף יאסף – פירוש: אותו שאינו מוסיף
9 מן הלילות על הימים – יאסף, מאי יאסף
10 תקבריה אימיה – תימה: וכי היה מסופק מאי
11 יאסף? אלא נראה לומר דלא מוסיף יסף ומיהא
12 קבעי גמרא מאי יסף, אבל לעולם הזה ידע
13 דיאסף הוא לשון מיתה, בדכתיב (בראשית מט)
14 "ויוע יאסף אל עמיו", כל אחד ואחד מראה
15 הקדוש ברוך הוא באצבעו, שנאמר "נהג אלהינו
16 זה קיינו לו וגו' נגילה ונשמחה בישועתו".

הדרן עלך בשלשה פרקים
וסליקא לה מסכת תענית

1 גדול מכת סגן, ובת סגן מכת משוח מלחמה, ובת משוח מלחמה מכת פהן הדיום, וכל
2 ישראל שואלין זה מזה, כדי שלא יתבייש את מי שאין לו". "כל הפלים מעוניין מביילה". אמר
3 רבי אלעזר: אפילו מקופלין ומונחין בקופסא, "בגות ישראל יוצאות וחולות בפרמים". תנא:
4 "מי שאין לו אשה נפנה לשם". "מיוחסות שבהן היו אומרות: 'בחור, וכו'". תנו רבנן:
5 "יפיפות שבהן מה היו אומרות? 'תנו עיניכם לי, שאין האשה אלא לי'. מיוחסות שבהן
6 מה היו אומרות? 'תנו עיניכם למשפחה, לפי שאין האשה אלא לבנים'. מוכערות שבהן מה
7 היו אומרות? 'קחו מקחכם לשום שמים, ובלבד שתעפרונו בזהובים'. אמר עולא ביראה
8 אמר רבי אלעזר: עתיד תקדוש ברוך הוא לעשות מחול לצדיקים, והוא יושב ביניהם בנן
9 עדן, וכל אחד ואחד מראה באצבעו, שנאמר: "ואמר ביום ההוא: הנה, אלהינו זה; קיינו לו
10 ויושיענו. זה ה'; קיינו לו. נגילה ונשמחה בישועתו".

הדרן עלך בשלשה פרקים וסליקא לה מסכת תענית

אגרות קודש

בי"ה, כ"ב כסלו, תשי"ג
ברוקלין.

הו"ח אי"א נ"נ עוסק בצ"צ וכו' מוה"ר משה שי הכהן

שלום וברכה!

נהניתי להודע פ"ש מהשלוחים הרה"ג והרה"ח אי"א עוסקים בצ"צ באמונה וכו' מוהרש"ל
שי' ומוהר"א"ס שי' ובפרט שנפרדו זמ"ז מתוך התועדות של אהבת אחים, אשר אז הפרידה היא רק
במקום ובמילא אינה אמיתית, וכמבואר באיזה מכתבי כ"ק מו"ח אדמו"ר בענין המחשבה אשר
המקום ואפילו הזמן אינו מפסיק ולא עוד אלא שבכח המחשבה להעביר להעלות ולרומם את האדם
למקום וזמן שלא הי' שם מעולם בגשמיות, ומיוסד זה על תירוצי הבעש"ט שהקשה בכתוב שרפים
עומדים ממעל לו, אשר איך אפשר שהמלאכים יעמדו ממעל לאדני היושב על כסא רם ונשא, כיון
שעולם המלאכים הוא למטה מעולם הכסא וכמבואר בכמה מקומות הן ספרי קבלה וחסידות והן
בספרי חקירה, וביאר הבעש"ט שבמקום שהרצון שם הרי הוא נמצא (והשרפים הרי שמים הוא ע"ש
שנשרפים הם באהבתם ותשוקתם להכלל ולעלות עוד למעלה מעולם הכסא ג"כ).

תקותי אשר יעשו ג"כ התועדות באחד (ואולי גם יותר מאחד) דימי חנוכה הבע"ל ויה"ר שיהי

בהצלחה...

פרק ראשון – מגילה נקראת

נאמר במגילת אסתר (ט טי"ח) 'על כל היהודים הפריזם הישיבים בערי הפרזות עשים את יום ארבעה עשר לחדש אדר שמחה ומשחה ויום טוב ומשלוח מנות איש לרעהו וגו' לקים עליהם להיות עשים את יום ארבעה עשר לחדש אדר ואת יום חמשה עשר בו וגו'. כימים אשר נהו בהם היהודים מאויביהם וגו'. להיות עשים את שני הימים האלה בכתבם וכוונתם בכל שנה ושנה.

מפסוקים אלו משמע שיש שני זמנים לקיים את ימי הפורים, י"ד וט"ו. ובגמרא להלן (ע"ה) דרשו מהפסוקים שבערים הפרזות קוראים ב"ד אדר, ובערים המוקפות חומה בט"ו אדר, שהוא היום שנחו בשושן. אולם משנתנו מבאר שקבעו אנשי כנסת הגדולה ימים נוספים לקריאת המגילה.

משנה

מגילה נקראת – ניתן לקרוא אותה, או באחד עשר באדר, או בשנים עשר, או בשלושה עשר, או בארבעה עשר, או בחמשה עשר, ולעולם לא פחות מ"א בחודש, ולא יותר מט"ו בחודש.

מבאר המשנה: פרבין המוקפים חומה מימות יהושע בן נון כשכבש את הארץ ואף שאין להם כעת חומה, קורין המגילה בחמשה עשר, ובפרים וצירות ו-ערים גדולות שלא היו מוקפות חומה בימות יהושע, קורין בארבעה עשר.

אמא שאף שעיקר הזמן לבני הפרים הוא י"ד, הקילו חכמים לבני הכפרים שאינם בקיאים לקרוא, שיהיו מקדימין את קריאת המגילה ליום הכניסה – ליום שני או חמישי שלפני י"ד, שבימי שני חמישי בתי הדינים שבכל עיר יושבים לדון בתקנת עזרא, ובני הכפרים באים לעירות להביא את דיניהם, ויקרא להם אחד מבני העיר, ולא שרתיים לבוא שוב ב"ד.

מבאר המשנה: ביצד משתנה זמן הקריאה. אם קל להיות ארבעה עשר באדר ביום שני, בפרים וצירות גדולות קורין בו ביום, לפי שהוא גם יום הכניסה, ומוקפות חומה קורין כדינם למחר – בט"ו אדר.

ואם קל י"ד להיות ביום שלישי או ביום רביעי, בפרים מקדימין קריאתה ליום הכניסה – ליום שני שהוא י"ג או י"ב אדר, וצירות גדולות קורין כדינם בו ביום – ב"ד, ומוקפות חומה למחר – בט"ו. ואם קל י"ד להיות בחמישי, בפרים וצירות גדולות קורין בו ביום, שהוא גם יום הכניסה, ואילו מוקפות חומה קורין כדינם למחר.

ואם קל י"ד להיות בערב שבת, בפרים מקדימין ליום הכניסה – ליום חמישי שהוא י"ג, וצירות גדולות ומוקפות חומה קורין בו ביום, והטעם שמוקפות חומה מקדימים ל"ד, לפי שאסור לקרוא את המגילה בשבת.

ואם קל י"ד להיות בשבת, בפרים וצירות גדולות מקדימין וקורין ליום הכניסה – יום חמישי שהוא י"ב אדר, לפי שאין קורין את המגילה בשבת, ואילו מוקפות חומה קורין כדינם למחר.

ואם קל י"ד להיות אחר השבת – יום ראשון, בפרים מקדימין ליום הכניסה – ליום חמישי שהוא י"א אדר, וצירות גדולות קורין בו ביום, ומוקפות חומה למחר.

גמרא

שנינו במשנה: מגילה נקראת באחד עשר. מבררת הגמרא: מכלל – מנין שניתן לקרוא את המגילה בי"א י"ב וי"ג, הרי במגילת אסתר (ט טי"ח) מבואר שהזמן הוא בי"ד וט"ו. תמזה הגמרא: מה השאלה מכלל, הרי פשוט שאין זה נלמד מפסוק אלא תקנת חכמים היא, ובדבועין למימר ו-כפי שנבאר לקמן (ה) שהכמים הקילו על הכפרים להיות מקדימין את קריאת המגילה ליום הכניסה, כדי שיהיו פנויים ביום הפורים ויסקפו מים וכוון לאחיהם ששכרבים, וכיצד שאלו מנין נלמד דין זה.

מבאר הגמרא: אמר הכי קאמרין – כך היתה כוונת השאלה, מכרי בולח – הרי מוכרח שאת כל הזמנים שאמרה המשנה, אנשי

בנסת הגדולה תקנינהו – תיקנו אותם, כשתיקנו את קריאת המגילה, דא סלקא דעתך שאנשי בנסת הגדולה רק ארבעה עשר וחמשה עשר תקנו ו-תיקנו, ושאר הזמנים תיקנו חכמים בדורות שאחריהם, וכי יתכן דאיתו רבנן ועקרי תקנתא דתקינו ו-שבאו חכמים ועקרו את התקנה שתיקנו אנשי בנסת הגדולה כשהוסיפו עוד ימים, והתנן (ערוך פ"א מ"ה) אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו, אמא אם כן בית דין המבטל גדול ממנו ו-מבית דין הקודם לו בנסתה ובמנין, ואם כן אין לומר שחכמים שבדור אחר כך עקרו את תקנת אנשי כנסת הגדולה, אמא פשיטא, דבולחו ו-גם את י"א י"ב י"ג אנשי בנסת הגדולה תקינו ונתנו רשות לקרוא בהם, וכיון שכן, ודאי רמזו זאת במגילת אסתר, ולכן שאלו 'מכלל', דהיינו היבא רמזא – היכן מרמזו במגילת אסתר שניתן לקרוא גם בימים אלו.

עונה הגמרא: אמר רב שמן בר אבא אמר רבי יוחנן, רמזו זאת במה דאמרי קרא (אסתר ט לא) 'לקיים את ימי הפורים האלה במונחיהם, ומתיבתא ב'זמניהם' בלשון רבים, נלמד שזמנים הרבה תקנו להם חוץ מ"ד וט"ו המפורשים בפסוק.

מקשה הגמרא: הא – תיבת 'בזמניהם' מיבעיא ליה לגופיה – נצרכת לגוף הדין, ללמד שיש לנהוג פורים בשני ימים אלו, דהיינו י"ד וט"ו, ואין תיבה זו מיותרת ללמד על ימים נוספים. מתרצת הגמרא: אם כן שהפסוק בא להורות רק על י"ד וט"ו, לימא קרא 'זמן' – די לכתוב 'לקיים את ימי הפורים האלה בזמן', ודיינו בזמן הנוכח, י"ד וט"ו, וזמא 'במונחיהם', על כרחך בא לרבות זמנים טובא – הרבה, והם י"א וי"ב וגו'.

מקשה הגמרא: ואפתי מיבעי ליה – ועדיין נצרך 'בזמניהם' לומר שזמנו של זה ו-של מוקפים לא בזמנו של זה ו-של פורים, ואם היה כתוב 'בזמן' היה משמע שזמן אחד לשניהם, ויכולים המוקפים לקרוא הן ב"ד והן בט"ו, לזה נכתב 'בזמניהם' ללמד שכל אחד יקרא דווקא בזמנו ולא בזמן של חבירו, והיינו פורים ב"ד ומוקפים בט"ו. מתרצת הגמרא: אם כן שבא רק לדרשה זו, לימא קרא 'זמנים', שמשמע שכל אחד יקרא דווקא בזמנו ולא בשל חבירו, וזמא 'במונחיהם', על כרחך שמיכת מנה בולחו – נשמע מכך את שלשת הדינים: א. 'זמן' שיש לנהוג פורים ב"ד וט"ו. ב. 'זמנים' שזמנו של זה לא בזמנו של זה. ג. 'במונחיהם' לרבות את י"א י"ב וי"ג לקריאת המגילה.

מקשה הגמרא: אם 'במונחיהם' משמע ימים נוספים, אם כן אימא שכוונת הכתוב לרבות זמנים טובא ו-הרבה, ואפשר לקרוא מתחילת החודש. מתרצת הגמרא: 'במונחיהם' דומיא ד'זמנים' – ריבוי הימים שנלמד מ'במונחיהם' הוא כמו 'זמנים' שהוא עיקר הפסוק, מה זמנים תרי – מורה על שני ימים, דהיינו י"ד וט"ו שהם עיקר הזמן, אף במונחיהם בא לרבות רק תרי יומי.

מקשה הגמרא: מאחר ואפשר לרבות רק שני ימים, אימא שמרבים רק את תריסר ותליסר – וי"ג, ומנין לרבות אף את י"א. מתרצת הגמרא: בדאמר רב שמואל בר יצחק להלן ליישב קושיא זו, ששלושה עשר בחודש זמן קהילה לכל היא, שבאותו היום התאספו היהודים להנכם מאויביהם, ולא צריך לרבוני – אין צריך לרבות שהוא ראוי לקריאת מגילה, שהרי עיקר הנס היה בו, והכא נמי – גם כאן נתרץ ששלושה עשר זמן קהילה לכל היא ולא צריך לרבוני, והייתור בא לרבות את י"א וי"ב.

מקשה הגמרא: ואימא שהייתור בא לרבות את שיתסר ושיתסר – ט"ו וי"ז, ואין לקרוא בי"א וי"ב. מתרצת הגמרא: קמיו וקבלו היהודים וגו' ולא יצוה להיות עשים את שני הימים האלה, תניב (ט כז) ומכך מודעים שאין לאחר את קריאת המגילה לאחר יום ט"ו, ועל כרחך שמרבים את י"א וי"ב שהם לפני י"ד וט"ו.

הגמרא מביאה מקור נוסף לרבות י"א וי"ב: ורבי שמואל בר נחמיה אמר, רמזו זאת בכך דאמר קרא (ט כא-כב) 'לקים עליהם להיות עשים את יום ארבעה עשר וגו' ואת יום חמשה עשר וגו' ב'מים' אשר נהו בהם היהודים מאויביהם, והיה צריך לכתוב 'מים' שמשמע י"ד וט"ו שנאמרו קודם הם הימים שנחו בהם, ונכתב

מגילה. פרק ראשון – מגילה נקראת דף ב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" – (שטיינזלץ) קפט

משנה מנילה נקראת באחד עשר וכו' – עצמים בזה ופעמים בזה, ולקמן מפרש ואולי, **אלא** פחות ולא יותר – לא פחות מאחד עשר ולא יותר מחמשה עשר. **מימית** יושע – בגמרא מפרש לה. **אלא** שהפברים מקדימין ליום הבנייה – כלומר, מאחר שהמוקפין קורין בחמשה עשר ושואין מוקפין קורין בארבעה עשר הרי הכל בכלל, הו' היכי משכחת אחד-עשר,

שנים—עשר, שלשה—עשר; אלא שהפירים נתן להן חבמים רשות להקדים קריאתה ליום הכניסה, יום שני בשבת שלפני ארבעה עשר, או חמישי בשבת, שהוא יום שבת יריגין ויבשין כמתכנסין לעיריות למשפט, לפי שבת יריגין ויבשין בעיריות בשני יובתמישי מתקנה עזרא (בבא מצא פב, א). והכפירים אינן בקיאין לקרות, וצריכין שיקראנה להם אחד מבני העיר, ולא הטיחום החבמים להתאחר ולבא ביום ארבעה עשר, ופעמים שיום הכניסה בשלשה עשר ופעמים שהוא באחד עשר. חל **ארבעה עשר** להיות בקרב עשרי עיריות ויבשין ויבשין חומה קרין בו ביום — בקריאת המגילה בשבת, גזירה שמא יטלנה בידו, ואם תאמר: יאחרו המוקפין עד אחר שבת הוזה ליה ששה — עשר, ואמר קרא ולא יעבור. חל להיות **אחר שבת כפירים** מקרימין ליום הכניסה — הדוה ליה אחד עשר, וטפי ולא משכחת לה יום הכניסה שלפני פורים מוקדם לו. הכפירים היום ליום הכניסה לא מקדמינן. **נמרא** רבין גרסינן: **מנלן מנלן ברבעינן למיטר לקמן וכו'** — והכי פירושא: מנלן דאדאד עשר ושנים עשר ושלשה עשר חזו לקריא דארבעה עשר וחמשה עשר דאדאד כקריא קא מהדר מנמרא: מנלן בתמיא, הוא לאו חובה היא, אלא חבמים הקדילו עלהון, ברבעינן למימר לקמן. **כדי שיספיקו** — שדו פניין ביום פורים להספיק צורכי סעודת פורים לבני העיריות. אן הכי קאמרין — אן דמיטעיא לן מנלן, הכי קאמרין. **מכדי** — מדהקילו חבמים על הכפירים להקדים — עד כרחק אנשי כנסת הגולה שתיקנו בימי מרדכי ואסתר את שמחת הפורים וקריאת המגילה — כולדה הני זימני תיקון, ונתנו רשות לקרות. **דאי סלקא דעתך** — ארבעה עשר וחמשה עשר תקון הכתובין במגילה, ות לא. **הכי אתי רבנן** — דבתרייתו ועקר קנתא. והתירו להקדים בתמיא. **אלא פורים אייתי תקון** — ויכין דאיתנה תקון דאי רבוניהו במגילת אסתר, היינו דמיבעיא לן והכי רמיאז, ומנלן. **לגופיה** — לארבעה עשר וחמשה עשר המפורשים בספר. **לימא קרא** — את ימי הפורים האלה בומר" — ממשמע: בומר המפורש רבים. **ומכדי שיספיקו** — האי דנקט זמנים לשון רבם. **זמנו** — ש מוקפין לאו כומט לא פורים, אלא יתבונן "בומר" הוה משמע מן אחד לשלשון, "אי

מְגִילָה

מגילה נקראת באחד עשר, בשנים עשר, בשלשה עשר,
בארבעה עשר, בחמשה עשר, לא פחות ולא יותר.
כריכין המוקפצין חומה מימות יהושע בן נון קורין בחמשה
עשר. כפרים ועיירות גדולות קורין בארבעה עשר, אלא
שהכפרים מקדימין ליום הכניסה. כיצד? חל להיות
ארבעה עשר בשני - כפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום,
ומוקפות חומה למחר. חל להיות בשלישי או ברביעי -
כפרים מקדימין ליום הכניסה, ועיירות גדולות קורין בו
ביום, ומוקפות חומה למחר. חל להיות בחמישי - כפרים
ועיירות גדולות קורין בו ביום, ומוקפות חומה למחר. חל
להיות ערב שבת - כפרים מקדימין ליום הכניסה, ועיירות
גדולות ומוקפות חומה קורין בו ביום. חל להיות בשבת
- כפרים ועיירות גדולות מקדימין וקורין ליום הכניסה,
ומוקפות חומה למחר. חל להיות אחר השבת - כפרים
מקדימין ליום הכניסה, ועיירות גדולות קורין בו ביום,
ומוקפות חומה למחר. **גמרא** "מגילה נקראת באחד
עשר". מגול? מגול? כדבעינו למימר לקמן: חכמים חקילו
על הכפרים להיות מקדימין ליום הכניסה כדי שישפוקו
מים ומזון לאחיהם ששכפרים! אגון הכי קאמרין: מקדי,
בולחו אנשי כנסת הגדולה תקנינהו, דאי סלקא דעתך
אנשי כנסת גדולה ארבעה עשר וחמשה עשר תקון - איתו
רבנן ועקרי תקנתא דתקינו אנשי כנסת הגדולה? והתנן:
אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו אלא אם כן
גדול ממנו בחכמה ובמנון! אלא פשיטא - בולחו אנשי
כנסת גדולה תקינו. היכא רמיזא? אמר רב שמן בר אבא
אמר רבי יוחנן: אמר קרא: "לקחם את ימי הפרים האלה
בזמניהם" - וזמנים הרבה תקנו להם. האי מביעיא ליה

לנפיה! אם כן לימא קרא "זמן". מאי "זמניהם"? - וזמנים טובא. ואפתי מיבעי ליה: זמנו של זה לא בזמנו של זה! אם כן לימא קרא "זמנים" וזמנים?
מאי "זמניהם"? שמעת מינה בוליה. אימא: זמנים טובא! "זמניהם" דומיא ד"זמנים", כזה "זמנים" תרי - אף "זמניהם" תרי - ואימא תריסר ותליסרי? בדאמר רב שמואל בר יצחק: שלשה עשר זמן קהילה לכל היא, ולא צריך לרבויי. הכא נמי שלשה עשר זמן קהילה לכל היא ולא צריך לרבויי. - ואימא שיתסר וישיבסר! "ולא יעבור" פתיב. ורבי שמואל בר נחמני אמר: אמר קרא: "בזמנים אשר נחו בהם היהודים." "בזמנים" פתיב - לרבות אחד עשר ושנים עשר. ואימא תריסר ותליסר! אמר רב שמואל בר יצחק: שלשה עשר זמן קהילה לכל היא, ולא צריך לרבויי. ואימא שיתסר וישיבסר! "ולא יעבור" פתיב. רבי שמואל בר נחמני מאי טעמא לא אמר כ"ב בזמניהם"? זמן זמנים וזמניהם לא משמע ליה. ורב ששן בר אבא, מאי טעמא לא אמר מ' בזמנים"? אמר לר: ההוא לדורות הוא דכתיב. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: זו דבריה רבי עקיבא סתימתאה דדריש זמן זמנים וזמניהם. אבל חכמים אומרים: אין קורין אותה אלא בזמנה. מיתבי: אמר רבי יהודה אימתי - בזמן שהשנים פתיקין, וישראל שרוין על אדמתן. אבל בזמן הזה, הואיל ומסתפלין בה - אין קורין אותה אלא בזמנה. רבי יהודה אליבא דמאן? אימא אליבא דרבי עקיבא - אפילו בזמן הזה איתא להאי תקנתא. אלא לאו - אליבא דרבנן, ובזמן שהשנים פתיקין וישראל שרוין על אדמתן מיהא קרינן! תיובתא דרבי יוחנן! תיובתא. איבא דאמרי: אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: זו דבריה רבי עקיבא סתימתאה. אבל חכמים אמרו: בזמן הזה, הואיל ומסתפלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה. תניא נמי הכי: אמר רבי יהודה: אימתי - בזמן שהשנים פתיקין וישראל שרוין על אדמתן, אבל בזמן הזה, הואיל ומסתפלין בה - אין קורין אותה אלא בזמנה. רב אשי קשא ליה דרבי יהודה אדרבי יהודה, ומכוס

ועוד האמר רב חסדא מ"ס וסמך כו' – השתא סלקא דעתך דמנצפ"ך מיירי בסתמות. ותימה: דבמסכת שבת פרק "הבונה" (דף קד. קר.) ושם משמע איפכא, מדקאמר התם: בשלמא פתוח ועשאו סתום – עליוי עליה, דאמר רב חסדא כו', אלא סתום ועשאו פתוח גרועי גרעיה, דאמר רבי ירמיה מנצפ"ך וצופים אמרום, אלאמא מנצפ"ך איירי בפתוחות!

ואומר רבינו יצחק: דגמרא ודשבתו מסיק ליה קנני, ידיע מתחילה מלתיא דרב חסדא, וגם איירי ליה מעיקרא בפתוחות, והוצרך להעמיד מנצפ"ך בפתוחות ולא תקשה דרב חסדא. והכא הכי קאמר: ותסבירא והכתיב "אלה המצות" וחק קושיא איתותב בין בפתוחות בין בסתמות. ועוד: אם תמצא לומר דבסתמות איירי – אתי תקשה האמר רב חסדא מ"ס וסמך וכו', וכן פירש רבינו חם, וזה לשונו שהגיה בספר הישר: מנצפ"ך צופים אמרום כמו "קול צופיך" (ישעיה נב) – נביאים. "צופים מחר אפרים" (שמואל א) ממתים נביאים (מצופים) שעמדו להם לישראל, והיו צופים הללו לאחר שחפר אמון את התורה. ומשום לשון נופל על הלשון נקרא מנצפ"ך, בלשון צופיך. ותסבירא והכתיב "אלה המצות", ועוד: האמר רב חסדא מ"ס וסמך שבלחות וכו', ומשנה: אין, מהו הוי, ולא קשיא מיד, דרבי ירמיה מוקי לה בסתמות. וכי מטי במגילה פריך מהא דרב חסדא, דהכי אורחיה, ולי הכא קא מרדכי ליה "מאלה המצות" נמי פריך, ומשני שפיר. ומתוך הסוגיא דמגילה ושבת מוכח תרוייהו. ורבי ירמיה קאמר מנצפ"ך צופים אמרום – אפתחות ואסתמות, וכדמסיק התלמוד.

במנצפ"ך

ומוקים לה לברייא פרכי יוסי בר יהודה. וכו' אמר רבי יהודה בזמן הוה הואיל ומסתכלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה? ורמניה, אמר רבי יהודה: אימתי – מקום שנכנסין בשני ובחמישי, אבל מקום שאין נכנסין בשני ובחמישי – אין קורין אותה אלא בזמנה. מקום שנכנסין בשני ובחמישי מיהא קרינן, ואפילו בזמן הוה! ומוקים לה לברייא פרכי יוסי בר יהודה. ומשום דקשיא ליה רבי יהודה אדרבי יהודה מוקים לה לברייא פרכי יוסי בר יהודה? רב אשי שמע ליה דאיכא דתני לה רבי יהודה, ואיכא דתני לה רבי יוסי בר יהודה, ומדקשיא ליה דרבי יהודה אדרבי יהודה אמר: מאן דתני לה פרכי יהודה – לאו דווקא, מאן דתני לה פרכי יוסי בר יהודה – דווקא. "פרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון קורין בחמשה עשר וכו'" מנהגי מילי? אמר רבא: דאמר קרא: "על בן היהודים הפרוים הישבים בערי הפרוות" וגו' מדפרוים בארבעה עשר – מוקפין בחמשה עשר. ואימא: פרוים בארבעה עשר – מוקפין כלל כלל לא!

ולאו ישאל ניהו? ועוד, "מהו דער כוש" פתיב. ואימא: פרוים בארביסר, מוקפין בארביסר ובחמיסר, דכתיב: "לחיות עשים את יום ארבעה עשר להדש אדר ואת יום חמשה עשר [וב] ככל שנה" אי הוה פתיב: "את יום ארבעה עשר וחמשה עשר" – דקראמרת, השתא דכתיב: "את יום ארבעה עשר ואת יום חמשה עשר" – אתא "את" ופסיק: הני בארבעה עשר, והני בחמשה עשר. ואימא: פרוים בארביסר, מוקפין – אי בעו בארביסר, אי בעו בחמיסר! אמר קרא: "בזמניהם" – זמנו של זה לא זמנו של זה. – ואימא בתלריס! בשושן. אשפחן עשייה; זכירה מנלן? אמר קרא: "והימים האלה נזכרים ונעשים", איחש' זכירה לעשייה. מתניתין דלא כי האי תנא, דתנא, רבי יהושע בן קרחה אומר: פרכין המוקפין חומה מימות אחשורוש קורין בחמשה עשר. מאי טעמא דרבי יהושע בן קרחה? כי שושן, מה שושן מוקפת חומה מימות אחשורוש וקורין בחמשה עשר – אף כל שמוקפת חומה מימות אחשורוש קורין בחמשה עשר. ותנא דין מאי טעמא? יליף "פרוי" "פרוי", פתיב הכא: "על בן היהודים הפרוים" וכתיב התם: "לבד מערי הפרוי הרבה מאד". מה לחלן מוקפת חומה מימות יהושע בן נון – אף פאן מוקפת חומה מימות יהושע בן נון. בשלמא רבי יהושע בן קרחה לא אמר פתנא דין – דלית ליה "פרוי" "פרוי". אלא תנא דין מאי טעמא לא אמר פרכי יהושע בן קרחה? מאי טעמא? דהא אית ליה "פרוי" "פרוי"! הכי קאמר: אלא שושן דעכבא כמאן? לא כפרוים ולא כמוקפין! אמר רבא, ואמרי לה דבי: שאני שושן הואיל ונעשה בה גם. בשלמא לתנא דין – היינו דכתיב: "מדינה ומדינה ועיר ועיר". "מדינה ומדינה" – לחלק בין מוקפין חומה מימות יהושע בן נון למוקפת חומה מימות אחשורוש. "עיר ועיר" נמי – לחלק בין שושן לשאר עירות. אלא לרבי יהושע בן קרחה, בשלמא "מדינה ומדינה" – לחלק בין שושן לשאר עירות, אלא "עיר ועיר" למאי אתא? אמר לך רבי יהושע בן קרחה: ולתנא דין מי ניהא? בין דאית ליה "פרוי" "פרוי", "מדינה ומדינה" למה לי? אלא, קרא לדרשה הוא דאתא, וכדרכי יהושע בן לוי הוא דאתא. דאמר רבי יהושע בן לוי: כרד וכל הפסוק לו וכל הנראה עמו נידון בכרד. עד כמה? אמר רבי ירמיה ואיתימא רבי חייה בר אבא: כמחמתן לטבריא. מיל. ולימא מיל! הא קא משמע לן: דשעורא מיל כמה הוי? – כמחמתן לטבריא. ואמר רבי ירמיה ואיתימא רבי חייה בר אבא: מנצפ"ך צופים אמרום. ותסבירא! והכתיב: "אלה המצות" שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה! ועוד, האמר רב חסדא: מ"ס וסמך שבלחות

בם

ואוקי לה לחר ברבייהא – דלעיל כרבי יוסי בר יהודה. אימתי – מקדימים. מקום שנכנסים בו' – במקום שביט דין קבוע והכפרים נכנסים שם ליום הדין כשיש להם הריב. אבל מקום שאין נכנסין – דרך הקדמה לאו קולא היא לכפרים – אין קורין אותה אלא בזמנה. משום דקשיא ליה כו' – בתמיא. הפרוים – עיר שאין לה חומה, ומתוך כך ישיבתה נפוצ ופרוה, ומורחק משכונה לשכונה. מוקפין בחמשה עשר – שהרי שני ימים כתובין שם, ומדקבע ארבעה עשר לפרוים – שדייה חמשה עשר למוקפין. כלל כלל לא – וחמשה עשר דכתיב במגילה שדייה לשושן, כדרך שנהו בו בשעת הכנס. מהו דיעד כוש כתיב – שקיבלו עליהם פורים, דכתיב "וישלח ספרים בכל מדינות המלך" אחרשוש וגו' לקיים עליהם, ואף על גב דלא כבן חורזי וכוש כתיב קרא, וכן דכתיב בכל מדינות המלך אחרשוש – הרי מהו דיעד כוש. בכתבי לחיות עושים – מסקנא דקושיא היא, ולא תירוצא הוא. ואימא פרוים בארבעה עשר – דהא קבעיהו קרא. אבל מוקפין דלא קבעיהו קרא, אי בעו בארביסר – ליקרי, אי בעו בחמיסר – ליקרי. ואימא מוקפין בשלשה עשר – וקרא דכתיב בחמשה עשר – לשושן הוא דקבע, כדרך שעשו בחמשה עשר בשנה ראשונה. ומשני בשושן – כיון דלא רמז לך הכתוב זמן המוקפין אימא הוא, ואשכחן שושן שעשו בחמשה עשר – מסתברא שאותו היום שייר למוקפין. אשכחן עשייה – דמשתה ויום טוב שתהא פרוים בארבעה עשר, ומדקבע בחמשה עשר. זכירה – קריאת מגילה. מנלן – שנבעה להם זמן לפרוים בארבעה עשר הא בהאי קרא ד"על בן היהודים הפרוים היושבים בערי הפרוות עושים את יום ארבעה עשר וגו'" עשייה הוא דכתיב. איתקש זכירה לעשייה – הלכך זמן אחד להם. וכתיב התם – בביתא הארץ בימי משה ויהושע: "לכב מערי הפרוי הרבה מאד". מה לחלן מימות יהושע – ולא גרסינן מה לחלן מוקפין חומה מימות יהושע, דהא פרוים לאו מוקפין חומה ניהו. אף כאן מימות יהושע – אף פרוים האמור כאן במעשה המן פפרוי דיהושע קאמר, ואף על גב דלאחר כן נעשה מוקף – הוי פרוים לענין מגילה. פרוי פרוי – לא גמרי שושן חוה מרביה, ואין אדם דן גזירה שוה מעצמו, אלא אם כן קיבלה מרבו. הכי קאמר אלא שושן דעכבא כמאן – אי ילפינן חק גזירה שוה, היאך עשו אותן שבשושן בחמשה עשר? הא פרוי הוא, ולא ידעינן בה שהוקפה מימות יהושע. הואיל ונעשה בה גם – שניתן להם גם מחר לעשות כדת היום להרוג בשונאיהם שני ימים – על כרחן לא נחו עד חמשה עשר, וכך קבעה לדורות. פרינה ופרינה עיר ועיר – גבי זכירה ועשייה כתיב "והימים האלה נזכרים ונעשים" וגו'. משמע מדינה ומדינה כמנהגה ועיר ועיר כמנהגה, למדנו שיש מנהג חלוק במדינות, ומנהג חלוק בעירות. לחלק בין שושן לשאר עירות, ואף על פי שאף היא בכלל פרוים – הוקבעה בחמשה עשר. הכי גרסינן – אלא לרבי יהושע בן קרחה בשלמא מדינה ומדינה לחלק בין מוקפין חומה מימות אחשורוש לשאין מוקפין מימות אחרשוש. עיר ועיר למאי – הרי כל הפרוים שוין וכל המוקפין שוים, ואין חילוק בין עיר ועיר. ודכתיב יהושע בן לוי – ובחלוק אהייר כלל, אלא הכי קאמר: כל עיר ועיר הסמוך למדינה שתהא כמותה. נידון בכרד – וקורין בחמשה עשר הסמוך, אף על גב שאינו נראה, נראה אף על פי שאינו סמוך, הכי מפרש לקמן. עד כמה – חשיב לה סמוך. מנצפ"ך – ככל אותיות. צופים אמרום – נביאי הדורות.

מגילה דף ב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) קצא

וכדי ליישב, מוקים לה –[הוא מעמיד] לבריתא לעיל לא כרבי
יהודה, אלא כרבי יוסי בר יהודה.
הגמרא מבארת מה הוקשה לרב אשי: ומי אמר רבי יהודה
בברייתא שבזמן הזה הואיל ומסתכלין בה ויטעו ויעשו פסח שלא
בזמנו, אין קורין אותה אלא בזמנה. ודמיניה ממשנה להלן (ה), אמר
רבי יהודה, אימתי מגילה נקראת בי"א בי"ב ובי"ג, במקום שבית דין
יושב בקביעות ובני הכפרים נכנסין לשם בשני ובחמישי, אבל מקום
שאין בית דין, ואין נכנסין בשני ובחמישי, אין רוח לכפרים
בהקדמה, ואין קורין אותה אלא בזמנה. הרי שסובר שבמקום
שנכנסין בשני ובחמישי, מהא קרינן – קוראים בי"א וי"ג, ואפילו
בזמן הזה, וקשה על מה שאמר בברייתא שבזמן הזה קוראים אותה
רק בזמנה. ולכן מוקים לה לברייתא כרבי יוסי בר יהודה.
מקשה הגמרא: וכי משום דקשיא ליה לרב אשי דרבי יהודה אדרבי
יהודה הוא משנה את הגירסא ומוקים לה לברייתא כרבי יוסי בר
יהודה. מתרצת הגמרא: רב אשי לא שינה הגירסא מחמת השריא,
אלא דרשמוע ליה דאיבא דתני לה – ששמע שיש מי ששנה את
הברייתא כרבי יהודה, ואיבא דתני לה כרבי יוסי בר יהודה, ומכח
דקשיא ליה דרבי יהודה אדרבי יהודה, אמר, מאן דתני לה לברייתא
כרבי יהודה, לאו דיוקא – לא דייק, שהרי היה סתירה בדברי רבי
יהודה, ומאן דתני לה כרבי יוסי בר יהודה, דיוקא – דייק בדבריו.
שנינו במשנה: כפרים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון קורין
בחמשה עשר וכו', מבררת הגמרא: מנהני מילי שהמוקפים קוראים
בט"ו. אמר רבא, דאמר רבא (אסתר ט ט) 'על בן יהודה הפדיום
הישיבים בעיר ההפדות וגו' עשים את יום ארבעה עשר לחדש אדר
שמחה ומשחה ויום טוב, ונאמר אחר כך (שם כא) 'את יום ארבעה
עשר לחדש אדר ואת יום חמשה עשר בו, וזמנה שמפורש דפדיום
עושים בארבעה עשר, נמצא שמוקפין עושים בחמשה עשר.
מקשה הגמרא: ואימא שפרוים יקראו בארבעה עשר, ואילו מוקפין
בכל כולל לא, וט"ו הוא רק לבני שושן, שנהו בו בשעת הנס. דוחה
הגמרא: וכי מוקפים לאו ישראל ניהו, ומדוע שלא יעשו את חג
הפורים. ועוד, 'מהדו יעד בוש' כתיב (שם א כ) שמלך ואחשורוש,
וכששלח מרדכי שיקימו את ימי הפורים כתוב (שם ט ז) 'וישלח
ספרים אל כל היהודים אשר בכל מדינות המלך אחשורוש',
וכלולים בזה גם המוקפים.
מקשה הגמרא: ואימא שפרוים רק בארביסר – בי"ד, שנאמר
'הפורים וגו' עושים את יום ארבעה עשר, ומוקפין גם בארביסר
וגם בחמיסר, כדכתיב 'להיות עשים את יום ארבעה עשר לחדש אדר
ואת יום חמשה עשר [בו] בכל שנה ושנה'. מתרצת הגמרא: אי הוה
כתב הפסוק 'את יום ארבעה עשר בחמיסר', אבל השתא דכתיב
בארביסר – כפי שמאמר, שמוקפים בשניהם, אבל השתא דכתיב
'את יום ארבעה עשר ואת יום חמשה עשר', אהא –[בא] 'את' ופסיק
– מפסיק בין י"ד וט"ו, לומר דתני –[פורים] רק בארבעה עשר, ותני
–[מוקפים] רק בחמשה עשר.
מקשה הגמרא: ואימא שפרוים רק בארביסר, ומוקפין שלא קבעו
להם יום, אי קעו –[אם] ירצו יקראו בארביסר, ואי קעו בחמיסר.
מתרצת הגמרא: מאחר ואמר קרא (שם לא) 'בזמניהם', נלמד שלכל
מקום יש זמן, וזמנו של זה לא זמנו של זה – שזמן הפורים של
המוקפים שונה מהפורים, ואין אחד עושה בשל חבירו, ואם זמן
הפורים בי"ד וכמפורש בפסוק, זמן המוקפים הוא בט"ו.
מקשה הגמרא: ואימא שמוקפים בכליסר – בי"ג. והפסוק שהוכיח
ט"ו הוא לשושן. מתרצת הגמרא: מאחר ולא מפורש מתי יעשו
המוקפים, ומצאנו שבשושן עשו בט"ו, מסתבר שיעשו המוקפים
בשושן.
שואלת הגמרא: אימא דקשיא – מצאנו אכן לגבי עשיית משתה
ושמחה שפרוים עושים בי"ד ומוקפים בט"ו, אבל לגבי קריאת
המגילה שהיא ובינה של הנס, מנלן שפרוים בי"ד ומוקפים בט"ו.
עונה הגמרא: דאמר רבא (שם כח) 'ותימים האלה נזכרים ונעשים',
איתקש –[הוקשה] ובינה לעשייה, כשם שבעשייה פרוים בי"ד
ומוקפים בט"ו, כך גם בקריאת המגילה.

התבאר במשנה שמוקפים הקוראים בט"ו היינו כרכים שמוקפים
חומה מימות יהושע. מבארת הגמרא: מנהני מילי כי האי תנא –
משנתנו אינה כתנא זה, דתנאי רבי יהושע בן קרחה אמר, כרבי
המוקפין חומה מימות אחשורוש, קורין בחמשה עשר. ומבואר
שלדעת רבי יהושע בן קרחה דין 'מוקף' תלוי בזמן אחשורוש.
הגמרא מבארת במה נחלקו: מאי טעמא דרבי יהושע בן קרחה
שתלוי בדין מוקף בימות אחשורוש. לפי שתקנו שמוקפים יעשו
בט"ו בשושן, ומסתבר שתיקנו למי שהיפך כי שושן – כשושן, מה
שושן מוקפת חומה מימות אחשורוש וקורין בה בחמשה עשר, אה
כל עיר שמוקפת חומה מימות אחשורוש קורין בה בחמשה עשר.
מבארת הגמרא: ותנא דידן – של משנתנו, שתלה דין מוקף בימות
יהושע, מאי טעמא. משום דלילא גזירה שוה 'פרוי' 'פרוי', כתיב
הא (שם ט) 'על בן יהודה הפדיום', וכתיב היום – בביתא ישראל
לעבר הירדן (דברים ג א) 'ערים בצרות חומה גבהה דלתים ובריח
לבר מערי הפדיום מאד', מה להלן (מוקפת חומה) 'פרוי' היינו
בכניסתם לארץ והוא מימות יהושע בן נון, אה כאן במגילה הכוונה
לפרח (מוקפת חומה) מימות יהושע בן נון.
מקשה הגמרא: בשלמא רבי יהושע בן קרחה לא אמר כתנא דידן
שתלוי בימות יהושע, משום דלית ליה – שלא קיבל מרביתו גזירה
שוה פרוי פרוי, ולכן נקט שתיקנו כשושן שהוקפה רק בימות
אחשורוש. אלא תנא דידן, מאי טעמא לא אמר כרבי יהושע בן
קרחה שתלוי בימות אחשורוש.
תמיהה הגמרא: וכי יש להקשות מאי טעמא, הרי ברור הטעם, דהא
אית ליה – שהרי לומד 'פרוי' 'פרוי'. מבארת הגמרא: הכי קאמר –
כך כוונת השאלה, בשלמא לרבי יהושע בן קרחה מובן שבשושן
עשו בט"ו, כיון שהיתה מוקפת בשעת הנס, אלא לתנא דידן שתלוי
בימות יהושע, קשה, שושן דעכבא – שעושה בט"ו כמאן היא
עושה, לא כפרוים ולא כמוקפין. כלומר, מאחר ולא ידוע שמוקפת
מימות יהושע היא נחשבת פרוי, ומדוע קוראים בה בט"ו. מתרצת
הגמרא: אמר רבא, ואמר לה שאמר זאת כרי, שאני שושן – שונה
שושן משאר הפרחים, הואיל ונעשה בה גם שלחמו יום נוסף ונחו
רק בט"ו, ולכן קבעו לדורות שיקראו בה בט"ו.
מקשה הגמרא: בשלמא לתנא דידן שתלוי בימות יהושע, היינו
דכתיב (שם כח) 'ותימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור וגו'
מדינה ומדינה ועיר ועיר, שמשמע שמוחלקים המדינות וכן
העיריות, והיינו שמדינה ומדינה בא לחלק בין המדינות המוקפין
חומה מימות יהושע בין נון שקוראים בט"ו, למוקפת חומה מימות
אחשורוש שקוראים בי"ד, ועיר ועיר נמי בא לחלק בין שושן לשאר
עיריות, ששושן אף שהיתה פרויה בימי יהושע, זמנה בט"ו. אלא
לרבי יהושע בן קרחה שתלוי בימות אחשורוש, בשלמא מדינה
ומדינה, בא לחלק בין שושן המוקפת מימות אחשורוש, לשאר
עיריות שאינן מוקפות מימות אחשורוש. אלא עיר ועיר, למא
אהא, הלא כל הפדיום מימות אחשורוש שוים וקוראים בי"ד וכל
המוקפים מימות אחשורוש שוים וקוראים בט"ו.
מתרצת הגמרא: אמר לה רבי יהושע בן קרחה, וכי לתנא דידן מי
ניהא, הלא כיון דאית ליה 'פרוי' 'פרוי', ולומד משם שתלוי בימות
יהושע, אם כן מדינה ומדינה למה לי. אלא מוכרח שאינו מלמד
על שינוי בין מדינות, אלא קרא שכתוב 'מדינה ומדינה ועיר ועיר'
לדרשה אחרת הוא דאמא, וכדכתיב יהושע בן נון הוא דאמא, שכל
עיר הסמוכה למדינה, דינה כמדינה, דאמר רבי יהושע בן נון, בדר
המוקף חומה, וכל מקום הקמוף לו – לברך, וכן כל מקום הנראה
עמו – מהכרך, נידון ככרך וקוראים בו בט"ו.
מבררת הגמרא: עד פה אה המרחק ביניהם ויחשב סמוך. אמר
רבי ירמיה, ואימא שאמר זאת רבי חייא בר אבא, כמו המרחק
מחמתן –[שם מקום] למכרזא, דהיינו מיל.
מקשה הגמרא: מדוע האריך רבי חייא בר אבא בדבריו, ולימא
שהשיעור הוא מיל. מתרצת הגמרא: הא קא משמע לן – הוא רצה
להשמיענו דשיעורא דמיל כמה הוי – כמה הוא שיעור מיל, כמו
המרחק מחמתן למכרזא.

בְּהִנְחָא. מבררת הגמרא: מאן נִנְחָה – מי האַנְשִׁים שהיו עמו. אָמַר
 רַבִּי יִרְמְיָה וְאִתְיָמָא רַבִּי חִינְיָא בְּרַ אָבָא, זֶה חֲנִי וְזִכְרָהּ וּמְלָאכִי. נמצא
 שיש דבר דאִינְהוּ – חגי זכריה ומלאכִי עֲדִיפִי מִינֵיהּ – מדינאל, ויש
 דבר דאִינְהוּ – (דניאל) עֲדִיפִי מִינֵיהּ. מבארת הגמרא: אִינְהוּ עֲדִיפִי
 מִינֵיהּ, דאִינְהוּ נְבִיא – שהתנבאו בשליחות המקום, ואִינְהוּ לֹא נְבִיא
 – לא שלח למסור נבואה לישראל. ואִינְהוּ עֲדִיפִי מִינֵיהּ, דאִינְהוּ
 חֲנִי – הוא ראה את מראה הנבואה, ואִינְהוּ לֹא חֲנִי.
 שואלת הגמרא: וְכִי מֵאַחֵר דְּחָגִי זְכָרִיהּ וּמְלָאכִי לֹא חֲנִי, מַאי טַעְמָא
 אִיבְעִיתִי – מדוע פחדו. עונה הגמרא: אָף עַל גַּב דְּאִינְהוּ לֹא חֲנִי,
 מכל מקום מְלִיכֵיהּ חֲנִי – השר שלחם ברקיע ראה את המראה,
 ולכך פחדו.
 אָמַר רַבִּינָא, שְׂמַע מִינָהּ, הָאִי מֵאַן דְּמִיבְעִית – אדם שמפחד, אָף עַל
 גַּב דְּאִינְהוּ לֹא חֲנִי – אף שאינו רואה דבר שהוא מפחד ממנו, מְלִיכָה
 חֲנִי – השר שלו רואה זאת, ולכן הוא מפחד. מוסיף רבינא: מַאי
 תַּקְנִיתָהּ שְׁלֵא יִנּוּק, לִיכְרִי קְרִיאת שְׂמַע. וְאִי קָאִים – (עומד) בְּמִקּוֹם
 הַמְנוּפָּת שֶׁאֵסוּר לְקְרוֹא שָׁם, לִישׁוֹן מְדוּכָתִיהּ – ידלג ממקומו
 אֲרֻבַּע עָרְמִידִי – אמותו. וְאִי לֹא יָכוֹל לְדַלֵּג, לִימָא חֲבִי – לחש זה,
 עִיזָא דְּכִי מְכִיחַ שְׂמִינָא מִינָא – העיזים בבית המטבחים שמנים
 ממנו, לך אליהם ודחינו.
 שנינו לעיל שדורשים את תיבות 'מדינה ומדינה ועיר ועיר'.
 שואלת הגמרא: וְהַשְׁתָּא דְּאִמְרַת שְׂמִינָא וְמִדִּינָה וְעִיר לְדִרְשָׁה
 בָּא, ללמד שנראה או סמוך לכך קוראים ב"ה, אם כן המשך
 הפסוק 'משפחה ומשפחה' לְמָא – מה בא ללמד. אָמַר רַבִּי
 יוֹסִי בְּרַ חֲנִינָא, לְהִבִּיא – לרבות משפחות כהונה וְלִזְמָה שְׂמִינָא
 עֲבֻדָּתָן בַּמִּקְדָּשׁ וּבְאֵין לְשִׁמּוֹעַ מִקְרָא מְנִיחָה בְּצִיבּוּר. וכדאָמַר רַב
 יְהוּדָה אָמַר רַב, בְּהִנֵּים עֲבֻדָּתָן, וְלִזְמָה בְּדוּכְנָן לְשִׁיר בַּעַת הַקְּרָבָן,
 וְיִשְׂרָאֵל בְּמַעֲמָדָן עַל הַתְּמִיד בְּשִׁלְחוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל. כֹּהֵן מְכַתֵּלִין
 עֲבֻדָּתָן וּבְאֵין לְשִׁמּוֹעַ מִקְרָא מְנִיחָה. רַחֵם לָכֵן: תִּנָּא נָמִי חֲבִי,
 בְּהִנֵּים עֲבֻדָּתָן, וְלִזְמָה בְּדוּכְנָן, וְיִשְׂרָאֵל בְּמַעֲמָדָן, כֹּהֵן מְכַתֵּלִין
 עֲבֻדָּתָן וּבְאֵין לְשִׁמּוֹעַ מִקְרָא מְנִיחָה. וּמִכָּאֵן מְכַבֵּד שֶׁל בֵּית רַבִּי –
 מצאו רבי ותלמידיו סמוך, שְׂמִינָא תַלְמוּד תוֹרָה וּבְאֵין לְשִׁמּוֹעַ
 מִקְרָא מְנִיחָה, שלמדו קל וחומר מְעַבְדָּה בַּמִּקְדָּשׁ, וְזִמָּה עֲבֻדָּה
 שְׁהִיא חֲמוּדָה, ומכל מקום מְכַתֵּלִין לָהּ לְשִׁמּוֹעַ מִגִּילָה, תַלְמוּד
 תוֹרָה שְׁקֵל מַעְבֻּדָה, לֹא כָּל שָׁבֶן שֶׁמְבַטְלִים לְשִׁמּוֹעַ מִגִּילָה.
 מקשה הגמרא: וְכִי עֲבֻדָּה חֲמוּדָה מְתַלְמוּד תוֹרָה, וְהַתְּכִיב בְּבִיבּוּשׁ
 יִרְחִיחוּ (ידועה ה' יגיד) יִרְחִיחוּ בְּהִיּוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּירְחִיחוּ וְיִשָּׂא עֵינָיו וְיָרָא וְהָנָה
 אִישׁ עוֹמֵד לְגִידּוֹ [וְגו'] וְחָרְבוּ שְׁלֹפָה בְּיָדוֹ, וְזֶלֶךְ יְהוֹשֻׁעַ אֱלִיּוֹ וְיִאמְרָ
 לוֹ הִלְנָה אֶתְהָ אֵם לְצִינּוֹ. וְיִאמְרָ לָא, כִּי אֲנִי שָׂר צָבָא ד' עָתָה
 בָּאֵתִי וְיַפֵּל יְהוֹשֻׁעַ אֶל פְּנֵי אֶרְצָה וְיִשְׁתַּחֲוִי (ל'אפיו).
 לפני שמבארת הגמרא את ההוכחה, היא מקשה: וְהִכִּי עֲבִיד חֲבִי
 – כיצד השתחוה יהושע למי שאינו מכיר, וְהָאֵמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן
 לֵוִי, אֲסוּר לְאֶדָם שִׁיתָן שְׁלוֹם לְחֲבִירוֹ בְּלִילָה, ש'שלו' שמו של ה',
 וְהִישָׁרִין שְׂמָא שָׂדִי הוּא וְאֲסוּר לומר שם ה' אצל מוֹזֵק, וּדְאִי שֶׁאֲסוּר
 לְהַשְׁתַּחֲוֹת לְשֵׁד שֶׁהוּא כְּמִשְׁתַּחֲוִה לְשַׁעֲרִים, וּמְדוּעַ לֹא חָשַׁשׁ
 שְׁהוּא שֵׁד. מתרצת הגמרא: שְׂאֵי הָתָם, כִּיּוֹן דְּאָמַר לִיהִי הַמְּלָאךְ 'כִּי'
 אֲנִי שָׂר צָבָא ה'' יָדַע שְׁהוּא לֹא שֵׁד.
 שואלת הגמרא: וְדִלְמָא שֵׁד הוּא וְשִׁשְׁכְּרִי לומר שהוא מלאך. עונה
 הגמרא: גְּמִירָה, דְּשִׁדִּים לֹא מְפָקִי – (מוציאים) שֵׁם שְׂמִים לְבְּשִׁלָּה,
 ואם אמר 'כי אני שר צבא ה'', ודאי שהוא מלאך.
 הגמרא חוזרת להוכיח שתורה חשובה מעבודה: אָמַר לוֹ הַמְּלָאךְ
 לִיהוֹשֻׁעַ, אָמֵשׁ – כשהעריב היום, בְּשִׁלְתָּם תְּמִיד שֶׁל בֵּין הָעֶרְבִים,
 שֶׁלֹּא הִיָּה לָכֵם לְהַשְׁתַּחֲוֹת בְּמִאֲרַב הָעִיר אֲלָא לְחַזּוֹר לְהַקְרִיב
 תְּמִיד, שֶׁאֵין זְמַן מִלְחָמָה בְּלִילָה. יְעוֹד, עֲבָשִׁי בְּלִילָה שֶׁאֵינוֹ זְמַן
 מִלְחָמָה, בְּשִׁלְתָּם תַלְמוּד תוֹרָה. אָמַר לוֹ יְהוֹשֻׁעַ, עַל אִיזָה מְהֵן
 וּ– מִשְׁתֵּי הַעֲבִירוֹת בָּאתָ לְהַעֲנִישְׁנִי. אָמַר לוֹ הַמְּלָאךְ, עָתָה בָּאתִי
 – באתי על העבירה של עכשיו, על ביטול תורה. וכששמע זאת
 יְהוֹשֻׁעַ, מִיד עָשָׂה תְּשׁוּבָה. וּבַעֲפֵם הִבָּאָה כְּשִׁצְרוֹ עַל הָעִי נִאֲמַר
 (שם ח) וְזֶלֶךְ יְהוֹשֻׁעַ בְּלִילָה הָיָה בְּתוֹךְ הָעָמֶק, וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,

בְּנֵם הָיוּ עוֹמְדִין, שהרי האותיות שבלוחות היו חקוקות מצד לצד,
 וממילא החלק הפנימי של מ"ם סתומה וסמ"ך עמד באויר. ומוכח
 שמים סתומה כבר היתה בלוחות, וכיצד אמר רבי ירמיה שצופים
 אמרו. מתרצת הגמרא: אֵין, אֲכַן הַפְּתוּחוֹת וְהַסְתוּמוֹת מְהֵן הָיוּ
 – היו קודם הנביאים, וְאִלּוּם לֹא הָיוּ דְּעֵי הִי – (מה) בְּאִמְצַע תִּיבָה
 וְהִי בְּסוֹף תִּיבָה, אם פתוחות באמצע וסתומות בסוף או להיפך,
 וְכַתּוּב פֶּעַם כָּךְ וּפֶעַם כָּךְ, עַד דָּאֵתוּ צוּפִים וְתַקִּינוּ, שֶׁאֵת הַפְּתוּחוֹת
 כוֹתְבִים בְּאִמְצַע תִּיבָה, וְאֵת הַסְתוּמוֹת בְּסוֹף תִּיבָה.
 מקשה הגמרא: סוֹף סוֹף אֵין חִידְשׁוֹ הַנְּבִיאִים מִזֶּה בְּאִמְצַע וּמִזֶּה
 בְּסוֹף, הֲרִי כְּתוּב 'אֵלֶּה הַמִּצְוֹת' וּדְרָשׁוּ שְׂאֵין נְבִיא עֲתִיד לְחַדֵּשׁ דְּבָר
 מְעַתָּה. מתרצת הגמרא: אֵלֶּא אֲכַן בְּתַחֲלִילָה הָיוּ שְׁנֵי סוּגֵי אוֹתוֹת,
 אֲלָא שְׂשִׁבְחִים – היכן כותבים את הפתוחות, והיכן את הסתומות,
 וְחֻזְרוּ הַנְּבִיאִים וְיִסְדּוּם, שִׁפְתוּחוֹת בְּאִמְצַע וְסְתוּמוֹת בְּסוֹף.
 מימרא נוספת בשם אמוראים אלו: וְאָמַר רַבִּי יְרֵמְיָה וְאִתְיָמָא רַבִּי
 חִינְיָא בְּרַ אָבָא, תְּרֻגּוֹם שֶׁל תוֹרָה, אֲוִנְקְלוֹס הֵנִר אָמְרוּ – תִּירְגְּמוּ, כִּפִּי
 שְׂקִיבֵל מִפִּי רַבּוּתוֹתֵינוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְתִרְגּוֹם שֶׁל נְבִיאִים,
 יוֹנָתָן בֶּן עוֹזִיָּאל אָמְרוּ, כִּפִּי שְׂקִיבֵל מִפִּי חֲנִי וְזִכְרָהּ וּמְלָאכִי. ובשעה
 שֶׁתִּירְגַּם יְהוֹשֻׁעַ אֶרְצֵי יִשְׂרָאֵל אֲרֻבַּע מֵאוֹת פָּרְסָה עַל אֲרֻבַּע מֵאוֹת
 פָּרְסָה, וְרִצְתָהּ בַּת קוֹל וְאָמְרָה מִי הוּא זֶה שְׁנִיחָה סְתֵרִי לְבִנִי אָדָם.
 עָמַד יוֹנָתָן בֶּן עוֹזִיָּאל עַל רִגְלֵיו וְאָמַר, אֲנִי הוּא שְׁנִיחָתִי סְתֵרִי לְבִנִי
 אָדָם, וְרִצְתָהּ בַּת קוֹל עוֹזִיָּאל שֶׁלֹּא לְכַבֹּד עֲשִׂיתִי כֵן, וְלֹא לְכַבֹּד בֵּית
 אָבָא, אֲלָא לְכַבֹּד עֲשִׂיתִי, כִּדִּי שִׁידְעוּ פִּירוּשִׁם וְלֹא יָרְבוּ מִתְּחִלָּה
 בְּיִשְׂרָאֵל. וְעוֹד בִּקֵּשׁ יוֹנָתָן לְגַלּוֹת תְּרֻגּוֹם שֶׁל כְּתוּבִים, אֲבָל יִצְחָק בֶּן
 קוֹל וְאָמְרָה לוֹ, דִּידָךְ שְׁגִילִית תְּרֻגּוֹם שֶׁל נְבִיאִים, וְאֵל תְּגַלֵּה תְּרֻגּוֹם
 שֶׁל כְּתוּבִים. מבארת הגמרא: מַאי טַעְמָא אֵין לְתַרְגֵּם אֶת הַכְּתוּבִים,
 מִשּׁוֹם דָּאִית בִּיה – בכתובים קִין מִשִּׁית סִפְרָא דְּנִיָּאל.
 מקשה הגמרא: וְכִי תְּרֻגּוֹם שֶׁל תוֹרָה אֲוִנְקְלוֹס הֵנִר אָמְרוּ, וְהָאֵמַר
 רַב אִיקָא בְּרַ אֲבִין אָמַר רַב חֲנַנְיָל אָמַר רַב, מַאי דְּכִתְבִי אַחֵר שְׁעִלָה
 עוֹרָא מִבְּבֵל (נחמיה ח) וְיִקְרָאוּ בְּסִפְרָא [ב] תוֹרַת הָאֱלֹהִים מְפֻרָּשׁ
 וְשׁוֹם שְׁכָל וְכִינֵי בְּמִקְרָא, וְדוֹרְשִׁים וְיִקְרָאוּ בְּסִפְרָא [ב] תוֹרַת
 הָאֱלֹהִים וְהָאֵמַר בְּמִקְרָא 'מְפֻרָּשׁ' וְהָאֵמַר תְּרֻגּוֹם הַתּוֹרָה. 'שׁוֹם שְׁכָל'
 אֵין חִילוּקִי תַּסְסוּקִין. וְכִינֵי בְּמִקְרָא אֵין פִּסְקִין וְ– יִגִּיוֹן הַמַּעֲמִים.
 וְאָמְרִי לָהּ שְׁוִיבֵינוּ בַּמִּקְרָא אֵין תַּסְסוּת – חסרות ויתירות. נמצא
 שכבר בימי עזרא היה תרגום של תורה. מתרצת הגמרא: אֲכַן
 הַתְּרֻגּוֹם הָיָה קוֹדֵם יָמֵי אֲוִנְקְלוֹס, אֲלָא שֶׁלֹּאֲחֵר מִכֵּן שְׂבָחוּם, וְחֻזְרוּ
 אֲוִנְקְלוֹס וּרְבּוּתוֹ וְיִסְדּוּם.
 הובא לעיל שכשתירגם יונתן את הנביאים, נודעזה הארץ.
 שואלת הגמרא: מַאי שְׂמָא דְּאִוִּרְיָתָא – כשתירגמו את התורה דלא
 אֲוִדְעוּהָ הָאֶרֶץ, וְאֵילוּ אֲדִנְבִיאִי – כשתירגמו את הנביאים
 אֲוִדְעוּהָ. עונה הגמרא: דְּאִוִּרְיָתָא מִיפְרָשָׁא מְלָתָא – דבריה
 מְפֻרָּשִׁים, וְהַתְּרֻגּוֹם אֵינוֹ מְגַלֵּה דְּבָרִים נִסְתָּרִים, אֲבָל דְּנְבִיאִי, אִיקָא
 מִיֵּלִי דְּמִיפְרָשֵׁן – יש דברים שניתן להבינם, ואִיקָא מִיֵּלִי דְּמַסְתָּמֵן –
 יש דברים סתומים שאי אפשר להבינם, וְהַתְּרֻגּוֹם מְגַלֵּה אֶת
 פִּירוּשִׁם, וְלָכֵךְ נִודְעָזָה הָאֶרֶץ, וְדוּגְמָא לְדְּבָרִים הַסְתוּמוֹת: דְּכִתְבִי
 לְגַבִּי הַגְּאֻלָּה הַעֲתִידָה (זכריה יב יא) בְּיָוִם הַהוּא יִגְדַּל הַמַּסְפָּד
 בִּירוּשָׁלַם בְּמַסְפַּד הַדְּרִימוֹן בְּבִקְעַת מְגִדּוֹן. וְאָמַר רַב יוֹסֵף, אֲלִמְלָא
 תְּרֻגּוּמָא דְּהָאִי קָרָא – ללא התרגום של פסוק זה לא ידענא מַאי
 קָאֵמַר – לא הייתי יודע מה כוונת הפסוק, לאִיזָה הַסְפַּד יִדְמָה
 הַסְפַּד לְעֵתִיד לְבוֹא, שֶׁלֹּא מִצָּאֵנוּ הַסְפַּד לְהַדְרִימוֹן בְּבִקְעַת
 מְגִדּוֹ. שֶׁהַתְּרֻגּוֹם מְפָרֵשׁ, בְּיוֹמָא הַהוּא יִכְנֵי מַסְפָּדָא – ביום ההוא
 יִגְדַּל הַמַּסְפַּד בִּירוּשָׁלַם, כְּשֵׁנִי הַסְפָּדִים גְּדוּלִים, בְּמַסְפָּדָא דְּהָאֵבָא
 בְּרַ עֲמִיר דְּקַטֵּל יִתִּיָּה הַדְּרִימוֹן בֶּן מְקִרְיָוִן בְּרָמּוֹת גִּלְגָּד – כהספד
 עַל אַחָאב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁהֲרֹג הַדְּרִימוֹן מֶלֶךְ אֲרָם בְּרָמּוֹת גִּלְגָּד,
 וּבְמַסְפָּדָא דְּיִשְׁאִיָּה בְּרַ אֲמֹן, דְּקַטֵּל יִתִּיָּה פִּרְעֵה חֲנִינָא בְּבִקְעַת מְגִדּוֹ
 – ובהספד על אישיו מלך יהודה שֶׁהֲרֹג פִּרְעֵה מֶלֶךְ מִצְרַיִם
 שְׁהִידָה חִיגַר בְּבִקְעַת מְגִדּוֹ.
 מימרא נוספת בשם אמוראים אלו: כְּתוּב בְּדִנְיָאֵל (י) שְׂרָאָה
 מִמֵּאוֹת הַנְּבִאוֹת 'וְרִאִיתִי אֲנִי דְּנִיָּאל לְבִידִי אֶת הַמִּקְרָא וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר
 הָיוּ עִמִּי לֹא רָאוּ אֶת הַמִּקְרָא אֲכָל חֲרִידָה גְּדוּלָה נְפִלָה עֲלֵיהֶם וְיִכְרְחוּ

מגילה. פרק ראשון – מגילה נקראת דף ג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ) קצב רש"י תוספות

בנש חיו ערפליהם — שהיתה חקיקתן משני עבריהן. הלכן, שאר אותיות יס לזן מקום דבק, אלא מ"ס וסמך היתה באייר (דוקא בסתומים). ואפשר היה לו לתרץ הך (בירייתא) דרב חסדא בסתומין וכי אתמר הך דרבי ירמיה — בפתוחין, דהכי מוכח בפרק רבונה במסכת שבת, אלא הא פריך לה מילתא דשויא לתרייהו. מזהו חזו בו" — ואורחא דסוגיא

דגמרא להקשות דבר שאנו, עד דטרסו
ומעמידה על ברייה. מפי רבי עד כאן. שלא
ירבו מחלוקת — לפרש מקראות הסתומים. קין
משה — בספר דניאל. ויקראו בספר תורת
אלהים וגו' — בספר עזרא כתיב. זה מקרא —
לשון עברי של חומש. הפסוקים — הדא
נפסקין. פסיקי העמים — הגוינות קרוין
טעמים. אלמלא תרגומא דהאי קרא וכו' —
שלא מצינו בכל המקרא הספר להדרימון
בבקעת מגידו. ויונתן תרגמו לשני הספידות:
להדרימון ברמות גלעד (מלכים א' כב). וראשיהו
בבקעת מגידו. כדמפרש בספר מלכים (ב' כג).
דאיתו נביאי — שנתנבאו לישראל בשליחותו
של מוקם, והוא לא שנתלח לישראל בשום
נבואה. מאי מעמא איבעיתו — דכתיב בקרא
"אבל חרדה גדולה נפלה עליהם ויברחו
בחתבא". מולייחו — שר של כל אדם למעלה.
לישקו = ידלו. וישראל כמעמין — עומדין על
תמיד צבור בשעת הקרבן, כדתנן במסכת
העני (כו, א): "תשמרו להקריב לי במועד"
תצית שומר אנו אינו עומד על גביה תינקו
נביאים הראשונים עשרים אורבניה משמרות,
על כל משמר ומשמר היה מעמד כו'. והיכי
עביד הכי — שהשתחוה לו, דכתיב "יפול על
פניו וישתחו". אמש בישראל כו' — בתשובה
שהשיבו "עתה באתי" אנו למדין תחלת דברי
המולאן. האשימן בשני דברים: אמש, כלומר
כשהעריב היום, היה לכם להקריב תמיד הערב
ובשלתם אוחת, ושתחיתם באבארי חמדי חנם
שאין זמן מלחמה בלילה משתחרש. ועבשיו —
שהוא לילה, היה לכם לעסוק בתורה, שהרי
אינכם נלחמים בלילה. עתה באתי — על של
עבשיו. מיד וילין יהושע בלילה ההוא בתוך
העסק — לא באותו הלילה כתיב. אלא בלילה
שצר על הצי, והכי קאמר: מיד חזר יהושע
מדבריו, וכשבא לילה אחר במצור — עסק
בתורה.

25

30 יאשיהו בר אמון דקטל
31 המצאֵה וְהַאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ עִמּוֹ לֹא רָאוּ אֶת הַמַּצֵּה אֲבָל הָרָבִי
32 רַבִּי יִרְמְיָה וְאֵיתִימָא רַבִּי חִיָּא בַר אֲבָא: זֶה חֲנִי וְזִכְרָהּ וּמְלָאכָה
33 דְּאִינְהוּ נְבִיא, וְאִיהוּ לֹא נְבִיא. אִיהוּ עֲדִיף מִינְיֵהוּ - דְּאִיהוּ חֲנִי
34 אֶף עַל גַּב דְּאִינְהוּ לֹא חֲזוּ - מְזַלְיֵהוּ חֲזוּ. אֲמַר רַבִּנּוּא: שְׁמַע מִי
35 מְאִי תַּקְנִיתִיה? לִיקְרִי קְרִיאַת שְׁמַע. וְאִי קָאִים בְּמָקוֹם הַטְּנוּפֹת -
36 טַבְּחֵי שְׂמִינָא מִצָּאִי. וְהִשְׁתָּא דִּאֲמַרְתָּ "מִדְּרִינָה וּמִדְּרִינָה" "וְעִיר וְעִיר
37 חֲנִינָא: לְהָבִיא מִשְׁפָּחוֹת כְּהוֹנָה וְלִזְרֵה שְׁכַמְבָּלִין עֲבוֹדְתָּהּ וּבָאִין לְשִׁמְעָה
38 וְלֹאִים בְּרוּכֵינָּה וְיִשְׂרָאֵל בְּמַעֲמָדָן - בִּזְלוֹן מְבַטְלִין עֲבוֹדְתָּהּ וּבָאִין לְשִׁמְעָה
39 וְיִשְׂרָאֵל בְּמַעֲמָדָן - בִּזְלוֹן מְבַטְלִין עֲבוֹדְתָּהּ וּבָאִין לְשִׁמְעָה מְקָרָא מִגִּי
40 מְקָרָא מְגִילָה, קַל וְחוֹמֵר מִעֲבוֹדָהּ. וְמָה עֲבוֹדָה שְׁהִיא חֲמוּרָה -
41 תוֹרָה? וְהַתְּכִיב: "וְיָרִיה בְּהִיּוֹת הַיּוֹשֵׁעַ בִּירִיחוֹ וַיֵּשָׁא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהָיָה
42 רַבִּי הַיּוֹשֵׁעַ בֶּן לֹוי: אָסוּר לֹאֲדָם שִׁיתָן שְׁלוֹם לְחִבְרֹו בְּלִילָה, חֲנִי
43 ה'". וְדִלְמָא מִשְׁקֶרִי? גְּמִירִי דִּלָּא מִפְּקִי שֵׁם שְׁמוֹס לְבַטְלָה. אֲמַר
44 תוֹרָה! - אֲמַר לוֹ: עַל אִזָּה מִהֵן בִּאת? - אֲמַר לוֹ: "עֵתָה בִּאתִי"

מבטלין כהנים מעבדותן לשמוע מקרא מגילה – וקשה: אמאי מבטלין? הלא אחר הקריאה יש הרבה שהות לעבודתו ויש לומר: דכיון דמשהאי דיוס הוי זמן עבודה, והם נמניח אותה בשביל הקריאה – משום הכי קרי ליה טיול, ואם תאמר: יעשה עבודתו מיד, ואחר כך יקראו המגילה לבדם! ויש לומר: טעם לקרות עם הצבור, משום דהוי פריסומי ניסא.

הַיְּהוּדִים הָיוּ, וְלֹא הָיוּ יְדֵיעִי הַיְּהוּדִים
בָּהֶן, וְאַתּוֹ צוֹפִים וְתַקִּינוּ: סוֹף
וּמִזֵּמִן בְּסוֹף תִּיכָה. סוֹף
לְכָבִיא עֲתִיד לְחַדֵּשׁ דָּבָר
וְיִחְזְרוּ וְיִסְדּוּם. וְאָמַר רַבִּי
אֶבְיָה: תְּרֻגֹם שֶׁל תּוֹרָה
בְּפִי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻעַ.
בֶּן עֲזַיְיָל אָמַר מִפִּי חֲזִי
יָדִין יִשְׂרָאֵל אֶרְבַּע מְאֻזֹּת
וְיִצְחָק בֶּת קוֹל וְאָמְרָה:
לִבְנֵי אָדָם? עֹמֵד וְיִתֵּן
אֲנִי הוּא שְׁגָלָתִי סִתְרִיד
דָּן שְׁלֵא לְכַבֹּד עֲשִׂיתִי,
וְלִכְבֹּד עֲשִׂיתִי, שְׁלֵא
יָדִין בִּיקֶשׁ לְגִלּוֹת תְּרֻגֹם
וְאָמְרָה לוֹ: דִּיךְ! מֵאִי
קָצַן מְשִׁים. וְתְרֻגֹם שֶׁל
? וְהָאֵמַר רַב אִיקָא
אָמַר רַב: מֵאִי דְכִתִּיב
יְהוֹשֻעַ מִפְּרֵשׁ וְשׁוֹם שְׁכָל
סִפְרָא תּוֹרַת הָאֱלֹהִים -
"וְשׁוֹם שְׁכָל" -
א' - אֱלֹ פִסְקֵי מַעֲמִים,
בְּחֻסִּים וְחֻזְרוֹ וְיִסְדּוּם. מֵאִי

וְדַבְּרֵי אִיכָא כִּי לִי דְמִיפְרָשָׁן, וְאִיכָא מִי לִי דְמַסְתָּמֵן. דְּכֵתִיב:
בִּירוּשָׁלַם בְּמִסְפֵּר הַדְרִימוֹן בְּבִקְעַת מְגִידוֹן, וְאָמַר רַב יוֹסֵף:
לֹא יֵדְעָא מַאי קָאמַר: "בִּימָא הַהוּא יִסְגִי מִסְפְּדָא בִּירוּשָׁלַם
דְּקִטְל יִתִּיה הַדְרִימוֹן בְּן מְבָרִימוֹן בְּרִמּוֹת גִּלְעָד, וּבְמִסְפְּדָא
הַפְרָעָה חֲגִירָא בְּבִקְעַת מְגִידוֹ. "וְרֵאִיתִי אֲנִי דְנִיָּאל לְבָדִי אֶת
גְּדֵלָה נִפְלָה עֲלֵיהֶם וַיִּכְרַחוּ בְּהַחֲבֹא". מָאן נִינְהוּ אֲנָשִׁים? אָמַר
אִינְהוּ עַדְיִי מִינִי, וְאִיהוּ עַדְיִי מִינִי. אִינְהוּ עַדְיִי מִינִי -
וְאִינְהוּ לֹא חֲוֹ. - וְכִי מֵאַחֵר דְּלֹא חֲוֹ מַאי מַעְמָא אוֹיְבֵיתוּ?
הָא מָאן דְּמִיבְעִית - אֵפֹר עַל גַּב דְּאִיהוּ לֹא חֲוִי, מְוִלִּיה חֲוִי.
שׁוּפָא מְדֻכְתִּיחָא אֲרַבָּע גְּרִמִּידִי. וְאִי לֹא - לִימָא הֵכִי: "עֵינָא דְּבִי
לְדִרְשָׁה, "מִשְׁפָּחָה וּמִשְׁפָּחָה" לְמַאי אָתָּא? אָמַר רַבִּי יוֹסִי בַר
וַעֲמֵקָא מְגִילָה. דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: כִּתְנִים בְּעֻבְדִּתָּן,
וּמִקְרָא מְגִילָה. תְּנִינָא גַּמִּי הֵכִי: כִּתְנִים בְּעֻבְדִּתָּן, וְלִוּים בְּדִוְכָן,
מִכָּאן סִמְכוּ שֶׁל בֵּית רַבִּי שְׁמַבְמָלִין תִּלְמוּד תּוֹרָה וּבִאֵין לְשִׁמּוּעַ
מְלִינָן, תִּלְמוּד תּוֹרָה - לֹא כֹל שְׂבִין? וְעֻבְדָּה חֲמוּרָה מִתִּלְמוּד
יֵשׁ עֲמִיד לְגִנְדוּ [וְגו'] וַיִּשְׁתַּחֲוִי לְאַפְרִי". וְהֵיכִי עֲבִיד הֵכִי? וְהָאָמַר
בְּנֵי שְׂמָא שֶׁר הוּא! שְׂאֵנִי הֵתֵם דְּאָמַר לִיה: "כִּי אֲנִי שֶׁר צָבָא
אֲמִשׁ בְּטִלְתֶּם תְּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבִים, וְעַכְשָׁיו בְּטִלְתֶּם תִּלְמוּד
יְד - "[וְלֵיל] הַיּוֹשֵׁעַ בְּלִילָה הַהוּא בְּתוֹךְ הָעַמֶּק". אָמַר רַבִּי יוֹהָנָן:

מלמד שהלך ולן בעומקה של הלכה – כל זמן ששכינה וארון שרוין שלא במקומו אסורים בתשמיש המטה לא גרס ליה הכא, דמה שייך כאן? ובפרק "הדר" (עירובין סג.) גרס ליה, דקאמר שנענש יהושע על שבטל ישראל מפריה ורביה, יש לומר דמה שנענש שלא היה לו בן זכר היה על שבטל ישראל מתשמיש, מדה כנגד מדה, אבל שאר עונש בא לו על בטול תורה.

מענות – כולן עונות כאחת, מקוננות – מקוננות – אחת אומרת והשאר עונות, מטפחות – די על יד, או על ירך, או על פנים. **אין** מועד בפני תלמיד חכם – ויום שמועה כבפניו דמי. **כל** שכן חנוכה ופורים – שמונת להספידם, אף על גב דמבטל ממקרא מגילה, אלמא: תלמוד תורה חמור ממקרא מגילה, **מת** מצוה עדיף – לאו דוקא מת מצוה, והוא הדין לכל מותם שבעולם מבטלים תלמוד תורה להצדיאם, אלא אידי נטק בסמוך גבי "ולאחות" מת מצוה, הכי נמי נטק תלמוד תורה ומת מצוה.

מת מצוה עדיף – חקשה דרב רבינו אלחנן אלחנן: למה לי קרא? תיפוק ליה מקל הומת: ומה תלמוד תורה דחמירא – מבטלין משום כבוד תורה, עבודה דקלא – לא כל שכן, דהא אפילו תלמוד תורה דרבים מבטלין משום כבוד הוה, כדאמר פ"ב דכתובות (דף יז.א ושם) ויש לומר: דהני מילי למאן דקרי וחני ומתני, דצריך כולי האי, אבל למאן דלא קרי וחני – לא צריך כולי האי, והבא מיירי במת מצוה דלא קרי וחני, ומשום הכי צריך קרא "ולאחות".

כרך שאין בו עשרה בטלנים נדון ככפר, וצריך לומר דמיירי בסתם כרכים האמורים בתלמוד, אבל המוקף חומה מימות יהושע בן נון, אפילו אין בו עשרה בטלנים קריין בחמישה עשר, והכי נמי משמע, דפרץ בסמוך מאי קא משמע לן? תניא איזו היא עיר גדולה בר, ומשני: כרך איצטריך ליה, אף על גב דמקלעי ליה מעלמא, ואי איתא דאפילו במוקף חומה מימות יהושע בן נון צריך עשרה בטלנין – הוה ליה למימר מוקף מימות יהושע אצטריבא ליה, אף על גב דחשיב חומה וידדו שהנינו מן האויבים, וגם מקלעי ליה מעלמא דהוי דרבותא טפי, אלא שמע מינה דבמוקף מימות יהושע לא צריך עשרה.

כרך שישב ולבסוף הוקף נדון ככפר – פירש הקונטרס דלענין בתי עיר חומה איירי, והכי נמי משמע, מדאייתי קרא ר"כי ימכור", וקשה דאם כן, בערכין (לכא, נבא) הוה ליה לתלמודא למתני, גבי הא דתני שאר דיני דבתי עיר חומה ועוד קשה, דאם כן הוה ליה למימר נדון כערי החצרים, דשייך גביהו לכן נראה דלענין מגילה מיירי, מכל מקום מייתי קרא ר"כי ימכור" לאשמועינן דחומה דמתנין גבי מגילה בכהאי גוונא דמהני גבי עיר חומה ודיעו הוקף ולבסוף ישב כדרכיב "בית מושב עיר חומה" דמשמע שתיישב בתוך החומה, ואם תאמר: לקמן (הב.) אמרינן דטבריא שימה חומתה, אף על גב דאן ליה דין עיר חומה, מכל מקום קורין את חגגליה בחמישה עשר דהם מוקפין חומה כיון דמגניא

מאויביהם והבא נמי היה לנו לומר כשישב ולבסוף, הוקף כיון דמכסיא ומגניא ויש לומר: דשאני טבריא, דכיון דחוינן דהיקף ים מהני כהיקף חומה לגבי מגילה – גם כן דין הוא שיקראו המגילה בחמישה עשר, שהרי היקף שלה קודם לשיובה, והוי כשאר היקף דמהני בבתי עיר חומה, אבל ישב ולבסוף הוקף – לא מצינו בשום מקום דחשיב חומה שלה, ואם תאמר: לקמן בפרקין (שם) דקאמר "אשר לו חומה" פרט לשור אגר, פירשו: שאריות חומות שלה, כגון שהבתים מדובקים יחד כעגול והוי כמו חומה סביב לעיר, ולמה לי קרא? תיפוק ליה דהוה ליה "ישב ולבסוף הוקף" שהרי לא נגמרה חומת העיר עד שנגמרו כל הבתים ויש לומר: דקרא אתא לאשמועינן דאפילו דיכא דקסין לן שלא דר ארם שם עד שנגמרו כל הבתים – אפילו הכי לא חשיב היקף, וצריך לומר דהא דקאמר נדון ככפר – מיירי וליכא "בטלנים", דאי שם ששערה בטלנין – אמאי גרע מעיירות גדולות דהוו בארבעה עשר? **והתניא** רבי אליעזר ברכי יוסי אמר וכו', ואם תאמר: אדומותיה ליה מרבי אליעזר, לסייעיה מרבנן דפליגי עליה, וסביר דקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא לעתיד לבאו ויש לומר: דעל כרחך לא סבר רבי יהושע כרבנן, דאי סבר כותיהו – מאי מהני (ישב ולבסוף הוקף) אם לא קדשה קדושה שנייה? **אלא** שחרב מעשרה בטלנים – וכשלא הוקף מימות יהושע איירי, דביה לא צריך עשרה, ואם תאמר: מאי מהני מה שהיה כרך מתחילה, הוה ליה כפר שנעשה כרך שנתישבו שם עשרה ויש לומר: דלרבותא נקט הכי, ולא מבעיא כפר שנעשה כרך, דבסתמא ליכא למיחש שמא יחסרו ידוים, אלא אפילו זה, שפסקו ידוים כבר פעם אחת, וסלקא דעקר אמאי דאיכא למיחש שמא יפסקו עוד פעם אחרת – אפילו הכי קא משמע לן דלא חישינן.

הא דרבים – דהתם כל ישראל הוו, מענות – הספר על הוה, ולא מטפחות – על לבן, אבל לא מקוננות – היתם מפרש איהו עינו ואיהו קינה, עינו – שכולן עונות כאחת, קינה – אחת אומרת וכולן עונות אחריה, תלמוד תורה דייחוי – ביטול מלמודו קל מעבודה ופורים, מדרבי יוסי בר חנינא – דיריש משפחה בר, ולאחותיה מה תלמוד לומר

– גבי נזיר כתיב "על נפש מת לא יבא" (במדבר ו) הרי חבל במשמע, הדר כתיב בתריה דקרא יתיירא "לאביו ולאמו ולאחיו ולאחותיו ב" דריש לה בספרי: לאביו לא יטמא – אבל מיטמא הוא למת מצוה, לאמו מה תלמוד לומר – שאם היה כהן נזיר, אף על פי שקדוש שתי קדושות – לאמו לא יטמא, אבל מיטמא הוא למת מצוה, לאחיו, שאם היה כהן גדול ונזיר – לאחיו לא יטמא אבל מיטמא הוא למת מצוה, דעל כרחך כולוהו למעוטי מת מצוה אתו, הלכך, אם אינו ענין לו – תנאו ענין לחבירו, ולאחותו מה תלמוד לומר בר ואם אינו ענין לאלו – תנאו ענין לענין ביטול עבודה ומילה מפני מת מצוה, שפת לו מת – אח או אחות, אמרת לא יטמא – כשם שאין נזיר מבטל נזירותו ליטמא לקרוביו, כך הוא זה לא יבטל מפסחו, את לא תעשה – דכתיב "לא תוכל להתעלם" (דברים כב) וכתיב "והתעלמת" – פעמים שאתה מתעלם, כגון זקן ואינו לפי כבודו, בנחל – מוקם נגור, שישב ולבסוף הוקף – שתיישב תחלה בביתים ולבסוף הוקף חומה, נידון ככפר לענין בתי עיר חומה, בית מושב עיר חומה – בית מושב של עיר חומה, עשרה בטלנין – שבתלין ממלאכתו, שיהו מצויין תמיד בבית הכנסת שחירי וערביי, כדאמרין במסכת ברכות (ו. ב.) כיון שכא הקדוש ברוך הוא בבית הכנסת ולא מצא שם עשרה וכו', תניא – בפירוש בתיא (ה, א.) כרך איצטריבא ליה – דכל כרך אלא מקום שווקין שנגנבים שם מכל צד, וגדול הוא יותר מעיר גדולה, דמיקלעי ליה מעלמא – אנשים הרבה, ויש הרבה מהן בטלנין ממלאכה, שאין עושין מלאכה אלא במקומן, אפילו הכי בעינן קבועין, דומנין דלא משתכחין, ישב אין – שחור הווקף, לוד

רבי יהושע בן לוי: כרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו נדון ככרך. תנא: סמוך – אף על פי שאינו נראה, נראה – אף על פי שאינו סמוך, בשלמא נראה אף על פי שאינו סמוך – משפחת לה כגון דיתבה בראש ההר, אלא סמוך אף על פי שאינו נראה, היכי משפחת לה? אמר רבי ירמיה: שיושבת בנחל, ואמר רבי יהושע בן לוי: כרך שישב ולבסוף הוקף – נדון ככפר, מאי טעמא? – דכתיב: "ואיש פי ימכר בית מושב עיר חומה" – שהוקף ולבסוף ישב, ולא שישב ולבסוף הוקף, ואמר רבי יהושע בן לוי: כרך שאין בו עשרה בטלנין – נדון ככפר, מאי קא משמע לן? תניא: איזו היא עיר גדולה – כל שיש בה עשרה בטלנין, פחות מכאן – הרי זה כפר, כרך איצטריך ליה, אף על גב דמיקלעי מעלמא, ואמר רבי יהושע בן לוי: כרך שחרב ולבסוף ישב – נדון ככרך, מאי חרב? אילימא חרבו חומותיו, ישב – אין, לא ישב – לא? והא תניא, רבי אליעזר בר יוסי אומר: "אשר הוא חומה" – אף על פי שאין לו עכשיו, והיה לו קודם לכן, אלא: מאי חרב – שחרב מעשרה בטלנין, ואמר רבי יהושע בן לוי: לוד

מאויביהם והבא נמי היה לנו לומר כשישב ולבסוף, הוקף כיון דמכסיא ומגניא ויש לומר: דשאני טבריא, דכיון דחוינן דהיקף ים מהני כהיקף חומה לגבי מגילה – גם כן דין הוא שיקראו המגילה בחמישה עשר, שהרי היקף שלה קודם לשיובה, והוי כשאר היקף דמהני בבתי עיר חומה, אבל ישב ולבסוף הוקף – לא מצינו בשום מקום דחשיב חומה שלה, ואם תאמר: לקמן בפרקין (שם) דקאמר "אשר לו חומה" פרט לשור אגר, פירשו: שאריות חומות שלה, כגון שהבתים מדובקים יחד כעגול והוי כמו חומה סביב לעיר, ולמה לי קרא? תיפוק ליה דהוה ליה "ישב ולבסוף הוקף" שהרי לא נגמרה חומת העיר עד שנגמרו כל הבתים ויש לומר: דקרא אתא לאשמועינן דאפילו דיכא דקסין לן שלא דר ארם שם עד שנגמרו כל הבתים – אפילו הכי לא חשיב היקף, וצריך לומר דהא דקאמר נדון ככפר – מיירי וליכא "בטלנים", דאי שם ששערה בטלנין – אמאי גרע מעיירות גדולות דהוו בארבעה עשר? **והתניא** רבי אליעזר ברכי יוסי אמר וכו', ואם תאמר: אדומותיה ליה מרבי אליעזר, לסייעיה מרבנן דפליגי עליה, וסביר דקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא לעתיד לבאו ויש לומר: דעל כרחך לא סבר רבי יהושע כרבנן, דאי סבר כותיהו – מאי מהני (ישב ולבסוף הוקף) אם לא קדשה קדושה שנייה? **אלא** שחרב מעשרה בטלנים – וכשלא הוקף מימות יהושע איירי, דביה לא צריך עשרה, ואם תאמר: מאי מהני מה שהיה כרך מתחילה, הוה ליה כפר שנעשה כרך שנתישבו שם עשרה ויש לומר: דלרבותא נקט הכי, ולא מבעיא כפר שנעשה כרך, דבסתמא ליכא למיחש שמא יחסרו ידוים, אלא אפילו זה, שפסקו ידוים כבר פעם אחת, וסלקא דעקר אמאי דאיכא למיחש שמא יפסקו עוד פעם אחרת – אפילו הכי קא משמע לן דלא חישינן.

מגילה דף ג עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קצה

הגמרא חוזרת לדון בדיון עיירות הסמוכות לכוך: גופא, אמר רבי
יהושע בן לוי, כרך המוקף חומה, וכל עיר הסמוכה לו, וכן כל הנראה
עמו, נדון בכרך, וקוראים מגילה בט"ו.
מוסיפה הגמרא: תנא בברייתא, שאין צריך את שניהם יחד, אלא
סמוך לכוך היינו אף על פי שאינו נראה מהכרך, ונראה היינו אף
על פי שאינו סמוך.
מבאר הגמרא: בשלמא נראה אף על פי שאינו סמוך, משפחת לה
אתה מוצא ואפן זה, כגון דהעיר שנראית מהכרך ונראה
[ו-יושבת] בראש ההר, ונראית אף ממרחק. אלא סמוך אף על פי
שאינו נראה, הרי משפחת לה, הלא כיון שסמוכה לכוך בתוך מיל
וכמבואר לעיל (ב), ודאי נראית עמו. אמר רבי ירמיה, כגון שהיא
יושבת בגלגל – במקום נמוך, ולפיכך אי אפשר לראותה מהכרך.
המוכר בית בעיר שמוקפת חומה, יכול לגאול את השדה מהלוקח
רק בשנה הראשונה שלאחר המכירה, ואחר כך נחלת השדה
ללוקח מולחם, ואף אינה יוצאת ביובל. והמוכר בית בעיר שאינה
מוקפת, יכול לגאול משעת המכירה ועד היובל, ואם לא גאל עד
היובל, חוזר הבית ביובל למוכר.
הגמרא מביאה מימרות נוספות מרבי יהושע בן לוי: ואמר רבי
יהושע בן לוי, כרך שבתחילה יושב – נבנו בו בתים ולבסוף הוקף
חומה סביב לבתים, נדון בכרך שאינו מוקף, והמוכר בית בעיר זו
יכול לגאול עד היובל, ואם לא גאל חוזר הבית ביובל.
מבאר הגמרא: מאי טעמא אינו נחשב למוקף. משום דתני (ויקרא
כה כט) 'ואיש כי ימכר בית מושב עיר חומה', ומשמע בית מושב של
עיר חומה, שבנו בית בתוך החומה הקיימת, והיינו שהוקף ולבסוף
יושב, ולא שישב ולבסוף הוקף.
ואמר רבי יהושע בן לוי, כרך שאין בו עשרה בטלנין – אנשים
שבטלים ממלאכה וניזונים מהציבור כדי שיהיו מצויים תמיד
בבית הכנסת שחרית וערבית, נדון בכרך, ומקדימים את קריאת
המגילה ליום הכניסה.
מקשה הגמרא: מאי קא משמע לן, הלא משנה מפורשת היא להלן
(ה) דתנינא, איזו היא עיר גדולה, כל שיש בה עשרה בטלנין. פחות
מקאן, הרי זה כרך. מתרצת הגמרא: המשנה היא להלן מדברית בעיר
גדולה, וכרך שהוא מקום שווקים איצטרף ליה לרבי יהושע בן לוי
לחדש שהדין כן, שאף על גב דמיקלעי ליה מעלקא – שמזדמנים
אנשים מבחוץ שבטלים כאן ממלאכה, מכל מקום כיון שאינם
קבועים, יש חשש שלפעמים לא ימצאו עשרה בבית הכנסת, ודינו
ככרך.
ואמר רבי יהושע בן לוי, כרך שחרב ולבסוף יושב, נדון בכרך.
מבאר הגמרא: מאי הכונה שדכרך חרב, אלימא שהיה מוקף
חומה וחרבו חומותיו, ועל זה אמר שאם הוקמו שוב החומות
קוראים בט"ו. קשה, וכי רק אם יושב [ונבנו החומות] אין – קוראים
בט"ו, אבל אם לא יושב, לא קוראים בה בט"ו אלא ב"ד. והא תניא
לגבי המוכר בית בעיר המוקפת חומה, רבי אליעזר בר יוסי אומר,
נאמר (ויקרא כה ל) 'וקם הבית אשר בעיר אשר הוא חומה', כתוב 'לא'
שמשמע שאין חומה לעיר, וקוראים 'לו' שמשמע שיש לה חומה,
ודורשים שאף על פי שאין לו [לעיר] עכשיו חומה, מכל מקום
הואיל והיה לו חומה קודם לכן, יש לו דין מוקף חומה. הרי שכתב
שחרבו חומותיו יש לו דין מוקף אף שלא נבנו החומות, ואיך אמרו
שרק אם נבנו החומות דינו ככרך.
מבאר הגמרא: אלא אין מדובר בכרך שחרבו חומותיו, ומאי
הכוונה 'חרב', שחרב מעשרה בטלנין, ואחר כך חזרו להיות בו
עשרה בטלנים, שנידון ככרך ואין מקדימים ליום הכניסה.
ואמר רבי יהושע בן לוי,

הכתוב מלמד שכל יהושע בעומקה של חלקה – שעסק בלילה
בתורה ובהלכה. ואמר רב שמואל בר אבין, גדול תלמוד תורה
יותר מהקרבנות המידות, ששומר (שם יד) 'עֲתָה כְּאֵתִי', שהוכיחו על
ביטול תורה ולא על התמיד. וכיצד נאמר בברייתא שעבודה
חמורה מתלמוד תורה.
מתרצת הגמרא: לא קשיא, הא – תוכחת המלאך ליהושע היתה
על תלמוד תורה דרבים – של כל ישראל, וזה חמור מעבודה,
ואילו הא – בברייתא מדובר על תלמוד תורה דייחיד, שעבודה
חמורה ממנו.
מקשה הגמרא: וכי תלמוד תורה דייחיד, קל ממגילה ונדרחה מפניה,
והתנן דינין אבילות (מ"ק כח) 'נשים בחול המועד מענות –
משמיעות יחד הספד על המת, אבל לא משפחות – מכות על לבן.
רבי ישמעאל אומר, אם היו הנשים סמוכות למטה, אף משפחות,
משום כבוד המת. ובראשי חדרים בתנופה ובפורים, מענות וגם
משפחות. וקנה וקנה – בחול המועד וראש חודש וחנוכה ופורים,
אבל לא מקוננות – אינן רשאות לקנות, והיינו שאחת אומרת וכולן
עונות אחריה. ואמר רבה בר הונא, אין דין מועד בפני מת תלמיד
הקם, ומטפחות ומקוננות כבחול, וכל שכן בתנופה ופורים שהם
יותר קלים. שמואל הספידו ולקונן עליו כבחול, ואף באופן
שהספד גורם שיתבטלו מקריאת המגילה. הרי שכבוד תורה של
יחיד חמור ממגילה, ואיך אמרו שמגילה דוחה תורה של יחיד.
מתרצת הגמרא: כבוד תורה קאמרת להוכיח ממנו שתורה חמורה
ממגילה, יש לדחות, שאכן כבוד תורה דייחיד חמור ממגילה, ומותר
להספיד חכם אף כשהמגילה נדחית, אבל תלמוד תורה דייחיד קל
ממגילה, ויש לבטל לימודו כדי לשמוע מגילה.
הגמרא דנה באופנים שיש לאדם שתי מצוות בזמן אחד, איזו מהן
קודמת: אמר רבא, שישא לי, אם יש לפנינו מצוה במקדש ומקרא
מגילה בציבור, מקרא מגילה עדיף, ויש להקדימו. ונלמד מדברי
יוסי בר חנינא, שדרש ממשפחה ומשפחה שמבטלים עבודה
לשמוע מקרא מגילה.
וכן פשוט, שאם יש לפנינו מצות תלמוד תורה ומקרא מגילה, מקרא
מגילה עדיף. ונלמד מדברי רבי, שלמדו קל וחומר
מעבודה, שמגילה דוחה לימוד תורה.
וכן פשוט, שתלמוד תורה וקבורת מת מצוה, מת מצוה עדיף.
ונלמד מדתנא, כמבולו תלמוד תורה להוצאת מת ולהכנסת כלה.
וכן פשוט, שעבודה ומת מצוה, מת מצוה עדיף. ונלמד מהיתור
'ולאחותו' (במדבר יו) שנאמר לגבי נזיר. דתניא, 'ולאחותו לא יטמא'
מה תלמוד לומר – מה בא ללמד. מבאר הגמרא: בא ללמד
שמת מצוה דוחה עבודה ומילה, שחיי שהיה הולך לשחוט את
פסחו וכן אם הולך למול את בנו, ושם שמת לו מת משבעה
קרובים, ואם יטמא למת לא יוכל לעשות פסחו ולמול בנו, הייתי
יכול לומר שישא למת ויידחו פסח ומילה, אמרת, ברור הדבר
שלא יטמא. שכשם שניזיר לא מבטל נזירותו כדי להיטמא לקרוביו,
כך הוא לא יבטל פסח ומילה. ממשכה הברייתא: יכול בשם שאינו
מיטמא לאחותו כשמתבטל מפסח או מילה, כך אינו מיטמא למת
מצוה באופן זה, תלמוד לומר 'ולאחותו', ודורשים, דווקא לאחותו
הוא דאינו מיטמא כשמתבטל מפסח או מילה, אבל מיטמא למת
מצוה. הרי שמת מצוה עדיף מפסח שהוא עבודה.
אמנם פני רבא, מקרא מגילה ומת מצוה, הי מניניה [איזה מהם]
עדיף, האם מקרא מגילה עדיף משום שיש בו פרוסטי נסא, או
דלקא מת מצוה עדיף משום שיש בו כבוד הגדלות.
בתר דקציא הדר פשטה – אחר שהסתפק, חזר ופשט זאת, שמת
מצוה עדיף ממגילה, משום דאמר מר, גדול כבוד הגדלות שדחה
את לא תעשה שבתורה, ודאי שדוחה מצות מגילה דרבנן.

צריך האיש אָנן, כלומר איש החזק בדעת עצמו, לעזוב מחשבותיו; ולא יאמר "אני אומר כך", "אני סובר כך", כי כל "אני" ומציאות הוא מקור הרע וגורם פרום לבבות.

40 עֲצָרָה (שְׁבוּעוֹת) עֲצָרָה, וְהַלְבוֹתָ הָג וְ-סוֹכוֹת) בְּהֵן. הָרִי שֶׁאֵף
 41 בְּשָׂרָא יָמִים טוֹבִים דּוֹרְשִׁים בְּעֵינֵינוּ שֶׁל יוֹם.
 42 מִתְרַצָּה הַגְמָרָא: אֲכַן בְּכָל יוֹם טוֹב דּוֹרְשִׁים בְּעֵינֵינוּ שֶׁל יוֹם, אֲלֵא
 43 שְׁפּוּרִים אִיצְטְרִיכָא וְ-הוֹצֵרְךָ לֵיהּ לְחַדֵּשׁ יוֹתֵר מִשָּׂאֵר יָמִים טוֹבִים,
 44 שְׁמוֹתָ לְדִרּוֹשׁ בּוֹ בְּעֵינֵינוּ שֶׁל יוֹם, מִשּׁוֹם דְּמָהוּ דְּתִימָא שְׁנִינּוּ
 45 שְׁבּוּעִים שְׁחָל בִּשְׁבַת אֵין לְדִרּוֹשׁ בְּמַגִּילָה וּבְעֵינֵינוּ הֵנִס, מִשּׁוֹם
 46 הֵטַעַם דְּבִיִּיִר רַבָּה לְהֵלֵךְ (ע"פ) מְדוּעָה אִסְרוּ לְקִרְאוֹ מַגִּילָה בִּשְׁבַת,
 47 שֶׁחֲשִׁשׁוּ שְׂמָא אֲדָם שְׂאִינוּ בְּקִי בְּקִרְיָתָהּ יֵלֵךְ אֲצֵל אֲדָם הַבְּקִי
 48 בְּקִרְיָתָהּ כְּדִי שִׁילְמֵדוּ לְקִרְאוֹ, וְיִשְׁכַּח וְיַעֲבִיר אֶת הַמַּגִּילָה אַרְבַּע
 49 אַמּוֹת בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים. וְכֹמוֹ כֵּן הִיָּה מְקוֹם לומר שְׁאֵין לְחַכֵּם לְדִרּוֹשׁ
 50 בְּמַגִּילָה, שֶׁאֵם נִתֵּיר לְדִרּוֹשׁ בָּהּ יִבּוֹאוּ לְהַתִּיר גַּם אֶת קִרְיָתָהּ וְעַל
 51 יָדִי כִּי יִבּוֹאוּ לְטַלֵּט בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים, קָא מִשְׁמַע לָן שְׁלֵא גּוֹזְרִים
 52 גּוֹזֵרָה זֶה, וְשׂוֹאֲלִים דּוֹרְשִׁים בְּעֵינֵינוּ שֶׁל יוֹם.
 53 וְאַמֵּר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי, תִּיבִי אֲדָם לְקִרְאוֹת אֶת הַמַּגִּילָה בְּלִילָה
 54 וְלִשְׁנוֹתָהּ בַּיּוֹם, זָכַר לֵנוֹ, שֶׁצִּעֲקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יוֹם וּלְלִילָה, שְׁנִינּוּ
 55 בְּמִזְמוֹר עַל אֶסְתֵּר (תְּהִלָּים כב א) 'אֱלֹהֵי אֲקָרָא יוֹמָם וְלַיְלָה תִּעֲנֶה וְלִילָה
 56 וְלֹא דוֹמִיָּה לִי, וְהֵינִי שֶׁצִּעֲקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִתְפַּלְלוּ לַה' יוֹמָם
 57 וְלִילָה, וְזָכַר לְכָךְ צִרִיךְ לְפָרְסָם אֶת הֵנִס בַּיּוֹם וּבְלִילָה.
 58 סְבִירָא מִיָּנָה – סְבִירָא בְּנֵי הַיְּשִׁיבָה, שְׂמָה שְׂאֵמֵר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי
 59 'וְלִשְׁנוֹתָהּ' הֵינִי מְלִשּׁוֹן שׁוֹנָה מִשְׁנָה, וְפִירְשׁוּ אֶת דְּבָרָיו שְׂחִיב
 60 אֲדָם לְמַקְרִיָּה בְּלִילָה – לְקִרְאוֹ אֶת הַמַּגִּילָה בְּלִילָה, וְלִמְתָּנָא
 61 מִתְּנִיתִין דִּידָהּ בִּימָמָא – וְלִלְמוֹד מִשְׁנֵי מִסְכַּת מַגִּילָה בַּיּוֹם.
 62 אֲמַר לְהוֹ רַבִּי יְרֵמְיָה לְבִנֵּי הַיְּשִׁיבָה, לְדִידִי מִיפְרָשָׁא לִי [–לִי נִתְפַּרְשׁ]
 63 מִיָּנָה דְּרַבִּי חֵינָא בְּרַ אֲבָא, שְׂאֵין הַכוּוֹנָה לְלִמּוֹד מִשְׁנֵי, אֲלֵא
 64 לְקִרְוָתָהּ פֻּעַם נּוֹסֶפֶת בַּיּוֹם, וְהַלְשׁוֹן 'לִשְׁנוֹתָהּ' הוּא בְּגוֹן דְּאֲמַרִּי
 65 אֲנִישִׁי – כְּמוֹ שְׂאֵנִשִּׁים רִגִּילִים לומר 'אֲעֲבֹד פְּרָשְׁתָּא דָא וְאֲתַנְיָה'
 66 – אִסִּים פִּרְשָׁה זֶה וְאִשְׁנָה אוֹתָהּ שׁוֹב.
 67 הַגְמָרָא מְבִיאָה לִימּוֹד נּוֹסֶף שִׁישׁ חִיּוֹב לְקִרְאוֹ מַגִּילָה בְּלִילָה וּבַיּוֹם:
 68 אִיתְמַר נָמִי, אֲמַר רַבִּי חֲלֵלּוֹ אֲמַר עוֹלָא בִּידְרָה וְ-מִמְקוֹם הַנִּקְרָא
 69 בִּירִין, תִּיבִי אֲדָם לְקִרְאוֹת אֶת הַמַּגִּילָה בְּלִילָה וְלִשְׁנוֹתָהּ בַּיּוֹם, שְׁנִינּוּ
 70 (תְּהִלָּים ל א), 'לְמַעַן יִזְמַרְךָ כְּבוֹד וְלֹא יִדָּם ה' אֱלֹהֵי לְעוֹלָם אֲוֵדֶךָ, וְיִשׁ
 71 לְדִרּוֹשׁ, לְמַעַן יִזְמַרְךָ כְּבוֹד' הֵינִי שִׁיזְמְרוּ וְיִשְׁבַּחוּ עַל יְדֵי קִרְיָתָהּ
 72 הַמַּגִּילָה בַּיּוֹם, 'וְלֹא יִדָּם' וְ-לֹא יִפְסִיקוּ שֶׁאֵף בְּלִילָה יִקְרְאוּ אֶת
 73 הַמַּגִּילָה.
 74 שְׂנִינּוּ בְּמִשְׁנָה: אֲלֵא שְׁהַפְרִימִין מְקַדִּימִין לַיּוֹם הַכְּנִסָּה. אֲמַר רַבִּי
 75 חֵינָא, הֵטַעַם שְׁהַכְּרִים תְּקִילוּ עַל בְּנֵי הַכְּפָרִים לְהִיּוֹת מְקַדִּימִין לַיּוֹם
 76 הַכְּנִסָּה, הוּא כְּדִי שְׁיִפְסְקוּ מִיָּם וּמִזְוִן לְאַחֵיהֶם שְׁכַבְרִינִי. כְּלוֹמַר,
 77 שִׁיחִיו בְּנֵי הַכְּפָרִים פְּנוּיִם בַּיּוֹם הַפּוּרִים לְסַפֵּק מִיָּם וּמִזְוִן לְבָנֵי
 78 הַכְּרִכִּים.

1 הָעֵרִים לֹאד וְאִינוּ יִנְיָא תְּהַרְשִׁים שְׂהִיו מְעַרִי בְּנִימִין, מוֹקְפֹת חוֹמָה
 2 מִיָּמוֹת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון הָיוּ, וְקוֹרָאִים בְּהֵם בְּט"ו.
 3 מִקְשָׁה הַגְמָרָא: וְכִי הָיוּ עֵרִים יְהוֹשֻׁעַ בְּנִינְהִי וְ-בְנָה אוֹתָם, וְהָא
 4 אֲלֵפֶּל מְרַע בְּנִימִין בְּנִינְהִי, שְׂהִיָּה כְּמָה דּוֹרוֹת אַחֵר כְּנִיסַת יִשְׂרָאֵל
 5 לְאַרְץ, דְּכִתִּיב (דְּהִי"א ח יב) '[וְ]כִנִּי אֲלֵפֶּל עֵבֶר וּמִשְׁעָם וְשָׂמָר, הוּא
 6 וְ-אֲלֵפֶּל) בְּנָה אֶת אוֹנוֹ וְאֶת לֶד וְכִנְיָהִי, הָרִי שְׁנִבְנוּ אַחֵר יְהוֹשֻׁעַ,
 7 וְדִיאִי שְׂאִינִם מוֹקְפֹת מִיָּמוֹת יְהוֹשֻׁעַ.
 8 דּוּחָה הַגְמָרָא: וְלִמְעַמִּיד שְׂמָה שְׂנִאמֵר לְגַבִּי אֲלֵפֶּל 'הוּא בְנָה' הֵינִי
 9 שְׁבִנָה מִתְחִילָה אֶת הָעֵרִים הָאֵלּוּ, אֲם כֵּן גַּם לֹא אֲלֵפֶּל בְּנָאֵם אֲלֵא
 10 אֲסָא שְׂהִיָּה בְּדוֹרוֹת אַחֲרֵי בְּנִינְהִי, דְּהָא כְּתִיב (שִׁם ב יד ה) 'וַיֵּבֶן
 11 [–אֲסָא] (אֲסָא אֶת עֵרֵי הַבְּצוּרוֹת אֲשֶׁר לְיְהוּדָה) [עֵרֵי מְצוּרָה
 12 וְ-בְצוּרוֹת וּמוֹקְפֹת חוֹמָה] בְּיְהוּדָה', וּבִתְקוּפָה זֶה מְלַכִּי יְהוּדָה
 13 מִשְׁלֹו עַל בְּנִימִין וְעֵרֵי, וְאֵם כֵּן אֲסָא מֶלֶךְ יְהוּדָה בְּנָה גַּם אֶת עֵרֵי
 14 בְּנִימִין, וְנִמְצָא שְׁלֵא אֲלֵפֶּל בְּנָה אֶת הָעֵרִים הָאֵלּוּ אֲלֵא אֲסָא.
 15 וְצִרִיךְ לומר כְּמוֹ שְׂאֵמֵר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון הָיוּ, שְׂאֲכֵן הָיוּ [–עֵרִים אֵלּוּ]
 16 מוֹקְפֹת חוֹמָה מִיָּמוֹת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון הָיוּ, אֲלֵא שְׁחִרִיב וְ-נִחְרְבוּ) בְּיָמֵי
 17 פִּילְגָשׁ בְּגִבְעָה, כְּשִׁנְלַחְמוֹ יִשְׂרָאֵל עִם שְׁבַט בְּנִימִין וְהַחֲרִיבוּ אֶת
 18 עֵרֵיהֶם, וְאַחֵר כִּךְ אֲתָא וְ-בָא אֲלֵפֶּל וְכִנְיָהִי – בְּנָה אוֹתָן, וְלֹא אַחֵר
 19 מִכֵּן הָדוֹר אֲנִיפּוֹל – נִפְלוּ שׁוֹב, וְאֲתָא אֲסָא שְׁפָצִינְהוּ – חִזְקִים.
 20 מוֹסִיפָה הַגְמָרָא: דִּיקָא נָמִי – מְדוּרִיק גַּם בְּפִסְקוֹ שְׂאֵסָא לֹא בְּנָאֵם
 21 מִתְחִילָה, אֲלֵא חוֹר וְחִזְקוֹ אוֹתָן לֹא אַחֵר נִפִּילָתָן, דְּכִתִּיב (שִׁם ו) 'וַיִּאמֶר
 22 וְאֲסָא] לְיְהוּדָה בְּנָה אֶת הָעֵרִים הָאֵלּוּ' וְלֹא כְּתוּב 'בְּנָה עֵרִים',
 23 מְכַלֵּל דְּעָרִים הָיוּ מְעִיקָרָא – שְׂהֵם הָיוּ לְפָנֵי כֵן עֵרִים אֲלֵא שְׁנִחְרְבוּ,
 24 וְאִמֵּר אֲסָא נָקִים אֶת הָעֵרִים שְׁנִפְלוּ. שְׁמַע מִיָּנָה שְׂאֵסָא לֹא בְּנָאֵם
 25 מִתְחִילָה אֲלֵא הָיוּ קוֹדֵם לָכֵן.
 26 וְאַמֵּר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי, נָשִׁים תִּיבִיבּוֹת בְּמַקְרָא מַגִּילָה, מִשּׁוֹם שְׂאֵף
 27 הָן הָיוּ פְּאוֹתוֹ הֵנִס, שְׂגַם עֲלִידָן גּוֹר הָמָן, כְּכַתוּב (אֶסְתֵּר ג א) 'לְהַשְׁמִיד
 28 לְהָרַג וּלְאַבֵּד אֶת כָּל הַיְּהוּדִים מִנְּעֵר וְעַד זָקֵן טָף וְנָשִׁים', וְגַם הָן
 29 צִרִיכּוֹת לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל וּלְפָרְסָם אֶת הֵנִס.
 30 וְאַמֵּר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי, פּוּרִים שְׁחָל לְהִיּוֹת בְּשַׁבָּת, וְאֵין קוֹרָאִים אֶת
 31 הַמַּגִּילָה בּוֹ בַּיּוֹם וְכַמְבּוֹאֵר בְּמִשְׁנָה (ב), שְׂוֹאֲלִין וְדוֹרְשִׁין בְּעֵינֵינוּ שְׁל
 32 יוֹם – מְעַמִּידִים תּוֹרָגְמָן לְפָנֵי הַחֵכֶם לְדִרּוֹשׁ בְּמַגִּילָה אֶסְתֵּר וּבְעֵינֵינוּ
 33 הֵנִס.
 34 מִקְשָׁה הַגְמָרָא: מָאִי אִירָא פּוּרִים – מְדוּעָה נִקְטוּ שְׁדוֹרְשִׁים בְּעֵינֵינוּ
 35 שֶׁל יוֹם ב'פּוּרִים', מִשְׁמַע שְׂדִין זֶה הוּא דּוּקָא בְּפּוּרִים כִּיּוֹן שְׂאֵין
 36 דּוֹרְשִׁים לְפָנֵי פּוּרִים, הֵלֵא אֲפִילוּ שְׂאֵר יוֹם מוֹזַב שְׁדוֹרְשִׁים
 37 בְּהַלְכוֹתֵינוּ שְׁלוֹשִׁים יוֹם קוֹדֵם לַחַג נָמִי דּוֹרְשִׁים בּוֹ בַּיּוֹם בְּעֵינֵינוּ שֶׁל
 38 יוֹם, דְּתִנְיָא, מִשָּׁה תִּינָן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שְׂהִיו שׂוֹאֲלִין וְדוֹרְשִׁין בְּכָל יוֹם
 39 טוֹב בּוֹ בַּיּוֹם בְּעֵינֵינוּ שְׁל יוֹם, דְּהֵינִי הַלְבוֹת פִּסְחָ בְּפִסְחָ, הַלְבוֹת

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו כסלו, תשי"ג

ברוקלין.

הרה"ג הרה"ח אי"א נ"ני עוסק בצ"צ וכו' מוהרש"י שי'

שלום וברכה!

... נהנית ממי"ש במכתבו, שהי' מורגש בנסיעה זו של השדרי"ם הרוחניות שבדבר, ואף שגם
 הגשמיות שבזה אינו גשמיות דעמא דבר, אבל בכ"ז קומט דאס ניט לענין רוחניות והרגשים של בע"ב
 המשתתפים בהתועדות, ומדגיש הנני בהרגשים, כי לו הי' מתבוננים הרי יש מקום לומר להיפך, כי
 כאשר המשתתף בהתועדות משתתף גם בגשמיות הענין אשר כמבואר בתניא פל"ז, הרי יכול לקנות
 בזה חיי נפשו, ובמשך הזמן בטח עשה בזה בכל כחותיו, הרי משתתף הוא כולו, משא"כ הרוחניות
 מקבל אם ע"י המוח שלו או ע"י הרגש הלב שאין זה אלא חלק וחלק לא מעצם הנפש, אבל מובן שכ"ז
 הוא מצד אמיתת הדבר ואינו כן אצל המתועדים...

נשלח במכ' המזכירות העתק מהמעסעזש לימי חנוכה אשר בטח ישתמש בו באופן המתאים.

בברכה.

מגילה. פרק ראשון – מגילה נקראת דף ד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) קצו רש"י תוספות

לוד ואונו וגיא החרשים — מערי בנימין היו, כדכתיב "ובני אלפעל עבר ומשעם ושמר
הוא בנה את לוד ואת אונו וגו'" ובספר דברי הימים מיוחד על שבת בנימין. וגמרא גמיר
לה רבי יהושע בן לוי מרביה דמוקפות חומה מימות יהושע בן נון הן. ובמיתותין דערבין
תנן תרתי מנייהו דקא מני לוד ואונו אצל עיר חומה, שאינן נהוגות אלא מימות יהושע

לוד ואונו וגיא החרשים מוקפות חומה מימות יהושע
בן נון הוון. והני יהושע בנננה? והא אלפעל בנננה,
דכתיב: "[ו]בני אלפעל עבר ומשעם ושמר הוא בנה
את אונו ואת לוד ובנתיה". ולטעמך, אסא בנננה,
דכתיב: "[ו]בן אסא את ערי הפצורות אשר ליהודה!"
אמר רבי אלעזר: הני מוקפות חומה מימות יהושע
בן נון הוון. חרוב בימי פילגש בגבעה, ואתא אלפעל
בנננה. הדור אינפול - אתא אסא שפציניהו. דיקא
נמי, דכתיב: "ויאמר ליהודה נבנה את הערים האלה"

מכלל דערים הוון מעיקרא. שמע מינה. ואמר רבי
יהושע בן לוי: נשים חייבות במקרא מגילה, שאף
הן היו באותו הנס. ואמר רבי יהושע בן לוי: פורים
שחל להיות בשבת - שואלין ודורשין בענינו של יום.
מאי אריא פורים? אפילו יום טוב נמי דתנא: משה
תיקן לישראל שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום:
הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת והלכות
חג בחג. פורים איצטריכא ליה. מהו דתימא: גזוז
משום דרבה. קא משמע לן. ואמר רבי יהושע בן לוי:
חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום,
שנאמר: "אלהי אקרא ויוםם ולא תענה ולילה ולא
דמיה לי". סבור מינה: למקריה בלילה, ולמיתנא
מתניתין דידה ביממא. אמר להו רבי ירמיה: לדידי
מיפרשא לי מיניה דרבי חייא בר אבא: פגון דאמרי
אינשי: אעבור פרשתא דא ואתניה. איתמר נמי,
אמר רבי חלבו אמר עולא בריה: חייב אדם לקרות
את המגילה בלילה ולשנותה ביום, שנאמר: "למען
יומרך כבוד ולא ידם ה' אלהי לעולם אודך". אלא
שהפכים מקדימין ליום הפנים. אמר רבי חנינא:
הכמים הקילו על הפכים להיות מקדימין ליום
הפנים כדי שישפכו מים ויזון לאחיהם שפכרין.

לוד ואונו וגיא החרשים — מערי בנימין היו, כדכתיב "ובני אלפעל עבר ומשעם ושמר
הוא בנה את לוד ואת אונו וגו'" ובספר דברי הימים מיוחד על שבת בנימין. וגמרא גמיר
לה רבי יהושע בן לוי מרביה דמוקפות חומה מימות יהושע בן נון הן. ובמיתותין דערבין
תנן תרתי מנייהו דקא מני לוד ואונו אצל עיר חומה, שאינן נהוגות אלא מימות יהושע
בן נון. ולפי שהומותיהן נראות חדשות,
כדאמרין לקמן שנפלו החזיקין, הווקר ר'
יהושע בן לוי להעיד שבכלל מוקפות חומה הן,
לקרות מגילה בחמשה עשר. ויחוק אבא — אינו
בכל המקרא, אבל מקרא אחר כתיב "ויבן ערים
ביהודה", ואף על גב דהני לא מיהודה נינהו,
ומבנימין היו — מלכי יהודה מושלים על בנימין.
ומצינו באסא שאף ערי בנימין חזקו, דכתיב
(דברי הימים ב' טו) "וישאו את אבני הרמה ואת
עציה אשר בנה בעשא ויבן בה את גבע ואת
המצפה" הן ערי בנימין, כדכתיב בספר יהושע.
בימי פילגש בגבעה — שהחריבו ישראל את
בנימין ואת עירי, כדכתיב "גם כל הערים
הנמצאות שלחו באש" (שופטים ב). שפציניהו
החזיק את בדיקה. ודומה לו ביבמות (סג, א),
טוב ולא תשפך, שפיץ לא תבנה. דיקא נמי —
גרס. שאף הן היו באותו הנס — שאף על הנשים
גזר המן "להשמיד להרוג ולאבד מנער ועד זקן
טף ונשים וגו'". שואלין ודורשין — מעמידין
תורגמן לפני החכם, לדרוש אגרת ורים בריבם.
משום דרבה — דגזר לקמן בקריאת מגילה שמא
יעבירה ארבע אמות ברשות הרבים, אף כהן
גזר דרשה אטו קרייה. ולשנותה ביום — זכר
לנס, שהיו זועקין בימי צרתן יום ולילה. אקרא
— במזמור "למנצח על אילת השחר" הוא.
שנאמר על אסתר, כדאמרין במסכת יומא (כט,
א) למה נמשלה אסתר כאילת בר. סבור מינה
— בני הישיבה, ששמעו שמועה זו בלשון
הקודש "ולשנותה ביום", היו סבורין דהאי
"ולשנותה" — לשון שונה משנה הוא. למיתני
מתניתין דידה — משניות של מסכת מגילה.
אעבור פרשתא דא ואתניה = אסיים פרשה זו
ואשנה אותה פעם שניה. ביראה — דמן בירי.
יומרך כבוד — ביום, ולא ידום בלילה. והאי
קרא במזמור "ארוממך ה' יד דלתני" דרשינן.
בפסיקתא במדרי ואסתר דהמן ואחשורוש
וקריאת מגילה שבת הוא, שמפרסמין את הנס,
וחבל מקלסין להקדוש ברוך הוא.
למימרא

אבל נראה שאין לאומרו מטעם אחר, משום דאמרו חכמים (פסחים ק"ב), דכל דבר דהוי בלחא תקנו בלחא, ובדבר הדואה הוי לשעבר, ומשום הכי תקנו בה "על הנסים" דהוי לשעבר,
ובליל ארבעה עשר לאחר תפלת מעריב אומר קריש שלם, ואחר כך קורא את המגילה. ומבשר לפניה שלש ברכות ואחריה ברכה אחת עד "האל המושיע". השלים, עמוד לפני התיבה ואומר
"ואתה קודש", ואין תחילין "ובא לציון" לפי שאין גאולה בלילה. ואם מוצאי שבת הוא יאמר "ויחי נועם" קודם. וכשרצה לקרות פושט את כולה קודם כאגרת, אבל לא גולל וקורא כמו ספר
תורה. ובשחר מתפלל שמונה עשרה ברכות. ואומר "על הנסים" בדואה, ואין אומר "כשם" לפי שכל הברכה אינה אלא לשעבר, ואם כן אין לומר בה דבר שלחא, ואחר כך אומר קריש
עד "דאמיך", ואחוז ספר תורה וקורא שלשה גברי פרשת "ויבא עמלק", אף על פי שאין בה אלא תשעה פסוקים, ואין מחזיר הספר תורה למקומו. אלא יושב ואחוז בידיו עד שקראו את
המגילה, ומבשר עליה כאשר עשה בלילה, כדפירש בפנים. ואחר כך אומר תהלה "ובא לציון" ואין אומרים "למנצח" משום דכתיב ביה צרה, וצרה בפורים לא מוכרינן. וכן אין גופלים על
פניהם בארבעה עשר ובחמשה עשר, משום דכתיב "מי משתה ושמה" ואומר (ותהלים כב) "למנצח על אילת השחר" משום דכתיב ביה מפלה לעובדי כוכבים, וכן בליל ארבעה עשר. ואומר
"פסח הקטורת", וכל הסדר כמו בחול. **פורים** שחל להיות בשבת — דווקא בשבת, לפי שאין קורין המגילה משום גזירה דרבה. אבל בחול אין צריך שחרר קורין המגילה, וטפי איכא פרסומי
ניסא. מאי אריא פורים אפילו יום טוב נמי — נראה לי דהכי פירושו: מאי אריא פורים דאין דורשין בו מקדום לכן שלשים יום, דמשום הכי לירוש בו ביום, אפילו ביום טוב, דדרשין
שלשים יום לפני ואפילו הכי דורשין בו ביום, כדנתיא (לקמן לב, א) "ידבר משה את מועדי ה' וכו'". חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום — אומר רבנו יצחק דאף על גב
דמבשר זמן בלילה חוזר ומבשר אותו ביום, דעיקר פרסומי ניסא הוי בקריאה דיממא. וקרא נמי משמע בן, דכתיב "ולילה ולא דומיה לי" כלומר: אף על גב שקראו ביום — חייב לקרות בלילה,
והעיקר הוי ביממא, כיון שהוכירו הכתוב תחילה. וגם עיקר הסעודה ביממא הוא. כדאמר לקמן (דף זב, ב) דאם אכלה בלילה לא יצא י"ח. והכי נמי משמע, מדכתיב "ונכרים ונעשים" ואיתקש
זכירה לעשייה, מה עיקר עשייה ביממא — אף זכירה בן.

יעיבירנה

בנוגע לעניינים של יראת שמים, ושל תורה ומצוות, נמסרה כל השליטה בידי אדם שיוכל לעשות כפי בחירתו.
לקוטי שיחות ויחי חלק ג

ויעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים – קשה: אמאי לא קאמר ורציאנה מרשות היחיד לרשות הרבים, דאורחא דמילתא הוי טפי! ויש לומר: דמרשות היחיד לרשות הרבים לא טעו אינשי, אבל זימנין שהמגילה קיימא כבר ברשות הרבים, ויעבירנה ארבע אמות בנחה. ועוד יש לומר: דלהכי לא נקט מרשות היחיד לרשות הרבים לפי ושלפנימיה

שאין שם חיוב חטא, (כיוון שלא היתה עקירה ראשונה לשם כך, כגון המנפה חפצים מזוית לזוית וגמלך עליהן להוציאן, דפסור מהאי טעמא) (שבת ה.ב.).

ויעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים – אבל מילה בשבת אין לרחות, דהא חמירא, שכן נכרתו עליה שלוש עשרה בריתות. וגם אין אדם מל אלא אם כן הוי בקי, ודסכנה יש בדבר. אך נשאל לרבונו יצחק הלוי: איך תוקעין במורנאי יום הכפורים? והלא אסור לעשות מלאכה עד שיבדיל, ותו: שמא ילך אצל בקי, כדחיישנין בריה שחל בשבת. ואם כן היה לנו למיחש לחאי גזירה! ותירץ: ונעושו דתקיעת שופר חכמה ואין מלאכה, וגם לא חיישנין שמא ילך אצל בקי – דמשום תקיעה אחת שאינה אלא משום דבר לויאל לא אצטרך כולי האי כראש השנה, דאורייתא היא, וצריך שלשים קולות. ורבינו שמואל אומר דדוקא בשבת ובראש השנה דאם מעבירו ארבע אמות ברשות הרבים אינא איסורא דאורייתא, בהא ודאי יש לחוש. אבל במורנאי יום הכפורים, דאפילו אם מעבירו ארבע אמות ברשות הרבים לא הוי אלא איסור דרבנן – בהא ודאי לא גזר, דהוי גזירה למגירה.

ורב יוסף אמר מפני שעניניהם של עניים נשואות למקרא מגילה. – על כרחך צריך לומר דרב יוסף לא פליג אטעמיה דרבה. דהא גבי שופר ולולב ליבא טעמא אחרינא. מכל מקום קאמר הכא טעמא אחרינא משום דאיכא נפקותא מיא במקדש דליכא שבות ואפילו הכי אסור משום דהאי סברא דקאמר רב יוסף.

הנה

אף פאן עיירות קודמות למוקפין. ואימא: "בכל שנה ושנה" – מה כל שנה ושנה אין נדחין עיירות ממקומן, אף פאן לא ידחו עיירות ממקומן! – שאני הכא דלא אפשר. ורבי, מאי טעמא? "בכל שנה ושנה", מה כל שנה ושנה אין עיירות נדחין ממקומן – אף פאן לא ידחו עיירות ממקומן. ואימא "בכל שנה ושנה" – מה כל שנה ושנה עיירות קודמות למוקפין – אף פאן נמי עיירות קודמות למוקפין! שאני הכא דלא אפשר. מאי רבי יוסף? דתנא: חל להיות בערב שבת – מוקפין ובפריים מקדימין ליום הכניסה, ועיירות גדולות קורין בו ביום. רבי יוסף

אומר: אין מוקפין קודמין לעיירות, אלא אלו ואלו קורין בו ביום. מאי טעמא דתנא קמא? דכתיב: "בכל שנה ושנה" – מה כל שנה ושנה עיירות בארבעה עשר, וזמנו של זה לא זמנו של זה. ואימא: "בכל שנה ושנה" – מה כל שנה ושנה אין מוקפין קודמין לעיירות – אף פאן אין מוקפין קודמין לעיירות. מאי טעמא דרבי יוסף? – "בכל שנה ושנה" – מה כל שנה ושנה אין מוקפין קודמין לעיירות – אף פאן אין מוקפין קודמין לעיירות. ואימא: "בכל שנה ושנה" – מה כל שנה ושנה זמנו של זה לא זמנו של זה – אף פאן זמנו של זה לא זמנו של זה! – שאני הכא דלא אפשר. וסבר רבי עיירות לא דחינן ליום הכניסה? והתנא: חל להיות בשבת – בפריים מקדימין ליום הכניסה, ועיירות גדולות קורין בערב שבת, ומוקפאות חומה למחר. רבי אומר: אומר אני, הואיל ונדחו עיירות ממקומן – ידחו ליום הכניסה! הכי השתא?! הנה – זמנא שבת היא, והואיל ונדחו – ידחו. והכא, זמנא ערב שבת. כמאן אזלא הא דאמר רבי חלבא אמר רב הונא: פורים שחל להיות בשבת הכל נדחין ליום הכניסה. הכל נדחין סלקא דעתך?! והא איכא מוקפין דעברי למחר! אלא כל הנדחה – ידחה ליום הכניסה. כמאן? – כרבי. דכילי עלמא מיהא מגילה בשבת לא קרינן. מאי טעמא? אמר רבה: הפל חיובי בקריאת מגילה ובתקיעת שופר, ואין הכל בקיין במקרא מגילה. גזירה שמא יטלנה בידו וילך אצל בקי ללמוד, ויעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים. והיינו טעמא דשופר, והיינו טעמא דלולב. רב יוסף אומר: מפני שעניניהם של עניים נשואות במקרא מגילה. תנא נמי הכי: אף על פי שאמרו כפריים מקדימין ליום הכניסה – גובין בו ביום, ומחלקין בו ביום. אף על פי שאמרו: אדרבה, משום אמרו הוא! אלא: הואיל ואמרו שפריים מקדימין ליום הכניסה – גובין בו ביום ומחלקין בו ביום, מפני שעניניהם של עניים נשואות במקרא מגילה. אבל שמחה

למירא דתקנתא דכריכא היא – כדי שיספקו, משמע: כדי שיהיו פנוין ליום השמחה. אלא אימא מפני שפספסין – שכר הוא להם בשביל שהן מספקין. הלכך, היבא דאין נכנסין – לא קולא הוא לגבייהו, ואין כאן שכר. סידרא דירחא – דקתני באחד עשר, בשנים עשר, בשלושה עשר, בארבעה עשר, בחמשה עשר כסדר מנין החודש, וכשבא לפרשה נקט סדר ימי השבת ושמעין ימי החודש לאחריה: חל להיות ערב שבת כפריים מקדימין ליום הכניסה – דרי שלשה עשר, חל להיות בשבת – דרי שנים עשר, חל להיות אחד השבת כפריים מקדימין ליום הכניסה – דרי אחד עשר. ומשני: אידי דמיתחבכי ליה נקט סידורא דיומי. כלומר, על ידי שאם היה אנוח ימי השבת לפי סדר ימי החודש יהיו נחפזין לו, וטועה בגיורתו השונה את המענה, לפי שהיה צריך להזכירן לאחוריו אחר השבת – דהיינו אחד עשר, בשבת – שנים עשר, ערב שבת – שלושה עשר, מתוך כך הוא בא לדלג ולטעות, להכי נקט סידורא דיומא. וסדר החודש הבא לו לאחוריים אינו מזכיר בפיו, דהרי מאליו הוא נשמע, ואין כאן עוד טעות. פני פתניתין – דקתני: חל להיות ערב שבת עיירות ומוקפות חומה קורין בו ביום, אי רבי אי רבי יוסי. ככל שנה ושנה – להיות עושים את שני הימים האלה "ככתבם וכזמנאם ככל שנה ושנה" – כל השנים יהיו שוות. ודא אפשר – דאם כן לא יקדמו עיירות למוקפין, שאין יכולין לקרות בשבת. מה כל שנה ושנה עיירות בארבעה עשר – לכך אין נדחות ממקומן, ודלא כתנא קמא דרבי. וזמנו של זה לא זמנו של זה – הלכך לא עבר כתנא דמתניתין כו'. ודא אפשר – דאי לא מקדמת להו למוקפין צריך אתה לעקור עיירות מפני מוקפין, או יקראו ביום אחד. הכא ערב שבת זמנא – ואין לך צורך לדחות. חל חייבין – ומתוך שהוא מחויב בדבר אחר בהלל לצאת ידי חובה, ויעבירנה ארבע אמות – ואפילו לן בשדה ומגילה בידו – יש לגזור על הדבר. נשואות למקרא מגילה – לקבל מנהגת האבונים, ואי אפשר בשבת. גובין בו ביום – שמקדימין בו לקרות גובין הנבאים מתחת האבונים, ומחלקין לעניים. אדרבה – משום דאמרו להקדים את הקריאה הוא דאמרו להקדים את המתנות, כדמפרש תנא טעמא ואילו, מפני שעניניהם של עניים כו'. שמחה

אומר: אין מוקפין קודמין לעיירות, אלא אלו ואלו קורין בו ביום. מאי טעמא דתנא קמא? דכתיב: "בכל שנה ושנה" – מה כל שנה ושנה עיירות בארבעה עשר, וזמנו של זה לא זמנו של זה. ואימא: "בכל שנה ושנה" – מה כל שנה ושנה אין מוקפין קודמין לעיירות – אף פאן אין מוקפין קודמין לעיירות. מאי טעמא דרבי יוסף? – "בכל שנה ושנה" – מה כל שנה ושנה זמנו של זה לא זמנו של זה – אף פאן זמנו של זה לא זמנו של זה! – שאני הכא דלא אפשר. וסבר רבי עיירות לא דחינן ליום הכניסה? והתנא: חל להיות בשבת – בפריים מקדימין ליום הכניסה, ועיירות גדולות קורין בערב שבת, ומוקפאות חומה למחר. רבי אומר: אומר אני, הואיל ונדחו עיירות ממקומן – ידחו ליום הכניסה! הכי השתא?! הנה – זמנא שבת היא, והואיל ונדחו – ידחו. והכא, זמנא ערב שבת. כמאן אזלא הא דאמר רבי חלבא אמר רב הונא: פורים שחל להיות בשבת הכל נדחין ליום הכניסה. הכל נדחין סלקא דעתך?! והא איכא מוקפין דעברי למחר! אלא כל הנדחה – ידחה ליום הכניסה. כמאן? – כרבי. דכילי עלמא מיהא מגילה בשבת לא קרינן. מאי טעמא? אמר רבה: הפל חיובי בקריאת מגילה ובתקיעת שופר, ואין הכל בקיין במקרא מגילה. גזירה שמא יטלנה בידו וילך אצל בקי ללמוד, ויעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים. והיינו טעמא דשופר, והיינו טעמא דלולב. רב יוסף אומר: מפני שעניניהם של עניים נשואות במקרא מגילה. תנא נמי הכי: אף על פי שאמרו כפריים מקדימין ליום הכניסה – גובין בו ביום, ומחלקין בו ביום. אף על פי שאמרו: אדרבה, משום אמרו הוא! אלא: הואיל ואמרו שפריים מקדימין ליום הכניסה – גובין בו ביום ומחלקין בו ביום, מפני שעניניהם של עניים נשואות במקרא מגילה. אבל שמחה

מגילה דף ד עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום חמישי) קצט

מקשה הגמרא: לְמִיכָרָא – וכי אתה בא לומר דְתַנְתָּא [שהתקנה]
 דְּמַקְדִּימִים ליום הכניסה לטובת בני הַכְּרֵכִין הוּא, והיינו כדי שיהיו
 פְּנוּיִים בני הכפרים לספק להם מים ומוזון בפורים, וְהִתְּנָה בְּמִשְׁנַתָּנוּ
 שֶׁאֵם חָל י"ד לְהִיּוֹת בְּיוֹם שְׁנִי, כְּפָרִים וְעִירֹת גְּדוּלוֹת קוֹרִין בּוֹ בְּיוֹם,
 ואין הכפרים מקדימים ליום חמישי שהוא יום הכניסה הקודם. וְאֵם
 אִתָּא שֶׁהַתְּקֵנָה הִיא לטובת בני הכרכים, לְיַקְדָּמוּ – שִׁידְּמִימוּ בְּנֵי
 הַכְּפָרִים גַּם בְּאוֹפֶן זֶה לְיוֹם הַכְּנִיסָה הַקּוֹדֵם, והיינו ליום חמישי, כדי
 שיהיו פְּנוּיִים בפורים.
 מתרצת הגמרא: לעולם אפשר לומר שהתקנה היא לבני הכרכים,
 ומכל מקום כשחל י"ד ביום שני אין מקדימים הכפרים ליום
 הכניסה הקודם, והטעם הוא, משום שיום הכניסה הקודם שהוא
 ביום חמישי הוּא לְהוּ עֲשֶׂרָה בְּאֶדְרָא, וְעֲשֶׂרָה לֹא תִקְיִנוּ רַבָּנָן, כמבואר
 לעיל (ב). שלמדו מהפסוקים רק מִי"א ואילך, אבל ב' לא תיקנו.
 מקשה הגמרא: תָּא שְׁמַע, חָל לְהִיּוֹת י"ד בְּיוֹם חֲמִישִׁי, כְּפָרִים
 וְעִירֹת גְּדוּלוֹת קוֹרִין בּוֹ בְּיוֹם, ואין בני הכפרים מקדימים ליום שני
 שהוא י"א. וְאֵם אִתָּא שֶׁהַתְּקֵנָה הִיא לטובת הכרכים, לְיַקְדָּמוּ בְּנֵי
 הַכְּפָרִים בְּאוֹפֶן זֶה לְיוֹם הַכְּנִיסָה הַקּוֹדֵם, והיינו ליום שני, כדי שיהיו
 פְּנוּיִים בפורים, דְּהֵרִי אַחֲרֵי עֲשֶׂר בְּחֹדֶשׁ הוּא, והוא בכלל התקנה
 שאפשר לקרוא בו, ומדוע לא מקדימים.
 מתרצת הגמרא: לעולם אפשר לומר שהתקנה לטובת הכרכים,
 ומכל מקום כשחל י"ד בחמישי אין הכפרים מקדימים ליום שני,
 והטעם הוא משום שְׁמִיּוֹם הַכְּנִיסָה לְיוֹם הַכְּנִיסָה לֹא דְחִינָא [אין אנו
 דוחים].
 מקשה הגמרא: תָּא שְׁמַע, אִמָּר רַבִּי יְהוּדָה, אִמָּתִי הִקִּילוּ עַל בְּנֵי
 הַכְּפָרִים לְהַקְדִּים ליום הכניסה, בְּמָקוֹם שְׁבִנִי הַכְּפָרִים נִכְנָסִים לַעִיר
 בְּשַׁנִּי וּבְחֲמִישִׁי לְהַבִּיא דִּינֵיהֶם לְבֵית דִּין, אֲכַל מָקוֹם שְׁאִין בְּנֵי
 הַכְּפָרִים נִכְנָסִים בְּשַׁנִּי וּבְחֲמִישִׁי, אִין קוֹרִין אִיתָּהּ אֱלָא בְּזִמְנָה – ב' י"ד.
 וְאִי סָלְקָא דְעָתָּה שֶׁהַהֲקֵדְמָה תִּתְּנָתָא דְכָרְכִין הִיא, וְכִי מִשּׁוֹם דְּאִין
 בְּנֵי הַכְּפָרִים נִכְנָסִים בְּשַׁנִּי וּבְחֲמִישִׁי, מִסְּפָדִי לְהוּ לְבִנֵי הַכְּרֵכִין, הֵרִי
 דִּיהִי לְחֻכְמִים לִתְּקֵן שִׁידְּמִימוּ כְּדִי שִׁיטְפִקוּ לְכַרְכִּים צָרְכִי פוּרִים.
 מתרצת הגמרא: אלא לא תִּימָא שֶׁהַתְּקֵנָה לטובת בני הכרכים,
 והיינו כְּדִי שֶׁהַכְּפָרִים יִסְפְּקוּ לָהֶם מִים וּמוֹזֶן בפורים. אֱלָא אִמָּא
 שֶׁהַתְּקֵנָה לטובת הכפרים, והיינו מִפְּנֵי שֶׁמִּסְפָּקִים בְּנֵי הַכְּפָרִים מִים
 וּמוֹזֶן בְּכָל יְמֵי הַשָּׁנָה לְאַחֲרֵיהֶם שֶׁכְּבָרְכִין, בְּשֹׁכֵר זֶה וְיִקְנִי לָהֶם
 שׁוֹיבֵלוּ לְהַקְדִּים ליום הכניסה ולא יִצְטָרְכוּ לִטְרוּחַ לְהַכְנִס בפורים
 לַעֲיִירוֹת לְשִׁמּוּעַ מַגִּילָה. וְלֹכֵן כְּשֶׁאֵינֶם נִכְנָסִים בְּשַׁנִּי וּבְחֲמִישִׁי, אֵינֶם
 מְקַדְּמִים ליום הכניסה, אִין לָהֶם תּוֹעֵלַת בְּכָר.
 שִׁנִּי בְּמִשְׁנָה: יִצְרָא חָל לְהִיּוֹת בְּשַׁנִּי בְּשַׁבַּת כְּפָרִים וְעִירֹת גְּדוּלוֹת
 קוֹרִין בּוֹ בְּיוֹם וְכוּ, חָל לְהִיּוֹת בְּשִׁלְשִׁי אוּ בְּרִבְעִי וְכוּ. שְׁוֹאֵלַת
 הגמרא: מָאִי שְׁנָא רִישָׁא דְנֶקֶט סִידְרָא דְהֶרָא – מדוע ברישא
 כשהתנא מביא שמגילה נקראת בזמנים שונים, נקט כפי סדר ימי
 החדש, י"א י"ב י"ג י"ד וט"ו, וְמָאִי שְׁנָא סִיפָא דְנֶקֶט סִידְרָא דְיוֹמִי
 – ובסיפא כשיבאר את האופנים, נקט כפי סדר ימי השבוע, יום שני
 שלישי וכן הלאה, ושומעים אנו את ימי החדש למפרע.
 מתרצת הגמרא: התנא רצה לנקוט גם בסיפא את סדר ימי החדש,
 אבל אִיִּדִי דְמִיתְּהֶפְכִּי לִיה – כיון שאם ישנה כסדר ימי החדש,
 יתחשבו ימי השבוע למפרע, שאם חל ביום א' מקדימים ליום ה'
 שהוא י"א, ואם חל בשבת מקדימים ליום ה' שהוא י"ב, ואם חל
 בערב שבת קוראים ב"ג, והיה מבלבל את הלומד ומביאו לידי
 טעות, לֹכֵן נֶקֶט סִידְרָא דְיוֹמִי – כסדר ימי השבוע.
 שנינו במשנה: אִם חָל י"ד לְהִיּוֹת בְּעָרֵב שַׁבָּת וְכוּ' כפרים מקדימים
 ליום הכניסה, ועיירות גדולות ומוקפות חומה קורין בו ביום.
 מבררת הגמרא: מְתַנִּינָן מִנִּי – כדעת מי שנויה משנתנו שעיירות
 ומוקפות חומה קוראים בו ביום. מבארת הגמרא: אִי [אין כדעת]
 רַבִּי, אִי רַבִּי יוֹסִי.
 מבארת הגמרא: מָאִי [אין] היכן נשנו דבריו רַבִּי, דְתַנְתָּא, חָל י"ד לְהִיּוֹת
 בְּעָרֵב שַׁבָּת, כְּפָרִים וְעִירֹת גְּדוּלוֹת מְקַדְּמִין לְיוֹם הַכְּנִיסָה – ליום
 חמישי שהוא י"ג, וְאֵילוּ מוֹקְפִין חוּמָה שְׁאֵינֶם קוראים בט"ו שהוא
 בשבת, מְקַדְּמִים וְקוֹרִין בּוֹ בְּיוֹם – בשישי שהוא י"ד. רַבִּי אֱלִימִר,

אֱלִימִר אֲנִי, לֹא יְדָחוּ עִירֹת מְקַקְפִין לְהַקְדִּים ליום חמישי, אֱלָא
 קוראים ב' י"ד שהוא זמנן. ונמצא שְׁאֵילוּ וְאֵלו – הפרטים והמוקפים,
 קוֹרִין בּוֹ בְּיוֹם – ב' י"ד. הֵרִי שְׁדַעַת רַבִּי כְּמִשְׁנַתָּנוּ שֶׁאֵם חָל י"ד בְּעָרֵב
 שַׁבָּת, פְּרוּשִׁים וּמוֹקְפִים קוראים ב' י"ד.
 מבארת הגמרא: מָאִי טַעְמָא דְתַנְתָּא קָמָא שֶׁהַפְּרוּשִׁים מְקַדְּמִים אֵת
 קריאתם אף שיכולים לקרוא בזמנם, דְּהֵינּוּ ב' י"ד, מִשּׁוֹם דְּכַתִּיב
 (אסתר טו כז) 'קִימוּ וְקַבְּלוּ הַיְּהוּדִים עֲלֵיהֶם וְגו' לְהִיּוֹת עֹשִׂים אֵת שְׁנֵי
 הַיָּמִים הָאֵלֶּה כְּכַתְּבָם וְכַזְּמָנָם בְּכָל שְׁנָה וְשְׁנָה, וּמְבֹאֵר שֶׁזֶּמֶן
 קריאת המגילה שוה בכל השנים, ודרש תנא קמא, מָה 'כָּל שְׁנָה
 וְשְׁנָה' הִסְדֵּר הוּא שְׁעִירֹת קוֹדְמוֹת לְמוֹקְפִין, שְׁעִירֹת קוראים
 ב' י"ד ומוקפים בט"ו, אִם כָּאֵן כְּשֶׁחָל ט"ו בְּשַׁבָּת וּמוֹקְפִים מְקַדְּמִים
 ל' י"ד, צָרִיךְ שִׁיהִי הַעֲיִירוֹת קוֹדְמוֹת לְמוֹקְפִין, ויקראו בחמישי
 שהוא י"ג בחדוש.
 מקשה הגמרא על שיטת תנא קמא: וְאִמָּא שְׁנִדְרוּשׁ בְּאוֹפֶן אַחֵר,
 'כָּל שְׁנָה וְשְׁנָה' מָה 'כָּל שְׁנָה וְשְׁנָה' אִין נִדְחוּ עִירֹת מְקַקְפִין אֱלָא
 קוראים ב' י"ד, אִם כָּאֵן כְּשֶׁהַמוֹקְפִים מְקַדְּמִים קריאתם, לֹא יְדָחוּ
 עִירֹת מְקַקְפִין ויקראו ב' י"ד.
 מתרצת הגמרא: שְׁאֵנִי הָכָא בְּשַׁנָּה זֹו דְּלֹא אֶפְשָׁר שֶׁלֹא יְדָחוּ עִירֹת
 מִמְּקוֹמָן, שְׁהֵרִי אִם כֵּן לֹא יִדְחוּ עִירֹת קוֹדְמוֹת לְמוֹקְפִים, וְעֵדִיף
 שִׁיהִי עִירֹת קוֹדְמוֹת לְמוֹקְפִים אִם שְׁנִדְחוּ עִירֹת מִמְּקוֹמָן.
 מבארת הגמרא: דְּרַבִּי שְׁאֵמֵר שֶׁגַם הַעֲיִירוֹת קוראים ב' י"ד, מָאִי
 טַעְמָא, מִשּׁוֹם שֶׁכְּתוּב 'כָּל שְׁנָה וְשְׁנָה' שִׁיהִי כָל הַשָּׁנִים שְׁוֹת, מָה
 כָּל שְׁנָה וְשְׁנָה אִין עִירֹת נִדְחוּ מְקַקְפִין אֱלָא קוראים ב' י"ד, אִם כָּאֵן
 לֹא יְדָחוּ עִירֹת מְקַקְפִין, אֱלָא יקראו ב' י"ד.
 מקשה הגמרא על שיטת רבי: וְאִמָּא שְׁנִדְרוּשׁ בְּאוֹפֶן אַחֵר, 'כָּל
 שְׁנָה וְשְׁנָה' מָה 'כָּל שְׁנָה וְשְׁנָה' עִירֹת קוֹדְמוֹת לְמוֹקְפִין, אִם כָּאֵן נָמִי
 עִירֹת קוֹדְמוֹת לְמוֹקְפִין, וְכִיּוֹן שֶׁבְּשַׁנָּה זֹו הַמוֹקְפִים קוראים ב' י"ד,
 יקדימו העיירות ל' י"ג.
 מתרצת הגמרא: שְׁאֵנִי הָכָא בְּשַׁנָּה זֹו דְּלֹא אֶפְשָׁר שִׁיהִי עִירֹת
 קוֹדְמוֹת לְמוֹקְפִים, שֶׁאִם כֵּן יְדָחוּ עִירֹת מִמְּקוֹמָן, וְעֵדִיף שֶׁלֹא יְדָחוּ
 מִמְּקוֹמָן, אִם שֶׁלֹא יקדימו לְמוֹקְפִים.
 מבארת הגמרא: מָאִי רַבִּי יוֹסִי שְׁאֵמֵר שֶׁמִּשְׁנַתָּנוּ כְּשִׁיתָּהּ, דְתַנְתָּא,
 חָל לְהִיּוֹת י"ד בְּעָרֵב שַׁבָּת, מוֹקְפִין חוּמָה וּכְפָרִים מְקַדְּמִין לְיוֹם
 הַכְּנִיסָה – ליום חמישי שהוא י"ג, וְאֵילוּ עִירֹת גְּדוּלוֹת קוֹרִין בְּזִמְנָן
 בּוֹ בְּיוֹם – ביום שישי שהוא י"ד. רַבִּי יוֹסִי אֱמָר, אִין מוֹקְפִין קוֹדְמִין
 לַעֲיִירוֹת לְקִרְוֹא ב' י"ג, אֱלָא קוראים ב' י"ד, ונמצא אֵילוּ וְאֵלו –
 הפרטים והמוקפים קוֹרִין בּוֹ בְּיוֹם – ב' י"ד.
 מבארת הגמרא: מָאִי טַעְמָא דְתַנְתָּא קָמָא שְׁמוֹקְפִים ב' י"ג וְעִירֹת
 ב' י"ד. מִשּׁוֹם דְּכַתִּיב 'כָּל שְׁנָה וְשְׁנָה' וְדִרְשָׁה, מָה 'כָּל שְׁנָה וְשְׁנָה'
 עִירֹת זִמְנָן בְּאַרְבָּעָה עֲשָׂר וְאִין נִדְחוּ מִמְּקוֹמָן, וְגַם וְזִמְנָן שֶׁל זֶה
 [של מוקפים] לֹא וְזִמְנָן שֶׁל זֶה – של פְּרוּשִׁים, והיינו שאֵינֶם קוראים
 באותו זמן, אִם כָּאֵן צָרִיךְ שֶׁהַעֲיִירוֹת יקראו בְּאַרְבָּעָה עֲשָׂר, וְזִמְנָן שֶׁל
 זֶה לֹא וְזִמְנָן שֶׁל זֶה, וְלֹכֵן אִין לומר שְׁעִירֹת וּמוֹקְפִים יקראו ב' י"ד,
 שֶׁכֵּן יִהְיֶה זִמְנָן שֶׁל זֶה כּוֹמֵנִי שֶׁל זֶה, וְכֵן אִין לומר שְׁעִירֹת ב' י"ג
 וּמוֹקְפִים ב' י"ד, שְׁהֵרִי אִין זֶה כָּל הַשָּׁנִים שְׁעִירֹת ב' י"ד, וְעַל כִּרְחֹק
 הַמוֹקְפִים מְקַדְּמִים ליום הכניסה שהוא י"ג וְהַעֲיִירוֹת ב' י"ד.
 מקשה הגמרא על שיטת תנא קמא: וְאִמָּא 'כָּל שְׁנָה וְשְׁנָה' מָה
 כָּל שְׁנָה וְשְׁנָה אִין מוֹקְפִין קוֹדְמִין לַעֲיִירוֹת, אִם כָּאֵן כְּשֶׁחָל ט"ו
 בְּשַׁבָּת אִין מוֹקְפִין קוֹדְמִין לַעֲיִירוֹת, וְשִׁנֵּיהֶם יקראו ב' י"ד, או
 שְׁעִירֹת יקדימו ל' י"ג וּמוֹקְפִים יקראו ב' י"ד.
 מתרצת הגמרא: שְׁאֵנִי הָכָא דְלֹא אֶפְשָׁר שֶׁהַמוֹקְפִים לֹא יקדימו
 לַעֲיִירוֹת, שֶׁאִם כֵּן יִהְיֶה זִמְנָן שֶׁל זֶה כּוֹמֵנִי שֶׁל זֶה אוּ שִׁידְּחוּ
 הַעֲיִירוֹת מִמְּקוֹמָן, וְעֵדִיף שִׁיהִי עִירֹת ב' י"ד וְגַם שֶׁלֹא יִהְיֶה זִמְנָן
 הַעֲיִירוֹת וּמוֹקְפִים שֶׁהֵם אִם שֶׁהַמוֹקְפִים יקדימו לַעֲיִירוֹת.
 מבארת הגמרא: מָאִי טַעְמָא דְרַבִּי יוֹסִי שֶׁגַם הַעֲיִירוֹת וְגַם הַמוֹקְפִים
 קוראים ב' י"ד. מִשּׁוֹם שֶׁכְּתוּב 'כָּל שְׁנָה וְשְׁנָה' וְשְׁנָה, מָה 'כָּל שְׁנָה וְשְׁנָה'
 אִין מוֹקְפִין קוֹדְמִין לַעֲיִירוֹת, אִם כָּאֵן אִין מוֹקְפִין קוֹדְמִין לַעֲיִירוֹת,
 אֱלָא קוראים ב' י"ד עִם הַעֲיִירוֹת.
 מקשה הגמרא על שיטת רבי יוסי: וְאִמָּא 'כָּל שְׁנָה וְשְׁנָה' מָה 'כָּל

54 בְּלֹא אִסְרוּ מִקִּדְמִיָּן וְלֹא מֵאַחֲרָיו. מְבִרְרַת הַגְּמָרָא:
55 מֵעַמָּא אֵין מֵאַחֲרִים אֶת הַמְּגִילָה. אִסְרֵי רַבִּי אֲבָא אִסְרֵי שְׁמוּאֵל,
56 קָרָא אִסְרֵי קָרָא 'קִמְנוּ וְקִבְלוּ הַיְּהוּדִים וְגו' וְלֹא יַעֲבֹד', דְּהֵינּוּ שְׁאֵין לֵאחֹר
57 אֶת הַמְּגִילָה לֵאחֹר פּוֹרִים.

58 **אָמַר** **אָבָא** **רַבִּי** **וְאָמַר** **בְּשֵׁם** **שְׁמוּאֵל** **וְיָבִי** **אָבָא** **אָמַר**
59 **מִן** **שְׁמַיָּא** **וְיָבִי** **אָבָא** **אָמַר** **בְּשֵׁם** **שְׁמוּאֵל** **וְיָבִי** **אָבָא** **אָמַר**
60 **מִן** **שְׁמַיָּא** **וְיָבִי** **אָבָא** **אָמַר** **בְּשֵׁם** **שְׁמוּאֵל** **וְיָבִי** **אָבָא** **אָמַר**
61 **מִן** **שְׁמַיָּא** **וְיָבִי** **אָבָא** **אָמַר** **בְּשֵׁם** **שְׁמוּאֵל** **וְיָבִי** **אָבָא** **אָמַר**
62 **מִן** **שְׁמַיָּא** **וְיָבִי** **אָבָא** **אָמַר** **בְּשֵׁם** **שְׁמוּאֵל** **וְיָבִי** **אָבָא** **אָמַר**
63 **מִן** **שְׁמַיָּא** **וְיָבִי** **אָבָא** **אָמַר** **בְּשֵׁם** **שְׁמוּאֵל** **וְיָבִי** **אָבָא** **אָמַר**
64 **מִן** **שְׁמַיָּא** **וְיָבִי** **אָבָא** **אָמַר** **בְּשֵׁם** **שְׁמוּאֵל** **וְיָבִי** **אָבָא** **אָמַר**
65 **מִן** **שְׁמַיָּא** **וְיָבִי** **אָבָא** **אָמַר** **בְּשֵׁם** **שְׁמוּאֵל** **וְיָבִי** **אָבָא** **אָמַר**

וַיִּרְאֵהוּ אֱלֹהִים וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו מַה־שָּׂאִי מַחֲשָׁבֶיךָ
 כְּלֹמֶר שָׂאִי מַחֲשָׁבִים אֶת הַחֹדֶשׁ לִפְנֵי שְׁעוֹת אֵלָּא
 לִפְנֵי יָמַימִים וּבִגְוֹן הַתּוֹנָן גַּם לֹא־שָׂאֵתוּ וְהַתְּנָה שִׂיחָא גַם אִם לֹא יָבִיא עַד
 וְהִיא חֹדֶשׁ חֹסֶר וְחֹזֵר בְּלִיל שְׁלוּשִׁים וְחָל הַגֵּט וְכִיּוֹן
 שְׂבִיטוֹ בְּכִי מִי הַחֹדֶשׁ וְאִין אֹמְרִים שְׂבִיטוֹ שֶׁהִפְרַשׁ בֵּין הַמּוֹלֵדוֹת
 שְׁחָדוּ כִּי יוֹם וָיּוֹם עֲדִיין לֹא נִגְמַר הַחֹדֶשׁ וְשָׂאֲמֹר (בְּמִדְבָּר אֵלָּא
 עַד הָרֶשֶׁת יָמַימִים וּמִשְׁמַע שְׂמִימִים אֲתָהּ מַחֲשֵׁב לְחַדְשִׁים וְאִי אֲתָה
 מַחֲשֵׁב שְׁעוֹת לְחַדְשִׁים.

74 וְשִׁנִּינוּ בַּמִּשְׁנָה: אָבֵל זָמַן עֲצֵי כִּפְּתִים וְתִשְׁעָה כֹּאֵב וְהִנֵּה וְהִקְהֵל,
75 וְהָאֲחֵרִין לֹא מְקִדְמִין. הַגִּמְרָא מְבָאֵר תַּעֲמָם שְׁלָא מְקִדְמִים: צוּם
76 וְתִשְׁעָה כֹּאֵב לֹא מְקִדְמִים, דְּאִקְדָּמִי פּוֹרְעָנוּת לֹא מְקִדְמִי – אִין
77 שְׁלָמִי הִנֵּה, וּמִצּוֹת הִקְהֵל לֹא
78 מְקִדְמִים, מִשּׁוֹם אֲבָתֵי לֹא מְקָא – שְׁעִדִּין לֹא הִגֵּעַ זָמַן חִיּוּבָהּ,
79 וְזָמַן לְקִיּוּם קוֹדֵם שְׁנֵתִיב.

80 **הָיָה** בְּבִרְיֹתָא, חֲנִינָה וְכַל זְמַן חֲנִינָה **מֵאַחֲרֵין**. מְבִרְתָּה הִגְמָרָא:
81 **שֶׁלְמָא** חֲנִינָה מֵאַחֲרֵין, הִינּוּ דְּאֵי מִקְלַע יוֹם טוֹב **שֶׁשְׁבָתָא** – (בִּשְׁבָּת)
82 **מֵאַחֲרֵין** לֵה לְהִקְרַבְתָּה לְכֶרֶת שֶׁבָתָא – לְאַחֵר שְׁבֹת. אֵלָּא זְמַן חֲנִינָה
83 **מֵאַחֲרֵין** מֵאֵי הִיא. אָמַר רַב אִישְׁשֵׁנָא, הֵכִי קָאָמַר, 'חֲנִינָה' מֵאַחֲרֵין
84 הִקְרַבְתָּה אֵלַם חַל טוֹב רַאשׁוֹן **שֶׁשְׁבָתָא**, וְאֵם חַל בְּחוּל קֶרֶב בֵּינָם
85 טוֹב. וְאִילוּ עוֹלָת רֵאִיָּה, אֵפִילוּ בֵּיתָא שֶׁחַל בְּחוּל, דִּזְמַן הִקְרַבְתָּ
86 מְכַל מְקוֹם **מֵאַחֲרֵין** בֵּית הָעוֹלָת רֵאִיָּה – וּמִנִּי – כִּדְעַת מִי
87 שֶׁנִּשְׁתָּה הִבְרִייתָא, בֵּית שְׁמַאי הִיא, דִּתְנֵן בְּבִיעָה (יט.) [בֵּית שְׁמַאי
88 **מִבְּיֹאֵין**] – (מִקְרִיבִים) שְׁלָמִים (חֲנִינָה וּשְׁמַחָה) בֵּינָם טוֹב,
89 מִשּׁוּם שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם אֲבִילָה לְבַעֲלִים וּלְכַהֲנִים, וּמִלֹּאכָה לְצוֹרֵךְ אוֹכֵל
90 נֶפֶשׁ הוֹתָרָה בֵּינָם טוֹב. וְאֵין סוֹמְכֵין עֲלֵיהֶן – עַל הַשְּׁלָמִים בֵּינָם טוֹב,
91 מִשּׁוּם שְׁבוּת. אֲבָל לֵה מִקְרִיבִים עוֹלוֹת רֵאִיָּה בֵּינָם טוֹב כֻּלָּל, אֵלָּא
92 בְּחוּל הַמְּעִידָה. וְכֵתִי הֵלָּא אוֹמְרִין, מִבְּיֹאֵין בֵּינָם טוֹב בֵּין שְׁלָמִים וּבֵין
93 עוֹלוֹת רֵאִיָּה, וְאֵם סוֹמְכֵין עֲלֵיהֶן.

94 כיאור נוסף ל'כל זמן חגיגה': **רַבָּא אָמַר**, פירוש הברייתא הוא,
 95 **בְּלִי זְמַן חֲגִיגָה**, כל הרגל, **מִתְחַרְזִין** הקרבתה, אבל **מִפִּי** -
 96 אחר הרגל לא מאחרים אותה. **דִּתְנִן** (חגיגה טז), **מִי שְׁלֹא חָג - לֹא**
 97 **הֵבִיא חֲגִיגָתוֹ בְּיוֹם מִזְבֵּחַ הָאֵשׁוֹן שֶׁל חָג**, הרי הוא חָגֵג וְחֹלֵץ אֶת
 98 **חֹלֵץ הַכֹּל** וּבִיאוֹר בְּשֵׁר הַיָּמִים, וְאִפְּלוֹ בְּיוֹם מִזְבֵּחַ הָאֵשׁוֹן שֶׁל
 99 **חָג**. **עָבַר בְּלִי הַרְגֵל**, וְלֹא חָג, שוב אינו חָגֵג בְּאִחֲרִיתוֹ וּפְקַעָה מִצְוַת
 100 חֲקִירָתוֹ.

101 כִּי־אִיּוֹר נֹסֵף: **וְבֹ אֲשֵׁי אֶמֶר**, כִּךְ פִּירוּשׁ הַבְּרִייתָא, הִנֵּינָהּ וּכְל זֶמֶן
102 מִתְחַרְרִין הִקְרַבְתּוּ לֵאחֹר שִׁבְתָּ, וְבֹא לִרְבוֹת
103 עֲצָרָתְךָ – שִׁבְעוֹת דְּחַד וְיֹמָא הוּא. שְׁמֵאֲחֲרִין הִתְקַרְבָּה לֵאחֹר
104 שִׁשְׁבַת, וְיֵשׁ לוֹ תִּשְׁלֹמִין שִׁבְעָה יָמִים כְּשֶׁל הַמּוֹעֵדוֹת. דְּהֵן (שם יד.)
105 מְמוּדִים בֵּית הַלֵּל לְבֵית שְׁמַאי שָׁאֵם כִּל עֲצָרָתָא (חִיּוֹת בִּשְׁבַת, שְׁיֹם
106 מְסֻבִּין – וְכִינֵי עוֹלַת אֵרִיִּיָּה וְשִׁלְמִי (חִינֵינָהּ) אֲחֵר הִתְקַבַּל.
107 אֲמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר אֲמַר רַבִּי חִינֵינָהּ, רַבִּי נִמְעַן נִמְעִיעַ בְּפִיּוֹרִים,

שִׁמְחָה שֶׁל סְעוּדַת פְּרוּרִים אֵינָה נֹחֶתֶת אֶלָּא בְּזִמְנָה – בִּי"ד.
הַגְּמָרָא מְבַאֵרֵת הָאֵם צָרִיךְ עֶשְׂרֵה לְקִרְיַת הַמְּגִילָה: אֲמַר רַב,
כַּשְׁקוּרָאִים מְגִילָה בְּזִמְנָה, פְּרוּרִים בִּי"ד וּמוֹקֶפִים בִּט"ו. קוֹרִין אוֹתָהּ
לְכַתְּחִילָה אֶפְּסִילוֹ בְּחִדָּה, וְאֵין צָרִיךְ עֶשְׂרֵה, שְׂבוּיִם זֶה כּוֹלֵם קוּרָאִים,
וְיֵשׁ פֶּרְסוּם לֵנֶס. אֲבָל כַּשְׁקוּרָאִים שְׁלֵא בְּזִמְנָה, כְּגוֹן כְּפָרִים
וּמְקַדִּימִים לַיּוֹם הַכְּנִיסָה, יֵשׁ לְקוּרָא בְּעֶשְׂרֵה, שֶׁכֵּן יֵשׁ פֶּרְסוּם לֵנֶס.
רַב אֲשֵׁי אֲמַר, בֵּין בְּזִמְנָה בֵּין שְׁלֵא בְּזִמְנָה יֵשׁ לְקוּרָא בְּכַתְּחִילָה
בְּעֶשְׂרֵה. הָיָה עוֹבְדֵי, וְחָשׂ לֵיהּ רַב לֵהָא רַב אֲסִי – אֵירַע מַעֲשֵׂה
שׁוֹחֵשׁ רַב לְדַבְּרֵי רַב אֵי וְאִסָּפָה עֶשְׂרֵה לְקִרְיָה בּוֹמְנָה.

10 מקשה הגמרא: וּמִי אָמַר רַב הֵכִי - שְׁצִירָךְ עֶשְׂרֵה שְׁלֹא בּוֹמֵנָה,
11 וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה בְּרִיהַ דְּרַב שְׁמוּאֵל בִּר שִׁילַת מְשִׁמִּיהַ דְּרַב, פְּרוּרִים
12 שְׁחָל לְהוּתוּ בְּשֶׁבֶת, עָרַב שֶׁבֶת וְזִמְנָה. וּמִכָּךְ שֶׁאִמְרַן 'עָרַב שֶׁבֶת וְזִמְנָה'
13 וְלֹא 'מְקִדִּימִן לְעָרַב שֶׁבֶת', מִשְׁמַע שׁוּזָה הַזֶּמֶן הַקְּבֻעָה לָהֶם מֵאֲנָשִׁי
14 כִּנְסַת הַגְּדוּלָה. וּמֵבֹאֵרֵת הַגְּמָרָא: וְכִי הַפְּרוּרִים עָרַב שֶׁבֶת הוּא וְזִמְנָה,
15 וְהָאֵל וְדַאי שֶׁבֶת וְזִמְנָה הוּא, שֶׁאֲנָשִׁי כִּנְסַת הַגְּדוּלָה תִּיקְנוּ שִׁיקְרָאוּ
16 בִּיד, וְרַק אַחֵר כֵּךְ גּוֹרֵז שֶׁלֹּא יִקְרָאוּ בָּהֶם, וְהַקְדִּימוּ הַקְרִיאָה,
17 וּמְדוּעַ אָמַר רַב שֶׁעָרַב שֶׁבֶת וְזִמְנָה. אֵלָּא לְאוּ מִבְּהוּ, שֶׁאִמְרַן 'עָרַב שֶׁבֶת
18 וְזִמְנָה' הֵכִי אָמַר, שֶׁהַקְרִיאָה שֶׁלֹּא בּוֹמֵנָה, דִּינוּ כְּקִרְיָא בּוֹמֵנָה,
19 מִה בּוֹמֵנָה נִקְרֵאת אֲפִילוּ בִּיחִיד, אֵלָּא שֶׁלֹּא בּוֹמֵנָה אֲפִילוּ בִּיחִיד. הֲרֵי
20 שֶׁרַב סוֹבֵר שׁוֹאֵף קִרְיָא שֶׁלֹּא בּוֹמֵנָה בִּיחִיד, וְלֹא כְּדַבְרֵיו לְעִיל.

21 מתרצת הגמרא: לא זו הכוונה ערב שבת זמנם, ולענין מקרא מגילה
22 שלא בזמנה סובר רב שהיא בעשרה, אלא מאי ערב שבת זמנם,
23 הכוונה לאפוקי מדרב, דאמר, ש"ד שחל בשבת, הואיל ונזכו
24 עיירות ממקומן – מלקרא בשבת, ידחו ליום הנגיפה, והא קא
25 שמייע לן רב, במשנה זו ערב שבת זמנם הוא לקריאה, ואין
26 מקדימין ליום הכניסה.

27

במשנה הקודמת מבואר שעשירות גדולות קוראים ב"ד, וכפרים
מקדימים ליום הכניסה. משנתנו מבארת מהי עיר גדולה ומהו
כפר. ודברים שמאחרים ולא מקדימים. ומתי אין הכפרים
מקדימים ליום הכניסה.
אי זו היא עיר גדולה שקוראים ב"ד, **כ**ל שיש בה עשרה כמלנין –
שבתלים ממלאכה וניווים מהציבור, שיהיו מצויים תמיד בבית
הכנסת בזמן התפילה. אבל פחות מכאן – מעשרה, **ה**רי זה כפר
ומקדימים ליום הכניסה.

הַמִּשְׁנָה מְבִיאָה דְּבָרִים שְׁמֵאֲחֵרִים אוֹתָם: דּוּקָא בְּאַל – בּוֹמְנִי 36
קְרִיאַת הַמְּגִלָּה אִם חָלוּ בַשָּׁבֶת אֲמָרוּ חֲכָמִים שֶׁמִּקְדִּיִּם אֵת 37
הַקְּרִיאָה לִפְנֵי הַשָּׁבֶת וְלֹא מֵאַחֲרָיו לְאַחַר הַשָּׁבֶת. אֲבָל זְמַן עֲצִי 38
בְּהֵינִים – הַזְמַן הַקָּבוּעַ בַּשָּׁנָה לְכַמָּה מִשְׁפָּחוֹת לְהַקְרִיב עֲצִים לְמוֹבֵז, 39
וְהַשָּׂעָה בָּאֵב, וְשִׁלְמֵי חֲנִינָה בְּיוֹם טוֹב, וּמִצּוֹת הַקֹּהֵל – קִיבוּץ הָעַם 40
בְּעֹרֶה, כָּל אֵלּוּ אִם חָלוּ בַשָּׁבֶת מֵאַחֲרָיו אוֹתָם לְמַחֵר וְלֹא מִקְדִּיִּם 41
אוֹתָם. 42

43 המשנה חוזרת להקדמת קריאת המגילה: **אָן עַל פִּי שְׂמֹאדֵר**
44 **מְקִדִּימִין** (ולא מִאֲחֵרִין), מכל מקום יום ההקדמה אינו כעיקר הזמן,
45 ומותרין **תְּחִלָּה וּבְתֵּנִית**, וכן מותרים בפתגות **לְאִיבֵינוּם**.
46 **אִמֵּר רַבִּי יְהוֹדָה, אִימְתִּי** תיכנו שכפרים יקדימו ליום הכניסה,
47 בִּמְקוֹם שְׁבִנִי הכפר נִבְנִין לעיירות **בְּשָׁנִי** ובחמישי למשפט, **אֲבָל**
48 **מְקוֹם שָׁאֵן הֵם נִבְנִין לֹא בְּשָׁנִי** ולא בחמישי, **אִין קוֹרִין אוֹתָהּ אֵלָא**
49 **בְּזִמְתָּ – בִּי"ד**.

50

51 שנינו במשנה: אי זו היא עיר גדולה, כל שיש בה עשרה בטלנין.
52 תנא בברייתא, עשרה בטלנין שאמרו, היינו שְׂבִטִים מְמֵלֵאכָה
53 וּמִצְאִים תְּמִיד בְּבֵית הַנִּסְתָּה.

מגילה. פרק ראשון – מגילה נקראת דף ה עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" ראש"י תוספות

הוזה עובדא ליה רב להא דרב אסי – מכל מקום הלבנת כותיה דרב, דהא רבי יוחנן
איתא כותיה פרק שני (דף יט.ב), דקאמר: הקראת במגילה הכתובה בין הכתובים
(יציא). ומסיק: הא ביחיד הא בצבור. אלמא שקורין אותה ביחיד, וכן הלבנה, דרב ורבי יוחנן
הלכה כרבי יוחנן, וכל שכן הכא דקימו בחד שיטתא, ועוד, דרב אסי תלמיד דרב הוה, ורבינו
יוסף איש ירושלים פסק דאף ביחיד צריך לברך,
וכן נמצא בתשובת רש"י, שחשיב: נראה בעיני
דלא שנת יחיד ולא שנת צבור, חזר מברך
ואחרים שומעין, וכן נראה לומר מאחר שהוכחנו
קריאתה ביחיד. אי איתא שאין בה ברכה (וביחיד)
– הוה ליה לפרושי (לקמן כא.ב) ומאי מברך
דאמר בצבור.

עולת ראייה אפילו ביום טוב מאחרין – הקשה
הרב רבנו אלחנן, מהא דאמרין פרק
קמא דביצה (י.ב.א. ושם): השוחט עולת נדבה ביום
טוב לוקה. ומסיק: דאמר לך מני בית שמאי היא
וכו'. וקשה: אמאי לא תני עולת ראייה, דהוי
רבותא טפי, דאף על גב דהוי צורך יוסטוב – לוקה
אליבא דבית שמאי? ואין לומר דלחבי נקט עולת
נדבה לאשמועינן דאפילו הכי שרי בית הלל – לא
אינו, דהא בפרק שני דהתם (יט.א. ושם) מוכח
בהדיא דלא נחלקו בית הלל על עולה (ושאניה) של
יום טוב, דודאי אינה קריבה ביום טוב. ואם כן
קשה, אמאי נקט עולת נדבה? ויש לומר: דלחבי
נקט עולת נדבה, למדק: הא שלמי נדבה – אינו
לוקה, כיון דאיכא בהו צורך אובל שלמי, אבל
איסורא מיהא איכא משום דכתיב "לכבש".
ורחץ

מקום שנכנסין בשני ובחמישי, אבל מקום שאין נכנסין לא בשני ולא בחמישי – אין קורין
אותה אלא בזמנה. **גמרא** תנא: עשרה בטלנין שבבית התנסת. "כאלו אמרו מקדימין ולא
מאחרין". מאי מעמא? אמר רבי אבא אמר שמואל: אמר קרא: "ולא יעבור". ואמר רבי אבא
אמר שמואל: מנין שאין מונין ימים לשנים? **שנאמר**: "לחדישי השנה" – חדישים אותה מונה
לשנים, ואי אותה מונה ימים לשנים. ורפנן דקיסרי משום רבי אבא אמרו: מנין שאין מחשבים
שעות לחדישים? **שנאמר**: "עד חדש ימים" – ימים אותה מחשב לחדישים, ואי אותה מחשב
שעות לחדישים. "אבל זמן עצי כהנים ותשעה באב חגיגה ותקלה – מאחרין ולא מקדימין".
תשעה באב – אקדומי פורענות לא מקדמי. חגיגה ותקלה – משום דאפתי לא מוטא זמן
חיובייהו. תנא: חגיגה וכל זמן חגיגה מאחרין. בשלמא חגיגה, דאי מקילע בשבתא – מאחרין
לה לבתר שבתא. אלא זמן חגיגה מאי היא? אמר רב אושעיא, הכי קאמר: חגיגה בשבת,
ועולת ראייה אפילו ביום טוב זמן חגיגה – מאחרין. מנין? בית שמאי היא, דתנן: [בית שמאי
אומרים:] מביאין שלמים ביום טוב ואין סומכין עליהן, אבל לא עולות. ובית הלל אומרים:
מביאין שלמים ועולות, וסומכין עליהן. רבא אמר: חגיגה, כל זמן חגיגה מאחרין, ספי – לא.
דתנן: מי שלא חג ביום טוב הראשון של חג – חוגג והולך את כל התרגל כולו ויום טוב
האחרון של חג. עבר התרגל ולא חג – אינו חייב באחריותו. רב אשי אמר: חגיגה וכל זמן
חגיגה מאחרין – ואפילו עצרת דחד יומא מאחרין. דתנן: מודים, שאם חל עצרת להיות
בשבת שיום טובה אחר השבת. אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא: רבי נטע נמיטה בפורים,
ורחץ

ומנה שנים עשר חדש מיום ליום. ואם נדר באחד בניסן – אסור עד אחד בניסן הבא, אף על פי שעדיין יש אחד עשר יום שימות החמה יתירין עד ימות הלבנה, או פעמים שאנו
עושין חגים חסרין. שנות לחדישים – כגון האומר: זה גיטא אלא לאבתי מבאן עד חדש זה, והיה חדש חסר, ובא משמיכיכא ליום עשרים ותשעה – אין אומרים עולת הוא בתוך
החדש, שהרי חדשה של לבנה עשרים ותשעה יום ומצתא. **אבתי לא ממוא** זמן חיובייהו – ואם יקדימוה לא יצאו ידי חובתן, וכן עצי כהנים שקבעו להן זמן קבוע בגדרים. **בשלמא**
חגיגה – דתנני מאחרים אי אקילע בשבת. **אפילו ביום טוב** דופן חגיגה הוא – שמונת להקריב שלמי חגיגה, ואפילו הכי מאחרין עולת ראייה עד חולו של מועד. והכי משמע לישנא
דבייתא: חגיגה מאחרין, ועוד יש דבר אחר שהגיע זמנו מאחרין אותו יום אף שהוא זמן חגיגה, ואינו זו – עולת ראייה, שהיא חובת רגל, כדכתיב "לא יראו פני ריקם" (שמות כג),
ואמרין במסכת חגיגה (ו. א.) "לא יראו פני ריקם" – בעולות חבובים. ואפילו הכי ביום טוב לא קריבה. ובית שמאי היא, דאמרין אין מקריבין ביום טוב עולה היכולה לבא למחה,
ואפילו היא חובת הרגל. **מביאין שלמים ביום טוב** – שכן מאכל אדם ביום טוב, וכתיב "אך אשר יאכל לכל נפש" (שמות יב). ואין סומכין עליהן – שהסמיכה שבות היא, דתנן (ביצה
ל. ב.) אלו קן משום שבות: לא לרובין על גבי בהמה. ועל אלו שיקריבו ביום טוב יסמכו מאתמול, דלית להו לבית שמאי תנן לסמיכה שחיתה. **אבל לא עולות** – אין מביאין, דסביר
"לכבש" – ולא לבגות. **ובית הלל אומרים מביאין שלמים ועולות** – ומה אני מקשה? **לכבש** – כל ולא לגוים. כל זמן חגיגה – כל הרגל, עד יום טוב האחרון רשאי לשנותה. **רב אשי**
אמר חגיגה כל זמן שנאמרה בו חגיגה מאחרין – אם באה בשבת. ואפילו עצרת שאינה אלא יום אחד – תשלומין יש לה כל שבעה, ועדיין יש לה זמן ליקרב. ומורין בעצרת שחל
להיות בשבת – במסכת חגיגה (ו. א.) נחלקו בעצרת שחל להיות בערב שבת, בית שמאי אומרים: יום טובה של עצרת אחר השבת. ובית שמאי לטעמיהו, דאמרין: עולות אין מקריבין
ביום טוב, הלכך לא יקריבו עד לאחר שבת. ובית הלל אומרים: אין לה יום טובה, אין צריך להמתין ליום טובה, שהשלמים (ועולות) קריבין ביום טוב. ומורין בעצרת שחל להיות בשבת
שאין עולת ראייה ושלמי חגיגה קריבין בשבת. וממתין ליום טובה של קרבנות היום לאחר השבת, אלמא: יש תשלומין לעצרת.

שפחה – של מאכל ומשתה. בזמנה – בארבעה עשר, מתוך שהיא חובה בו ביום על
כל יחיד ויחיד – קורין אותה אפילו ביחיד, דחבל קורין בו, ואיכא פרסום נס. **שלא בזמנה**
– כגון בפרים המוקרימין ליום הכניסה – אין קורין אותה אלא בעשרה, דבעינן פרסום
ניסא. **רב אשי אמר בין בזמנה בין שלא בזמנה** – מצוה לחזור אחר עשרה, משום פרסומי

ניסא. אבל אי לא אשכח עשרה – לא אמר רב
אסי דלא ליקרי, שאין איסור קריאתה ביחיד,
אלא מצוה לקרוא בעשרה. והש ליה רב לא
דבר אסי – וחזר על עשרה וקביצן. **ערב שבת**
וזמנא הוא – משמע שהוא זמן הקבוע להו מימי
אנשי כנסת הגדולה, מדלא קאמר מקדימין
לערב שבת. לחבי קשה ליה: והא שבת זמנא
הוא, שהרי ארבעה עשר דוקבע לפורים. **אלא**
לחבי נקט דאי לשנת, דתשמע מינה הויל
ותיקנו להן חכמי ישראל שאחר כנסת הגדולה
להקדים משום דרבה – הרי הוא לנו כיום זמן
הקבוע מתחלה לכל דבריו, ואף על פי שהוא
שלא בזמן – הוי כזמנא. משנה כאלו אמרו –
בזמנים של מגילה אמרו מקדימין אם חל
ארבעה עשר בשבת, אבל זמן עצי כהנים והקם
– האמור במס' תענית (כח. א.) שהיו מפשחות
של ישראל שקבעו להם ימים בכל שנה לחביא
עצים למקדש לצורך ההערכה, ומביאין קרבן
עצים עמחן, אם חל להיות בשבת – מאחרין
ליום מחר. וכן תשעה באב שחל להיות בשבת,
הוא הדין לשבעה עשר בתמוז, ולעשרה בטבת.
והאי דנקט תשעה באב – משום דהוכפלו בו
צרות והכל מתעניין בו. אבל שאר צומות,
אמרין במסכת ראש השנה (יח. ב.) רצו –
מתעניין רצו – אין מתעניין, והנינה – אם חל יום
טוב בשבת – דוחין שלמי חגיגה למחר, שהרי
יש לה תשלומין כל שבעה, וכן "הקהל את
העם" שהיה בשנה ראשונה של שמיטה במורא
יום דנקט האחרון של חג, כדכתיב "מקץ שבע
שנים במועד שנת השמיטה" (דברים לא)
כדאמרין במסכת סוטה (מא. א.) שהיה המלך
קרא בתורה ספר משנה תורה, וכל העם חייבין
לבוא ולהביא את ספם, כדכתיב "הקהל את
העם האנשים והנשים והטף", ובשבת אי אפשר
ומעבירין אותו למחר, ובגמרא ירושלמי מפרש
דהא דלא עבדינן ליה בשבת – מפני הבימה,
כדתנן: בימה של עץ היו עושין למלך בעורה
ויושב עליה. ופרינן התם: ולעבודה מאתמול
ומשה: דוקא ליה עורה, ולא מקדימין –
טעמא מפרש בגמרא. **גמרא** עשרה בטלנין
– שבבית הכנסת, שחן בטלים ממלאכתן
וניזונים משל צבור כדי להיות מצויין בתפלה
בבית הכנסת. דאמר מר במסכת ברכות (ו. ב.)
כיון שבא הקדוש ברוך הוא בבית הכנסת ואינו
ממצא שם עשרה וכו', מנין שאין מונין ימים
לשנים – כגון דאמר: קרנא יין שאני טועם לשנה

ומנה שנים עשר חדש מיום ליום. ואם נדר באחד בניסן – אסור עד אחד בניסן הבא, אף על פי שעדיין יש אחד עשר יום שימות החמה יתירין עד ימות הלבנה, או פעמים שאנו
עושין חגים חסרין. שנות לחדישים – כגון האומר: זה גיטא אלא לאבתי מבאן עד חדש זה, והיה חדש חסר, ובא משמיכיכא ליום עשרים ותשעה – אין אומרים עולת הוא בתוך
החדש, שהרי חדשה של לבנה עשרים ותשעה יום ומצתא. **אבתי לא ממוא** זמן חיובייהו – ואם יקדימוה לא יצאו ידי חובתן, וכן עצי כהנים שקבעו להן זמן קבוע בגדרים. **בשלמא**
חגיגה – דתנני מאחרים אי אקילע בשבת. **אפילו ביום טוב** דופן חגיגה הוא – שמונת להקריב שלמי חגיגה, ואפילו הכי מאחרין עולת ראייה עד חולו של מועד. והכי משמע לישנא
דבייתא: חגיגה מאחרין, ועוד יש דבר אחר שהגיע זמנו מאחרין אותו יום אף שהוא זמן חגיגה, ואינו זו – עולת ראייה, שהיא חובת רגל, כדכתיב "לא יראו פני ריקם" (שמות כג),
ואמרין במסכת חגיגה (ו. א.) "לא יראו פני ריקם" – בעולות חבובים. ואפילו הכי ביום טוב לא קריבה. ובית שמאי היא, דאמרין אין מקריבין ביום טוב עולה היכולה לבא למחה,
ואפילו היא חובת הרגל. **מביאין שלמים ביום טוב** – שכן מאכל אדם ביום טוב, וכתיב "אך אשר יאכל לכל נפש" (שמות יב). ואין סומכין עליהן – שהסמיכה שבות היא, דתנן (ביצה
ל. ב.) אלו קן משום שבות: לא לרובין על גבי בהמה. ועל אלו שיקריבו ביום טוב יסמכו מאתמול, דלית להו לבית שמאי תנן לסמיכה שחיתה. **אבל לא עולות** – אין מביאין, דסביר
"לכבש" – ולא לבגות. **ובית הלל אומרים מביאין שלמים ועולות** – ומה אני מקשה? **לכבש** – כל ולא לגוים. כל זמן חגיגה – כל הרגל, עד יום טוב האחרון רשאי לשנותה. **רב אשי**
אמר חגיגה כל זמן שנאמרה בו חגיגה מאחרין – אם באה בשבת. ואפילו עצרת שאינה אלא יום אחד – תשלומין יש לה כל שבעה, ועדיין יש לה זמן ליקרב. ומורין בעצרת שחל
להיות בשבת – במסכת חגיגה (ו. א.) נחלקו בעצרת שחל להיות בערב שבת, בית שמאי אומרים: יום טובה של עצרת אחר השבת. ובית שמאי לטעמיהו, דאמרין: עולות אין מקריבין
ביום טוב, הלכך לא יקריבו עד לאחר שבת. ובית הלל אומרים: אין לה יום טובה, אין צריך להמתין ליום טובה, שהשלמים (ועולות) קריבין ביום טוב. ומורין בעצרת שחל להיות בשבת
שאין עולת ראייה ושלמי חגיגה קריבין בשבת. וממתין ליום טובה של קרבנות היום לאחר השבת, אלמא: יש תשלומין לעצרת.

ורחץ בקרונה של צפורי – לאו דוקא בקרונה, אלא כלומר בפרהסיא. ואם תאמר: מאי איריא לרחוץ? אפילו לאכול נמי מותר, כדתניא בראש השנה (יחב): אין צרה ואין שלום, רצו – מתענין, לא רצו – אין מתענין ויש לומר: דכין דקבלוהו כבר אבותינו על עצמם, מנסתא גם הם קבלוהו.

ובקש לעקור תשעה באב ולא חודו לו – קשה: היכי סלקא דעתך דהאי תנא ודרבי? היה רוצה לעקור תשעה באב לגמרי? והא אמרין (תענית לב): כל האוכל ושותה בתשעה באב אינו רואה בנחמה של ירושלים ועוד: דהא אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין וחירו אלא אם כן גדול הימנו בחכמה ובמניין ויש לומר: דלא רצה לעקור אלא מחומרא שיש בו יותר משאר תעניות. אי נמי: יש לומר דרצה לעקור מתשעין ולקבעו בעשיירי, כדאמר רבי יוחנן (שם כטב): אילו הואי ההם קבעתיה בעשיירי.

שאסורים – בהספד – השיב רש"י ובי מן נתן כח לימי מגילת אסתר לדחות אבילות? אי איתא דבהספד נאסר משום דכתיב "ימי משחה ושמוחה" והא חזין רכולי? עלמא נהגו בו היתר. אלא ודאי לא הוי אלא לענין שאין נופלין על פניהם, דלא הוי יום צרה אלא יום שמחה. **והא** רבי בטבריא הוה – נראה שהיה בימי אנטוניוס כשהיו יחד, כדאמר במסכת עבודה זרה (יא), שרצה לשחרר בני טבריא ממס, לפי שהיו תלמידי חכמים, דקאמר: ליעביד טבריא קלניא.

דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור. קשה: דהא רבי התיר בית שאן על ידי ר' מאיר שאכל שם עלה של ירק, בחולין (ו.ב.ו) ויש לומר: דחתם לא נהגו איסור אלא בטעות, והבא מיירי בדבר שנהגו בו איסורא במתכיון. **ממעטין** במשא ומתן – פירוש של שמחה. דומיא דבבין ונטיעה דבסמוך, אבל שאר בנינים – שר, ואין לך משא ומתן גדול מזה. **ממעטין** – רוצה לומר שלא יהו ששים כלל – וחמירי מתשעה באב שזמאריסן. אבל אין לפרש ממעטין אבל ששים קצת, דאם כן היה לו לפרש השיעור, מה הוא קורא ממעט. שטובה

ואילו "יום טוב" לא פתיב. **ואלא** רב, מאי טעמא למייהו ליהווא גברא? דברים המותרין ואחרים נהגו בהן איסור הוה, ובאתריה דרבי לא נהוג. ואיפיעית אימא: לעולם נהוג, ורבי נטיעה של שמחה נטע. **פדתנן**: עברו אלו ולא נענו – ממעטין במשא ומתן, בבבין ובנטיעה, באירוסין ובנישואין. **ותנא** עלה: בבין – בגין של שמחה; נטיעה – נטיעה של שמחה. **איתיה** בבין של שמחה – זה הבונה בית חתנות לבנו. איזו היא נטיעה של שמחה – זה הנוטע אבונין של מלכים. **גופא**, חזקיה קרי בטבריא בארביסר ובחמיסר, מספקא ליה אי מוקפת חומה מימות יהושע בן נון היא אי לא. ובי מספקא ליה מלתא דמבריא? והכתיב: "ערי מבצר הצדים צר וחמת רשת וכנרת", וקיימא לן דקת זו מבריא! היינו טעמא דמספקא ליה: משום דחד גיסא שורא דימא הות. אי הכי, אמאי מספקא ליה? ודאי לאו חומה היא! דתניא: "אשר לו חמה" – ולא שור איגר, "סביב" פרט למבריא שימיה חומתה! לענין בתי ערי חומה

לא מספקא ליה: כי קא מספקא ליה – לענין מקרא מגילה: מאי פרוים ומאי מוקפין דכתיבי גבי מקרא מגילה? משום דהני מוגלו והני לא מוגלו, והא נמי מיגלוא? או דלמא: משום דהני מיגלו והני לא מיגלו, והא נמי מיגלוא? משום הכי מספקא ליה. רב אסי קרי מגילה בהוצל בארביסר ובחמיסר. מספקא ליה אי מוקפת חומה מימות יהושע בן נון היא אי לא. איכא דאמר, אמר רב אסי: האי הוצל דבית בגימין מוקפת חומה מימות יהושע היא. אמר רבי יוחנן: כי הוונא מליא אמנא מלתא דשאינא לסבייא ואישתבח

בקרונה של צפורי – ביזם השוק, בפרהסיא, בשעת הליוך קרונה. ולא חודו לו – מתשעה באב. אמר לפניו – ולפניו רבי אלעזר. לא כך היה – לא ביקש לעקור לגמרי, אלא אותה שנה בלבד. מוכים השנים – אילו לא שמעתי הייתי טועה בדבר, עכשיו טוב לי שלמדתי האמת. בר ארביסר הוה – לא היתה מן המוקפין. וטבריא מוקפת חומה מימות יהושע – לקמן ילפינן מקרא. ובי פשיטא ליה – שהיה מבני חמיסר, מי מר בארביסר במלאכה. לא נצרכא – במגילת תענית. שהרי כבר כתובין במגילת אסתר שאסור בהספד ותענית, אלא לאסור בו, שדי כיתנא = זורע פשתן. בר יוסיה הוה – שקרא בו בני עיר. אפילו תימא בר יוסיה הוה גרסין. רבי שנטע נטיעה – ביזם שקראו בו נטע, ודקא שקרא לך יום טוב שאסור בעשיית מלאכה – ההוא קרא דכתיב "שמחה ומשחה ויום טוב" כתיב מעיקרא, קודם קבלה. אבל בשעת קבלה – לא קיבלו עליהן אלא שמחה ומשחה, לאוסרין בהספד ותענית, אבל יום טוב לא קיבלו עליהן. ובאתריה דרבי לא נהוג גרסין – במקומו של רבי לא נהגו איסור בדבר. נטיעה של שמחה – דכין דפרוים יום שמחה הוה – מותר לנטוע נטיעה של שמחה. כדתנן עברו אלו – שלוש עשרה תעניות שביט דין מתענין על הגשמים. ולא נענו – מן השמים. מפעטין – בנטיעה ובבבין. ותנא נטיעה נטיעה של שמחה – בבין האמור כאן שאסורין בבבין של שמחה, שנהגין עצמן כנוזפין וכאבלים. ונטיעה – האמורה כאן – נטיעה של שמחה, כגון אבונניק – אילן שצילו נאה, כגון אילן שכופפין אותו על גבי כלונסות ותידות. והמלכים אוכלין תחתיו בימות החמה ומתעניין בה במיני שמחות. ובבין בית חתנות לבנו – כשנשיא אשה לבנו הראשון היה בונה לו בית, ועושה לו חופה בתוכו, אלמא: איכא נטיעה של שמחה. וערי מבצר הצדים וגו' – בספר יהושע (ט) בנחלת נפתלי, וקיימא לן לקמן דרקת זו טבריא, וקרי ליה "ערי מבצר" אלמא: מוקפת חומה הוא. דחד גיסא שורא דימא הווא – אין לה חומה מצד אחד, אלא הים חומתה, ומספקא ליה אי חשיב דוקא אי לא. חומה ולא שור איגר – בבתי ערי חומה כתיב "עיר חומה" ולא עיר שאין לה חומה בפני עצמה, אלא מוקפת בתים סמוכות זו לזו, וחומות חיצונות של בתים נעשות חומה לעיר. והיינו שור איגר – שגנתיה חומתיה. גג מתרגמינן איגר. סביב – לגבי בתי החצרים כתיב "אשר אין להם חומה סביב" מכלל דבתי ערי חומה מסובבת (וחומה) סביב קאמר. דרבי לטבריא שימיה חומתה – שהים שלה היא חומתה מצד האחד. כי מספקא ליה לענין מקרא מגילה – דלא מפורש בה חומה, אלא לשון פרוים ושאינן פרוים כתיב בה. ומספקא ליה האי לשון פרוים אי לשון גלוי הוא, או לשון עיר הנוחה ליכבש. בר הוינא מליא = כשהייתי נער. ואישתבח

ורחץ בקרונה של צפורי – לאו דוקא בקרונה, אלא כלומר בפרהסיא. ואם תאמר: מאי איריא לרחוץ? אפילו לאכול נמי מותר, כדתניא בראש השנה (יחב): אין צרה ואין שלום, רצו – מתענין, לא רצו – אין מתענין ויש לומר: דכין דקבלוהו כבר אבותינו על עצמם, מנסתא גם הם קבלוהו.

ובקש לעקור תשעה באב ולא חודו לו – קשה: היכי סלקא דעתך דהאי תנא ודרבי? היה רוצה לעקור תשעה באב לגמרי? והא אמרין (תענית לב): כל האוכל ושותה בתשעה באב אינו רואה בנחמה של ירושלים ועוד: דהא אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין וחירו אלא אם כן גדול הימנו בחכמה ובמניין ויש לומר: דלא רצה לעקור אלא מחומרא שיש בו יותר משאר תעניות. אי נמי: יש לומר דרצה לעקור מתשעין ולקבעו בעשיירי, כדאמר רבי יוחנן (שם כטב): אילו הואי ההם קבעתיה בעשיירי.

שאסורים – בהספד – השיב רש"י ובי מן נתן כח לימי מגילת אסתר לדחות אבילות? אי איתא דבהספד נאסר משום דכתיב "ימי משחה ושמוחה" והא חזין רכולי? עלמא נהגו בו היתר. אלא ודאי לא הוי אלא לענין שאין נופלין על פניהם, דלא הוי יום צרה אלא יום שמחה. **והא** רבי בטבריא הוה – נראה שהיה בימי אנטוניוס כשהיו יחד, כדאמר במסכת עבודה זרה (יא), שרצה לשחרר בני טבריא ממס, לפי שהיו תלמידי חכמים, דקאמר: ליעביד טבריא קלניא.

דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור. קשה: דהא רבי התיר בית שאן על ידי ר' מאיר שאכל שם עלה של ירק, בחולין (ו.ב.ו) ויש לומר: דחתם לא נהגו איסור אלא בטעות, והבא מיירי בדבר שנהגו בו איסורא במתכיון. **ממעטין** במשא ומתן – פירוש של שמחה. דומיא דבבין ונטיעה דבסמוך, אבל שאר בנינים – שר, ואין לך משא ומתן גדול מזה. **ממעטין** – רוצה לומר שלא יהו ששים כלל – וחמירי מתשעה באב שזמאריסן. אבל אין לפרש ממעטין אבל ששים קצת, דאם כן היה לו לפרש השיעור, מה הוא קורא ממעט. שטובה

שלא לעשות מלאכה בפורים, ואף דברים המותרים מן הדין אסור
לעשות בפני אנשים שנהגו בהם איסור. ואילו בַּתְּרִיחַ – (במקומו)
דְּרַבִּי לֹא נָהוּג – לא נהגו שלא לעשות מלאכה בפורים, והיה מותר
לו לנטוע בפורים.
תירוצ' נוסף איך רבי נטע נטיעה בפורים: וְאִכְנִיעִית אִמָּא, לְעוֹלָם גַּם
במקומו של רבי נָהוּג שלא לעשות מלאכה בפורים, וְרַבִּי נְטִיעָה שֶׁל
שְׂמַחָה נָטַע, ופורים הוא יום שמחה ומותר לנטוע בו נטיעה של
שמחה, ולכן לא חשש רבי למנאח שלא לעשות מלאכה. ונטיעה
של שמחה' היינו בְּרִתְנָן (תענית יב). עֲבָרָה אֵלּוּ – שלש עשרה תעניות
על עצירת גשמים' וְעֵדִין לֹא נָעֲנוּ מִן הַשָּׁמַיִם, מִמַּעֲמֵין הַצְּבוֹר
בְּמִשְׁא וּמִתָּן, בְּבִנְיָן, וּבְנִיעָה, בְּאִירֹסִין וּבְנִישׁוּאִין. וְתָנָא עֲלָה
בְּבִרְיָתָא לִפְרֵשׁ דְּרַבִּי הַמְּשַׁנָּה, בְּנִין, הַכוּנָה בְּנִין שֶׁל שְׂמַחָה, וכן
נְטִיעָה הַכוּנָה נְטִיעָה שֶׁל שְׂמַחָה, שְׂרָאִי נָהוּג כְּנוּפִים וְאִבְלִים עַל
עצירת הגשמים. ומפרשת הברייטא: אִיזוּהוּ בְּנִין שֶׁל שְׂמַחָה, וְהַ
הַבְּרִיָּא בֵּית חֲתָנִית לִבְנֵי, שְׂבַשְׂמִישָׁא אֵת בְּנֵי הָרָאשִׁין בּוֹנֵה לֹא בֵּית
ועושה שם חופתו. ואִיזוּ הוּא נְטִיעָה שֶׁל שְׂמַחָה, וְהַנּוֹמֵעַ אֲבוּרָנִי
ו– אֵילָן שֶׁל מְלָכִים, שהיו נוטעים אילן וכופפים אותו על גבי
יתדות ועושה צל רב, ותחתיו אוכלים בימות החמה.
הגמרא חוזרת לדון בחומתה של טבריה: גִּזְפָּא, חֲזִיקָה קָרִי בְּמִכְרִיא
בְּאֶרְבֵּינָא וּבְחִמְסִין, דְּמִסְפָּקָא לִיה אִי מוֹקְפָת חוּמָה מִיּוֹמָת יְהוֹשֻׁעַ
בֶּן נֹן הִיא אִי לֹא. מקשה הגמרא: וְכִי מִסְפָּקָא לִיה מִלְּתָא – (ענינה)
דְּמִכְרִיא לִגְבִי זִמְן בְּנִית חוּמוֹתֶיהָ, וְהַתְּנִיב בְּעֵינִי חִלּוֹקָת הָאָרֶץ
(יהושע ט' לה) 'עָרִי מִכְרִיא הַתְּנִיב צִיר חֲסִמָּת רֶקֶת וְכִנְרֵת', וְכִיִּמָּא לֹן
'רֶקֶת' ז' מִכְרִיא. ומבואר שבימות יהושע היתה טבריה עיר מבצר,
דהיינו מוקפת חומה, וודאי שזמנה הוא בט"ו, ומדוע נסתפק
חזקיה.
מתרצת הגמרא: הִינּוּ מַעֲמָא – (העטם) דְּמִסְפָּקָא לִיה, מִשּׁוּם דְּדָד
גִּזְפָּא שׁוּרָא דְּיָמָא הָיָה – שִׁבְצָד אַחַד הַחוּמָה הִיא יָם הַכִּינֶרֶת, וְאִין
חוּמָה אַחֶרֶת בְּצַד זֶה, וְאִם כֵּן אֵינָה מוֹקְפָת חוּמָה גְּמוּרָה מְכַל
הַצְּדָדִים.
מקשה הגמרא: אִי הָכִי שְׂאִין לַה חוּמָה מְכַל צְדִידָה, אִמָּאִי מִסְפָּקָא
לִיה לַחֲזִיקָה אִם נַחֲשֶׁבֶת מוֹקֵף, הָרִי וְדָאִי לֹא חוּמָה הִיא, חוּמָה
בִּי"ד, דְּתִנְיָא בְּבִרְיָתָא, נִאֲמַר בְּמוֹכֵר בֵּית בְּעִרִי חוּמָה (ויקרא כה ל)
'וְכֶסֶם הַבַּיִת אֲשֶׁר אֲשֶׁר בְּעִיר אֲשֶׁר לֹא חֶמֶה', ודרשו שעיר חומה נחשב
דווקא אם יש לה חומה גְּמוּרָה, וְלֹא שׁוּר אִינִי – שְׂחוּמָתָה נַעֲשִׂית
מִגְּבוּלֶיהָ, כְּלוּמַר שֶׁהָקִיפוּ אֶת הָעִיר בְּבָתִּים, וְהָקִירוּ הַחִיצוֹנִיִּים
הֵם חוּמַת הָעִיר. ובמוכר בעיר שאינה מוקפת נאמר (שם לא) 'אֲשֶׁר
אֵין לָהֶם חֶמֶה סָבִיב', ודרשו שמוקף הוא אם החומה מקיפה את
העיר מכל צדדיה. וְכִיִּמָּא לִמְכָּרָא שְׂפִימָה חוּמָתָה. ואם אין טבריה
נחשבת מוקף לגבי מוכר בית, מדוע הסתפק חזקיה לגבי מגילה.
מתרצת הגמרא: לְעֵינֵי בְּתִי עָרִי חוּמָה לֹא מִסְפָּקָא לִיה, וְדָאִי שְׂאִין
לְטִבְרִיָּה דִּין מוֹקֵף, כִּיִּן שִׁבְצָד אַחַד הִיא גְּלוּיָה וּפְרוּצָה וּבִפְסוּק
נִאֲמַר 'חוּמָה', כִּי קָא מִסְפָּקָא לִיה לְעֵינֵי מְכָרָא מְגִילָה, שֶׁלֹּא נִזְכַּר
בַּה 'חוּמָה' אֵלָּא לְשׁוֹן פְּרוּסִים, וְלִכְּן הִסְתַּפֵּק מָאִי הוּא פְּרוּסִים וְכִיִּי
הוּא מוֹקְפִין דְּתִיבִי גַּבִּי מְכָרָא מְגִילָה, הָאִם מִשּׁוּם דְּהִנֵּי מִיגִלָּה וְהִנֵּי
לֹא מִיגִלָּה – 'פְּרוּסִים' הִינּוּ מְגוּלִים וְשִׂאנִים פְּרוּסִים הִינּוּ מְכוּסִים, וְאִם
כֵּן הָאִי – (טבריה) נִמִּי מִיגִלָּא מִצַּד הֵיכָּל, אוּ דְלָמָּא מִשּׁוּם דְּהִנֵּי מִיגִלָּה
וְהִנֵּי לֹא מִיגִלָּה – שְׂפִימָה אֵינִם מוּגָנִים וְנוֹחַ לְכַבֵּשׁ, וְשִׂאנִים פְּרוּסִים
הֵם מוּגָנִים, וְהָאִי – (טבריה) נִמִּי מִיגִלָּא – הִים מִגֵּן עֲלֶיהָ, וְדִינָה
כְּמוֹקְפִים. וּמִשּׁוּם הָכִי מִסְפָּקָא לִיה לִגְבִי מְגִילָה מַה דִּינָה שֶׁל
טבריה.
מספרת הגמרא: רַב אִסִּי קָרִי מְגִילָה בְּהוּצָל ו– שֶׁם מְקוֹם בְּאֶרְבֵּינָא
וּבְחִמְסִין, מִשּׁוּם דְּמִסְפָּקָא לִיה אִי הוּצַל מוֹקְפָת חוּמָה מִיּוֹמָת יְהוֹשֻׁעַ
בֶּן נֹן הִיא אִי לֹא. אִמָּאִי דְּאִמָּר, אִמָּר רַב אִסִּי, הָאִי הוּצַל דְּבֵית
בְּנִימִין מוֹקְפָת חוּמָה מִיּוֹשֻׁעַ הִיא בּוּדָאוֹת, וְקוּרָאִים בַּה
בט"ו.
הגמרא מביאה דעה ש'רַקֶּת' אינה טבריה: אִמָּר רַבִּי יוֹחָנָן, כִּי הוּיָנָא
מְלִיאָה – בְּנַעֲרוֹתָ, אִמָּיָא מְלִיאָה דְּשִׂיאֵינָא לְסִבְיָא – אִמְרִיתִי דְּבַר
שְׂשִׁאלְתִּי אַחֵר כֵּךְ לִזְקִנִים,

וְכֵן חֲזַן בְּקִרְוָה שֶׁל צִפּוּרִי – בעיר ציפורי ביום השוק בפרהסיא
בשעת הילוך הקרונות' בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמְזוּ. וְכֵן בְּקֵשׁ לְעִקּוֹר אֵת
צוּם הַשָּׁעָה בָּאֵב, וְלֹא הוּדוּ לוֹ חֲכָמִים בְּעֵינֵי תְשׁוּעָה בָּאֵב. אִמָּר לְפָנֵינוּ
ו– לְפָנֵינוּ רַבִּי אֲלֵעָזָר רַבִּי אֲבָא בְּרִי זְבִדָּא, רַבִּי, לֹא כֵךְ הָיָה הַמַּעֲשֶׂה
שֶׁרַבִּי רָצָה לְעִקּוֹר אֵת צוּם תְשׁוּעָה בָּאֵב בְּכָל הַשָּׁנִים, אֵלָּא בְּאוֹתָהּ
שָׁנָה שֶׁרָצָה לְעִקּוֹר תְשׁוּעָה בָּאֵב שֶׁחָל לְהִיּוֹת בְּשִׁבְעָת הַזֶּה, וְדִחְיִנוּהָ
הַחֲכָמִים אַחֲרֵי הַשָּׁבָת, וְאִמָּר רַבִּי, הוּאִיל וְכִיִּנְחָה מְזֻמָּנָה, דִּחְיָה לְגַמְרִי
בְּאוֹתָהּ שָׁנָה, וְלֹא הוּדוּ לוֹ חֲכָמִים עַל כֵּךְ. קָרִי רַבִּי אֲלֵעָזָר עֲלָה –
על עצמו את הפסוק (קהלת ט) 'וְכִיִּים הַשָּׁנִים מִן הָאֶחָד', כְּלוּמַר
טוב שלמדתי זאת עם רבי אבא בר זבדא, שִׁבְכָךְ נִתְבַּרְרָה לִי
שְׂמוּעָה זו, שְׂהוּא תִּיקֵן אוֹתִי.
מקשה הגמרא: וְרַבִּי הִיבִי נָטַע נְטִיעָה בְּפּוּרִים, הָרִי נְטִיעָה הִיא
מִלְּאכָה, וְהָתִנִּי רַבִּי יוֹסֵף, נִאֲמַר בְּפִסְקוֹ (אסתר ט' ט) 'נַעֲשִׂים אֵת יוֹם
אֲרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר שְׂמַחָה וּמִשְׁתַּחֲוִית יוֹם טוֹב', 'שְׂמַחָה' מְלָמֵד
שְׂאִסְרוּם בְּהַסְפָּד עַל מוֹת, לְשׁוֹתֶפֶד מִמַּעַם אֵת הַשְּׂמַחָה. 'מִשְׁתַּחֲוִית'
מְלָמֵד שְׂאֵף מִי שְׂאִין לוֹ לְעוֹשֶׂת סְעוּדָה אֲסוּר לְהִיּוֹת בְּתַעֲנִית, 'יוֹם
טוֹב' מְלָמֵד שְׂאִסוּר כְּעִשִׂית מְלָאכָה כִּיּוֹם טוֹב. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא:
אֵלָּא רַבִּי בְּרִי אֲרִבְרִיס הָיָה – הִיָּה גַר בְּמִקּוֹם שְׂאִינוּ מוֹקֵף חוּמָה וְנִהַג
פּוּרִים בִּי"ד, וְכִי נָטַע בְּחִמְסִין נָטַע – וּמַעֲשֶׂה הַנְּטִיעָה הִיָּה בִט"ו,
בְּפּוּרִים שֶׁל מוֹקְפִים.
מקשה הגמרא: אִינִי – הָאִם אִבְּן רַבִּי הִיָּה גַר בְּמִקּוֹם פְּרוּס, וְהָאִי רַבִּי
בְּמִכְרִיא הָיָה גַר, וּמִכְרִיא מוֹקְפָת חוּמָה מִיּוֹמָת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹן הוּא, וְהָאִי
וְאִם כֵּן עֲשֶׂה פּוּרִים בִּט"ו. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אֵלָּא צִרְךָ לִדְמוֹר, שֶׁרַבִּי
בְּרִי חִמְסִין הָיָה – הִיָּה בִּן ט"ו, שְׂהִיָּה גַר בְּטִבְרִיָּה, וְכִי נָטַע בְּאֶרְבֵּינָא
הָיָה – וּמַעֲשֶׂה הַנְּטִיעָה הִיָּה בִי"ד.
מקשה הגמרא: וְכִי פְּשִׁטָּא לִיה לְרַבִּי דְּמִכְרִיא מוֹקְפָת חוּמָה מִיּוֹמָת
יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹן, וְלִכְּן נָטַע בִּי"ד, וְהָאִי חֲזִיקָה קָרִי מְגִילָה בְּמִכְרִיא
בְּאֶרְבֵּינָא וּבְחִמְסִין, מִשּׁוּם דְּמִסְפָּקָא לִיה אִי טִבְרִיָּה מוֹקְפָת חוּמָה
מִיּוֹמָת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹן הִיא אִי לֹא. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: לְחֲזִיקָה מִסְפָּקָא
לִיה אִם חוּמַת טִבְרִיָּה עֲמִידָה בִּיּוֹמָת יְהוֹשֻׁעַ, וְלְרַבִּי פְּשִׁטָּא לִיה
שְׂהִיָּה מִיּוֹמָת יְהוֹשֻׁעַ, וְלִכְּן נִהַג פּוּרִים רַק בִּט"ו, וְנָטַע בִּי"ד.
מקשה הגמרא: וְכִי פְּשִׁטָּא לִיה – אִף אִם פְּשׁוּט לְרַבִּי שְׂטִבְרִיָּה
מוֹקְפָת מִיּוֹמָת יְהוֹשֻׁעַ וְעוֹשִׂים בַּה פּוּרִים בִּט"ו, מִי שְׂרִי – הָאִם מוֹתֵר
לְעוֹשֶׂת מִלְּאכָה בִּי"ד, וְהַתְּנִיב בְּמִגִּילָת תְּעִנִּית (פ"ה) אֵת יוֹם אֲרְבָּעָה
עָשָׂר בְּאֲדָר וְאֵת יוֹם הַמַּשָּׁח עָשָׂר בֹּי יוֹמֵי פּוּרִיאִים אֵינִין – יְמֵי פּוּרִים
הֵם, דְּלֹא מִסְפָּד בְּהוּן – שְׂאִין לְהַסְפִּיד בְּהֵם, וְאִמָּר רַבָּא, מַה
שִׁנְכַּתָּ בְּמִגִּילָת תְּעִנִּית אִיסוּר הַהִסְפֵּד וְתַעֲנִית, אִף שִׁכַּבְר נִאֲמַר
בְּמִגִּילָת, לֹא נִצְרָא אֵלָּא כִּדִּי לְלַמּוֹד אֲסוּר אֵת שֶׁל זֶה בָּהּ וְאֵת
שֶׁל זֶה בָּהּ – לְמוֹקְפִים בִּף בִּי"ד, לְפִדְרָא בִּף בִּט"ו. וְאִף אִם פְּשׁוּט
לְרַבִּי שְׂטִבְרִיָּה מוֹקְפָת חוּמָה מִיּוֹמָת יְהוֹשֻׁעַ, הִיָּה עֲלֵיו לְהִזְמִנֵּעַ
מִמְּלָאכָה בִּי"ד, מִטַּעַם שֶׁהַמוֹקְפִים נִוְהָגִים מִקְצַת יוֹם טוֹב אִף בִּי"ד.
מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: מַה שֶׁאֲמַרְנוּ לְאִסוּר שֶׁל זֶה בּוֹה, הִנֵּי מִיָּלִי בְּהַסְפָּד
וּבְתַעֲנִית, אֲבָל אִיסוּר מְלָאכָה כָּל אַחַד נִוְהָג יוֹם אַחַד וְתוֹ לֹא.
מקשה הגמרא: אִינִי – הָאִם אִבְּן אִיסוּר מִלְּאכָה אֵלָּא יוֹם אַחַד,
וְהָאִי רַב חֲזִיָּה לְהִהוּא נִבְרָא דְּהוּחָה קָא שְׂרִי בְּתִנְיָא בְּפּוּרִיא – רַב רָאִה
אֹדֶם שׁוֹרֵעַ פֶּשֶׁתִּן בְּפּוּרִים, וְלִמְיָה – וְקִילְלוּ, וּמַחֲמַת כֵּן לֹא צִמָּח
בְּתִנְיָה (פְּשִׁטָּנוּ). מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: הָתֵם בְּרִי יוֹמָא הָיָה – מַעֲשֶׂה זֶה
הִיָּה כִּיּוֹם שֶׁעָשׂוּ פּוּרִים בְּאוֹתוֹ מְקוֹם, וְלִכְּן קִילְלוּ עַל הַמְּלָאכָה.
תִּירוּץ נוסף אִיךְ נָטַע רַבִּי נְטִיעָה בְּפּוּרִים: דְּבָהּ בְּרִיָּה דְּרָבָא אִמָּר,
אִפְּלִי תִימָא שְׂרַבִּי נָטַע נְטִיעָה בְּיוֹמִיָּה – כִּיּוֹם שֶׁעָשׂוּ פּוּרִים בְּעִירוֹ,
מִשּׁוּם שֶׁאִיסוּר הַסְפָּד וְתַעֲנִית בְּפּוּרִים קִבְּלוּ עֲלֵיהוּ יִשְׂרָאֵל, וְאֵילוּ
אִיסוּר מְלָאכָה לֹא קִבְּלוּ עֲלֵיהוּ יִשְׂרָאֵל כָּלָל. וְרָאִיָּה לִכְךָ: דְּמַעֲרָא
בְּהַנְּהִיגָת יִשְׂרָאֵל בְּשָׁנָה שֶׁאִירַע הִנֵּס בְּתִיב (ט"ז) 'שְׂמַחָה וּמִשְׁתַּחֲוִית יוֹם
טוֹב', וְלִכְּפֹה – בְּקִבְּלָת יִשְׂרָאֵל לְדוּרוֹת בְּתִיב (שם כב) 'לְעוֹשֶׂת אוֹתָם
יְמֵי מִשְׁתַּח וּשְׂמַחָה', וְאֵילוּ 'יוֹם טוֹב' שֶׁנִּלְמַד מִמֶּנּוּ אִיסוּר מִלְּאכָה
לֹא בְּתִיב שֶׁם, וּמוֹכַח שֶׁלֹּא קִיבְּלוּ לְדוּרוֹת אִיסוּר מִלְּאכָה.
מקשה הגמרא: וְאֵלָּא אִם אִין אִיסוּר מִלְּאכָה בְּפּוּרִים, רַב מָאִי מַעֲמָא
לִמְיָה – (קִילְלוּ) לְהִהוּא נִבְרָא שׁוֹרֵעַ פֶּשֶׁתִּן. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: דְּבָרִים
הַמְּתַרְיִין וְאִתְרִיבִין נִהְיָו בְּהוּן אִיסוּרֵי הָיָה – תּוֹשְׁבֵי הַמְּקוֹם הַהוּא נִהְיָו

ולאחרים היה 'זבת חלב ודבש'. והאמר ריש לקיש, לדידי חזי לי
 (ו-ראיתי) 'זבת חלב ודבש' ציפורי, והוא ששה עשר מיל ו-ארבע
 פרסאות על ששה עשר מיל, שהם שש עשרה פרסאות מרובעות.
 ובי תיקא שאף שהיה בציפורי 'זבת חלב ודבש', מכל מקום
 התרעם משום דלא נפישא דידיה בראיה – שה'זבת חלב ודבש'
 שהיה בחלקו לא היה רב כשל אחיו. והאמר רבה בר בר חנה אמר
 רבי יוחנן, לדידי חזי לי 'זבת חלב ודבש' דכל ארעא דישאל –
 ראיתי את כל המקומות בארץ ישראל שיש בהם 'זבת חלב ודבש',
 ואם נקבעם למקום אחד, תווא (ו-שטחו יהיה) כפי המרחק מפי
 בוכי עד אקרא התולקני (ו-שמות של מקומות), והיינו עשרין
 ותרתין (ו-עשרים ושנים) פרסי אורכא (ו-אורך), ופותיא (ו-רוחב)
 שיתא (ו-שש) פרסי, שהם מאה שלושים ושנים פרסאות מרובעות,
 ואם כן לא קיבל זבולון פחות מאחיו.
 מתרצת הגמרא: אכן קטרוך זו ציפורי, ואפילו הכי – אף שיש בה
 'זבת חלב ודבש' שדות וכרמים ערפא ליה – היו חביבים לזבולון
 שדות וכרמים יותר מחלב ודבש, ולפיכך התרעם. ודיקא נמי
 מלשון הפסוק ששדות וכרמים ערפים לו, דכתיב 'ונפתלי על
 מרומי שדה', שמע מינה שהיתה טענתו שאין לו שדות וכרמים כמו
 לנפתלי היושב במרומי שדה.
 הגמרא מביאה עוד מירמל על שמות מקומות: אמר רבי אבהו, מה
 שנאמר (צפניה ב ד) 'ועקרון תעקר', זו קסרי בת אדום, שהיא יושבת
 בין החולות, והיא היתה יתר תקועה לישראל בימי יוונים, שלא חזו
 מלעשות רעה לישראל. וכשנבחרה מלכות בית חשמונאי ונצחום,
 היו קורין אותה בשם 'אחידת' (ו-כבושת) מגדל שיר'.
 אמר רבי יוסי בר חנינא, מאי דכתיב בנבואת זכריה (ט ז) על צור
 שהיא ראש לאדום 'והסירתי דמיו מפיו', ושקציו מבין שניו, ונשאר
 גם הוא לאלהינו וזהו כאלף ביהודה ונקרון כיבוס'. 'והסירתי דמיו
 מפיו' זה בית במאי שלחן, שהוא מראשי עבודה זרה של אדום והיו
 זורקים שם דמי זבחים. 'ושקציו מבין שניו' זה בית גליא שלחן,
 שאף הוא היה ראש עבודה זרה של אדום. 'ונשאר גם הוא
 לאלהינו', אלו בתי כנסיות ובהם מדרשות של ישראל שבאדום.
 'והיה כאלף ביהודה' (ו-בכית לימוד של יהודה), 'ועקרון תהיה
 כיבוס' – כירושלים, אלו תרמאריות וקרקסיות (ו-בתי ועד שלהם)
 שבאדום, שעתידין שיי יהודה ללמד בהן תורה בריבוי בירושלים.
 אמר רבי יצחק, העיר 'לשם' שכבוש בני דן, זו פמיים, ששם מקורו
 של הירדן. 'עקרון תעקר', זו קסרי בת אדום, שהיא היתה מטרופולין
 של מלכים – אמא של מלכות. ומפרשת הגמרא מדוע היא נקראת
 אם המלכות: איכא דאמר, משום דמריב בה מלכי – שמגדלים שם
 בני מלכים. ואיכא דאמר, משום דמוקמי מינה מלכי – שמעמידים
 (ו-ממנים) משם מלכים.
 עוד אמר רבי יצחק: שתי הערים קסרי וירושלים, אם יאמר לך אדם
 שחקיך שתייהן, אל תאמן לו, ואם יאמר לך שישבו (ו-נתיישבו)
 שתייהן, גם אל תאמן לו, אבל אם יאמר לך שחקיך קסרי וירושלם
 וירושלים, או שחקיך וירושלים וירושלם, תאמן לו. שפאמר (יחזקאל
 כו א) 'ען אשר אמרה צר על ירושלים וגו' אמלאת חחרבה', כלומר
 אתמלא מחורבנה של ירושלים, ויש לדרוש אם מליאה זו חרבה זו
 אם מליאה זו חרבה זו, והיינו שחורבן אחת תלוי בבנין האחרת,
 ואינו קיימות יחד או חריבות יחד. רב נחמן בר יצחק אמר, יש
 ללמוד דבר זה מהבא, שנאמר בלילת יעקב ועשו (בראשית כג כג)
 'ולאם מלאם יאמין', והיינו שלא ישוו בגדולה, אלא כשוה קם זה
 נופל.
 הגמרא מביאה עוד מירמל של רבי יצחק: ואמר רבי יצחק, מאי
 דכתיב (שעיה כו ב) 'יחן רשע כל למד צדק, בארץ נכחות יעול, וכל
 יראה גאות ה', אמר יצחק אבינו לפני הקדוש ברוך הוא, רבנו של
 עולם יחן עשו. אמר לו הקב"ה, 'רשע' גמור הוא, ואין ראוי לעלו
 אותו. אמר לו יצחק, 'כל למד צדק' – וכי אין אדם יכול ללמד עליו
 זכות. אמר לו הקב"ה, 'בארץ נכחות יעול' – עתיד הוא להחריב את
 ירושלים ובית המקדש. אמר לו יצחק, אם כן, 'כל יראה גאות ה'
 לעתיד לבוא.

ואמר רבי יצחק, מאי דכתיב (תהלים קמ ט) 'אל תתן ה' מאוני רשע
 ו-אל תמלא תאוות ליבון' וקמו אל תפק (ו-אל תוציא את הזמם)
 שהוא חסום בן ירמיהו מלה, אמר יעקב לפני הקדוש ברוך הוא,
 רבנו של עולם, אל תתן לעשו הרשע תאוות לבו, 'וממו אל תפק' זו

ואישתתף בנותי – ונמצא כדברי, שהזקנים אמרו כמוני. וכך
 אמרתי, 'תפת' המוזכר בפסוק לעיל, זו העיר מבריא. ולמה נקרא
 שמה של טבריה 'תפת', על שום שיש בה חמי מבריא. ודקת' שנזכר
 שם, זו צפורי. ולמה נקרא שמה של ציפורי 'דקת', משום דמידליא
 – שמוגבהת ויושבת בראש ההר בקרקתא דנהרא – כשפת הנחר
 – שמוגבהת מהנהר. ו'בגרת' זו גינוסר. ולמה נקרא שמה 'בגרת',
 משום דמתנין פידא בקלא דגיגרי – שפירותיה מתוקים כקול
 הכינור.

רבא מקשה על רבי יוחנן: אמר רבא, כיצד אמר רבי יוחנן שרקת
 זו ציפורי, מי איכא למאן דאמר (וכי יש מי שסובר) שרקת' לאו
 מבריא היא. והא כי שכיב איניש הקא – כשנפטר אדם כאן (ובבבל),
 הקם (ו-בטבריה) ספדי ליה הכי, גדול הוא הנפטר בששף (ו-בבבל),
 ושם יצא לו אפילו ברקת – בטבריה שבארץ ישראל. וכי מסקי
 ארונא לקהם – וכשמעלים ארון של מת מבבל לקוברו בטבריה,
 ספדי ליה הכי – הספדים קוראים בשווקים כך, אוהבי שרירים
 (ו-אוהבי ישראל), וישבי העיר דקת, צאו לקראת הנפטר ונקלו את
 הריגי עומק – בבל שעמוקה מכל הארצות. וכי נח נפשיה
 (ו-כשנפטר) דרבי יודא בטבריה אחר שעלה מבבל, פתח עליה
 בהספד ההוא ספדנא, ארין שנער (ו-בבל) תרה וילדה את רבי יודא,
 וארין צבי (ו-ישראל) נידלה שששששש של שנער, שגדל בארץ
 ישראל, אוי נא לה אמרה דקת, כי אמרה כלי חמדיתה. ומוכח
 ש'רקת' היא טבריה.

אלא אמר (רבא) 'תפת' הנזכרת בפסוק זו חמי נר. דקת' זו
 מבריא. ו'בגרת' זו גינוסר. ולמה נקרא שמה של טבריה 'דקת', לרמו
 שאפילו ריקנין שגרים בה, הם מלאין מצות כרמון.
 רבי ירמיה אמר, דקת' הוא שמה של העיר, וטבריה הוא כינוי.
 ולמה נקרא שמה הגמרא: וכי קטרון ציפורי היא, והא קטרון
 (ו-באמצעיתה) של ארץ ישראל.

(רבא) [רבא] אמר, דקת' הוא שמה. ולמה נקרא שמה מבריא,
 משום שפוזבה דאיתיה – שהיו בה גינות ופרדסים.
 הגמרא מבארת עוד מקומות שהוזכרו בפסוקים: אמר ועירא,
 קטרון המוזכרת בפסוק ובסמוך, זו ציפורי. ולמה נקרא שמה
 ציפורי, משום שהיא יושבת בראש ההר, כצפור שדרכה לישב
 במקום גבוה. מקשה הגמרא: וכי קטרון ציפורי היא, והא קטרון
 כחלקו של זבולון הוא, דכתיב (שופטים כ) 'זבולן לא הוריש תוה
 יושבי קטרון ואת יושבי נחל', והרי זבולון מתרעם על מדינתו תוה
 – היה מתלונן על מזלו שנמדד לו מן השמים, שלא רצה את החלק
 שעלה לו בגורל, שנאמר (שם ח) 'זבולן עם תרה (ו-הפקיר) נפשו'
 למות ונפתלי על מרומי שדה'. ודורשים, מה פסע חרף זבולון את
 נפשו למות, משום דנפתלי על מרומי שדה, והיינו שהיו לנפתלי
 שדות ולזבולן לא היו שדות, ולפיכך חרף נפשו למות על רוע
 מזלו. וכך אמר זבולון לפני הקדוש ברוך הוא, רבנו של עולם,
 לאחיי נתת להם שדות וכרמים ולי נתת תרים ונבעות, לאחיי נתת
 להם ארצות ולי נתת תרים ונבעות. אמר לו הקב"ה, בולן יהיו צריכין
 לך על ידי חליון שעולה מן הים להרים שבחלקך, ויקנהו ממך
 דמים מרובים, כדי לצבוע מדמו תכלת לציצית. וכמו שנאמר
 בברכת משה רבינו לזבולון (דברים לג ט) 'עמים הר יקראו' שם יקראו
 זבחי צדק כי יספיע ימיו ייקפו וישפני ממוני חול', והיינו שכל
 השבטים יתקבצו אל הרי זבולון כדי לקנות 'שפוני טמוני חול', והני
 רב יוסף, שפני זה חליון, שהוא ספון וחשוב, שצובעים מדמו
 תכלת לציצית. 'שפוני' זו מרת – מין דג. חול' זו זבוכית לכהן
 ויקרה הנעשית מן החול שבחלקו של זבולון, ואין לך להתרעם על
 חלקך.

אמר זבולון לפני – לפני הקב"ה, רבנו של עולם מי מדיעני על
 זאת, כלומר שמוא יטלו ממני בלי לשלם. אמר לו הקב"ה, 'שם
 ויבחו ויבחי צדק', כלומר, כשם שגול אסור בקרבן עולה כך לא
 יגולו ממך כלום, שאם יטלו בלא דמים, תתקלקל צביעת התכלת
 ולא יעיל לו. ויסמן זה יחא לך שאין לוקחים ממך בלא רשות, שקל
 הנזיל מזה בלא דמים אינו מועיל בפרקמטיא שלו כלום.
 הגמרא מסיימת את הקושיא על זעירא: ואי סלקא דעתך שקטרון
 זו ציפורי, אמאי מתרעם זבולון על מדינתו, והא תווא ציפורי
 בחלקו, והיא מליאה דציצית מוכא.
 וכי תיקא שלא היה לו די ציפורי, דלית בה 'זבת חלב ודבש',

מגילה. פרק ראשון – מגילה נקראת דף ו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רה תוספות

ואיִשְׁתַּבַּח כּוֹתֵי – גְרִיסִין. וְקָרָא וְנִהְרָא – שֶׁפֶת הַנְּהַר, גְּבוּה מִן הַנְּהַר, אֵף צִיפּוּרִי יוֹשֵׁבֶת בְּרֹאשׁ הַהַר. כִּי שָׂכַב אִינִישׁ הַכָּא – כְּשֶׁמֶת אֶדָם גְּדוֹל בִּבְבֶּל. סְפָדִי לִיה חָתָם – בְּטַבְרַיָא. שֶׁשֶׁךְ – בָּבֶל בְּחִלּוֹף אִית' בִּישׁ. וְשֶׁם לֹו בִּרְקַת – יֵצֵא לֹו שֶׁם בְּטַבְרַיָא. וְכִי מִסְקִי אֶרֶז – שֶׁל מֵת מִבְּבֶל לְקוֹבְרוֹ בְּטַבְרַיָא. אִמְרוּ חֲבִי – הַסְפִּדְנִין קוֹרִין בְּשׁוּקִים בְּלִשׁוֹן הַזֶּה, שִׁיעָצוּ לְקִרְיַת הַמֶּת. אוֹהֲבֵי שִׁרְיִדִים = אוֹהֲבֵי יִשְׂרָאֵל. יוֹשְׁבֵי רִקְתָּ צָאוּ וְקִבְּלוּ חֲרוּזֵי עָמֶם – מִתִּי בָבֶל הַעֲמוּקָה. ר' יוֹרָא עָלָה מִבְּבֶל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּמֵת שֶׁם בְּמַבְרַיָא. [אֶרֶץ צָבִי = אֶרֶץ] יִשְׂרָאֵל. גִּידְלָה שְׁעִשְׁוֹעִיָּה – שֶׁל שְׁנַעַר. בְּמִיבֹרָה = בְּאֻמְצִיעֻתָּה. לֹו חוֹרִישׁ אֶת יוֹשְׁבֵי קְטָרִין – שֶׁבָּאָה לְחַלְקוֹ, וְעָבַר עַל מָה שֶׁאִמְרוּ הַקְדוּשׁ בִּרְיָךְ הוּא "לֹא תַחֲיֶה כָל נִשְׁמָה" (דְּבָרִים ב) וְהִנֵּחַן

לְגוֹר שֶׁם בִּנְיָהִם וְהַלְעוֹת לָהֶם מִס. עַל מִדּוּתוֹ
– עַל מִלּוֹךְ שֶׁנִּמְרַד לֹו מִן הַשְּׁמַיִם, מִדָּה שֶׁאִינוּ
חָפְצִים בָּהּ. כָּל צוֹרֵיכֶן לָךְ – כָּל אֹתִיךְ יוֹדוּ צָרִיכֶן
לָךְ. עַל יְדֵי חֲלוּזִין – חֲלוּזִין עוֹלָה מִן הַדֹּהֲרִים,
וְצוֹעֵנִין בְּרִמּוֹ תַּחֲלָה, וְנִמְכָּר בְּדִמְיֵם יָקִירִים. עָמִים
הָרִי יִקְרָאוּ – מַלְכֵי הַשְּׁבָטִים יִתְקַבְּצוּ לְהִרְיֹךְ
לְקַנּוֹת שְׁפוּנֵי טְמוּנֵי חוֹל. שְׁפוּנֵי זֶה חֲלוּזִין –
שֶׁהוּא דְּבַר חֲשׁוֹב. סָפֶן = חֲשׁוֹב בְּלִשׁוֹן בְּרִיתָא.
מִרִית – דָּג עֲשׂוֹן *טוֹנִינִיא. וְכוּכִית לִבְנָה –
הַיִּצְחָק מִן הַחֹל. כְּדָאמֵר "בִּיצִיאוֹת הַשְּׁבֹט"
(שְׁבֹט טו, ה) וְחֹל שֶׁל זְבוּלוֹן חֲשׁוֹב מִשְׁאֵר
הַחֹלֹת, וְרֹאדִי לְכוּכִית לִבְנָה. מִי מוֹדִיעֵנִי – עַל
זֹאת לֵת לִי דִמְיִם. כָּל הַמוֹצֵא חֲלוּזִין וְנוֹטָל בְּלֹא
דִּמְיִם אִינוּ מַצְלִיחִים. שֶׁם יוֹבָחוּ וְחִזִּי צָדֵק –
כְּאִשֶּׁר אִסּוּר גּוֹל עוֹלָה – כִּךְ לֹא יִגְדֹל מִמֶּךָ
כְּלוֹם. אִשָּׁם יִטוֹל שׁוֹה פְרוּטָה בְּלֹא דִמְיִם –
תִּתְקַלְקֵל הַצְבִּיעָה וְהַחֹל, וְלֹא יוֹעִיל כְּלוֹם. זֹבֵת
חֶלֶב וּדְבֶשׁ – הָעוֹמֵם אוֹכֵלִין תֹּאנִיָּם, וְהַדְבֵשׁ
נִטָּף מִתָּךְ, וְהַחֶלֶב זֹב מִן הָעוֹמֵם, וְנִעֲשִׂים כִּמְזִין
נַחֲלִי. שֶׁשֶׁה עֶשֶׂר מִיל – אַרְבַּע פְּרָסָאוֹת. לְיָדֵי
חֹזִי לִי זֹבֵת חֶלֶב וּדְבֶשׁ דֶּכֶל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל – בִּבְכֹ
מִקּוֹם שֶׁהוּא שֶׁם, וְאִם בָּאת לְצַרְפוֹ יוֹד – הִיוּ
כְּמִבִּי כּוֹבִי עַד אֶקְרָא דְּתוֹלְבִיקֵי, שֶׁם מִקּוֹם.
אֶקְרָא = מִקּוֹם מַעְבַּר הַנְּהַר, וּבִלְעוּ **פְרוּטִי.
עֲדִיפִי לִיָּה – תַּחֲבִית לִיָּה. יִתֵּן תְּקוּעָה – לְעֵרָה.
אֲחִידִית מְגַדֵּל שִׁיר – כְּבוֹשֶׁת מְגַדֵּל שִׁיר.
וְהַמְּוִרִית דִּמּוֹ מִפּוֹי וְגו' – גָּבִי צוֹר תַּחֲבִית, שֶׁהוּא
רֹאשׁ אֲדוֹמִם. נְלִיָּא כְּמֵאָה – רֹאשֵׁי עֲבוּדָה וְזֶה
הֵם לְאֲדוֹמִם. כִּיבּוּסִי – וְאִם יִירוּשָׁלַיִם. וְזֹאת כְּמֵאָה
לְאֲלוֹפֵי יְהוּדָה – וְעַקְרוֹן יְהוּדָה בֵּית תַּלְמוּד
בִּירוּשָׁלַיִם. לָשֶׁם – עִיר שֶׁכִּיבְשׁוּ בִּין דָּן, וְזוּ פְּמִיִּים
– שֶׁמֶשֶׁם יִרְדֵּן יִצְחָק. כְּדָאמֵר מִרְיָ יִרְדֵּן יִצְחָק
מִמַּעֲרַת פְּמִיִּים (בְּכּוֹרוֹת נה, א). מְטַרְפוֹלִין –
לִשׁוֹן יוֹחֵן רִשִּׁי. אִימָנָה שֶׁל מַלְכוּת, מִטְרָא = אֵם, פּוֹלֵךְ
= לִשׁוֹן שִׁרְרָה. כְּדָאמֵר מִתָּה עַד שֶׁבָּאֵר דִּירוּפֵּל
מִהַעֲדֵי – שְׁנֵי שְׂרִים (תַּעֲנִית יח, ב). דְּמִרְבִּי –
שֶׁמִּגְדִּלֵךְ שֶׁם בְּנֵי מַלְכִּים. אִמְלָאָה הַחֲרֵבָה –
רִשָּׁא דְקָרָא "יִעֲזֵן אֲמִרָה צוֹר עַל יִירוּשָׁלַיִם
אִמְלָאָה הַחֲרֵבָה" עֲכָשׁוּ אֲתַמְלָא מִחוּרְבָתָהּ.
רִשָּׁע – זֶה עֲשָׂה. בְּאֶרֶץ נִבְחוּת יִעוֹל – אֵת
יִירוּשָׁלַיִם יַחֲרִיב. אִמֵּר יִצְחָק לְהַקְדוּשׁ בִּרְיָךְ הוּא:
יִוֹחֵן רִשָּׁע וְזֶה עֲשָׂה. אִמֵּר לֹו הַקְדוּשׁ בִּרְיָךְ הוּא:
רִשָּׁע הוּא. אִמֵּר – יִצְחָק בֶּל לִמּוֹד צָדֵק. כְּלוֹמֵר,
אִךְ אֶדָם יִכּוֹל לִלְמַד עֲלֵיו צָדֵק? אִמֵּר לֹו –
הַקְדוּשׁ בִּרְיָךְ הוּא. בְּאֶרֶץ נִבְחוּת יִעוֹל – כְּלוֹמֵר:
עֲתִיד לְחַרְבֵּיךְ אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אִמֵּר יִצְחָק –
אֵם כֵּן "כָּל יִרְאֵה גֹאֲתָה ה'". זִמְמוּ אֶל תַּפֵּךְ –
תְּרוּצָאָה מִנְּחוּרֵיךְ. זִמְמוּ = כִּמְזִין טַבְעָה בָּרוּל
שְׁנוֹתֶיךָ בְּחוֹמָתָה שֶׁל אֲנִיךְ וְנִמְשַׁכְתָּ בָּהּ, וּמִתּוֹךְ
חֻזְקָה אִינֶה מִשְׁתַּמֵּר כִּי אִם בּוּ.
גְּרַמְמָא

וְאִישְׁתַּבַּח כּוֹתֵי: חֲמַת זֹו מְטַרְיָא. וְלִמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ
"חֲמַת"? עַל שֶׁשֶׁם חֲמֵי מְטַרְיָא. רִקְתָּ – זֹו צִיפּוּרִי.
וְלִמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ "רִקְתָּ"? מִשּׁוֹם דְּמִידְלִיָּא בְּרִקְתָּא
דְּנִהְרָא. כִּינֶרֶת – זֹו גִינוֹסָר. וְלִמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ כִּינֶרֶת?
דְּמִתִּיקִין פִּינִיא בְּקָלָא דְּכִינֶרֶת. אִמֵּר רַבָּא: מִי אִיכָא
לְמָאן דְּאִמֵּר רִקְתָּ לֹאוּ מְטַרְיָא הִיא? וְהָא כִי שָׂכַב
אִינִישׁ הַכָּא, הִתְּם סְפָדִי לִיָּה חֲכִי: גְּדוֹל הוּא בְּשִׁשָּׁךְ,
וְשֶׁם לֹו בִּרְקַת. וְכִי מִסְקִי אֶרֶזָא לְהִתְּם סְפָדִי לִיָּה
חֲכִי: אוֹהֲבֵי שִׁרְיִדִים יוֹשְׁבֵי רִקְתָּ, צָאוּ וְקִבְּלוּ חֲרוּזֵי
עוֹמֶם. כִּי נַח נִפְשִׁיָּה דְּרַבִּי יוֹרָא פִתַּח עֲלִיָּה הִהוּא
סְפָדְנָא: אֶרֶץ שְׁנַעַר הָרָה וְיִלְדָה, אֶרֶץ צָבִי גִידְלָה
שְׁעִשְׁוֹעִיָּה. אוֹי נָא לָהּ, אִמֵּרָה רִקְתָּ, כִּי אִבְדָּה כְּלִי חֲמִידָתָה! אֵלָא אִמֵּר [רַבָּא]: חֲמַת – זֹו
חֲמֵי גֵרִי, רִקְתָּ זֹו מְטַרְיָא; כִּינֶרֶת – זֹו גִינוֹסָר. וְלִמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ "רִקְתָּ"? שְׁאִפִּילוּ רִיקְנִין
שְׁבָה מְלֵאִין מִצּוֹת כְּרִמּוֹן. רַבִּי יִרְמְיָה אָמַר: רִקְתָּ שְׁמָהּ. וְלִמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ מְטַרְיָא? שְׁיִשְׁבֹּת
בְּמִבְּרָה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. [רַבָּה] אָמַר: "רִקְתָּ" שְׁמָהּ. וְלִמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ מְטַרְיָא? שְׁמִיבָה
רְאִיתָהּ. אִמֵּר וְעִירָא: קְטָרִין זֹו צִיפּוּרִי. וְלִמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ צִיפּוּרִי? שְׁיִשְׁבֹּת בְּרֹאשׁ הַהַר
בְּצִפּוּר. וְקְטָרִין צִיפּוּרִי הִיא? וְהָא קְטָרִין בְּחִלְקוֹ שֶׁל זְבוּלוֹן הוּא, דְּתַחֲבִי: "זְבוּלוֹן לֹא חוֹרִישׁ
אֶת יוֹשְׁבֵי קְטָרִין וְאֶת יוֹשְׁבֵי נֶחֱלָל". זְבוּלוֹן מִתְרַעַם עַל מִדּוּתוֹ הוּא, שְׁנֵאֲמַר: "זְבוּלוֹן עַם
חֲרָף נִפְשׁוֹ לְמוֹת". מָה טַעַם? מִשּׁוֹם דְּ"נִפְתַּחֲלִי עַל מְרוֹמֵי שְׂדֵה". אִמֵּר זְבוּלוֹן לְפָנֵי הַקְדוּשׁ
בְּרִיךְ הוּא: רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם! לֹאֲחִי נִתַּתְּ לָהֶם שְׂדוֹת וְכִרְמִים וְלִי נִתַּתְּ הָרִים וְגִבְעוֹת. לֹאֲחִי
נִתַּתְּ לָהֶם אֲרָצוֹת – וְלִי נִתַּתְּ יָמִים וְנִהְרֹות. אִמֵּר לֹו: כִּינֶן צָרִיכִין לָךְ עַל יְדֵי חֲלוּזִין, שְׁנֵאֲמַר:
["עָמִים הֵרִי יִקְרָאוּ... וְשִׁפְנֵי טְמוּנֵי חוֹל". תִּנִּי רַב יוֹסֵף: "שִׁפְנֵי" – זֶה חֲלוּזִין; "טְמוּנֵי" – זֹו
מִרִית; "חוֹל" – זֹו וְכוּכִית לִבְנָה. אִמֵּר לְפָנֵינוּ: רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם מִי מוֹדִיעֵנִי? אִמֵּר לֹו: "שֶׁם
יּוֹבָחוּ וְחִזִּי צָדֵק". סִימֵן זֶה יִהְיֶה לָךְ: כָּל הַנוֹטָל מִמֶּךָ בְּלֹא דִמְיִם – אִינוּ מוֹעִיל בְּפִרְקַמְמָא
שֶׁלֹו כְּלוֹם. וְאִי סִלְקָא דְּעַתִּיד קְטָרִין זֹו צִיפּוּרִי, אִמֵּר מִתְרַעַם עַל מִדּוּתוֹ? וְהָא הוּא צִיפּוּרִי,
מִיִּתְלָא דְּעִדִּיפָא טוֹבָא! וְכִי תִימָא דְּלִית בָּהּ זֹבֵת חֶלֶב וּדְבֶשׁ – וְהָאִמֵּר רִשִּׁי לְקִישׁ: לְיָדֵי
חֹזִי לִי זֹבֵת חֶלֶב וּדְבֶשׁ דְּצִיפּוּרִי, וְהוּא עֶשֶׂר מִיל עַל שְׁשֶׁה עֶשֶׂר מִיל! וְכִי תִימָא:
לֵלָא נִפְשָׁא דִּידִיה בְּרִידָה בְּרִידָה – וְהָאִמֵּר רַבָּה בַּר בַּר כְּהֵנָה אִמֵּר רַבִּי יוֹחֲנָן: לְיָדֵי חֹזִי לִי זֹבֵת
חֶלֶב וּדְבֶשׁ דֶּכֶל אֶרֶץ דִּישְׂרָאֵל וְהוּא כְּמִבִּי כּוֹבִי עַד אֶקְרָא תוֹלְבִיקֵי – עֲשִׂרִין וְתַרְמִין פְּרָסִי
אוֹרְכָא, וּפּוֹתֵיָא שִׁתָּא פְּרָסִי אִפִּילוּ חֲכִי שְׂדוֹת וְכִרְמִים עֲדִיפָא לִיָּה. דִּיקָא נָמִי, דְּתַחֲבִי:
"וְנִפְתַּחֲלִי עַל מְרוֹמֵי שְׂדֵה". שְׁמַע מִינָּהּ. אִמֵּר רַבִּי אֲבָהוּ: "עֲקָרִין תַּעֲקֵר" – זֹו קְסָרִי בֵּת אֲדוֹם,
שֶׁהוּא יוֹשְׁבֹת בֵּין הַחֲלוּלוֹת, וְהִיא הִזְתָּה יְהוָה תַּקְוָּה לְיִשְׂרָאֵל בִּימֵי יוֹנוֹם, וְכִשְׁנִבְרָה מַלְכוּת
בֵּית הַשְּׁמוֹנָא וְנִצְחָם, הִיוּ קוֹרִין אוֹתָהּ אֲחִידִית מְגַדֵּל שִׁיר. אִמֵּר רַבִּי יוֹסִי בַר חֲמִינָא: מָא
דְּתַחֲבִי: "וְהַמְּוִרִית דְּמִי מִפּוֹי וְשִׁקְצִי כִּינֶן שְׁנִי וְנִשְׂאָר גַּם הוּא לְאֵלֹהֵינוּ"? "וְהַסְרִיתִי דְּמִי
מִפּוֹי" – זֶה בֵּית מִמָּא שְׁלָחֵן; "וְשִׁקְצִי מִכִּין שְׁנִי" – זֶה בֵּית נְלִיָּא שְׁלָחֵן; "וְנִשְׂאָר גַּם הוּא
לְאֵלֹהֵינוּ" – אֵלֹו בְּתִי כְּנִסְיוֹת וּבְתִי מְדֻרָּשׁוֹת שְׁבָאֲדוֹם. "וְהִיא פֶּאֶלֶף בִּיהוּדָה וְעַקְרוֹן כִּיבּוּסִי"
– אֵלֹו תְּרַאמְרִית וְקִרְקָסִית שְׁבָאֲדוֹם שְׁעִתִּידִין שְׁרִי יְהוּדָה לְלַמֵּד בָּהֶן תּוֹרָה בְּרַבִּים. אִמֵּר
רַבִּי יִצְחָק: לָשֶׁם – זֹו פְּמִיִּים; עַקְרוֹן תַּעֲקֵר – זֹו קְסָרִי בֵּת אֲדוֹם, שֶׁהִיא הִתֵּה מְטַרְפוֹלִין שֶׁל
מַלְכִּים. אִיכָא דְּאִמְרִי: דְּמִרְבִּי בַּהּ מַלְכִּי, וְאִיכָא דְּאִמְרִי: דְּמוֹקְמִי מִינָּה מַלְכִּי. קְסָרִי וִירוּשָׁלַיִם,
אֵם יִאמֵר לָךְ אֶדָם: חֲרָב שְׁתִּיתֵן אֶל תֹּאמָן; וְשָׁבוּ שְׁתִּיתֵן – אֶל תֹּאמָן; חֲרָבָה קְסָרִי וְשָׁבָה

יְרוּשָׁלַיִם, חֲרָבָה יְרוּשָׁלַיִם וְיִשְׁבָּה קְסָרִי – תֹּאמָן, שְׁנֵאֲמַר: "אִמְלָאָה תִּחְרַבָּה": אֵם מְלִיָּה זֹו – חֲרָבָה זֹו, אֵם מְלִיָּה זֹו חֲרָבָה זֹו.
רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק אִמֵּר מִהְבָּא: "וְלֹאֵם מְלֹאֵם יִאֲמִין". וְאִמֵּר רַבִּי יִצְחָק: מָא דְּתַחֲבִי: "חֲזֵן רִשָּׁע בֶּל לִמּוֹד צָדֵק"? אִמֵּר יִצְחָק
לְפָנֵי הַקְדוּשׁ בְּרִיךְ הוּא: רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם, יוֹחֵן עֲשׂוֹ – אִמֵּר לֹו: רִשָּׁע הוּא. – אִמֵּר לֹו: "בֶּל לִמּוֹד צָדֵק"? – אִמֵּר לֹו: "בְּאֶרֶץ
נִבְחוּת יִעוֹל". – אִמֵּר לֹו: אֵם כֵּן – "בֶּל יִרְאֵה גֹאֲתָה ה'". וְאִמֵּר רַבִּי יִצְחָק: מָא דְּתַחֲבִי: "אֶל תִּתֵּן ה' מִאֲנִי רִשָּׁע וְזִמְמוּ אֶל תַּפֵּךְ
יְרֵמוֹ סִלָּה"? אִמֵּר יִעֲקֹב לְפָנֵי הַקְדוּשׁ בְּרִיךְ הוּא: רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֶל תִּתֵּן לְעֲשׂוֹ הַרְשָׁע תֹּאֲוֹת לָבוּ. "זִמְמוּ אֶל תַּפֵּךְ" – זֹו
גְּרַמְמָא

מגילה. פרק ראשון – מגילה נקראת דף ו עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (רש"י תוספות)

1 הא לענין סדר פרשיות זה זה שוין – שאם קראו הארבע פרשיות באדר הראשון, שעדיין
2 לא היו יודעין שצריכין לעבר, ובתר הכי עברו השנה – אין צריך לקרותם באדר השני.
3 **ורבי** אליעזר ברבי יוסי סבר אף מקרא מגילה ולכתולה בראשון – ונראה דדייק מדרקתני
4 משנה יתירה: שכל מצות שנהגות בשני נהגות בראשון, ודמשמעו לכתחילה. ויש שנהגין
5 לעשות ימי משתה ומשתה בארבעה עשר
6 ובחמשה עשר של אדר הראשון, ויהיטא
7 דמתניתין נמי משמע כן, מדרקמור אלא מקרא
8 מגילה בלבד ומתנות עניים. מכלל דלענין משתה
9 ושמחה זה זה שוין, ולא נהירא, דהא אמרינן
10 בגמרא: הא לענין הספד ותענית זה זה שוין, מכלל
11 דשמחה ומשתה ליכא. דעל כרחך לא תליא הא
12 בהא, דאי תליא הא בהא – לאשמעינן דמשתה
13 ושמחה נהגו בהו וממילא נאסר בהספד. דהא
14 הימים האמורים במגילת תענית האסורים בהספד
15 אין בהו משתה ושמחה. וכן הלכה, שאין צריך
16 לחתומי לעשות משתה ושמחה באדר הראשון.
17 **מסתבר** טעמיה דאין מעבידין על המצות –
18 מכאן קשה לזה אמרינן בפרק
19 "אידוהי מקומן" (ובחסין נא, ושם) בגמרא, דקאמר:
20 שירי דהם היה שופך על יסוד מעריב של המזבח
21 ודייק טעמא דאמר קרא "אל יסוד מזבח העולה",
22 קושט: דהם למה לי קרא: תיפוק ליה דאין
23 מעבידין על המצות, וכשהיו יוצא מפתח ההיכל
24 שהיו מערב, ביסוד מעריב הוא דפגע ברישא! וש
25 מפרשים דלא שייך למימר אין מעבידין על
26 המצות אלא היכא שיש לפניו שתי מצות, שיש לו
27 לעשות קודם אותה דפגע ברישא. וזה אינו, דהכא
28 ליכא אלא מצות אחת, ואפילו הכי מפרש השעם
29 משום דאין מעבידין! ורבינו יהודה תירץ: דאי לאו
30 קרא הוה אמיתא דאין מעבידין לכתחילה, הא
31 דיעבר – שרי, משום הכי איצטריך דאסור
32 בדיעבר. אי נמי, נראה דהם דמטעם דאין מעבידין
33 לא חזוין אלא דכל מעריב של מזבח כשר, אבל
34 יסוד – לא חזוין דצריך, משום הכי איצטריך
35 קרא, לאשמעינן יסוד.
נאמרה

1 גרממאי – שם מלכות, ודיא מאדום. מרובני – דוכסים. יעתי – בתורה. לאוקמי גירסא
2 – שלא תשתכח ממנו. סייעתא דשמיא – ויש יגע ואינו מוצא. יחילו – יצליחו, ודומה
3 לו "על כן לא חיל טוב" (איוב כ). פרום משפטיך פגנו – מסולקין הם ממנו. יפה בהם
4 – בנפיהם בעלמא הן נופלים. מי שלבו נוקפו – הריא מן העבירות שבידי אומר כן. אל
5 תתגר – אינו לשון גירוי, אלא שלא תאחז
6 במעשי. כמו "אין תתגררה את הוסיס" (ירמיה יב) – כלומר: שאינו רץ כמותו. ואומר
7 אל יקנא לכן בחפאמי כי אם ביראת ה' כל
8 היום – על כרחך אין קנאה זו לשון גירוי,
9 מלחמה אלא אחוזת מעשיו, מדתכבז בספיא "כי
10 אם ביראת ה' כל היום". אישילא של יון – כרך
11 גדול שגדל בשביל עץ משה. שבשעה שהכניס
12 צלם בחיכל ירד גבראל ונעץ קנה בים, וגדל
13 עליו חלקה גדולה ונבנה לשם אישילא של יון
14 "מאי אלש" (יחזקאל כו) מחרגמין "מנגות
15 אישילא". שווקים – חצרות. פרס – מזון. חלונות
16 שפעלים מהן עשן חוץ לחופה – שחן גבוהים
17 מן החומה, ואין מעשבת את החומה, וזהו
18 חשיבות. חולסית – מקום אבנים דקות.
19 **משנה** אלא מקרא מגילה – כלומר: שאם
20 עשאו בראשון לא יצא. נמה סדר פרשיות –
21 פרשת שקלים חזכור ופרשת וחקדו. והגן
22 במתניתין ד"בני העיר" דתנבין וחדו. זה זה
23 שוין – שאם קראם בראשון אין צריך לחזור
24 ולקרות בשני. שאפורין בזה וזה – ביום
25 ארבעה עשר וחמשה עשר שבשנייה. ואמר רב
26 פפא – גרסינן. ורבן שמעון בן גמליאל ב' –
27 דהא כל מצות קאמר. מתניתין הכי קתני – ולא
28 איירי בסדר פרשיות כלל. אין מעבידין ב' –
29 משבא ליד אקדים לעשות. דהכי תניא
30 במכילתא "ושמרתם את המצות" – אם באת
31 מצוה לידך אל תתמיצנה. נאולה לנאולה –
32 פורים לפסח. השנית – בחודש השני.
33 לבסוף

1 **לא קשיא:** הא – במילי דידיה; הא – במילי דשמיא. ואיבעית אימא: הא והא במילי דידיה.
2 ולא קשיא: הא – בצדיק גמור; הא – בצדיק שאינו גמור. דאמר רב הונא: מאי דכתיב: "למה תביט בוגדים תחריש בבלע רשע צדיק
3 ממונו"? צדיק ממונו – בולע; צדיק גמור – אינו בולע. ואי בעית אימא: שעה משחקת לו שאני. אמר עולא: אישילא של יון, זה כרך
4 גדול של רומי. והוויא תלת מאה פרסה, על תלת מאה פרסה. ויש בה שלש מאות ששים וחמשים שווקים פגנו! מות ההמה, וקמן
5 שבבבליהם של מוכרי עופות. והוויא ששה עשר מיל על ששה עשר מיל. ומלך סועד בכל יום באחד מהן. והדר בה אף על פי שאינו
6 נולד בה – נולד פרס מבית המלך; והנולד בה אף על פי שאינו דר בה – נולד פרס מבית המלך. וישלשת אלפים בי בני יש בו, וחמש
7 מאות חלונות מעלין עשן חוץ לחומה. צדו אחד ים וצדו אחד הרים וגבעות; צדו אחד מחיצה של ברזל, וצדו אחד חולסית ומצולה.
8 **משנה** קראו את המגילה באדר הראשון ונתעברה השנה – קורין אותה באדר שני. אין בין אדר הראשון לאדר השני אלא קריאת
9 המגילה, ומתנות לאביונים. **נמראה** הא לענין סדר פרשיות – זה זה שוין. מני מתניתין? לא תנא קמא, ולא רבי אליעזר ברבי יוסי,
10 ולא רבן שמעון בן גמליאל. דתניא: קראו את המגילה באדר הראשון ונתעברה השנה – קורין אותה באדר השני, שכל מצות שנהגות
11 בשני נהגות בראשון חוץ ממקרא מגילה. רבי אליעזר ברבי יוסי אומר: אין קורין אותה באדר השני, שכל מצות שנהגות בשני נהגות
12 בראשון. רבן שמעון בן גמליאל אומר משום רבי יוסי: אף קורין אותה באדר השני, שכל מצות שנהגות בשני אין נהגות בראשון.
13 וישוין בהספד ובתענית שאסורין בזה וזה. רבן שמעון בן גמליאל היינו תנא קמא! אמר רב פפא: סדר פרשיות איקא בינייהו. תנא
14 קמא סבר: לכתחילה בשני, ואי עבוד בראשון – עבוד, בר ממקרא מגילה, דאף על גב דקרו בראשון קרו בשני. ורבי אליעזר ברבי יוסי
15 סבר: אפילו מקרא מגילה לכתחילה בראשון. ורבן שמעון בן גמליאל סבר: אפילו סדר פרשיות, אי קרו בראשון – קרו בשני. מני? אי
16 תנא קמא – קשיא מתנות; אי רבי אליעזר ברבי יוסי – קשיא נמי מקרא מגילה. אי רבן שמעון בן גמליאל – קשיא סדר פרשיות!
17 לעולם תנא קמא, ותנא מקרא מגילה והוא הדין מתנות לאביונים, דהא בהא תליא. ואי בעית אימא: לעולם רבן שמעון בן גמליאל
18 היא, ומתניתין חסורי מיחפסא, והכי קתני: אין בין ארבעה עשר שבאדר הראשון לארבעה עשר שבאדר השני אלא מקרא מגילה
19 ומתנות. הא לענין הספד ותענית – זה זה שוין. ואילו סדר פרשיות לא מיירי. אמר רבי חייה בר אבין אמר רבי יוחנן: הלכתא פרבן
20 שמעון בן גמליאל שאומר משום רבי יוסי. אמר רבי יוחנן: ושיניהם מקרא אחד דרשו: "בכל שנה ושנה". רבי אליעזר ברבי יוסי סבר:
21 "בכל שנה ושנה" – מה כל שנה ושנה אדר הסמוך לשבט, אף פאן אדר הסמוך לשבט. ורבן שמעון בן גמליאל סבר: "בכל שנה
22 ושנה" – מה כל שנה ושנה אדר הסמוך לגיסן, אף פאן, אדר הסמוך לגיסן. בשלמא רבי אליעזר ברבי יוסי – מסתבר טעמא, דאין
23 מעבידין על המצות. אלא רבן שמעון בן גמליאל מאי טעמא? – אמר רבי מבי: טעמא דרבי שמעון בן גמליאל מסבך גאולה לנאולה
24 עדיה. רבי אליעזר אומר: טעמא דרבי שמעון בן גמליאל מהכא, דכתיב: "לקום את אגרת הפרים הזאת השנית". ואיצטריך למכתב
25 "השנית"

1 גִּרְמָנִי וְשֵׁם מַלְכוּתוֹ שֶׁל אֲדוֹם, שְׁמֵאלְמִי וְשֵׁם מַלְכוּתוֹ שֶׁל יוֹצֵאֵן
2 לְמַלְחָמָה, הֵן מְחַרְבִּין אֶת כָּל הָעוֹלָם בּוֹלוֹ.
3 הַגְמָרָא מְבַאֵרָת כִּי צִדְּקָא מְתִקִּימַת תְּפִילַת יַעֲקֹב: וְאִמֵּר רַבִּי חֲמָא בְּר
4 חֲנִינָא, תֵּלֶת מֵאָה קְטִירֵי תָנָא – שְׁלוֹשׁ מֵאוֹת נוֹשְׂאֵי כְתֹר מְלוּכָה
5 אִיכָא בְּגִרְמָנִי שֶׁל אֲדוֹם, וְתֵלֶת מֵאָה וְשִׁיתִּין וְחֲמִשָּׁה מֵרֻבְּנֵי –
6 וְשֵׁלֶשׁ מֵאוֹת שִׁישִׁים וְחֲמִשָּׁה דּוֹכִסִּים אִיכָא בְּרוּמִי, וּבְכָל יוֹמָא
7 מִימֵינָא הַשְּׁנָה, בְּפָקִי הֵי אֲלָפֵי הֵי – יוֹצֵאֵם לְהִלָּחֵם אֶת בּוֹה,
8 וּמִקְטִיל חֵר מִיִּנְיָהּ – וּמֵת אֶחָד מֵהֶם, שֶׁאִמֵּר שְׁמִינִיָּה מִיִּמְרֵי
9 לְאוֹקְמֵי מִלְּכָא – וְטִירוּדִים לְהַעֲמִיד מֶלֶךְ אַחֵר תַּחְתָּיו, וְלִכְן אֵינִם
10 פְּנוּיִם לְהַחֲרִיב הָעוֹלָם.

11 וְאִמֵּר רַבִּי יִצְחָק, אִם יֹאמֵר לָךְ אֲדָם יַגְעִתִּי בְּתוֹרָה וְלֹא מִצָּאֵתִי, אֵל
12 תֹּאמְרֵן, מִשּׁוּם שֶׁאִם לֹא מִצָּא וְדָאִי שֶׁלֹּא יַגַּע כָּלָל. וְכֵן אִם יֹאמֵר לָךְ
13 לֹא יַגְעִתִּי, וּמִצָּאֵתִי בְּלֹא יַגִּיעָה, אֵל תֹּאמְרֵן, שְׂאִי אִפְשָׁר לְהַשִּׁיג אֶת
14 הַתּוֹרָה בְּלֹא יַגִּיעָה. וְרַק אִם יֹאמֵר לָךְ יַגְעִתִּי וּמִצָּאֵתִי, תֹּאמְרֵן.
15 הַגְמָרָא מְבַאֵרָת אֶת דְּבָרֵיהּ: מִדָּה שֶׁאִמֵּר שֶׁהַמִּצִּיָּא תְּלוּיָה בִּיגִיעָה,
16 הֵי מִלֵּי בְּדַבְרֵי תוֹרָה, אֲכַל בְּמִשְׁמָא וּמִתָּן אֵין הַדְּבַר כֵּן, אֲלֵא סִיעֲתָא
17 הוּא מִן שְׂמִיָּא – אִפְשָׁר לְהַשִּׁיגוּ רַק עַל יְדֵי עוֹרֵה מִשְׁמַיִם, וְיִתְכֵּן
18 יַגִּיעָה לֹּא מִצִּיָּא וּמִצִּיָּא לֹּא יַגִּיעָה. וְגַם לְבִדְרֵי תוֹרָה לֹא אֲמָרֵן
19 כָּלָל זֶה, אֲלֵא לְחִדּוּדֵי – לְחִבּוּן הָעֵינַן לְעוֹמְקוֹ, שׁוּחַ תְּלוּי בִּיגִיעָה,
20 אֲכַל לְאוֹקְמֵי גִירָסָא – לְהַעֲמִיד תַּלְמוּדוֹ שֶׁלֹּא יִשְׁכַּח מִמֶּנּוּ, סִיעֲתָא
21 מִן שְׂמִיָּא הִיא, וְיִתְכֵּן שְׂאֵדָם יִתִּייעַ וְלֹא יִמְצָא.

22 וְאִמֵּר רַבִּי יִצְחָק, אִם רֵאִתִּי רִשְׁעָא שְׁהִשְׁתַּחֲוֵּת מִשְׁחָקָא לוֹ, כְּלוּמֹר
23 שְׁמַעְלִיָּה, אֵל תִּתְּנָהּ בּוֹ, שְׁנֶאֱמַר (תְּהִלִּים לז א) 'אֵל תִּתְּנֵה בְּרָשָׁעִים' –
24 אֵל תִּתְּקוּטָא עִם הַרְשָׁעִים. וְלֹא עוֹד אֲלֵא שְׁדִדְכוּיָא שֶׁל הַרְשָׁע
25 מִצִּלְחִין, שְׁנֶאֱמַר (שְׁם י ה) 'חִילוּ' – (יִצְחָקוֹ) דְּרָבּוּי בְּכָל עֵת'. וְלֹא עוֹד
26 אֲלֵא מוֹלוֹ גּוֹרֵם גַּם שְׂוִיבָה בְּדִין, שְׁנֶאֱמַר בְּהַמְשַׁךְ הַפְּסוּק 'מִרוֹם
27 מִשְׁפָּטֶיךָ מִגִּדּוּ' – שֶׁהַמְשַׁפֵּט מוּגַבֵּה וּמִסּוּלֵק מִמֶּנּוּ. וְלֹא עוֹד אֲלֵא
28 שְׂאֵף הוּא רֹאֵה נִקְמָה בְּשׂוֹנְאֵיוֹ, שְׁנֶאֱמַר בְּהַמְשַׁךְ הַפְּסוּק 'כֹּל צוֹרְרֵיוֹ
29 יִפְּתִי בָּהֶם', שְׁבַנְפִּיחָה קִלְהָ הֵם נוֹפְלִים.

30 מִקְשָׁה הַגְמָרָא: אֵינִי – הָאֵם כֵּן הוּא שְׂאסוֹר לְהַתְּגוֹרוֹת בְּרַשְׁעִים,
31 וְהָאִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי, מוֹתֵר לְהַתְּגוֹרוֹת בְּרַשְׁעִים
32 בְּעוֹלָם הַחַיִּי, שְׁנֶאֱמַר (מִשְׁלֵי כח ד) 'עֹזֵב תּוֹרָה יִחַלְלוּ רִשְׁעוֹ, וְשֹׁמֵר תּוֹרָה
33 יִתְּגַדֵּל בָּם'. וְעוֹד תִּנְיָא, רַבִּי דּוֹסֵתַי בְּרַ מִתָּן אִמֵּר, מוֹתֵר לְהַתְּגוֹרוֹת
34 בְּרַשְׁעִים בְּעוֹלָם הַחַיִּי, וְאֵם לְחֻשָּׁד – (לֹחֵשׁ בְּאוֹזְנָן) אֲדָם לוֹמֵר שְׂאֵין
35 לְהַתְּגוֹרוֹת בָּהֶם, שְׁנֶאֱמַר 'אֵל תִּתְּנֵה בְּרַשְׁעִים' (ו) אֵל תִּקְנָא בְּעִישֵׁי
36 עוֹלָה, אֵל תִּשְׁמַע לוֹ, שֶׁרַק מִי שְׂלֵבֵה נִזְקֵפֵה וִירָא מְהִרְשַׁע מִחֲמַת
37 הָעֵבִירוֹת שְׁבִידוֹ אוֹמֵר בֶּן, אֲלֵא פִירוּשׁ הַפְּסוּק 'אֵל תִּתְּנֵה' – אֵל
38 תִּתְּחַרֵּהוּ בְּרַשְׁעִיָּה לְהוֹיֹת בְּעוֹשֵׂי לְעִשׂוֹת כְּמַעֲשֵׂיהֶם, וְיֵאֵל תִּקְנָא
39 בְּעִישֵׁי עוֹלָה לְהוֹיֹת בְּעוֹשֵׂי עוֹלָה. וְכֵן אוֹמֵר פְּסוּק נוֹסֵף (שְׁם כג י) 'אֵל
40 יִקְנָא לְבָב בְּחַטֹּאִים' וְגו', וְאֵין לְפָרֵשׁ אֵל יִתְּגַדֵּל לְבָב לְהַלָּחֵם בָּם,
41 שְׁהִי הַפְּסוּק מְסִיִּים 'כִּי אִם בִּירָאָת ה' כָּל הַיּוֹם', אֲלֵא הַפִּירוּשׁ 'אֵל
42 יִקְנָא לְבָב' לְאֶחָד כְּמַעֲשֵׂיהֶם, אֲלֵא לְאֶחָד בִּירָאָת ה'. וְכֵן כֵּאֵן
43 הַפִּירוּשׁ 'אֵל תִּתְּנֵה' לְהוֹיֹת כְּמוֹתָם, אֲבָל לְהַתְּגוֹרוֹת דִּיבְרוּ וְאִילוּ
44 רַבִּי יִצְחָק אִמֵּר שְׂאֵין לְהַתְּגוֹרוֹת בְּרַשְׁעִים.

45 מִתְּרַצַּת הַגְמָרָא: לֹא קָשִׁיָּא, הָא – רַבִּי יִצְחָק שְׂאִמֵּר שְׂאסוֹר
46 לְהַתְּגוֹרוֹת דִּיבְרֵי בְּמִילֵי דִידֵיהּ – בְּדַבְרִים הַנוֹגְעִים לְעִצְמוֹ, וְהָא – רַבִּי
47 שְׁמַעוֹן וְרַבִּי דּוֹסֵתַי שְׂאִמֵּר שְׁמוֹתָר לְהַתְּגוֹרוֹת דִּיבְרוּ בְּמִילֵי
48 דְּשְׂמִיָּא.

49 תִּירוּץ נוסף: וְאִיבְעִית אִימָא, הָא וְהָא – כּוֹלֵם דִּיבְרוּ בְּמִילֵי דִידֵיהּ,
50 וְלֹא קָשִׁיָּא, הָא – רַבִּי שְׁמַעוֹן דִּיבְרֵי בְּצִדִּיק גְּמוּר, וְהוּא רִשְׁאִי
51 לְהַתְּגוֹרוֹת. וְהָא – רַבִּי יִצְחָק דִּיבְרֵי בְּצִדִּיק שְׂאִינֵי גְּמוּר, שְׂאִינֵי רִשְׁאִי
52 לְהַתְּגוֹרוֹת.

53 אִיֵּה לְחִילוּק זֶה: דְּאִמֵּר רַב הוּנָא, מָא דְּכֹתִיב בְּנִבְאוֹת חִבְקוֹק (א א)
54 'לָמָּה תִּבְשׁ בְּגוֹדִים תִּתְּחַרֵּשׁ בְּכָל רִשְׁעָא צִדִּיק מִמֶּנּוּ, וְדוֹרְשִׁים, דּוּוֹקָא
55 צִדִּיק יוֹתֵר מִמֶּנּוּ – מְהִרְשַׁע, הוּא בּוֹלַע, אֲבָל צִדִּיק גְּמוּר, אִינֵי בּוֹלַע.
56 וְלִכְן צִדִּיק שְׂאִינֵי גְּמוּר אֵל יִתְּגַדֵּל בְּרַשַׁע, שְׁמָא יִבְלַעְנָה, וְצִדִּיק
57 גְּמוּר רִשְׁאִי לְהַתְּגוֹרוֹת.

58 תִּירוּץ נוסף: וְאִי בְּעִית אִימָא, רַבִּי יִצְחָק שְׂאִמֵּר שְׂאֵין לְהַתְּגוֹרוֹת,
59 דּוּוֹקָא שֶׁהִשְׁתַּחֲוֵּת לוֹ, שֶׁרַשַׁע שֶׁהִשְׁתַּחֲוֵּת מִשְׁחָקָא לוֹ שְׂאִינֵי,

שֶׁאִז יִכּוֹל לְבַלּוֹעַ אֶף צִדִּיק גְּמוּר.

60 הַגְמָרָא מְסַפֶּרֶת עַל גְּדוּלְתָּהּ שֶׁל רומי: אִמֵּר עוֹלָא, אִימְלִיאָא שֶׁל יוֹן,
61 זֶה בְּרַךְ גְּדוֹל שֶׁל רומי. וּמִקּוֹם זֶה הוּיָא תֵּלֶת מֵאָה – (שְׁלֹשׁ מֵאוֹת)
62 פְּרָקָה עַל תֵּלֶת מֵאָה פְּרָקָה, וְיֵשׁ בָּהּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שִׁישִׁים וְחֲמִשָּׁה
63 שְׁוֹקִים בְּמִנְיָן יְמוֹת תַּחֲסִיָּה, וְהַשּׁוֹק הַקָּטָן שֶׁבְּכּוֹלֵם הוּא שֶׁל מוֹכְרֵי
64 עוֹפּוֹת, וְהוּיָא שִׁשָּׁה עֶשְׂרֵי מִיל עַל שִׁשָּׁה עֶשְׂרֵי מִיל. וְכֹלָךְ סוֹעֵד בְּכָל
65 יוֹם מִימֵינָא הַשְּׁנָה בְּשׁוֹק אֶחָד מִהוֹן. וְהָדָר בָּהּ – (בְּאִיטְלִיא) אֶף עַל פִּי
66 שְׂאִינֵי נוֹלֵד בָּהּ, נוֹטֵל פָּרָס – (מוֹזוֹן) מִבֵּית הַמֶּלֶךְ, וְהַנּוֹלֵד בָּהּ אֶף עַל
67 פִּי שֶׁכֶּבֶר אִינֵי דָר בָּהּ, נוֹטֵל פָּרָס מִבֵּית הַמֶּלֶךְ. וְשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים בִּי בְּנֵי
68 – (בְּתִי מִרְחֻץ) יֵשׁ בּוֹ, וְחֲמִשׁ מֵאוֹת חֲלוּנוֹת מַעְלֵין עֶשְׂרִין – (אֶרֶבוֹתוֹ)
69 שִׁירְצָאוֹת חוּץ לְחוּמָהּ וּגְבוּהוֹת מִמֶּנָּה, שֶׁלֹּא תוֹשַׁח מִחֲמַת הָעֵשֶׂן.
70 צִדּוֹ אֶחָד שֶׁל הַכֹּרֶךְ הוּא יֵם, וּבְצִדּוֹ הָאֶחָד – (הֶשֶׁן) יֵשׁ הָרִים וְנִבְעוֹת,
71 וּבְצִדּוֹ אֶחָד – (הַשְּׁלִישִׁין) יֵשׁ מִחִיצָה שֶׁל בְּרוֹל, וּבְצִדּוֹ הָאֶחָד
72 – (הַרְבִּיעִין) יֵשׁ חוֹלְסִית – (קֶרֶקַע שִׁישׁ בָּהּ אֲבָנִים דְּקוֹת) וּמִצִּלְהָ
73 – (קֶרֶקַע שִׁישׁ בָּהּ חוֹלֵל).

משנה

74 מִשְׁתַּנּוּת דְּנָה בְּאוֹפֵן שְׁקִרָא אֶת הַמְּגִילָה, וְאַחֵר כֵּךְ עִיבְרוּ אֶת
75 הַשְּׁנָה, וְנִמְצָא שְׁקִרָא בְּאֶדְר רִאשׁוֹן, הָאֵם יִצְאוּ בְּקִרְיָאָה זֹו.
76 קִרְאוּ אֶת הַמְּגִילָה בְּאֶדְר הָרִאשׁוֹן, וְאַחֵר כֵּךְ נִתְעַבְּרָה הַשְּׁנָה, וְנִמְצָא
77 שְׁקִרָא בְּאֶדְר רִאשׁוֹן, חֲזוּרִים וְקוֹרִין אוֹתָהּ בְּאֶדְר שֵׁנִי.
78 מוֹסִיפָה הַמְּשֻׁנָּה: אֵין חִילוּק בְּמוֹצוֹת שֶׁל חוֹדֵשׁ זֶה בֵּין אֵם עִשָּׂאֵם
79 בְּאֶדְר הָרִאשׁוֹן לְבִין אֵם עִשָּׂאֵם בְּאֶדְר הַשְּׁנִי, אֲלֵא לְגַבִּי קִרְיָאָת
80 הַמְּגִילָה וּמִתְּנוּת לְאֲבוּיִנִים, שֶׁאֵם עִשָּׂאֵם בְּאֶדְר רִאשׁוֹן צִרִיךְ
81 לְעִשׂוֹת שׁוֹב בְּאֶדְר שֵׁנִי. אֲבָל שְׂאֵר הַמְּצוּת, אֵם עִשָּׂאֵם בְּאֶדְר
82 רִאשׁוֹן וְנִתְעַבְּרָה הַשְּׁנָה, אֵין צִרִיךְ לְעִשׂוֹת שׁוֹב בְּאֶדְר שֵׁנִי.

גמרא

83 מְבַוֵּר בְּמִשְׁנָה שֶׁרַק בְּמִגִּילָה וּמִתְּנוּת לְאֲבוּיִנִים לֹא יוֹצֵאִים בְּאֶדְר
84 רִאשׁוֹן. מִדִּיִּיקָת הַגְמָרָא: הָא לְעֵינֵין פִּדְר אַרְבַּע פְּרָשִׁיּוֹת – (שְׁקִלִים
85 זָכוֹר פִּרְה וְחִדּוּשׁ) שְׁתִּיקְנוּ לְקִרְאוּ בְּאֶדְר, זֶה וְזֶה – (שְׁנֵי הַחֲדָשִׁים)
86 שְׁוִין, וְאֵם קִרָא בְּאֶדְר רִאשׁוֹן יִצָּא. וְאֵם כֵּן מִקְשָׁה הַגְמָרָא: מָנִי
87 מִתְּנִיתִין – מִי הַתְּנָא שֶׁשְׁנָה אֶת הַמְּשֻׁנָּה, שְׁלִכְאוּרָה הוּא לֹא תִנָּא
88 קָמָא, וְלֹא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי יוֹסִי, וְלֹא רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל
89 הַמּוֹבָאִים בְּבִרְיָתָא לְהֵלֶן.
90 דְּתִנְיָא, קִרְאוּ אֶת הַמְּגִילָה בְּאֶדְר הָרִאשׁוֹן וְאַחֵר כֵּךְ נִתְעַבְּרָה הַשְּׁנָה,
91 חֲזוּרִים וְקוֹרִין אוֹתָהּ בְּאֶדְר הַשְּׁנִי, מִשּׁוּם שֶׁכָּל הַמְּצוּת שְׁנוּהוֹת
92 בְּאֶדְר שֵׁנִי נִתְּנוּת גַּם בְּאֶדְר רִאשׁוֹן, וְאֵם עִשּׂוּ אוֹתָם בְּרִאשׁוֹן יִצְאוּ,
93 חוּץ מִמִּקְרָא מִגִּילָה שֶׁלֹּא יוֹצֵאִים בְּרִאשׁוֹן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי יוֹסִי
94 מַפְנִי שֶׁכָּל מְצוּת שְׁנוּהוֹת בְּאֶדְר שֵׁנִי נִתְּנוּת לְכַתְּחִילָה בְּאֶדְר
95 הָרִאשׁוֹן, וְגַם קִרְיָאָת הַמְּגִילָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר מִשּׁוּם
96 רַבִּי יוֹסִי, אֶף קוֹרִין אוֹתָהּ שׁוֹב בְּאֶדְר הַשְּׁנִי, שֶׁכָּל מְצוּת שְׁנוּהוֹת
97 בְּשֵׁנִי אֵין נִתְּנוּת בְּרִאשׁוֹן. מוֹסִיפָה הַבְּרִייתָא: וְשְׁוִין הַתְּנָאִים הָאֵל,
98 שְׁבַחֲסַפְּד וְנִתְעַנִּית הָאִסּוּרִים בְּפוֹרִים, שְׁאִסּוּרִין בָּהּ וְכֹה – בּוֹיֹם
99 אַרְבַּעַה עֶשֶׂר וְחֲמִשָּׁה עֶשֶׂר שְׁבַשְׁנֵי הַחֲדָשִׁים.
100 לְפָנֵי שְׁמִבְאֵרֶת הַגְמָרָא אֶת הַקּוּשִׁיא, הִיא מְבַרֶרֶת בְּמָה נִחְלָקוּ

101 הַתְּנָאִים בְּבִרְיָתָא. שׁוֹאֵלֶת הַגְמָרָא: לְכֹאֹרָה דַּעַת רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן
102 גַּמְלִיאֵל שֶׁלֹּא יוֹצֵאִים בְּקִרְיָאָת הַמְּגִילָה בְּאֶדְר רִאשׁוֹן, הִינֵינוּ כְּדַעַת
103 תִּנָּא קָמָא, וְכֵמָה נִחְלָקוּ. מְשִׁיבָה הַגְמָרָא: אִמֵּר רַב פִּשְׁאָ, כִּדְר אַרְבַּע
104 פְּרָשִׁיּוֹת שְׁקוּרָאִים בְּחוֹדֵשׁ זֶה אִיכָא בִּינְיָהּ, דְּתִנָּא קָמָא סָבֵר, שִׁישׁ
105 לְקוֹרוֹתָם לְכַתְּחִילָה בְּשֵׁנִי, וּבְדִיעֵבֶר אִי עָבִיד בְּרִאשׁוֹן עָבִיד – אֵם
106 קִרְאוּ בְּרִאשׁוֹן יִצְאוּ, וְאֵין צִרִיךְ לְקִרְאוּ שׁוֹב בְּשֵׁנִי, בֶּר – (חוּץ)
107 מִמִּקְרָא מִגִּילָה, דָּאָה עַל גַּם כְּכֹר קִרְיָאָתוֹ, בְּרִי בְּשֵׁנִי – צִרִיךְ
108 לְקִרְאוּ שׁוֹב בְּשֵׁנִי וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי יוֹסִי סָבֵר, שְׂאִפִּילוּ מִקְרָא
109 מִגִּילָה צִרִיךְ לְקִרְאוּ לְכַתְּחִילָה בְּרִאשׁוֹן וְלֹא בְּשֵׁנִי, וְכָל שֶׁכֵּן אַרְבַּע
110 פְּרָשִׁיּוֹת שְׁצִרִיךְ לְקִרְאוֹת לְכַתְּחִילָה בְּרִאשׁוֹן. וְאִילוּ רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן
111 גַּמְלִיאֵל סָבֵר, שְׂאִפִּילוּ סָבֵר פְּרָשִׁיּוֹת, אֶף אִי קִרְיָאָתוֹ, בְּרִי בְּשֵׁנִי
112 – צִרִיךְ לְקוֹרָאֵם שׁוֹב בְּשֵׁנִי, וְלֹא יִצְאוּ בְּקִרְיָאָה בְּרִאשׁוֹן.

ב"ה, ט"ז כסלו, תשי"ג
ברוקלין.

כבוד אני"ש בספריא כפר חב"ד,
ובראשם החתומים הו"ח אי"א עוסקים בצ"צ
מוה"ר חיים מאיר שי' גרליק
מוה"ר יוסף נחמן שי' פרמן
ומוה"ר משה זלמן שי' קמנצקי

שלום וברכה!

במענה על מכתבם מכ"ב מ"ח, בו מודיעים עוד הפעם ע"ד המצב בהכפר, ובפרט בעניני החקלאות בקשר עם שאלת ההעתקה לכפר חדש, אשר יש בזה סברא שחלק מאנשי הכפר ישארו במקומם עתה, ואותם הרוצים בחקלאות שכפי מכתבם הם לערך שלשים משפחות, יעתיקו לכפר החדש...

(א) בטח אך למותר הוא ההצטדקות על מה שמודיעים אותי וכותבים בהנ"ל, ומובן אשר חפצי ורצוני לדעת בהפרטיות האפשרית מכל הענינים הנעשים עם אני"ש שיחיו ובפרט בשאלת ההעתקה, שלפ"ד היא שאלה עיקרית הן בגשמיות והן ברוחניות...

(ג) בנוגע לגוף השאלה שזהו העיקר, הנה לפי דעתי - כל פעם שעוברים ממצב למצב אחר שונה בתכלית, יש לנקוט בעניני שמירה יותר וזהירות יתירה.

כפי שנוכחתי ע"פ כמה וכמה סימנים, הנה העברת אני"ש מתנאי החיים במדינתנו לפנים לתנאי החיים באה"ק ת"ו, לארצוה"ב וכיו"ב, ההעברה חוללה משבר, אשר תקותי חזקה שסימני המשבר ילכו הלך ופחות, ולא ח"ו להיפך. ובאומרי אני "משבר", הנה כוונתי בזה הן בגשמיות והן ברוחניות. ולא יפלא הדבר, כי מובן הוא אשר שינוי ווסת ושינוי סדרים מן הקצה אל הקצה, ה"ז זעזוע חזק ביותר, הדורש בתוקף לנקוט באמצעי חזוק ועכ"פ שלא להחליש המעמד.

(ד) לפ"ע בתנאים יותר נוחים בנוגע להמשבר, נמצאים אני"ש שעברו לאה"ק ת"ו, מפני שנמצאים הם כולם ביחד במקום אחד, ובמילא היכולת בידם, אם רק תהי' האחדות שוררת בסביבתם, להתרגל מעט מעט להשינויים, ואין הכרח שתהי' האתהפכה מן הקצה אל הקצה תיכף.

(ה) אף שבמדינתנו לפנים, מוכרחים היו אני"ש להיות ביחד, מפני שההכרח מבחוץ, היינו הרדיפות והלחץ על יראי ד' בכלל ועל חסידים ואנ"ש בפרט, הנה מעבר לגבול מדינתנו לפנים ובפרט באה"ק ת"ו, אין כל לחץ מבחוץ, ואדרבה, יש כח המושך שמושך את כל כאו"א ולפעמים תכופות מושך למקומות שונים ולמטרות שונות, ובמילא קרוב הוא לשער, שאחר עבור זמן קצר, יתחילו להראות הניגודים שבין כח-מושך אחד לחבירו.

(ו) קרוב בעיני לודאי, שבה בשעה שאנ"ש יתחילו להחלק למחנות, אף אם תהי' ההתחלה רק לשני מחנות, הרי תהי' זה התחלה לכמה וכמה חלוקות, אשר סו"ס ח"ו יבטלו מיעוטם בכמות ובמילא יש חשש לביטולם גם באיכות. ובפרט באה"ק ת"ו - הביטול בכמות ובאיכות ברוחניות והביטול בכמות ובאיכות בגשמיות, תלויים וקשורים זה בזה, ובפרט בנוגע להנוער, הבנים והבנות שיחיו.

(ז) המורם מכל הנ"ל לפ"ד : אם חלק מאנ"ש יעברו לכפר החדש, הרי אף אם הי' הריוח לפי שעה עכ"פ בטוח בגשמיות, יביא זה תומ"י הפסד ברוחניות, ובמשך הזמן הלך ילך הריוח בגשמיות ויוקטן, וההפסד ברוחניות אדרבה יגדל.

(ח) יש מקום לאמר אשר הריח הגשמי בהעתקה לכפר החדש, אינו אלא מדומה עתה, מפני החסרונות שישנם במקומם עתה, שבמילא יש רצון להעתיק, והרצון מטה את השכל, ולכשיבואו על אתר ויתחיל כל הענין מחדש, און זיי וועלען זיך אויסניכטערען, הנה יראו שטעו בחשבון לגמרי, און עס האט ניט געלויגענט אפילו בגשמיות, ואפשר גם בתחלה. ובאם ישקיעו את ההשתדלות והמרץ שצריכים להעתקה והסתדרות במקומם החדש, בשיפור המצב במקומם עתה, הרי בודאי ירוויחו בזה הרבה יותר, מאשר במקום החדש.

(ט) גם אם הי' הריח הגשמי והרוחני של המעתיקים במקום החדש בטוח, יש להתחשב גם בהחלישות שתגרום ההעתקה על אותם הנשארים בהכפר (אף שיש ממליצים, שאדרבה טוב הדבר לפניהם באשר יורווח המקום) וגם בעניני חב"ד באה"ק ת"ו בכלל.

(י) היוצא מן הנ"ל ובהנוגע לפועל: לפ"ד טובתם בגשמיות ופשיטא ברוחניות, אז מען זאל זיך אריינווארפען מיט די גאנצע ווארעמקייט און חסידישן חיות, בשיפור המצב במקומם עתה, און אריינווארפען זיך אין דעם מיט א היסח הדעת לגמרי מהרעיון שאין זה אלא ענין של איזה שבועות או חדשים, ושאז יפעלו אצל הסוכנות ואצלי און אלע אנדערע, שיעתיקו למקום אחר, שזה כנראה מבלבל את דעתם במקומם עתה מכל וכל, וכשיגשו לכיוון הזה בהנחה הנ"ל, הרי בטח ידרשו בתוקף המתאים בהמשרדים השייכים לזה, שיתנו להם את שטחי הקרקע שבשטח חברת המהדרין, בהקדם היותר אפשרי.

ולפלא ביותר מה שכפי מכתבם הנדון הוא ע"ד ת"ק דונם, ולכה"פ צריכים היו לדרוש אלף דונם.

(יא) נראה לי שאם הי' ברור בעיני הסוכנות, שאין בתוך אנ"ש חילוקי דיעות בזה, וכאלו שלא יסכימו בשו"א להשאיר במקומם עתה, הרי זה מכבר היו נותנים הקרקע הנ"ל להם.

(יב) למותר להעיר אשר תקותי ובטחוני, ולפ"ד א"א בלא"ה, אשר מעסקים העיקרים של הכפר תהי' ג"כ חקלאות. ולא בדרך טפל אלא בדרך עיקר. ואם יש משפחות שמטעמים שונים אינם מתאימים לחקלאות, הרי בטח יש די משפחות ולפי מכתבם הרי עכ"פ בערך חצי הכפר הרוצות ומתאימות לחקלאות, ויש להם לאחוז בכל האמצעים להסתדר דוקא בחקלאות, ושאר ענינים לא יהיו אלא בתור סניף.

(יג) למותר לבאר, אשר איני שולל כלל וכלל הרעיון והשאפה לייסד עוד נקודות התיישבות חב"ד באה"ק ת"ו, ובמרץ המתאים לדעתי אפשר שיהי' זה לא בזמן רחוק כ"כ, אלא שצריך לבנות במקום חדש, מבלי הירוס במקומם עתה, כי אז ח"ו זה וזה לא יתקיימו.

... והשי"ת יזכה את כאו"א מאתנו, לבשר איש לרעהו אך טוב בגשמיות, ואך טוב ברוחניות.

בברכת חג הגאולה ושתקויים במהרה ממש בעגלא דידן הבטחת כ"ק אדמו"ר הזקן בפסק דין של בית דין שלמעלה אשר בכל ענין של תורה יר"ש ומדות טובות תהי' יד מקושריו והולכים בעקבותיו על העליונה.

בברכת חג הגאולה.

נ"ב: מוסג"פ הקוני' המשך מאמרי תש"ג, ובו המאמר ד"ה קרובה ישועתי לבוא שהצעתי לאנ"ש ללמדו בימי י"ט וכ' כסלו ונר חמישי דחנוכה הבע"ל.

למותר להעיר, שמכתבי זה ומכתביי בכלל, אינם ענין של פקודה כלל וכלל, שאין זה מעניני, אלא שכותב אני המצב כפי שנראה ברור בעיני.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

1 **כא** פְּלִי שְׁמֵלֶאכְתּוֹ לְאִסּוּר וּלְהִיתָר וּכְדוּמָה] - מוֹתֵר בְּטִלְטוּלָא אִף לְצִדְדֵי הַפְּלִי עֲצָמוּ פְּדִין פְּלִי שְׁמֵלֶאכְתּוֹ
2 לְהִיתָר, הוּאִיל וְהוּא מִיּוֹחַד גַּם־כֵּן לְמֵלֶאכֶת הִיתָר וּכְדוּמָה]:

הלכות שבת, חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים בטלטל בשבת סעיף כא

ביאורי הלכה

עליו ברכת המזון, שעון שיש בו מחשבון וכדומה²²² **רנב**] לאיסור ולהיתר - כלי המיועד הן לשימושים המותרים בשבת והן למלאכות האסורות בשבת.
רנב] לאיסור ולהיתר - כלי שמחוברים בו חלקים שתשישם להיתר וחלקים שמלאכתם לאיסור, כגון אולר שיש בו סכין ומקצץ ציפורניים, עט שמחוברת

רנב] למלאכת היתר - כלי המיוחד גם למלאכת היתר אף אם רוב תשמישו לאיסור - מותר בטלטול ככלי שמלאכתו להיתר²²⁴.

ציונים והוספות

222) אבל מכשיר המיוחד למלאכת איסור כגון מערכת הגברה, מיקרוגל וכיו"ב (וראה להלן לעניין תנור ומקרר) שיש עליו גם שעון, אינו נחשב כמיוחד למלאכת היתר אף אם רגילים לראות בו את השעה.
223) ואם ניתן להפריד את החלקים השונים, יתבאר להלן בדיני בסיס לדבר האסור.
224) כגון מגש שיחדוהו להגשת אוכל לאורחים, אלא שרוב הזמן כשאין אורחים מונחים עליו חפצי מוקצה, ודלא כשש"כ פ"כ ס"ו שהבין בבה"ל שצריך שישתמשו בו יותר להיתר מאיסור או לפחות במידה שווה, ובקצות השלחן סי' קח בדה"ש ס"ק יב: ע"י בבה"ל ד"ה קורדום, שהביא

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת לפי לוח "רב יומי"

חלק ב סימן שלח דברים האסורים בשבת משום השמעת קול:

- 1 **י** אין שוחקין באגוזים ולא בתפוחים וכיוצא בהם על גבי קרקע גזרה שמא יבאו להשוות גומות שבקרקע במתכוין
2 להכין דרך לגלגל האגוז או התפוח אבל מותר לשחוק על גבי השלחן או על גבי מחצלת אבל לא על גבי קרקע אפילו
3 המרוצף כמ"ש בס"י של"ז גבי סיכת קרקע.
4 ומותר לשחוק בעצמות (שקורין טשי"ך) אע"פ שמשמיע קול הואיל ואינן מתכוונים לשיר וכל זה בשוחק דרך צחוק
5 בעלמא אבל בשוחק כדי להרויח אסור אפילו בשוחק בתם וחסר (שקורין גרא"ד או או"ם גרא"ד) מפני שדומה למקח וממכר.
6 ומכל-מקום אין למחות בנשים וקטנים אפילו שוחקין באגוזים על גבי קרקע לפי שבדאי לא ישמעו ומוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידים.
7 ולשחוק בכדור נתבאר בסימן ש"ח:

- 8 **ז** אסור לשאוב מים בגלגל שמתוך שממלא בו בלא טורח יש לחוש שמא ימלא בו לגינתו ולחורבתו או למשרה של פשתן לפיכך אם אין שם בסמוך לא גינה ולא חורבה

- 18 ולא בריכה לשרות בה פשתן מותר ואע"פ שהגלגל משמיע קול אינו קול של שיר.
19 ויש אומרים שלא אסרו אלא בגלגל גדול שמוציא מים הרבה ביחד בלא טורח והם גלגלים הקבועים בהם דליים הרבה סביב אבל בגלגלים שלנו שאין ממלאים בהם אלא מעט מותר אף אם יש שם גנה או חורבה או בריכה בסמוך לו ויש לסמוך על דבריהם להקל בדברי סופרים:
20 **ח** מי שיש לו פירות בראש הגג ורואה מטר שבא אסור לשלשלם בשבת דרך ארובה שבגג מפני שטורח בדבר שאינו לצורך שבת ומעשה חול הוא וזלזול לשבת אע"פ שביו"ט מותר כמ"ש בס"י תקכ"א אבל מותר לכסותן מפני המטר ואפילו לבינים הסדורים לבנין שהם מוקצים מותר לכסותן בפני הדלף בכלים המותרים בטלטול שהכלי ניטל לצורך דבר שאינו ניטל כמו שנתבאר בס"י רע"ז:

* * *

- 33 **ט** מותר ליתן כלי תחת הדלף בשבת ואם נתמלא שופכו ומחזירו למקומו והוא שיהא הדלף ראוי לרחיצה על-כל-פנים אבל אם אינו ראוי לכלום והרי הוא מוקצה

37 אשתו כדי שלא תיזקק ליבום התירו לו לגרש בשבת ע"ד
38 שיתבאר באה"ע סי' קל"ו כדי שלא תטרון דעתו עליו אם
39 לא יעשו רצונו:

40 * * *

41 ה וכן אין מייבמין ולא כונסין אשה לחופה אפילו קידשה
42 מבעוד יום מפני שעל ידי כך קונה אותה ליורשה ואסור
43 לקנות קנין בשבת מפני שהוא בכלל גזרת מקח וממכר
44 שגזרו משום שמא יכתוב כמ"ש בס"י ש"ו.

45 ויש מתירים לקדש ולכנס למי שאין לו אשה ובנים משום
46 מצות פריה ורביה ואף שאין זה עיקר, מכל-מקום סומכין
47 על זה בשעת הדחק כי גדול כבוד הבריות כמו שרגילין
48 שלפעמים שלא היו יכולים להשוות עם הנוניא ביום ו' עד
49 הלילה ועושין החופה והקידושין בליל שבת הואיל וכבר
50 הוכנו לסעודה ולנשואין והיה ביוש לכלה ולחתן אם לא
51 יכנסו אז ומכל-מקום לתכחלה צריך ליהזר שלא יבא לידי
52 כך וכמה עבירות באין ממה שמאחרים החופה וכל ירא
53 שמים יחמיר לעצמו שלא לעשות כלל נישואין בשבת
54 כמ"ש באה"ע סי' ס"ב:

55 ו וכן אין מעריכין ולא מקדישין ולא מחרימין שום דבר
56 לגבוה מפני שדומה למקח וממכר כמ"ש בס"י ש"ו.

57 וכן אין פודין את הבן אפילו בכלי ששורה' סלעים מפני
58 שדומה למקח וממכר ואין לו ליתן המעות לכהן בערב שבת
59 לפי שאז לא יוכל לברך שכיון שעדיין לא חלה עליו המצוה
60 איך יאמר וצונו ובשבת שהוא זמנה ג"כ לא יוכל לברך כיון
61 שאז אינו עושה כלום לכן ימתין עד יום א' בשבת ואפילו
62 אם כלו לו כ"ט י"ב תשצ"ג ביום ו' שהוא חודש לא יפדהו
63 ביום ו' לפי שחודש שבתורה הוא שלשים ימים שלימים
64 ולכן צריך שיגיע ליום ל"א בשעת הפדיון:

65 ז ואין מפרישין תרומות ומעשרות מפני שהוא כמתקן דבר
66 שלא היה מתקן.

67 וכולן שנעשו בשבת בין שוגגין בין מזידין בין מוטעין מה
68 שעשו עשוי אלא שאם הפריש תרומות ומעשרות במזיד לא
69 יאכל מזה בו ביום לא הוא ולא אחרים כדין העושה כל
70 דבר האסור מדברי סופרים במזיד שאסור ליהנות ממנו
71 אפילו לאחרים עד למוצאי שבת ובמוצאי שבת מותר מיד
72 אפילו לו כמו שנתבאר בס"י ש"ח:

73 * * *

74 ח הכונס את האלמנה לא יבא עליה ביאה ראשונה לא
75 בשבת ולא ביו"ט לפי שאין חופה לאלמנה לקנותה על
76 ידי כך אלא על ידי ביאה או על ידי יחוד הראוי לביאה
77 הוא שקונה אותה ואין קנין קנין בשבת.

78 ואפילו אם נשאה בליל ה' ונתייחדה עמו כבר יחוד הראוי
79 לביאה טוב להחמיר שלא לבא עליה ביאה ראשונה בשבת
80 או יו"ט לפי שיש אומרים שיחוד הוא הנקרא חופה ולא
81 חופה שלנו ואין חופה לאלמנה אלא על ידי ביאה בלבד
82 הוא שקונה אותה וכל-שכן אם היתה טמאה בליל ה'
83 ונתייחדה עמו על ידי ב' שומרים שאין זה יחוד הראוי
84 לביאה ואינו קונה באלמנה אפילו לפי סברא הראשונה ולכן

1 ואסור בטלטול אסור ליתן כלי תחתיו מפני שמבטלו מהיכנו
2 ואם עבר ונתנו מותר לטלטלו במים המאוסים שבו כדי
3 להוציאו משם אם הוא עומד במקום ששיבתו קבועה שם
4 מפני שהוא כגוף של רעי שהתירו לטלטלו להוציאו
5 לאשפה מפני כבודו אם הוא במקום ששיבתו קבועה שם
6 כמ"ש בס"י ש"ח ואף על פי כן אסור ליתנו שם לתכחלה
7 על סמך שלבסוף יוציאנו וישפכנו ולא יבטלנו מהיכנו לפי
8 שלא התירו בגוף של רעי אלא בדיעבד אבל לתכחלה אסור
9 לעשות גוף של רעי אלא במקום הפסד כמו שנתבאר שם:

חלק ב סימן שלט כמה דינים פרטיים הנוהגים בשבת:

א אין רוכבין על גבי בהמה גזרה שמא יחתוך זמורה
להנהיגה כמ"ש בס"י ש"ה ואין שטין על פני המים גזרה
שמא יעשה חבית של שייטין דהיינו כלי של גומא שאורגין
אותו ועושים כמין חבית ארוכה ולמדין לשוט בו. במה
דברים אמורים בנהר אבל בכלי מותר שאין דרך לעשות
חבית לשוט בה בכלי אבל בבריכה שבחצר אסור מפני
שכשהמים נעקרים כששט הרי הם יוצאים חוץ לבריכה והרי
זה דומה לנהר ואם יש לה שפה סביב מותר לשוט בה
שאפילו נעקרו המים השפה מחזרת אותם למקומם והרי זה
דומה לכלי:

* * *

10 ב אין מספקין כף על ירך ואין מטפחין כף אל כף בין
11 לשמחה אפילו בנשואין בין לאבל גזרה שמא יתקן כלי
12 שיר לשורר או לקונן אלא אם כן מספק ומטפח כלאחר יד
13 אפילו להכות באצבע על הקרקע או על הלוח או אחת כנגד
14 אחת כדרך המשווררים כגון אלו שמכין באמה על הגודל
15 ועושין בזה תנועות עריכות או לקשקש באגוז לתינוק או
16 לשחק בזוג כדי שישתוק כל זה וכיוצא בו אסור גזרה שמא
17 יתקן כלי שיר וכן אסור לרקד מטעם זה אפילו בנישואין
18 אבל בשמחת תורה מותר לרקד בשעה שאומרים קילוסים
19 לתורה משום כבוד התורה.

20 ועכשיו שנהגו ההמון לספק ולטפח ולרקד בכל מיני שמחה
21 אין מוחין בידם לפי שבדאי לא ישמעו ומוטב שיהיו
22 שוגגים ואל יהיו מזידים ויש שלמדו עליהם זכות לומר
23 שעכשיו אין אנו בקיאים בעשיית כלי שיר ולא שייך לגזור
24 שמא יתקן כלי שיר שדבר שאינו מצוי הוא כלל:

25 ג אין דנין דיני ממונות גזרה שמא יכתבו ואין עונשין
26 בשבת ולכן אסור לתפוס ולהכניס לבית הסהר מי
27 שנתחייב איזה עונש כדי שלא יברח, וכל-שכן שאסור
28 להלקותו (שזהו בכלל דין) ואם יברח אין עלינו כלום ואין
29 מסדרין טענות בשבת אבל לקבול ולהציע דברים כגון על
30 טענות בתולים מותר כמ"ש באה"ע סי' ס"ב.

31 ותיקן רבנו גרשום מאור הגולה שלא לבטל התמיד בשבת
32 אם לא בשביל טענות הקהל.

33 ואסור לקבוע מקום לחליצה מפני שנראה כאילו יושבים
34 לדרון:

35 ד אין מקדשין את האשה ולא חולצין ולא מגרשין גזרה
36 שמא יכתוב ושכיב מרע שתקף עליו החולי ורוצה לגרש

1 אין לה לטבול בליל שבת ואם מותרת לטבול במוצאי שבת
2 יתבאר ביו"ד סי' קצ"ז.

3 וגם בבתולה שחופה קונה בה יש ליחדן אחר החופה יחוד
4 גמור הראוי לביאה קודם השבת או לא יתייחדו יחוד גמור
5 כל השבת כולה כדי לחוש לסברא האחרונה שיחוד גמור
6 הוא הנקרא חופה ולא חופה שלנו ואסור לעשותו בתחלה
7 בשבת וכן ביום טוב:

8 ט אסור לאדם להשיט דבר בנהר להוליכו מאצלו או
9 להביאו אצלו מפני שזהו ג"כ בכלל הגזירה שגזרו שלא
10 לשוט בשבת ולכן קסמים שעל פני המים אסור להפצילן
11 לכאן ולכאן כדי לנקות המים שיהיו יפים וכל זה בנהר אבל
12 בכלי או בבריכה שיש לה שפה לא גזרו כלל כמו שנתבאר
13 למעלה:

14 י ספינה אם היא יושבת בקרקע הים ממש ואינה שטה כלל
15 מותר ליכנס בה ואם לאו אסור אלא אם כן נכנס לתוכה
16 מבעוד יום כמו שנתבאר בסי' רמ"ח ואם היא קשורה כמנהג
17 הספינות העומדות בנמל אע"פ שהיא שטה על פני המים
18 מותר ליכנס בה וצריך שיהא [קרש] קשור בראשו האחד
19 בספינה ובשני ביבשה:

20 יא ספינה העומדת בקרקע הנהר אסור להערים ליכנס
21 לישן בתוכה ויודע שהנכרי יוליכנה לעבר השני
22 ותלמיד חכם מותר לו להערים בכך ועכשיו אין לנו תלמיד
23 חכם לענין זה עיין סי' שי"ד:

* * *

חלק ב סימן שמ כמה דינים מדברים האסורים בשבת כעין תולדות
מאבות:

25 א הגוזז בין מן החי בין מן המת בין מן בהמה וחיה אפילו
26 מן העור המופשט חייב והוא מאבות מלאכות, שכן
27 במשכן היו גוזזין עורות התחשים ואילים.

28 אבל התולש צמר בידו מן הבהמה או מהעור פטור שאין
29 דרך גזיזה בכך וכן הנוטל שערו וצפרניו בידיו או בשיניו
30 פטור אבל אסור מדברי סופרים ליטול ביד אפילו לאחרים
31 אע"פ שאינו יכול לאמן ידיו ליטול יפה בלא כלי לאחרים.

32 אבל אם חתכן בכלי חייב אפילו על ב' שערות בלבד ועל
33 אחת פטור אבל אסור מן התורה כשאר חצי שיעור ומלקט
34 לבנות מתוך שחורות שלא יהא נראה זקן אפילו באחת חייב
35 ודבר זה אפילו בחול אסור משום לא ילבש גבר שמלת
36 אשה שתרגומו לא יתקן גבר בתקוני אתתא:

37 ב אין הגוזז והחותך צפרנים בכלי חייב אלא אם כן צריך
38 לצמר או לשער או לצפרנים שחתך אבל אם אינו צריך
39 להם הרי זו מלאכה שאינה צריכה לגופה ולפיכך אשה
40 ששכחה מערב שבת ליטול הצפרנים ובשבת הוא ליל
41 טבילתה יש מי שמתיר לה לומר לנכרית לחתכן לה שכל
42 דבר שאינו אסור אלא מדברי סופרים מותר לעשותו ע"י
43 נכרי לצורך מצוה כמ"ש בסי' ש"ז ושכ"ה.

44 אבל יש אומרים שאף אם אינו צריך לצמר ושער וצפרנים
45 חייב (שעיקר המלאכה היא העברת השער והצמר מהעור
46 והצפרנים מהאצבעות והרי הוא צריך לגוף העברה זו, ועוד)
47 שגם במשכן היו גוזזים עורות התחשים אע"פ שלא היו
48 צריכים לשערן ולכן אין להתיר לומר לנכרית לחתכן שזהו
49 שבות גמור ולא התיירוהו לצורך מצוה כמ"ש בסי' רע"ו
50 אלא תאמר לה ליטלן ביד או בשינים שזהו שבות דשבות.

51 ואף שהיא מטה אצבעותיה אליה ומסייעה עמה קצת אין
52 בכך כלום שמסייע אין בו ממש (ומותר גמור מן התורה
53 ואף מדברי סופרים אין אסור לסייע אלא לעושה מלאכה
54 גמורה או לדבר האסור משום שבות שלא במקום מצוה
55 אבל במקום מצוה לא גזרו על הסייע כמו שלא גזרו על
56 האמירה לנכרי לפי שהוא אינו עושה כלום ואף בסיוע אינו
57 עושה מאומה שמסייע אין בו ממש באמת אלא שהחכמים
58 גזרו עליו גזרה שמא יבא לעשות בעצמו אבל העושה
59 מעשה אסור אפילו הוא שבות דשבות במקום מצוה כמ"ש
60 בסימן של"א):

* * *

61 ג אסור לחתוך יבלת מגופו בין ביד בין בכלי בין לו בין
62 לאחרים בין יבלת לחתך בין יבישה ואם חתך יבלת לחת
63 בכלי חייב משום גזוז להמחייבים משום גזיזה אף אם אינו
64 צריך למה שגזז:

65 ד הכותב והמוחק על מנת לכתוב במקום שמחק, מאבות
66 מלאכות הן. שכן היו כותבין על קרשי המשכן לסימן
67 לידע איזה בן זוגו ופעמים שטעה והיה מוחק מה שכתב
68 וחוזר וכותב במקומו אבל למחוק שלא על מנת לכתוב לא
69 היה במשכן ואין זו מעין מלאכה כלל.

70 והואיל וחיוב המוחק הוא משום שעושה כן על מנת לכתוב
71 דהיינו שמתקן מקום לכתובה לפיכך אפילו לא מחק אותיות
72 אלא טשטש דיו בלבד או שעוה שנפלה על הפנקס דהיינו
73 לוחות חקוקין וטוחין בשעוה וחוקקים עליהם בעט ברזל
74 ונפלה עליה שעוה אחרת ומחקה והסירה משם כדי לחקוק
75 במקומה על השעוה שתחתיה הטוחה בלוח חייב והוא
76 שיהא במקומו כדי לכתוב או לחקוק ב' אותיות וכן הכותב
77 או המוחק אותיות אינו חייב אלא על ב' אותיות אבל על
78 אות אחת פטור אבל אסור מן התורה כשאר חצי שיעור וכן
79 הדין במוחק ומסיר שעוה מן הקלף כדי לכתוב במקומה.

80 והוא הדין המסיר שעוה שנטפה על האותיות דמה לי מתקן
81 מקום לכתובה ומה לי מתקן אותיות הכתובות ואדרבה זהו
82 תיקון יותר ויש מקילין בזה.

83 ומדברי סופרים אסור אפילו למחוק שלא על מנת לכתוב
84 ולכן אסור לשבור עוגה שעשו עליה כמין אותיות אע"פ
85 שאינו מכין רק לאכילה מפני שהוא מוחק אבל מותר
86 ליתנה לתינוק לפי שקטן העושה להנאתו א"צ להפרישו
87 כמ"ש בסי' שמ"ג.

88 ואותן ספרים שכתוב עליהם אותיות בראשי חודי הדפים יש
89

להקריבן בקל בלי עשיית מעשה חדש הרי הן כמקורבים
ועומדים ואינו עושה כלום בקריבה זו וכן מותר לפתחן
מטעם זה ואינו כמחוקק כיון שכתבתן קיימת ואפשר
להקריבן בקל והרי הן כמקורבין וכן נוהגין:

אוסרין לפתחן בשבת משום מוחק וכן לנעלן משום כותב
ואף שאינו מתכוין לכך פסיק רישיה ולא ימות הוא ויש
מתירין לנעלן לפי שכיון שהאותיות הן כתובות כבר אלא
שמחוסרין קריבה בעלמא אין בזה משום כותב כיון שאפשר

'לקוטי תורה' שיר השירים – הפרשה החסידית

להבין ענין הטעם למה שהאתערותא־דלעילא הבאה אחר האתערותא־דלתתא וכו'¹

אפשר לראות אור גדול אלא על ידי הפסק וכוכות על
דרך משל – איך בהתגלות הבתר נאמר "צאינה"
מהלבושים "וראינה [...] בעטרה כו"?
ויוכן זה על דרך המבואר ב"עץ חיים"⁷, בענין כללות
ירידת החיות והמשכת השפע מאור אינסוף ברוך־הוא
בכללות כל ההשתלשלות בכלל, שיש ב' מיני השפעה:
הא' הוא הבא ונמשך תמיד מלמעלה למטה, אף גם
שלא על ידי אתערותא־דלתתא והעלאת מ"ן, רק נמשך
מאליו מלמעלה מצד "כי חפץ חסד הוא" (מכאן ו, יח), וכמו
שאומרים⁸: "המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה
בראשית".
ובחינת ירידת השפעה זו, עם היות שרש ירידתה הוא
מצד עוצם רב טוב וחסד עליון שמאור אינסוף ברוך־
הוא ממש, עם כל זה אינו נמשך ויורד אלא מבחינת
חיצוניות ולא מבחינת פנימית האור. ולכן גם כן אינו
מאיר ומתגלה בהם להיות בהם איזה שינוי ותוספת על
מדרגתו, אלא רק "לחדש הישנות", "שלא תחסר ולא
תעדיף כו".
(ענין בהקדמת מורנו הרב נתן שפירא ב"פרי עץ חיים":
ולזה הם שואפים כו'⁹, ובענין זה אין להם חלק בתחתונים
כלל כו'¹⁰. אמנם יש עוד רב תועלת בעבודתנו כו'¹¹, ויהיה

להבין ענין הטעם למה שהאתערותא־דלעילא הבאה
אחר האתערותא־דלתתא, והוא מה שכתוב ו"אשה כי
תזריע" (תזריע יב, ב) תחלה – אזי "וילדה זכר" (שם), שהיא
בחינת האהבה רבה בנשמות, "מי לי בשמים כו" (תהלים
עג, כה), "שלא על מנת לקבל פרס"² כו';
מה שאין בן התעוררות האהבה בנשמות הבאה
מבחינת אתערותא־דלעילא שמאליו, מלמעלה למטה,
שלא על ידי אתערותא־דלתתא בתחלה, והוא הנקרא
"איש מזריע תחלה"³ – אזי אינו אלא "וילדה נקבה",
שהוא בחינת אהבה זוטא, על דרך "נשים דעתן קלות"⁴,
שהוא האהבה "על מנת לקבל פרס"², לדבקה בו
וליהנות מזיו כו', בבחינת "לגמיה" כו'⁵.
וגם להבין הטעם למה שנתבאר לעיל בפירוש
"צאינה וראינה בנות ציון כו', בעטרה": שלראות
"בעטרה שעטרה לו אמו", שהוא בחינת בתר – אין צריך
ללבושים, מה שאין בן השגות הנשמות בגן־עדן טעמי
התורה, שהוא בחינת חכמה – הוא דוקא על ידי
הלבושים;
– דלכאורה כלפי לייא! הרי העטרה והבתר הוא
בחינה גבוה יותר הרבה, ואם כן, אם בהתגלות הזיו אי
אפשר בלי לבוש⁶ שבו ועל ידו יושג הזיו, כמו שאי

פרשה א. שער ט"ל דף ב. ראה גם דבור המתחיל "לרועה" תקס"ב נדפס בדרך
מצותיק קנט, ב ואילך).

(8) (ברכת "יוצר אור").

(9) "שפע בעבודה הזאת לקיימם וחיות שלא תחסר לעולם".

(10) (אם וטיבו ואם יריעו, שהחוק הקבוע לא יושבת מפני שאין להם חטא
כלל. ומפני זה הגלגלים, שגם הם שוקדים על עבודתם, ורבו תשוקתם אשר
גדלה מאד בהיותם מספרים כבוד אל, ובמהלכם הם משבחים לבוֹרֵאם יתברך
שמו לעולם וכו' ונתן שפעם וקיימם).

(11) (אשר היא תחסר וגם תעדיף, והיינו כיפוי שיעור עבודת התחתונים, אם
עבדו כראוי אז יוסיפו אור מלמעלה ויזדככו ויבכו רב, ותהיה ההוספה הזו
מרוכה על העיקר. וכפי הבחינה הזאת יתייחס למעלה תוספת וגרעון, שמחה
וכבוד, וגאולה וגלות. וכל הדברים האלו וכיוצא בהם המתנייחים להם, וענין
זה המכונה להם (מכונה) ובכמה מקומות בערך התחתונים, כלומר שאין אותו

(1) (נכתב על ידי אדמו"ר המצח צדק בספר התנחות שלו משנת תקע"ב, והוא
ביאור המאמר "צאינה וראינה" שלפניו וביאור מאמר "שוש תשיש" (לקוטי
תורה תזריע כ, א). פרק ב מהמאמר מובא באור התורה ומסיים: "אלו הן
הדברים הנאמרים מפה קדש רבינו זכרוננו לברכה חורף תקע"ב").

(2) (אבות א, ג).

(3) (ברכות ס, א. ועוד).

(4) (שבת לג, ב).

(5) וכמבואר כל זה בפ'קשת תזריע, בדבור המתחיל "שוש תשיש" כו',
א ואילך).

(6) (וענין מה שנתבאר מענין לבושים אלו: על פסוק "ואברהם זקן בא
בזמנים" (תורה אור ח"י שנה טז, א ואילך). ובדבור המתחיל "ועשית בגדי
קנש" (תורה אור תצה פב, א).

(7) (ראה לקמן בסוף הפרק בסוגרים. ראה גם שער הכללים פרק ב. שער י ריש

חיצוניות דאבא ואימא¹², ועל כן אף כשנמשך מזה הולדה
והתפעלות בכנסת ישראל, הוא רק בחינת "יולדת
נקבה", שהוא קטנות האהבה.
מה שאין כן בחינת האתערותא דלעילא הבא
מלמעלה למטה בנשמות ישראל על ידי קדימת בחינת
העלאת מ"ן, בבחינת ביטול ואתערותא דלתתא
מלמטה למעלה דוקא, והוא ענן "אשה מזרעת תחלה",
אזי האתערותא דלעילא פועל להיות "יולדת זכר",
שהוא בחינת אהבה רבה כו', לפי שאתערותא דלתתא
זו נמשך מבחינת פנימית, ונמשך להם גם כן בבחינת
פנימי וגילוי לפועל, ולהוליד בהן אהבה רבה ופנימית
הלב.

ב. ועתה יובן גם כן ענין "צאינה וראינה כו":
דהנה ההפרש שבין תורה למצות למטה הוא: כי
התורה הוא הביאור והשכל לפרש כל פרטי עניני
המצות איך ומה לעשותם. ונמצא, שהתורה היא בחינת
הפנימית, והמצות הן בחינת חיצוניות.
ועם כל זה, הרי גוף המצוה דוקא היא היא עצם
רצונו יתברך, אף על פי שהוא רק חיצוניות ומעשה
לבד. והתורה, אף על פי שהיא בחינת פנימית, מכל
מקום הרי אינה רק הפירוש איך ומה תיעשה המצוה,
ונמצא המצוה הוא עיקר.
(¹⁹) ולכן אפילו בהמצוה עצמה, גבי מצות חליצה שיש בה
קרייה ומעשה, איתא במשנה (יבמות יב, א): "ככה יעשה" (תצא בה,
ט) – "כל דבר שהוא מעשה – מעבב", אבל קרייה לא מעבבא.
הרי המעשה הוא היסוד בכל דבר).
ולכן מצינו שהפליגו חז"ל בענין המעשה יותר,

תוספת כו'¹², עד שלא יחשוב קצבתם כו'¹³ בערך התוספת
ההיא כו'¹⁴, והיינו המיוחס כו'¹⁵. עיין שם.
וזהו הבחינה השנית דכאן).

והבחינה השנית הוא בחינת ההשפעה הבאה ונמשך
מבחינת פנימית יותר מההשפעה הראשונה, ויש בזה
מעלות ומדרגות אין קץ. ועל ידי זה ההוספת אור
יורכבו העולמות ויכוף רב כו' לפי ערך האור והגילוי.
ובחינת השפעה פנימית זו, הוא הבא על ידי העלאת
מ"ן דוקא, שהוא בחינת הביטול וההעלאה מלמטה
למעלה, שאז דוקא יאיר וימשך המשכה זו כו'.

(ושני בחינות אלו הוא מה שכתוב ב"סידור האריז"ל"
בכונות קריאת שמע, והוא ב"פרי עץ חיים", שער הקריאת שמע,
פרק ו' ופרק י"א, כי יש ב' מיני יחודים באבא ואימא¹⁶:
האחד, זיווג פנימי דאבא ואימא כו', וזה אינו תדיר, רק על
ידי עליות מ"נ דו"ג, וזה נעשה על ידי תפלתנו ומצותינו כו'.
וזיווג ב' הוא זיווג חיצוני דאבא ואימא, והוא רק לחיות
העולמות קיום הכרחי. וזה אינו נפסק¹⁷, כי אי אפשר להיות
בלי חיות. וזה נעשה מעצמו, שלא על ידי מ"נ דו"ג, ולא על
ידינו¹⁸).

והנה על פי זה יובן ענין הנ"ל ד"איש מזריע תחלה –
יולדת נקבה". דהיינו, כשהתעוררות בנשמות ישראל
נמשך מבחינת האתערותא דלעילא הבאה מלמעלה
מעצמו, שעם היות ההתעוררות זו הוא ממקום ומדרגה
גבוהה, שהרי סיבת המשכה זו הוא "כי חפץ חסד הוא",
וכמו שהיה בבריאת העולם, אמנם עם כל זה אינו נמשך
ומאיר בהם אלא בבחינת חיצוניות (וכנ"ל שנקרא "זיווג

16) (נתבאר לעיל ב. ג. ראה אור התורה שיר השירים כרך ב עמוד תצו. ספר
המאמרים תרנ"א עמוד קמט. תרנ"ד עמוד קלג. תרנ"ז עמוד רעו. תרע"ח עמוד
צ. ובבמה מקומות. דבור המתחיל "ברוך שעשה ניסים" תשט"ו – ספר
המאמרים מלקט חלק ב (בסלר שבט) עמוד קז)
17) ("דיווג זה הוא תדיר לצורך קיום העולמות, והוא שרש הנהגת הטבע,
דכיון שזיווג זה הוא לצורך (קיום) העולמות, לכן הנהגת העולם הנמשכת
מבחינה זו היא שהקדוש ברוך הוא מנהיג את הנבראים שבעולם לפי ענינם.
– מאמר "ברוך שעשה ניסים" (חצ"ל).
18) וכן הוא ב"עין חיים": שער הזיווגים, פרק א'. ובשער הנסיכה ריש
פרק ב'. ועיין מה שנתבאר מענין זה בדבור המתחיל "שוש אשיש
בה" (לעיל נציבים מז, א).

ועיין מה שנתבאר בביאור על פסוק "זכור את יום השבת לקדשו"
(תורה אור עב, א).

ועיין מה שנתבאר במקום אחר על פי המאמר הזהר פרשה פנחס (דף
רמ"ט): "ועאלת לגו טווא דחשווא, ומתמן ארחת מזונא כו" (באורי
זהר קטו, ב ורכט, ד) אור התורה ויחי עמוד 832).

19) ועיין מה שנתבאר מזה בפרשת בהעלותך (לג, ג ואילך), בדבור
המתחיל "ראיתי והנה מנוחת זהב כו". עיין שם.

ענין המיוחס גרעון ותוספות בהם בערך קצבתם בעבודתם, אלא בערך שנוסף
בהם מצד התחתונים המקבלים תוספת ומגרעת (בחק) מזוג וטרפם.

ובכלל ענין זה הוא שאין שום יחוד לספירות כלל ועיקר מצד מציאותם, אלא
מה שהוא לעליונים מצד מציאותם ותשוקתם וסורבתם כנוצר הוא התגלות אין
סוף עליהם והשפעת אורו בהם, שאלו לא ישתתפו התחתונים בעבודתם,
ויחודם הם מצד עצמם, יש להם קצבה, שאור האין סוף הוא מתפשט בהם,
ומאירים, לא ימנעוהו מונע מלהאיר הקצבה ההוא אל נאצלו וברואיו ונאצרו
ועושי. אמנם באשר נשתתף מעשה התחתונים, היותם הגונים, עובדים עבודה
הראויה יכינו המשפלים כולם הכנה אין תכלית לקבל אור אין סוף אשר יאיר
בהם האורותיו לא יסבלוהו רעיון).

12) (הענין משובח וגובר על הקצבה הנ"ל).

13) (הקצובה אליהם מאת הבורא יתברך).

14) (והשעם שנתנו המדרגות כולם ביד האדם, מהבחר ולמטה, להוסיף בהם
אורם על ידי הכנתם ומעשה עבודתם ובזולות זה, יש ענין שאין שייך אליהם
בשום אופן, לא מידה ולא מקצתה, ואילו יתקבצו כל מלאכי מרום וכל צבא
השמים וכל צבא הכסא וכל הנמצאים אין להם המצאה לעשותה כלל, אם לא
התחתונים בעבודתם).

15) (בספר הזהר בשם הזווג).

בידו", שהלימוד שלמד בבחינת הנגלות שבתורה, מזה
נעשה בחינת לבוש שבו ועל ידו יוכל להשיג פנימית
התורה.

ולכך נקרא התורה "משל הקדמוני"²⁹: כמו שעל ידי
המשל דוקא יוכלו לעמוד על הנמשל, מה שאין כן בלא
המשל והלבוש הוא בחינת "סתיםמא" ולא יוכל להשיג
בלל.

ולכן נקראו הנשמות בגן-עדן "בנות ציון"³⁰ – על שם
הלבושים שנעשה להם מהתורה ומצות כו'.

אך הנה המצות שרשם הם מבחינת גלגלתא דאריף-
אנפין, והוא הנקרא כתר שבכתר, שהוא למעלה
מבחינת מוחא-סתימא שהוא חכמה שבכתר. ולכן
המצות והמעשה הוא העיקר והיסוד. ולכן צריך להיות
גם כן "מעשיו מרובים מחכמתו"³¹ – כמו שלמעלה
"גלגלתא – חפאי על מוחא"³².

אבל עם כל זה הרי בחינת גלגלתא דאריף-אנפין
הוא בחינת חיצוניות הכתר.

– על דרך משל, "מבשרי אפוחה" (איוב יט, כו): הגלגלת
היא רק עצם וחיצוניות, והמוחין שבתוך הגלגלת הן
בחינת פנימית לגבי הגלגלת. וכנודע מחכמי הרופאים
והניתוח, שבג' חדרי המוח מלוכש בהן בחינת פנימית
המוחין, שהן חכמה, בינה ודעת. ועל כן כאשר יהיה
איזה קלקול בגשמיית המוח מתמעט בחינת פנימית
שבמוח ההוא, כמו ריבוי השכחה נמשך מקלקול המוח
שבו תלוי הזכרון כו'. מה שאין כן בעצם הגלגלת אין בו
גילוי החיות על דרך זה כלל וכלל. ולכן "ניקב קרום של
מוח"³³ – הוא "טרפה במשהו" ואינו יכול להיות, מה
שאין כן בגלגלת.

וכך הוא למעלה: שגלגלתא דאריף-אנפין הוא
בחינת חיצוניות הכתר, אבל המוחין הם בחינת פנימית,
ומוחא-סתימא הוא בחינת פנימית הכתר. ולכן מצד
בחינה זו התורה גבוה יותר ממצות, כמו שאין ערוך
מהות העצם לגבי המוחין. והוא מאמר האומר ש"כל

במאמר²⁰: "ללומדיהם לא נאמר, אלא לעושיהם"; ולא
המדרש הוא העיקר אלא המעשה"²¹. ואף על פי כן,
מפני שהתורה היא בחינה פנימית, לכן מצד בחינה זו
מצינו שהפליגו במעלתה יותר ממצעל המצות. וכמו
דאיתא בירושלמי פרק קמא דפאה²²: "יחד אמר, אפילו
כל מצותיה של תורה אינן שוות לדבר אחד מן תורה".

ושניהם אמת:

דהנה, כמו שהיא בתורה ומצות שלמטה, כך הוא גם
כן למעלה במקורן ושרשן. דהנה התורה נמשכה
מבחינת חכמה-עילאה, ובמאמר²³ "אורייתא מחכמה
נפקת". מה שאין כן המצות שרשם מבחינת כתר-עליון.
וכנודע, שלכן הם תרי"ג מצות, ועם ז' מצות דרבנן הם
תר"ך – אותיות כתר, שיש בו "תר"ך²⁴ עמודי אור"²⁵.
וידוע שהכתר הוא למעלה מעלה מהחכמה.

אך הנה הגם שהתורה "מחכמה נפקת", אין זה אלא
יציאתה לידי גילוי עד למטה מטה בבחינת תורה
הנגלית לנו. אבל שרש ומקור התורה, בבחינת פנימית
טעמי התורה, הנה שרשה הוא מבחינת חכמה-סתימא
דאריף-אנפין, שהוא בחינת חכמה שבכתר, שנקרא
מוחא סתימא – שהוא סתום ונעלם, שלמעלה מעלה
מבחינת חכמה-דאצילות, ונקרא "שכל הנעלם מכל
רעיון"²⁶.

ועל כן פנימית טעמי התורה לא נתגלו עכשיו כי אם
לעתיד יתגלו. והוא "ישקני מנשיקות פיהו"²⁷, שלעתיד
יהיה גילוי מוחא-סתימא – מה שעכשיו הוא סתים כו'.

אך הארה מבחינה זו מתגלה לנשמות בגן-עדן. והוא
ענין לימוד התורה של הנשמות בגן-עדן, שהוא השגת
פנימית טעמי התורה. ולכן אמרו רז"ל²⁸ "אשרי מי שבא
לבאן ותלמודו בידו": כי להיות הנשמה היא בחינת
נבא ובעל גבול, אי אפשר לה ליהנות ולהשיג בבחינת
השגתה ממש בבחינת פנימית טעמי התורה, שהוא
הארה מבחינת חכמה-סתימא, שהוא מבחינת פנימית
הכתר, היינו חכמה שבכתר – אם לא על ידי "שתלמודו

(20) (ברכות יז, א בגי' רס"ת העין יעקב. על הפסוק (תהלים קיא, י) "ראשית

החכמה יראת ה' שכל טוב לכל עושיהם").

(21) (אבות א, יז. וזה חלק ג ריח, א, רל, א, רעה, ב).

(22) (הלכה א, דף ד, א).

(23) (זהר חלק ב משפטים קכא, א. וראה שם יתרו פה, א).

(24) (ראה לעיל בחקוטי מז, ב ושם נסמן).

(25) עיין ב"פרדס" שער ח', פרק ג'.

(26) (ראה פיוט "אל מסתתר" לסעודה שלישית דשבת לתלמיד הרמ"ק, נדפס
בכמה סידורים. תורה אור ריש פרשת לך לך יא, א. תורת חיים בראשית כא,

ב, לך לך פ, א. ובכמה מקומות).

(27) (שיר השירים א, ב).

(28) (פסחים ג, א).

(29) (שמואל-א כד, יג. ובפירוש רש"י: משל קדמונו של עולם – התורה שהיא
משלו של הקדוש ברוך הוא).

(30) (שיר השירים ג, יא. ועוד).

(31) (אבות ג, ט).

(32) (הגלגלת מחפה על המחשבה. ראה זהר חלק ג נשא (אדרא רבא) קל, א).

(33) (חולין מב, א-ב).

גלגלתא שהוא חיצוניות הפתר וסובב ומקיף על המוחין;
אשר מצד היות החכמה בחינת פנימית, וגלגלתא בחינת
חיצוניות – לכן מצד מעלה זו הפליגו חז"ל בשבח
התורה יותר מבמצות.
ואף על פי כן "המעשה הוא העיקר", כי הגלגלתא
הוא חיצוניות של בחינת המקיף הרוחני שלמעלה
מעלה מבחינת פנימית המוחין.

(ועיין בהרמ"ז בפרשת אמור (דף פ"ח, סוף עמוד ב') בפירוש
"דנגיד ונפיק כו' על הראש כו'" וזה לשונו:

כי גם כתר-אריך נחשב מעולם אי-סוף, בדרך כל כתר
שמתניחס למה שלמעלה ממנו. ועיקרו של אצילות מתחיל
ממוחא-סתימא, שהוא חכמה דאריך. עד כאן לשונו³⁴.
נמצא, גלגלתא שהיא החיצוניות של בחינת כתר-אריך,
היינו כתר שבכתר, הוא מהאי טעמא גבוה מבחינת חכמה
שבכתר עם היותו בחינת פנימית³⁵).

ולכן הגלגלתא הוא גם כן בחינת מקיף על מוחא-
סתימא.

ג. ובזה יובן ענין "צאינה וראינה":
כי הנה עונג הנשמות בגן-עדן הוא מהשגת סודות
התורה שעסקו בעולם-הזה בנגלה. ששרש הארה זו –
מבחינת חכמה-סתימא, שהוא בחינת פנימית, ונמשך
בהשתלשלות רבות עד שמתגלה גם כן לנשמה בגן-עדן
בבחינת פנימית ממש, שמשגיגים ונהנים. על כן אי אפשר
אפשר לנשמה בגן-עדן להשיג ולהתענג מבחינת פנימית
העונג ושכל הנעלם, אם לא על ידי לבוש הנמשך
מההלכות והמצוות שעסקו בעולם-הזה. ועל כן "בעטרה
שעטרה לו אמו כו" נאמר "צאינה וראינה" – לצאת
מבחינות הלבושים.

(רוצה לומר: אף על גב דגלגלתא גבוה ממוחא-סתימא,
שהרי הוא בחינת כתר דאריך, אף להיותה בחינת חיצוניות,
לכך יוכל לירד ולהתגלות למטה בלי לבוש, מה שאין כן
הפנימית. וכנודע דחיצוניות העליון יורד למטה. ואף על גב
שהוא חיצוניות מבחינה העליונה יותר, הרי אדרבה, כל
הגבוה גבוה יותר – יוכל לירד ולהתגלות למטה יותר, והיינו
על ידי חיצוניות שלו.

ובענין מה שנתבאר במקום אחר בפירוש "אל עליון גומל
חסדים טובים"³⁶: שנה"י שרשן מהכתר, והיינו לפי שבחינת
נה"י הם חיצוניות המשפיע היוצרת ומתגלה להמקבל. וכח

מחותיה של תורה אינן שוות לדבר אחד מן התורה
כנ"ל.

ואף על פי כן "המעשה הוא העיקר"³⁴. כי הנה הרי
בחינת עצם הגלגלת, עם היותה בחינה גשמיות
וחיצוניות ממש, עם כל זה הרי היא מקפת וסובבת על
המוחין – ומוכרח להיות ששרשו יותר נעלה מבחינת
המוחין.

והענין הוא כמו שכתב ב"עץ חיים" שער כ"ב, סוף פרק
ו³⁵ וזה לשונו:

כי הנה כמו שכתב אינו מכלל גופו דז"א, רק בחינה
מקפת עליו וזולתו, כך הוא באדם התחתון, שהכתר שלו
הוא אור רוחני מקיף עליו ואינו נגלה וניכר לעין כל,
אמנם החיצוניות שלו המתפשטים למטה, הוא נגלה
למטה, והוא הגלגלת המקיף את המוחין של האדם
עצמו. עד כאן לשונו.

נמצא, הגלגלת באדם, עם היות מצד עצמה היא
חיצוניות והמוחין הם הפנימית, לכן בהם עיקר גילוי
החיות, עם כל זה הוא בחינת חיצוניות של המקיף
הרוחני של האדם, אשר אותו מקיף רוחני הוא גבוה
למעלה מעלה מבחינת הפנימית של המוחין, וכנודע
שאין ערוך אור הפנימי לגבי האור מקיף. והחיצוניות
של המקיף זהו הגלגלת, ולכן מצד זה היא גם כן בחינת
מקיף וסובב על המוחין.

אף מכל מקום להיותה בעצמה רק החיצוניות לבד
של אותו אור מקיף, לכן המוחין, אשר בהם מתגלה
האור הפנימי – דהיינו חב"ד – בגילוי גמור, הן מצד
בחינה זו מעולים על הגלגלת. ואף על פי ששרשה גבוה
יותר, הרי אותו השרש הוא אור מקיף, שאינה מתגלה
ואינו נראה וניכר כלל. לא כן האור המלוכש במוחין –
שהוא נראה ונגלה, דהיינו השכל והבינה והדעת כו'.

ונמצא מוכן מזה שיש מעלה במוחין מה שאינה
בגלגלת – דהיינו שהם בחינת פנימית, והגלגלת הוא רק
בחינת חיצוניות; ויש מעלה בגלגלת למעלה מהמוחין
להיותו בחינת חיצוניות של אור המקיף הרוחני,
שלמעלה מעלה לאין קץ מפנימית המוחין.

והנמשל מכל הנ"ל יובן למעלה בענין שרש התורה
והמצוות:

שהתורה מחכמה דאצילות נפקת, ושרשה מחכמה
שבכתר שהוא בחינת פנימית, והמצוות הן מבחינת

(37) ועל דרך זה נתבאר בביאור על פסוק "יביאו לבוש מלכות", דבור
המתחיל "והנה התורה כו'" (תורה אור צא, סוף עמוד ב ואילך). עיין שם.

(38) (ראה פרי עץ חיים שער העמידה פרקים יד. טו. לעיל מסעי צ. ד. לקמן
מו. ב. ועוד).

(34) (אבות פרק א משנה יז).

(35) (בדפוס שקלאוו תקס"ו. לפנינו שער כג סוף פרק ב).

(36) וכמו שנתבאר מזה בביאור על פסוק "כי ביום הזה יכפר" (לעיל
אחרי כט, א).

בחינת "בַּעֲטָרָה שֶׁעֲטָרָה כו'" הוא מה שֶׁלְמַעֲלָה מִבְּחִינַת "סוֹבֵב" 33
 כָּל עֲלָמִין". ואם כן, הוא לְמַעֲלָה גַם מִבְּחִינַת "לְבוּשׁ מַלְכוּת" 34
 שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא, כִּי אִם בְּחִינַת "כֶּתֶר מַלְכוּת", בְּחִינַת 35
 מַקְיֵף לְמַקְיֵף. וְכִינֵן שֶׁהוּא לְמַעֲלָה מִשְׁרֵשׁ הַלְבוּשִׁים, אִם כֵּן לֹא 36
 שִׁייךְ לְהִיּוֹת "וִירְאִינָה בַּעֲטָרָה" עַל יְדֵי הַלְבוּשִׁים, וְלִכְּנָן נֶאֱמַר 37
 "צִאֲנָה" מִהַלְבוּשִׁים "וִירְאִינָה בַּעֲטָרָה כו'". 38
 וְאִפְשָׁר לֹמַר פִּירוּשׁ "צִאֲנָה": עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם 39
 אַחֵר⁴³ בְּפִירוּשׁ "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יוֹצֵאִים בֵּיד רִמָּה" (בְּשַׁלַּח יד, ח) – 40
 שִׁיוֹצֵאִים מִן הַכְּלִי וְגִבּוֹל, וְהוּא בְּחִינַת נְשִׂיאת נֶפֶשׁ, לְקִיּוֹם 41
 שְׁכָתוֹב (תְּהִלִּים כה, א): "אֵלֶיךָ ה' נִפְשִׁי אֲשָׂא". וְהוּא בְּחִינַת 42
 תְּשׁוּבָה־עִילָאָה כו', שֶׁהִיא לְמַעֲלָה מִהַלְבוּשִׁים הַנֶּעֱשִׂים עַל יְדֵי 43
 מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת כְּנוֹדָע⁴⁴. 44
 וְהִנֵּה בְּחִינַת הַעֲטָרָה וְכֶתֶר הֵנ"ל הוּא אֲשֶׁר הִנְשָׂמוֹת 45
 דְּוִוָקָא מִמְּשִׁיכִים עַל יְדֵי בְּחִינַת הַבִּיטוּל־רִצּוֹן בְּקִיּוֹם 46
 הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂוֹת, וְעַל זֶה נֶאֱמַר "בַּעֲטָרָה שֶׁעֲטָרָה לֹא 47
 אִמּוֹ", שֶׁהוּא מְקוֹר הִנְשָׂמוֹת שֶׁנִּקְרָא "אִמּוֹ"⁴⁵. 48
 אֲךָ הִנֵּה לֹא שֶׁהִנְשָׂמוֹת הֵם הָעוֹשִׂים מַחֲדָשׁ מִמֶּשׁ אֶת 49
 הַעֲטָרָה הֵנ"ל, כִּי הָרִי מְבוֹאֵר לְמַעֲלָה שֶׁשְּׂרֵשׁ הַעֲטָרָה 50
 הֵנ"ל הוּא בְּבְחִינַת גִּלְגֻּלְתָּא דְאִרְיָ־אֲנָפִין, שֶׁשְּׂרֵשׁוֹ 51
 מִבְּחִינַת הַמַּקְיֵף ד' סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין, וְלֹא שֶׁנִּמְשָׁכֶת 52
 מִבְּחִינַת אִימָא לְבָד, אֲלֹא רַק בְּחִינַת הַמְּשָׁכֶת הַעֲטָרָה 53
 לְהִיּוֹת כֶּתֶר וּמַקְיֵף עַל רִאשׁוֹ, שֶׁהֵן י' סְפִירוֹת דְאֶצִּילוֹת 54
 כו' – הוּא אֲשֶׁר תָּלִי בְּהִנְשָׂמוֹת שֶׁהֵן מִמְּשִׁיכִין לְהִיּוֹת 55
 "נִיתָן הַכֶּתֶר מַלְכוּת בְּרִאשׁוֹ". 56
 עַל דֶּרֶךְ דּוּגְמָא מְנוּחָה שֶׁבְּעוֹלָם – הַכֶּתֶר וְהַעֲטָרָה 57
 שְׁנוֹתָנִים עַל רִאשׁ הַמֶּלֶךְ בְּשָׁר וְדָם בַּעֲת שֶׁמְכַתִּירִים 58
 אוֹתוֹ, שֶׁהִנֵּה הַכֶּתֶר וְהַעֲטָרָה זֶה הָרִי מִכְּבֹד וּמִקְדוּם הֵיחָה 59
 עֲשִׂוָּה עַל יְדֵי הַבְּעַל מְלָאכָה הַיּוֹדֵעַ לַעֲשׂוֹתָהּ, כִּי אִם 60
 עֲנִין שֶׁמַּעֲטֵרִים אוֹתוֹ – הוּא נִתְיַתָּה עַל רִאשׁ הַמֶּלֶךְ, 61
 וְכִמוּ שְׁכָתוֹב (אֶסְתֵּר א, ח): "וְאֲשֶׁר נִיתָן כֶּתֶר מַלְכוּת בְּרִאשׁוֹ". 62
 וְכֵן הוּא עַל דֶּרֶךְ מִשָּׁל לְמַעֲלָה, פִּירוּשׁ וְעֲנִין "בַּעֲטָרָה 63
 שֶׁעֲטָרָה לֹא אִמּוֹ" – שֶׁהַמְּשִׁיכֵי הַעֲטָרָה וְהַכֶּתֶר בְּכִיכּוֹל 64
 מְאִרְיָ־אֲנָפִין לְהִיּוֹת נִמְשָׁף עַל י' סְפִירוֹת דְאֶצִּילוֹת כו' – 65
 עֲשֵׂר סְפִירוֹת דְּ"אִל"א⁴⁶: 66

יְרִידָה זֶה הֵינּוּ מִהַכֶּתֶר שֶׁלְמַעֲלָה מִהַחֲכָמָה כו'³⁹, וְלִכְּנָן לְהִיּוֹת 1
 "וִירְאִינָה [...] בַּעֲטָרָה" אִין צָרִיךְ לְלְבוּשִׁים כו'. 2
 וְעוֹד וְהוּא הַעִיָקָר: 3
 כִּי הִנֵּה פִירוּשׁ "וִירְאִינָה" הוּא עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּבִיאור 4
 עַל פְּסוּק (וַיְחִי מֵט, יב) "חֲכָלִילִי עֵינַיִם"⁴⁰ בַּעֲנִין הַסֵּתְכָלוֹת וְ"א 5
 בְּמִצְחָא דְאִרְיָ־אֲנָפִין: 6
 כִּי הָרְאִיָה הִיא בְּחִינַת חִיצוֹנוּת, מַה שְּׂאִין כֵּן שְׂאִרִי כַחוֹת 7
 כְּמוֹ כַח הַחֲכָמָה אוֹ כַח הַמַּדּוּת כו'. 8
 וְהַעֲנִין: כִּי לְהִיּוֹת מִסֵּתְכַל בְּמִצְחָא דְאִרְיָ־אֲנָפִין, שֶׁעַל יְדֵי 9
 זֶה מְקַבֵּל ש"ע נְהוּרִין כו', אִי אִפְשָׁר כִּי אִם עַל יְדֵי עֵינַיִם, בְּחִינַת 10
 רְאִיָה מִבְּחוּץ שְׂאִינוֹ נִכְסֵן בְּפָנִים כו', עֵיין שָׁם. 11
 וְהִגֵּם שֶׁהָעֵינַיִם הֵם גַּם כֵּן מִבְּחִינַת חֲכָמָה, שֶׁהָרְאִיָה הִיא 12
 מִבְּחִינַת חֲכָמָה, שֶׁלֶכֶךְ נִקְרָא הַחֲכָמִים "עֵינֵי הָעֵדָה" (שַׁלַּח טו, 13
 כד), אֲלֹא שֶׁהָעֵינַיִם הֵם מִבְּחִינַת נִצּוּחַ וְהוֹד שֶׁבְּחֲכָמָה, שֶׁנִּתְלַבְּשָׁה 14
 בְּנִשְׁמִיּוֹת. מַה שְּׂאִין כֵּן כַּח הַחֲכָמָה עֲצֻמָּה – חב"ד שֶׁבְּחֲכָמָה כו'. 15
 וְלִכְּנָן לְהִיּוֹת הִגְלִיּוֹ בְּ"א מִבְּחִינַת מִצְחָא, שֶׁהוּא 'סִיוָמָא דְכֶתֶר־ 16
 אִרְיָ, אִי אִפְשָׁר לְהִיּוֹת הִגְלִיּוֹ בְּפִנְיַת מִמֶּשׁ חֲבִב' ד' דְּ"א, רַק 17
 בְּבְחִינַת עֵינַיִם – הַסֵּתְכָלוֹת כו'. 18
 וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יוֹבֵן כָּאֵן בְּפִירוּשׁ "וִירְאִינָה [...] בַּעֲטָרָה", שְׂאִין 19
 הַתְּגָלוֹת זֶה כְּמוֹ הַתְּגָלוֹת שֶׁמִּבְּחִינַת חֲכָמָה־עִילָאָה, שֶׁנִּמְשָׁף 20
 בְּבְחִינַת שְׁכָל וְהִשְׁגָּה לְנִשְׁמוֹת שְׁבִגְוֶן־עֵדֶן חֲבִב' ד' שֶׁלֶךְ, וְעַל כֵּן 21
 צָרִיךְ לְלְבוּשׁ כו'. אֲבָל גִּלְיֵי שֶׁמִּבְּחִינָה זֶה לֹא נִיתָן לִיְהוֹנוֹת בּוֹ 22
 בְּהִשְׁגָּה כִּי הוּא לְמַעֲלָה מִכַּח הַהִשְׁגָּה, רַק הִגְלִיּוֹ בְּבְחִינַת 23
 "וִירְאִינָה [...] בַּעֲטָרָה", בְּבְחִינַת רְאִיָה בְּעִלְמָא עַל דֶּרֶךְ הֵנ"ל, 24
 וְעַל כֵּן אִין צָרִיךְ לְלְבוּשׁ כו'.⁴¹ 25
 וְעוֹד יֵשׁ לֹמַר בְּזֶה עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר⁴² 26
 בַּעֲנִין ג' בְּחִינּוֹת: מוֹזוֹן, לְבוּשׁ, בֵּית – שָׁהֵם: "מִמְּלָא כָּל עֲלָמִין" 27
 וְ"סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין" וְהוּא שֶׁלְמַעֲלָה מ' סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין". 28
 וְהִנֵּה כְּמוֹ כֵּן בְּאֶדָם: מוֹזוֹן הוּא אוֹר פְּנִימִי, בְּחִינַת תּוֹרָה – 29
 "לְבוֹ לַחֲמוֹ בְּלַחֲמִי" (מִשְׁלֵי ט, ח); וְלְבוּשִׁים נַעֲשֵׂה מִמַּעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת, 30
 וְעַל יְדֵי לְבוּשִׁים אֵלּוּ יוֹכֵל לִיְהוֹנוֹת וּלְקַבֵּל הָאֶרֶה מִבְּחִינַת לְבוּשׁ 31
 הָעֲלִיּוֹן שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא – בְּחִינַת "סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין". אֲךָ 32

(44) וְעֵיין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר סוּף דְּבוּר הַמִּתְחִיל "עַד דְּלֹא יָדַע בֵּין כו'" (חב"ד) בתורה אור צט, ד ואילך). וסוף דְּבוּר הַמִּתְחִיל "כִּי כְאֶרֶץ תּוֹצִיא צִמְחָה" (לְעֵיל נִצְבִּים נֹא, ד ואילך). וסוף דְּבוּר הַמִּתְחִיל "הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי" גְּבִי "אִיָּה בֵּית אֲשֶׁר תִּבְנוּ לִי" (תּוֹרָה אור א, א).

(45) וְעֵיין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר סוּף דְּבוּר הַמִּתְחִיל "יְבִיאֵו לְבוּשׁ מַלְכוּת" (תּוֹרָה אור מְגַלֵּת אֶסְתֵּר צא, ב).

(46) (וְעֵיין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּפִסּוּק "בְּמִדְבַר סִינִי", בְּבִיאור עַל פְּסוּק "שִׂאוּ וְגו'" לְגוּלְגֻלְתָּם", מַעֲנִין הַמְּשָׁכֶת הַכֶּתֶר לְ"א בְּשִׁבוּעוֹת" (לְעֵיל בְּמִדְבַר ה, א).

וְעֵיין ב' מִקְדָּשׁ מֶלֶךְ" פְּרִשְׁת אַחֲרֵי (בְּדף ס"ו, עמוד ב') גְּבִי "בַּעֲטָרָה שֶׁעֲטָרָה לֹא אִמּוֹ", מַה שֶּׁכָּתַב בְּשֵׁם סִפֵּר "עֵמֶק הַמֶּלֶךְ".

(39) וְעֵיין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר כְּהִיא גְּוֹנָא בְּבִיאור עַל פְּסוּק "מִשָּׁה יְדַבֵּר" בַּעֲנִין "תִּלְתַּל עֲלָמִין דְּנִפְקִין מִתִּיקוֹנָא קְדָמָאָה כו'" (תּוֹרָה אור סח, ד), עֵיין שָׁם.

(40) (תּוֹרָה אור וַיְחִי מֵט, ב).

(41) וְעֵיין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר עוֹד מַעֲנִין הַסֵּתְכָלוֹת וְרְאִיָה, בְּדְבוּר הַמִּתְחִיל "וְאֶתְחַנֵּן אֶל ה'" בְּפִירוּשׁ "וְאֶרְאֶה אֶת הָאֶרֶץ כו'" (לְעֵיל וְאֶתְחַנֵּן ג, סוף עמוד ב. וּבְבִיאור שָׁם ג, א).

(42) (לְעֵיל בְּרַכָּה צט, א ואילך).

(43) (תּוֹרָה מִגֵּ' א צה, ד).

1 פֶּרְצוֹף הָאָדָם הוּא מִן הַחוּטִם וְאֵילָף לְמִטָּה. שְׁלֶכֶךָ אָמְרוּ
2 רַ"ל שֶׁאֵין מַעֲדִין אֶלָּא עַל פֶּרְצוֹף פָּנִים עִם הַחוּטִם
3 (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּמִשְׁנֵה סוֹף מִסְכֵּת יְבָמוֹת⁵²).
4 וְהַעֲנִין הוּא: כִּי מִן הַחוּטִם וּלְמִטָּה נִמְשָׁךְ הָאוֹר
5 וְהַחַיּוֹת בְּבַחֲנִית הַתְּחַלְקוֹת הַמְּדַרְגּוֹת וְהַתְּכַלְלוֹת, שֶׁהוּא
6 עֵיקַר בַּחֲנִית אָדָם. כְּמוֹ: שְׁנֵי נִקְבֵי הַחוּטִם, תְּרִין עֵינָיו,
7 תְּרִין אוֹזְנָיו, תְּרִין יָדָיו וְגוֹפָא, תְּרִין רַגְלָיו⁵³ כו'. שֶׁהוּן
8 בַּחֲנִית הַכְּלִים לְבַחֲנִית רוּחָנִיּוֹת הַחַיּוֹת פְּנִימִי הַבָּא
9 בְּהַתְּחַלְקוֹת מֵעֶשֶׂר כְּחוֹת: חֲב"ד, חֲג"ת, נְהִי"ם.
10 וְהוּן הוּן: "תְּרִין עֵינָיו" הֵם כְּלִים לְבַחֲנִית גִּילּוֹ הָאוֹר
11 מִהַתְּכַלְמָה, שֶׁהַחֲכָמִים נִקְרָאִים "עֵינֵי הַעֲדָה", וּמִתְחַלֵּק
12 לְתְּרִין עֵינָיו – לָקוֹ הַיְמִינִי וְקוֹ הַשְּׂמָאלִי; וְכֵן עַל דֶּרֶךְ זֶה
13 "תְּרִין אוֹזְנָיו" – מִבַּחֲנִית בִּינָה; וְ"דְרוּעָא יְמִינָא"⁵⁴ הוּא
14 בַּחֲנִית חֶסֶד; "דְרוּעָא שְׂמָאלָא" – בַּחֲנִית גְּבוּרָה; נֶצַח
15 וְהוֹד – "תְּרִין שׁוֹקֵין" כו' – שְׂכּוֹלִם הֵם בְּבַחֲנִית הַתְּחַלְקוֹת,
16 כָּל אֶחָד בְּכָלִי בְּפָנֵי עֲצָמוֹ; וְגַם בְּבַחֲנִית הַתְּכַלְלוֹת, דְּהֵינּוּ
17 הַתְּקַשְׁרוֹת וְהַתְּחַבְּרוֹת כָּל הָאֲבָרִים זֶה לָזֶה עַל יְדֵי גִידִין
18 וְעוֹרְקִין כו'. וְהוּא בַּחֲנִית הַתִּיקוּן.
19 וְעַל כֵּן בְּבַחֲנִית זֶה יֵשׁ רִיבּוּי שִׁינוּיִים: פְּעָמִים הַתְּכַלְלוֹת
20 – בְּעֵינָיו שֶׁהַחֶסֶד גּוֹבֵר וּפְעָמִים לְהִפּוּךְ, וְכֵן בְּשֵׁאֵר
21 הַכּוֹחוֹת. וּלְפִי שִׁינוּי אֹפֶן הַתְּכַלְלוֹת בְּפָנִימִית הַכּוֹחוֹת
22 כֶּף יִהְיֶה הַשִּׁינוּי נִיכָר בַּחֲצוֹנוּת בְּפֶרְצוֹף פָּנִים,
23 שְׁלִפְעָמִים יֵאָדְמוּ פָּנָיו וּפְעָמִים יִלְבִּין. וְעַל כֵּן בְּפָנִים
24 דּוֹקָא נִיכָר שְׁנֵי פֶרְצוֹף אָדָם זֶה מִחֲבִירוֹ, שֶׁאֵין אֶחָד
25 דּוֹמֶה לְחֲבִירוֹ כו'⁵⁵.
26 מֶה שֶׁאֵין בֵּן בַּחֲנִית מִצְחָא נִקְרָא "כִּי לֹא אָדָם הוּא"
27 –
28 (אֵף עַל גֵּב דְּבַכְרִיָּיתָא בִּיבְמוֹת שֶׁם אֵיתָא: "פֶּרְצוֹף פָּנִים וְלֹא
29 פִּדְחָת – אֵין מַעֲדִין כו"⁵⁶, הֲרִי שֶׁהַכְּפָרָה תִּלְוֶהָ גַם בֵּן בְּמִצְחָא!
30 הֵינּוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַתּוֹסֵפוֹת רִישׁ פֶּרֶךְ ח' דְּבַכּוֹרוֹת⁵⁷: "שִׁישׁ
31 דְּבַר בְּאָדָם שֶׁמִּכִּירִים עַל יָדוֹ אֶת הַפָּנִים, וְהֵינּוּ פִּדְחָת", שֶׁנִּקְרָא
32 הַכֶּרֶת פְּנִיהֶם⁵⁸ – שָׁבוּ וְעַל יָדוֹ מִכִּירִים אֶת הַפָּנִים, אֲבָל וְדָא
33 שֶׁאֵינוֹ מְגוּף הַפָּנִים.

1 ד. וְהוּא⁴⁷ עֲנִין "וּמִמְדָּבֵר מִתְּנָה":

2 וּמִבּוֹאֵר לְמַעַלְה הַעֲנִין: כִּי הֵגַם כִּי "זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם"
3 – שֶׁהַתּוֹרָה הִיא בַּחֲנִית "אָדָם", דְּ"אוֹרִיָּיתָא מִחֲכָמָה
4 נִפְקַת", מִכָּל מָקוֹם הֵינּוּ בְּבַחֲנִית יִצְיָאָתָהּ מִהַעֲלָם אֶל
5 הַגִּילּוֹי, אֲבָל שְׂרָשָׁה וִיסוּדָתָה הַעֲלִיּוֹן שֶׁמִּמֶּנּוּ לּוֹקַחָהּ
6 כְּתִיב "וּמִמְדָּבֵר מִתְּנָה": "מִדְּבַר" הוּא בַּחֲנִית עֲלִיּוֹנָה,
7 לְמַעַלְה מִבַּחֲנִית "אָדָם". כִּי בְּמִדְּבַר כְּתִיב אֲשֶׁר "לֹא עֶבֶר
8 בָּהּ אִישׁ וְלֹא יֹשֵׁב אָדָם שָׁם כו"⁴⁸, שֶׁהוּא לְמַעַלְה מִעַלְה
9 מִבַּחֲנִית אָדָם הַעֲלִיּוֹן שֶׁעַל הַכֶּסֶּא, וּמִשָּׁם נִמְשָׁךְ לְהִיּוֹת
10 בַּחֲנִית כְּתֵר עַל הָרֹאשׁ וּמוֹחִין, וְהוּא עֲנִין "בְּעֶטְרָה
11 שֶׁעֲטָרָה לוֹ כו'".

12 וְהַעֲנִין, עַל דֶּרֶךְ מֶה שֶׁכָּתוּב בְּ"סִפְרָא דְּעִנְיּוֹתָא" רִישׁ
13 פֶּרֶךְ ב'⁴⁹:

14 בִּיקִירוֹתָא הֵהִיא כְּתִיב 'לֹא עֶבֶר בָּהּ אִישׁ וְלֹא יֹשֵׁב
15 אָדָם שָׁם' לְבַר הוּא.

16 ו"בְּזֹהֵר הַרְקִיעַ" בְּשֵׁם הָאֵרִיז'ל כְּתִיב וְזֶה לְשׁוֹנוֹ:

17 פִּירוּשׁ: אָדָם הוּא בִּן"א וְלֹא בְּאֵרִיךְ-אַנְפִּין. וְאֵף בִּן"א
18 אֵינוֹ נִקְרָא אָדָם אֶלָּא מִהַחוּטִם וְאֵילָף, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב
19 בְּאֶדְרָא רַבָּה (דף קל"ו, עמוד ב'). עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ.

20 וּבְאֶדְרָא רַבָּה שָׁם כְּתִיב: דְּבַחֲנִית מִצְחָא דֵּא"ק הוּא
21 מִבַּחֲנִית 'כִּי לֹא אָדָם הוּא' כו'. עֵיין שָׁם.

22 וְהַעֲנִין:

23 דְּהִנֵּה הַשְּׁתִּלְשּׁלוֹת עֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּאִצִּילוֹת הַבָּאִים
24 בְּבַחֲנִית ג' קוּיִן: חוּץ מִיְמִין, בִּג"ה מִשְׂמָאל, דֵּת"י בְּאַמְצַע
25 – הוּא הַנִּקְרָא פֶּרְצוֹף הָאָדָם לְמַעַלְה. וְעַל זֶה נֶאֱמַר
26 (יִחְזָקְאֵל א, כו): "וְעַל דְּמוֹת הַכֶּסֶּא דְּמוֹת כְּמִרְאָה אָדָם". מֶה
27 שֶׁאֵין בֵּן בְּבַחֲנִית כְּתֵר, שֶׁהוּא לְמַעַלְה עֲדִיין מִבַּחֲנִית
28 הַתְּחַלְקוֹת וְהַשְּׁתִּלְשּׁלוֹת, "וְלֹאֻ מִכָּל אֵינוֹן מִדּוֹת אֵיהּ
29 כְּלָל"⁵⁰, נֶאֱמַר בּוֹ (שְׂמוּאֵל-א טו, כט) "כִּי לֹא אָדָם הוּא
30 לְהַנָּחם"⁵¹. וְלָכֵן נֶאֱמַר שֶׁבַחֲנִית מִצְחָא, שֶׁהוּא כְּלִי לְגִילּוֹי
31 הָרָצוֹן, הוּא בַּחֲנִית שְׁלִמְעַלְה מִבַּחֲנִית אָדָם.

32 וַיּוֹבֵן עַל דֶּרֶךְ דּוּגְמָא בְּאָדָם הַתְּחַתּוֹן, הִנֵּה עֵיקַר

47 (לְכַלְלוֹת פֶּרֶךְ זֶה רָאָה אוֹר הַתּוֹרָה עַל מֵאמְרֵי רַ"ל עֲמוּד נד. וּבִנְסָקֵן שֶׁם בְּשׁוּלֵי הַגִּלּוֹין).

48 (יְרִמְיָה ב, ו).

49 (זֹהֵר חֶלֶק ב קעו, א).

50 (תַּקוּנֵי זֹהֵר בְּהַקְדָּמָה, "פֶּתַח אֱלֹהִים", יז, א).

51 וְעֵינֵין מֶה שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּמִקּוֹם אַחֵר עַל פְּסוּק "זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת" (תּוֹרָה אוֹר יִתְרוֹ עא, ב).

52 (קב, א).

53 (שְׁנֵי עֵינָיו, שְׁנֵי אֹזְנָיו, שְׁנֵי יָדָיו וְהַגּוֹף, שְׁנֵי רַגְלָיו).

54 (דְרוּעָא יְמִינָא... תְּרִין שׁוֹקֵין: תַּקוּנֵי זֹהֵר שָׁם).

55 עֵינֵין בְּמִשְׁנֵה סוֹף פֶּרֶךְ ד' דְּסִנְהֶדְרִין (דף לו): "לְחַבֵּיר גְּדוּלְתוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כו' וּמִלֵּךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא טַבַּע כָּל אֶחָד בְּחוֹתְמוֹ שֶׁל אָדָם הָרָאשׁוֹן וְאֵין אֶחָד מֵהֶם דּוֹמֶה לְחֲבִירוֹ".

56 (קב, א: תְּנוּ רַבְּנֵי: הַכִּירוּהוּ רַק לְפִי הַפִּדְחָת (הַמִּצְחָא), וְלֹא (הַכִּירוּהוּ עַל פִּי) פֶּרְצוֹף פָּנִים. (או הַכִּירוּהוּ עַל פִּי פֶּרְצוֹף) פָּנִים, וְלֹא (עַל פִּי) הַפִּדְחָת – אֵין מַעֲדִין עָלָיו, עַד שִׁיְהִי שְׁנֵיהֶם (הַפִּדְחָת עִם פֶּרְצוֹף הַפָּנִים) עִם הַחוּטִם.

57 (מו, ב דְּבוֹר הַמִּתְחַלֵּל "מֵאֵי קָרָא").

58 (יְבָמוֹת שָׁם: מֵאֵי (סִמָּךְ יֵשׁ לָכֵן מִ)קָרָא? (דְּכִתִּיב יִשְׁעִיהָ ט) "הַכֶּרֶת פְּנִיהֶם עֲנֵתָה בָּם" (אֶלְמָא אֵין עֲדוּת בְּשֵׁאֵר הַגּוֹף אֶלָּא בְּהִיכָר פָּנִים).

מהשערות ואינן צומחים בו שערות.
ולכן התורה שנמשך מבחינת רצון העליון, רעוא
דכל רעיון דאריז אנפין – נאמר בה "וממדבר מתנה",
אלא שהתגלותה הוא בבחינה אדם כנ"ל.
ובכמו כן יובן בעבודת ה' בכל נשמות ישראל,
שנקראים גם כן בשם "אדם", וכמו שכתוב: "נעשה אדם
בצלמנו כו'" (בראשית א, כו); "אדם אתם" ⁶⁵ (יחזקאל לה, לא).
ולכן, כמו שבבחינת אדם העליון יש גם כן בחינת א'
שנקרא "כי לא אדם הוא", והוא מבחינת מצחא
ולמעלה, כנ"ל בשם האדרא והאריז"ל, כך הוא גם כן
בהנשמה.
בי בחינת אדם הן עשר כחות ⁶⁶ שבנפש האלקית,
שהיא כלולה מעשר ספירות, היינו הביטול וההשגה
דחכמה ובינה ואהבה ויראה ושאר מדות שכלב.
והנה יש בהן שינויים רבים, לפעמים הן בקטנות
ולפעמים הן בגדולות. וכן בבחינת התשובה ו"לב נשבר"
(תהלים נא, יט), לפעמים הוא מעומקא דליבא ולפעמים
שאינן הלב נשבר כו', "ולא סליק ביה נהורא דנשמתא" ⁶⁷
בזמן שהוא מצד גשמיית הגוף וחומריותו, שנעשה מקר
מבדיל כו'. והוא כמו על דרך משל, השינויים שנמצא
בגשמיית פריצות פנים של האדם – מאדם לזוהר כו'.
אמנם יש בהנשמה עוד בחינה שלמעלה מעשר
כחות הנ"ל שראשיתן חכמה ובינה כו', והוא בחינת
הביטול ומסירת נפש בבחינת עצמיית הרצון שלמעלה
מהשכל, כפודע ד"אית רצון ואית רצון כו' ⁶⁸, והיינו
דרצון זה שרשו בבחינת רצון העליון שלמעלה מהשכל
המושג.

ולכן נקרא "ישראל" – לי ראש: "ראש" היינו בחינת
"גלגלתא דחפאי על מוחא" ⁷⁰, ובבחינה זו אין שייך
שינויים כלל, ובדכתיב (שמואל א טו, כט) "וגם נצח ישראל
ואילך).

וב"קרבן העדה" בירושלמי ביבמות שם ⁵⁹: "רוצה לומר
דהמשנה והברייתא פליגי". והנחית בצריך עיון. אבל זהו נגד
הגמרא שלנו ביבמות שם – דהברייתא והמשנה עולה בקנה
אחד, וכדמיייתי גם כן עובדא דאבא בר מניומי ⁶⁰ כו', ונגד הש"ס
דבכורות שם, ונגד כל הפוסקים.
ואף על פי כן אין מכל זה שום סתירה למה שכתוב בזהר
והאריז"ל, דכוונת הזהר היינו רק שאינו מכלל פריצות פנים,
ולכן נקרא "כי לא אדם הוא", אבל מכל מקום על ידו מכירים
את הפנים)
ששם אין התחלקות עדיין לב' בחינות כמו תרין
עינין כו'. והיינו לפי שהמצח הוא הכללי לבחינת הרצון
שלמעלה מהחכמה, וכמו שכתוב (תצוה כח, לח) "והיה על
מצחו תמיד לרצון" ⁶¹, והוא בחינה הנקרא "רעוא דכל
רעיון" ⁶², שהוא למעלה עדיין מהתחלקות, על דרך "לית
שמאלא בהאי עתיקא" ⁶³.
והגם שעיקר בחינה זו הוא במצחא דאריזאנפין,
מכל מקום גם במצחא דנ"א מאיר בחינה זו שהמצח
הוא הרצון, על דרך "גלגלתא דחפאי על מוחא כו'".
ולכן בבחינה זו נאמר "כי לא אדם הוא להנחם",
שאינן שייך שם שינויים כמו בבחינת אדם, ששם יש
שינויים – פעמים החסד גובר ופעמים להפך, מה שאין
כן בבחינת מצח הרצון כו', וכמו שכתוב (מלאכי ג, ו): "אני
הויה לא שנית". ועל כן גם באדם למטה המצח הוא
תמיד במדרגה אחת ואין ניכר בו שינויים כמו בפנים.
ולכן נקרא בחינת מצחא "מדבר" – "בארץ לא עבר
בה איש ולא ישב אדם שם" – שהוא למעלה מבחינת
אדם. ונקרא "מדבר", כמו המדבר שאין בו זריעה
וצמיחה – כך בבחינה זו אין שייך זריעה וצמיחה שהן
שינויים קטנות וגדולות, ועל כן המצח הוא פנוי

(59) (פרק טו, הלכה ג. ובנראה הכוונה לספר שירי קרבן).

(60) (ביבמות שם: הנה מסקי (היו נושים) ביה, דבי (אנשי ביתו של) רישא
גלותא, וזוי (שהיה חייב להם). אייתי קירא (הביא אבא בר מרתא שענהו). דבק
בבלייתא (הדביקה לשענה במטלית העשויה מבגד בלוי). דבק (הדביק את
השענה והמטלית) באפותיה. (במצחו). חלף קפיהו (עבר לפני נושיו) ולא
בשקרוה (לא הכירוהו, ולא הציקו לו).

(61) (כמו שנתבאר בדבור המותחיל "ועשית ציין כו'" (תורה אור פג, א)).

(62) (זהר חלק ג קטט, א. רפח, ב).

(63) (זהר חלק ג קטט, א).

(64) (ועיין באדרא זוטא דף רפ"ח עמוד ב' מעגן מנחם. וב"עין חיים"
שער אריזאנפין פרק י"ד).

(65) (ראו ביבמות סא, ריש עמוד א).

(66) (נחות נתקן על פי לוח התקון. אבל בכתב יד 4: טפ"ו כמו בכל דפוס
הלקוטי תורה).

(67) (ולא עולה בו אור הנשמה. זהר חלק ב קסח, א).

(68) (ועיין מה שנתבאר בפירוש "ונחל היתה יפת תאר" – בדבור
המותחיל "אם לא תדעי לך היתה בנשים כו'" (תורה אור ויצא כג, ב
ואילך)).

(69) וכמו שנתבאר על פסוק "ויקהל משה" (תורה אור פז, ד).

(70) ועיין מה שנתבאר בפרישת שלח, בדבור המותחיל "אני כו' אשר
הוצאתי אתכם מארץ מצרים כו'" (מח, א). ועיין מה שנתבאר בדבור
המותחיל "ראה אנכי נותן" (יד, א).

1 לא יִשְׁקֶר כִּי בִּי לֹא אָדָם הוּא כִּי – "נִצָּח" ו"מִצָּח"⁷¹ הִכּל
2 בְּחִינָה אַחַת⁷². וּבְחִינָה זוֹ מַעוֹרֵר לְמַעְלָה גַם בֵּן בְּבָחִינָת

3 פֶּתֶר וּמִקִּיף דְּאֲצִילוֹת. וְהִנֵּה שָׁם "בְּחִשְׁכָּה בְּאוֹרָה" (תְּהִלִּים
4 קֶלֶט, יב) מִמֶּשׁ, וְעַל בֵּן הַזְּדוֹנוֹת נִהְפָּכִים לְזִכִּיּוֹת מִמֶּשׁ⁷³.

(71) "נִצָּח" ו"מִצָּח" הִכּל בְּחִינָה אַחַת: זֶהר חֶלֶק ג קלו, ב. רצג, א.

(72) וְעִינֵן ב' סִפֵּר שֶׁל בִּינוּנִים פֶּרֶק י"ט.

(73) (וְעִינֵן מִה שֶׁנִּתְבָּאָר בְּבִיאור עַל פֶּסוּק "וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים" – "וְקִבֵּל –
לְשׁוֹן יְחִיד כִּי" (תוֹרָה אור מְגַלֵּת אֶסְתֵּר צו, ד – צח, א), עִינֵן שָׁם).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

1 (לח) **ובאור** הענין ידוע כמו בבחי' התכללות דחו"ג ב'
2 הפכים. כמ"ש לאכללא שמאלא בימינא
3 וימינא בשמאלא. שזהו התכללות דאש ומים כמ"ש
4 בס"י טרף אש ומים ובללן זה בזה שא"א שיתחברו כא'
5 מזיג' והרכב' שלהם לפי שכלול כל א' מזולתו ההפכי
6 והוא מה שהוציא מים מאש ואש ממים כו' כידוע. וכ"ה
7 בענין בחי' ההתכללות דאו"כ כל א' כלול הוא מבחי'
8 מדרגת זולתו ההפכי דוקא והוא מה שהכלי שמצד
9 טבעה הוא בבחי' יש נעשה בבחי' בטול היש לאין.
10 שזהו מדרגת האור שטבעו לעלות ולהיות בבחי' אין
11 והאור שטבעו לעלות יהיה בבחי' מדרגת הכלי הפוכו
12 שיוורד ונמשך למטה להאיר בו מפני שיש באור מבחי'
13 הירידה למטה ובכלי מבחי' ההעלאה כמו שיש במים

אש ובאש מים כו'. ועי"ז מתאחדים האו"כ יחד כמו כל
ב' הפכים שאינם מתאחדים יחד כ"א באופן שכל אחד
יתפוס ויתלבש במדרגת המנגדו דוקא כו' וד"ל:
(לט) וזהו כמו האור והפתילה הנ"ל שאם הפתילה
קיימת לגמרי ואינה כלה ונשרפת באש
הדולק יקפוץ האור ואינו נאחז בה כלל. אבל בבטולה
והתכללותה באש עי"ז נמשך האור למטה ונאחז
בפתילה כו'. וכ"ה ברקבון הזרע בארץ שנתבטל ישות
שלה באין דכח הצומח שבארץ ועי"ז נמשך אין הרוחני
דכח הצומח בה להצמיחה מאין ליש בתוס' רב. וכן
בזרע הנקלט שנסרח ונתבטל מזה דוקא יומשך כח
המוליד בטפה זו להוליד ולד שלם כו'. וכה"ג בכל
יחוד עו"ע משפיע ומקבל. שזהו כמו או"כ וד"ל:

וייצר ה' אלקים

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק

דרך מצותיו

1 (ב) **אחר** שנתבאר בפרק הקדום ענין עמלק, מעתה יש
2 להבין ענין המלחמה שלו עם ישראל אשר שם לו
3 בדרך פעולתו ממצרים²: דוקא, כנ"ל.
4 ומתחלה יש לבאר ענין יציאת מצרים, אשר הוא
5 מצוה גם כן³ לזכרו כל יום, כמו שכתוב: "למען תזכור
6 את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך"

(והרמב"ם והחינוך והרמב"ן שלא מנאוה בתרי"ג, יש לומר
שנכללת במצוה כ"א: לספר ביציאת מצרים בליל ט"ו. דאין
לומר שנכללת במצות קריאת שמע, שהרי החינוך כתב מצוה
ת"כ: לקרות פסוק ראשון "שמע כו'", דמדאורייתא סגי בהכי
לדידיה⁵. וצריך עיון)
ומיד צריך לזכור מעשה עמלק אשר שם לו בדרך⁶.

– מאמרי אדמו"ר האמצעי שמות חלק ב עמוד תמוא ואילך. וראה גם ספר
המאמרים תרס"ה עמוד מג ואילך. דבור המתחיל זכור תשמ"ו.

(2) שמואל"א טו, ב.

(3) ראה תניא פרק מז.

(4) פרשת ראה טו, ג.

(5) שמן התורה די בכך (בקריאת הפסוק הראשון), לשיטתו.

(1) פרק ב. ויכית ויציאת מצרים: תורה אור פרשת וארא דבור המתחיל "לכן
אמור, וכו'. בל. לעיל מצות קרבן פסח ועו, אה. – הערת כבוד קדושת אדמו"ר
שליט"א בציונים והערות.

מיוסד על דבור המתחיל "זכור" תקס"ה – הנחת אדמו"ר האמצעי נדפסה
במאמרי אדמו"ר הנקן תקס"ה חלק א עמוד שפא. הנחה אחרת נדפסה בתורה
אור תצוה (זכור) פד, ב. ובתוספת הגהות – אור התורה שמות חלק ח עמוד גפו.
הגהות נוספות חלק ז עמוד ב'תשעו. מיוסד עליו דבור המתחיל "זכור הגדול"

32 "טעמו וראו כי טוב ה'", בבחינת מתיקות ועריבות. וזהו
33 אהבה בתענוגים. והיינו דוקא מחמת הרחבת הדעת
34 וההתבוננות בה' אחד, איך ד' כולא קמיה כלא חשיב¹⁷,
35 ו"אני ה' לא שנית¹⁸ וכיוצא בזה.
36 ולכן פירש בזהר¹⁹, דמה שכתוב²⁰ "אכלתי יערי עם
37 דבשי" זהו קריאת שמע – על שם המתיקות והתענוג
38 הנפלא שבהתבוננות בגדולת ה', וכדכתיב²¹ "אז תתענג
39 על ה'". וזהו בחינת גדלות שכלב בנ"ל.
40 וזהו שכתוב²²: "ואהבת את הו' אלקיך בכל לבבך",
41 פירושו: בבחינת תוף הלב יהיה "ה' אלקיך" מתקבל
42 בהרחבה ותענוג. ואז נקראת "כנסת ישראל" – שכוונת
43 בחינת ישראל דלעילא, הוא אחדות ה', "כי שרית כו"
44 – בתוכה ופנימיותה.
45 ואחר-כך כתיב "בכל נפשך", שאחר שנכנס ישראל
46 דלעילא "בכל לבבך", תוף הלב הנקרא נקודת הלב, אז
47 מתפשט האור הזה לבחינת מחשבה ודבור ומעשה, שהן
48 לבושי הנפש לקשר מחשבתו במחשבת ה', ודיבורו
49 ב"דבר ה' – זו הלכה²³, וזהו "ודברת בם"²⁴.
50 והגם שנאמר²⁵ "כי לא מחשבותי מחשבותיכם" –
51 והיאך יתקשר ויתחבר מחשבה ודבור של האדם
52 במחשבה ודיבור שלו יתברך?
53 הענין הוא, כמו שכתוב סיפיה דקרא: "ולא דרכיכם
54 דרכי", כלומר, אימתי כי "לא מחשבותי מחשבותיכם"
55 בזמן ש"לא דרכיכם דרכי", שאינן עוסקים בדרכי ה',
56 שהם המצות, אבל כש"דרכיכם דרכי" יוכל להיות
57 "מחשבותי מחשבותיכם" כשיחשבו בהם וידברו בהם
58 בנ"ל²⁶.
59 וכל זה הוא בחינת ההתפשטות מנקודת הלב
60 שבגדולת, הבאה ממרחב ההתבוננות והתענוג בה', וזהו
61 ענין היציאה ממצרים "אל ארץ טובה ורחבה". אף
62 בינתיים הלכו במדבר, כמו שכתוב²⁷ "לכתך אחרי

1 כתיב "אעלה אתכם מעני מצרים"⁶ "אל ארץ טובה
2 ורחבה, אל ארץ זבת חלב ודבש"⁷.
3 ופירושו: כי כנסת ישראל נקראת "לבי", כמו שכתוב⁸:
4 "לבבתי אחתי כלה", וכן "לך אמר לבי"⁹.
5 דכמו הלב באדם, ידוע שחיות של הנפש הוא בלב,
6 בדם הנפש הכנסו ומקובץ בו, וממנו סובב והולך החיות
7 לכל האברים וחזור ללב, ונמצא הלב בחינת ממוצע,
8 שהוא בחינת מקבל בלבד מחיות הנפש, וגם הוא משפיע
9 מה שמקבל לכל האברים – כמו כן כנסת ישראל היא
10 מקום בית קיבול וכניסה לאסיפת החיות הנמשך
11 מישאל דלעילא הנקרא יש"ר א"ל, "כי שרית עם
12 אלקים"¹⁰.
13 והיינו על ידי עבודה שכלב של ישראל באהבה
14 ויראה למטה, ואחר-כך מהם יבא החיות לכל העולמות.
15 והנה הלב יש בו קטנות וגדלות. והיינו, שכשנקודת
16 הלב היא באה רק מבחינת אמונה לבד ולא מדעת ושכל
17 והרחבה – אז נקודה של הלב בבחינת קטנות. וזה היה
18 בגלות מצרים, דכתיב¹¹ "ויאמן העם", כי ישראל
19 מאמינים¹².
20 ועל כן נאמר¹³ "אעלה אתכם מעני מצרים", מבחינת
21 העוני שבחסרון הדעת באלהות, רק בחינת אמונה,
22 קטנות המוחין, "אל ארץ טובה ורחבה", היינו לבחינת
23 הרחבת הדעת וההתבוננות בגדולת אור אינסוף ברוך-
24 הוא, כמו שכתוב¹⁴: "וידעתם כי אני ה'", וכן "וידעת
25 היום"¹⁵.
26 ואז נקראת כנסת ישראל "ארץ טובה ורחבה", על
27 שם התרחבות הלב לקבל ההתבוננות שבהרחבת הדעת
28 בגדולת הבורא. וזהו בחינת גדלות, שנקודת הלב
29 שבכנסת ישראל מתפשטת לאורך ורחב גדול.
30 ואז נקראת גם כן "ארץ זבת חלב ודבש", שהענין
31 הוא, קבלת תענוג וטוב טעם באלקות, כמו שכתוב¹⁶:

(18) מלאכי ג. ו.

(19) חלק ג פנחס רכו, א: "אכלתי יערי" – דא צלותא וזו תפלה. עם דבשי – דא קריאת שמע, דאידו מתיקין דכלא, בכמה צופין ומתיקין וזו קריאת שמע שהיא מתיקות הכל בכמה צופין ומתיקיות.

(20) שיר השירים ה, א.

(21) ישעיה נה, יד.

(22) ואתחנן ה, ד.

(23) עמוס ח, יב. שבת קלה, ב.

(24) ואתחנן שם.

(25) ישעיה נה, ח.

(26) ראה גם לקוטי תורה שיר השירים מד, ד. אור התורה שיר השירים חלק ב עמוד תרפג. המשך תעריב חלק ב עמוד תתקנ ואילך. ובכמה מקומות.

(6) שמות ג, יז.

(7) שם, ח.

(8) שיר השירים ד, טו.

(9) תהלים כו, ח.

(10) וישלח לג, כח.

(11) שמות ד, לא.

(12) ראה שבת צז, א: "מאמינים בני מאמינים".

(13) שמות ג, יז.

(14) ואתחנן ה, ד.

(15) ואתחנן ד, לט.

(16) תהלים לד, ט.

(17) זחר חלק א יא, ב. וראה לעיל יג, ב. ושם נסקן.

יִהְיֶה לָהּ לְבַחֲנִית אוֹר וְחַיּוֹת מִמֶּשׁ לְהָשִׁיב נַפְשָׁהּ. וְכֵמוֹ
שְׁכָתוֹב³⁶ "לֹאֲהַבָּה אֶת ה' כִּי הוּא חַיִּיךְ". וּמִמְקוֹר
הַחַיִּים, שֶׁהוּא מְקוֹר הַתַּעֲנוּגִים, שְׁבַדְתִּיבּוֹנוֹת זֹאת נִמְשָׁךְ
הַחַיּוֹת וְעוֹנֵג בְּאַהֲבָה, לְהַיּוֹת מִתַּעֲנוּג מֵאֵד בְּה' וְאַהֲבָה
וְחִפְץ בּוֹ, כִּי זֶהוּ חַיּוֹתוֹ, וְנִגְדוּ כָּל תְּשׁוּקָתוֹ.

וְזֶהוּ הַנִּקְרָא "לֵב אֶחָד לְאַבִּיו שְׁבַשְׁמִים"³⁷, כִּי מִכִּיּוֹן
שֶׁכָּל תְּשׁוּקָתוֹ וְתַעֲנוּגָיו אֵינָן אֶלָּא לוֹ וְבוֹ יִתְבָּרֵךְ, וּמִמִּילָא
מִסְתַּלַּק הַרְצוֹן לְדַבֵּר וּזְלִתוֹ, שֶׁהָרִי אֵינוֹ אֶהוּב וּמִעוֹנֵג
אֶצְלוֹ כָּלָל. וְעַל זֶה נֶאֱמַר³⁸ "מִי לִי בְשָׁמַיִם וְעַמֶּךָ לֹא
חִפְצִי בְּאָרֶץ".

וְנִקְרָא בַּחֲנִיָּה זֶה "פְּנִים בְּפְנִים", רוּצָה לֹמַר, פְּנִימִית
הַהִתְבּוֹנְנוֹת, שֶׁהוּא הַנִּקְרָא מוֹחִין, מִתְלַבֵּשׁ בְּפְנִימִית
הַמַּדּוּת.

וְנִקְרָא גַם כֵּן בְּלִשׁוֹן הַזֹּהַר "אַתְהֶפְכָּא", רוּצָה לֹמַר,
שְׁנֵהֲפֹכוֹ הַמַּדּוּת (שֶׁהוּן עֵיקַר הָאָדָם, שֶׁעַל פִּיהֶם הוּא מִתְנַהֵג
וּמוֹדֵד מַעֲשָׂיו, הֵן בִּינּוֹ לְקוֹנוֹ וְהֵן לְבְרִיּוֹת) עַד שֶׁאֵינָן מִתְאַוִּים
כָּלָל לְתַעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה כִּי אִם לַה'.

וְהַרְמַב"ם פָּרַק ו' מִן הַח' פָּרָקִים קָרָא לְבַחֲנִיָּה זֶה
"חֲסִיד":

שֶׁהוּא נִמְשָׁךְ בְּפַעֲלָתוֹ אַחֵר מִה שֶׁתַּעֲרִידוֹ³⁹ תֵּאָוֹתוֹ
וְתִכְוֹנֶתוֹ, וְיַעֲשֶׂה הַטּוֹבוֹת – וְהוּא מִתְאַוֶּה וְנִכְסֵף אֲלֵיהֶם.
עַד כֵּאֵן לְשׁוֹנוֹ. (עֵיין מַצּוֹה שַׁע"ט סוֹף פָּרָק ג'⁴⁰).

מִה שֶׁאֵין כֵּן בַּחֲנִיָּת אַחֲרִיִּים הוּא, כְּשֶׁהַמַּדָּה שֶׁהִיא
הַתַּפְעֻלוֹת הָאֲהֲבָה אֵינָה מִקְבֵּלַת הַהִתְבּוֹנְנוֹת בְּתוֹךְ תּוֹכָהּ
וּפְנִימִיּוּתָהּ, אֶף וְרַק בְּבַחֲנִיָּת אַחֲרִיִּים וְחִיצוֹנִית שְׁלוֹ
בְּלִבָּהּ.

הַעֲנִין הוּא, אֲשֶׁר אֵנוּ רּוֹאִים שְׂיֻכַּל לְהַיּוֹת הַתַּפְעֻלוֹת
הָאֲהֲבָה עַל פִּי הַשִּׁכָּל דּוֹקָא. אֶף הַתַּפְעֻלוֹת זֶה לֹא בָּאָה
רַק דֶּרֶךְ הַכֶּרֶם וְחַיּוּב בְּלִבָּהּ, דִּהְיִינוּ שֶׁהַשִּׁכָּל מְכַרִּיחַ
וּמַחֲיִיב שִׁיתַּפְעֵל בְּאַהֲבָה. כִּמוֹ כֹּאֲשֶׁר יִשְׁכִּיל וְיִתְבּוֹנֵן אֵיךְ
שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ "עֵיקְרָא וְשִׁרְשָׁא דְכּוֹלְהוּ עֲלֵמִין"⁴¹, עַל
דֶּרֶךְ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל פָּרַק א', וּבְבַחֲנִיָּת סוֹבֵב וּמִמְלָא – אֲזִ
יִכְרִיחַ הַשִּׁכָּל מֵאֵד כִּי לוֹ יָאֲתָה לְאַהֲבָה וּלְדַבְּקָה בּוֹ וְלֹא
בְּטַפֵּל;

בַּמִּדְבָּר", וְכֵמוֹ שְׁכָתוֹב²⁸ "וַיִּסַּב אֱלֹקִים אֶת הָעָם דֶּרֶךְ
הַמִּדְבָּר".

וַיֵּשׁ לְהִבִּין לְמָה הוּצָרָךְ לָזֶה?
אֶף הַעֲנִין הוּא, כִּי מִבַּחֲנִיָּת "מַצְרִים", שֶׁהוּא קִטְנוּת
הַמוֹחִין לְגִמְרִי, רַק בַּחֲנִיָּת אֲמוּנָה, לָבֵא וּלְהַגִּיעַ לְאַהֲבָה
בְּתַעֲנוּגִים שֶׁעַל יְדֵי הַרְחֵבַת הַדַּעַת, בַּחֲנִיָּת "אָרֶץ טוֹבָה
וְרַחֲבָה", הָרִי זֶה מִן הַהִיפּוֹךְ לְהִיפּוֹךְ, מִן הַקִּצָּה אֶל הַקִּצָּה
מִמֶּשׁ – וְהֵאִיר אֶפְשָׁרִי כָּל כֶּף לְהַיּוֹת הַדִּילּוּג כָּל כֶּף
מִמְדְּרִיגָה לְמְדְרִיגָה הַרְחוּקָה בְּעֶרְךָ כּוֹז?

לָכֵן צָרִיךְ לְהַיּוֹת מְמוּצָע בִּינְתִיִּים עַד שִׁיגִיעַ לְבַחֲנִיָּת
"אָרֶץ טוֹבָה וְרַחֲבָה", וְהוּא מֵה שֶׁנִּסְעוּ בַּמִּדְבָּר. שְׁנִקְרָאת
נִסְיָנָה זֶה בְּשֵׁם "לְכַתֵּךְ אַחֲרִי", וְהוּא בַּחֲנִיָּת אַחֲרִיִּים,
וְכֵמוֹ שְׁכָתוֹב²⁹: "אַחֲרֵי ה' אֱלֹקֵיכֶם תִּלְכוּ". וְכֵן בְּמִשָּׁה
"וַיֵּרְאֵת אֶת אַחֲרֵי"³⁰. כִּידּוּעַ, שִׁישׁ לְמַעַלָּה שְׁמוֹת שֶׁהֵן
בְּבַחֲנִיָּת פְּנִים וְשְׁמוֹת שֶׁהֵן בַּחֲנִיָּת אַחֲרִיִּים.

עַל דֶּרֶךְ מִשָּׁל בְּאֶדָם יֵשׁ פְּנִים וְאַחֲרֵי, שְׁבַפְנִים הוּא
עֵיקַר הַחַיּוֹת וְחוֹשִׁים הַמַּעֲלוּמִים: שִׁכָּל, רֹאִיָּה, שְׂמִיעָה,
רִיחַ, דִּיבּוּר, טַעַם, וְהַעוֹרֵף שְׂמֵאֲחֲרִיִּים אֵין שֵׁם חוֹשִׁים
מַעֲלוּמִים וְחַיּוֹת פְּנִימִי כָּל-כֶּף, אֶלָּא חִיצוֹנִיּוֹת, וְנִקְרָא לְכָךְ
"אַחֲרִיִּים".

(עֵיין מֵה שֶׁנִּתְבָּאֵר מַצּוֹה ה' ו' ז', פָּרַק ב'³¹ בְּעִינֵי "עֲבָדִים
הֵינּוּ לְפָרְעָה – הָאוֹחֶז בְּעֶרְףְּ דְּאִירָא־אֲנִפִּין")

וְכֵן גַּם בְּתוֹרָה נֶאֱמַר³² "וְהִיא כְּתוֹבָה פְּנִים וְאַחֲרֵי".
וְכֵמוֹ כֵּן בְּלֵב הָאָדָם, שְׁבוּ מִשְׁכַּן הַמַּדּוּת שְׁבַנְפֶּשׁ
הָאֱלֹהִית (שֶׁהֵן עֵיקַר הָאָדָם, שֶׁהָרִי עַל שֵׁם הַמַּדּוּת נִקְרָא
"אִישׁ", וְכֵמוֹ שְׁכָתוֹב³³: "לִפִּי שְׁכָלוֹ יְהוֹלֵל אִישׁ", הָרִי שֶׁאִישׁ
הוּא דֹבֵר לְעַצְמוֹ וְהֵן הַמַּדּוּת, אֶלָּא שֶׁ"לִּפִּי שְׁכָלוֹ
יְהוֹלֵל"³⁴. וְכֵמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר מַצּוֹה צ"ה פָּרַק ב'³⁵) יֵשׁ בָּהּ פְּנִים
וְאַחֲרֵי:

בַּחֲנִיָּת פְּנִים הוּא מֵה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְמַעַלָּה בְּפִירוּשׁ "זִכַּת
חֵלֶב וּדְבָשׁ", שֶׁהוּא עֲנִין הַתַּעֲנוּג בְּה'. כִּי הַתַּעֲנוּג הוּא
פְּנִימִיּוֹת הַמַּדּוּת, וְכִשְׁהָאֲהֲבָה הִיא בְּתַעֲנוּג – זֶהוּ הַנִּקְרָא
"פְּנִים בְּפְנִים", רוּצָה לֹמַר, שֶׁמִּקְבֵּלַת שְׁפַע הַמוֹחִין
בְּפְנִימִיּוּתָהּ. וְהִסְמִין לָזֶה, שֶׁהַהִתְבּוֹנְנוֹת בְּאוֹר אֵין-סוֹף

(35) מַצּוֹת בְּנִין מִקְדָּשׁ – לְעֵיל פּוֹ, א.

(36) נִצְבִּים ל', ב.

(37) טוֹבָה מֵה, ב.

(38) תַּהֲלִים ע"ג, כה.

(39) שְׁתַּעֲרִידוֹ.

(40) מַצּוֹת מִשָּׁא הָאֲרוֹן בְּתַתָּה, לְעֵיל מ"ב, ב.

(41) זֹהַר בַּהֲקָדְמָה י"א, ב.

(27) יִרְמְיָה ב', ב.

(28) בְּשִׁלַּח י"ח, יח.

(29) פָּרַשַׁת רֹאֵה י"ג, ח.

(30) תְּשָׁא ל"ג, כג.

(31) מַצּוֹת קָרְבֵן פֶּסַח. לְעֵיל ע"ח, א.

(32) יִחְזַקְאֵל ב', י.

(33) מִשְׁלֵי י"ב, ח.

(34) רֹאֵה גַם לְעֵיל מַצּוֹת תְּפִילִין י"ז, א. וְשֵׁם נִסְמֵן.

מצטער בעשייתם, שהצער הוא היפוך התענוג, ואף על
פי שרוצה בעשייתו. וזהו בחינת "אחוריים" כנ"ל.
ואמנם, הגם שהתפעלות זו נקרא "אחוריים", הנה עם
כל זה יכול להיות בבחינת בנין שלם בכל חלקיו, דהיינו
גם בבחינת המוחין בשלימותן.

כי הגם שהוא בדרך הכרח, עם כל זה כל אור השכל
וההתבוננות בא ומאיר בהתפעלות אהבה ויראה זו,
שהרי דוקא על פי השכל נולדים ונמשכים, רק שהוא
בבחינת הכרח, שהשכל מחייב ומכריח אותם כנ"ל. וכמו
כן יהיה מזה התפשטות בלבדושי הנפש, שהן מחשבה
ודבור ומעשה, לקשר מחשבתו ודיבורו במחשבת
ודיבורי ה' בדרך הלכה.

ועל דרך שנתבאר לעיל בפירוש "בכל נפשך", אלא
ששם נתבאר איך שהוא בא מסיבת פנימיות הלב,
שיהיה בזה תענוג עצום; וכאן הוא בבחינת רצון על כל
פנים, שהוא חיצוניות, ומכל מקום יש בזה כל הבנין
המצטרף בשלימות בכל חלקיו – מוחין ומדות ולבושים,
שהן מחשבה ודבור ומעשה.

והנה בחינה זו הנקראת "אחוריים", היה להם בנסעם
המודבר⁴⁸, כדכתיב "לכתב אחרי במדבר". כי אז קיבלו
עליהם "עול מלכות שמים" בלבד, ופירוש "עול" ידוע
שהוא ענין כפיפת הרצון בעל כרחו, והסתלקות המונע
לזה בלבד. והוא לבטל את רצונו המנגד לזה, ולהסירם
מלבו נגד רצון ה' בעל כרחו.

וזה היה בחינת הממוצע בין מצרים, שהוא תכלית
הקטנות – לארץ ישראל, שהיא "טובה ורחבה" ו"זבת
חלב ודבש", שאי אפשר לאדם לדלג פתאום לבא
לבחינת פנים בפנים באהבה בתענוגים הבאה מאליה
וממילא, אם לא שמתחלה יהיה בבחינת אחוריים,
שהוא בחינת "לעשותה"⁴⁹ – לעשות את האהבה הבאה
בדרך כפייה והכרח ולא מאליה וממילא. והוא בחינת
"אתפכא", עד כי יורגל ויבא ממילא לבחינת
"אתהפכא":

והנה, בעוד שהיו ישראל בבחינה זו בא עמלק להלחם
בהם, וזהו "אשר שם לו בדרך בעלותו ממצרים". כי הנה
נתבאר לעיל פרק א' ענין עמלק, שהוא בחינת החוצפה,

אבל אין זה רק ענין הכרח בלבד בהאבה, ולא
שעצמיות חמדת הלב באהבה זו. כי עצמיות האהבה
שבלב הוא דוקא להטפל ויש, ואליהן תשוקתו, אף ורק
מפני שהשכל מכריח ומחייב אותה ההיפוך – שיאהב
העיקר, על פן הוא אוהב ורוצה.

כי "המוח שליט על הלב"⁴² בטבע תולדתו, פירוש
ש"שליט", הוא על דרך ממשלת האדון על העבד,
שיכריחנו על כרחו לעשות מלאכתו – כמו כן בטבע
המוח יש בחינת השליטה והממשלה על הלב, להיות
הלב מסכים ורוצה ומתפעל לעשות כפי שמחייב השכל
וגזר אומר כי לו יאתה לאהבה ולדבקה בו. והוא בחינת
הכרח להלב, אבל מצד עצמו אינו חפץ לזה, ולא נהפך
לבו בקרבו לגמרי להיות נכסף ומשתוקק למעשה הטוב,
רק בשעת ההתבוננות מוכרח לשמוע.

וזה נקרא "אחוריים", רוצה לומר ששפע המוחין אינו
מתלבש כי אם באחוריים של המדות ולא בפנימיותם,
שליכן לא ימצא בהאבה בחינת התענוג – שאינו אלא
בבחינת הפנימיות. ונקרא בלשון הזהר⁴³ "אתכפא",
ופירושו כנ"ל בענין "מוח שליט על הלב".

והרמב"ם שם קרא לבחינה זו "כובש את יצרו"⁴⁴ או
"מושל בנפשו":

שה' מושל בנפשו, אף על פי שעושה המעשים
הטובים והחשובים, הוא עושה אותם והוא מתאנה אל
הפעולות הרעות ונכסף אליהם, ויכבוש את יצרו, ויחלק
בפעולותיו על מה שיעירוהו אליו כחותיו ותאותו
ותכונת נפשו, ויעש⁴⁵ הטובות – והוא מצטער בעשייתם
ונזוק, עד כאן לשונו.

ורוצה לומר, שיש לו רצון לעשיית הטוב ולא חפץ
והמדה ותשוקה, כי שם רצון נופל גם בדבר הבא מצד
הכרח, כמו "כופין אותו עד שיאמר רוצה אני"⁴⁶, אלא
שם המכריח – מחוץ לו, ולפיכך הוא רק אומר בפיו
ובשפתיו – ולבו רחק⁴⁷ מזה לגמרי, לפי שאין לו מכריח
מתוכו שיכריח ללבו.

וכאן הוא מתוכו, רוצה לומר, שכלו מכריח מדותיו
ולבו, והוא רוצה בעל כרחו בלבו לזה, והרצון אמיתי
הוא, אבל אינו מעונג אצלו. וזהו שכתב הרמב"ם "והוא

(47) על פי ישעיה כט, יג: "כי נגש העם הזה כפיו, ובשפתיו כבדוני, ולבו רחוק ממני, ויהי יראתם אתי מצות אנשים מלמדה".

(48) אולי צריך להיות: במדבר.

(49) עקב יא, כב: "המוצה הזאת אשר אנכי מצוה אתכם לעשותה, לאהבה את ה' אלקיכם". שופטים יט, ט: "המוצה הזאת לעשותה אשר אנכי מצוה היום לאהבה את ה' אלקיך".

(42) זהר חלק ג רכד, א. תניא פרק יב.

(43) חלק ב קכח, ב.

(44) ראה דבור המתחיל "גן נעול" תשמ"ז סעיף ד (ספר המאמרים מלוקט חלק ג (אדר-סיון) עמוד רמו. ושמע הערה 32.

(45) ויעשה.

(46) לשון תורה כהנים (הובא בפירוש רש"י) ויקרא א, ג. ראש השנה ו, א. בנוגע לקרבנות; גט. וראה רמב"ם הלכות גירושין סוף פרק ב.

בְּחֻצָּפָה בְּעֶלְמָא, עַד שִׁסֵּיר הֶהָכֵרַח שֶׁהִדְעַת מִכְרִיחַ
לְמִדּוֹת, וְשֶׁהֵם מוֹכְרִיחִים לְשִׁמוּעַ בְּקוּלוֹ, וְהוּא מְסִיר
הֶכֶרַח זֶה כִּי זָדוּ עֵינֵינוּ, כְּעֵינֵן פְּעוּלַת הַחֲצוּף לְהַעֲזִיז אֶת
אָדָם גָּדוֹל עַד שֶׁלֹּא יוֹכְרָחוּ לְשִׁמוּעַ לְמִצְוָתוֹ. וְאָז נִשְׁאַרוּ
הַמִּדּוֹת אַחֲרֵי טְבָעִיּוֹת נִטְיָיתָם שֶׁהוּא לִצְד הָרַע בִּנְל.
וְזֶהוּ "וַיִּזְנוּ בְּכָל הַנְּחָשִׁים אַחֲרָיו", רוּצָה לומר
שֶׁהַמְּשִׁיךְ רַע בְּמִי שֶׁהוּא עֲדִיין בְּבַחֲנִית אַחֲרֵיכֵם.
וּמִלְחָמָה זֹו לֹא יָכוֹל לְהִיטֵב כִּי אִם בְּהִיטֵב "בְּדֶרֶךְ
בְּצִאתָם מִמִּצְרַיִם", מִה שֶׁאֵין בֶּן אִם כֶּכֶר בָּאוּ לְ"אַרְץ
טוֹבָה וְרַחֲבָה" – בַּחֲנִית פְּנִימִיּוֹת, לֹא הָיָה לוֹ מְקוֹם בְּלָל
לְהִלָּחֵם:

מִצְוֹת זִכְרִית וּמַחֲיִית עֲמֻלָּה וּפְדֻתָּהּ תִּצָּא

שֶׁהִיא הֶקְלִיפָה שֶׁכִּנְגַד הִדְעַת, לְמִרּוֹד בְּרִבּוֹנוֹ עִם שִׁיּוּדֵעַ
שֶׁהוּא רִבּוֹנוֹ וְשֶׁאֵין עוֹד זוּלָתוֹ בִּנְל.
וְכָאן מִצָּא מְקוֹם לְהִלָּחֵם, לְפִי שִׁישְׂרָאֵל לֹא הָיוּ עֲדִיין
בְּבַחֲנִית אֶתְהַפְּכָא, לְהִיטֵב מִדּוֹת שֶׁבָּהֶם מִצְד עֲצָמָן
נִכְסָפִים וּמִשְׁתַּקְקִים לְמַעֲשֵׂה הַטּוֹב, שֶׁאִם בֶּן לֹא הָיָה
יָכוֹל לְפַעוֹל בָּהֶם מֵאוּמָה לְהַמְשִׁיכָם לִצְד הָרַע, מֵאַחֵר
שֶׁהַטּוֹב – כְּמוֹ טֶבַע בִּנְפֶּשׁוֹ וּבְמִדּוֹתָיו, וְאֵינָן מִסְפִּימִים
בְּלָל לְנִטּוֹת אַחֵר חוּצָפָה שְׁלוֹ.
אָבֵל הֵן הִנֵּה הָיוּ בְּבַחֲנִית "אַחֲרֵיכֵם", שֶׁטְבָעִיּוֹת
מִדּוֹתָם נוֹטִים אַחֵר הַגּוּפוֹת, זוּלָתִי שְׂרוּצִים בְּאַלְקוֹת מִצְד
הֶהָכֵרַח שֶׁהִדְעַת מִכְרִיחֵם, כִּי מוֹחַ שְׁלִיט עַל הַלֵּב בִּנְל,
וְלֹא נִלָּחֵם, כִּי הָרִי כָל מִגְמָתוֹ – לְהַעֲזִיז אֶת הִדְעַת

ד.

הוֹד כ"ק אַדְמו"ר מֵרִנָּה וּרְבִנָּה שְׁמוּאֵל – אַדְמו"ר מוֹהֵר"ש

תּוֹרַת שְׁמוּאֵל – תִּרְל"ב

הֵם ג"כ כְּמוֹ בַחֲי' אוֹתִיּוֹת שֶׁהוּא עֵינֵן הַמִּשְׁכּוֹת וְכַנּוּדֵעַ
מֵעֵינֵן טִנְת"א, אֵךְ כִּי הֵם אוֹתִי' וְהַמִּשְׁכּוֹת מִבַּחֲי' תַעֲנוּג
עֲלִיּוֹן בַּחֲי' כִּי עֵמֶךְ מִק"ח מֵהַשְׁלֵמָה אִפִּי' מִבַּחֲי'
ח"ע, וְהֵינּוּ שֶׁהֵם אוֹתִי' וְהַמִּשְׁכּוֹת מִבַּחֲי' שֶׁעֲשׂוּעִי
הַמֶּלֶךְ בְּעֲצָמוֹת וְכִדְכִיתִי וְאֵהִי שֶׁעֲשׂוּעִי.
וְז"ע שִׁיר הַשִּׁירִים, כִּי שִׁירִים הוּא בַחֲי' חו"ב, שֶׁהוּא
בַּחֲי' תוֹשֵׁב"כ וְתוֹשֵׁב"פ, וְשִׁיר הַשִּׁירִים הוּא
בַּחֲי' הַמִּשְׁכַּת תַעֲנוּג עֲלִיּוֹן שֶׁהוּא בַחֲי' כֹתֵר כו', כִּי שִׁיר
הַשִּׁירִים הוּא ע"ד בַּחֲי' סְגוּלָתָא שְׁנֵי נִקּוּדוֹת לְמִטָּה
וְנִקּוּדָה א' לְמַעֲלָה שֶׁהוּא בַחֲי' כֹתֵר כו'. וְזֶשְׁאֲרוּ"ל כָּל
הַשִּׁירִים קוֹדֵשׁ וְשֶׁה"ש קוֹדֵשׁ קִדְשִׁים לְפִי שְׁקוּדֵשׁ
קִדְשִׁים הוּא ג"כ בַּחֲי' סְגוּלָתָא, קִדְשִׁים תְּרִין הֵם בַּחֲי'
חו"ב וְקוֹדֵשׁ קִדְשִׁים הוּא בַחֲי' כֹתֵר, וְלֹא שֶׁה"ש קוֹדֵשׁ
קִדְשִׁים. וְזֶהוּ מ"ש יוֹמָם יִצְוֶה ה' חֲסִדוֹ וּבְלִילָה שִׁירוּ
עִמִּי, כָּל הַעוֹסֵק בְּתוֹרָה בְּלִילָה הַקְּבִי"ה מוֹשֵׁךְ עֲלֵיו חוֹט
שֶׁל חֲסִד בְּיוֹם, וְהֵינּוּ שֶׁע"י וּבְלִילָה שִׁירוּ שֶׁהַתּוֹרָה נִק'
בַּחֲי' שִׁיר שֶׁהוּא הַמִּשְׁכַּת הַתַעֲנוּג בְּתוֹרָה שֶׁהוּא בַחֲי'
כֹתֵר, ע"י"ז הַקְּבִי"ה מוֹשֵׁךְ עֲלֵיו חוֹט שֶׁל חֲסִד בְּיוֹם שֶׁאֵז
נִק' הַתּוֹ בַּחֲי' תּוֹרַת חֲסִד וְזֶהוּ עֵינֵן הַמִּשְׁכָּה הָא'. וְאִח"כ
כִּתִּי אֲשֶׁר לְשִׁלְמָה הוּא בַחֲי' חֲתָן הֵב', דֵּהֵינּוּ שִׁיּוּמֶשֶׁךְ
מִבַּחֲי' חֵכ' וּבִינָה לְמִטָּה, שִׁיּוּמֶשֶׁךְ הַתּוֹרָה לְמִטָּה בְּבַחֲי'
מִדּוֹת כֶּשֶׁר פִּסּוֹל כו', וְזֶהוּ אֲשֶׁר לְשִׁלְמָה, אֲשֶׁר הוּא בַחֲי'
תַעֲנוּג שֶׁהוּא בַחֲי' בִּינָה לְפִי שֶׁהַתְּגָלוֹת עֲתִיק יוֹמִין הוּא
בְּבִינָה, לְשִׁלְמָה הוּא בַחֲי' מֶלֶךְ שֶׁהַשְׁלוֹם שְׁלוֹ שֶׁהוּא
מִחֲבֵר שְׁנֵי הַפְּסָלִים, שֶׁזֶהוּ מִדַּת הַת"ת שֶׁמִּחֲבֵר שְׁנֵי
הַפְּסָלִים, וְאֲשֶׁר לְשִׁלְמָה הוּא בַחֲי' ת"ת דֹּאִימָא שֶׁנַּעֲשֶׂה
כֹתֵר וְעַת"י לז"א כו', וְהֵינּוּ שֶׁע"י יִכּוּלָה הַתּוֹרָה

וְזֶהוּ שֶׁנִּק' תּוֹרַת חֲסִד, וְכַמ"ש פִּיה פִּתְחָה בַחֲכ' וְתוֹרַת
חֲסִד עַל לְשׁוֹנָה, וּמִקְשָׁה בַגִּמ' וְכִי יֵשׁ תּוֹרָה שֶׁל
חֲסִד וְתוֹרָה שֶׁאֵינָה שֶׁל חֲסִד, וְתִירְצוּ כֹאן שְׁלוֹמֵךְ לְשִׁמָּה
וְכֹאן שְׁלוֹמֵךְ לְשִׁמָּה, וְהֵינּוּ כְּשִׁלּוֹמֵךְ לְשִׁמָּה אֵז
נִק' תּוֹרַת חֲסִד, לְפִי שֶׁבְּעֵצֶם הַתּוֹרָה יֵשׁ בַּה עוֹנִשִׁים
וְדִינִים כו', אֵךְ כְּשִׁלּוֹמֵךְ לְשִׁמָּה שֶׁע"י נִמְשָׁךְ אוֹא"ס
בְּתוֹרָה, ע"י"ז נִק' תּוֹרַת חֲסִד שֶׁנִּמְתַּקוּ הַדִּינִים שְׁבָה כו'.
וְזֶהוּ מִשְׁאֲרוּ"ל עַל מֵה אֲבָדָה הָאֶרֶץ עַל שֶׁלֹּא בִּרְכוּ
בְּתוֹרָה, דֵּהֵינּוּ לְפִי שֶׁלֹּא הַמְשִׁיכּוֹ אוֹא"ס בְּתוֹרָה וְע"י"ז
אֲבָדָה הָאֶרֶץ לְפִי שֶׁבְּעֵצֶם הַתּוֹרָה הִיא בַחֲי' דִּין וִישׁ בַּה
עוֹנִשִׁים כו', אָבֵל אִם הָיוּ מִמְּשִׁיכֵי אוֹא"ס בְּתוֹרָה
מִמִּילָא לֹא הִי בַחֲי' דִּין כָּלֵל לְפִי שֶׁאֵז נִק' תּוֹרַת חֲסִד
כו'. וְזֶהוּ מִשְׁאֲרוּ"ל דוֹד הִי מִחֲבֵר תּוֹרָה שֶׁל מַעֲלָה
בְּהַקְּבִי"ה, וְהֵינּוּ שֶׁהַמְשִׁיךְ מִבַּחֲי' הַקְּבִי"ה שֶׁהוּא בַחֲי'
שְׁמוֹ הַגְּדוֹל בְּתוֹרָה, וְזֶהוּ עֵינֵן הַמִּשְׁכַּת וְא"י וְזֹאת
הַתּוֹרָה, דֵּהֵינּוּ לְהַמְשִׁיךְ אֶת בַּחֲי' הוֹא"י שֶׁהוּא בַחֲי'
הַמִּשְׁכַּת הֵקוּ בְּתוֹרָה שֶׁנִּק' זֹאת. אֵךְ הִנֵּה הַכַּח הַזֶּה
לְהַמְשִׁיךְ אוֹא"ס בְּתוֹרָה זֶהוּ ע"י"ז בַּחֲי' כָּלֵה שֶׁהוּא בַחֲי'
אֵין בִּיטוּל בְּמִצִּיאוֹת מִמֶּשׁ, דֵּהֵנָּה כִּתִּי וְהַחֲכ' מֵאֵין
תִּמְצָא, אֵין הוּא בַחֲי' כֹתֵר שֶׁהוּא בַחֲי' שְׁמוֹ הַגְּדוֹל,
וְכִי לְהַמְשִׁיךְ בַּחֲי' אֵין בַּחֲכ' זֶהוּ ע"י"ז אֵין שְׁלִמָּה
כִּשֶׁהוּא בְּבַחֲי' בִּיטוּל בְּמִצִּיאוֹת מִמֶּשׁ, וְע"י"ז נִמְשָׁךְ
אוֹא"ס בַּחֲי' אֵין בַּחֲכ' כו'. וְזֶהוּ שְׁדוּד הִי מִחֲבֵר תּוֹרָה
שֶׁל מַעֲלָה בְּהַקְּבִי"ה לְפִי שְׁדוּד הִי בְּתַכְלִית הַבִּיטוּל
לְאַלְקוֹת, וְלֹא הִי כִּכְחוֹ לְחַבֵּר כו'.
וְזֶהוּ מ"ש שִׁיר הַשִּׁירִים אֲשֶׁר לְשִׁלְמָה, דֵּהֵנָּה שִׁיר הוּא
בַּחֲי' נִגִּינָה שֶׁהוּא בַחֲי' טַעֲמִים, כִּי הִנֵּה הַטַּעֲמִים

מריתי, פי הוי' ופי סרסרו (פי' ירמי'), וכך כאן ישקני
מנשיקות פיהו היינו ב' בחי' פה, בחי' המשכה א'
שהוא בחי' המשכה בבחי' חו"ב, הקב"ה יושב ועוסק
בתורה, והמשכה שני' הוא בחי' המשכה מבחי' חו"ב
לבחי' מדות כדי שיומשך התורה למטה בגשמי' כו'.

איתא במד"ת כ' אמרו בני קרח (א)

בט"ד. תילי' סי' פ"ה ה'

לימשך למטה בגשמי' בבחי' יש כו', לפי שנמשכה
בבחי' מלך שלמה מלך שהשלום שלו שהוא מחבר שני
הפכים בחי' אין ויש כו', שז"ע חתן הב' בחי' וא"ו
השני תולדות מלא בשני ואו"ן כו'. וזהו ישקני
מנשיקות פיהו, ב' בחי' פה, וכמ"ש ביאשיהו כי פיהו

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים – המשך תער"ב

ובחודש הראשון, ועם שהנשמה היא רק חלק קטן
מהכלים מ"מ ה"ה בחי' אלקות דכלים כמ"ש בבה"ז
שם ובלקו"ת בהבחי' הב' דיונתי ובאגה"ק סי' כ' אלא
מעין בחי' אלקות בצמצום עצום וכעין הכלים די"ס
דאצי' כו' (ובהגהות לבה"ז הנ"ל שגם בהתהוותם
בבי"ע הן בחי' אלקות ממש), ובבה"ז שם שהן
מתאחדים עם הכלים כו' (ולכאור' צ"ע והלא מבו'
באגה"ק הנ"ל שכבר יצאו ונפרדו מהכלים כו', ובאמת
בהכרח לומר שהן בבחי' דביקות דאל"כ איך הן
אלקות, ואין לומר שדביקותם הוא בבחי' התחדשות
ממקורם בדרך רוי"ש כו' כמ"ש במ"א בענין החיות
האלקי המחי' את הנבראים כו', דזה שייך רק בהארה
לא בעצמי כו', וכאשר הנשמות הן בחי' דבר עצמי
בהכרח לומר שהתאחדות שלהם היא בבחי' דביקות
כו'. אלא צ"ל דכמו שהכלים הוא שנתהוו בבחי' מהות
דבר בפ"ע ומ"מ הן בבחי' דביקות רק שהוא בבחי'
דביקות שאינה ניכרת כו', כמו"כ הנשמות מהכלים הן
ג"כ בבחי' דביקות הבלתי ניכרת כו' וזהו שיצאו
ונפרדו כו' ומ"מ הם בבחי' התאחדות ודביקות כו'.
ולפ"ז י"ל דהנשמות גם שנעשו נשמות דבי"ע הן
בבחי' דביקות והתאחדות, דאל"כ איך הן אלקות רק
שהוא בבחי' דביקות הבלתי ניכרת כו', ומוכן שהוא
בבחי' העלם יותר מהנשמות דאצי' כו', ומ"מ גם הם
בבחי' דביקות כו'). וע"כ הקיום שלהם הוא בבחי'
קיום עצמי ולא כמו צבא מעלה דעם היות שהן חזקים
כיום הבראם שזהו כמו קיום דבר הבלתי נפסד, מ"מ
הקיום שלהם אינו קיום עצמי רק מפני כח הא"ס
שבהם דהיינו רצון הבורא כו', אבל נשמות שהקיום
שלהם הוא מצד ההתאחדות במקורם (אם בהאורות או
בהכלים), ושמשום זה הן אלקות, הרי הקיום שלהם
הוא קיום עצמי כו'. וכמ"ש במ"א בענין האור דהגם
דמציאותו הוא מן המאור ומזה הוא קיומו כו', שהרי

1 (פח) וכמו"כ הוא ענין המנין והמספר בנש"י שזהו
2 ג"כ מצד החשיבות וכדאי' במד"ר פ'
3 שמות פ"א שקולים ישראל כצבא השמים כו', וכידוע
4 דההשגחה על נש"י היא מש' הוי' דוקא, שהרי הנשמה
5 היא ג"כ נצחיות כמו צבא מעלה כו', וסיבת נצחיות
6 דנשמה היא למע' הרבה מסיבת הנצחיות דצבא מעלה
7 שהן בעצם נבראים וקיומם הוא רק מכח הא"ס שבהם,
8 וג"ז אינו בבחי' התלבשות בהם, וכידוע שא"א שבעל
9 גבול יהי' בו אור וחיות בלתי מוגבל כו', והכח הא"ס
10 שבהם הוא מחוץ להם שאינו מתייחד עמהם רק מקיים
11 מציאותם כו' וכמ"ש במ"א. אבל הנשמות ה"ה אלקות
12 ממש בעצם מהותם, וכמא' נשמה שנתת בי טהורה
13 היא דהיינו בשרשם באצי' וגם למעלה מאצי' וכידוע
14 הפי' דטהורה היא בחי' טה"ע כו' (ועם היות שבכ"מ
15 שרשם הוא מבחי' כח הגבול היינו בחי' גרמוהי בכ"מ
16 שמדברים בזה גם במדרי' שלפני הצמצום, שז"ע
17 מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר כו' וכמ"ש במ"א,
18 דדבר הוא בחי' הצמצום ומחשבתן של ישראל קדמה
19 כו' היינו בבחי' אותיות הרשימו שלפני הצמצום שזהו
20 בחי' כח הגבול שבא"ס כו'. מ"מ ה"ז בבחי' א"ס ממש
21 כו', ובאגה"ת פ"ד כ' דנשמות שרשן מש' הוי' וכמ"ש
22 כי חלק הוי' עמו כו'), וגם כמו שבאה בבי"ע שהיא
23 בבחי' נברא ה"ה ג"כ אלקות ממש כנודע ומבואר
24 במ"א (והיינו מפני ששרשה הוא מפנימיות החיות
25 כמ"ש באגה"ת, ע"כ גם בירידתה לבי"ע היא אלקות
26 ממש כו'). ובד"כ בריאת כל צבא מעלה הוא מבחי'
27 הדבור וכמ"ש בדבר ה' כו' וברוח פיו כו' ובריאת
28 הנשמה הוא מבחי' מח' כו'. ונמצא דסיבת נצחיות
29 הנשמה הוא מפני שהיא ממש אלקות דש' הוי' כו'
30 (והיינו לפמ"ש באגה"ת הנ"ל. וגם לפי המבו' בכ"ד
31 שהן מבחי' פנימיות הכלים היינו שהן חלק מבחי'
32 הכלים וכמ"ש בבה"ז פנחס על מאה"ז דרמ"ט ע"פ

27 דאתם היינו גם כמו שמלובשים בגופים הרי הם דבקים
28 בהוי' אלקים ע"י תורה ומצות כו', וגם שאו"ס מאיר
29 בהם בבחי' פנימית ממש בבחי' התאחדות ע"י תורה
30 ומצות כו'. וע"י הנשמות נראה ונגלה ג"כ אלקות
31 בעולם, וכמ"ש עדות לישראל שהן בחי' עדות על
32 הנסתר בחי' או"ס הסוכ"ע כו' וכמ"ש בלקו"ת ד"ה
33 אלה פקודי שזהו בחי' ש' הוי' שיש בכאו"א מישראל
34 כו' ובפניהם הם ניכרים כו', ובפרט דנש"י כל ענינם
35 הוא להאיר את העולם כמשנת"ל וית' לקמן בפרטיות.
36 וע"כ בנש"י למטה ההשגחה עליהם היא משם הוי'
37 דוקא כו', דבד"כ ההנהגה עמהם אינו ע"פ הטבע כ"א
38 משם הוי' שלמעלה מהטבע, ובוזה יש ב' אופנים אם
39 שההנהגה היא למעלה מהטבע לגמרי שזהו משם הוי'
40 ממש, או בדרך נסים נסתרים שהוא ענין רוממות הטבע
41 שזהו מבחי' רוממות הא"ס שבמל' כמשנת"ל (ד"ה אני
42 לדודי), והו"ע שם הוי' המאיר בשם אלקים כו'. וזהו
43 מ"ש השל"ה שע"י המספר הוא השראת השכינה
44 דהמספר הוא מצד החשיבות, דענין המספר בזה הוא
45 ההשגחה בבחי' גילוי אור שז"ע השראת השכינה כו'.
46 קיצור. והנה הנשמות הן ג"כ נצחיים, ומעלתם
47 למעלה הרבה מצבא מעלה, כי הם בבחי'
48 דביקות והן אלקות, וע"כ הן נצחיים בבחי' קיום עצמי,
49 וגם למטה ואתם הדבקים בה' ע"י תומ"צ, ואו"ס
50 מאיר בהם בפנימיות, ועדות לישראל, וע"כ עליהם
51 ההשגחה מש' הוי' אם למעלה מהטבע או בחי' רוממות
52 הטבע, וז"ע המספר שע"י הוא השראת השכינה.

בס"ד. ש"פ נח. תער"ג

1 האור הוא גילוי רצוני דברצותו ית' מאיר וברצותו כו',
2 ומ"מ כ"ז שהאור נמצא הוא בבחי' קיום עצמי דלהיות
3 שהאור דבוק בהעצם ה"ה מעין העצם וזהו שהוא
4 בבחי' אור ובחי' אלקות, וע"כ חיותו וקיומו הוא
5 בבחי' חיות עצמי וקיום עצמי כו'. וכן הכלים הגם
6 שאינם בבחי' דביקות היינו שאינם בבחי' דביקות
7 ניכרת אבל באמת הן ג"כ בבחי' דביקות מאחר שהן
8 אצי' והן אלקות, וגם שהכלים הן בבחי' דביקות
9 והתאחדות בהאור וכמא' איהו וגרמוהי חד כו' (וגם
10 יתפרש איהו על שרש ומקור הכלים בחי' כח הגבול
11 שבא"ס והוא בד"כ בחי' כח הא"ס להוות דבר שחוץ
12 לעצמותו כבי' וכמשית"ל פ', וא"כ איהו וגרמוהי חד
13 הוא בהתאחדות במקורם כו'), וע"כ גם הכלים הן
14 בבחי' קיום עצמי כו'. וכמו"כ הוא ג"כ בנשמות שהן
15 ג"כ אלקות ממש ומתאחדים במקורם, ע"כ הקיום
16 שלהם הוא בבחי' קיום עצמי כו', וז"ש הוא קיים ושמו
17 קיים כו' ומבו' במ"א שזהו בבחי' אורות וכלים כו',
18 וי"ל ג"כ הוא קיים בחי' העצמות שהוא חי וקיים לעד
19 שהרי מציאותו מעצמותו כו', ע"כ ושמו קיים בבחי'
20 קיום עצמי כאשר רצונו ית' הוא בבחי' גילוי אור כו',
21 וכסאו נכון הוא בחי' הכלים ונשמות שהן ג"כ בבחי'
22 קיום עצמי כו'). וגם בירידת הנשמות למטה ה"ה
23 בבחי' קירוב ודביקות בשם הוי' ע"י תורה ומצות,
24 וכמ"ש וירם קרן לעמו בחי' המשכה עצמיות דתורה
25 ומצות ועי"ז הם עם קרובו דקאי על שם הוי' כו'.
26 וכמ"ש במ"א, וכמ"ש ואתם הדבקים בהוי' אלקים

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)

1 "מה רבו מעשיך הוי' כולם בחכמה עשית מלאה הארץ קנייך!"
2 כמה גדולים מעשיך, ה' יתברך. בכל מעשיך רואים את החכמה. כל מה שנמצא בעולם, הכל שלך.
3 הגמרא² אומרת: וכשהיה רבי עקיבא מגיע לפסוק זה אומר מה רבו מעשיך ה'. יש לך בריות גדולות
4 בים ויש לך בריות גדולות ביבשה. שבים אילמלי עולות ביבשה מיד מתות, שביבשה אלמלי יורדות בים
5 מיד מתות.
6 הבורא ברוך-הוא נתן לכל נברא, הן אלו שהם מהיבשה והן אלו שהם מהים, את מקומם הנכון שבו
7 יחיו, בהתאם לטבע שהבורא ברוך-הוא קבע בהם.

- 1 זו כוונת הכתוב "מה רבו מעשיך ה'".
- 2 'רבו' אין כוונתו רק לריבוי בכמות, כפי שאומרים 'המון', אלא רבו משמעו באיכות, כבוד וחשיבות.
- 3 מעשי ה' בבריאת העולם והנהגתו, הם בחכמה אלקית, שמהכל רואים איך הכל הוא שלך, כלומר
- 4 שמהכל רואים אלקות, שזוהי כוונתו של הבורא בבריאת העולם.
- 5 אמנם, כל זה הוא אצל אנשים המתנהגים על-פי התורה והמצוות, שאצלם ישנה התגברות הצורה
- 6 על החומר.
- 7 צורה משמעה רוחניות, וחומר משמעו גשמיות.
- 8 התגברות הצורה על החומר היא, שכל עניניו הגשמיים, כאכילה, שתיה, לכוש והנהגת הבית, הם
- 9 על-פי התורה והמצוה.
- 10 אצל מי שצרכי הגוף הם העיקר, הרי זו התגברות הגשמיות על הרוחניות. ככל שהוא מתמסר יותר
- 11 לענינים הגשמיים, כך הוא נעשה מגושם יותר.
- 12 המחשבה, דיבור ומעשה שלו הם רק בגשמיות ולעיתים קרובות גם בתאוות שונות שהן נגד רצון ה'
- 13 יתברך.
- 14 כאשר הוא מתבונן בהתבוננות עם התעוררות עמוקה, בתכלית הכוונה של הבריאה ותכלית הכוונה
- 15 שלשמה ה' יתברך ברא אותו, בהכרח שנופל עליו מורא ופחד.
- 16 בגשמיות אנו רואים כי היראה הגדולה והפחד מפני מלך, הם מפני הגדולה והחזק של המלך,
- 17 שביכלתו לעשות הכל. ואחרי כל זה, גם המלך הוא רק בשר ודם.
- 18 אבל מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, הרי הוא חי וקיים ובמאמרו ברא את כל העולמות
- 19 והנבראים, גדולים וקטנים, בריבוי עצום, כמו שכתוב³ "מה גדלו מעשיך" וכמו שכתוב¹ "מה רבו מעשיך
- 20 ה'", ואת הכל ואת כולם הוא מחיה, שמהתבוננות זו תיפול עליו יראה ופחד.
- 21 קיצור. רבי עקיבא מבאר את החשיבות הגדולה של מעשי ה', שמכל הברואים רואים את גדלות
- 22 הבורא. המתעמק ב"מה רבו מעשיך ה'" ו"מה גדלו מעשיך ה'", מבין את תכלית הבריאה ואת בריאתו,
- 23 ובא לידי יראת שמים.

ב.

- 25 זהו שכתוב⁴ "את האלקים ירא", שמשם אלקים נמשך ענין היראה, כי שם אלקים הוא תוקף ויכולת,
- 26 כפי שכתוב בשולחן ערוך⁵, שכשאדם מזכיר את שם אלקים, עליו לחשוב את פירושו של 'שם' זה –
- 27 שה' יתברך הוא תקיף ואמין ובעל היכולת לעשות הכל בעליונים ובתחתונים, כלומר שהחזק של שם
- 28 אלקים הוא הן בעולמות הרוחניים והן בעולם הגשמי עם כל הברואים שבו.
- 29 החזק הוא, שהרבה שלוחים למקום⁶ – הן ח"ו באופן של יסורים, כפי שאנו רואים במוחש
- 30 שלפעמים ידידים טובים נעשים שונאים גדולים, והם רודפים זה את זה ברדיפות גדולות בדברים הנוגעים
- 31 לחיים ממש, שבאמת זהו בשליחות ה' יתברך;

(6) רש"י שמות טז, לב. כג, ז. בראשית רבה, פרשה י, ז.

במדבר רבה, פרשה יח, כב.

(3) תהלים צב, ו.

(4) קהלת יב, יג. וראה במאמר הקודם.

(5) אורח חיים סימן ה.

- 1 כפי שדוד המלך אמר⁷ "הוי' אמר לו קלל", היינו שכששמעי בן גרא קילל אותו, בשעה שהוא –
- 2 דוד המלך – סבל יסורים גדולים מידי אבשלום, הרי באמת זהו שה' יתברך שלח זאת עליו, רק שהדבר
- 3 עבר על ידי שמעי בן גרא;
- 4 כך גם בכיוון הטוב, הרבה שלוחים למקום – כשהנהגתו של אדם מוצאת חן בעיני ה' יתברך, אזי
- 5 אפילו מזיקים נעשים שלוחים טובים לבטל גזירות רעות.
- 6 כשאדם אינו מתנהג טוב, אזי מתנהגים עמו, ח"ו, במדת הגבורה, שזהו בגלל התוקף של שם אלקים,
- 7 שבגללו נעשית במילא היראה והפחד.
- 8 זהו⁸ שיראה היא "מפתחות החיצוניות", כי הדבר נובע מחיצוניות המלכות.
- 9 בספירת המלכות יש פנימיות וחיצוניות, כפי שאנו רואים בשלושת לבושי הנפש מחשבה דיבור
- 10 ומעשה.
- 11 מחשבה היא פנימיות, דיבור הוא חיצוניות, ומעשה הוא יותר חיצוניות מאשר הדיבור.
- 12 גם במחשבה עצמה יש פנימיות וחיצוניות.
- 13 פנימיות במחשבה היא כשאדם חושב על דבר שמאוד אכפת לו, וכשהוא חושב בדבר שלא אכפת
- 14 לו, הדבר נקרא חיצוניות המחשבה.
- 15 כשהוא חושב ענין שאכפת לו מאוד, אזי מאיר בו גילוי הנפש יותר מאשר כשהוא חושב ענין שלא
- 16 אכפת לו, שאז אור הנפש אינו מאיר בו בגילוי.
- 17 כך גם למעלה ישנה פנימיות וחיצוניות, כפי שאנו אומרים: "על כל שבח מעשה ידיך", שכאן מוזכר
- 18 ענין העשיה שהוא חיצוניות.
- 19 בשיר המלאכים אנו אומרים⁹ "כולם עומדים ברום עולם ומשמיעים ביראה יחד בקול דברי אלקים
- 20 חיים ומלך עולם", שזהו ענין הדיבור שגם הוא חיצוניות, אבל לא כזו חיצוניות כמו עשיה, היינו שהדיבור
- 21 הוא פנימיות ביחס לעשיה.
- 22 כללות הענין הוא, שההתבוננות בהארה האלקית המהווה ומחיה את העולמות ואת הנבראים, היא
- 23 מפתחות החיצוניות.
- 24 זהו שכתוב¹⁰ "והאלקים עשה שייראו מלפניו" – שם אלקים מעלים על שם הוי', כמו שכתוב¹¹
- 25 "שמש ומגן ה' אלקים".
- 26 כשם שעל השמש יש כיסוי, ומה שנראה לנו הוא רק הכיסוי ולא עצם השמש, כך גם שם אלקים
- 27 מכסה ומסתיר על שם הוי', והגילוי הוא שם אלקים שממנו נמשכת יראה שהיא מפתחות החיצוניות.
- 28 קיצור. הרבה שלוחים למקום, לטובה וח"ו גם להיפך. מחשבה, בכללות, היא פנימיות. דיבור ומעשה
- 29 הם חיצוניות. גם במחשבה יש פנימיות וחיצוניות. בדבר שלא אכפת מאוד זוהי חיצוניות. לכן ההתבוננות
- 30 בהתהוות היא מפתחות החיצוניות. יראה היא משם אלקים.

(9) בברכת יוצר.

(7) שמואל ב טז, י.

(10) קהלת ג, יד.

(8) ראה שבת לא, א. הובא והתבאר במאמר הבא [הערת כ"ק]

(11) תהלים פד, יב. ראה שער היחוד והאמונה פרק ד.

אדמו"ר].

ג.

1

- 2 אבל התורה היא "מפתחות הפנימיות"¹², כי על-ידי התורה נמשכת המשכה מעצמות אור אין-סוף
3 ברוך-הוא.
- 4 כתוב¹³: "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום".
- 5 אומרת על כך הגמרא¹⁴: "והיו הדברים האלה, בדברי תורה הכתוב מדבר". דברים משמע דברי תורה.
6 במתן-תורה נאמר¹⁵ "אנכי ה' אלקיך", וזהו¹³ "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום", שעל ידי
7 לימוד התורה ממשיכים את בחינת 'אנכי', שה' יתברך אמר בשעת מתן-תורה, כמאמר הידוע¹⁶ "בכל יום
8 יהיו בעיניך כחדשים".
- 9 כשלומדים תורה, דברי התורה הנלמדים צריכים להיות כדבר חדש לגמרי, ועל-ידי-זה ממשיכים
10 המשכה עצמית.
- 11 כשהמשכה היא משם אלקים, היא בהעלם והסתר, אך כשהמשכה היא על-ידי תורה, שהיא
12 המשכה משם הוי', אזי זה אור וגילוי ממש.
- 13 זהו החילוק¹⁷ בין כשה' יתברך מביט על בני ישראל בעין אחת, כלומר שהמשכה היא משם אלקים,
14 וכשהוא מביט בשתי עיניים, כלומר שהמשכה היא על ידי התורה שזוהי המשכה עצמית.
- 15 על-ידי המצוות יהיה קיום לאור התורה. כיון שהמצוות הן כלים לאור התורה, כמו שכתוב¹⁸ "כי נר
16 מצוה ותורה אור".
- 17 נר הוא הכלי המחזיק את השמן ואת הפתילה, שאז האור הוא אור המאיר. כך גם בנר מצוה ותורה
18 אור. המצוות הן כלים לאור התורה.
- 19 במצוות יש שני סוגי מצוות: מצוות עשה ומצוות לא תעשה.
- 20 הכוונה במצוות עשה היא, שהן כלים לאור שממשיכים על-ידי המצוה, ומצוות לא תעשה כוונתן
21 לזכך ולנקות כל דבר לא נקי, ולהסיר כל הפרעה שיכולה למנוע את המשכת האור על-ידי מצוות עשה.
- 22 למשל, דירת מלך או אדם גדול צריך תחילה לנקותה ולטהרה, ורק אחר-כך היא ראויה להיות דירה
23 לאדם גדול.
- 24 כך גם כדי שהעולם יהיה כלי לאלקות, כמאמר הידוע¹⁹ "נתאוו הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים",
25 יש לנקות ולטהר את העולם מכל דבר לא נקי, הן ב"סור מרע"²⁰, לא לעשות את האסור, והן בניקוי
26 המידות הרעות כמו כעס וגאווה, כפי שהגמרא אומרת²¹ שה' יתברך אומר על בעל-גאווה "אין אני והוא
27 יכולים לדור", שביעור הרע הוא על-ידי מצוות לא תעשה, וגם שעל-ידי עבודה זו ה' יתברך מחליש
28 ודוחה את כל ההפרעות לעסוק בתורה ומצוות.
- 29 היינו שלימוד התורה לבדו לא מספיק, וצריך להיות גם קיום המצוות, שרק אז מאיר אור התורה
30 באור נכון.

"הנה עין הוי'" (לעיל ע' 26).

(18) משלי ו, כג.

(19) תניא, תחילת פרק לו. ראה מדרש תנחומא, נשא טז. שם,

בחוקות ג. במדבר רבה, פרשה יג, ו.

(20) תהלים לד, טו.

(21) סוטה ה, ע"א.

(12) יבואר במאמר הבא.

(13) דברים ו, ו.

(14) ברכות יג, ע"ב.

(15) שמות כ, ב.

(16) ראה שו"ע אדה"ז, אורח-חיים סימן סא, סעיף ב.

(17) ראה מאמרים ד"ה "ועתה שמע" (לעיל ע' 16), וד"ה

- 1 חוזה כוונת המאמר²² "כל האומר אין לי אלא תורה אפילו תורה אין לו", שהאומר שהוא אוהו מלימוד
 2 תורה בלבד, אין לו גם תורה, כי עיקר אור התורה מאיר רק כשישנו קיום המצוות, כדברי הזוהר²³ "עשיה
 3 לעילא", שהמעשה בפועל הוא הדבר הנעלה ביותר.
 4 כתוב²⁴ "ולא המדרש עיקר אלא המעשה", הדבר העיקרי אינו הלימוד, אלא העשיה בפועל ממש
 5 היא הדבר העיקרי.
 6 על-ידי המצוות מאירה האמיתיות של מאור התורה, ובפרט על-ידי קיום המצוות במסירת-נפש, אבל
 7 התחלת העבודה היא להתעמק במה רבו מעשיך ה'.
 8 קיצור. התורה היא מפתחות הפנימיות להמשכה העצמית של "אנכי ה' אלקיך" שהתגלתה
 9 במתן-תורה, ואור התורה זקוק לכלי, נר-מצוה. מצות לא-תעשה מטהרת את העולם, מצות עשה ממשיכה
 10 את האור. עשיה לעילא בכלל ובמסירת-נפש בפרט.

מה רבו מעשיך הוי' (שבת ה'תש"ב)

(23) חלק א, קטו, ע"א. חלק ג קח, ע"ב.
 (24) פרקי אבות פרק א, משנה יז.

(22) יבמות קט, ב. ראה אגרת הקדוש ה' (תניא קח, ע"ב).
 וראה לקמן ע' 259.

ספר השיחות - ה'תש"ד בלה"ק

- 1 א. מורנו הבעל-שם-טוב חיבב מאד את היום
 2 השני של חג השבועות. מיד אחרי התגלותו של מורנו
 3 הבעל-שם-טוב, שאז הייתה ההתנהגות בזריות ועל-
 4 פי 'שולחן ערוך', 'קבלת שבת' בזמנה וכו', היה הסדר
 5 ביום שני של חג השבועות להתפלל בהשכמה ולערוך
 6 סעודה קלה, בה היו נוכחים מנין מהתלמידים כדי
 7 לברך על 'כוס של ברכה'. מאוחר יותר, באמצע היום,
 8 הייתה סעודה גדולה, בה היה מורנו הבעל-שם-טוב
 9 מתוועד ארוכות. כך היה מורנו הבעל-שם-טוב
 10 מתנהג עד יום הסתלקותו. המגיד ממזריטש הסביר
 11 טעמו של דבר, שהרי אלו הן עשרים וארבע השעות
 12 הראשונות שבני ישראל קיבלו את התורה, הרי שיש
 13 לחבב ביותר יום זה, ובפרט לדעת רבי יוסי שבז'
 14 בסיון ניתנה התורה¹, שזוהי מעלה נפלאה.
 15 ב. דובר אתמול בענין ערב ובוקר, שזוהי ההבדל
 16 בין יושבי-אוהל לבעלי-עסקים, ביושבי-אוהל באה
 17 בתחילה תפילת שחרית ולאחר-מכן קריאת-שמע
 18 שעל המיטה, ואילו בבעלי-עסקים באה בתחילה
 19 קריאת-שמע שעל המיטה ולאחריה תפילת שחרית.
 20 לכאורה, מה הנפקא-מינה אם קריאת-שמע שעל
 21 המיטה באה בתחילה או שהתפילה באה בתחילה,
- 22 בשני האופנים הרי עניינה של קריאת-שמע שעל
 23 המיטה הוא החשבון וה'בכנ' להיות טוב יותר. אלא,
 24 שבבעלי-עסקים זה בניגון של "איכה", וביושבי-אוהל
 25 זה בניגון של שירה.
 26 הוד כ"ק רבינו הזקן לימד את נכדו הרב"ש את
 27 טעמי הנגינה של תורה, נביאים וכתובים, וההבדלים
 28 שביניהם, קשה ביותר היה ללמוד טעמי הנגינה של
 29 תהלים. להוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש היתה
 30 לו נשימה ארוכה, בתקיעת שופר היה תוקע
 31 ב'תרועה' שבעים ושנים קולות, אף-על-פי-כן אמר
 32 פעם חצי פסוק בתהלים עם טעמי הנגינה, והדבר
 33 השפיע על לבו.
 34 ג. החשבון על המצב הרוחני של בעל-עסק,
 35 כשהוא קם בבוקר הוא חושב שהשי"ת הוא הרי זן
 36 ומפרנס את כל הברואים. בהמות, חיות ועופות,
 37 לכולם הוא נותן פרנסתם בעתם, ואילו האדם ש"כל
 38 העולם לא נברא אלא לשמשני"² צריך לעמול על
 39 פרנסתו, בחום הקיץ ובקור החורף. הרי למרות
 40 שכתוב³ "ששת ימים תעבוד", שניתנה רשות לעבוד,
 41 אך העבודה צריכה להיות רק כדי לעשות כלי לברכת
 42 הוי', ולדעת ש"ברכת הוי' היא תעשיר"⁴. אחרי

(3) שמות כ, ט. לר, כא.
 (4) משלי י, כב.

(1) יומא ד, ב.
 (2) קידושין פב, א.

וזאת חידוש בו מתן תורה, שהוא ראה את חשיבותו
של כל יהודי.
על יהודי יש להסתכל לא לפי כוחותיו הגלויים,
למרות שאין הוא שלם בתורה ומצוות, אך מצב
הכוחות הנעלמים כולם שלמים. יש רק לעזור לו,
להוציאו מהבוץ, להושיט לו יד ולהעמידו בקרן אורה
של תורה ומצוות.
ה'מנין' הראשון של אברכים שהיה להוד כ"ק
רבינו הזקן, לפני מאה שבעים וחמש שנים, בשנת
תקל"א, בוויטבסק, היה 'רזה' מאד. על 'מנין' זה נמנה
גם שואב מים, לא שואב מים מהצדיקים הנסתרים,
אלא כפשוטו, הוא היה רזה בתורה, השכלה, השגה,
הבנה או הסברה, אלא היה מוכן למסירות-נפש על
קיום מצוה בפועל ממש. הוא לא ידע את ההבדל בין
"יעבור ואל יהרג" לבין "יהרג ואל יעבור", אלא בכל
דבר הנוגע לפועל היה מוכן למסירות-נפש בפועל
ממש.
ומ'מנין' זה ישנם כיום ברוך-ה' מאות ואלפי
מניינים.
ה. החסידות היא העניין של חב"ד, מוחין. מוחין
משמעותם - לא להיות שלם עם עצמו. מדות בכלל
הן מְשִׁבִּיעוֹת, אהבה היא הרי גילוי אור, אפילו יראה
- מרווה, ואילו מוחין מרעיבים. כשיש לו את הנקודה
אין זה מספיק לו, הוא רוצה הבנה, כשיש לו הבנה
הוא רוצה השגה בכל הפרטים, לאחר-מכן הוא רוצה
עניין הדעת, העמקה, וכל זה מרעיב אותו.
החסידות גם מגדילה כל עניין. כמו בענין
התפילה, הפירוש הפשוט של "ברוך שאמר והיה
העולם" הוא "במאמר אחד נברא העולם", ואילו
החסידות רוצה לדעת בזה, מהו העולם ואיך הוא
נברא, ובכלל העניין של בריאה יש מאין, אלה הם
מהעניינים הקלים בחסידות, ויש בזה הרבה ביאורים
והסברים. כמו-כן בעניין של מדה לא טובה, הרי זו
לא סתם מדה לא טובה, אלא החסידות מסבירה
זאת, כפי שמוסבר ב'המשך חג השבועות' השנה,
במאמר ד"ה וכל העם רואים את הקולות, שכאשר
דוקרים את השני - אין הדוקר בכלל ברכת כהנים
והוא נזוף למעלה, ועל כך נאמר⁶ "מי ביקש זאת
מידכם רמוס חצרי, ידיכם דמים מלאו", וזאת גם
כשהוא מכאיב לשני שלא בכוונה. כך גם בעניין
התשובה, מוסבר הדבר בארוכה בחסידות, שענין
התשובה אינו עניין התעניות, אלא העיקר הוא מה
שמקבל על עצמו שלא ישוב עוד לכסלה.

החשבון בא ה'בכך' - שעליו להשתנות. הרי שבבעל-
עסקים החשבון של עבודת היום וה'בכך', הוא שלא
יהיה רע יותר. ואילו החשבון של עבודת הנפש
וה'בכך' אצל יושבי-אוהל הוא להיות טוב יותר.
אלה שרוצים להבין את העניין, הרי נאמר כאן
מספיק שאכן יכולים להבין.
בזמנים עברו, הייתה כל אימרה בבחינת לבוש.
את הלבוש מתאימים שיהיה ראוי ללבוש. כששמעו
פעם אימרה, התאים אותה כל אחד לעצמו. כל אחד
מצא באימרה איזו שייכות אליו, ואילו כיום מאזינים,
ומה גם שרושמים אותה ולאחר-מכן מעבירים זאת
לכורך וכורכים בשתי כריכות, והאימרה נשארת בין
הכריכות.
ד. שאלה:
מה פעל מתן-תורה במשה רבינו? מתן-תורה
בבני ישראל הוא גילוי עצמות אור-אין-סוף, ואילו
משה רבינו שהוא 'חכמה עילאה דאצילות' שבה
שורה אור-אין-סוף, הרי אין זה חידוש לגביו? גם את
העניין של תורה הרי ידע לפני-זה, שהרי קיימו
האבות את התורה קודם שניתנה, כמאמר רז"ל⁵
קיים אברהם אבינו כל התורה ואפילו עירוב
תבשילין, ומן הסתם למד אברהם אבינו עם יצחק.
יעקב הרי היה תלמיד בישיבת שם ועבר, ובירידתו
למצרים הוא היה ראש-ישיבה בגושן, הרי שידעו על
התורה גם לפני מתן-תורה, אם-כן מהו העניין של
מתן-תורה לגבי משה רבינו עליו-השלום?
תשובה:
מתן-תורה פעל במשה רבינו עליו-השלום לראות
את המעלה והחשיבות של כל אחד מישראל, גם של
איש פשוט. יו"ד היא ההתחלה של כל דבר. ראשית
התמונה בכל אות היא נקודה, שהיא יו"ד. האות יו"ד
היא נקודה בעלמא. היסוד בכל השכלה הוא נקודת
ההשכלה, אם-כן הרי מובן שהיו"ד היא העיקר.
בריאת העולמות העליונים והתחתונים היא
בשביל ישראל, התורה היא בשביל ישראל, קיום
המצוות שבתורה הוא רק לישראל, וכך גם אצל
הקב"ה נקראים בני ישראל בשם "בנים אתם", "עבדי
הויו", הרי שהכל הוא בשביל ישראל.
משה רבינו עליו-השלום היה חכם בעצם כוח
חכמתו, וליהודים הפשוטים לא הייתה מקודם בעיניו
שום חשיבות. שכן בחכם בעצם כוח חכמתו, מי
שאינו כך הוא נחות בעיניו מבעלי-חיים. כך גם היו
היהודים הפשוטים בעיני משה רבינו עליו-השלום.

44 ב'הלכות ברכות הנהנין', ומהאי טעמא חיבר את
45 'ברכות הנהנין' בראשונה. כשסיים את הלומדות, היה
46 נוהג תמיד לומר הלכה בנפש. באותו ויכוח אמר על
47 המשנה:
48 "השונה מים לצמא, אומר שהכל נהיה בדברו".
49 "מים" - תורה. מתי היא ההוראה, הבחינה, שהוא
50 שוקד ומתמיד בתורה, כאשר הוא "אומר שהכל נהיה
51 בדברו", כלומר, שבכל דבר הוא שומע את דבר הוי'.
52 היו שם הרבה מתמידים שהיו לומדים שמונה-
53 עשרה או עשרים ואחת שעות ביממה, וכאן בא הוד
54 כ"ק רבינו הזקן ואמר להם פירוש זה, הנה על-ידי-
55 זה המשיך אליו כמה מניינים אברכים לומדים
56 גדולים ובעלי כשרונות.
57 ח. דבר ברור אצלי שהשי"ת יביא את כל בני
58 הישיבה למחנה שלו, אך מדוע שיבואו מוכים
59 ומבווישים, כשהם יכולים לבוא חכמים כשחיוך על
60 פניהם.
61 אינני רוצה לדבר בקו השמאל, יותר טוב לדבר
62 בקו הימין, והעצה היא תורה עם יראת שמים.
63 ט. כ"ק אדמו"ר קרא ל'תמימים' הרבנים (רמ"ג,
64 רמ"פ ורד"ב שיחיו) ומינה אותם בתור בית-דין בכל
65 תוקף עוז, ואמר להם:
66 "אם ערבת לרעך"¹⁰, "רעך" זה הקב"ה, אם אתה
67 רוצה להמתיק את הקב"ה, "נוקשת באמרי פיך
68 תקעת ליר בפיך וגו'". עליכם ללמוד את דין ה'ערב'
69 ב'שולחן ערוך' חושן-משפט, עליכם לערוך אסיפות
70 בכל הישיבות הכשרות ולהשתדל שיהיו נוכחים בהן
71 כל התלמידים, ולומר להם מה שדובר לעיל: ברור
72 הדבר וכו' וכו' והעצה היא שלושה עניינים: א) תורה
73 עם יראת שמים, ללמוד כל יום חמשה-עשר רגעים
74 חסידות או מוסר. ב) הנהגה על-פי תורה, מה שהם
75 מוכרחים ללמוד לימודי חול, יהיה הכל על-פי תורה,
76 וכל הנהגה תהיה על-פי תורה. ג) שלכל אחד תהיה
77 קבוצה ללמוד אתם.
78 י. ישנו מנהג הרביים לומר תורה בחג השבועות
79 בסעודת החג, וכן לספר סיפור ממורנו הבעל-שם-
80 טוב.
81 חג השבועות תר"ד אמר הוד כ"ק אאזמו"ר
82 הרה"ק 'צמח צדק' תורה, וכן סיפור מהבעל-שם-
83 טוב. החסיד ר' הענדל לא הבין את ה'תורה', אך
84 החסיד ר' אברהם בער ירמ'ס ידע גם 'תורה' זו.
85 הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק 'צמח צדק' סיפר אז,
86 שהבעל-שם-טוב היה בתחילה הולך מישוב לישוב

1 הוד כ"ק רבינו הזקן חידש את עניין המסירות-
2 נפש על תורת הבעל-שם-טוב. אברהם אבינו פתח
3 את הצינור למסירות-נפש, והוד כ"ק רבינו הזקן פתח
4 את הצינור של מסירות-נפש על שיטת ותורת הבעל-
5 שם-טוב, שתהיה המסירה ונתינה לזה.
6 מה בין הכא להתם, מה ההבדל בין אירופה
7 לאמריקה. שם באירופה הייתה לכל אחד השאיפה
8 להתעלות, למדו בעצמם ושמעו מאחרים. מי שלא
9 היה יכול ללמוד בעצמו, לקח חתן בן-תורה. כולם,
10 הרב, המלמד, השוחט, הבעל-הבית, כל אחד רצה
11 להתעלות, ואילו כאן באמריקה רוצה כל אחד להיות
12 גס ונחות יותר.
13 ו. כל הנמצאים כאן צריכים לדעת את השליחות
14 המוטלת עליהם, לשם מה הגיעו לכאן.
15 אלה הסוברים שהם באו לכאן מטעמי הצלה -
16 הרי זו כפירה ממש בהשגחה פרטית. אין לנו יותר
17 תורה מאשר ליהודי אירופה, לא יותר יראת-שמים
18 ולא יותר זכויות. אדרבה, אלא באנו לכאן בשליחות
19 לעשות את אמריקה ל"מקום תורה", לא תורה
20 ודרך-ארץ, כי-אם תורה עם יראת-שמים בלי
21 פשרות.
22 זוהי גזירה מן השמים: אמריקה מוכרחה להיות
23 "מקום תורה". "אנן פועלי דיממא אנן"⁷, מוכרחים
24 אנו להאיר את היום, מבלי להתחשב בגזירות שעל
25 בני-תורה ובמניעות ועיכובים.
26 הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק הכריז באחת
27 ההתוועדויות: מאן דבעי לידע ידע, ומאן דלא בעי
28 לידע - יהיה ידע. כולם צריכים לדעת לשם מה
29 הביאה אותנו ההשגחה העליונה לארץ זו, הרי זה כדי
30 לעשות כאן "מקום תורה" בלי פשרות, כי-אם תורה
31 ויראת שמים.
32 אני תובע, ובכוחי לתבוע, את כל בני הישיבות
33 ללמוד תורה ביראת שמים, תורה בלי פשרות. יש
34 לדעת שעם בוץ לא מנקים, צריכה להיות תורה
35 תמימה.
36 "ולמדתם את בניכם"⁸, "בניכם" - הבנה, מסירה
37 ונתינה ללמוד עם כולם. פעם בהתוועדות אמר הוד
38 כ"ק אאזמו"ר הרה"ק: לקטו אבנים, רעביאטי דא
39 ראבאטו - זוהי אימרה רוסית שמשמעה: ילדים -
40 לעבודה.
41 ז. בויכוח השני שהיה להוד כ"ק רבינו הזקן
42 במינסק, ראו כולם את גאונותו הגדולה, דבר שעשה
43 רושם חזק על גאוני ליטא. הוא היה מדבר בעיקר

(9) ראה ברכות מד, א.
(10) משלי ו, א.

(7) עירובין סה, א.
(8) ראה דברים יא, יט.

לסילוק שכינה כביכול. בחג השבועות במתן תורה,¹⁰
 גם כן כתוב¹³: "במשוך היובל המה יעלו בהר", הרי¹¹
 שהיה צריך להיות עניין זה גם בכל חג שבועות,¹²
 שיעשו משהו לשם ה"במשוך היובל".¹³
 אלא העניין הוא, יום כיפור הוא רק בו ביום,¹⁴
 עיצומו של יום מכפר, שהעבודה של יום-כיפור¹⁵
 איננה יכולה להיות כל השנה, מה-שאי-כן חג¹⁶
 השבועות, קבלת התורה, צריכה להיות כל השנה,¹⁷
 וה"במשוך היובל" הוא נתינת רשות לקבלה.¹⁸

יום ב' דחג השבועות, בסעודה

ומעיירה לעיירה, קיבץ את כל האנשים הפשוטים¹
 וקירב אותם מאד. פעם אחת הקהיל את כל אנשי²
 הישוב, אנשים, נשים וטף, ואמר להם:³
 "אשרי תבחר ותקרב"¹¹, "אשרי" – ר"ת אמן יהא⁴
 שמי' רבא, למרות שישנן דרגות, "ישכון חצריך, ביתך,⁵
 קדוש היכלך וגו'" ככתוב ב'לקוטי תורה'¹², מכל-⁶
 מקום ב"אמן יהא שמי' רבא" כולם שווים. בכך הכניס⁷
 בהם הבעל-שם-טוב חיבה ל"אמן יהא שמי' רבא".⁸
 יא. במוצאי יום כיפור, ישנה תקיעת שופר, סימן⁹

(13) שמות יט, יג.

(11) תהלים סה, ה.
 (12) ד"ה כי תשמע בקול ס"ה.

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק פ"ז – חכמה יהודית ושנאה גויית

פרדיננד הראשון היה קתולי אדוק. אך הדבר לא הפריע לידידותו עם היהודי – חותנו של¹
 המהר"ל – ר' שמואל רייך. הוא היה גם ידידותי כלפי יהודים אחרים. ברם, הגיע גם זמן כזה²
 שמוחו של המלך החל להיות מורעל בשנאה ליהודים.³

בשנת שט"ז החלו הקתולים ברומא – לפי פקודת האפיפיור – לשרוף בפומבי את התלמוד⁴
 וספרי קודש יהודיים אחרים. האינקזיציה הריעה בקול ורוחה החלה להתפשט מרומא על-פני⁵
 העולם הקתולי הרחב. רוחה של האינקזיציה הגיעה גם לחצרו של פרדיננד בפראג. קתולים⁶
 פנטיים החלו להסית נגד היהודים, ופרדיננד המלך הניח את עצמו להיות מושפע מהם.⁷

בשנת שי"ז הזמין אליו המלך את מנהיגי יהדות פראג והודיע להם כי לקראת השנה הבאה⁸
 לא יחדש את כתב החסות שיש להם בממלכה, ולפיכך יהיה על היהודים לעזוב את בוהמיה,⁹
 מורביה ושלזיה – הארצות שהיו נתונות לשלטונם.¹⁰

ר' שמואל רייך, אשר ידע מראש את אשר זוממים שונאי ישראל, היה סבור שיש צורך לשחד¹¹
 אנשי חצר מסוימים. הוא ידע היטב אלו טיפוסים ניתנים לשיחוד, והיה מוכן לתת את כל רכושו¹²
 על מנת להציל את היהודים מדבר זה שהתקרב להיות גירוש.¹³

הוא התייעץ בעניין זה עם חתנו – המהר"ל. אך המהר"ל התנגד לכך. הוא סבר כי תהיה¹⁴
 זו סכנה גדולה ליהודים אם ישיגו את זכויותיהם להישאר בארץ, על ידי שיחוד שונאיהם.¹⁵

באותו זמן התארח בנו של המלך – הנסיך פרדיננד – הארכידוכס של בוהמיה, אצל¹⁶
 הארכידוכס יוהן ממורביה. שניהם – שהיו שוחרי אסטרונומיה – ניהלו ויכוח בבעיה מתמטית¹⁷
 חשובה אותה ניסו לפותרה. אך לא אף אחד מהמלומדים יכול היה למצוא את המענה הנכון.¹⁸

לכן החליטו שני הארכידוכסים, לְהִמָּר ביניהם, אשר מי מביניהם שיפתור את הבעיה, יהיה¹⁹
 אדונו הרוחני של השני – שלא הצליח לפתור את הבעיה. והשני יהיה "עבד" במישור הרוחני²⁰

- 1 לראשון – שפתר את הבעיה. הם הקציבו לכך חצי שנה, בה יוכל כל אחד להרוויח או להפסיד
- 2 בהימור זה.
- 3 בשובו לארמונו בפראג, כינס הנסיך פרדיננד את גדולי המלומדים אשר בסביבתו והציע
- 4 בפניהם את הבעיה המתמטית, אך לדאבונו הרי גם גדולי המלומדים לא מצאו פיתרון. כך עברו
- 5 חודש, חדשיים, שלושה, עד חמישה חדשים ולנסיך לא היה עדיין פיתרון לבעיה הנ"ל.
- 6 פרט לאחוזותיו שלו, היו לנסיך פרדיננד הארכידוכס של בוהמיה גם אחוזות שקיבל בירושה
- 7 מארכידוכס ידוע חשוך בנים.
- 8 אחוזות אלו כללו: מבצרים, עיירות, כפרים, טחנות־קמח, בתי אריגה, בתי מרזח, וכיוצא
- 9 באלה. מנהל אחוזות אלו היה יהודי מפראג בשם ר' משה יצחק סובל. הוא היה חשוב מאוד
- 10 בעיני בעליו הקודמים של האחוזות, ומאוחר יותר גם בעיני יורשו, הנסיך פרדיננד, בנו של המלך.
- 11 לאחר ההימור עם הארכידוכס ממורביה, ביקר הנסיך פרדיננד, באותן אחוזות הנזכרות לעיל,
- 12 ומובן מאליו, שהוא גם נפגש עם מנהלם היהודי משה יצחק. הלה הרגיש כי הנסיך מודאג
- 13 ממשו. הוא ביקש לדעת מה גורם לכך שהנסיך יהיה מודאג. ואמנם, הנסיך פרדיננד גילה לו
- 14 את כל המעיק על ליבו.
- 15 "נראה לי, כי פנית לכל המדענים שבעולם פרט למדענים יהודים" אמר לו ר' משה יצחק.
- 16 הנסיך פרץ בצחוק.
- 17 "מה יודעים היהודים בעניינים כגון אלו?" אמר הנסיך בנימה של לעג "יהודים יכולים
- 18 להתענות ולקונן על חורבן בית מקדשם. הם יכולים גם לחלום אודות הגאולה, הצריכה להגיע
- 19 – כפי דמיונם – באופן ניסי. אך איזה מושג יש להם בעניינים מדעיים?"
- 20 לר' משה יצחק – אשר הכיר את הנסיך מנערותו – היה מענה מוכן:
- 21 "יש לך הנחות יסוד מוטעות בקשר ליהודים" ענהו ר' משה יצחק "והאשמה מוטלת על
- 22 מִחֲנַף שהוא שונא ישראל. הוא סיפר לך על היהודים דברים אשר הם מופרכים לחלוטין. וודאי
- 23 הוא שהיהודים מקוננים על חורבן בית המקדש ועורכים הננו "תיקון חצות". מאמינים הננו גם
- 24 שגאולתנו תבוא בעזרת ה'. אך אין זה אומר שאין בינינו למדנים ומשכילים גדולים במדעים.
- 25 אם רצונך להיפגש עם מלומד יהודי גדול, יש לך אותו באישיותו של רב העיר פראג. אין חכמה
- 26 בעולם שאינו מתמצא בה".
- 27 "אם משוכנע הנך" ענהו הנסיך "שביכולת רב העיר פראג לפתור עבורי את הבעיה
- 28 המתמטית, הביאהו אלי. אך מבקש הנני ממך שדבר זה ייעשה בחשאי ובשתיקה. ואשר אף אחד
- 29 לא ידע מזה. היות ותהיה זו חרפה עבורי, אם ייוודע – שכדי לפתור בעיה מדעית – נזקקתי
- 30 לעזרתם של פְּנֵי עַם בּוֹר וְשֹׁפֵל כְּעַם הַיְּהוּדִי".
- 31 את הדברים האלו השמיע הנסיך בשלווה, ואף בנימה ידידותית, וכאילו לא הרגיש אשר
- 32 בכך פוגע הוא בכך־שיחו היהודי. ואמנם, ר' משה יצחק נעלב מדברים אלו עד עמקי נשמתו,
- 33 ולא נשאר חייב תשובה לנסיך.
- 34 "אדוני" ענהו ר' משה יצחק "לולא ידעתי כי הנך אדם ישר ונכון, ובאופן כללי הנך בעל
- 35 לב טוב ומידות טובות, הייתי מגיע למסקנה כי חורץ הנך דינם של בני אדם מבלי להכירם, ללא

1 כל שמץ של היגיון ובלי הוכחות. דבר זה גרוע שבעתיים כאשר מדובר לא באנשים יחידים, כי
2 אם בעם שלם. כיצד מסוגל הנך להביע דעה על יהודים, בשעה שאינך מכירם ואינך יודע דבר
3 על חייהם ועל תורתם?! מגרונך מדברת השנאה של הכמרים וחבריהם לשנאת ישראל, שנאה
4 שאין לה כל בסיס מלבד קנאה פשוטה. הפחות שבִּישׂרָאֵל יודע יותר מטובי כמריך".

5 ר' משה יצחק סובל החל להסביר לארכידוכס כי הוא הולך שולל אחרי הכמרים שאינם
6 יכולים לסלוח ליהודים על שהם שומרים אמונים לתורתם והם עומדים ברמה השכלתית ומוסרית
7 גבוהה יותר מהם.

8 "ומדוע תראה ביהודים עם שפל, בשעה שהם מוכנים לעסוק בכל עבודת פרך, כדי להשתכר
9 לפת לחמם?" החל ר' משה יצחק לטעון בחום "ומדוע תסתכל עליהם כעל בורים, בגלל שהם
10 מקדישים זמנם לתורה ועבודה ה' מי כיהודים אוהב עמל ועבודה – מחד, ומי מבלה כמוהם
11 את שבתותיו וחגיו בצורה רוחנית נעלית כזו?"

12 כאן לא יכול היה הנסיך להבליג יותר, ופרץ ברצף טענות נגד היהודים, כאילו להוכיח כי
13 הצדק עימו, ויודע הינו על מה הוא מדבר:

14 "היהודים הינם אנשי בצע" אמר הנסיך "הם אוהבים כסף, וכולם עשירים מאוד".

15 ר' משה יצחק החל להסביר לנסיך שהוא טועה. אצל היהודים נמצאים יותר עניים מאשר
16 אצל עם אחר. אך ההבדל נובע מכך, שהיהודים – אפילו העניים ביותר – חיים בחשבון, ואינם
17 פזרנים. בידעם תמיד, שיכולים להיות זמנים פחות טובים, חוסכים הם תמיד ליום המחר.
18 לעומתם, הגויים הינם בזבזנים, וכאשר הם כבר מרוויחים משהו הרי מנצלים את כספם לשכרות
19 והוללות. אינם חוסכים מאומה ליום המחר. ולכן נדמה תמיד לגויים שהיהודים מפוטמים בזהב.

20 בחדא מחתא הוכיח ר' משה יצחק לנסיך, שבעלי-מלאכה יהודים ואפילו סוחרים זעירים,
21 חייבים תמיד לעמול קשה עבור לחמם ועם כל זה מוטלים עליהם מסים כבדים.

22 "ולמרות כל זאת" סיים ר' משה יצחק את דבריו ודמעות בעיניו "הרינו בעיניך עם שפל
23 ובור!"

24 הארכידוכס הרכין את ראשו. הוא היה מזועזע מדברי מנהלן היהודי של אחוזותיו.

25 ר' משה יצחק ניצל הזדמנות זו, והמשיך הלאה בטענותיו כלפי הארכידוכס:

26 "אין לך כל מושג לגודל הטרגדיה שפקדה אותנו. לא די בכך שהוגלינו מארצנו, חייבים
27 הננו לנדוד ברחבי תבל, ובכל מקום להקריב את כוחותינו לאחרים, למלא אוצרות זרים, ובכל
28 עת מצוא גוזלים מאיתנו את שארית רכושנו, ומגרשים אותנו כליל מהארצות אשר מתגוררים
29 הננו בהם, כאילו היינו פושעים! הנה, עומדים הננו עתה לפני הגזירה לעזוב את בוהמיה, מורביה
30 ושלזיה, מקומות בהם חיינו מאות שנים והעשרנו את יושביהם. עם זאת אין אנו מתלוננים כלפי
31 אלה שגוזרים עלינו גזירות אלה, כִּי-אם מתאוננים אנו על עצמנו, על העונש הקשה שאבינו
32 שבשמים מעניש אותנו, עקב כך, שאין אנו שמים לב לשוב אל ה' באמת ובתמים, כפי שהעיד
33 בנו נביאנו הראשון – משה רבנו – ואחריו כל נביאנו בשם הא-ל יתברך".

34 "האמן לי אדוני כי לא אני ולא שאר אחי דואגים לפרוסת לחמנו. חכמי התלמוד אמרו:

35 "מאן דיהיב חיי – יהיב מזוני", אותה פרוסת לחם זעומה שאנו אוכלים במדינה זו, בחסדי השם

- 1 יתברך, נאכל גם במדינה אחרת. אבל למה מגרשים עם חרוץ? ! – הרי הלב מתפלץ על עיוות
- 2 הדין באופן גס ואכזרי כזה" סיים ר' משה יצחק את דבריו.
- 3 הנסיך ישב נדהם, וכעבור זמן מה אמר: "זה כשלושים שנה שהנני מכירך, ומעולם לא
- 4 שמעתי ממך ביטויים חריפים כאלה".
- 5 "אחרי שנתקבלה הוראת המלך בדבר גירוש היהודים" – השיב ר' משה יצחק – "החלטתי
- 6 שבהזדמנות הראשונה שאפגש איתך, עלי לפקוח את עיניך על מצבם המוסרי של עמיתך, וכן
- 7 על מצבו המוסרי של הכומר המתיימר ב"קדושתו" וב"אהבתו" אליך, ושבע תועבות בליבו.
- 8 חמישים שנות עבודתי באחוזה אדוני הנסיך הגדול והישר באדם, שקירב אותי ואת אחי
- 9 היהודים ולא פעם ושתיים הגן על כולנו, להציל אותנו ואת נשינו וטפנו מידי היזואיטים שואפי
- 10 הדם – מחייבות אותי לעשות כל אשר ביכולתי כדי להציל את טוהר עדינות ליבך מלהתגאל
- 11 בְּמִי הרפש של העדה הרעה, עדת האצילים והנסיכים שנלכדו בפח הנוכלים.
- 12 בדברי האמורים מילאתי את חובתי המוסרית כלפי אדוני הנסיך הגדול רב התשכחות,
- 13 וכלפיך אדוני, תיבדל לחיים טובים. רק עתה נגולה מעלי אבן מעמסה שהעיקה על לבבי זה
- 14 כחמש-עשרה שנה, מאז היותך לאיש בן עשרים שנה, מחשש שמא גם אתה, אדוני תם הלב,
- 15 תילכד חלילה בפח, ועתה רווח לי.
- 16 אתה אדוני צלח ורכב על דבר אמת, ויעזרך אֵל-עולם".

אגרות קודש

ב"ה ב' ר"ח שבט פ"ב

כבוד ידידי עוז הג' הנעלה והנכבד, ווי"ח
אי"א מוה"ר חיים שי

- 16 בית דפוס ראם בוילנא, הם האדונים, גארדאן, כחן,
- 17 ובעזפאלאוו, ואבקשה מהם נדבה בעד תלמידי התלמוד-
- 18 תורה'ס בסכום סידורי תפלה, חומש ותהלים, (לא חפצתי
- 19 להכביד עליהם, ולכן כתבתי מספר מועט לפי ערך
- 20 הנדרש). ואקבלה מהם מענה, כי חפצים הם למלאות
- 21 הבקשה, אך כמובן לא בפעם אחת. ומוסגר בזה העתק
- 22 מכתבי אליהם, והעתק תשובתם עליו.
- 23 דעתי כי צריכים לרכז במאסקווא, ועד מהרבנים הרב
- 24 ר' אהרן שי, ר' שמעון שי, והרב ראבינאוויטש, אשר
- 25 הם יקבלו רשיון מאת הממשלה, לקבל תמיכת ספרים,
- 26 אנוכל, הלבשה וכסף בעד התלמידים העניים, הלומדים
- 27 בתלמוד-תורה'ס העבריים, שבמרחבי המדינה. ולמען
- 28 שתהי החלוקה ישרה, כלומר לפי ערך הדרישה, לזאת
- 29 נתן להם רשיון להתדבר בכל המקומות, לידע בכל מקום
- 30 שנמצא שם תלמוד-תורה'ס, איך מעמדה, וכמה תלמידים
- 31 עניים ימצאון שם, ואז יוכלו לקבל השפעה מרובה בעזה"י
- 32 משאר הארצות החפצים לעזור להילדים העניים
- 33 שבמדינתנו, המתגעג[ע]ים אל התורה. והנני מעתיק בזה
- 34 שני מכתבי, אשר כתבתי למכירי באשכנז, האדון מר יעקב

- 1 שלוי וברכה,
- 2 ראשית כל אברך את ה', שהחיינו וקיימנו להתבשר,
- 3 מבשורת שלוי הספרים, ספרי קדש, ותודה רבה על הטע"ג
- 4 שהחיי את נפשי בזה. והנני חושב אשר בעזרתו ית'
- 5 צריכים להשתדל לקבלם אי"ה. ואצלי נמצא רשימה
- 6 ממשקל כל ארגו וארגו, וגם נרשמו הנומערין, והספרים
- 7 העתיקים ביותר, נמצאים בארגזים מיוחדים, ואם אוכל
- 8 עתה למצוא הרשימה אתיק אי"ה, ואשלחנה לידידי.
- 9 ועתה אדברה בהנוגע לכולנו יחדיו. הנה מצב מדינתנו
- 10 במחסור ספרים וכמו סידורי תפלה חומש, תהלים,
- 11 ומכ"ש ספרי הגמרא ופוסקים, נורא הוא, וגם מי שיכול
- 12 לשלם במחיר גדול כבד להשיג, ובפרט לבני עניים, שאין
- 13 יכולים לשלם מחיר גדול, ולזאת בכל החדרים והתלמוד-
- 14 תורה'ס הדוחק גדול במאוד.
- 15 וכאשר התבוננתי בזה, מצאתי לנכון לכתוב לאדוני

עדת ישראל שבעיר ויטעבסק, חפצה ליקח על חשבונה
בין אחר לתת תמורת הבית] הכנסת ומיאנו. והיאומן
בארצות כי יסופר דבר כזה, שהוא נגד החוק, וגם בעת
המלחמה לא נגעו בהבתי כנסיות ומה גם עתה.

בעיירות אחדות בפלך מינסק סוגרים את החדרים
והתלמוד-תורה'ס (כן הודיעוני וכותבים לי אשר הרה"ג
שליט"א דמינסק אמר, לשואליו, שאין לו שום עצה לזה),
וכולנו יודעים את החוק, אשר כל אחד ואחד יכול ללמוד
את בנו, כאשר יחפץ, ויכולים להחזיק מלמדים ותלמוד-
תורה'ס, רק שאינם יכולים לדרוש שום עזר מאת
הממשלה, ורק ע"ח עצמן יכולים להחזיק ת"ת כאשר
יחפצו. אמנם שם בטח נמצאו איזה מהחפשים לגמרי
(אשר בכל עת סבלנו מהם שהיו חפצים לנקר את עין
הימין, ולעשות נקמות בתורתנו וילדינו), והם עושים בכח
השלטון העירוני, והשלטון אינו שם לב כלל לזה.

מי האשם בכל אלה, אנחנו, אלו שבידינו בעזרתו ית'
לעשות. איה הם כל הרבנים והבע"ב הנכבדים ש' שהיו
על כמה וכמה אסיפות, וכחיוס אין איש. אבירי הרועים
עלו השמימה, ואנחנו כשיות נדחות ח"ו. ומה יהי' אחרית
דבר זה, ומוזמן לזמן יודחה ח"ו כמה עניינים נשגבים, ולא
נמצא אחר זמן כל מאום.

לזאת בהכרח להשית עצות בנפשינו להקים לנו דבר,
חברה או אגודה, אשר בעזרתו ית' נוכל עמוד, וכל עניני
הדתיים יהיו בטוחים בעזרתו ית', ואשר יתנהגו בטהרה,
כראוי.

עוד זאת לדעת, כי נשתנו העתים. בימים ההם
העסקנים הציבוריים, כבוד הרבנים ש' בעת בוא אסיפה
והתועדות, היו יכולים לבוא על שבוע או שנים. כחיוס,
יום לשנה יחשב. כבד הנסיעה, גודל ההוצאה בנסיעה,
והעיקר ואיך יסדר בביתו, והיכול לעזוב את ביתו על שני
שבועות או שלשה, כי בהיותו בביתו, ישנו הכנסה בירור
דברי מסחר, או עושה מסחר בעצמו (אשר לדאבון לבבינו
רוב הרבנים נהיו לבעלי מסחר) או משיג גמ"ח, ומי זה
יוכל לערוב וליקח על עצמו אחריות דבר כזה.

כללו של דבר קשורים אנחנו בידינו ורגלינו, באופן
שלא נוכל להזיז אחד מאברינו, ואויבנו גוזזים אותנו ר"ל,
ואוכלים אותנו בכל פה. שם לקחו בית הכנסת וחיללוהו
לבית לימוד, שם סגרו חדר ותלמוד תורה, ושם נכנסו
בגבול המקוה ויסגרוה. ידו פרש צר בכח אדיר, ואין אומר
השב עמוד.

הנסיון הראנו כי במקום שעמדו אנשי העיר לנגד בכח
גדול (ובטח שם המנגדים חלשים ת"ל), הנצחון הי' על
צדם. וכמו בעיר פאלאצק יצאו אחדים מהחפשים (עוד

ראזענהיים מפראנקפורט, עורך האיזראיליעט, וידידו
הרב ר' פנחס כהן, היו"ר לאגודת ישראל בעיר וילנא, אשר
יש להם השפעה מרובה, על מהלך עניני היהדות, ובהכרח
לעמוד עמם בהתקשרות.

בשבוע העברה, קבלתי מכתב ידידי הג' ר' נחום ש'י
ראבינאוויטש, היושב עתה באשכנז, בבאד האמבורג, והוא
איש נכבד, עסקן ציבורי (עסקן עירוני, כלומר במקום
מגורו בקרעמענטשויג, הי' עושה הרבה בעניני העיר, ויש לו
חוש לעבוד בציבוריות), ובמכתב יודיעני משלומי, ואשר
מתראה הוא עם הרבה מנכבדי מדינתנו אשר לרגלי סבות
שונות נסעו.

ואני זה זמן כבר, שהנני חושב, אשר צורך גדול,
ואופן נחוץ הי' לבוא בדברים את עשירי גבירי מדינתנו,
אשר בכל עת היתה ידם ולבם פתוחה, ולרגלי טבע
פתיחות נדיבות לבם, האחד מהם יכרע, הרבה אשכנזים,
צרפתים, ובריטאנים.

עתה כאשר נודעתי מקום ישיבת ר"נ ש'י הנ"ל, ערכתי
לו מכתב מענה, וגם כתבתי מכתב כללי לגבירי עמינו, בני
מדינתנו, אשר יקחו חלק בהחזקת התורה במדינתנו,
ובפרטיות ירא[ה] ככל האמור, בהעתקת המכתבים לר"נ
ש'י והכללי.

ובהכרח הדבר שיהי' התקשרות עם חו"ל ואז בעזה"י
היו מביאים תועלת רב, דבר אשר אי אפשר לשער מראש,
רק כאשר יעמידו את ההתקשרות באופן הבריא.

במדינתנו, נעשים דברים איומים, אשר הממשלה
אינה חפצה בזה כלל, ואין בזה שום חוק כל, והוא נעשה
באחד משני הפנים, אם שהממשלה העירונית מתנהגת
עפ"י רצון אחדים, ממנגדי הד"ת, והחכ"י, או שאחדים
ממנגדי הדת מוציאים מאפלה איזה חוק ישן, או
שמוציאים מעצמן חוק זה, ותולים א"ע בהממשלה, ובכח
שלטון העירוני עושים מעשים נוראים.

למשל בעיר וויטעבסק, עיר ואם בישראל, לקחו את
הביהמ"ד הגדול והישן העומד בין כמה וכמה בתי
מדרשים, זה רבות בשנים, ידענו עפ"י השמועה[ה], כי
בביהמ"ד הזה הנה בשנת תק"ע, אמר כ"ק אדמו"ר
הגדול והזקן זצוקלה"ה נ"ע זי"ע, דרוש חסידות, ולסימן
קבעו אז רושם השנה תק"ע באחד מכותלי הבית, ואף כי
היום מתפללים בו נוסח אשכנז, ואצלו סביבו, כמה בתי
מדרשים, ולקחו את בית הכנסת הלזו, בשביל
א[נ]וניווערזיטעט. הישמע עול כזה. וכאשר הרב מעדאליע,
והרב מטע"מ מר מלמד, ואחד מנבחרי הפועלים, ועוד אי
אשר שכחתי את שמו הטוב (כמדומה מר ואלפסאן) יצאו
נגד זה, קנסו אותם, בישיבת מאסר, ולא הועיל מאומה.

37 ספק פועלים רושם טוב על כללות תום וחוסן ישראל. אבל
38 לא באלה עוד יושע הכלל כולו, ובהכרח בעזרתו ית'
39 לעשות ולהתעסק בעניני הכלל, מה שנוגע בחיי הלאום
40 כולו, ודרוש (אָרְגָן) מרכז כזה, אשר בו יקובץ הכל, ואשר
41 יהי מאושר מאת הממשלה.

42 ובוזה הנני לגלות דעתי, לו (ואשר יוכל ספר רק לאחיו
43 ידידי ר' אהרן שי ולא יותר, למ[חיו] ר' שמעון שי
44 יאקובסאן (אשר איליו הנני כותב ביחוד, רק דברים
45 אחדים, והשאר יקרא במכתב זה)). חפצי ליסד מכ"ע
46 (שבועי, ומפני מצב הזמן הנוכחי יהי בתור אגרת פתוחה)
47 בשם "התורה" אשר יהי מוקדש רק לעורר על התורה
48 ללמוד תורה כמסורת אבות בחדרים, תלמוד תורה,
49 ישיבה, שיעורי ערב, ולהשתדל לאחד התלמוד תורה'ס,
50 התאחדות הרבנים. ומשאלי הי' לקבל רשיון על
51 "רעליגיאזנע קאמיסיע בכל מרחבי מדינת רוסיא", אשר
52 המרכז יהי במאסקווא, ולחברי המרכז, כל רב בעירו (רב
53 אשר יקבל את תעודתו באמת כו') בלי חוות דעה,
54 והרבנים הפלכים יחשבו לבעלי דעה (ג"כ כאלו אשר כנ"ל
55 וי"ש), והמרכז יהי מששה שבעה רבנים קבועים, אשר
56 בהכרח כי יתאספו (לא פחות פעם בשלושה חדשים), והועד
57 התמידי יהי מג' רבנים. בתור עוזרים יוקחו בעה"ב
58 ועסקנים (ארטודוכסים), אשר להם יהי רק רשות ליעץ,
59 ולא להחליט.

60 והנני מבקש את ידידו אשר יתדבר עם ר"ש שי הנ"ל
61 (וכן הנני כותב לו בזה ויצרפו את אחיו ר' אהרן שי)
62 להתיישב בזה לחקור ולידע את הענינים, במהלכי
63 הפוליטי, כמדומה, וכמו שאומרים לי היודעים בזה
64 (והמומחים ובקאים) שבקל יושג רשיון על זה בעזה"י
65 (ועוד כתבתי בזה לידידי ר"ש שי הנ"ל), והנני מבקש כי
66 את חו"ד יודיעוני בהקדם האפשרי ע"י נוסע דוקא, ולא
67 ע"י פאסט בשו"א, ויהי כל זה בהעלם דבר, כי הידיעה
68 בענינים כאלו ח"ו מקלקל ח"ו.

69 והיו ברכה ושלו' כאו"נ והדו"ש ידידו עוז מברכו
70 בכט"ס,

71 י"י ש"ס בן מו"ר . . . ש"ס

1 בקיץ העבר כאשר היעווי סעקצי עשתה שמות בארץ
2 לסגור התלמוד תורה והחדרים, אז יצאו כל אנשי העיר
3 ברעש והמולה נגד השלטון העירוני, אשר ראה כי אחרית
4 דבר עצתם הרע לא יקום, ויחליטו מבלי עשות מאומה,
5 ועתה ת"ל תלמוד תורה מתנהג בטוב, כן החדרים
6 מתנהגים בסדר הראוי, ולומדים שם ת"ל כששה מאות
7 תלמידים.

8 אמנם הענינים אינם יכולים להתחשב עם ענינינו
9 הפרטים אם יכולים אנחנו או בלתי יכולים, אם שבעים
10 אנחנו או ח"ו רעבים ללחם. הענינים הולכים מיום אל יום
11 קדימה, ומצדינו אין איש עושה, וה' הוא יודע מה יהי
12 אחרית דבר זה.
13 עלינו לזכור כי מדינתנו כמעט אשר היא היחידה
14 בתבל בתום היהדות, יהודים כשרים בעלי תורה כבימי
15 קדם, מיט דער אידישער הייליקער ווארימקייט . . .
16 והאחת היא מדינתנו.

17 מובן הדבר אשר בכל מדינה ומדינה ימצאון יראי
18 אלקים שומרי מצוה ומחבבי תורה, ומכ"ש להחזיק
19 מסורת אבות, בזה אין ספק כלל וכלל, אשר באמיתות
20 הדברים העיקרים באהבת התורה והחכמה נפלאים בני
21 ה' עליהם יחיו, אשר גם החפשים לגמרי מתפארים באבות
22 אבותיהם כי היו רבנים גדולים, כל אשר לו יתן העברי
23 בעד תורתו, וכאמור במדרש ע"פ ראשך עליך ככרמל כו',
24 הרשים (עניים בדעת) שבך חביבים עלי מאלי' שעלה בהר
25 הכרמל, והריקנים שבישראל מלאים טוב, רק צריכים
26 לנהלם, לעוררם, לאגדם, להיות כולם כאחד בעד התורה,
27 ובעד שמירת הדת.

28 יושב הנני מרחוק, מסובב בעניני, שגם הם עניני שמים
29 וחפצי אלקים, משתדל הנני בכל עוז כחי, בהרבצת
30 התורה, הנני בא בכתובים את ידידנו אנ"ש שי ומעוררם
31 בכל מקום ומקום, כפי אשר יד שכלי [וכוחי מגיע, והנני
32 סובב הולך על העירות במכתבים גלויים, לכל תלמידיו
33 התמימים שי אשר מהם ת"ל הרבה רבנים שובי"ם
34 מורים ומלמדים, סוחרים ובעלי קנין, וכל אחד ואחד לפי
35 ערכו עובד מאהבה וביראת שמים ככל אשר יוכל, אשר
36 ככוכבי שמים מאירים פעולותיהם הטובות, אשר בלי

מבלי הבט על מעמדו ומצבו בגלוי לא שייך להפריד חס-ושלום בין יהודי לתורה.

משיחות שבת פרשת ויחי (ועשרה בטבת ייהפך לשמחה) ה'תשנ"א

פרשת ויחי

מז כ ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויהי ימי־יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה: כז ויקרבו ימי־ישראל למות ויקרא א לבנו ליוסף ויאמר לו אם־נא מצאתי חן בעיניך שים־נא ידך תחת ירכי ועשית עמדי חסד ואמת אל־נא תקברני במצרים: כח ושכבתי עם־אבתי וינשא־תני ממצרים וקברתני בקברתם ויאמר אנכי אעשה כדברך: כט ויאמר השבעה לי וישבע לו וישתחו ישראל על־ראש המטה: פ (לז) **מח** א ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף הנה אביך חלה ויקח את־שני בניו עמו את־מנשה ואת־אפרים: ב ויגד ליעקב ויאמר הנה בנך יוסף בא אליך ויתחזק ישראל וישב על־המטה: ג ויאמר יעקב אל־יוסף אל שדי נראה־אלי בלוי בארץ פגען ויברך אתי: (ישראל) ד ויאמר אלי הנני מפרך והרביתך ונתתיך לקהל עמים ונתתי את־הארץ הזאת לזרעך אחרך אחזת עולם: ה ועתה שני־בניך הנולדים לך בארץ מצרים עד־באי אליך מצרימה ליהם אפרים ומנשה בראובן ושמעון יהווי־לי: ו ומולדתך אשר־הולדת אחריהם לך יהיו על שם אחיהם יקראו בנחלתם: ז ואני בבאי מפדן מתה עלי רחל בארץ פגען בדרך בעוד כברת־ארץ לבא אפרתה ואקברה שם בדרך אפרת הוא בית לחם: ח וירא ישראל את־בני יוסף ויאמר מי־אלה: ט ויאמר יוסף אל־אביו בני הם אשר־נתן־לי אלהים בזה ויאמר קחם־נא אלי ואברכם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כה עמ' 270)

ויאמר השבעה לי וישבע לו (מז, לא) הקשו המפרשים, מדוע לא הסתפק יעקב בהבטחה ודרש שבועה. ויש לומר, שיעקב חשש שיוסף ישאיר את ארונו במצרים וידחה את

קיום הבטחתו, וזאת - כדי שישאר עם בני ישראל במצרים, וזכותו תגן עליהם במשך שנות הגלות. והרי מטעם זה לא בקש יוסף עצמו מאחיו להעלות את ארונו לארץ ישראל מיד, אלא רק עם בוא הגאולה. לכן דרש ממנו שבועה, שהיא למעלה מטעם ודעת ולמעלה מחשבונות וסקולים.

שני י ועניי ישראל כבדו מזקן לא יוכל לראות ויגש אתם אליו וישק להם ויחבק להם: א ויאמר ישראל אל־יוסף ראה פניך לא פללתי והנה הראה אתי אלהים גם את־זרעך: ב ויוצא יוסף אתם מעם ברביו וישתחו לאפיו ארצה: ג ויקח יוסף את־שניהם את־אפרים בימינו משמאל וישראל ואת־מנשה בשמאלו מימין וישראל ויגש אליו: ד וישלח ישראל את־ימינו וישת על־ראש אפרים והוא הצעיר ואת־שמאלו על־ראש מנשה שכל את־ידיו כי מנשה הבכור: ז ויברך את־יוסף ויאמר האלהים אשר התהלכו אבתי לפניו אברהם ויצחק האלהים הרעה אתי מעודי עד־היום הזה: ח המלאך הגאל אתי מכל־דע וברך את־הנערים ויקרא בהם שמי ושם אבתי אברהם ויצחק וידנו לרב בקרב הארץ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כה עמ' 11)

וידגו לרב בקרב הארץ (מח, טז) מה דגים שבים מים מבסין עליהם ואין עין הרע שולטת בהם, אף זרעו של יוסף אין עין הרע שולטת בהם (ברכות כ, א) דגים בטלים למקור חיותם, שהרי הם עצמם אינם נראים, וראים רק את המים. וכתוצאה מכך, הם פלים ראויים לכרפת ה' ברבוי גדול. שכן, כל עוד הנבוא מרגיש את ה'אני' שלו, המגבל, הוא יכול לקבל רק השפעה מגבלת בלבד; ואלו בטול ה'אני' מכשירו לקבל השפעה באופן שלמעלה ממדידה והגבלה.

שלישי י וירא יוסף כי־יגשית אביו ויד־ימינו על־ראש אפרים וירע בעיניו ויתמך יד־אביו להסיר אתה מעל ראש־אפרים על־ראש מנשה: י ויאמר יוסף אל־אביו לא־כן אבי כי־זה הבכר שים ימינך על־ראשו: יא וימאן אביו ויאמר ידעתי בני ידעתי גם־הוא יהיה־לעם וגם־הוא

יגדל ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו יהיה
מלא הגוים: ^א ויברכם ביום ההוא לאמור בך
יברך ישראל לאמור ישמך אלהים באפרים
וכמנשה וישם את אפרים לפני מנשה:
^{בא} ויאמר ישראל אלייסף הנה אנכי מת והיה
אלהים עמכם והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם:
^{בב} ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך אשר
לקחת מיד האמרי בחרבי ובקשתיו: ^פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות טו עמ' 432)

וישם את אפרים לפני מנשה (מח, כ) מנשה – על שם "כי
שני", מורה שיהודי צריך להזהר מפני הגלות, המשפחה
את העבודה שמקומו האמתי הוא ב'בית אבי'. אפרים – על
שם "כי הפרני", מורה שעליו להאיר את הגלות על ידי
הוספת אור וקדושה, ובכך להוסיף גם בדרגת הקדושה שלו
עצמו. יוסף סבר שמנשה קודם לאפרים, משום שזהו סדר
העבודה; ויעקב הקדים את אפרים, המסמל את מטרת
העבודה (העליה שבאה באמצעות הירידה, 'הפרני').

רבי ^{מא} ויקרא יעקב אל בניו ויאמר
האסף ואנידה לכם את אשר יקרא אתכם
באחרית הימים: ^א הקבצו ושמעו בני יעקב
ושמעו אל ישראל אביכם: ^א ראובן בכרי אתה
בחי וראשית אוני יתר שאת ויתר עז: ^א פחו
פמים אל תותר כי עליה משפכי אביך אז
חללת יצועי עליה: ^א שמעון ולוי אחים פלי
חמם מכרתיהם: ^א בסדם אל תבא נפשי
בקהלם אל תחד בכדי כי באפם הרגו איש
וברצנם עקרו שור: ^א ארור אפם כי עז
ועברתם כי קשתה אחלקם ביעקב ואפיצם
בישראל: ^א יהודה אתה יודוך אחיך ידוך
בערף אחיך ישתחוו לך בני אביך: ^א גור
אריה יהודה ממרר בני עליה פרע רבץ באריה
וכלביא מי יקימונו: ^א לא יסור שבט מיהודה
ומחקק מבין רגליו עד כייבא שילה ולו יקחה
עמים: ^א אסרי לגפן כתיב עיר קרי עיר ולשרקה

בני אתנו כבם ביני לבשו וכדם ענבים
כתיב סוטה קרי סוטה: ^א חכלילי עינים מיין
ולבן שנים מחלב: ^א זבולן לחוף ימים ישפן
והוא לחוף אנית וירכתו על צידו: ^א יששכר
חמר גרם רבץ בין המושפתיים: ^א וירא מנחה
כי טוב ואת הארץ כי נעמה ויט שכמו לסבל
ויהי למס עבד: ^א דן ידן עמו פאחד שבטי
ישראל: ^א יהידן נחש עלי דרך שפופן עלי
ארח הנשף עקביסום ויפל רכבו אחור:
^א לישועתך קניתי יהוה: ^א

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות יא עמ' 8)

עד כי יבא שילה (מט, י) יבא שילה בגימטריא משיח.
שילה בגימטריא משה (בצל השורים) יבא שילה – היינו ביאת
המשיח בפעל. שילה – היינו ה'נתינת פח' על ביאתו, שהרי
"שילה" קדם עוד לפני ה"יבא". במתן תורה, שהיה על ידי
משה, נתן לבני ישראל הפח להביא את הגאולה, היינו לברר
ולנכף את העולם ולעשות ממנו דירה לו יתברך.

חמישי ^א יגד גודר יגודנו והוא יגד עקב: ^א
^א מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך: ^א
^א נפתלי אילה שלחה הנחן אמרי שפר: ^א
^א בן פרץ יוסף בן פרץ עלי עין בנות צעדה
עלי שור: ^א וימררהו ורבו וישטמהו בעלי
חצים: ^א ותשב באיתן קשתו ויפזו זרעי ידיו
מידי אביר יעקב משם רעה אבן ישראל:
^א מאל אביך ויעזרך ואת שדי ויברכך ברכת
שמים מעל ברכת תהום רבצת תחת ברכת
שדים ורחם: ^א ברכת אביך גברו על ברכת
הורי עד תאות גבעת עולם תהויל לראש יוסף
ולקדקד גזיר אחיו: ^א

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות כה עמ' 452)

גזיר אחיו (מט, כו) זהיר ביקרא דאחוי (פרגום יונתן בן ציאל)
לא זו בלבד שיוסף לא השיב לאחיו בגמולם, ולא זו
בלבד שלא פגע בכבודם, אלא היה זהיר בכבודם! ויש
לומר, שהיה "זהיר טפי" בהנהגה זו והיא היתה ה'שער'
לכל שאר עניני עבודתו. ומכאן למדים הוראה נפלאה, עד

גִּשְׁן: ^ט וַיַּעַל עִמּוֹ גַּם־רַכְבּ גַּם־פָּרָשִׁים וַיְהִי הַמַּחֲנֶה כְּכֹד מְאֹד: ^י וַיָּבֹאוּ עַד־גֵּרֶן הָאֹמֶד אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וַיִּסְפְּדוּ־שָׁם מִסֶּפֶד גָּדוֹל וַיִּכְבֵּד מְאֹד וַיַּעַשׂ לָאֲבִיו אֲבֵל שִׁבְעַת יָמִים: ^{יא} וַיֵּרָא יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַנִּנְעֻנִי אֶת־הָאֲבֵל בְּגֵרֶן הָאֹמֶד וַיֹּאמְרוּ אֲבֵל־כְּבֹד זֶה לְמִצְרַיִם עַל־פֶּן קָרָא שְׁמָה אֲבֵל מִצְרַיִם אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן: ^{יב} וַיַּעַשׂוּ בָנָיו לוֹ כֵּן כַּאֲשֶׁר צִוּם: ^{יג} וַיִּשְׁאֲלוּ אוֹתוֹ בָּנָיו אַרְצָה כִּנְעַן וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ בְּמַעֲרַת שְׂדֵה הַמִּכְפֻּלָּה אֲשֶׁר קָנָה אֲבֹרָהֻם אֶת־הַשְּׂדֵה לְאַחֲזֹת־קִבְר מֵאֵת עֶפְרַן הַחֲתִי עַל־פְּנֵי מִמְרָא: ^{יד} וַיָּשֶׁב יוֹסֵף מִצְרַיִמָּה הוּא וְאָחָיו וְכָל־הַעֲלִילִים אוֹתוֹ לְקַבֵּר אֶת־אֲבִיו אַחֲרֵי קִבְרוֹ אֶת־אֲבִיו: ^{טו} וַיֵּרְאוּ אַחֲר־יוֹסֵף כִּי־מָת אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ יִשְׁטַמְנוּ יוֹסֵף וְהַשֵּׁב יֹשִׁיב לָנוּ אֵת כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר גָּמְלָנוּ אוֹתוֹ: ^{טז} וַיִּצְווּ אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר אֲבִיךָ צִוָּה לִפְנֵי מוֹתוֹ לֵאמֹר: ^{יז} כִּהֵּתָאמְרוּ לְיוֹסֵף אֲנִי שָׂא נָא פֶשַׁע אַחִיד וְחַטָּאתִי כִּי־רָעָה גָמְלוֹךְ וַעֲתָה שָׂא נָא לִפְשַׁע עַבְדִּי אֱלֹהֵי אֲבִיךָ וַיִּבְךְּ יוֹסֵף בְּדַבָּרִם אֵלָיו: ^{יח} וַיִּלְכְּוּ גַם־אָחָיו וַיִּפְּלוּ לִפְנָיו וַיֹּאמְרוּ חֲנָנוּ לָךְ לַעֲבָדִים: ^{יט} וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יוֹסֵף אֶל־תִּירָאוּ כִּי הִתַּחַת אֱלֹהִים אָנִי: ^כ וְאַתֶּם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה אֱלֹהִים חֲשַׁבָה לְמוֹכָה לְמַעַן עֲשֶׂה כִּיּוֹם הַזֶּה לְהַחֲיִית עַם־רַב:

~ נקודות משיחות קודש ~ (22 קוטי שיחות טו עמ' 193)

וישאלו אותו בניו ארצה כנען ויקברו אותו במערת שדה המכפלה (נ. יג) בתרגום יונתן בן עזיאל מבאר, שעשו עבב את הקבורה, וחוששים בן דן המיו את ראשו, והראש התגלגל לתוך המערה ונח בחיקו של יצחק. וקשה, הרי אין קוברים רשע אצל צדיק. ויש לבאר, שעשו הוא רשע רק מצד 'גופו', היינו כפי שהוא בעולם הזה; אבל מצד 'ראשו', היינו שרשו הרוחני, יש בו נצוצות קדושה גבוהים, שלכן יצאו ממנו נשמות גבוהות, כרפי מאיר ואונקלוס. ואת ראשו של עשו, כפי שהוא נפרד מגופו, נתן לקבר אצל יצחק.

שביעי כא ועתה אל־תִּירָאוּ אֲנִי אֲכַלְכֶּל אֶתְכֶם

כמה צריך אדם להתנהג באהבת ישראל אפילו כלפי יהודי שהרע לו. ובלשון ספר התניא: שלא לשלם לו כפעלו ח"ו, אלא, אדרבה, לגמל לחיבים טובות, כמו שכתוב בזהר ללמד מיוסף עם אחיו.

ששי כו בנימין ואב יטרף בבקר ואכל עד ולערב יחלק שלל: ^{כז} כל־אלה שבטי ישראל שנים עשר וזאת אשר־דבר להם אביהם ויברך אותם איש אשר כבדתו ברך אתם: ^{כח} ויצו אותם ויאמר אלהם אני נאסף אל־עמי קברו אתי אל־אבתי אל־המערה אשר בשדה עפרון החתי: ^{כט} במערה אשר בשדה המכפלה אשר על־פני ממרא בארץ כנען אשר קנה אברהם את־השדה מאת עפרן החתי לאחוזת־קבר: ^ל שמה קברו את־אברהם ואת שרה אשתו שמה קברו את־יצחק ואת רבקה אשתו ושמה קברתי את־לאה: ^{לא} מקנה השדה והמערה אשר־בו מאת בני־חת: ^{לב} ויכל יעקב לצות את־בָּנָיו וַיֹּאסֶף רַגְלָיו אֶל־הַמַּטָּה וַיַּגֹּעַ וַיֹּאסֶף אֶל־עֲמִיו: ^{לג} וַיִּפֹּל יוֹסֵף עַל־פְּנֵי אָבִיו וַיִּבְךְּ עָלָיו וַיִּשְׁקֻלוּ: ^{לד} וַיִּצְוּ יוֹסֵף אֶת־עַבְדָּיו אֶת־הַרְפָּאִים לִחְנֹט אֶת־אֲבִיו וַיַּחְנְטוּ הַרְפָּאִים אֶת־יִשְׂרָאֵל: ^{לה} וַיִּמְלְאוּ־לוֹ אַרְבָּעִים יוֹם כִּי כֵּן יִמְלְאוּ יְמֵי הַחַנְטִים וַיִּבְכוּ אוֹתוֹ מִצְרַיִם שִׁבְעִים יוֹם: ^{לו} וַיַּעֲבְרוּ יְמֵי כְּכִיתוֹ וַיְדַבֵּר יוֹסֵף אֶל־בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר אִם־נָא מִצָּאתִי חַן בְּעֵינֶיכֶם דַּבְּרוּ־נָא בְּאָזְנֵי פַרְעֹה לֵאמֹר: ^{לז} אֲבִי הַשְּׂבִיעִנִי לֵאמֹר הִנֵּה אֲנִי מֵת בְּקִבְרִי אֲשֶׁר פָּרִיתִי לוֹ בְּאָרֶץ כִּנְעַן שְׁמָה תִּקְבְּרֵנִי וַעֲתָה אֶעֱלֶה־נָּא וְאֶקְבְּרָה אֶת־אֲבִי וְאֶשׁוּבָה: ^{לח} וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה עֲלֶה וקבר את־אֲבִיךָ כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעְךָ: ^{לח} וַיַּעַל יוֹסֵף לְקַבֵּר אֶת־אֲבִיו וַיַּעַל אוֹתוֹ כָּל־עַבְדֵי פַרְעֹה זִקְנֵי בֵיתוֹ וְכָל זִקְנֵי אֶרֶץ־מִצְרַיִם: ^{לח} וְכָל בֵּית יוֹסֵף וְאָחָיו וּבֵית אָבִיו וְכָל טַפָּם וְצִאֲנָם וּבְקָרָם עֹזְבוֹ בְּאָרֶץ

הפקדו כנדי, ויבכל זאת נשאר דבוק בה' בתכלית (ואלו השבטים בחרו להיות רועי צאן, פרושים מהעולם, כדי שיוכלו לעבד את ה' בלי הפרעות). לבן נקראים כל ישראל על שמו, כי הוא מפרנס אותם תמיד ב'מזון' רוחני ומעניק להם את הכח להיות דבוקים בה' גם בהיותם תחת שלטון זר, בזמן הגלות.

מפטיר ב: וירא יוסף לאפרים בני שלשים גם בני מכיר בן-מנשה ילדו על-ברכי יוסף: ב: ויאמר יוסף אל-אחיו אנכי מת ואלהים פקד ויחלה אתכם מן-הארץ הזאת אשר נשבע לאברהם ליצחק וליעקב: ב: וישבע יוסף את-בני ישראל לאמר פקד יפקד אלהים אתכם והעלתם את-עצמתי מזה: ב: וימת יוסף בן-מאה ועשר שנים ויחנמו אותו ויישם בארון במצרים:

חזק חזק ונתחזק

♦ ♦ ♦

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמו רבא. אמן בעלמא די ברא כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה. אמן בחייכון וביומיון ובחיי דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרומם, ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא, תשבחתא ונחמתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

♦ ♦ ♦

~ נקודות משיחות קודש ~ (2 קוטי שיחות כה עמ' 252)

אנכי אכלכל אתכם ואת טפכם (נ, כא) ועל שם זה נקראים כל ישראל על שם יוסף (תהילים פב, ב). וקשה, וכי מפני שפלכלם במשך תקופה קצרה נקראים על שמו לעולם. ויש לבאר, דהנה יוסף עסק בעניגי העולם, וכל עניגי המדינה

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות ש"פ ויחי, י"א טבת, ה'תשכ"ז)
לאחרי הסיום של ספר בראשית, שנקרא "ספר הישר", בינון שמדובר בו אודות האבות "שנקראו ישרים" - נכנסים להתחלת ספר שמות, שהוא "ספר הגאולה". שכן, אף שבתחילתו מסופר אודות ענין הגלות, הרי לאחרי-זה נעשה ענין הגאולה, ועד לסיום הספר שבו מדובר אודות בנין המשכן.

ובהתחלת ספר זה כותב רש"י שבני ישראל "נמשלו לנכבדים", והרי תכונת הנכבדים היא שאין בהם שינויים, ועומדים תמיד באותו מצמד ומצב, הן ביום והן בלילה, והם קטנים (בהשוואה לשמש ולירח), שזהו ענין הביטול. והענין בזה - שמבלי הבט על כך שבני ישראל הם "המצט מכל העמים", עומדים הם בכל התוקף ללא שינויים, מבלי להתפעל מחשכת הגלות, ועד שמבטלים את ה"רגע קטן" של הגלות, ופועלים את הגאולה,

- שאודותה מדובר כבר בסיום ספר בראשית: "ויאמר יוסף . . . ואלקים פקד ויחלה אתכם", כך שסופו של ספר בראשית נעוץ בתחלתו של ספר שמות - על-ידי משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו.

פ"ה פסוקים פ"ה אל פה סימן

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם משה לפני בני ישראל:

עֲנִיִּים הִיא לַמַּחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְרָכֵי־נֶעַם, וְכָל־נִתְיָבוֹתֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְבֵּי יָמִים בַּיּוֹמֶנָה, בְּשִׂמְלָאָה עֵשֶׂר וְכָבוֹד. יֵי חֶפֶץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יִגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדִּיִּיקִים לַגְּלוּל הַסֵּפֶר תּוֹרָה נֶגֶד הַתֵּפֶר, שֶׁמֶקוֹם הַתֵּפֶר יִהְיֶה בִּאֲמֻצֵּעַ הַסֵּפֶר תּוֹרָה מִבְּחוּץ. *הַאֲבֵנֶט חוֹגְרִים בַּתְּחִילֹת שְׁלִישׁ הַתַּחֲתוֹן שֶׁל הַסֵּפֶר תּוֹרָה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגולל הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמֶּשֶׁה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבַנְּבִיאִי הָאֵמַת וְצִדֵּק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר חוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

א וַיִּקְרְבוּ יְמֵי־דָוִד לָמוּת וַיֵּצֵא אֶת־שְׁלֹמֹה בְנוֹ לֵאמֹר: ב אֲנֹכִי הֵלֵךְ בְּדֶרֶךְ כָּל־הָאָרֶץ כַּמֶּנֶּה הַזֶּה בְּכָל הַיָּמִים וְחֻזְקָתָ עִם שְׂאֵתָה עוֹדֶה נַעַר (שְׁלֹמֹה הָיָה בֶּעֶת הַזֶּה בֶּן שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שָׁנָה (רד"ק דה"א כט) וְהָיִיתָ לְאִישׁ הַשָּׁלָם בְּשָׁנָיו, הוֹאֵל וְאֵמֶת: ג וְשִׁמְרָתָ אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְיָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֵלֶכֶת בְּדִרְכָּיו לְהִיטֵר רַחוּם וְרַב חֶסֶד כְּמֹהוּ לְשִׁמּוֹר חֻקָּתָיו הַמִּצְוֹת שֶׁלֹּא יִתְגַּלֵּוּ טַעֲמֵיהֶן מִצְוֹתָיו מִה שֶׁבִּין אָדָם לַמָּקוֹם וּמִשְׁפָּטָיו מִה שֶׁבִּין אָדָם לַחֲבֵירוֹ וְעֲדוּתָיו מִצִּוֹת אֲשֶׁר טַעֲמֵיהֶן לְהַעֲדִיר עַל נִפְלְאוֹת ה' כְּשֶׁבֶת וּמוֹעֲדֵי ה' וְהַדּוּמִּים כַּפְתּוֹב בַּתּוֹרַת מֹשֶׁה לְמַעַן תִּשְׁפִּיל אֶת כָּל־אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר תִּפְנֶה שָׁם: ד לְמַעַן יָקִים יְיָ אֶת־דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלֶיךָ לֵאמֹר: אִם־יִשְׁמְרוּ בְנֶיךָ אֶת־דִּרְכָּם לֵלֶכֶת לִפְנֵי בְּאֵמַת בְּכָל־לִבָּבָם וּבְכָל־נַפְשָׁם לֵאמֹר לֹא־יִכָּרֵת לְךָ אִישׁ מֵעַל כִּפָּא יִשְׂרָאֵל: ה וְגַם אַתָּה יִדְעַת אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לִי יוֹאֵב בְּנִצְרוּיָה אֲשֶׁר

שי למורא

(ב) וְהָיִיתָ לְאִישׁ, וְרִצּוֹ וּמוֹשֵׁל בְּנַפְשְׁךָ וּבִכְבֹּשׁ אֶת יִצְרָד. ג) לְמַעַן תִּשְׁפִּיל, בְּעִבּוֹר שְׁמִירַת הַתּוֹרָה תִּצְלִיחַ. ה) וְגַם, וְגַם זֹאת הִיא מִדְּרָכֶיךָ ה' לְבַעַר אֲנָשֵׁי הָרָשָׁע. אֲשֶׁר עָשָׂה לִי יוֹאֵב, אֲבִנֵּר וְעַמְשָׂא בְּאוֹ בְּהִקְטַחַת דָּוִד וְהִלְכּוֹ בְּשִׁלְיָחוֹתָו, וְעַם כָּל זֶה תִּרְגֵּם יוֹאֵב, לְכֵן יִחַשֵׁב הַדָּבָר כְּלֻמָּה לְדָוִד. דְּמִי מִלְחָמָה בְּשָׁלוֹם, דָּם הִרְאִיו לְשַׁפֵּךְ בְּאֲנָשִׁים הַלּוֹחֲמִים כְּנֹג, שֶׁפֶד הוּא בְּאֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ. בְּהַגְרָתוֹ, בְּמֹה שֶׁחָגַר תִּרְבוּ מִצְוֹת בְּמִתְנִי לְרַחֲבוֹ כְּדִי שֶׁתֵּהָא נֹחָה לִפְלִי וּבְנִעְלוֹ אֲשֶׁר בְּרַגְלָיו, וּבְנִצָּא מוֹל עַמְשָׂא, שָׁחָה

הפטרה לפרשת ויחי לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום

במלכים א פרק ב

ב א וַיִּקְרְבוּ יְמֵי־דָוִד לָמוּת וַיֵּצֵא אֶת־

שְׁלֹמֹה בְנוֹ לֵאמֹר: ב אֲנֹכִי הֵלֵךְ בְּדֶרֶךְ כָּל־הָאָרֶץ וְחֻזְקָתָ וְהָיִיתָ לְאִישׁ: ג וְשִׁמְרָתָ אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְיָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֵלֶכֶת בְּדִרְכָּיו לְשִׁמּוֹר חֻקָּתָיו מִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְעֲדוּתָיו כַּפְתּוֹב בַּתּוֹרַת מֹשֶׁה לְמַעַן תִּשְׁפִּיל אֶת כָּל־אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר תִּפְנֶה שָׁם: ד לְמַעַן יָקִים יְיָ אֶת־דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלֶיךָ לֵאמֹר: אִם־יִשְׁמְרוּ בְנֵיךָ אֶת־דִּרְכָּם לֵלֶכֶת לִפְנֵי בְּאֵמַת בְּכָל־לִבָּבָם וּבְכָל־נַפְשָׁם לֵאמֹר לֹא־יִכָּרֵת לְךָ אִישׁ מֵעַל כִּפָּא יִשְׂרָאֵל: ה וְגַם אַתָּה יִדְעַת אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לִי

עטרת מרים

שי למורא

עֲשֵׂה לְשִׁנְיֶיךָ צִבְאוֹת יִשְׂרָאֵל לְאַבְנֵר בֶּן־נֵר שֶׁר צָבָא שְׂאוֹל וְלַעֲמִשָּׂא בְּיָתֶיךָ שֶׁר צָבָא אֲבִשְׁלוֹם אֲשֶׁר בָּאוּ בְּחִבְּמַת דָּוִד וְהָלְכוּ בְּשִׁלְחֹתוֹ וְעַם כָּל זֹאת וַיְהִי־לָהֶם יוֹאֵב וַיֵּשֶׁם דְּמִי־מִלְחָמָה תְּרָאוּ לְשֹׁפֵד בְּשׂוֹנְאֵי וְשֹׁפֵד אוֹתָם בְּשִׁלְשָׁם בְּאַנְשֵׁי שְׁלוֹמֵי בְּעָרְמָה שְׁלוֹ וַיִּתֵּן דְּמִי מִלְחָמָה בְּהַגְרָתוֹ

מֵעַתָּה לְתַפְן נִעְלָה וְנִפְלָה הַחֶרֶב מִתַּעֲרָה וְהַנְּבִיחָה בְּיָדוֹ וְהָרָג אֶת עַמִּישָׂא וְעַמִּישָׂא לֹא נִשְׁמַר, כִּי רָאָה שֶׁהַחֶרֶב מִעֲצָמָה נִפְלָה. (ו) וְעִשִׂיתָ בְּחִבְּמַתְךָ, לְפִי חִבְּמַתְךָ תִּמְצָא לוֹ סִבָּה. (ז) תַּעֲשֶׂה חֶסֶד, כָּל חֶסֶד שֶׁתּוֹכֵל. וְהָיוּ בְּאוֹכְלֵי שְׁלַחְנֶךָ, וְגַם יִהְיוּ בְּאוֹכְלֵי שְׁלַחְנֶךָ.

(ח) גְּמֻרָצָה, חֲזָקָה וּמִפְרָשָׁה. כְּיוֹם לְכִתִּי מַחְנִים, כְּשֶׁבִרַח דָּוִד מִפְּנֵי אֲבִשְׁלוֹם, הִלָּךְ עַד מַחְנִים וַיֵּשֶׁב שָׁם עַד חֲזָרְתוֹ לִירוּשָׁלַם. וְהוּא יָרַד לְקִרְאָתִי, לִפְנֵי אוֹתִי.

וַיֹּאב בֶּן־צִרוּיָה אֲשֶׁר עָשָׂה לְשִׁנְיֶיךָ צִבְאוֹת יִשְׂרָאֵל לְאַבְנֵר בֶּן־נֵר וְלַעֲמִישָׂא בְּיָתֶיךָ וַיַּהֲרֹגֵם וַיֵּשֶׁם דְּמִי־מִלְחָמָה

בְּשִׁלְשָׁם וַיִּתֵּן דְּמִי מִלְחָמָה בְּהַגְרָתוֹ אֲשֶׁר בְּמַתְּנֵיוֹ וּבְנִיעְלֹו אֲשֶׁר בְּרַגְלָיו: וְעִשִׂיתָ בְּחִבְּמַתְךָ וְלֹא־תוֹרַד שִׁיבְתוֹ בְּשִׁלְשָׁם שְׂאוֹל: וְלִבְנֵי בְרוּזִי הַגִּלְעָדִי תַעֲשֶׂה־חֶסֶד וְהָיוּ בְּאוֹכְלֵי שְׁלַחְנֶךָ כִּי־כֵן קָרְבוּ אֵלַי בְּבִרְחִי מִפְּנֵי אֲבִשְׁלוֹם אַחִיד: ה וַהֲגַה עִמָּךְ שְׁמִיעִי בֶּן־גִּירָא בֶּן־הַיְמִינִי מִבְּחָרִים וְהוּא קָלְלָנִי קָלְלָה גְמֻרָצָה כְּיוֹם לְכִתִּי מַחְנִים וְהוּא־יָרַד לְקִרְאָתִי הִירְדָן וַאֲשַׁבֵּעַ לוֹ בִּיהוָה לֵאמֹר אִם־אֶמִּיתְךָ בְּחֶרֶב: ט וְעַתָּה אֶל־תִּנְקְהוּ כִּי אִישׁ חָכָם אֶתָּה וִידַעְתָּ אֶת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־לוֹ וְהוֹרַדְתָּ אֶת־שִׁיבְתוֹ בְּדָם שְׂאוֹל: י וַיִּשְׁכַּב דָּוִד עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבֹּר בְּעִיר דָּוִד: יא וְהַיְמִים אֲשֶׁר מָלַךְ דָּוִד עַל־יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּחִבְּרוֹן מִלֶּךְ שִׁבְעַ שָׁנִים וּבִירוּשָׁלַם מִלֶּךְ שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים: יב וּשְׁלֹמֹה יָשָׁב עַל־פֶּסֶא דָּוִד אָבִיו וַתִּפֶּן מַלְכָּתוֹ מָאֹד:

אֲשֶׁר בְּמַתְּנֵיוֹ שְׁחָר חֶרֶבוֹ מִצְמַרְתָּ בְּמַתְּנֵיוֹ לְרַחֲבֹו, בְּכִי שֶׁתָּהָא נִזְחָה לִפְּוֹל בְּשִׁחִיָה מוֹעֲסָה, וּכְשִׁינָא מוֹל עַמִּישָׂא שְׁחָה מֵעַתָּה וּבְנִיעְלֹו אֲשֶׁר בְּרַגְלָיו תִּפֶּן מִנִּיעְלֹו, וְנִפְלָה הַחֶרֶב מִתַּעֲרָה, וְהַנְּבִיחָה בְּיָדוֹ וְהָרָגוּ נִפְשֵׁי וְעַמִּישָׂא לֹא נִשְׁמַר, עַל כִּי רָאָה אֲשֶׁר מִעֲצָמָה נִפְלָה מִתַּעֲרָה: וְעִשִׂיתָ בְּחִבְּמַתְךָ תִּמְצָא לוֹ עִלָּה וְסִבָּה כִּדִּי וְלֹא־תוֹרַד שִׁיבְתוֹ שְׂאוֹל יָרַד בְּשִׁלְשָׁם שְׂאוֹל לְקַבֵּר בְּמִיתַת עֲצָמוֹ: ז וְלִבְנֵי בְרוּזִי הַגִּלְעָדִי תַעֲשֶׂה־חֶסֶד וְהָיוּ בְּאוֹכְלֵי שְׁלַחְנֶךָ כִּי־כֵן קָרְבוּ אֵלַי בְּבִרְחִי מִפְּנֵי אֲבִשְׁלוֹם אַחִיד כְּשֶׁמָר אֲבִשְׁלוֹם בְּדוֹד, בִּרַח דָּוִד מִירוּשָׁלַם לְמַחְנִים שְׁבַעֲבֵר הִירְדָן וְכִלְכַּל אוֹתוֹ שָׁם בְּרוּזִי הַגִּלְעָדִי (שְׂמִיד טו/י כרכט): ח וַהֲגַה עִמָּךְ שְׁמִיעִי בֶּן־גִּירָא שֶׁהָיָה מִלְּמִדוֹ תוֹרָה בֶּן־הַיְמִינִי מִבְּחָרִים וְהוּא קָלְלָנִי קָלְלָה גְמֻרָצָה (שְׂמִיד טז) כְּיוֹם לְכִתִּי מַחְנִים כְּשֶׁבִרַח דָּוִד מִפְּנֵי אֲבִשְׁלוֹם וְהוּא־יָרַד לְקִרְאָתִי הִירְדָן לִפְנֵי אוֹתִי וַאֲשַׁבֵּעַ לוֹ בִּיהוָה לֵאמֹר אִם־אֶמִּיתְךָ בְּחֶרֶב לֵכֵן לֹא אוֹכֵל בְּעֲצָמֵי לִקְחַת נִקְמָתִי מִמֶּנּוּ: ט וְעַתָּה

הוֹאִיל וְאֶתָּה תִּמְלֹךְ תַּחְתִּי אֶל־תִּנְקְהוּ מִהֶעָן הָיָה כִּי אִישׁ חָכָם אֶתָּה לְמִצּוֹא לוֹ עֵז מִנֶּת בְּשִׁבְלִי דְּכָר אַחֵר וִידַעְתָּ אֶת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־לוֹ לֹא תַנְחִי לְמוֹת עַל מִטָּה וְהוֹרַדְתָּ אֶת־שִׁיבְתוֹ בְּדָם שְׂאוֹל: י וַיִּשְׁכַּב דָּוִד עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבֹּר בְּעִיר דָּוִד הִיא צִיּוֹן: יא וְהַיְמִים אֲשֶׁר מָלַךְ דָּוִד עַל־יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּחִבְּרוֹן מִלֶּךְ שִׁבְעַ שָׁנִים וּבִירוּשָׁלַם מִלֶּךְ שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים וְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים (שְׂמִיד ב), וְלֹא חֹשׁ לְמִנְחָתָם כָּאֵן, עַל כִּי הָיָה נִרְדָּף מִאֲבִשְׁלוֹם שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים: יב וּשְׁלֹמֹה יָשָׁב עַל־פֶּסֶא דָּוִד אָבִיו וַתִּפֶּן מַלְכָּתוֹ מָאֹד אַף עַל הַעֲלִיּוֹנִים:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנָּאֵמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁפָל דְּבָרָיו אֶמֶת וְצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוֹר לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מִלֶּךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנָּאֵמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלובת נפש תושיע ותשמח במהרה
בימינו. ברוך אתה יי, משמח ציון בבניה:

שמחנו, יי אלהינו, באלהיו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך,
במהרה יבוא ויגל לפנינו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד
אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכבה נרו לעולם ועד:
ברוך אתה יי, מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי
אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו
מודים לך, ומברכים אותך, יתברך שמך בפי כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך
אתה יי, מקדש השבת:

א וישעיו עליו שרי מפים למען ענתו בסבלתם
ויכן ערי מספנות לפרעה אתפתם ואת
רעמסם: ב וכאשר יענו אתו פן ירבה וכן יפרץ
ויקצו מפני בני ישראל: (ישעאל) ג ויעבדו מצרים
את בני ישראל בפרך: ד וימרו את חיייהם
בעבדה קשה בחמר ובלבנים ובכל עבדה
בשדה את כל עבדתם אשר עבדו בהם בפרך:
ה ויאמר מלך מצרים למילדת העברית אשר
שם האחת שפרה ושם השנית פועה: ויאמר
בילדכן את העבריות וראיתן על האבנים אם
בן הוא והמתן אתו ואם בת הוא וחיה:
ז ויתראן המילדת את האלהים ולא עשו כאשר
דבר אליהן מלך מצרים ותחיינ את הילדים:

קריאת התורה למנחת שבת קודש
א * ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה
את יעקב איש וביתו פאוי: ב ראובן שמעון לוי
ויהודה: ג יששכר זבולן ובנימין: ד דן ונפתלי גר
ואשר: ה ויהי כל נפש יצאי ירד יעקב שבעים
נפש ויוסף היה במצרים: ו וימת יוסף וכל אחיו
וכל הדור ההוא: ז ובני ישראל פרו וישרצו
וירבו ויעצמו במאד מאד ותמלא הארץ
אתם: פ (לוי) ח ויקם מלך חדש על מצרים אשר
לא ידע את יוסף: ט ויאמר אל עמו הזה עם
בני ישראל רב ועצים מרוב: י הבה נתחכמה לו
פן ירבה והיה כית קראנה מלחמה ונוסף גם
הוא על שגאינו ונלחם בנו ועלה מן הארץ:

אגרות קודש

בי"ה, כ"ב כסלו, [תשי"ג]

ברוקלין.

שלום וברכה!

... בנוגע להמאורע דהס"ת - הרי הייתה בנרתקה. ובכ"ז יתענו הרואים עוד ד' חצאי ימים והת'

עוד חצי יום. ויהיו כל שנה זו בשמו"ת ופרנק א' לצדקת ת"ת בכ"י מימות החול. ויאריכו יוש"ט.

לוח זמנים לשבוע פרשת ויחי - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמונה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	06:30	06:34	08:24	08:27	09:00	09:04	09:53	09:56	12:05	12:07	16:39	16:41	17:07	17:10	16:21	17:21
חיפה (ח)	06:33	06:37	08:24	08:28	09:01	09:05	09:53	09:57	12:04	12:07	16:38	16:40	17:03	17:06	16:06	17:17
ירושלים (ח)	06:30	06:33	08:23	08:26	08:59	09:03	09:52	09:55	12:03	12:06	16:41	16:43	17:05	17:07	16:03	17:18
תל אביב (ח)	06:32	06:36	08:25	08:28	09:01	09:05	09:54	09:57	12:05	12:08	16:37	16:39	17:06	17:08	16:17	17:19
אוסטריה, וינה (ח)	07:36	07:41	08:51	08:55	09:40	09:44	10:24	10:28	12:18	12:21	16:00	16:02	16:39	16:41	15:43	16:55
אוסטרליה, מלבורן (ק)	05:52	05:53	08:43	08:45	09:31	09:33	10:46	10:49	13:51	13:54	20:37	20:41	21:09	21:14	20:22	21:27
אוקראינה, אודסה (ח)	07:32	07:36	08:52	08:56	09:39	09:43	10:24	10:28	12:21	12:24	16:10	16:11	16:47	16:49	15:53	17:03
אוקראינה, דונייצק (ח)	07:09	07:14	08:25	08:29	09:14	09:18	09:58	10:02	11:53	11:55	15:35	15:37	16:14	16:15	15:18	16:30
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	07:22	07:27	08:37	08:40	09:26	09:30	10:10	10:13	12:04	12:06	15:45	15:46	16:24	16:25	15:27	16:40
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	07:56	08:01	09:04	09:08	09:55	09:59	10:38	10:42	12:29	12:32	16:02	16:03	16:43	16:44	15:45	17:00
אוקראינה, קייב (ח)	07:49	07:54	08:57	09:00	09:48	09:52	10:31	10:34	12:22	12:25	15:54	15:55	16:35	16:36	15:36	16:52
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	06:57	07:00	09:01	09:04	09:35	09:38	10:30	10:33	12:46	12:49	17:36	17:38	18:02	18:04	17:17	18:15
איטליה, מילאנו (ח)	07:54	07:58	09:18	09:21	10:03	10:07	10:49	10:53	12:47	12:50	16:43	16:44	17:16	17:18	16:23	17:32
אקוודור, קיטו (ח)	06:04	06:07	08:33	08:36	09:04	09:07	10:07	10:09	12:38	12:41	18:12	18:15	18:36	18:39	17:56	18:48
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	05:34	05:36	08:25	08:27	09:09	09:11	10:23	10:26	13:24	13:27	20:02	20:06	20:32	20:36	19:46	20:49
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	06:06	06:08	08:58	09:00	09:51	09:53	11:08	11:11	14:17	14:20	21:12	21:16	21:48	21:52	20:58	22:07
ארה"ב, בולטימור (ח)	07:17	07:21	08:56	08:59	09:37	09:40	10:26	10:29	12:30	12:33	16:43	16:45	17:16	17:17	16:27	17:30
ארה"ב, ברוקלין (ח)	07:10	07:15	08:46	08:50	09:28	09:32	10:17	10:20	12:20	12:23	16:29	16:30	17:02	17:03	16:12	17:16
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	07:11	07:15	08:47	08:50	09:29	09:32	10:17	10:20	12:20	12:23	16:29	16:31	17:02	17:04	16:12	17:16
ארה"ב, דטרויט (ח)	07:52	07:56	09:24	09:28	10:07	10:11	10:55	10:58	12:56	12:59	17:00	17:01	17:34	17:35	16:43	17:48
ארה"ב, האוסטון (ח)	07:08	07:11	09:04	09:07	09:39	09:43	10:33	10:36	12:45	12:48	17:24	17:26	17:51	17:53	17:07	18:04
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	06:48	06:52	08:37	08:41	09:15	09:18	10:07	10:10	12:16	12:19	16:44	16:46	17:13	17:15	16:27	17:27
ארה"ב, מיאמי (ח)	06:58	07:02	09:00	09:03	09:34	09:38	10:29	10:32	12:45	12:48	17:32	17:34	17:58	18:00	17:15	18:11
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	07:08	07:13	08:43	08:46	09:25	09:29	10:13	10:16	12:16	12:18	16:23	16:24	16:56	16:58	16:06	17:10
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	07:34	07:38	09:10	09:14	09:52	09:55	10:41	10:44	12:44	12:47	16:54	16:55	17:26	17:28	16:37	17:41
ארה"ב, שיקגו (ח)	07:09	07:13	08:42	08:45	09:25	09:28	10:13	10:16	12:14	12:17	16:20	16:21	16:53	16:55	16:03	17:08
בוליביה, לה-פס (ח)	05:53	05:56	08:34	08:37	09:08	09:11	10:15	10:18	12:59	13:02	18:59	19:03	19:25	19:28	18:44	19:38
בלגיה, אנטוורפן (ח)	08:38	08:42	09:42	09:46	10:35	10:39	11:17	11:20	13:06	13:09	16:35	16:35	17:17	17:18	16:17	17:34
בלגיה, בריסל (ח)	08:36	08:41	09:42	09:46	10:34	10:38	11:16	11:20	13:06	13:09	16:37	16:38	17:18	17:20	16:19	17:35
ברזיל, סאן פאולו (ח)	05:13	05:16	07:59	08:01	08:35	08:38	09:45	09:47	12:34	12:37	18:52	18:56	19:15	19:18	18:33	19:29
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	05:03	05:05	07:48	07:50	08:24	08:26	09:33	09:36	12:22	12:25	18:34	18:38	19:01	19:05	18:19	19:15
בריטניה, לונדון (ח)	07:57	08:02	09:00	09:04	09:54	09:58	10:35	10:39	12:24	12:27	15:53	15:54	16:34	16:35	15:37	16:51
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	08:16	08:21	09:11	09:15	10:07	10:11	10:47	10:51	12:33	12:36	15:49	15:50	16:35	16:36	15:35	16:53
גרמניה, ברלין (ח)	08:08	08:13	09:07	09:11	10:02	10:06	10:43	10:47	12:30	12:33	15:54	15:55	16:36	16:37	15:35	16:54
גרמניה, פרנקפורט (ח)	08:15	08:20	09:24	09:28	10:15	10:19	10:58	11:01	12:49	12:52	16:23	16:24	17:04	17:05	16:06	17:20
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	05:08	05:10	07:55	07:57	08:33	08:35	09:43	09:46	12:35	12:38	19:01	19:05	19:22	19:26	18:39	19:37
הודו, מומבאי (ח)	07:02	07:06	09:13	09:16	09:45	09:48	10:42	10:45	13:02	13:05	18:02	18:05	18:28	18:30	17:46	18:40
הודו, פונה (ח)	06:57	07:01	09:08	09:11	09:41	09:44	10:38	10:41	12:58	13:01	17:59	18:02	18:25	18:27	17:43	18:37
הונגריה, בודפשט (ח)	07:22	07:27	08:40	08:43	09:28	09:32	10:12	10:16	12:07	12:10	15:52	15:54	16:30	16:32	15:35	16:46
טורקיה, איסטנבול (ח)	07:16	07:20	08:51	08:54	09:33	09:37	10:21	10:25	12:24	12:27	16:32	16:34	17:05	17:07	16:15	17:20
יוון, אתונה (ח)	07:32	07:36	09:13	09:17	09:53	09:57	10:43	10:46	12:49	12:52	17:06	17:08	17:37	17:39	16:49	17:51

רמז

לוח זמנים לשבוע פרשת ויחי - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מולדובה, קישינב (ח)	07:41	07:46	09:00	09:04	09:48	09:52	10:33	10:36	12:28	12:31	16:15	16:17	16:53	16:54	15:58	17:09
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	07:00	07:04	09:10	09:13	09:43	09:46	10:40	10:43	13:00	13:03	17:59	18:01	18:24	18:27	17:43	18:37
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	04:34	04:35	07:24	07:25	08:27	08:29	09:47	09:49	13:02	13:05	20:12	20:16	20:52	20:57	19:58	21:15
נפאל, קטמנדו (ח)	06:45	06:48	08:44	08:47	09:19	09:22	10:13	10:16	12:27	12:30	17:10	17:12	17:37	17:39	16:54	17:50
סין, בייג'ין (ח)	07:26	07:31	09:04	09:07	09:45	09:49	10:34	10:37	12:38	12:41	16:49	16:51	17:22	17:23	16:31	17:36
סינגפור, סינגפור (ח)	06:57	07:00	09:24	09:27	09:55	09:58	10:58	11:01	13:28	13:31	19:00	19:03	19:24	19:27	18:44	19:36
פולין, ורשא (ח)	07:36	07:41	08:37	08:40	09:31	09:35	10:12	10:16	12:00	12:03	15:23	15:24	16:07	16:08	15:06	16:24
פרו, לימה (ח)	05:37	05:40	08:15	08:18	08:48	08:51	09:54	09:57	12:34	12:37	18:27	18:30	18:52	18:55	18:12	19:05
צרפת, ליון (ח)	08:13	08:17	09:35	09:39	10:21	10:25	11:07	11:11	13:04	13:07	16:56	16:58	17:33	17:34	16:39	17:48
צרפת, פריז (ח)	08:35	08:40	09:48	09:52	10:38	10:42	11:21	11:25	13:14	13:17	16:56	16:57	17:33	17:35	16:37	17:49
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:55	05:58	08:19	08:22	08:50	08:53	09:52	09:55	12:20	12:23	17:46	17:49	18:10	18:13	17:30	18:22
קנדה, טורונטו (ח)	07:42	07:46	09:11	09:14	09:55	09:58	10:42	10:45	12:41	12:44	16:44	16:45	17:16	17:17	16:24	17:30
קנדה, מונטריאול (ח)	07:25	07:30	08:49	08:52	09:35	09:38	10:20	10:24	12:18	12:21	16:12	16:14	16:47	16:49	15:54	17:02
קפריסין, לרנקה (ח)	06:44	06:48	08:31	08:35	09:09	09:13	10:01	10:04	12:09	12:12	16:35	16:36	17:04	17:06	16:18	17:18
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	09:11	09:16	10:00	10:03	10:58	11:03	11:37	11:41	13:20	13:23	16:29	16:29	17:16	17:17	16:11	17:35
רוסיה, מוסקבה (ח)	08:50	08:56	09:34	09:38	10:35	10:39	11:12	11:16	12:53	12:56	16:00	16:01	16:46	16:46	15:38	17:04
רוסיה, חסוטוב-על-הדון (ח)	07:59	08:03	09:17	09:21	10:05	10:08	10:49	10:53	12:45	12:48	16:31	16:32	17:09	17:10	16:14	17:25
שווייץ, ציריך (ח)	08:04	08:09	09:22	09:25	10:10	10:14	10:54	10:58	12:50	12:53	16:40	16:42	17:13	17:15	16:18	17:29
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:32	06:35	08:48	08:51	09:20	09:23	10:19	10:22	12:42	12:45	17:52	17:54	18:16	18:19	17:36	18:29

(*) הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל-אחת-כמה-וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא – גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשמ"מ סכ"ח – התועדויות תשמ"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים – אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחֲזֵ חַפְצֵנוּ לְחַיִּים וְלִשְׁמִיחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתִתְחַזְּרֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּל-אֹיֵב וְאֹרֶב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל-פּוֹרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנוּ לָחֵן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רֹאִינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תַּפְלִתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלַת כָּל-פֶּה: פָּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

לזכות

לוי ש"י הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00815
12/12/2021

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

